Universae Theologiae Moralis receptiores

Antonio de Escobar y Mendoza

Collegij. Soc: Iesu. Monachij. 1668.

R. P. ANTONII DE ESCOBAR ET MENDOZA, VALLISOLETANI,

Societatis IESV Theologi,

VNIVERSÆ THEOLOGIÆ MORALIS, RECEPTIORES ABSQVE

Lite Sententiæ nec-non Controuersæ Disquisitiones,

VOLVMEN QVARTVM

DECALOGI PRÆCEPTA.

Octo Libris de Religione, de Iuramento, de Voto, de Festorum obseruatione, de Homicidio, de Luxuria, de Furto, de Detractione, de Iudicio temerario &c. Materias discutio.

NVNC PRIMVM IN LVCEM PRODIT.

LVGDVNI,

Sumptib. PHILIPPI BORDE, LAVRENTII ARNAVD, PETRI BORDE, ET GVILL. BARBIER.

M. DC. LXIII.

CVM APPROB. ET PERMISSV.

Universae Theologiae Moralis receptiores

Antonio de Escobar y Mendoza
Lvgdvni 1663
(Laurent Arnaud Philippe Borde Claude Rigaud)

The School of Salamanca
A Digital Collection of Sources and a
Dictionary of its Juridical-Political Language
https://www.salamanca.school

Volume unpublished

Directors:
Duve, Thomas
Lutz-Bachmann, Matthias

Akademie der Wissenschaften und der Literatur | Mainz
Max-Planck-Institut für Rechtsgeschichte und Rechtstheorie
Goethe-Universität Frankfurt/Main

Electronic publication,
Online:

Editors:

Birr, Christiane
Glück, David
Rico Carmona, Cindy
Thönes, Martin
Wagner, Andreas

Digitized original(s):

Staatsbibliothek München
https://opacplus.bsb-muenchen.de/title/BV040609832

Proposed citation:

_X_X_ , in: The School of Salamanca. A Digital Collection of Sources

This pdf edition does not render the layout of the original print. For detailed information about editorial interventions consult our Edition Guidelines: https://www.salamanca.school/en/guidelines.html. Marginal notes of the original appear as consecutively numbered end notes.

[[i]] R.P. ANTONII DE ESCOBAR ET MENDOZA, VALLISOLETANI, Societatis Iesv Theologi, VNIVERSÆ THEOLOGIÆ MORALIS, RECEPTIORES ABSQVE Lite Sententiæ nec-non Controuersæ Disquisitiones,

VOLVMEN QVARTVM DECALOGI PRÆCEPTA

Octo Libris de Religione, de Iuramento, de Voto, de Festorum obseruatione, de Homicidio, de Luxuriæ, de Furto, de Detractione, de Iudicio temerario &c. Materias discutio.

NVNC PRIMVM IN LVCEM PRODIT.

LVGDVNI, Sumptib. PHILIPPI
BORDE, LAVRENTII ARNAVD,
PETRI BORDE, ET GVILL. BARBIER.
M. DC. LXIII.
CVM APPROB. ET PERMISSV.

[[iii]] EXCELLENT.MO D.D. PETRO CARRILLO DE ACVÑA COMPOSTELLANO Archiepiscopo, Regni Galleciæ Gubernatori, ac Generali Duci.

ANTONIVS DE ESCOBAR & Mendoza è Societate IESV, perpetuam felicitatem.

Q*VI librum condit,* (canebat Græcus Menander) *prius debet tutelarem adire Diuum, quam opus luci dedat.* Non est equidem facilè auctoritatem nouis libris dare, nisi magnus adsit, benignusque Mecænas: nec cordatus est, qui sine protectore audit inter tot Aristarchos in publicum prodire. *Ille autem* (pergit Poëta) *ad protegendum aptus erit, qui maie state generis, comitate morum, ac potentia præstare videbitur.* Ergo felix admodum mihi fortuna tecum est. Illvstrissime Antistes, Princeps **[[iv]]** Excellentissime, quis enim Mecænas meo Volumini tuendo potior es se potest, quàm ille, in quo agnate maiestas elucet, morum eminet comitas, & militaris potentia exsplendescit.

Magna quidem Tibi maiestas est ducta ab auis, atauísque amplis simis. Tuæ præclaris simæ familiæ Carrillorum & Acunharum. Heroës totam Hispaniam & litteris, & armis nobilitarunt. Testor egregios Principes, qui Hispanicum orbem aut moderantur, aut exornant! Tot eruditis simos Viros in supremo Prætorio Iustitiæ, & Camerę collocates. Strenuos Milites, qui Militarium Ordinum stemmatibus insigniti feliciter dimicarunt. An aliena laudo, cum auos, atauósque tuos commendare pergo? Profecto nemo dixerit aliena á Christo Domino es se, quæ Matthæus latè recenset; cum Patres optimos, Reges maximos, Ducesque strenuos commendat ab Abrahamo ad Nathanum vsque (cap. 1. v. 1.) priusquam illud adiiciat, *Natus est Iesus:* scilicet (Paulino epist. 10. teste) *Dignum erat, vt vnus un cœlo Dei Filius, etiam in terries illustrium virorum sibi apices vindicaret.* Cum autem *sanguinis nobilitas in actibus rutilet* (vti aiebat Ausonius) illæ quidem in Te ostendunt Nepotem tantum ab auita maiestate non defecis se.

At sciens laudem ab auita Domo ingestam minus Tibi placere, qui virtutem colis seueriorem: ad *Comitatem morum* celebrandam, me **[[v]]** recipio. Inter alia, quibus Pontifex suum tuetur munus, veritas est, ac bonitas. Ad iustitiam veritas, spectat, bonitas ad sanctitatem. *Pones,* inquit Deus, *in Rationali iudicij doctrinam, & veritatem.* Exo. 28. v. 30. Hoc, Præsvl Excellentissime, deiscito tua virtus constat. Nihil enim Deus iubet, quod tuos in mores non transcripseris. Norunt Vallisoletani, quid & Vespertinus, & Primarius legume Interpres egeris: quid Canonicus Pœnitentiarius, quid Vicarius Generalis, & Ordinarius plurimorum Præsulum apud S. Inquisitionis Tribunal Illustris simi Sanctæ Crucis Collegij alumnus præstiteris. Nouit Roma, apud quam augustis simo Rotæ tribunal per aliquot annos Iuris publici, ac priuati tuitus es inter diuersas totius orbis Nationes. Nouit Vallisoletanum Reginum Tribunal, cuius Præsidem omnium plausu ges sisti. Cognouit Salmantica, quæ Te illustris simum fuit venerata Præsulem. Videt Compostella, quæ tam egregio nunc Archiepiscopo exultat. Nec miror, Te non vno tantum loco Præfectum hominum sedis se, sed ab vna aliam in sedem transmeas se feliciter: vt quæ vno latebant in angulo virtutum dotes, inspicerent intimi hominess plurimi, & Iudices, ac Præsules haberent quem pos sent imitari. In cunctis enim,

quæ ges sistr, muneribus (vt Panegyristes de Olibrio canebat) *Actus priores in Te repetitus honor commendat.* Eo respe- **[[vi]]**ctu, Deus Abrahamum de Charris in Chananæam, è Chananæa in Ægyptum, ex Ægypto in Terram promis sam manuduxis se, multisque hominibus ostentas se visus eis, Vt eis patefaceret tanti Viri pietatem, ac religionem, quod Theodoreto placuit. Profecto ab vno loco in alium *benefaciendo pertransisti,* non *ditior,* sed *gloriosior,* quod Isocrates suo in Demonico laudat. *Scio* (ait Apostolus) *abundare.* Philip. 4. v. 12. Exponit Anselmus, *Qui non solus pos sidet, quod accepit, sed tum indigentibus misericorditer diuidit, ille scit abundare.* O quantum hac in scientia prosecisti! Bene norunt, qui pauperum greges à tuis foribus quotidie alacres, & onustos abire prospectant. Nouit & Compostellanum Collegium nostrum, cuius egestati sine intermis sione succurris.

Si denique in Mecænate *Potentia,* debeat explendescere: *gentilitiam, ac matricem Familiæ tuæ* (vt cum Tertulliano loquar) *militarium gloriam repræsentas.* Habent enim hoc præclara ingenia, & excellentes naturæ, vt occasione pulsante, virtutes prorumpant in patrias. Videt Te Galleciana acies tam peritè Imperatorem agere, vt non tam sub leni infula, quam sub dura galea consenuis se videreris, Gloriosè quidem, vt qui solitus eras mentes aduersus inuisibiles hostes efformare, aduersus visibiles etiam exercitum instrueres. Quod de vno Iosue sapiens canit Ec- **[[vii]]**cles. 46. *Gloriam adeptus est in tollendo manus suas, & iactando contra ciuitates romphæas: stare contra hostes, & prohibere gentes à peccatis.*

Cum igitur Pontifex Excellentissime, optima Mecænatis impleas proprietates, non erit iam, qui me Tui patrocinij concept spe beatum deneget. Tuo itaque exuberant fulgore in fonte mei voluminis effulgente, beneuolas mentes exhilarandas, & paruas ac inuidas exurendas non dubito. Meum autem quale quale offcium hoc opto quantum habeat, non propter me, qui nihil sum, sed ob Societatem Tuam, per quam & non nihil iam, & Tuum, me profiteor.

[[viii]] *Facultas P. Prouincialis Societatis IESV Prouinciæ Castellanæ.*

PEtrvs Pimentel in Prouincia Castellana Societatis Iesv Præpositus Prouincialis, potestate ad mihi facta à R. admodum P. Nostro Gosuinio Nichel Generali Præposito, facultatem facio vt *Tomi 4. 5. 6. & 7. Theologiæ Moralis à P. Antonio de Escobar Thoelogo eiusdem Societatis* compositi, grauium Doctorumque hominum iudicio approbati typis mandentur. In quorum fidem has litteras manu nostra subscriptas & sigillo munitas dedimus Vallisoleti die 1. Octobris anno 1653.

PETRVS PIMENTEL.

APPROBATIO.

R. *P. Antonij de Escobar Societatis IESV Tomos Tertium, Quartum, Quintum, Sextum, & Septimum vniuersæ Theologiæ Moralis* attente perlegimus nos infra scripti facultatis Parisiensis Doctores Theologi nihilque in illis occurrit, quod non sit plane consentaneum tum fidei Catholicæ, tum probis moribus; adeoque luce publica dignos. Actum Lugduni die 9. Februarij 1663.

Fr. Cyrillvs Morel Carmeli Lugd. Prior.
Fr. Steph. Molin Carmelita.

Approbatio Ordinarij.

CVm hos quinque Tomos, nemque *Tertium, Quartum, Quintum, Sextum & Septimum Vniuersæ Theologiæ Moralis,* quorum Author est *R.P. Antonius de Escobar Societatis IESV,* se attentè perlegis se suprà nominate Facultatis Parisiensis Doctores Theologi testentur, nihilque in illis deprehendis se, quod non sit planè consentaneum tum fidei Catholicæ tum probis moribus. Idcircò quinque præfators Tomos typis mandari & in lucem prodire non abnuimus Lugduni die 15. Februarij 1663.

DE-NEVF-VILLE Abbas S. Iusti Vic. Gen.

Consensus Procuratoris Regij.

LIbrum inscriptum R.P. Antonij de Escobar, & Mendoza Societatis Iesv Theologi, *Theologia Moralis,* typis mandari & in Lucem edi, Sumptibus Philippi Borde, Lavrentii Arnavd, Petri Borde, Gvillelmi Barbier, Bibliopolarum Lugdunensium, Ego Regis Consiliarius & Procurator in Lugdunensi Præfectura, non impedio. Datum Lugduni die 16. Februarij 1663.
VIDAVD.

PERMISSIO.

VIso Procuratoris Regis Consensu, Librum huncce typis mandari à prædictis Bibliopolis Lugdunensibus, concedimus, & ne quis vltra conces sam facultatem denuo excudat inhibemus, Datum Lugduni. Die 20. Februarij 1663.
DE SEVE.

[[ix]] INDEX CAPITVM ET PROBLEMAtum, quæ in hoc Quarto Tomo continentur.

LIBER XXVIII. *Decalogi Præceptum primum. pag. 1.*

SECTIO I. *De primo Decalogi Præcepto, Receptiores absque lite Sententiæ. p. 2.*

Cap. 1. DE virtutis Religionis es sentia. ibid.

2. De Oratione vniuersim. ibid.

3. De horis Canonicis nonnulla præmitto. p. 4

4. De iis, qui horas Canonicas priuatim recitare tenentur. pagina 5.

5. De officio, quod Clerici, Beneficiati, & Religiosi recitare tenentur. p. 7

6. De modo quo officium Canonicum est recitandum, vt satisfiat præcepto. ibid.

7. De tempore, ordine, loco, corporis habitu, ac situ ad diuini officij recitationem. p. 8

8. De Peccato non recitandi officium aut partem omittendi. p. 9

9. De causis excusantibus ab officij Canonici recitatione. ibid.

10. De restitutione gerenda ab iis qui culpabiliter officium Canononicum omittunt. p. 10

11. De oratione publica seu facta in choro officij Canonici recitatione. p. 11

12. De causis excusantibus Beneficiatum à choro, vt non obstante illius absentia distributiones lucretur. p 13.

13. De Adoratione. p. 16

14. De Sacrificio. p. 19

15. De vitiis virtuti Religionis oppositis ac primum de Superstitione p. 20.

16. De Idololatria. ibid.

17. De Diuinatione. p. 21

18. De Magia. p. 22

19. De Maleficio. pag. 23

20. De Vana obseruatione. p. 24

21. De Blasphemia. p. 26

22. De Tentatione Dei. p. 27

23. De Sacrilegio. p. 28

SECTIO II. *De Præcepto primo Decalogi Problemata. p. 30.*

Cap. 24. CIrca orationem in communi. ibid.

Probl. 1. Religio, qua Deus colitur distinguitur, & non distinguitur à Religione, qua sancti coluntur. ibid.

2. Pos sumus, & non pos sumus animabus Purgatorij nos commendare, & ad illas orationem fundere. pag. 31.

[[x]] 3. Animæ in purgatorio commorantes pos sunt, & non pos sunt pro nobis orare. ibid.

4. Vt infallibiliter à Deo impetremus, quod postulamus, neces sarium, & neces sarium non est, vt vt pro nobis ipsis ea oratio fiat. ibid.

5. Stantibus quatuor conditionibus, quas. D. Thom. requirit ad orationis efficaciam. Deus petita ex iustitia concedit, & non concedit ex iustitia. p. 32

6. Oratio oblata pro pluribus quoad impetrationem prodest, non prodest æquè singulis ac si pro singulis offerretur. ibid.

7. Præceptum orationis obligat, & non obligat, cum per contritionem aut Sacramentum ad gratiam nos volumus disponere. ibidem.

8. Cum primum rationis incipit vsus tenemur, & non tenemur oratione vti. p. 33

9. Pręceptum orationis instat, & non instat, cum ex obligatione Sacrum audimus. ibid.

10. Qui orationem omittit, quando orare tenetur, peccat, & non peccat, contra Religionem. ibidem.

Cap. 25. Circa priuatam horarum Canonicarum recitationem. ibidem.

11. Episcopus potest, non potest imponere obligationem recitandi hors Canonicas Clericis solum in minoribus constitutis. ibid.

12. Beneficium, cuius fructus exigui sunt, obligat, & non obligat gat ad horarum recitationem. p. 34.

13. Si Beneficiarius impediatur per vim, vel fraudem à consecutione fructuum Beneficij, est, & non est obligatus, hoc titulo horas recitare. ibid.

14. Si vigeat in aliqua Ecclesia consuetudo vt primo, vel secundo anno pos ses sionis Beneficij nullus fructus Beneficiatus acquirat neque post mortem illi reseruentur, debet & non debet eo tempore horas recitare. p. 35.

15. Solus titulus Beneficij cum spe pos ses sionis, & fructus, sufficit, & non sufficit ad inducendam recitandi obligationem ibid.

16. Ad inducendam recitandi obligationem, neces sarium est, & non est, pos ses sionem Beneficij es se pacificam. p. 36.

17. Habens Beneficium iniustè, vel impediens iniustè alium ab illius pos ses sione tenetur, & non tenetur horas recitare. ibid.

18. Religionum consuetudo recitandi horas Canonicas, obligat, & non obligat sub graui piaculo Religiosos, & moniales, ne illas omittant. ibid.

18. Religiosus ex dispensatione Pontificis extra claustrum degens tenetur, & non tenetur horas recitare, si dispensatio in perpetuum sit p. 87.

19. Tenentur, & non tenentur recitare Religiosi eiecti, fugitiui, & ad triremes damnati. ibid.

20. Ordinatus ad titulum patrimonij potest, & non potest officium recitare, secundum formam quæ illi magis libuerit. ibid.

21. Pij V. & Clementis VIII. præceptum sub graui pœna obligat, & non obligat, diebus singulis iuxta formam Breuiarij Romani recitare, p. 38

22. Potens recitare alia formula præter ea quæ Breuiario Romano præscribitur, potest & non potest illa omis sa, per Breuiarium Romanum recitare. ibid.

23. Si Clericus Beneficiatus Mediolanensis, vbi Breuiarium Ambrosianum viget, Romam pergat, tenetur, & non tenetur, inibi, non Ro, mano, sed Ambrosiano vti. ibid.

24. Religiosi exempti vtentes Romani Breuiarij formula pos sunt, & non pos sunt sese in Diœcesanis festiuitatibus conformare, omis so officio feriæ, vel sãcti, quod à Romana Ecclesia illa die præfcribitur. p. 39

25. Episcopus potest, & non potest constituere, vt omnis Clerus suæ Diœcesis festiuitatem alicuius sancti celebret, cum iuxta Breuiarij Romani Rubricas de alio sancto, vel de feria erat recitandum. ibid.

26. Satisfacit, & non satisfacit præcepto recitandi, qui die de quo recitandum est de feria, recitat de Diuo, & è contra. p. 40

[[xi]] 27. Interrumpere officium absque causa extra chorum, est & non est mortale. ibid.

28. Mortale est, & mortale non est, mis sam dicere priusquam matutinum recitetur. p. 41

29. Obligatus horas Canonicas re, citare tum ratione Ordinis, tum ratione Beneficij, tum Religiosi Ordinis causa perpetrat omittẽs, & non perpetrat tria peccata ibid.

30. Subdiaconi & Diaconi tenentur & non tenentur horas recitare, sola ex antiqua consueteudine, quæ vim præcepti habet. ibidem.

31. Subdiaconus suæ ordiniationis die, tenetur, & non tenetur totum diuinum officium recitare p. 42

32. Subdiaconus die, qua in sacris constituitur, tenetur & non tenetur vllas illius diei horas recitare. ibid.

33. Si quis, subdiaconatu suscepto, nequeat ob carentiam Breuiarij, aut alias ob causas recitare officium, tenetur, & non tenetur alias preces æquiualentes persoluere. p. 45

34. Peccant, & non peccant lethaliter Clerici in sacris constituti, qui diuinum officium cum voluntaria mentis euagatione recitant. ibid.

35. Recitans priuatim officium debet & non debet, ita illud exprimere, vt se ipsum exaudiat. ibidem.

36. Officium sola mente recitans satisfacit & non satisfacit obligationi. p. 44

37. Regulares ex speciali priuilegio pos sunt & non pos sunt priuatim totum diuinum officium menta liter exprimere. ibid.

38. Longis sima diuini officij interruptio absque causa gesta, est, & non est lethalis. ibid.

39. Vaniale est, & non est veniale dicere matutinum vespere, & laudes sequentis diei aurorâ, ersi honesta causa non adsit. pagina 45

40. Recitandi officium canonicum obligatio incipit & non incipit à media nocte antecedentis diei, & vsque ad mediam noctem diei subsequentis producitur. ibidem.

41. Hora secunda post meridiem terminata, dictisque vesperis, & Completorio potest quis, & non potest statim recitare matutinum & laudes diei sequentis. ibidem.

42. Vt pridie pos sit quis Matutinum & laudes licite recitare, requiritur & non requiritur, aliqua honestans causa. p. 46

43. Incipit quis hodiernum officium paulo ante mediam noctem sequentis diei recitare, & post perfectam mediam illam noctẽ prosequitur & absoluit hoc implet & non implet recitandi præceptum. ibid.

44. veniale, & non est veniale horas recitare, dum neces sitati corporeæ miseriæ das operam succurrendæ. p. 47

45. Mortale est, & non est mortale longius officium in breuius commutare (v.g.) officium de feria aut de sancto in perbreue de Resurrectione officium. ibid.

46. Qui citra contemptum vna vel altera die omittit officium recitare, delinquit lethaliter, & lethaliter non delinquit. p. 48

47. Peccat, & non peccat lethaliter, qui vnam integram horam omittit recitare. ibid.

48. Omittens priuatim recitare litanias Rogationum diebus, perpetrat & non perpetrat mortale piaculum. p. 49

49. Mortale est & mortale non est Litanias D. Marci solemniter nõ recitare. ibid.

50. Delinquit & non delinquit lethaliter, qui secunda Nouembris die officium defunctorum non recitat. p. 50

Cap. 26. Circa causas quæ à recitatione horarum priuata excusant. ibid.

Problem 51. Degradatio eximit, & non eximit Clericum à recitandi horas obligatione. ibid.

52. Qui ob ægritudinem, aut superuenientem occupationem haud potest totum officium recitare: tenetur, & non tenetur, illius partem dicere. pag. 51.

[[xii]] 53. Si Medicus dubius est, num æger maiorem officij partem pos sit sine graui incommodo recitare, debet, & non debet ille recitationi illius maioris officij partis dare operam. ibid.

54. Qui caret visu, aut Breuiario, memoriter autem fideliter tenet maiorem officij partem tenetur eam recitare. ibidem.

55. Impotens est quis recitare solus, potest tamen cum socio, quem habet ad manum, tenetur hic, & non tenetur officium dicere. p. 52

56. Sciens vespere impediendum se es se à recitatione, tenetur, & non tenetur mane recitare. ibidem.

Cap. 27. Circa pœnam non recitanti priuatim Beneficiato appositam. ibid.

57. Primo semestri beneficiatus habet, & non habet restituendi fructus aliquam licet non ita rigidam obligationem, horas omittens. ibid.

58. Omittens vno, vel ultero die horas Canonicas tenetur, & non tenetur, aliquid restituere. p. 53.

59. Qui pos sidet tenue Beneficium, & partem notabilem alicuius horæ omittit, tenetur, & non tenetur aliquid restituere. ibidem.

60. Omittens partem leuem alicuius horæ, tenetur, & non tenetur, aliquid restituere. p. 54.

61. Quis partem leuem singulis in horis omittit, cuius omis sio comparatione totius officij diei grauis quantitas censeri potest: hic obligatus est, & non est obligatus restituere. ibidem.

62. Recitans sine vllo attentione, tenetur, & non tenetur, restituere. ibid.

63. Excusatur, & non excusatur beneficiatus ab integra, ob horarum omis sionem restitutione, si Beneficium alia munera habeat annexa, nempe curam animarum. p. 55

64. Pensionarius, & Beneficiatus simplex, cui nullum onus est annexum præter horarum recitationem, potest, & non potest, aliquos fructus retinere ob obligationem ad deferendum habitum; & tonsuram. ibid.

65. Distributiones quotidianæ & gros sæ fructus quos Canonici amittunt, ob omis sam priuatam recitationem, sunt, & non sunt applicata mensæ Capitulari, sicut sunt applicata ob non residentiam. ibid.

65. Beneficiatus non recitans, potest, & non potest sibi applicare fructus, si vere sit pauper. pag. 56.

66. Pensionarius non recitans Officium paruum Deiparæ potest, & non potest à beneficiario pensionem accipere, potest, & non potest ipse beneficiatus eam retinere. ibidem

Cap. 28. Circa publicam in cho. ro Horarum Canonicarum celebrationem. ibid.

67. Episcopus tenetur, & non tenetur, diuinum ofsicium in Ecclesia persoluere. ibid.

68. Parochus ratione sui officij, tenetur, non tenetur officium diuinum publicè recitare. pagina 57.

69. Præbendatus, vt absit à choro, cedit distributionibus, nec ob eius absentiam officium dimittitur, nec sine debita decentia celebratur: Hic quidem choro non as sistens peccat, & non peccat lethaliter. ibid.

70. Præbendatus choro as sistens quomodocumque, sine attentione, lucratur, & non luctatur distributiones as sistentibus conces sa. p. 58

71. Præbendatus, submis sa voce suam partem recitans, vel non recitans, sed attendens solum ad partem, quam alter recitat chorus, lucratur, & non lucratur dimidiam distributionum partem. p. 59

72. Qui suam partem canit, & percipere non potest quam alter concinit chorus, debet, & non debet supplere priuatim eam partem, vt pos sit integras distributiones percipere. ibid.

[[xiii]] 73. Capitulum percipiens distributiones, quas Præbendatus absens percepturus etat, si choro ades set, tenetur, & non tenetur soluere pensionem, & charitatiuum subsidium, quæ prębeudæ distributionibus imposita sunt. ibid.

74. Præbendati infirmi & impediti, & in vtilitatem Ecclesiæ occupati, Iucrantur, & non lucrantur distributiones illas, quas absentes amittunt, ac si personaliter residerent. p. 60

Cap. 29. Circa causas excusantes Præbendatum à choro, vt non obstante illius absentia, distributiones lucretur. ibid.

75. Grauis infirmitas in Præbẽdato, qui ante illam choro non solebat interes se, eum efficit, & non efficit præsentem, vt fructus, distributiones percipiat. ibid.

76. Præbendatus qui extra locum residentiæ infirmatur, lucratur, & non lucretur, distributiones, cum ex legitima causa abest. p. 61

77. Excommunicatus vitandus fructus, & distributiones officio respondentes lucratur, & non lucratur, si horis celebrandis intersit. ibid.

78. Qui vacans euidenti sua Ecclesiæ vtilitazi, extra locum Beneficij existens, lucratur, & non lucratur distributiones. ibid.

79. Fructus & distributiones debentur, & non debentur Præbendato, qui occupatur in negotiis euidentem Ecclesiæ vtilitatem importatibus, si negotia extra officij tempus valeant recte expediri, ille vero tempore officij celebrãdi expedit. p. 62

80. Præbendaits committuntur Ecclesiæ negotia Matutino tempore expedienda, ille verò tunc propria gerit negotia, Ecclesiæ negotia vespere expediturus: Hic nullas lucratur, hic aliquas lucratur distributiones. ibid.

81. Canonici qui præsente Pœnitentiario, designantur in illius adiutorium ad cenfes siones audiendas ob pœnitentium multitudinem: lucrantur, & non lucrantur distributiones Officiis diuinis adstanti designatis. pagina 63.

82. Episcopus potest, & non potest ex Ecclesia Collegiata as signare suo seruitio non solùm duos, sed plures Canonicos, qui fructibus præbendæ fruantur, etiamsi cho ro non intersint. ibidem.

83. Priuilegium percipiendi fructus in absentia conces sum Pontificis familiaribus; extenditur, & non extenditurad familiares Cardinalium, & Legatorum. ibid.

84. Priuilegium percipiendi fructus in absentia extenditur, & non extenditur, ad eos. qui in seruitio, seu officiis Regiis, vel Supremi Principis occupantur. p. 64

85. Studentes Theologiam, seu ius Canonicum, in studio generali, aut celebri Vniuersitate, vt lucrẽtur fructus; debent, & non debent petere ab Ordinario licentiam. ibid.

86. Obtinentes Parochiales Ecclesias pos sunt, & non pos sunt ex Ordinarii facultate à suis Ecclesiis studij causa abes se fructúsque lucrari. ibid.

87. Tempus à iure conces sum studentibus potest & non potest ad septennium extendi. p. 65

88. Si Beneficium constat ex distributionibus quotidianis solũ: eas lucratur, & non lucratur absens studij ratione. ibid.

89. Episcopus ad breue tempus, & ex causa aliqua rationabili potest, & non potest priuilegium cõcedere vt quis valeat à residentia chori excusari, & distributiones inabsentia consequi. p. 66

90. Ex Ecclesiæ statuto à fundatore facto potest quis, & non petest excusari longiori trium mensium tempore ab horarum Canonicarum as sistentia, & nihilominus fructus, ac distributiones lucrari. ibid.

92. Ex statuto facto à Capitulo, vel ab Episcopo ex Capituli consensu potest præbendatus, & non potest, vltrà tres menses choro abes se, & tamen distributiones tempore absentiæ respondentes percipere. pagina 67.

[[xiv]] 93. Potest, & non potest ex consuetudine introduci, vt interes sentes diuinis officijs, nullas distributiones lucrentur. ibid.

94. Si Capitulum, antequam diuidãtur distributiones, mandet alicui Canonico donari eas, quę amiserat: poterit, & non poterit eas accipere. p. 68

95. Inualida est, & non est remis sio, quam Canonici faciunt ei, qui ob absentiam à Choro distributiones iam amisit. ibid.

Cap. 30. Circa Vitia Religioni opposita, ac primum circa Superstitionem. p. 69

96. Superstitio est, & superstitio non est, die Dominica ieiunare. ibid.

97. Veniale est, & veniale non est, die Dominica semper ieiunare, cum nec oboritur scandalum nec adest error, sed propter aliquem bonum finem. ibid.

98. Vouens ieiunare die m qua incidit festum aliquod (ex. gr.) Annunciationis, si id incidat, potest, & non potest ipsa die Dominica ieiunare. ibid.

99. Diuersi Donationis modi constituunt & non constituunt diuersas in genere moris spocies neces sario fatendas. p. 70

100. Est, & non est differentia specifica neces sariò fatenda inter dœmonis tacitam, & expres sam inuocationem. p. 71

101. Omnis diuinatio siue tacita sit siue expres sa, pertinet, & non pertinet ad superstitionem. ibidem.

102. Agendum est, & agendm non est, quod as solet dœmon in energumenis vel alibi apparens bonum consuluerit. ibid.

103. Licet & non licet, ex A stris futura, & occulta prædicere non certo, sed probabiliter tantùm p. 72.

104. Ex Astris futura contingentia probabiliter prædicere, non certo est, & non est motu proprio Sixti V. interdictum pro foro interno. ibid.

105. Dubia hæc tenuis sima futurorum contingentium prædictio, est & non est pro foro externo in motu proprio Sixti V. contenta. p. 73.

106. Illi, quos Zahories vocitant, pos sunt, & non pos sunt absque arte dœmonis ea videre, quæ se affirmant aspicere. ibidem.

107. Cum duo, æquali electorum numero, ad Beneficium electi sunt, licet, & non licet, electionem alterutrius sortibus diuisorijs terminare. 74

108. Licet, & non licet sortibus diuisoriis vti, ad terminandas lites inter Clericos circà electionem ad Beneficium, vel officium Ecclesiasticum. p. 75

109. Iure naturali interdicuntur, & non interdicuntur, iure naturali, sortes diuisoriæ in electionibus Ecclesiasticis. ibid.

110. Electio ad Ecclesiastica officia per sortes diuisorias est, & non est ipso iure irrita. p. 76

111. Sortes Consulorię sunt, & non sunt licitæ. ibid.

112. Lata est, & lata non est excommunication aduersus Clericos sortibus diuinatorijs vtentes. ibidem.

113. Astrologi, & diuinatores te nentur, & non tenetur pretium pro diuinatione acceptum re. stituere, si res non euenit. p. 77.

114. Si quis innocens ab iniquo Iudice damnaretur, vt vel in duello pugnaret, quo se ab obiecto crimine purget vel mortem subeat, sine superstitionis periculo potest, & non potest duellum acceptare. ibid.

115. Stryges verè, & non verè alia in loca ad nocturnos conuentus corporaliter transferuntur. p. 78.

116. Superstitio vanæ obseruantiæ, cum solum est pactum cum dœmone implicitum seu tacitum, potest, & non potest es se venialis ex materiæ paruitate. pagina 79.

117. Licet, & non licet sanctorum Reliquias collo gestare. ibidem.

118. Peccatum admis sum gestando Reliquias in collo, si id non sit directe contra cultum eis debitum, habet, & non habet spe- **[[xv]]**cialem malitiam neces sario fatendam. p. 80

119. Vsus excusat, & non excusat à superstitione scindentes venas iumentorum in alicuius sancti solemni, aut colligentes herbas, aut alia similia gerentes. ibidem.

120. Permittendæ sunt, & non sunt permittendæ fœminæ carminatrices, vulgo, *Ensalmadoras, ô Santiguadoras.* pagina 81.

121. Mis sæ illæ, quæ de Amador, aut Diu. Gregorij vocitantur, continent, & non continent superstitionis suspicionem. ibidem.

122. Quando ex circumstantiis deprehendi nequit, an effectus ex bono an cx malo Angelo, an ex causa naturali procedat; iudicandum est; prouenire à dœmone, & non iudicandum est, à dœmone, sed à bono Angelo, aut à cansa naturali procedere. p. 82.

123. Damnandum est, &. non est damnandum Salutatorum munus. ibid.

124. Vinus Salutatorum licite id munus obeuntium, naturalis est, & non gratia gratis data: gratia est gratis data, & non vis naturalis. p. 83

125. Superstitiosus est, & non est, vsu imaginum, numerorum, & figurarum Astrologiæ artificialium ad quosdam miros effectus. ibidem.

126. Superstitiosus est, & non est Alchimiæ vsus, ad verum aurum, & argentum ex inferioribus metallis conficiendum. pagin. 84.

127. Licet, & non licet, à malefico ad, soluenda maleficia maleficio parato, id petere. ibid.

128. Licitum est, & non est licitum, maleficum minis cogere, vt maleficium soluat. 85

129. Quando maleficus nescit medium licitum, & illicitum maleficij soluendi, integrum est & non est, absolute ab eo maleficij petere dis solutionem. ibidem.

130. Licet, & non licet, maleficij signum destruere, ad obtinendam sanitatem. p. 86

131. Licet, & non licet adiuratori, præcipere dœmoui superiori, vt inferiorem è corpore pellat. Vbi plura de Adiuratione. ibidem.

132. Ex curiositate, aut leuitate res vanas & inutiles dœmonem in energumeno existentem in, terrogare, lethale est & non est lethale, sed veniale solummodo. p. 87.

134. Superstitiosum est, & non est, signum à dœmone petere quo testetur, se à corpore energumeni exire, & tanquam es se rediturum. p. 88

135. Est, & non est superstitiosum. flagellis, & alapis dœmoniacum percutere. ibid.

136. Sapit, & non sapit superstitionem, fumo hypericontis, rutæ, cornuum, stercorisque caprini dœmoniacum ab Exorcista difatigari. p. 89.

137. Licet, & non licet Exorcistis conuiuere petitioni dœmonis ab obses si corpore agres suri. ibidem.

138. Superstitio est, & non est lethalis, irrationales creaturas nocentes fructibus vanè adiurare. ibidem.

139. Superstitiosum est, & non est irrationabilibus animalculis litem excitare, ne sententia lata aduersus ea, fructibus noceant. p. 90.

140. Episcopus ex Tridentini facultate, potest, &. non potest, Sancti alicuius antiqui nondum Canonizati Reliquias approbare, vt publice venerentur. ibidem.

141. Tridentini decretum prohibet Reliquiarum venditionem, prohibet amplius quam venditionem earum simoniacam, & non amplius quam simoniacam venditionem prohibet. pagina 91.

142. Sacrilegum furtum est, & non est furtum sacrilegum, surripere Reliquias, authoritate eius Præfecti Ecclesiastici, cui locus Sacer, & Reliquiarum custodia commis sa est. ibid.

[[xvi]] 143. Lata est, & non est lata, contra Reliquiarum fures excommunicatio. ibid.

144. Clericis in min oribus constitutis licet, & non licet Reliquias tangere, aut contre ctare. pagina 92.

145. Licet, & non licet omnibus Clericis Minorum Ordinum, vasa sacra, vbi Reliquiæ Diuorum includuntur, in proces sionibus deportare. ibid.

146. Excommunicationis pœnam incurrit, & non incurrit, qui Reliquias, quas Agnos Dei vocitant, vel ratione materiæ venales exponit. ibid.

147. Sine leui saltem piaculo laici pos sunt, & non pos sunt Agnos Dei tangere. p. 93

Cap. 31. Circa Tentationem Dei ibidem.

148. Tentat, & non tentat Deum, qui miraculoso effectu vult, vt Deus suam voluntatem manifestet circa aliquem futurum euentum. ibid.

149. Tentatio interpretatiua aut virtualis Dei absque infidelitate contingens, potest, & non potest venialis es se culpa, ex materiæ paruitate. ibidem

150. Purgatio, seu probatio illa innocentiæ in qua dabatur Eucharistia suspectis de crimine, vt illa sumpta se immunes es se à cri. mine ostenderent: per se licita est per se non est licita. pagina 94.

Cap. 32. Circa blasphemiam. pagina 95.

151. Dictum contumeliosum debet, & non debet falsitatem continere ad Blasphemiæ rationem. ibid.

152. Blasphemia potest, & non potest in solis factis, & signis ades se. ibid.

153. Blasphemia in Deum differt, & non differt specie à Blasphemia in Diuos. ibid.

154. Omnes blasphemię in ratione Blasphemiæ differunt specie, & specie non differunt. p. 96

155. Explicanda est, & non est in Confes sione blasphemiarum diuersiras, vel in Deum, vel in Diuos. ibid.

156. Hæreticales blashemiæ sunt, & non sunt hæ: *Denego Deum, Denego Crucem, Denego Euangelia,* cum non absolute, sed conditionatè quis profert eas, ad alicuius rei testificationem, v.g. *Denego Deum, si ita non est.*pagina 97.

157. Hæc propositio: *Hoc est verum ficus Deus est in cælo, vel natus ex Virgne, Credi potest sicut Euangelium:* blasphemia est, & non hæreticalis. ibid.

158. Hæc propositio: *Regeno D. Petrum, Antonium,* &c. est, & non est hæreticalis blasphemia. ibidem.

159. Hæc propositio, aut iuramentum: *Per vitam Dei, Per vitam D. Petri.* est, & non est blasphemia. ibidem.

160. Blasphemia est, & non est blasphemia creaturarum maledictio. p. 98.

161. Blasphema sunt, & non sunt blasphema iuramenta, *Per corpus Dei, Per Dei sanguinem, per caputper capillos, per pedes.*ibidem.

162. Iuramentum per intemeratam Deiparæ Virginitatem, est. & non esi blasphemia. pagina 99.

163. Blasphemum est, & non est blashemum omne iuramen. tum falsum vel iniustum. ibidem.

164. Præter fraternam correctionem iure naturali requisitam, debet, & non debet audiens basphemantem reprehendere, siue blasphemus illa obiurga. tione corrigendus sit, siue non ibid.

165. Blasphemus post condemnationem, est, & non est tanquam infamis à testimonio repellendus. p. 100.

166. Domini Inquisitores cognoscunt, & non cognoscunt de blasphemiis non hæreticalibus. ibid.

Cap. 33. Circa Sacrilegium crimen Religioni oppostum. p. 101

167. Simonia est, & non est Sacrilegium. ibid.

168. Sacrilegium est, & non est sacrilegiũ legatorum retentio. ibid.

[[xvii]] 169. Furtum, & rapina bonorum titulo Ecclesiastico acquisito. rum non est Sacrilegium. pagin. 102.

170. Sacrilegium est, & non est Sacrilegium cuiuscumque voti violatio. ibid.

171. Irreuerentia in Eucharistiæ Sacramentum est, & non est irreligiositas alia à Sacrilegio distincta. ibid.

LIBER XXIX. *Decalogi Præceptum secundum.*

SECTIO I. *De Præcepto secundo Receptiores sine lite Sententiæ. p. 104.*

Caput 1. QVid, & quotuplex Iuramentum. pagina 104.

2. De Iuramenti Promis soris Obligatione. pag. 106.

3. De Conditionibus requisitis, vt sit licitum Iuramentum. pagina 107.

4. De iis, qui iurare pos sunt, & quo sensu iurare teneantur. pag. 108.

5. De peccato iurantis ex consuetudine. p. 109.

6. De peccato Iuramentum violantis. ibid.

7. De Periurij pœnis. pagina 110.

8. De modis, queis obligatio Iuramenti tollitur. ibidem

9. De Voti es sentia. pag. 112

10. De Materia Voti pagina 113.

11. De Voti Obligatione pagina 114.

12. De Voto Pœnali. pagina 115.

13. De Voto Conditionali. pagina 116.

14. De personis, quæ pos sunt vouere. ibidem

15. De modis, quibus votum extinguitur, nempe Irritatione, Commutatione, & Dispensatione. pag. 117

SECTIO II. *De Præcepto secundo Problemata. pag. 120.*

Caput 16. CIrca modos ac formulas Iuramentum constituentes. pagin. 120

Problem. 1. Verbum *Iuro,* non exprimendo per quid iuretur; inducit, & non inducit verè Iuramentum. ibidem

2. Ad verum iuramentum opus est, & non est opus, rem in testem adductam es se in se sacram sed satis est, & satis non est, sacram es se in iurantis existimatione. ibid.

3. Tenetur quis & non tenetur vero iuramento, quando profert verba, quæ re vera iuramenta non sunt verb. grat. Vere faciam hoc, at intendit iurare per illa credens cs se iura menium. pag. 121.

4. Hoc Verbum, *sicut credo in Deum,* vulgò *Como creo en Dios* est, & non est iuramentum. ibid.

5. Verba hæc, *Non eredo in Deum,* vel *Abnego Deum,* vel *Non est potestas in Deo, si hoc non est ita,* sunt, & non sunt iuramenta ibidem.

6. Verba hæc, *Coram Deo ita est,* vel *Deus scit, ita es se,* vel *Deus ita es se videt,* sunt, & non sunt iuramenta: Sed sunt & non sunt æquiuoca. pag. 122

7. Verbum hoc, *Testis est mihi Deus,* est & non est iuramentum. ibidem.

8. Verba hæc: viuit Deus, vel Deus est veritas inter iuramenta sunt, & non annumeranda. ibidem.

9. Hę particulæ *Per meam animam,* vel *In mea anima* iuramenta es se, & iuramenta non es se, reputantur. p. 123

10. Est, & non est iuramentum hęc formula, *In mea conscientia,* vel **[[xviii]]** *Per meam conscientiam.* ibid.

11. Iuramentum est, & non est hæc formula vulgaris: *Iuro a mi, o pormi.* ibid.

12. Iuramentum est, & non est fidei interpositio illa: *In fide mea, Per fidem meam Regiam, viri boni,* aut *nobilis:* vulgò *A fe de quien soi, En buena fe. En buena fe iurada.* ibid.

13. Iuramentum est, & non est hæc formula. *Per meam vitam. Sic Deus me adiuuet.* Vbi de reliquis iurandi formulis, haud problematice, iudicium fero. p. 124

Cap. 17. Circa naturam & es sentiam Iuramenti, & vitia contraria. p. 126

14. Iuramentum Execratorium falsum est, & non est distinctæ speciei neces sariò in Confes sione aperiendæ. ibid.

15. Iuramentum de re futura facienda absque illius promis sione est, & non est diuersum à Iuramento, quo rem illam faciendam quis promitteret. pagin. 127.

16. In ratione Iuramenti, Iuramentum purè As sertorium differt es sentialiter, & non differt à Iuramento Promis sorio. ibid.

17. Defectus iustitiæ in Iuramento as sertorio mortalis aut venialis non est secundùm quod narratio confirmata iuramento mortalis, aut venialis fuerit. p. 128.

18. Quando res promis sa iusta est, & quis tenetur ex iuramento illam exequi peccat, & non peccat lethaliter, illius omittens executionem, quando res promis sa leuis est. ibid.

19. Est, & non est lethale peccatum extrà iudicium vel contractus firmitatem, iuramentum præstare in alio sensu ab eo quã alius intelligit. p. 129

20. Iurans sine animo impledi, semper peccat mortaliter, & non semper mortaliter peccat. ibid.

21. Iurare falsum sine animo iurandi, est, & non est peccatum mortale, si per iniuriam quis iurare cogatur, & falsitas penitus sit occulta. p. 130

22. Iurare verum sine intentione iurandi est, & non est lethale piaculum. ibid.

23. Lethale est, & non est lethale iurare quem sine sese obligandi animo. ibid.

24. Differenda est, non est differenda absolutio ei, qui praua iurandi affectus est consuetudine. p. 131

25. Peccatum mortale est, & non est peccatum mortale petere iuramentum ab eo, qui paratus est, falsum iurare, quando sibi fuerit expostulatum. ibid.

26. Mortale est, & non est, mortale, iuramentum petere sine neces sitate ab Ethnico, qui per falfos deos est iuraturus. p. 132

27. Stante aliqua legitima causa petendi iuramentum à peieraturo, vel per falsa numina iuraturo: potest quis, & non potest id licite petere extrà iudicium. ibid.

28. Scis, alium ad iurandum falsum, vel per idola determinatum es se, neque licitè iurare velle: poteris & non poteris eius iuramentum expostulare dicens: Iura mihi, tametsi falsò iures, vel per falsos Deos. ibid.

29. Sanum consilium est, & non est sanum consilium, si Confes sarius iurare faciat pœnitentem aliquã pœnam subeundam, si reinciderit. p. 133

30. Periurus priuatur, & non priuatur ipso iure Beneficiis acquisitis. ibid.

31. Periurus infamis iuris infamia priuatur, & non priuatur ipso iure Beneficiis acquirendis. ibidem.

32. Periurium, per quod periurus potest repelli à testificando in iudicio, debet, & non debet es se neces sario in iudicio probatum: tametsi de illo non sit lata sententia. p. 134

Cap. 18. Circa iuramenti Promis sorij obligationem, & firmitatem. ibidem.

33. Si quis secum iuret, aut in absentia hominis, cui fit promis sio, nomine acceptante legitime nomine ipsius, se daturum aliquid illi, tenetur, & non tenetur, id implere. ibid.

[[xix]] 34. Qui iurat sine animo iurandi contrahit, & non contrahit obligationem implendi, etiam ex Religione. ibidem

35. Credit quis ex errore es se pos se iuramentum de materia capaci obligationis absque intentione se obligandi: Hic si iurare intendit, sed non se obligare, manebit obligatus, & obligatus non manebit. p. 135

36. Si dolus sit in vsu verborum, quia quis alio sensu illis vtitur ab eo, quem intelligit is cui iuramentum præstat, contrahit, & non contrahit obligationem iuxta sen. sum quem iurat. ibid.

37. Iuramentum graui metu extortum inducit, & non inducit obli. gationem. p. 136

38. Obligatio iuramenti metu extorti est, & non est sub lethalis culpæ reatu. p. 137

39. Obligatur quis, & non obligatur iuramento præstito redeundi ad carcerem, quando carcer iniustus est, aut probabiliter timet, se iniustè fore diuexandum. ibid.

40. Huiusmodi iuramentum redeundi ad carcerem, Episcopus poterit, & non poterit relaxare, si Iuramentum fuit iuste expostulatum. ibid.

41. Iuramentum, quod fit de re illicita, indiget, & non indiget relaxatione. p. 138

42. Iuramentum de non ludendo absolute sumptum, est, & non est obligatorium. ibid.

43. Validum est, & non est validum iuramentum non mutuandi, nec fideiubendi. p. 139

44. Medici tenentur, & non tenentur seruare Iuramentum præstitum monendi ægrotum. solùm quando infirmitas vitæ indicit periculum. ibid.

45. Ex iuramento facto Decuriones, vulgò *Regidores, Iurados,* tenentur, & non tenentur: peccata publica sub mortali inquirere. p. 140

46. Ex iuramenti tenentur Decuriones (*seu Regidores veintiqua tros Iurados*) Auditores Regij &c. & non tenentur sub mortali seruare secretum earum rerum, quæ in Consistorio, aut Aula tractantur. ibid.

47. Procuratores, scribæ, aliique officiales Curiæ tenentur, & non tenentur seruare Iuramentum emis. sum de seruanda taxa sibi à Rege præscripta, *vulgò* el Arancel. pag. 141.

48. Contractus vllus inualidus potest, & non potest iuramento firmari. ibid.

49. In obligatione iuramenti potest, & non potest dari compensatio. p. 142.

50. Potest quis, & non potest compensatione vti, si cum iurauit soluere alicui, intentionem habuit, non vtendi compensatione p. 143

51. Cum quis contracturn iuramento sfirmauit, & Iudex Ecclesiasticus relaxet iuramentum ad effectum agendi, potest is, & non potest coram ipso Ecclesiastico Iudice de valore contractus liti. gare. ibid.

52. Potestas ciuilis, quæ potest prohibere Iuramentum apponi, potest etiam & non potest Iuramenti semel appositi vires impedire. p. 144.

53. Petrus & Antonius litem in arbitrum compromittunt vt intra certum diem illam decidat, iuramento parendi eius sententiæ præstito, si ex communi vtriusque consensu dies illa prorogetur, censetur quoque, & non censetur iuramentum prorogari. ibid.

54. Iuramentum soluendi debitum intra certum diem, extenditur, & non extenditur ad alium diem per creditorem prorogatum. Vnde erit, & non erit periurus, si die destinata in prorogatione non soluit. 145

C. 19. Circa Iuramenti Relaxationem Irritationem, & Commutationem. p. 146.

55. Habentes potestatem dispensandi, vel commutandi Vota delegatam, habent, & non habent dispensandi, vel computandi iuramenta potestatem. ibid.

56. Creditor potest, & non potest iuramentum præstitum principaliter in Dei honorem remittere. ibid.

57. Iuramentum soluendi ea quæludo vetito sunt acquisita, vel quæ in Hispania in ludo ad creditum **[[xx]]** acquiruntur potest, & non potest Episcopus relaxare. p. 147

58. Relaxatio iuramenti potest, & nõ potest concedi, cum turpitudo versatur in modo exequendi iuramentum, non in re iurata. ibidem.

59. Concedi potest, & concedi non potest ab Episcopo relaxatio iuramenti si metu leui extortum sit, p. 148.

60. Præfata iuramenta inique extorta pos sunt, & non pos sunt post commis sum periurium relaxari. ibid.

61. Potest, & non potest contractus rescindi, & relaxatio iuramenti obtinerei, etiam ob enormis simam læsionem, si iuramento præstito fuerit ille geminates. p. 149.

62. In illis casibus, in quibus ob læsionem enormem, au enormis simam potest quis agere ad rescis sionem contractus, aut pretij supplementum indiget, & non indiget iuramenti relaxatione. ibidem.

63. Si iuramenti relaxatio non in totum, sed solum ad effectum agendi, vel excipiendi concedatur, neces sario pars debet, & non debet citari. p. 150

64. Iudex sæcularis potest, & non potest cognoscere de null itate relaxationis iuramenti ab Ecclesiastico Iudice conces sæ. ibidem.

Cap. 20. Circa Voti es sentiam. pag. 151.

65. Propositum exequendi rem honestam, sufficit, & non sufficit ad votum. ibid.

66. Si promis sio est absque animo exequendi rem promis sam, constituit, & non constituit Votum, ibid.

67. Sufficit ad votum, & non sufficit ea deliberatio seu libertas, quæ ad peccatum lethale sufficit. pag 152.

68. Spectato iure naturæ, metus incus sus etiam iustè ad extorquendum Votum illud annullat, & non annullat illud. ibidem

69. Metus grauis, seu cadeus in constantem virum, iniustè incus sus causa extorquendi voti, illud irritat, & illud non irritat, iure naturali spectato. pagina 153.

70. Votum metu coactum irritum est; & non est irrutum Ecclesiastico iure. ibid.

71. Metus leuis, quando est causa, sine qua Votum non emitteretur, illud irritat, & non irritat illud. p. 154.

72. Votum obligat, & non obligat, quando error non adest. Voti tempore circa substantiales eius circumstantias, sed posteà illę mutantur. ibid.

73. Obligat, & non obligat votum nunquam peccandi, aut venialiter non delinquendi. 155

74. Votum vitandi omnia peccata tam mortalia, quàm venialia, quod non potest obligare ad totum, obligat, & non obligat ad partem. ibidem

75. Validum est, & non est validum votum, quo quis promittit, quantum in se est omnia peccata venialia vitare. p. 156

76. Valet, & non valet votum eleemosynam faciendi, si quis ex bello iniusto euadat incolumis. ibid.

77. Validum est, & non est validum votum emis sum in gratiarum actionem pro iniusta victoria parta, vel pro filio ex concubina edito. p. 157

78. Vitiatur, & non vitiatur votum, quando emittitur pro rebus temporariis, obtinendis, quæ ex se indifferentia sunt, nec à vouente referuntur ad alium superiorem finem, quo honestentur, sed in illis solis sistitur. ibid.

79. Votum potest, & non potest es se de rebus præceptis. pagina 158.

80. Votum non vouendi, validum est, & non est validum. ibidem.

81. Validum est, & validum non est Votum non petendi Voti dispensationem. ibid.

82. Ex voto nnn perendi communicationem; manet quis obligatus, & obligatus non manet, ad non petendam compensationem vel irritationem. p. 159.

83. Validum est, & non est validum ad votum, ad Episcopatrum non **[[xxi]]** ascendendi. ibid.

84. Validum est, & non est vlaidum votum abstiendi à delicatis cibis, & ab honesta recreatione. p. 160.

85. Tenet, & non tenet votum, perpetuò in Xenodechio inseruiendi, aut laxiorem ingrediendi Religionem. ibid.

86. Validum est, & validum non est votum de matrimonio contrahen do, si fiat animo non consummandi sed Religionem petendi. ibid.

87. Votum de matrimonio contrahendo validum est, & non est validum quando quis se experi. tur adeòad carnis piacula procliuem, vt vix pos sit se continere. p. 161

88. Validum est, & validum non est votum absolute prolatum ducendi pauperem meretricem titulo pietatis: quia continet, & non continet eam conditionem: si aliquem ducturus sum ibid.

89. Valida sunt, & non sunt valida hæc Vota: *Promitto, me nullam Religionem ingres surum, nisi Societatis Iesu (v.g.) Promitto, non recitaturum nisi flexis genibus,* & similia. ibid.

Cap. 20. Circa Voti obligationem. p. 162.

90. Ex sola intentione vouentis, supposita materiæ grauitate, potest, & non potest Voti obligatio limitati, vt sit leuis. ibid.

91. Obligation Voti est, & est solius fidelitatis. ibid.

92. Quis se obligare potest, & non potest voto ad solos actus externos, & ad internos minimè. p. 163

93. Qui vouit Rosarium Deiparæ recitare, satisfacit, & non satisfacit id alternatim recitando. ibid.

95. Quis voto emis so, promisit in D. Iacobum (verbi gratia) peregrinationem gerere, at mercede conductus, vel alterius negotij causa, aut curiositatis, aut vi coactus pere grinationem huiusmodi suscepit. Hic satisfacit, & non satisfacit V oti obligationi. p. 164

96. Excusatur quis, & non excusatur à Voto ieiunandi sextis feriis vel Sabbato, vel die alia, si hisce diebus dies Natalis Domini inciderit. ibid.

97. In trãsgres sione ieiunij feria sexta Natalis Domini committitur, & non committitur duplex piaculum, vnum in omis sione Præcepti, alterum in violatione voti. ibid.

98. Violans ieiunium ex voti obligatione, peccat, & non peccat toties quoties carnes comedit illa die. p. 165.

99. Carens Bulla Cruciate ex vi voti ieiunij, tenetur & non tenetur à lacticiniis obstinere in Quadragesi ma, aliisve temporibus, in quibus ex cõsuetudine ab iis abstinetur. ibid.

100. Emisit quis votum ieiunandi in pane, & aqua, quod semel violauit vinum hauriendo, Hic autem post primam violationem potest, & non potest sæpius bibere absque noua voti violatione. ibid.

101. Promittit quis Ecclesiæ vnum seruum ex iis, quos habet, & ante Voti adimpletionem pereunt omnes serui præter vnum, Hic tenetur, & non tenetur integre ad voti executionem. p. 166

102. Rem determinatam quis vni Ecclesiæ speciatim promsit, sed post votum emis sum, dubitat, cuinam promiserit Ecclesiæ, potest hic & non potest rem promis sam cui maluerit ex his Ecclesiis ap. plicare. ibid.

103. Executio voti potest & non potest differri quousque vouentis conscientiam pro executione re mordeat, si vouens tempus non determinauit. p. 167

104. Mortale est, & non est mortale peccatum voti Religionis, aut seruitij perpetui in Xenodochio (verbi gratia) executionem vltrà sex menses differre. ibid.

105. Si cum quis votum emittit, se cognoscit fore impotentem ad illius executionem, tenetur, & non te netur, per alium implere. ibid.

106. Quis Religionem ingressus post votum reale factum, vult votum illud profes sione non extinguit Manet quidem, & non manet hæres obligatus. p. 168

107. Cum pluribus votis realibus obftritus est defunctus, nec hæreditas sufficit omnium solutioni, tetur & non tenetur hæres pro rata diuidere. ibid.

[[xxii]] 108. Quando non constat quodnam votum melius sit, aut quodnam prius fuit emis sum à defuncto vouente: hæres tenetur & non tenetur pro rata diuidere omnium votorum satisfactionem. p. 169.

109. Filius votum Religionis emittit sub hac conditione, si pater consenserit: Impleta est, & impleta non est conditio, si declarato filij voto, pater consentiat. licèt postea dis sentiat. ibid.

110. Conditio Voti debet & nondebet in specifica forma impleri: sufficit, & non sufficit, si in æquiualenti impleatur. p. 170

111. Culpabiliter impediens Voti appositam conditionem, tenetur, & non tenetur Voto, ac si conditio impleta es set. ibid.

112. Quis duplex Votum emisit, alterum de fornicatione vitanda, alterum pœnale de peregrinatione gerenda. Sublato Voto de fornicatione vitanda, sublatum censetur, & non censetur sublatum votum de pœna illa incur ren da, si deliquerit. p. 171.

113. Si quis duplici voto est adstrictus, altero vitandi fornicationem altero pœnæ subueundæ, si non vitauerit, ad impetrandam dispensationem Voti principalis, debet, & non debet ncces sario Voti acces sorij pœnalis mentionem gerere. ibid.

114. Votum qnis emisit de vitando ludo, & casu quo non vitet, de subeunda pœna, Votum pœnæ debet, & non debet intelligi de sola prima vice. p. 172

115. Cum quis subditus petit à superiore facultatem de voto promis sam gerendam, tenetur, & non tenetur, Votum manifestare. ibidem.

116. Parochi, aliive Clerici Beneficium habentes residentiam requirens, pos sunt & non pos sunt Religionem vouere, nisi sub conditione petendi ab Episcopo facultatem. Licet opus non est eam ab illo impetrare. p. 173

117. Pœnitere de voto facto, seu affici tristitia, quod illud emiseris, est, & non est veniale piaculum ibidem.

Cap. 21. Circa Voti Irritationem. ibidem.

118. Irritandi, Vota potestas ortum habet, & ortum non habet à naturali iure. ibid.

119. Competit, & non competit Pontifici, aliisque Ecclesiæ Prælatis directa irritandi vota potestas. p. 174

120. Peccant, & non peccant mortaliter superiores, qui subditis reuocant licentiam datam ad vouendum, facta promis sione non reuocandi. p. 175

121. Taciturnitas, ac dis simulatio superioris sufficit, & non sufficit, vt enseatur licentiam vouendi subdito seu voti emis si approbationem impertire. ibid.

122. Si Superioris taciturnitati internus consensus addatur, esto vouenti subdito non manifestus: Sufficit, & non sufficit, vt Superior licentiam, autconsensum impertire censeatur. p. 176

123. Pater, & Mater pos sunt: & non pos sunt post pubertatem, & emancipationem irritare vota filij, ante pubertatem emis sa, nec in pubertate confirmata, seu approbata. ibidem.

124. Curator potest, & non potest post puqertatem vota personalia minoris in pueritia emis sa, irritare p. 177.

125. Irritatiua potestas extenditur, & non extenditur ad Vota emis sa tempore subiectionis, implenda tamen subiectione dis soluta. ibid.

126. Emittit filius puber, vel vxor, vel seruus votum quod ex se, vel ex intentione vouentis est perpetuũ: Potest & non potest id votum à parentes, à marito, à domino penitùs irritari. p. 178

127. Irritatiua directa potestas extenditur & non extenditur ad vota emis sat tempore, quo vouentes sui iuris erant. ibidem.

128. Irritatio, & suspensio voti proce. dens à dominatiua potestate, potest. & non potest licite sine causa concedi. ibid.

129. Irritatiua potestas potest, & non potest alteri delegari. p. 179

130. Potest, & non potest maritus omnia vxoris vota durante matrimonio, irritare. ibid.

[[xxiii]] 131. votum castitatis ab vxore absque viri consensu emis sum, potest, & non potest ab illo irritari. p. 180

132. Potest, & non potest vxor votum mariti de non petendo debito irritare. ibid.

133. Sub nomine patris ad voti irritationem venit & non venit herus, vel Magister deficientibus patre tutore, aliisque ascendentibus. pag. 181

134. Mater Minoris habet, & non habet candem, ac pater ad votorum irritationem, potestatem. ibid.

135. Prælatus Regularis potest: & non potest omnia Religiosi subditi vota irritare. p. 182

136. Abbatis sæ ac Prioris sæ Monialium vota omnia pos sunt, & non pos sunt vti Prælati Regulares, irritare. ibid.

Cap. 22. Circa voti Dispensationem. p. 183

137. Si petens dispensationem voti illamque concedens, bona fide procedant, existimantes, causam es se legitimam: valet, & non valet, dispensatio ibid.

138. Leuitas in vouendo est & non est sufficiens dispensationi causa. ibid.

139. Prælatus Regularis potest, & non potest, potestate Ordinaria, in Nouitiorum votis dispensare. p. 184

140. votum illud in quo votum reseruatum commutatum est Pontificia authoritate: manet, & non manet similiter reseruatum. p. 185.

141. Reseruate sunt, & reseruate non sunt tam Vota pure conditionalia, quàm pœnalia, post impletam cõditionem, sed pos sunt, & non pos sunt à Pręlatis inserioribus dispensari. ibid.

142. Cum alicui delegetur facultas dispensandi in omnibus Votis: intelligitur, & non intelligitur conces sa es se etiam ad vota rereruata præter votum castitatis, & Religionis p. 186

143. Concessa alicui dispẽsandi potestate, eo ipso cẽsetur, & non eo ipso conces sa, comm utandi vota, potestas. p. 187

Cap. 23. Circa voti Commutationem. ibid.

144. Potest quis, & non potest, propria authoritate votum in rem æqua lem commutare. ibid. 145. Commutatio potest, & non potest fieri in paulo minus minorem materiam. p. 188

146. Commutatio Voti facta propria authoritate, vel alterius carẽtis iurisfictione in æquale, vel in minus, est, & non est omninò irrita, si vouens suppleat, quod commutationi defuit, vt es set in bonum euidenter melius. ibid.

147. Quando commutatio fit in minus authoritate Prælati, etiamsi nulla ad commutandum causa subsit, nedum ad minuendum, valet, & non valet commutatio cum sola obligatione supplendi id, quod defuit ad æqualitatem materiæ subrogatæ cum promis sa. p. 189

148. Facta materia subrogata inutili, vel impos sibili ob culpam vouentis, reuiuiscit, non reuiuiscit voti obligatio ibid.

149. Redeunte obligatione prioris materiæ commutatæ in voto castitatis, & Religionis extinguitur. & non extinguitur materiæ subrogatæ obligatio. p. 190

150. Si Commutatio facta sit in rem æqualem licitum est & licitum non est, vouenti ad priorem materiam redire. ibid.

151. Si Votum, vel authoritate propria, vel Prælati in melius fuerit commutatum, licitus est, & non est licitus ad materiam priorem transitus p. 191

LIBER XXX. *Decalogi Præceptum tertium.*

SECTIO I. *De tertio Decalogi præcepto receptiores sine pugna Sententiæ. p. 192.*

Cap. 1. DE iei Dominicæ & aliorũ Festorum institutione. p. 192

[[xxiv]] *Cap. 2.* De operibus prohibitis, & permis sis in die Festo. p. 193

Cap. 3. De causis excusantibus láborantes in die Festo. p. 196

SECTIO II. *De Præcepto Decalogi Tertio Problemata. p. 197*

Cap. 4. CIrca ea, quæ ad Præceptum de Sanctificandis Festis in communi pertinent. p. 197.

Probl. 1. Diei dominici obseruatio est, & non est iuris Diuini. ibid.

2. Obseruatio Dominici diei potest, & non potest humana lege, vel consuetudine abrogari. p. 198

3. Est, & non est præceptum diuinum, vel naturale de instituendis aliquibus festis diebus. ibid.

4. Festi dies à media nocte vsque ad alteram mediam noctem debent, & non debent vniuersaliter computari. ibid.

5. Humana potestate spatium viginti & quatuor horarum diei festi valet, & non valet imminui: p. 199

Cap. 5. Circa eos, qui facultatem habent dies Festos instituendi. ibidem.

5. Episcopi habent, & non habent ius diem festum instituendi alicuius nondùm in Sanctorum numerum relati à Pontifice. ibid.

6. Beatificante Pontifice aliquem Sanctum licet, & non licet cuilibet Episcopo festum illius publice instituere. ibid.

7. Vt Episcopus diei Festi obligationem constituat, requiritur, & non requiritur neces sario Cleri ac populi consensus, vel pro vna vice vel altera. p. 200

8. Ex vi consuetudinis potest, & non potest Episcopus dies festos constituere absque Cleri, seu Capituli consensu: vna vel altera vice. ibid.

9. Episcopus potest, & non potest Dies festos sine populi consen su constituere ex vi consuetudinis. p. 201

10. Consuetudo totius Cleri, & populi habet & non habet vim introducendi dies festos, sine Episcopi consensu. ibid.

11. Episcopus aliquot dies festos abrogat, & non obstante tali abrogatione, populus eorum obseruationem continuat: Tunc consuetudo manet, & non manet in suo vigore, ad obligandum. ibid.

12. Excusatur, & non excusatur certum genus mechanicorum, cum consuetudo est, eos solum operari, reliquo populo festum obseruante. p. 202

13. Sæculares Principes habent, & non habent potestatem obligandi populum, dies festos obseruare. ibid.

Cap. 6. Circà eos, qui dies festos obseruare tenentur. ibid.

14. Pueri statim ac vsum rationis aduentarint, tenentur, & non tenentur præcepto obseruandi Festa. ibid.

15. Pueri, qui ante septennium rationis vsu pollent tenentur, & non tenentur dies festos obseruare. p. 203.

16. De puero aliquo dubitatur, nùm vsu polleat discretionis: Hic tenetur, & non tenetur, festos dies obseruare, si septennis non sit. ibid.

17. Peregrini cum absentes sunt, tenentur, & non tenentur, festa suæ patriæ obseruate cum non obseruantur in loco, vbi adsunt. ibidem.

18. Quando in proprio loco vrget festi obseruandi præceptum: licitum est, & non est licitum ex intentione non seruandi festum ad alium locum, aut Parœciam diuertere, vbi tale festum non colitur, vt opera seruilia pos sit exercere. p. 204.

19. Quis è loco proprio egreditur diluculo, vt in alio vbi festum illud non colitur, valeat seruile opus exercere: Hic tenetur & nõ tenetur prius quam exeat, Mis sam audire. p. 205

20. Peregrini, Scholastici, Doctores, Præfecti, Milites, &c. tenetur, & non tenentur obseruare diem festum proprium loci, in quo animo non persistendi etiam diu commorantur. ibid.

[[xxv]] 21. Religiosi exempti tenentur, & non tenentur, obseruare festa non ex Episcopi præcepto, sed ex consuetudine inducta. p. 206

22. Viatores tenentur, & non tenentur obseruare festa propria locorum, ad quæ solum perueniunt vt ibi per tres, quatuor, vel quinque dies recreationis, vel negotiationis gratia commorentur. ibidem.

23. Aduenæ tenentur, & non tenẽtur festa obseruare propria locorum locorum etiamsi per vnicum diem ibi commorentur. ibid.

24. Aduenæ tenentur, & non tenentur seruare festa propria loci per quem transeunt, ibi solum pranturi, aut pernoctaturi, & die disces suri crastino. ibidem.

25. Duplicis Parœciæ incola tenetur, & non tenetur obseruare festa illius Parœciæ in qua perbreui tempore, veluti in hospitio reperitur. p. 207

Cap. 7. Circa opera in die festo prohibita. ibid.

26. Mortale est, & non est mortale, vna nora seruile opus in die festo sine neces sitare exercere. ibid.

27. Opera communia liberis, & seruis, vt sunt venari, ac piscari, quæ quidem sunt licita liebris, sunt, & non sunt licita, si à serujs gerantur. p. 208

28. Licitum est, & non est licitum Die festo studiis incumbere, quę Sacra vel spiritualia non sint ibid.

29. Docere alios lucri causa licet, & non licet in die festo. ibid.

30. Licitum est & non est licitum, in die festo cantare, pulsare instrumenta musica, vel consilium dare propter lucrum. ibid.

31. Licet, & non licet in die festo scribere, sine lucri fine. p. 209

32. Scribere propter lucrum, est & non est opus prohibitum in die festo. ibid.

33. Prohibitum est, & non est prohibitum in die festo transcribere ob quæstum. ibid.

34. Licet, & non licet, in in die festo rationem facere: vulgariter *Dar y tomar cuentas,* siue fiat ex officio, aut ad lucrum siue non p. 210

35. Licet, & non licet Typographo in die festo characteres cõ ponere. ibid.

36. Actio pingendi est, & non est in die festo licita, dum lucri causa perficitur, non animum relaxandi, aut artem addiscendi gratia. p. 211.

37. Actio pingendi est, & non est licita in die festo, cum fit recreationis gratia. ibid.

38. Licitum est, & non est licitum, in die festo iuuenes pingere, addiscendi artem intentione. ibidem.

39. Licet, & non licet puellis in die festo acu pingere, seu recamaturas facere. p. 212

40. Licet, & non licet adolescentulis diebus festis filia ducere, aut aliud opus seruile exercere, ad otium repellendum. ibid.

41. Ad vitandam peccandi occasionem ex otio proueniẽtem, potest quis, & non potest in felto seruiliter laborare. ibid.

42. Piscatio, aucupatio, & venditio si ob recreationem fiat, est, & non est in die festo licita. pagina 213.

43. Aucupatio, ac venatio licita est & non est in die sesto, si ex officio, aut lucri causa geratur. ibid.

44. Licitum est, & non est, in festo piscari in pelago aut recreationis, aut lucri causa. ibidem.

45. Licita est non est in die festo præliatio extra neces sitatem. p. 214

46. Licitum est, & non est, in die festo molendinis æquæ, aut venti molere. ibid.

47. Licet, & non est licet molere die festo in molendinis, vel pistrinis, quæ terunt triticum opere bestiarum. pagina 215.

48. Licitum est, & non est die festo longum pedestre gerere iter, per se quidem & non spectata consuetudine. ibidem.

[[xxvi]] 49. Licitum est, & non est, in festo animalia aut currus onustos de vno loco ad alium deferre ibid.

50. Licitum est, & non est licitum mulionibus iter cum iumentis, aut curribus onustis iter die festo incipere. p. 216

51. Licet & non licet, imponere festis diebus onera perpetuo amenti, aut seruo infideli. ibid.

Cap. 8. Circa actiones, quæ liberals cum sint, sunt tamen speciali iure in festo prohibitæ. ibid.

52. Ex consuetudine saltem licitæ sunt, & non sunt licitæ Nundinæ publicæ, quæ as solent semel aut bis in anno fieri in diebus festis. ibid.

53. Hebdomadarij Mercatus pos sunt & non pos sunt in die festo licitè geri. p. 217

54. Mortale est, mortale non est vendere, & emere in die festo ibidem.

55. Citatio facta in festo illicita quidem est & non est inualida. pagin. 218

56. Citatio facta pro die festo nulla prorsus pro as signàto die, obligat, & non obligat partem, ad comparandum die proxima sequenti ad diem festum. ibid.

57. Si Iudex imperet, vt intra duodecim dies (verbi gratia) pars cõpareat & dies duodecimus signatus est festus: tenet, & non tenet mandatum. p. 219.

58. Cum Iudex imperat, vt intra duodecim dies pars compareat, & duodecima dies est festiua: tenetur pars, preuenire apparitionem ante diem duodecimum, potest & non potest in diem sequentem duodecimum differre. ibidem.

59. Testium, examinatio (si iuramẽ tum non adsit,) licita ac valida est: & non est in die festo. p. 220

60. Iuramentum Iudiciale est, & non est in die festo prohibitum. ibid.

61. Iuramentum pro causa spirituali est, & non est in die festo licicitum & validum. ibid.

62. Sententia criminalis lata in die non festo, potest non potest in die festo executioni dari p. 221

63. Sententia excommunicationis suspensionis, & interdicti vali. da est, & non est valida lata in diebus festis. ibid.

64. Appellatio est, & non est licita, aut valida in die festo. ibid.

65. Iudex licitè potest, & non potest actus iurisdictionis voluntariæ exercere. p. 222

66. Confes sio rei cuiuscumque potest, & non potest validè, ac licitè in die festo recipi. ibid.

67. Actus extraiudiciales sunt & & non sunt in die festo prohibiti. ibidem.

68. Aduocato, ac Procuratori licitum est, & non est die festo iudicem verbo aut scripto super litem informare, si id fiat oblucrum. pagina 223

69. Quodlibet lethale est, & non est specialiter in die festo prohibitum. ibid.

70. Delinquẽs in die festo perpetrat, & non perpetrat culpam venialem contra Religionem. ibidem.

Cap. 9. Circa causas à præcepto Obseruationis Festorum excusantes p. 224.

71. A mortali excusatur, & non excusatur qui teritam partem diei festi pe octo horarum spatium seruiliter laborat. ibid.

72. Excusatur, & non excusatur à mortali, qui teritam partem diei festi insumit in seruili opere: sumptam duntaxat de eo tempore, quod regulariter seruili in opere as solent artifices insumere. ibid.

73. Excusatur, & non excusatur à mortali, qui in die festo trium horarum spatium operi dat seruili. ibid.

74. Mortalis criminis reus est, & non est, qui duas integras horas diei festi in opere seruili consumit. ibid.

75. A mortali excusatur, & non excusatur, qui diebus festis pluribus modico tempore laborat. pagina. 225.

76. A peccato excusantur, & non excusantur, qui in die festo præparant cibos qui potius ad delectationem, quam ad sustentationem neces sariam exponuntur. ibid.

77. Violant, & non violant festi immunitatem, qui absque neces sitate panes conficiunt & coquunt. p. 226.

[[xxvii]] 78. Excusantur, & non excusantur agricolæ, qui mes sis, ac vindemie tempore in festo labor ant, quamuis nullum certum damnum imminere videatur. ibid.

79. Excusantur, & non excusantur, qui decoctionem ferri, aut vitri in die festo incipiunt. ibid.

80. Excusantur, & non excusantur qui decoctionem calcis, saponis, laterum, tegularum, ollarum, & huiusmodi in festo continuant. p. 227.

81. Ab Obseruatione excusantur, & non excusantur qui decoctionem calcis, saponis, laterum, tegularum, ollarum in die festo incipiunt. ibid.

82. Excusantur à peccato famuli barbitonsorum, qui à suis dominis laborare in festis compelluntur, si ipsi sint liberi. ibid.

83. Excusantur, & non excusantur artifices, qui tabulata extruunt in festo, ad comœdiæ publicam reciationem. Vbi de sartoribus, aliisque artificibus plurà enuncio. p. 228

84. Excusantur, & non excusantur à piaculo qui ferrant lumenta iter non agentia. p. 229

85. Licet, & non licet die festo pontes. fontes publicas, vias, & alia huiusmodi reficere eo quod sine incommodo non valeant hæc in dies profestos differri. ibid.

86. Excusantur, & non excusantur à peccato, qui causa pietatis in festo seruilia opera exercent. ibidem.

87. Eximuntur, & non eximuntur à piaculo, qui in die festo laborant, vt ex lucro eleemosynas pauperibus erogant. p. 230

89. Excusantur à lethali peccato, & non excusantur, qui sine rationabili causa Templa tapetibus exornant die festo, hostias conficiunt, &c. ibid.

90. Tota die festi aut illius parte notabili dare operam abluendis facris vasibus, Purificatoriis, & reliquis linteis Sacerdotalibus, & alia huiusmodi, est & non est prohibitum. ibid.

91. A peccato immunis est, & non est, qui festo die agros Ecclesiæ colit, terit, metit, Tempora extruit, lapides, & ligna ad ædificium deportat. p. 231

92. Liberantur, & non liberantur à crimine, qui die festo laborant, nè prætereat occasio lucrum notabile acquirendi, quod alias acquirere non pos sent. ibid.

LIBER XXXI. *Decalogi Præceptum quartum.*

SECTIO I. *De Præcepto quarto Decalogi, receptiores sine pugna sententiæ. p. 232.*

Cap. 1. DE reuerentia à filiis parentibus præstanda, eorumque obligationibus. p. 232

Cap. 2. De Parentum erga filios obligatione. p. 233

Cap. 3. De mutua Herorum, Famulorumque obligatione. p. 234

Cap. 4. De mutua Prælati Ecclesiastici ac Clerici subditi obligatione. p. 235.

Cap. 5. De mutuis laici Principis eiusque subditorum obligationibus. p. 236

Cap. 6. De mutua serui, & domini obligatione. ibid.

Cap. 7. De obligatione viri ad vxorem, & vxoris ad virum. ibid.

Cap. 8. De mutuis Magistri ac Discipuli obligationibsu. p. 237.

SECTIO II. *De Præcepto Quarto Decalogi Problemata. p. 237*

Cap. 8. CIrca mutuam parentum, ac filiorum obligationẽ. ibidem.

Probl. 1. Pasens, exponens filium, **[[xxviii]]** quando cum alere potest, tenetur, & non tenetur ad restitutionem. ibidem

2. Pater tenetur, & non tenetur filios, & filias spurias pauperes dotare sicut naturali iure alere obligatur. p. 238

3. Si filij qui votum castitatis emisêre, id sæpè ex incontinentia violent: parentes pos sunt, & non pos sunt eis suadere, vt duoant vxorem. ibid.

4. Filij Catholici tenentur, & non tenentur parentibus hæreticis, Ethnicis, Turcis: & parentes Catholici tenentur filiis hæreticis, Ethnicis, Turcis alimenta impertire, (etiamsi conuerti nolint,) in graui neces sitate. p. 239

5. Filius tenetur & non tenetur patré infidelem in extrema neceffitate constitutum alere, si conetur eum à fide auertere, ibid.

6. Fiscus tenetur, & non tenetur, ex bonis confiscatis patrum filios Catholicos extremè laborantes alere. ibidem

7. Tenentur, & non tenentur naturali ex iure, parentibus filij in extrema neces sitate constitutis alimenta impertire. pagina 240

8. In neces sitate extrema prius succurrendum patri, quàm proprio filio, prius succurrendum proprio filio. quàm parti. ibidem.

9. Tenetur, & non tenetur filius in Religione profes sus, ex ea exire si sæculo melius pos sit parentes graui neces sitate laborantes succurrere, siue neces sitas ea anteces serit profes sionem siuè fuerit ei subsecuta. p. 241.

10. Quando Religiosus petita, & non obtenta licentia, Monasterium licitè egreditur, ad iuuandos parentes in graui neces sitate constitutos: potest, & non potest licitè habitum externum dimittere, si dimis so valeat, & non dimis so non valeat parentes iuuare. p. 242

11. Parentibus, & creditoribus ad extremum redactis tenentur, & & non tenentur filij potius parentibus, quam creditoribus subuenire. ibid.

12. Esto teneatur debitor prius sibi, quam creditori subueni. re, dum ipse, & creditor eadem extrema laborant neces sitate. Porrò redeunte meliori fortuna, debitor tenetur & non tenetur, id quod parendi dedit succur. rendo, creditori restituere. ibid.

13. Filij maiores natu tenentur, & non tenentur debita parentum soluere ex bonis maiotatus. p. 243

14. Pos sunt, & non pos sunt filiæ in qualibet ætate cuicumque nubere siuè digno, siuè indigno absque metu exclusionis à dote, & alimentis. Quia huiusmodi pœna exhæredationis per ius Canonicum est, & non est abrogata. ibid.

15. Potest, & non potest de iure communi, ac Cæsareo filia, quę ante vigesimum quintum ætatis suæ annum nupsit indigno, libero tamen, sine parentum consensu exhæredari. p. 244

16. Quando pater non exhæredauit filium, nec filius patrem dé iure communi: pos sunt, & non pos sunt hæredes hoc allegare, vt ab eis hæreditatem adimant. p. 245.

17. Præter illas causas proximo problemate as signatas, pos sunt, & non pos sunt parentes filium, & filius parentes exhæredare. p. 246

18. Peccat, & non peccat mortaliter filius, qui non vult ducere dignam, quam pater præcipit & aliam ducit æque dignam vxorem, sine rationabili causa ducendi præter ipsiusmet voluntatem. ibid.

19. Filios suppositos, vel adulterinos tenetur, & non tenetur mater id manifestare, vt hæreditatem legitimis restituat. ibidem.

20. Si legitima restituenda filio legitimo sit illustris maioratus, Regnum, Ducatus Comitatus, mater adultera, vel suppositi partus rea, tenetur, & non tenetur, id manifestare. p. 247

21. Adulter tenetur, & non tenetur legitimis amasiæ filiis damnum **[[xxix]]** restituere, in eo casu, quod es se prolem suam agnoscit, & nullam habet probabilem rationem de contrario dubitandi. ibid.

Cap. 9. Circa mutuam Mariti, & Vxoris obligationem. p. 248

22. Tenetur, & non tenetur maritus è patria reces surus secum deferre vxorem, si illa eum ve lit comitari in iis casibus, in quibus ei licet ab ea, ve inuita diuertere. ibid.

23. Vota longæ peregrinationis coniugis sunt, & non suut ipso iure irriti. p. 249

24. Coniux Catholicus tenetnr, & non tenetur admittere coniugem hæreticum, si post sententiam de hæresi latam ab eo diuertit conuerso, & velit in sæculo sic remanere. ibid.

25. Vt coniux Catholicus valeat perpetuò separari à coniuge hæretico conuerso: requiritur, & non requiritur specialis sententia diuortij: &. sufficit, & non sufficit condemnatoria hæresis sententia. p. 250

26. Post sententiam latem, qua vxor declaratur hæretica, potest, & non potest eius. vir sacris ordinibus, manens in sæculo, initiari: sicut potest, si velit, ad Religionem transire, ea inuita, & renitente. ibid.

27. Post adulterium potest, & & non potest vir innocens sacris ordinibus initiari, inuita & reclamante vxore adultera, sicut ad Religionem potest conuolare. p. 251

28. Maritus tenetur, & non tenetur alere vxorem, quam sine dote duxit, quando illa est diues, aut pater eius. ibidem.

29. Quando mortuo viro nullo suppetunt viri bona, vxor vidua tenetur, & non tenetur ex bonis suis dotalibus & arrhis soluere debita à viro suo contracta ad ipsam, & familiam alendam, verbi gratia, ad soluendum famulorum mercedem, domus locationem, vestes, & cibaria. p. 252

30. Vxor non plus insumens de bonis à marito per vsuras acquisitis, quàm quod ad congruam sustentationem sufficeret iuxta personæ propriæ qualitatem tenetur postea, & non tenetur de suis bonis satisfacere iis, quibus maritus per vsuras damnum egit, si ipse nihil habuit, vnde solueret. ibid.

31. Maritus tenetur, & non tenetur vxori adulteræ alimenta impertire. p. 253

32. Maritus tenetur, & non tenerur vxorem alere, dum eam in osculis, & amplexibus cum alio deprehendit. ibid.

33. Vir debet, & non debet alimenta vxori adulteræ impertire, si à principio ipse causam dedit adulterio eam domo iniustè pellendo, vnde illa fuit in adulterium lapsa. ibid.

34. Si dos promis sa integre non soluatur: tenetur, & non tenetur maritus vxorem alere, pro rata acceptæ dotis p. 254

35. Maritus tenetur & non tenetur, vxorem alere, quando parentes dotem dolosè, minimè soluturi, promiserunt. ibidem.

36. Quaudo vir non tenetur vxorem alere ob promis sam dotem non solutam: potest eam non traducere, traductamque domo expellere. ibid.

37. Socer non soluit genero totum dotis promis sæ capitale, sed partem illius: tenetur gener, & non tenetur minuere de perceptione fructuum rei oppignoratæ aliquid pro rata. p. 255

38. Vxor nobilis tenetur, & non tenetur præstare marito quæcumque vilia obsequia, ex iustitia, & vi contractus, matrimonij, si licita sint. ibid.

39. Vt vxor teneatur virum sequi aliò domicilium mutantem, neces sarium est, & non est neces sarium, vt datur causa mutandi illud. p. 256

40. Vir tenetur vxorem, quam dotatam duxit, alere, si ob vxoris culpam vel hæresim publicata fuit, siue eam ad suum admiserit consortium, siue non admiserit. ibid.

Cap. 10. Circa mutuam obligationem Domini, serui, ac famuli. pagin. 257.

[[xxx]] 41. Famulo, qui promisit seruire anno integro, pro as signato stipendio, si primis sensibus tantum inseruiat, dominus tenetur & non tenetur dinidium mercedis soluere. ibid.

42. Si famulus seruiat minori pretio infimo sperans aliquod beneficio à domino es se donandum, quod posteà minimè accipit. Hic potest licitè, & non potest, id occultè compensare. ibid.

43. Dominus potest licitè, & non potest vendere mancipium, quod de ineundo matrimonio sinè illius licentia tractat. p. 258

44. Non est integrum, & integrum est dominis seruos cõiugatos, qui sine eorum consensu iniere coniugium. in partibus longinquis separatim vendere. ibid.

45. Peccat, & non Peccat herus, qui famulis arculam apertam re linquit eo fine, vt furentur, & Postea ab illis caueant. Vbi plura de licitis, & illicitis furtis famulorum enuncio. p. 259

Cap. 11. Circa mutuam fratrum ac sororum obligationem. p. 260

46. Frater vterinus tenetur, & non tenetur saltem pro ratione alimentorum sorores, ac fratres vterinos dotare, sicut alere te netur. ibid.

47. Fratres, & patres Clerici, & beneficiati pos sunt & non pos sunt tuta conscientia sorores, ac fratres suos, ac filias etiam spurias ex fructibus Beneficij dota re, ex eo capite: Quia dos succedit alimentorum loco. ibidem.

48. Fratres, ac patres Clerici tenẽtur, & non tenentur Fratres, Sorores, filios, ac filias etiam spurias ex bonis Ecclesiæ dotare. p. 261.

49. Licet, & non licet Clericis ex fructibus Beneficij dotare sorores spurias vel spurios fratres ex coïtu legibus damnato. ibid.

50. Huiusmodi fratribus, sororibus, filiis, seu filiabus spuriis solummodò præstanda sunt, & non solummodo sunt præstanda alimenta quæ ad vitæ sustentationem sunt precisè nèces saria. ibid.

51. Vestes pretiosæ, quas spon si as solent mittere sponsis suis, vt in die nuptiarum illis induantur, soluto breui matrimonio, per obitum sponsæ, & in dubio, an sponsus voluerit ea ornamenta absolute donare; pertinent, & non pertinent ad hæredes sponsæ. ibid.

52. Patrimonium Sacrorum Ordinum est, & non est adducendum ad collationem, si attingat aliorum fratrum legitimam & tertiam patris dotantis. p. 263

53. Patres tenentur, & non tenentur filios alere in studiis quoad vsque illa absoluant. ibidem.

54. Libri filiis à parente ad studendum dati, sunt, & non sunt ab onere collationis exemptis. p. 264

55. Filius tenetur, & non tenetur, cum aliis fratribus, & cohæredibus ad collationem ea quæ male insumpsit adducere. ibid.

LIBER XXXII. *Præceptum Decalogi quintum.*

SECTIO I. *De Præcepto quinto Decalogi, receptiores sine pugna sententiæ. p. 265.*

Cap. 1. DE Homicido, quod permittitur p. 265.

Cap. 2. De Homicidio, quod prohibetur. p. 268.

Cap. 3. De Homicidio casuali. pagina 270.

Cap. 4. De Restitutione propter Homicidium. p. 271

[[xxxi]] SECTIO II. *De Præcepto Decalogi Quinto problemata. p. 273*

Cap. 5. CIrca Homicidium licitum p. 273

Probl. 1. Licitum est, & non est, inuasorem occidere, cum moderamine inculpatæ tutelæ. ibid.

2. Licitum est, & non est inuasorem occidere, qui festum vel alapam viro honorato vult infligere. ibidem.

3. Licet, & non licet cuique, præuenire aggres sorem, cumque prius quam inuadat, occidere. ibid.

4. Si Petrus statuat, per famulum Antonium occidere: licitum est, & non est Antonio, cui nulla euadendi est spes, ante irruptionem famuli, Petrum imperantem interimere. p. 274

5. Licet, & non licet occidere falsum testem, pergentem ad testificandum contra te, cuius testimonio vita, vel honor tuus in discrimen adducendus erit. ibidem.

6. Quis aliqua domo reclusus, videt inimicum qui expectat eum egredientem, vt occidat: Hic potest, & non potest, illum intimere, si aliter seruari non valet, ibidem.

7. In foro conscientiæ licet, & non licet alium pro honoris defensione interimere. pagina 275

8. Licet, & non licet occidere eum qui mortem minitatur, si talis solitus sit, minas executioni mandare. ibid.

9. Princeps, aut quiuis alius Reipublicæ perquam commodus tenetur, & non tenetur, inuadentem se occidere. p. 276

10. Certò scit miles, bellum à suo Principe institutum iniustum es se, & hic à milite iuste dimicante inuaditur: Hic quidem potest, & non potest in sui defensionem iustum inuasorem interimere. ibid.

11. Quando quis inuasorem interimit potest & non potest eius necem directe intendere tanquã medium ad sui defensionem neces sarium. ibid.

12. Licitum est & non est licitum in propriarum facultatum defensionem inuasorem interimere ibidem.

13. Religiosi pos sunt, & non pos sunt ad temporariorum bonorum defensionem raptorem occidere. p. 277

14. Potest quis & non potest, pro defensione rei, quæ vnius aurei valorem non excedit, inuasorem de medio tollere. ibid.

15. Priuato cuique homini licet, & non licet, gladio, veneno, p oditione, aliáve quavis vi occidere Regem tyrannicè dominantem, Regnum scilicet iam pos sidentem ex tyrannide. pag. 278.

16. Hostis Vrbi minatur excidium, nisi quis innocens interimatur: Potest hic, & non potest licitè à ciuibus interimi. ibidem.

17. Licitum est, & non est bannitum proditorie interimere. ibidem.

18. Licet, & non licet propriam vitam exponere pro vita amici conseruanda. p. 279.

19. Licet, & non licet propriam vitam pro honore, aut facultatibus amici exponere. ibid.

20. Potest quis, & non potest ab internecione sui ipsius ex inumcibili ignorantia excusari ibidem.

21. Martyr tenetur, & non tenetur è cricere fugere, si potest commodè, & sine scandalo. p. 280

22. Reussciens Prætorem aducentare ad se capiendum, licite potest & non potest eum expectare, & in aperto carcere fugam omittere morti addicendus. ibid.

23. Carthusiani pos sunt, & non pos sunt in mortis periculo vesci carnibus. ibid.

24. Licet, & non licet vigiliis, ieiuniis, asperitatibus, &c. vitam abbreuiare. p. 281.

25. Qui inuaditur, protest & non potest sele cum periculo mortis ad cuius innocentis tueri. ibid.

[[xxxii]] 26. Quando aduersarij duces non stant promis sis, licitum est, & non est obsides interimere. ibidem.

27. Damnatus ad mortem per famem potest, & non potest à cibo clanculum oblato sibi abstinere. p. 282

28. Potest quis, & non potest tabulam à se in naufargio nactam alteri impertire, vt saluetur pij lagitoris interitu. ibid.

29. Quando quis inuasus dedit antecedenter causam ob quam inuadatur, verbi gratia, vel quia commisit adulterium cum vxore inuasoris, vel quia eum verbis, & inuriis prouocauit: potest, & non potest illum, se defendendo occidere. ibidem.

30. Moderamen inculpatæ tutelæ consistit in hoc, quod incontinenti fiat. Verùm fit, & non fit incontinenti quando insulatus in domum se recipit arma quærems, & postea in foro percutit insultantem. p. 283

31. Licitum est, & non est, illum morte præuenire, qui per famulum, & sicarium te iubet occidere, casu quo ob huiusmodi mandatum mors instet, & in propinquo sit. ibid.

32. Licet, & non licet, occidere eum, qui apud Principes, ac viros nobliles nostro honori con, tinuo detrahunt, infamiaque afficiunt. p. 284

33. Licet, & non licet, occidere postquam ib occultauit rem intra domum suam, & veluti pos sidet. Vbi plura circa licitam latronum interemptionem. ibidem.

34. Personæ ignobiles, ac mechanicæ cum ab alio inuaduntur tenentur, & non tenentur fugere, ne inuasorem occidant, vtse defendant. p. 285

35. Clerici, ac Religiosi à quocumque seu laico seu Ecclesiastico aut Regulari inuasi, tenentur, & non tenentur fugere, ne cogantur se inuadentis occisione, aut vulnere defendere. ibidem.

36. Quando iure ciuili permittitur patri, ac marito filiam, vel vxorem in adulterio deprehensam occidere; pos sunt, & non pos sunt eam occisionem aliis impunè mandare. p. 286

37. Duces clas sis Regiæ, vel nauium Indicarum, quando nec hostiles naues fugere nec vincere valent, pos sunt, & non pos sunt licitè naues igne cremare, aut aquæ aditum aperire, se indirectè occidendo, eneruandi hostes intuitu. ibid.

Cap. 6. Circa homicidium, quod prohibetur. p. 288

38. Maritus vxorem, & pater filiam nuptam simul cum adultero pos sunt, & non pos sunt licitè perimere. ibid.

39. In Cap. *Si vero alicuius, de sent, excommunicat.* vbi deciditur ab excommuncatione liberum es se, qui in Clericum cum vxore, marte, Sorore, vel filia deprehensum turpiter manus violentas iniecerit: comprehenditur, & non comprehenditur, mater, Soror, & filia adoptara. ibid.

40. Permittitur, & non permittitur, marito, aut patri occidere vxorem, vel filiam prænantem in adulterio inuentam. p. 289

41. Damnatus ad sumendum venenum, aut venam scindendam, vt hoc mortis genere obeat: tenetur ipse, & non tenetur venenum bibere, aut venam scindere. ibid.

42. Si Tyrannus minetur alicui mortem, nist ipse sibi brachium abscindat: vel præcipiat, vt ipse sibi vnam manum resecet, nisi velit ab alio sibi vtramque amputari, tenetur, & non tenetur parere: potest, & non potest id licite facere. ibid.

43. Si credatur fœtus es se animatus, & viuus, potest & non potest mater sumere medicinam ad sanitatem, etiamsi præter intentionem: aborsus sequatur. p. 290.

44. In dubio, an proles sit iam mortua, vel an viua sit exitura, potest, & non potest mater sumere medicamentum directè curatiuum sui, cum pe- **[[xxxiii]]**riculo nocendi proli. si forte viuat. p. 291.

44. Licitum est, & non est filio, patrem bannitum occidere. ibid.

45. Licet, & non licet ad mortem damnare innocentem, qui secundùm allegata, & probata nocens exponitur. pag. 292.

47. Licet, & non licet contumeliis te afficientem occidere, quando aliter eas iniurias non potes arcere. ibid.

Cap. 7. Circa Restitutionem ex homicidio aut mutilatione. p. 293

48. Qui inuasorem occidit, excedens iustæ tutelæ moderamen, tenetur, & non tenetur ad restitutionẽ integrã. ibid.

49. Si quis suarum rerum qua pos set postmdoum iudicialiter recuperare, inuasorem occidat, tenetur, & non tenetur ad restitutionem. ibid.

50. Adulter occidens cum moderamine inculpatæ tutelæ maritum inuasorem tenetur, & non tenetur aliquid restituere. p. 294

51. Si quis laicus alteri dedit vehementem occasionem, ab eoque inuaditur: si potens fugere inuasorem occidit: tenetur & non tenetur ad restitutionem. ibid.

52. Religiosus, vel Clericus nolens aufugere dum potest, inuasorem si occidat: tenetur, & non tenetur restitutionem facere. ibid.

53. Si prouocatus quis ad duellum, illud acceptat, & prouocantem interimat; tenetur, & non tenetur ad restitutionem. p. 295

54. Si absque Domini culpa mancipium, aut animal aliquem occident, aut vulneret: Dominus in conscientia tenetur, & non tenetur ad aliquam restitutionem. ibid.

55. Homicida, vel mutilator tenetur & non tenetur integrum lucrum ces sans restituere. ibid.

56. In lucri ces santis ob necem, aut mutilationem computatione deducenda est, & non est æstimatio molestiæ, & & laboris quem occisus aut mutilatus in præstando officio, vel opificio fuis set subiturus. p. 296

57. Pro ipsius vita, aut membri priuatione, deformitate, cicatrice hominis liberi facienda est, & non est aliqua restitutio. ibid.

58. Homicida tenetur, & non tenetur ex iustitia, pro anima à se occisi Mis sas, & orationes offerre. p. 297

59. Homicida tenetur, & non tenetur restituere damnum, quod per accidens familiaribus, & amici occisi ex eius morte fuerit secutum. ibid.

60. Homicida tenetur, & non tenetur creditorib. occisi restituete dãna. ibid.

61. Hæredes homicidæ excusantur, & non excusantur à restitutione, si ille capite est damnatus. p. 298

62. Homicida compellendus est, & non est restituere, si ob id in graui constituendus sit neces sitate. ibid.

LIBER XXXIII. *Sextum, & Nonum Decalogi Præceptium.*

SECTIO I. *De Sexto, ac Nono Decalogi Præcepto receptiores sine pugna Sententiæ. p. 299.*

Cap. 1. DE Luxuria in communi pag. 299

2. De Fornicatione simplici. p. 300

3. De Adulterio. p. 301

4. De Incestu. p. 303

5. De Stupro. p. 304

6. De Raptu. ibid.

7. De vitio contra naturam. p. 305

8. De Sacrilegio. p. 307

9. De osculis amplexibus, tactibus, verbis obscœnis. p. 308

10. De Concubinatu. p. 309

11. De Virginitate. ibid.

12. De Desideriis, ac morosis Delectationibus. p. 310.

SECTIO. II. *De Præcepto Sexto, & Nono Problemata. p. 312*

Cap. 13. CIrca simplicem Fornicationem. Vbi de Concubinatu. pag. 312

Probl. 1. Fornicatio simplex, seclusa Dei prohibitione, ex natura sua est, & non est peccatum mortiferum. ibid.

2. Simplex Fornicatio est, & non est grauius peccatum furto. ibid.

3. Publici, ac notorij concubinarij sunt, & non sunt hodie ipso facto de iure **[[xxxiv]]** suspensi: & fiunt, & non fiunt irregulares si actum Sacri Ordinis exerceant. p. 313

4. Pœna suspensionis habet, & non habet locum in publicis concubina. riis Clericis soloum in minoribus constitutis. ibid.

5. Clerici publici concubinarij, sunt, & non sunt de iure ipso facto excommunicati. p. 314

6. Concubinatus crimen est, & non est mere Ecclesiasticum Iudices sæculares, ex officio illud pos sunt, & non pos sunt punire. ibid.

7. Clericorum Concubinæ pos sunt, & non possũt à ludice sæculati puniri. p. 315.

8. Pos sunt, & non pos sunt occultæ Clericorum Concùbinæ apud tribunal sæculare accusari, & puniri: ibid.

Cap. 14. Circa Stuprum. ibid.

9. Virgo consentit in defloratione sub cura parentum existens: tunc datur, & non datur Stuprum. ibid.

10. Stuprum committitur, & non committitur, etiam in Viduam honestam. p. 316.

11. De iure Canonico cogendus, & non cogendus deflorator, virginem dotare, si velit verberum pœnam sustinere. ibid.

12. Deflorator Virginis spontè consentientis tenetur, & non tenetur in conscientia restituere illius parentibus damnum indè eis resultans, supplendo augmentum dotis, quo fœmina deflorata indiget. ibid.

13. Qui Virginem vi, vel importunis precibus corrupit, satisfactione ei præstita, adhuc tenetur, & adhuc non tenetur illius parentibus aliquid pro iniuria illata restituere. p. 317

14. Puella vi deflorata tenetur, & non tenetur defloratorem æqualis qualitatis paratum, acceptare in maritum, sed potest, & non potest dotem postulare.

15. Puella vi, dolo, aut importunis precicibus deflorata, postea commodas nuptias sortita est, ita vt defloratio nullius ei damni causa extiterit: Certè deflorator tenetur adhuc, & non tenetur pretio deslorationem compensare. ibid.

16. Si quis sine dolo, fraude, aut precibus importunis accedatad eam, quæ iam est ab alio deturpata, pro virgine tamen putatam communiter: tenetur, & non tenetur ei aliquid restituere si res euulgatur. p. 318.

17. Preces importunæ, quæ ęquipcllent violentiæ, sunt & non funt illæ, quæ fiunt per crebras, ac repetitas rogationes, deambulationes, munuscula crebrò emis sa. ibid.

18. Quando quis fictè promittit nuptias fœminæ, quam scit es se corruptam (modò non sit honestæ famæ vidua) vt illius copulam as sequatur, ea secuta, tenetur, & non tenetur eam ducere, si aliunde non sint dispares cõditione. p. 319

19. Quando quis fictè fœminœ æquali nuptias promisit serio promittenti, haud copula secuta: tenetur, & non tenetur fictus promis sor in foro conscientiæ cum illa coniugium inire. ibid.

Cap. 15. Circa Incestum. ibid.

20. Commixtio cum consanguinea vxo ris in matrimonio tantummodo rato & non consummato: est, & non est Incestus neces sario in confes sione explicandus. ibid.

21. Incestus commis sus cum propria cõsanguinea inducit, & non inducit impedimentum non petendi debitum, & carendi omni spe coniugij. p. 320

22. In excõmunicatione, quam ipso facto, incurrunt incestuosas nuptias contrahentes, comprehenduntur, & non comprehenduntur, qui contraxere credentes se es se cognatos, vel affines intra gradus prohibitos, cum re vera non sint. ibid.

Cap. 16. Circa Adultetium. p. 321

23. Coniux adulter potest, & non potest de iustitia debitum ab innocente coniuge exigere. ibid.

24. Qui filium suscepit ex adulterio, illumque reliquit inter filios legitimos mariti adulteræ, præter alimenta, tenetur etiam & non tenetur occurrere dãno hæreditatis, quæ legitimis

hæredib. admitur, & dãno dotis, quam pater putatiuus puellæ spurię tradidit, credẽs eam es se propriam filiam. ibid.

25. Adultera coniux tenetur, & non tenetur marito pecunias ex adulterio acquisitas restiuere. p. 322

Cap. 17. Circa Sacrilegium. ibid.

26. Sacerdos simul ac Religiosus professus delinquens contra sextum Præceptum, cõmittit, & non cõmittit duplex sacrilegiũ alterum contra ordinem sacrum alterum contra votum solemnè castitatis. ibid.

27. Profes sus violans castitatem satisfacit, & non satisfacit confessioni dicendo, se habere castitatis votum, haud declarando es se solemne. ibid.

28. Quis voto solemni ac simplici **[[xxxv]]** illigatur: Tenetur quidem & non te. netur, vtrumque in confes sione castitatis votum violatum explicare. p. 323

Cap. 18. Circa peccatum Luxuriæ quod est contra naturam. ibid.

29. Est, & non est propriè Sodomia, cum vir cum fœmina, etiam propria vxore, rem habet in vase præpostero. ibid.

30. Patiens in Sodomiæ crimine tenetur & non tenetur in confes sione exponere fuis se patientem. p. 324.

31. Fœmina cum altera fœmina ita congrediens, vt masculi gerat vices, & effusio seminis intra vas naturale seseruatum Sodomiæ casum ibid.

32. Sodomiam exercens vir cum fœmina est, non est reseuationi obnoxius. ibid.

33. Patiens includitur & non includitur in casu Sodomiæ reseruato. ibid.

34. Qui vase præpostero Sodomiam inchoat, sed postmodum semen extra vas profundit, incidit, & non incidit in reseruationem. p. 325

35. Impuberes, incidunt, & non incidunt in Sodomiæ reseruationem. ibid.

36. Qui cum virgine copulam Sodomiticam ges serit, tenetur, & non tenetur, virginitatis circumstantiam in confes sione aperire. ibid.

37. Qui Sodomiticè delinquit cum baptizato à sa, vel cum eo quem sacro leuauit ex fonte, vel cum adoptato in filium: tenetur, & non tenetur in confes sione hanc exprimere circumstantiam. ibid.

38. Circumstantia incestus in copula Sodomitica est, & non est distinctione graduum explicanda in confes sione: sed sufficit, & non sufficit dicere: Sodomitice cum affine, vel consanguineo deliqui. p. 326

39. Clericus rem habens cum fœmina in vase præpostero incurrit pœnas Bullæ Pij V. contra Clericos Sodomitas. ibid.

40. Sodomitice patiens Clericus incidit, & non incidit in Bullæ huiusce pœnas. p. 327

41. Clericus crimen Sodomiticum semel, bis, aut ter perpetrans, incurrit, & non incurrit præfatæ Bullæ pœnas. ibidem.

42. Clerici incurrunt, & non incurrunt Bullæ Pij V. pœnas conscientia, ante sententiam iudicis. ibidem.

43. Clericus Sodomtia occultus, est, & non est suspensus ipso iure: & si celebret, incurrit, & non incurrit irregularitatem. p. 328

44. Clericus vitium Bestialitatis perpetrãs incurrit, & non incurrit Bullæ Pij V. pœnas. ibid.

45. Si pollutio accidat alicui in plena vigilia, in qua effusionem potest reprimere: tenetur, & non tenetur id præstare, ibid.

46. Mortale est, & mortale non est deliberate desiderare in vigilia, vt tibi, vel alteri pollutio eueniat in somno ob aliquem finem bonum, v. gr. ob corporis sanitatem, seu ob libidinis mitigationem. p. 329

47. Quando causa pollutionis euenturę in somnio, est mortalis in genere luxuriæ: est, & non est mortalis pollutio eiusmodi. ibid.

48. Vir coniugatus semine intra vas vxoris emisso, ab illa recedit, valde quidem affecta libidine: Potest hæc, & non potest tactibus se ad pollutionem excitare. ibid.

Cap. 19. Circa Raptum. p. 330

49. Vt incurrantur pœnæ iuris Canonici, & Tridentini contra raptores fœminarum, neces se est, & neces se non est vt fiat raptus causa matrimonji: suf, ficit, & non sufficit fieri causa libidinis. ibid.

50. Mulier rapiens aliam mulierem libidinis causa, est, non est pœna ordinaria Iuris punienda. ibid.

51. Masculus causa libidinis masculum rapiens est, & non est ordinariæ legis pœnæ obnoxius. p. 331

52. Parochus as sistens matrimonio raptoris cum rapta nondum extra potestatem illius in loco tuto, ac libero posita incurrit, & non incurrit pœnas Concilij, & Cap. fin. nempè suspensionem per triennium. ibid.

53. Est, & non est raptus pœnis Concilij & iuris communis obnoxious, si fœmina sui iuris consentiat, quamuis raptor impedientibus vim inferat. ibid.

54. Raptus ille, in quo fœmina rapta consentit, parentibus illius raptum omnino ignorantibus, est, & non est puniendus rigorosis Concilij pœnis. ibidem.

55. Si parentibus inuitis, & resistentibus fœmina raptui consentiat, raptor subest, & non subest Tridentini pœnis pag. 332.

56. Pœna Concilij, comprehendit, & non comprehendit raptum, in quo **[[xxxvi]]** fœmina virum abripit renitentem vt secum ineat matrimonium. ibid.

Cap. 20. Circa morosam Delectationem. pag. 333

57. Vt Delectatio morosa sit sit peccatum mortale, sufficit, & non sufficit, quod quis animaduertat, rem es se prohibitam ac moraliter illicitam licet non animaduertat in speciali illicitam es se moraliter. ibid.

58. Delectatio morosa & consenfus deliberatus voluntatis habitus de cogitatione, seu de speculatione operis mali, est, & non est lethale peccatum. ibid.

59. Est, & non est lethale peccatum, negatiuè se habere circa delectationem morosam, & non positiuè resistere. ibid.

60. Est, & non est peccatum mortale desiderium, & consensus conditionalis intensus, quo quis vult adulterium v.g. cõmitere, si eis set licitum p. 334.

61. Licet. & non licet sponsis de futuro delectatio sensualis de culpa habenda tempore coniugij, etiamsi fiat sine pollutionis periculo. ibid.

62. Coniuges absentes possunt, & non pos sunt licite de copula cogitata delectarisecluso pollutionis periculo. p. 335 63. Vidua potest, & non potest, sine lethali piaculo ex cogitatione copulæ licitæ prælapsæ delectari. ibid.

64. Mortaliter delinquit & non delinquit mortaliter, qui delectatur in actibus ex se mortalibus, accidentibus quidem in ebrietate, in dementia, aut in somno. aut ignorantia. ibid.

65. Peccat, & non peccat lethaliter, qui ob bonum finem in actibus malis prelapsis delectatur. ibid.

LIBER XXXIV. *Septimum, & Decimum. Decalogi Præceptum.*

SECTIO I. *De præcepto Septimo ac Decimo Decalogi receptiores sine lite Sententiæ. p. 337.*

Cap. 1. QVid sit Furtum? ibid.

2. Furtum quale ad peccatum, vbi de surtis minutis. ibid.

3. De quantitate ad lethale peccatum sufficiente. p. 339

4. De Filiorum furtis. ibid.

5. De furtis Vxoris p. 340

6. De Famulorum furtis. p. 341

7. De furtis Religiosorum. ibid.

SECTIO II. *De Præcepto septime, ac Decimo Decalogi Problemata. p. 342*

Cap. 8. CIrca grauem in Furto quantitatem. ibid.

Probl. 1. Grauis in furto quantitas potest, & non potest generatim definiri. ibid.

2. Peceat, & non peccat mortaliter qui rem parum furatur, quam scit magni à domino pendi, obidque magno angore afficiendum. ibid.

3. Si dominus rei leuis furatæ alium occidat, credens illum fuis se latronem, fur malitiosè hoc gerens, tenetur ad homicidij restitutionem. ibid.

4. In furto reliquiarum datur, & non datur materiæ paruitas, p. 343

Cap. 9. Circa minuta Furta. ibidem.

5. Quando quis ab initio proposuit animo furari ab vno multa minima vsque ad notabilem quantitatem, singulæ actiones illorum minimorum sunt, & non sunt lethalia peccata. ibid.

6. Quando quis animo proposuit furari à pluribus multa minima vsque ad notabilem quantitatem, miniorum delinquit, & non delinquit mortaliter. pag. 344.

7. Est, & non est mortale peccatum furari, minima à pluribus intentione perueniendi ad summam grauem si quis id efficiat, quia non habet vnde aliàs ipse, ac familia viuat. ibidem.

8. Omnia rerum minimarum furta, etiamsi notabilem constituant quan. titatem, sunt, & non sunt mortalia, obligant, & non obligant ad restitutionem sub mortali. ibid.

9. Quando vnus memor præteritorum furtorum rerum minimarum quę vel ab vno, vel à diuersis abstulit, furatur rem quoque minimam, quæ nouit quantitatem mortalem compleri: peccat, & non peccat lethaliter in illius ablatione, quamuis in hoc, nec in aliis furtuiolis animum habuerit non amplius furandi. p. 345

10. Si post vltimum furtiolum complens quantitatem mortalem, aliud mini-**[[xxxvii]]**mum furtum geratur: committitur, & non committitur in illius acceptione nouum crimen lethale. ibid.

11. Qui leuem quantitatem aufert ab eo, à alij notabilem iam abstulerant, peccat, & non peccat leghaliter, ibidem.

12. Qui nullatenus causa fuit, vt alij minuta furta ex prædio cuiusdam (v. gr.) agricolæ ges serinu, si conscius sit furti aliorum peccat, & non peccat lothaliter modicum cum ipsis, vel separatim accipiendo cum omnia illa furtiola simul notabilem implent quantitatem. p. 346

13. Quando vltimum furtiolum cùm præcedentibus coniunctum peruenit ad mortalem quantitatem: sufficit, & non sufficit, illud restituere. ibid.

14. Quandò non communicato consilio, fed tamen aliis scientibus, alios minima ab vno eodemque furtiola accepis se, singuli eorum peccant & non peccant lethaliter, tam accipiendo, quàm non restituendo minima. ibid.

15. Excommunicatio lata contra furantes minima, ex quibus graue damnum proximo coalescit, ligat, & non ligat eos, qui arripiendo minimalethaliter non peccarunt. ibid.

Cap. 10. Circa filiorum Furta. p. 348.

16. Filiusfamilias seruiens patir potest, & non potest clam accipere tantum, quantum pro eo seruitio extraneo cuidam es set impedendum. ibidem.

17. Pater amittit, & non amittit vsumfructum bonorum aduentitiorum filij per profes sionem ipsius in Religione approbatam. ibidem

Cap. 11. Circa vxoris in maritum, & mariti in vxorem furta. p. 349

18. Vxor peccat, & non peccat circa obedientiam, si bona, quæ iure potest, contra expres sam mariti prohibitionem expendat. ibid.

19. Vxor, quæ amplis simam detulit dotem, potest, & non potest absque mariti facultate quinquaginta (v.g.) aut sexaginta aureos nutrici ipsius ad dotem filiæ, aut ob licitum alium titulum impertire. ibid.

20. Vxor tenetur, & non tenetur, post mortem viri in suam referre partem, quæ ipso contradicente egenis parentibus verbi gratia fuit impertita. p. 350

21. Si maritus bona communia sibi & vxori dis sipet, tenetur, & non tenetur, matrimonio soluto, id in suam partem referre, in quo vxorem damnificauit. ibid.

22. Parentes tenetur & non tenentur computare in partem, de qua liberè disponere pos sunt, eas donationes, & moderatas eleemosynas, quas minutatim in vita ges sere ob damnum inde filiis resultans. p. 351

C. 12. Circa furta vasallorum in Principes famulorum in dominos. ibid.

23. Quantitas minor duobus nummis aureis est, & non est lethale furtum vasalli respectu Regis, vel Principis. ibidem.

24. Lethalis quantitas in furtiua receptione Reginæ vel filiorum Regis, potest, & non potest definiri. ibid.

25. Quando famulus via iuridica potest à domino exquirere, quod sibi debitum denegatur, potest, & non potest id clam accipere sine furti reatui: incurrit & non incurrit excommunicationem latam contra occultos furatores. p. 352

26. Serui, & ancillæ pos sunt, & non pos sunt sine furti rèatu habere peculium, seu dominium rebus à se acquisitis: v. gr. si ancilla nihil dominam defraudando tempore sibi supersluente à debito seruitio aliquid lucretur, vel seruus similiter. ibid.

27. Serui captiui pos sunt, & non pos sunt licite sese ipsos à suis dominis furari, siue fugere in partiam, aut in alia loca vbi libertate potiantur. p. 353.

28. Quando constat dominis huiusmodi seruo ad suos aufugere: pos sunt, & non pos sunt licitè ob id ab eis puniri. ibidem

C. 13. Circà Religiosorum furta. p. 354

29. In furtis Religiosorum ex Monasterii bonis est, & non est peccatum lethale minor quantitas, quam neces saria est ad lethale peccatum in filiorumfamilias furtis. ibid.

30. Religiosus minutatim furto accipiens quantitatem quinque vel sex Regalium, quæ furtum graue constituit, peccat lethaliter mox, ac vltimo furtiolo eam quantitatem attingit. ibid.

31. Prælati ac Superiores locales Religionis, verbi gratia, Abbates, Priores, Rectores, Abbatis sæ, &c. pos sunt, & non pos sunt, sine furti reatu dare domesticis, & externis singulis **[[xxxviii]]** mensibus duos, aut tres aureos de Monasterij facultatibus. p. 355

32. Religiosus expulsus ac quirens sibi non liberatur à furti reatu, quicquid acquirit, acquirit & non acquitit Monasterio. ibid.

33. Si Religiosus eiectus aliquid in illicita expendat, ille, qui ab eo accepit, tenetur, & non tenetur ea Monasterio restituere. ibid.

34. Furti reus est, & non est Religiosus, qui volenti sibi aliquid notabile largiri, orat, vt alteri sui contem. platione donet. pag. 356

LIBER XXXV. *Octauum Decalogi Præceptum,*

SECTIO I. *De Præcepto octauo Decalogi, receptiores absque lite sententiæ. p. 357.*

Cap. 1. DE Fama, & Infamia: de Honore, ac dedecore generatim. ibid.

2. De Mendacio. pagina 358

3. De Detractione. ibidem.

4. De Secreti reuelatione. p. 361

5. De Contumelia, & Derisione. p. 363

6. De Susurratione. p. 363

7. De Maledictione. pag. 364

8. De Iudicio temerario, Suspicione, Dubitatione. p. 365

9. De Famæ, & Honoris Restitutione. pag. 366

SECTIO II. *De Præcepto octauo Problemata. pag. 273.*

Cap. 10. CIrca Detractionem. & contumeliam. ibid.

Probl. 1. Licet, & non licet contumeliam contumelia, conuitium conuitio aliquando propellere. ibid.

2. Est, & non est lethale peccatum contra iustitiam, audita aliroum crimina referre apud illos quos credis ex mera leuitate esse credituros, addens, te sic audisse, sed minime credere. ibidem.

3. Est & non est lethale peccatum referre crimen alterius occultum vni, aut alteri viro prudenti, qui celabit illud, ac si ei reseratum non fuerit. p. 369.

4. Est, & non est lethale peccatum, sine causa iusta, & honesta ob meram curiositat em, & leuitatem naturalem ex obiecto, de vita, ac moribus aliorum inquirere, si inquirens persona grauis sit. ibid.

5. Est, & non est peccatum contra iustitiam infamare illum, qui falsis virtutibus famam acquisiuit. p. 370

6. Illum, qui de vno crimine publicè est infamatus, licitum est, & non est licitum, de aliis delictis alterius speciei leuioribus infamare. ibid.

7. Dicitur, & non dicitur Libellum infamatorium manifestare ille, qui vni solummodo personæ perlegit. Vbi plura de Libellis famosis. p. 371

8. Conficiens libellum famosum tenetur & non tenetur sese manifestare, si superioris edicto, vel sub censura iubeatur, vt se prodat. ibid.

9. Peccat, & non peccat lethaliter contra iustitiam, qui sine legitima causa iterum infamat illum, qui publice criminosus fuerat per Iudicis sententiam, vel per publicum factum, sed tamen iam erat bonam famam as secutus, aut illius delicta obliuioni erant reuocata. p. 372

10. Peccatum lethale est, & peccatum lethale non est aut contra iustitiam, aut contra charitatem, infamatum iuridicè, vel publice in vno loco, diuulgare in alio, ad quem fama illius delicti vel nunquam, vel post longis simum tempus est peruentura. ibid.

11. Erit, & non erit peccatum lethale contra iustitiam, infamatum publicè in vno loco, in alio publicare, si ob id infamato præter infamiam aliquod aliud graue incommodum sit obuenturum. ibid.

12. Peccabit, & non peccabit contra iustitiam, qui alibi diuulgat crimen illius, quem scit fuis se iuiustè à iudice, aut falsorum testium iniquitate hoc in loco damnatum. p. 372

13. Licet, & non licet crimen falsum proximo affingere, ad torturam in indicio, vel extra illud damnum graue vitandum. ibid.

Cap. 11. Circa secreti nobis commis si custodiam. p. 374

14. Obligatio seruandi secretum oritur **[[xxxix]]** ex iustitia, non ex fidelitate, & oritur ex fidelitare, non ex iustitia ibidem.

15. Peccat lethaliter & non peccat contra iustitiam, qui alienas litteras à do. mino laceratas, & per partes inlocum publicum proiectas postea iunctis, ac collectis earum fragmentis, legit & manifestar. p. 375

16. Qui aperiendo litteras, non solum venialiter sed & lethaliter peccauit, si tunc præter intentionem, & opinio. nem graue damnum sequatur: tenetur & non tenetur ad restitutionẽ. ibid.

17. Erit & non erit lethale piaculum, aliens litteras sine nocendi animo ob curiositatem aperire. ibid.

18. Quando quis per vim aut fraudem secretum alicuius accepit, potest, & non potest, ad vitandum proprium irreparabile suum damnum detegere. p. 376

19. Peccata occulta subditorum, quæ solum vergunt in damnum ea committentis, pos sunt, & non pos sunt Superioribus reuelari à cognoscente fraterna correctione non præmis sa. ibidem.

Cap. 12. Circa sui ipsius infamatorem. p. 377.

20. Lethale est, & non est, seipsum sine causa infamare, stãdo præcisè in propriæ infamiæ ratione. ibid.

21. Ad vitanda grauia tormenta iudicio, vel diuturnum carcerem, lethale est peccatum, & non est, se ipsum infamare, vel falsum sibi imponendo crimen, vel verum occultum

confitendo, ex cuius impositione, vel confes sione certò quis sciat, se capituli sententia afficinedum. p. 378

22. Ille qui in tormentis sibi falsum crimen affnxit, ob quod acpitali subest sententiæ, tenetur, & non tenetur sese in supplicij loco retractare. pagina 379

23. Mortale est, & mortale non est inter uenientes sententiæ contra aliquem delinquentem circa fœminarum solicitutionem, in confes sione in Aula S. officij prolatæ, delinquentem aliis manifestare queislibet. ibidem.

Cap. 13. Circa Susurrationem & Maledictionem. p. 380

24. Licer, & non licet per Susurrationem alium excludere ab amicitia, quam ipse tibi ambis inire cum Principe, (verbi gratia,) narrando tantum aliquos naturales defectus illius quemintendis excludere. ibid.

25. Est peccatum contra iustitiam, & non est peccatum contra iustitiam restitutioni obnoxium per susurrationem defectus naturales aliquos aperiendo, alterum à familiaritate Principis abstrahere. ibid.

26. Susurrationis peccata differunt, & non differunt specie propter diuersitatem amicitiæ, quam turbant: verbi gratia, si turbetur concordia inter coniuges, inter patrem & silium, inter fratres, inter sodales, inter amicos. ibid.

27. Neces sariò debet, & non debet in confes sione explicari malum, quod per maledictionem exoptatum est proximo. p. 381

28. Quando maledictio est in parentes, in Prælatum, in herum prolata qui dem ore solum sine animo: semper est, & non est lethale peccatum. ibid.

29. Maledictiones differunt, & non differunt specie iuxta mala, quæ proximo optamus. ibid.

30. Qui omnia, aut multa mala simul alter imprecatur multarum scilicet specieium deformitates: tenetur & nò tenetur earum numerum in confes sione exponere. p. 382

Cap. 14. Circa ludicium temerarium, & suspiciones. ibid.

31. Quando vtrinque sunt motiua probabilia, est, non est peccatum graue iudicare probabiliter contra personam præstando de eius delicto gra ui probabilem as sensum. ibidem.

32. Materia grauis ad hoc, vt iudicium temerarium de illa sit culpa grauis, est, & non est, quando temere iudicamus aliquam culpam mortalem de proximo. ibid.

33. Iudicium temerarium est, & non est peccatum eiusdem speciei infimæ cum detractione. p. 383

34. Suspicio temeraria, quia scilicet ex leuibus habetur indiciis, ex suo genere & obiecto est, & non est peccatum lethale. ibid.

35. Opinio temeraria ex suo genere est, & non est peccatum mortiferum. p. 384.

36. Licitum est, & non est nobis alteri imprecari malum sub ratione boni, id est, **[[xl]]** ægritudinem peccatori, vt conuertatur. ibid.

Cap. 15. Circa Famæ Restitutionem. ibid.

37. Fama proximi debet, & non debet neces sariò cum periculo viræ restitui. ibidem.

38. Quando fama restitui non potest, infamator tenetur, & non tenetur eam pecuma compensare. p. 385

39. Infamator tenetur, & non tenetur ad restitutionem famæ, si infamatus suis virtutibus eam recuperauit. ibid.

40. Si infamia est iam obliuione sepulta, & restitutio nondum facta, infamator tenetur, & non tenetur adhuc restitutionem agere. p. 386

41. Qui aliquem infamauit non imponendo ei crimen falsum, sed manifestando verum occultum: tenetur & non tenetur, ad tantam damnorum temporalium restitutionem, ad quantam tenetur ille, qui falso alium infamauit. ibid.

42. Dãnifiasti Antonium, (verbi gratia) in pecunia, & ille te grauiter contra iustitiam infamauit: potes, & non potes pro rata iniuriæ ei denegare pecuniæ restitutionem. p. 387

43. Qui alium infamauit siue crimen fal sum ei affingendo, siue verum occultum reuelando, si iuranti ei, se fuisse mentium fides non adhibeatur, tene. tur, & non tenetur testes adhibere. ibidem.

44. Qui se mutuò ad inuicem infamarunt, excusantur & non excusantur à mutua restitutione. ibid.

45. Si ille, cuius famæ detraxit, mortuus sit, & dãnatus in tartarum, teneor adhuc & non teneor ex iustitia eius famam non lædere, læsamque restituere. p. 388

46. Cum Petrus de Ioannis vitio loqueretur, alij per errorem de Paulo intellexere, & ideo paulus apud ipsos famę patitur detrimentum, Petrus ex iustitiæ tenetur, & non tenetur ab auditoribus errorem auferre. ibid.

47. Obligatio restituendi pro fama læsa transit, & non transit ad infamantis hæredes. p. 389

48. Reus legitimè imò non legitimè interrogatus negans delictum tenetur, & non tenetur ad restitutionem accusatoris, & testibus, quibus iniuriam intulit, quatenus videtur implicitè affirmare eos falso accusas se, & testificatos fuis se. ibid.

49. Si auditores per simplicem retractionem non credant, teneris, & non teneris iuramentum adhibere ibid.

50. Quando auditores nec adhibito iuramento, aut testibus credere nolunt, infamator tenetur, & non tenetur aluid adhuc medium resarciendi famam proximo à se ablatam procurare. p. 390

51. Petrus Antonium in materia castitatis miuste infamauit: potest, & non potest ei famam restituere, laudando eum in aliis materiis, quando non adest alius modus famam læsam resarciendi. ibid.

52. Infamator tenetur, & non tenetur læsam proximi famam restituere non solum apud eos apud quos eam læsit, sed etiam apud illos, qubus ipsi postea dixerunt. p. 391

54. Qui aliter potest suam famam tueri, & tamen vult eam tueri detegendo detractoris vitia occulta: delinquit solum contra charitatem, non contra iustitiam & contra iustitiam proculdubio delinquit. ibid.

55. Quando in occulto læsus fuit honor alicuius, est, & non est satisfaciendi obligatio. ibid.

Ad Dominam meam Epilogus. p. 392

28

[1] R.P. ANTONII DE ESCOBAR ET MENDOZA, VALLISOLETANI, Societatis Iesv, VNIVERSÆ THEOLOGIÆ MORALIS RECEPTIORES ABSQVE LITE Sententiæ, necnon problematicæ Disceptationes.

LIBER XXVIII.

DECALOGI PRÆCEPTVM PRIMVM

P *Rimum Decalogi præceptum non est, vt vulgò cirumfertur de diligendo Deo. Quia præcepta diliectionis Dei, & proximi non sunt ex decem Decalogi præceptis, sed in omnibus clauduntur tanquam prima principia, ad quæ omnia reducundur, docente D. Thom. 2. 2. quæst. 44. art. 1. ad 3. Nec hoc primum Præceptum est de Fide habenda, gerenda Spe, ac fouenda Charitate; præceptum enim trium Theologicarum Virtutum præceptis Decalogi præsupponitur, vt adnotat Nauarr. sum. cap. 11. num. 5. Quare præceptum hoc est de summo cultu Dei exhibendo, qui ad Religionis virtutem pertinent, vt tradunt Azor: lib. 8. cap. 1. q. 1. & Sanch. sum. lib. 2. in Proœm. Et constat ex forma, qua hoc præceptum Exod. 20. traditur: Ego sum Deus tuus, non habebis alios Deos coram me. Cui cultui directè opponitur superstitio dans creaturæ honorem Deo debitum, vel Deo cultum modo quidem indebito, auctore D. Thom. 2. 2. q. 92. a. 3.*

Remittens igitur ad Volumen sepitmum Theologicarum Virtutum, Fidei, Spei, & Charitatis tractatus, in præsenti materiam de Religione euoluam, quæ primo Decalogi Præcepto agnate exponitur. Expendam itaque [2] *Religionis es sentiam. Agam de Oratione in communi, de speciali Oratione, seu de Horarum Canonicarum, priuata recitatione, de Oratione publica Chori. De Adoratione, ac denique de vitiis Religioni contrariis.*

SECTIO PRIMA.

De Primo Decalogi Præcepto Receptiores absque lite Sententiæ.

CAPVT I.

De virtutis Religionis es sentia.

1 LOqvor de Virtute Religionis, qua mouemur Deo cultum debitum (qui est primi Præcepti huius scopus) exhibere. Hæc virtus nomine Religionis appellatur à quiesdam, quia ea, quæ in Dei cultum cendunt *relegata* sunt acseparata ab vsu communi. Alij as serunt, dici à *reeligendo,* quia sæpe relegenda, ac resoluenda sunt, quæ ab Dei cultum pertinent. Alij existimant, à *reeligendo,* quia iterum Deum eligimes, quem peccando reieceramus. Lactantium sequor, qui *l. 4. de vera sapient. c. 28.* docet, *Religionis* nomen à *religando* deriuari, quia Religione Deo vnimur, ac religamur, lege D. Augustinum *l. 1. de vera relig. c. vlt.*

2 *Religio est Virtus moralis, quæ Deo tanquam omnium Creatori, ac Domino debitum cultum, & honorem exhibit.* Est *Virtus,* quia eius obiectum, & materia circa quam versatur, est cultus Deo debitus, quæ est valdè Honestati, rationique conformis. Est virtus *moralis,* & non Theologica, quia non respicit Deum, vt immediatum obiectũ, sed eius cultum, & reuerentiã. Omnes Doctores, cum D. Thom. *2. 2. quæst. 81. art. 4.*

3 Deus non est proximum Religionis obiectum, sed remotũ *Cui.* Obiectum verò materiale huius virtutis sunt actiones humanæ, quibus referimus honorẽ, ac reuerentiam Deo: & cõprehenduntur nomine diuini cultus, quia in virtutibus moralibus iidẽ actus externi, qui ab internis fiunt, secundum se sũpti, & vt priores in ordine intentionis sunt taliũ virtutum materia. Obiectum autem formale Religionis est, reddere Deo cultum debitũ; quia munus iustitiæ est reddere debitũ: Religio autem est pars potestatiua iustitiæ. Quoniam autem duplex est debitum legale, & morale, debitum Religionis propriè estmorale, fundatur enim

in honestate virtutis, quod prius est debito legali. Su. *to. 2. de Rel. l. 1. c. 3. 7. & 9.* Caiet. *22. q. 81. a. 2. 3. 4. & 5.* Filliuc. *tract. 23. cap. 1. q. 2.* Les si. *l.l. cap. 36. num. 10.* Becan. *2. 2. quæst. 81. quæst. 2.*

4 Religio distinguitur ab iis virtutibus, quæ hominẽ rectè cõponunt in se ipso: seu non ad alterũ, vt à Tẽperãtia, Fortitudine. Distinguitur etiã ab omnib. ijs, quæ hominem disponunt in officiis ad proximum, vt à misericordia & Iustitia particulari. Quia Religio disponit hominem ad Deũ. Distinguitur prætereà à virtutibus Thelogicis A. Fide quidem quia Fides est virtus intellectus, Religio affectus: sæpè tamen Fides vocatur Religio, quia est Religionis fundamẽtũ, ac regula. A spe, & Charitate, quia hæ virtutes immediatè attingũt ipsum Deum tanquam proprium obiectum Religio verò non versatur immediatè circa Deum sed circa Dei cultum, id est circa signa interna, vel externa, quibus Deus honoratur, & colitur. Sylui. *1. 2. q. 81. a. 2.* Suar. *l. 3. c. . n. 2.* Les s. *l. 1. c. 36. du. 2. n. 7.* Filliuc. *tr. 23. c. 1. q. 4.* Becan. *2. 2. q. 81. q. 1.*

5 Omnes actus omnium virtutum aliquo modo possũt ad Religionis virtutẽ spectare, quatenus ab ea imperari pos sunt, seu in cultum, & gloriam Dei referri. Quia cum homo est rectè affectus per Religionem erga gloriam, & cultum Dei potest facile excitari ad exercendos actus aliarum virtutum in eum finem, vt gloriam Deo afferent. Proprji autem illi sunt Religionis actus, seu ab ea proximè dicuntur, qui peculiariter continent quãdam subiectionẽ creaturæ erga Deum supremum omnium Dominũ. Vndè iuxta diuersitatẽ eorum, quæ Deo ab homine subiiciuntur, diuersi sunt Religionis actus. Triplex verò est bonum hominis, quo per Religionẽ Deo subiicitur: primum est bonum mentis spirituale, & hoc subiicitur Deo per actum deuotionis, quæ nihil est aliud quam feruor, & promptitudo voluntatis ad diuinum cultũ: quæ nasciturex consideratione diuinæ excellẽtię, seu affluentiæ bonorum, quæ perenniter ab ea in nos dimanant: & ex consideratione nostræ miserię, quam ex hobis ipsis gerimus. Subiicitur etiã bonum mentis nostræ Deo per Orationem, quę est applicatio nostri desiderij apud Deum, vt aliquid ab ipso impetremus. Præterea subiicitur Deo per actum vouendi, & iurãndi, ac per Sacramẽtorum vsum. Alterum bonum est externum corporis nostir, & hoc Deo per externam adorarationem subiicitur. Omnes Doct.

CAPVT II.

De Oratione vniue sim.

6 ORatio est *actus rationis tracticæ desideriũ animi coram Deo explicatis, vt ali quid ab ipso impetretur.* Dicitur *actus rationis,* quia oratio elicitiue est ab intellectu seu ratione, supposito actu voluntatis mouẽtis. D. Basil. *orat. in Tulit. oratio, (ait,) est boni cuiusdã petitio, quæ à piis ad Deum effũditur.* Additur practicæ, quia desderium animi non pandimus coram Deo, vt illud cognoscat, sed moueatur ad rem, quam cupimus, præstandam. Laym. *l. 4. tract. 1. cap. 1. num. 1.* & omnes.

7 Oratio ad Deum homini viatori neces saria est neces sitate medij ad salutem, secundùm ordinarium à Deo præscriptum modum homines adultos saluandi. Quia & rerum naturis, & suaui prouidentiæ ac gubernationi Dei rationalium creaturarum cooperationem exigentis congruit, vt posteà quam homines Deum authorẽ, & infirmtatis suæ adiutorem agnouerunt,

eius neces sarium auxilium quærant, desiderent, & humiliter petant. Suar. *tom. 2. de Relig.* **[3]** *l. 1. cap. 28.* ex D. Thom. *2. 2. q. 83. art. 2.*

8 Oratio est neces saria ad salutẽ neces sitate præcepti diuini, ac naturalis. Quia Christus Dominus profatur, *Vigilate, & orate, neintretis in tentationem. Mat. 28.* Deus enim iubet, vt ad salutẽ nostram cooperemur, adhibentes medium humilis subiecitonis, & cultus per petitionẽ eorum quæ nobis ad ipso sunt neces saria. D. Tho. *2. 2. q. 83. art. 3. ad 2.* Durand. *in 4. dist. 15. quæst. 12.* Medi. *de orat. quæst. 9.*

9 Determinari nequenunt tempora, quibus præceptũ orandi perse, & ex Religionis virtute obligat. Neces se tamen est, vt non nimis diù ab oratione desistamus 1. *Thesal. 4. sine intermis sione orate.* Quia conuinuum cum hostibus nobis spirituale est bellum. Suar. *l. 1. c. 30. n. 15. & 16.* Palud. *in 4. dist. 15. q. 5. a. 1.* Les si. *l. 2. c. 37. n. 11.* Valen. *to. 3. d. 6. quæst. 2. pun. 3.* Laym. *l. 1. tract. 1. cap. 1. n. 3.* Per accidens autem, siue ob occurrentem aliquem euentum plures orandi obligationes, saltem ex Charitatis virtute prouenientes ab his, aliisque Doctoribus annumerantur, nempè si gravis tẽ tatio sit speranda, si eximum à Deo beneficium ad salutem neces sarium sit homini consequendum. Si mortis propriè immineat periculum. Si communitas in magno sit constituta periculo. Si proximus in spirituali neces sitate sit constitutus, vt si quis videat duos ad duellum propetantes, nec aliter impedire pos sit. Sed huiusmodi obligatio rara est. Quia conari ad proximum à peccato liberandum non tenemur, nisi probabilis spes sit secururę liberationis. Syluest. *v. Oratio, q. 8.* Nauar. *sum. c. 13. n. 18.* Suar. *citat. c. 30. in fine,* Les si. *n. 11.*

10 Peccatores benè orare pos sunt, & orates exaudiuntur. D. August. *tr. 44. in Ioa.* si peccatores Deus non exaudiret, frustra ille publicanus oculos in terram demittẽs, & pectus suum percutiẽs diceret: Domine propitius esto mihi peccatori. Apud *Mat. 7.* Dominus: Omnis qui petit *accipit.* Adidit Auct. Impens. in Mat. *siue iustus sit, siue peccator.* Pergit D. Tho. *in. 4. dist. 14. q. 4. a. 16. Modo adsint hæ quatuor conditiones, vt pro se petat, neces saria ad salutem, piè, & perseueranter.* Tunc Deus secundum misericordiam suam etiam peccatores ad se accedereincipientes exaudit. Neque obstat illud cœci: *Scimus, quia peccatores Deus non exaudit. loa. 9.* Nam strictum id est cœci, qui nondum perfectè instructus, & S. Spiritus instructus erat. Gabr. *lect. 59. & 63.* & omnes communiter.
Animæ in Purgatorio constitutæ pro se orãt. Quia cum pœna afficiantur graui quidem ex igne, & grauiori admodum ex desiderio Deum aspectãdi, Deo hunc affectum humili petitione explicant saltem vt excitet fidelium interris existẽtium animos ad suffragia pro illis ferẽda. Alens. *4. p.q. 91. memb. 4.* Valen. *to. 3. d. 6. q. 2. pun. 6.* Les si. *l. 2. c. 37. dub. 5.*

11 Sancti in superis pro nobis orant, etiam in particulari. As sertio est de fide. Ioach. 1. Angelus afflicitionem populi miseratus, ita Deominum deprecatus est: *Domine exercituum vsque quo tu nõ misereberis Ierusalem, & Vrbium Iuda, quibus iratus es?* Vbi D. Hieron. Angelus, qui interpellat pro Israël occasionẽ accipit pro populo deprecandi. Legimus *Luc. 15.* gandium es se in cœlo, si peccator ad pœnitentiam reuertatur: cur nisi quia Angeli; aliique beati desiderij sui ac voti compotes fiunt? Hinc colligitur Beatos in coclo rectè à fidelibus inuocari, vtopẽ à Deo, cui coniuncti sunt, impetrẽt. Cyril. *in l. Num. c. 31. n. 26.* Euseb. *de præpar. Euang. l. 13. c. 7.* Basil. *hom. in 40. Mart.* & alij pas sim.

12 Christus vt homo etiam nunc in cœlis orat Patrẽ suum cœlestẽ pro nobis. *Ioan. 14.* Ego, inquit, *rogabo Patrẽ, & alium Paraclitum dubit vobis, & Hebr. 9. saluare in perpetuum potest,*

accedens persemetipsum ad Deum, semper viuens ad interpellãdũ pro nobis. Sua. *in 3. p. to. 1. d. 45. sect. 2.* Vasq. *de. ador. l. 1. d. 4. c. 1. n. 51.* Les s. *l. 2. c. 37. du. 5.*

13 Pro damnatis nefas orare. Quia in statu sunt, quo neque dilecitonis Dei, aut hominum, neque fructus ex oratione nostra pos sunt es se capaces. D. Greg. *l. 4. Dialog. cap. 44.*

14 Pro Beatis, in cœlo fermè non oramus, sed potiùs vt ipsi Deum pro nobis exorẽt. Quia orationibus nostris ipsi non indigẽt: sed nos eorum precibus indigemus. Porrò nihil obstat quominus Sãcto gloriæ accidẽtalis augmentum desideremus, & à Deo petamus. Ideò *fermè* dixi Suar. *de orat. l. 1. c. 14.* Innocent. III. *ad c. Cum Marthæ. de celebr. Mis sar.* ex Aug. *ser. 17. de v. A post.*

15 Pro animabus in Purgatorio existembus, vt à pœnis eripiantur, salubriter nos otare ex Fide est certũ. 2. *Machab. 12. Sancta, & salubris est cogitatio pro desuctis exorare, vt à peccatis soluantur.* Lege D. August. *l. de cura pro mortuis, c. 11.*

16 Pro omnibus hominibus viatoribus seu in genete, sen sigillatim rectè orare pos sumus. Quia omnes indigent auxilio, & gratia Dei: Ergo omnibus à Deo auxilium desiderate, ac petere pos sumus quandiu eius capaces sunt. Sed etsi aliquis obstinatis simus peccator appareat, nefas tamen est, eum à communibus orationibus tanquam reprobũ excludere. Suar. *l. 1. de orat. c. 15.* lege D. Tho. *q. 83. a. 7. ad 3.*

17 Verum bona illa spiritualia, quib. per se homo malè vti non potest, absolutè à Deo sunt postulanda ita, vt eis opposita nefas sit petere homo viator quam maximè desiderare, ac petere debet finem vitæ æternæ, & media eò per se conducentia: quæ autem ipsis oppositas sunt detestari, ac aufugere. At ad vitam per se conducũt spiritualis gratiæ auxilia, virtutes tum supernaturales, tum etiam morales acquisitæ, earumque actus. Patet ex Dominica Oratione, in qua cõstituto fine, quem in primis desiderare, ac petere debemus, videlicet Dei gloria, & nostra beatitudine, deinceps oramus quæ tanquam media ad hunc finem conducere possunt, nobis impertiri: mala autem impedientia auerti. Suar. *l. 3. de orat. c. 8.* Est autem dominica Oratio omnium aliarum Orationũ sanctarum exemplar, aut compendium. D. Augustino fante, *Epist. 162. ad Probam, c. 12. Qualibet alia verba dicamus, quæ affectus orantis format, nihil aliud dicimus, quam quod in ista Dominica oratione positum est, rectè, & congruenter oramus.*

18 Quæ hominis bona absolutè sunt. ita tamen vt eis malè vti pos sit, puta scientiæ, & artes, corporis vita, sanitas, membrotum integritas, à Deo absolutè, seu nulla expres sa conditione tum nobis ipsis, tum aliis rectè petimus. Quia eiusmodi bona sunt naturales perfectiones hominis. Ergo perse, & absolutè appetibilia sunt secundum re ctam rationem, & consequencer à Deo tamquã authore rectè, & congruenter efflagitantur. Suar. *l. 3. de Orat. c. 17. n. 2.* ex Augustino.

19 Licitum est interdum ob bonum finem petere temporalia mala, scilicet corpori mortem, ægritudinem, dolorem, &c. Quia licet hæc **[4]** sunt mala homiuis secundum natauram, ideóque ea ratione non appetibilia: tamen in ordine ad finem altionrem virtutis, ac beatitudinis consequendæ indifferentia, ideóque aliquibus pro ipsorum constitutione ad animi perfectionem vtiliora, consequenter à Deo interdum pos sunt saltem sub conditione expres sa, aut subintellecta si ita expedire iudicet, peti. Laym. *l. 3. tr. 1. c. 1. num. 5.*

20 Quæ omninò indifferentia sunt, vt abundãtia diuitiarum, honores, dignitates ob bonum finem ficuti desiderari, ita & à Deo peti pos sunt: quamvis ob periculum abutendi huiusmodi rebus non debent peti sine adhibita conditione si petenti expediat. Priorem propositionis partem probo. Quia hoc ipso quod hæc bona secundum se indifferentia sunt per intentionem

finis boni cohonestantur, bona appetibilia redduntur, ideòque rectæ orationis materia Suar. *l. 3. de orat. cap. 17. as sert. 5.* Posteriorem verò. Quia ea bona, supposita hominis imbecillitate, as solent comparata non tam ad salutem, quam ad animi pernitiem inseruire: Vndè Dominus ob maiorem spiritualis vitæ perfectionem illa contemnere, & abijcere nos edocuit. Valent. *tom. 3. d. 6. quæst. 2. pun. 5.*

21 Qui à Deo petit rem peccato obnoxiam, lethaliter delinquit etsi actio, ad quam auxilium à Deo postulatur, tantúm sit venialiter mala. v. gr. si ores Deum, vt proximum leui mendacio decipias. Quia Dei irrogatur iniuria. Lim. *l. 3. tr. 1. 1. n. 6.*

22 Si quis rem indifferentem, v. gr. lucrum ex ludo ad vlteriorem honestum finem non referendæ, à Deo petat non exercet orationis Religiosæ actum, sed delinquir, quamvis non semper mortaliter. Quia non petitur à Deo concursus ad peccandum, quæ est grauis irreuerentia, sed auxilium ad rem indifferentem, cuiusmodi oratio bona, ac decens non est. Suar. *l. 3. de orat. c. 23. n. 5.*

23 Si debitæ conditiones adsint, oratio habet vim indubitatam, & infallibilem, *Mar. 24.* Dominus: *Dico vobis, omnia quæcumque, orantes petitis, credite, quia accipietis.* Quatuor autem conditiones sunt: Vt petantur quæ neces saraia, seu vtilia sint ad falutem. Vt sit oratio pia, videlicet actus virtutis Religionis, per quem homo se Deo tanquam Domino. ac adiutori, suo subiicit. Vt oratio fiat pro se ipso, non pro aliis. Quia vt Deus conferat gratiam seu donum, quod petitur, debet homo es se dispositus ad recipiendum: hæc autem dispositio est in libera potestate orantis, si pro se petat; non item si pro alio postulet. Denique vt perseueranter oremus, id est, non statim ab oratione desistamus, si nos non exaudiri arbitremur: sed iteratò sæpius, ac instanter petamus, iuxta Christi monitum: *Luc. 18. Oportet semper orare, & non deficere,* Maximè autem hæc perseuerantia neces saria est in peccatoris oratione iustificationem, & salutem suam postulantis. Quia is plerumque obicem ponit, quo minus statim ad Dominum conuertatur. Laym. *l. 3. tract. 1. cap. 1. num. 10.*

CAPVT III.

De Horis Canonicis nonnulla præmitto.

24 ORatio alia est interna, seu mentalis, quæ solo mentis fit affectu, alia externa, seu vocalis, cum internus animi actus voce explicatur. *Psal. 141. Voce mea ad dominumclamaui.* Deindè alia est omninò priuata, quam quisque proprio nomine ad Deum profundit seu pro se ipso seu pro aliis. Alia publica, quæ nomine totius Ecclesiæ ad id seu fidelis populi fit à Ministris Ecclesiæ ad id deputatis: ideóque externa, & vocalis es se debet, vt populo innotescat. D. Tho. *q. 83. a. 10. corp.* Palud. *in 4. dist 15. q. 5. art. 2.*

25 Eiusmodi publicæ orationes sunt Litaniæ, de quarum antiquitate lege Baronium *anno 58. n 112.* Et Officiu B. Virginis, quod propriè Canonicum. seu horarum Canonicarum non appellatur. Etsi verò hæ preces ab Ecclesia institutæ recitari vtiliter pos sint à fidelibus quibuscũq; sine obligatione: habent tamen tunc rationem orationis priuatæ: publicæ verò orationis vim sortiuntur, quatenus à personis Ecclesiasticis recitantur cum obligatione, ac deputatione ad huiusmodi Officium orandi. Laym. *l. 3. tr. 1. c. 2. n. 1.*

26 Horæ Canoniæ dicuntur publicæ ac statæ preces horis diurnis ac nocturnis ex Sacrorum Canonum decreto ab Ecclesiasticis personis nomine Ecclesiæ ad Deum persoluendæ: aliàs

Officium diuinum, vel Ecclesiasticum, *c. 1. c. Dolentes de celebr. Mis sar.* Quia, præcipuum ac maximè proprium Clericorum munus est diuinis precibus apud Deum nomine Ecclesiæ insistere. Porrò consuetudo illa Ecclesiastica ad Ecclesiam conueniendi ac diu noctúque psallendi antiquis sima est, & Apostolorum institutione ad nos vsque deriuata. Inde colligitur, quod omnium sæculorum Patres, aliíque scriptores eius mentionem fecerint. Lucian. *in philopatro.* Plin. *l. 10. Epist. 101.* Clem Roman. *l. 8. Apost. Constit.* Tertul. *in Apolog. c. 39.* & alij.

27 Ecclesiasticum Officium diuiditur in Diurnum, & Nocturnum *c. Dolentes.* ibi: *Præcipienetes, vt Clerici Officium nocturnum pariter, ac diurnum quantum Deus eis dederit studiose celebrent Pariter ac deuote.* Nocturno conuenit Matutinum cui ex Romanæ. Ecclesiæ consuetudine Laudes adiungũtur. Sex reliquæ Horæ diurno recitãtur.

28 Septem sunt Canonicæ Horæ. Hora enim noctis, cui nocturni cum matutinis Laudibus deputati sũt. Christus in monte Oliueti comprehẽsus, atque illigatus est, idémque post noctis mediũ victor resurrexit. Hora prima, siue orto iam sole sanctis mulieribus apparuit, Petrum aliósque Discipulos piscãtes inuisit. Tertia hora ad Crucẽ damnatus suit, eademque spiritus sanctus super Apostolos descendit. Sexta fuit Cruci suffixus. Nona spiritum efflauit. vespertina in vltima cæna Eucharistiam instiruit: eadẽque hora, impetrata à Præside licstia, Ioseph corpus sacerrimum de cruce deposuit. Hora completorij, siue ad noctis initiũ guttas sãguineas in oratione emis sit, eiusque corpus fuit sepulchro mandatũ. Hæc & alia Mysteria septem Ecclesiastici Officij sacræ recolunt Horæ. Ex Patribus.

[5] CAPVT IV.

De iis, qui Horas Canonicas priuatim recitare tenentur.

29 CLerici in maioribus Ordinibus constituti, Beneficiati, ac Religiosi profes si Choroex profes sione deputati tenẽtur horas Canonicas diebus singulis recitare: non quidem ex iure naturali, ac diuino. Quia licet Clerici. Beneficiati, ac Religiosi specialem obligationẽ habeant orandi pro populo, non tamen ex iure diuino habent obligationem orandi hac speciali forma, quæ Ecclesiastico iure indicta est. Suar. *to. 2. de Relig. l. 4. de orat. c. 16. n. 2.* Azorp. *p. 1. l. 10. c. 4. fine.*

30 Et quidem Clerici presbyteri, Diaconi, & Subdiaconi diuinum Officium tenentur recitare, licet autem ex iure scripto non satis conuincitur huiusmodi obligatio pro omnibus Clericis in sacris constitutis: illa est ex consuetudine firmata, quod sufficit. Moneo tamen debere Clericos ordines sponte suscepis se non coactè. Quia hæc obligatio annexa est ordini sponte suscepto, si tamen liberè vtantur ordine accepto, tunc ad omnia illi annexa obligãtur. Quia per illum vsum liberum ordinem ratificat. Nauar. *de hor canon. c. 7. à n. 2.* Azor. *v. 1. l. 10. c. 5. q. 1.* Suar. *l. 4. de orat. c. 16. n. 9. Sa v. Orda, n. 24.* Sanch. *l. 7. de imped. d. 29. n. 7.*

31 Clerici in minoribus constituti hac obligatione non tenentur, neque ad Psalmos, neque ad Canticum graduum, neque ad Officium B. Virg. ratione ordinis. Quia licet *c. si quis Presbyt. 92.* de quolibet Clerico Ecclesiæ deputato cauetur obligatũ es se ad horas Canonic as dicendas: manifestè loquitur textus de Clerico Ecclesiæ deputato per Beneficium non per Ordinẽ; nam

si de deputatione, quæ ex precisa ordinatione procedit, loqueretur, sufficeret dixis se: *Quilibet Clericus,* absque ad latione illoru verborũ: *Ecclesiæ deputatus.* Vasq. *de Ben. c. 4. §. 1. dub. 2.* Les si. *l. 2. c. 37. dub. 9. n. 4.* sufficienter hi suo muneri satisfaciunt, si Ecclesiæ in gradu accepto deseruiant.

32 Habẽtes Beneficia siue Curata, siue simplicia, tenentur horas Canonicas persoluere. Concil. Later. sub Leone X. *ses. 9.* Motus proprius Pij V. qui est 138. illius Pontificis editus anno 1572. duodecimo Kalendas Octobris, quem refert Nauar. *sum. c. 25. n. 122.* & Bonac. *de horis Canon. d. 1. q. 5. pun. 1.* Debet tamen qui habet Beneficium, liberè recepis se, non coactè, vt de ordinato dixi.

33 Nomine Beneficij intelligitur Episcopatus. Rectoria, Canonicatus, Dignitas, Præpositura. Quia hæc nullus dubitat verè, & propriè Beneficia es se. De Pręstimoiis, Capellaniis, Vicariis, Pẽsionibus, ac Coadiutoriis solùm est dubitatio.

34 Ad hunc effectum *Præstimonium* comprehenditur. Quia est portio quædam ex Beneficii fructibus deducta, & adolescentibus as signata, vt in studiis sustententur, vt eruditi valeant Ecclesiæ deseruire, scio, probabile es se inter Beneficia non annumerari: non tamen est probabile, ad Officium Canonicum non obligari. Quia ad hũc effectum sub Beneficiis id Pius V. comprehendit, *Declaramus, Præstimonia, Pensiones, & qualiacumque alia Beneficia etiam nullam omninò seruitutem habentia obtinentes, cum prædictis pa riter comprehendi.* Vasq. *opusc. de Benef. c. 4. §. 1. dub. 3.* Suari. *de horis canon. l. 4. c. 22. n. 10.*

35 Beneficium est *Capellania collatiana,* id est, quæ Episcopi erecta est authoritate, & ab ipso confertur, etiam si laicorum patrimonio sit instituta, & ipsis nomination, seu præsentatio reseruata. Quia habet omnes qualitates ad Beneficium requisitas. scilicét, conferri à Prælato personæ Ecclesiasticæ, & ad Ecclesiasticum officium, vasq. *opusc. de benef. c. 4. §. 1. dub. n. 9.* Bonac. *d. 1. de hor. can. q. 2. pun. 4. n. 6.* Azor. *p. 1. l. 10. c. 3. 4. 5.* Garcia *de Benef. p. 1. c. 2. nu 81.* Idem dixerim, licèt Capellantia sit ad nutum amouibilis: & generaliter de quolibet Beneficio Manuali idem dicendum: Quia pro illo tempore, quo Capellaniam quis habet, habet ius percipendi fructus, ac proinde habere beneficium ad huiufmodi effectum recitandi dicitur.

36 *Commenda* est huic oneri addicta Quia licèt Beneficium propriè non sit, subire tamen debet commbndatarius illius obligationes. Intelligo de commenda in commendatarij facta vtilitatem; nam huiusmodi commendatarius habet ius percipiendi fructus quibus recitandi onus addicitur. Suar. *l. 4. de hor. can. c. 22. n. 15.* Vasq. *de Benef. c. 4. §. 1. dub. 3.* Bonac. *d. 1. de hor. can. q. 2. pun. 4. n. 2.* Secus dixerim de commenda in vtilitatem Ecclesiæ, per quam non datur disponendi de fructibus potestas. Garcia *p. 1. c. 1. num. 106.*
Non comprehenditur *Vicariæ* Beneficij vniti alicui Religioni aut Ecclesiæ Parochialis vacãtis, vt ex vi illius Vicarius recitare teneatur. Quia non reputatur iure, & re ipsa Beneficiarius, sed Beneficiarij snbstiutus. Garcia *p. 3. c. 1. num. 106.* Suar. *l. 4. de hor. can. c. 22. n. 15.*

37 Excluditur ab huiusmodi obligatione *Pẽsio,* quæ Beneficio imponitur in subsidium resignãtis Beneficio vel ob aliam cansam. Quia propriè Beneficium non est, cum non adsit ius percipiendi fructus ob aliquod Ecclesiasticum officium: sed potius est ius percipiendi fructus ab eo, qui titulum Beneficij pos sidet. Porrò huiusmodi pensionarius tenetur Officium paruum Deipatæ recitare. Quia ita in Bulla Pij V. præscribitur. Debet autem ille pensionem habere tanquam Clericus, vt hanc subeat obligationem. Tunc aliter dicitur pensione frui tanquam Clericus, cum neces sariò debet es se tonsura prima initiatus, vt illam recipiat: Secùs

verò, quando pensio hanc non requirit qualitatem. Valen. *d. 6. q. 2. pun. 10. §. 2.* Azor. *p. 1. l. 10. c. 4. q. 3.* Suar. *de Relig. to. 2. l. 4. c. 22. n. 6.* Bonac. *d. 1. de hor. can. q. 2. pun. 4. n. 3.*

38 *Coadjutoria* conces sa alicui, as signata aliqua portione pro congrua, & cum futura succestione non est Beneficium, ideóque ad horas canonicas non obligatur. Quia coadiutori datur potestas succedendi in beneficio post proprietarij obitum Ergo nonfertur illi Beneficium proprietatij alias idem Beneficium in duobus existeret. Suar. *l. 4. de hor. can. c. 22. num. 19.* Azor. *l. 10. c. 4. q. 1.* Garcia *p. 3. c.l. 109.* Bonac. *d. 1. q. 2. pun. 4. n. 13. 15. & 16.*

39 Si Beneficium nullos habet fructus, Beneficium non est Quia nullus adest ius percipiendi fructus ob aliquod Ecclesiasticum Officium ac proinde in illo nulla recitandi obligatio orietur. Garcia *p. 3. c. 1. n. 41.* Suar. *l. 4. de hor. can c. 19. num. 6.*

40 **[6]** Si Beneficium habet alia onera aneexa, vt Mis sas, as sistentiam in choro, &c. quæ si quis per se ipsum præstet, pos sit obtinere saltem tertiam partem sustentationis obligatus est, ad horarum recitationem, licet aliis exequentibus ea munera donet. Quia hoc est per accidens, & non debet Benesicij naturam immutare. Suar. *l. 4. de hor. can. c. 21. n. 10.*

41 Si adolescenti concedatur Capellania, cui adest annexum onus dicendi aliquas Mis sas, pro quibus omnes fructus Beneficij insumit obligatus est ad recitationem. Quia fructus, quos consumit verè acquirit, & consequenter ei tribuuntur ob Mis sas dicendas, & Officium recitandum. Si enim habilis ille es set ad Mis sas dicendas, dubitari non potest, eum obligatum es se recitare ex vi Beneficij: Ergo etiam quando per alium hanc exequitur obligationem. Nam pos se adhibere substitutum in aliqua obligaitonis parte non eum ab obligatione personali recitandi eximit, quam in alium transferre non potest. Les si. *l. 2. c. 34. dub. 31. num. 172.* Bonac. *d. 1. de hor. can. q. 2. pun. 4. n. 20.* Azor. *p. 1. l. 10. c. 4. q. 8.*

42 Beneficiarius habens plura Beneficia tenuia quibus omnibus competenter pos sit magna ex parte sustentari, etiam si quodlibet insufficiens sit, tenetur recitare. Quia iam recipit ab Ecclesia iustum impensi oneri sstipendium. Garcia. *p. 3. c. 1. n. 39.* Sicar. *l. 4. de hor. can. c. 21. n. 12.* Bonac. *d. 1. q. 2. pun. 4. n. 18.*

43 Si quis sua cupla Beneficij fructus non percipat, vt quia est excommunicatus, suspensus, vel absens ab Ecclesia, vel alia via non vult inseruire Beneficio, neque illius pos ses sionem capere: ad recitandum est obligatus. Quia ei non licet à Beneficio huiusmodi excutere obligationem: cum Beneficium ex parte sui stipendium pro illa suppeditet. Vasq. *de Benef. c. 4. §. 1. dub. 6. n. 25.* Azor. *p. 1. l. 10. c. 4. q. 6.* Suar. *l 4. de hor. can. c. 20. n. 12.*

44 Qui pro aliquo tempore non accipit fructus copiosos Beneficij, (quos gros sam vocitant) accipit tamen si as sistat in horo aliáque munia Beneficij exercens distributiones quotidianas: debet recisare. Quia iam ratione Beneficij ei stipendium pro impenso officio suppeditatur. Nauar. *c. 7. de. orat. n. 39.* Les sit. *l. 2. c. 34. n. 173.* Suar. *c. 20. n. 3. 4. 7. 9. & 11.* Garcia *p. 3. c. 1. n. 61.* Vasq. *c. 4. §. 1. dub. 6. n. 27.*

45 Recitare tenetur, qui de præsenti nullos percipit Beneficij fructus, sperat tamen, se in posterum recepturum. Quia spes firma orta ex iure ad fiuctus percipiendos æquiualet fructibus perceptis: aliàs ferè nullus Bene ficiarius in primo suæ præsentationis anno obligatus es set recitare, cum regulariter fructuum perceptio soleat differri. Suar. *l. 4. c. 20. n. 1.* citans Toletum, Medinam, Cordubam, & Nauarrum. Vasq. *de Benef. c. 4. §. 1. dub. 6. n. 26.* Vndè si statutum sit, vt nil Beneficiato concedatur ob seruitium anno primo impensum, sed omnes fructus illius anni ei reseruentur expendendi post mortem illius in fauorem recitare tenetur.

Quia verè lucratur fructus, & spes illorum firma est sufficiens impensi Officij stipendium. Les si. *l. 2. c. 34. n. 170.* Bonac. *d. 1. de hor. can. q. 2. pun. 4. n. 22.* Azor. *l. 10. c. 4. q. 4.* Suar. *l. 4. de hor. can. c. 20. n. 9.* Garcia *p. 3. c. 1. n. 62.*

46 Qui Beneficium recipit ex resignatione cum obligatione eius muneri faciendi, & reddendi omnes fructus in pensionem resignanti, recitare tenetur. Quia ex hac acceptatione non impeditur accipere stipendium debitum pro Beneficij administratione. Nam voluntariè recipit Beneficium, & obligationem administrandi absque vllo stipendio, virtualiter cedit, & quasi donat stipendium administrationi debitum. Ergo dici potest stipendio ministrare, ac recitare. Vasq. *de Benes. c. 4. §. 1. dub. 6. n. 34. & 35.* Suar. *l. 4. c. 20. à n. 2.* Garcia *p. 3. c. 1. n. 54.* Bonac. *d. 1. de hor. can. q. 2. pun. 4. n. 21.*

47 Si fructus Beneficij ex prædeces soris resignantis id in te consensu fuerint teseruati, deobligatus eris recitare. Quia tunc verè Beneficium non pos sides, sed tantùm illius titulum, cum non pos sideas ius pericpiendi fructus, nec in tua fuit potestate illud pos sidere. Garcia *p. 3. c. 1. n. 58.* & alij apud Bonac. *d. 1. q. 2. pun. 4. n. 2. 1.*

48 Si per vim, fraudem, vel aliam iniustam viam à consecurione fructuum impediaris, nec spem habeas, tibi es se aliquando restituendos: non teneris hoc titulo recitare. Quia obligari non potes ad Officium nisi ob stipendium acceptum, vel recipiendum. Garcia alios referens *p. 3. c. 1. n. 45.* Nauar. *de orat. c. 7. n. 23. & in sum. c. 25. n. 103.* Valent. *d. 6. q. 2. pun. 10. §. 7.* Azor. *p. 1. l. 10. c. 4. q. 6.* Les si. *l. 2. c. 34. n. 168.*

49 Habens plura Beneficia quorum quodlibet inducit recitandi obligationem non tenetur bis in die recitare. Quia ea videtur es se intentio Ecclesiæ non multiplicare obligationem, sed eam nouo titulo imponere. Suar. *l. 4. de hor. can. c. 18. à n. 1.* Bonac. *d. 1. q. 2. pun. 4. n. 27.* Henriq. *l. 5. §. 6. lit. Q,* Azor. *p. 1. l. 10. c. 4. q. 10.* Certè obligatio es sert ferè impos sibilis si habens decem Beneficia simplicia, (vt contingere pos set) quorum quodliber huiusmodi obligationem induceret, teneretur decies quotidiè recitare.

50 Habens Beneficium, & Pensionem obligationi satisfacit, si Officium Canonicum semel singulis diebus recitet, nec tenetur Officium Deiparæ recitare. Quia obligatio ad hoc officium, quod pensionarius habet est sub conditone, quod officium canonicum non recitet. Nauar. *consil. 22. de celebr. Mis sar.* Suar. *l. 4. c. 22. n. 6.* Garcia alios referens *p. 3. c. 1. n. 116.*

51 Omittens diuinum officium, quod ob plura Beneficia recitare tenetur non perpetrat duplex piaculum, sed vnum granius quidem. Quia eadem est res præcepta vno & alio titulo, & sub eadem ratione. Bonac. *d. 1. de hor. can. q. 2. pun. 4. n. 27.* Garcia *p. 3. c. 1. n. 124.* Salas *1. 2. tr. 13. d. 3. sect. 2. n. 27.* Azor. *p. 2. l. 4. c. 2. q. 6.*

52 Religiosi profes si choro deputati, tenentur recitare officium canonicum, non ex aliquo iure positiuo scripto, neque ex vi profes sionis neque ex eleemosynis fidelium: sed ex præscripta conuetudine. Idem dixerim de Monialibus choro addictis. At Religio quæ ex suo instituto choro non est addicta non obligat suos alumnos officium diuinum recitare, nisi in facris sint constituti, Vasq. *de Benefic. c. 4. §. dub. 11.* Bon. *d. 1. de hor. can. q. 2. pun. 2. n. 1.* Suar. *to. 2. de Relig. l. 4. c. 17. n. 6.* Valen. *d. 6. q. 2. pun. 10. §. 2.*

[7] CAPVT V.

De Officio, quod Clerici, Beneficiati ac Religiosi recitare tenentur.

53 OMnes hi tenentur iuxta formulam Breuiarij Romani Pij V. & Clementis VIII. recitare, exceptis iis, in quorum Ecclesiis, vel Conuentibus ducentis annis ante Pium V. aliud Breuiatium fuerit institutum, vel consuetudine approbatum. Quia sic cauetur in Bulla Pij V. & Clementis VIII. initio Breui arij Romani præfixa: in qua omnes aliæ formulæ recitandi abrogantur, & irritantur Porrò hi excepti poterunt ex consensu Episcopi, & totius seu maioris partis Capituli Breuiarium Romanum admittere, suo antiquiori excluso, eadem Bulla permittente. At si Monasterium fuerit exemptum sufficit sui Prælati, & Capituli consensus. Suar. *l. 4. c. 23. n. 4.* Bonac. *d. 1. q. 3. pun. 2. n. 4.* Reginal. *l. 18. n. 168.* Azor. *p. 1. l. 10. c. 11. q. 1.* si autem semel ex consensu Episcopi, aut Prælati, & Capituli Breuiarium Romanum fuerit admis sum, nullatenus licebit ad pristinum vltrò redire. Quia iam per illam Romani Breuiarij receptionem cas satum fuit antiquum, & vrget Pij, ac Clementis decretum Suar. *n. 5.* Bonac. *n. 2.*

54 Clericus habens Beneficium, ratione cuius debet Romanum officium recitare, si commoretur in Diœcesi Mediolanensi (V. gr.) vbi Ambrosianum recitatur, potest Romano vti. Quia ex habitatione Mediolanensi non desinit Romanus es se Beneficiatus. Potest etiam sese Ambrosiano accommodare. Quia per habitationem divturnam Clericus Mediolanensis es se censetur. Suar. *l. 4. c. 23. n. 6.* Palaus *p. 2. d. 2. pun. 2. n. 5.* Bonac. *d. 1. q. 3. pun. 1. n. 5. & 6.*

55 Episcopus potest constituere, vt totus Clerus suæ Diœcesis festiuitatem sancti alicuius celebret, cum iuxta Breuiarij Romani rubricas de alio sancto, aut de Feria recitandum erat: dummodo ille sanctus signetur in Patronum totius Diœcesis: vel sit eiusdem naturalis, vel eius corpus, seu insignes reliquiæ in ea requiescunt. Quia hæc constitutio aduersa non est Pontificiis constitutionibus, imò conformatur constitutioni Gregorianæ id concedenti.

56 Si sanctus Patronus non sit Diœcesis, nec illius naturalis, nec in ea corpus aut insignes reliquiæ existant, non Potest Episcopus constitutione perpetua id statuere. Quia es set aduersa Gregorianæ constitutioni. *De aliis verò* (ait) *sanctis etiamsi sint naturæles, aut Patroni alterius Diœcesis, etiamsi illorum corpora, vel notabiles reliquiæ in aliqua Ecclesia alterius Diœcesis requiescant: non celebretur officium proprium sed seruetur ordo Breuiarij Romani.* Decreto autem particulari, & ex causa vrgenti, per modumque dispensationis, id fieri pos se ab Episcopo, crediderim. Quia solum obstare potest lex generalis lata à pontifice recitandi illa die de alio sancto, aut de Feria: sed Episcopus potestatem habet dispensandi in Pontificiis legibus præcipuè cum causa vrget, & non patet ad Pontificem aditus: ergo in hac generali lege dispensare. Palaus *p. 2. d. 2. pun. 2. n. 12.*

57 Qui officium diuinum alia lingua quàm latina recitat, facit satis obligationi. Quia formulam Romanam quo ad substantiam retinet. Sed grauiter delinquet, si aliquoties id gerat. Quia generalem Ecclesiæ ritum & morem parui pendit, illum peculiari suæ deuotioni postponens. Etsi publicè faciat, quia populo scandali, ac erroris exhibet occasionẽ Bellarm. *l. 2. de ver. Dei, c. 15. & 16.* Suar. *to. 2. de Relig. c. 7. n. 8.* Sa *v. Horæ, n. 10.* Bonac. *d.l. de hor. can. q, 3. pun. 1. n. 15.*

58 Venialiter saltem delinquit qui aliquid addit vel diminuit, in Officio canonico. Quia in Bulla Pij V. præcipitur, nullam es se gerendam additionem. vel diminutionem. Certe mortale crimen erit, si vel minimùm addatur, vel detrahatur animo, vt perpetuò sic duret. Quia licèt respectu ritui Ecclesię quasi perpetuo addere, vel diminuere, vsurpando iurisdictionem & nonuum gartem ritui Ecclefię quasi perpetuo addere, vel diminuere, vsurpando iurisdictionem & nouum ritum, cultumque introducendo. Suar. *l. 4. de hor. can. c. 15. n. 15.* Filliuc. *tr. 23. c. 6. q 11.* si autem addatur aliquid non tanquam pars diuini Officij, sed concomitanter, & per accidens ad maiorem diuini cultus solemnitatem, peccatum nou erit. Quia hac ratione honestatur cantus qui inter vnum & alium psalmum solet ad organum, aut musicum instrumentum fieri. Bonac. *d. 1. q. 3. pun. 1. n. 21.*

59 Præcepto recitandi facit satis, qui notabilem partem non diminiit. Et qui addit par. tem notabilem delinquet ob additionis irreuerentiam sed præcepto satisfaciet. Quia totum, quod præcipitur, recitat, etsi aliis præcibus admirtum. Palaus *p. 2. d. 2. pun. 2. n. 16.*

CAPVT VI.

De medo, quo Officium canonicum est recitandum, vt satis fiat præcepto.

60 INnocentivs III. *c. Dolentes. de celebr. Mis sa,* præcipit in virtute Sanctæ obedientiæ & sub pœna suspensionis omnibus ad recitandum obligatis, vt diuinum Officium diurnum partier & nocturnum, quantum eis Deus dederit, *studiosè celebrent pariter, & deuote.* Ad studiosam celebrationem requiritur, ne verba omittantur, ne truncentur, & mutilentur, ne interrumpantur. Ad deuotam verò cerebrationem neces saria est debita intentio, & attentio. Omnes Doct. cum Glos. *ad c. Dolentes.*

61 Si omis sio verborum in magna quantirate sit, est mortale. Quia cum magna quantitas omittitur, reliqua quæ dicuntur pos sunt non dicta reputari: Porrò huiusmodi omis sio verborum fit, cum verba priora vesiculi vltimis coniunguntur, inter mediis omis sis. Hoc autem modo di cta vel nullam, vel impropriam significationem habent. Scio tamen, aliquando ob inaduertentiam, balbutionem aut inolitam consuetudinem, rarò quidem pos se excusari, si verò in **[8]** leui quantitate fiat, leue erit piaculm. Les si. *l. 2. c. 37. dub. 10. n. 56.* Palaus *p. 2. d. 2. pun. 3. n. 2.*

62 Truncatio, vel mutilatio verbi, quod fit absorbendo syllabas si voluntariè fiat, solum erit veniale, nullum si inuoluntariè. Quia rarò ob syncopen syllabarum verborum sensus euanescit: si verò tanta es set truncatio syllabarum, vt sensus periret, idem dixerim, quod de omis sione verborum proximè dictitaui. Suar. *1. 4. de hor. can. c. 25. n. 6.*

63 Interruptio officij absque causa extra chorum animo non repetendi, lethalis non est. Quia non impedit quominus quis vetè recitet illam horam, & pręcepto subindè satisfaciat: ex discretis namque illis recitationibus vna integra hora componitur. Les si. *l. 2. c. 37. dub. 10. n. 57.* Bonac. *d. 1. de hor. can. q. 3. pun. 2. §. 1. n. 27.* adiicientes, nos à piaculo excusari, si aliqua causa iusta subsit intercidendi Psalmos à lectionibus, vel vnum ab alio Psalmo. Quia Psalmus quilibet, imò quilibet versussuam completam significationem habet.

Iam verò circa attentionem, ea requiritur, quæ ad orationem est neces saria, & sufficiens quare si quis solum ad verba attendat cum intentione saltem generali colendi, ac laudandi Deum, præcepto satisfacit. Vnde si recitet dum lauat (v. gr.) manus, aut se vestibus induit, si mens nimis non distrahatur, implet præceptum. Quia potest habere Deum colendi intentionem externis occupatus. Vasq. *de Benef. c. 4. §. 1. a. 1. dub. 5.* Sotus *l. 10. de iust. q. 5. a. 5.* Bonac. *d. 1. q. 3. pun. 2. n. 12.*

64 Sufficit intentio virtualis, quæ in eo consistit, vt quis voluntatem gerat faciendi rem præcepram. Quam voluntatem habere censetur, cum consueto more quis Breuiarium ad recitandum as sumit. Garcia *p. 3. c. 1. n. 209.* Bonac. *d. 1. de hor. can. q. 3. pun. 2. §. 2. n. 10.* Suar. *de orat. l. 3. c. 3. n. 6.* Les si. *1. 2. c. 37. dub. 11. n. 71.* Nauar. *de orat. c. 25. n. 8.*

65 Qui solus recitat, non tenetur verba proferre ita altiori voce, vt se ipsum audiat. Quia præceptum solùm est de vocali cum Deo locutione: At cum Deo recte loqui potest verbaliter quin se audiat, efformans verba quæ Deus percipiat. Est tamen neces sarium verba ita clarè proferre, vt seipsum audire pos set, nisi aliquod ades set impedimentum. Quia verba quæ auditu percipi nequeunt, non videntur verba, sed quidam motus in gutture, qui potius sunt inchoatio verborum, vel conatus ad loquendum. Suar. *l. 4. c. 7. n. 6.* Fillinc. *tr. 23. c. 3. n. 117.* Azor. *l. 10. c. 11. q. 4.* Reginal. *l. 18. n. 174.* Valen. *d. 6. q. 2. pun. 10. §. 4.* Medin. *C. de orat. q. 7.*

66 Qui cum socio recitat, debet ita verba proferre, vt socius audiat, si ipse obligatus sit recitare: aliàs præcepto non satisfaciet: & econtrà socius ita debet verba proferre, vt alter etiam percipiat. Quia oratio alterius in tantum potest alteri es se communis, in quantum illam percipit. Palaus *p. 2. 1. pun, 3. n. 7.*

67 Qui cum socio recitat, debet alternatim Psalmorum versus proferre: responsoria autem, anti phonas, capitulum, lectiones & orationes etsi solus socius dicat, alter satisfaciet attendens Quia sæpè in choro, cui priuata recitatio se accommodar dicuntur ab vno, reliquis audientibus. Satius autem & deuotius erit partiri labotem Siluest. *V Hora, q. 7.* Suar. *l. 4. c. a 25. n. 5.* Bonac. *d.r. de hor. can. q. 3. §. 1. n. 11.*

68 Non satisfacit obligationi, qui integram socij prolationem non expectat. Quia inde sequeretur, si socius suum versiculum proferret, quando alter profert sibi competẽtem, eum satisfacturum consequens est falsum quia simultanea recitation aliena est ab Ecclesiæ consuetudine. Tollet. *l. 2. c. 13. n. 9.* Bonac. *d. 1. q. 3. pun. 2. §. 1. n. 3.* Reginal. *l. 18. tr. 2. n. 146. & l. 4. c. 10. n. 87.*

69 Qui recitat animo non satisfaciendi præcepto, satisfacit. Quia rem præceptam ges sit, illeque animus procedit ex errore, quo existimat. se pos se impedire præcepti impletionem, dum præceptum exequitur. Tenetur tamen tempore præcepti ab hac voluntate ces sare, & iudicare se præceptum impleuis se, aliàs id voluntate violabit. Tempus autem præcepti est diei naturalis terminatio. Palaus *p. 2. d. 2. pun. 3. n. 10. &* alij.

70 Qui ex obligatione horas recitat, præcepto non satisfacit, si ad verba saltem virtualiter non attendit, animum repetendi non gerens. Qui autem ex deuotione, si animum habet orandi peccat venialiter. Quia irreuerenter Deum alrequitur: si verò non intendit orare, sed mentem distrahere, & prauis cogitationibus diuertere, nullum piaculum committit. Reginal. *l. 18. n. 149.* Suar. *l. 3. de orat. c. 4. n. 3.* Azor. *p. 1. l. 10. c. 11. q. 12.* Bonac. *d. 2. q. 3. pun. 2. §. 2. n. 7.* Les si. *l. 2. c. 37. dub. 11. n. 67.*

CAPVT VII.

De tempore, ordine, loco, corporis habitu, ac situ ad diuini Officij recitationem.

71 CVnctis diebus diuinum officium est recitandum tum ex *c. Dolentes. de celebr. Mis sar. Bulla Pij V.* tum ex recepta consuetudine. At cum dies incipiat à media nocte antecedentis diei, & media nocte se quentis terminetur: intta huius temporis latitudinem tenetur Clericus in sacris constitutus, beneficiatus & Religiosus profes sus choro addictus sub mortali totum officium recitare Cui obligationi satisfacit quacumque hora persoluat. Erit autem veniale præuenire vel postponere horas absque causa, v. gr. dicere Primam verspertino tempore, mane Completorium. Quia ordo præscriptus ab Ecclesia peruertitur. Prima, Tertia, Sexta, & Nona tribus horis post solis ortum dicendæ, nec veniale erit, simul dicere. Quia iam obtinuit vsus. Post meridiem hora secunda Vesperæ, & completorium celebrari debent, pos sunt autem simul celebrari. Doctores communiter.

72 Officium Matutinum cum Laudibus ex recepta consuetudine pridie ad Vesperam, postquam in Ecclesiis Cathedralibus Vesperæ, ac completorium, sint absoluta pos sunt præueniri: quod ex receptiori sententia es se as solet hora quarta pomeridiana imo tertia cum dimidia. Les si. *2. cap. 37. dub. vltim. num. 78.* Bonac. *d. 1. de hor. can. q. 3. pun. 3.* Suar. *l. 4. cap.* **[9]** *26. n. 14.* Palaus *p. 2. d. 2. pun. 4. n 3.*

73 Non debent eo die, quo incipit recitandi obligatio Clerci, beneficati, aut Religiosi, integrum Officium persoluere, sed solum ab ea parte, à qua obligatio in cepit. v.g. accepere Ordinem sacrum, beneficium, aut profes sio. nem hora vndecima ante meridiem?non tenentur recitare Matutinum, nec Landes, nec Primam, nec Tertiam: sed ad summum sextam, & reliquas horas. Quia ab illa hora vndecima incepit obligatio. Suar. *l. 4. de hor. can. c. 27. n. 8.* Bonac. alios referens *d. 1. q. 2. pun. 5. n. 9.* si vero antequam Ordinem, beneficium aut profes sionẽ quis accepit horas illius diei recitauit, non satisfacit obligationi superuenienti. Quia non potest es se satisfacti obligationis, vbi nulla est obligatio. Bonac. *pun. 5. in fine.* Palaus *p. 2. d. 8. 2. pun. 4. n. 3.*

74 Quoad ordinem autem, si quis officium sequentis diei incipiat, antequam officium præsentis finiat, (v. gr. Maturinum Feriæ secundæ priusquam vesperas Dominicæ celebret,) & rationabilis causa non adsit, venialiter delinquit. Quia regulariter id fieri nequit, nisi vel vnũ ant alterum officium notabiliter ante ponatur vel post ponatur tempore consueto & ab Ecclesia præscripto, Suar. *l. 4. de hor. can. c. 24. n. 3.* si antem quis horarum ordinem illius diei peruertat, prius recitans Primam (v. gr.) quam Matutinum. Vesperam quàm Primam &c. absque rationabili causa, venialiter delinquit. Quia inuertit ordinem ab Ecclesia præscriptum, leui quidem materia. Suar *n. 4.* Bonac. *d. 1. q. 3. pun. 4. n. 1.*

75 Quocumque loco quis recitet, præcepto satisfacit. Quia nullus speciatim est ab Ecclesia as signatus. Qui autem in loco minus decenti distractioni exposito recitat, venialiter delinquit. Quia irreuerenter se gerit. Sedere verò, cum standum est, vel stare, aut sedere cum est flectendum ex Rubricæ præscripto, si absque contemptu siat, nullum peccatum est. Quia nõ videtur præceptum sed consilium maioris reuerentiæ gratia. Bonac. *d. 1. de hor. can. q. 3. pun. 5. & 6.* Palaus *p. 2. d. 2. pun. 4. n. 7.*

CAPVT VIII.

De peccato non recitan di officium, aut partem omutendi.

76 Clerici in sacris, Beneficiati, & Religiosi profes si choro deputati tenentur diebus singulis horas canonicas recitare: & partem notabilem omittere grauis culpa est. Porrò quælibet hora parua, aut pars illi æquiualens notabilis pars est, & non aliud. Quia communis sententia est, vnum es se præceptum de septem horis canonicis recitandis: sed posita vnitate præcepti leuem materiam iudico, quæ quantitatem horæ paruæ non attingit, cum non attingat duodecin am materiæ præceptæ partem. Les si. *l. 2. cap. 37. dub. 9. num. 52.* Palaus *p.* Ponac. *dict. 1. quæst. 5. part. 1. numer. 2. d. 2. pun. 5. n. 1.* Porrò vnico præcepto totum officium præ scribi, & ad multiplicatione. n horarum præcepta non multiplicari, coustat ex *c. Dolentes, de celebr. Mis.* vbi officium nocturnum pariter & diurnum præcipitur, & ex Bulla Pij V, & ex horarum institutione, quæ vnicum officium continet. Certè præcepta absque manifesta ratione non sunt multiplicanda.

77 Vnde omittens vna die omnes setptem horas vnicum peccatum committit, grauius tamen, quàm si vnicam horam omitteret. Quia omis sionis malitia crescit, aut minuitur ex maiori aut minori obligationis quantitate. Garcia *de Benef. p. 3. c. 1. n. 132.* Suar. *l. 4. de hor. can. c. 25. n. 18.* Bonac. *d. 1. q. 5. pun. 1. n. 8.* Nauar. *de ora. c. 7. n. 60.* Vasq. *de Ben. c. 4. §. 1. a. 2. dub. 5. n. 7.*

CAPVT IX.

De causis excusantibus ab Officij Canonici recitatione.

78 Impotentia, repentina occupatio, & dispendsatio ab horarum canonicarum recitatione excusant. Et quidem impotentia simpliciter excusat. Quia impoilibilium non datur obligatio. *l. Impos sibilium s s. de reg. iur.* Hæc impotentia potest aut ex obliuione, aut exignorantia, aut ex infirmitate. Ex obl uione naturali, & inculpabili non est culpabilis omis sio. Quia peccatum debet es se voluntarium. Si quis autem experiatur, se obliuisci, quando hora consueta non recitat, debetaliquod memoriæ excitamentum adhibere. Suar. *l. 4. de hor. can. c. 28. n. 4.* Bonac. *d. 1. q. 6. pun. 3. n. 9.*

79 Qui dubius est num recitauerit? obligates est ad recitandum, Quia pos sidet præceptum, à cuius obligatione solui non potest satisfactione dubia. Nauat. *de orat. c. 20. n. 30.* Bonac. aliis relatis, *d. 1. q. 6. pun. 3. n. 11.* Nisi dubium aliqua ratione probabili deponat. Qui antem certus sit se recitas se, dubitet tamen, an antiphonam, Psalmum, vel quid simile dixerit: deponere potest dubium, credens, recitas se. Quia non præsumitur omis sum, quod in ordinatio cursu & quasi natutali sequela recitatur. Suar. *l. 4. de hor. can. c. 26. n. 20.* Azor. *p. 1. l. 10. c. 12.* Nauar. *de orat. c. 1. n. 29.* Bonac. *citat. n. 12.* Filliuc. *tr. 23. c. 8. q. 2.*

80 Deinde potest pronenire impotentia exignorantia, primo si sit inuincibilis ignorantia legis, vt si ignoret quis inuincibiliter, se obligatum es se recitare. Quia transgredi voluntariè obligationem non potest, qui obligationem ignorat. Secundo si sit ignorantia facti, quia

nescit recitare. Sed huiusmodi ignorantia vix potest inculpabiliter contingere: siquidem cum Beneficium, aut ordinem sacrum quis recipit, debet agnoscere se es se indispositum, vt obligationi susceptæ satisfaciat. Huic tamen obligationi fiet satis, si officium recitare quoad substantiam sciat, etsi perfectam Rubricarum notitiam non habeat: hæc enim continua recitatione capiuntur.

81 Excusat impotentia quæ prouenit ex infirmitate. Hac de causa cœcus excusatur: surdus minimè. Quia neces sarium non est ad priuatam recitationem se ipsum audire. Ægritudo autem quartanæ, tertianæ &c. tunc excusat, cum laborans non potest absque graui no- **[10]**cumento recitare. Quia iugum Domini est suaue: secus si cum leui nocumento queat. Quia leuis molestia non præualet, vt graue præceptum omittatur. Denique excusat carentia Breuiarij. Quia est medium neces sarium ad recitationem Breuiarium habere. *conueniunt omnes Doctores.*

82 Secundum caput excusationis est repentina & neces saria occupatio, impediens recitationẽ, quam quis omittere, aut differre non potest absque graui sui aut proximi iactura in vita, honore, vel fortuna. Vnde excusantur publicam lectionem facientes intra certum horarum terminum in alicuius Cathedræ aut Canonicatus oppositione, non solum quando oppositio geritui, sed etiam quando in scientiæ ostentationem sepræparat ad legendum vt sic viam paret ad cathedram. Quia hæc voluntaria lectio neces saria in illa occasione reputatur. Item excusantur Concionatores, & Confes sores, qui nec concionem, nec confes sionem omittere pos sunt, aut in aliud tempus differre absque graui nota, & scandalo: neque simulcum illis valeant recitare. *Omnes ferè Doctores.*

83 Tertium caput excusationis est dispensatio, quæ si à Pontifice fiat, haud dubium es se validam. Quia in iure à se lato dispensat. Suar. *l. 4. de hor. can. c. 28. n. 38.* Bonac. *d. 1. q. 1. pun. 2. n. 5.* Ab Episcopo dari non potest Clerico, neque beneficiato. Quia inferior dispensare in superiori lege non potest, nisi iure aut consuetudine ei sit permis sum: quod in hoc casu non reperitur. Si autem adsit dubium, an in aliquo casu Clericus, vel beneficiatus recitare debeat, poterit Episcopus sententiam ferre. Suar. & Bon. *citati,* & alij apud ipsos. Prælati autem Religiosorum, quibus commis sa dispensandi in legibus & consuetudinibus Religionis est facultas, poterunt cum Religiosis dispensare, si causa subsit. Regulariter autem solus Prælatus supremus huiusmodi dispensationem valet impertire. Quia sic videtur in Religionibus receptum. Bonac. *d.* i. *q. 2. pun. 2. n. 9.*

84 Spirituale impedimentum, scilicet excommunicationis, suspensionis, interdicti, &. irregularitatis, non impedit horarum recitationem. Quia ex Ecclesiæ illato supplicio haud debet quis commodum reportare. Suar. *l. 4. de hor. can. c. 28.* Les si. *l. 2. c. 37. dub. q.* Vasq. *de Benef. c. 4. §. 1. a. l dub. 12.*

CAPVT X.

De restitutione gerenda ab iis, qui culpabiliter Officium ca nom cum omittunt.

85 NEqve ex lege, neque ex consuetudine alia pœna est præscripta omittiẽtibus horarum recitationem nisi fructuum perceptorum restitutio. Quæ quidem indicitur à Concilio

Lateranensi sub Leone X. *ses. 9. §. statuimus,* & declaratur, innonatur, & augetur à Pio v. in sua constit. quæ incipit, *Ex proximo Lateranensi,* edita 12. Kalenti. octobris anno. 1571.

86 Exquibus primo infertur, beneficiatum Clericum obligatum non es se primis sex mensibus obtento pacificè Beneficio aliquid restituere, si recitationem omittat. Quia Concilium & Pontifex solum affirmant, sic omittentem peccare mortaliter, & nihil de restitutione dixere. Palaus *p. 2. d. 2. n. 2.* Filliuc. *tr. 23. c. 10. n. 308.* Les si. *l. 2. c. 34. dub. 31. n. 129.*

87 Inferosecundo, post primum illud semestre beneficiatum obligatum es se restituere fructus, quod post illud semestre perceperit, Quia ita in illis constitutionibus imperatur. Quod intelligo, si culpabiliter officium omittat. Namsi ex aliquo capite à culpa excusetur, nullam habet restituendi obligationem. Quia huiusmodi obligatio imponitur, quando ces sat legitimum impedimentũ. Garcia *p. 3. c. 1. n. 27.* Les si. *l. 2. c. 34. n. 181. & 183.* Bonac. *d. 1. de hor. can. q. 5. pun. 2. n. 4.* Suar. *l. 4. de hor. can. c. 30. n. 17.* Azor. *p. 1. l. 10. c. 14. q. 7.* Reginal. *l. 3. n. 44.*

88 Infero tertio, omittentẽ recitare post illud primum semestre obligatum es se, fructus correspendentes illis diebus, quibus recitare omittit, restituere v. gr. si vno die omisit Matutini recitationem cum Laudibus dimidiam partem fructuum illi diei correspondentem restituere debet: si vero reliquas horas, alteram dimidiam, pro singulis horis sextam partem. Quia sic expressè tradidit Pius v. Axor. *p. 1. l. 10. c. 14. q. 7.* Vasq. *de Benef c. 4. §. 1. a. 1. dub. 8. n. 43.* Suar. *l. 4. c. 30. n. 9.* Garcia *de Benef. p. 3. c. 1. n. 27.* Bonac. *d. 1. de hor. can. q. 5. pun. 2. n. 8.*

89 Infero quartò, omittentẽ partem leuem alicuius horæ, nullam habere restituendi obligationem. Quia non dicitur horam omisis se, & solùm pro omis sione cuiuslibet horæ signata est à Pio V. restitutio. Nauar. *de orat. c. 9. & 10. n. 4.* Nauarra. *de restit. l. 2. c. 2. dub. 3. n. 102.* Fillinc. *tr. 23. c. 10. 9. 7.* Reginal. *30. n. 44.* Tolet. *l. 2. c. 12. n. 6.* Suar. *l. 4. c. 30. n. 13.*

90 Infero quinto, recitantem sine vlla attentione obligatum es se restituere eo modo, quo obligatus est, qui recitare omittit. Quia paria sunt sine vlla attentione recitare, & non recitare. Fructus quidem Beneficij acquiruntur ob recitationem præceptam, & ob illius omis sionem amittuntur sed recitatio sine attentione non est recitatio præcepta, quia non est oratio: ergo ex illa fructus non acquiruntur. Nauar. *de orat. c. 13. n. 17.* Bonac. *6. 1. de hor. can. 9. 5. pun. 2. n. 17.* Les si. *l. 2. c. 37. dub. 11. n. 67.* Suar. *l. 4. de hor. can. c. 30. n. 4.*

91 Sextò infero, beneficiatum hanc restituendi obligationem habere ante Iudicij sententiam. Quia in Concilio Lateranensi, & Bulla Pij V. expres sè dicitur: *Fructus suos non faciat, & tanquam iniustè percetos erogare teneatur.* Quæ verba indicant manifestè beneficiatum non acquisiis se illorum dominium, sed tanquam rem non suam illos retinere non pos se. Suar. *l. 4. de hor. can. c. 30. n. 2.* Nauar. *sum c. 25. n. 22.* Nauarra *de restit. l. 2. c.n. 195.* Bonac. *d. 1. de hor. can. q. 5. pun. 2. n. 7.* Filliuc. *tr. 20. 311.* Les si. *l. 2. c. 34. dub. 32. n. 183.*

92 Octauo infero gerendam huiusmodi restitutionem fabricæ Beneficij, vel pauperibus. Quia ita in his constitutionibus præscribitur. si quis eligat fabricæ expendere, poterit domum Beneficii reparare, agros, & vineas augere, & alia præstare, quæ in Beneficij cedant vtilita-**[11]**tem. Si autem eligat pauperibus restituere, poterit non solum pauperes loci, in quo est Beneficium, sed quoslibet alios subleuare. Quia hoc in constitutionibus illis non limitatur, sicut cauetur, non pos se fieri restitutionem in alterius Ecclesiæ commodum. Porrò pauperum nomine quælibet pia opera in vtilitatem inopum redundantia, & suffragia pro animabus

Purgatorij intelliguntur. Bonac. *d. 1. de hor. can. q. 5. pun. 4. n. 1.* Suar. *l. 4. de hor. can. c. 30. a.n. 18.* Palaus *p. 2. d. 2. pun. 3. n. 11.* Num autem sibi vere pauperi beneficiatus pos sit restitutionem applicare *sect. 2.* discutietur.

93 Infero nono, pos se beneficiatum præter restituendi præfatam pœnam, post semestre excommunicari, suspendi, ac Beneficio priuari si nitra quindecim dies postquam monitus est, bis saltem non recitauerit. Quia ita Lateranensis constitutio præscribit. Vasq. *de Benef. c. 4. 1. dub. 8. n. 45.* Bonac. *de hor. can. de. 1. q. 5. pun. 2.* & alis.

94 Decimo infero, as serendum de pensionariis officium Deiparæ non recitantibus mortaliter delinquere, si post obtẽtam pensionem id omiserint: & transacto semestri, obligatos es se integros fructus restituere. Quia nullum munus præter recitationẽ exsequuntur cuius ab integra restitutione valeant excusari. Colligit id ex cõstitutione Pij v. Suar. *l. 3. de hor. can. c. 31. fine* Bonac. *de hor. ca. can. d. . q. 5. pun. 1. n. 21.* Nauarra *de restit. l. 2. c. 1. n. 299. & alij apud ipsos.*

CAPVT XI.

De Oratione publica seu facta in choro officij Canonici recitatione.

95 NVllvs Clericus ratione ordinationis tenetur officium diuinum publice in Ecclesia celebrare. Quia nullus est textus hanc Clericis ratione ordinis obligationem indicens, sed solùm Beneficij ratiooe. Nam *c. vlt. 92. & Clemen 1. de celebr. Mis. & c. 1. eodem tit.* loquuntur de Clericis Ecclesiæ deputatis ratione Benesicij: alias quilibet in minoribus constitutus obligatus es set, cum ratione ordinis Ecclesiæ deputatus existat. Nauar. *de orat. c. 4.* Azor. *l. 10. c. 11. q. 8.* Bonac. *de hor. can. q. 3. pun. 5. n. 5.* Suar. *l. 4. de hor can. c. 10. à n. 10.* Valent. *2. 2. d. 6. q. 2. pun. 10. §. 6.*

96 Per se loquendo nullus particularis Religiosus sub graui culpa adstringitur horas in choro dicere. Quia nec obligatur ex iure scripto, neque ex consuetudine, neque ex accepto stipendio. Nullus enim textus id præscribens inuenitur, nullam consuetudinem id ita grauiter indicentem agnosco, stipendium non ipse, sed communitas accipit non sub obligatione chori, sed in sustentationem Religiosorum, vt liberius Deo inseruiant, & pro benefactore precentur. Prælatus verò licet specialiter obligatus sit curare, ne officium diuinum in choro omittatur, non tamen specialiori obligatione adstringitur ibi as sistendi, quam Religiosi reliqui: imo facilius quam alij potest ab illa as sistentia ob occupationes sui muneris excusari. Infero à fortiori moniales choro non es se obligatas nisi iuxta obligationem Regulæ; quæ quidem & Religiosis, & monialibus non ad culpam, sed ad pœnam obligat subeundam. Suar. *l. 4. de hor. can. c. 10. n. 16. & 8.* Bonac. *d. 2. de hor. 9. 1. pun. 1. n. 9.* Palaus *p. 2. d. 3. pun. 1. n. 12.*

97 Canonici seu Præbendati Ecclesiarum Cathedralium, & Collegiatarum, quibus ob as sistentiam inchoro distributiones conceduntur, obligati sunt sub graui culpa officium diuinum in choro recitare iuxta cuiuslibet Ecclesiæ præscriptam consuetudinem. Quia hæ distributiones ea lege conceduntur, vt officium diuinum ibi celebretur. Fauet *c. fin. 92.* in quo pœna grauis imponitur ab hac obligatione deficientibus. Suar. *l. 4. de hor. can. c. 10. n. 17.*

citans Syluestrum. Angelum, Armillam, Turrecrematam, & alios. Dixi *luxta consuetudinem cuiuslibet Ecclesiæ præscriptam.* Variæ enim sunt Ecclesiarum consuetudines tùm in modo dicendi officium tùm in diebus, quibus dicendum est: & consequenter varia est Canonicorum obligatio. Nam in Ecclesiis Cathedralibus & Collegiatis pinguibus singulis diebus totum officiumpublice canitur: in aliis verò vbi redditus sunt tenues, singulis diebus totum officum recitatur: in aliis nec totum recitatur Officium: in aliis solùm diebus Dominicis, & festiuis. Iuxtà hanc ergo consuetudinem Præbendati huiusmodi Ecclesiarum officum diuinum canere, vel recitare tenentur. Quia stipendium eis hac obligatione impertitur. Suar. *citat. n. 3.* Bonac. *d. 2. de hor. can. q. 1. pun. n. 2. & 3.*

98 Non solum grauiter delinquit, qui sine legitima causa choro non adest: sed restituere tenetur, si distributiones as sistentibus, seu legitimè impeditis vsurpet. Quia accipit id, quod suum non est. Item lethaliter delinquet, si ob eius absentiam Officium diuinum in choro omittitur, aut cum debita solemnitate non celebratur. Quia quilibet ex communitate tenetur onera, & obligationes communitatis subire. Suar. *l. 4. de hor. can. n. 13. n. 9.* & omnes ferè, Deciditur enim *c. vnico, de Clerico non resid. in 6.* & Trident. *ses. 24. c. 12.*

99 Certe vno vel altero die in anno abes se, non constituit culpam grauem v. gr. quatuor dierum absentia culpabilis leuis erit. Quia sic videtur apud timoratos es se receptum. Syluest. v. Hora. q. 10. Vasq. de Benef. *c. 3. a. 2. dub. 1. n. 182.* Bonac. *d. 2. de hor. can. q. 2. pun. 2. n. 1.* Suar. *l. 4. de hor can. c. 13. n. 8.*

100 Per se loquendo, omnes Canonici tenentur Horas canonicas in choro recitare iuxtà suarum Ecclesiarum vsum. Quia est personalis obligatio, quæ non potest in alios transferri. Vnde exclusa consuetudine, aut priuilegio non potest in sui locum alium substituere, qui deserniat. At fundatione Ecclesiæ, statuto, consuetudine, & priuilegio obtineri potest, ne teneantur Canonici perse in choro psallere, sed satisfaciant, si ministris & capellanis psallentibus ibi as sistant, & sua præsentia officia præstent, vt ferè in omnibus Hispaniæ Ecclesis Cathedralibus est consuetudo recepta. Quia hic modus fundationis statuti, consuetudinis, aut priuilegij turpitudinem non habet, sed potius decorem & splendorem specialem in Ecclesiæ ministris: nec contrarius est *capiti fin. 92.* neque Tridentino *sel. 24. c. 12.* Suar. *l. 4. ac* **[12]** *hor. can. c. 12. n. 11.* Azor. *p. 1. l. 10. c. 11. q. 5. & 6.* Les si. *l. 2. c.c. 34. dub. 33. n. 184.* Nauarra *de rest. l. 2. c. 2. n. 114.* Bonac. *d. 1. de ho. can. q. 3. pun. 2. §. 1. n. 18.* Imò non solùm consuetudine, priuilegio, ac statuto induci potest Canonicam satisfacere, si choro as sistat, priuatim recitans, sed etiam si absens à choro alium substituat, vt nomine ipsius as sistat. Quia id nullam continet turpitudinem. Bonac. *citatus.*

101 Porrò quoties cantu, quem dicunt figuratum, diuinum Officium persoluitur, non tenetur Canonicus, suam vocem miscere, sed sufficit, si ibi as sistat, Constat ex praxi, quia ille cantus neces sarius non est. Bonac. *d. 1. de hor. can. q. 1. pun. 3. n. 4.* Les si. *l. 2. c. 34. dub. 33. n. 185. & 186.*

102 Quoties vero officium diuinum omittendum est, vel minuendum in solemnitate solita, nisi Canonici cantent: canere tenentur, nec sufficit, si ibi tantùm as sistant. Quia ipsis incumbit primo, & per se Ecclesiæ onera subire, & officia diuina ibi celebrari solita sustentare. Nauarra *de restit. l. 2. cap. 2. num. 114.* Moneta *de distribut. q. 2. num. 25.* Pesanti. *2. 2. quæst. 62. art. 2. quæst. 4. num. 4. & 7.* Bonac. *dict. 1. de hor. canon. quæst. 3. pun. 2. §. 7. numer. 19.*

103 Obligati ad canendum Præbendati debent canere, nec satisfaciunt, si submis sa voce recitent: & attendere ad ea, quæ alter chorus canit. Quia hæc neces saria sunt, vt Officium

publicè alternatim persoluatur, & vnus chorus cum alio communicet. Bonaci. plures referens, *d. 1. de hor. can. q. 3. pun. 1. §. 1. num. 17.* Les si. *l. 2. c. 33. n. 184.* Suar. *l. 4. de hor. can. cap. 12. num. 9. & 10.*

104 Qui partem suam canit, & aliorum, & si procuret, partem non percipit, satisfacit, potestque distributiones percipere modo posteà priuatim suppleat, quæ non percepit. Quia per eum non stetit, quo minus perciperet, & cum aliis in recitatione communicaret. Nauar. *de orat. c. 11. n. 41.* Moneta *de distrib. p. 2. q. 2. n. 47.* Suar. *l. 4. de hor. can. c. 30. n. 15.* Bonac. *d. 1. de hor. can. q. 5. pun. 2. §. 2. n. 20.*

105 Versus, qui organo, seu musico instrumento dicuntur, debent ab aliquo voce exprimi: aliàs nos satisfiet recitandi officium obligationi, etiamsi obligatio as sistendi choro impleatur. Suar. *l. 4. c. 14. n. 15.* Bonac. *d. 1. q. 5. pun. 2. n. 12.*

106 Si dum alij recitant quis ex officio, vel superioris mandato intersit thus præbẽdo, transferẽdo libros, satisfacit obligationi as sistendi choro: debet autem priuatim postmodum recitare si propter ea munera à recitatione suæ partis, & ab attentione alterius impediatur. Vasq. *de Benef. c. 4. §. 1. dub. 7. n. 111.* Bonac. *d. 1. de hor. can. q. 3. pun. 2. n. 13.*

107 Canonici Pœnitentiarij, qui dum officia diuina celebrantur, confes siones audiunt: & Decanus aliique Canonici, qui ex proprio officio aliis ministeriis incumbunt, satisfaciunt, obligationi choro as sistendi. Quia reputantur, vt præsentes, & si priuatæ recitationi non satisfaciant. Bonac. relatis aliis. *d. . de hor. can. q. 3. pu§. 2. num. 14.* colligitur ex Tridentino *ses s. 22. cap. 3.*

108 Seruandus ordo, & tempus ab Ecclesia præscriptum in publica horarum celebratione, ad quam non solùm substantiam, sed modum pertinere quis dubitet? Primò igitur Matutinum, & laudes, deinde Primam, postea Tertiam, reliquasque horas suo tempore oportet recitare. Certè hunc ordinem in recitatione publica inuertere, notabiliter ante ponere, aut postponere absque graui, & publica causa crediderim es se mortale. Quia sic gerentes tollunt vniformitatem, quæ Ecclesiæ decorem specialem tribuit, & occasionẽ grauẽ offensionẽ, & scandalum generãdi exhibent. Suar. *l. 4. de hor. a.c. 11. n. 7.* Filliuc. *tr. 23. c. 6. 2.* Palaus *p. 2. d. 3. pun. 5. n. 1.* Quamvis rigorosum aliis videatur.

109 Locus non est alius ab Ecclesia *ex c. fin. 92. c. 1. & clem. 1. de celebr. Mis.* Porro in alio loco nisi neces sitas grauis cogat, aut consuetudo legitime præscripta suadeat, poterit huic obligationi fieri satis. Bonac. *d. 1. de hor. can. 9. 3. pun. 1. n. 1.* & alij.

110 Sedere in proprio stallo, & vestes Canonicales ferre non est neces sarium ex vi iuris communis. At si ex consuetudine, vel statuto Ecclesiæ cautum sit ne aliquis distributiones lucretur nisi talibus indutus vestibus ingrediatur, & in proprio sedeat stallo: illas non lucrabitur sed tanquam absens in choro est reputandus, qui his caret conditionibus. Quia huiusmodi consuetudovel statutum rationabile est. & à Tridentino *ses. 24. c. 2.* approbatur. Garcia plures referens *p. 1. de Benef. c. 2. n. , 27.* Bonac. *d. 1. de hor. can. q. 3. pud. 1. n. 1.*

111 Obligati autem sunt choro as sistere sub pœna priuationis distributionum. ex Bonifacij VIII. *c. vnico de Clericis non resid.* constitutione. Quia distributiones donantur solùm choro præsentibus iuxta Tridentinum *ses. 24. c. 12. de reform.* Profecto sic absens illegitime ante Iudicis sententiam hisce distributionibus priuatur. Quia nullus retinere potest rem cuius dominium non potest acquirere, nec suam efficere. Moneta *p. 3. de distrib. q. 7. n. 8.* Bonac. *d. 2. de hor. can. q. 7. pun. 2. num. 2.*

[112] Insuper si beneficiati vltra tempus à Tridẽtino *vbis.* permis sum, abfuerit pro primo anno & prima vice priuandi sunt dimidia parte fructuum, quos residendo, & inters sendo fuerant lucraturi. Quod si iterum ea suerint vsi negligentia, omnibus fructibus sunt priuandi. Crescente verò contumacia, non solum fructibus, sed & Beneficio sunt spoliandi sic Concilium. At hæc priuatio est propriè pœna, & non ipso iure lata, sed per Iudicem imponenda, vt constat ex verbis textus, & annotauit Rota *in caus. Cautiens. fructuum coram D. Orano 10. Aprilis, anno 1592.* Garcia *p. 3. c. 2. n. 152.*

[113] Nomine autem distributionum quibus beneficiatus ob absentiam à choro priuatur, intelliguntur illi prouentus, quos acquirit ob continuam chori interes sentiam sub fructuum nomine comprehenduntur annui redditus beneficiato ob Beneficij titulum conces si. Garcia *p. 3. c. 2. n. 440.* Moneta. *de distrib. p. 1. q. 6.* Bonac. *d. 2. de hor. can. q. 2. pun. 1. n. 4.* Tuschus *10. 2. lit. D. consil. 511. n. 8.* Gonzal. *ad 8. Regul. Cancel. proœm. §. 7. n. 154.* Vnde fit distributiones quotidianas à fructibus Beneficij distingui Trid. *ses. 24. c. 12.*

[114] **[13]** Porro distributiones amis sæ ob non residentiam competunt Canonicis actu interes seutibus. Rota *in vna Valentian emolumentorum coram Manitica 14. May 1593.* Garcia *p. 3. c. 2. n. 446.* Moneta *p. 3. q. 6. n 20.* Quia absentes amittunt ipso iure distributiones *ex c. vnico, de Cler. non resid.* & ex Trident. *ses. 24. c. 12.* Vbi distributiones solùm præsentibus conceduntur: Ergo illæ distributiones amis sæ competere non pos sunt Canonicis præteritis, nec futuris: sed actu præsentibus. Ergo illis sunt apllicandæ, quando fuerit facta diuisio. De fructibus verò, qui non ipso iure amittuntur, sed per sententiam condemnatoriam, dicendum est, illis Canonicis deberi, qui tempore, quo soluuntur, resident. Quia tunc Capitulum illos fructus acquirit, & consequenter Canonici tunc existentes: Ergo inter eos est diuisio facienda. Gonzal. *ad Regul. 8. Cancel. glos. 37. n. 26.* Garcia *citat. nu. 429.* Si autem patrimonium Ecclesiæ non sit inter fabricam, & ministros diuisum, tunc distributiones quotidianæ, quas absentes amittunt, seclusa in contrarium consuetudine interes sentibus accrescunt. Quia sic incirantur Canonici ad as sistendum diuinis officiis, ob quam causam fuere distributiones as signatæ. Bonac. *dict. 2. quæst. 7. punct. 1. principio.* colligitur ex Trident. *ses. 24. cap. 12.* Limitanda vero conclusio in primis, vt non procedat in distributionibus extraordinariis, & in propriis, quæ de redditibus alicuius Dignitatis, & Personatus constitutæ sunt. Hæ enim non accrescunt interes sentibus, sed Ecclesiæ fabricę, vel alteri pio loco arbitrio Ordinarij applicandæ, Trident. *ses. 22. cap. 3.* Deindè vt non procedat in distributionibus, ex quibus cuilibet præbendato interes senti est signata determinata pars. Quia per hanc as siguationem tacitè insinuatur, illa debere es se contentum, neque amplius lucrari pos se: & tunc si abest, cedit illa portio Ecclesiæ, non aliis præbendatis. Tertio denique, vt non procedat in distributionibus amis sis ob aliam causam præter absentiam à choro. Hæ enim distributiones non interes sentibus, sed Ecclesiæ, si indigeat, vel altero pio loco arbitrio ordinarij sunt applicandæ. Quia ex nullo textu constat, interes sentibus deberi. Garcia *part. 3. cap. 2. num. 146.* Palaus *part. 2. d. 3. pun. 8. num. 3. 4. 5. & 6.*

CAPVT XII.

De causis excusantibus Beneficiatum à choro vt non obstante illius absentia distributiones lucretur.

115 BOnifacivs VIII. *c. vnico, de clear. non resid. in 6.* fatur excusare *infirmitatem iustam rationabilem corporis neces sitatem, & euidentem Ecclesiæ vtilitatem.* Et subiungit: *Qui vero aliter de distributionibus ipsis quidquam receperit, dominium non acquirat, nec faciat eas suas: imo ad omnium restitutionem, quæ contrà huiusmodi nostram constitutionem receperit, teneatur.* Ergo solùm illi, quos infirmitas, rationabilis corporis neces sitas, aut euidens Ecclesiæ excusat vtilitas, poterunt in absentia distributiones lucrari.

116 Absens ergo à choro obgrauem infirmitatem non solùm fructus Beneficij, sed etiam distributiones quotidianas, quæ interes sentibus conceduntur, lucratur. Quæ autem sit grauis infirmitas, arbitrio prudẽtis viri seu Medici periti relinquitur. Res agitur extra iudicialiter: si vero in iudicio agatur, arbitrio Prælati, seu iudicis relinquitur, qui ex Medicorum iudicio iudicare debet. Non autem huiusmodi priuilegio priuatur ille, qui sua culpa infirmitatem contraxit. Quia textus exclusit infirmos, qui causam ægritudini dedere, sed omnibus ob infirmitatem impeditis priuilegium lucrandi conces sit. Sic ex Sacra Congregatione decisum refert Garcia *de Ben. p. 3. c. 2. n. 363.* Bonac. *d. 2. q. 5. pun. 1. n. 7.* Barbo. *p. 3. de potest. Episc. alleg. 53. n. 168.* Moneta *p. 2. de distrib. q. 6. n. 12.* Azor. *p. 2. l. 7. c. 7. q. 11.* Gutier. *l. 1. qq. Canon. c. . n. 138.*

117 Lucratur præterea fructus, & distributiones, qui rationabili corporis neces sitate afficitur. Adest autem tunc huiusmodi neces sitas, quando ex as sistentia chori tibi imminet graue vitæ damnum, honoris, vel fortunæ. Quia Ecclesia, quæ pia mater est non vultsuos obligare alumnos ad officia peragenda cum tam graui eorum incommodo: neque priuare emolumento eos, qui ex tam iusta causa officium omittunt. Plures ergo ex receptiori sententia casus expono; in quibus datur excusatio. Debentur distributiones eis, qui à choro abest eo quod Medici iudicio putat graue damnum sibi obuenturum, si domo egrediatur, & choro as sistat: vt contingit in valetudinariis, & alias, qui medicinam, qua corpus expurgatur, sumunt. Bonac. *dict. 3. q. 5. pun. 2. num. 4.* Debentur ei, qui ex consilio Medici aliò se confert recuperandæ valetudinis gratia. Barbo. *p. 3. de potest. Episc. alleg. 53. num. 169.* Debentur ei, qui causa recuperandi vires in infirmitate amis sas, & ob cantum nimium defatigatus se à choro retrahunt, ille vt conualescat, hic vt aliquantisper recereetur. Bonac. *pun. 2. num. 4. & 5.* Debentur beneficiato, qui commode as sistere non potest ex senectute. Quando autem hoc impedimentum præstat arbitrio Medici relinquendum. Rugularitèr septuagenariis inest. Bonac. *q. 5. pun. 2. n. 6.* Debentur ei, qui abest à choro, & à loco Beneficij ob timorem pestis gras santis in illo loco: modo Parochi non obeat officium Bonac. *n. 7.* Debentur habenti inimicum, cuius conciliationem facilè obtinere non pos sit, & à quo timet graue malum, si as sistat. Id efficacius contingit, si in Vrbe gras satur bellum. Moneta *p. 2. de distrib. q. 5. n. 72.* Debentur ei, qui, ne alios peste inficiat, eo quod è loco non sano veniat, vi compellitur non as sistere: vel alia via detineatur, quam vincere non valeat. Axor. *part. 2. l. 5. c. 7. quæst. 10.*

118 Quid autem dicendum de eo, qui trusus in carcerem, aut in exilium est immis sus? si causam huic impedimento non dedit, etiamsi Iudex legitimè eum condemnet, vt pote qui falsis testibus mouetur, distributiones acquirit. Quia corporali neces sitate, quam excutere non valet, ab as sistentia impeditur. **[14]** Ast si dedit condemnationi causam etiamsi Iudex absque sufficientibus indiciis eum capi fecerit, vel condemnauetit, distributiones non lucrabitur. Quia tunc ipsi causa est absentiæ. Couar. *3. variar. cap. 13. num. 8.* Bonac. *dict. 2. de hor. can. q. 5. pun. 2. §. 1. n. 1.* Garcia *part. 2. cap. 2. num. 364.*

119 Quid verò de excommunicato suspenso interdicto sentiendum? si iniustè excommunicatus sit, neque fructus neque distributiones amittit. Quia corporali neces sitate impeditur ne diuinis officiis as sistat grauiori timore nocumenti. Debet tamen, si commodè pos sit, absolutionem procurare, & impedimentum iniustæ censuræ remouere. Montea *de Distribut. part. 2. quæst. 5. num. 43.* Nauarra *de restit. cap. 2. numer. 238.* Bonac. *dict. 2. quæst. 5. punct. 2. num. 9.* Si vero iustè excommunicatus sit, distributiones non lucratur. Quia non ob neces sitatem, sed ob voluntatem malitiosam, qua in excommunicationem incidit, & persistit, abest à choro. Verum si paratus sit satisfacere, & absolutionem petat, & denegetur, distributiones lucratur. Quia iam per ipsum non stat. Sylues. *v. Clericus 4. quæst. 25.* Sa *v. Beneficium, num. 50.* Armil: *v. Clericus, num. 28.* Henriq. *l. 7. cap. 36. §. 1. & l. 13. cap. 3. §. 3.* Sayr. *de Censur. l. cap. c. 5. num. 106.* Profecto si iustè excommunicatus horis intersit, lucratur fructus, & distributiones officio correspondentes. Quia licèt in huiusmodi as sistentia, delinquat, & ob hoc peccatum mereatur fructibus, & distributionibus priuari *c. Pastoralis §. verum, de appellationib.* ipso tamen iure priuatus non est: nullibi enim constat hanc impositam es se priuationem. Vasq. *de Benefic. cap. 4. §. 3. dub. 4. num. 229.* Auila *de Censur. part. 2. cap. 6. dict. 6. dub. 1.* Bonac. *dict. 2. de excom, quæst. 2. pun. 4. . c. 2. num. 2.* Equidem in Hispaniæ Ecclesiis Cathedralibus, & Collegiatis viget consuetudo, vt quoties aliquis Canonicus excommunicatur, eo ipso statim notum fit punctatoribus, vti illum extra numerum constituant.

120 Idem dixerim fere de suspenso. Si enim iniustè suspensus fuit ab officio Ordinis, & iurisdictionis, à Beneficio, à diuinis officiis: distributiones recuperat ab iis, quibus fuerant applicatæ, vel à Iudice iniustè suspendente, etiam si diuinis non intersit. Quia non debet absque culpa affici pœna. Si autem iuste suspensus sit, videndum est, cuius qualitatis sit suspensio. nam si suspensus est à diuinis officiis, & illis as sistat, lucratur fructus, & distributiones. Quia nullibi inuenitur, priuatum es se ipso iure fructibus officio malè exercito respondentibus. Porro si à Beneficio suspensus sit, priuatus manet fructibus, & emolumentis, quæ ex Beneficio profluunt, etiamsi officiis diuinis as sistat. Quia redditur incapax ille acquirendi. Garc. *part. 7. cap. 13. num. 92. & cap. 4. num. 58.* Bonac. *dict. 2. de hor. canon. quæst. 5. punct. 2. §. 3.* Idem proportione seruata, serendum de interdicto. Si enim ob iniustum interdictum quis priuatur diuinis as sistere, priuandus non est distributionibus. Quia iusta, & rationabili causa omittit as sistere, timore scilicet maioris nocumenti, si contempta ea censura iniusta diuinis se immisceat. Si verò iustè interdictus est, ab Ecclesiæ ingres su, & consequenter diuinis as sistere: receptius est, eum distributiones lucrari, si as sistat. Quia esto peccet, præstat officium, ob quod distributiones conceduntur. At si Ecclesia sit specialiter interdicta, neque tamen Interdicto causam dedisti, distributiones lucraberis. Quia per te non stat, quominus ibi diuinis as sistas. Idem erit cum Ecclesia polluta est, ob quam causam officia in ibi celebrari non pos sunt Verum si generaliter Ecclesia est neque interdicta, neque tu causam dederis Interdicto, cum ibi pos sis celebrare diuina sicut antea, & tenearis conditionibus in *cAlma mater, desent. excom. in 6.* relatis, distributiones lucraris, si diuinis as sistas. Palaus *p. 2. d. 3. pun. q. §. 2. n. 10.* & alij.

121 Denique tempore Ces sationis beneficiatus lucratur fructus Beneficij titulo correspondentes, etiamsi causam dederit Ces sationi, nisi per sententiam illis priuetur. Quia non priuatur Beneficio. Distributiones autem minime lucratur. Quia hæ correspondent officio, quod illius culpa non excercetur. Si autem causam ces sationi non dedit. Licitè distributiones obtinet. Quia legitima causa diuinis as sistere impeditur. Si tamen qui causam

ces sationi exhibuit, soluendo non es set, crediderim, ex benignitate pos se ei à Prælato distributiones, & alia emolumenta amis sa applicari. Couar. *ad. c. Alma mater §. 4. num. 7.* Moneta *de distrib. q. 16. num. 36.* Bonac. *d. 6.* Censur. *pun. 3. num. 11. & d. 2. hor. can. q. 5. pun. 1. §.* Suar. & alij, quos citat, & sequitur Palaus *p. 2. d. 3. pun. 9. §. 2. n. 12.*

122 Quid autem dicendum de eo, qui Beneficio priuatus est, vel depositionis, aut degradationis pœna afficitur? si ita priuatus est Beneficio, vt nullatenus, illud retineat, sed alteri sit collatum, etiamsi hoc iniustè factum fuerit, distributiones non lucratur. Quia non habet ad illarum acquisitionem fondamentum. Tenetur tamen qui iniusti tiam commisit, omnia damna reparare. Tandem cum depositio, & verbalis degradatio sit quædam officij Ecclesiastici in perpetuum priuatio: à die depostionis, & degrationis fructibus, & distributionibus omnino priuatur. Bonac. *d. 2. de hor. can. q. 5. pun. 2. §. 9.* Palus *p. 2. d. 3. pun. 9. §. 2. n. 12.*

123 Cæterùm tertiam causam excusantem ab as sistentia diuinorum Officiorum expendo. Absens ob euidentem Fcclesiæ propriæ vtilitatem fructus, & distributiones lucratur *c. Consuetudinem, de cler. non resid. in 6.* Vt autem constet, alicuius absentiam in propriæ Ecclesiæ vtilitatem cedere non debet ille proprio iudicio niti, sed sapientum timoratæ conscientiæ consilio hærescere. Regualariter autem quoties quis à proprio Capitulo est electus ad aliquod negotium gerendum, quod abipso iudicatum est Ecclesiæ vtile: fructus, & distributiones lucratur. Vnde immis sus ad visitanda Apostolorum limina: Ad Concilium generale, seu ad Principem, & legatum gratulationis causa: As signatus ad sumendas reddituum rationes: Ad iurisdictionem aliquam illius Ecclesiæ exercendam, fructus, ac distributienes lucratur. Item qui præbẽdam habet, cui animarum cura incumbit, die Sacramenta ministrat, vel alia ad animarum curam attinentia exercet. Prætereà qui visitat **[15]** Ecclesiam, verbi gratiâ Archidiaconus: quia visitando Ecclesiæ iura, & loca, ei inseruit. Et qui ob iura Ecclesiæ suæ defendenda abest. Et qui pro defendendis proprij Beneficij iuribus recedit: quia huiusmodi defensio in euidentem Ecclesiæ vtilitatem cedit. Certe obses datus ab Ecclesia, aut etiam repræsaliarum causa captus, & detentus, quotidianis distributionibus priuari non debet. Quia ob causam Ecclesiæ abest. Quod si perquiras, quanto tempore quis pos sit lucrari fructus, & distributiones absẽs ab Ecclesia pro negotiis eius expediendis? respondeo, toto eo tempore, quod in eundo, ac redeundo ad locum negotij, & in illius expeditione consũpsit, proculdubio lucratur. Quia non solum negotij expeditio, sed & via ad illud gerendum, & reditus in propriam domum in Ecclesiæ cedit vtilitatem. Quanto autem tempore quis indigeat tum ad viam, tùm ad negotij expeditionem, prudentis arbitrio relinquedum. Hæc carptim ex Bonac. *d. 2. de hor. can. q. 5. pun. 3. n. 14.* Garcia *de Benef. p. 3. c. 2. à 349.* Barbosa *p. 3. de potest. Episc. alleg. 53. n. 159.* Palo *p. 2. d. 3. punt. 9. q. 3. à n. 1.* & aliis collegi.

124 Enimuero difficiliores casus sigillatim enũcio. Regulariter loquendo Capitularis Congregationis as sistentia non est causa sufficiẽs, vt à choro absens distributiones lucretur. Quia non cedit in vtilitatem Ecclesiæ, sed in illius damnum, nempè in diuinorum officiorum imminutionẽ. Excipio casum extraordinarium, & Ecclesiæ valdè vtilẽ cui nec præueniri, neque postponi capitulum ad horas pos sit. Quia tunc ei as sistens in euidentem Ecclesiæ vtilitatem est occupatus. In ordinariis verò casibus non licet: cum decisione Clementis VIII. in suo Breuiar. 18. Ianuar. anno 1601. Capitula celebrari non pos sint tempore, quo diuina officia, & speciatim Mis sa maior celebratur. Garcia *3. p.c. 2. à n. 556.*

125 Canonicus Pœnitentiaribus dum in Ecclesia as sistit paratus confes siones audire, ibique pœnitentes expectat, aut cum eis de rebus ad confes sionem pertinentibus loquitur, præsens choro censetur, Teident. *ses. 24. c. 8.* Quia vtilitati Ecclesiæ prouidet. Idem dixerim, dum extra Ecclesiã Litaniæ ac Proces siones habẽtur. Quia hæc publica recitatio sub nomine diuinorum officiorum, quæ in choro celebrantur, comprehẽditur. Sic decisum à Cardinalium Congregat. refert Garcia *p. 5. c. 4. n. 123.* Bonac. *d. 2. de hor. can. q. 5. pun. 3. §. 5. n. 4.* Barbosa *p. 3. de potest. Episc. alleg. 55. n. 31.* Porrò alij Canonici, qui tempore diuinorum officiorum confes siones audiunt, si ex deuotione gerant, haud pro præsentibus choro sunt habẽdi. Quia etsi hoc munus cedat in populi vtilitatem, cedit tamen in diuinorum officiorum imminutionem. At si ex as signatione Superioris huic incumbant officio vti Pœnitentiarius lucrantur. Quod etiam as sero de illo, qui in locum Pœnitentiarij ob illius absentiam, vel mortem subrogatur. Quia subrogatus sapit naturam illius in cuius subrogaturlocum *l. si cum §. iniuriarum ff. si quis cautionibus.* Bonac. *citat.*

126 Canonicus Magistralis cum in propria Ecclesia concionatur, aut legit, lucratur, *ex c. vni de Cler. non resid. in 6.* Quia exequitur officium, & obligationem suæ præbendæ, quod non potest valde vtile Ecclesiæ non es se. Imo ex conces sione Gregorij XIII. & Sacræ Congregationis declaratione, non solùm ea hora, qua legit, aut concionatur, sed omnibus illius dei horis præsens choro reputatur. Quia actionem magis laboriosam excret, & quæ specialem præparationem requirit, Garcia *p. 3. c. 2. n. 11. q.* Moneta. *dedistrib. p. 1. q. 10. n. 17.* Bonac. *d. 2. de hor. can. q. 5. pun. 2. §. 6.* Barbo. *p. 3. de potest. Episc. alleg. 56. n. 8.* In aliquibus Ecclesiis viget consuetudo vt non solum eo die, quo Magistralis concionatur, pro præsenti habetur; sed etiam perocto dies concioni antecedentes. Quia reputantur neces sarij, vt absque graui defatigatione, officium pro vt decet, exerceat. Crediderim tamen, hanc consuetudinem extendi pos se ad lucrandos fructus præbendæ, non autem ad quotidianas distributiones, nisi fortè in ipsis tota præbenda consisteret. Quia Gregorius XIII. dixit, distributiones quotidianas deberi concionanti, & legenti non solum hora, qua lagit, seu conciotur, sed pro tota die, ex gratia inquam: extendere autem gratiam ad alias dies dimium videtur, lege Garciam citatum *numor. 125.*

127 Vicarius Episcopi, examinator Synodalis, Visitator Diœcesis &c. fructus lucrantur Quia legitimam habent absentiæ causam. Non autem distributiones quotidianas, nisi priuilegio Pontificis; consuetudine legitime præscripta, aut statuto à Pontifice confirmato, eis concedantur. Quia non sunt occupati in seruitio suæ Ecclesiæ propriæ, sed in seruitio Episcopi, aut Ecclesiæ in communi. Garcia citans Monetam, *p. 3. c.n. 354.* vbi refert priuilegiũ concessum ad instantiam D. Caroli Ecclesiæ Mediolanensis præbendatis conces sum. Bonac. *de hor. can. d. 2. q. 5. pun. 3. §. 8.* Barbo. *p. 3. de potest Episc. alle. q. 53. n. 161.* de examinatoribus loquens. Item debentur fructus, sed non distributiones duobus Canonicis ab Episcopo in sui obsequium as signatis, ac si præsentes choro es sent iuxta *cap. De cætero cap. Ad audientiam, de cler. resid.* Constat, eis deberi fructus. Quia legitima causa, qualis est seruitium Episcopi absunt. Quod vero distributiones non sunt eis debitæ, patet. Quia non sunt in Ecclesiæ propriæ vtilitatem occupati. Garcia *citat. num. 346.* Barbo. *vbi num. 142.* Gonzal. *ad Regul. 10. Cancel. glos. 6. num. 255.* Monuerim vero, Parochum nequaquam in familiarem Episcopi as sumi pos se vltra duos menses à Concilio permis sos, neque in Vicarium, aut visitatorem as signari. Quia eius as sistentia ita est vtilior Ecclesiæ, vt ex as sistentia ad Episcopum nequeat honestari. Pluribus Sacræ Congregationis decisionibus probat Garcia *p. 3. cap. 2. num. 40.* Barbo. *p. 3. de potest. Episc. alleg. 53. num. 86.* Nomine vero

Episcopi quilibet iurisdictionem Episcopalem habens intelligitur, & qui caput est Ecclesiæ Collegiatæ, vt Abbas, vel Prior. Hic as sumere potest in sui seruitium duos ex præbendatis. Garcia *ibi. n. 381.*

128 Familiares Pontificis absentes à choro fructus lucrantur. Quia est legitima absentiæ causa, & fortior, quam Episcopi seruitium, *c. Cum dilectus, de cler. non resid.* Non verò pos sent distributiones lucrari, nisi aliquo priuilegio, aut consuetudine præscripta legitime muniantur. Garcia *p. 3. cap. 2. n. 383.* Moneta *part. 2. quæstion. 9. numer. 13.* Bonac. *d. 2. de hor. canon. q. 5. pun. 3. §. 1.* illi autem dicun- **[[16]]**tur Pontifici inseruire, qui sunt eius Capellani, Camerarij, secretarij. ac reliqui similes officiales. Et qui mandato ipsius in Curia commorantur, vel quibus expeditio alicuius negotij in vrbe, aut extra vrbem committitur. Bonac. *ibid.* Porrò ex priuilegio etiam distriutiones quotidianæ conceduntur Auditoribus Rotæ ex Bulla Clementis VIII. Inquisitoribus, & Fiscalibus hæreticæ prauitatis ex Paulo III. & Pio V. Collectoribus generalibus Cameræ Apostolicæ, subcollectoribus, Aduocatis, Procuratoribus, Fiscalibus, & Notariis in causa spoliorum & iurium Cameræ, eorum officio durante ex Bulla Sixti V. Barbos. *p. 3. de potest. Episc. alleg. 53. n. 155. 156. 165. 157.* Palaus *p. 2. d. 3. punct. 9. §. 8. à n. 1.*

129 Docentes Theologiam, seu ius Canonicum in studio generali, seu celebri vniuersitate, & ibi studentes fructus lucrantur. *c. fin. de Magistris.* Debent autem docere ex vniuersitatis, seu Claustri licentia; & etiamsi absque stipendio, & Cathedra legant, pro præsentibus habentur, quoad fructuum perceptionem. Quia in priuilegiis ab Eugenio IV. conces sis Salmanticensi Academiæ, quæ iam sunt Complutensi, ac Vallisoletanæ communicata, solum expostulatur publicè in scholis docere. Quoad studentes autem monuerim, debere eos maiori anni parte in Vniuersitate commorari, ibique diligenter studere ius Canonicum, aut Theologiam. Probabile est autem consequi fructus, etiamsi ius ciuile ediscant. Quia *c. Luæ fraternitatis, de cler. non resid.* nulla est facta limitatio. Excipe, nisi sit Sacerdos, Archidiaconus. Decanus, Præpositus. Cantor, vel personatum habens: quia his studium iuris ciuilis, & medicinæ sub pœna excommunicationis est prohibitum *c. fin. neclerici, vel Monach.* Moneta *p. 2. de distrib. q. 10. n. 19. 21.* Barbo. *p. 3. de potest. Episc. allegat. 26. n. 24. 25. & 26.* Profecto hi tam docentes, quam studentes distributiones non lucrantur. Quia ita habetur *c. licet, de præben.* & in constitut. Eugeniana Salmantinæ Vniuersitati conces sa, Garcia *p. 3. c. 2. n. 113.* Bonac. *d. 2. de hor. can. q. 5. punct. 3. §. 2.*

130 Profectò Pontificis priuilegio potest quis à choro abes se. Quia cum chori as sistentia iure humano sit inducta poterit Pontifex in ea dispensare ex causa iusta, vt tam fructus, quam distributiones percipiat. Si autem ea causa legitima absit, dubito, an valeat quoad distributiones dispensatio. Quia hæ à fidelibus relinquuntur diuino Officio interes sentibus. At fielium voluntates haud potest Pontifex absque iusta causa mutare; non enim est illorum bonorum dominus, sed dispensator. Nullus verò præter Pontificem potest hoc priuilegium concedere. Quia inferior nequit in superioris lege dispẽsare. Porrò si conces sum est priuilegium percipiendi fructus in absentia, non poterit quis ex vi illius indulti distributiones quotidianas percipere. Quia sub nomine fructus comprehenduntur illa, quæ ratione Beneficij beneficiato competunt: at distributiones non tam ratione Beneficij, quam personalis seruitij, & laboris mercedis beneficiato competunt. Gonzalez *Reg. 8. Cancel. §. 7. proœmij, n. 175.* Bonac. *d. 2. q. 5. pun. 4. n. 4.* Carol. Macig. *de hor. can. c. 81. n. 130.* Indultum verò de percipiendis distributionibus extendendum non est ad illas, quæ *inter præsentes* diuiduntur, quasque neque infirmi, neque alia legitima causa impediti lucrantur, quæ

ob mortuoria, vel anniuersaria conceduntur. Quia hæ non sunt quotidianæ distributiones, cum non quotidie, sed aliquibus determinatis diebus conferantur non ex Beneficio, sed ex testatorum voluntate. Gonzal. *ibid. num. 177. & 206.* Bonac. *d. 2. q. 5. pun. 4. n. 6.* Ricci. *decis. 494. num. 8.*

131 Priuilegium à iure conces sum Canonicis, ac præbendatis, vt pos sint tribus mensibus in anno recreationis gratia abes se non requirit aliam causam, præter leuamen à residentiæ obligatione. Vndè huius priuilegij vi potest Canonicus à choro abes se nonaginta dies siuè continuos, siue discretos. Declarauit autem sacra Congregatio non pos se confici ex horis, quibus Canomci residentes absunt à choro dies, ex diebus, & horis sic collectis menses, absentiæ, de quibus in hoc decreto, vt autem pos sit hoc priuilegio frui, solùm requiritur, quod teneatur per integrum annum diuinis interes se, & pos sit distributiones lucrari. Quia Concilium *ses. 24. c. 12.* hoc priuilegium concedit Ecclesiis, quæ ingro anno residentiam expostulant. Garcia *p. 3. c. 2. n. 312.* Vndè si Canonicus conces sionem Canonicatus accipiat in medio anni, non poterit tribus mensibus illo anno abes se, sed solùm vno mense cum dimidio, Bona. *d. 2. q. 5. pun. 4. n. 9.* Quod si anno integro, vel maiori illius parte Canonicus abfuerit absque causa legitima, non ideo ipso iure amittit priuilegium pro illis tribus mensibus conces sum. Quia non datur hoc priuilegium iis, qui actu resident, sed obligatis ad residẽdum. Bonac. *ibid. n. 22.* Denique moneo, hoc priuilegium solummodo extendi ad lucrandos fructus, non distributiones. Quia *c. vnico de cler. non resid. in 6.* quotidianæ distributiones solùm conceduntur, si infirmitas, neces sitas corporalis, aut euidens Ecclesiæ vtilitas interces serit. Barbo. *p. 3. de potest. Episc. alleg. 53. n. 124.* Garcia *p. 3. c. 2. n. 249.*

132 Profecto si tibi donentur distributiones amis sæ ab iis Canonicis, qui illas pos sident, poteris illas licitè, & validè retinere. Quia Concilium non prohibuit donationem propriam, sed remis sionem, vel collusionem. Nauar. *de orat. miscel. 59. n. 4.* Bona. *d. 2. de hor. can. q. 5. pun. 7. §. 2.* Suar. *to. 2. de Relig. l. 4. c. 30. n. 17.*

CAPVT XIII.

De Adoratione.

133 NOmen adorationis commune est cultui exhibito Deo, Angelis & hominibus licet enim *Mat. 4.* pro cultu tantũ Deo exhibito vsurpatur, at *Gen. 19.* applicatur ad Angelorum cultũ: vidit namque Loth duos Angelos, iuit eis obuiam, & adorauit, *& 3. pag. 1.* accipitur adoratio pro reuerentia hominibus facta. Definitur adoratio in genere, vt sit *submis sio, & recognitio excellentiæ personæ adoratæ ex affectu illam sic recognoscendi.* Potest ergò Deo, & creaturis fieri. Quia in Deo, & creaturis excellentia digna adoratione reperitur. Si adoratio fiat Deo, erit submis sio Deo tãquam Supremo Principi ex infinitè perfecto ex affectu illum sic recognoscendi. At si Angelo vel homini fiat, erit submis sio proueniens ex recogni- **[17]** tione creatæ excellentiæ. *Conueniut omnes.*

134 Ex his constat, adorationem ex intentione adorantis, & ex personæ adoratæ dignitate distingui: & licet personæ adoratæ Deus scilicet, & creaturæ in dignitate, & excellentia analogicè tantùm conueniant: non inde infertur, adorationes analogicè tantùm conuenire. Quia vtraque adoratio creata est, & supernaturalis, ac proindè non habent in se, vndè

analogicam diversitatem habeant, sicuti amor Dei & proximi vniuocè conueniunt, etsi vnus respiciat increatam bonitatem, alius creatam. Suar. *to. 1. in d. 51. sect. 2.*

135 Deindè constat, adorationem es se cultum, honorem, venerationem, & reuerentiam, quam adorans personæ exhibet adoratæ: at non omnis cultus, honot, veneratio, ac renuerentia est adoratio. Quia venerare, colere, & honorare æqualem, & inferiorem potes, non tamen adorare; est enim adoratio actus, quo te alteri submittis, & illius superioritatem recognoscis. Suar. *ibid. sect. 1. principio.* Vasq. *de adorat. d. 1. cap. 1.*

136 Denique constat, adorationem à tribus virtutibus Theologicis distingui. Quia est actus virtutis moralis, & quia non respicit Deum vt propriũ obiectum, sed cultum submissum, & venerationẽ diuinæ excellẽtiæ. Porrò Sãcti, quia adoratio increatæ excellẽtiæ, & creatæ omninò differunt, ad earũdistinctionẽ variis nominibus vtuntur, & adorationem Dei vocant *Latriam,* adorationem sanctorum *Duliam* appellant, & Virginis Deiparæ adorationem, *Hyperduliam* nominant, quia intra latitudinem creatæ excellentiæ omnium est eminentis sima.

137 Adoratio est duplex. Vna est interior, quæ per interiores mentis actus videlicet intellectus, & voluntatis exhibetur, quæ maximeè ad Deum refertor. Alia est externa, quæ in exterioribus humilitatis, ac submis sionis signis consistit, nempe in genuflexione, humiliatione, prostratione, manuum eleuatione. Certe vera Dei adoratio, omnisque latriæ actus principaliter est in mente, secundario autem in actione externa tanquam signo expres siuo internæ submis sionis. Vnde si actus internus, desit, quamvis adsit externus, non est vera adoratio, sed fictio adorationis, & irrisio; interna autem adoratio potest sine externa consistere. Clauis Regia *l. 4. c. 3. n. 4.* Azor. *p. 1. l. 9. c. 9. 4.* Laym. *l. 4. tr. 10. c. 2. n. 3.* Filliuc. *tr. 23. 22.*

138 Diuidi potest denno adoratio in *absolu tam, & respectiuam.* Absoluta est illa, qua quis vult rem adorare propter intrinsecam excellentiam quam habet. Respectiua verò ea dicitur, qua quis adorare vult rem propter aliud, id est, propter excellentiam quæ alicui personæ inest, ad quam talis res habitudinem, vel coniunctionem habet. Absoluta adoratio conuenit rei intellectuali, quæ per se honorabilis est. Respectiua conuenit rebus ratione carentibus, vt imaginibus, quæ non propter se cultum, ac reuerentiam merentur: sed tamen respectiuè quatenus ordinem alicuius repræsentationis habent ad ipsum exemplar, seu propotypon, ita vt totus effectus internæ submis sionis ad prototypon referatur, id est, ad eum, cuius est imago. Præterea Deus potest honorari dupliciter, primo in se ipso, secundo in sua imagine. Primo modo adoratur per se, & ips est terminus adorationis sinè vllo alio. Secundo modo adoratur in alio, seu imago adoratur per aliud, & ralatiue, & tunc ipsa imago est terminus adorationis, non quidem perse sed ratione rei repræsentatæ. Ideo in Tridentino *ses. 25.* dicitur, adorare imaginem, idem es se ac Christum adorare. Filliuc. *tr. 23. c. 1. q. 8.* Bonac. *to. 2. d. 3. q. 1. pun. 1. n. 4.* Laym. *l. 4. tr. 7. c.n.q. 10. & 11.* Vasq. *l. 2. de adorat. d. 8. c. 3.* Valent. *to. 4. d. 1. q. 24. pun. 2.* Viguer. *institut. c. 5. §. 5. vers. 12.*

139 Cultu latriæ adoranda est beatis sima Trinitas, & singulæ beatis simæ Trinitatis Personæ, Quia quælibet diuina Persona Deus est, cui debetur supremus cultus. Christus autem quatenus Deus, seu hic homo Christus in diuina, & humana natura subsistens eadem adoratione latriæ adorandus est, qua tota Trinitas, & singulæ Trinitatis Personæ adorantur. Humanitas verò ChristiD. in quantum est Diuinitati vnita latria est adoranda ratione hypostasis Verbi Dei, à qua & in qua sustentatur. Si verò humanitas Christi per se,

ac præcise consideretur, præcisa diuini verbi persona qualis nec est, nec vnquam erit: non adoranda es set latriæ adoratione, sed Hyperduliæ, tum propter donorum, quibus adornatur, excellentiã tùm quia per se non habet excellentiam increatãs sed creatam. In praxi tamen Christus D. adorãdus est adoratione latriæ, quia ipsius humanitas semper est verbo diuino vnita: nam quod Deus as sumpsit, nunquam dimisit Idem dicendum de sanguine Dominico, & de sacerrimo caduere in mortis triduo. Quia nec corpus nec sanguis fuere à verbo diuino separata. D. Tho. *3. p.q. 25. a. 1. & 2.* Sylui. *ibid.* Vasq. *in 3. p.d. 69. c. 3. & 4.* Filliuc. *tr. 23. n. 26.* Azor. *p. 1. l. 9. c. 5. q. 7. & 8.* Suar. *3. p. de incar. d. 53.*

140 Eucharistiæ Sacramentum cum verè ac raliter contineat Christi corpus Latriæ adoratione est venerandum. Nec sub conditione adorandum est si facta est consecratio sed absolutè: sufficit enim, adorantem ita affectum es se, vt non adoraret, si panis non es set consecratus. Quia credendum non est, aut ministro defuis se voluntatem consecrandi, aut neces sariam Sacramenti formam vel materiam abfuis se, cum oppositum nobis certò non constet. Caiet. *2. 2. q. 1. a. 3.* Vasq. *3. p.d. 10. S.c. 12.* Rodrig. *0. 1. sum. c. 8. n. 2.* Filliuc. *tr. 23. n. 27.* Valent. *to. 3. d. 6. q. 11. pun. 4.* Porrò non semper huius adorationis vrget præceptum, sed pro temporis opportunitate, cum sit præceptum affirmatiuum. Toties itaque obligat, quoties illius omis sio pos set irreuerentia vel contemptus censeri: quod maximè locum habet in sacrificãte, & communicante, & Mis sam audiente, dum post consecrationem Hostia eleuatur, in occurrente in itinere dum honorificè ad infirmos defertur, secluso autem formali contemptu, & scãdalo, eiusmodi omis sio ob negligentiam, inaduertẽtiam, neces sitatem, occupationem, vel nullum est peccatum, vel ad summum veniale. *c. Sane, de celebr. Mis s.* & omnes Doctores.

141 Latriæ cultu adorari debent illa, quæ Christum D. re ipsa tetigere, vt Crux, claui, lancea, præsepe, spongia, flagella, corona spinea, & alia huiusmodi: non autem secundum se, sed per ordinem ad Christum, quocum fuere aliquo modo coniuncta. Illa verò, quæ Christum D. ignominiose tetigerunt nefariè, & impiè, nullum cultum **[18]** merentur, sed potius sunt execranda, qualis est sacrilega manus, quæ Dominum a apa percus sit, & impij Discipuli labia. Quia vt ex contractu Christi res aliqua pos sit honorari debet sanctitatẽ ipsius aliquo modo participas se. D. Tho. *3. p.q. 25. a. 4.* Suar. *ibid. d. 56. sect. 1.* Vasq. *d. 100. c. 2.* Azor. *to. 1. l. 9. c. 5. q. 9.* Bonac. *to. 2. d. 3. q. 1. pun. 3. n. 6.* Verum Deipara, Apostoli, Magdalens, aliique, qui Christum D. religiose, ac pie tetigerunt, non sunt proptereà adoratione latriæ colendi. Quia per se pos sunt adorari, & honor latriæ, qui ipsis tribueretur ob Christi contactum, ipsis propter ipsos tribui videretur: cum tamen ipsi non sint huiusmodi adoratione colendi. D. Tho. *citat. a. 4.* Filliuc. *tr. 23. n. 34.*

142 Crux ex qualibet constans materia latria coli debet. Quia eo cultu non solùm Crux, qua Christus D. pependit digna est, eo quod eum tetigerit: sed etiam quatenus Crux est, nempe signum & imago Christi cruci suffixi. At verò reliqua Dominicæ Pas sionis instrumenta solùm merentur latriæ cultum, quia Christi corpus tetigerunt: quare si in alia materia consistant, cultu latriæ coli non debent. Quia con sunt signa, & imagines, quæ Christum repræsentent. Vnde hæc est differentia inter Crucem, quæ nunc ex auro, argento, ære, aut ligno conficitur, & alia Pas sionis instrumenta: quod hæ sint tantum eorum instrumentorum similitudines, Crux autem ipsius Domini patientisimago. D. Thom. *3. p.q. 25. a. 4.* Valent. *to. 4. d. 1. q. 24. punct. 3.* Filliuc. *tr. 23. n. 30.* Bonac. *to. 2. d. 3. q. 1. punct. 3. num. 8.*

143 Duliæ cultu adorandi sunt S. Angeli, & Beati in cœlis regnantes: imò etiam multi homines in terris degentes digni sunt adoratione porpter ipsorum sanctitatem & excellentiam

Concil. Nicen. *2. a. 6. Trident. ses s. 25.* & in sacris legimus sæpè honorem fuis se exhibitum sanctis Angelis, & hominibus viuentibus, & vita functis propter sanctitatis excellentiam. Attamen quo [144] ad huiusmodi cultum differentiam expono; nam Sancti in Diuorum numerum ab Ecclesia relati, publico & solemni cultu nomine Ecclesiæ sunt adorandi: illi verò, qui nondum Sãctorum numero sunt coaptati, non pos sunt publicè adorari, illis autem cultus priuatus potest exhiberi non nomine Ecclesiæ, sed ex peculiari deuotione colentis. *c. 1. & 2. de reliquiis, & vener. Sanct.* Cultus autem publicus dicitur, non qui coram aliis exhibetur, sed qui nomine totius Ecclesiæ, & tanquam ab Ecclesia institutus exponitur. Clauis Reg. *l. 4. c. 3. n. 10.* Filliuc. *tr. 23. n. 31.* Sanchez *sum. l. 2. c. 43. n. 3. & 4.* Vasq. *3. p.d. 97. c. 2.* Bellarm. *l. 1. de Sanctis c. 10.* Suar. *d. 55. sect. 1.* Azor. *to. 1. l. 9. c. 8. q. 8.*

[145] Verum duliæ cultu Sanctorum qui nondum addicti sunt ab Ecclesia Diuorum catalogo, imagines, in nostris domibus depingi, retineri, & adorari permittitur, non vero in Templo, vel in Altari inter aliorum Sanctorum imagines reponere cum hoc ad cultum publicum pertineat. Iusuper licitum est pedes & manus ipsius sancti exosculari, capillos, aut vestes accipere, siue alij videnat, siue non, modo scandalum absit. Præterea licèt cuicumque priuato homini in honorem eius nondum canonizati ipso natalis die ab operibus seruilibus abstinere, ac pridie ieiunare, aut ei votum offerre. Quia hæc omnia ad cultum priuatum pertinent. Sanch. *l. 2. sum. c. 43. n. 6. & 7.* Bellarm. *l. 1. de Sanct. c. 10.* Syluest. *v. Reliquiæ. q. 1.* Azor. *to. 1. l. 9. c. 8. q. 8.* Laym. *l. 4. tr. 7. c. 5. n. 14.* Bonac. *to. 2. d. 3. q. 1. pun. 2. n. 2.*

[146] Non tamen licèt Sanctum nondum canonizatum publicè in Litaniis, aut diuino Officio inuocare: nec de eo publicum festum instituere, nec publicum ieiunium vel votum: nec publice eius reliquias adorandas proponere, aut templa, altariavè eis dicare, neque de eo Mis sam dicere. Quia publicus hic cultus sancti nondum sanctorum Catalogo adscripti Pontifici reseruatur *c. 1. de reliquiis, & venerat. sanct.* Certè Vrbanus VIII. in congregatione generali S. Inquisitionis die 4. April. anno 1625. sub pœna Suspensionis comminatorie aliisque pœnis prohibuit, ne quis imagines eorum qui cum fama sanctitatis, vel Martirij ex hac vita migrarunt proponat cum laureolis, radiis vel splendoribus, aut libros continentes gesta, miracula, reuelationes, vel beneficia tanquam ipsorum interces sionibus obtenta publicet; aut tabellas seu imagines fictas, pictas vel sculptas appendat, aut lampades, seu lumina ad ipsorum sepulchra sine debita facultate accendat.

[147] De fide est, Sacrarum Imaginum vsum licitum es se, si prudenter fiat. Trid. *ses. 25. Prudenter* si fiat supposui. Nam in adoratione imaginis non tantum illud cuius est imago adoratur, sed etiam ipsamet imago: cum illud propriè adoretur, quod est terminus adorationis, seu materia circà quam adoratio versatur: tamen hæc adoratio non est absoluta, sed respectiua. Quia imago non colitur propter excellentiam propriam, qua caret; sed propter excellentiam illius, cuius est imago D. Tho. *3. p.q. 25. a. 3. 4. & 5.* Laym. *l. 4. tr. 7. c. 5. n. 10.* Suar. *3. p. to. 1. d. 54. sect. 4.* Valent. *to. 3. d. 6. q. 11.* Clauis Reg. *l. 4. c. 3. n. 11.* & alij. Dei, & Angelorum, qui sunt puri Spiritus imagines licitæ omninò sunt, Fide as serente. Quia licèt imagines adhiberi non pos sunt ad repræsentandum Deum, vt in se est, secundum propriam similitudinem, nec Angelos: pos sunt tamen Deus, & Angeli per quandam metaphoram, vel vt aliàs apparuere, manifestari. Vndè non damnatur imago, qua Pater cœlestis senex depingitur, & Spiritus Sanctus in columbæ speciæ. Depingitur ergo Deus in forma sensibili, non quod constet coloribus, sed quod in ea figra visus sit. Pinguntur etiam Angeli humana specie. Quia in hac forma se videndos exhibuere. Finguntur autem iuuenes, aut pueruli, vt eorum vita perpetua exprimatur quę sẽper virescens obiicitur. Alæ

autem eis apponuntur, quod sint Dei, à quo immittuntur, pernicis simi nuncij. Vasq. *3. p. quæst. 25. art. 3. d. 103.* Sylui. *ibi quæ si 1.* Azor. *tom. 1. l. 9. cap. 7. q. 2. & 3.* Bonac. *dict. 3. quæst. 1. pun. 3.* Sander. *de cultu imag. l. 1. cap. 4.* Bellarm. *l. 2. de imag. capite 8.* Caiet. *part. 3. quæstion. 25. art. 3.*

148 Porrò vna & eadem adoratione pos sunt imago, & exemplar adorari. Quia imago cum exemplari, & exemplar in imagine adoratur, & cultus imagini datus transit ad exemplar, quod refert imago, *Septima Synod. quæ est Nicena 11.* Sic cum Christum D. aliúmve Sanctum apprehendimus tanquam in imagine nobis præsẽtatum illi cultum deferrimus ita, vt terminus adorationis sit solum prototis pon imago autem concomitãter se habeat tãquãacidẽs quoddam, & quasi **[19]** personæ adoratæ vstimentum. Quemadmodum si Regem in speculo effulgentem videas, eique ibi reuerentiam exhibeas, vno moto & Regem colis & speciem, aut imaginem Regis, ipsum quidem Regem principaliter, imaginem verò concomitanter & per accidens. Halens. *p. 3. q. 30. memb. 3. art. 3. §. 1.* Suar. *3. p. tom. 1. d. 54. sect. 4. as sert. 1.* Sylui. *3. p. quæst. 25. a. 3. quæsi. 5.* ex D. Tho. *ibi a. 3. & 4.*

149 De Fide est, reliquias absolutè es se adorandas, & deuotè custodiendas, vt decernitur in Conciliis Carthag. Brachar. & Trident. quando publicè exponuntur colendæ, & sũmus Pontifex, aut Episcopus debitam diligentiam adhibuit, ad inquirendum, num vere sint reliquiæ Diui Canonizati, illasque approbauit: vel per traditionem, seu diuturnum Ecclesiæ vsum pro approbatis habentur. Vnde reliquiis eadem adoratio tribui potest, quæ personæ, cuius reliquiæ sunt, tribuitur, & quamvis propter se adorari, ac coli nequeant, cum sint irrationales: pos sunt tamen coli adoratione respectiua propter excellentiam, & sanctitatem personæ, cuius sunt reliquiæ. Nomine verò reliquiarum intelligo quidquid ex sanctorum ex hac vita decedentium reliquum mansit, siue sint ipsa. corpora, siue carnes, os sa, dentes, capilli vngues, cineres, & pulueres, in quæ connuersa fuere cadauera. Item vestes, & varia vtensilia quibus superstites vsi fuere, vel linteamina, queis corpora fuere inuoluta. Verum ad reliquias priuatim venerandas sufficit priuatum testimonium vnius personæ fide dignæ aut alia probabilis ratio, seu coniectura, qua sufficienter moueamur ad prudenter iudicandum veras reliquias es se. Quia in adoratione, seu cultu priuato minus subest periculum, etsi interdum materialis contingat error, dummodo bona fide agatur. Posita enim probabilitate huiusmodi, licet hasce reliquias absolute adorare, nam adest moralis certitudo quæ sufficit ad prudenter operandum absque formalis erroris periculo: & quamvis fieri pos sit vt materialiter erretur, si contingat, veras non es se sancti reliquias: nullum tamen peccatum incurritur. Quia adorans bona fide procedit. Bellarm. *l. 2. de relig. c. 1.* Sanch. *l. 2. sum. c. 43. n. 1.* Laym. *l. 4. tr. 7. c. 5. n. 15. & 16.* Azor. *to. 1. l. 9. c. 8. q. 2.* Suar. *in 3. p. to 1. d. 55.* Valent. *2. 2. d. 6. q. 11. pun. 5. & 6.* Manu. *tom. 3. qq. Regul. q. 55. art. 1.* Bonac. *tom. 2. d. 3. q. 1. pun. 4.*

150 Licitum est Crucem variis reliquiis non approbatis ornatam in altari collocare, & populo adorandam proponere. Quia sic vsus obtinuit, & quia cum Crux in altari collocatur, non reliquiæ, sed Crux adoranda exponitur: quod verò vnus vel alius reliquias adoret, id est per accidens, & ad priuatum, non ad publicum pertinet cultum. Palaus *tom. 2. tract. 8. dict. 1. pun. 6. num. 11.* Sanch. *l. 2. sum. cap. 43. numer. 17.*

151 Demùm quando reliquiæ sunt legitime approbatævel Bulla Apostolica vel Episcopi Diœcesis à qua in aliam transferuntur testimonio: non es se Episcopi Diœcesis eas recipientis earum veritatem examinare, quæ iam legitimè est comprobata, ad eum autem pertinet, periculum facere, num sint hæ reliquiæ, quæ in literis Apostolicis aut testimonio Episcopi

continentur, vt licentiam impertiat, eas in sua Diœcesi publicè collocandi. Bonac. tom. *2. d. 3. de ador at. q. 1. pun. 4. n. 6.*

CAPVT XIV.

De Sacrificio.

152 SAcrificivm propriè est *actio, qua res aliqua sensibilis, per sui mutationem à legitimo ministro offertur Deo in recognitionem eius supremi dominij, & nostræ subiectionis.* Primò, dicitur *Actio,* quia omne Sacrificium est oblatio, qua supremum dominium, & nostram subiectionem testamur: Sed non quælibet oblatio est Sacrificum, sed illa, quæ in re oblata sensibili mutationem patitur. Tum quia *Sacrificare,* est verbum Græcum idem significans quod mactare, ac perimereTum quia hac ratione perfectius suprema potestas significatur, & exactius testamus Deum vitæ, & mortis es se dominum. Tum quia apud Ethnicos omnia sacrificia aliquam recipiebant mutationem. Tum & præcipuè, quia in lege naturæ & scripta nulla absque mutatione aderant sacrificia. Nam si viuentia sacrificabantur, vt animalia, id fiebat per occisionem. Si inanimata vt carnes occisorum, thus, sal, & farina munda per combustionem: aliæ, vt sanguis, vinum, per effusionem. Secundo, debet es se oblatio à legitimo ministro facta, id est à sacerdote: non enim quilibet potest dignitatem sacerdotalem vsurpare. Quia non est cuilibet commis sa potestas sacrificandi: nam cum sacrificium sit cultus externus, & publicus quo præcipuè Deus colitur, & honoratur debet à ministro publico fieri: aliàs sacrificij rationem non habebit. Tempore legis naturæ ministri publici, & sacerdotes erant omnes primogeniti, vt multis probat Pererius *to. 1. in Gen. c. vlt.* Item quilibet pater familias authoritatem quasi Regiam habebat, & ideo sacerdotalem. Les si. *l. 2. c. 28. dub. 2. n. 12.* Demùm speciali Dei instituto multi compulsi sunt ad sacrificandum, & consequenter sacerdotes fuere constituti, vt Abel, Noë, Iob, Melchisedech, Isaias, Iacob, & alij. Tertio debet fieri Deo talis oblatio. Quia soli vero Deo hic cultus debetur: testamur, inquam, illo Deum es se omnium Dominum, à quo omnia producuntur, pendent, & conseruantur: quod alteri, quam Deo haud potest conuenire. Quartò debet fieri in supremi dominij, & nostræ ad ipsum subiectio nis recognitionem. Quia hic est præcipuus finis, ob quem Sacrificia fiunt. Et quia Sacrificium, quod vocabatur *Holocaustum* in quo res oblata igne absumebatur. hunc specialiter testabatur finem: ideò holocaustum in lege veteri præcipuum erat Sacrificiũ. Alia prætereà erãt Sacrificia pro expiatione peccatorum instituta, pro gratiis beneficij accepti gerendis, pro aliis de nouo impetrandis, quibus Sacrificantes implicitè saltem testabantur supremum Dei dominium si quidem eo ipso indicabant, solum Deum remittere peccata pos se, ac beneficia conferre. D. Th. *2. 2. q. 93. a. 2.* Azor. *p. 1. l. 9. c. 10. q. 15. & l. 10. c. 17. q. 8.* Valent. *22. d. 6. q. 4. pun. 2.*

153 **[20]** Ex his infero, Sacrificium iure naturæ debitum es se Deo. Quia ei est debitum, vt creatura rationalis, corporalis, visibilis testetur dependentiam, quam à suo Creatore habet: & consequenter eius supremam maiestatem, ac dominium. Quo autem Sacrificio hoc fieri debeat, non est à natura inditum, sed Deus suo speciali instinctu, vel mandato designat. In lege naturæ Sacrificia insituit speciali impulsu, & instinctu: in lege veteri, & noua speciali mandato. D. Tho. communiter receptus *22. q. 86. a. 4.*

154 Sacrificium tam in lege naturæ quam veteri multiplex erat. *Gen. 4. & 14. leuit. 1. &c.* At aduentante lege Gratiæ, &, & instituto diuinis simo Eucharistiæ Sacrifico, omnia illa antiqua ces sarunt. Quia illis vmbra erant, & figura. *Hebr. 7.* Tribent. *ses. 22. c. 2.* & docent omnes Catholici. Præter hoc ineffabile Sacrificium nullum aliud in lege noua inuenitur. Continet enim virtutem infinitam ad placandum Deum pro peccatis, ad impetrandum beneficia, ad gratias pro beneficiis acceptis gerendas, ad Deum summè laudandum: ergo superuacaneum erat, alia Sacrificia instituere. Neque obstat, thus offerri, & adoleri in altari in significationem supremi dominij, & excellentiæ, nostræque ad Deumseruitutis, vt affirmemus, veram habere Sacrificij rationem. Non enim illam habere potest, dum à Deo pro re Sancrificanda non instistituitur, & à Sacerdote electo & designato ad id munus, non offertur. Certe thuris oblatio in altari non pro Sacrificio, sed pro Sacrisicij ornatu, & ad excitandam fidelium deuotionem, est ab Ecclesia instituta: neque Sacredotes Euangelici sunt constituti Sacredotes per ordinem ad thuris oblationem, sed solum per respectum ad mis sæ Sacrificium. *Doctores communiter.*

CAPVT XV.

De vitiis virtuti Religionis oppositis, ac primum de Superstitione.

155 NOmen superstitonis ductum est vel à vitio illorum, qui olim apud Ethnicos nimij erant in precãdas diis vt sui filij sibi es sent superstites: vel quoad abiectis diis antiquioribus, suorum maiorum memoriam colerent: vel quod homines nimis timerent Deos supernè impendentes, & quasi superstantes. Generatim autem hîc sumpta, est falsa religio, seu vitiosus cultus veri, vel falsi Numinis: & iuxta D. Thomam *2. 2. q. 9. 2. est vitium Religioni oppositum secundum exces sum,* non quia plus exhibeat in cultum diuinum, quam vera Religio; sed quia exhibet cultum dininum cui non debet, vel eo modo quo non debet, Les si, *l. 2. c. 43. n. 1.* Syluest. *v. superstitit.* Bonac. *to. 2. d. 3. p. 5. pun. 1.*

156 Diuiditur superstitio in duas species, quæ sunt, superstitio cultus indebiti seu incongrui & superstitio ratione rei cultæ: illa est cultus peruersus veri Numinis, hæc est cultus falsi. Tam superstitio ex parte cultus indebiti, quam ex parte rei cultæ subdiuiditur in aliquas species. Supersitio cultus indebiti diuiditur in superstitionem cultusfalsi vel pernitiosi, & in superstitionem cultus superflui. Clutus falsus est, & dicitur ratione falsæ significationis, vt si quis Deum colere vellet ceremoniis Iudaicis. Cultus superfluus est, cum præter Ecclesiæ morem ponitur religio in aliquibus circumstantis, aut rebus, in quibus non est ponenda, vt in numero, colore, situ &c. Idem dicendum est, quando cæremoniæ ab Ecclesia præscriptæ variantur. Tollet. *l. 4. c. 14.* Suar. *to. 2. de Reglig. l. 2. c. 2.* Sym. *l. 4. tr. 10. c. 1.* Sanch. *l. 2. sum. c. 37.* Nauar. *sum. c. 11. n. 24.* Les si. *l. 2. c. . 43. n. 5.*

157 Supersitio ratione rei cultæ diuiditur in tres alias species, *Idolotriam Diuinationem,* & *Vanam Obseruantiam.* Ve lenim colitur Diabolus ita vt honotetur tanquam Numen, & hæc est Idolotriæ species: vel vt occultum aliquod reuelet, & sic est Diuinatio: vel vt dirigat in operando, & sic est vana Obseruantia, & superstitiosa. His verò speciebus pos sunt adiici aliæ duæ: vna Magiæ, quæ licet referri pos sit ad vanam obseruantiam, tamen tanquam

aliquid deterius potens quartam speciem constituere. Altera Maleficij, quod est vis ac potestas nocendi aliis, ideòque est etiam species quædem Magia deterior. Tolet. *l. 4. c. 14. n. 5.* Les si. *l. 2. c. 43. n. 6.* Filliuc. *tr. 84. c. 1. n. 4.*

158 Superstitio illa, quæ dicitur cultus falsus v.g. quando quis diuino officio admiscet turpia, tanquã diuini officij partem, aut quando Fidẽ falsis miraculis confirmare cõtendit: aut quando falsa miracula prædicat: aut formam aut materiam Sacramentorum mutat sic est mortale peccatum ex suo genere. Quia grauem infert in Deum irreuerentiam. Illa vero superstitio, quæ dicitur cultus superfluus, non est mortale, sed veniale piaculum, nisi ex contemptu fiat. Valent. *22. d. 6. q. 9. & 10.* Les si. *l. 2. c. 43. n. 4.* Nauar. *c. 11. n. 24.* Tolet. *l. 4. c. 14. n. 5.* Suar. *de Relig. l. 2. c. 2. n. 23.*

CAPVT XVI.

De Idololatria.

159 IDololatriæ nomine significatur omnis falsorum deorum cultus, vt dæmonum, solis, . lunæ, siderum, hominum, & similium. Vndè omnis cultus quo creatura instar Dei colitur, idololatria dicitur, & ab idolo nuncupatur, quod est alicuius falsi numinis effigies ad differentiam imaginis Dei, Angelorum, & Sanctorum, quæ nunquam idolum appellatur. Idololatria dupliciter accipitur. Primo speciatim & propriè pro cultu, quo creatura colitur loco Dei hoc autem fit no solùm Sacrificio, quod perse soli Deo debetur: sed etiam quouis alio signo honoris, quo alij excellentiam aliquam Deo propriam tribuimus. Secundo geratim & metaphoric pro omni peccato, quo quis mortiferè creaturæ inhæret. Quia id propter quod homo à Deo recedit vt ei adhæreat, censetur pluris quam Deum facere, ac subindè illud Dei loco habere, & ita est illi instar idoli. D. Tho. *2. 2. q. 94. a. 1.* Azor. *to. 1. l. 9. c. 11.* Les si. *l. 2. c. 143. dub. 2.* Bonac. *to. 2. d.d. 3. q. 5. pun. 2.* Laym. *l. 4. tr. 10. c. 2.*

160 Ad Idololatriæ actum tres actus debent con- **[21]**currere. Primus est opinio diuinitatis, vel perfectionis Dei propriæ: nec refert habere hanc opinionem expressè, siue tacitè, qualem habet is, qui sciens idololatriæ falsitatem, nihilominus vult facere, quod cæteri idololatræ faciunt Secundus est affectus reuerentiæ quo quis vult se illi tanquam Numini submittere. Tertius est externum signum, quo interior existimatio & submis sio significatur. Reginal. *l. 17. n. 147.* Sanch. *l. 2. sum. c. 57. n. 21.* Valent *2. 2. d. 6. q. 11. pun. 3.*

161 Certè Idololatria propriè sumpta ex genere suo grauis simum est peccatum. Quia honorem diuinum, & Diuinitatem ipsam, quantum in se est, ad creaturam transfert: vnde potest dicilesæ Maiestatis diuinæ piaculum. Hoc peccatum est maximum inter ea, quæ cultui diuino, ac Religioni opponuntur. Quia si fiat ex perfecta notitia, & libertate, includit odium & blasphemiam quodam modo. Porrò in idololatria tripliciter delinquitur. Primo grauis simè ex infidelitatis errore. Secundo, ex diuino honore alteri attributo, quam vero Deo, etsi mentis infidelitas absit. Tertio externè tantum absque intellectus errore, & affectu creaturam vt Deum colendi. Ab hoc quidem crimine non excusat metus mortis. Quia tribuere creaturæ Dei cultum, est perse, & intrinsecè malum: imo neque ignorantia excusat. Quia recta ratio euidenter dictat, creaturam loco Dei non es se colendam. laym. *l. 4. tr. 10. c. 2. num. 5.* Suar. *de. Relig. l. 2. c. 6. n. 20. 21. & 22.* Filliuc. *tr. 24. c. 2. q. 8.* Les si. *l. 2. c. 43. dub. 2. n. 10.* Sylui *2. 2. q. 94. a. 3.* ex D. Tho. *ibi.*

162 Propter internam Idololatriam tantùm, nulla Ecclesiastica Censura incurritur: neque ob externam tantùm in foro conscientiæ: licet in foro exteriori ob præsumptionem contrarium sit dicendum. At ob Idololatriam internam simulet externam excommunicatio Bullæ Cænæ in hæreticos lata idololatra vulneratur. Nauar. *sum. c. 11. n. 25.* Syluest. *v. Hæresis 1. q. 6.*

CAPVT XVII.

De Diuinatione.

163 D *Ivinatio* dicta est, quasi Diuinitatis æmulatio, seu ostentatio. Quia per eam homo futura contingentia & alia occulta, ab humana cogntione remota, ac diuinæ scientiæ propria cogoscere affectat. Quarè Isa. 41. dicitur, *Annunciate, quæ futura sunt in futurum & sciemus, quia dij estis vos.* Cognitio verò ad solum Deum pertinens est cognitio certa futurorum contingentium, quæ videlicet à causa libera, & indeterminata dependent: itam cognitio certa præsentium occultorum, vt cogitationum, & affectionum cordis. Porrò qui huiusmodi rerum cognitionem variis mediis aliunde quærit quam à Deo, conuincitur superstitiosus es se, Quia omnis vana occultorum inquisitio auxilio dæmonis nitatur, à quo quis vult erudiri aut expressè, aut tacitè saltem illum inuocando. Quamvis enim dæmones certò non pos sint futura dignoscere, dicuntur tamen illa aliquomodo scire, vel per experientiam: nam scit dæmon quando pas sim hoc aut illud as solet euenire: vel Dei permis su aliquid aliquando ab Angelo bono ediscit, quæ prædicere gestit. Prædicere etiam potest dæmon, quæ ipsemet est facturus. Nouit præterea multos naturales effectus, neces sarios, qui tamen nobis contingentes apparent. Scripturas denique melius quã homines intelligunt. Laym. *l. 4. tr. 10. c. 3. n. 1. & 2.* Les si. *l. 2. c. 43. dub. 5.* Reginal. *l. 17. n. 161.* Sanch. *l. 2. sum. c. 38. n. 7.* Bonac. *to. 2. d. 3. q. 5. pun. 3.* Filliuc. *tr. 24. c. 3. n. 54. & 61.* Delrius. *l. 4. magic. c. 2. q. 2. qui* ita definit: *Diuinatio est significatio occultorum ex pacto cum dæmone.* Dicitur *significatio,* quia instructio, seu prænotio occultorum per varia signa accidit.

164 Diuinatio dupliciter fieri solet. Primò per expres sam dæmonis inuocationem, quando scilicèt diuinator intendit inuocare dæmonem, & cum eo pactum inire: & hæc multis modis contingere potest, pro vt dæmon variis modis consulitur, aut consultus variis modis respondet. contingit enim vel per apparitionem factam in figuris, seu as sumptis corporibus: vel per signa apparentia in corporibus terrestribus, vt in ligno, ferro, lapide: vel per negromantiam, quæ fit ecitando aliquem mortuum, qui respondeat, vel multis aliis modis per varias adiurationes, vncttiones, figuras, specula, aliáque signa, quæ ipse instituit, inuocari as solet dæmon à diuinis, vt occulta patefaciant: & ipse vatiis modis respondet, v. gr. per aera, per ignem, per aquam, per somnia. Alterum genus Diuinationis est, inquo dæmon expres sè non inuocatur, sed tacitè, scilicet cum quis vtitur mediis ad cognoscendum res occultas, quæ nullam habent virtutem eas res indicandi: vt contingit, quando quis diuinare vult per taxillos, aut chartas, vel per id, quod primo loco occurrerit aperienti librum: vel quandò quis vult diuinare ex inspectione dispositionis quarumdam rerum, aut numerorum, aut ex obseruatione vocis, vel cantus, aut ex manus lineis, ex fronte, coloribus, figuris, auium garritu, voce animalium, ex sternutatione, ex funeris occursu ex corrigeæ calcei fractione, &c. D Tho. *2. 2. q. 95. a. 3.* Tolet. *l. 4. c.* 5. Filliuc. *trcct. 24. cap. 3. 4. & 8.* Nauar. *sum.*

cap. 11. num. 25. Suar. *tract. 3. de sursi. cap. 8.* Valent. *2. 2. d. 6. q. 12. pun. 2.* Bonac. *to. 2. d. 3. q. 5. pun. 3. nu. 5.* Azor. *to. 1. l. 9. c. 12.*

165 Diuinatio peccatum est mortale ex suo genere, siue fiat cum expres sa, siue cum tacita dæmonis inuocatione. Quia per diuinationem initur cum diabolo consortium, & homo subiicitse perpetuo Dei hosti, vt ab ipso occulta edoceatur. Vndè si diuinatio seriò fiat, non datur paruitas materię à mortali excusans, ob inuincibilem autem ignorantiam, vel ob aliam causam pos set à lethali excusari Reginal. *l. 17. num.* 180 Sanch. *l. 2. sum. cap. 38. num. 18.* Suar. *tract. 3. de superst. c. 10. num. 6.* Nauar. *sum. cap. 11. n. 88.* Les si. *l. 2. c. 43. num. 53.*

166 Enim verò vt de diuinatione per sortes nonnihil attexam sors propriè est, cum aliquid fit, vt eius euentu considerato aliquid fiat, aut in: notescat. Tres sunt sortis species, *Consultoria Diuisoria, Diuinatoria.* Consultoria est, quando inquiritur, quid nam in aliquo arduo negotio sit agendum. Diuisoria, quando quæritur. **[22]** quid cui sit exhibendum Diuinatoria, quando inquiritur, quid sit futurum. Certè sors diuisoria multis in rebuslicita est, modo euentus non ex pectetur à dæmone, vel à Fortuna, tanquam aliquo Numine: sed simpliciter à Deo, & caueatur, ne alicui iniustitia fiat, neuè quidquam cõtra bonum publicum geratur: nec adhibeatur in electionibus Ecclesiasticis, imò neque in sæcularibus absque neces sitate: & modo diuina oracula non conuertantur ad terrena negotia, veluti vtendo ad sortiendum Euangeliorum libro. D. Tho. *2. 2. q. 95. a. 8.* Sanch. *l. 2. sum. c. 38. n. 56.* Suar. *de Relig. to. 1. l. 2. c. 12.* Reginal. *d. d.l. 7. n. 174.* sortes consultoriæ rarò sunt licitæ. Quia Deus non vult suam voluntatem sortibus indagari, sed Ecclesiæ, ac Sanctorum doctrina, ac petito à viris prudentibus consilio. Et sub anathemate in iure interdicuntur *c. sortes 26. q. 5.* At pos sunt es se licitæ in magnæ casu neces sitatis, quando super re necestario agenda humanum iudicium non sufficit, concurrentibus his conditionibus: Prima, vt debita reuerentia ad Deum sortes mittantur. Secunda, vt seruetur modus proportionatus, nè scilicet Sanctorum reliquiæ, aut Euangelia ad temporaria lucra conuertantur. Tertia, vt non fiat sortitio pro Beneficiis, aut officiis Ecclesiasticis quæ per electionem debent impertiri. Azor. *p. 1. l. 9. c. 21.* Filliuc. *tr. 24. c. 4. q. 11. n. 104.* Bonac. *to. 2. d. 3. d. 3. q. 5. pun. 3. n. 5.* Sigismund. à Bononia *tr. de election. dub. 26.* Demum sortes Diuinatoriæ sunt omnino illicitæ, ac superstiosæ. Quia nec ex natura rei, nec ex Ecclesiæ instituto rei cognoscendæ seruiunt: Ergo sunt medium improportionatum, & admiscetur tacita dæmonis inuocatio. *c. si quis Episcopus, 26. q. 5.* D. Tho. *2. 2. q. 65. a. 8.* Sylui. *inibi concl. 4.* Portel. *de dub. Regul. v. Beneficia, n. 21.*

167 Qui ioci causa ostendit, se velle futura diuinare excusari potest à lethali cum non adsit animus superstitiosus indagandi latentia, sed est potius vanitas, quam superstitio. Nec mortalis est Diuinatio per somnia, quando quis ex simplicitate fidem facile illis præstat, putans illa es se à Deo, vel tenuiter credit: aut quando quis credens somnium fortè es se à Deo, propter metum aut spemaliquid facit, vel omittit, seu cautius se gerit, dummodo aliud peccatum non intercedat. Quia hæc non est perfecta superstitio. Suar. *de superst. c. 9. & 10.* Les si. *l. 2. c. 43. n. 53.* Valent. *2. 2. d. 6. q. 12. pun. 4.* Nauar. *sum. c. 11. n. 37.* Laym. *l. 4. tr. 10. c. 3. n. 6.*

168 Cum taciti, & expres si eadem sit ratio, & different tantum inter se sicut completum & incompletum, perfectum & imperfectum intra eandem speciem: hinc diuinatio cum tacita dæmonis inuocatione malitiam habet eiusdem speciei, quam habet Diuinatio cum expres sa inuocatione gesta. In confes sione tamen explicandũ est, nùm fuerit cum tacita, an cum expres sa. Quia hæc al quando coniunctam habet hæresim, aut demonis adorationem, aut alia peccata explicanda neces sariò: Reginald. *l. 17. n. 174.* Sanch. *l. 2. sum. c. 38. n. 14.*

& 62. Suar. *de superst. c. 10. n. 2.* Filliu. *tr. 23. n. 72.* Laym. *l. 4. tr. 10. c. 3. n. 4.* Les si. *l. 2. c. 43. n. 28.*

169 Diuinatio siue fiat per aẽrem, siue per aquam siue per ignem, siuè per astra, siue per somnia: est eiusdem speciei in genere moris, quamvis in genere naturæ sit diuersæ. Quia quouis modo fiat, continet priuationem eiusdem perfectionis, ean demque habet cum recta ratione oppositionem. Vndè non est opus exprimere in in confes sione rem, per quam facta est diuinatio: diuersitas enim rei non mutat confes sarij iudicium, nec diuersam constituit speciem. Azor. *p. 1. l. 9. c. 12. q. 3.* Manu. *sum. c. 53. n. 4.* Sanch. *l. 2. sum. c: 38.* Sylui. *2. 2. q. 95. a. 3.*

170 Profecto qui diuinationes exercent, vel dininos consulunt, non sunt hoc ex capite excommunicati, nisi eorum diuinationes manifestè contineant, aut sapiant hæresim. Quia iure Canonico nulla talis excommunicatio ipso facto incurritu: quamvis eodem iure tales anathemate percutiendos præscribatur. *c. Non oportet. 6. q. 5.* Les si. *l.c. 43. n. 20.* Sanch. *l. 2. c. 38. n. 91.* Nauar. *sum. c. 27. n. 12.*

171 Diuinus quidem pecunias, quas à consulentibus pro responsis petitis & acceptis à dæmone non tenetur restituere. Quia iuxtà communem restitutionis regulam, quis non tenetur restituere pretium, quod ob rem turpem gerendam accepit: At diuinus operam suam turpem exhibuit. & ideo pretium non tenetur reddere. Manu. *sum. de diuinat. c. 7. n. 4.* Fernand. *p. 4. c. 6. §. 3. n. 4.* Nauarra *de restit. l. 2. c. 2. n. 117.*

CAPVT XVIII.

De Magia.

172 *MAGIA* est duplex, *natura lis* scilicet & *superstitiosa.* Naturalis *est ratio quædam operandi mira per causas naturales absque demonis opera* Hæcmagia per se mala non est, licet sit periculosa. Quia sub specie occultæ operationis naturæ diabolus facile se admiscet, & ita occultæ virtuti causæ naturalis tribuitur, quod ipsus præstigiis agitur. Magia autem superstitiosa (quæ à quibusdam diabolica nominatur) est ratio quædam operandi mira per signa ope *dæmonum.* sicut enim magia naturalis causis naturalibus vtitur: ita hæc vtitur signis, quæ sunt naturales quidem causæ, sed hæc signa, & total disciplina primum sunt à demonibus instituta, Filliuc. *tr. 24. c. 7.* Les si. *l. 2. c. 44. dub. 1.* Bonac. *to. 2. d. 3. q. pun. 5. n. 4.* Laym. *l. 4. tr. 10. c.â.n. 1.*

173 Magia ex genere suo peccatum est lethale. Quia continet tacitam, vel expres sam dæmonis inuocationem, ac proinde societatem, ac beneuolentiam erga illum, Fieri tamen potest, vt aliqui actus magici à peccato mortali excusentur ratione ignorantiæ vt si quis ignoret, vel non aduertat tacitam illam inuocationem, cum hæc sæpe sit valde occulta. Ratione autem leuitatis materiæ præcisè non crediderim vnquam es se veniale. Quia quod in re parua, vel ludrica dæmon inuocetur, per se non minus crimen est, quam si id in magna fieret. Tolet. *l. 4. c. 14. n. 12.* Filliuc. *tr. 24. n. 179.* Les si. *l. 2. c. 44. dub. 4. n. 26.* Diana *p. 5. tr. 5. resol. 29.* Sanch. *l. 2. sum c. 38. n. 18.*

174 Num aliqua opera ad magiam pertineant, tribus modis potest agnosci. Primo ex cogni-
[23]tione causarum, nempè si expres se diabolus inuocetur: si preces adhibeantur, quibus falsa sunt permixta: si characteres, imagines, sigilla, ligaturæ, specula, inunctiones, & similia,

præter Ecclesiæ morem. Quia cum effectus ad quem diriguntur, non pos sit expectari ex virtute talium causarum, vt quæ nullam in se habeant: nec etiam à Deo, cum nec ab ipso, necab Ecclesia quæ Spiritu Dei regitur, sint instituta, imò ab ipsa Ecclesia reprobantunsequitur eum à malignis spiritibus expectari. Secundo, ex conditione operationis, vt cum repentè curatur equus, vel homo absque diuino miraculo. Tertio, ex conditione effectus, si hic industriam superet humanam. Quia magi circa elementa [175] multa pos sunt, Domino permittente, videlicet tempestates, grandines, tonitrua, fulmina, ventos excitare, iísque lædere, & euertere arbores, segetes, animalia, ædificia. Præterea circa corpora hominum & animalium multa valent efficere, vt illa celerrime de loco ad locum transferre, illa transformare, non quidem intrinsecè figuram mutando, sed extrinsecùs ex vaporibus illam circumponendo. Pos sunt etiam morbos inferre occultos, qui nulla arte medica valeant curari. Pos sunt curare morbos cunctos, qui naturalibus valent pharmacis ablegari, & omnes, qui ab actuali dæmonis nocumento pendent. Pos sunt thesauros occultos reserare, opes pelago abditas extrahere, licèt id Deus raris simè permittat. Pos sunt Magi aliquo modo se inuisibiles efficere, vel translati alio, adstantibus non aduertentibus, vel aliquo corpore instar veli inter posito, quod simile sit corporibus adiacentibus. Pos sunt dæmones in hominem immittere, efficereque vt ab his obsideatur. Circà animam autem rationalem corpori coniunctam, omnia ea pos sunt Magi, (Dei permis sione dæmonum opera, quæ ex corporis dispositione, & imaginatione pendent, vt inferre amentiam, ad amorem illicitum excitare, ad odium circa hunc, vel illum accendere. Les si. *lib. 2. cap. 44. dub. 3.* Valent. *2. 2. d. 6. q. 12. punct. 2.* Delrius *lib. 2. Magic. qq. q. 8.* Azor. *to. 1. l. 9. c. 25.* Sanch. *l. 2. sum. cap. 40.* Suar. *de superst. l. 2. c. 15.* Tolet. *lib. 4. cap. 14.*

[176] Magiæ frequenter alia crimina sunt adiuncta, de quibus Magi sunt à Confes sariis, ac Iudicibus interrogandi, vt hæresis: multi enim ex iis non credunt, diabolum pœnis excruciandum æternis, aut es se damnatum, aut eos, qui ei adhærent es se damnandos: vt Apostasia: abnegant enim, Christum D. & sæpè Baptismo renunciãt. Vt Idololatria: accipiunt enim diabolum loco Dei, eique sacrificia litant, aliosque honores deferunt. vt Blasphemia in Deum, in Christi D. humanitatem, in Beatis simam Virginem, in Diuos omnes. Vt sacrilegium: sæpè enim in suis incantationibus rebus sacris vtuntur, & interdum ipsa sacerrima Eucharistia. Vt Luxuria; ac nefariæ cum dæmone commixtiones. Vt damna proximorum. v. gr. homicidia, præsertim infantium, mortes animalium, segetum, vastationes, & similia: in quibus patet Magos, & Sages dignos es se capitali supplicio, ac omnino è Republica eliminandos. De pœnis contrà Magos iure Ciuili, & Canonico impositis plura apud hos, quos cito Doctores. Suar. *de Relig. to. 1. l. 2. c. 19.* Reginald. *l. 17. n. 191.* Axor. *p. 1. l. 9. c. 26. q. 3.*

CAPVT XIX.

De Maleficio.

[177] *MAleficium est ars, ac potestas nocendi aliis ex pacto expres so, vel tacito cum dæmone.* Duplex est, *amatorium* scilicet, ad turpem amorem excitandum, & *veneficum,* ad nocendum aliis. Amatorium quidem nullius voluntatem potest ad amandum cogere: obiectiuo tantum excitat, commouendo phantasmata, quibus voluntas afficiatur. Quia licet sint quædam rerum naturalium, nempe herbarum, & lapidum vires & facultates, quæ concupiscentiæ flammam

pos sint succendere; nulla tamen est in rebus naturalibus facultas ingenita, quæ suaptè natura, excitet, alliciat, seu accendat hominem ad amandum hoc, aut illud obiectum: vnde quod quis ad amandum hunc, vel illum hominem excitetur, ex dæmonis prouenit facultate, qui hominem aliunde ad amandum in vniuersum excitatum, allicit ad amorem circa hunc, vel illum. Porro veneficium nocet alteri, vel in persona propria, eum lædendo, occidendo, aut sterilem reddendo, &c. vel in sua substantia, pecoribus, vineis, arboribus, &c. idque per tonitrua, aut pluuias, &c. Et in hoc etiam maleficio dæmon solus ad vocem malefici operatur: cum enim is vult alicui malum inferre, dæmon, qui exactè rerum omnium naturalium vim & naturam callet, clam applicat venena, inficit aërem, &c. Imo etiam ipse ingreditur corpora, & torquet homines. Si etiam maleficus intendat rebus nocere, dæmon excitat tempestates, cogit nubes, agros inundat, & grandine concutit, destruit vineas, sata populatur, tecta diruit. Clauis Regia *lib. 4. cap. 6. n. 23.* Tolet. *lib. 4. c. 16.* Filliuc. *tr. 24. c. 8. q. 1. & 2.* Reginald. *lib. 17. num. 175.* Azor. *p. 2. lib. 9. cap. 26. q. 1.*

178 Omnia maleficia ad quinque genera reuocantur. Primo ad dignoscendum occulta, & procul dis sita; vt consilia, & actiones personarum, quæ longe absunt. Secundo, ad morbos mirabiliter inferendos, causando homicidia, excitando dolores, vineas destruendo, sata, animantia: subuertendo domos, arbores, &c. Tertio, ad inducendum sanitatem. Quartò ad falsas, & præstigiosas apparitiones, & actiones. Quintò, ad motus, vel mutationes rerum, & effectus mirabiles, ac communi hominum iudicio impos sibiles. Vix enim aliquod maleficum potest reperiri, quod sub vno horum non contineatur. Syluest. *v. Maleficium. q. 5.* Clauis Reg. *l. 4. c. 6. n. 23.* Bonac. *to. 2. d. 3. q. 5. punct. 5. n. 3.*

179 Enim verò remedia maleficij pos sunt es se, vel *naturalia,* quæ plerumque paruam vim habent. Quia diabolus facilè omnem illorum actionem eludit, si velit: tamen sunt adhibenda. Vel sunt *supernaturalia,* nempe Fidei feruentes actus, Paptismi susceptio, Confes sio peccatorum, Eucharistiæ sumptio, Exorcismi Ecclesiæ, aqua lustralis, Diuorum reliquiæ, signum Crucis, Nominis Iesv, ac Deiparæ inuocatio cum ieiunio & oratione. Talia sunt *moralia,* id est, quæ pertinent ad pactum cum dæmone dis soluendum, quando nocet ex pacto: quod fit amouendo signa ma- **[24]**gica, ad quorum præsentiam nocumentum diabolus irrogat. Certè per huiusmodi Ecclesiastica remedia non semper homines liberantur; vel quia obstat peccatum illius, qui curat, vel illus, qui curandus est: vel ob maius spirituale bonum illius, qui patitur. Sanch. *lib. 2. sum cap. 41. n.* 25 Reginal. *lib. 17. n. 183.* Les si. *lib. 2. cap. 44. dub. 5.* Suar. *de Relig. lib. 2. cap. 17.* Filliuc. *tract. 24. cap. 8. q. 3.* Delirius *lib. 6. Magiæ cap. 2. q. 3. sect. 3.*

180 Nullatenus est licitum, etiam pro re graui, & bono publico vrgente, maleficorum, alias paratorũ, opera vti. Quia actio, quæ petitur, est interinsecè mala, & consequenter pro nullo bono consequendo, aut malo vitando, licitum est ita operari, & proinde nec petere: es set enim peccato alterius cooperari. Tolet. *lib. 4. cap. 16.* Suar. *de Relig. lib. 2. c. 18. n. 3.* Nauar. *sum. cap. 11. num. 19.* Sanch, *lib. 2. sum. cap. 41. num. 5.* Vnde maleficos consulere, vel eorum spectaculis interes se, quæ arte diaboli fiunt, vel ad hoc exhibere pecunias, est peccatum lethale. *Deut. 18.* Et in vtroque iure graues constitutæ sunt pœnæ tam contra maleficos, quam contra eos, qui ipsos consulunt. Qui enim obseruant Ariolos, Haruspices, Incantatores, vel eorum Philacteriis vtuntur, sunt ipso facto excommunicati, *cap. si quis 16. q. 5.* Et libri huius artis sunt comburendi ex indice Concilij Trident. Multi tamen à mortali in hoc casu excusantur ob iguorantiam. Quia nesciunt, ita à dæmone fieri. Nauar. *num. 31.*

181 Non licet petere, vt maleficus, vel alius vno maleficio, aliud dis soluat. Quia hoc es set maleficium, & cum diabolo pactum inire, seu consentire saltem in illius pactum, quod minimè licet. Rogari tamen potest maleficus, vt maleficium modo licito soluat, ea gerendo, quæ sine ope dæmonis pos sunt præstari imo quisque ius habet tollendi, ac destruendi ligaturas, nodos, capillorum volumina, & alia signa malefica à maleficis hoc fine apposita: vt diabolus nocere desinat: etiamsi ex ablatione malefici signi, aliquod damnum malefico, aut alteri sequatur, eo quod dæmon ita cum ipso malefico pactum inierit. Quia ex parte tollentis hæc signa nulla intercedit dæmonis inuocatio, vel cooperatio ad malefici damnum. Quando autem dubitatur, an maleficus sciat modum licitum dis soluendi præsumitur solùm callere modum superstitiosum: & consequenter ab eo peti non potest maleficij dis solutio: sed prius interrogãdus est, nùm agnoscat modum licitum. Quia petere cum illo dubio, es se se exponere manifesto rem illicitam postulandi periculo: & es set illum ad nouum piaculum inducere. Sanch. *lib. 2. sum. cap. 41.* Sylui. *22. v. Maleficium, q. 8.* Tolet. *lib. 4. cap. 16.* Nauarr. *sum. cap. 11. num. 29.* Suar. *de Relig. tom. 1. l. 2. cap. 18.* Filliuc. *tr. 14. cap. 8. q. 4. & 5.* Laym. *lib. 4. tr. 10. cap. 4. num. 9.*

182 Profecto si petens certus sit, maleficum scire licitè, ac illicite maleficium soluere: tunc licebit petere ab eo absolutè, vt maleficium soluat, quamvis præsumatur de eius malitia, fore, vt medio vtatur illicito. Quia quod petitur à malefico, potest ab eo bene & & male geri: scandalum autem pas siuum maleficus sua recipit ex malitia: illa enim petitio nec est mala, nec mali habet speciem: sed potius est bona, cum petens vrgenti neces sitate præmoueatur, & non teneatur ab huiusmodi petitione abstinere, cum graui suo, aut alieno incommodo. Quia ex omnium sententia licitum est petere ab vsurario mutuum, & ab infideli iuramentum, quando petens eis indiget, quamuis exploratum ei sit fore, vt ille sub vsuris mutuet, & hic per falsos Deos iuret. Suar. *de Relig. tom. 2. lib. 2. cap. 18.* Les si. *l. 2. c. 44. dub. 6.* Sanch. *de matr. lib. 7. d. 95. n. 11.* Diana. *p. 5. tr. 7. resol. 15.*

183 Confes sarius in audiendis maleficorum, aut maleficarum confes sionibus hæc præcipuè inquirere debet: An interces serit pactum aliquod cum dæmone, in quo promiserint, se abnegaturos Christum D. & Fidem Christianam abiuraturos? An Diabolum adorauerint? An actiones nefarias circa ineffabile Eucharistiæ Sacramentum exercuerint? An in tali peccato aliquam inierint hæresim, credendo Sacramento Ecclesiæ es se inania? &c. Quonam modo perfecerint maleficium, num scilicet ex rebus sacris, aqua benedicta, Oleo sancto, cera benedicta, imò etiam ex sacerrimo Eucharistiæ Sacramento? & an crediderint illis rebus ad huiusmodi effectus ines se virtutem: tunc enim sacrilegij, & hæresis rei proculdubio es sent. An personis, vel rebus damnum intulerint? quia tenetur ad restitutionem omnium damnorum, cum fuerint causa efficax damni. An expressè sacrificauerint dæmoni, vel cum eo rem carnalem inierint, vt solent Lamiæ, & Striges? Tolet. *lib. 4. cap. 6.* Suarez *de Relig. tom. 2. lib. 2. cap. 17.* Sanch. *lib. 2. sum. c. 40.* Clauis Reg *lib. 4. cap. 6. nem. 5.* Bonac. *tom. 2. d. 3. q. 5. punct. 5. num. 11.*

CAPVT XX.

De vana Obseruatione.

184 OBseruatio vana dicitur, cum aliqua ficunt, vel adhibentur ad aliquem effectum, ad quem nec à Deo, nec à natura vllam vim habent: v.g. cum ex consideratione alicuius fortuiti euentus coniicit quis aliquid prosperi, vel aduersi, & in de suas moderatur actiones. Certè superstitio vanæ Obseruationis hoc à superstitiosa diuinatione differt, quod diuinatio referatur tota ad singularum rerum occultarum cognitionem indebito modo consequendam. Obseruatio vero superstitiosa refertur vlterius ad obtinendas alias commoditates siue animi, siue corporis: nempè ad potiendum nuptiis alicuius puellæ, ad sanitatem, vitæ prorogationem, cognitionem linguram, artem aliquam difficilem ex tempore addiscendam, ad consequendam miram in disputando subtilitatem sine exercitio: non tamen diabolus verè ipsis scientiam confert infusam, sed ipse in illis loquitur, & mouendo eorum imaginationem, illis persuadet, quid loquantur: cuius signum est, quod quando conuertuntur, & diabolo renunciant, ad pristinam redeunt ruditatem. Vnde hæc Obseruatio vana mediis inutilibus minimè à diuina prouidentia constitutis procurat præfatas commoditates, & varias corporum immutationes, & vt à dæmone opera nostra dirigantur: vt quando adhibentur preces vel voce, vel scripto, vel appensæ collo, concurrentibus aliis yariis **[25]** circunstantiis, ex quibus appareat, preces illas minimè ad Deum referri, quasi ab illo expectetur effectus: sed ad dæmonem saltem tacitè & implicitè inuocatum. D. Tho. *2. 2. q. 96. art. 1.* Sanch. *l. 2. sum. c. 40. n. 1.* Les si. *l. 2. c. 43. dub. 10. n. 61.* Filliuc. *tr. 24. c. 6. q. 1.* Valent. *2. 2. d. 6. q. 13. pun. 2.* Azor *p. 1. l. 9. cap. 22.* Bonac. *to. 2. dict. 3. q. 5. pun. 4.* Nauar. *sum. c. 1. n. 31.* Layman. *l. 4. tr. 0. cap. 4. num. 6.*

185 Vanæ obseruationis tres sunt species ad quas omnes reduci pos sunt. *Ars notoria, Obseruantia sanitatum, & Obseruantia euentuum,* siue fiant cum expres sa, siuè cum tacita dæmonis inuocatione. Ars notoria est superstitio, qua quis credit, se consequuturum scientiam absque labore per quædam ieiunia, orationes, inspectiones figurarum, ignotorum verborum prolectiones, & alia similia vana, & inefficacia: & hæc superstitio est peccatum lethale ex suo genere. Quia saltem tacitè diabolum inuocatur, eique potestas infundendi subito animæ scientiarum habitus attribuitur, quod solius est Dei. Licitum tamen est, vti scientia ope dæmonis acquisita, modo conseruatio, ac vsus illius scientiæ non pendeat à dæmone. Quia cognitio seu scientia ex se bona est, & peccatum, quo acquisita fuit, pertransiit. Suar. *de superst. l. 2. cap. 17. num. 1.* Sanch. *l. 2. sum. cap. 41. & 42.* Layman. *l. 4. tract. 10. cap. 4. num 6.*

186 Obseruatio sanitatum est, quando adhibentur aliqua verba, vel alia signa, aut cæremoniæ inanes ad hominum, vel animantium morbos curandos, sistendum sanguinem, mitigandum dolores, ad conseruandam vitam, seu valetudinem: ad se præstandum contra læsiones hostium, vel casus fortuitos immunem, &c. Hùc etiam pertinent superstitiosi illi effectus, qui actiuitatem causæ naturalis applicate exuperant, & qui fiunt sine motu locali, & quando statim euanescunt. Bonac. *tom. 2. dict. 3. quæst. 5. punct. 4. num. 7.* Les si. *l. 2. cap. 43. dub. 10. num. 63.* Filliuc. *tract. 24. numer. 157.* In dubio autem, an effectus sint à causa naturali, an verò vires eius excedant? præsumendum est à causa naturali prouenire. Quia dubium est in partem mitiorem explicandum. Suar. *de superst. l. 2. cap. 15.* Layman. *l. 4. tract. 10. cap. 4. num. 6.* Clauis Reg. *l. 4. cap. 6. num. 2.* Sanch. *sum. l. 2. cap. 40. num. 44.* Eodem etiam pertinent omnia periammata, amuleta, breuia, inuolucra, reliquiæ, verba sacra, preces scriptæ, quæ gestantur à queisdam, ne pos sint lædi, aut nè sanguis profluat, aut ob alios fines hurusmodi, si contineant aliquas circumstantias parergas tanquam neces sarias. Sylui. *2. 2. quæst. 96. art. 4.* Nauar. *sum. cap. 11. num. 34.*

187 Equidem tres regulas as signarim ad affectum superstitiosum dignoscendum. Prima est quando media inutilia adhibentur tanquam neces saria ad illum effectum, verbi gratiâ si tot Crucis signa tanquam neces saria adhibeantur. Secunda, ex modo operandi, præssertim ex distantia loci. Tertia, quando effectus superat causarum naturalium actiuitatem: seu quando constat, effectum non pos se aliundè prouenire quam à solo bono, vel malo spiritu. Delrius Magiar. *l. 2. cap. 5. & 6.* Suar. *de superst. l. 2. cap. 15. num. 14.* Tolet. *l. 4. cap. 14.* Sanch. *l. 2. sum. c. 40. num. 43.*

188 In his, & similibus obseruantiis est superstitio mortalis ex genere suo, si animus sit huiusmodi circumstantias adhibendi, tanquam ex se efficaces ad effectum à Deo impetrandum, nempè sanitatem, seu rerum suarum incolumitatem. Dupliciter autem potest accidere, vt hæc vana Obseruatio sit veniale piaculum. Primo, propter ignorantiam vincibilem, non cras sam. becundo, si hisce vanitatibus quis des operam non quasi efficacibus, sed tantum vanis ex leuitate quandam. Nauar. *sum. cap. 11. num. 37.* Les si. *l. 2. cap. 43. dub. 10. numer. 64.* Sanch. *l. 2. sum. cap. 40. numer. 43.* D. Antonin. *p. 2. tit. 12. c. 1. 1. §. 13.* Filliuc. *tr. 24. nmer. 161.*

189 Ex paruitateautem materiæ non est in Obseruationibus huiuscemodi veniale piaculum. Quia huius delicti deformitas consistit in hoc, quod quis sibi, vel dæmoni tribuit effectum Dei proprium, quando causa adhibita non est ad eum sufficiens. Deinde quia expres se aur tacitè commercium cum dæmone initur: quælibet vero harum deformitatum secundum se abstrahendo à quantitate materiæ, est admodùm grauis, Puto tamen dari paruitatem materiæ excusantem à mortali pos se, quoties non interuenit pactum expres sum cum dæmone; v. gr. si quis seme lioco, & ad experiendum effectum curiositatis causa, faciat annulum super filum circumagi, Valen. *2. 2. dict. 6. q. 13. pun. 3.* Sanch. *2. sum. cap. 40. numer. 44. & 47.* Azor. *p. 1. l. 9. cap. 25. q. 2.* Suar. *de superst. l. 2. cap. 15. numer. 25.* Nauar. *sum cap. 11. numer. 36.*

190 Haud sunt simpliciter de superstitione damnandi hormines, seu familiæ aliquæ, quæ dant operam quibusdam morbis medendis, vt affecto canis rabidi morsu. Quia nullu sufficienti ratione probari potest, horum officium es se superstitiosum, quamquam tales personæ ab Ordinariis diligenter sunt examinannæ, priusquam hoc munus exercere permittantur. Inspiciendum enim est, an hoc remediis naturalibus exerant, vel ex gratia gratis data, vel ex pacto cum dæmone: nam in his facile enenire potest dæmonis deceptio. Confes sarij autem magnam adhibeant circumspectionem in iis absoluendis, qui ad sanandos morbos remediis externis vtuntur, virtuae naturali carentibus ad effectus huiusmodi, quamvis publicè permitantur. Delrius *l. 4. c.q. 41.* Sanch. *l. 2. sum c. 40. n. 44.*

191 Denique Obseruantia euentuum est, quando fortuitò aliquid occurit, ex quo sibi vel alteri aliquid aduersi, vel læti coniectat, & inde suas moderatur actiones, obseruans loca, verba audita, tempora, vel occus sus hominum aut animalium v. gr. si domo egredienti vulpes, aut canis occurrat, aut cadauer, &c. indeque occasionem sumat credendi, negotium, aut diem sibi futurum infaustum, aut exitiale. Filliuc. *tr. 24. c. 6. q. 8.* Bonac. *to. 2. d. 3. q. 5. pun. 4. numer. 21. 22. & 23.* Les si. *l. 2. c. 43. n. 66. & 66.* Clauis Reg. *ll. 4. cap. 6. n. 5.*

[26] CAPVT XXI.

De Blasphemia.

192 BLasphemia *est locutio falsa contra Deum, sanctos, autres sacras per modum contumeliæ.* Dicitur locutio, vt comprehendat blasphemiam, & vocalem. Quia sicut in Fide duo sunt, as sentiri articulis Fidei, & eos corde vel ore pronunciare: ita in infidelitate duo sunt, dis sentiri veritati reuelatæ, & dicere intus, vel foris contraria Fidei: prima duo pertinent ad Fidem, ac Fidei profes sionem: alia duo ad infidelitatem, & Blasphemiam. Dicitur *falsa,* quia omnis Blasphemia aliquid falsitatis habet, siue ex vi enunciationis, siue ex intentione blasphemantis, siue ex modo elocutionis. Verbi gratiâ Deus nostra non considerat. Deo pœniteat. Vtinam hoc Deus ignoraret, &c. Quamuis enim in oratione imperatiua, & optatiua non pos sit es se falsitas, vt docent Philosophi: intentio tamen loquentis, & modus loquendi in actu exercito quandam inuoluunt falsitatem. v. gr. Deum pos se tangi pœnitentia, Deum pos se aliquid ignorare. Dicitur. *Contra sanctos, aut res sacras.* Quatenus scilicet ad Deum pertinet: tunc enim talis Blasphemia vltimo tendit in Deum, atque adeò est eiusdem speciei cum Blasphemia immediata. D. Thom. *2. 2. quæst. 13. art. 1.* Valent. *ibi, dict. 1. quæst. 13. punct. 1.* Bannez *quæst. 23. art. 1. notat. 2.* Sanch. *l. 2. sum. cap. 32. num. 6.* Tolet. *l. 4. ca. 13.* Filliucius *tract. 25. num. 6. & 9.* Nauarr. *cap. 11. num. 80.* Reginald. *l. 18. num. 195. & 196.*

193 Blasphemia propriè, & formaliter est contra Religionem, & laudem Dei. Quia est quædam contumelia verbalis in Deum, vel in sanctos. Pres sius tamen vsurpando Blasphemiæ nomen pro verbo contumelioso continente, vel sapiente hæresim, Blasphemia Fidei opponitur iuxta D. Thomam citatum. Vt quando Calninista dicit, Christum in Eucharistia non es se adorandum, quia ita sentit: Hic actus est directè imperatus ab infidelitate, seu hæresi; ac confes sioni Fidei contrarius. Similiter si quis dicat Deiparam, non es se Virginem animo abnegandi Fidem saltem exterius, licèt interius non ita sentiat. Quia significatio contraria Fidei, quæ est in ipsa materia, sen verbis, est directè volita: ideo enim profert blasphemus huiusmodi verba, vt per ea significet, res ità se habere, & se ita credere. Les si. *l. 2. c. 45. dub. 5. n. 25.* Nauar. *sum. c. 12. n. 82.* Filliuc. *tr. 25. n. 11.*

194 Blasphemiæ peccatum, sicuti & hæresis in intellectu consistit: quamvis requirat prauam voluntatis dispositionem, seu affectionem formalem, vel virtualem: exterioribus autem verbis, seu signis manifestatur, magisque consummatut. Vnde si quis nutu, vel alio facto externo: v.g. in cœlum expuendo, Deo inferat contumeliam hoc peccatum non erit à Blasphemia distinctum, sed ad eam reducendum. Suar. *to. 2. de Relig. tr. 3. l. 1. c. 4. n. 3.* Les si. *l. 2. c. 45. dub. 5.* Filliu. *tract. 5. num. 16.*

195 Blasphemia est duplex, alia *hæreticalis,* alia *simplex.* Hæreticalis est illa, quæ Fidei articulis directè opponitur, seu qua aliquid as seritur Fidei contrarium, nempè quando quis intellectu his, quæ corde vel ore dicit, as sentitur, tribuendo Deo aliquid, quod ipsi non conuenit: v. gr. improuidum, iniustum es se: tunc autem blasphemus huiusmodi hæreticus est, pœnisque hæreticorum subiacet. Simplex autẽ Blasphemia seu non hæreticalis dicitur illa, quæ nec formaliter, nec virtualiter continet falsitatẽ contra Fidei veritatem: quales sunt Blasphemiæ illæ, quæ per modos optandi, imperandi, aut imprecandi proferũtur: seu illæ, quæ fiunt nominãdo aliquid, quod reperitur in Deo verè sed per modum contumeliæ, & irrisionis: vt si quis nominet membra Christi (calamus ipse hotret) pudẽda. Sanch. *l. 2. sum. c. 32. n. 11. & 36.* Azor *p. 1. l. 9. c. 28. q. 1. & 2.* Laym. *l. 4. tr. 10. c. 6. n. 7.* Suar. *to. 2. de Relig. c. 5. n. 8.* Filliuc *tr. 25. n. 16.* Tolet. *l. 4. c. 13. n. 8.*

196 Haud est propriè Blasphemia in ira vel rixa cum aliquo quidquam explicite vel implicite de Deo enunciare, quod sit verum, v. gr. *Corpus Dei, Vulnera Dei, Dei Sacramenta:* si

effectus indignationis contra Deum non tendat, sed tantum contra hominem, vel animantia, queis aliquis irascitur. Vnde tale peccatum potius est irreligiositas, quam Blasphemia: & subinde veniale est: quamuis ob scandalum, vel periculum blasphemandi formaliter fieri pos sit mortale Nauar. *sum. cap. 12. numer. 85.* Caiet. *v. Blasphemia.*

[197] Frequentius Blasphemia est peccatum mortiferum. Quia ex natura sua grauẽ Deo in sert iniuriam grauius quidem idololatria, periurio, voti violatione, ac sacrilegio. Potest tamen es se veniale ex indeliberatione, & inaduertentia: vt cum aliquis ira percitus, non aduertit verba Blasphemiæ quæ profert. Suar. *to. 2. de Relig. tr. 3. l. 2. c. 6.* Nauar. *c. 12. n. 84.* Filliuc. *tr. 25. n. 20.* At si homo ita Blasphemare es set as suetus, vt nec curaret correctionem in statu mortalis peccati es set ob culpam præcedentem, id est, quia non abstulit occasionem peccati vnde ipsi indirectè, & in causa Blasphemia voluntaria censeretur. Laym. *l. 4. 10. c. 6. n. 3.* Sanch. *l. 3. sum. c. 5.* Tolet. *l. 4. c. 13.* Ratione autem paruitatis materiæ non videtur, fieri pos se veniale peccatum. Quia non datur paruitas materiæ in Blasphemia: cum Deo grauem inferat iniuriam; nisi ita icco proferatur, vt reputetur minimè Deo irriuerentiam afferre. Bonac. *10. 2. d. 3. q. 8. pun. 3. n. 2.* Reginald. *l. 18. n. 198.* Diana *p. 5. tr. 5. resol. 3.*

[198] Aliquid falsi de Deo dicere ioco aut alio sine, non ex indignatione, Blaphemia non est: è cõtra vera dictitare de Deo irrisoriè, aut cum indignatione, est plane Blasphemia. Quia tunc in actu exercito & implicitè significas, Deum indignationem, aut irrisionem mereri. Valent. *to. 3. ld. 1. q. 13. pun. 1.*

[199] Omnes Blasphemiæ, quæ hæresim non continent, sunt eiusdem speciei tàm contra Deum, quam contra sanctos. Quia quæcumque Blasphemia sit, repugnat Religioni, qua tribustur Deo cultus: At Religio, qua tribuitur cultus Deo & sanctis propter Deum, est eiusdem speciei: Ergo. Attamen si Blasphemia procedat ex odio, vel desperatione, vel infidelitate: id erit in Confes sione explicandum. Quia etsi ipsa Blasphemiæ malitia per se sit eiusdem rationis tamen accedi noua, ac distincta malitia, ex motiuo, à quo procedit. Item est explicandũ **[27]** an procedat ex odio in Deum volita: an indirectè, vti fit in damnatis: & an fuerit directè. Hæreticales verò Blasphemiæ inter se differunt; vnde in Confes sione es set dicendum: To Blasphemias hæreticales protuli: & tot non hæreticales. Caiet. *v. Blasphemia.* Azor. *lib. 9. cap. 28. quæs. 10.* Qualitas autem Blasphemiæ explicanda neces sa[200] riò non est, in sententia nostra probabiliori, circumstantias non mutantes speciem non es se neces sariò in Confes sione aperiendas. Scio ex aliorum mente adhuc aperiendam es se Blasphemiæ qualitatem. Quia hæc non est solùm aggrauans circumstantia, sed in hac duplex intercedit malitia, vna contra personam, quæ contumelia asficitur, cum sit per se honore digna, & adoratione Duliæ: altera quatenus redundat in Deum, & ipsi censetur principaliter fieri. Clauis Reg. *lib. 6. cap. 13.* Reginald. *l. 18. n. 101.* Suar. *de Relig. tom. 2. tract. 3. lib. 1. num. 29.* Sanch. *lib. 2. sum. cap. 32. n. 29.* Layman. *lib. 4. tract. 10. cap. 6. num. 12.* Quid sentiam proprio Problemate exponam.

[201] Plures pœnæ blasphemis præscriptæ, Iure ciuili morte plectuntur, aliquando triremibus, exilio, linguæ plectuntur abscis sione. Iure canonico olim blasphemantibus erat constituta pœnitentia solemnis, Clericus deponi iubebatur, laicus autem anathemate percuti. Verum hæ pœnæ modo non videntur vsu receptæ. Nonnullis tamen in Prouinciis solet Blasphemia notoria quoad absolutionem as solet reseruari. Reginald. *lib. 8. n. 102. & 103.* Azor. *p. 1. l. 9. c. 18. q. 9.* Tolet. *cap. 13.* Suar. *de Relig. tom. 2. tract. 3. lib. 1. o ap. 7. num. 2.*

202 Mixti fori est Blasphemiæ crimen, ideo tam per Ecclesiasticum Iudicem, quam per sæcularem puniri potest, & datur locus præuentioni. Inquisitores autem hæreticæ prauitatis pos sunt de eo cognosci, quando continet, ant sapit hæresim. Clauis Reg. *l. 6. c. 13. n. 20.* Filliuc. *tr. 25. n. 35.* Azor. *lib. 9. c. 28. q. 10.* Diana *p. 4. tr. 8. resol. 9.*

203 Monuerim, eos, qui as sueti sunt, maleficia in Deum, vel in Diuos iactitare, non es se simpliciter à Confes sione facramentali arcendos: sed ab ea ad tempus deberi seiungi, vt interim prauam consuetudinem exuant, & aliqua ex parte deponant. Si verò absolutio commodè differri non pos sit, & signa manifesta detestationis huius sacrilegæ dederint impietatis, absoluantur, imposita salutari pœnitentia agnata quidem criminis grauitate: Azor. *lib. 9. c. 28. q. 18.* Sancius *in select. d. 20. n. 7.*

CAPVT XXII.

De Tentatione Dei.

204 *TEntatio Dei est actus contra Religionem, quo quis absque iusta causa aliquid dicit, vel sacit, ad capiendum experimentum de diuina perfectione,* vt de potentia, de sapientia, de iustitia, de misericordia, de voluntate, de aliisque Dei attributis. Dixi hoc peccatum *contra Religionem es se,* quia est quædam contra Deum irreuerentia velle de ipsius perfectione experimentum sumere absque iusta causa, relictis mediis ab eo institutis. Quia nullus præsumeret, Deum tentare, si de eius excellentia certus es set; At quippiam agere ex incertitudine de Dei excellentia, ad diuinam irreuerentiam proculdubio pertinet. Quamuis ergò quod quis Ceum tentet, pos sit ex alio vitio prouenire, nempe ex incertitudine Fidei, ex defectu Spei, ex præsumptione, ac similibus: ipsa tamen Dei tentatio directè ad irreligiositatem pertinet. D. Tho. *2. 2. q. 97. a. 1.* Sylui. *ibi* Nauarr. *cap. 11. sum. num. 40.* Sanch. *lib. 2. sum. c. 34. num. 1.*

205 Dupliciter potest quis Deum tentare, vel *expreßè,* vel *tacitè,* seu interpreratiuè. Tentat expressè, qui dicit, aut facit aliquid ea intentione, vt experimentum capiat de Dei bonitate, vel potentia, siue pro se, siue pro aliis: verbi gratiâ, qui à Deo petit miaaculum, vel qui se præcipitem agit in puteum, vt experiatur, an se Deus lædi permittat Tentat tacitè, qui aliquid gerit absque intentione expres sa capiendi experimentum de diuina perfectione: illud tamen quod agit, ex se, & suaptè natura ad nihil aliud referri potest, quam ad sumendum documentum de aliqua Dei perfectione: verbi gratiâ, cum quis, relictis mediis naturalibus à Deo ordinatis, ægritudine pres sus vult sanitari restitui: vel qui relicta scala, vellet è turri per aëra descendere. Certè ad tacitam hanc, seu interpretatiuam Dei Tentationem requiritur, vt effectus expectetur, vel petatur à Deo. Suar. *tom. 1. de Relig. tract. 3. lib. 1. cap. 3.* Les si. *ib. 1. cap. 45. num. 3.* Layman. *lib. 4. tract. 10. cap. 5.* Reginald. *l. 17. n. 226.* Filliuc. *tract. 22. num. 261.*

206 Verùm Tentatio Dei expres sa & formalis, regulariter loquendo, si fiat absque iusta causa, peccatum est lethale. Quia est quidam Dei contemptus. v. gr. si proueniat ex cras sa ignorantia, vel ex dubitatione earum rerum, quas homo scire debet. Et quando coniungitur cum aperto vitæ periculo, aut grauis læsionis. Et quando adest periculum scandali. Et si ex curiositate quis petat miracula, quia notabilis irreuerentia est, cum Deo agere quasi cum curiositatem fautore. Suar. *oom. 1. tract. 3. l. 1. c. 2. n. 16.* Ses si. *l. 2. c. 45. dub. 1.* Tolet. *lib. 4. c. 19.* Sanch. *lib. 2. sum. cap. 34. num. 5.*

[207] Ex his deduco, Dei Tentationem es se mortalem, te Martyrio temerè, & absque iusta causa offerri. (Tunc autem iusta adest causa, quando Martyrium est sub præcepto, vel sub consilio.) Quia est in re graui, & prouocantur infideles absque causa ad mortaliter delinquendum. Quod si aliquando sese Martyres supplicio offerebant, id erat obtinendæ Fidei ex graui neces sitate, & diuini instinctus excitatione. D. Thom. *2. 2. q. 124. a. 1. ad 3.* Caie. *libid.* Nauar. *sum. cap. 11. n. 41. & 51.* Syluest. *v. Martyrium.* Mortalis etiam est Dei Tenta [208] tio, si quis sine præuia meditatione, nec coactus insta causa prædicare contendat, sperans fore, vt Deus sibi dicenda inspiret, dummodo animo Dei tentandi id gerat: secus si non eo animo, nec scandalum nec aliquod detrimentum notabile sequatur: tunc enim erit veniale Præterea venialis erit Dei Tentatio, ratione inconsiderationis, aut [209] ignorantiæ non cras sæ. Ratione paruitatis materiæ, seu periculi, cui se quis exponit. Vt in leui morbo nolle medicinis vti, sperando vanè salutem à Deo, non petitò miraculo. Nauar. *citat.* Lopez *p. 1. Instruct. cap. 41.* Sanch. *l. 2. sum. cap. 34. num. 16.*

[210] Iusta causa, Deum tentandi pro aliis est vel *ne ces sitas,* vel *vtilitas.* Neces sitas quidem, cum non apparet facultas viam Dei aliter manifestandi: quomodo Elias Deum tentauit, vt populus incredulus eum reciperet, & Prophetas Baal comminueret. Vtilitas verò, cum **[28]** speratur probabiliter fructus in his, in quibus Deum manifestari volumus: vt quando quis petit miraculum ad infidelium confionem. Hoc autem non nisi admodum est gerendum: quia mircula petenda non sunt, nisi vel ex diuina reuelatione, vel ex instinctu Spiritus sancti interno, vel nisi neces sitas & vtilitas omninò euidens fuerit: alioqui temerè attentat facere miracula se, fidéque suam ludibrio exponit. D. Thom. *2. 2. quæst. 124. art. 1. ad 1.* Layman. *lib. 4. tr. 10. c. 5. num. 2.* Tolet. *lib. 4. c. 19. n. 8.* Azor. *p. 1. lib. 9. c. 2. q. 7.* Les si. *lib. 2. cap. 45. num. 5.*

[211] In confes sione explicandum, num Tentatio Dei fuerit expres sa, num tacita. Quia Tentatio Dei expressa differt specie à tacita, seu interpretatiua: procedere enim solet ex principiis, & causis moralibus longè diuersis, & diuersimodè diuniæ reuerentiæ aduersatur. Tum etiam, quia exigitur manifestatio intentionis, qua factum est opus, quo tentari Deus dicitur: quando enim tentatio expres sa procedit ex dubio de aliquo Dei attributo, tunc es set coniunct malitia lethalis contra fidem Suar. *tom. l. tract. 3. l. 1. cap. 3. num. 6.* Sanch. *lib. 2. sum. c. 34. n. 11.* Reginald. *lib. 17. num. 227.*

CAPVT XXIII.

De Sacrilegio.

[212] *SAcrilegium* dicitur à *sacris legendis,* id est suffurandis. Vnde primò videtur impositum ad significandum furtum rei sacræ: postea tamen extentum est ad siganandam omnem inueriam, aut violationem rei sacræ. Rectè ego sacrilegium definitur, *Violatio rei sacræ.* Res sacra vocatur, quæ ad Dei cultum peculiari modo est dedicata. Hæc autem dicitur violari, quando indignè, seu contra reuerentiam Deo in rebus ipsi dicatis debitam tractatur. Suar. *lib. 3. de sacrileg.* Les si. *lib. 2. cap. 45. um. 6.* Layman. *lib. 4. tract. 10. cap. 7.* ex D. Thom. *2. 2. q. 99. a. 1.*

[213] Tres Sacrilegij species distinguo. Primam *con tra personas sacras,* secundam *contra loca sacra,* tertiam *contra res alias sacras.* Et nullum existimo sacrilegium es se, quod ad tria hæc reduci non pos sit. Nomine locorum sacrorum intelligitur Templum authoritate Episcopi

consecratum, Monasteria, Hospitalia, & alia loca, consecratione Episcopali Deo dicata. Nomine rerum sacrarum signantur Sacramenta, vasa sacra, vestes sacræ, & alia huiusmodi. Ideo committitur sacrilegium violando ea, quæ vel significant sacra: vt sunt sacra verba; vel repræsentant sacra; vt sunt imagines Christi Domini, & Sanctorum; vel adhibentur tanquan instrumenta in sacris administrandis: vt sunt calices; vel efficiunt sanctitatem, vt sunt Sacramenta. Azor. *part. 1. lib. 9. cap. 27.* Filliuc. *tract. 24. num. 222.* Bonacin. *tom. 2. d. 3. quæst. 6. punct. vnic.* Nauarr. *summ. cap. 27. num. 98.* Reginald. *lib. 19. num. 57.*

214 Quatuor modis contingere potest Sacrilegium contra *personam.* Primò inferendo manus violentas in Clericum, vel Religiosum aduersus priuilegium Canonis, *cap. si quis suadente, 7. q. 4.* quod ex motiuo virtutis Religionis Ecclesiasticis, ac Deo sacratis personis est conces sum. Malitia autem huius sacrilegij primario oritur ex Ecclesiæ, Religionis motiuo, prohibitione: vnde sublata etiam excommunicatione, es set, remanente prohibitione, Sacrilegium. Secundo patratur, personas Ecclesiasticas subiiciendo sæcularis fori iudicio, aduersus priuilegium exemptionis illarum. Et hoc Sacrilegium diuersum est à percus sione: vnde si Iudex tanquam priuata persona feriat Clericum, vel tanquam Iudex illum violenter detineat, non satisfaceret confes sioni dicendo generatim, se manus violentas in Clericum iniecis se: sed debet exprimere, se id ges sis se iurisdictionem exercendo, quæ iniuria longè est diuersa, ideòque censuræ multiplicatur. Tertiò perpetratur Sacrilegium per impositionem tributi exigendo iniustè à Clericis temporaria bona; quia fit contra immunitatem Clericis conces sam: fiet ergo peculiaris iniuria, & consequenter distincta Sacrilegij erit species. Quartò committitur luxuriosè violando Corpus sacratum continentiæ perpetuæ voto. Quod intelligendum est tem de persona, quæ aduersus proprium votum fornicatur, quam de altera, quæ turopitudinis est complex. D. Thom. *2. 2. quæst. 99. art. 1.* Filliucius *tract. 24. num. 227.* Layman. *lib. 4. tract. 10. cap. 7. num. 10.* Les sius *lib. 2. cap. 45. num. 12.*

215 Ad secundam speciem sacrilegij attinet quidquid contra sanctitatem loci sacri geritur. Profectò locus sacer censetur ille, qui publica est ad sacrificium Mis sæ, vel alia Ecclesiæ Sacramenta, aut diuina Officia celebranda, authoritate dedicatus: tametsi necdum consecratus, aut benedictus sit. Priuata verò Oratoria non consecrata, nec benedicta, aut eremitoria inter loca sacra numerari non debent, etiamsi Episcopus dederit Mis sam in eis celebrandi facultatem: quapropter neque Ecclesiastica immunitate huiusmodi priuata Oratoria gaudent. Porrò locus sacer latius patet, quam Ecclesia. Nam locus sacer censetur quicumque ad vsum pium, & religiosum publicè destinatus, ac veluti Deo dicatus est, ideòque profanis vsibus deputari amplius non potest. Vndè inter loca sacra annumerantur Monasteria & Xenodochia Episcopi authoritate erect. Ecclesia verò appellatur locus, qui ab Episcopo consecratus, aut alia ratione, verbi gratiâ, Crucis erectione deputatus est ad publica Officia diuina, & Sacramentorum vsum. At iuxtà priuilegiorum extensionem nomine Ecclesiæ in fauorabilibus veniunt etiam Monasteria, Xenedochia, & alia pia loca. Syluest. *v. Hospitale, num. 4.* Sà *v. Ecclesia, num. 1.* Couarruu. *2. resolution. cap. 20. num. 4.* Layman. *l. 4. ttact. 10. cap. 7. num. 6.*

216 Patratur Sacrilegium quoties id fit, quod iure prohibetur sacro in loco, seu in Ecclesia gerendum. Prohibita autem ad tria capita pos sunt reuocari. Primum est, gerere in ea acum, quo ipsa polluitur. Secundum, vti Ecclesia tanqua, communi loco ad actum profanum exercendum. Tertium loci sacri immunitatem violare. Suar. *lib. 3. de sacril. cap. 4.* Filliuc. *tract. 2q. num. 235.*

[217] Ad primum caput reuocantur quinque actus prohibiti in Ecclesia, quibus polluitur. Primus est hominis occisio, quæ sit culpabilis. Secundus est **[29]** humani sanguinis effusio, potest enim ades se effusio absque homicidio & hoc siue illa, vt si homo suffocetur. Tertius est, effusio humani seminis. Quartus excommunicati vitandi sepultura. Quintus sepultura non baptisati. Profecto quoad primum vt homicidium Ec [218] clesiam violet, debet es se voluntarium, & iniuriosum, & intra ipsam Ecclesiam patratum, & consummatum. Hinc excluditur homicidium casuale, inuoluntarium, supra Ecclesiæ tectum, vel circa ipsius parietes factum. Violaretur autem Ecclesia per mortem rei in ea à Iudice executioni datam. Quia talis mors non solum est iniuriosa Ecclesiæ, sed etiam reo, qui ius habet, tali in loco non interfici. *cap. Proposuisti, de consecr. cap. vni. de consecr. in 6. cap. Consuluisti, de consecr. cap. Ecclesiam de consecr. d. 1.* Reginal. *l. 9. n. 11. 7.* Suar. *3. p.d. 8. sect. 4. de Euchar.* Graf. *l. 2. c. 48. n. 24. & 25.* Coninch. *q. 93. a. 3. dub. 1.* Quod ad secundum, debet sanguinis effu [219] sio es se iniuriosa: vnde si fiat ad sui defensionem cum inculpatæ tutelæ moderamine, vel ad amẽte, vel à furioso, vel à puero nondum vsurationis prædito, vel casu à tegula aut lapide excidente, non polluitur Ecclesia. Quia effusio illa non est iniuriosa. Præterea requiritur aliqua sanguinis abundantia, & non sufficiunt duo, vel tres guttæ. Polluitur etiam Ecclesia, si vulnus exeratui in ipsa, & sanguis extra profluat: è contra autem non polluitur, cum aliquis extra Ecclesiam vulnus accipit, & in illa postmodum sanguinem emittit. Nec violatur, quando in illa existens aliquis telo, vel sclopeto, seu armnis mis silibus vulnerat, percutit, aut confodit eum qui extrà versatur: nec circumstantiam Sacrilegij tunc confiteri tenetur. Quia non consummatur peccatum percus sionis, aut occisionis in loco Sacro. Dianæ citans Marchinum, Fagundes, Sa, & alios, *p. 6. tr. 6. resol. 24.* Nec Sacrilegium erit, si vnum occidas, aut vulneres in loco Sacro, quem nec formaliter, nec virtualiter intendebas occidere, vel vulnerare, intendendo tamen alium. Quia occisio respectu illius fuit inuohuntaria, & casualis. Vnde talis nec irregularitatem incurret *cap. si quis de homic. volunt.* Suar. de censur. *dict. 22. sect. 1.* Fagund. *de præcep. 2. l. 4. cap. 4. numer. 15.* Quoad tertium actum, scilicet seminis [220] effusionem humani, polluitur Ecclesia si venereus actus in loco Sacro illicitè fiat, vel licitè vt in connigatis, absque neces sitate. D. Tho. *2. 2. q. 154. a. 10.* Azor. *3. p. 3. cap. 27. q. 8.* Les si. *l. 4. cap. 3. dub. 12. numer. 84.* Per desiderium libidmosum, vel contactum turpem absque pollutione, non patratur Sacrilegium, nisi quando desiderium tenderet ad gerendam copulam in loco Sacro: vel contactus turpis es set cum periculo pollutionis. Quando verò absolutè desideratur fœmina in Templo, nec distinguitur, an copula desideretur habenda in Templo, vel extra, non est Sacrilegium. Quia desiderium illud iudicandum est secundum communem modum concupiscentiæ, qui quidem est, vt extra templum fiat: secus si habuit desiderium, seu intentionem gerendi in Ecclesia copulam. Quia hæc intentio est eiusdem rationis cum actu externo, qui habet specialem sacrilegij malitiam inconfes sione exprimendam: cum actus ille si executioni dererur, Ecclesiam pollueret. Ratio autem cur per contactum turpem absque pollutione non committitur sacrilegium, est, quia Ecclesiæ violatio non est de iure naturæ: si enim es set, quocumque peccato mortali violaretur: sed de iure positiuo: Ergo solum violabitur in casibus à iure expres sis: atqui in iure solum exprimitur sanguinis, ac seminis effusio Nauar. *sum. c. 16. n. 3.* Sanch. *l. 9. de matr. d. 15. n. 10. & 11.* Nanu. *10. 1. sum. c. 206.* Filliuc. *tr. 30. n. 133. 2. 2. d. 6. q. 15. pun. 1.* Quoad quartum, quando sepelitur ex [221] communicatus vitandus, illius os sa proiicienda sunt à loco Sacro, modo ab os sibus fidelium pos sint distingui. Si post cadauera dis soluta os sa proiicienda, quomodo,

sepeliri sine Ecclesiæ pollutione pos sunt? Bonac. *de matr. d. 4. pun. vlt. n. 22.* Denique circa quintum seu non baptiza [222] tisepulturam moneo, Ecclesiam non pollui, quãdo in ea Cathecumenus ante susceptum Baptismum sepelitur. Quia deces sis se cum flaminis lauacro præsumitur. Porrò filius potest sepeliri cum matre quæ parturiens, haud orto filio, moritur. Quia tunc filius pars matris censetur: secus si sit natus, & non dilutus. Sylui. *3. p.q. 8. a. 3. q. 1.* & alij. Polluta Ecclesia censetur etiam [223] pollutum cœmeterium illi cõtiguum. Quia cæmeterium consecratum priuilegio eodem, quo Ecclesia, gaudet, acces sorium enim sequitur principale. At cœmeterio polluto, non censetur polluta Ecclesia. Quia minus nobile nobilius non trahit. Adnoto, ades se discrimen inter Ecclesiæ [224] pollutionem. Nam polluta Ecclesia, etiam omnia polluũtur altaria, quæ in ea erigũtur: quemadmodum vice versa altare pollui non potest, quin etiam corpus Ecclesiæ violatum censeatur. At vero si Ecclesia execretur combustis, aut corruentibus parietibus, vt denuo debeat consecrari: non ideò etiam alteria consecratione, vel reconciliatione aliqua indigent: sicuti vice versa altare per fractionem en ormem execratur, seu consecrationem amittit, sine ipsius Ecclesiæ execratione. Syluest. *V Altare. q. 11.* Polluta autem Ecclesia, non censetur altare portatile pollutum. Quia non videtur habere tantam cum Ecclesia connexionem, sicut altare fixum Lezana *to. 3. vers. Altare numer. 22.* & alij. Ecclesiæ pollutæ [225] reconciliatio fieri debet vel per Episcopum, si Ecclesia erat consecrata: vel etiam per simplicem Sacerdotem, si tantum benedicta, Syluest. Nauar, & Tolet. apud Syluium *3. p.q. 83. a. 3. q. 1.* Monuerim, tum Ecclesiam censeri pollutam, vt indigeat reconciliatione, quando causæ memoratæ sunt publicæ vel per eiudentiam rei vel per confes sionem aut probationem iuridicam. Quandiu autem sunt occultæ, nulla opus est reconciliatione. Plura *to. 3. tradidi.*

[226] Profecto ad secundum caput reducuntur tres actus forenses prohibiti fieri in Ecclesia ob eius reuerentiam geri. Primo Placitum, vbi de sanguinis effusione, & corporali pœna agitur. Secundo Mercatus. Tertio Furtum srue sit rei Sacræ, siue non. Præfatis actibus pos sũt adiungi alij, v.g. Seditio cum qua cõiunctæ es se solent conclamationes, & impetus: Concilia sæcularia, & Parlamenta. Vana fœda, profana colloquia, indecẽtiaque cõuiuia *Omnescommuniter.* Ad caput hoc reuocatur primo, Ecclesiam **[30]** infringere, aut suis bonis spoliare. Certe effringentibus & spoliantibus Ecclesiam præscripta est pœna excommunicationis ipso facto. Non tamen hæc ex communicatio incurritur per alteram solùm actionem, sed pet vtramque nempe per fractionem, & spoliationem. *c. si quisquis 17. q. 4.* Bonac. *to. 2. d. 3. q. 6. pun. vni. n. 12.* secundo, in domibus Ecclesiarum placita non agere sæculares ministros, neque hospitium sibi vendicare. Tertio, diruta Ecclesia, non pos se ad vsus profanos conuerti eius materiam. Quarto, delinquentes, qui ad illam confugiunt per vim extrahere, exceptis casibus in iure permis sis. *cap. 1. de immunit. Eccl. cap. ligna de consecr. dict. 1. cap. Des siniuit. cap. Miror. 27. q. 4.*

[227] Ad tertiam sacrilegij speciem pertinent ea peccata, quibus aliæ res sacræ temerantur. Primo contingit abutendo sacramentis, vel ea indignè administrando, in mortali, vel conferendo indignis, vel indignè recipiendo, vel alia ratione conculcando, proiiciendo &c. secundò profanando vasa sacra, vel Calices, vel Sacras Vestes. Tertio violando imagines, quatenus vsurpantur ad diuinum cultum, vt agunt hæretici. Quarto abutendo Sacræ Scripturæ sententiis ad superstitiones, ad facetias, ad amatoria, ad stabiliendas hæreses: eodem pertinet musica lasciua vel profana rebus diuinis adhibita. Quinto, si reliquiæ sanctos rum indecorè habeantur si dis sipentur eo animo, nè debito cultu honorentur. Sexto, si dies sacri

operibus seruilibus, vel aliis prohibiti violentur. Septimo denique, si decimæ quæ ab Ecclesia consecratæ sunt diuino cultui, non soluantur. D. Tho. *2. 1. q qq. a. 3.* Valent. *3. p. dict. 6. q. 15.* Les si. *l. 2. cap. 45. dub. 3. numer. 25.* Filliuc. *tr. 24. num. 241.*
Scio præcepto 1. Decalogi attribui materias de Fide, Spe, & Charitate, de Decimis, de Beneficiis, de Religionis statu, de Immunitate Ecclesiæ de Simonia, &c. Has autem fauente Numine propriis in locis euoluam.

SECTIO SECVNDA.

De Præcepto primo Decalogi Problemata.

CAPVT XXIV.

Circa Oratione in communi.

PROBL. I.

Religio, qua Deus colitur distinguitur, & non distinguitur à Religione, qua Sancti coluntur.

228 NOn distinguitur. Quia charitas, qua amatur Deus, & qua proximus propter Deum amatur, eadem est: Ergo etiam erit eadem Religio, qua Deus, & Sancti propter ipsum vel oratione vel reuerentia coluntur. Sic Marsil. *3. q. 8. a. 1. in fine.* Probabile reputat Les si. *l. 1. cap. 36. dub. num. 16.*

229 Distinguitur quidem. Quia vbi est diuersa ratio formalis cultus, ibi est cultus diuersus diuersaque virtus: sed in cultu exhibito Deo est diuersa ratio formalis à cultu sanctis exhibito, qua sancti sunt: nam Deus ob excellentiam increatam colitur, sancti verò ob excellentiam creatam, & participatam: Ergò. Ita D. Tho. *2. 2. q. 81. a. 4. & q. 103. a. 3.* Bonac. Richard. Gabri: Durand. & alij *in 3. dist. 9.* Suar. *l. 2. de habitu Relig. c. 5. num. 4.* Les si. *bitat.* Palaus *to. 2. d. 1. n. 6.*

230 Eligo communem opinionem hanc, as seroque cultum sanctis exhibitum ob sanctitatem ipsis inhærentem pertinere ad diuersam Religionis virtutem ab ea, ad quam pertinet cultus Deo exhibitus, vel exhibitus sanctis, quâ Deum repræsentant. Quia non obstat hanc sanctorum excellentiam dicere ordinem intrinsecum ad diuinam non enim attingit, vt dicitur, ordinem sed quatenus in se est, quoddam bonum excellens reddens hominem dignum honore. Licet enim quælibet creatura intellectualis dicat ordinem ad Deum: nihilominus tamen potest per se es se digna aliquo honore distincto ab eo, quo Deus est dignus, quia habet excellentiam ab illo distinctam. Hinc colligo differentiam, quæ est inter reuerentiam exhibitam sanctis, quatenus tales sunt. Nam quando imago Christi adoratur, & colitur, non adoratur, & colitur ob aliquam excellentiam ipsi inhærentem: sed ob excellentiam, quæ in prototipo, & exemplari reperitur, & quatenus illud respicit, ita vt exemplar sit, quod

formaliter adoratur, & cui nos formaliter submiitimus; imagini autem materialiter tantùm. At sanctus, quâ sanctus est, habet propriam excellentiam distinctam ab excellentia diuina quæ illum dignum honore efficit: ac proinde petit distinctam virtutem, vt honoretur, ab ea, quam ipse Deus requirit.

[31] PROBL. II.

Pos sumus, & non pos sumus animabus purgatorij nos commendare, & ad illas orationem fundere.

231 NOn pos sumus. Quia inutiliter id geremus, cum incertum sit, ipsas ibidem existentes pro nobis orare, neque nostras orationes cognoscere. Posita autem hac incertitudine otiosum es se videtur, ab illis aliquid postulare, vt potè quæ non intelligunt petitionem. Sic Syluest. *v. Oratio,* Nauar. *de orat. cap. 1. num. 22.* Relato D. Tho. Paludan. & Alens. Inclinat. Suar. *l. 1. de orat. cap. 10. num. 25. iuncto num. 27. & 28.* Azor. *part. 1. l. 6. cap. 30. quæst. 4.* Valent. *2. 2. dict. 6. quæst. 2. punct. 7.*

232 Pos sumus quidem. Quia probabilius est, animas in Purgatorio constitutas pro nobis orare, nostrasque orationes cognoscere. Ergo inutile non erit, nec otiosum, preces ad ipsas dirigere. Ita Palaus *tom. 2. d. 1. punct. 4. n. 7.* Bonac. alios referens, *d. 1. de hor. canon. quæst. 1. panct. 1.* & alij.

233 Hoc probabilius es se reor existimans animas in Purgatorio existentes nostras preces media reuelatione dignoscere custodis Angeli sui vel nostri. Vndè sentientem in hac oratione fructum, aut deuotionem haud ab ea amouendum existimo. Nam si cognoscunt, quomodo gratitudinis ergo, non ad Deum pro orante precabuntur, cum ferè nunquam eas oramus vt pro nobis precentur, nisi nostris fusis pro earum liberatione precibus?

PROBL. III.

Animæ in pargatorio commorantes pos sunt, & non pos sunt, pro nobis orare.

234 PRo nobis orare non pos sunt. Quia nostras neces sitates non agnoscunt, & quia licet agnoscant, sunt in statu potius satispatiendi, quam impetrandi, magisque debent ab aliis auxiliar, quam aliis auxilio es se. Sic D. Tho. *q. 83. art. 11. ad 3.* Alens. *part. 4. q. 91. memb. 4.* Nauar. *in enchir. de orat. . n prælud. num. 26. & 29.*

235 Pos sunt pro nobis orare. Quia pœnæ, quam animæ in Purgatorio existentes patiuntur, impedire eas non potest ab oratione pro nobis instituenda: tum quia æquo eam animo sustinent, tum quia non feruenti charitate prosequuntur, nec desiderium, quod in hac vita degentes nostræ habebant salutis, est illis imminutum;tùm quia vident, se hac oratione summè Deo placere. Ita Bellar. *l. 2. de Purgat. cap. 15.* Medi. *quæst. 5. de orat.* Valent. *2. 2. dict. 6. quæst. 2. punct. 6.* Les si. *l. 2. cap. 37. dub. 5. num. 23.* Suar. *l. 1. de or at. c 11. n. 19.* Palaus *tom. 2. d. 1. pun. 5. num. 8.*

236 In confirmationem Problematis secundi hanc addidi quæstionem, propabilioremque hanc duco sententiam. Quia licèt animæ in Purgatorio commorantes sunt in satis patiendi, & nostro indigent auxilio, & orationibus: hoc tamen non tollit, quominus etiam ipsæ valeant nobis correspondere. Quod si dicamus, nostras neces sitates non agnoscee, nec orationes percipere: (quod suprà abnegaui) inde solùm infertur, non pos se pro nobis specialiter orare, hoc est, pro speciali neces sitate: at non infertur, orare non pos se in genere pro nobis, petendo à Deo vt nobis impertiat, quod suæ voluntati, & diuinæ gloriæ mais est consonum, nostrasque petitiones exaudiat, si id videat expedire. Vnde laudabilem admodum reor deuotionem illorum, qui vt aliquid à Deo impetrent animæ saluti, aut licitæ corporis commoditati congruens ad animas in Purgatorio existentes Deo charis simas, profusis orationibus: & suffragiis accurrunt: docet enim experimentum (testis loquor) efficacis simam apud Deum es se earum interces sionem.

PROBL. IV.

Vt infallibiliter à Deo impetremus, quod postulamus, neces sarium est, & neces sarium non est, vt pro nobis ipsis ea oratio fiat.

237 VIdimus *sectio. 1.* quatuor conditiones apponi à D. Tho. *2. 2. q. 83. a. 15.* vt apud Deum sit efficax oratio, nempè neces sariam es se vel vtilem ad salutem, piam perseuerantem, & pro nobis ipsis profusam. Circa hanc quartam conditionem, do quæstioni, an neces sarium sit ad hoc vt infallibiliter impetres, vt pro te ipso exores?

238 Neces sarium est. Quia Christus Dominus *Ioa. 16.* dixit: *Si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis.* Vbi D. August. *tr. 102. in Ioa.* innuit, vt *nobis* detur, pro nobis es se postulandum. Vnde illa promis sio infallibilis *Dabit* intelligenda est, cum pro nobis oramus: *Dabit vobis.* Sic D. Tho. vbi suprà, & probabile existimat Palaus *to. 2. d. 2. pun. 7. n. 9.*

239 Neces sarium non est. Quia aliis in locis est facta absolutè promis sio absque ea limitatione. Mat. 7. *Omnis, qui petit, accipit: & qui quærit inuenit. Ioa. 14. Quodcumque petieritis Patrem in nomine meo hoc faciam.* Et quia hac via commendatur diuina misericordia, & liberalitas, cum non solùm audiat orantes pro se, sed etiam pro aliis: Ita Palaus *citat.* Toletus *in Ioan. c. 16. annot. 30.* Valent. *d. 6. q. 2. pun. 4.*

240 Hoc non solùm existimo satis probabile, vt ait meus Palaus, sed & probabilius. Quia quæ aliis donantur, ob meam petitionem, mihi donantur iuxtà illud Pauli. *Act. 27. Ecce donauit tibi Deus omnes, qui nauigant tecum.* Vnde sic expono illum locum Ioannis: *Si quid petieritis Patrem,* seu pro vobis, seu pro aliis, *dabit vobis;* quia vobis datur quodcumque pro oratione vestra alij accipiunt. Porrò sic excitamur; ad charitatem mutuam exercendam, cum sciamus, pos se nos postulata efficaciter consequi æque pro aliis, ac pro nobis, si ex parte aliorum non sit resistentia: hoc enim semper requiritur, sicut etiam requiritur, cum pro nobis oramus.

[32] PROBL. V.

Stant bus quatuor conditionibus, quas D. Thomas requiri adorationis efficaciam, Deus petita ex iustitia concedit, & non concedit ex iustitia.

241 STantibus conditionibus illis, quas D. Tho. *2. 2. q. 83. a. 15.* scilicet vt sit oratio neces saria, seu vtilis ad salutem, piam, perseuerantem, & pro nobis, (aut pro aliis probabiliter) effusa, Deus ex iustitia petita concedit. Quia Deus promisit rectè petenti se conces surum potulatum: ego de iusitia. Nam iustitia petit, vt vni cuique ius suum seruetur: sed qulibet petens rectè ius habet fundatum in diuina obtinendi quod postulat, promis sione. Ergo sic Medina *tr. de orat. q. 18. fine.*

242 Concurrentibus his quatuor conditionibus non concedit Deus, ex iustitia, petita, sed ex fidelitate. Quia petitio est solum conditio, vt pro mis sio habeat effectum, & vt talis expostulatur, non autem expostulatur vt opus recom pensandum postulati conces sione; ad obligationem autem iusitiæ neces sarium erat, vt Deus postulata concederet in recompensationen petitionis, sicuti concedit gloriam in meritorum recompensationem. Ita Valent. *2. 2. d. 6. q. 2. pun. 4.* Suar. *l. 1. de orat. c. 27. n. 4.* Palaus *p. 2. d.t. pun. 7. num. 10.*

243 Existimo dicendum minimè ex iustitia Deum implere postulata. Quia non concedit in compensationem petitionis, sed postular petitionem vt conditionem suæ promis sionis: Vnde efficitur non obligari ex iustitia, sed ex fidelitate. Exemplo humano est manifestum. Nam si promitto dare eleemosynam cuilibet inopi à me postulanti, non ideo obligatus es sem de iustitia implere, sed solum ex fidelitate, seu Religione in Deum.

PROBL. VI.

Oratio oblata pro pluribus quo ad impetrationem, prodest, non prodest æque singulis, ac si pro singulis offerretur.

244 CErtè quoad satisfactionem cum limitata sit, manifestum est, non æque prodes se. Quoad impetrationem autem prodest æquè singulis. Quia hæc in benignitate Dei infinita, eiusque promis sione fundatur. Sic nonnulli Recentiores, quorum sententiam Castro Palaus probabilem es se putat *tom. 2. dict. 2. punct. 7. num. 11.*

245 Non prodest æque singulis. Quia esto impetratio in benignitate, & misericordia diuina principaliter, fundetur: fundatur etiam in ipsiusmet petitionis congruitate. Quod abunde conuincitur ex eo, quod feruens oratio aptior est ad impetrandum, quam tepida: sed petitio pro pluribus applicata non æque congruit singulis, acsi pro singulis funderetur. Ita Nauar. *de orat. 0. 10. n. 48.* Couar. *cap. Alma mater 1. part. §. 4. num. 9.* Azor. *tom. 1. l. 9. quæst. 7.* Suar. *l. 1. de orat. cap. 27. num. 6.* Medi. *C. de orat. quæst. 21.* Pala. *citat.*

246 Hoc probabilius reor. Quia petitio pro pluribus applicata non æque congruit singulis ac si pro singulis es set; nam singuli in petitione illa communi confusè, & indistinctè intelliguntur. Secus in petitione speciali. Certè Ecclesia sæpè orat pro aliquo peccatore speciali, quod consultum non es set, si orando pro omnibus peccatoribus æque illi prodes set.

PROBL. VII.

Præceptum orationis obligat, & non obligar, cum per contritionem, aut Sacramentum ad gratiam nos volumus disponere.

247 PRæmitto tempus huius obligationis non es se quodlibet instans, vitæ siue physicum, siue morale, vt alique hæretici relati à D. August. *hær. 53.* as seruere. Quic hoc est regulariter impos sibile. Vnde huius obligationis tempus prudentis arbitrio est determinandum. Aliqui autem euentus à Doctoribus enum erantur, in quibus videmur obligati exorare. Primus, cum agnoscimus, . nos aliqua grauis sima tentatione vrgerim quæ in periculo consentiendi constituit, ad cuiusque victoriam extraordinario Dei auxilio indigemus omnino ex charitate tenemur orare, vt à Deo tali auxilio donemur. Quia debemus apponere medium ad illius conueniens impetrationem. Idemque & eadem ratione dixerim de opere admodum arduo, vt de Martyrio. Secundus, quando proximus in maxima spirituali neces sitate versatur, & moraliter existimamus alia via præter orationem non pos se succurri, & orationem effectum habituram. Quia ex charitate proximo debita tenemur, eius bonum spirituale procurare, cum facilè pos simus. alias non tenemur. Sic Les si. *l. 2. c. 37. dub. 3. n. 12.* Nauar. *l. de orat. c. 3. n. 14.* Non tamen requiritur, vt certò agnoscamus, orationem profuturam, sufficit, si cum magna probabilitate id opinemur. Suar. *l. 1. de orat. c. vlt. n. vlt.* Alia vero à Doctoribus as seruntur, quæ problematice defendo. Quæsierim ergo, num præceptum orationis obliget, cum per contritionem, aut Sacramentum ad gratiam nos volumus disponere?

248 Obligat quidem. Quia speciali Dei indigemus auxilio ad effectum gratiæ recipiendum, quod precibus impetrandum. Sic Les si. *citatus.* Valent. *2. 2. d. 6. q. 2. pun. 3.* & probabile reputat Palaus *to. 2. d. 2. pun. 8. n. 4.*

249 Non obligat. Quia auxilio ordinario adiuti, pos sumus nos ad recipiendam gratiam disponere, quin oratione aliqua præueniamur. Ita Suar. *l. 1. de orat. c. vlt. n. 17.* Palaus *vbi sub.*

250 Existimo P. Les sj, & Valentiæ venia, primam sententiam regulariter veram non es se. Quia ex cogitatione diuinæ offensæ pos sumus ordinario auxilio adiuti, nos ad gratiam disponere.

[33] PROBL. VIII.

Cum primum rationis incipit vsus tenemur, & non tenemur oratione vii.

251 Tenemur profecto. Quia tunc ad Deum tenemur conuerti, ac proinde ipsum orare, vt nos ad conuersionem disponat. Sic Syluest. *v. oratio. q. 8.*

252 Minimè tenemur. Quia illa obligatio de conuersione ad Deum in primo rationis vsus instanti, non est adæquate firma. At esto, firma es sec, ea potest absque oratione geri. Ita Valent. *2. 2. dict. 6. quæst. 2. cun. 3.* Les si. *l. 1. cap. 37. dub. 3.* Suar. *l. 1. de orat. cap. 30. n. 18.*

253 Cum his opinor. Nam quæ repugnantia inueniri potest in eo, quod excitati per fidem, moueamur immediate ad volitionem Deo seruiendi, eiusque implendi præcepta. Excitari autem per fidem priusquam conueuienter oremus, neces sarium reor. Quia orationem fides antecedit, iuxta illud Pauli *Rom. 10. Quomodo inuocabunt, in quem non crediderunt?* Vt autem excitemur ad fidem vt illam Deo seruiendi volitionem foueamus, oratio neces saria non est.

PROBL. IX.

Præceptum orationis instat, & non instat, cum ex obligatione Sacrum audimus.

254 INstat præceptum. Quia tunc saltem tenemur orantibus as sistere, & mediis illis orare. Sic Syluest. *v. oratio, q. 8.*

255 Minimè instat. Quia sufficienter satisfacimus publicæ obligationi orandi pro populo, si Sacro cum debita deuotione, ac reuerentia as sistimus. Ita Palaus *tom. 2. aict. 2. pun. 8. num. 4.* & alij.

256 Profecto Syluestris sententiam ad rem non es se reor. Quia in præsenti non inquirimus de obligatione orationis publicæ, sed priuatæ, ac personalis. Concedo namque, nos satisfacere obligationi publicè orandi pro populo, dum debita detenrione as sistimus: at nullo modo satisfacimus obligationi priuatè orandi, cum vrget tentatio, & in peccandi periculo sumus constituti, & in aliis euentibus. Hæc enim priuata oratio pro cuiuslibet neces sitate imponitur: quæ cum diuersa in singulis reperiatur, diuersum tempus expostulat: ac proinde conueniens non erat, vt solum tempus sacrificij, quod omnibus commune est, omnes obligaret. Monuerim, sæpè nos ab obligatione orandi in præfatis casibus excusari, quia obligationis inuincibiliter obliuiscimur, cum nec agnoscimus tentationis grauitatem, nec ad periculum huiusmodi repellendum, orationis neces sitatem, vt Suarius *l. 1. de orat. cap. 40. num. 18.* annotauit.

PROBL. X.

Qui orationem omittit, quando orare tenetur, peccat, & non peccat contra Religionem.

257 QVæsierim, nùm orationem omittens, quo tempore tenetur orare, non solum peccat contra illam virtutem, ad cuius conseruationem oratio neces saria reputabatur, sed etiam contrà Religionem? v. gr. tentatione quis periculosa vrgetur aduersus castitatem, orationem

omittit, qua debebat à Deo auxilium, ad tentationem vincendam, obtinere, succumbit: peccat nè hic solùm contra castitatem, an etiam contra Religionem?

258 Solùm contra castitatem delinquit. Quia solùm ex periculo violandi castitatem culpabilem eum egit orationis omis sio. Sic Les si. *l. 2. c. 37. dub. 3. fine.*

259 Non solum contra castitatem, sed etiam contra Religionem peccat. Quia cum quælibet virtus sua tempora determinata habeat in quibus obliget, & Religio obliget, ad exhibendum Deo cultum media oratione tempore propriæ neces sitatis & alienæ: efficitur planè eum peccaturum aduersus Religionem, si eo tempore orationem omittat. Ita Suar *l. . de orat. c. 29. à n. 8.* cum d. Tho. *q. 88. a. 3. ad 2.* Palaus *to. 2. d. 1. pun. 8. n. 6.*

260 Hanc sententiam probabiliorem reor si speculationi sit hærendũ: at si praxi geram morem probabiliorem reputarim primam. Raro enim cuinam acto tentatione venit in mentem ille ad Religionem respectus: sed solum contra castitatem se reum es se ducit, cum orationis debitæ omis sio eum efficit, à tentamine superari.

CAPVT XXV.

Circa priuatam Horarum Canonicarum recitationem.

PROBL. XI.

Episcopus potest, & non potest obligationem recitandi Horas Canonicas, Clericos solùm in minoribus constitutos

261 VIdimus *sect. 1.* Clericos in minoribus constitutos ab obligatione recitandi Horas Canonicas omninò eximi: non obstante textu *c. si quis Presbyter.* Quia loquitur de Clerico Ecclesiæ deputato per Beneficium, non per oidinem. Si enim de deputatione, quæ ex præco dinatione procedet, loqueretur, sufficeret, du cere: *Quilibet* Clericus absque additione illorum verborum, *Ecclesia deputatus.* Quæsierim verò an Episcopus pos sit Clericis in minoribus constitutis hanc obligationem imponere?

262 Minimè potest. Quia non videtur licere Episcopo onus perpetuum ordinatis imponere, quod à Pontifice non est præscriptum, non enim ei **[34]** licèt Clericis suæ Diœcesis grauare specialius sine speciali causa, quæ in præsenti non apparet. Sic Sotus *l. 10. de iust. quæst. 5. art. 3.* Valent. *2. 2. dict. 6. q. 2. punct. 10. §. 2.* Azor. *l. 10. cap. 5. q. 4.* Les si. *l. 2. cap. 37. dub. 9. n. 46.* Suar. *l. 4. de orat. cap. 16. fine.*

263 Potest profectò. Quia hoc præceptum non derogat legem vniuersalem, & ex alio capite est de re honesta, & quæ potest ab ordinatis impleri. Ergo nulla est causa, ob quam Episcopo potestas hoc præceptum imponendi suis subditis denegetur. Consequentia est legitima. Antecedens probo. Nulla enim est lex vniuersalis, quæ positiuè, hoc Clericos eximat ab obligatione, sed solum lex, quæ de his horis recitandis fertur, quæ quidem illos non comprehendit. Ergo impositio eius obligationis, alicui legi vniuersali non contradicit. Deinde

est obligatio de re honesta, & quæ facilè potest ab ordinatis impleri, si sint in ætate ad Beneficium requisita constituti. Sicuti pos sent, & deberent, si beneficiati es sent: ergo. Adde consuetudine introduci pos se hanc obligationem, vt Suarius Les sius, & Azorius fatentur: Ergo & ex authoritate Episcopi, quæ inferior non est authoritate Clericorum consuetudinem introducentium. Ita Nauar. *de hor. canon. cap. 7.* Bonac. *de hor. can. d. 1. q. 2. punct. 3. num. 2.* Palaus *tom. 2. d. 3. pun. 1. §. 1. num. 4.*

264 Ego quidem huic hærens sententiæ, concedo Episcopum Clericos suæ Diœcesis grauare absque speciali causa specialiter non pos se; at hæc contingenter, & raro potest existere; verbi gratiâ si videret, expediens es se ad frænandam Clericorum distractionem, hoc illis onus imponere. Concedo, non pos se Episcopum limitare, neque extendere tempus, & ætatem ordinandorum, quia derogaret legem vniuersalem tempus & ætatem determinantem; at aptè potest, imponere Clericis id onus, quia in huiusmodi impositione nulla legis fit derogatio, sicut nullam Episcopus legem derogat, cum præceptum de nouo festo seruando sua in Diœcesi præscribit. Cæterum etsi hoc ita sit, nullibi credo tale præceptum vel consuetudinem es se. Imò probabilius existimo, cum Episcopus ordinandis iniungit, aliquos Psalmos, ac Litanias recitare, nolle sub graui culpa obligare, sed ex quadam honestate, & decentia, vt in materia de Ordine tradidimus.

PROBL. XII.

Beneficium, cuius fructus exigui sunt, obligat, & non obligat ad Horarum recitationem.

265 QVando fructus sunt adeò tenues, vt non sufficiant ad bonam partem moderatæ Clerici sustentationis, recitare non tenetur ex vi Beneficij. Quia Beneficium tenue reputatur in iure pro non Beneficio: nam fructus exigui nulli reputantur, iuxtà illud. *Parum pro nihilo reputatur.* Fauet quæ textus *in cap. s, cui de præbend. in 6.* vbi potestatem habens conferendi Beneficia alicui, non potest illud eidem conferre, si Beneficium habeat sufficiens: tacitè autem indicatur illud solum non es se Beneficium, cum habenti insufficiens benè pos sit conferri. Et quia Beneficium, quod nullos habet fructus non obligat ad horarum recitationem, non enim est Benesicium verum, sed fictum nec potest ad onus obligare, cum non det commodum. Non enim potest obligare ad seruiendum altari, quem non valet ex altari cõgruam sustentationem impertire sed Beneficium tenue non valet beneficiatum sustentare: Ergo nec valet obligare ad seruiendum altari in horarum recitatione. Sic Sotus *l. 10. de iust. q. 5. a. 3.* Manu. *to. 1. sum. cap. 140. n. 3.* Vega *p. 1. c. 128. casu 14.* Petr. de Ledes. *to. 2. tr. 9. c. 4. conclus. 6. dis si. c. 4.* Les si. *l. 2. 35. dub. 31. n. 169.* Vasq. *de Benef. c. 4. 1. dub. 5.* Malder. *de virtutib. tr. 10. c. 2. dub. 3.*

266 Tenetur recitare. Quia Beneficium habens tenues fructus verè est Beneficium, nam est ius percipiendi fructus ex speciali titulo: Sed Beneficio absque vlla distinctione pinguis, vel tenuis annexum est onus recitandi ex Concil. Lateran. & ex Bulla Pij v. Ergo Beneficium tenues habens fructus ad horarum recitationem. Ità Suar. *l. 4. c. 21. num. 3.* Garcia *p. 3. c. 1. n. 39.* Bonac. *d. 1. de hor. can. q. 2. pun. 4. 17.* Azor *p. 1. l. 10. c. 3.* Valent. *2. 2. d. 6. q. 2. pu. 10. §. 7.* Couar. *l. 3. var c. c. 13. n. 8. §. 12.* Nauar. *de orat. cap. 7. num. 17.* Palaus *to. . n. 3. pun. 1. §. 2. n. 9.* & alij innumeri apud ipsos as serentes es se communem sententiam.

267 Cui quidem adhærens illius Syllogismi minorem, & consequentiam existimo patere: maiorem autem probo. Nam Beneficium tenue reddit beneficiatum eodem modo exemptum, ac priuilegiatum, sicut Beneficium pingue. Item suspensus à Beneficio, tam est suspensus à Beneficio tenui, quam à pingui: Ergò Beneficium habens tenues fructus verè est Beneficium, ergo subest one ri recitandi.

PROBL. XIII.

Si beneficiatus impediatur per vim, vel fraudem à consecutione fructuum Beneficij: est, & non est obligatus, hoc titulo horas recitare.

268 CErtum est, si per vim, fraudem, velaliam iniustã viam beneficiatus impediatur à consecutione fructuum, non es se obligatum hoc titulo recitare. Quia obligari non potest ad officium, nisi ob stipẽdium acceptum, aut recipiendum. Azorio as serente *p. 1. 10. c. 4. q. 6.* Les sio *l. 2. c. 35. n. 168.* & aliis. Quæsierim autem, num hoc verum solummodo sit, si impediatur à consecutione fructuum quasi in perpetuum, ita vt spem non habeat acquirendi vllos ex Beneficio aliquo tempore prouentus;

269 Hoc solummodò verum est in eo casu Vndè si gerat spem, pos se aliquando fructus recuperare, tenetur ad horarum recitationem. Quia accipens Beneficium, ea videtur conditione accepis se, vt siue minuantur fructus, siue crescant siue pereant, dummodo habeat spem recuperandi teneatur oneribus illius satisfacere. Nam contingere potest prioribus annis tot fructus accepis se, posterioribus es se accepturum, vt sufficientes sint tam fructus accepti quam in posterum recipiendi inducere pro illo tempore **[35]** intermedio recitandi obligationem. Sic Suar. *lib. 4. de Regli. c. 20. n. 15. & 16.*

270 Hoc verum est etiam extra illum casum. Vnde beneficiatus pro eo tempore, quo in eius potestate non est situm, fructus vllos habere ex Beneficio, nec certo sperat sibi restituendos: non tenetur recitare. Quia cum eo tempore nullum detur ei stipendium, nec certo speet se accepturum, imponi ei non poterit recitandi obligatio: Ergò neces sarium non est, vt deobligetur ad onus horarum, spe carere in perpetuum recuperandi fructus. Ita Vasq. *opusc. de Benef. c. 4. §. 1. dub. 6. n. 3. & 32.* Bonac. *d. 1. de hor. can. q. 2. puact. 4. num. 25.*

271 Probabilem isatis censeo es se Suarij sententiam. Probabilius autem reor, admittendam non es se; quia opponitur communi sententiæ expressè as serenti, beneficiatum deobligatum es se ab horarum recitatione pro eo tempore, quo in eius potestate non est, fructus vllos habere ex Beneficio, nec certò sperat habiturum. Profectò beneficiatus dupliciter potest priuari fructibus per rapinam: nempè post quam illos obtinuit, vel antè illorum as secutionem; si priuetur postquam illos obtinuit, certum est, es se obligatum recitare. Quia iam Beneficium ei conces sit pro munere exhibendo stipendium; at si ante illorum as secutionem, priuetur à fructibus recipiendis, pro toto illo tempore, quo impeditur sine certa spe recuperationis, censeo deobligari tam à recitatione horarum, quam ab alio quouis ministerio, nisi fideles, vel Episcopus præfatos fructus alia via suppleant, pro illo tempore neces saria suppeditando. Vetùm si ob sterilitatem annorum nullos fructus Beneficium redderet, & Episcopus vel fideles non supplerent defectum: beneficiatus obligatus non est

recitere. Quia pro illo tempore dici non potest Beneficium habere, sed solum titulum, qui insufficiens est, ad obligationem inducendam. Neque obstat, succes su temporis abundantes fructus es se colligendos, aut annis superioribus es se collectos. Quia illi fructus suo tempori correspondent, dantúrque pro officio exercendo illo tempore, non pro alio.

PROBL. XIV.

Si vigeat in aliqua Ecclesia consuetudo, vt primo, vel secundo anno pos sessionis Beneficij, nullos fructus benefici atus acquirat, neque post mortem illi reseruentur: debet, & non debet eo tempore horas recitare.

272 SVppono, si vigeat in aligua Ecclesia huiusmodi consuetudo, vt primo, vel secundo anno non acquirat beneficiatus fructus, nec ei post mortem reseruentur; sed vel fabricæ, vel beneficiatis antiquis distribuantur: eam omninò es se contrariam Extrauag. Ioan. XXII. *suscepti. de elect. & sub tit. Ne Sede vacante inter communes.* Quibus cauetur, ne beneficiatus prinetur omnibus fructibus, sed potius dimidia pars ei applicetur. Et Tridentino *ses s. 14. cap. 14.* & Constitutioni Pij V. quæ est in Bullario 106. & incipit, *Durum.* In quibus reprobantur consuetudines applicandi fructus antiquis beneficiatis à nouo beneficiato acquisitos, tanquam speciem Simoniæ, aut auatitiæ redolentes. Igitur dubitarim, an si vigeat consuetudo præfata in aliqua Ecclesia, non obstantibus hisce decretis, debeat beneficiatus recitare?

273 Debet quidem. Quia sic recipiens Beneficium voluntariè illius suscipit obligationem: debet enim choro as sistere, (v.g.) & Sacramenta ministrare, si Beneficium curatum est. Ergo etiam debet recitare: nam recitatio est vna ex præcipuis obligationibus, & quæ aliarum est sundamentum. Sic Les si. *lib. 2. cap. 34. n. 177.*
Suar. *lib. 4. cap. 20. num. 6. & 14.* Garcia *cap. 1. num. 76.* Azor. *lib. 10. cap. 4. q. 4.* Nauar. *de orat. cap. 9. num. 30.* Bonacin. *d. 1. de hor. can. quæst. 2. punct. 4. num. 23.* Palaus *tom. 2. d. 3. punct. 1. §. 2. num. 19.*

274 Minimè debet recitare, nec as sistere choro, nec alia munera exercere, si distributionibus quotidianis priuetur. Quia tunc videtur irrationabilis illa consuetudo, & per quandam quasi moralem violentiam beneficiatum obligari ad illa munera exercenda, vt in sequentibus annis pos sit fructibus Beneficij potiri. Ita Palaus, as serens hanc sententiam es se probabilem, eiusque probabilitatem præfatos Doctores profiteri, *vbi suprà:*

275 Ego equidem primæ sententiæ, vt probabiliori hos secutus adhæreo. Quia si illi fructus, & distributiones antiquis beneficiatis distribuuntur, eàque de causa nouo beneficiato non applicantus, at tunc obtinet ius, & spem, vt fructus beneficiatorum post se ingredientium sibi applicentur: Ergò ius illud, & spes pretio est æstimabilis, & reputari potest, vt stipendium ei conces sum, vt hac via obligetur ad recitationem. Præterea si fabricæ, vel piis operibus applicentur, hac applicatione ille excusatur ab obligatione tantundem exhibendi in fabricæ reparationem, vel in opera pia eius Beneficij: Ergò exemptio huius obligationis loco stipendij es se potest, ac proinde recitandi obligationem inducere.

PROBL. XV.

Solus titulus Beneficij cum spe pos sessionis, & fructus, sufficit, & non sufficit ad inducendam recitandi obligationem.

276 SVfficit planè. Quia is, cui Beneficium est collatum, & ab ipso acceptatum, verè beneficiatus est, & verè dicitur Beneficium habere, ex *cap. si tibi absenti, de præbend. in 6.* & tradit Mandos. *reg. 3. Cancel. q. 13. n. 5. & reg. 16. q. 39. nu. 2.* Rebuff. *in concord. tit. de collat. §. Volumus.* Tusch. *concl. 38. lit. B.* At Cõcil. Later. & Pius V. obligant ad recitãdũ eum, qui Beneficium habet. Ergò à die, qua accipit titulum Beneficij, recitare tenetur. Sic Nauar. *de orat. cap. 7. n. 28. & 29.* Les sius *lib. 2. cap. 34. num. 167.* Garcia plures referens *p. 3. de benef. c. 1. à.n. 92. & 102.*

277 Non sufficit solus titulus cum spe habendi pos ses sionem: sed est insuper neces saria pos ses sio, nisi per illum stet quominus illam habeat. Quia obligatio recitandi est grauis, & onerosa: Ergò non debet extendi, sed limitari. Ergò debet limitari ad habentem beneficium perfectè, **[36]** propriè, & cum omni rigore. Hic autem solùm est, qui pos sidet: Ergò. Ita Suar. *lib. 4. cap. 18. à num. 7.* Flamini. *de resignat. lib. 1. quæst. 9. num. 15.*

278 Existimo, beneficiatum recitare debere, si per eum stat, quominus pos ses sionem habeat. Quia non est æquum eius culpa priuare Beneficium debito obsequio. Deinde fructus ante pos ses sionem Beneficij non semper debentur beneficiato, sed varius est vsus pro Regionum varietate. Ergo obligatio, quæ generalis est, comprehendere solùm debet eos, quibus per se, & neces sariò fructus debentur, qui sunt Beneficij pos ses sores.

PROBL. XVI.

Ad inducendam recitandi obligationem, neces sarium est, & non est, pos sessionem Beneficij es se pacisicam.

279 NOn solum est neces sarium habere Beneficij pos ses sionem, sed requiritur, es se pacificam. Quia æquum nou est, beneficiatum obligare ad certum onus, sine certo stipendio. At cum Beneficium litigiosum est, non est certum, stipendium applicandum es se pos ses sori, si quidem sæpè contingit, pos ses sorem vinci, & à pos ses sione deturbari. Ergo non sufficit pos ses sio nisi sit pacifica. Sic Ceuallos *pract. 9. q. 643. num. vlt.* Vega *p. 1. sum. c. 128. casu 18. fin.* Manu. *tom. 1. sum. cap. 145. n. 1.* Henriq. *lib. 13. cap. 13. . §. 2.*

280 Non est neces sarium, pos ses sionem es se pacificam, sed sufficit, habere pos ses sionem, si lite non obstante beneficiatus ministrat Beneficium, & sperat morali certitudine, sibi es se fructus applicandos saltem seruitio debitos. Quia tunc iustis simum est, vt subeat onus, cum speret, se commodum es se recepturum. Secus verò dicendum si hæc certitudo moralis deficeret. Ita Les si. *lib. 2. cap. 34. num. 173.* Petr. de Ledesm. *tr. 9. c. 4. concl. 6. diffic. 10.* Zerola *v. Beneficium, §. 4. n. 8.* Bonac. plures citans, *d. 1. de hor. can. q. 2. punct. 4. num. 26.* Palaus *tom. 2. d. 3. punct. 1. §. 1. num. 14.*

281 Cum his opinor, adiiciens habentem Beneficij titulum, & impedimentum ab illius pos ses sione capienda, vel lite, vel alia de causa sibi inuoluntaria, non es se obligatum recitare. Quia fructus non sunt omninò certi, sed contingentes ob contingentiam pos ses sionis: & non est iustum subire onus certum pro incerto stipendio. Ex quo à fortiori infero, si duo super aliquo Beneficio litigarent, & neuter es set in pos ses sione, neutrum ad recitandum teneri. Quia neuter habet propriè, & in rigore Beneficium. Aliàs omnes litigantes tenerentur recitare ratione vnius Benesicij, quod minimè dicendum. Mecum Suarius *lib. 4. cap. 19. num. 9. & 10.* & Garcia *part. 1. cap. 1. num. 101.* relatis Paludano, Soto,, & Beia.

PROBL. XVII.

Habens Beneficium iniustè, vel impediens iniustè alium ab illius pos sessione: tenetur, & non tenetur horas recitare.

282 REcitare tenetur. Quia per iniuriam priuat Ecclesiam obsequio: Debet ergo recitare. Sic Suar. *lib. 4. cap. 19. num. 10.* Bonac. *d. 1. q. 2. punct. 4. num. 28.*

283 Non tenetur recitare. Quia beneficiati non sunt obligati ex iustitia ad horarum recitationem, sed ex præcepto Ecclesiæ: neque impedientes hanc recitationem censentur iniustitiam patrare contra Ecclesiam, sed ad summum contrà beneficiatum. Ergò non sunt obligati recitare. Ita Palaus *tom. 2. d. 2. punct. 2. §. 2. n. 30.* Garcia *p. 3. c. 1. n. 120.* quamuis *n. 90.* contrarium docuis se videatur.

284 Hoc probabilius puto as serens, obligari solummodò ad dimittendum Beneficium, & à lite iniusta ces sandum. Aliàs quoties quis alium impediret Mis sam audire, ieiunare, vel quodvis aliud opus præceptum, deberet eadem ipse ex iustitia præstare; quod nullus as seruit.

PROBL. XVIII.

Religionum consuetudo recitandi horas canonicas, obligat, & non obligat sub graui piaculo Religiosos, & Moniales, ne illas omittant.

285 DIxi *sect. 1.* Religiosos choro deputatos obligatos es se ex consuetudine horas recitare, idémque de Monialibus choro addictis as serui. Vnde deduxi, Religiosos Ordinis illius, qui ex instituto choro non est addictus, obligatos non es se recitare nisi sint sacris initiati. Quæsierim vero, num hæc consuetudo obliget sub graui culpa Religiosos, & Moniales, ne diuinum Officium omittant?

286 Non obligat. Quia non videtur ita recepta hæc consuetudo, vt ex vi præcepti obliget. Sic Caiet. *sum. v. Horæ Canonicæ* Et quia ex præscripto Regulæ ad id tenentur, quæ non videtur tam grauum obligationem inducere. Sic Medina in *Instruct. cap. 19.* Sà *v. Horæ canonicæ,* id es se piobabile reputat. Aragon. *2. 2. q. 83. a. 11. dub. 4.* & Angel. *v. Horæ, num. 10.*

existimant, Religiosum omittentem bis, vel ter priuatim diuinum Officium mortaliter non delinquere.

287 Obligat omninò. Quia consuetudo recitandi Officium est instar Clericorum in sacris cunctis ordinibus choro addictis recepta. Ergò sicut non est probabile, Clericos omittentes, vel semel diuinum Officium, non peccare lethaliter: ita nec est probabile Religiosos, & Moniales non delinquere mortaliter si omitrant. Ita *omnes Doctores* præter eos, quos pro prima sententia retuli. Lege Palaum *tom. 1. d. 2. punct. 1. §. 3. num. 4.*

288 Hoc mihi ferè indubitatum scienti, aliquos recentiores minoris notæ contrariæ opiuioni **[37]** ad hæsis se, quos lubens reprehendere ausus fuerim, cum consuetudinem vim habentem præcepti non attendant, ansamque præbeant lauandi habenas in hac parte, vnde non leue Religionis prouenit nocumentum. Et fortè ob hanc causam in summa Manuelis Sa nostri edita Romæ expuncta fuere illa verba, quibus prima sententia probabilis es se iudicabatur.

PROBL. XVIII.

Religiosus ex dispensatione Pontificis extrà Claustrum degens tenetur, & non tenetur Horas recitarre, si dispensation in perpetuum sit.

289 COnueniunt Doctores obligatum es se recitare, si pro aliquo determinato tempore Pontifex dispensarit. Quæsierim vero, an teneatur, si dispensatio in perpetuum sit? Non tenetur. Quia dispensatus, vt perpetuù extrà claustrum viuat, à choro est liberatus. Ergò etiam liberatur ab obligatione priuatim recitãdi, quæ loco obligationis ad chorum succedit. sic Sotus *de iust. 1. 10. q. 5. a. 3.* Bonac *d. 1. de hor. can. q. pun. 2. n. 4. p.* Azor. *1. l. 10. c. 6. q. 8.*

290 Tenetur quidem. Quia obligatio recitandi Religioso non oritur ex eo, quod ipse personaliter obligatus sit choro interes se, sed ex eo quod statum habeat choro deptutatum. Aliãs qui ex dispensatione Pontificis, vel PRælati Regularis à choro in perpetuum es set exemptus, obligatus non es set, horas priuatim recitare: quod videtur absurdum. At dispensatus in perpetuum, vt extra claustrum degat, non mutat Religiosi profes si chore deputati statum: vt de se constat: Ergò recitare tenetur. Ita Suar. *l. 4. de hor. canon. cap. 17. numer. 8.* Palaus *to. 2. d. 2. pun. 1. §. 3. n. 4.* & alij communiter.

Cum his opinor. Nam si exemptio perpetua ab as sistentia in choro eximit Religiosum ab onere perpetuo recitandi, quia hæc obligatio priuatæ recitationis loco publicæ succedit: cur exemptio pro determinato tempore ab onere recitandi pro illo tempore non liberabit? Addo, Religiosum non es se regulariter obligatum sub graui culpa choto as sistere: Ergò obligatio recitandi non commẽ suaratur ex hac obligatione, sed ex statu choro as sistentiæ deputa.

PROBL. XIX.

Tenetur, & non tenentur recitare Religiosi eiecti, fugitiui, & ad triremes damnati.

291 NOn tenentur. Quià hi videntur es se extra statum qui choro deputatus sit. Sic Bonac. *dict. 1. de hor. canon. q. 2. pun. 2. num. 6.* Les si. citatus à Palao *vbi infra* adhæret loquens de ieicto, vel ad triremes dannato, & Sanch. *l. 8. de matrim. d. 8. n. 11.* Secus de fugitiuo, & differẽtiæ. signant rationem. Quia eiectus non potest ad Monasterium redire, etsi velit: fugitiuus potest. Tenetur omninò. Quia ex eo quod Religiosusd sit extra Monasterium, non est extrà statum choro deputatum: non enim est extrà statum Religiosum, in quo anteà aderat. Nam ob fugam, aut eiectionem. Religiosum statum amittunt. Alias cum iter ageret, aut peregrinaretur, vel quoties extra Monasterium degeret, dici pos set extra statum es se Regularẽ. Ergo apostasia, vel eiectio à Monasterio Religiosum à recitandi obligatione non soluit, sicut nec ab aliis oneribus, quæ profes sioni ex consuetudine sunt annexa, pos suntque in illo statu impleri. Ità Nauar. *c. 5. de orat. n. 10.* Azor. *l.c. 10. 6. q. 5. 6. & 8. Suar. l. 4. de hor. can. c. 17. n. 9.* Palaus *to. 2. d. 2. pun. 2. n. 5.*

292 Hoc probabilius reor. Quia si dictites eos Religiosos fugitiuos, eiectos, vel ad triemes damnatos, licet non amittant Religiosum, statum, quem antea habebant amittere tamenb chori deputationem, quæ Regulari annectitut statui non vt cumque, sed ex consuetudine: quæ consuetudo non videtur extendi ad eiectos, fugitiuos, aut damnatos triremibus: sed solum ad illos qui in Monasterio commorantur, vel ex licentia Prælati extra Claustrum existunt. Contrà. Quia non videtur cum fundamento dici, hanc consuetudinem annecti Regulari statui illorum solummodò qui in Monasteriis, vel extra de Prælati licentia commorantur: & ad fugitiuos, eiectos, & damnatos non extendi. Quia æquum non est, vt commodum excrimine reportent. Dixi *per se* hosce Religiosos sub obligatione recitandi comprehendi, vt indicarem, per accidens excusari pos se vt sæpe eiecti, & damnati ad triremes excusantur ob impotentiam moralem recitandi, & nè Religioni, & sibi dedecus a fferant, si se es se Religiosos manifestent.

PROBL. XX.

Ordinatus ad titulum patrimonij potest, & non potest officium recitare secundum formam, quæ illimagis libuerit.

293 SVppono ex *sect. 1.* omnes es se obligatos recitare iuxtà Breuiarij Romani Pij V. & clemen VIII. formam: exceptis solum iis, in quorum Ecclesis, vel Conuentibus ducentis annis antè Pium V. aliud Breuiarium fuerit institutum, probatum. Quæsierium autem, num quis ad titulum patrimonij ordinatus pos sit officium recitare iuxtà formam, quæ ei magis libuerit.

294 Pontest profecto. Quia nulli Ecclesiæ addictus est vt debeat eius consuetudinis morem gerere, Sic Angel. *V. Horæ, n. 12.*

295 Minimè potest. Quia ex eo quod non sit Ecclesiæ vlli addictus quæ consuetudinem habeat ducentis annis antiquiorem præcepto, & constitutioni Pij V. efficitur, tunc obligatum es se recitare iuxtà formam præceptam à Pio V. quæ omnes Clericos, beneficiatos, & Religiosos compræhendit, exceptis solùm qui sunt illius Ecclesiæ, in qua viget præfata cõsudetudo. Ita Suar. *de hor. con. l. 4. c. 23. n. 4.* Les si **[38]** *l. 2. cap. 37. num. 75.* Bonac. *dist. 1. de hor. can. q. 3. pun. 2. n. 4.* Azor. *p. 1. l. 10. c. 11. q. 1.* Reginal. *l. 18. n. 168.*

296 Hoc mihi certum credenti Angeli sententiam haud pos se defensari. Addiderim, hos exceptos pos se ex consensu Episcopi & totius capituli, admittere, excluso suo antiquiori, Breuiarium Romanum; vt ex Bulla Pij constat. si tamen Monasterium fuerit exemptum, non requiritur Episcopi consensus, sed sui Prælati & totius Capituli sufficit. Les si. *citat. n. 74.* Cum autem exigitur totius capituli consensus, non debet intelligi consensus omnium singulorum, ita vt nullus dis sentiat: quia hoc ferè impos sibile: sed sufficit consensus maioris partis capituli? quia in rigore & propriè vniuersi capituli consensus est. *l. 4. cap. 11. numer. 4.* At si semel ex consensu Prælati & Capituli Breuiarium Romanum fuerit admis sum, nullatenus licebit, ad pristinum redire, sed neces sariò Romanum est retinendum. Quia iam per illam abrogatum fuit antiquum: & vrget Pij, ac Clementis præceptum: Suar. *numer. 4.* Bonac. *numer. 2.*

PROBL. XXI.

Pij V. & Clementis VIII. præceptum sub graui culpa obligat, & non obligat, diebus singulis iuxta formam Breuiarij Romani recitare

297 PEccatum mortale non est vno vel altero die eam formam omittere recitando iuxtà formam Breuiarij Dominicanorum, Cisterciensium, aut aliarum Ecclesiarum. Quia substantia præcepti est, septem horas Canonicas dicere: modus autem, vel forma huius, vel illius Breuiarij ad ritum, & cultum specialem pertinet, cuius omis sio vno vel altero die facto granis non videtur. Sic Nauar. *sum. cap. 19. n. 217.* Reginal. *l. 19. n. 171.* Rapha. de la Torre *de Relig. conuer. 8. in princ. de hor. can.* Vasq. *de Benefic. c. 5. §. 1. a. 2. dub. 1. n. 57.*

298 Est peccatum mortale, obligatum recitare iuxta breuiarij Romani formam vel vna die iuxtà formam alterius Breuiarij recitare. Quia omnes conueniunt, quemlibet obligatum es se singulis diebus Pij V. officium recitare, nisi ex consuetudine ducentorum annorum excusetur: sed hæc materia grauis est: Ergo grauiter obligat. Ita omnes alij Doctores relati, & referendi circa hanc materiam, quia post Pij V. & Clementis VIII. constitutionem scripsere, teste Palao *to. 2. d. 2. pun. 1. n. 2.*

299 Hanc eligo sententiam. Quia aliæ sormulæ recitandi omnino causantur, & abrogantur ad effecti, satosfaciendi præcepto: Ergo recitare per ipsas, idem erit, ac non recitare. Certè præceptum est non solum de recitandis septem horis, sed de recitandis more, & formula à Pio V. præscripta, vt ex Bullæ verbis constat. Attamen non ideo certam adeò hanc sententiam existimo, vt contrariæ abnegem probabilitatem. Etsi enim meus Ferdinandus de Castro Palao hanc quasi certam statuat, quia materiam es se grauem. existimet, sine scrupulo quis sese poterit tot doctis simis primæ sentẽtiæ as sertoribus accomodare

PROBL. XXII.

Potens recitare alià formula præter eam quæ Breuiario Romano præscribitur, potest, illa omis sa, per Breuiarium Romanum recitare,

300 POtest quidem. Quia consensus Episcopi, & Capituli ad omitendum Breuiarium antiquum, & as sumendum Romanum requiritur pro vsu chori, vt colligitru ex illis verbis: *Dummodo Episcopus & vniuersum Capitulum in co consentiat, vt id in choro, dicere, & psallere pos sint, permittimus.* Ergo pro vsu priua to cuilibet videtur permis sum, absque consensu Episcopi, & Capituli sic Sa *v. Hora, in vtroque edit. numer. 6.* Caiet *V. Horæ §. 2.* Reputat probabile. Suar. *l. 4. cap. 23. nu9. 2.* Les si. *cap. 37. numer. 74.* Bonac. *dict. 1. de hor. can. q. 3. pun. 1. numer. 5.*

301 Non potest. Quia de his exemptis nil Bulla Pij V. determinat, sed illos dispositioni, & ordinationi iuris communis relinquit. Sed ius commune quemlibet arctat ad recitandum officium suæ Ecclesiæ, vt constat ex *cap. De his cap. Placuit. 12.* Ergo. Ita Suar. Bonac. & Les si. *citati.* Valent. *2. 2. dict. 6. q. 2. pun. 1. §. 3.* Gracia. *p. 3. cap. 1. numer. 155.* Palaus *to. 2. dict. 2. pun 2. n. 3.*

302 Probabilem satis reor primam sententiam, secundam verò probabiliorem. Quia Episcopus seu Prælatus iis Clericis sibi subditis præscripit, ne alio officio vtantur: quod proculdubio gerere potest. An non D. Carolus Mediolanensis Archiepiscopus omnibus suæ diœcesis Clericis præceptum imposuit, vt officio Ambrosiano vterentur? Certè hoc præceptum conforme est Bullæ Pij V. quæ consuetudines recitandi antiquiores ducentis annis suo in robore, ac fortitudine linquit. Obligat ergò tale præceptum, vt potè de re liciat, & honesta.

PROBL. XXIII.

Si Clericus beneficiatus Mediolonensis, vbi Brcuiarium Ambrosianum viget, Romam pergat, tenetur, & non tenetutr: inibi non Romano, sed Ambrosiano Brcuiario vti.

303 NOn tenetur Ambrosiano Breuiario vti, sed Romano vti potest. Quia præceptum, vel statutum, seu lex Mediolanensis extra diœcesim existentes non obligat. Et quia quis sese moribus illorum, quibuscum viuit etiam transeunter potest conformare, si alias impeditus non sit. Sic Palaus ex Suario & aliis *to. 2. dict. 2. pun. 2. n. 3.*

304 Tenetur Ambrosiano Breuiario vti, nec potest se Romani, formulæ conformare. Quia in tantum ab hac obligatione eximi potest, quatenus Mediolanensis beneficiatus Romæ adest, vbi Romanum Breuiarium viget: sed Religiosus V. gr. Dominicanus, aut ci- **[39]** sterciensis Romæ degens debet sui Ordinis Breuiario vti, nec potest Romano: Ergo Mediolanensis

Clericus debet Ambrosiani Breuiarij formam sectari. Ita aliqui moderni. Et probabile existimat Palaus *vbi supra.*

305 Ego quidem non probabilius es se Mediolanensem Clericom non solum pos se Romano vti Breuiario, imò & debere. Quia statutum, vel præceptum Diœcesanum extra Diœcesim non extenditur, vt *tractatu de Legiuus tom. 1.* expres si. Ergò statutum, seu præceptum, quo ligantur Mediolanenses Clarici ad recitandum iuxtà Breuiarij Ambrosiani extrà Mediolanum non extenditur: Ergo vti debent Romano. Neque obstat Dominicanos, aut Cistercienses Religiosos Romæ existentes debere vti sui Ordinis Breuiatio. Quia hæc obligatio prouenit ex vi profes sionis, & voti, cuius iurisdictio vbique extenditur. At Mediolanensis iurisdictio siue sit ex consuetudine, siue ex lege, non potest extrà Mediolanum extendi. Aliàs Mediolanus Antistes haberet Romæ iurisdictionem, quod est impos sibile.

PROBL. XXIV.

Religiosi exempti vtentes Romani Breuiarij formulâ, pos sunt, & non pos sunt, sese Diœcesanis festiuitatibus conformare, omis so officio Feriæ, vel Sancti, quod à Romana Ecclesia die illa præscribitur.

306 SEse conformare non pos sunt. Quia omnes Religiosi seruare tenentur morem in Bretiario præscriptum: At Si Religiosi constitutionibus diœcesanis non eximuntur ab huiusmodi obligatione, cum illis non subdantur. ergo. Id confirmo: Nullus sæcularis clericus tenetur alterare officium à Romana Ecclesia præscriptum, & recitare de sancto illius diœcesis: sed potest, omis so illius officio, recitare de sancto, vel de Feria, de qua vniuersalis recitat Ecclesia: nisi fuerit Patronus Ecclesiæ propriæ, vel diœcesis, vt constat ex Bulla Gregorij XIII. *apposita officio SS. Hispan.* sed hac conces sione non videntur Religiosi comprehendi, Quia non exprimuntur: & priuilegium derogans iuri communi non debet extendi ad alias personas præter expres sas, cum strictè sit interpretandum. Neque valet dicere. Religiosos es se satis expres sos cum dixit Gregorius: *Vnamquamque Ecclesiam,* eo quod illud *Vnamquamque* vniuersale est, quod omnes Ecclesias comprehendit. Non, inquam, valet Tùm quia paulo inferiùs intenden, Religiosos obligare, vt inde, quo Festiuitas Patroni totius diœcesis, se conforment, illos exprimit. Ergo cum in aliis festiuitatibus nullam de Religiosis faciat mentionem, Religiosi non poterunt conformari. Tùm, quia loquens Gregorius de specialibus festiuitatibus, quas in tota Hispania volebat generaliter celebrari, subiunxit: *Volumus, quòd festiuitates sequentes sint in tota Hispania generales, ita quòd omnes Ecclesiæ, & Religiones exist entes in illa Prouintia recitent de illis.* Expende illud: *omnes Ecclesiæ, & Religiones,* si enim sub verbo *Ecclesiæ* Religiones comprehenderentur, frustra Pontifex illas exciperet. Sic docti *Neotherici,* quorum sententiam satis probabilem es se reor.

307 Pos sunt sese conformare. Quia priuilegium Principis, & maximè conces sum Regno, vel Prouinciæ late est interpretandum vt in materia *de legib. to. 1.* exposui. Ergo priuilegium conces sum à sede Apostolica, vt Ecclesiæ illius diœcesis de talis sancto recitent, omnes Ecclesias, etiam Regulares sub forma Breuiarij Romani recitantes comprehendit. Et quidem

lata interpretatio, quam priuilegium habere debet, hanc petit extensionem. Ità plures Moderni Palao hærentes *to2. d. 2. pun 2. n. 9.*

308 Probabiliorem hanc puto sententiam, quam ex ipsa Gregorij Bulla confirmarim. Ibi enim conceditur omnibus Ecclesiis, vt pos sint recitare officium illius sancti, qui vel illius diœcesis est naturalis, vel eius Ecclesiæ, aut diœcesis est Patronus, vel eius corpus, seu notabiles reliquiæ in ea Ecclesia, aut diœcesi requiescunt. Sed in hac conces sione Religiosorum Ecclesiæ sub forma Breuiarij Romani recitantes comprehenduntur: quia nulla est ratio, quæ eos à tali eximat conces sione: cum eis onerosa non sit, sed potius onus alleuet, & voluntati eorum vsus priuilegij huiusce remittat. Profecto exceptio, quam Gregorius facit de festiuitate Patroni, & aliis generalibus, potius firmat præfatam conces sionem. Aliud enim est, Religiosos obligari ad recitandum de aliquo sancto, aliud pos se, si velint, de illo recitare. Vt autèm Religiosi censerentur obligati in constitutione obligante sæculares Clericos deberent exprimi: verùm vt censerentur comprehensi in constitutione priuilegium, & facultatem concedente, non erat opus expres sione, quia in conces sione huius facultatis est fauor, at in expres sione obligationis est rigor. Concedo igitur, de sola festitiuitate Parroni, aliisque generalibus obligatos es se Religiosos se cum Clero sæcuculari conformare; quia solùm prò iis sestis est expres sa obligatio: poterunt tamen si velint, in reliquis festiuitatibus se conformare. Et hoc iudicarim es se decentius, Deo gratius. populo vtilius.

PROBL. XXV.

Episcopus potest, & non potest constituere, vt omnis Clerus suæ Dœcesis festiuitatem alicuius sancti celebret, cùm iuxta Breuiarij Romani rubricas de alio sancto, vel de Feria erat recitandum.

309 CErtum mihi, si Diuus ille signetur in diœcesis totius Patronum, vel illius diœcesis est naturalis, aut eius corpus, vel notabiles reliquiæ inibi requiescunt: pos se Episcopum obligare Clericos suæ diœcesis, **[40]** vt de illo officium persoluant. Quia hæc constitutio aduersa non est Pontificiis constitutionibus, sed potius conformis: conformatur enim constitutioni Gregorianæ concedenti, vt de huiusmodi Diuis pos sit officium recitari. Itaque quæstio procedit de sancto, qui nec est Patronus diœcesis, neque in ea natus neque illius corpus aut notabiles reliquiæ in ea diœcesi venerantur. An, inquam, de hoc pos sit Episcopus statuere, vt Clerici suæ diæcesis officium recitent?

310 Minimè potest. Quia eiusmodi statutum es set aduersum Gregorianæ contistutioni. *De aliis vero sanctis* (ait Pontifex) *etiamsi sint naturales, vel Patroni alterius diœcesis, etiamsi illorum corpora, vel notabiles reliquiæ in aliqua Ecclesia alterius diœcesis requiescant: non celebretur officium proprium, sed seruetur ordo Breuiarij Romani.* At Episcopus derogare non potest sua constitutione constitutionem Pontificiam ex *c. Maiores, de Baptismo. &c. inferior, de maior. & obedient.* Ergò. Sic Doctores communiter.

311 Potest quidem. Quia solum obstat lex illa generalis lata à Pontifice recitandi illo die de alio sancto, vel de Feria, sed Episcopi potestatem habent dispensandi in legibus Pontificiis,

præcipuè cum vrget causa, & non patet aditus ad Pontificem: Ergò poterit hac in generali lege dispensare. Sic bonæ notæ Neoterici, antiquorum authoritate, & experimento fulti.

312 Ego quidem sic quæstioni satisfacio. Sic de decreto generali loquamur, de quo planè prima sententia loquitur, certum mihi, haud pos se Episcopum id expedire, propter Gregorij constitutionem. At si de decreto aliquo particulari sermo procedat, existimo pos se Episcopum, vna vel alia vice statuere, vt de aliquo fancto à sede Apostolica canonizato reciterur, si vrgens aliqua causa occurrat, quæ Pontificem consuli non permittat. Et quidem priuilegia, & facultates, quæ à sede Apostolica expostulari as solent, sunt pro recitatione perpetua. Ergo signum est pro temporali ab Episcopo fieri pos se.

PROBL. XXVI.

Satisfacit, & non satisfacit præcepto recitandi, qui die, quo recitandum est de Feria, recitat de Diuo: & è contrà.

313 SAtisfacit omninò. Quia præceptum impletur quoad substantiam, etiam si in modo deficiatur, substantia enim præcepti est, vt quis recitet iuxtà formam Breuiarij Romani, & non alterius. Modus autem accidentalis est, vt hoc die de sancto recitet, & altero de Feria. Sic Caiet. *v. Horæ, §. 3.* Syluester *eodem verbo, q. 12.* Sa *ibid. numer. 6.* Probabile reputant Valent. *2. 2. dict. 6. q. 2. pun. 10. §. 3.* Les si. *l. 2. c. 37. n. 77.* Vasq. *de Benef. c. 4. §. 1. dub. 2.* Vaga *p. 1. c. 118. c. 17.*

314 Non satisfacit præcepto, qui omittens feriale officium de sancto recitat, vel loco officij de sancto, recitat de Feria. Quia præceptum non solũ de std recitando in genere secundum formam præscriptam à Pio v. sed de recitando tali die de sancto, & tali die de Feria: hoc namque in forma præscripta continetur. Aliàs non solum non es set peccatum mortale illius omis sio, sed nec veniale: quia non potest es se peccatum veniale, vbi non est materiæ præceptæ violatio. Quod si fateare (vt fatendum est) materiam præcepti es se hanc particularem recitationem, & illam omittens, recites aliam, quæ præcepta non est, non videris præcepto satisfacere. Ità Suar. *to. 2. de Relig. l. 4. cap. 11. num. 6. & cap. 23. numer. 12. & 14.* Filliuc. *tr. 23. c. 8. numer. 186.* Aeginal. *l. 18. num. 177.* Bonac. *dict. 1. de hor. can. q. 3. pun. 2. num. 17.* Palaus *to. 2. d. 2. pun. 2. n. 18.* Garcia *p. 4. cap. c.n. 150.* Bellarm. *to. oontrou. 3. cap. 18.* & alij apud ipsos.

315 His hærendum dixi. Quia si verum es set, nos tantùm es se obligatos recitare secundum quamlibet Breuiarij Romani formulam, & non secundum formulam quolibet die occurrentem, satisfaceremus præcepto recitandi si officium de Resurrectione quolibet die Quadragesimæ & Dominicæ per annum diceremus. Consequens autem durum videtur, cum totum illud officium matutinis precibus diei non æquiualeat. Abnego itaque præceptum secundum substantiam es se tantum recitationem iuxta hanc, vel illam formam. Quia quolibet die est distinctum præceptum iuxta ritus recitandi distinctionem. Attamen licet hanc sententiam veriorem existimem, concedo lubens contrariam satis probabiliter pos se sustineri, à virisque doctis, ac timoratis executioni mandari.

PROBL. XXVII.

Interrumpere officium absque causa extra chorum, est & non est mortale.

316 MOrtale est, nisi fiat animo repetendi: Quià recitationes illæ non sunt continuæ sed discretæ, & in vnum cohærere non videntur. sic Nauar. *sum. cap. 16. numer. 75.* Medina *de ora. q. 6.* Angel. *de ora. q. 5. diffic. 5.* Azor. *p. 1. l. to. cap. 8. q. 5.*

317 Non est mortale. Quia interruptio non impedit, quominus quis recitet omnia cuilibet horæ pertinentia: Ergò neque impedit, quominus præcepto recitandi illam horam satisfaciat. Ità Les si. . *lib. 2. cap. 37. dub. 10. numer. 57.* Bonac. *dict. 1. de hor. can. q. 3. pun. 2. §. 1. num. 27.* Palaus *to. 2. d. 2. pun. 3. n. 3.* & alij communiter.

318 Hoc longè verius es se reor. Neque obstare crediderim, recitationes illas non es se continuas, sed discretas; nam ex discretis recitationibus vna integra hora potest componi. Imò existimo si aliqua causa iusta subsit intercidendi Psalmos à lectionibus, vel vnum ab alio Psalmos à peccato intercidentem excusari omninò. Quia quilibet Psalmus, imo quilibet versus suam perfectam significationem ab alio distinctam gerit.

[41] PROBL. XXVIII.

Mortale est, & non est mortale, Mis sam dicere, priusquam Matutinum recitetur.

319 MOrtale est. Quia præceptum à Pio V. latum in principi Mis salis, vbi in virtute sanctæ obedientiæ præcipit Mis sam dicere iuxta ritum Mis salis absque additione, vel diminutione, aliàve mutatione alicuiusd cæremoniæ ibi præscriptæ: sed vna ex cæremoniis inibi præscriptis est, Mis sam dicere, Matutino cum Laudibus absoluto: Ergo est obligatio grauis id gerendi. Addo, inter defectus in Mis sa contingentes computari Matutinarum precum computari omis sionem. *c. 10. de defect. in Ministro.* Sic Nauar. & alij, quos in materia *de sacrif. Mis sæ tom. 3.* expres si.

320 Mortale non est. Quia nullum de hac re extat præceptum. Nam Pius V. præceptum tulit seruandi ritum circa Mis sæ celebrationem, nec nouum inducendi. At sub hov generali præcepto non comprehendit Matutini recitationem: quia Matutini recitatio non est ritus aliquis Mis sæ, sed ad Mis sam præsupponitur. Neque illa præsuppositio est sub præcepto. Alias vacare orationi aliquantulum, sub præcepto es set, cum in illis rubricis caueatur. Ita Suar. *de Relig. tom. 2. lib. 4. cap. 24. num. 6.* Les si. *lib. 2. cap. 37. dub. 12. num. 81.* Valent. *to. 3. d. 6. q. 2. punct. 10. §. 4.* Vasq. *de Benef. c. 4. §. 1. a. 2. dub. 3. n. 65.* Bonac. *pluribus relatis, d. 1. de hor. can. q. 3. punct. 4. num. 11.* & alij.

321 Hoc mihi longè verius. Quia aliqua in rubricis non vt præcepta, sed vt consilia (quale hoc es se existimo) præscribuntur. Neque obstat, inter defectus in Mis sa contingentes computari omis sionem Matutinarum precum. Quia solùm est defectus leuis, vel procedit ex antiquorum Canonistarum placito. Neque item obstat, dari aliquando priuilegium dicendi

mis sam non recitato Matutino. Quia hoc dari potest, tum ad tollendos scrupulos, tum vt peccatum veniale vitetur. Quod sine dubio sæpè contingit, quando absque rationabili causa Mis sa dicitur, non præmis sa Matutini recitatione; quia ita est consuetudo recepta, & quia Matutinum hora consueta, & ab Ecclesia præscripta haud suit recitatum.

PROBL. XXIX.

Obligatus horas Canonicas recitare tum ratione Ordinis, tum ratione Beneficij, tum Religiosi Ordinis causa: perpetrat omittens, & non perptrat tria peccaia.

322 TRia peccata pertetrat. Quia benficiatus omittens horas peccat contra debitum sui officij, ratione cuius tenetur horas canonicas recitare: sed quoties quis debitum sui muneris omittit peccat contra iustitiam: Ergo beneficiatus Clericus, qui ex sacro Ordine aqd idem obligatur omittens horas, dupliciter delinquit contra Religionem saltem, & contra iustitam. De Religioso autem choro deputato idem potest geri argumentum. Sic Sanch. *lib. 9. de inart. d. 15. num. 6.* Bonac. *d. 1. de hor. can. q. 5. punct. 1. num. 4.* aliis relatis.

323 Non perpetrat triplex peccatum, sed vnũ. Quia Clericus, beneficiatus, Religiosus ad horas recitandas solùm tenetur ex vi præcepti Ecclesiastici: Ergo cum vnicum præceptum sit, vnicum peccatum committitur. Ita Henriq. alios referens *lib. 5. de pœnit. cap. 5. n. 6.* Gracia *p. 3. cap. 1. n. 14. & 124.* Palaus *tom. 2. d. 2. punct. 5. num. 3.*

324 Hoc teneo, & confirmo. Quia ordo Clericalis, Beneficium, & Religio non obligant ex se ad harum horarum recitationem, sed ad summum obligant Clericos, beneficiatos, & Religiosos speciales pro populo preces fundere. Ergo in omis sione horarum non perprtrant iniustitiam. Neque obstat, Beneficium propter officium dari, id est, sub onere, & obligatione officij, quia non datur sub obligatione iustitiæ, sed Religionis; quæ obligatio non ex Beneficio, sed ex præcep;o ratione Beneficij imposito ortum habuit.

PROBL. XXX.

Subdiaconi, & Diaconi tenentur, & non tenetur horas recitare, sola ex antiqua consuetudine, quæ vim præcepti habet

325 NOn tenentur recitare ex sola antiqua consuetudine. Quia Clerici in sacris constituti iure diuino tenetur ad aliquid quotidie Deo precandum. Sic Panorm, *ac cap. 1. de celebrat. Mis sar.* Angl. *v. Horæ, q. 6.* Turrecr. *ad cap. Eleutherius, dist. 92.* Et quia ad diuinum officium recitandum tenentur iure Canonico, & Ecclesiastico habito. *cap. 1. de celebrat. Mis sar.* Sic communiter Canonistæ, & alij apud Bonacinam, quos sequi ipse videtur *dist. 1. de hor. can. q. 2. punct. 3. num. 1.* Machad. *lib. 4. part. 1. tr. 7. docum. 14. num. 1.*

326 Ex sola antiqua consuetudine recitare tenentur, præcepti vim obtinente, Quia est textus expres sus duobus in locis repetitus, *cap. 1. de celebrat. Mis sar. & cap. Presbyter 91.* Qui quidem textus de solis Sacerdotibus loquitur, quos obligat ad recitandum, nulla de Diaconis, aut Subdiaconis facta mentione. Ergò hi sola consuetudine tenetur recitare. Ita Nauar. *de hor. can. cap. 7. num. 2.* Caiet. *v. Horæ.* Hugolin. *de offic. Episc. part, 1. cap. 13. §. 3.* Azor. *part. 1. lib. 1. cap. 5.* Marchin. *tract. 2. part. 6. c. 12. diffic. 1.* Trullench *lib. 1. in Decal. c. 7. dub. 12. §. 2. num. 1.* & alij apud ipsos.

327 Profectò quia textus de solis Sacerdotibus loquitur, ideo probabilius existimo Subdiaconos, & Diaconos non tam iure humano scripto, quam lege naturali diuina determinata per vniuersalem consuetudinem, quæ vim habet præcepti ad horas recitandas obligari cœpis se.

[42] PROBL. XXXI.

Subdiaconus suæ ordinationis die tenetur, & non tenetur totum diuinum officium recitare.

328 TOtum diuinum Officium recitare tenetur: Quia obligatio recitandi totum officium Clericis in sacris constitutis præscribitur: sed prima illa die verè Subdiaconus est constitutus in sacris. Ergò tenetur totum officium recitare. Sic aliqui antiqui, quos Machado *to. 1. l. 4. l. 4. p. 1. tr. 7. docum. 14. n. 2.* as serit citari ab Azorio *p. 1. l. 10. c. 13. q. 17.* Ast ego Azorium citatum perlegens, nullum inibu Auctorem afferre comperi. Attamen credo, doctum Machado alibi apud Azorium, vel apud alium bonæ notæ Doctorem id inuenis se, & solùm in nomine, aut in cita aberras se,

329 Non tenetur totum officium recitare. Quia ab illa hora, qua initiatur sacris, quæ vndecima as solet es se, incipit obligatio. Ita Homobon. *in consult. casu. consil. vol. 2. part. 5. respons. 240.* Diana *part. 4. tract. 4. resol. 238.* Palaus *tom. 2. d. 2. punct. 4. num. 3.* citans Suarium, & Bonacinam. Machad. *vibis.* Azor. Manchin. & alij penes ipsum Narbo. *tom. 2. hora. 11. n. 10.* Leand. *tr. 6. de ordi. d. 15. q. 9.*

330 Si quis Subdiaconatum accepit, vel profes sionem emisit hora vndecima antè meridiem, non tenetur Matutinum, Laudèsque illius diei recitare, nec Primam, ac Tertiam: sed Sextam, & reliquas horas. Quia licet illa die incipit in sacris constitui, seu Religiosus profes sus es se: sed non die tota Clericus in facris, vel profes sus extitit; vnde ex illo diei onere Clerico in sacris constituto, vel Regulari profes so præscripto, humeris solum addicenda est pars oneris diarij, quæ reliquis diei horis respondere videbitur. Et hæc est omnium planè Doctorum certa resolutio. Attamen Problem. proximo quid circa hoc caput opiner, vberius exponam.

PROBL. XXXII.

Subdiaconus die, qua in sacris constituitur tenetur, & non tenetur vllas illius diei horas recitart.

331 TEnetur ab ea hora, quæ in choro ea temporis instantia as solet cani, officium recitare, nempè à Sexta, vel à Nona, vel à Vespertinis precibus, si circa Vesperam ordinatus fuit. Quia ab hora sacri Ordinis accepti, incipir recitandi obligatio. Sic Marchin. *tract. 2. p. 6. cap. 2. diffic. 1. num. 11.* Azor. *part. 1. lib. 10. c. 13. q. 17.* Suar. *tom. 2. de Relig. lib. 4. cap. 17. num. 8.* Trull. *lib. 1. in Decal. cap. 7. dub. 13.* Filliucius apud ipsum Bonac. *d. 1. de hor. can.* Sanch. *in consil. part. 2. lib. 7. cap. 2. dub. 7.* Porrò Oliuerius *de hor. can. lib. 2. cap. 39. num. 21.* docet, in tali casu Subdiaconum satisfacere incipiendo à Vesperis illius diei, licet hora vndecima ordinatus fuerit. Quia Ecclesiæ mens non censetur, velle tyronem ad paruas aliquas horas diei currentis adstringere.

332 Non tenetur ab ea hora, quæ in choro ea temporis instantia, qua ordinatur, canitur, neque à Vesperis recitare: & vt dis sertius dicam, nullam ordinationis die tenetur diuini Officij horam explere. Quia probabile est, eum, qui quauis ex causa non potest maiorem officij partem, in qua saluatur officij Ecclesiastici forma, recitare, non teneri recitare minorem. v. gr. qui non potest recitare horas ante meridianas, non tenetur recitare Vesperas, nec Completorium. Quia omnes horæ vnicum diuinum Officium reputantur, in quo Ecclesia recolit, quæ Christo Domino sua in Pas sione acciderunt. At cum huiusmodi repræsentatio saltem in minori parte non saluetur, ad eam non tenebitur. Sic Torre *contr. 7. de hor. can.* Sed sic est, quod iuxta communem opinionem qui sacris initiatur, non tenetur ea die Matutinum, nec Primam, nec Tertiam, nec Sextam, imò (secundum aliquos) Nonam tecitare, quæ quidem est maior pars officij. Ergò probabile erit, nec ad recitandam minorem partem, Vesperas scilicet, & Completorium ea die teneri. Ita Trull. *lib. 3. Decal. cap. 2. dub. 6. num. 1.* Leand. *tract. 6. n. 13. quæst. 10.* Nec reprobat Diana *part. 10. tract. 11. resol. 16.*

333 Ego quidem existimo, primam sententiam omnino es se amplectendam. Quia Subdiaconatus ad Officium diuinum ratione Ordinis ad recitandum diuinum Officium obligatur: Ergo sacro Ordine suscepto, statim tenetur recitare. Nec crediderim Oliuerio. Quia Ecclesiæ pietas non minus prona videtur es se debere ad Vesperas & Completorium, quam ad Nonam, vel ad Sextam cuius instantia fuit ille ordinatus: Ergo si cogit Vesperas & Completorium eius diei recitare, cur non Sextam, & Nonam? Nihilominus tamen, quia video quamplures Subdiaconos ordinationis die iniquè sese ab onere recitandi excutere. Operæpretium duco secundæ sententiæ probabilitatem tueri, vt plurima valeam eorum piacula excusare. Certè qui annum vigesimum primum implet manè hora nona alicuius vigiliæ, non tenetur, etiamsi pos sit, illius diei ieiunium implere solùm ratione, quia præceptum ieiunij totam respicit diem, vt indiuiduum obiectum? vndè qui exemptus est à ieiunij obligatione per aliquam diei partem, totaliter à totius diei obligatione liberatur. Ergo similiter in nostro casu. Quia omnes horæ canonicæ sunt vnica oratio, & habent vnicam rationem obiecti totalis: Ergo qui liber est à maiori parte horarum, liber erit ab omnibus. Consequentia patet. Antecedens probo. Quia præceptum ieiunij respicit totum diem integrum, vt indiuiduum obiectum: non enim præcipitur dimidio die aut quarta parte diei ieiunare, sed die toto: Ergo qui exemptus à ieiunio fuerit per aliquam diei partem, totaliter illo die liberabitur: cum præceptum huiusmodi, vel totum diem, vel nullam partem illius debeat comprehendere.

[43] PROBL. XXXIII.

Si quis, Subdiaconatu suscepto, nequeat obcarentiam Breuiarij, aut alias ob causas recitare officium: tenetur, & non renetur alias preces æquiulentes persoluere.

334 SVppono peccare mortaliter eum, qui ad sacros promouetur Ordines, antequam Breuiarium habeat, ediscatque diuinum officium recitare: nisi bona fide putet, se statim post Ordinem, auc Beneficium susceptum habiturum Breuiarium pretio emptum, vel commodato, aut dono acceptum, vt doct Azor. *l. 10. cap. 13. quæst. 18.* Suar. *l. 4. de hor. canon. cap. 28. num. 6.* Quæsierim vero, num qui inculpabili Breuiarij defectu, vel alias ob causas nequeat, recitare officium, teneatur alias æquiualentes preces persoluere?

335 Tenetur quidem. Quia cum Ecclesiæ consuetudoid onus Clericis imposuerit ad spirituale exercitamentum, & ad otiositatis vtile medicamen: qui nescit recitare, aut non potest, alia exercitamenta spiritualia tenetur substituere. Sic Angel. *v. Horæ, num. 9.* Syluest. *inibi, quæst. 4. dicto 5.* profatus. Quia sine culpa non habet librum, & similiter carens visu, aut huiusmodi, excusentur, si horas, non dicunt: modo suppleant per Psalmos, vel Parer hoster, & huiusmodi. Et Sa *v. Horæ num. 3. Qui nescit* (inquit) *recitare officium, dicat saltem Rosarium, seu Coronam, vt vulgo appellant.*

336 Minimè tenetur. Quia non est præcepta aliarum precum: sed diuini officij recitatio. Ita Reginal. *l. 18. cap. 13. num. 184.* citans Suarium, Nauarrum, & Syluestrum, sed hunc male, cum contrariæ sententiæ sit as sertor. Machado *to. 1. l. 2. part. 3. tract. 3. docum. t. num. 6.* afferens Filliucium, Garcia Malderum.

337 Qui ob aliquod iustum impedimentum horas Canonicas recitare non potest, non tenetur, aliquid aliud quod pos sit, verbi gratiâ officium Deiparæ, vel Rosarium dicere. Quia nullum ius proferri potest obligans eum, qui per se nequit horas Canonicas recitare, vt recitet per alium, vel in compensationem eleemosynam elargiatur, vel quid aliud simile gerat. An qui die præcepti ieiunare non valet, tenetur in compensationem ieiunij, aliud pium opus exerere? Minimè quidem. Ergo nec præceptum recitationis Canonicæ aliis precibus compensare.

PROBL. XXXIV.

Peccant, & non peccant lethaliter Clerici in Sacris constituti, qui diuinum officium cum voluntaria mentis euagatione recitant.

338 MInimè peccant lethaliter. Quia Ecclesia nequit actus internos imperare cum nec pos sit illos cognoscere, nec iudicare ergo attentio non potest cadere sub Ecclesiæ præcepto: ergo quamuis voluntariè desit mortale non erit. Sic Durand. in *4. dist. 15. quæst. 12. num. 6.* Palud. *ibi, q. 5. a.* D, Antonin, *3. p. tit 13. cap. 4. §. 8.* Syluest. *v. Horæ, q. 11.* Medina *c. de orat.*

q. 25. Coninch. *de Sacram. q. 84. a. 6. numer. 182.* Valerus *v. Horæ dif. 1.* Diana *p. 2. tr. 12. resol. 2.* multos scitans.

339 Lethaliter delinquunt. Quia ad satisfaciendum præceptum recitandi horas canonicas neces sariò nequiritur interior aliqua attentio, vel ad Deum, vel ad sensum verborum, vel ad sola verba: Ergo, hac deficiente, qui recitat, lethaliter delinquit: neque enim verè orat, sed psittaci in morem verba profert. Antecedens probo ex *Clement. 1. de celebrat Mis sar.* Vbi Clement. v. strictè præcipit, vt officium diuinum studiose pariter, & deuotè recitetur: at deuotio internam includit attentionem. Ita Nauar. *do orat. c. 13. n. 28. & in sum. c. 25. n. 133.* Sotus *l. 10. iust. q. 3. a. 5.* Suar *to. 2. de Relig. l. 3. c. 4. & l. 4. c. 16. n. 22.* Vasq. *1. 2. to. 2. d. 160. n. 30. & 31.* Diana *citatus* as serens hanc sententiam es se probabiliorem. Sa *v. Horæ Canonicæ, n. 19.* Bonac. *d. 1. de hor. can. q. 3. pun. 2. numer. 4.* Sanch. *to. 2. Consil. l. 7. c. 2. dub. 30. n. 2. & dub. 8. n. 7. & 9.* Marchin. *tr. 3. p. 6. c. 12. dif. fic. 2. num. 3.* Leand. *tr. 6. d. 13. q. 13.* Trull. *l. 1. in decal. c. 7. dub. 17.*

340 Satis probabilem primam reor es se sententiam, sed secundam longè probabiliorem. Quia recitatio diuini officij debet es se actus humanus: Ergo cum mentis aduertentia, neces saria quidem ad Ecclesiæ præceptum implendum. Quia licet directè, & immediatè non pos sit actus internos imperare: potest tamen indirectè & concomitanter præcipiendo debitam, & humanam diuini efficij externam recitationem.

PROBL. XXXV.

Recitans priuatim officium, debet, & non debet, ità illud exprimere, vt se ipsum exaudiat.

341 DEbet quidem. Quia recitans ita voce submis sa, vt a se audiri non pos sit, potius dicetur mente, quam voce exorare: at Ecclesia vocalem præscribit Clericis orationem. sic Medina *Cod. de orat. quæst. 7.* Suar. *l. 4. de hor. can. c. 7. n. 6.* Reginal. Diana *p. 10. tr. 12. resol. 33.* & alij apud ipsos.

342 Non debet neces sariò sic pronunciare officium, vt se ipsum audiat. Quià verè dicitur ore, & voce preces fundere, siue ab alio, vel à se audiri pos sit, aut non pos sit: iure enim solummodò cogitur voce, & ore, & non tantum mente precari. Ità Axor. *p. 1. l. 10. c. 11. q. 4.* Nauar. *de orat. c. 20. n. 14.* Leand, *p. 2. tr. 12. resol. 11.* Filliuc. *tr. 23. n. 117.* Trull. *l. 1. in Decal. c. 7. dub. 11.* Bonac. *d. 1. de hor. can. 9. 3. pun. 2. §. 1. numer. 24.* Molfesi. Tolet. & alij apud Leandrum.

343 Licet primam sententiam longè veriorem es se existimem, scrupulosorum gratia secundam as sero in praxi sustinendam. Quia cum recitans officium solus, id getat ad se excitaudum, & mente ac corpore Deo seruiendum, sufficit, efformare verba eaque audire, & intelligere [44] saltem quoad forum interius, licet quoad exterius non pos sit probare, se illa dixis se. Certè sic orantes, vocaliter orare existimo, vt comprobat ferè communis fidelium vsus: nullo enim præcepto aut iure probatur contraria as sertio. Nam præceptum non ad audiendum, sed ad dicendum obligat: & alio ex capite oratio ore, ac voce fieri potest, etiamsi ab ipso recitante non audiatur. Alias enim surdastri tenerentur altis sima à se audienda voce recitare, aut dici orationem vocalem non ges sis se,

PROBL. XXXVI.

Officium sola mente recitans, satisfacit, & non satisfacit obligationi.

344 SAtisfacit quidem. Quià perfectior est oratio mentalis, quæ maiorem connotat animi attentionem, sic quidam Doctores, quos pres so nomine refert Sa *v. Horæ Canonicæ, n.* 11. fatus: *Qui solus mentaliter officium dicit ob maiorem deuotionem, quidam excusant.* Nauar. *ad c. quando, & in sum. c. 19. n. 87.* as serens es se probabile, satisfacere præcepto recitandi, qui sola mente recitare ea, quæ secretò in Breuiarij regulis recitati iubentur.

345 Minimè satisfacit. Quia cum Clerici ex soso Ecclesiæ præcepto horas dicere teneantur, & Ecclesia non imperet nudos actus internos, de quibus iudicare non potest, vtrum fiant, nec ne: sed actus externos, quos potest in iudicium vocare: fit, vt exrerno actu officium persoluere teneantur. Ita Medina *C. de arat. q. 7.* Arag *2. 2. q. 83. a. 12.* Sanch. *te. 2. Consol. l. 7. c. 2. dub. 8.* Lublin. *v. Horæ Canonicæ n. 4.* Bonac. *de hor. can. d. 1. q. 4. pun. 1. n. 1.* Sa *citat.* Nauar. *de orat. c. 17. n. 37. n. 37.* Reginal. *l. 18. n. 174.* & alij communiter.

346 Mihi equidem tutum non videtur, sola mente horas Canonicas recitare ob rationem præfatam. Cui addiderim, in Concilio Basiliensi *ses. 21.* præscriptum fuis se vt horæ Canonicæ non inter dentes, nec in gutture, nec syncopatè dicantur; sed integra voce pronuntientur: quod quidem decretum mentali recitationi omninò aduersatur. Licet autem mẽtalis oratio ob agnatam animi attentionem perfectior sit vocali: non ea ab Ecclesia Clericis iniungitur, sed vocalis imperatur.

PROBL. XXXVII.

Regulares ex speciali priuilegio pos sunt, & non pos sunt priuatim totum diuinum officium mentaliter exprimere.

347 MInimè pos sunt. Quia priuilegium de mentali recitatione Regularibus à Leone X. conces sum *anno 1516. indict. 4. die 19. Aprilis, anno 4. Pontificatus eius.* fuit oraculum factum eminentis simo Cardinali Laurentio tit. Quatuor coronatorum. At hoc priuilegium non valet post oraculorum reuocationem factam tàmà Gregorio XV. quam ab Vrbam VIII. *anno 1631. die 20. Decembr. qua quidem reuocan tur* omnia, ac singula priuilegia facultates, licentiæ, & gratiæ quæcumque viuæ vocis oraculo conces sæ. Sic Cyprian. Capucinus *l. 1. in cap. 3. Regulæ,* Lezana *tom. 1. cap. 12. n. 13.* Diana *part. 10. tract. 11. resol. 1.* & quidam alius doctus Pœnitentiarius S. Ioan Lateranens. quem refert Tho. Hurtado *citandus.*

348 Pos sunt planè. Quia hoc priuilegium licet viuæ vocis oraculo de facto fuit conces sum Fratribus Minoribus à Leone X. vt as serunt Manu. *tom. 1. qq. Regul. quæst. 32.* Miranda *sum. quast. 39. art. 17.* Villalob. *sum. tom. 1. tract. 24. diffic. 10. num. 11.* Sed hoc priuilegium non est reuocatum à Gregorio, aut ab Vrbano: Ergo pos sunt Regulares eo vti, & mentaliter recitando diuini officij oneri satisfacere. Minorem probo: Quia vt Lezana ipse concedit *tom. 1. cap. 3. num. 22.* huiusmodi viuæ vocis oraculum est declaratio iuris communis *c. Dolentes de celebr. Mis sar.* At viuæ vocis oracula declaratiua iuris communis, aut alicuius Bullæ, non

sunt derogata: ergo. Ita Manu. Miranda, & Villalob. *citati.* Sanctorus à Melfi. *in comment. Minor. statuto 2. dub. 3.* Tho. Hurtado *tom. 1. tract. 3. cap. 1. resol. 9.* Leand. *tract. dict. 13. q. 19.* Ioan. de la Cruz *l. 2. de statu Relig. cap. 8. num. 2.*

349 Scio, meum amicis simum Antonium Diana non audere, huius sententiæ adstruere probabilitatem. Ast ego eruditis simi viri venia, crediderim sine ausus periculo pos se sustineri opinionem tot virorum grauium fultam authoritate. Mihi tamen primam veram, communem nulli obnoxiam trepidationi lubens eligo iudicans, nunquam timorati Religiosi in mentem subiis se hoc priuilegio vti, pensi vt hodierni obligationi satisfaceret.

PROBL. XXXVIII.

Longis sima diuini officij interruptio absque causa gesta, est, & non est lethalis.

350 LEthalis est. Quia adeò diuinum discontinuat officium, vt vnicum dici nequeat, cum diuersum actum faciat interpositio, *argum. l. Continuus, in princip. ff. de verborum oblig.* Sic Angl *de orat. quæst. 5. diffic. 5.* Marchin. *tract. 2. part. 6. cap. 11. diffic. 4.* Ioan. de la Cruz *sum. p. 1. præc. 3. art. 3. dub. 4. concl. 1.* Comitol. *l. 1. respons. quæst. 66. num. 1.* Raguci. *de offic. canon. in choro, quæst. 14. num. 4.* Molfes. *tom. 1. tract. 5. cap. 2. numer. , 8.* Reginal. *l. 18. num. 162.* Suar. *tom. 2. de Relig. l. 4. cap. 24. num. 10.* Vasq. *opusc. de Benefic. cap. 4. §. 1. dub. 6. num. 109.* Azor. *part. 1. l. 10. cap. 8. quæst. 5.*

351 Non est lethalis. Quia continuatio non est de es sentia seu substantia singularum precum. Nam de illo qui cum maxima etiam interruptione persoluit officium verificatur, intra eandem diem id recitas se, opusque ab Ecclesia præscriptum ges sis s. Ergò plenè satisfecit. Ita Aragon. *2. 2. quæst. 83. art. 12.* Les si. *l. 2. cap. 37. dub. 10. num. 57.* Filliuc. *tract. 23. cap. 9. quæst. 7. num, 202.* Bonaci. Naldum citans *dict. 1. de hor. canon. quæst. 3. punct. 2. §. 1. num. 28.* Fernand. *par. 3. cap. 13. §. 7. num. 5.* Vega *tom. 1. cap. 128. casu 1.* **[45]** Villalob. *tom. 1. tract. 24. dub. 11. num. 4. concl. 3.* Diana *part. 2. tract. 12. resol. 4.* Trull. *l. 1. Decal. cap. 7. dub. 15. num. 11.*

352 Hanc sententiam communiorem planè, probabiliorem es se iudico. Quia totum debitum proculdubio soluitur, licet traditio crebriùs intersecetur. Voluntariamautem huiusmodi, (hoc est fine causa) interruptionem à veniali piaculo incurrendo non libero, propter irreuerentiam.

PROBL. XXXIX.

Veniale est, & non est veniale dicere Matutinum vespere, & laudes sequentis dici aurorâ, & si honesta causa non adsit

353 SI non adest honesta causa, venialis culpa est. Quia Matutinum, & laudes tanquam vnius horæ officium habentur. Sic Azor. *tom. 1. l. 10. cap. 8. quæst. 4.*

354 Licet honesta causa non adsit, nullum peccatum est laudes sic à Matutinis nocturnis separare. Quia ita vsus tulit antiquus, vt colligigitur ex *cap. 1. de celebr. Mis sar.* Ita Suar. *tom. 2. de Relig. l. 4. cap. 9. num. 9. & cap. 24. num. 9.* Bonac. *dict. 1. de hor. canon. quæst. 3. punct. 3. num. 11.* citans Bellarminum, Toletum, Graffium, Reginaldum, & alios inter quos est Azorius. Qui quidem licet primæ sententiæ sit as sertor videtur tamen non parum in secundam inclinare.

355 Quam probabiliorem longè iudico. Quia non solùm olim diuidi solebant Matutinæ laudes à nocturnis, vt Francoli. testatur *tract. de hor. canon. cap. 1. num. 13. & cap. 5. num. 9.* ex Durando, & Vualdensi, quos citat. Sed & nunc Ecclesia diuidit in nocte Natalis Dominici, quia Mis sæ Sacrificium interponit: & in quibusdam Religiosorum domiciliis media nocte Psalmi nocturni concinuntur: & deinde sub auroram Matutinę laudes celebrantur. In hoc enim consuetudo iuri potest derogari. Qui igitur huic publicæ recitationi morem ges serit dum priuatim officium dicit, nullius piaculi iudico fore reum.

PROBL. XL.

Recitandi Officium Canonicum obligatio incipit, & non incipit à media nocte antecedentis dici, & vsque ad mediam noctom dici subsequentis producitur.

356 NOn incipit à media nocte diei antecedentis media diei subsequentis nocte terminanda: sed à vespere diei huius (verbi gratiâ) vsque ad mediam diei crastini noctem. Quia sic decreuit Alexander III. *cap. 2. de feriis* Pro quo est etiam Concilium *in cap. 1. de feriis.* vbi Glos sa à Felino commendata *in cap. consuluit de offic. delegat.* Sic Nauar. *de orat. cap. 3. num. 60.* his 1 erbis. Rectè dictum à S. Thoma *quodlib. 5. art.* v8. quod quantum ad horarum recitationem vnusquisque dies incipiat à sua vespera; pro quo est Concilium in *cap. 1. de feriis,* & decretum Alexandri. III. Sequitur terito, verum es se dictum Caietani, diem quod horas recitandas durare vsque ad mediam noctem: & incipere à vesperis: quæ insignis est præsatorum textuum declaratio. Sic ille. Molfes. *in sum. tom. 1. tract. 5. cap. 2. num. 59.* Faber *dist. 24. quæst. 1. dict. 1. num. 148.* Et Trullench *citandus,* ait es se probabile.

357 Obligatio recitandi officium diuinum non incipit à vespera huius diei media nocte alterius terminanda: sed à media incipit huius diei nocte vsque ad mediam diei alterius noctem duratura. Quia in communi omnium sententia Ecclesiasticum officium in media nocte terminatur. Ergo media etiam nocte debet incipere subsequens officium. Deinde quia numerus horarum Canonicarum incipit à nocturnis vigiliis: sed tempus huiusmodi vigiliis à iure deputatum est media nox. Ergo à media nocte, & non à vespera incipit obligatio, media item nocte diei sequentis terminanda. Ita Azor. *l. 10. cap. 9. quæst. 5. 6. 7. & 8.* Syluest. *v. Horæ, quæst. 9. dicto 6.* Bonac. *dict. 1. de hor. canon. quæst. 3. pun. 3. num. 2.* Trullench *l. 1. Decal. cap. 7. dub. 10. numer. 3.* Gauant. *tom. 2. Thesai. sect. 1. cap. 5. titul. 6. num. 2.* Villalob. *tract. 24. diffic. 12. num. 4.*

358 Probabilius hoc mihi. Quia diuinum officium singulis diebus est recitandum ex *cap. 1. de celebr. Mis sar.* sed dies, iuxta communem Ecclesiæ vsum, incipit à media nocte antecedentis diei vsque ad mediam subsequentis.

PROBL. XLI.

Hora secunda post meridiem terminata, dictisque vesperis, & Completorio: potest quis, & non potest statim recitare Matutinum, & Laudes diei sequentis.

359 NOn potest. Quia nondum diei sequentis incipit obligatio, quæ quidem (vt vidimus) vel à media nocte, vel à vespertina circa noctem inchoatur instantia. Ergo qui ea recitat Matutinum hora, recitat antè obligationis tempus, nempè pridie, quam debebat recitare. Sic Nauar. *de orat. notab. 3. num. 77.* as serens, solum pos se recitari Matutinum diei sequentis dimidia hora ante solis occasum, Filliuc. *tract. 23. num. 275.* Sa *v. Horæ, num. 17.* Gauant. *sect. 1. cap. 5. titul. 6. num. 6.* Suar. *l. 4. cap. 27. num. 14.* docent, pos se duntaxat, hora terita, vel quarta post meridiem, legendus D. Tho. *quodlib. 5. a. 28.* & Henriq. *l. 9. cap. 24. n. 7. lit. P.* idem as serentes.

360 Potest profectò. Quia multis in locis hæc viget consuetudo, vt post horam secundam pomeridianam, terminatis vesperis, & Completorio, statim hora tertia nondum audita, Matutinum, & laudes recitentur. Ratio est, quia tempus illud cum sit iam vespertinum, pertinet, ad diem sequentem Ita Trull. *l. 1. in Decal. cap. 7. dub. 18. num. 8.* Diana *part. 4. tract. 4. resol. 4.* Sanch. *tom. 2. consil. l. 7. cap. 2. dub. 37. numer. 4.* citans D. Thom. Vigueri. & Turrecrem. Didac. Narbo. *tom. 2. Hora 4. à n. 5. vsque ad 12.* Leand. *tract. 6. dict. 13. quæst. 23.*

361 **[46]** Ego autem existimo pos se recitari Matutinum, & Laudes diei crastini hora secunda post meridiem, (etiam nondum recitatæ Vesperæ, ac Completorium fuerit, si adsit causa sufficiens, quæ si desit, præceptum implebitur, sed veniale incurretur piaculum.) Quia cum hora illa secunda sit vesperarum tempus (vt dixi) pertinet ad sequentem diem, & qui tunc recitat, censetur, sequenti die recitare. At si quis ante horam secundam Matutinum diceretm, non satisfaceret præcepto; quia tempus illud antè Vesperarum instantiam ad diem præcedentem plane pertinet. Dcio quemdam Magistrum, quem pres so nomine, memorat Trullench, addidis se, nec mortaliter delinquere, nec obligandum es se ad recitandum iterum qui statim post horam duodecimam hodiernam Matutinum diei crastinæ saltem in Quadragesima recitaret. Quia cum eo tempore Vesperæ ante prandium dicantur, videtur iam dies sequens incepis se. Quod minime admiserim, nisi legitima consuetudine id robararetur. Quia horam illam nullatenus ad sequentem diem reor pertinere. Secundam autem horam ad diem sequẽtem spectare, ex Thoma Sanchez, Trullench, & aliis didici. Quia iam est Vesperarum instantia.

PROBL. XLII.

Vt pridè pos sit quis Matutinum, & Laudes licite recitare, requiritur, & non requiritur aliqua honestans causa.

362 CAusa requiritur Quia agnata ad Matutini, ac Laudum recitationem hora est mediæ noctis instantia: Ergo, vt ea ipsa hora non recitentur, aliqua debet causa rationabilis subes se. Sic Bonac. *dict. 1. de hor. canon. quæst. 3. pun. 3. num. 10.* Gauant. *to. 2. Thesau. sect. 1. c. 5. tit. 6. numer. 6.* Suar. Filliuc. & Marchin. à Bonacina citati: Causæ autem à Doctoribus as signantur, vt deuotius quis oret, vel studiis mane det operam, vel quia non poterit mane aliis negotiis impeditus, commodè recitare.

363 Nulla specialis causa requiritur. Quia consuetudo recepta pro causa sufficit. Ita Henriq. & Trull. quos refert, ac sequitur Leand. *tract. 6. dict. 11. quæst. 24.* Diana *part. 10. tract. 11. resol. 17. & tract. 26. resol. 46.* Caram. *in Theol. Moral. dict. 114. num. 1419.*

364 Profecto consuetudine ab Ecclesia approbata inductum est, pos se vespere præcedentis diei Matutinum ac laudes recitari ob difficilem mediæ noctis recitationem, quod erat proprius illius tempus. Nullam itaque præter consuetudinem huiusmodi causam desidereri reor, vt quis licitè, pos sit Matutini ac laudum recitationem sic anteuertere.

PROBL. XLIII.

Incipit quis hodiernum officium paulò antè mediam noctem sequentis diei recitare, & post perfectam mediam illam noctem prosequitur, & absoluit. Hic implet, non implet recitandi præceptum.

365 NOn implet. Quia onus horas Canicas recitandi est diei, vt omnes fatentur: Ergo die transacto, pręterit onus ei affixũ. Nequit igitur illi fieri satis in die altera sequẽti, in qua iã instat noua recitandi obligatio. Sic communiter Doctores. Azor. *l. 10. cap. 9. quæst. 6.* Nauarr. *sum. cap. 25. num. 97. & de orat. cap. 3. num. 59.* D. Antonin. *part. 2. tit. 13. cap. 4. §. 4.* Syluest *v. Horæ, quæst. 9.* Caiet, *sum. v. Horæ.* Villalob. *tract. 24. diffic. cap. 2. num. 4.* Bonac. *dict. 1. de hor. canon. q. 3. punct. 3. num. 2.*

366 Implet quidem. Quia admodum est probabile, omnes septem horas Canonicas vnicam es se orationem, vnico præcepto præscribim & omnes vnius obiecti talis præcepti rationem habere. Ergo probabile etiam erit, eum, quis eas ante mediam noctem incepit, etiam si post illam perficiat. Patet consequentia. Quia quæ res indiuidua incepta tempore apto, optime finiri potest, imò & debet si res est præcepta, tempore consequenti proximo. A simili confirmo. Etiam datur præceptum, ne quis post meridiem Mis sam celebret: & tamen licitè potest quia circa meridianam instantiam incipere, etiam si præuideat, se eam non pos se nisi post meridiem terminare: vt parxis, & communis Doctorum apud Henriq. *l. 9. cap. 24.* fert sententia. Ergo quamvis detur præceptum recitandi diuinum officum à media in mediam noctem, poterit quis saltem absque graui culpa vsque ad mediam noctem paulo minus differre, & absque interruptione post mediam noctem illud perficere. Ita Leand. *tract. 6. dict. 13. quæst. 25.* sequutus Basilium Legion. *tract. de hor. canon.* Fr. Francisc. à Sancto Iuliano. F. Francisc. à Conceptione Theologiæ apud Salmantiam, & Complutensem Academiam Magistros.

367 Existimo hanc sententiam satis es se probabilem. Quia licitè, quis potest, Matutinum diei crastinæ recitare post vesperas non solum ratione consuetudinis (vt fert communis sententia: sed etiam quia Mtutinum tempus pro tempore diei sequentis reputatur, vt probabiliter superius tradidi. Vdne licet in rei veritatem diuerso in die recitem Matutinum censeor in eodem recitare. Ergo similiter potest as seri porbabiliter, eum qui incipit officium hodiernum paulo ante mediam noctem dicere, & post mediam terminat noctem, hodie recitare censebitur. Consequentia patet. Quia sicut vespertinum tempus trahit ad se diem sequen tem: ita etiam tempus illud nocturnum vndecimæ ac dimidiæ horæ (verbi gratiâ) in quis incipit recitare officium hodienum, trahit ad se potiori iure partem aliquam diei sequentis, in quo pos sit adimplendo præceptum officium perficere. An non datur præceptum annuæ confes sionis, & adeo annexum anno, vt si completo, quis confes sio- **[47]**nem non ges serit, illud violet? Ita plane. Nihilominus tamen potest quis saltem sine lethali expectare vltimam horam, in qua annus finitur, & in illa incipere confes sionem, eamque post exactam illam horam perficere, & per hoc annuæ confes sionis præceptum adimplere. Ergo similiter quamvis detur præceptum recitandi officium hac in die, poterit quis absque graui piaculo vltimam horam eius expectare ad illud inchoaodum, & prosequendo sine interruptione, ipsum in sequenti hora alterius diei perficere: & sic pręceptum recitandi officium implere. Attamen mihi primam sententiam vnicè iudicarim.

PROBL. XLIV.

Veniale est, & veniale non est horas rceitare, dum neceßitatt corporeæ miseriæ das operam succurrendæ.

368 CIrca locum, vbi liceat, aut non liceat horas canoicas recitare, video ferè ab omnibus hanc agitari quæstiunculam, à qua ob vocabulorum indecentiam volui abstinere: attamen ne singularitatis scrupulosæ incuser, quæsierim, num veniale incurrat piaculum, qui dum ventri purgando dat operam recitat officium? Incurrit quidem. Quia loco decenti recitandum es se officium iure præscribitur. Sic Sotus *l. 10. de iust. q. 5. art. 4.* Lublin. *vers. Horæ, num. 30.* dubius tamen: *Orare,* (inquit,) *dum natura ceditur sine culpa forsam es se non potest.* Inclinat Bonac. *dict. 1. de hor. canon. quæst. 3. punct. 5. num. 6.* quos sequuntur Martin. à Sanct. Ioseph, Hieronymus Garcias, Vulpe, & Palaus à Diana *citando* relati.

369 Minimè incurrit. Quia potest quis inibi, laudabiliter quidem, mente orare: Ergo & voce. Nec enim maior indecentia in vna quam in altera oratione reperitur. Ita Sanch. *tom. 2. consil. l. 7. cap. 1. dub. 44.* Nauar. *cap. Quando cap. 5. art. 8.* Angl. *de orat. fol. 329.* Trull. *l. 1. in Decal. cap. 7. dub. 20.* Diana *part. 10. tract. 11. resol. 11.* Meleandro, Fausto, Caramuele, & aliis citatis.

370 Quis dubitet, te pos se illa succurrendi naturæ instantia, alias vocales preces exprimere ad eleuandam mentem in Deum, & ad distrahendam ab immundis cogitationibus? Cur ergò non poteris officium Canonicum recitare. Certe, teste Lublino, dum D. Bernardus illo in communi loco exoraret, diabolo cachinanti respondit: *Quod inferius exeritur, tibi cedit, quod verò superius Deo præsentatur.* Attamen licèt id sine piaculo pos se geri censeam, inibi mentaliter orantes laudo, voce proferentes alias orationes commendo, at eos, qui recitandi

præcepto implendo dant operam moneo, nonnullam subolere indecentiam, eo in loco, ea in actione, haud cogente neces sitate, tantum opus exercere.

PROBL. XLV.

Mortale est, & mortale non est, longiue officium in breuius commutare, (verbi gratiâ) officium de Feria, aut de Sancto in perbreue de Resurrectione officium.

371 MOrtale non est. Quia probabile est, non incurrere lethalem culpam qui vnum offico pro alio priuatim sine causa recitat, verbi gratiâ de Conceptione immaculata, quando recitandum erat de Sabbato: vel de SS. Trinitate, dum recitandum erat de Dominica: vel de quovis alio Sancto in Breuiario Romano à sede Apostolica approbato apposito: Ergo mortale non erit, officium Resurrectionis dicere eo die, quo ritè erat de Feria recitandum. Et quia qui officium Resurrectionis dicit præcepto satisfacit diuinum officium recitandi quoad substantiam, licet quoad modum minime: Ergo cum violatio præcepti quoad modum mortalis non sit, nullatenus erit mortale officium Resurrectionis loco officij Ferialis, seu alicuius sancti dicere. Antecedens probo. Quia probabile est, substantiam præcepti recitandi officium consistere, vt recitentur septem horæ Canonicæ iuxta Breuiarium Romanum: modum autem, vt tali in die de tali, aut tali, Diuo, vel Feria recitentur. Ergo qui recitat Resurrectionis officium, recitat officium iuxta Breuiarij præscriptionem, qua ad substantiam præcepti, & consequenter lethali piaculi reus non erit. Adde grauis notæ Doctores absolutè & sine exceptione officij dicunt mutationem officij in aliud, etiam dedita opera, non es se lethalem. Les si. *l. 2. cap. 37. dub. 12. numer. 77. Itaque* (ait) *substantia præcepti seruatur, quodcumque officium Breuiarij conces si dicatur.* Azor. *part. 1. l. 10. cap. 19. quæst. 2. Iuris est Canonici, vt septem preces horariæ recitentur: quod verò hoc officium, aut illud persoluatur, non attinet ad substantiam legis, siue præcepti.* Caiet. *vers. Horæ, §. Quod secundam. Non est* (inquit) *prætereà reus peccati mortalis commutans qualitatem horarum. Puta soluens de sancto quas deberet soluere de Feria.* Syluest. *vers. Horæ, quæst. 10. Si vero mutatio officij fiat in fraudem vt dicatur officium breuius, secundum Archidiaconum, non est absque graui peccato. Non tamen intelligas mortale; quia determinatum officium non est in præcepto.* Sic Caramuel. *qui dist. 109. numer. 1387.* de more ausus dicere. *Si quis semper recitet officium Resurrectionis, adimplebit præceptum quoad substantiam, & solùm quoad modum venialiter peccabit.* A cuius sententia omnes, quos legi, Doctores timoratæ conscientiæ recedunt. Vnus Leander *tract. 6. dist. 13. quæst. 28.* probabilem es se hanc sententiam affirmat profatus. In facti autem contingentia, non auderem certè sic officium absque contemptu formali, vel virtuali permutantem, lethali culpa damnare. Nec consilium præbere alicui (addidit timoratus, & doctus Pater) de tali officij permutatione, nisi forte illis, qui iustè, vel iniuste sunt valde occupati: ideóque pro **[48]** magnitudine officij diuini exterriti nullum recitant. Melius enim est securiusque aliquod officium, & si breue, recitare, quam nullum.

372 Est quidem mortale. Quia non tantùm præscribitur in Breuiario officij quo ad substantiam recitatio, sed etiam quo ad modum, vt constat ex Bulla Pij V. inibi apposita. Et quidem grauis res est non seruare formam recitandi à Pontifice indictam: sicut es set res

grauis lethali piaculo obnoxia non seruare Ceremonias cira Mis sam à Pontifice traditas. Ita Vasq. *opusc. de Benefic. acap. 5. §. 1. dub. 2. num. 60.* Reginal. *l. 18. cap. 16. num. 171.* Suar. *de Relig. tom. 2. l. 4. cap. 23. num. 11.* Nauarr. *de orat. cap. 19. num. 212.* Tolet. *l. 2. cap. 23.* Bonac. *dist. 1. de hor. can. quæst. 3. punct. 1. numer. 7.* Garcia *tom. 1. part. 3. cap. 1. numer. 150.* Sanch. *tom. 2. Consil. l. 7. cap. 2. dub. 25. num. 2.* fatur: *Quia si quis velit omni tempore dicere Paschale officium, quia breuius est; sine dubio grauiter peccaret.* Filliuc. *tom. 2. tract. 23. cap. 7. num. 226. si quis vellet* (ait) *omni tempore dicere officium Paschale, quia breuius, ex omnium sententia peccaret mortaliter.* Diana, qui pro mira eruditione nullum non perlegit Auctorem, & mitius (vbi inconueniens non apparet: opinari curat, sic *part. 5. tract. 5. resol. 26.* loquitur: *Notandum secundò, in mutatione officij pro officio dari paruitatem materiæ, vt si semel aut iterum quis diceret officium de sancto, quando dicendum est de Feria. Ita Baldellus, tom. 1. l. 5. dist. 24. numer. 5. sed ego semper puto in tali casu non ades se peccatum mortale, nisi dicatur officium Resurrectionis.* Et *part. 19. tract. 11. resol. 6.* citans, & refellens Leandrum, idem affirmat.

373 Hoc mihi indubitatum credenti, neque quoad substantiam impleri præceptum, cum extra octauam Resurrectionis illus probreue officium recitatur. Quia speciali benignitate Ecclesia in pœnosæ Hebdommadæ compensationem indulsit, & tanta solemnitas perbreui illo officio coleretur. Vnde extra id tempus nec substantiæ recitationis morem gerit, qui hoc officium maximè quoad Matutinum, recitat. Nec pos sum non mirari Caramuelis (quem meo in examine subtaxaui) ridiculum ausum sine vllo fundamine excogitatum. Vt enim confirmaret, pos se te continuò Resurrectionis recitare officium as seruit, Sapientis simum pariter ac Sanctis simum P. Franciscum Suarium huius perbreuis recitationis vsum fuis se leuamine. Nec enim potuis set tot volumina scribere, tot distrahi occupationibus, nisi officium Resurrectionis recitaret. Quam extra rem propositio; quam mei Suarij pietati contraria, qui quidem omnis miræ doctrinæ pelagum priùs intra silentij claustra contineret, quam cogeretur aliquid de communi Ecclesiæ præscriptione detrahere: prius de somno, de vita eriperet, quam de rituali recitatione auferret. Scio, aliquos ex priuilegio pos se officium commutare, nempè Regulares, qui lectiovibus sacræ Theologiæ, aut sacrorum Canonum vacant, aut continuis confes sionibus; quia sic indultum fuit PP. Theatinis S. Syluestri de Vrbe à Clemente VII. vt refert Hieron. Rodig. *resol. 20. num. 6.* quo as serit vti pos se Fratres Minores Absit tamen, vt Suarius huiusmodi vsus fuerit indulto: testes enim oculati as seruere, pręcipuum adeò Suarij munus fuis se tempus Sacrificio Mis sæ, ac horarum recitationi, vt videretur, nulli alij occupationi operam nauaturum. Concludo, Leandri venia, primam sententiam omninò es se improbabilem.

PROBL. XLVI.

Qui citra contemptum vna, vel altera die omittit officium recitare: delinquis lethaliter, & lethaliter non delinquit.

374 NOn delinquit lethaliter. Quia vna aut altera omis sio citra contemptum respectu obligationis anni totius quasi materiæ paruitas reputatur. Sic Henricus Angl. quem refert,

ac sequitur Angelus *vers. Hora, num. 10.* & Aragon. *2. 2. quæst. 83. art. 12. dub. 5.* ac Rodriguez, *sum. part. 1. cap. 141. num. 3.* citati à Bonac. & Machado vbi infra.

375 Lethaliter delinquit. Quia cum diuini officij recitatio sit singulorum dierum onus, qui totum omittit officium non materiæ, paruitatem, sed totam materiam omittit, violans omninò præceptum. Quemadmodum, qui tota in Quadragesima die vno aut altero non ieiunaret, ob paruitatem materiæ non excusaretur à graui piaculo: quia sic totius Quadragesimæ imperatur ieiunium, vt singulos dies præceptum comprehendat: onus namque totius Quadragesimæ singulorum dierum est onus. Ita Tabie. *vers. Hora, num. 18.* Syluest. *quæst. 12. dicto 5.* Nauar *sum. cap. 25. num. 96. & 97.* Sanch. *tom. 2. consil. l. 7. cap. 2. dub. 11.* referens Metinam. Sandoual, & Franc. de Los Sanctos. Bonac. *dist. 1. de hor. canon. quæst. 5. punct. 1. num. 1.* Machad. *l. 2. p. 3. tract. 2. docum. 2. num. 1.*

376 Hæc sententia certis sima est. Quia qui vel vnica die horas omittit, transgreditur Ecclesiæ præceptum habitum *in cap. Dolentes, de celebr. Mis sar.* cuius transgres sio in re graui, etiam citra contemptum: est mortalis. Primam ergo sententiam omninò falsam es se crediderim: nec à tot Doctoribus obfirmari, nam Manuel Rodriquez nullatenus illud as seruit, sed solummodo edocuit, mortale non es se, vno aut altero die officium præuertere, recitando scilicet de vno sancto horas in die, quo Breviarium præcipit, vt officium de Feria recitetur. Aragonius verò loquendo de Monacho chorista, qui sacris non est initiatus, affirmat semel aut iterum officium diuinum omittere, lethale piaculum suo iudicio non es se: quod omninò extra rem.

PROBL. XLVII.

Peccat, & non peccat lethaliter, qui vnam integram horam recitare omittit.

377 LEthaliter non peccat. Quia diebus singulis vnitum solummodo vrge pręceptum, quod suam admittit materiæ paruitatem: sed omis sio vnius horæ est parua materia ad integrum diuinum officium comparata: Ergo non peccatlethaliter, qui vnicam horam recitare omittit. sic Marchin. *tract. 2. de ord. par 6. cap. 12. diffic. 13. num. 4.* Sotus *l. 10. de iust. quæst. 3. art. 6.* Pro- **[49]**babile ducit Martim. de S. Ioseph, *Man. confes. tom. 1. l. 2. tract. 9. de orat. num. 5.* citans Caramuelem, & alios.

378 Peccat lethaliter. Quia vnius integræ horæ omis sio non est leuis materia, etiam ad totum officium comparata. Certè paruitas materiæ pensanda est non ex integra hora ad totum reliquum officium, sed intra horam eandem. Nam præceptum recitandi, totum officium, & singulas horas integrè comprehendit. Ità Doctores communiter legendus Diana *part. 10. tract. 16. resol. 28.* vbi cum Lezana, & alis as serit oppositam sententiam es se improbabilem. Mox referam Auctores, qui hanc partem tuentur.

379 Profectò veram vnicè hanc sententiam es se existimo, quam vberius exponam, indicans, quanta huiusce omis sionis materia culpam constituat mortalem. Moneta quidem *tr. de quotid. distrib. part. 2. quæst. 3. num. 33.* as serit, decimam partem vnius horæ, etiam minimæ, omis sam, es se sufficientem ad mortale. Nauar. *cap. 25. num. 68.* Azor. *l. 10. cap. 7. quæst. 3.* Villalob. *p. 1. tr. 24. diffic. 10. n. 1.* Malder. *2. 2. tr. 10. c. 2. dub. 3.* & alij putant omis sionem tertiæ partis vnius horæ minoris culpam lethalem es se. Antonin. Diana *p. 2. tr. 12.*

resol. 41. afferens Fernandez, Bellochium, Vegam, & Reginaldum existimat dimidiam partem horæ paruæ es se notabilem. Cæterum probabilius putarim, omis sionem vnius integræ horæ paruæ (non tertiam aut dimidiam partem eius) culpam mortalem constituere: Quia pars infrà boram paruam modica videtur, ac leuis ad mortale constituendum: vndè omninò reiicio Monetæ opinionem. Ita Les si. *l. 2. cap. 37. dub. 9. num. 52.* Palaus *tom. 2. d. 2. punct. 5. num. 1.* Bonac. *d. 1. de hor. canon. q. 5. punct. 1. num. 2.* Hæc de horis minoribus intellige solùm, nam loquendo de maioribus dixerim, illam es se partem notabilem, quæ vni horæ minori æquiualet.

PROBL. XLVIII.

Omittens priuatim recitare Litanias Rogationum diebus, perpetrat, & non perpetrat mortale piaculum.

380 NOn perpetrat. Quia Pius V. expres sit in Bulla suo Breuiario nouo affixa, vt qui sequuntur illud recitando priuatim non teneantur nisi ad officium maius illius. Ergo non tenentur Litanias tribus diebus antè Ascensionem, vel die D. Marci recitare. Sic Diana *part. 2. tract. 12. resol. 42.* Carol. Macig. *de hor. canon. cap. 29.* Vasq. *opcusc. de Benef. cap. 4. §. 1. art. 2. dub. 1. num. 58.* Molfes. *tom. 1. tract. 5. cap. 1. nu. 56.* Homobon. *in consulat. casuum consc. vol. 2. p. 5. respons. 244.* Machad. *l. 2. p. 3. tract. 2. docum. 1. num. 5.* Marchin. *tr. 2. c. 12. diffic. 12.*

381 O nittens Litanias tam in diebus Rogationum, siuè fiat proces so generalis, siue non, lethale perpetrat piaculum. Quia hisce diebus apponuntur Litaniæ cum officio maiori, & in rubrica officij diei præscribuntur. Ità Diana prudens mutauit sententiam *part. 4. tract. 3. resol. 226.* Lezana *in sum. qq. Regul. cap. 12. num. 23.* Palaus *tom. 2. d. 2. punct. 2. num. 13.* Tanner. *2. 2. d. 5. q. 1. dub. 5. numer. 140.* Gauant. *ad Rubr. to. 2. sect. 6. cap. 16. numer. 3.* Suar. *to. 2. de Relig. l. 4. cap. 25. numer. 7.* Bonac. *d. 1. de hor. can. q. 3. pun. 3. numer. 13.* Sylui. *in addit. ad Binsfeld. p. 4. cap. 8. §. 5.* Trull. *l. 1. Decal. cap. 7. dub. 14. num. 9.*

382 Probabilius hoc iudico. Quia tribus diebus Litaniarum ante Ascensionem Breuiarium indicit iis, qui tenentur officium Canonicum recitare, simul Litanias dicere, sicut præcipit die Commemorationis defunctorum fidelium, eorum officium celebrare. Tam igitur reus erit grauis piaculi qui Litanias præscriptas diebus Rogationum omiserit, quàm qui Defunctorum officium præfata die non recitauerit. Sanch. *tom. 2. consil. l. 7. cap. 2. dub. 27.* videtur in oppositam sententiam aliquantulum inclinare dum ait: *Qui sequuntur hoc Breuiarium nouum Pij V. recitando priuatim, non tenentur regulariter nisi ad solum officium maiusQuia Pius V. sic expresit in Bulla, quæ habetur initio Breuiari.* Ideo Leander *ex parte* Thomam Sanchez oppositam docere sententiam: immeritò quidem: illico enim contrariam: as serens, nullum inclinationis huiusce signum expres sit. *Dixi* (adiicit ille) *regulariter, quia tribus diebus Litaniarum antè Ascensimem tenentur omnes, qui tenentur ad horas sub peccato mortali recitare Litanias.* Nec oppositum docuit meus Gabriel Vasquez: (vt Diana as seruit) loquitur enim de Litaniis, de quibus Pius V. Motu proprio initio Breuiarij agit, vt expressè ipse profitetur. At Pius solum in illo Motu loquitur de Litaniis, quæ in Feriis sextis Quadragesimæ cum Psalmis Pœnitentialibus dicuntur, vti Gauant. annotauit.

PROBL. XLIX.

Mortale est, & mortale non est Litanias D. Marci solemni non recitare.

383 NOn est mortale. Quia licèt in fine Breuiarij, vbi ponuntur Psalmi Pœnitentiales, habetur, vt in die D. Marci Litaniæ dicantur: at in Rubrica officij diei id non dicitur, vt de Litaniis dicendis tribus diebus Rogationum expressè annotatur. Sic Recẽtiores aliqui, quos, pres so nomine prefert Sanch. *to. 2. Consil. l. 7. cap. 2. dub. 27.* Diana *p. 2. tr. 12. resol. 42.* Marchin. *tr. 2. cap. 12. diffic. 11.* & alij.

384 Morale est. Quia in Rubrica officij diei S. Marci habetur expressè Litanias eo die recitandas. *Hodie qui non intersunt proces sioni Litaniarum, dicant illas priuatim post Matutinum cum suis precibus, & orationibus sine Psalmis pœnitentialibus: etiam si hoc festum tranferatur in aliam diem.* Ita Gauant. *to. 2. sect. 6. cap. 16. numer. 3.* Sanch. *to. 2. Consil. l. 7. c. 2. dub. 27.* Tanner. *2. 2. d. 5. q. 1. dub. 5. numer. 140.* & alij.

385 Hoc probabilius mihi. Miror autem Thomam Santium suam sententiam dum exponeret, & probaret as seruis se, in Rubrica festi D. Marci non præcipi Litanias dici, sed in fine **[50]** Breuiarij moneri: cum contrarium euidenter constet. Monuterim tamen, hanc obligationem Litanias recitandi die D. Marci, & trium dierum Rogationum procedere in Prouincia vel Oppido, vbi fit genralis proces sio: at vbi non sit, non auderem damnare ad mortalem Litanias omittentes. Quia Rubrica Breuiarij videtur loqui, vbi geruntur Proces siones. Mecum Santius *vbis.* & docti iuniores Magistri ab ipso inibi memorati.

PROBL. L.

Delinquil, & non delinquit lethaliter, qui secunda Novembris die offictum Defunctorum non reci at.

386 NOn delinquit lethaliter. Quia Pius V. in Bulla Breuiario affixa non obligat ad dicendum Defunctorum officium in Rubricis Breuoario statutis, & absolutè loquitur, nec distinguit, nec excipit hoc officium in die 2. Nouembris: At vbi non distinguit, nec nos distinguere debemus, *l. Pretio ff. de public. in rem actam. l. Non distinguemus ff. de recept. arbitr.* Et quia in Rubrica apposita in Breuiario die 2. Nouembris non inueniuntur vlla verba præceptiua obligantia ad dicendum Defunctorum officum; sed solum ibi dicitur quod *dicto Benedicamus Domino, dicuntur Vesperæ defunctorum:* Sicuti in Feria 2. post primam Dominicam Quadragesimæ dicitur in Rubrica: *Post Vesperas dicuntur Vesperæ Defunctorum.* Ergo si eadem sunt verba, eadem erit aut obligatio, aut deobligatio. At Rubrica Feriæ 2. post Dominicam. 1. Quadrage simæ sub mortali non obligat; cur igitur Rubrica diei 2. Nouembris ad mortale obligabit? Et quia Rubrica apposita Breuiario in die D. Marci, & in diebus Rogationum iuxta opinionem probabilem ad mortale non obligat, ad recitandum Litanias extra chorum, aut Proces sionem. Ergo neque Rubirca apposita in Breuiario die 2. Nouembris obligabit ad officium Defunctorum recitandum. fic doctè & eruditè de more Diana *part. 4. ad calcem. tr. 4.* licèt ipse non audeat omnino huic menti subscribere. Subscribunt tamen aliqui,

quos tacito nomine memorat Molfesi. *tom. 1. sum. tr. cap. 1. n. 57.* & quidam Societatis Iesu Theologus in quadam collatione domestica, vt ipsi Dianæ testatus est vir grauis admodum nostræ Societatis. Leander etiam *tr. 6. d. 13. q. 33.* Hanc sententiam tribuit Machado, eo quod eam vltimo loco constituat.

387 Delinquit lethaliter. Quia die 2. Nouembris Defunctorum officum cum officio maiori apponitur, & præscribitur dicendum in Rubrica, vt officium illius diei proprium. Et quia omnes obligati ad horas Canonicas dicẽdas, recitant illa die Defunctorum officium: Ergo saltem ex consuetudine adest illius dicendi obligatio. Ita Tanner. *2. 2. d. 5. quæst. 1. dub. 5. numer. 148.* Palaus *tom. 2. d. 2. punct. 2. num. 13.* Suar. *de Relig. tom. 2. l. 4. cap. 25. num. 8. & 9.* Laym. *l. 4. tract. 1. cap. num. 4.* Sanch. *tom. 2. Consilil. 7. cap. 2. dub. 27. num. 1.* Trull. *de hor. conon. dub. 2. num. 12.* Armil. Vega. Ioann. Suar. Tolet. Gauant. Graffi. & alij quos & Me citato, Diana citatus affert, & sequitur.

388 Ego quidem eandem probabilitatem habete existimo primam sententiam quam habet illa, quam *Problem. 49.* expres si: eodem enim fundamine vtraque nititur. Ast minime à cõmuni recedendum mihi existimanti officium defunctorum die 2. Nouembris es se illius proprium, vt constat ex Kalendario & Martyrologio, vbi nomen, quod Ecclesia tribuit illius diet festiuitati est, *Commemoratio Defunctorum.* Ergo officium magis propium illius diei est Defunctorum officium: nam per nomen festiuitatis explicatur, de qua agi officium debet. Et ideo quando duo signantur officia pro aliquo Die, magis intentum erit ab Ecclesia quo nomini festiuitatis correspondet. Quod in casu nostre probatur. Nam quando Ecclesia dispensauit cum Sacra ordine D. Dominici, vt vnum tantùm officium in die 2. Nouembris diceret, designauit Defunctorum officium relicto officio de Octaua. Igitur (vt appositè arguit Diana) signum euidens est, officium Desunctorum magis es se illi diei agnatum M onuerim Pellizxarium *tr. de Monial. cap. 6. q. 8. numer. 17.* as seruis se haud es se improbabile, omittentem officium vtrumque die 2. Nouembris vincum patrare peccatum Quod non improbo, dummodò grauius quidem es se, non abneget.

CAPVT XXVI.

Circà causas quæ à recitatione Horarum priuata excusant.

PROBL. LI.

Degradatio eximit, & non eximit Clericum à recitandi horas obligatione.

389 SPirituale impedimentum Censurarum, scilicèt, excommunicationis, suspensionis, interdiciti, & irregularitatis, non eximere Clericum à recitandi obligatione ex recepta omnium sentenia *sect. 1.* vidimus. Quæsierim verò an Degradatio eximat? Eximit quidem. Quia Clericum deponit ab officio, & Beneficio, & ab omni Clericali priuilegio. Sic. Sa *v. Horæ, n. 2. in edit. Complut.*

390 Minimè eximit. Quià non oportet, illum exsua culpa commodum reportare. Ita Suar. *l. 4. de hor. ca. c. 28.* Bonac. *d. 1. de hor. ca. q. 6. pun. 1. 2. & 3.* Tolet. *l. 2. sum. cap. 14.* Valent. *to. 3. dist. 6. q. 2. pun 10. §. 7.* Les si. *l. 2. cap. 47. dub. 9.* Azor. *p. 1. l. 1. cap. 13.* Vasq. *de Benef. c. 4. §. 1. a. 1. dub. 12.* & alij communiter.

391 Existimo, hanc vince veram es se sententiam contrariamèqu pa rum habere probabilitatis, quam quidem Emanuel Sa non absolutè edocet. sed in eam inclinat.

[51] PROBL. LII.

Qui ob agritudinem, aut superuenientem occupationem haud potest totum officium recitare: tenetur, & non tenetur, illius partem dicere.

392 NOn tenetur. Quia est vnicum præceptum, quod si impleri non potest omnino, ces sat eius obligatio. Sic aliqui Doctores, quos pres so nomine memorat meus amicis simus Ferdinand. de Castro Palao *t. 2. d. 2. punct. 6. num. 4.* Qui quidem vrget argumentum. Neque enim (ait) dicendum est, te es se obligatum ad partem, & non ad totum, quia obligatio ad partem non est distincta ab obligatione ad totum, alias es sent præcepta distincta. Ex. gr. Qui non potest Mis sæ integræ as sistere, non tenetur ad illius partem, nempè ad audiendum Euangelium: & qui non potest tota die ieiunare, non tenetur, mane aut Vespere seruare ieiunium; quia obligatio ad partem non est distincta ab obligatione ad totum. Cum autem in præsenti vnica sit ad omnes horas obligatio, si obligationem totius officij implere non vales, ces sat ad partem obligatio.

393 Tenetur quidem eas horas, quas commodè pos sit, recitare, siuè sint maior pars officij, siue minor. Quia hoc præceptum etsi vnicum sit, est tamen de diuidua materia, & quæ plures partes habet inter se non connexas. Non enim Prima dependet à Tertia, neque Tertia à Matutino, aut Laudibus: Ergo obligatio recitandi vnam horam impleri potest, etiamsi eidem obligationi, quoad alteram partem fieri satis non pos sit. An non qui non potest soluere totum debitum, obligatus est, soluere partem, quando pars solui independenter valet à toto? Verum hoc in nostro casu contingit, cum quis pos sit recitare Vesperas independenter à Primæ recitatione. Imò ad illas recitandas potest quis obligari, quin ad Primam fuerit obligatus; nempè si Subdiaconatum Meridiei suscepis set instantia. Ita Suar. *lib. 4. de hor. canon. cap. 28. à num. 22. & 27.* Valent. *d. 6. quæst. 2. punct. 10. §. 7.* Garcia *de Benefic. cap. 1. num. 226.* & alij.

394 Quid circa hæc opiner expono. As sero in primis, nullatenus te es se obligatum recitare illam horam, cuius notabilem partem recitare non potes, aut licitè potes omittere: verbi gratiâ, non teneris dicere Matutinum, si impotens sis, lectiones recitare. Quia exclusis lectionibus Psalmi non constituunt substantialiter Matutinum iuxta formam à Pio V. præscriptam. Cum autem præceptum sit de recitatione Matutinarum precum iuxtà formam præscriptam à Pio, & hoc sine lectionibus impleri nequeat; efficitur te ad Psalmorum recitationem non es se obligatum. Suar. *lib. 4. de hor. canon. cap. 28. num. 10. & 26.* Ioann. Santi. *select. d. 15. num. 2.* Deinde potens recitare maiorem officij partem proculdubio ad illam tenetur: verbi gratiâ, qui potest dicere Laudes cum Prima, Tertia, Sexta, Nona, Vesperis, & Completorio: has

tenetur recitare. licèt Matutinum non pos sit. Quia sunt partes distinctæ præcepti, quarum vna ab alia non pendet. Suar. & Garcia *vbi suprà.* Denique existimo, te obligatum non es se officum recitare, si maiorem illius partem non pos sis. Quia maior pars trahit ad se minorem. Et quia ita videtur es se consuetudine receptum, ne infirmi, ac debiles, vel alias impediti scrupulis diuexentur. Quod sine dubio contingeret, si potens sine notabili damno quamlibet horam recitare, ad eam recitandam teneretur. Manu. *tom. 1. sum. cap. 144.* Garcia *part. 3. cap. 1. n. 226.* Suar. *to. 2. de Relig. lib. 4. c. 28. à n. 22.* Palaus *vbi suprà.*

PROBL. LIII.

Si Medicus dubius est, num æger maiorem officij partem possit sine graui incommodo recitare: debet, & non debet ille recitationi illius maioris officij partis dare operam.

395 SI dubius quis sit, an maiorem officij Canonici partem absque notabili valetudinis nocumento pos sit dicere, debet sese Medici iudicio conformare. Quia peritis in arte est credendum. Quod si Medicus as serat ægro nocituram recitationem, eo ipso liber ægrotus ab hac erit obligatione. Quid si Medicus dubius sit, an ei sit grauiter nocitura recitatio?

396 Debet quidem recitare. Quia præceptum, & eius obligatio est certa, & causa excusans dubia: Præualet ergò præcepti obligatio. Sic Suar. *lib. 2. de Relig. lib. 4. de hor. canon. cap. 28. num. 21.*

397 Recitare non debet. Quia non tenetur quis grauis damni se periculo exponere ob præcepti Ecclesiastici executionem. Ita Bonac. *d. 1. de hor. can. q. 6. punct. 1. n. 4.* Palaus *tom. 2. d. 1. pun. 6. num. 10.*

398 Probabilius hoc reor. Quia periculum illud grauis damni causa est certa, non dubia, qua stante præceptum Ecclesiasticum obligare non potest: es set enim rigorosa obligatio, & ab Euangelij suauitate aliena.

PROBL. LIV.

Qui caret visu, aut Breuiario, memoriter autem fideliter tenet maiorem officij partem: tenetur, & non tenetur eam recitare.

399 NOn tenetur. Quia accidentarium est, quod id memoria teneatur. Nec videtur iustum ei hoc onus imponi, quod non ei imponeretur, qui memoriæ hasce non retineret horas. Sic licèt subdubitans Sotus *lib. 10. de iust. q. 5. a. 3. concl. 2.*

400 Tenetur omninò. Quia memoria retinens maiorem officij partem, iam valet præceptum implere, & sine difficultate, imò maiori facilitate, quam si opus es set ei perlegere. **[52]** Ita Palaus *p. 1. d. 2. punct. 6. n. 11.* Nauar. *cap. 11. de orat. n. 11.* Suar. *lib. 4. de hor. can. c.*

28. num. 10. Valent. *tom. 2. d. 6. q. 2. punct. 10. §. 7.* Bonac. *d. 1. de hor. can. q. 6. punct. 2. n. 6.* Azor *p. 1. l. 10. cap. 13. quæs. 5.*

401 Cum his opinor. Quia qui tempore interdicti accidentarium est, te Bullam Cruciatæ habere qua conceditur facultas sacrum audiendi. At illa facultate posita non est accidentarium, sed neces sarium, te præcepto audiendi Mis sam obligari, vt fert verior sententia: Ergo similiter in præsenti, accidentarium est quem memoria retinete officij maiorem partem, sed neces sarium, eo posito, præcepto satisfacere.

PROBL. LV.

Impotens est quis recitare solus, potest tamen cum secio, quem habet ad manum: tenetur hic, & non tenetur officium dicere.

402 NOn tenetur. Quia recitare cum socio priuilegium est, quo quis non es se videtur ad vtendum adstrictus. Sic Ioan. Santi. *select. d. 15. num. 2.* Garcia *p. 3. cap. 1. num. 214.* Les si. *lib. 2. c. 37. dub. 9. n. 54.* vtitur distinctione. Si solitus quis sit socium adhibere;tenetur: secùs si solitus non sit. Excipit Garcia *num. 215.* Nisi antea quis gratis haberet socium, & postea non inuenit nisi cum stipendio.

403 Tenetur omnino, si facile habere potest, siuè antea vsus illo fuerit, siuè non: hoc enim per accidens est ad obligationem inducendam. Quia obligatur ex præcepto Ecclesiæ recitare; sed hoc præceptum facilè implere valet adhibendo socium: Ergo tenetur illum adhibere. Debet enim adiicere media ad implendum præceptum, quæ ei difficilia non sint. Ita Nauarr. *de orat. c. 11. num. 13.* Azor. *lib. 10. q. cap. 13. quæs. 3. & 6.* Manu. *tom. 1. sum. cap. 144. num. 1.* Bonacin. *d. 1. de hor. canon. quæst. 6. punct. 2. num. 8.* Suar. *lib. 4. de hor. can. cap. 28. num. 13.* Valent. *d. 6. q. 2. punct. 10. §. 7.* Reginald. *lib. 18. num. 183.*

404 Idem opinor. Sed limitarim conclusionem. Nisi surdaster sit, & absque magna vociferatione audire non pos sit: tunc enim socium adhibere non teneretur; quia es set nimis onerosa obligatio. Deinde nisi vsus socij gratis habeatur: non enim quis obligatus est quærere pro stipendio socium, quia huiusmodi sti pendiaria inquisitio non est medium ex consuetudine, neque ex legislatoris intentione. Excipe nisi beneficiatus sit, quia Beneficium propter hoc officium datur. Cum ergo ex iustitia ad illud officium obligetur, obligatur enim moderatos sumptus facere ad obligationis huius executionem. Secus erit, si Sacerdos simplex, seu Religiosus sit. Quia horum obligatio non est ex iustitia, sed ex Religione.

PROBL. LVI.

Sciens, Vespere impediendum se es se à recitatione: tenetur, & non tenetur manè recitare.

405 NOn tenetur. Quia quælibet hora suo tempori correspondet. Ergo quovsque illud accedat non vrget illius obligatio. Et quia si illo tempore, quo ex præcepto Ecclesiæ hora recitanda est, legitimè es impeditus, ces sat illius recitandæ obligatio. Quia horas anteponere, vel postponere, solum tibi ex priuilegio conceditur, non ex obligatione. Sic Sà *in edit. Complut. v. Hora, num. 1. Nec tenetur* (ait) *ad horas, qui vrgenti negotio est impeditus. Huic enim sufficit, recitare horas temporis non imt editi.*

406 Tenetur quidem recitationem anticipare. Quia præceptum recitandi horas obligat non solum illo tempore, cui horæ specialiter correspondent, sed etiam toto integro die: nam in qualibet illius parte recitans, obligationi satisfacit. Ergo si in aliqua diei parte quis impeditus est exequi præceptum, & in alia exequi illud potest: obligatur planè præcepto pro illa parte diel, qua expeditus est. Ita Suluest. *v. Hora. q. vlt.* Graf. *p. 1. l. 2. c. 54.* Bonac. *alios referens d. 1. de hor. can. q. 6. punct. 2. n. 2.* Valent. *2. 2. d. 6. q. 2. pun. 10. §. 7.* Azor. *p. 1. lib. 10. c. 13. q. 15.* Palaus *tom. 2. d. 2. p. 6. num. 16.*

407 Fateor quidem, quamlibet horam suo tẽpori correspondere, quatenus habet specialem significationem, & institutionem, ob quam non licet absque causa, anteponere, vel postponere. At quatenus præcepta est, toti integro diei correspondet. Vnde obligamur recitare, ea temporis parte, qua fuerimus ab occupatione illa expediti. Equidem priuilegium est anteponendi, vel postponendi horas, cum suo tempore recitari non pos sunt: vel quando suo tempore pos sunt recitari. At quando tempore Vespertino, v. gr. recitari nequeunt, non est priuilegium, sed obligatio anteponendi. Vnde obligatus quis erit recitare mane, si scit toto Vespere es se impediendum. Cæterum circa primæ sententiæ fundamentũ monuerim, verba illa, quæ ex P. Emanuele Sà expres si ex correctione Magistri Sacri Palatij es se expuncta.

CAPVT XXVII.

Circa pœnam non recitanti priuatim be neficiato appositam.

PROBL. LVII.

Primo semestri beneficiatus babet, & non habet restituendi fructus aliquam licèt non ita rigidam obligationem, horas omitens.

408 VIdimus *sect. 1.* nullam aliam pœnam es se impositam ipso iure omittentibus **[53]** horas præter fructum perceptorum restitutionem. Cum autem solus Clericus beneficiatus fructus ex Beneficio percipiat, solus ipse hac pœna potest obligari, statuta quidem in Concilio Lateran. sub Leone X. *ses. 9. §. statuimus.* Quam constitutionem Pius V. innouauit decreto edito 12. kalend. Octobr. anno 1571. Ex his constitutionibus constat, beneficiatum Clericum obligatum non es se primis sex mensibus ab obtento pacificè Beneficio, aliquid restituere, etiamsi officium omittat. Quia Concilium, & Pontifex solùm affirmarunt, sic omittentem

peccare mortaliter, & nihil de restitutione addidêre. Igitur quæstioni do, an primo illo semestri beneficiatus omittens horas, habeat restituendi fructus obligationem?

409 Habet quidem, licèt non ita rigidam, ac haberet semestri transacto: post illud enim tenetur restituere pro rata fructus perceptos, etiamsi alia officia, & munero obeat: at illo primo semestri non ita rigidam obligationem habet, sed iuxta officum positum mitigare restitutionem potest. Quia solum obligatur ex iure naturali, quod intactum videtur relictum, nam Beneficium propter officium datur. Sic Suar. *de hor. cap. 29. num. 7.* Vasq. *1. 2. d. 160. num. 31. & d. 168. num. 34.* Menoch. *de arbitr. cent. 2. cas. 429.* Couar. *3. variar. c p. 13. num. 10.* Valent. *211. d. 6. quæst. 2. punct. 10. §. 8.* Azor. *p. 1. l. 10. cap. 14.*

410 Nullam habet restituendi obligationem. Quia Ecclesia antè Concilium Lateranense non conces sit Beneficium & illius fructus sub conditione, vt officium diuium recitaretur: sed ab summum sub onere, & obligatione illud recitandi: alias cum Parocho concedit Beneficium, & fructus, es set facta conces sio sub conditione, vt sacramenta ministraret: ac proindè si in illorum ministratione negligens es set, deberet fructuum restitutionem agere: quod equidem non est in vsu. Item omittens officium absque culpa, non pos set fructus facere suos, quia sunt sub illa conditione collati. Ità Garcia *par. 3. cap. 1. num. 7. & 19.* Filliuc. *tract, 23. cap. 10. num. 308.* Bonac. *d.l. de hor. can. quæst. 5. punct. 2. n. 9.* Les si. *l. 2. c. 34. dub. 31.* Nauar. *c. 21. de orat. num. 38.* Vasq. sibi contrarius *de Benef. cap. 4. §. 1. art. 2. dub. 8.* Palaus *tom. 2. d. 2. punct. 7. num. 3.*

411 Cum his opinor. Nam Ecclesia optimè potuit beneficiatum ab obligatione restituendi liberare illo primo semestri, etiamsi illam ex iure naturali haberet. Tùm vt ostenderet erga beneficiatum nouum suam liberalitatem, ac benignitatem, quem ob difficultatem operis timebat sæpè non integrè satisfacturum suo officio. Tùm ob priuationem omnium fructuum, quam subsequenti tempore faciebat, cuius rigore affatim prima benignitas compensababatur. At ita factum es se præsumo. Quia Concilium Later. & Pius V. solùm affirnant, beneficiatum illo primo semestii non recitantem mortaliter delinquere, & restituendi omittunt obligationem. Igitur illi non est mponenda. Nec enim sunt obligationes absqùe manifesta ratione multiplicandæ.

PROBL. LVIII.

Omittens vno, vel altero die horas Canonicas tenetur, & non tenetur, aliquid restituere.

412 NOn tenetur. Quia ex benignitate Ecclesiæ præsumitur, ob tam exiguam debiti officij omis sionem non velle beneficiatum ad restituedum obligate. Quemadmodum præsumitur, famulum omittentem vno vel altero die inanno debitum seruitium exemptum es se ab obligatione restitutionis ex quadam benigna congruitate: ne dominus nimius videatur exactor. Sic Sotus *l. 10. de iust. quæst. 5. art. 5.* Median *sum. l. 1. cap. 14. §. 11.* Ludo. Lopez *tom. 1. Instr. cap. 245. & tom. 2. cap. 105.* Vega *sum. par. 1. cap. 36. casu 1. & 2. & cap. 128. casu 18.*

413 Tenetur omninò. Quia expressè id Pius V. imperauit. *Statuimus, vt qui horas omnes Canonicas vno, vel pluribus diebus interserit, omnes Benficij, seu Beneficiorum suorum fructus,*

qui illim, vel illis diebus responderent, si diuiderentu: qui vero Matutinu, tantum dimidiam: qui cæteras omnes horas, aliam dimidiam: qui harum singulas, sextan partem fractuum eius diei amittant. Ergò omittens vno aut altero die horarum recitationem minimè à restitutiones obligatione excusatur. Ita Azor. *part. 1. l.o. cap. 14. quæst. 7.* Les si. *l. 2. cap. 34. numer. 176.* Bonac. *d. 1. de hor. canon. quæst. 5. punct. 2. num. 8.* Suar. *de hor. canon. l. 4. cap. 30. numer. 9.* Vasq. *de Benef. cap. 4. §. 1. art. dub. 8. num. 43.* Garcia *part. 3. cap. 1. num. 27.* Palaus tom. *2. d. 2. punct. 7. num. 7.* & alij.

414 Scio meum Filliucium *tract. 23. cap. 10. q. 8.* docuis se, primam sententiam es se probabilem. Ego autem authoritate tot virorum videns eam sulciri idem affirmo. Nam si ratione solùm duci vellem, audiendos non es se Doctores illos affirmarem. Neque enim vrget, famulum omitt entem vno vel altero die in anno debitum seruitium exemptum es se ab obligatione restitutionis ex quadam benigna congruitate, ne dominus rigidus exactor videatur: vt dicamus, omittentem recitationem obligatũ non es se restituere. Quia hoc in casu suam voluntatem dominus expres sit. Si autem Ecclesia hanc voluntatem satis non expres sis set, id præsumi poterat.

PROBL. LIX.

Quia ponßidei tenue Beneficium, & partem notabilem alicuius horæ omittit, tenetur, & non tenetur aliquid restituere.

415 NOn tenetur, si fructus Beneficij leues sint, eo quod illud sit tenue Quia non est præsumendum, Ecclesiam cum eo rigore suos **[54]** Ministros obligare velle. Sic Suar. *l. 4. de hor. canon. cap. 30. num. 9.* Tolet. *l. 2. cap. 2. num. 6.*

416 Tenetur quidem, etiam si fructus correspondentes leues sint. Quia omittens partem notabilem alicuius horæ, abolutè dicitur illam omittere: sicut absolutè dicitur omisis se Mis sam, qui partem notabilem non audiuit, sed pro cuiuslibet horæ omis sione est debita restitutio iuxtà Pij V. constitutionem, etiamsi fructus correspondentes leues sint. Ergo etiam est debita restitutio pro cuiusvis partis notabilis omis sione. Ità Garcia *part. 3. cap. 1. n. 27.* Palaus *tom. 2. d. 2. punct. 7. num. 5.* Bonac. *de hor. can. d. 1. quæst. 5. punct. 2. num. 14.*

417 Hanc sententiam probabiliorem reor. Paucitas enim fructus à graui restituendi obligatione excusabit, non à leui. Quemadmodum furtum leuis materiæ à graui, non à leui restituendi obligatione excusat.

PROBL. LX.

Omittens partem leuem alicuius horæ tenetur, & non tenetur, aliquid restituere.

418 ALiquid restituere tenetur. Quia cuilibet parti horæ sua pars fructuum correspondet, sicut integræ horæ integra fructuum quantitas: sed omis sa hora perditur integra quantitas fructuum illi correspondens: Ergo omis sa parte leui amittitur leuis pars fructuum illi correspondens. Non enim apparet titulus, ob quem retineri pos sit: hic namque solùm erat illius horæ partis recitatio. Sic Bonac. *d. 1. de hor. canon. quæst. 5. punct. 2. numer. 11.* Qui ob hoc argumentum contrariam sententiam exanimo non approbat.

419 Nihil tenetur restituere. Quia non dicitur integram horam omisis se, & solùm pro omis sione integræ horæ cuiuslibetà Pio V. signata est restitutio: Ergo hic tacitè est excusatus. Ità Nauarra *l. 2. de restit. cap. 2. dub. 2. num. 202.* Nauarrus *de orat. cap. 9. fine, & cap. 10. numer. 42.* Tolet. *l. 2. cap. 12. num. 6.* Suar. *de hor. canon. l. 4. cap. 30. num. 13.* Reginal. *l. 30. num. 44.* Moneta *tract. de distribut. part. 2. quæst. 4. num. 42.* Filliuc. *tract. 23. cap. 10. quæst. 7.*

420 Ego equidem hanc sententiam vnicè crediderim es se veram. Nam si ex leui omis sione obligatio restituendi oriretur ferè nullus es set, qui intra paucos dies obligationem grauem restituendi non haberet; quia pauci inueniuntur, qui diebus singulis integras horas studiosè ac deuotè recitent. Vndè etsi omis sioni leui cuiuslibet horæ fructuum pars leuis correspondeat; at multis omis sionibus leuibus grauis fructuum debita erit quantitas. Ne igitur affirmem animos recitantium ità illaqueari, as sero, pro leui omis sione cuiuslibet horæ nullam es se obligationem restituendi, licèt quantitas fructuum illi omis sioni leui correspondens, grauis sit. Nec tam vrgens mihi, sicut Bonacinæ contrariæ sententiæ fundamentum. Quia quantitas fructuum non diuiditur inter singulos Psalmos, aut versiculos ita, vt cuilibet Psalmo, aut versiculo sua pars correspondeat: sed in singulas diei horas. Vnde si hora dicitur, & diminutè dicta sit ob leuem partem omis sam, quantitas illi correspondens acquiritur; quia horæ per modum vnius correspondet.

PROBL. LXI.

Quis partem leuem singulis in horis omittit, cuius omißio comparatione totius officij diei grauis quantitas censeri potest: Hic obligatus est, & non est obligatus restituere.

421 REstituere est obligatus. Quia præceptum de diuino officio recitando non est multiplexpro multiplicatione horarum, sed vnum pro toto diei officio. Sed qui grauem partem officij omittit, absolutè officium omisis se censetur: Ergò tenetur integrè restituere: Sicut si grauem quantitatem alicuius horæ omitteret. Sic quidam graues Doctores in manuscriptis, quorum senteniiam censeo es se probabilem, censet & Palaus *vbi infrà.*

422 Non est obligatus restituere. Quia probabile admodum est, pro qualibet hora summa distinctum præceptum latum es se. At in hac sententia corruit omnino contrariæ in nostro casu fundamentum. Quia tunc omis siones non coniunguntur. Sicut omis sio in officio vnius diei non coniungitur cum omis sione in alterius diei officij. Ita Moneta *de distribut. part. 2. quæst. 3. num. 22.* Filliuc. *tract. 23. cap. 10. quæst. 7.* Palaus *tom. 2. dist. 2. part. 7. numero 7.*

423 Probabilius hoc mihi, etiamsi admittam, vnicum es se totius officij recitandi præceptum. Quia ita est vnum præceptum, vt virtualiter sit multiplex, & obligatio restitutionis

singulis horis est annexa. Vnde si quælibet hora per se sumpta nullam inducit restituendi obligationem: neque illam inducet quatenus vnicum quoddam officium constituit. Officium enim inducere non potest obligationem restituendi, nisi partes illius officij diuisim inducerent.

PROBL. LXII.

Recitans sine vlla attentione, tenetur, & non tenetur, restituere.

424 OBligatus non est restituere. Quia pœna restitutionis imponitur iis, qui diuinum officium dicere omittunt: non autem iis, qui negligenter, aut distractè dicunt. Sic Tolet. *l. 2. cap. 12. dicto 4.* Cordu. Medi. Henriquez relati à Garcia *citando.*

425 Restituere tenetur eo modo, quo obligatur is, qui recitare omittit. Quia paria sunt recitare sine vlla attentione, & non **[55]** recitare. Fructus enim Beneficij acquiruntur ob recitationem præceptam, & ob illius omis sionem amittuntur: sed recitatio sine attentione, non est recitatio præcepta, quia non est oratio; Ergo ex ea fructus non acquiruntur. Ita Nauar. *cap. 13. de orat. numer. 17.* Suar *de Relig. to. 2. l. 4. de hor. canon. cap. 30. numer. 14.* Azor. *p. 1. l. 10. c. 11. q. 5. Garcia p. 3. c. 1. n. 86.* Nauarra *de restit. l. 2. c. 2. n. 240.* Les si. *l. 2. c. 37. dub. 11. n. 67.* Bonac. *d. 1. de hor. can. q. 5. cun. 2. n. 17.*

426 His hæreo. Quia si pœna restitutionis imponitur iis, quioffi cium omittunt: censetur iis qui attentiene nulla adhibita recitant, omninò es se imposita, quia nullatenus comperiuntur recitas se. As sero itaque pœnam restitutionis impositam es se ei, qui sinè vlla attentione diuinum: ecitat officium.

PROBL. LXIII.

Excusatur, & non excusatur beneficiatus ab integra, ob horarum omissionem, restitutione, si Beneficium alia munera habeat annexa, nempe curamanimarum.

427 EXcusatur quidem. Quia Pius V. solum dixit in Bulla, omittentem recitationem pro rata obligatum es se restituere omnes Beneficij, seu Beneficiorum fructus qui illis diebus omis sionis corresponderent; sed hoc limitari potest, vt intelligantu fructus, qui recitationi corresponderent non verò aliis muneribus à beneficiato exhibitis. Etgo sic explicandum. Tum quia sic iuri natural obligatio restituendi à Pio imposita es set conformior: tum quia rigor huius pœnalis constitutionis temperaretur: tùm quia durum est, beneficiatum Patochum, & Capellanum eadem cbligatione teneri, qua tenetur simplex beneficiatus, cui nullum onus præter recitationem est Beneficio annexum, Sic Tolet. *l. 2. cap. 12. dicto.* . Les si. *l. 2. cap. 34. num. 173.* Bonac. *d. 1. de hor. canon. q. 5. puc. 3. numer. 2.* Vasq. *de Benef. cap. 4. §. 1. a. 1. dub. 7. numer. 38.* Medi. *in expl. . præc. §. 11.* Manu *sum. p. 1. cap. 164. numer. 4.* Lopez *p. 2. In rect. cap. 65.* Sa *V. Beneficium, n. 58.* Henriq. l. *13. c. 13. §. 2.*

428 Minime excusatur Quia Pius V. in sua constitutione eodem modo de Beneficio cum cura, & sine cura oquitur: & de vtroque dicit, omnes Beneficij, seu Beneficiorum fructus, qui illis diebus, in quibus omittit recitare, corresponderent, si diuiderentur, suos non facere: sed tanquam iniustè perceptos restituere debere. At qui Beneficium sine vlla cura habet obligatus est omnes integrè restituere: Ergò etiam qui Beneficium curatum pos sidet. Ità Valent. *2. 2. dict. 6. q. 2. pun. 10. §. 8.* Azor. *l. 10. cap. 14. q. 6.* Palaus *to. 2. dict. 2. pun. 7. numer. 8.* Nauarra *l. 2. de restit. cap. 2. à numer. 81. & à numer. 196.* Suar. *l. 5. de hor. can. c. 20. à n. 6.* Garcia *p. 3. cap. 1. n. 8. 35. & sequent.* Malder. *de Virtutib. tr. 10. c. 2. dub. 4. vers. sequitur.* Reginal. *l. 30. n. 46.*

429 Fateor, me in hanc sententiam admodum inclinare, & decreuis se ei adhærere. At legens meum Gabrielem Vazoquez *1. 2. d. 168. n. 34.* videnque muras se sententiam, etiam ego propositum mutaui. As sero igitur, Bullam Pij cum limitatione à primæ sententiæ Doctoribus expres sa es se intelligendam ac proinde Parochum, vt Episcopum solum obligari ad ad quintam partem fructuum restituendam, Canonicum ad quartem, Capellanos ad teriam,

PROBL. LXIV.

Pensionarius, & Beneficiatus simplex, cui nullum onus est annexum præter horarum recitationem: potest, & non potest, aliquos fructus retinere ob obligationem ad deferendum habitum, & tonsuram.

430 POtest quidem. Quia delatio habitus & tonsuræ debet raliquo commodo compẽsari. Ergo ex fructibus retinere potest partem illam, que ad habitus sumptus, & ad co onægestationis curam correspondere videantur. Henriq: *l. 13. cap. 13. §. 2.* Bonac. *d. 1. de hor. can. q. 5. pun. 3. n. 2.*

431 Minimè potest. Quia delatio habitus & tonsuræ Clericalis abunde immunitate Ecclesiastica, & aliis honoribus Clerico concinnis compensatur. Itè Palaus *to. 2. d. 2. pun. 7. n. 9.*

432 Hoc teneo affirmans. Clericum beneficiatum qui nullum onus habet annexum præter recitationem, si recitare omittat, omnes fructus debere restituere. Neque contrarium in Pensionariis, & beneficiatis simplicibus probabile es se reputo.

PROBL. LXV.

Distributiones quotidianæ & gros sæ fructus quos Canonici amittunt ob omis sam priuatam recitationem, sut, & non sunt applicata mensæ Capitulari, sicut sunt applicata ob non residentiam.

433 SVnt quidem applicata Capitualti mensæ. Quia id deciditur *cap. vni. de Cler. non resid.* & Trident. *ses. 21. cap. 3. & ses. 24. cap. 12.* Suar. *l. 4. hor. canon. cap. 30. numer. 18.* Bonac. *d. 1. dehor. canon. q. 5. pun. 4. numer. 9.* Tolet. *l. 2. cap. 12. dicto 3.* & alij apud Garciam citandum.

434 Non sunt applicata Capitulari mensæ. Quia Canonicus residens, & non recitans, etsi ratione residentiæ lucretur quotidianas distributiones, eb omis sam recitationem eas amittit. Sed non amittit illas ex *cap. vni.* nec xe *Trident.* citatis sed solùm ex Concilij Lateranensis, & Pij V. constitutione: Ergo neque aliis sunt applicandæ, nisi illis, quibus præfatæ constitutiones applicat, nempè fabricæ Beneficij, vel pauperibus. Ità Palaus *to. 2. d. 1. pun. 7. numer. 14.* Torreo *de hor. can. contru. 10. d. 6.*

435 Eiusdem sum mentis. Credo enim quod præfati textus solùm probant, ob non residentiam fructus es se applicatos aliis Canonicis residentibus, siuè Capitulari mensæ. At cum nihil loquantur de applicatione ob recitationem priuatam omis sam, dicendum est, seruandam es se Concilij Lateran. & Pij V. constitutionam applicantem hos fructus fabricæ Ecclesiæ Beneficij, vel pauperibus.

[56] PROBL. LXV.

Beneficiatus non recitans, potest, & non potest sibi applicare fructus, si verè sit pauper.

436 NOn potest. Quia Concilium Lateran. & Pius V. sua in constitutione dicit, beneficiatum non facere fructus suos, sed eos tanquam iniustè perceptos obligatum es se restituere. Et quia non decet Clericum non recitantem commoditatem ex desidia percipere. Et quia ansa datur non recitandi, si sciat ille sibi inopi pos se fructuum restitutionem gerere. Sic optimæ notæ Doctores, qui nondùm suas elucubrationes prelo dedêre. Et Palaus *to. 2. d. 2. pun. 7. numer. 12.* hanc sententiam probabilem es se iudicat, dum contrariam probabiliorem es se affirmat.

437 Potest planè. Quia pauper verè ipse non debet deterioris conditionis aliis es se pauperibus: Et quia ipse non tam sibi applicat, quam Pontifex ipsi. Ita Palaus citat. Nauar. *cap. 25. n. 191.* Les si. *l. 2. cap. 34. num. 173.* Suar. *l. 4. de hor. can. cap. 30. numer. 21.* Bonac. *d. 1. de hor. can. q. 5. pun. 4. n. 8.* Tolet. *l. 2. c. 12. n. 5.*

438 Hanc sententiam longe probabiliorem reor, si duplicem ei limitationem apponas. Prima est, nisi aliud constet, aut rationabiliter præsumatur velle Pontificem. Nam esto velit Pontifex, pauperibus fructus restitui, potest non quibuslibet, sed certis applicare, & alios excludere. Crediderim autem nolle Pontificem beneficiato pauper ifructus applicare, quoties ipse intendens sibi paupertatis titulo hos fructus applicare, dicere horas omittit. Nec enim fas es set, Pontificem occasionem peccandi suppeditare. Quare in Bulla Compositionis eos à compositionis beneficio excludit, qui sub spe compositionis furantur. Secunda est, nisi ex consuetudine, aut speciali statuto applicati sint hi fructus amis si alicui pio operi certo. Quia Concilium Lateranense, & Pius V. non videntur voluis se huiusmodi consuetudinem, aut legem derogare: sed tantum applicare fabricæ Beneficij, aut pauperibus eos fructus, qui non fuerint aliàs speciatim applicati.

PROBL. LXVI.

Pensionarius non recitans Officium paruum Deiparæ potest, & non potest à beneficiatio pensionem accipere: potest, & non potest ipse beneficiatus eam retinere.

439 NOn potest pensionarius accipere, & beneficiatus potest eam retinere. Quia pensionarius non recitans Deiparæ officium paruum est illius recipiendi in capax: nullum enim officium aliud præter recitationem officij huius exequitur. Ergò non potest pensionem accipere. Ergo beneficiatus potest eam retinenere. Hanc vltimam consequentiam probo. Quia solum obligatus est beneficiatus pensionario ex fructibus sui Beneficij pensionem concedere, quoties pensionarius capax illius est. Qua ratione plures Doctores censent excommunicato pensionario non es se obligatum beneficiatum tradere pensionem: quia est illius incapax. Cum ergo ob recitationis omis sionem sit etiam incapax, concluditur, pensionem illi tradi non debere. Sic hi Doctores, quos pres so nomine memorat Palaus *to. 2. d. 2. pun. 7. n. 17.*

440 Potest licitè pensionarius pensionẽ accipere, Quià non sibi retinendam accipit, sed tradendam fabricæ Beneficij seu pauperibus: sicut non peccat beneficiatus non recitans accipiens Beneficij fructus, si illos accipiat non sibi, sed pauperibus, vel Beneficij frabricæ applicandos. Porrò nec beneficiatus potest pensionem retinere eo quod pensionarius non recitarit: sicut nec pos sunt fideles fructus retinere, quia beneficiatus horas non persoluit. Ita Palaus *to. 2. d. 2. pun. 7. n. 17.*

441 Certè Beneficiatus tenetur pensionem tradere in pensionarij sustentationem: est enim illa pars fructuum à Beneficio extracta, & pensionario applicata: sicuti fideles sunt obligati tradere beneficiato fructus Beneficij in illius sustentationem, vt ipse pro illis oret, & alia officia ministret. Si autem beneficiatus ea officia non præstat, non tenetur fructus Beneficij iis, à quibus accepit, reddere: Ecclesia enim ei indixit obligationem recitandi, qua non impleta, inhabilem eum constituit sibi fructus retinendi, & obligauit, vt eos tanquam iniustè perceptos fabricæ Beneficij, vel pauperibus traderet.

CAPVT XXVIII.

Circà publicam in choro Horarum Canonicarum celebrationem.

PROBL. LXVII.

Episcopus tenetur, & non tenetur, diuinum officium in Ecclesia persoluere.

442 TEnetur sanè. Quia ex *cap. Episcopus 41.* Concilium Carthaginense IV. præscribit Episcopo *cap. 15.* ne hospitium longe ab Ecclesia abscedat: quod videtur es se, vt obligationi as sistendi choro, commodius pos sit satisfacere. Deinde, quia *cap. Peruenit. 7. q. 1.* mandatur Episcopo, in sua Ecclesia residere. Tertio, quia *cap. 1. de celebr. Mis sar.* Prælatis conceditur ex causa choro abes se: Ergò illa ces saute, interes se choro tenetur. Quartò, quia *c. Episcopus de consecr.* cauetur, nè die Dominica ab Ecclesia cui proximus fuerit, absit, nisi infirmitate fuerit impeditus: Ergò saltem diebus Dominicis hanc habet obligationem. Ratione probo: Quia cum Episcopus magis principaliter, quam omnes alij Ecclesiæ deputatus sit, conueniens erat, strictiori obligatione teneri. Cum igitur Canonici, & Præuendati obligationem as sistendi habeant: à fortiori Epis - **[57]**copus pinguiores redditus accipiens eam subire debet obligationem. Sic Angel. *v. Horæ, n. 28.* Syluest. *v. Horæ, q. 10.*

443 Non tenetur. Quià nemini est imponenda obligatio, nisi ex manifesto textu, vel ratione constiterit. At nullus est textus, vel ratione Episcopo obligationem expressè indicat: nec ratio efficax illam persuadens: Ergo as serenda non est. Minorem probo discurrendo per texrus suprà relatos. Canon enim *Episcopus* nullum habet verbum præceptiuum: & conces so, quòd præciperetur, Episcopum non longè ab Eccelsia hospicium habere, non indè infertur, obligationem es se ei as sistendi choro, cum id præcipi pos sit ob varios fines, nempè vt commodius gubernationi spirituali, ac temporali attenderet; & vt officiis diuinis, si vellet as sisteret: & vt subditi commodiorem ad illum habeant acces sum. Textus *cap. Peruenit ad nos,* de residentia in Ecclesia propria, seu in loco Beneficij loquitur, non de as sistentia in choro. *Caput* verò 1. *de celebr. Mis sar.* non de Episcopis, sed de Parochis, seu Presbyteris loquitur, de quibus est specialis ratio, cum non sint adeò grauibus distracti, ac Episcopi, ministeriis. Denique *cap. Episcopus, de consecratione,* solummodo probat, debere Episcopum diebus Dominicis Ecclesiæ interes se, non quidem omnibus horis Canonicis, sed ad summùm Sacrifico Mis sę, de quo textus loquebatur. Nec hoc sub obligatione existimo iniunctum, cum vsus fuerit textus verbo *Debet:* quod planè decentiam importat, non obligationem, vt colligitur *ex l. solum, §. 1. ff. de noui operis nunciat.* & tradit Tusch. *tom. 2. liter. D, concl. 32. num. 3.* Quod autem nulla ratio efficax sit hanc obligationem persuadens, pater. Quia licèt Episcopus strictius quam alij Canonici, ac Præbendati Ecclesiæ sit deputatus, & ideò stricius videbatur obligandus choro interes se: at quia alia munera exercet, quæ non obeunt Præbendat, aliisque grauioribus ministeriis, docendi populum, prædicandi Euangelium, gubernandi subditos, &c. occupatus est; ab obligatione as sistendi choro censetur exemptus. Ita D. Thom. *2. 2. quæst. 91. art. 1. ad. 3.* Garcia *part. 3. cap. 2. numer. 181. dub. 1. & num. 480.* Suar. *de Relig. tom. 2. l. 4. de hor. canon. c. 10. num. 13.* Filliuc. *tract. 23. cap. 4. quæst. 8.* Valent. *2. 2. d. 10. quæst. 6. punct. 2.* Bonac. *d. 1. de hor. canon. quæstion. 3. punct. 5. num. 9.* & alij commuinter.

444 Probabilius censeo haud es se obligatum Episcopum choro quotidie interes se imò neque diebus Dominicis, & festiuis: sed solummodò, quandò ob occurentem casum, tum exempli exhibendi, tum scandali vitandi, tum sui præstandi muneris visum fuerit. Verum etsi hoc ita sit, expedit, vt choro Dominicis, ac festis, & præcipuè solemnioribus as sistat, vt aliis fit Religionis ac pietatis in documentum.

PROBL. LXVIII.

Parochus ratione sui officij, tenetur, & non tenetur officium diuinum publicè recitare.

445 TEnetur quidem. Quia *cap. fin. 92.* Presbyter, & Dianonus deponi mandantur, si moniti ab Episcopo horis Canonicis in Ecclesia persoluendis non interfuerint Et *c. 1. de celebr. Mis sar.* presbytero rurali permittitur, ad colendos agros exite, si per se, vel per scholares pensum horarum competentibus horis persoluat; signum ergo est, per se obligationem habere. Si quidem ratione paupertatis, & neces sitatis colendi agros. à personali publica recitatione excusatur. Pontifex *clement. 1. de celebr. Mis sar.* vbi post quam dixerat, in Ecclesiis Cathedralibus, Regularibus, & Collegiatis deuotè psallendum es se, subdit: *In aliis verò Ecclesiis* (quæ non pos sunt es se aliæ nisi Parochiales) *conuenienter, & deuotè celebretur officium diuinum nocturnum pariter & diurnum.* Debet ergo per Parochum, aliosque bneneficiatos celebrari. Igitur per se hanc habet obligationem. Sic Palaus *10. 2. d. 3. pun. 1. n. 10.* si ius antiquum scriptum spectetur.

446 Minimè tenetur. Quia ferè omnium Ecclesiarum Parochialum consuetudo suadet, Parochum ratione sui munerios minime obligatum es se ad publicam quotidianam diuini officij recitationem. Ità Suar. *l. 4. de hor. can. c. 10. n. 4. & 11.* Filliuc. *tr. 23. n. 131.* Bonac. *d. 1. de hor. can. q. 3. pun. 5. n. 12.* & alij communiter.

447 Profecto si ius spectemus antiquum proculdubio Parochus sui officij ratione tenetur quotidie in choro officium diuinum recitare. At si consuetudine hæreamus, plurimi sunt Parochi, & in Ecclesiis Parochialibus beneficiati, qui ab hac obligatione publicè recitandi sunt exempti. Quia in his Ecclesiis ob tenues redditus Beneficij horæ Canonicæ non dicuntur singulis diebus, sed ad summum diebus Dominicis, ac festis: & in his non omnes horæ, sed Vespera: in aliis verò Ecclesiis nec etiam his diebus celebrantur. Ergo hi Parochi, & earum Ecclesiarum beneficiati ad horas Canonicas publicè recitandas non arctantur. Verùm quoties est consuetudo dicendi in Ecclesiis diuinum officium Parochas præcipuè tenetur, nisi legitima impediatur ex causa: ea autem intercedente subditum debet substituere. Quælibet verò rationabilis causa sufficit, vt Parochus per se officium dicere excusetus, speciatim vno die vel altero, vt satis colligitur ex *c. 1. de celebr. Mis sar.*

PROBL. LXIX.

Præbendatus, vt absit à choro, cedit distributionibus, nec ob eius absentiam officium dimittitur, nec sine debita decentia celebratur: Hic quidem choro non aßistens peccat, & non peccat lethaliter.

448 SVppono ex *sect. 1.* Præbendatum grauiter delinquere, si à choro ab si tvltra tempus à **[58]** iure conces sum. Quia ex distributionibus acceptis hanc choro as sistendi

subit obligationem. Et quidem absens à choro absque causa legitima grauiter peccat cum obligatione restituendi, si distributiones as sistentibus, vel legitimè impeditis as signatas vsurpet: recipit enim quod suum non est, vt deciditur *cap. vni. de cler. non resid. in 6.* & Trident. *ses. 24. cap. 12.* Item peccat lethaliter, si ob eius absentiam officium diuinum in choro omittitur, aut cum debita solemnitate non celebratur. Quare solùm est difficultas quando Præbendatus cedit distributionibus, & propter eius absentiam officium non dimittitur, nec sine decentiam officium non dimittitur, nec sine decenti solemnitate celebratur: an tunc absens à choro sine causa lethaliter delinquat?

449 Non delinquit lethaliter. Quia nullus est textus, vndè huiusmodi obligatio colligatur: nam *cap. si quis Presbyter 92.* non mandatur Clericus Ecclesiæ deputatus deponi, nisi postquam ab Episcopo monitus fuerit, & monitioni parere noluerit: Ergo secluso Episcopali præcepto, non peccat. Et *cap. 1. & Clement. 1. de celebrat. Mis sar.* solùm obligantur alicui Ecclesiæ Cathedrali vel collegiatæ addicti, vt per se, vel substitutos diuinum celebrent officium: Ergo si ex absentia alicuius Canonici officium non omittitur in Ecclesia, & ipse distributiones interes sentibus, & legitime impeditis conces sas non vult recipere, poterit sine lethali crimine abes se. Verum si ex his capitibus nasceretur; as sistendi choro, obligatio, singulis diebus es sent obligati as sistere: consequens videtur durum, nam inde sequeretur eos lethaliter delinquere, si vna die absque legitima causa abes sent: sicut cum priuatim absque graui causa recitare omittunt. Sic Barbosa *de potest. Episc. part. 3. alleg. 53. num. 182.* Carol. Macig. *de hor. canon. cap. 56. num. 34.* Reginal. *l. 18. num. 176.* Valent. *2. 2. d. 6. quæst. 2. punct. 10. §. 6.* Caiet. *v. Hora, §. 5.* Syluest. *ibi. quæst. 2.* Angel. *nu. 21.* Nauar. *cap. 5. de orat. num. 14.*

450 Lethaliter delinquit, si absque causa legitima pluribus diebus absit à choro, etiam si distributiones remittat. Quia *cap. Relatis 91.* Clericus vigillis non as sistens, & officium diuinum publicè non recitans, vltra priuationem stipendij excommunicari, ac suspendi mandatur: quæ pœnæ non nisi ob granem culpam imponuntur. Et *cap. si quis Presbyter,* pœna depositionis afficiendus est Clericus absens ab officiis celebratis in Ecclesia, vbi residet. Quod autem hanc pœnam non incurrat, quovsque monitus sit ab Episcopo, haud excusat eius culpæ grauitatem. Et quia Beneficia Ecclesiarum Cathedralium, & Collegiatarum beneficatis conceduntur, vt diuina officia in populi vtilitatem ad deuotionem celebrentur. At omittere ea, quæ alicui competunt ratione proprij muneris est graue peccatum: Ergo. Ex quo fit, non obligari præcisè Præbendatum choro as sistere ob distributiones: his autem ad as sistendum incitatur. Ita Suar. *l. 4. de hor. canon. cap. 10. num. 17. & cap. 13. à numer. 5.* Bonac. *d. . de hor. canon. quæst. 2. punct. 2. num. 1.* Garcia *de Benef. part. 3. cap. 2. num. 321. dub. 15.* Vasq. *de Benef. cap. 3. art. 2. dub. 1. num. 182.* Palaus *tom. 2. d. 3. punct. 2. numer. 3.*

451 Hanc sententiam probabiliorem es se existimo. Quia Præbendati sub graui culpa obligati sunt propria in Ecclesia residere, & ad id cogi pos sunt à superiori sub excommunicationis pœna, & fructuum, ac Beneficij priuatione. Trident. *ses. 6. cap. 1. & ses. 20. cap. 6. & ses. 22. c. 3. & ses. 23. cap. 1.* Sed hæc residentia est ad exercendum fuum munus, & obligationi satisfaciendum, quæ nulla alia est regulariter præter publicam in choro recitationem, officiisque diuinis as sistentiam: Ergo ad hanc tenentur. Attamen vno, vel altero die in anno abes se vltra tempus à iure permis sum, culpam lethalem minime constituit. Quia sic videtur apud timoratos vsu receptum.

PROBL. LXX.

Præbendatus choro aßistens quomodocumque, sine attentione: lucratur, & non lucratur distributiones as sistentibus conces sas.

452 DIstributiones lucratur, quomodocũque ibi as sistat, etiam si non attendat, sed cum aliis colloquatur, modò posteà priuatim recitet. Quia hic vere as sistit, licet indebitè. Ergo distributiones lucratur. Certè hic non potest dici à choro abes se: Ergò non potest vt absens distributionibus priuari. Sic alios referens Garcia *p. 3. n. 514.* & tradit Suar. *l. 4. de hor. can. c. 14. à numer. 12.*

453 Minime lucratur, qui licèt corporaliter choro as sistat, diuinis officiis non attendit, sed voluntariè distrahitur consabulando, vel dormiendo, &c. Quia distributiones conceduntur ob as sistentiam, ac præsentiam humanam, & honorariam cedentem in Dei cultum, & diuinorum officiorum authoritatem: At qui voluntariè distrahitur ita, vt ad officia diuina non attendat, haud dici potest ipsis moraliter, & humano modo præsens ex *l. Corãm Titio. ff. de verb. signif.* Ità Barbo. *de potest. Episc. alleg. 53. numer. 132.* Bonac. *d. 1. q. 3. pun. 2. §. 1. numer. 19.* Torre *de hor. can. caontrou. 10. d. 7. & 9.* Manu *sum. to. 1. c. 145. numer. 5.* Vega *p. 1. sum. c. 128. casu 10.* Lud. Lop. *to. 1. c. 246.* Pet. Ledes. *sum. p. 2. tr. 9. c. 4. concl. vlt. diffic. 1. & 2.* Azor. *p. 1. l. 10. c. 11. q. 5.*

454 Cum his opinor. Quia cum Præbendati hi ad as sistendum in choro teneantur, licet postmodum priuatim horas recitent, aut antea recitarint: non satisfaciunt as sistendi in choro obligationi: non enim as sistit, qui voluntariè distractus mente solum corpore adest. Quod si de Præbendatis obligatis ad canendum sermo procedat, existimo obligatos es se canere, nec satisfacere, dum submis sa voce recirant: teneri attendere ad ea, quæ alter chorus canit. Quia hæc neces saria sunt, vt officium alternatim publicè persoluatur, & vnus chorus cum altero communicet. Vt as serit Suar. *l. 4. de hor. canon. cap. 52. num. 9. & 10.* Les si. *l. 2. c. 34. num. 184.* & Bonac. *d. 1. de hor. canon. quæst. 3. punct. 2. §. 1. num. 17.*

[59] PROBL. LXXI.

Præbendatus, submis sa voce suam partem recitans, vel non recitans, sed attendens solum ad partem, quam alter recitat chorus: lucratur, & non lucratur dimidiam destributionum partem.

455 LVcratur quidem. Quia dimidiatè officium suum exequitur, quatenus ad partem, quam alter chorus recitat, attendit: Ergo accipere dimidium debet stipendium. Et quia dantur distributiones non solùm pro cantu, sed etiam pro as sistentia: Ergo qui as sistit, iam exequitur munus, cui aliqua pars stipendij correspondet. Sic Bonac. alios referens, *d. 1. de*

hor. can. q. 3. punct. 2. §. 1. num. 17. Cenedo *collect. 15. ad 6. n. 6.* Nauarra *de restit. l. 1. c. 2. n. 222.* Suar. *l. 4. de hor. can. cap. 12. num. 18.*

456 Non lucratur. Quia Pius V. statuit, non lucrari fructus, & distributiones qui cum aliis choro as sistens, non recitat. Et quidem distributiones non conceduntur Præbendatis ob as sistentiam infrugiseram, & mutam: sed ob as sistentiam, quæ deseruit publicæ recitationi. Item conceduntur publicè recitantibus, seu ob recitationem quæ fideles ad deuotionem valeat excitare: At qui submissè recitat, vel non recitat, sed solum attendit ad ea, quæ alius recitat chorus: publicè non recitat: & consequenter eius recitatio publica non est: Ergo non est digna vlla distributione. Ita meus Ferdinandus de Castro *tom. 2. d. 3. punct. 4. num. 5.*

457 Huius sententiam admodum probabilem es se reor. Iubet autem eius venia, amplecti secundam, quam probabiliorem es se reor, illo Suarij fundamine nitens: Dantur distributiones non solum pro cantu, sed etiam pro as sistentia: Ergo qui as sistit, iam exequitur munus, cui aliqua pars stipendij correspondet. Neque obstare crediderim Pij V. Constitutionem. Ei enim respondeo, non lucrari integrè, sed dimidiatè. Porrò si ibi non recitet, vel extra, nec dimidiatè lucrabitur. Quia amittenti penitus recitationem publicam, vel priuatm, pœna amis sionis omnium fructuum imponitur.

PROBL. LXXII.

Qui suam partem canit, & percipere non potest quam alter concinit chorus: debet, & non debet supplere priuatim eam partem, vt possit integras distributiones percipere.

458 SVppono, satisfacere, pos sèque integras distributiones percipere, modò postea priuatim suppleat, quæ non percepit ex altero choro. Quia per eum non stetit, quominus perciperet, & cum aliis in recitatione communicaret, vt docet Nauar. *de orat. cap. 11. num. 41.* Bonac. *d. 1. de hor. canon. quæst. 3. punct. 2. §. 1. n. 20.* Quæsierim verò, an debeat priuatim supplere, quæ ex altero choro non percepit?

459 Minimè debet. Quia licèt ad implendum recitandi præceptum id supplere debeat, eo quod integrè non recitauit officium: impleuit tamen as sistendi choro obligationem cum per eum non stetit, quominus partem alteram exaudiret. Sic nulla tradita ratione Sà, *v. Horæ, num. 9.*

460 Debet omnino, quæ non percepit, postea supplere. Quia non potest dici, partem, quam non percepit, recitas se: sola enim perceptione, vel auditione suam pos set efficere. Ita Bonac. & Nauar. *citati.* Moneta *de distrib. p. 1. q. 2. n. 47.* Suar. *lib. 4. de hor. can. c. 30. n. 15.* Palaus *tom. 2. d. 3. punct. 4. num. 6.*

461 Hoc probabilius es se reor. Quia Præbendatus non recitans Officium diuinum priuatur distributionibus ex Bulla Pij V. etiamsi choro intersit. Priuatur, inquam, integra perceptione, non dimidia earum parte, vt Problem. proximo dixi. Alteram autem partem percipere non poterit, nisi suppleat priuatim, quæ non audiuit.

PROBL. LXXIII.

Capitulum percipiens distributiones, quas Præbendatus absens percepturus erat, si choro ades set: tenetur, & non tenetur soluere pensionem, & charitatiuum subsidium, quæ præbendæ distributionibus imposita sunt.

462 NEces sariò ad quæstionis elucidationem præmittendum in primis pensionem es se onus Beneficio, seu eius fructibus impositum Sedis Apostolicæ authoritate soluendi aliquam alicui portionem: Charitatiuum verò subsidium dici illud, quod Episcopus exigere potest à Clericis Beneficia pos sidentibus ex fructibus Beneficij. Deinde præmitto, pensionem, & charitatiuum subsidium regulariter non censeri impositam, nec soluendam ex distributionibus quotidianis; sed ex Beneficij fructibus. Quia distributiones quotidianæ constitutæ sunt ad diuini cultus augmentum, & personalis laboris in mercedem; non igitur censendæ sunt grauatæ pensione, aut charitatiuo subsidio, nisi id clarè constet. Potest Pontifex hæc onera distributionibus annectare. Quia ipsi competit Beneficiorum, reddituum, emolumentorum, aliorúmque Ecclesiasticorum prouentuum libera dispensatio. Ideo dixi, pensionem, & charitatiuum subsidium *regulariter,* seu inspecto iure communi, non censeri imposita super distributiones. His præmis sis, quæsierim, num Capitulum percipiens distributiones, quas amittit Præbendatus absens, teneatur soluere pensionem, aut charitatiuum subsidium super præfatas absentis distributiones impositum?

463 Non tenetur. Quia Capitulum omnes distributiones absentium, & præsentium recipit iure proprio interes sentibus diuidendas; iure, inquam, proprio non decrescendi. Sed antè hãc diuisionem non est Capitulum ad pensionem, aut charitatiuum subsidum grauatum: quia pensio non est imposita super cumulum fructuum omnium præbendarum: (non enim est imposita super omnes præbendas, sed super vnam tantum.) Facta autem diuisione, nullus **[60]** Canonicus videtur obligatus ad illorum onerum solutionem; quia omnes fructus, quos quilibet recipit, illos recipit iure proprio suæ præbendæ, quæ grauata non est. Sic Tolet. *lib. 1. c. 14. n. 13.* Gutier. *l. . qq. Canon. c. 1. n. 20.* Moneta *de distribut p. 3. q. 8. n. 17.* Nauar. *cons. 1. de solut. pension.*

464 Tenetur quidem. Quia Capitulum succedít loco Præbendati non as sistentis choro horas recitaturi: sed Præbendatus non potest sibi lucrari distributiones, quibus annexa est pensionis, seu charitatiui subsidij solutio: Ergò nec Capitulum sibi potest lucrari: Ergo tenetur accipiens distriutiones, ad pensionis, vel subsidij solutionem. Ita Nauar. sibi contrarius *consil. 3. de solunt. num. 3.* Bonac. *d. 2. q. 6. punct. 3. num. 9.* Barbosa *p. 3. de potest. Episc. alleg. 53. num. 177.* Garcia *p. 1. c. 5. n. 224.* Gigas *de pension. q. 5.* Roman. *consil. 88.* & alij.

465 His adhærens existimo, antè diuisionem fructuum, & illorum applicationem teneri Capitulum ad pensionis solutionem, si in se velit distributiones, quas absens amisit, retinere, aut aliis interes sentibus applicare illam partem fructuum, quæ beneficiato grauato, si as sisteret, es set concedenda. Quia illa pars indeterminatè à cumulo fructuum ex voluntate Pontificis est extracta, & ad pensionem grauata ex gratia Pontificis independenter à seruitio pos ses soris. Negari enim non potest, hunc modum imponendi pensionem es se pos sibilem. Quod autem sit conuenientior, inde probatur: quia intentio Pontificis, in concedenda

pensione, est, prouidere certò & infallibiliter pensionario sustentationem: at si pensionarius non pos set abtinere pensionem à Capitulo recipiente fructus, & distributiones tempore, quo beneficiatus non as sistit, vel non recitat: haud certò, & infallibiliter, & annuatim pensionario erit prouisum. Quod si instes, beneficiatum es se personaliter obligatum ad illius solutionem. Præterquam quod est dubium, cum fructus nullos recipit: noninfertur secura pensionarij sustentatio: siquidem beneficiatus sæpè impotens est ad soluendum; & ex alia parte cum non pos sit pensionarius fructus sequestrere, insolutus remanebit.

PROBL. LXXIV.

Præbendati infirmi, & impediti, & in vtilitatem Ecclesiæ occupati, lucrantur, & non lucrantur distributiones illas, quas absentes amittunt, ac si personaliter residerent.

466 LVerantur profectò Quia reputantur in iure interes sentes: Ergo non solum debent sic reputari ad lucrandas distributiones sibi cõpetentes, sed etiam eas, quæ absentibus à choro competere constiterit. Certè Tridentinum *ses s. 21. cap. 3. & ses s. 24. c. 12.* non videtur aliis concedere absentium distributiones, nisi iis, quibus concedit proprias: siquidem interes sentibus concedit, quas absentibus denegat, neque aliud tertium genus personarum agnoscit. Fauet vsus & praxis Hispaniarum Ecclesiarum, in quibus distributiones etsi pro singulis horis sunt as signatæ, non illas quis accipit, dum singulis interest horis, sed in anni fine: & tunc absentium distributiones diuiduntur inter eos, qui & realiter præsentes fuêre, & fictione iuris præsentes reputantur. Sic nonnulli moderni, quorum sententiam probabilem reputat Palaus *tom. 2. d. 3. punct. 8. num. 7.* & meritò quidem.

467 Non lucrantur. Quia in nullo textu expres sum inuenitur, absentes ex causa infirmitatis, neces sitatis corporalis, aut vtilitatis Ecclesiæ, lucrari absentium distributiones: Ergo non sunt illis concedendæ. Antecedens probo. Quia in *cap. Consuetudinem, de Cler. non resid. in 6.* vbi de iis legitimè absentibus fit mentio, solùm permittitur, ne amittant distributiones sibi obuenturas, si residerent. Ita Palaus *citat. n. 8.* Bonac. *d. 2. de hor. can. q. 7. punct. 1. in fine.*

468 Probabiliorem hanc partem es se credo. Quia nullum priuilegium cedens in diuini cultus diminutionem est præsumendum, nisi expressè probetur: lucrari autem hoc legitimè impeditos aliorum absentium distributiones est priuilegium cedens in diminutionem diuini cultus. Excipio tamen priuilegium desumptum ex consuetudine, quæ si legitimè sit præscripta seruanda est.

CAPVT XXIX.

Circa causas excusantes Præbendatum à choro, vt non obstante illius absentia, distributiones lucretur.

PROBL. LXXV.

Grauis infirmitas in Præbendato, qui ante illam choro non solebai interes se, eum efficit, & non efficit præsemem, vt fructus, & distributiones percipiat.

469 VIdisti *sect. 1.* grauem infirmitatem efficere, vt Præbendatus fructus, & distributiones accipiat, ac si choro interes set. Quæsierim autem, num hoc verum habeat, si ille anteà interes se diuino Officio non solebat? Hoc in casu eius infirmitas non efficit, vt fructus & distributiones percipiat. Quia tunc infirmitas non est causa absentiæ, siquidem, infirmitate ces sante adhuc abes set. Sic Couar. 3. *variar. cap. 13. num. 8.* Barbos. *de potest. Episc. alleg. 53. num. 168.* Gutier. *l. 1. qq. canon. num. 138.* Vasq. *de Benef. c. 4. §. 3. n. 225.* Azor. *p. 2. l. 7. c. 7.* Decanus *tom. 2. cons. 69. n. 8. & 9.* Moneta *p. 2. de distrib. q. 1. num. 21.*

470 Tunc infirmitas eum præsentem efficit, vt fructus, & distributiones percipiat. Quia infirmitas in illo casu causa est, vt absit à choro: siquidem ex illa impeditur ades se, etiamsi voluntatem interes sendi haberet. Quod autem, illa ces sante, adhuc abes set, solùm infertur, infirmitatem non es se causam vnicam absentiæ: at non probat veram non es se causam. Cum verò *cap. vnic. de Cleric. non resid. in 6.* conce- **[61]**datur impeditis ob infirmitatem lucrari distributiones pos se, & ille eo in casu verè impeditur, efficitur planè, eum in hoc priuilegio es se comprehensum. Ita Petr. Nauarra *l. 2. de rest. c. 2. dub. 3. n. 238.* Cuius sententiam Palaus *to. 2. d. 3. pun. 9. §. 1. n. 5.* satis probabilem es se fatetur, licet contrariæ adhereat.

471 Ego quidem huius sententiæ rationem deò efficacem es se duco vt me non solum allicit vt probabilitatem sententiæ profitear, sed penè vt ei hærescerem, persuasit. Attamen quia à communi recedit, primam sector, credens, textum citatum ex *c. vni.* Sic debere explicari, vt non quibusvis impeditis ob infirmitatem concedantur distributiones, sed tantum ijs, quibus infirmitas vnica est absentiæ causa, illaque ces sante, choro ades sent.

PROBL. LXXVI.

Præbendatus qui extra locum residentiæ infirmatur, lucratur, & non lucratur distributiones, cum ex legitima causa abest.

472 ETiamsi ex legitima absit causa, extra locum residentia ægrotans, distributiones non lucratur. Quia *c. Cum non deceat, de elect. in 6.* absentibus à loco Ecclesiæ ob illius vtilitatem, fructus conceduntur, non distributiones. Ne igitur hic textus contrarius sit decisioni textus in *c. Vni. de Cler. non resid. in 6.* afferendum, textum in *c. vni.* procedere de impedito in loco Beneficij, alium verò de impedito vbilibet. Sic Vasq. de *Benef. c. 4. §. 3. n. 225.* Garcia *p. 3. c. 2. n. 360. & 364.* Gutier. *l. 1. qq. can. c. 1. n. 189.* Couar. *3. var. c. 13. n. 8.*

473 Si ex legitima causa abest, extra locum residentiæ ægrotans, lucratur distributiones. Quià tunc infirmitas vera causa absentiæ absolutè iudicatur. Neque obstat textus in *c. Cum non*

deceat. Quia in illo non negantur accedentibus ad Romanam Curiam distributiones, eo quod à loco Beneficij absint: sed quià non erat omninò euidens, eorum absentiam vtilem es se Ecclesiæ. Ità Barbosa *p. 3. de potest. Episc. alleg. 53. n. 167.* Bonac. *d. 2. q. 5. pun. 1. n. 6.* Moneta *de distribut. p. 2. q. 6. à n. 19.* Palaus *to. 2. d. 3. pun. 9. §. 1. n. 6.*

474 Profectò vt hæc limitatio verum habeat, intelligenda est de eo, qui absque causa legitima à loco Beneficij abest. Quia hic censetur tunc, non tam ex infirmitate, quàm ex malitia abes se: sicuti ille, qui absque causa solitus erat ante infirmitatem choro non as sistere. At si ex causa legitima à loco Beneficij abfuit, ibique infirmitate pres sus fuerit, probabilius reor distributiones lucrari, nisi stet in contrarium consuetudo.

PROBL. LXXVII.

Excommunicatus vitandus fructus, & distributiones officio respondentes lucratur, & non lucratur, si horis celebrandis intersit.

475 LIcèt iustè excommunicatus sit, & vitandus, si horis intersit, fructus, & distributiones lucratur officio correspondentes. Quia licèt in tali as sistentia peccet, hoc peccatum meritò debeat fructibus & distributionibus priuari, iuxta *c. Pastoralis §. Verùm de appellation.* ipso tamen iure priuatus non est: nullibi enim constat hanc priuationem es se impositam. Sic Glos. *ad §. verum v. substrahamus.* Nauarra *de rest. c. 2. n. 243.* Coninch *d. 14. de excom. dub. 9. n. 80.* Vasq. *de Benef. c. 4. §. 3. dub. 4. n. 229.* Auila *de cens. p. 2. c. 6. d. 6. dub. 1.* Et Sanch. *l. 3. de matr. d. 51. n. 12.* reputat satis es se probabile.

476 Iustè excommunicatus, si vitandus sit, choro as sistens fructus & distributiones officio respondentes non lucratur. Quia ipse non præstat officium nomine Ecclesiæ, cum Ecclesia illum ab officio repellat. Ita Bonac. *d. 2. de hor. can. q. 5. pun. 2. §. 2.*

477 Hoc probabile existimo, sed cum Doctoribus primæ sententiæ sentio. Quia tam excommunicatus, occultus, quàm publicus, tam toleratus, quàm non toleratus expulsus est excommunicationis ratione ab as sistentia chori. Neque Ecclesia in aliquo voluit excommunicato occulto fauere: Ergo de vtroque est idem dicendum, aut de vtroque negandum. At in iure non inuenio, excommunicatum vitandum es se priuatum ipso iure distributionibus ac fructibus Beneficij potius, quàm excommunicatum toleratum. Addiderim distributiones ac fructus beneficiato horis canonicis as sistenti concedi: etiam si in peccato, & ob malum finem as sistat: quia præstat officium, ratione cuius conceduntur. Ergo etiam concedi debent ei, qui in publica excommunicatione persistit, si officium præstet. Et quidem quantumuis sit excommunicatus vitandus nomine Ecclesiæ (non tamen licitè) præstat officium: Ergo debetur illi stipendium, dum eo per sententiam non priuatur.

PROBL. LXXVIII.

Qui vacans euidenti suæ Ecclesiæ vtilitati, extra locum Beneficij existens, lucratur, & non lucratur distributiones.

478 DIximus *sect. 1.* absentem à choro ob euidentem Ecclesiæ suæ vtilitatem non solum fructus, sed etiam distributiones lucrari, ac si præsens addes set. Quæsierim autem, num debeat huiusmodi absens à choro in eodem loco Beneficij existere, vt lucretur distributiones? Debet plane. Quia *c. Cum non deceat, de elect. in 6.* clerici accedentes ad sedem Apostolicam pro suarum Ecclesiarum negotijs gerendis, censentur illarum vtilitati incumbere, & ob eam causam fructus, & alia emolumenta, **[62]** quæ deberent consequi si personaliter residerent, consequuntur (distributionibus quotidianis dumtaxat exceptis, Ne igitur hic textus contrarius sit textui *cap. Consuetudinem, de Cler. non resid.* vbi absenti ob euidentem Ecclesiæ vtilitatem conceduntur distributiones: affir mandum est, textum in *cap. cum non deceat,* loqui de absente à loco Beneficij, cui non debentur distributiones, nisi adsit contraria consuetudo, etiamsi fructus deberentur: & textum in *cap. consuetudinem,* loqui de residente in loco Beneficij, præcisa qualibet consuetudine. Sic Couar. *3. var. cap. 13. num. 8.* Gutier. *l. 1. qq. Canon. cap. 1. num. 144.* Garcia *par. 9. cap. 2. num. 36.*

479 Minimè debet. Quia sæpè vtilitas propriæ Ecclesiæ hanc requirit absentiam. At non est credendum velle Ecclesiam deterioris conditionis es se qui proprij domicilij commoda deserit, vt ipsi inseruiat: quam qui in loco Beneficij existens, ex eadem occupatione, scilicèt, vt Ecclesiæ seruiant, à choro decedunt. Non igitur ex hac parte priuilegium limitandum est, cum in *cap. consuetudinem* nulla sit limitatio apposita. Ità Ferdin. de Castro *tom. 2. d. 3. punct. 9. §. 3. num. 2.*

480 Cuius sententiam probabiliorem iudicarim. Existimo enim caput *Cum non deceat,* minimè obstare. Nam omis sis variis solutionibus, illa eiusdem Doctoris mihi verior apparet: vt scilicèt intelligatur de illo speciali casu absentiæ ob instructionem electionis, in quo casu absens fructus præbendæ acquirit, exceptis distributionibus. Caput verò *Consuetudinem,* intelligatur generaliter de quolibet alio casu in vtilitatem propriæ Ecclesiæ cedente. Limitat ergò caput *Cum non deceat,* aliquo modo conces sionem capitis *Consuetudinem.*

PROBL. LXXIX.

Fructus & distributiones debentur, & non debentur Præbendato, qui occupatur in negotiis euidentem Ecclesiæ vtilitatem importantibus, si negotia extra officij tempus valeant rectè expediri, ille verò tempore officij celebrandi expedit.

481 NOn debentur ei. Quia non videtur abes se à diuinis officiis ob euidentem Ecclesiæ vtilitatem cum absque vllo eiusdem detrimento pos set diuinis officiis as sistere, ante vel post id tempus negotia expediens. Et quia videtur, impedimentum affectare ob ídque in dolo es se: Ergo ei dolus prodes se non debet. Sic Moneta *p. 2. de distrib. quæst. 5. num. 43.*

482 Debentur ei fructus, & distributiones. Quià negari non potest, illum diuinorum officiorum tempore in euidenti Ecclesiæ vtilitate es se occupatum: sed sic occupatis fructus, ac distributiones conceduntur. Ergò ei debentur. Ita Bonaci. *d. 2. de hor. canon. quæst. 5. punct. 3. num. 16.* Palaus *tom. 2. d. 3. punct. 9. §. 3. numer. 13.*

483 Hoc longè probabilius es se existimo. Quia si occupati in Ecclesiæ euidentem vtilitatem obligati es sent, vel præuenire, vel postponere negotiorum expeditionem, vt pos sent indemnes seruari, nullum vel minimum priuilegium es set eis conces sum. Imò sæpè præ ceteris grauarentur; si quidem tempore, quo alij vacant, debebunt ipsi in vtilitatem Ecclesiæ laborare: & insuper choro velut alij as sistere. Haud igitur credam de suaui Ecclesiæ regimine, ac prouidentia hoc intendere, præsertim cum hæc obligatio non modicam inquietudinis scrupulorum viam conscientiæ aperiret.

PROBL. LXXX.

Præbendato committuntur Ecclesiæ negotia Matutino tempore expedienda, ille verò tunc propria gerit negotia, Ecclesiæ negotia vespere expediturus: Hic nullas lucratur, hic aliquas lucratur distributiones.

484 NVllas planè lucratur. Quia lucrari non potest Matutinas distributiones: in tantùm enim eas lucrari potest in quantum in euidenti Ecclesiæ vtilitate occupatur: At non occupatur tunc in vtilitate Ecclesiæ, sed in propria. Ergò distributiones Marutinas non lucratur. Nec potest lucrari Vespertinas distributiones, eo quod eo tempore diuinis pos set as sistere, si Matutino statuto tempore Ecclesiæ negotia peregis set: ac proinde ex propria culpa ac negligentia, non ex licentia ac voluntate Prælati tunc abest: Ergò ei non debentur Vespertinæ distributiones. Igitur nullæ debentur. Sic Moneta *de distrib. part. 2. quæst. 5. num. 44.* Bonac. *d. 2. de hor. canon. quæst. 5. punct. 3. num. 21.*

485 Aliquas ille lucratur distributiones. Quia cum ei permis sum fuerit à choro abes se, & distributiones Matutinas lucrari ob Ecclesiæ negotiorum expeditionem, & de facto tempore diuinorum officiorum vesperè illa negotia expedierit; efficitur equidem, eum legitimam habuis se causam non interes sendi aliquibus officiis diuinis, & distributiones illis correspondentes ei debitas es se. Ita Palaus *to. 2. d. 3. pun. 9. §. 3. num. 15.*

486 Hanc sententiam vt longè veriorem imò ferè certam amplector. Crediderim autem probabilius ei deberi distributiones correspondentes tempori, in quo Ecclesiæ negotia expediuit, scilicèt Vespertinas. Quia tunc verum est, eum in vtilitatem Ecclesiæ fuis se occupatum. Neque obstat fuis se eo tempore occupatum ex negligentia, ac propria culpa cum as signato matutino tempore negotia non expedierit, & contra Ecclesiæ voluntatem distulerit in vesperum; quia absolutè in vtilitatem Ecclesiæ fuit occupatus, & posita priori negligentia,

iam ex voluntate Ecclesiæ vespertino tempore abest: & si Matutino tempore propria gerens negotia non interfuit, correspondentes ei tempori distributiones iam in pœnam amisit.

[63] PROBL. LXXXI.

Canonici qui præsente Pœnitentiario, designantur in illius adiutorium ad confessiones audiendas ob pœnitentium multitudinem: lucrantur, & non lucrantur distributiones Officiis diuinis adstanti designatis.

487 MInimè lucrantur. Quia id priuilegium solummodo conceditur à Tridentino *ses s. 24. c. 8.* Canonico Pœnitentiario, non aliis audientibus eo tempore confes siones, Licèt enim eorum ministerium in populi cedat vtilitatem, regulariter cedet in damnum Ecclesiæ, ac diuini cultus diminutionem. Hanc sententiam probabilem iudicat es se Palaus *citandus.*

488 Lucrantur equidem, ac si choro es sent præsentes. Quia occupantur in euidenti Ecclesiæ vtilitate. Vtile enim est Ecclesiæ, imò neces sarium, ministros habere, qui populo in re ita neces saria satisfaciant Sic Palaus *tom. 2. d. 3. punct. 9. §. 5. num. 4.* Mea sententia est, Canonicos hosce minime distributiones lucrari, si ex deuotione huic muneri incumbant, ob rationem primæ sententiæ. At si ex mandato seu as signatione superioris hoc præstent officium probabilius cum Palao existimo fructus & distributiones lucrari sicut Pœnitentiarius, non solùm quando Pœnitentiarius abest, vel mortuus est, & in eius locum alius designatur: sed etiam quando illo præsentè in illius adiutorium aliquis, vel aliqui designantur. Quia occupantur in eodem officio, ac Pœnitentiarius occupatur: Ergo ex intentione Concilij eis, debent distributiones impertiri.

PROBL. LXXXII.

Fpiscopus potest, & non potest ex Ecclesia Collegiata as signare suo seruitio non solùm duos, sed plures Canonicos, qui fructibus præbendæ fruantur, etiamsi choro non intersint.

489 SVppono ex *sect. 1.* deberi fructus, sed non quotidianas distributiones duobus Canonicis Cathedralis Ecclesiæ ab Episcopo in suum seruitium designatis, ac si præsentes choro es sent. *c. de c. tero, c. Ad audientiam, de Cler. non resid.* quod non est derogatum à Tridentino *ses. 24. c. 12.* Deberi eis fructus constat, quia legitima ex causa absunt, qualis est seruitium Episcopi, in quo Ecclesiarum vtilitas. Distributiones non deberi patet: quia non sunt occupati in propriæ vtilitatem Ecclesiæ. Quæstioni autem do, vtrum Episcopus pos sit ex Ecclesia Collegiata plures quam duos Canonicos ad sui seruitium, qui quidem vti præsentes choro fructus Beneficij percipiant?

490 Potest quidem in sui familiares plures eligere. Quia in *c. de cætero,* nulla fit limitatio: & in *c. Ad audientiam,* vbi limitatio fuit facta ad duos Canonicos, loquitur de Canonicis Cathedralis Ecclesiæ. Ergo ex Ecclesia Collegiata plures, quam duos potest eligere, qui choro præsentes ad fructus quidem, non ad distributiones percipiendas, habeantur. Sic aliqui cum Moneta *part. 2. de distrib. q. 8. num. 6. & 7.*

491 Minimè potest. Quia ex limitatione facta in *cap. ad Audientiam* infertur, limitandum es se *caput De cætero.* Si enim ex Ecclesia Cathedrali non potest Episcopus nisi tantùm duos in familiares as signare, neque etiam poterit ex Ecclesia Collegiata, vbi regulariter numerus præbendarum est minor: Ita Castro Pala. *tom. 2. d. 3. punct. 9. §. 7. num. 4.* Garcia *p. 3. cap. 2. n. 181.* Fauet Hugol. *de offic. Episc. cap. 19. num. 6.*

492 Existimo, primam sententiam vix pos se sustineri. Nam si plures ex Ecclesia Collegiata pos set in sui familiares Episcopus eligere, diuinonorum officiorum solemnitas imminueretur. Vndè aptè Hugolinus *citatus* dixit, Prælatum Ecclesiæ Collegiatæ, vnum tantùm habere pos se in suo seruitio, non plures;aliàs si plures sine limitatione pos set designare, cederet in graue detrimentum Collegiatarum Ecclesiarum priuilegium.

PROBL. LXXXIII.

Priuilegium percipiendi fructus in absentia conces sum pontificis familiaribus;extenditur, & non extenditur ad familiares Cardinalium, & Legatorum.

493 COnstat ex *sect. 1.* excusari ab as sistentia diuinarum officiorum in ordine ad lucrandos fructus præbendæ Canonicos, & alios Præbendatos, si Pontifici inseruiant: non autem pos se distributiones lucrari, nisi aliquo priuilegio aut cõsuetudine legitimè præscripta muniantur: illos demum dici Pontifici inseruire, vt ptiuilegio percipiendi fructus gaudeant, qui sunt eius Capellani, Camerarij, ac reliqui similes officiales, vel qui mandato ipsius in Curia commorantur, vel ij, quibus expeditio alicuius negotij in vrbe aut extra vrbem committitur. Iam requiro, num hoc priuilegium percipiendi fructus in absentia pro familiaribus Pontificis ad familiares Cardinalium, ac Legatorum extendatur.

494 Extenditur quidem. Quia familiares Cardinalium an: Legatorum reputantur Pontifici inseruire. Sic Syluest. *v. Residentia, n. 7.* Zerola *in praxi Episc. p. 1. v. Residentia, §. 4.* Selua *de Benef. p. 4. q. 6. casu 21.* Villadiego *de Cardin. n. 63.* Azor. *p. 2. l. 7. c. 4.*

495 Minimè extenditur. Quia non est, vndè familiares Cardinalium aut Legatorum valeant Pontificis familiares haberi. Nec constat id ex vllo priuilegio acquisiis se. Ità, aliis relatis, Garcia *p. 3. c. 2. n. 388. & 423.* Moneta *p. 2. de distrib. q. 9. n. 7.* Bonac. *d. 2. de hor. canon. q. 5. pun. 3. §. 1.* Palaus *to. 2. d. 3. pun. 9. §. 8. n. 4.*

496 Dubito conces sum vnquam fuis se huiusmodi priuilegium Cardinalium ac Legatorum familiaribus. At si conces sum fortas se olim fuerit, per Tridentinum sublatum omnino est, vt vsus testatur.

[64] PROBL. LXXXIV.

Priuilegium percipiendi fructus in absentia extenditur, & non extenditur, ad eos, qui in seruitio, feu officii Regiis, vel Supremi Principus occupantur.

497 EXtenditur. Quia saltem huiusmodi priuilegio fruuntur Regis Hispaniæ & Galliæ Ministri. Sic Selua *de Benef. p. 4. q. 6. casu. 24.* Petr. Gregor. *de Benef. c. 7. n. 9.* Zeual. *in suis commu. contra commun. q. 585. n. 7.* Qui absolutè as serunt omnes illos, qui in seruitio, aut officio Supremi Principis occupantur hoc priuilegio gaudere.

498 Minimè extenditur. Quia sine vllo fundamento contrarium as seritur. Non eim constat eos id ex consuetudine acquisiise: at ex priuilegio non habent hodie (quod sciam) vlli Regum ministri. Ita Garcia *p. 3. c. 2. n. 265. & 398.* Bonac. *d. 2. de hor. can. q. 5. pun. 3. §. 1.* Palaus *to. 2. d. 3. pub. 9. §. 8. n. 5.*

499 Fateor, ante Concilium Tridentinum Regi Franciæ tale priuilegium fuis se conces sum, (vt testantur Boërius *decis. 17.* & Rebuf. *in concord. tit. de collat. §. 1.*) & capellanis Regis Hispaniæ à Paulo III. Attamen iam priuilegium huiusmodi per Concilium *ses. 6. c. 2.* & Bullam Pij V. est reuocatum.

PROBL. LXXXV.

Studentes Theologiam, seu ius Canonicum, in studio generali, aut celebri Vniuersitate. vt lucrenitur fructas; debent, & non debent, petere ab ordinario licentiam.

500 DIxi *sectio. 1.* studentes in studio generali, aut celebri Vniuersitate Theologiam, seu ius Canonicum fructus in absentiam percipere. Quæsierim verò, num debeant petere ab Ordinario licentiam, an pos sint absque illa ad studia pergere, & fructus lucrari? Non debent. Quia eis conceditur à Sede Apostolica percipiendi in absentia fructus facultas. Ergò non est neces saria Ordinarij licentia. Tunc enim Ordinarij licentia expostulatur, quando impertienda est ex aliqua causa in iure non expres sa: ob causas autem expres sas in iure, redundat. Nec obstant *cap. Relatum, cap. Tuæ fraternitatis, de cler. non resident.* iuncta Glos. explicatione: in quibus videtur neces sariò expostulari licentia Ordinarij. Quia tempore Alexandri III. studim generale non erat sufficiens absentiæ causa, nisi ab Ordinario approbaretur, quæ postea per Honorium III. *c. fin. de Magistr.* fuit absolutè approbata: vnde iam non indigent noua approbatione. Et quia licentia in dicto *cap.* expostulata, non est iungenda cum studio literarum, sed cum aliis honestis causis in iure non expres sis; secus de expres sis in iure, in quibus nulla Prælati licentia requiritur. Sic nonnulli Doctores relati à Garcia *p. 3. cap. 2. num. 85.* Bonac. *d. 2. de hor. canon. quæst. 5. punct. 3. num. 2.*

501 Debent licentiam ordinarij perquirere. Quia licèt iure antiquo hæc licentia requisita non fuerit, at iure nouo Tridentini, & præcipuè constitutione Pij IV. quæ incipit, *Ad aures* edita 24.

Nouemb. anno 1164. huiusmodi licentia ab Ordinario requiritur. Ita enim expressè cauetur in præfato motu proprio: & in Parochis est omninò certum ex Trindent. *ses. 23. cap. 1.* Ita Garcia *citat. num. 87.* Barbo. *de potest. Episc. part. 3. alleg. 56. numer. 28.* palaus *tom. 2. d. 3. punct. 9. §. 9. num. 7.* & alij.

502 Petendam es se Ordinarij licentiam cum his affirmo. Quia ad Ordinarium attinet, examinare, num conflutentes ad studia habeant requisitas à iure qualitates, scilicet, an sint ad scientiam apti, & in ætate debita constituti? & ne Ecclesia ob eorum absentiam in diuino cultu patiatur detrimentum. Quæ omnia geri non pos sent, si Ordinario irrequisito illi ad studia pergerent. idquè constat ex Sacræ Congregationis decisione, à Garcia relata. Porrò Ordinarius tenetur, hanc impertire licentiam si in petente concurrunt ætas, & qualitas ad scientiam requisita: & Ecclesia ex eius absentia graue circa diuinum cultum detrimentum non patiatur. Quia pesito privilegio iuris, id iam non est gratiæ, sed iustitiæ, vt docet Garcia. Quod si ab ordinario debitas qualitates habenti facultas denegetur: poterit repulsus appellare, & ad superiorem recurrere. Selua *de Benef. p. 4. q. 7. n. 19.* Zerola *v. studium, §. 1. & v. Residentia §. 3.* Abbas, Felin. & alij, quos refert, & sequitur Garciua *num. 86.*

PROBL. LXXXVI.

Obtinentes Parochiales Ecclesias pos sunt, & non pos sunt ex Ordinarij facultate à suis Ecclesiis studij causa abes se fructùsque lucrari.

503 MInimè pos sunt. Quia Tridentium *ses. 22. cap. 1.* non permittit Episcopo impertire Parochis licentiam, vt à propria Ecclesia vltra bimestre absint, nisi ex graui causæ sed à Sacra Congregatione Concilij non reputatur causa grauis studium in Parocho: vt ex declarationibus, quas refert Barbosa *in remis. Concil.* Colligitur: Ergo Prætereà quia post Tridentinum nemini datur Beneficium Curatum, nisi à tribus Examinatoribus Synodalibus fuerit iudicatum scientia sufficienti pollere ad animarum regimen requisita. Sed priuilegium absentiæ ratione studij conces sum fuit, vt Beneficiati sufficientem scientiam haberent. Ergò cum antè Beneficium obtentum iam illa pollere supponantur, ces sat priuilegij finis, & consequenter ipsum priuilegium. Sic Gonzalez *Regula 8. Cancel. glos s. 6. num. 249.* Garcia *part. 3. cap. 2. num. 83.* Prosper. Aug. *addit. ad Quarantam v. Residentia,* Riccius *in collect. decis. 3. part. decis. 163. & in praxi fori Ecclesiast. decis. 502.* Barbos. *de potest. Episc. p. 3. alleg. 56. num. 3.*

504 Pos sunt quidem. Quia à Tridentino non est sublata facultas Ordinariis iure antiquo con- **[65]**ces sa, permittendi Parochos ratione studij abes se à Beneficio, & fructus in absentia lucrari. Ergo nullum est firmum fundamentum ab negandi illis hoc priuilegium. Antecedens probo ex ipso Tridentino *ses. 1. cap. 1.* vbi in fine dicitur: *Docentes verò sacramscripturam* (& idem est de iure Canonico) *dum publicè in scholis docuerint, & scholaris in ipsis scholis studens priuilegiis omnibus de perceptione fructuum præbendarum, & Beneficiorum suorum in absentia a iure conces sis plenè gaudeant, & fruantur.* Ex quibus verbis manisestè videtur constare, Concilium non solùm non reuocas se priuilegium conces sum *in c. fin. de Magist. &c. Cum ex eo, de elect. in 6.* Sed omninò illud obfirmas se. Item *ses. 6. c. 2.* postquam Concilium dixerat, debere Prælatos cogere Parochos, vt resideant, non obstante quolibet priuilegio, vel indulto

perpetuo subiungit: *Indulgentiis verò, & dispensationibus temporalibus ex veris, & rationabilibus causis tantùm conces sis, & coram ordinario legitimè probandis, in suo robore permansuris.* Quod autem causa studij inter causas veras, & rationabiles computari debeat, indè probatur, quia semper à iure sic reputata fuit; & quia ad marginem huius decreti appositum est *Caput cum ex eo, de elect.* vbi causa studij iudicata est sufficientis sima. Ità Nauar. *sum. cap. 2. num. 121.* Tolet. *l. 3. cap. 5. numer. 4.* Ludou. Lop. *tom. . Instruct. cap. 249.* Valent. *2. 2. d. 10. quæst. 3. punct. 5.* Azor. *par. 2. l. 7. cap. 4. quæst. 3.* Les si *l. 2. cap. 14. dub. 9. nu. 163.* Manu. *to. 1. c. 3. n. 2. Sav. Residentia, n. 8.* Liuius, Salzed. Sleua, Zerola, Rebuf. Ant. Gomez. Zechus, Vega, Maiol. Hojeda, Candela br. aure, quos refert, & sequitur. Fernãd. de Castro *to. 2. d. 3. pun. 9. §. 9. n. 9.* lege Garciam *p. 3. cap. 2. à n. 34.*

505 Verùm post Tridentinum probabilius iudico, obtinentes Parochiales Ecclesias, non pos se ob causam studij à suis Ecclesiis abes se, & fructus lucrari. Quia sic est expressè decisum à Sacra Cardinalium Congregatione, vt videri potest in Doctoribus pro prima sententia citatis. Attamẽ licet ea in iudicando, & consulendo seruanda sit, admodum probabile mihi, pos se Ordinarium Parocho studere volenti hanc licentiam concedere, non obstante Tridentino, nec Sacræ Congregationis declaratione. Non enim obstat Tridentini decretum, quia studium grauis est causa: & licèt circa finem illius capituli dicatur, non pos se sic studentes à suis absentes Beneficiis se defendere vigore Eugenianæ constitutionis: hoc non tollit, quominus ex causa studij pos sint abes se. Nam in illis verbis solùm intendit Concilium vt non pos sint, se defendere, quominus Ordinarij valeant per censuras, aliaque iuris remedia eos compellere, ne absque eorum licentia & in scriptis obtenta à Beneficiis absint. Nullum tamen est verbum in illo capite, ex quo pos sit colligi, Prælatum ob causam studij non valere licentiam Parocho concedere, ipsúmque abes se non pos se, ea licentia in scriptis obtenta. Neque vrget Cardinalium declaratio, quia intelligenda est de licentiis in Curia Romana petitis à Pœnitentiario, non de licentiis ab Ordinario requisitis. Illæ enim licentiæ non suffragantur absentibus, nisi singulorum Ordinariorum locorum, in quibus singula Beneficia sita sunt, gratus accedat consensus. Sic Moneta *p. 2. de distrib. q. 10. n. 9.* Barbosa *de potest. Episc. part. 3. alleg. 56. num. 9.* Addiderim de eiusmodi Cardinalium declaratione authenticè non constare. Itaque huic sententiæ, mis sa probabiliori, lubet hærescere:

PROBL. LXXXVII.

Tempus à iure conces sum studentibus, potest, & non potest ad septennium extendi.

506 NOn potest ad septennium produci. Quia *c. fin. de Magistr.* dicitur quinquẽnium eis dandum es se à die, quo studere incipiunt, neque vltra extendendum. Sic decisum referunt Garcia *p. 3. c. 2. n. 103.* Moneta *de distrib. part. 2. quæst. 10. n. 14.* Barbo. *de potest. Episc. p. 3. allegat. 56. num. 31.*

507 Potest produci ad septennium. Quia *c. Cum ex eo de elect. in 6.* (quod posterius est) septennium conceditur: ideò septennium potest concedi. Ita Zerola *p. 1. v. studium, §. 3.* Zech. *de Repub. Eccles. tr. de Cleric. num. 7. vers. 28.* Pala. *tom. 2. d. 3. pun. 9. §. 9. num. 11.*

508 Hanc teneo sententiam, concilióque *Caput fin. de Magist. & caput cum ex eo, de elect.* Quia *caput fin. de Magist.* concedens quinquennium loquitur de studentibus iuri Canonico, & *caput cum ex eo,* de studentibus Theologiæ: cum enim ad huius studium requiratur studium Philosophiæ præces sis se per tres annos, & in Theologia soleant quatuor insumi, sanè totum hoc tempus potest concedi. Vndè de studentibus Theologiæ in Salmantina Vniuersitate approbat Garcia *citatus num. 107.* pos se per seprennium abes se, & fructus in absentia percipere. Docentibus verò nulla est limitatio facta, sed toto eo tempore, quo in docendo fuerint occupati, fructus in absentia percipiunt, ex *c. fin. de Magist.* & Trident. *ses. 5.* vt tradit Moneta *de distrib. part. 3. quæst. 10. num. 16.* & Barbo. *vbi sup. num. 32.*

PROBL. LXXXVIII.

Si Beneficium constat ex distributionibus quotidianus solùm: eas lucratur, & non lucratur absens studij ratione.

509 NOn lucratur. Quia solummodo est facta conces sio fructuum præbendæ, demptis expressè distributionibus. Ergò si præbenda nullos habeat fructus, nulla est conces sio Sic Bonac. *d. 2. de hor. canon. quæst. 5. punct. 3. §. 9.*

510 Lucratur profectò. Quia illæ distributiones fructuum loco succedunt. Et quia aliàs priuilegium his beneficiatis es set inutile. Ita Piasecius *praxi Episc. part. 2. cap. 3. num. 10.* Moneta *de distrib. p. 2. quæst. 10. num. 24.* Tusch *concl. 514. lit. D.* & pluribus relatis Garcia *part. 3. cap. 2. num. 116. & 551.* Barbo. *de potest. Episc. part. 3. alleg. 56. num. 19. & 20.* Pala. *to. 2. d. 3. part. 9. §. 9. n. 13.* adiiciens ex his distributionibus, quas absens lucratur, tertiam partem es se demendam.

511 His subscribo Doctoribus, credens, Quarantam verè affirmare in *sum. Bullar. v. Residentia,* sic à Sacra Congregatione fuis se declaratum.

[66] PROBL. LXXXIX.

Episcopus ad breue tempus, & ex causa aliqua rationabili potest, & non potest priuilegium concedere, vt quis valeat à residentia choriexcusari, & distributiones in absentia consequi.

512 SVppono ex *sect. 1.* pos se Pontificem dispensares vt quis distributiones quotidianas, quæ ex redditibus Beneficij extrahuntur, & singulis diebus interes sentibus diuiduntur, absens à choro perpetuo pos sit lucrari. Quia Beneficio, & illius fructibus non est iure naturæ obligatio illi annexa as sistendi in choro; sed ex iure positiuo, in quo validè, licèt non licitè absque causa, dispensat, qui illud concedit. Certè ab alio, quam à Pontifice non potest alicui

priuilegium concedi perpetuum, vt absens à choro distributionibus perfruatur. Quæsierim verò nùm Episcopu pos sit ad breue tempusihuiusmodi priuilegium ex causa rationabili concedere.

513 Minimè potest. Quia nullibi inuenitur tradita hæc potestas, & cum sit in lege superioris: Episcopus eam habere à se ipso non potest. Sic Garcia vesiis decisionibus comprobans *p. 3. de Benef. p. 3. cap. 2. à numer. 404.* & est communis.

514 Potest planè Episcopus de consensu Capitutuli dispensare cum aliquo, iusta aliqua causa interueniente, vt fructus & distributiones breuis temporis interstitio in absentia percipiat. Quia sic Congregatio Sacra Cardinalium declarauit Episcopo Cantuariensi. Et quia constat ex praxi, sæpe Episcopum dare licentiam Parocho, vt à Beneficio absit, & fructus percipiat, ob defensionem iuris sibi in Beneficio competentis, vt visitet parentes, quos longo tempore non vidit, vt eos in aliqua afflictione consoletur, & alias ob causas, quæ iustæ reputantur, licèt ex illis non sint, quæ sunt in iure expres sæ. At residentia Parochi strictior est, quàm Canonicorum: Ergò poterit Episcopus Canonicis ob similes causas facultatem impertire, vt per breue tempas in absentia non solum fructus, sed & distributiones valeant lucrari. Ità Armendar. *in addit. ad recopil. legum Nauarræ l. 2. tit. 23. de Residen. rubr. An Canonici, vel alij habentes dignitatem, in suis Ecclesis teneantur residere, num. 124.* Comitol. *respons. moral. l. 1. q. 59. n. 2.* Pala *to. 2. d. 3. pun. 9. §. 10. n. 3.* Barbo. *de potest. Episc. p. 3. allegat. 53. n. 13.*

515 Scio primam sententiam communem es se, sed mihi eligo secundam, quam probabilem admodum es se reor, ex declaratione illa Cardinalium Episcopo, licèt aliæ rationes non subes sent. Quia licèt Garcia nitatur ei respondere, affirmans, illam non es se generalem declarationem, sed specialem facultatem ei Episcopo conces sam: quamuis id ita sit (quod certum non reputo) ex illa sumo sufficiens fundamentum ad affirmandum, ex aliis causis præter illas, quæ in iure continentur, pos se Episcopum in residentia dpisensare. Fauet Trident *ses. 6. cap. 2.* vbi remittit Episcopi arbitrio causam absentiæ examinare; & provt ipsi expediens videbitur facultatem dispensandi in residentia concedit. Item in eodem capite reuocantur priuilegia, & indilta perpetua de non residendo, indulgentiis, & dipensationibus temporalibus ex veris & rationabilibus causis conces sis, & coram Ordinario legitime probandis in suo robore permansueris. Ergo tacite insinuatur pos se Ordinarium absentiam temporalem ex causa rationabili permittere. Ex vi tamen huius dispensationis dispensatus solum lucrabitur præbendæ fructus, non distributiones. Quia *cap. vni. de Cleric. non resident.* expressè cauetur distributiones non lucrari nisi aliqua extribus causis ibi expressis intercedat. Lucrabitur autem si dispensatio fiat ob aliquam ex illis causis in ibi annumeratis.

PROBL. XC.

Ex Ecclesiæ statuto à fundatore facto potest quis, & non potest excusari longiori trium mensium tempore ab horarum Canonicarum as sistentia, & nihilominus fructus, ac distributiones lucrari.

516 STatutum huiusmodi potest fieri ab ipso Ecclesiæ fundatore, à Capitulo, vel ab Ordinario. Si fiat à fundatore, inualidum est, & non porest virtute illius quis vltrà tres menses ab horum as sistentia excusari. Qui fundator Beneficij residentiam requirentis, debet id iustà qualitates à Sacris Canonibus requisitas fundare. At cum Sacri Canones solum his Beneficiis trium mensium recreationem constituant, abrogantes quaslibet consuetudines & statuta in contrariam: effici videtur, non pos se fundatorem aliter disponere. Et quia fundator non potest fundetionis ratione exigere, quod Ecclesiæ damnum, non leue, pariat. At eximere præbendatos longiori trium mensium tempore à residẽtia reputatur à Concilio Ecclesiæ damnosum: Ergo non licet fundatori, statutum gerere excusans præbendatum à residentia vltra tres illos menses, si Beneficium residentiam postulet. Sic quidam Doctores quos, pres so nomine, memorat Fern. de Castro *to. 2. d. 3. pun. 9. §. 11. n. 1.* & probabile reputat Azor *p. 2. l. 7. c. 6. q. 3.*

517 Si fiat à fundatore, validum est statutum, & eius vi potest quis excusari à residentia chori vltra tres illos menses. Quià eiusmodi statutum non est Sacris Canonibus contrarium. Non enim Sacri Canones fundationes immutant, sed illas intactas relinquunt, iuxtà fundatorum voluntatem: nè alij à similibus fundationibus auertantur. Sic Moneta *de distrib. p. 2. q. 13. numer. 33.* Garcia *p. 3. cap. 2. num. 244. & p. 7. cap. 1. numer. 118.* plures referens. Barbo. *p. 1. de potest. Episc. glos. 16. tit. 2. n. 25. & 26.* Bonac. *d. 2. q. 5. pun. 5. fine.*

518 Hanc sententiam longè probabiliorem iudico. Quia ita decisum à Sacra Cardinalium Congregatione apud Monetam & alios legi. Et quia existimo in huiusmodi statuto non exigi conditionem Ecclesiæ damnosam, sed vtilem, cum sit Ecclesiæ habere Beneficium cum aliqua residentia vtilius, quàm illo carere. Necnon ad Ecclesiæ pulchritudinem pertinet Beneficiorum in residendo diuersitas.

[67] PROBL. XCII.

Ex statuto facto à Capitulo, vel ab Episcopo ex Capituli consensu, potest præbendatus, & non potest, vltrà tres menses choro abes se, & iamen distributionis tempore absentiæ respondentes percipere.

519 POtest quidem. Quia inferiores pos sunt aduersus ius commune præscribere consuetudine; ergo & statuto: Ergo poterit Capitulum, & Episcopus eo consentiente statuere longius recreationis tempus, & distributiones quotidianas illo tempore concedere. Prætereà *cap. vni. de cler. non resid.* cauetur distributiones diuidendas es se iuxta cuiusque Ecclesiæ ordinationem. Ergo potest Ecclesia ordinationem gerere, vt quibus voluerit, concedantur. Profectò de facto in pluribus Ecclesiis factum est statutum iubilationis pro iis, qui quadraginta annos inseruire, quibusque non solum fructus, sed & distributiones impertiuntur. Sic Zenedo *part. 3. collect 15. ad 6. decret.* Garcia *part. 3. cap. 2. num. 499.* Barbosa *part. . de potest. Episc. alleg. 53. num. 117.* Praxis Episc. *part. 2. cap. 3. num. 9.* Stephan. Grat. *discept. sorens. cap. 208. num. 19.* Moneta *de aistrib. part. 1. quæst. 7. num. 21. & quæst. 12. num. 61. & quæst. 13. num. 41.* Qui omnes testantur ita fuis se decisum à Gregorio XIII. pro

statuto Compostellanæ Ecclesiæ, quod dixit es se tolerandum. Vndè tacitè insinuauit ex se es se validum.

520 Minimè potest. Quia nequit inferior aduersus præscriptiones. Superioris statuere *cap. Instit. 28. quæst. 2. Clement. Ne Romani, de elect. cap. super his, de maiorita. & obedi. cap. Cùm omnes, de Constitut.* Cum verò à Tridentino sit tatutum, vt tribus tantùm mensibus vacent præbendati, illóque tempore fructus lucrentur, non distributiones: nequit inferior aduersus hoc statutum procedere. Ità Abbas *in cap fin. de consuetud. num. 7. & 8.* Bonac. *d. 2. de hor. canon. quæst. 5. pun. 5.* Palaus *tom. 2. d. 3. punct. 11. num. 4.*

521 Retineo communem hanc sententiam, scilicet, nullatenus fieri pos se, nec valere huiusmodi statutum, esto valeat consuetudo. Quia consuetudo vires habet non tam ex introducentibus illam, quam ex superioris consensu expres so in *cap. fin. de consuet.* Qui consensus non est expres sus circa statutum, sed potius est circa illud expres sus dis sensus. Ratio autem quare ius approbauit consuetudinem legi derogantem, & reprobauit statutum es se potest. Quia consuetudo non repentè, sed paulatim introducitur, & sæpè ex bona fide: neque vires habet, quovsque sit legitimè præscripta. Statutum verò ab ipso exordio vires habere debet, ac proindè directè legi aduersatur. Meritò igitur ius indulgere amplius voluit consuerudini, quàm statuto.

PROBL. XCIII.

Potest, & non potest ex consuetudine introduci, vt interes sentes diuinis officiis, nullas distributiones lucrentur.

522 SVppono, si post Tridentinum introducta sit consuetudo lucrandi distributiones tempore recreationis, vel alio quo à residentia est quis legitimè excusatus: item si sit introducta consuetudo vacationis maioris, quàm trium mensium: si hæc consuetudo ex honesta, rationabilíque causa fiat, validam omnino es se, iuxta *cap. fin.* Couar. pluribus hoc firmat. *3. var. cap. 13. num. 6.* Garcia *part. 3. cap. 2. num. 48.* Vasq. *de Benefic. cap. 5. §. 3. dub. 1.* Bonac. *d. 2. de hor canon quæst. 5. punct. 6. num. 4.* Quæsierim verò, nùm è contrà pos sit consuetudine introduei, vt interes sentes diuinis officiis, nullas lucrentur distributiones.

523 Minimè potest. Quia aduersus ius naturale introduci non potest consuetudo, sed de iure naturali debeturei, qui altari deseruit, vt de altari viuat. Ergò introduci non potest abnegatio distributionum ei, qui ex obligatione dininis as sistit. Sic Tuschus *concl. 514. numero 4.*

524 Potest quidem consuetudine id introduci. Quia stare optimè potest obligatio as sistendi choro absque distributionum conces sione, abundè enim hæc obligatio fructibus Beneficij in fine anni conces sis compensatur. Ergo hæc consuetudo non est contra ius naturale: ergò introduci potest. Ità Bonac. *d. 2. de hor. can. quæst. 5. punct. 6. num. 21.* Moneta *de distrib. part. 2. quæst. 12. num. 40.* Palaus *tom. 2. d. 3. punct. 9. §. 12. num. 19.* Azor. *part. 2. l. 7. cap. 7. quæstion. 5.*

525 Ego quidem existimo facta distributionum diuisione, & constitutione, qua cauetur, interes sentibus distributiones deberi, sustinendam non es se consuetudinem, quæ interes sentibus præfatas distributiones abnegaret: nisi ad summum pro aliquo determinato tempore. Quia non subit menti meæ iusta & rationabilis causa eiusmodi consuetudinem

introducendi: cum cedat in diuini cultus imminutionem, ob cuius incrementum Concilium distributiones concedit, & adhortatur Prælatos, vt saltem tertiam partem Beneficiorum in hasce distributiones conuertant. Dixi, *Ad summum pro aliquo determinato tempore.* Quia tunc videtur compensari pos se illa denegatio, casu quo pro alio tempore distributiones augeantur: nam pro illo tempore diligentius choro inseruient: & sic quod in vna parte detrahitur, in alia poterit compensati. Attamen si consuetudo introducatur, vt nullus infirmus, vel in Ecclesiæ negotiis occupatus distributiones lucretur, valida erit huiusmodi consuetudo. Quia adest rationabilis causa eius introductionis, nempè ne diuinus cultus imminuatur, & omnes ad as sistendum excitentur. Mecum Garcia *part. 3. cap. 2. num. 361.* vbi refert Sacram Congregationem id hisce verbis declaras se: *Consuetudo in aliqua Ecclesia introducta, vt Canonici infirmi fructus* **[68]** *tantum suæ præbendæ, non distributiones auotidianas percipiant, si legitimè præscripta sit. tollit constitutionem: præscribitur autèm spatio quadraginta annorum.*

PROBL. XCIV.

Capitulum, antequam diuidantur distributiones, mandet alicui Canonico donari eas, quæ amiserat: poterit, & non poterit eas accipere.

526 SVppono donationem es se, cum aliquid datur quod in dantis est potestate: remis sionem, cum aliquid remittitur, quod alicui debetur: Transactionem es se compositionem super debito dubio, & incerto. Transit enim quis, & recedit ab actione exigendi debitum integrè, eo quod ei pars aliqua soluatur. Collusionem demùm es se, mutuam debitorum remis sionem, seu condonationem. Profecto si alicui conentur distributiones amis sæ ab hos Canonicis, qui illas pos sident, poterit illas validè & licitè accipere. Quia Concilium non prohibuit donationem propriam, sed remis sionem, vel collusionem. Notanter dixi: *Si denetur distributiones amis sæ ab iis Canonicis, qui illas pos sident.* Nam antè pos ses sionem non habent, quid donent, sed ius solummodo ad distributiones habendas: cuius donatio propriè est distributionum remis sio, quæ à Concilio prohibetur. Illas autem pos sident eo ipso, quo sint distributæ à Capitulo, & interes sentibus as signatæ, licèt apud Thesaurarium remaneant. Quia tunc remanent apud illum non tàm nomine Capituli, quam singulorum Canonicorum nomine. Quæsierim igitur, nùm pos sit Canonicus distributiones amis sas accipere, si hæ illi à captiulo donentur, antè quam diuidantur?

527 Potest omninò. Quia Concilium solam remis sionem, non donationem videtur prohibere: sed hæc non est propriè remis sio, sed donatio: est enim earum rerum, quæ à Capitulo pos sidentur: Ergo validè ac licitè potest eas Canonicus accipere. Sic nonnulli moderni docti admodum, quos consului, & improbabiliter sihærendum es set rationi, & Cardinalium Sacra Congregatio aliud non delcaras set.

528 Minimè potest. Quià Capitulum non est dominus talium bonorum, sed administrator, & dispensator, donec Canonicis specialiter singulis, as signentur: cum autèm administratori neces sarium sit, iuxta voluntatemdomini rem administrare (alias enim nullas administratio erit) Capitulo conuenit iuxtè Sacrorum Canonum præscriptionem distributiones impertire: hæ enim solùm interes sentibus debentur, & absentibus abnegantur. Ergo non potest

Capitulum alitèr disponere, neque eius contraria dispositio valida erit. Ita Garcia *p. 3. cap. 2. n. 432.* Pala. *to. 2. d. 3. pun. 9. §. 13. n. 3.*

529 His hæreo Doctoribus propter declarationẽ, quam apud vtrumque Sacræ Congregationis legi: quæ sic se habet: *Non licet Capitulo aliquo prætextu distributiones donare, relinquere, aut quauis collusione remittere alicui, qui vel à seruitio Ecclesiæ abfuerit, vel alio quouis modo distributiones valeat amittere. Nec fas sit cuipiam eas accipere: si acceperit, suas non faciat, sed restituere cogatur illico restituẽdas fabricæ Ecclesiæ quaenus indigeat, aut alteri pio loco, arbitrio Episcopi.*

PROBL. XCV.

Inualida est, & non est remißio, quam Canonic faciunt ei, qui ob absentiam à choro distributiones iam amisit.

530 SI Canonici tuas distributiones amis sas, & sibi applicandas, tibi remittant, illicita, & inualida est talis remis sio, neque ex illa potes distributianes obtinere. Quia in Tridentio *ses. 24. cap. 12.* prohibetur quælibet in hac parte seu remis sio, seu collusio. Ex quo fit, te non pos se sic acceptas distributiones retinere. Quia solum ex remis sione illas retinere poteras, quæ tamen ex decreto Concilij est nulla. Quæsierim autèm, num hæc procedant non solum in distributionibus amittendis, sed etiam in iam amis sis, ita vt non solum inualida sit amis sio, quam Canonici facerent de distributionibus, quas per absentiam amittere quis pos set; sed etiam de distributionis, iam amis sis?

531 Prohibitio decreti Tridentini procedit solùm de remis sione, & collusione distributionum amittendarum, non illarum, quæ iam sunt amis sæ. Quia hoc decretum est nimis rigidum, cum priuet Canonicos potestati cedendi proprio iuri, & annullet actum alioquin validum: Ergo strictè interpretandum est. Ergo de sola remis sione & collusione distributionom amittendarum sufficit explicari: si quidem hæc sola remis sio, quæ obstat diuino cultui est, & ansam præbet diuinis non as sistendi: non autem illa, quæ de distributionibus iam amis sis fit; qui hæc, cum iam suppon at, abfuis se, ad absentiam non ali cit. Sic Bonac. *d. 2. de hor. canon. q. 5. pun. 7. §. 1.* Naldus *V. distributiones, numer. 3.* Moneta *de distrib p. 3. q. 5. numer. 9.* prababilem reputant. Tenent verò Manu. *to. 1. sum. cap. 33.* Vega *p. 1. sum. cap 36. casu 41.* Sandou. *de offic. Eccles. p. 6. c. 17.* & alij.

532 Intelligenda est Tridentini prohibitio non solum de prohibitione antecedenti amis sionem distributionum. Sed etiam de subsquenti. Quia Concilium excludit quamlibet remis sionem, aut collusionem: Ergo non prohibet tantùm remis sionem distributionum amittendarum, sed etiam amis sarum. Aliàs non es set verum dicerem Concilium excludere quamcumque remis sionem, si aliqua remis sio exclusa non remaneret. Ità Bonac. *citatus.* Menoch. *l. 2. casu. 429. n. 10.* Garcia *p. 3. cap. 2. numer. 431.* Barbo. *de potest Episc. p. 3. alleg. 53. numer. 140.* & alij apud ipsos. Qui testantur, sæpè sic es se à Sacra Congragatione decisum.

533 Hanc eligo sententiã. Quia si Concilij verba perpendantur, potius de remis sione subsẽquenti amis sionẽ distributionum quam de antecẽri loquitur. Ait enim: *Distributiones qui statis horis interfuerint, recipiant religui quauis collusione, aut remis sione exclusa, his careãt.* Sed distributiones, quę recipiũtur sunt quę interes sẽtię pręsẽti correspõdẽt: Ergo his debent

carere absẽtes, etiãsi remittantur. Porrò hoc decretum respectu Ecclesiæ est fauorabile, licèt respectu absentis sit rigidum: **[69]** Quia fouet diuinum cultum, & arcet Canonicos ab absentia chori, scientes se distributiones amittere sine spe remis sionis. Quod non procederet sortas se, si scirent, pos se à Canonicis licitè, ac validè sibi remitti.

CAPVT XXX.

Circa Vitia Religioni opposita, ac primum circà superstitionem.

PROBL. XCVI.

Superstitio est, & superstitio non est, die Dominica ieiunare.

534 SVperstitio est. Quia ex vsu Ecclesiæ constat excipiendas es se dies Dominicas à ieiunio, cum à quadragesimali ieiunio eas excipit, & vigiliam quamcúmque die Dominica incidente præcedens transfert in sabbatum. Et quia id ieiunium interdicitur *cap. si quis tanquam, & cap. si quis Presbyter. d. 30. & cap. Sacerdos 26. quæst. 6. & cap. ne quis ieiunet, de consecr. d. 5.* Sic Caiet. *2. 2. quæst. 93. art. 1.* inter cultum superstitiosum falsum hoc ieiunium recenset. Et inter superstitiosum superfluum, Nauar. *sum. cap. 11. num. 21.* & Sayrus *Claui. Reg. l. 4. cap. 4. num. 2.* Illud damnat D. Thom. *2. 2. quæst. 147. art. 25. ad 3. & 4.*

535 Non est superstitio. Quia licèt quis non petest sinè superstitionis suspicione ieiunium afflictionis ad satisfaciendum pro peccatis inire: potest tamen ieiunium exultationis, quod sumitur, vt mens promptior sit ad gaudium, & vt in Deum eleuetur: quod quidem in Dei gloriam redundare, quis abneget? Ita Syluest. *v. leuinium, quæst. 1.* & alij citati à Sanch. *sum. l. 2. cap. 37. num. 12.*

536 Certè ieiunium die Dominica olim fuit interdictũ ob errorem Manichæorum as serentium id ieiunium neces sarium es se, in contemptum Resurrectionis Christi Domini, & hoc ieiunium textus allegati condemnant, ac D. Thomas. Atquè propter hunc errorem, qui tunc vigebat, subtraxit Ecclesia dies Dominicas à Quadragesimali ieiunio. *cap. Quadragesimali de consecr. d. 5.* At cum modo iam hæc causa ces sarit, licitum est die Dominica ieiunare siue ieiunium exultationis sit, siuè afflictionis, si id non fiat cum scandalo, aut aliquo errore, aut contumacia, quasi Ecclesiæ consuetudinem improbando: sed propter aliquem bonum finem, verbi gratiâ peculiarem deuotionem, spiritualem profectum, carnis compres sionem, &c. D. Hieronymus *Epist. 28. ad Lucinum,* & refertur, *c. Vtinam, d. 76.*) vbi hoc ieiunium approbat, & dicit, Apostolos illud seruas se. Ita sustinet Nauar. *sum. cap. 21. num. 7.* Valent. *2. 2. d. 9. q. 2. pun. 4. dub. 2.* Azor *tom. 1. l. 7. cap. 16. quæst. vlt.* Les si. *l. 4. cap. 2. dub. 9. num. 68.*

PROBL. XCVII.

Veniale est, & veniale non est, die Dominicasemprr ieiunare, cum nec oboritur scandalum, nec adest error, sed propter aliquem bonum finem.

537 VEniale non est. Quia si licitum, imò laudabile est, vna vel altera die Dominica ieiunium inire propter aliquem rectum finem: nec veniale erit sæpè ieiunare, cum potius actum Religionis iterare, in Dei gloriam vberiorem refluere videatur. Si semel aut iterum pia actio est laudabilis: cur sæpius iterata obnoxia erit piaculo? sic ex doctrina D. Hieronymi epist. 28. ad Lucin. Hugo *ad c. Vtinam. d. 76.* Medin. *c. de ieiun. q. Quando neces se est ieiunare.* Ledes. *2. p. 4. q. 17. a. 4.* Palaci. *in 4. dist. 15. d. 8.* Angl. *p. 1. vbi de ieiun. q. 4. diffic. 3.*

538 Veniale est, ieiunare ordinarie diebus Dominicis. Quia aduersatur huiusmodi ieiunium Ecclesiæ consuetudini, quam in hac parte vimlegis habere testatur D. August. *Epist. 86. ad Casulan.* Ita Sanch. *sum. l. 2. cap. 37. n. 15.* Valent. *2. 2. d. 9. q. 2. pun 4. n. 12.*

539 Crediderim superflui cultus reum es se qui huiusmodi singularitati operam ges serit. Vnde si quispiam similiter sola die Dominica & non aliis diebus ieiunatet, peccato veniali inficeretur. Quia id ad quandam singularitatem, & cultum superfluum pertineret. At ces sante scandalo, casu in vtroque solum veniale piaculum indicarim ces sante scandalo, & alio lethali fine. Hinc deduco, votum ieiunandi ordinarie diebus Dominicis, es se irritum siue ieiunium sit afflictionis, seu satisfactionis pro peccatis: siue seu exultationis, quo mens in Deum strictius eleuatur. Quare si quis id voueat, ad nil tenetur, nec id ieiunium in alteram diem transferre. Quia est votum de re illicita. Vt edocet Suar. *to. 2. de Relig. tr. de voto, l. 3. c. 6. numer. 21.* Secus dixetim de voto ieiunandi aliquibus Dominicis ob bonum aliquem finem, secluso scandalo, ac vano singularitatis studio. Quia id cum sit de re licita, (vt *Probl. proximo* vidimus) obligabit. Denique si quispiam quodam singularitatis studio die Dominica vel semel ieiunaret, superstitionis piaculum incurreret. Quia est cultus indebitus superfluus. At sola es se venialis culpa ces sante scandalo, aut alio fine grauiter iniquo.

PROBL. XCVIII.

Vouens ieiunare die in qua incidit festum aliquod (ex. gr.) Annunciationis, si id incidat: potest, & non potest ipsa die Dominica ieiunare.

540 NOn potest ieiunare die Dominica, sed sabbato præcedenti. Quia cæteris paribus debet se vniuersalis Ecclesiæ consuetudini conformare. Sic Ioan. de Neapoli *quodlib. 8. q. 35.* D. Antonin. *p. 2. tit. 11. cap. 2. §. 10.* Syluest. *v. Votum, 3. q. 26.* Tabie, *v. Votum. 7.* Armil. *v. Votum. n. 17.* Consuescit profecto Ecclesia vigi- **[70]**liam Diui incidentis in Dominica ad diem sabbati transferre, ne die Dominica ieiunium geratur.

541 Potest quidem ieiunare die Dominica, nec tenetur ad præcedentem diem ieiunium transferre, sed satisfacit licitè, & iustè ipsa die Dominica ieiunando. Quia etsi votum de aliqua re intelligatur instar rei cadentis sub præcepto Ecclesiastico: at Ecclesia ieiunium vigiliæ festi transfert præcedentem in diem, si id in Dominica incidit. At ad nullum ieiunium obligat in die aliquo festo, ratione ipsius festi, sed solùm in vigilia. Vnde non est aliquod præceptum Ecclesiæ de simili ieiunio, quod eius voti regula sit. Deindè quia specialis deuotio vouentis fuit toto anno die illa ieiunare, qua id festum incidit, & non fuit ieiunare eius vigilia: & ita ieiunium ipsius diei voluit. Et siue sit ieiunium afflictionis, siue exultationis (de quo *Probl. 96. & 97.*) licitum est die Dominica ieiunare: Ergo satisfaciet suæ obligationi. Ità Sanch. *sum. l. 2. cap. 37. num. 18.*

542 Ego quidem existimo huic applaudens sententiæ, liberum es se vouenti, propria authoritate, illud ieiunium in præcedens transferre sabbatum. Quia ex omnium sententia quilibet potest votum suum propria authoritate in manifestè malius commutare. At manifestè melius est, se conformare vniuersæ Ecclesiæ consuetudini transferentis ieiunium in Dominica incidens in sabbatum præcedens. Hinc tamen exciperem Sabbata illa, quibus vouens tenetur alio ex præcepto ieiunare; vt si habeat ætatem obligantem ad ieiunium, non poterit commutare ieiunium illius Dominicæ in sabbatum Quadragesimæ, vel Quatuor temporum, vel quo alia incidit vigilia. Quia votum intelligitur de actu aliàs non obligante, nisi aliud exprimatur. Si tamen quis promisit ieiunare alicuius Diui vespere, & illud incidat Feria secunda, tenetur, sabbato præcedenti ieiunium gerere, nisi expres sam habuerit intentionem ieiunandi die Dominica Quia id ieiunium intelligendum est instar indicti ab Ecclesia in Vigilia cuiuslibet Sancti, quod ea incidente in Dominica in Sabbatum præcedens transfertur. Atque eadem ratione qui vouit integro aliquo mense, verbi gratiâ Aprilis, seu Maij, ieiunare, non tenetur ieiunare diebus Dominicis illius, nisi expressè intẽderit, se ad id obligare. Quia intelligitur hoc ieiunium ad modum instituti ab Ecclesia, à quo dies Dominicæ semper excipiuntur. Tabiena fic *v. Votum, 3. quæst. 7.* Armil. *v. Votum num. 25.* Sanch. *citat. n. 18. 19. & 20.*

PROBL. XCIX.

Diuersi Diuinationis modi constituunt, & non constituunt diuersas in genere moris species neces sariò fatendas.

543 REcolo, Diuinationem es se duplicem: Quædam in qua est pactum cum dæmone expres sum: quædam, in qua solum est tacitum. Vtriusque verò plures sunt species iuxta signorum diuersitatem, quibus dæmon diuinatores as solet edocere. Prioris quidem, in qua est pactum expres sum quæ generali nomine *Necromantia* appellatur, sunt nouem species, Prima estg *Præstigium,* cum dæmon variis apparitionibus superstitiorum oculos præstringit, se illorum aspectibus obiiciens occultaquè docens. Secunda *Diuinatio per somnia,* cum instructio dæmonis per somnia speratur. Tertia *Necromancia,* cum adhibitis sanguine & certis carminibus, videntur mortui resurgere, loqui, & docere. Quarta *Diuinatio* per Pythones, cum dæmon per homines arreptitios docet. Quinta *Geomantia,* cum docet per signa in corporibns terrestribus apparentia, vt in ngno, metallo, lapide, Sexta *Hydromantia:* cum per signa in aqua

apparentia. Septima *Aeromantia,* cum per signa apparentis in aere. Octaua *Pyromantia,* cum per signa in igne. Nona *Aruspitium,* cum per signa apparentia in extis animaliu Sacrificatorum dæmoni docet. Rursus Diuinatio, in qua est sola tacita dæmonis inuocatio, est duplex. Prior est, cum cognitio oculorum vanè procuratur ex consideratione alicuius dispositionis alias existentis in quibuscumque rebus. Posterior est, cum quæritur ex dispositione eorum, quæ homines consultò faciunt, causa eius cognitionis adipiscendæ. Priorem diuinandi modum in nouem species diuido. Prima est *Genethlia,* cum ex Syderum motu aut situ cognitio quæritur. Secunda *Auguriũ,* cum ex animalium vocibus, aut ex hominum sternutatione. Tertia *Auspitium,* cum ex auium volatu, atu quorum uis animalium motu Quarta *Omen,* cum ex hominum vocibus præter intentionem expres sis. Quinta *Onirocritica,* cum ex somniis. Sexta *Physiognomica,* cum ex totius corporis humani signis. Septima *Spatulamantia,* cum ex signis spatulæ. Octaua *Metoposcopia,* cum ex fronte. Nona *Chiromantia,* cum ex manuum lineis. Verùm poterioris modi diuinandi duas species enumero. Prima est *Geomantia,* cum ex punctorum protractione cognitio queritur. Secunda *Diuinatio per sortes,* cum aliquis ex signis resultantibus ex plumbo liquefacto, proiectoque in aquam: vel ex consideratione festucæ electæ ex duabus oblatis, vel schædulæ scripæ, aut albæ: vel ex taxillorum projectione: vel ex consideratione eius, quod aperienti librum occurrit, cognitionem quærit. His præmis sis, quæsierim, num præfati diuinationis modi constituant diuersas in genere moris species neces sariò in confes sione aperiendas? vt an diuinatio sit per aërem, vel per aquam, &c.

544 Sunt quidem constituentes diuersas in genere moris species in Confes sione manifestandas. Quia triplex est in hoc genere species, Prima in qua est expres sa dæmonis inuocatio; Secunda, in qua est inuocatio tacita;tertia, cum aliquid consulto fit, ad cognitionem occulrorum comparandam, quæ quidem appellantur Necromantia, Augurium, Diuinatio per sortes: si ergo sunt in genere moris species hæ distinctæ, neces sariò erunt in Confes sione aperiendæ. Sic D. Tho. *2. 2. q. 95. a. 3. in corpo.* Valent. *2. 2. d. 6. q. 12. pun. 2.*

545 Hæ diuinandi species non sunt in genere moris distinctæ: vnde non est opus in confes sione explicare, per quas res diuinatio fiat Quia hi diuinandi modi non habent specialem contra rectam rationem deformitatem, sed omnes eandem. Ita Caiet. *opusc. to. 1. tr. 5. de con* **[71]** *fes. q. 3.* Victor. *sum. vbi de confes. n. 176. concl. 6.* Sotus *in 4. dist. 18. q. 2. a. 4. concl. 6.* Azor. *to. 1. l. 9. c. 12. q. 3.* Suar. *to. 1. de Religl. . 2. c. 9. n. 5. & cap. 10. n. 2. & 3.* Manu. *to. 1. sum. c. 53. n. 5.* Sanch. *sum. l. 2. c. 38. n. 14.*

546 Ego existimo veriorem es se hanc sententiam in his omnibus diuinandi modis, pactum explicitum cum dæmone si demas, de quo sequenti Problem. dis sero.

PROBL. C.

Est, & non est differentia specifica neces sariò fatenda inter dæmonis tacitam, & expres sam inuocationem.

547 NOn est. Quià idem iuris est taciti, & expres si, *l. De quibus. ff. de legib. l. Cum quid. ff. si certum petatur.* Nam profes sio tacita, & expres sa non differunt: & idem est de consensu in quolibet contractu. Deinde tota malitia diuinationis sistit in voluntate impetrandi à dæmone, quod fuerat à Deo expostulandum: sed hæc voluntas eadem est, siue verbis id

postuletur, siue factis: Ergo tacita inuocatio ab expres sa non differt? Ergo tacita inuocatio ab exconfes sione exponere, sed satis erit, si quis dicat, se in diuinando lethaliter deliquis se. Sic Victor *sum. vbi de confes. numer. 176.* Adde esto tacita inuocatio ab expres sa differat differt tamen sicut imperfectum à perfecto, quod non arguit diuersitatem specificam, sed gradualem maioris vel minoris grauitatis, ve dicit Sanch. *sum. l. 2. cap. 28. n. 24.* Suar. *l. 2. de superstit. cap. 10. numer. 1.* Bonac. *d. 3. de 1. Præc. Decal. q. 5. pun. 3. numer. 20.* At est satis probabilis sententia, neminem teneri circunstantias aggrauantes intra eandem speciem in confes sione manifestare: Ergo probabile erit, non es se obligationem manifestandi expres samfuis se dæmonis inuocationem.

548 Est quidem differentia specifica neces sario manifestanda. Quia in confes sione manifestare tenemur non solum distinctionem sepecificã peccatorum, sed numericam. At cum voluntatem habet quis expres sam dæmonem inuocandi distinctum peccatum est, ac illud, quod tacita inuocatione perpetratur. In tacita enim inuocatione solum virtualiter hæc adest voluntas, non formaliter: sed voluntas formalis à virtuali est numero distincta. Ergo tenemur, in Cõfes sione has distinguere voluntates. Ità Sanch. citat. Bonac. & Suar. *vbi suprà.* Palaus *to. 3. tr. 17. dist. 1. punct. 3. numer. 11.*

549 Probabilis saits est prima sententia: ego tamen secundam probabiliorem eligo. Quia esto tacita inuocatio & expres sa specie differant, (quod profiteor) at quia numero differunt, in confes sione, an expres sa fuerit, an tacita debet explicari. Certè longe diuersum iudicium confes sarius geret de pacto expres so, quàm de tacicito. Quare optimè D. Thom. *2. 2. q. 5. a. 3. ad 1. Multo grauius* (ait) *est, dæmones inuocare quam aliqua facere, quibus dignum sit, vt se homines ingerant.*

PROBL. CI.

Omnis diuinatio siue tacita sit, siue expres sa, pertinet, & non pertinet ad superstitionem.

550 NOn pertinet. Quià superstitio consistit in voluntate attribuendo creaturæ diuinum honorem: at sola diuinatio futurorum contingentium pendentium à causa libera ad Deum pertinet: Ergo sola hæc diuinatio superstitiosa est. Cum à dæmone (ex. gr) quis petit scientiam alicuius occulti effectus præsentis, non petit aliquid, quod potestatem excedat, creaturæ: Ergò nullam illi tribuit diuinitatem: Ergo neque superstitionem perpetrat, tametsi grauis sime delinquat. Sic Valen. *2. 2. dist. 3. q. 12. pun.* Les si. *l. 2. de Iust. c. 43. dub. 5. n. 18.*

551 Pertinet quidem. Quia ex proprio Diuinitatis iure Deus vult, vt creaturæ omnes ad ipsum confugiant, in eoque fidant. Qui ergo, illo relicto, confugeret ad diabolum suum inimicum, in eoque fideret, plane eius iuri diuino derogaret: & quod illius proprium est, vellet inimico tribuere: Ergo superstitionem cõmittet, tacitæque idololatriæ reus existet. Ita Sanch. *l. 2. in Decal. c. 38. à numer. 9.* Pala. *to. 3. tr. 17. dict. 1. pun. 3. n. 12.*

552 Cum his opinor. Quia quamuis non confugiat quis ad dæmonem gratia obtinendæ altioris rerum occultarum cognitionem, quam ipse pos sit consequi, & virtute sua naturali communicare: quia tamen per hanc ipsam societatem affectat dæmon vsurpare diuinæ aliquid excellentiæ, & honore illi dedito ab homine, nempe, vt homo relicto Deo, ad eum confugiat,

& in eo contra Dei voluntatem confidat, cooperatur dęmoni ad hanc diuini honoris vsurpationem: ideo contra Religionem Deo debitam superstitiosè agit.

PROBL. CII.

Agendum est, & agendum non est, quod as solet dæmon in energumenis vel alibi apparens bonum consulere.

553 SÆpe dæmon as solet apparere fingẽs, se es se animam defuncti, vt videntes in errorem inducat: id quod non semel habitans in dæmoniaco gerit. Et quamuis bona consulat, petat que geri suffragia, aut aliquid restitui, id es sicit, vt postmodum facilius decipiat. Non tamen abnegarim, animas beatas, aut in purgatorio, infernóve existentes, apparere aliquando viuentibus, id Deo permittente ob aliquas iustas causas. Cum autem in dæmoniaco dæmon ait, se animam es se defuncti, semper mentitur. Quia animæ defunctorum nunquam aliud corpus ingrediuntur, vt docet Abul. *ad cap. 8. Mat. q. 124.* Quæstioni autem do, an dæmone consulente bonum, id licitè pos simus mandare executioni.

554 Pos sumus plane. Quia bonum quod consulis agere potest quis, non quod dœmon consu-**[72]**lerit, sed quod in se est bonum. Sic Delrius noster *l. 6. disquis. Magic. in anacephalæosi, monit. 10.*

555 Non pos sumus diabolo vel consulenti bonum obediere, nec eius parere consilio. Quia omnia bona quæ consulit, ad nostram perniciem diriguntur. Ita Thyræus nostræ societatis *de apparitionib. spirituum c. 15. n. 20.* Sanch. *sum. l. 2. c. 38. n. 24.*

556 Si dæmon consulit præcepti alicuius obseruationem, gerendum es se affirmo, ratione præcepti obligantis. At consilium eius bonum prætermittere tutitus omninò es se crediderim, vel in aliud bonum commutare: ne quid fraudis eo consilio diabolus moliatur.

PROBL. CIII.

Licet & non licet, ex Astris futura, & occulta prædicere non certo, sed probabilitet tantùm.

557 PRæmitti, ex Astris prænunciare euentus ex libero hominis arbitrio pẽdentes, ac effectus ocuultos, superstitio est. Quare non licet ex Astris prænunciare futura bella, contentiones, æmulationes: imò neque certum morbum alicui es se euenturum, nec periculum mortis incursurum, neque celebraturum coniugium, facturum iter, dignitatem consecuturum, & his similia. Quia hæc omnia ex libera pendent voluntate, vel ex humorum in ordinatione: ac proinde ex Astris prænosci non valent. Idem dixerim de furtis occultis, alijs que hominum actionibus, quæ humanâ non pos sunt industriâ vestigari. Quod si per Astra ea dignoscere quis tentet, peccatur grauis simum superstitionis perpetrabit. Sic omnes Doctores cum D. Tho. *2. 2. q. 8. 5. a. 5.* Vnde *Iere. 10.* Dominus: *A signis cœli nolite metuere, quæ timent Gentes, quia leges populorum vanæsunt.* Quæsierim verò, nùm liceat, ex Astris hos futuros euentus, & occulta facta prædicere, non certò, sed tantummodò probabilitur?

558 Licet planè. Quia naturaliter quisque suam agnatam propensionem, & inclinationem sectatur: sed ad huiusmodi inclinationem non leuitèr Astra conducunt: Ergò ex illis saltèm probabiliter vnius cuiusque fact a poterunt prænunciari. Sic Tolet. *l. 4. c. 15. n. 6.* Delri. *l. 4. disq. Mag. c. 3. q. 1. concl. 2.* Caiet. *2. 2. q. 95. a. 5.* Valent. *2. 2. d. 6. q. 12. pun. 3.*

559 Non licet. Quia ex Astris deduci non potest industria humana probabilis cognitio eorum euentuum. Tum quia non pos sunt omnia Astra concurrentia cognosci, & quæ cognoscuntur. imprefectis simè cognoscuntur. Tùm quia Astra non sunt causæ immediatæ liberorum effectuum, sed ad summum naturalium inclinationum. Tum quia ab alijs causis sublunaribus sæpis simè eorum influentia impeditur. Tum denique quia contra propriam proprensionem, & inclinationem peruersam vnusquisque Dei adiutus auxilio procedit. Non ergo ex regulis Astrologiæ probabilis cognitio potest inuestigari. Alias non diceret Propheta *A signis cœli nolite timere. &c.* Nam si ex Astris cognitio probabilis futurorum euentuum pos set haberi, nec es sent *vanæ leges populorum,* sed prudentes: nec irrationabile, & vanum sed potius prudens, illa timere. Cum ergo ex solis Astris cognitio probabilis haberi non pos sit: restat, vt illam quisd habeat ex doctrina dæmonis, & eius auxilio: ex Dei namque reuelatione clarum est non haberi. Ita Suar. *to. 1. de Relig. l. 2. c. 11. n. 31.* Sanch. *l. 2. sum. c. 38. 33.* Les si. *l. 2. c. 43. dub. 6. n. 42.* Pala. *to. 3. tr. 17. d. 1. pun. 4. n. 5.*

560 Ego quidem as seruerim, quando hæc prænunciantur maiori firmitate, quam ex Astris haberi potest, v. gr. dicendo: Hoc est probabile: es se superstitionem. Quia ex solis Astris hoc iudicium absolutum, aut probabile comparari nequit: sed ex inclinationibus naturalibus coniectura admodum tenuis. Ergo qui absolutè, aut maiori firmitate illa prædicit, vel ea intentione illam cognitionem inuestigare satagit, tacitè dæmonis disciplina vtitur, vel vult ab eo hæc edoceri. Secùs autem es set, quando non ex Astris Solis, sed ex aliis circunstantiis, & causis particularibus hæc coniectur probabilis sumeretur, v. gr. ex temperamento personæ, & ex aliis eius actibus. &c. Quia obseruatio, huiusmodi non est diuinatio, sed prouidentia, Nec crediderim es se superstitionem, nec iure aliquo antiquo damnatum, quandò hæc prædicuntur sola illa tenuis sima coniectura, & certitudine, qua sciri pos sint per Astra, & ita habet in mẽte prædicẽs, vel si absolutè prædicat, ita tamẽ intendens, & non maiori certitudine. Atque hoc probat solummodo primæ sententiæ fundamentum.

PROBL. CIV.

Ex Astris futura contingentia probabiliter prædicere, non certò est, & non est motu proprio Sixti V, interdictum pro foro interno.

561 NOn est interdictum pro vtròque foro, sed pro externo tantùm. Quia id verba testantur: *Statumus, vt contra facientes iudicia, & natiuitates hominum, quibus de futuris contingentibus, succes sibus, fortuitisquè casibus, aut actionibus ex humana voluntate pendentibus aliquid euenturum affirmare audeantm etiam siid se non certo affirmare as serant, aut protestentur. Inquirant, & procedant, & in eos seueris Canonicis pœnis, & alijs eorum arbitrio animaduertant.* Quæ quidem verba videntur id ad solum exterum forum referre, nihil de interno præcauent ia. Sic suar. *to. 1. de. Relig. l. 2. c. 11. n. 30.* Valent. *2. 2. d. 6. q. 12. pun. 3.* DelRio. *l. 4. disq.*

magic. c. 2. q. 3. Addìtque Suarius, in tali prædictione non dees se grauem culpam saltem ratione scandali, & speciei mali cum præsumpt ione iuris, vel de iure.

562 Pro vtroque foro est interdictum. Quia cum in eo motu proprio Pontifex permiserit iudicium de agricultra, nauigatione, medici na, & alijs rebus naturalibus, de quibus constat certum iudicium ferri non pos se, sed valdè dubium: & de inceps absolutè interdicat **[73]** illud circa casus fortuitos, & pendentia ex libero arbitrio etiam cum eo dubio: videtur in hoc posteriori prohibitionis casu loqui in vtroque foro, sicut in priori permis sionis loquitur in vtroque. Et ratio prohibitionis est, quia etiam hic modus prænunciandi futura, valdè est Reipublicæ pernitiosus, & multis superstitionum periculis, & calumniis diuinatorum fingentium id dubium expositus. Ita Salas *1. 2. quæst. 9. a. 5. tract. 5. d. 2. sect. 3. numer. 36.* as serens, id es se culpam lethalem ob grauem prohibitionem in eo motu proprio contentam. Sanch. *l. 2. sum. cap. 38. numer. 34.* Graf. *l. 2. decis. c. 5. n. 19.* Farinac. *de hære q. 181. n. 19.*

563 Primam sententiam probabiliorem es se puto, as serens, hanc coniecturam dubiam, tenuis simamque prædictionem pos se sine peccato geri. Quia non est prædictio euentus absoluta, sed solum est prædictio illius sub quadam tenuis sima coniectura contingenti: quod potius est prædictio contingentiæ, quam effectus. Ideo Suarius huiusmodi prædictionem licere in foro conscientiæ as seruit. Fatero, in foro externo, puniendos es se Astrologos iudiciarios, qui futuros euentus, & res occultas manifestant: tametsi protestentur, se non certo ea prædicere. Quia saltem tanquam verosimilia, & probabilia manifestant, quia præsumuntur ad occultandam suam malitiam ea forma prænunciandi vti. At non inde euidenter arguitur in foro conscientiæ id condemnari. Non autem abnego, rarò à culpa lethali excusari pos se quamlibet ex Astris coniecturalem prædictionem quantumuis dubiam: quia nunquam talis præsumitur, sed potius creditur firmitatem habere: hoc autem non ex decreti Sixti VI. sed ex voluntatis iniquæ peruersione.

PROBL. CV.

Dubia hæc tenuis sima futurorum contingentium prædictio, est & non est vel pro foro externo in motu proprio Sixti V. contenta.

564 PRo soro externo apertè in motu proprio Sixti continetur. Quià Pontifex statuit, vt contra facientes iudicia, quibus de futuris contingentibus, fortuitisque casibus, aut actionibus ex humana voluntate pendentibus, aliquid euenturum audeant affirmare: etiam si id certò non se affirmare as serant, aut protestentur: Inquisitores inquirant: procedant, & in eos seuerius Canonicis pœnis, & aliis eorum arbitrio animaduertant. Ergò pro foro externo saltem quæcumque affirmatio etiam coniecturalis, dubia, tenuis sima est probibita, Sic Sanch. *l. 2. sum. cap. 38. n. 34.* Salas *1. 2. quæst. 9. a. 5. tract. 5. d. 2. sect. 3. n. 19.* Farin. *de hær. q. 181. n. 39.* Graf. *l. 2. decis. c. 5. n. 19.*

565 Hæc coniectura dubia, tenuis simáque prædictio in illo motu proprio vel pro foro externo non prohibetur. Quia in eo motu proprio nulla de nouo sertur prohibitio, sed quod iure diuino, & Canonico prohibitum erat, denuo prohibetur, vt constat ex toto proœmio illius constitutionis, & præcipue ex illis verbis: *Nos igitur, qui pro nonstri*

pastoralis officij munere Fidei integritatem inuiolatam conseruare debemus, & animarum saluti prospicere, quantum diuina gratia adiutrice pos sumus, ex paternæ charitatis visceribus optamus, dammantes, reprobantes omne genus diuinationis, quæ diabolo authore, ad fidelium deceptionem à prædictis curiosis, vel perditis hominibus fieri solent. Ecce quomodo Pontifex solummodo pernitiosam diuinationem à diabolo inuentam intendit prohibere: Ergo coniecturalem solùm prædictionem futurorum euentuum Pontifex non prohibuit. Certè hæc coniecturalis prædictio futuri euentus non est prædictio illius absolutè, sed folum est prædictio illius sub quadam tenuis sima coniectura contingentiæ: quod potius est (vt dicebamus) prædictio contingentiæ, quam effectus. Ità Castro Pala. *to. 3. tract. 17. d. 1. pun. 4. numer. 9.* Caiet. *2. 2. quæst. 95. a. 5.* Valent. *1. 2. 2. d. 6. quæst. 12. punct. 1.* as serens solam pernitiosam diuinationem à diabolo inuentam illo motu proprio prohiberi.

566 His lubet adhærere. Quia Sixtus permittit inibi Astrologiæ artem circà temperaturam, inclinationem, & propensionem viuentis, vt expressè notauit Suar. *tom. 1. de Relig. l. 2. cap. 11. numer. 12.* Ergo sola prædictio suturi euentus, vel occulti facti cum maiori certitudine, quam ex Astris haberi potest, est prohibita. Non igitur illa tenuis sima coniecturalis prædictio, quæ potius ex inclinatione, & temperatura viuentis, quam alio ex capite colligitur: nec ea est, quam Pontifex præscribit pro externo soro pœnis afficiendam.

PROBL. CVI.

Illi, quot Zahories vocitant, pos sunt, & non pos sunt absque arte dæmonis ea videre, quæ se affirmant conspicere.

567 *ZAhories* vocitantur illi, qui dictitant, se videre aquarum seu metallorum venas, thesauros, cadaueráque in terræ visceribus abdita apostemata, & alia humorum genera intrà humanum corpus latentia, non impediente corpore, nec vestitu. Quæsierim, num id pos sit sine arte diaboli exeri.

568 Pos sunt Zahories ea omnia naturaliter gerere. Quia huiusmodi vis potest ex humore melancholico, & consurgentibus inde spiritibus ex vehementia. Sic Cælius Rhodig. *l. 17. antiq lect. cap. 2.* Vairus *l. 2. de fasci, c. 4.* Et Veracr. *l. 2. de anima speculat. 2.* fatetur, se non capere pos se, qualiter hæc absque dæmonis illusione contingant: at subiungit, se non audere damnare. Quia nouit viros alias probos as serentes, se præfata videre.

569 Minimè pos sunt. Quia nonnulla, quæ **[74]** aspicere affirmant (v. gr. quæ viscoribus terræ cadauera, vel corpora humano abdita aposthemata) impos sibile naturaliter geri. Quomodo enim potest visus acies corpus tam densum & opacum penetrare? Ergo manifesta est dæmonis operatio. Ità Sanch. *l. 2. sum. c. 38. n. 37.* Delrio *l. 1. disq. Mag. cap. 3. quæst. 4. liter. C.* Palaus *tom. 3. tract. 17. dist. 1. punct. 4. numer. 9.*

570 Compertum mihi, Zahories vanas aquæ agnoscere pos se ex vaporibus mane ac vespere illic exspiratis: & metalla in terræ visceribus abdita ex quodam herbæ genere ibi oriri solito: impos sibile autem, conspicere reliqua quæ se videre as serunt: præsertim quia dicunt qualia sunt. Quare ea, illos docente da mone, manifestant. Prætereà quia hi vim hanc certis diebus alligant, nempe feriæ sextæ, vel tertiæ. Quod vanæ superstitionis, ac latentis cum dæmone

pacti manifestum est documentum: cum hi dies nil præ cæteris habeant, ad aciem visus acuendam. Ex quo deduco, reos es se culpæ lethalis consulentes hos, qui sola dæmonis ope id pos sunt prædicere.

PROBL. CVII.

Cum duo, æquali electorum numero, ad Beneficium electi sunt: licet, & non licet, electionem alterutrius sortibus Diuisoriis terminare.

571 PRæmitto ex D. Thoma ab omnibus recepto *2. 2. q. 95. a. 8.* sortes propriè es se, cum aliquid fit, vt eius euentu considerato aliquid fiat, aut innotescat: & eas triplices es se. Quædam sunt *Diuisoriæ,* vt sciant sortientes, quid cuique tribuendum, cauendumvè sit. Quædam *Diuinatoriæ,* quibus aliqui ad cognoscenda occulta vtuntur: vt si sic, vel aliter taxilli, chartæ decidant, coniecturatur prosper, vel aduersus casus. Vel cum diuersa nomina collocantur in vrna, vt coniectetur, furtum es se apud eum, cuius nomen educitur. Item si librum aperienti occurrat scriptum læta, aut tristia continens, inde succes sus prosper, vel aduersus coniectetur. Aliæ sunt *Consultoriæ,* quibus diuina voluntas exquiritur, vt sciatur, quid in aliquo negotio gerendum. Porrò stando in solo iure naturæ sortes Diuisoriæ sunt licitæ, ac proinde mitti pos sunt in casibus & ius humanum eas non interdicit. Quia nil aliud includunt, quam quendam humanum contractum, quo ex communi consensu paciscentium ius ad aliquam rem habentium ea inter ipsos sorte diuiditur, vt illius sit, cui sors contigerit. Hic autem contractus nihil superstitionis, aut mali in se habet, cum ad nullam incertam rem dignoscendam ordinetur; sed ad quendam fortunæ contractum, in quo æqualis est vtriusque contrahentis conditio. Hinc deduxerim, licere, sortes has in electionibus ad officia sæcularia. Quia nullilibi id interdictum reperio: Et tempore pestis, aut persecutionis Ecclesiæ, quando disceptatio fuerit, quinam Parochi, aut Clerici, aut Religiosi manere debeant in loco persecutionis, aut infectione affecto, vt reliquis subueniant, nec aliter commode lis hæc componi valet, licitum es se sortibus diuisoriis eligere: Et quando sunt plures rei; nec oportet, omnes punire, licere, quod in militia est praxi receptum, vt sorte excipiatur quis necandus sit: Quando autem non constat de persona, quæ patrauit delictum, non licere, eam sortibus indagare; quia præter diuinationem ibi admixtam, est periculum puniendi innocentis, si sors in ipsum excidat, aut rei non legitime probato eius delicto; quippe sortium probatio non est legitima. Demum licere tempore tempestatis quando gratia nauis alleuiãdæ, ne depereant om. nes, neces sum est, aliquos homines proiicere in vndas: sortiri ex omnium consensu, quis proiiciendus sit. Enim verò sortes hæ non licent in electionibus Ecclesiasticis. Quia id interdicitur *cap. fin. de sortileg.* ibi: *sortis vsum in electionibus perpetua prohibitione damnantes.* Erat autem ibi de Ecclesiasticis electionibus sermo. His præmis sis, iam rogito, num, cum duo æquali electorum numero ad Beneficium sunt electi, liceat alterutrius electionem sortibus terminare?

572 Licet quidem. Quia iam electio legitimè facta erat, & sortes eò solùm mittuntur, vt alteruter præferatur. Sic Glos. *26. q. 2. in summa, v. sortes.* Laurent. ibi, vt eum refert

Archidiac. ibidem. Et videtur, non aliud remedium aptius suppetere, cum eligentes in vnum non consentiant.

573 Mininimè licet. Quia dum suffragia æqualia sunt, nullus dici potest es se ad Beneficium legitimè electus: debet enim eligi à maiori parte Capituli. Ergo cum Capitulum consentit, vt Beneficium obtineat, & omnibus præferatur ille, cui sors contigerit: iam mediis sortibus efficit electionem. At *cap. fina. de sortilegiis,* prohibetur omnis electio sortibus facta: Ergo etiam hæc determinatio electionis, quæ vera electio est, prohibetur. Ità Sanch. *l. 2. sum. cap. 38. numer. 74.* Pala. *tom. 3. tract. 17. d. 1. punct. 6. numer. 6.* Archidiac. citat. Antoni. *eo cap. numer. vltim.* Hostiens. *numer. 3.* Ioan. Andr. *n. 12.* Card. *q. penult.* Marianus, Socin. senior, *n. 26.* Anani *n. 11.* Felin. *c. capitulum, n. 21.* Suar. *to. 1. de Relig. l. 2. c. 11. n. 7.*

574 Hoc certum existimo, & ita supponere videtur Glos sa communiter *c. penult. v. Teneantur, de rescriptionib. in 6.* Vbi in hac discordia electorum monet, superiorem adeundum, vt terminum electoribus præscribat: & eo transacto electionem as serit ad eum deuolui. Imò & si plures eligantur à maiori parte, non vt omnes eo munere fungantur, sed vt sortes mittantur posteà inter illos: id non licere affirmo. Quia generalis est *c. fin.* prohibitio, & verè absoluta electio sortibus terminatur. Quod si in aliqua congregatione is vigeat vsus, aut erit virtute alicuius constitutionis à sede Apostolica approbaræ; aut erit in officiis non habentibus iurisdictionem aut administrationem Ecclesiasticam. Vt edocet Suar. *citat. n. 8.*

[75] PROBL. CVIII.

Licet, & non licet sortibus diuisoriis vti, ad terminandas lites inter Clericos circà electionem ad Beneficium, vel officium Ecclesiasticum.

575 SI lites sint circa res temporales certum est id licere. Quia nullo iure id interdictum reperitur. Nam textus *cap. fin. de sortileg.* loquitur de solis Ecclesiasticis electionibus, vt docet Suar. *tom. 1. de Relig. l. 2. cap. 12. num. 11.* Quæsierim verò, an si lis Clericorum sit circa Beneficium, aut aliud officium Ecclesiasticum, liceat sortibus vti, ad litem dirimendam?

576 Minimè licèt. Quia *cap. fin. de sortileg.* id prohibetur. Et verè completur electio alterius ex litigantisbus per illas sortes: Ergo contra illius textus præscriptionem lis sorte dirimitur. Sic Hosti. *c. vni. num. 6. de eo, qui mittitur in pos ses s. in 6.* Ioan. Andr. *ibi, num. 4.* Ancharan. *ad finem.* Domin. *num. 13.* Francus *num. 9.* Cardi. *cap. licet causam, de probation.* Felin. *cap. Capitulum, num. 21. vers. sed saluando, de rescript.*

577 Licet omninò sorte Clericorum eam dirimi litem. Quia textus *cap. fine.* non loquitur in hoc casu sed in solis electionibus: At componentes sortibus litem, non eligunt, cum is, cui sors cedit non recipiat Beneficium ex vi sortis, sed ex vi iuris, quod prætendebat: & per illas sortes tantùm aufertur impedimentum. Ita Glos s. *cap. Licet causam. v. Vti pos sidetis, ad finem. de probationib.* Hostiens. *ibi, num. 20. casu 1.* dicens, ita vsu receptum Abbas *num. 37.* adiiciens exigi quoque consensum vtriúsque litigantis, ne alteri discordanti iniuria irrogetur. Deci. *ibid à num. 206. vsque ad 211.* & alij, quos refert Felin. *cap. Capitulum, num. 21.* Et forsam ita es se, docet Les si. *l. 2. cap. 43. dub. 9. num. 58.*

578 Rem aptius cum Suario *tom. 1. de Relig. l. 2. cap. 2. num. 12.* lubet enodare. As sero itaque litem hanc sortibus dirimi, non es se contra decisionem *cap. fin.* quod probat secundæ sententiæ fundamentum, & quo ad hoc veram es se. Alia tamen ratione id licitum minimè es se reor, nempè, si propria fiat authoritate: benè tamen authoritate Ecclesiastici Iudicis: & quo ad hoc veram es se primam sententiam iudico. Quia in litibus Beneficialibus cauendum est omninò periculum vitiosi in Beneficium ingres sus, quale est absque legitimo illius titulo. Quod habetur *cap. vni. de eo, qui mittitur in pos ses. in 6.* At quando authoritate propria hæc lis componitur, id periculum subest. Cum enim neuter litigans pos sit alteri sua authoritate, suóque pacto legitimum Beneficij titulum impertire, nec constet, vter litigantium titulum legitimum habeat: est periculum, si fortè alter litigans titulo iusto carebat, vt absque illo Beneficium pos sideat. Prætereà quia omne pactum propia initum anthoritate circa Beneficium Ecclesiasticum litigiosum est simoniacum *cap. fin. de pactis. & cap. Quam pio. quæst. 1.* sed vtrúmque vitium ces sat authoritate Iudicis interueniente; quia si vtérque pactum id in manu Iudicis ineat, vt iuxta illud sententiam ferat, ces sat simonia, ces sat vitiosus ingres sus, cum vtrúmque fiat Iudicis authoritate. Vnde colligo, Iudicem hunc neces sariò fururum eum, cuius est conferre eius Beneficij litigiosi titulum. Quia si alius sit non cauetur ingres sus vitiosi periculum. Quare in electione Pontificis, quandò inter duos discordia es set, vter verè electus sit, poterit sortibus discordia componi. Quia non adstringit illos ius Ecclesiasticum sortes interdicens. Sed id neces sariò faciendum de ardinalium, quorum est electio, consensu. Sanch. *l. 2. sum. cap. 38. num. 79.*

PROBL. CIX.

Iure naturali interdicuntur, & non interdicuntur iure naturali, sortes diuisoriæ in electionibus Ecclesiasticis.

579 NAturali ex iure interdicuntur. Quia id colligitur apertè ex *cap. fin. de sortileg.* ibi: *Licet nota non careat, quinimò multa reprehensione sit dignum, quod sors in talibus interueniat.* Et deindè Pontifex concludit interdicendo sortium vsum in electionibus Ecclesiasticis. At si anteà id non es set iure naturali interdictum, & re vera, non aderat tunc ius humanum interdicens: non es set reprehensione dignum. Sic D. Thomas ab omnibus receptus *2. 2. quæst. 95. art. 8.* eam huius prohibitionis reddens rationem: Quod electiones Ecclesiasticæ sint potius inspiratione diuina, quam sortibus faciendæ. Quæ ratio cum naturalis sit, probat, id es se iure naturali interdictum.

580 Non interdicuntur naturali iure, sed solùm Ecclesiastico. Quia nil aliud includunt, quam quendam humanum contractum, quo ex communi paciscentium consensu ius ad aliquam rem habentium, ea inter ipsos sorte diuiditur, vt illius sit, cui sots contigerit. Hic autem contractus nil superstitionis, aut mali ex se habet: cum ad nullam incertam rem dignoscendam ordinetur, sed ad quendam fortunæ contractum, in quo æqualis est vtriúque contrahentis conditio: Ergo hæ sortes nullam ex se malitiam inuoluunt, ac proindè naturali iure sunt licitæ in casibus, in quibus iure humano interdictæ non adsine. Ita Suar. *tom. 1. de Relig. l. 2. cap. 12. a num. 3.* Caiet. *sum. v. sors ad fin.* Valent. *2. 2. d. 6. quæst. 12. punct. 3.* Azor. *tom. . l. 9. cap. 21. quæst. vni.* Sanch. *l. 2. sum. cap. 38. numer. 82.*

581 Hoc tenendum iudicarim. Nam ideò Pontifex as serit, id es se reprehensione dignum, quia textu antiquiori nempè *cap. Quia præter, de elect.* præscripta erat forma triplex harum electionum, & nulla erat per sortes. Eum autem textum es se antiquiorem, indè constat, quia Innocentius III. qui auctor illius fuit præces sit Honorium III. qui textum *cap. fin.* præscripsit.

[76] PROBL. CX.

Electio ad Ecclesiastica offica per sortes diuisorias est, & non est ipso iure irrita.

582 IRrita ipso iure est. Quia est contra illius textus *c. fin. de sortileg.* prohibitione. Et quia est cõtrà formam electionum traditam *c. Quia propter, de elect.* Sic Abbas *ad c. fin. n. 5. de sortil.*

583 Non est ipso irrita iure ex vi textus *in c. fin.* Quia etsi textus ille huiusmodi electionem interdicat, nullum tamen verbum irritans addit. Et ideò electio Episcopi facta à compromis sariis per sortes electis, de qua loquitur textus ille, valida fuit. Quod satis probat Glos sa *ibi. vadgratiam,* vbi ait, eam electionem es se irritãdam. Ita Suar. *to. 1. de Relig. l. 2. c. 12. n. 9. & 10.* Sanch. *l. 2. sum. c. 38. n. 83.* Pala. *to. 3. tr. 17. d. 1. pun. 6. n. 9.*

584 Cum his sentio. Quia licèt textus in *c. Quia propter,* dicat, non valere electionem factum, nõ seruata forma ibi præscripta, ac proindè talẽ ipso facto irritet electionem illam: at in hoc casu seruata est forma ibi præscripta; quidam enim ex tribus modis ibi contentis est, vt electio fiat per compormis sarios, quji in hac electione est seruatus, solùsque in eligendi eos per sortes modo fuit error: de quo modo nil in eo textu dicebatur. Itaque si fortibnus eligatur Prælatus alicuius Ecclesiæ habens iurisdictionem tam in crimanalibus, quam in ciuilibus, nulla est electio; quia nõ seruatur forma præscripta in *c. Quia propter.* At si fortibus eligantur compromis sarij, qui hunc Prælatum designent, valida est tam electio compromis sariorum, quam pręlati nominatio. Quod si electio ad alia officia, vel Benficia Ecclesiasitica præter Prælationem sortibus fiat, valida est. Quia nullibi annullata talis electio reperitur. In *c.* enim *Quia propter,* solùm est sermo de electione Prælati iurisdicitonem habentis.

PROBL. CXI.

Sortes Consultoriæ sunt, & non sunt licitæ.

585 LIcitæ non sunt. Quia Deus non vult, suam voluntatem sortibus indagari, sed Ecclesiæ ac sanctorum doctrina, peritòque à viris prudẽtibus consilio. Et ideò sub anathemate interdicitur sortium huiusmodi vsus *c. sortes. 26. q. 5.* Sic D. August. *Epist. 119. c. 20.* vsum hunc reprehendit. Leo IV. relatus in *c. sortes* præfato ita profatur: *Sortes, quibus cuncta vos vestris discriminatis prouinciis, quas patres dãnauerunt, nihil aliud, quam diuinationes, & maleficia es se decernimus. Quamonrem volumus, illas omninò damnari, & inter Christianos vltra nolumus nominari: & ne exerceantur, anathematis interdicto prohibemus.* Et Tho. Sanch. *citandus* as serit sortes consultorias rarò es se licitas.

586 Sunt planè licitæ. Quia si debito modo fiant nulla apparet in fortibus hisce malitia, sed potius Religionis actus resplẽdet. Id probat factum illud *Ios. 7.* cum dux fortis simus sortẽ

misit, ad dignoscendum occultum malefactorẽ. Et Apostoli *Act. 1.* ad eligendum D. Mathiam loco Iudæ sortes miserunt Ratione probatur, quia in tali casu licitum est, diuinãm explorare voluntatem, vt aliquo signo quid sit agendum, manifestet. At cum non appareat aliud signum aptius. quàm sortes, sortibus creditur diuinam voluntatem es se manifestandam, iuxta illud *Prouer. 56. sertes mittũtur in sinum, sed à Domino temperantur.* Ita Suar. *l. 2. de superst. c. 12. n. 18.* Les si. *l. 2. c. 43. dub. 9. n. 60.* Bonac. *d. 3. de præc. 1. Decal. q. 5. pun. 3. n. 12.* Palaus *to. 3. tr. 17. d. 1. pun. 7. n. 10.* & alij cõmuniter.

587 Existimo sortes consultorias rarò es se licitas vt aiebat Sanch. *l. 2. in Decal. c. 38. n. 85.* At licitas es se absolutè, cum quatuor concurrunt conditiones. At quia hæ rarò concurrunt, ideo apte ait Doctor raro es se licitas. Prima condito est neces sitas, aliàs enim es set Dei tentatio. Hanc autem neces sitatem explicat Syluest. *v. superstitio, q. 4.* & Margarita cõfes. *Præcep. 1. fol. 58.* vt sit neces sitas spiritualis personæ, vel etiam rerum, ad magnum damnum vitandum, secunda est, vt debita reuerentia ad Deum sortes mittantur. Tertia, vt seruetur modus proportionatus, nè scilicet Sanctorum reliquiæ, aut diuina oracula ad sęcularia conuertantur, id est, ad temporaria lucrasecus ad damnum vitandum. Quarta, vt sit circà debitã materiam, nempe vt non sit circà Ecclesiasticas electiones: quia id est specialiter interdictũ, vt vidimus. Didici ex D. Tho. Armil. Tabie & Azorio, quos refert, ac sequitur Sanctius *citat.* Monuerim, sortes consultorias non seruatis his conditionibus, haud continere superstitionẽ diuinatoriã, sed aut tentationẽ Dei, sicut si fiat id sine neces sitate, & prætermis sis ordinariis diuinæ prouidentiæ mediis, si verò secunda & tertia cõditio non seruetur, erit aliquod Sacrilegij genus. vt adnotat Suar. *vbis.* Denique Sacrilegium erit iure humano inductum, si circa electionem Ecclesiasticam mittantur: Cùm ob reuerentiam Ecclesiasticam sint sortes in illis interdictæ.

PROBL. CXII.

Lata est, & lata non est excommunicatio aduersus Clericos sortibus diuinatoriis vtẽes.

588 SOrtes diuinatoriæ semper sunt illicitæ, vtpote superstitionẽ continẽtes. Quia hæ sortes nec causant effectum futurum, neque illum ex se significare pos sunt: Ergò si aliquando. illum si gnificãt, id habent ex alicuius dispositione. Porrò Deus illis hanc significationem non debit, nam Deus haud se vanis immiscet. Restat ergò vt à dæmone hanc habeant significationem. Ergo qui illam à dæmonis inuestigat se dæmone subiicit disciplię. Certè in hisce diuinatoriss sortibus fępè iniustitam aliàque grauia crimina pręter superstitionẽ immiscentur. Si enim sortes quis immit. tat ad cognitionem alicuius delinquẽtis, perpetrat iniustitiam, tùm inquirendo delictum medio ità improportionato, & fallaci: tùm ob maximum periculum, quod sors in innocentem cadat. Nam cum dæmon magis appetat damnum iustis, quam peccatoribus inferre: credi potest delictum peccatoris innocenti applicaturum. Quæsierim autem, num contra Clericos sorcibus diuinatoriis vtentes lata sit excommunicatio?

589 Lata quidem est. Quia *cap. Aliquanti 26. q. 1.* dicitur, *Ab Ecclesia habeatur extraneus.* Sic Mart. Del Rio *l. 4. disq. Magic. cap. q. 7. sect. 4.* Et quia *cap. 1. 26. q. 5.* dicitur: *si quis Ariolos, Aruspices, aut Incantotores obseruauerit, aut phylacteriis vsus fuerit, anathema sit.* Certè hæc verba *Amathem sim.* aut excommuni- **[77]**catus sit continent excommunicationem

latam, & non solum ferendam, vt edocent multi, quos refert Sanchez *l. 7. de matrim. d. 12. n. 2.* Probabilem hoc ex cap. hanc sententiam ducit Suar. *to. 1. de Relig. l. 2. c. 19. n. 5.*

590 Minimè est lata excommunicatio. Quia textus *c. Aliquanti,* cùm vtatur verbo futuri *Habeatur,* continet sententiam ferendam, non latam. Et verba illa *c. 1. 26. q. 5. Anathema sit.* , probabilius est sententiam latam non continere, sed ferendam. Ità Nauar. *Sum. lati. c. 27. n. 12.* Suar. *to. 1. de Relig. l. 2. c. 19. n. 5.* Sanch. *l. 2. Sum. c. 38. n. 91.* Alens. *p. 2. q. 164. memb. 5.* Syluest. *v. superstitio, q. vlt.* Les si. *l. 2. c. 43. dub. 5. c. 29.* Azor. *to. 1. l. 9. c. 26. q. 3.*

591 Fateor: hæc verba, *Anathema sit,* posita in decretis Conciliorum determinantibus pertinentia ad fidem, importare, hæreticum es se, sentire contra eam determinationem. At esto conces serim, importare excommunicationem latam, intelligendum est, nisi verba illa proferantur in materia, in qua constat ex alijs textibus, non imponi excommunicationem latam, sed ferendam, vt probat Sanch. illa *d. 12. n. 2. ex l. 7. de Matrim.* Quod quidem in hoc casu constringit. Sunt enim multa alia iura deelarantia hanc excommunicationem es se ferendam. *c. 2. & 3. &c. Non oportet, 26. q. 5.* Et quamuis Suarius eo *c. 19. n. 5.* dicat, sane solutionem haud sibi satisfatere, quia hi textus sunt antiquiores: at hoc non obstat: nec enim est absurdum, decreta posteriora dubia per priora explicari. Vt probat Sanch. *l. 2. de matr. d. 24. n. 6.* Verùm attento iure veteri Inquisitores cognoscebant aduersus solos diuinatores aliquid hæresis admiscentes. At hodie attento motu proprio Sixti V. contra Actrologos pos sunt Inquisitores, & Ordinarij inquirere, & animaduertere in omnes superstitiosam quamlibet diuinandi artem exercentes, profitentes, docentes, & diuinationibus vanis vtentes, aut in eis se quomodolibèt ingerentes. Vt constat ex eius tenore, & docet Suar. *vbi s.n. 11.* & Azor. *p. 1. 9. c. 26. q. 4.* Cognitio verò aliarum superstitionum, in quibus est hæresis suspitio, ob expres sum cum dæmone pactum, vel obalias circumstantias, ad Inquisitores pertinere, quis dubitet. Quando verò nulla est hæresis suspicio, est mixti fori, nempè Iudicis Ecclesiastici, & laici, & datur præuentio. Vt cum Abbate, & alijs tenent Iulius Clarus *l. 5. recept. §. Hæresis, n. 25.* & Suar. citatus.

PROBL. CXIII.

Astrologi, & diuinatores tenentur, & non tenentur pretium pro diuinatione acceptum restituere, si res non euenit.

592 CErtum mihi eos ab omni restituendi obligatione es se liberos quoties ea naturalia prædicunt, ad quæ scientia se extendit: vt si eclipsim, pluuias &c. prænuncient, etsi postea effectus non sequatur. Quia bona fide id, ad quod eorum scientia se extendit, prænunciarunt. Nauarra *l. 2. de restit. c. 2. p. 1. dub. 7.* Iam vero si de pretio accepto pro diuinatione iniqua loquamur qui nullam operam apposuit, vt arte diaboli id sciret, quod nullatenus potuit: siue effectus euenerit, siue non, tenetur restituere danti. Quià nullam diligentiam adhibuit, sed casu euenit, aut non euenit effectus. At pecunia datur propter operam abillo impensam, & quidem vtilem ad effectum consequendum. Si verò Astrologus aut diuinator ille operam suam apposuit, & arte diaboli res ità euenit: non tenetur pretium restituere. Quià ipse suam operam, etsi turpem apposuit, & acceptum pro opere turpi iuxta veriorem sententiam, non

est obnoxium restitutioni. Quæsierim verò, an Astrologus vel diuinator teneantur restituere pretium pro diuiuatione acceptum, si res non euenit iuxtà votum dantis, & accipientis promis sionem?

593 Tenetur restituere. Quia pro effectu illo consequendo pretium fuerat oblatum: Ergo si effectus inanis uisit, iniuste Astrologus, aut diuinus pretium retinebit. Sic Nauar. *citat. numer. 163. & 164.* Manu. *tom. 1. sum. cap. 7. num. 4.* Salas *1. 2. q. 9. a. 5. dist. 2. sect. 8. numer. 79.*

594 Non tenetur. Quia diligentiam iam ille adhibuit ad effectus consecutionem, quæ quidem diligentia est pretio æstimabilis, & accidentarium fui operi impenso, effectum prodire, aut insatuari. Ità Sanch. *l. 2. sum. dist. 38. numer. 96.*

595 Primam sententiam minimè placere mihi profiteor. Quia cum Astrologus vel diuinus diligentiam adhibuerit arte diaboli ad eum effectum neces sariam, iam suo muneri quolibet in euentu satisfecit. Quemadmodum Medicus quando iuxta artis præcepta medicamina adhibuit non tenetur acceptam pecuniam ægroto pereunte, restituere. Haud aliter illi damna & expensas restituere consulenti non tenetur, sed solum modo quando nullam impendit operam, aut eius diabolicæ artis erat ignarus. Quia quando operam suam impendit, non decepit.

PROBL. CIV.

St quis innocens ab inquo Iudice damnaretur, vt vel in duello pugnaret, quo se ab obiecto crim ne purget vel mortem subeat: sinè superstitionis periculo potest, & non potest duellum acceptare.

596 MVltæ sunt causæ ad quas duellum potest ordinari, vt ex *lib. 32.* suppono Vna est, vt per victoriæ euentum, veritas & iustitia alterius partis eruatur. At tale certamen vocatur propriè duellum, & inter purgationes vulgates computatur, & damnatur ab Ecclesia *cap. 1. & 2. de purgat. vulgari.* Et tanquam superstitiosum improbat D. Thom. ab omnibus receptus *2. 2. q. 95. a. 8. ad. 3.* Vbi Caiet. & Henric. *quod l. 5. q. 32.* optime aiunt, huiusmodi duellum indicere, vel acceptare, es se ex **[78]** genere suo malum, instar mendacij. Quia in propria ratione repugnantiam cùm recta ratione includit: quippe in testimonium proprij iuris, aut innocentiæ as sumitur id, quod non est mendacium aptum ad eum finem, cùm sæpè iustam causam tuentes succumbere in duello accidat. Hinc eam euoluo quæstionem, num si quis innocens damnaretur à Iudice iniquo, vt vel in duello pugnet, quo se ab obiecto crimine purget; vel mortem subeat, liceat ei, duellum acceptare?

597 Minimè licet. Quia duellum causa eruendæ veritatis est superstitiosum, & intrinsece malum. Et quia innocens ille iniuriam non patitur ab eo quo cum est pugnaturus, sed à iudice iniquo. Ergò non licet ei accep are superstitiosum duellum cùm eo tertio verè innocenti, eiusquè vitam periculo exponere. Sic Hostiens. Goffred. Rosel. quos refert, & sequitur syluest. *v. duellum, q. 2.* Abulens. *1. Reg. 17. q. vlt. D.* Antonin. *p. 3. tit. 4. c. vlt. §. vlt.* Tabie. *v. Duellum, q. 3. n. 4.* Armil. *ibi, n. 5.* Henriq. *quodlib. 5. q. 32.*

598 Licet planè. Quia etsi innocens ab illo tertio non patiatur iniuriam, sed à Iudice: at videtur tunc ius habere, vt aduersùs Iudicis iniuriam nitatur perincertum duelli periculum certam aliquam mortem euadere, etiam cùm tertij detrimento. Quandoquidem plus se ipsum, quam illum in eo casu diligere potest: eo vel maximè, quod Iudex iniquus, tertio illo tanquam instrumento vtatur, ad iniquam sententiam, quo ad vnam eius partem exequendam. Ita Angel. *v. duellum, n. 2.* Tolet. *l. 5. c. 6. n. 32.* Nauarta *l. 2. de restit. c. 3. in 2. p. dub. 13. n. 295.* Et Valentia as serit *2. 2. d. 3. q. 17. pun. 1.* es se improbabile. Sanch. *l. 2. sum. c. 39. n. 4.*

599 Hanc partem probabiliorem iudico, si acceptans duellum, id non gerat ea praua intentione, qua iudex offert: sed solum intendens se defendere, & vt mortem certam acceptato periculo duelli euadat; quare illa potius est defensio. Verùm duellum id acceptare intentione veritatis eruendæ superstitiosum est, & intrinsecè malum, instar mendacij, ac proindè nunquam licet. Vnde si quis, suspicans, quendam commisis se cùm propria adulterium vxore, cum ad duellum prouocaret, causa veritatis indagandæ, minimè liceret prouocato illud acceptare. Quia superstitio sum ac intrinsecè est malum, si tamen prouocans ipsum inuaderet, vel aliàs eum vellet interimere; liceret prouocato se defendendo dimicare. Quia non pugnaret quasi conditionem oblatam acceptans ad indagandam veritatem, sed se ab iniquo defenhdens inuasore. Didici ex Abulensi *citato.*

PROBL. CXV.

Stryges verè, & non verè alia in loca ad nocturnos conuenius corporaliter transferuntur.

600 REcolo ex *sect. 1.* superstitionem vanæ obseruantiæ dici, cum medijs inutilibus, & à diuina prouidentia minimè constitutis aliquis procuratur effectus: vt consequi aliquod bonum, vel aliquod vitare malum, aut aliquod malum inferre. Dicitur autem vana obseruantia, quia vel effectum intentum non consequitur, vel si consequatur, plus noxæ quàm commodi affert. Certè consecutio effectuum per vanam obseruantiam auxilio dæmonis siuè expres se, siuè tacitè inuocati sempet innititur: ac proinde pacto expres so vel tacito cum ipso. At quatuor modis concurrere as solet dæmon ad magorum effectus, qui nobis mirabiles apparent. Primò obijciens sensibus vera corpora, siuè aliunde occultè ac celeriter asportata, siuè per occultam actiuorum & pas siuorum applicationem àse conflata. Secundo obijciens occultè phantasticas corporum similitudines, quæ vera corpora apparent. Tertiò nec vera corpora, nec corporum similitudines sensibus externis obijciens: sed illis illudendo ita, vt homo se videre exterius credat, quod nec videt, nec extat. Quod operatur, commouens humores, qualiter humorum commotio id in phreneticis, ac somniantibus operatur. Quartò, illudens sensibus internis absque ab externis alienatione, eo ordinante variè interiora phantasmata, & commouente spiritus. Vel cum alienatione à sensibus externis per quandam corporis alterationem, & vnctionem. Quod strygibus siue lamijs contingere as solet. Quæ alienatæ omninò manentà sensibus, & instar defunctorum in terram corruunt, ità vt admotum ignem non sentiant: & sola animi cogitatione, ac diaboli caillusione alia in loca ferantur. His præmis sis ad totam de vana obseruantia tractationem, quæsierim an stryges: seu lamiæ verè corporaliter alia aliquando in loca ac nocturnos conuentus transferantur?

601 Nocturni strygum conuentus semper imaginarij sunt, nec alia in loca ipsæ verè vnquam transferuntur, sed sola cogitatione, ac illusione dæmonis illis conuentibus intersunt. Quia conuentus illi, pronunciato Iesu nomine, interdum euanescunt: quod fieri non pos set, si vera es sent corpora. Et quia in Concilio Ancyrano relato *c. Episcopi 26. q. 5.* tanquam hæritici condemnantur credentes stryges de loco in locum verè transferri. Vnde Nauar. *c. 11. sum. n. 38.* & Manu. *to. 1. sum. c. 1. n. 9.* aiunt, peccare mortaliter id credentes. Sic nonnulli, quos refert Delrius *l. 2. disq. Mag. 9. 16.*

602 Nocturni strygum, vel lamniarum conuentus non semper imaginarij sunt, sed aliquaudo verè de loco in locum à dæmone transferuntur. Quia quando Iesu nomen insonat, nat non susito euanescunt, sed præstrictis intuentium oculis à dæmone celeritèr asportantur: & sic dicunur euanescere, id est, desinere videri. Ità Caiet. Valent. Syluest. Castro, Penna & alij quos refert ac sequitur Sanch. *l. 2. sum. c. 39. n. 6. &* Suar. *to. 1. de Relig. l. 2. c. 16. a n. 24.* Les si. *l. 2. c. 44. dub. 3. n. 15. & 16.* Delri. *citat.* Azor. *to. 1. l. 9. c. 25. q. 3.*

603 Crediderim, lamias aliquando de loco in locum verè tranferri hærentes dæmoni **[79]** in forma hirci obiecti, vel alterius animalis: vel in arundine vera, aut vero scoparum baculo equitantes, quæ dæmonis vi aguntur, ac subleuantur: ac tunc conuentibus nefariis verè corporaliter interes se. Textum autem pro contraria sententia adductum intelligi as sero de credentibus cum illis modis in eo narratis, nempè vt huiusmodi lamiæ cum Dea Diana conuiuentur aut cum Dea Herodiade, &c. Non pos sunt tamen dæmonis ope corpus penetrare, nec in duobus locis ades se. Quare dum intrant domos obseratas ad pueros necandos, id non gerunt penetrando ianuas, sed dæmone eas aperienti, ac remouenti obstacula. Vel eæ à dæmone vectæ per aerem domos per domata ingrediuntur.

PROBL. CXVI.

Superstitio vanæ obseruantiæ, cum solùm est pactum cum dæmone implicitum seu tacitum, potest, & non potest es se venialis ex materiæ paruitate.

604 COnstat ex *sect. 1.* superstitionem vanæ obseruationis es se duplicem. Quædam in qua est pactum expres sum cum dæmone, quando quis ab eo expressè inuocato, aut in commercium adducto, aliqua incognita media addiscit, quæ naturales causæ sunt ad effectus producendos, vel quibus applicatis, Dæmon occultè effectum operatur. Altera est, in qua implicitum pactum adest, quando scilicèt præfata inuocatio non est, at adtahibet quis ad effectum cõparandum, media, quæ ad id vanasunt & inutilia. Certè superstitio hæc, si sit pactum expres sum cum Dæmone, siuè exces sus speratus naturalem Dæmonis potestatem excedat, siuè non est semper grauis simum peccatum mortale vt vidimus. Si autem sit pactum tacitum, quamvis ex suo genere lethale sit, quia est contraria huiusmodi superstitio Religioni, ac cultui Deo debito protest es se venialis propter ignorantiam vincibilem quidem, sed non cras sam, aut affectatam: vel ex parte intentionis, vt si quis superstitiones hasce exerceret, non quasi efficaces, sed tanquam vanas ex quadam leuitate. Quæsierim verò, num pos sit huiusmodi superstitio venialis es se ex materiæ paruitate?

605 Potest quidem, quando non est pactum expres sum cum Dæmone, vt semel facere annulum super filum moueri. Quia ex solo eo commercio cum Dæmone tacito non magnum salutis spiritualis detrimentum homini, seu periculum imminet. Quippè facillimo negotio illam vanam in materia leui occupationem deseret: Vndè non facilè indè ad maiora à diabolo allicietur. Sic Valen. *2. 2. d. 6. q. 13. pun. 1. ad finẽ.*

606 Minimè potest. Quia deformitas huius peccati consistit in auferendo cultum Deo debitum, tribuendo creaturæ effectum à Deo petendum. Atque interuenit pactum saltem tacitum cum dæmone. At vtráque deformitas videtur ex se grauis, abstrahendo à quavis materia. Ita Caiet. *v. Incantatio, inito.* Armil. Syluest. Nauar. Alcoc. Medina, quos refert, ac sequitur Sanch. *l. 2. sum. cap. 39. num. 3.* Les si. *l. 2. c. 44. dub. 4. num. 26.*

607 P. Valentiæ sententia minimè placet. Quia Doctores ferè omnes, quos legi exsola ignorantia excusant à mortali hanc vanæ obseruantie superstitionem seriò & tanquam efficacem exercitam. At ingenuè faterer, quando non seriò, sed ioco, & ad experiendum effectum, curiositatis gratia, quis semel ea vteretur superstitione, mouendo annullum, es se veniale.

PROBL. CXVII.

Licet, & non licet sanctorum Reliquias colloge stare.

608 VT ligaturæ quas *Nominas* vocitant, collo gestatæ, licitæ sint, ac à superstitione liberæ, oportet, nullam circumstantiam vanam ad es se. v. gr. vt sic vel sint scripta verba sacra in eis contenta, vel in vase talis figuræ, vel talis materiæ, tribuendo vim formæ vel materiæ vel scripta in pargamena charta virginea, vel tali tempore, vel oriente sole: vel alligata sint à tali persona, vt virgine: vel tali modo, vt tot filis, vel talibus. Item oportet, vt nulla adsit figura præter signum Crucis, nullaque imago præterquam Christi, aut sancti alicuius noti. Prætereà vt nulla babara vel incognita Dei, vel Angelorum nomina scripta sint: nec aliud vanum, vel mendax. Docet D. Thom. *2. 2. q. 96. a. 4.* Nauar. *cap. 11. sum. n. 34.* Sayr. in *Claui l. 4. cap. 6. num. 6.* Hinc de Reliquiis sanctorum oritur specialis difficultas, num liceat eas collo suspensas gestare: vel superstitionis pos sit aliquid circa ea, sicut circa Nomina reperiri?

609 Non licet eas gestare collo appensas. Quia *c. Corpora, de consecr. d. 1.* præcipitur Reiquias de loco ad locum non transferri absque Episcopi facultate. Et in Concilio Bracharensi . *c. 5.* reprehenduntur Episcopi, qui in Martyrum solemnitatibus ad Ecclesiam progres suri Reliquias collo suspensas gestabant. Sic Angel. *v. Reliquiæ, c. 4.* Ciruelo *de superst. p. 3. c. 4.*

610 Licet omninò, dummodo nulla vana circumstantia ex his quæ premisimus *n. 597.* addatur. Quia id es se pium, vsus Ecclesiæ comprobat. Hoc enim non est per se malum, atque adeo non est iure naturali prohibitum, cum ex pia affectione in sanctorum honorem fiat, nec vllam indecentiam, aut malitiam per se coniunctam habeat. Ità Sanch. *l. 2. c. 40. num. 27.* Armil. *v. Reliquiæ, n. 4.* Rosel. *ibi, in fine.* Syluest. *n. 4.* Tabie. *fine.* Nauar. *sum. c. 11. n. 35.* D. Antonin. *p. 2. tit. 12. c. 1. §. 13.* Delrius *l. 3. disq. Mag. p. 2. q. 4. sect. 3.* Suar. *to. 1. in. 3. p.q. 25. a. 6. d. 55.* Vasq. *de adorat. imag. l. 3. d. 3. c. 8. n. 115.* Azor. *to. 1. l. 9. cap. 8. q. 6.* Sayr. *in Clauil. 4. c. 6. n. 8.*

611 Hoc certum. Quod quidem iure Ecclesiastico nullatenus interdici affirmo. Nam in *c. Corpora* pro prima sententia allegato, de sola transltione corporum sanctorum est sermo,

quo est porpriè sepultura. Et Concilium Bracharense non reprehendit Episcopos eo quod Reliquias collo suspensas gestarent, sed quià ob inanem gloriam & vanam hominum ostentation em id gerebant, vt super Leuitarum humeros insellulis deportarentur.

[80] PROBL. CXVIII.

Peccatum admis sum gestando Reliquias in collo, si id non sit directè contra cultum eis debitum: habet, & non habet specialem malitiam neces sario fatendam.

612 TVrpiter, & obscene Reliquias pertractare, admisceréque aliquas vanas circumstantias, es set peccatum contrà earum cultum admis sum neces sariò fatendum. Quæsierim verò, an qui gestans collo appensas Reliquias, aliquod peccatum peierando, furando, aut fornicando perpetrat, debeat neces sariò in Confes sione aperire, se id piaculum commisis se, dum Reliquias collo appensas gestaret?

613 Est quidem in confes sione aperiendum. Quia speciale est, abusus scilicet Reliquiarum, si eas gestans licentiosè viuat. Sic Philiarc. *de Offic. Sacerd. tom. 1. part. 2. l. 3. cap. 9.*

614 Non est speciale peccatum in Confes sione manifestandum. Quia licèt aliqualis irreuerentia sit, non tamen continet notabilem deformitatem neces sariò confitendam: fornicari, (verbi gratiâ) gestando in collo Reliquias, vel quamlibet imaginem collo suspensam. Ita Sanch. *l. 2. sum. cap. 40. num. 28.* Azor. *tom. 1. l. 9. cap. 8. quæst. 6.* ast, non grauius peccare eas gestantem, quod peieret, furetur, de trahat alteri, maledicat, aut simle peccatum committat. Et quamvis quæstionem generalem mouit, & exemplum in fornicatione (quæ indecentiam subolet specialem) non apponat: illa peccata exempli gratia retulit, quod regulam non arctat. Vndè credo de fornicatione idem sensis se.

615 Idem sentio generatim de omnibus peccatis, & speciatim de fornicatione. Nam Doctores tractantes de sexto præcepto, eiúsque circumstantiis confitendis hanc prætermisêre. Ducor, quia nullo iure specialiter id prohibetur, nec directè cultui Reliquiis, ac imaginibus debito id opponitur: cum non sit turpis eorum contrectatio. Porrò aliàs ligaturas collo gestare, quas vel vsus Ecclesiæ vel probatorum Medicorum ars non commendat, superstitiosum est, & omninò prohibitum *cap. 1. 26. quæst. 5.* vbi phylacteriis vtentes anathemate puniuntur, & *cap. 4.* Clericici eis vtentes eiici ab Ecclesia iubentur. Et *cap. vltim.* explicatur, quid per *phylacteria* intelligatur: vbi D. Isidorus, cuius est textus ait, ad hæc pertinere ligaturas execrabilium remediorum, quæ ars medica non commendat.

PROBL. CXIX.

Vsus excusat, & non excusat à superstitione sciendentes venas iumentorum in alicuius sancti solemni, aut colligentes herbas, aut alia similia gerentes.

616 NOnnullis in locis viget diuturnus à matribúsque acceptus vsus immiscendi aliqua in quibusdam actionibus, quæ superstitionem sapiunt. Vt solet iumentis die certi sancti vena aperiri. Et circa Templum D. Antonij nouies circumducuntur iumenta. Itali ex prima pecunia oblata Crucifixo in die Parasceue soliti sunt annullum ad morbum contractionis membrorum sanandum efficere. Herbæ vbique terrarum D. Ioannis natali colliguntur, &c. Quæsierim, num huiusmodi vsus à superstitione excusetur?

617 Excusatur omninò. Quia id ex deuotione quadam simplicitatéque proculdubio geruntur: Sic Caiet. *2. 2. q. 96. ar. 4.* & alij in sum. *v. superstitio obseruationum* ast, sed non audere condemnare, sed tolerabile sibi videri, quando ex mera deuotione, & non nisi expectando à Deo sanitatem hæc efficerent, putas se Deum alicui sancto illa inspiras se.

618 Non omninò excusatur. Quia cum lege ordinaria non sit solitus Deus huiusmodi conditiones, in quibus aliquid vanæ obseruantiæ apparet Diuis inspirare: temerarium est, quid sibi huiusmodi persuadere: & saltem res est suspecta. Ita Delrius *l. 3. disquisit. Magic. part. 2. q. 4. sect. 2. paulo post principium.* Addítque, doctrinam Oaietani in summa desernire solùm pos se, ad excusandos eos, qui iis rebus bona vsi sunt fide. At petentibus consilium respondendum es se, id non licere sibi persuadere.

619 Ego autem existimo in iis, & similibus euentibus intentionem eorum, qui ea gerunt, scandalum eorum, qui annotare pos sunt, es se spectandum, ad ea condemnanda, approbandáve: Nam si animus sit adhibendi eas circumstantias tanquam per se efficaces ad sanitatem, suarúmque rerum incolumitatem à Deo obtinendam, est planè lethalis superstitio, nisi ignorantia excuset. Ast si non tanquam efficaces adhibeant, sed vt deprecantes, se ad intensius orandum excitent propter præsentiam rerum suarum circa Templum Sancti, vel ob Crucifixi memoriam, aut ob diem sancto dicatum: non erit superstitio, & excusari potest actio huiuscemodi, ces sante aliorum scandalo, qui existimare pos sent, ea tanquam superstitiosa adhiberi. Quod scandali periculum, non timerem, vbi omnes simplici animo iis circumstantiis vtuntur. Mecum Sanch. *l. 2. sum. cap. 40. num. 31.* Valent. *2. 2. d. 6. quæst. 13. pun. 2.* Et Delrius *citat us* ait, colligentes herbas die D. Ioannis Baptistæ, vel minuentes bestiarum sanguinem causa sanitatis certo die festo causam solam naturalem attendentes vanè hæc instituere: si verò directè hæc sanctorum meritis adscriberent, ac Deo vt sanctos illos honoranti tribuerent effectum, as serit, se non audere condemnare. Monuerim tamen, si commodè hæc extirpari valeant, extirpanda prorsus es se tanquam vanam superstitionem sapientia, & ex se afferentia scandalum. Quantumvis enim dirigatur intentio, ac ob id à superstitione excusentur, sunt vltra vsitatum honorandi sanctos modum in Ecclesia receptum. At si commodè extirpari nequeant, haud sunt condemnanda, sed edocendi simplices rectam intentionem, quo à superstitiosa obseruantia liberentur.

[81] PROBL. CXX.

Permittendæ sunt, & non sunt permittendæ fœminæ carminatrices, vulgo, Ensalmadoras, o Santiguadoras.

620 EXistimo huiusmodi & minas superstitiosas non es se, si solis orationibus licitis absque vana aliqua circumsstantia, vtanur: vt per pas sionem Christi Domini, &c. Supplicantes, vt

prosint medicamina naturalia, quas ægritudini applicant. Quia in hoc nil mali reperio atque pium es se eum effectum orationibus à Deo petere iudico. Porrò si ea verba, vel signa, vel adiurationes adhibent nullam applicantes efficacem medicinam ad morbi sanitatem. Sed credentes illis solis verbis sanitatem obtinendam, eas es se superstitionis reas non dubito. Quia ea verba, vel signa constat vim naturalem ad eum effectum non habere. nec virtus supernaturalis præsumitur, misi osten. datur. Victoria *de arte magi num. 28.* fatur: *Sæpè fœminæ stultæ vtuntur bona fide rebus aliquibus, & verbis ad remedia infirmitatum: & sine dubio dæmones as sistunt illis operationibus.* Hinc quæsierim num huiusmodi fœminæ sint permittendæ?

621 Permittendæ quidem sunt. Quia cum pos sint verbis his, ac rebus vti sine aliqua vana circumstantia, præsumendum est, eas sine superstitionis supicione operari. Sic D. Antonin. *part. 2. tit. 12. cap. 1. §. 11.* Angel. *v. superstitio, numer. 9.* Syluest. *ibi, quæst. 10. dicto 4.* Nauar. *sum. cap. 11. num. 36.* Manu. *tom. 1. sum. cap. 7. num. 6.* Ludou. Lop. *p. 1. Instruct. cap. 41.* Ciruel. *de superst. part. 3. cap. 3.*

622 Non sunt permittendæ. Quia hisce rebus aut verbis raris simè vtuntur nisi mulierculæ viles, ac aut malæ, aut ignotæ vitæ: & quamvis es sent vitæ probatis simæ, malo exemplo aliis non ea sanctitate, ac prudentia præditis es sent, ac illis occasio similibus superstitiosè vtendi tribueretur. Ità Sanch. *l. 2. sum. cap. 40. num. 39.* Victor. & Cirue. *citati.*

623 Ego autem crediderim, eas frequentis simè superstitiosa, ac vana permiscere, & ideò nullatenus es se permittendas, nisi aliquandò (rarò quidem) si sint personæ honestæ, ac prudentes, & de quarum vita habeatur in oppido recta existimatio: nec tunc, si timeatur forè vt earum exemplo aliæ personæ non ita probatæ vitæ similibus vtantur. Ideò Syluest. vbi suprà, citato Guillermo, docet, hunc vsum quibuscúmque viris, ac fœminis interdicendum, nisi fortè Sacerdotibus, aut Religiosis, aut etiam laicis excellentis vitæ, & tunc præfato periculo ces sante. Addítque, prædictum vsum es se lethalem, si Ecclesiasticus Iudex interdixerit.

PROBL. CXXI.

Mis sæ illæ, quæ de Amador, aut D. Gregorij, vocitantur, continent, & non continent superstitionis suspicionem.

624 ASsolẽt celebrari Mis sæ, quæ de *S. Amador.* appellant, cum certis ceremoniis. nempe, vt inchoari, ac terminari debeant certis destinatis diebus & absque interpolation, & certo candelarum numero. As solent etiam dici Mis sæ triginta D. Gregorij, quæ quidem vocitãtur vulgariter, *Del treintanario reuelado.* Quæ (teste Caietano *2. 2. q. 96. a. 4.*) ortum habuere ex eo, quod D. Gregorius fecerit, triginta diebus Pro defunctis orari. Quesierim itaque, num hæ Mis sæ aliquam suboleant superstitionis suspicionem.

625 Non continent superstitionis vanitatem. Quia ceremoniæ speciales illæ Mis sæ ceremoniis minimè admiscentur, nec ei addicuntur, sed piè extrà exercentur. Sic D. Ildefonsus de Sauz Episcopus Iiennensis in sua Synodo anno 1511. *tit. 2. de vita & honest. Cleric. c. 24.* approbat Mis sas, quas *Del treintanario reuelado* appellant quæ eas ceremonias continent: vt soli duo clerici, & quidem inclusi, intersint Mis sæ, nec egredi indè pos sint, nisi ad Sacramenta

ministranda, aut Prælati ius su: nec pos sint pedem Ecclesia extrahere, dum hæ triginta Mis sæ celebrantur. Quia hæ ceremoniæ potius pietatem, ac reuerentiam, quam superstitionem subolere videantur.

626 Continent plane superstitionem. Quia Tridentinũ *ses. 22. in decreto de obseruãdis, ac vitãdis in Mis sæ celebratione,* ait: *Quarumdam Mis sarum, & candelarum certum numerum, qui magis à superstitioso cultu, quam à verè religioso inuentus est, omnino ab Ecclesia Episcopi remoueant. Ita* Ciruel. *de superst. p. 3. c. 11.* Alcocer *sum. c. 14.* D. Christophor de Rojas Præsul Oueten. in sua Synodo anno 1553. *l. 3. tit. de celebr. Mis. constit. 9.* & Didacus Ramir. Episc. Conchens. in sua Synodo anno 1531 *tit. de. offic. diui.* Vbi de abusibus in Mis sis. Et D. Didacus de Alaba Episc. Abul. in sua Synodo anno 1549. *tit. 2. de cleric. c. 14.* Et D. Martinus de Aiala in concilio Prouinciali Valentino anni 1566. *ses. 3. c. 6.* huiusmodi Mis sarum ceremonias vti superstitiosas omnino condemnarunt. Damnat & meus Santius *l. 2. cap. 4. numer. 41.* & alij communiter.

627 Vnde mirror. D. Ildefonsum de Sauz. pium & doctum illas approbas se. As sero igitur eas ceremonias vanas es se, ac superstitiosas. Attamen si triginta illæ Mis sæ in memoriam eius facti D. Gregorij, aut Mis sæ D. Amatoris nudentur omni vana circumstantia, nec certo illi numero ita innitantur, qui eas celebrari petunt, aut celebrant, quasi eo ant diminuto, aut aucto, valor amittatur: licitas es se reor. Et sic sunt hodiè Mis sæ S. Amatoris & D. Gregorij. Quamvis ad hanc superstitionem omninò vitandam eas non consulerem. Didici ex Sanch. *citato.*

[82] PROBL. CXXII.

Quando ex circumstantiis deprehendi nequit, an effectus ex bono an ex malo Angelo, an ex causa naturali procedat; iudicandum est, prouenire à dæmone; & non iudicandum est: à dæmone, sed à bono Angelo, aut à causa naturali procedere.

628 SVperstitio vanæ obseruantiæ, qua media naturalia inefficacia ad effectum adhibentur, difficillima cognitur est. Quia valdè est difficilè iudicare, quandonam causa naturalis est insufficiens ad effectum, ad quem producendum adhibetur. Nec enim omnes effectus, qui nobis miri videntur, & qualiter pos sunt effici, nos latet, sunt magiæ superstitiosæ tribuendi. Est enim quædam magia naturalis, & artificiosa, quæ occulta quadam cogitione, & applicatione quarundam singularum virtutum rerum naturalium, mira seu inusitata perficit, & licita est. Vndè facillimum est circa effectus naturales cau sarum nos latentium errare, vsui superstitioso tribuendo. Certè quamvis negandum non sit, bonam aut malam vitam operantis etsi non efficax argumentum sit, an virtus gerendi hæc mirabilia, sit à Deo, an à dæmone: es se tamen magnum indicium. Vndè qui hæc operantur, si sint homines proisus improbæ vitæ, credendi sunt potius malefici, quam gratiarum pos ses sores. Colligetur autem id sufficienter ex hisce circumstantiis. Prima, si circumstantia aliqua vana & inutilis ad eum effectum adhibeatur, tanquam neces saria: vt si dicatur, certos ritus, & obseruantias ad es

sectum inutiles adhibendas es se. Secunda est, ex modo operandi: vt si quis causam applicet in loco ita distanti à pas so, vt iuxta veram Philosophiam impos sibile sit, causam in tam distans obiectum operari. Tertia, ex conditione effectus sperati, quem constat, ex causa naturali procedere non pos se, sed à solo bono, vel malo spiritu: & concurrat aliqua vana circumstantia suadens, eum à bono spiritu expectari non pos se: vt si quis motum localem, aut responsum statuæ promitteret. Quæsierim verò, quando ex præfatis circumstantiis deprehendi nequit, an effectus ex bono, an à malo Angelo, an ex causa naturali procedat, iudicandum nè sit, à dæmone prouenire?

629 Non iudicandum est prouenire à dæmone, sed in operis fauorem est iudicium ferendum vt id superstitionsum non credatur. Quia dubia in meliorem partem sunt interpretanda. Sic D. Thom. *2. 2. quæst. 60. art. 4.*

630 Iudicandum est prouenire à dæmone, superstitiosúmque es se, nisi maxima operantis sanctitas, vel alia vrgentis sima indicia suadeant, effectum eum à Deo vel à bono Angelo prouenire, etiamsi verba adhibita sint sacra. Quia à Doctoribus hanc regulam generatim accepi: Quotiescúmque causa adhibita nequit effectum naturaliter producere, est superstitio, & ad tacitũ cum dæmone pactum pertinet, Talis enim causa non adhibetur tanquam causa, vtpotè quæ naturaliter eum effectum producere nequit: vnde neces sarium est, eam adhiberi vt signum: & non diuinum, quia non est Sacàmentum, nec sacramentale: Ergo vt signum pacti cum dæmone. Quæ ratio non militaret, si pos set in dubio præsumi, eum effectum à Deo, vel à bono Angelo prouenire. Ita Syluest. *v. superstitio q. 10.* Angel. *ibi. n. 2.* Armil. *n. 4.* Tabie. *n. vlt.* Suar. *to. 1. de Relig. l. 2. c. 15. n. 1. 13. & 14.* Les si. *l. 2. cap. 43. numer. 62. & 63.* Tolet. *l. 4. cap. 14. numer. 10.* Sanch. *l. 2. sum. cap. 40. num. 44.*

631 Ego quidem existimo, sic distinguendum. Si dubium sit, an effectus à causa naturali proueniat, eo quod non constet, num vires causæ naturalis excedat, necne: consensum est potius eum à causa naturali prouenire. Quia cum innumeræ agentium naturalium vires nos latitent, non est cur, eo quod vis illa nobis dubia sit, effectum illum causæ naturali negemus. Neque absque neces sitate confuginendum ad miraculum, vel ad occultam boni, aut mali Angeli operationem si autem constet, effectum illum vires naturales excedere nisi maxima operant is sanctitas (vt dicebam) vel alia vrgentis sima indicia suadeant effectum eum à Deo, vel à bono Angelo prouenire, censerem eum superstitiosum existere. Quià Caiet. *in sum. v. Incantio vers. 4. & ibi Armil.* docent colligi superstitionem ex effectu sperati excellentia, quando constat, eum virtutem naturalium agẽtium excedere: vt nos se secreta cordium, sanari repentè hominem aut equum. Et Delrius *l. 2. disq. Magic. q. 5. lit. A.* dicit, ad dæmoniacam magiam pertinere, si positiuè concludatur, rem adhibitam non habere vim naturalem ad cum effectum, nec etiam rationabilem causam suppetere, cur Deo, vel Angelis bonis is effectus adscribatur. Præterea quia (optimè annotat Les si. *l. 2. c. 43. dub. 10. n. 62. & 65.*) si virtur hæc supernaturalis es set, reuelata es set Ecclesiæ illi legitimè constaret. Vnde as sero, non es se absoluendas vtentes remediis externis ad morbos, quæ euidens est, non pos se es se causas naturales sanitatis, quamvis publice tolerẽtur. Quia illi non habent probabilem rationem ad præsumendam diuinam virtutem es se infallibiliter as sistentem illis verbis, & actionibus. Hoc enim proprium est Sacramentalium verborum: & aliquid simile introducere sine Ecclesiæ authoritate ait Suarius *tom. 1. de Relig. l. 2. cap. 15. num. 26. & 27.* es se superstitiosum ac periculosum in fide. Nec credendum es se ait, eam virturem à Deo, alicui sancto fuis se reuelatam. Quia non est conformæ diuinæ prouidentiæ, vt ea vis his verbis insit, à quocumque

proferantur. Es set enim ansa multas Magorum fraudes excusandi. Adiicit tamen, fortè licere vti piis illis verbis, non sperando certam salutem, sed per mo dum imperationis à Deo.

PROBL. CXXIII.

Damnandum est, & non est damnandum vt superstitiosum, salutatorum munus.

632 DAmnandum est prorsus, ijque peccant mortaliter medendo, ij quoque qui ipsos **[83]** aduocant lethaliter delinquunt. Quia communiter sunt reprobæ vitæ, & vtuntur aliquibus obseruationibus non adeò superstitiosis, sed nec religiosis omninò. Et quia eorum saliua nõ habet vim naturalem, nec supernaturalem ad medendum. Non naturalem: quippè medicina naturalis non omnibus eadem prodest. sed iuxta varias agrorum complexiones variatur. At horum saliua omnibus prodest. Non supernaturalem: quia sæpè sunt hi homines flagitiosi, & Baccho addicti: & quamvis hoc non concludat: non tamen mediocrè indicium est. Sic Ciruel. *de superst. part. 3. cap. 7.* Victor. *de arte magi. quæst. 4. num. 16.* Addítque se multum timere, hos habere vim nullam ad sanandum contra rabiem ex canis morsu; & si quam habent, es se à dæmone. Quia communiter sunt reprobæ vitæ.

633 Minimè damnandum. Quia licèt communiter non sint probatæ vitæ, gratia hæc gratis data potest impiis à Deo ad commune bonum impertiri. Et potest in eis hæc naturalis virtus ines se, sicut Psyllis scribunt auctores probati ines se vim naturalem contra serpentium virus. Ità Nauar. *sum. cap. 11. num. 36.* Margarita Confes. *fol. 185.* Castannege *l. de superst. cap. 12.* Palaci. *sum. v. Incantationes,* Azor. *tom. 1. l. 9. cap. 25. quæst. 2.*

634 Crediderim, nec hos in vniuersum damnandos es se, nec omninò approbandos. Priorem partem probo. Quia Doctores graues, vt vidimus eos approbant, & eos Ecclesia permittit. Quarè absque ratione conuincenti damnandi in vniuersum non sunt: At non est ratio conuincens eorum officium superstitiosum es se: tum quia fleri potest, vt habeant virtutem gratis datam sanitatis salutatores, vt *Problem. 124.* videbimus. Nec repugnat eam virtutem sanandi concedi gratuito Dei munere quibusdam hominibus, imò etiam certis familiarum viris quæ suos præstet effectus, Deo operante, talium hominum interueniente sermone, tactu, aspectu, odore, sudore, halitu. Tum etiam, quia graues Doctores as serunt, (vt videbimus) pos se es se vim naturalem. Posterior pars ostenditur. Quia multi ex illis superstitionibus vtuntur, imò (vt air Delrius) rarò licitè eo ministerio vtuntur. Nec credendum est, tot hominibus pes simis eam vim à Deo es se tributam Mecum veracr. *1. 2. de anima, speculat. 2.* Suari. *citat. cap. 15. num. 25.* Delrius *l. 1. disq. Magic. cap. 3. quæst. 4. liter. F.* Quocum concludo, hos salutatores diligenter es se examinandos ab Ordinariis priusquam munus hoc exercere permittantur: vt videant, an naturalibus remediis, an per gratiam gratis datam, an per pactum cum dæmone operentur. Quæ quidem ex circumstantiis sunt colligenda. Hoc mihi certum, hanc gratiam solis Catholicis à Deo concedi.

PROBL. CXXIV.

Virtus salutatorum licitè munus obeuntium, naturalis est, & non gratia gratis data: gratia est gratis data, & non vis naturalis.

635 NAturalis quidem est virtus, non gratia gratis data. Quia multa sunt Plinij, & aliorum testimonia, ines se aliquibus hominibus vir tutem tactu, sermone, aspectu, odore, vel halitu medendi quibusdam morbis. Et quia ex naturali complexione vel constellatione quidam grauiter nocent: vt de fascinatione docet experimentum. Quædam enim personæ eius complexionis sunt, vt solo aspectu noceant hominibus. Vidi dum Salmanticæ commorarer Clericum bonæ notæ Ecclesiæ D. Blasij Parochum ea oculorum noxia vi pollere, vt animalia quæque, attento intuitu necaret. Cum autem ego concionem gerens eum sæpè aduerterem auditorem oculos clausos, aut demis sos semper habere interrogaui, quare lumina non eleuaret? & respondit, hoc habitu concioni interes se, nè attentè inspiciens basilici instar concionatorem de medio tolleret: & eum non mẽtiri plurima experimenta circa occisa animantia Vrbis admiratione probauêre. Cur ergò virtus medendi non poterit ex eisdem, causis salutatoribus competere. An non lapidibus, herbis, & quibusdam animalibus eam vim à natura competere constat? quis dubitet? Ergò & homini potest competere. Sic Castannega *l. de superst. cap. 12.* Veracr. *l. 2. de anima, specul. 2.* Dicunt es se probabile. Victor. *de arte magi quæst. 4. num. 16.* Auctor Margaritæ. *fol. 185.* & Sanch. *citandus.*

636 Gratia gratis data est, & non naturalis virtus. Quia vis sanandi naturalis non potest com petere voci, aut visioni, contactui, osculo habi tuíve alicuius hominis, quod latis simè, ac disertè probat Delrius *l. disq. Magic. cap. 3. tota q. 4.* Certè plura ad sanandum, quàm ad morbum propollendum desiderantur: cum bonum ex integra causa, malum autem ex singulari accidat defectu. Ità Sanch. *l. 2. sum. cap. 40. num. 49. &* alij *citandi.*

637 Probabilem satis primam sententiam es se reor, sed probabiliorem credo secundam. Quia lapides, herbæ, & animantia illa vim medendi obtinentia à natura, eam habent ex temperamento certo, & totius speciei definito. At non omnes homines eam salutatorum virtutem obtinent. Et ideò es se gratiam gratis datam iis, qui licitè eo munere vtuntun, sustineo cum Santio. Cui addè Nauarrum *sum. cap. 11. num. 36.* Palat. *sum. v. Incantationes.* Azor. *tom. 1. l. 9. cap. 25. q. 2.* Si autem obiicias, hanc gratiam. legitimè non constare, & ideò non es se præsumendam respondeo, eogi nos eam adstruere eo quodf videamus, eam hominibus quibusdam ines se, & approbari, permittíque vbíque: & ratio naturalis probet, eam virtutem non pos se es se naturalem: sítque neces saria virtus aliqua ad medendum illi morbo ex rabidi canis morsu procedente. Quare iure optimo præsumi potest eam Deum salutatoribus conces sis se.

PROBL. CXXV.

Superstitiosus est, & non est, vsus imaginum, numerorum, & figurarum Astrologiæ, artificialium ad quosdam miros effictus

638 QVæstio est, an superstitionis suspicionem pręferant artificialia illa, quæ quatenus artificialia sunt ad aliquos effectus extraordinarios **[84]** applicantur. Qualia sunt imagines, quas vocant Astrologicas, & characteres; vt annulus sub tali constellatione confectus; vel imago in lapide impres sa sub tlai signo, quæ ad sanitatem, vel alios extraordinarios effectus applicantur?

639 Vsus huiusmodi imaginum, characterum, annulorum superstitiosus minimè est. Quia pos sunt componi & ita agnata valetudini comparandæ materia, vt naturales pariant effectus. Sic Caiet. *2. 2. quæst. 96. art. 2.* Pomponiac. *l. 4. de incantat.*

640 Est planè superstitiosus. Quia huiusmodi artificialia non pos sunt es se secundum se alicuius alterationis corporum principium. Quippè hoc principium est naturalis quædam potentia agentis alteraturi corpora: At figura artificialis non est naturalis potentia: mutatur enim ad artificis libitum substantia rei, naturalibus eius qualitatibus immutatis. Nec eitam pos sunt eius alterationis principium es se ob aliquam virtutem cœlestem eis impres sam. Nam opus artificiale vt sic est voluntarium: ad opus autem voluntarium vt voluntarium est, cœlum non concurrit: sicut neque ad voluntatem, à qua illud procedit. Ità D. Thom. *2. 2. quæst. 96. art. 2. ad 2. & l. 4. contra gent. cap. 104. & 105.* Delrius *l. 1. disq. Magic. cap. 2. quæst. 1. & cap. 4. quæst. 1.* Valent. *2. 2. d. 6. quæst. 13. punct. 2.* Les si. *l. 2. cap. 43. duc. 10. num. 63.* Suarius, Angel. Syluest. Tabie. Armil. Simanc. Vuier. & alij, quos citat, & sequitur Sanch. *l. 2. sum. cap. 40. num. 50.*

641 Caietani sententiam parum, aut nihil probabilitatis continere existimo: vndè secundam vnice veram es se affirmo. Monuerim vero incideneter, ludum illum artificiosum, quem *De pasa pasa* vocitant, haud es se damnandum: nec as serendum, omnes qui eo vtuntur, ope dæmonis operari, vt nonnulli artificium mirantes sunt suspicati. Quia pos sunt manuum agilitate res fictas vti veras ostendere: aliàs non tam communiter permitterentur. Didici ex Soto *l. 8. de iust. quæst. 3. art. 2.* & Alcozer *de ludo cap. 15.*

PROBL. CXXVI.

Superstitiosus est, & non est Alchimiæ vsus, ad verum aurum, & argentum ex inferioribus metallis conficiendum.

642 SVperstitiosus est. Quia vera haud potest fieri mediis naturalibus transmutatio: Ergò si aurum & argentum ex metallis inferioribus verè resultat, diaboli opus permittente Numine

cœlesti ostentatur. Sic graues Doctores, quos refert Pereira *l. 1. de magia, cap. 12.* Valent. *2. 2. d. 6. quæst. 13. punct. 2.*

643 Non est superstitiosus. Quia vera huiusmodi arte potest fieri naturaliter auri & argenti ex inferioribus metallis transmutatio, vti timoratæ conscientiæ homines fuere as secuti. Ità Doctores optimæ noctæ, quos affert Martin. Delrio *l. 1. disq. Magic cap. 5. quæst. 1. sect. 2. & 3.* Et tanquam longè probabilius defendit, veram es se transmutationem naturaliter perfectam.

644 Ego quidem abstrahens ab huius & alterius sententiæ electione: dixerim quo ad mores attinet, artem Alchimicam etsi ea fortè sit vtilis in distillationibus, & aliis rebus: at es se illicitam quoad auri, & argenti confecitonem ex his inferioribus metallis, & Reipublicæ pernitiosam: Quia illud est valdè difficile adeò, (licet pos sibile es se daremus,) vt iure optimo suprà humanam facultatẽ, & moraliter impos sibile iudicari queat. Pręterea quia id expositum est multis defraudandi periculis, & vt diabouls sese ei ingerat operationi. Et quia grauis simis verbis interdicitur, ac grauis sima pœna, inducta in Extrauag. *spondent* Ioannis XXII. *de crimine falsi.* Vndè Pereira & Valentia citati sic resoluunt quæstionem, licet Delrius *vbi s.* aliis citatis, eius vsum es se licitum.

PROBL. CXXVII.

Licet, & non licet, à malefico ad soluenda maleficiss maleficio parato, id petere.

645 LIcet quidem. Quia id non est, ad malum inducere, sed vti malitia parati ad illu perpetrandúm, cogente salutis obtinendæ neces sitate. Quemadmodum licet petere mutuum ab vsurario parato, & iuramentum ab inndeli parato, per falsos deos iurare: quando ad vtrumque neces sitas cogit. Sic Aureol. *in 4. dist. 34. quæst. 2.* Angel. *v. supersitio, num. 13.*

646 Minimè licet. Quia id solummodò licet à parato peter, quod ipse lictiè potest præstare: & sua ille malitia eligit modum illicitum: & ex alio capite, petentis interest, vt suæ consulat neces sitati; tunc enim non est petere peccatum, nec ad illud copperari, sed petere rem licitam, quam alter sua malitia illicitè præstat. Vt contingit in petente mutuum ab vsurario parato, & iuramentum ab infideli parato ad iurandum per falsos deos. At maleficus ob nullum bonum finem potest maleficium maleficio soluere: & ratio diuersitatis inter vtrúmque est: quia petens ab aliquo quodnam opus, est illius operis causa moralis, quamvis alter sit paratis simus: quare petens mutuum ab vsurario parato non excusacur eo quod non sit causa moralis illius mutui: sed quia mutuum de se est, bonum, & ex sola mutuantis culpa male peragitur. Quando ergò opus à parato nequit licitè præstari, illud petens est causa malitiæ inseparabilis ab eo opere, ac proindè delinquit. Ità Sanch. *l. 2. Moral. cap. 41. num. 5. & l. 7. de matr. d. 95. num. 7.* Suar. *tom. 1. de Relig. l. 2. cap. 18. à n. 3.* Sayr. *in claui, l. 4. cap. 6. num. 26. & 27.* Les si. *l. 2. cap. 44. dub. 6. num. 35.* Palaus *tom. 3. tract. 17. d. 1. punct. 12. num. 1.* Nauar. *sum. cap. 11. num. 27.* Couaruu. *cap. Quamvis pactum, part. 1. §. 1. num. 20.* & alij communiter.

647 Porrò sententia prima est omninò falsa, & erronea. Quia nulla ratione potest honestari dis solutio maleficij alio maleficio facta: Ergo neque eius petitio. Qui enim sic peteret à malefico maleficij dis solutionem, à dæmone peteret, cum ipse non nisi mediante dæmone sic operari potest: sed petere à dæmone dis solutionem maleficij nunquam licet: quia eo ipso

petens protestatur, sed eius auxilio indigere: Ergo neque à Mago licet expostulare. Addiderim nec **[85]** licere petere à malefico, vt soluat maleficium, quod modo licito constat solui pos se: quando constat, eum modum illud licitum ignorare. Quia nil refert, modum licitum es se pos sibilem, si huic malefico est ignotus, eo enim ipso est illi impos sibilis: & ideo petendo ab illo, vt destruat maleficium, petitur virtute, vt alio maleficio destruat: non enim petitur, vt modo sibi incognito ac subindè impos sibili destruat. Imo nec id licere as sero, quando est dubium, an maleficus aliquod medium licitum norit. Quia cum communiter sola modia superstitiosa norit, est contra illum præsumptio. Hinc deduxerim, non licere petere ab alio Mago, qui author illius maleficij non fuit, vt id destruat, quando nil de illo, vt de loco, vbi sunt eius signa, nouit. Quia ea petitio est tacita, vt alio maleficio id à dæmone norit, & soluat. Vnde cum Santio & Delrio existimo, raris simè licere, eam dis solutionem ab alio malefico petere, nisi de loco, & modo maleficij ab ipso authore, vel ab alio factus sit certior, & constet moraliter, eum licito medio vsurum ad solutionem. Quia ille moraliter nescit mederi absque alio maleficio, & noua dæmonis inuocatione.

PROBL. CXXVIII.

Licitum est, & non est licitum, maleficum minis cogere, vt maleficium soluat.

648 ESto non liceat, à malefico petere vt maleficium maleficio soluat, rogando illum: at licitum est, minis eum cogendo. Quia huiusmodi extorsio ab omni vacat cum dæmone pacto, ac in eius dedecus cedit. Et quia licitum est, rem meam vi eripere, quamquam alia viarecuperare nequeo. Sic Remig. *l. 3. dæmon. c. 3.*

649 Licitum non est. Quia cum ille maleficus quantumcùmque minis coactus, peccet maleficium maleficio dis soluens, vt potè quod est intrinsecè malum: eadem ad id cogens proculdubio legabitur. Ita Sanch. *de matr. 1. 7. d. 95. n. 9. & l. 2. sum. c. 41. n. 9.* Suar. *to. 1. de Relig. l. 2. c. 18. n. 1.* Delrius *l. 8. disq. Mag. c. 2. sect. 1. q. 2.* Palaus *to. 3. tr. 17. d. 1. pun. 12. n. 1.*

650 Hoc certum omnino. Quia cogens Magnum gerere quod intrinsece malum est, grauius est crimen, quam si ab eo id postularetur: siquidem ad peccandum efficaius inducitur, & illius est causa. Quare nulla ratione pos sunt à grani culpa liberari Iudices, cogentes maleficum benedictione quadam maleficium auferre. Quià ea malefici benedictio nil aliud est, quam quædam formula, ac, ceremonia, qua adhibita iniit pactum dæmon se ces saturum. At licebit Iudicibus volentibus maleficum torquere, efficere, vt eius corpus abluatur, & vt capilli corporis eius abradantur. Quia id non fit alicuius gratia superstitionis, sed dumtaxat, nè maleficium lateat, aut aliqua inunctio subsit, quibus ille à tormentorum dolore liberetur. Sic Les si. *l. 2. cap. 44. dub. 6. numer. 44.* & Delrius *l. 5. disq. Mag. sect. 9. dub. 3.*

PROBL. CXXIX.

Quando maleficus noscit medium licitum, & illicitum maleficij soluendi: integrum est & non est, absolutè ab eo maleficij petere dis solutionem.

651 QVando petens credit probabiliter, fore, vt maleficus licitè soluat aut dubius est vtro modo illum soluet: licitum es se crediderim, petere absolutè dis solutionẽ. Quià petitio est de se indifferens, & persona, à qua petitur, potest licitè id exequi & ideò ces sat morale periculum. Docet Suar. *to. 1. de Relig. 1. 2. c. 18. n. 8.* Quando autèm petens est certus fore, vt modo illicito maleficus soluat, quæsierim num licitum sit absolutè ab eo postulare?

652 Licitum non est. Quia malefici vt sic opus petitur, petita absolutè ea maleficij dis solutione: sicut cum aliquid ab alio artifice postulatur. Et quia peculiare opus est neces se petere, & non vage linquendo arbitrio hominis diaboli petitionem propriam. Sic Caiet. *Opusc. tom. 2. tract. 12. de malef. quæst. vni. in fine corp.* Qui *in solut. ad argum* concedit licitum es se, petere. absolutè mutuum ab vsurario, & iuramentum ab infideli: quamvis constet, illum vsuras exacturum: & hunc iuraturum per idola: id autèm in casu nostro minus consequenter negat. Et Delrius *l. 6. disq. Mag. c. 2. sect. 1. quæst. 2.* as serit, non licere, petere à malefico sciente media licita, vt maleficium soluat, quandò petens est moralitèr certus fore, vt ille moelo soluat illicito.

653 Licitum est. Quia ferè omnes fatentur, licitum es se ex causa iusta petere mutuum ab vsurario, & iuramentum ab infideli: quamvis petenti constet, fore, vt ille peccet exigendo vsuras, &; hic per idola iurando. Nam tunc petit quisquam rem, quam alter licite præstare potest, ac neces sitatem petendi habet: & ideò non censetur ad malum inducere, nec moralem peccandi occasionem exhibere: & alter sua sola malitia delinquit. Quæ quidem ratio omnino procedit eodem modo in nostro casu: cum similiter pos sit res illa à malefico licitèpræstari: nec petatur modus illicitus: & vrgeat neces sitas salutis obtinendæ, ad eam maleficij petendam dis solutionem. Ita Suar. *citat. n. 9.* Les si. *l. 2. c. 41. dub. 6. n 46.* Sanch. *de matrim. d. 95. n. 11.* Petr. de Ledes. *de mat. q. 58. a. dub. 2.*

654 Fateor, nullam me pos se percipere inter varúmque casum differentiam. Et ideo probabilius existimo licitum es se, petere absolutè à malefico, vt maleficium soluat, quamuis constet petenti, fore, vt modo illicito vtatur. Imò sicut petens mutuumab vsurario nolente dare nisi sub vsuris, potest acceptare mutuum sub expres sa conditione dandi sub vsuris iuxtà communem sententiam: quià id non est cooperari peccato alterius, qui sola sua malitia delinquit, potens licitè mutuum dare: **[86]** & ideò solus est pecati alterius vsus ad propriæ neces sitati consulendum sia si maleficus nollet soluere sibi cognito licito modo maleficium, potest acceptare petens, vt alio maleficio soluat. Quià prorsus eadem ratio, militat. Scio Suarium *to. 2. de Relig. l. 3. c. 13. n. 11.* docuis se, non es se æquiparationem vtríusque casus regulariter admittendam ratione scandali. Nam in casu vsurarij est per se notum, nolle acceptantem approbare vsuras, sed inuitum permittere: at in nostro casu apparet exterius quædam posterioris maleficij approbatio contrariæ externæ Fidei profes sioni. Attamen id tandem admittit, quando neces sitas vrgens ostendit non es se men em acceptantis approbare conditionem, sed illam solùm permittere, eo quod obtinere nequit, id modo licito geri.

PROBL. CXXX.

Licet, & non licet, maleficij signum destiuere, ad obtinendam sanilatem.

655 SOlet à maleficis pactum cum dæmone iniri, vt quandiu ligatura aliqua fuerit, vel dum res aliqua in tali loco defos sa permanserit, aut quid simile, duret maleficium: & iis ablatis, ces set. Potest autem id pactum dupliciter iniri: priori modo, intercedente duplici pacto: vt cum conuenitur fore vt dæmon vexet, adhibito tali signo: eóque remoto, ces set. Tunc enim est duplex pactum, alterum nocendi, posito eo signo: alterum desistendi, eo ablato. Posterieri modo, quando vnicum adfuit pactum, verbi gratiâ nocendi tali signo posito. Quippè hoc pacto tantum obligatur dæmon nocere, posito eo signo: manetque illi libertas nocendi, aut ces sandi, eo signo ablato. Quæsierim itaquè an liceat hoc signum maleficij, quo posito, dæmon nocet, destruere?

656 Minimè licet. Quià id est confirmare pactum à dæmone initum, & vt nulla alia ratione, ablato signo, dæmon nocere desinat nisi virtute pacti. Et quia id signum auferre, cedit in diaboli cultum Est enim eius fidelitatem protestari, stando pacto cum suis inito: ac poffe ipsum nocere, & à nocumento illato desistere. Dæmon enim minimè desisteret, nisi, ablato signo, se honorari existimaret: atque ideo desistit, quod in sui honorem id cedere credat. Sic Ioan. Hes sels Louaniensis in suis prælectionib. quem sui discipuli posteà secuti sunt (vt refert Delrius *l. 6. disq. Mag. cap. 2. sect. l.q. 3.*) As serit hic Auctor, id licere animo irridendi dæmonis, ac vanitatis earum rerum ostentandi, secus animo salutis obtinendæ. Quia tunc à dæmonis speraretur Salus & es set quasi tacita eius inuocatio, petendo, vt stet pactis.

657 Licèt omninò ipsi malefico, aut cuiuis alij signa illa maleficij amouere animo destruendi pacti cum dæmone, & obtinendæ Sanitatis maleficiati. Quia dubitari nequit, finem intentum licitum es se, nimirum Sanitatis recuperationem. Quare tota malitia refundi debet in medium ei fini as sequendo adhibitum: sed medium id culpa vacare ex eo constat, quòd auferendo signum intentione præfata, nec pactum nec amicitia cum dæmone inita confirmatur: nec illi honos exhiberur, imo potius illa soluantur, vt dæmone contempto, ab eius amicitia recedatur: ob ídque signum fœderis separatur, ac comburitur. Ità Scot. *in 4. dist. 34. quæst. vni.* addens, id es se meritorium. Besol. *ibi, q. vni. a. 1.* Caiet. Pelbert. Ledes. 2. Angl. Orbellis. Anto. Andre. Giabri. & alij plures, quos refert, & sequitur Sanch. *l. 7. de matr. d.q. 6. n. 3.* Delrius tota *q. 3.* proximè allegata.

658 Existimo longe probabilius es se, licere ipsi malefico vel cuicúmque alij, id signum amouere, non animo vt priori malefico pactum à diabolo seruetur, sed destruendi pacti iam cum illo initi, vt salus recuperari valeat. Quod si obiicias, es se malum credere, eo signo ablato, maleficium ces saturum: Id à veritate alienum es se iudico. Quia id credere, nullo iure interdicitur nec est aliqua infidelitas credere, dæmonem destitutum à damno. Nam destruens signum, non: acquiescit operibus malignis, sed credit; dæmon, per mittente Deo, pos se, ac velle vexare manente signo: & eo destructo impositurum vexationi terminum: Nec est vanum, cum coniecturis certis innitat ur.

PROBL. CXXXI.

Licet, & non licet adiuratori, præcipere dæmoni superiori, vtinferiorem è corpore pellat. Vbi plura de Adiuratione.

659 ADiuratio est, vliquam personam imperando, ant obsecrando inducere, ad aliquid faciendum, omitrendumvè. Vnde est duplex: quædam deprecatiua, quædam imperatiua. In adiuratione tria debent concurrere, adiurantem, adiuratum, & id per quod adiuratio fit. Adiurans debet es se res intellectualis, cuius solius est, rogare, aut iubere. Res adiurata debet etiam es se intellectualis. pos sum auterm Deus, Angeli sancti dæmones, & quicúmque homines adiurari, alij deprecatiue, alij imperatiuè, alij vtraque adiuratione. Res, per quam fit adiuratio, sunt Deus, Angeli, & sancti, & homines iusti viatores: non autem per creaturas inferioris naturæ, aut in statu gratiæ fit adiuratio. Quando adiuratio fit per Deum siue expresse fiuè tacirè, est Religionis actus. Quia in hoc adiurans honorem Deo tribuit quod eius authoritatem tanquam plurimum apud omnes valentem interponat, ad aliquid obtinendum.

660 Quia tamen potis simæ difficultates adiurationis versantur circa factam cum dæmoniacis: lubet ex nostro P. Thyrreo præmittere currenti calamo aliqua circa dæmonem inaliquo existentem. Vt quis dæmonium habere dicatur, duo exiguntur: prius est, vt in homine ipse dæmon fit: dum enim exterius tantum quis à dæmone affligitur, vt Iob, & D. Antonius, non dicitur dæmonium **[87]** habere. Posterius est, vt quandam vexandi potestatem in eo, in quo est, acceperit. Quæ quidem dæmonis potestas in demoniacum est potis simùm in corpus, & ea certo limite præscribitur; quippè hac potestate non limitata à Deo nullus dæmoniacus mortem euaderet. In animam vero minus potestatis exerit: quamvis ex corporis cruciatu valdè retardetur, vt non ità liberè, ac feruidè spiritualibus operam impendat. Dæmon cum spiritus sit per quamcúmque corporis partem potest ingredi, & egredi. Sicut non est necessè, vt multi dæmones vnum hominem obsideant: sed quandoque vnus, quandoque vero multi obsident; ità fieri potest, vno per exorcismos expulso, alios non eiici. Non semper est habenda fides dicentibus, se dæmonium habere, nisi aliquod signum efficax sit. Inter alia autem signa est efficacis simum, si exergumenus lingua antea sibi ignota loquatur: vel adeò immobilis existat, vt multis hominum viribus nequeat loco dimoueri. Nulla res corporalis vim habet ad dæmones expellendos, ipsosvè affligendos. Nec hominibus vlla vis inest alligandi dæmonem rei alicui, illumque in illam includendi, vt in annullum in vas. Quare dum sic dæmonem, quem *Pamiliarem* vocant alligatum, aut inclusum dicuntur habere, dupliciter intelligitur. Primo, vt ipse dæmon sua sponte se alliget, pacto cum homine expressè vel occultè inito, vt id dæmon faciat, cum primum certa quædam verba, carmina, aut veneficia, aut incantament intellexerit. Secundò modo id fic, cum vi superioris dæmonis coactus inferior in eum locum includitur, illicque alligatur per pactum à Mago cum superiori dæmone initum, vt inferiorem includat, & alliget. Adiuratio imperatiua, seu coactiua dæmonum licita est, nempe per imperium arcendo illos tanquam hostes ne hominibus spiritualiter, aut corporaliter noceant. Quia Ecclesia habet specialem potestatem à Christo datam in dæmones, ad imperandum illis, eósque coercendos, seu expellendos. Potestas autem hæc non nititur Ministri sanctitare, etsi ea non parum iuuet: sed inuocatione diuini nominis, fidei ac sanctitate Ecclesiæ, in cuius persona exorcismi à Ministris dicuntur. Quare exorcismi non ex opere operantis solo,

sed ex opere operato habent eam vim dæmones expellendi. Nec solent exorcismis omnes molestiæ quas dæmones hominibus inferunt, repelli; sed eæ solæ, ad quas repellendas ab Ecclesia ordinantur. At hæc arcendi dæmones potestas ad eos exorcismis expellendos, non est omnibus tradita: sed solis Ministris ritè ordinatis in Ecclesia, nempe exorcistis. Nullatenus licet alicui dæmones adiurare deprecatiua adiuratione, id est ipsum dæmonem precando, vt ob nomen Dei exeat ex obses si corpore: aut vt nobis aliquod beneficiem præstet, deprecare, aut imperare. Hæc omnia carptim ex probatis Doctoribus cellegi, speciatim ex nostro Thyrreo *l. de dæmoniacis à cap. 2.* Iam nonnulla, suppositis his, Problemata attexam.

661 Quæsierim in primis, num adiuratori liceat, dæmoni superiori præcipere, vt inferiorem è corpore pellat? Licèt quidem. Quia hoc est directè dæmonem inferiorem superioris potentia diuexare, licet consequentèr obes si hominis liberatio resulter. Sic Syluest. *v. Adiuratio, q. 5.*

662 Minimè licèt. Quia hoc est, aliquod beneficium à dæmone recipere: quod non licet è diabolo accipere, cuíuscumque generis illud sit. Ita Sotus *l. 8. de iust. quæst. 3. art. 2.* Suar. *tom. 3. de Relig. l. 2. cap. 8.* Les si. *l. 2. cap. 44. dub. 6. numer. 46.* Sanch. *l. 2. sum. c. 42. n. 21.*

663 Non approbo Syluestri sententiam. Deus enim non vult, vt vel salutem ex tartareis inimicis nostris habeamus. Vndè elicio, non licere adiurando, Exorcistæ, inuocare dæmonem, vt prestet auxilium contra tempestates, & alia frugibus nocentia ex aliorum dæmonum nequitia. Quia etsi pos set dæmon superior inferiorem arcere, vt ab eo damon inferendo ces saret: minimè tamen licèt, ab eo petere vel ei id imperare: nè beneficium ab ipso recipiatur. Accepi ex D. Tho. *2. 2. q. 90. a. 3.* & ex Soto *citato. a. 3.*

PROBL. CXXXII.

Ex curiositate, aut leuitate res vanas & inutiles dæmonem in energumeno existentem interrogare, lethale est & non est lethale, sed veniale solummodo.

664 CErtum mihi, itergrum es se adiuratori dæmonem è corpore pellendum interrogare ea, quæ expulsioni conducunt. Quia hoc non est, velle societatem cum ipso inire, sed ab ea recedere. Vnde licet interrogare nomen, & causam ingres sus, & an sic vnus, vel plures in eo corpore. Quippè confert, vt norit exorcista, cum quot hostibus dimicet, quos nominatim increpet: & vt causa ingres sum remota, si tolli pos sit, minor sit dæmonis in hominem potestas. Item est licitum eum non deprecatiuè sed coatiue interrogare aliquam veritatem ad peculiarem Dei gloriam, & aditantium vtilitatem: quando adiurans id expedire iudicauerit. Quia tunc hostiliter cum illo agitur. Quæsierim autem, num lethale sit, ex leuitate, & curiositate quadam res vanas & inutiles interrogare dæmonem in exergumeno existentem?

665 Mortale non est, sed veniale solummodo, Quia quasi obiter fit. Et quia nulla in hoc casu alia videtur ines se malitia quàm actus otiositas. Sic Caiet. *2. 2. q. 90. a. 1. & in sum. v. Int errogatio, in interrogat. circa præc. 1.* Syluest. *v. Adiura io, q. 5. &. 7.* Armil. *ibi, n. vlt.* Suar. *to. 2. de Relig. l. 4. c. 2. n. 9.* Tabie. *v. Inuocatio. q. 1. n. 2.* Nauar. *sum c. 11. n. 28.* Pedraz *sum. præc. 2. §. 10.* Medina *l. 1. sum. c. 14. §. 2.* Valent. *2. 2. d. 6. q. 8. pun. 2.* & alij.

666 Lethale est peccatum non veniale solùm. Quia huiusmodi cum dæmone inutilia colloquia gerete, valde periculosum **[88]** est, resque hoc ex capite minime leuis, & quæ familiaritatem cum dæmone suboleat, & scandalo ansam exhibeat. Ità Sanch. *l.a. sum. cap. 42. numer. 35.* Sotus *l. 8. de inst. quæst. 3. a. 2.* as serens valde es se periculo obnoxium.

667 Ego quidem ex Santij, ac Caietani mente dixerim, veniale es se, quando vnum aut alterum inutile verbum interrogatur: at longos sermones inutiliter cum diabolo tenere, mortale es se. Quià negari nequit, rem es se grauis simam, & maximo periculo expositam, longos vanósque cum dæmone admiscere sermones. Imò vt mortale non sit alias limitationes indicabo. Primo, ea interrogatio non debet es se deprecatiua, sed imperatiua. Quia deprecatiuè interrogare, pertinent ad amicitiam cum dæmone: vnde semper mortale erit. Secundo, intentio interrogantis non debet es se aliquid à diabole addiscendi. Quia es set ab eo expectare beneficium. Tertio, interrogans non firmam & certam dicto dæmonis fidem debet habere. Quia id es set, valde eum honorare. Quartò denique id solummodò veniale erit, quando non creditur ex eo perbreui colloquio occultum alicuius peccatum es se aperiendum. Hinc elicio, ex imperfectione actus es se quoque veniale, efficere imperatiuè vt dæmon in exergumeno existens aliquid vanum faciat: verbi gratiâ lapidem amouere. vt Tabie. *v. Inuocatio, n. 2.* profatur.

PROBL. CXXXIV.

Superstitiosum est, & non est, signum à dæmone petere quo testetur, se à corpore energumeni exire, & nunquam es se rediturum.

668 SVperstitiosum est. Quia diabolus, est mendacij pater: ideóque nec ipsi, nec signis eius est fides habenda. Sic Sotus *l. 8. de iust. quæst. 3. art. 3.* Ciruelo *de superst. p. 3. cap. 8.*

669 Superstitiosum non est. Quia in sacerdotali Romano instruitur exorcista vt hoc signum petat: Ergo licitum est, imò oportet eiusmodi petere signum, nempè extinctionem luminis, vel vitri alicuius ruptionem vel quidquam aliud. Ità Thyrræus *de dæmoniac. c. cap. 46. numer. 23. & cap. 52. num. 4. & cap. 53. numer. 4.* Delrius *l. 6. disq. Mag. cap. 3. lit B. & cap. 2. quæst. 3. sect. 3. in 4. remedio.* Sanch. *l. 2. sum cap. 42. num. 28.*

670 Certè si Soti ratio pro prima sententia, expres sa, aliquid probaret, concluderet vtíque fore superstitiosum interrogare etiam alia, quæ *Problem. 133.* diximus licere rogitare. At certum est, aliquandò pos se credi dæmoni adiuratione coacto, ad manifestandam veritatem ad suam expulsionem conducentem: qualis est hæc signi traditio. Et sicut exorcismis cogitur, vt relinquat domicilium: ita etiam vt disces sus signum exhibeat, vt de parta victoria constet. Fateor tamen, ex hac signi traditione adstrictum non es se dæmonem ad non redeundum: sed si non redeat es se, quia non vult, aut ex alia causa eum cogente, non potest. Securiores tamen nos reddit de suo disces su & pignus aliquod obiicit se non rediturum.

PROBL. CXXXV.

Est, & non est superstitiosum, flagellis, & alapis dæmoniacum percutere.

671 SVperstitionem sapit. Quia dæmon fingit, se dolore affici, & affligi, vt fatuos decipiat, & vt corpus energumeni torqueatur. Sic Simanc. *de cathol. instit. tit. 63. numer. 32.* allegato Barth. Sybilla. Delrius *l. 2. disq. Mag. quæst. 30. sect. 3.* ait, sibi non placere Catholicorum quorundam credulitatem seu *superstitionem,* qui dæmoniaci flagellationibus eam vim tribuunt, vt putent, iis dæmonem male affici, irritari, aut exagitari: imo, ait, magis augeri dæmoniaci morbum flagellorum tortura: & exira, ac tristitia cumulari dispositiones attrabiliarias dæmoni optatas. Vnde dum hi dæmoni nocere volunt. magis eum iuuant.

672 Haud sapit superstitionem, imò licitum proculdubio est. Quià dæmon nimis confunditur, dum hæc tanquam contemptus sui argumentum as sumi intelligit. Et quia ad ipsius etiam demonis eiectionem hæc valere videntur: eo quod dis soluuntur conditiones, quas ipse in humano corpore postulat, acproinde aufugit, vtpotè qui aptum sibi domicilium minimè inuenit. Ira Thyrræus *de dæmoniac. c. 46. n. 31.* multis sanctorum exemplis id comprobans.

673 Existimo, si flagellatio aut alapæ adhibeantur, tanquam virtutem habentes directè ad dæmones expellendos, aut affligendos, manifeste es se superstitionem. Quia nulla res corporea id efficere potest. Nam cum dæmon spiritualis sit, pati nequit à re aliqua corporali. At si non ea existimatione adhibeantur flagella, sed quasi dæmonem confundentia, & in ipsius contemptum, ac contutumeliam, vt vel sic se contemni minime patiens tanquam superbis simus, illud deserat domicilium, superstitiosam minimè es se affirmo, sed admodum licitam flagellorum, alaparumque inflictionem. Pos set tamen Exorcista aliquando alia ratione delinquere, si imprudenter se gereret pcrcutiendo grauiter dæmoniacum. Cum enim ea percus sio in solam dæmonis contumeliam, aut contemptum fiat, & non quasi corporaliter affligentia: Satis est, si moderata sit, ita vt corpus dæmoniaci minimè torqueatur, sed solum dæmonis superbia valeat contundi. Huius mentis est Sanch. *l. 2. sum. c. 12. n. 30.*

[89] PROBL. CXXXVI.

Sapit, & non sapit superstitionem, fumo hypericontis, rutæ, cornuum, stercorisquè caprini dæmoniacum ab Exorcista defatigart.

674 SApit superstitionem. Quia illud ipsum eligere fumum ex hac rutæ, hypericontis, cornuum, stercorísque materia speciatim. & non ex alia videtur quis ideo ea vti quòd habeat peculia rem aduersus torturam dæmonis efficaciam, quod planè superstitiosum est. Sic Simancas *de cathol. instit. tit. 63. num. 32.* Delrius *l. 2. disq. Mag. quæst. 30. sect. 3.* Ciruelo *par. 3. cap. 8.*

675 Minimè superstitionem sapit. Quia fumus ex illa speciali materia prodiens ab Exorcista as sumitur, non quod specialem habeat, ad torquendum dæmonem efficaciam; (nullam enim

ad id munus fumus ex quacúmque materia procedens habet) sed quia fœdior cum sit, aptior apparet ad superbis simi hostis contemptum, & irrisionem. Ità Sanch. *l. 2. sum. cap. 42. num. 30.* Abul. *ad. 1. Reg. 16. quæst. 42.* Thyrræus *de dæmoniac. cap. 52. num. 4.* Philiarc. *de offic. Sacerd. tom. 1. part. 2. l. 3. cap. 11.* relato Guillermo, addens, multos sanctos dæmonem huiusmodi improperio adhibito expulis se.

676 Profecto hanc quæstionem eadem, que Problem. proximo vsus sum distinctione resoluo. Si fumus ille adhibeatur tanquam virtutem aliquam directè ad dæmonis expulsionem habens: adhibere fumum, superstitiosum est. Si autem in dæmonis contemptum quis eo vsus fuerit: quia dæmon se contemni videns distorquetur, & ideo aliquando recedit: ab omni superstitionis suspicione as sero, huiusmodi actionem liberari. Ex Abulensi citato didici.

PROBL. CXXXVII.

Licet, & non licet Exorcistis conuincere petitioni dæmonis ab obses si corpore egres suri.

677 MInimè licet. Quia Christus Dominus reliquit Ecclesiæ potestatem aduersus dæmones ad eos arcendos, & repellendos tanquam hostes non ad vllum eis commodum indulgendum. At eorum petitioni quæ ad proprium commodum, seu ad incommodum vitandum conniuere, est planè hosti beneficium largiri, & non omninò à nocentis infensis simi societate recedere: Ergo dæmonis egres suri ex energumeno conniuere petitionibus superstitiosum, ac illicitum est. Sic Tabie. *vers. Adiuratio, num. 6.* Syluest. *ibi. quæst. 5. & 7.* Valent. *2. 2. d. 6. q. 8. punct. 2.* Nauar. *sum. cap. 11. num. 28.* Qui quidem as serunt grauis simam es se culpam, beneficia quæque in dæmonem conferre.

678 Licèt planè: quando rem iniquam non postulat. Quia huiusmodi petitio non iniqua, nec contra Dei honorem, nec proximi incommodum potest præstari: Vt si petat, non relegari in tartarum, aut nouis non affici tormentis. Id enim non est aliquid tanquam amico concedere, eíve placere curare: sed vt facilius ab obses so corpore egredi cogatur. Ita Thyrræus *de dæmoniac. cap. vltim. à num. 1. ad 8.* Sanch. *l. 2. sum. cap. 42. num. 36.*

679 Eiusdem sententiæ sum memor, Christum Dominum dæmonum petitioni visum fuis se conniuere, cum eos in porcos ingredi permisit. Quod certum est, Dominum non ges sis se, vt aliquid eis tanquam amicis largiretur. Porrò si dæmon peteret ad alium hominem transire, aut eum diuexare: ferè semper illicitum conniuere ei es set. Quia est eiusmodi petitio proximo noxia At etiam id licere existimo, quadruplici concurrente conditione. Prima est, vt is, quem dæmon pos ses surus est, sit pes simus, & eo supplicio dignus. Secunda, vt adiurans habeat ius, & imperium in eum, quem dæmoni est traditurus, ac potestatem in ipsum dæmonem, summúmque ius ad ipsum expellendum, quandocúmque libuerit. Tertia, vt adsit boni maioris spes: quia scilicet speratur, fore vt hac ratione proximus iuuetur, qui aliis rationibus iuuari non videbatur. Quarta, vt absit voluntas placendi dæmoni: sed id tantùm fiat, ad vtendum ipso tanquam lictore, & carnifice. Profectò etsi liceat in præfatis dæmonis petitione conniuere: at non tenetur ad id Exorcista. Lege Thyrræum *citatum.*

PROBL. CXXXVIII.

Superstitio est, & non est lehalis, irrationales creaturas nocentes fructibus vanè adiurare.

680 QVæstio est an vanum sit adiurare irrationales creaturas nempe locustas, mures, nubes, pulliculum, vulgariter *pulgon.* &c. Suppono licitum es se ea adiurare, quatenus ab alio ad nocendum mouentur. Cum ergo pos sit à Deo vel à dæmone moueri: quando à Deo mouentur, adiuranda sun t deprecando Deum, vt id malum auertat: quandò verò à dæmone, imperando illi, ne noceat, sed nocere desistat. Verum si ser. mo ad irrationalia dirigatur, quasi ea se moueant, & ex se efficiant nobis aduersa, est vanum. Quia nec ipsæ creaturæ mouere se valent ex intentione ad nocendum: vt euenit animalibus ratione carentibus, & tempestatibus: nec omnia hæc adiurationis percipiendæ sunt capacia. Punctum autem difficultatis est, num hoc posteriori modo irrationabilia animalia, aut nubes adiurare, lethalis sit vanitas, ac superstitio?

681 Lethalis. est. Quia non est res leuis, sed grauis omnino: est enim, ridiculos exorcismos Ecclesiæ facere. Sic **[90]** Nauar. *l. 5. consil. tit. de sent. excon mun. cons. 5. numer. 10.* Angel. *vers. adiuratio, fine.* Tabie. *fine.*

682 Lethalis non est. Quia est sola vanitas quædam, nec animus sic adiurantis est, ridiculos facere exorcis nos, eósve contemnere, Ità Syluest. *vers. Adiuratio, fine.* Tabie. *ibi. num. vltim. concl. 11.* Margar. Confes sor. *præc. 1. fol. 63.* Suar. *tom. 3. de Relig. l. 4. cap. 4. num. 12.* Sanch. *l. 2. sum. cap. 42. num. 37.*

683 Sententiam hanc puto es se veriorem. Ad quam ex contrariæ Doctoribus Angelum, & Tabienam allicio; dicunt enim, adiurationem illicitam es se ex se, siuè ex genere suo mortalem. Porrò ad hoc satis est, vt intra suam speciem pos sit es se quandóque mortalis: & cum hoc stat in hoc casu eam es se venialem ratione leuitatis materiæ. Cæterùm quia nobis non constat, an à Deo, an à dæmone illa irrationalia moueantur, vtitur Ecclesia vtrísque exorcismis, scilicet orando Deum, & dæmoni imperando. Quare licet exorcismis, quando proferuntur adiurationis verba ad ipsasmet creaturas irrationales. dirigantur: non est intentio dirigendi. quasi ipsæ adiurationi conniuere debeant, auertendo malum; sed verè adiuratio ad motorem dirigitur: ad ipsas autem aliquo modo, vtpotè in quibus recipitur illa operatio, fiuè effectus nobis aduersus, quem per adiurationem auertere conamur.

PROBL. CXXXIX.

Superstitiosum est, & non est irrationabilinis animalculis litem excitare, ne sententia lata aduersus ea, fructibus noceant.

684 QVidam adiuratores se Iudices constituunt ad dirimendam litem inter irrationabilia animalcula, & plebem, cui nocent: instituúntque accusatorem, & aduocatum, & irrationalium procuratorem, & dant accusationis copiam, audiúntque procuratoris

defensionem: ac denique vtriúsque partis rationibus auditis, sententiam proferunt. Quæsierim, num lis huiusmodi vana sit, ac superstitiosa?

685 Nec vana nec superstitiosa est. Quia si vana ac superstitiosa es set, ei Deus non annuerit effectus fælicis expres sione. Constat enim experimento, quod oculati testes annotarunt, sæpè animalcula sententiæ obediis se, desiis sèque nocumenta fructibus adiicere. Sic Cas saneus à Nauarro citatus *vbi infra.* Et Anonym. *tract. 2. de exorcis. paulò post medium,* hæc fieri consulit.

686 Vana & superstitiosa est omnino. Quia si lis & contra irrationalia ipsa intentetur sunt litis & sententiæ percipiendæ omnino imcapacia. Etsi aduersus dæmones, à quibus mouentur, nil refert illos accusarè, aut defendere. Ita Sotus *l. 5. de iust. quæst. 2. art. 2. & l. 8. quæst. 3. art. 3.* Nauar. *l. 5. consil. tit. de sent. excomm. consil. 5. & cons. 2. toto,* Cas sanæum confutans, Ciruel. *de superst. part. 3. cap. 10.* Delrius *l. 3. disq. Mag. part. 2. quæst. 3. secr. 8.* Sanch. *l. 2. sum. cap. 42. num. 39.* citans Valentiam.

687 Eiusdem sum mentis. Nec obstare putarim, sæpè animalcula obediis se sententiæ, & reces sis se à fructibus; quia id non proficiscitur ex virtute sententiæ sed ex potestate dæmonis auferentis animalia nocentia: vt vel sic vana hæ, & superstitiosa hominibus persuadeat. Addiderim, superstitiosos es se, qui dum adiurant, pugnare contendunt cum nubibus, & locustis, &c. Quia ea pugna nil conferre est manifestum. Et eos qui huiusmodi animalia excommunicatione curant afficere. Quià excommunicationis sunt incapacia.

PROBL. CXL.

Episcopus ex Tridentini facultate, potest, & non potest, Sancti alicuius antiqui nondum canonizati Reliquias approbabare, vtpublicè venerentur.

688 EX Tridentini *ses. 25.* statim in principio, in *decreto de inuoc. & venerat. sanct.* facul potest Episcopus reliquis Diui antiqui nondum in Catalogo Sanctorum adscripti approbare, & publicæ venerationi addicere. Quia quandò certum erat, Sanctum es se Canonizatum, licebat iure communi Episcopo, eius reliquias approbare, ac publice venerandas proponere. Vt docet Abbas *cap. fin. ad finem, de Relig. & vener. sanct.* Ergo dum Tridentinum concedit Episcopo priuilegium Reliquias de nouo inuentas approbandi, intelligit de Reliquiis Sancti non Canonizati. Quia alià frustraneum es set priuilegium, vtpotè quod nil concederet: cum tamen verba priuilegij, debeant neces sariò aliquid operari. *cap. Si papa vers. Si autem de priuileg. in 6.* Sic Moderni quidam non infirmæ notæ.

689 Ex illa Tridentini facultate id episcopus minimè potest: sed solummodò Sancti Canonizati reliquias valet approbare, ac venerandas exponere. Quia decreta posteriora quando prioribus expressè non aduersantur, sunt per priora corrigenda, determinanda, ac supplenda, quo legum correctio vitetur. *l. sed & posteriores,* iuncta Glos s. *vers. Pertinent, ff. de legib.* At nemo dicet, ita decretum Triden ini opponi decreto priori Concilij Lateranensis, vt iuxtà illud intelligi, per illúdque suppleri, & declarari nequeat, vt intelligatur de Reliquiis Sancti Canonizati. Ità Suar. *tom. 1. in 3. part. quæst. 25. art. 6. d. 55. sect. 2. Sanch. l. 2. sum. cap. 43. num. 10.* Philiar. *de offic. Sacerd. tom. 1. part. 2. l. 3. cap. 9.* Azor. *tom. 1. l. 9. cap. 8. quæst. 8.*

690 Hoc vnicè verum reor. Quia Tridentinum in eo decreto in proœm. profitetur, se velle, vt in reliquiarum veneratione stetur vsui Eccle siæ, ac Conciliorum decretis: & dùm committit Episcopis reliquiarum approbatio nem, sic incipit: *Hæc vt seruentur, statuit santa synodus.* Nec in fine aliquam clausulam derogatoriam apponit, vt quandò vult derogare apponere as solet: vti constat *ses. 7. cap. 10. & ses. 23. cap. 10.* signum ergo est, nullius Concilij generalis decretis velle derogari: sed potius ea integrè velle custodiri. Quare Tridentinum nullum Episcopis priuilegium conces sit, sed solam formam **[91]** ab eo seruandam in approbandis reliquiis nouitèr inuentis tradit. Scio, sufficere, de sanctitate Personæ per traditionem, aut vniuersalem Ecclesiæ constare, vt id Episcopus gerere valeat. Quia hæc canonizationi æquipollent: vt Suarius *citatus* annotauit.

PROBL. CXI.

Tridentini decretum prohibet Reliquiarum venditionem, prohibet amplius quam venditionem earum simoniacam, & non amplius quam simoniacam venditionem prohibet.

691 DIfficultas est, qualiter interdictum sit à Tridentino *ses. 25. in princip.* & à textu *c. fin. de reliq. & vener. sanct.* Sanctorum reliquias venales, vel causa quæstus exponere? suppono autem, si sanctorum reliquiæ venderentur, apertis simam es se simoniam. Quia pretio res spiritualis & sacra æstimaretur. Excipio, nisi reliquiæ apud infideles es sent. Quia tunc non sacrum, quod est in reliquiis, emeretur; sed pretio dato, redimeretur vexatio, qua fideles retentis iniustè reliquiis afficiuntur. Vt Vgolin. *de simo. tab. 1. c. 38. n. 5.* aduertit. Quæsierim igitur, an ille textus prohibeat amplius, quam hanc simoniacam venditionem, aut emptionem?

692 Non solum vera venditio, aut emptio interdicitur, qua deducto pretio in pactum reliquiæ exponuntur: sed etiam quando, nullo pacto inito, exponuntur pas sim causa quæstus, vt largiores eleemosynæ offerantur Quia hoc est larga quædam venditio. Sic Abbas *eo c. fin. notab. 1.* Angel. *v. Reliquiæ, initio.* Syluest. *ibi. q. 1.* Vgol. *citat.* Azor. *to. 1. l. 9. c. 8. q. 7.* Graf. *p. 2. decis. l. 2. c. 14. nu. 7.* Limitant Armil. *v. Reliquiæ, num. 1.* Tabie. *ibi, initio.* & Nauar. *sum. c. 17. n. 169.* quando principaliter ob maiorem eleemosynarum quæstum reliquiæ ostenderentur: secùs quando es set finis minus principalis.

693 Solùm reliquiarum venditio simoniaca interdicitur: quæ quidem est, quando pretio in pactum deducto, ostenduntur, aut venundantur. Quia *c. fin.* iis solis verbis vtitur, *Ne exponantur venales.* Et Glas. *v. Venales,* & Hostiens. *initio,* reddunt rationem: Eo quod pretio æstimari nequeunt absque simonia. Quare Doctores, qui limitant, quando finis principalis est quæstus eleemosynarum acquisitio, ei hærent fundamento, quod simoniacum sit exercere spiritualia propter stipendium tanquam finem principalem. verùm simonia non est eo quod finis principalis sit temporale lucrum: sed tantum quandò id intenditur tanquam rei spiritualis pretium. Quia non est emere, vel vendere, quando non intenditur lucrum tanquam pretium: sed tanquam debitum sustentationis stipendium, vel tanquam eleemosyna gratis oblata. Ita Sotus *l. 9. de iust. q. 6. a. 2.* Sanch. *l. 2. sam. c. 42. n. 22.*

694 Crediderim, probabilius es se, non interdici ibi reliquiarum ostensionem, etiamsi finis principalis largiorum eleemosynarum sit acquisitio: dummodo hæ non deducantur in pactum,

nec intendãtur tanquam eius pos ses sionis pretium: sed tanquam eleemosynæ gratis, & ex reliquiarum deuotione oblatæ. Quia hoc intendere principaliter, non est, reliquias pretio æstimare. Imò nec es set mortale, sed solum veniale sic eas eleemosynas principaliter intendere. Quia est sola prauæ ordinationis ad finem culpa, quæ quando finis non est morta is, solam culpã venialẽ cõstituit. Vt Caiet. docuit *2. 2. q. 148. a. 2.* Ideò Santius *l. . sum. c. 3. n.*. dixit, exercere spiritualia ob vanam gloriam non es se lethale.

PROBL. CXLII.

Sacrilegum furtum est, & nonest furtum sacrilegum, surripere Reliquias, authoritate eius Præfecti Ecclesiastici, cut locus Sacer, & reliquiarum custodia commis sa est.

695 REliquias furtiuè subtrahere, etiam vt honorabilius habeantur, certum est non licere, sed furtum es se sacrilegum. Quia est rei Sacra, inuito Domino, ablatio. Nisi reliquiæ apud infideles existerent; quia hi sunt iniusti pos ses sores. Quæsierim vero, an es set Sacrilegum furtum eas abripere authoritate eius, cui locus sacer, & custodia reliquiarum est commis sa?

696 Non erit furtum Sacrilegum. Quia *c. Quis quis inuentus, vers. si quis domum. 17. q. 2.* colligi videtur. Deciditur enim, fures huiusmodi non incurrere pœnam in eo textu statutam. Ergò & culpa excusatur. Et quia non tollitur furtiuè, quod ex custodis reliquiarum, ac Præsidis Ecclesiæ facultate aufertur. Sic Azor. *to. 1. l. 9. c. 8. q. 9.*

697 Furtum proculdubio erit. Quia custodis illius licentia non sufficit, vt quis dici pos sit haud inuito domino non accepis se: nam is, cui custodia huiusmodi est commis sa, nullam reliquiarum administrationem habet, sed meram custodiam: ac proindè eius licentia non excusabit à furto. Ita Sanch. *l. 2. sum. cap. 42. numer. 23.*

698 Fateor limitationem mei Azorij mihi non placere. Quia licentia custodis vineæ non excusat à furto, eo quod custos non sit fructus administrator: sed solummodo ad eum pertinet vineam custodire. Vndè furti reus erit tam subripiens, quam licentiam ad surripiendum impendens. Similiter in casu nostro. Nec textus citatus oppositum probat; sed solum non incurri pœnam in eo textu statutam. Quia illa solos vim loco Sacro inferentes comprehendit: non est autem vis, cùm custodis illius licentia habetur. Nec paruitas materiæ ad excusandum reliquiarum furtum à mortali spectanda est penès solam rei ablatæ quantitatem; sed earum dignitas, ac æstimatio pensanda sunt, earumque raritas. Quia hæ aggrauant proculdubio piaculum.

PROBL. CXLIII.

Lata est, & non estlata, contra Reliquiarum fures excommunicatio.

699 IN reliquiarum fures lata est excommunicatio minor, & nisi prius satis fecerint, eis ab- **[92]**neganda est communio: & ter admoniti, nisi satisfactionem gerant, sunt

excommuncatione maiore mulctandi. Quia id indicitur in *c. Quisquis inuentus, vers. si quis domum. 17. quæst. 4.* Sic Azor. *tom. 1. l. 9. cap. 8. quæst. 10.* citans Syluestum.

700 Non est lata excommunicatio huiusmodi. Quia non constat, nùm pœna in eo *c.* contenta sit excommunicatio minor, an sola ab Eucharistiæ vsu separatio. Et videtur ea pœna lata contra fractores Ecclesiarum & raptores. Sic enim ibi dicitur: *si quis domum Dei violauerit.* At propriè dicitur violare Ecclesiam iuxta subiectum materiam, aui fores, vel muros euis infirngit, vt furetur. Ita Suar. *tom. 5. in 3. part. d. 22. sect. 2. num. 9.* Sanch. *lib. 2. sum. cap. 43. num. 34.*

701 Eiusdem mentis sum. Quia esto excommunicatio minor in eo texdtu contineretur, iam nullus est casus in vsu, in quo huiusmodi excommunicatio incurratur, præter participationem cum excommunicato.

PROBL. CXLIV.

Clericis in minoribus constitutis licet, & non licet Reliquias tangere, aut contrectare.

702 NOn licet. Quia D. Gregorius Pontifex Summus *epist. lib. 3. epist. 30.* indixit, *Intolerabile es se, ac sacrilegum, si Sanctorum corpora quisquam tangere voluerit.* Sic nonnulli scrupulosi Doctores existimant, Pontificem verbo illo, *Quisquam* voluis se omnes qui sacris initiati non erant, comprehendere.

703 Licet omninò, sine grauis piaculi incursione. Quia Gregorius locutus est de iis temporibus in quibus nulli etiam in sacris constituto licebat Sanctorum corpora, os sa, vel particulas eorum è loco amouere, transferre, gestare. At iam est vsu introductum, vt transferantur, ac gestentur è collo pendentes. Quare grauis criminis damnandus non est Clericus, aut laicus, qui eas sacrarum reliquirum minutias, quas apud se habet. piè ac religiosè tangit, aut incapssd includit. Secus si irreligiosè, ac per contemptum. Ita Azor. *tom. 1. lib. 9. q. 5.* Sanch. *lib. 2. sum. cap. 43. num. 26.*

704 Improbabilem primam sententiam omninò iudicarim. Imò addiderim cum Santio, nec Clericum in minoribus, nec laicum piè Sanctorum reliquias tangentem venialiter delinquere. Quia null ibi id interdici inuenio.

PROBL. CXLV.

Licet, & non licet omnibus Clericis Minorum Ordinum, vasa sacra, vbi Reliquiæ Diuorum includuntur, in processionibus deportare.

705 NOn licet. Quia in Concilio Bracharensi 1. *cap. 27.* & refertur *cap. non liceat, el. 1. dist. 23.* dicitur: *Non liceat Lectoribus, sacra vasa portare.* Vbi Glos sa v. Portare, Hugo, Archidiac. *ibi, num. vni.* explicant, in supplicationibus publicis, quas proces siones vocitant: adiciúntque

vasa sacra vocari ea, in quibus reliquiæ recluduntur. Ergo non licet Clericis minorum ordinum sacra ea vasa in supplicationibus apportare. Palud. *in 4. dist. 13. quæst. 1. num. 15.* D. Antonin. *part. 3. tit. 14. cap. 12. §. 4.* Syluest. *vers. Eucharistia 3. quæst. 4.* Tabie. *vers. excommunicare, quæs. 51.* dicunt, laicis non licere ea reliquiarum vasa tangere; sed Solis Acolytis. Ergo non omnibus Clericis minoru ordinum licitum erit ea in supplicationibus deportare.

706 Licet quidem. Quia nullo decreto id interdicitur, Vasorum enim sacrorum nomine solummodo calix, ac patena intelliguntur. Hæc nàmque sola dicuntur sacra altaris vasa. Ità Turrecr. *eo cap. Non liceat, num. vni.* Graf. *part. 2. decis. l. 2. cap. 14. num. 8.* Sanch. *l. 2. cap. 43. num. 26.*

707 His hæreo, hàncque sententiam vnicè veram puto. Imò esto es set huiusmodi prohibitio: iam vsu receptum est, vt Clerici in minoribus constituti Sacra Reliquiarum vasa deportent. Prætereà crediderim, nullam es se culpam, si laici reuerenter ea portent, aut contingant. Quia nullam prohibitionem reperio. Sicut Cruces, & imagines tangunt, & apportant.

PROBL. CXLVI.

Excommunicationis pœnam incurrit, & non incurrit, qui Reliquias, quas Agnos Dei vocitant, vel ratione materiæ venales exponit.

708 INcurrit planè excommunicationis pœnam. Quia sub latæ sententiæ excommunicatione interdictum est quibuscúmque quacúmque didignitate præditis Agnos Dei depingere, inficere, minio notare, vel aurum, aut colorem aliquem imponere, aut quidquam alius superinducere: aut depingi, aut miniari facere: aut illos venales proponere, seu tenere: sed eos albos, & mundos decenter, ac reuerenter à cunctis haberi, deferri, ac custodiri præcipitur. Sic statuit Gregorius XIII. in quodam motu proprio, qui incipit: *Omni certè studio.* Ergò excommunicationis pœnam incurrit qui Agnos Dei *venales* proponit, aut tenet: Certè texcus absolutè de venditioue loquitur, & an fiat circa forman, an circa materiam solùm non distinguit. Ergo prohibetur venditio etiam ratione materiæ. Sic Azor. *tom. 1. l. 9. cap. 9. quæst. 4.* addens, nisi ad vsus sacros vendantur.

709 Illam excommunicationem non incurrit. Quias motus ille proprius intelligendus est de venditione simoniaca, qualis est, si ratione benedictionis vendantur, aut pluris ratione illius: secus si ratione solius materiæ, ex qua confici untur, & expensarum in eis conficiendis, & è Roma apportandis, vendantur. Quia nil inuenitur in eo motu proprio continens specialem prohibitionem venditionis, quæ aliàs non es set simoniaca; sed solum vendentibus excommunicationem indicit. Ità Sanch. *l. 2. sum. cap. 43. numer. 29.*

710 Hoc verius es se crediderim, addens circa prohibitionem, qua nulli fas est agnos Dei pin-**[93]**gere, inficere, ac minio notare: postquam inexcommunicationem inciderunt pingentes, aut facientes pingere, non interdici, eos depictos sic tenere: neque enim ob id destrui debent. Et dum interdicitur in eo motu proprio eos Agnus Dei tenere, id infinitiuum coniungi cum dictione, *Venales,* vt constat ex contextu. Itaque interdictum est, illos venales proponere, aut tenere. Dum autem concludit Pontifex, illos habendos, deferendos, & custodiendos albos,

& mundos tantum es se, indicere, non es se pingendos, sed vt benedi cuntur à Pontifice, custodiendos. At vbi peccando depicti sunt, non interdieit, eos tenere.

PROBL. CXLVII.

Sine leui saliem piaculo laiti pos sunt, & non pos sunt Agnos Dei tangere.

711 MInimè pos sunt. Quia id vel Clericis minorum ordinum interdicitur. Non enim sola oratione Pontificia sunt sacri, ac benedicti: sed oleo etiam sacro, & chrismate, instar calicum consecrantur. Quarè sicut hac ratione solis Subdiaconis fas est, tangere calices, sic & Dei Agnos. Ergo piaculumerit, eos à laico tangi sic Azor. *to. 1. l. 9. c. 6. q. 3.* Addit Doctor laicos non grauiter peccare, si absque contemptu tangant, senit ergo saltem leuiter tangendo delinquere.

712 Pos sunt quidem. Quia vsus obtinuit, vt à laicis etiam fœminis tangantur. Pos sunt igitur vel sine leui peccato à laicis contingi. Ita Sanc. *l. 2. cap. 43. num. 27.* & alij Neoterici.

Probabilem Santij sententiam admodum, 713 es se reor. Ast primam elegerim, nempè delinquere laicos qui sine neces sitate Agnos Dei contingunt: sed hunc contractum culpam venialem non excedere. Delinquunt inquam. Quia quod non licet Clericis non Subdiaconis ob chrismatis reuerentiam, fas non est laico licere. At venialis est culpa solummodo Quia Sotus *in 4. dist. 13. quæst. 2. art. 3. ad. 3.* quem multi sequuntur docet etiam fœminas tangere Corporalia, & Calices absque contemptu aut nullam es se culpam, aut leuis simam venialem. Quare Agnos Dei tangere à fortiori culpam venialem minimè excedet.

CAPVT XXXI.

Circa Tentationem Dei.

PROBL. CXLVIII.

Tentat, & non tentat Deum, qui miraculoso es sectu vult, vt Deus suam voluntatem manifestet circa aliquem futurum euentum.

714 PRopriè Deum non tentat. Quia non fit hæc probatio de aliqua Dei perfectione; sed de aliquo obiecto suæ voluntatis, cuius dubitatio per se mala non est. Sic Valent. *2. 2. d. 6. quæst. 14. punct. 1.*

715 Deum propriè tentat, si mediis indebitis diuinam voluntatem velit explorare. Quia inter homines, qui voluntatem alterius, eiúsque amorem explorare curat medio indebito, tentare eum dicitur: Ergo etiam respectu Dei erit tentatio. Ità Palaus *tom. 3. tract. 17. d. 2. punct.*

1. num. 3. Caiet. *sum. vers. Tentatio.* Suar. *tom. 1. de Relig. tract. 3. l. 1. cap. 2. num. 16.* Sanch. *l. 2. sum. cap. 34. num. 8.* ex D. Thom. *2. 2. quæstion. 97. art. 1.*

716 Hanc partem probabiliorem es se reor, memor Dominicæ tentationis. Nam cum diabolus postulas set, vt Christus sese deorsum ageret, non intendit, Christus Dei potentiam experiretur liberatoris, sed affectum, & amorem, ideóque dixit: *Angelis suis mandauit de te, vt custodiant te in omnibus viis tuis. Mat. 4.* Ac si diceret: Bene potes te deorsum immittere diuinæ hærens prouidentiæ, & amori, qui non permittet, te aliquo affici detrimento. Christus verò responditiscriptum est, *Non tentabis Dominum Deum tuum.* Ergo sola indebita probatio amoris, & voluntatis diuinæ est vera tentatio.

PROBL. CXLIX.

Tentatio interpretatiua aut virtualis Dei absque infidelitate contingens, potest, & non potest venialis es se culpa, ex materiæ paruitate.

717 EX *sect. 1.* recolo, duplicem es se Dei tentationem, aliam cum infidelitate coniunctam, aliam absque infidelitate; háncque vel es se formalem, & expres sam, vel interpretatiuam seu virtualem. Formalis est, cum ex intentione formali, expres sámque probandi aliis aliquam diuinam perfectionem, præsumptiúve quis petit medium aliquod vanum, & extraordinarium. Interpretatiua seu virtualis tentiatio est, quando ex facto seu petitione rei alicuius, sufficienter interpretatur quis velle de Deo eiúsque perfectione, aut voluntate capere experimentum. Nam cum illa petitio aut factum ad nihil aliud pos sit desetuire nisi ad probandam Dei potestatem, ac bonitatem: qui sic petit, & agit, diuinam potestatem, ac bonitatem probare interpretatur. Hoc autem contingit, quoties relictis mediis à diuina prouidentia præordinatis, extraordinaria quis intentat; verbi gratiâ si intentet: Deum in alicuius veritatis confirmationem miraculum aliquod absque neces sitate operari. Quæsierim itaque an tentatio hæc interpretatiua Dei absque infidelitate contingens pos sit es se ex paruitate materiæ veniale peccatum? Scio enim omnes Doctores id de tentatione expres sa cum infidelitate coniuncta abnegare.

718 Potest quidem ex leuitate materiæ venialis es se. Quia si ex sola curiositate videndi aliquod mirabile opus, à Deo quis peteret, vt illud comprobaret Fidei veritates, non videretur mortaliter delinquere: nam talis petitio non videtur **[94]** grauem habere deordinationem. Item si leui, morbo oppres sus nollet medicaminibus vti, sperando vanè salutem à Deo absque miraculi petitione, non censebitur mortaliter delinquere, sed venialiter solùm vt docet Sanch. *l. 2. sum. cap. 34. num. 5.* Ergo tentatio Dei, quæ absque infidelitate contingit, sæpè est veniale piaculum. Sic Tolet. *l. 4. cap. 19. num. 7.* Sayr. *in Claui, l. 4. cap. 7. num. 14.* Valent. *2. 2. d. 6. quæst. 14. punct. 2.* Les si. *l. 2. cap. 45. numer. 4.*

719 Non potest tentatio Dei interpretatiua huiusmodi venialis es se ex materiæ leuitate. Quia tota malitia huius tentationis æquanimiter procedit in signo leui expostulato in leuis periculi liberationem, ac procedit in signo graui pro grauis periculi liberatione expostulatio: sed cum graue signum pro liberatione grauis periculi indebitè expostulatur, omnes docent, peccatum mortale committi: Ergo etiam committitur, cum leue signum pro leui periculo expostulatur. Maiorẽ probo: Quia malitia huius vitij in eo si a est, vt opus quis faciat, quod ad nihil aliud

est vtile, nisi ad probandam Dei bonitatem, & potestatem: sed ad probationem impertinens est es se opus graue, vel leue magnum, vel minimum: quodcúmque enim illud sit, si ex illo quis interpretatur, diuinam potentiam examinare, tota malitia & deordinatio tentationis in illo consistit. Ita Suar. *tom. 1. de Relig. tract. 3. l. 1. cap. 2. num. 16.* Et ex parte Sanch. *l. 2. sum. cap. 34. n. 1.* Palaus *tom. 3. tract. 17. d. 2. punct. 1. num. 9.*

720 Hanc eligo sententiam. Nam si tota tentationis malitia consistit in eo, quod diuina potentia videatur examinationi, & probationi subiici, effectu sperato: quo effectus leuior sit, eo maior videtur diuinæ pocentiæ iniuria irrogari. Siquidem signo viliori examinatur, & probatur. Prætereà committens se leui periculo, & sperans à Deo liberationem: vel illam sperat medio aliquo naturali secundum ordinem à diuina prouidentia statutum; & sic non peccat: vel illam sperat, mutatione aliqua causarum naturalium, & alteratione statutæ prouidentiæ: Ergo nequit intelligi, quomodo signum sperare leue sit. Expende quæso finem, qui in hac interpretatiua Dei tentatione intercedere potest: & ex illo colliges satis eius malitiam. Finis námque vanus est, & illicitus; quia solum est, vel tuæ curiositati, vel temeritati satisfacere. Nam si absque neces sitate vis; vt Deus miraculo comprobet aliquam fidei veritatem, tacitè prætendis, vt Deus tuam vanam curiositatem foueat: Efficere ergo Deum authorem, ac cooperatorem vanæ curiosita tis, etiam medio signo aliquo leuis simo, grauis irreuerentia est, & longè à diuina maiestate aliena. Idem dixerim si te vitæ, periculo exponas, sperans, à Deo miraculosè es se liberandum, tacitè enim vis tuam à Deo temeritatem foueri. Ergo in hoc vitio materiæ leuitas dari non potest.

PROBL. CL.

Purgatio, seu probatio illa innocentiæ in qua dabatur Eucharistia suspectis de crimine, vt illa sumpta se immunes es se à crimine ostenderent: per se licua est & per se non est licita.

721 SVppono, prohibitam es se probationem illam vulgarem ferri candentis, vel feruentis aquæ, quæ olim erat in vsu ad explorandam aliquam veritatem alicuiúsque innocentiam *cap. Memento, cap. consuluisti, cap. Monomachiam. 2. quæst. 5. cap. 1. & 2. de purgat. vulg. cap. Fx tuarum, de purgat. canoni.* Quia est probatio aliena ab statuta prouidentia, cum per illam spectetur miraculosus effectus à Deo non determinatus. Suar. *tom. 1. de Relig. tract. 3. l. 1. c. 3. num. 8.* Les si. *l. 2. cap. 45. dub. 1. num. 3.* Sanch. *l. 2. sum. cap. 34. num. 12.* Talis enim probatio verè est tentatio Dei. Neque obstat, Deum sæpè similem purgationem confirmas se miraculis, vt variis exemplis comprobat Delrius *l. 4. disq. Mag. c. 4. q. 1. sect. 3.* Quia id fieri potuit tùm ex speciali Dei instinctu, tum ex quadam simplicitate, & ignorantia, tùm vt innocentia aliqua manifestaretur: tametsi peccatum in tali probatione es se commis sum. Nec etiam obstat, quod mulier deprehensa in adulterio aquis pelagi purgabatur *Num. 5.* Quia iam illud medium à diuino prouidentia ad illud effectum erat eo tempore ordinaturm, eáque de causa illo vtentes non prætendebant veritatem adulterinis mediis comprobare; sed medio ab ipso Deo ordinato: Ergo nulla es se poterat Dei tentatio. Et idem est, quoties ex diuino instinctu, seu speciali reuelatione quis aliquem mira culosum effectum expostulat. Quia tunc

à Deo petit, quod ipse vult à se postulari: Non igitur eum tentat. Quæsierim vero, num purgatio illa, aut probatio innocentiæ per Eucharistiam, in qua suspectis de crimine cœlestis panis porrigebatur, vt eo sumpto sese purgarent: (cuius meminit Concilium Bonaciense *c. 15.* & refertur *c. sæpe. &c. vlt. 2. q. 5.*) licita fuerit?

722 Non fuit licita. Quia manifestè est Dei tentatio. Et Concilium illud eam approbans, vtique prouinciale, errauit: ac per noua iura est correctum. Sic D. Thom. *3. part. quæst. 80. a. 6. ad 3.* Valent. *2. 3. d. 6. quæst. 14. punct. 1.* Sayr. *l. 4. cap. 7. num. vlt.*

723 Licita fuit illa probatio, maximè authoritate Iudicis Ecclesiastici effecta. Quia nulla ibi Dei tentatio inuenitur, cum non speretur ex sumptione Eucharistiæ effectus aliquis miraculosus. Ita nonnulli Doctores, quos, pres so nomine memorat Delrius *l. 4. cap. 4. quæst. 3.* Fauet Suat. *citat. cap. 3. fine,* & Sanch. *vbi sup. numer. 13.*

724 Existimo his Doctoribus hærens, nullibi specialiter eiusmodi probationem es se prohibi tam, nisi in quantum generatim prohibentur omnia peregrina iudicia *in cap. ex tuarum, de purgat. canon.* Neque vllam es se propriè Dei tentationem, si ex Eucharistiæ sumptione effectus aliquis miraculosus non speratur. Potius **[95]** enim videtur Eucharistia dari quasi in testimonium, & iuramentum innocentiæ. Attamen monuerim, neque hoc modo dari Eucharistiam oportere, ob sumptionis indignæ periculum.

CAPVT XXXII.

Circa Blasphemiam.

PROBL. CLI.

Dictum contumeliosum debet, & non debet falsitatem continere ad Blasphemiæ rationem.

725 REcolo Blasphemian es se contumeliosa verba de Deo dicere. Quæ quidem corde, ore, & scriptura proferri pos sunt: sicut omnibus illis modis contingti Dei laus, & honoratio, cui Blasphemia opponitur. Cum ergo laus diuina corde, ore, ac scripto fieri pos sit; eisdem instrumentis Blasphemia potest perpetrari. Vt ait D. Thom. *2. 2. quæst. 13.* quem omnes sequuntur. Quæsierim autem, num hoc dictum contumeliosum debeat ad rationem Blasphemiæ continere falsitatem?

726 Debet quidem. Quia Blasphemia Fidei confes sioni opponitur, vt tradit D. Thom. *citat. art. 1. & 4.* Sed quidquid Fidei opponitur confes sioni, falsum continet. Ergo Blasphemia falsum debet continere. Sic Angelicus Doctor *vbi supr.* Caiet. *ibi.* Arag. *corollar. 3.* Bannes *notab. 2.* Valent. *2. 2. d. 2. quæst. 13. punct. 1.* Tolet. *l. 4. cap. 13. num. 6.* Simanc. *de cathol. instit. tit. 8. num. 2.* Sanch. *l. 2. sum. cap. 32. num. 6.*

727 Minimè debet. Quia verbum in Deum prolatum sufficient in ratione Blasphemiæ completur, si contumeliosum sit: sed hoc es se potest, licet nullam contineat falsitatem: vt si Deo malum aliquod quis imprecetur, Christi membra irreuerenter proforat: imprecatio enim illius mali, & horum indecora prolatio, nullam falsitatem continet; quia nihil falsum

enunciatur: & tamen sunt Blasphemiæ: Ergò Blasphemia es se potest absque falsitate. Ità Suar. *tom. 1. de Relig. tract. 3. l. 1. cap. 4. num. 9.* Azor. *tom. 1. l. 9. cap. 28. quæstion. 1. & 2.* & alij.

728 Existimo, quæstionem ferè es se de nomine: Nam omnes ferè Doctores conueniunt, Blasphemiam es se non solùm verbum enuncians de Deo falsum; sed etiam verbum enuncians verum, si contumeliose proferatur. Quod autem, quia in actu exercito tale verbum Deum conten. nit, & per ipsum indicatur Deum es se centemptibilem, debeat dici, falsitatem continere: videtur planè de nomine quæstio. Fateor tamen cum Castro Pal. *tom. 3. tract. 17. d. 2. punct. 2. num. 2.* nimis impropriè ob eam causam Blasphemiæ falsitatem attribui: aliàs etiam odio Dei falsitas es set tribuenda. Quia appetit id, quod Deo nunquam conuenire potest. As sero igitur, de ratione Blasphemiæ non es se falsitatem; sed contumeliam, quæ quomodocùmque verbis contigat, Blasphemiam es se.

PROBL. CLII.

Blasphemia potest, & non potest in solis factis, & signis ades se.

729 DIxi *Probl. proximo,* Blasphemiam non exigere externam in Deum loquelam, sed solam internam sufficere. Vt cum quis concipit per simplicem quandam intellectus apprehensionem Deum es se, quod non est: aut non es se, quod est. Atque hæc dicitur Blasphemia cordis: dum verò in loquelam prorumpit, oris Blasphemia dicitur. Vt D. Thom. *2. 2. quæst. 13. art. 1.* docet. Quæsierim verò, an solis actibus, vel signis pos sit etiam es se Blasphemia?

730 Potest quidem. Quia non minus factis, & signis, quam verbis praua voluntas ostenditur. Vt si quis imagines conculcet, aut expuat. Sic, citato Beda, Castro *l. 1. de iusta hæretic. punit. cap. 22.* Cordu. *in quæstionar. l. 1. quæst. 17. §. 15. not ab.*

731 Non potest Blasphemia propriè in factis aut signis consistere, sed in solis verbis mente, ore, vel scripto prolatis. Quia Blasphemia laudi diuinæ opponitur, quæ solis verbis exhibetur; etsi honor quibuscúmque verbis, vel factis. Ita Suar. alios referens, *tom. 1. de Relig. tr. 3. l. 1. cap. 4. num. 4.* Sanch. *l. 2. sum. cap. 32. num. 5.*

732 Veriorem hanc partem existimo. Quia Blasphemia communiter vitium linguæ vocitatur. Et quia alias idoloatria & similia vitia postent dici verè Blasphemiæ: cum facto ipso negent verum Dei cultum, illúmque creaturæ attribuant.

PROBL. CLIII.

Blasphemia in Deum differt, & non differi specie à Blasphemia in Diuos.

733 SI in Sanctos Blasphemiam iactes absque respectu, & ordine expres so ad Deum, (vt communiter contingit) illa inhonoratio specie differt à Bla phemia in Deum directè prolata. Quia illa inhonoratio opponitur Duliæ, non Latriæ, nam destruit directè honorẽ

debitum Sãctis, non debitu Deo: At Dulia est cultus specie diuersus à Latria: Ergo & hæ inhonorationes. Sic Suar. *tom. 1. de Relig. tr. 3. l. 1. cap. 5. n. 6.* Les si. *l. 2. cap. 45. dub. 5. num. 33.* Palaus *tom. 3. tr. 17. d. 2. num. 2.*

734 Specie non differunt. Quia vtráque Blasphemia est contrarja virtuti Religionis. At vnius speciei est tribuens cultum Deo & Sanctis propter Deum. Ergo vnius speciei est Blasphemia, qua Deus in se, vel in sanctis suis Blas - **[96]**phematur. Sicut vnius speciei est iuramentum, quo iuratur per Deum in se ipso, vel vt in Sanctis relucet. Ita Caiet. *sum. vers. Blasphemia, & 2. 2. quæst. 13. art. 1.* Valent. *2. 2. d. 1. quæst. 13. punct. 1.* Petrus de Ledes. *tom. 2. sum. tract. 1. cap. 9. concl. 5.* Sanch. *l. 2. Decal. cap. 32. numer. 38.* Azor. *tom. 1. l. 9. cap. 28. quæstion. 10.*

735 Probabilius putarim specie differre. Necargumentum de iuramento obstare reore. Quia per sanctos, vt à Deo distinctos, iurari non potest. Quia non sunt testes infallibiles veritatis: at benè pos sunt honorari cultu Duliæ, & consequenter dehonestari.

PROBL. CLIV.

Omnes Blasphemiæ in ratione Blasphemiæ differunt specie, & specie con differunt.

736 QVæstio est, an Blasphemia, qua de Deo perfectionem quis abnegat, vel qua illi tribuit, quod non debet, vel qua malum illi imprecatur, vel indecore nominat: specie differant? Differunt quidem. Quia Blasphemia, qua Dei potentia, seu bonitas abnegatur, differt planè ab ea, qua quis Deo imprecatur malum: prior enim Blasphemia contrà fidem, posterior verò contrà Religionem videtur militare: & in ratione Blasphemiæ specifica malitia alia est de Deo abnegare quod est, quam ei malus cuius capax non est, imprecari. Sic nonnulli, quorum sententiam Palaus probabilem es se innuit, siquidem contrariam adstruens, ait: *Respondeo, satis probabile es se specie conuenire, si solùm malitia Blasphemiæ consideretur.* Sic ille *tom. 3. tract. 17. d. 2. punct. 2. num. 3.*

737 Specie non differũt. Quia tota malitia Blasphemiæ sistit indiminutione diuini honoris: quod autem his, vel illis verbis contingat, materiale est: & ad rationem formalem Blasphemiæ per accidens. Sicuti inter homines contingere videtur, in quos si varia contumeliosè verba proferantur, omnia illa eiusdem speciei es se, quis abneget? Vr ait Azor & Sa apud Palaum *citatum.* Ita Caiet. *2. 2. quæst. 13. art. 1.* Bannes *ibi, notab. vltim.* Aragon. *fine.* Valent. *d. 1. quæst. 10.* Sanch. *l. 2. sum. cap. 32. num. 38.* Les si. *l. 2. cap. 45. dub. 5. num. 32.* Palaus *vbi sup.* Bonac. *d. 3. de primo Decal. præc. quæst. 8. punct. 4.*

738 Quocúmque modo Blasphemiæ proferantur, siuè enunciatuè siuè optatiuè, siuè imperatiuè, siuè per modum maledictionis, siuè contumeliæ, siue irrisionis, siue detractionis (omnibus enim hisce modis scio pos se Blasphemiam perpetrati) Blasphemiæ in ratione Blasphemiæ vnius sunt speciei. Quia omnes illæ in hac ratione specifica conueniunt, quæ est tribuere Deo, quod ipsi non conuenit, vel quod conuenit, abnegare. Porrò pos se Blasphemias aliundè specie differre non abnego. Nam ea, quæ continet hæresim, manifestè differt specie ab illa, quæ non continet, non tamen in ratione blasphemiæ, sed ratione hæresis adiunctæ. Quod ego cum Santio intelligo, etiamsi deficiat as sensus internus hæreticus. Nam illa hæresis externa opponitur directè & propriè confes sioni externæ Fidei: at Blasphemia directè

& propriè Religioni. Erunt Ergo duo peccata specifica diuersis specie virtutibus opposita. Similiter est distincta species, vbi Blasphemia ex odio Dei formali procederet. Quia vltra speciem Blasphemiæ est ibi formale Dei odium charitati oppositum. At vbi non ex hoc odio procederet, sed ex ira, & tædio, etiam si Blasphemus haberet animum derogandi diuinæ maiestati, ac ipsi conuitia illa inferendi, non es set distincta Blasphemiæ species: sed hæc es set multo distincta Blasphemia. Quia hæc iniqua voluntas siuè formalis, siuè virtualis & implicita, est de ratione Blasphemiæ; quare diuersam speciem minimè constituit.

PROBL. CLV.

Explicanda est, & non est in Confessione Blasphemiarum diuersitas, vel in Deum, vel in Diuos.

739 EXplicanda est. Quia si in Deum sint, aut mutant speciem, aut saltem aliæ sunt aliis grauiores: sed aut speciem mutant, aut intrà eandem speciem addunt grauitatem: Ergò neces sariò sunt in confes sione sigillatim aperiendæ. Sic nonnulli, qui existimant, (innuente Palao *tom. 3. tract. 17. d. 2. punct. 2. num. 3.*) Blasphemias in ratione Blasphemiæ pos se speciem mutare: & Doctores plurimi, qui docent circumstantias aggrauantes intrà eandem speciam es se fatendas.

740 Explicanda non est. Quia probabilius longè Blasphemias in Deum vnius speciei es se: & Blasphemias in Diuos ex sententia satis probabili, diuersam speciem non constituere: aggrauantes autem circumstantias in sententtia probabiliore non es se neces sariò in confes sione manifestandas. Ita Palaus *citat. num. 4.* Sanch. *l. 2. Decal. cap. 2. num. 39.* & alij.

741 Equidem si sustineamus opinionem illorum, qui affirmant, circumstantias aggrauantes intra eandem speciem neces sario explicandas non es se, sed solummodo eas, qui speciem mutant: & insuper defendamus, omnes Blasphemias tam in Deum, quam in sanctos eiusdem es se speciei: non tenebitur Blasphemans illas distinguere Verùm quia longè probabilius es se iudicauimus contumeliam in Sanctos prolatam, specialem habere malitiam Duliæ oppositam, eo quod Sanctus dignus honore dehonestetur, siue illa dehonestatio Blasphemiæ coniuncta sit, siue non: ideò existimarim, (etiam posita illa sententia quod solùm circumstantiæ mutantes speciem debeant neces sariò in Confes sione manifestari) huiusmodi Blasphemum teneri, hanc diuersitatem in Confes sione aperire. Reliquas verò Blasphemias in Deum prolatas sustineri potest, posita illa sentenia, opus non es se distinguere eo quod eiusdem speciei sint, neque in ratione Blasphemiæ notabiliter Confes sarij iudicium mutare videantur. Mecum Les si. *l. 2. c. 45. dub. 5. num. 33.* & Suar. *tom. 1. de Relig. cap. 45. num. 39.*

[97] PROBL. CLVI.

Hæreticales blasphemiæ sunt, & non sunt hæ: Denego Deum, Dengego Crucem, Denego Euangelia, cum non

absolutè, sed conditionatè quis profert eas, ad alicuius rei testificationem. v. gr. Denego Deum, si ita non est.

742 NOn sunt blasphemiæ hæreticales. Quia de ratione hæreticalis blasphemiæ est, expres sa significatio falsi: sed ex vi talis propositionis falsum blasphemus non significat: non enim dicit, Deum non es se; sed offert, se dicturum casu, quo as sertum aliter contingat: Ergo hæreticaliter non blasphemat, sed offert blasphemare. Sic Salazar *de vsu & consuet. c. 5. num. 28. vers. Vndè pos sumus.*

743 Sunt hæreticales blasphemiæ Quia blasphemus ille non offert de futuro Deum abnegare, sed de præsenti negat, casu quo aliter se res habeat, quam affirmat. Conditio enim non apponitur ex parte negationis, sed ex parte rei affirmatæ. Negare autem, Deum existere etiam sub conditione cuiuscumque obiecti, est negare, quod Deo est proprium, scilicet, existentiam à quolibet obiecto creato independentem: Ergò qui sic loquitur, hæreticaliter blasphemat. Ita Les si. *l. 2. c. 45. dub. 5. n. 27.* Sanch. *alios referens, l. 2. Sum. c. 32. num. 24.* Azeue. *l. 8. recopil. tit. 4. lege 1. num. 14.* Couarr. *de pact. p. 1. §. 7. num. 9.* Roias *de hæret. p. 2. as sert. 12. num. 173. & 174.* Palaus *tom. 3. tract. 17. d. 2. punct. 3. num. 3.*

744 Certè si hæc verba blasphemiæ proferantur: *In Deum non credo, vel Deus est iniustus, si res hæc non est vera, vel nisi te percus sero,* licet primo intuitu hæreticalem blasphemiam es se non videantur: quia conditionalis nihil ponit in es se planè es se crediderim. Quia fidei diuinæ omnimodo firmitas abnegatur: cum significetur quasi pendens à conditione contingenti. Et includitur tacita affirmatiua propositio negandę fidei vel iustitiæ diuinæ in eo euentu, in quo non sequatur vindicta illa percus sionis: vel veritas illius rei, quam ille affirmat.

PROBL. CLVII.

Hæ propositio: Hoc est verum sicut Deus est in cœlo, vel natus ex Virgine, Credi potest sicut Euangelium: blasphemia est, & non hæreticalis.

745 ASsolet quis huiusmodi propositionem proferre, qua quidem creata veritas seu certitudo diuinæ veritati, seu certitudini comparatur. Quæsierim, num hæreticalis blasphemia sit? Est quidem. Quia illa comparatio diuinæ veritatis adducitur ad firmandam veritatem obiecti creati: hęc autem firmari intenditur æquãdo veritatem obiecti creati cum diuina: Ergo perpetratur blasphemia non qualiscumque, sed hæreticalis, quæ in eo sita est, vt creaturæ tribuatur, quod Creatoris est proprium. Sic Couarruuias *de pactis. 1. p. §. 7. num. 9. vers. 11.* Suar. *lib. 1. de blasph. cap. 6. num. 12.* Barbosa *p. 3. de potest. Episc. alleg. 50. num. 92.*

746 Non est hæretica blasphemia. Quia nunquam, aut rarò quis habet intentionem adæquandi infallibilitatem & certitudinem diuinæ veritatis cum creata: sed solùm vult illi aliquam similitudinem adiicere, vsurpareque diuinam veritatem ad hyperbolicam locutionem, & exaggerationem, non ad æqualitatem. Ita Medi. *l. 1. Sum. cap. 14. §. 2.* Alcozer *Sum. c. 15.* Bonac. *d. 3. de præc. 1. qu. 8. puncto 2. num. 13.* Sanch. aliis relatis, *l. 2. Sum. cap.*

32. num. 31. Azor. *p. 1. l. 11. c. 3. qu. 2.* Ludou. Lop. *p. 1. instruct. c. 282.* Palaus *to. 3. tr. 17. d. 2. pun. 3. n. 4.*

747 Profectò crediderim, horum verborum malitiam omnino pendere ex proferentis intentione. Si enim proferens vellet æqualem cum Deo certitudinem, & infallibilitatem obiectis creatis tribuere, proculdubio bla phemus hæreticus es set. At si non æqualem certitudinem eis tribuere inendit sed similitudinariam: nec hæreticus, nec blasphemus erit. Igitur existimo, nec es se blasphemum, nec culpam lethalem committere illa vsurpantem verba, dum non constat de blasphemo hæreticali illo animo, omnino æquiparandi. Monet sic Sanctius.

PROBL. CLVIII.

Hæc propositio: Renego D. Petrum, Antonium, &c. est, & non est hæreticalis blasphemia.

748 NOn est. Quia non negatur de Sanctis aliqua veritas ad Fidem pertinens: ideò Inquisitores de huiusmodi blasphemia non cognoscunt. Sic Sanchez *l. 1. Decal. cap. 32. numero 36.*

749 Est quidem hæreticalis blasphemia, maximè si negatio es set de his Diuis, de quibus per sacram Scripturam constat Sanctos es se, & cum Christo regnare. Quia hos denegans, denegat existere, es seque beatos, sed hoc est negare quandam Fidei veritatem, cum sit de Fide Diuum Petrum (v. gr) existere, es seque beatum. Ergò Prætereà tacitè negat Ecclesiæ propositionem es se infallibilem. Ita Palaus *tom. 3. tract. 17. d. 2. pun. 3. num. 5.*

750 Amicis simi Palai hæreo sententiæ, quam probabiliorem es se iudico: Nec enim obstat, Inquisitores de hisce blasphemiis non cognoscere. Quia fortè id gerunt, eo quod illis exploratum non sit, hæreticales es se.

PROBL. CLIX.

Hæ propositio, aut iuramentum: Per vitam Dei, Per vitam D. Petri: est, & non est blasphemia.

751 PRæmitto blasphemias non hæreticales ad duo genera reduci. Primum est, in quo aliquid **[98]** malum Deo, vel Sanctis quis imprecatur. Secundum, in quo indecorè, & inhonestè aliquid ipsius audet nominare. Ed primo capite sunt blasphemiæ *Tadeat Deum, Deum pœniteat, sit maledictus.* At cum flagellum Dei tabernaculo appropinquare non pos sit, grauis sima blasphemia est, ea illi optare, & imprecari. Suar. *l. 1. cap. 4. num. 7.* Idem est, si quis dicat, *Siue Deus velit, siue non velit, hoc sum facturus:* quod vulgò dixeris: *Aunque le pese à Dios, ha de ser esto.* Saltem enim ex modo dicendi eius potentiæ derogatur. Tolet. *l. 4. c. 13. n. 6.* Quæsierim verò, an sit blasphemia, iurare per vitam Dei, per vitam D. Petri, aut aliorum Sanctorum?

752 Blasphemia est. Quia est iuramentum execratorium, & hunc reddit sensum: Pereat Dei vita, illamque vltioni, ac vindictæ adstringo, si res ita non sit. (idem de Sancto dixerim.) Quidergo magis blasphemum es se potest, quam vitam Dei, aut Sanctorum tùm defectioni, tùm vltioni exponere? Sic Suar. *tom. 1. de Relig. tr. 3. l. 1. cap. 5. num. 8.* Bonac. *d. 3. de præc. 1. Decal. qu. 8. pun. 2.* Couar. *de pactis, p. 1. §. 7. num. 9.* Azor. *tom. 1. l. 11. c.p. 3. qu. 2.* Sanch. *l. 2. Decal. cap. 32. n. 15.* Menoch. *l. 2. de arbitrar. casu 375. mum. 12.* & alij communiter.

753 Blasphemia non est. Quia probabile est hasce propositiones, *Per vitam Dei, Per vitam Petri,* non es se iuramenta execratoria, sed as sertoria simpliciter: sicut si diceres, *Viuit Deus, viuit d. Petrus.* Adducit enim sic iurans Deum viuentem, & resplendentem in vita sua, seu D. Petri in testem. Ergo probabile etiam erit, non es se blasphemiam. Ita Decius defendit, cuius sententiam probabilem es se Palaus as serit *tom. 3. tract. 17. d. 2. pun. 3. num. 6.*

754 Existimo, non carere probabilitate hæc iura. menta blasphema non es se ob secundæ sententiæ fundamentum. Ast ego cum Palao primam sententiam longè probabiliorem es se iudico, siue per Dei vitam: (quod horrent aures) siue per vitam alicuius Sancti iuramentum fiat: nam qui sic iurat, denotat vel Deum, vel Diuos vitam pos se amittere, quod admodum blasphemum est. Attamen non abnego, pos se aliquandò intentione iurantis huiusmodi as sertionem à blasphemia liberari: sed non à graui crimine ob audientium scandalum. Porro de illis verbis: *Pesia tal, Reniego de tal, Por vida de tal, Mal aia tal,* &c. absque Dei expres sione, vel Sanctorum, vt sint blasphema, pendere putarim ex proferentis intentione: & in externo foro ex circumstantiis: præsumendum tamen, non es se ex animo blasphemandi prolata. Quia illamet continentia, & suppres sio nominis Dei, aut Sanctorum, indicat, nolle huiusmodi verba de Deo, aut de Diuis intelligi. At in casu dubio, haud est gerenda interpretatio inferens delictum, sed potius ab illo excusans. Vnde grauis scandali ansa externè non datur.

PROBL. CLX.

Blasphemia est, & blasphemia non est creaturarum maledictio.

755 BLasphemia est. Quia videtur Deus ipse in eis maledici: qui autem maledicit creaturam eam maledicit vel ob malitiam qua noxiè operatur, vel in quantum creatura est. At licet in creaturis rationalibus pos sit es sehuiusmodi pręcisio, quia ex malitia damnum valent inferre: in irrationalibus nequit fieri. Vnde eas maledicere ex intentione, blasphemia est: tunc enim maledictio refunditur in Creatorem. Sic D. Tho. *2. 2. q. 76. a. 2.* Tolet. *l. 4. c. 13. n. 11.* Les si. *l. 2. c. 45. dub. 5. n. 29.* Bonac. *d. 3. de præc. 1. Decal. q. 8. pun. 2. n. 5.*

756 Non est blasphemia. Quia non solum respectu creaturarum rationalium, sed etiam irrationalium potest geri illa præcisio, vt scilicet maledicantur non vt sunt Dei creaturæ, sed propter incommodum, quod inferunt. Et quisnam est tam infanda iracundia percitus qui rationales aut irrationales creaturas quatenus creaturæ sunt, maledictione audeat vulnerare? Ita Palaus *to. 3. tr. 17. d. 1. pun. 3. n. 6.* Sanch. *l. 2. Decal. c. 32. uum. 14.*

757 Certè si quatenus creaturæ sunt, maledicerentur homines, brutæ, & inanimatæ creaturæ, blasphemiam es se grauis simam non dubito; quia tunc maledictio in Creatorem

refunderetur. Ast si creaturæ siue rationales, siue irrationales, sine respectu ad Deum maledicantur blasphemia non erit: imo nec est peccatum mortale, sed veniale tantum, si absit alterius iniuria, vel absque animo fiant. Et in hoc sensuiudico proculdubio, primæ sententiæ Doctores loqui. Vnde Problema neces sum est cortuere. Addo cum Les sio, nullum es se peccatum, si creaturæ maledicantur, quatenus nobis occasio peccandi, vel alicuius grauis calamitatis extitere. Quia tunc non tam ipsæ creaturæ, quam occasio peccati, seu calamitatis maledicitur. Dixi, quando creaturæ sunt alicuius grauis molestiæ occasio: nam ob leuem molestiam non licebit sic maledicere; aliàs multi maledicentes animalia, ventos, pluuias, à peccato excusarentur: quod dicendum non est. Tametsi regulariter loquendo solùm peccatum veniale patrabunt; quia si animalia sic noxia non sint, abest animas, vt talis maledictio executioni mandetur.

PROBL. CLXI.

Blasphema sunt, & non sunt blasphema iuramenta, Per corpus Dei, Per Dei sanguinem, per caput, per capillos, per pedes.

758 BLasphema sunt. Quia denotatur, Deum in sua diuinitate hæc membra habere. Deus namque absolutè prolatus, non pro Christo, sed pro tota Trinitate sumitur: & consequenter iam attribuitur ei quod non habet. Sic grauis simi Doctores apud Farinac. *l. 1. pract. q. 20. n. 18.* quos ipse sequitur.

759 Non sunt blasphema, si cum debita reuerentia proferantur. Quia postquam Verbum Dei nostram induit mortalitatem Homo factus, cum hæc membra Deo tribuuntur, supponunt Deum non pro tota Trinitate, sed pro secunda Trinitatis persona humanitati vnita. Ita alij plures Doctores, quos Farinacius refert, & sequitur Palaus *tom. 2. tract. 17. d. 2. puncto 3. numemero 7.*

760 **[99]** Vt autem nullus apud te maneat scrupulus, secundæ hærens sententiæ, quid circa huiusmodi verba sentiam, vberius expendãm. Iuramentum per Christi Domini (horreo dictitare) pudenda, & Sanctorum horribilis blasphemia est. Qui sic iurans ex ipso iurandi modo intendit contemptibilem, & despicabilem Christum facere. Nominare autem, vel iurare per membra Christi honesta, scilicet per eius caput, corpus, & sanguinem, blasphemia erit, si per modum contemptus, aut irrisionis proferatur: eaque de causa *lex 6. tit. 4. l. 8. nouæ recopil.* præscribit, sic iurantem pœnis blasphemi plecti. At si non per modum vituperij, & conuitij: sed ad magnam veritatis exaggerationem, hæc verba vsurpentur, blasphema non erunt, & sortè (nisi adsit scandalum) culpa carebunt; quia neque in substantia, neque in modo dicendi Deo sunt ignominiosa. Mecum Syluest. *v. luramentum 2. fine.* Valent. *2. 2. d. 6. q. 7. pun. 3.* & Sanch. aliis relatis, *l. 2. Decalog. cap. 32. num. 29.*

PROBL. CLXII.

Iuramentum per intemeratam Deiparæ Virginitatem, est, & non est blasphemia.

761 BLasphemia quidem est. Quia videtur es se iuramentum execratorium, atque beatis simam Virginem, si res aliter sit, quam enunciatur. Tum quia irreuerenter eius Virginitas nominatur. Sic Couar. *de pactis, p. 1. §. 7. num. 9.* Menoch. *lib. 2. de arbitr. cap. 375. n. 15.* Azeuedo *libro 8. recopil. titulo 4. leg. 5. numero 13.*

762 Blasphemia non est. Quia ibi nec beatis sima Virgo, nec eius Virginitas execratur, nec aliquid illius ignominiose refertur: sed Deus in illa Fidei veritate in testem adducitur. Ita Sanchez *l. 2. Decal. cap. 32. num. 32.* Pala. *to. 3. tr. 17. d. 2. puncto 3. num. 8.*

763 Cum his opinor. Hoc enim in casu accidere potest, quod in iuramento per Christi Natiuitatem, eiusque mortem euenit. Quod quidem absque vlla blasphemia, imo & peccato fieri potest.

PROBL. CLXIII.

Blasphemum est, & non est blasphemum omne iuramentum falsum, vel iniustum.

764 BLasphemum non est. Quia sic iurans non æstimat, Deum pos se testem es se falsitatis, aut iniustitiæ as securatorem: neque id intendit; imo potius sperat, Deum non es se testificaturum super re illa, per aliquod euidens signum. Sic Sanch *lib. 2. Moral. cap. 32. n. 33.* ex D. Thoma, *2. 2. qu. 13. a.a. 3. ad 2.*

765 Est blasphemum. Quia qui falsò iurat, Deum testem & confirmatorem falsi efficit: & qui iurat contra iustitiam, Deum proponit as secutarorem iniustitiæ: Ergo illis verbis Deo tribuitur: quod ei nulla ratione potest conuenire: Ergo sunt blasphema. Si enim claris verbis quis diceret: Firmet Deus suo testimonio hanc falsitatem, vel iniustitiam: blasphemus procul dubio es set: sed eundem sensum habent falsa & iniusta iuramenta: Ergo blasphema sunt. Ita Palaus arguit pro hac parte, licet non omnino serat sententiam. Ait enim *Proposui dubium, tibi decidendum relinquo.*

766 Profecto tanti Doctoris amicis simi authoritate nitens, decidere audebo. Omnia iuramenta falsa, & iniusta, si speculationem spectes, Blasphema es se ob præfatam rationem, cui non obstat, quod iurans speret, nunquam Deum as serturum es se falsitatem, aut aliquo signo es se eam manifestaturum: sufficit enim, si eam as sertionem, as securationemque petat. Ast in praxi primam sententiam veriorem es se duco. Nunquam enim peierans, aut iniustè iurans reus es se blasphemiæ. aut pœnis eius subiici reputatur.

PROBL. CLXIV.

Præter fraternam correctionem iure naturali requisitam, debet, & non debet audiens blasphemantem repræhendere, siue blasphemus illa obiurgatione corrigendus sit, siue non.

767 DEbet quidem. Quia in Concilio Lateranensi sub Leone X. *ses s. 9.* dicitur. *Quicumque blasphemantem audierint, eum grauiter verbis obiurgare teneantur, si citra periculum suum id fieri pos se contingat.* At fraterna correctio non videtur es se acris obiurgatio ad emendationem delinquentis directa: sed potius ad illius punitionem, & in satisfactionem audientium: Ergò audiens blasphemantem, non satisfacit, si fraternè corrigat. Sic Les si. *l. 2. cap. 44. dub. 5. in fine.* Petr. de Ledes. *tom. 1. sum. cap. 9.* Ludon. Lop. *p. 1. instruct. cau. 51.* Nauar. *cap. 12. Sum. num. 83.*

768 Non debet. Quia esto in Concilio ius nouum statuatur, mandeturque audientibus, vt blasphemantem obiurgent, tametsi emendandus non sit: consuetudine hoc decretum est abrogatum. Vnde audientes non adstringuntur alia obligatione præter fraternæ charitatis præceptum, quo debent delinquentem corrigere, si ex correctione fructus speretur. Ita Azor. *tom. 1. l. 9. cap. 28. qu. 7.* Sanch. *l. 2. Sum. c. 32. n. 46.* Pala. *tom. 3. d. 2. p. 2. §. 4. num. 2.* Bonac. *d. 3. de præc. 1. Decal. qu. 8. punct. 1.*

769 Fateor, rem es se dubiam, num Concilium voluerit ius nouum adstruere, an solùm obligationis naturalis recordari, eamque confirmare, qua publicè peccantes arguere, & obiurgare tenemur, si ex obiurgatione fructus speratur. Neque obstat, quod expressè huius fructus non meminerit. Omisit enim, quia in omni reprehensione supponebatur, ad illius obligationem deberi fructum sperari. Vnde ex hoc capite probabilem es se satis existimo partem primam. Attamen quia video ex **[100]** consuetudine hoc decretum elle abrogatum, vt probabiliorem eligo secundum. Vnum tamen omninò certum es se crediderim, si honor diuinus periclitetur ob Blasphemiarum licentiam, & nos commode pos simus illum obiurgatione defendere grauiori, quam petit fraternæ charitatis naturale præceptum, ex præcepto Religionis obligamur. Tenemur enim hæc mala auertere, & Deum innocentis simum defendere, quoad fieri pos sit. Accepi ex Santio *citato, num. 9.*

PROBL. CLXV.

Blasphemus post condemnationem, est, & non est tanquam infamis à testimonio repellendus.

770 SVppono, audientes Blasphemiam, obligari Blasphemum denunciare, seruatis regulis, quas de correctione fraterna suo loco trademus: Hæreticales quidem Blasphemias Iudicibus Fidei sunt denunciandæ, non hæreticales verò Episcopo, vel sæculari Iudici: si Blasphemus sit laicus. Si autem vnus Iudex procedit, & pœnam delicto adæquatam imponit, non potest alius

procedere. Verùm ipso iure nulla est huic crimini pa imposita: imponenda tamen à Iudice multiplex est, tam iure ciuili, quam Canonico. Iure námque ciuili Blasphemis erat olim mortis pœna imposita, quæ non habebat locum nisi in Blasphemante ex consuetudine; sed iam hæc pœna ex consuetudine est abrogata. Iure verò Canonico variæ pœnæ impositæ sunt, Laicis *in cap. 2. de maledic.* Clericis *in cap. si quis per capillum, 22. quæst. 1.* vbi afficiuntur pœna depositionis, in Concilio Lateram. sub Leone X. *ses. 9.* & in constitutione Iulij III. quæ incipit, *In multis deprauatis,* & in alia constitutione Pij V. incipiente, *Cum prinum Apostolus.* Variæ tam pro Clericis, quam pro laicis pœnæ designantur; sed has constitutiones Suar. *tom. 1. de Relig. l. 1. cap. 7. num. 3.* vsu non es se receptas. Quaproper in punitione huiusce criminis spectandæ sunt constitutiones, ac statuta ciuitatum, & præcipuè consuetudo recepta, & iuxta eam iudicandum. Porrò pro hæreticalibus Blasphemiis abiuratio indicitur tanquam de crimine suspectis. Pro aliis seruanda est Pij. V. constitutio. Iudex verò attendere debet delicti qualitatem, vt augeat pœnam, aut illam imminuat, si autem delinquens, Blasphemiam incontiuenti retractauerit, nulla, vel leuis sima pœna est afficiendus. His præmis sis, quæsierim, num Blasphemus post condemnationem ex lege ciuili, aut Canonica repellendus sit tanquam infamis à testimonio ferendo?

771 Minimè repellendus. Quia ex iure ciuili non reputatur insamis, *l. Famos, Digest. ad leg. Iuli.* ibi: Lubricum linguæ non debet facilè trahi ad pœnam. Ex facto autem non potest dici infamis; quia hæc infamia pœnitentia, ac tetractatione criminis aboletur. Sic Bald. *cons. 152. l. 1.* quem sequuntur. Aymon. & Sauillian. quos refert Pala. *citandus.*

772 Repellendus quidem est. Quia eius testimonium non est vndequaque firmum, sed diminuitur ex delicto patrato, tametsi supplicio iam affecto. Negari enim non potest, ex obiectione Blasphemiæ testimonium aliqua ex parte imminui, neque es se ità solidum, ac si nihil obiici pos set. Ità aliis relatis Couar. *Epito. decret. part. 2. cap. 8. §. vltim. num. 7. & 8. & ad cap. Quamuis pactum, de pactis part. 1. §. 7. num. 11.* cum Alexandro, Decio, ao Thom. Grammat. Palaus *tom. 3. tract. 17. d. 2. punct. 2. §. 5. num. 6.*

773 Idem affirmo. Quia testis omni exceptione maior est ille, cui nihil obiici potest, quod suspicionem ingerat falsitatis: Ergo Blasphemus, cui hoc graue delictum obiici potest, non censetur testis omni exceptione maior. Attamen hoc intelligendum puto, dum recens fuit Blasphemia, illiúque declaratio. Nam si longum tempus transierit, verbi gratiâ duobus, vel tribus annis, in quibus constat de illo vitio es se correctum, censuerim, ob eam causam illius testimonium non infirmari, quod apertè probat primæ sententiæ fundamentum.

PROBL. CLXVI.

Domini Inquisitores cognoscunt, & non cognoscunt de Blasphemiis non hæreticalibus.

774 In vberiorem rei expositionem præmitto, quasdam Blasphemias es se hæreticales, quasdam non hæreticales. Hæreticales sunt, quæ significant, ac continent aliquid contra Fidem. Non hæreticales, quæ etsi ex dicendi modo, & in actu exercito significent contrà Fidem errorem non tamen secundum se aliquid contra Fidem affirmant. Vel clarius, tunc est hæreticalis Blasphemia, quando per verbum aliquod indicatiui modi aliquid Fidei contrarium

as seritur. Quando verò id non as seritur per huiusmodi verbum, sed optando, aut imprecando, non est hæreticalis. Exemplum hæreticalium sit: *Deus est iniustus, Personarum acceptor, Non est omnipotens. Non credo in Deum, Renego Deum. Crucem, Chrisma, Deiparæ puritatem.* Quia verba hæc per modum indicatiui important Fidei abnegationem, & infidelitatem. Quando autem de sanctis renegatur, existimo cum Santio *l. 2. Decal. cap. 32. num. 36.* non es se Blasphemiam hæreticalem. Quia non abnegatur aliqua veritas, quæ pertineat ad Fidem; sed tantùm est verbum quoddam contumeliosum in sanctos, & ideò Blasphemum. Exempla verò Blasphemiarum non hæreticalium sunt hæc. Quæcúmque Dei maledictiones, vt *Maledictus sit Deus, Tædeat Deum,* seu *Pesele à Dios. A despecho de Dios, Aunque le pese à Dios.* Quia per has Blasphemias cum indicatiui modi non sint, nil falsum de Deo dicitur, vt pos sint hæresim continere; sed tantùm prauus affectus erga Deum Blasphemantis ostenditur, volentis quidem ex modo dicendi quasi earumignominiarum reddere Deum capacem. At hęreticales es sent, si per modum indicatiuum Blasphemans Deum es se illarum capacẽ as sereret. Addo ex Suario es se Blasphemiam hæreticalẽ falsa Deo tribuere licèt non affirmẽtur; v.g. *O Deũiniustũ!* & creaturæattribuere, quod **[101]** solius Dei: vel de iis, quæ Deo conueniunt, dubitationem ostendere. Igitur iam quæsierim, vtrum Inquisitores de solis blasphemiis hæreticalibus cognoscant, an etiam de non hæreticalibus.

775 Non solum cognoscunt de hæreticalibus sed etiam de non hæreticalibus cognoscunt. Quia id habent ex potestate delegata, aut de Regni Hispanici consuetudine. Id autem pos sunt cumulatiuè cum Iudice Ecclesiastico ac seculari, ita vt inter ipsos detur præuentioni locus. Sic Castro *de iusta hæret. punit. cap. 12. fine,* Cordu. *qq. l. 1. quæst. 17. §. 15. notab. 4.*

776 De solis blasphemiis hæreticalibus Inquisitores cognoscunt: & de his priuatiuè, nempè inhibendo quemcúmque alium Iudicem Ecclesiasticum, aut sæcularem, nè de illis cognoscat. Quia cognitio, & supplicium huiusmodi blasphemiatum solummodo pertinent didirecte ad Fidei integritatem, quam Inquisitorum tribunal debet tueri. Ita Simãc. *de cathol. instit. tit. 8. n. 6.* Eymericus, & Penna, quos refert, ac sequitur Sanch. *l. 2. sum. c. 32. n. 37.*

777 Hoc certum es se putari, & minus bene Castrum & Cordubam contrarium as seruis se crediderim. Nam Ferdinand de Castro Palao de Sacro Inquisitionis Tribunali optime meritus, id ab Inquisicioribus exaudiuit, Scio, alia blasphemias mixti fori es se, ideóque dari præuentioni locum ad cognitionem causæ inter Iudicem Ecclesiasticum, & sæculatem. Vt per *cap. 2. de maledicis* docent Abbas, *ibi, numer. 9.* Couar. *de pactis, p. 1. §. 7. n. 12.*

CAPVT XXXIII.

Circà Sacrilegium crimen Religioni oppositum.

PROBL. CLXVII.

Simonia est, & non est Sacrilegium.

778 REcolo ex sect. 1. Sacrilegium sic à D. Tho. *2. 2. q. 99. a. 1.* definiri. *Est Sacræ rei violatio.* Nomine autem rei Sacræ intelligi illam, quæ lege diuina, vel Ecclesiastica in Dei est

destinata cultum. Qui ergo huic cultui contrauenerit, rem Sacram violabit, & Sacrilegium committet. Quæsierim vero, vtrum simouia sit Sacrilegium.

779 Non est. Quia illa rei Sacræ violatio debet sieri per actionem inuoluntariam illius cuius res est: cum autem contra voluntatem Dei fiat, quoties res sibi dicata malè tractatur, efficitur Sacrilegium committi: At simonia fit consentiente parte, cuius res est: Ergo simonia non est Sacrilegium. Item quia D. Thomas, & Doctores agunt de simonia separatim à Sacrilegio: Ergò innuunt, à Sacrilegio distingui. Sic Caiet. *2. 2. q. 99. a. 1.*

780 Est quidem. Quia consensus partis non tollit, quin res Sacra indecenter tractetur, & Deus in huiusmodi indecenti actione offendatur: Ergò non tollit, quin verè sit Sacrilegium, Ità glos sa ad *cap. Audiuimus 1. q. 3.* Les si. *l. 2. cap. 45. dub. 2. numer. 8.* Suar. *to. 1. de Relig. tract. 3. l. 3. cap. 1. numer. 6.* Palaus *tom. 3. tract. 17. d. 2. pun. 3. §. 1. nu. 3.* Azor. *tom 1. l. 9. c. 27. q. 8.*

781 Fateor ingenue, sacrilegium committi per actionem inuoluntariam illius, cuius res est, seu in cuius cultum est dicata, sed abnego, inde inferri, simoniãverè & propriè sacrilegium non es se: quia contra voluntatem Dei emitur, & venditur Sacrum. Neque obstat in tali venditione homines consentire. Aliàs si Episcopus consentiret, locum Sacrum profanari, res alienari Sacras, Clericos ad sæculare tribunal adduci: sacrilegium non committeretur: quod dicendum non est. Ergo consensus partis sacrilegium non tollit. Cæterum D. Tho. & Doctores de simonia separatim à sacrilegio agunt, non quod simonia sacrilegium non sit, sed quia lata simoniæ materia & specialis eius est ratio.

PROBL. CLXVIII.

Sacrilegium est, & non est sacrilegium, Legatorum retentio.

782 D. Tho. *2. 2. q. 99. a. 3.* docet, tertium genus sacrilegij, quod per antonomasiam *rei Sacræ* violatio dicitur multiplex es se pro rerum Sacrarum, quæ violari pos sunt, varietate. Quas enumerans Doctor Angelicus, primo loco Sacramenta constituit. Secundo vasa Sacra, imagines, & sanctorum reliquias: quibus addo scripturam Sacram, & ceremonias in Dei cultum destinatas. Tertio Ecclesiæ ornementa, ac Ministrorum vestes. Quarto, bona Ecclesiastica in Ministrorum deputata sustentationem. In his enim omnibus Deus colitur, & consequenter eorum iniqua tractatio est sacrilegium. Igitur circa quartum hoc genus bonorum Ecclesiasticorum, do quæstioni, an retentio legatorum ad Ecclesiam pertinentium sit sacrilegium?

783 Sacrilegium est. Quia hæc sunt ab Ecclesia in cultum diuinum remotè destinata, quatenus in Ministrorum sustentationem sunt insumenda. Sic Les si. *l. 2. cap. 45. dub. 3. numer. 18.*

784 Non est Sacrilegium. Quia si retinentur, non erunt tradita Ecclesiæ: vndè licet iniustitia sit illa retinere, non tamen erit sacrilegium, nec alia species peccati: non enim adhuc sunt facta bona Ecclesiæ, quorum alienatio specialiter est prohibita. Ità Farinac. *q. 175. n. 45.* Palaus *to. 3. tr. 17. d. 2. pun. 3. §. 2. n. 10.*

785 Scio idem iudicium de Decimis ac de legatis P. Valentiam *2. 2. d. 6. q. 15. punc. 1.* ges sis se. Quod minime admittam. Quia non solum iniustitia committitur in illarum retentione,

sed etiam irreligiositas aliquomodo sacrilegio deterior. Nam solutio decimarum est formalis Dei cultus; fit enim in recognitionẽ supremi dominij: Ergo earum retentio irreligiosa erit, vtpotè huic cultui diuino opposita **[102]** priuatiuè: sicut est opposita omis sio sacrificij, si alicui præscriptum ab Ecclesia fuis set, offerre. Porrò circa legata secundam sententiam veriorem es se duxerim.

PROBL. CLXIX.

Furtum, & rapina bonorum titulo Ecclesiastico acquisitorum, est & non est Sacrilegium.

786 SAcrilegium est. Quia licèt ea bona Ecclesiastica absolutè non sint, sunt tamen Ecclesiastico titulo acquisita, vnde videntur Ecclesiastica fieri. Nam Ecclesia ex propriis bonis sacris scilicèt suis Ministris reddit impensas ad sustentationem. Adde, furto huiusmodi ipsam næ Ecclesiacticæ Sacrilegium est: Ergo furtum, quo personæ Ecclesiasticæ offenduntur, est Sacrilegium. Sic Valent. *2. 2. d. 6. quæst. 15. punct. 1.* & alij Doctores, quos pres so nomine, memorat Palaus *citandus.*

787 Non est Sacrilegium. Quia per huiusmodi furtum, seu rapinam personæ Ecclesiasticæ haud specialiter offendunt: eo quod nullibi inueniantur à iure Ecclesiastico in hoc crimine offensæ magis quam sæculares. Ita Suar. *tom. 1. de Relig. tract. 3. cap. 2. num. 8.* Azor. *tom. 1. l. 9. cap. 27. quæst. 3.* Pala. *tom. 3. tract. 17. d. 2. punct. 3. num. 2.*

788 Eiusdem mentis sum. Vnde as serio, si bona quæ quis furatur, non sunt Beneficiarij, sed Ecclesiæ, eum qui furatur, Sacrilegium committere. Quia quælibet illarum alienatio sinè debita solemnitate prohibetur. Sed hoc Sacrilegium non est aduersus personam Ecclesiasticam, sed aduersus rem sacram. Atsi ipsius Beneficiarij bona sint licèt iure Ecclesiastico acquisita, non pertinent ad Ecclesiastica bona, quæ huiusmodi gaudent immunitate.

PROBL. CLXX.

Sacrilegium est, & est Sacrilegium cuiuscùmque voti violatio.

789 FOrnicatio, ac similis turpitudo, si à persona Ecclesiastica fiat, est Sacrilegium. Quia personas Ecclesiasticas maximè dedecet: ratione enim sui status ab huiusmodi macula conuenit es se immunes. Quod à fortiori militat in iis personis Ecclesiasticis, quæ speciali voto obligantur, ab iis delectationibus abstinere; quales sunt ordine sacro insignitæ, ac Religiosæ. hæ vtique per votum corpus suum & animam Deo offerunt, ac consecrant, reddũturquè ex hoc capite quasi sacratæ: Ergò cõtra faciens, Sacrilegium committit; quia rem diuino cultui destinatam violat. Quæsierim verò, num cuiuslibet voti violatio sit Sacrilegium?

790 Sacrilegium est. Quia eo ipso, quod res per votum Deo dicata sit, iam est iure diuino in Dei cultum destinata: Ergo contra faciens, sacrum lædit: est ergo Sacrilegus. Sic Doctores

communiter cum D. Tho. *2. 2. q. 114. art. 1. & quæst. 99. art. 1.* Caiet. *ibi,* Valent. *d. 6. quæst. 15. punct. 1.* Les si. *l. 2. cap. 45. dub. 3. num. 11.* Azor. *part. 1. l. 9. cap. 27. quæst. 5.* Bonac. *d. 3. de præc. 1. Decal. quæst. 6. punct. vni. nom. 3.*

791 Non est Sacrilegium. Quia per violationem voti Deus in se offenditur, cui vouens infidelis est: sicuti offenditur per periurium, per Blasphemiam, per omis sionem Mis sæ in die festo, & similia: sed iniuriæ, quibus Deus immediatè offenditur, sunt in alia specie à Sacrilegio distincta: Ergo violatio voti in alia specie à Sacrilegio distincta constitui debet: quæ nulla est alia nisi perfidia fidelitati opposita, de quo alibi. Ità Suar. *tom. 1. de Relig. tract. 3. l. 3. cap. 3. n. 1.* Pala. *tom. 3. tract. 17. d. 2. punct. 3. §. 2. num. 2.*

792 Mihi probabilius est, violationem voti non in specie rigorosa Sacrilegij, de qua in præsenti; sed in specie pe fidiæ, es se constitutam. Neque enim obstat, per votum quodlibet rem promis sam in Dei cultum destinari, vt ideo affirmemus, Sacrilegium es se illius violationem. Quia cum non destinetur in alium cultum, nisi in illius voti executionem, & obseruationem fidei datæ: non potest illius violatio aliam trahere malitiam, nisi infidelitatis. Certè non sufficit, turpitudinem dedecere Ecclesiasticas personas, maximè si Sacredotali fulgeant dignitate, vt indè affirmemus, quamlibet turpitudinem ab ipsis commis sam es se Sacrilegium: aliàs furta, homicidia, detractiones, & quælibet alia peccata es sent Sacrilegium; quoa omnia illa maximè dedecent Ecclesiasticas personas, præcipuè Sacerdotes. Verùm quia hæc generalis indecentia, & repugnantia non infert specialem prohibitionem; ideò ad speciam Sacrilegij non transeunt, sed intra propriam speciem grauiora siunt. Sic dixerim de fornicatione, & qualibet alia turpitudine, si voti obligationem secludamus: licèt enim quaslibet personas Ecclesiasticas hæc maximè dedeceant; quia tamen ex vi consecrationis speciali lege non prohibentur ab iis abstinere: ea de causa Sacrilegia non siunt. Vocatur autem hæc infidelitas Sacrilegium: quia omnia vitia Religioni opposita hoc nomione nuncupantur; non quia propriè Sacrilegium sint, qualiter in præsenti vsurpamus.

PROBL. CLXXI.

Irreuerentia in Fucharistiæ Sacramentum, est & non est irreligiositas alia à Sacrilegio distincta.

793 MEritò D. Thom. *2. 2. quæst. 99. art. 1.* agens euoluens tertium Sacrilegij genus, quod rei sacraæ vilatio dicitur, primo loco constituit Sacramenta: quia nulla res est illis sanctior. Tenemur ergò ea dignè tractare tam administrantes, quam suscipientes: alias rei erimus Sacrilegij. Solùm de sanctis simo Eucharistię Sacramento quæsierim, an eius irreuerentia sit irreligiositas alia distincta à sacrilegio, & eiusem rationis cùm ea, qua (hristus Dominus dn se ipso offenderetur?

794 i Est irreligiositas distincta. Quia Christus **[103]** in Eucharist ia eadem adoratione latriæ adoratur, & eadem reuerentia colitur, ac colitur, & adoratur in propria persona, vt tradit Tridentinum *ses. 13. c. 5. & 6.* Ergo irreuerentia facta Eucharistiæ est irreuerentia eiusdem rationis cum irreuerentia facta Christo in propria persona. Quod confirmo ex Paulo *2. Cor. 21.* affirmante, reum es se *Corporis & sanguinis Domini,* qui indigne absumit Eucharistiam.

Ergo irreuerentia in Eucharitiam aliam irreligiositatis constituit speciem. Sic Suar. *tom. 1. de Relig. l. 3. cap. 6. numer. 1. & 2.*

795 Non est distincta irreligiositas, sed Sacrilegium propriè, tametsi omnium grauis simum. Quia negari non potest, irreuerentiam factã Eucharistiæ es se in specie Sacrilegij, quia est rei Sacratis simæ violatio. Ergo non est in alia irreligiositatis specie: non enim sunt vitia absque manifesta ratione multiplicanda. Et quia Christus Dominus in Eucharistia existens, non se exhibet visibilem, ac tractabilem, sed tanquam cuiusdam rei inanimatæ, tametsi ibi sit viuens, ac intelligens: Ergò iniura Eucharistiæ facta, non est formaliter facta ipsi Deo in propria persona: sed in signo illum continente, & gratiam significante: sed quælibet iniuria facta Deo in eius signo est in specie Sacrilegij: Ergo. Ita Caiet. *2. 2. q. 99. a. 1. & 3. dub. 6.* Les si. *l. 2. c. 45. dub. 3. n. 16.* Pala. *to. 3. tr. 17. d. 2. pun. 3. §. 2. n. 2.* & alij communiter.

796 Eateor, adorationem, ac reuerentiam factam Christo Domino in Eucharistia, es se latriam, quia ad hanc reuerentiam & adorationem solùm expostulatur, vt feratur in personam diuinam, siue in se, siue in signo. An autem intra illam speciem adorationis latriæ varij actus specie distinguantur, alij qui feruntur in Deum secundum se, alij qui feruntur in ipsum repræsentatum in imagine: non satis constat, & fortè probabilius est distingui: Verùm in ratione irreligiositatis iam receptum est, irreuerentiam, quæ fit Deo secundum se, distingui ab ea, quæ fit ipsi in signo repræsentante, seu continente: tametsi vtraque irreuerentia dorationi latriæ opponatur. Quod appositè confirmarim ex irreuerentia facta Cruci, & imagini Saluatoris, quæ sine controuersia Sacrilegium dicitur propriè: tametsi opponatur adorationi latriæ: Ergo irreuerentia facta Eucharistiæ Sacrilegium proprie erit, tametsi latriæ opponatur adorationi.

29

[104] LIBER XXIX.

DECALOGI PRÆCEPTVM SECVNDVM.

S *VB Præcepti Secundi Decalogi titulo Iuramenti materia continetur agnata quidem. At quia tractatio hæc valdè est aßimilis tractatui de Voto, vnam hic & alteram enodabo leui, de more, calamo tractationem. Nihil autem omittam, quod circa receptiore sine pugna Sententias, vel circa Problematum litem poßit desiderari. De Iuramento igitur perstringam: Quid sit, quotuplex, quæ eius materia. De promis sarij obligatione. An sit licitum? Quinam iurare possint, &*

quonam sensu? De peccato iurantis ex consuetudine, & Iuramentum violantis. De priury pœnis, & quibus modis obligatio Iuramenti tollatur. De voto autem enunciabo: Quid sit, & quotuplex. Eius materiam, Obligationem. Modos, quibus possit eius tolli obligatio: nempe de ces satione causæ finalis, & notabili mutatione, de Irritatione, Commutatione, Dispensatione, &c.

SECTIO PRIMA.

De Præcepto Secundo receptiores sine lite Sententiæ. *de ivramento.*

CAPVT I.

Quid, & quotuplex Iuramentum.

797 IVramentvm dicitur à *Iure.* Quia instar iuris habendum, vndè à Latinis pas sim *Iusiurandum* vocitatur. Est autem Iuramentum, *Attestatio diuini nominis, vel inuocatio diuini testimonij, ad fidem faciendam, vel promis sionem firmandam.* Vndè duo ad Iuramenti es sentiam requiruntur: nempè intentio iurandi, seu Deum testem faciendi: & locutio, qua in testem vocatur; & si alterum horum absit non erit Iuramentum. Vndè in his formulis: *In veritate, In rei veritate, Per fidem meam, In fide mea, In fide boni viri, In fide Christiani, In fide Sacerdotis, In fide Religiosi. In conscientia, vel Per meam conscientiam,* vt ordinariè accipiuntur, non erit Iuramentum. Quia qui sic loquuntur, iurare non intendunt; sed solùm significare, se loqui ex virtute fide, seu veritatis, quam vir probus, Christianus, Sacerdos, aut Religiosus in dictis, ac promis sis suis debet adhibere; etsi fallat, vt non habeatur verax, ac fidelis. Si tamen per fidem Catholicam Fidem intelligant, erit iuramentum; quia censentur Authorem illus in testem adducere. Proinde rustici confitentes, se iuras se, ac blasphemas se, debent interrogari, quonam modo iurarint, præsertim circa sua pecora. Nam sæpè multa impatientiæ verba proferunt, quæ non sunt iuramenta, & quæ ordinariè veniale piaculum non excedunt. D. Thom. *2. 2. quæst. 89. art. 1.* Les si. *l. 2. cap. 42. dub. 1.* Filliuc. *tract. 25. cap. 2.* Sanch. *l. 3. Moral. cap. 2. num. 16. 30. & 32.* Suar. *l. 1. de Iuram. cap. 13. num. 9.*

[105] Sylui. *2. 2. q. 89. a. 1.* Nauar. *c. 12. sum. n. 2.* Laym. *l. 4. tr. 3. c. 2. n. 2. & 4.* Marchant. *in resolut. past. c. 2. q. 3.*

798 Verba hæc: *Coram Deo loquor, Deus scit, ita es se, Deusscit, me vera dicere, Videt conscientiam meam:* si accipiantur provt vulgo accipi solent, inuocatiuè scilicet, intendendo Deum in testem inducere eius, quod dictiur, sunt iuramenta. Si tamen quis inrare non intendat, sed

proferat illa verba per modum narrationis, affirmando, Deum ista scire absque inuocandi, aut confirmandi sua dicta, intentione, iuramentum non erit. Quia deest intentio. Ast si proferantur huiusmodi verba à viris iurare solitis, præsumuntur iuramenta, nisi aliter de animo iurantis constet. Valent. *2. 2. d. 6. q. 7. pun. 2.* Sanch. *l. 3. c. 2. n. 20.* Les si. *l. 2. cap. 42. dub. 1. n. 4.* Laym. *l. 4. tr. 3. c. 2. numer. 4.* Filliuc. *tract. 25. numer. 124.*

799 Iuramentum per falsos deos non est verum, nec obligat, nisi ex conscientia erronea. Quia nulla eis reuerentia debetur. Vnde non est per se mortale peccatum falsum iurare per *louem,* si scias louem mihi es se. Quia verè non iuras, sed locaris, & imagine iuramenti ludis. Si tamen iuramentum serio fiat, erit peccatum mortale Blasphemiæ, sicut etiam mortale erit, iurare per dæmonem, siue iuramentum sit contestatorium, siuè execratorium, Quia Dei honor dibolo tribui videtur. Suar. *l. 1. de iuram. c. 5. num. 7. & 9.* Clauis Reg. *l. 5. c. 3. n. 21.* Reginal. *l. 18. numer. 19.* Layem. *l. 4. tract. 3. cap. 1. numer. 2.*

800 Quando aliquis ira affectus, dicit, *Per Deum,* vel *Corpus Dei,* aut *Corpus Christi,* non intendens Deum in testem inuocare, nec aliquid confirmare, non est verum iuramentum. Quia hic potius intendit malum imprecari, vel iram aut tædium patefacere, quam iurare. Sanch. *l. 3. Moral. c. 2. n. 18.* Bonac. *de iuram. q. 1. pun. 1. n. 2.* Reginal. *l. 18. c. … n. 9.*

801 Sufficit ad iuramentum Dei tacita inuocatio. Quia Deus per tacitam inuocationem in testem adducitur: vt contingit, quandò quis rogatus, vt iuret manu tangit crucem, vel Euangeliorum librum vel aliud signum gerit, quo se iurare ostendit: vt si subscribat aliquam scripturam, in qua iuramentum continetur. Prætereà tacita Dei inuocatio contingit, quando iuramentum fit per creaturas, in quibus specialiter Dei relucet bonitas, vt si fiat per sanctos, animam rationalem, &c. Quia tunc non volumus creaturas nobis testes es se; sed Deum, qui in ipsis singulari modo residet: accipitur enim continens pro contento, signum pro signato, creatura pro Creatore. Sanch. *l. 3. cap. 2. numer. 12.* Les si. *l. 2. cap. 42. n. 6.* Rodrig. *p. 1. sum. c. 190. n. 2.* Clauis Reg. *l. 5. cap. 1.* Suar. *l. 1. de iuram. c. 1.*

802 Porrò tribus modis potest creatura in testem adduci. Primo, tanquam testis infallibilis veritatis: & hoc modo adducere creaturam, est Blasphemia. Quia tribuitur creaturæ Dei attributum: iurans tamèn non præsumitur velle hoc modo iurare, nisi ex indiciis præsumatur. Secundo, creatura potest adduci, quantenus in ea relucet Deus, vel quatenus ordinatur ad Deum, & quatenus Deus in ea honoratur: & sic est verum iuramentum. Vnde iurans, per Tẽpla sanctorum, per habitum D. Petri, per ordines, pet tonsuram per habitum Religiosum, &c. dicitur verum iuramentum emittere. Teretio potest adduci creatura secundum dignitatẽ, quam in se habet, non per ordinem ad Deum: vt quando quis dicit, Per meam conscientiam, per fidem boni sacerdotis: non dicitur propriè iurare. Quia selùm confirmat suum dictum per creaturas tanquam per res humanas, nec intendit Deum in testem, inuocare. Sylui. *2. 2. q. 89. a. 6.* Sanch. *l. 3. cap. 1. num. 25.* Clau. Reg. *l. 5. cap. 1.* Suar. *l. 1. de iuram. cap. 13. num. 23.* Azor. *p. 1. l. 11. cap. 3. q. 1.*

803 Ad iuramentum verba determinata non requiruntur, sed sufficit, vt quis Deum adducat, in testem queiscumque verbis. Imò quamvis adhibeatur verbum *Iuro,* non censebitur verum iuramentum emitti, si proferens non intendat verè iurare: aut si addat aliquid, quod verbum illud à propria significatione distrahat. Hinc patet, eum non teneri iuramento, qui solum dicit, *Iuro,* vel Iuro, me facturum hoc. Quia Deuis in testem non adducitur. Secùs dixerim, si hoc addat, animo verè Deum adducendi. Quia ad iuramentum sufficit, vt quis sua mente

intendat, se vinculo iuramenti obstringere. Sanch. *l. 3. sum. cap. 2. num. 27. & 32.* Bonac. *de iuram. quæst. 1. num. 6. & 7.* Suar. *de Relig. l. 1. cap. 11. & cap. 13. num. 3.*

804 Plures apud Doctores iuramenti diuisiones inueni. Aliud verbis concipitur, aliud nutu, vel signo aliquo, aut manu subleuata, aut Euangeliorum, seu reliquiarum tactu, aut subscriptione scripturæ in qua iuramentum continetur, vt dixi. Deinde aliud fit per simplicem contestationem, qua Deus in testem adducitur: v. gr. *Testor Deum, Iuro per Deum, per fidem Christi,* vel *Dei:* quæ omnia idem valent. Aliud fit per execrationem, seu imprecationem: v. gr. quando quis aliquid affirmat, vel negat, adducendo Deum non solum in testem, sed etiam in Iudicem, & vendicem, seu punitorem si falsum sit quod iurat: vt si quis dicat: *Per eam, Non mouear hinc, Diabolus me artipiat, Per animam meam, Per salutem meam, vel alterius, Ita me Deus amet, sit propitius &c.* sensus enim est, si non ita est vt as sero, Deus inserat mihi mortem, damnationem, non me amet, propitius non existat. Ex quo fit, vt iurans falsum in iuramento execratorio, non solum sit periurus, sed etiam in propriam charitatem, aut in pietatem, si in personam alterius; vt si per vitam patris, aut filij &c. delinquat; modò ex animo illud sibi, vel alteri malum imprecetur. Et tunc pœnitens tenetur hanc fateri circumstantiam. Quia peccauit contra Religionem & charitatem. Hinc periurium execratorium continet specialem malitiam contra charitatem sui. Quia per hanc execrationem, seu maledictionem, exponitur quis maiori diuinæ vindictæ periculo: licet putet vindictam minime infligendam: vel iustè sibi pœnam imprecetur. Quia quantum est ex se crudeliter à se diuinæ misericordiæ remouet beneficium. Les si. *l. 2. cap. 42. dub. 2.* Tolet. *l. 4. cap. 20.* Reginal. *l. 18. nu. 31.* Valent. *2. 2. d. 6. quæst. 7. punct. 2.* Filliuc. *tr. 25. c. 3.* Sanch. *l. 3. cap. 1.* Laym. *l. 4. tr 3. ca. 4.* Suar. *l. 1. de iuram. c. 12.* Verum quia rarò, & ferè nunquàm accidit, vt quis sibi malum imprecetur ex animo; consequentèr non videtur neces se, pœnitentem à confes sario interrogari de hac circumstantia, cum falsum iuramento execratorio iurauit. Sanch. *citat. n. 7.* Filliuc. *c. 3. q. 8.*

805 **[106]** Aliud iuramentum fit per Deum, aliud per creaturas; aliud est *solemne,* al ud *simplex.* Solemne fit cum certa iuris formula, vt coram Notario, Iudice, attactis Euangeliis: Simplex verò illam iuris formulam non habet. Aliud est *As sertorium,* aliud *Promis sorium:* illud adhibetur ad aliqua præterita vel præsentia affirmanda aut neganda: hoc vtimur ad aliquid futurum affirmandum. Aliud est *Absolutum,* aliud *Conditionale:* condito autem aliquando à iure, aliquando ab ipso iurante ponitur. Porrò cuncta hæc iuramenta quovis modo fiant, sunt eiusdem speciei. Quia iuramentum formaliter consistit in diuini testimonij inuocatione, quæ est eiusdem rationis quovis modo iuramentum fiat. Quod autem fiat per sanctos, aut per alias creaturas, materialiter se habet ad iuramentum. Les si. *l. 2. cap. 42. dub. 2. num. 9.* Reginal. *l. 8. num. 31.* Suar. *l. 1. de iuramen. cap. 5. & 9.* Sylui. *2. 2. quæst. 84. art. 11.* Layman. *l. 4. tract. 3. cap. 4. num. 4.* Bonac. *de iuram. quæst. 1. punct. 2.* & alij. Vndè dum confes sionem gerimus de iuramentis falsis, &c. neces sarium non est illa indiuidualiter enarrare, Iuraui per Deum, per vitam meam, sic me Deus adiuuet, &c. Sed sat erit dicere, septies (verbi gratiâ) faso iuraui. Sanch. *l. 3. sum. cap. 1. num. 9.* Santius *in select. d. 6. num. 6.*

806 Iuramenti materia debet es se res licita, & non peccaminosa. Quia Deo irrogatur iniuria, eum in testem adducendo rei turpis, & illicitæ. Imò iuramentum non obligat, si illud, quod promittitur, est peccatum; vel saltem non potest sine peccato impleri. Quia iuramentum non est iniquitatis vinculum, nec potest ad malum obligare. Quando autem iuramentum fit de materia partim licita, partim illicita: seruandum est quoad partem licitam & pos sibilem. Quia vtile per inutile non vitiatur. Sanch. *l. 3. sum. cap. 9. num. 29.* Laym. *l. 4. tract. 3.*

cap. 6. num. 1. Nauar. *cap. 12. sum. num. 17.* Suar. & Clauis Reg. quos refert, & sequitur Elig. Bas. *v. Iuramentum 1. num. 9.*

807 Res indifferens, aut impos sibilis, aut impeditiua maioris boni, seu diuinis Consiliis contraria, non est iuramenti materia quandiu sic manet: imò iuramentum de tali re non obligat. Quia Deus obligare non vultad quidquam vanum, & otiosum, & suis contrarium consiliis, seu ad aliquid maioris impeditiuum boni. Attamen licèt iuramentum de re indifferenti, vel de ea, quæ melius est non fieri, per se loquendo non obliget: obligat tamen si in alterius fauorem fiat: nisi ille remittat. Quia in hoc casu spectatur, quid gratius sit homini, non quod in se melius: & ideò huiusmodi iuramenti adimpletio iam non est actus indifferens, sed actus virtutis, nempè veracitatis, & fidelitatis. D. Thom. *2. 2. quæst. 89. a. 7.* Caiet. *ibi.* Nauar. *sum. cap. 13. num. 12.* Suar. *l. 2. de iurament. cap. 12.* Tolet. *l. 4. cap. 22. num. 3.* Laym. *l. 4. tract. 3. cap. 6. num. 3.*

808 Iuramentum factum de re prohibita per legem ciuilem; quæ primario, & immediatè dirigitur ad bonum publicum, non obligat. Quia lex, quæ immediatè ad bonum publicum dirigitur, obligat ad culpam, iuramentum verò non obligat ad aliquid gerendum, quod sit peccaminosum. Secus dixerim de iuramento facto contra legem, quæ primario, & immediatè respicit fauorem, & commodum personæ priuatæ: hoc enim obligat, modo non vergat in tertij præiudiciũ. Quia hæc lex immediate fertur in fauorem personæ priuatæ: quælibet autem persona priuata potest suo iuri cedere, absque tertij præiudicio: Ergo si cedat iuri suo cum iuramento, validum erit, & obligatorium iuramentum. Tales sunt leges, seu priuilegia conces sa ætate minoribus, ac filiis familias, nè ex contractu: & mulieribus, ne ex fideius sione efficaciter obligentur. Quibus renunciare pos sunt, si non semper validè saltem licitè, vt insuper accedens iuramentum obligandi vin habeat, ex ipsorum etiam communium iurium dispositione. Bonac. *de iuram. q. 1. pun. 5. num. 1. & 2.* Sanch. *l. 3. sum. cap. 9. num. 22.* Filliuc. *tract. 25. cap. 7. q. 6.* Vasq. *de testament. c. 3. dub. 2.*

CAPVT II.

De Iuramenti Promis soris Obligatione.

809 PRomissio, aut iuramentum factum contra prius iuramentum, aut contra votom, aut contra priorem promis sionem validam, non obligat. Quia se cundum iuramentum, vel secunda promis sio est, de re, quæ sine peccato seruari non potest, & ideo secunda sponsalia iurata contrà prima, sunt inualida. Gesta tamen contra obligationem iuramenti, valida sunt, nisi aliudè sint irrita: vt matrimonium contra votum simplex castitatis, aut contra sponsalia iurata cum alia, validum est. Quia iuramentum non reddit iurantem inhabilem ad faciendum actum contrarium ex se validum etiamsi iurans dum iurauit voluntatem haberet auferendi sibi potestatem validè gerendi actum contrarium. Non enim potest hanc sibi potestatem auferre. Fieri tamen potest, vt huiusmodi actus & gesta à iure irritentur. Vndè si mulier iuret, se fundum dotalem non alienaturam, & posteà illum alienet absque Iudicis authoriatate: alienatio non est valida: non quia sit contra iuramentum: sed quia à iure irritatur. Suar. *l. 2. de iuram. c. 19. n. 7.* Sanch. *l. 3. sum. c. 12. num. 32.* Bonac. *de iuram. q. 1. pun. 6.*

810 Si quis exterius iuret sine animo iurandi, ex vi iuramenti coram Deo non obligatur. Quia re vera non iurat. Tamen si huiusmodi iuramentum alteri sit alicuius damni causa, teneretur

iurans illud sarcire: imò in foro externo cogeretur implere ob veri iuramenti præsumptionem: & ratione scandali, quod oriretur ex transgres sione externa iuramenti, iurans animo ficto, stare iuramento obligaretur. Sanch. *l. 3. sum. cap. 10. num. 13.* Suar. *de iuram. l. 2. cap. 7.* Azor. *l. 11. cap. 4. q. 2.*

811 Quoties rationabiliter iuramentum exigitur, lethale crimen perpetrat qui iurat ore tenus cum animo non iurandi, aut non se obligandi. Quia grauis intercedit deceptio, quæ expressè vsui ac fini iuramenti valdè in rebus humanis neces sario repugnat. Ast si iuramentum irrationabiliter exigatur, & iurans verum as serat, mortaliter non delinquit. Si verò fal- **[107]** sim est, quod iurat, & intendat materiam illam falsam iure iurando confirmare, seu id ad rem falsam referre: moraliter peccat. Si verò solùm illa verba vsurpet, ad significandum aliud mente conceptum: nec intendit per illa verba quidquam confirmare, non delinquit lethaliter, scandalo excluso. Quia habet ius illa verba vsu pandi iuxta quem sensum libuerit. Porrò qui iurat cum animo non adimplendi, delinquit mortaliter peccato periurij. Quia cum duplex veritas in promis sorio iuramento requiratur, præsens, & futura: deest veritas præsens, nempè animus exequendi; quod si posteà non exequaris noua culpa lethalis accedet. Quia deest executionis veritas. Sanch. *l. 3. sum. cap. 4. num. 9.* Les si. *l. 2. cap. 17. dub. 8. num. 42. & 43.* Nauar. *cap. 12. num. 13.* Suar. *l. 3. de iuram. cap. 15. num. 2.* Bonac. *de iuram. quæst. 1. punct. 7. num. 6.* Valent. *2. 2. d. 6. quæst. 7.*

812 Iuramnetum contractui appositum, cui error ac dolus causam dedit: irritum est. Quia est error circa rei substantiam: Vt si quis iuret, se daturum rem aliquam, quam putat es se vitrum, & posteà comperit, es se gemmam. Vt enim iuramentum obliget, requiritur consensus & voluntas: quoties autem error, & dolus sunt circa substantiam, deest consensus: quia iutans non intendit iurare rem illlam, sed aliam: & hoc verum etiamsi error & dolus sint tantummodo comitans, id est, etiamsi iurans, cognito errore, iuras set. Suar. *de iuram. l. 2. cap. 11. num. 7.* Sanch. *l. 3. cap. 11. num. 42.* Les si. *l. 2. ca. 17. dub. 7. num. 334.* Bonac. *quæst. 1. de iurament. punct. 8.*

813 Quando autem dolus solùm versatur circà rei qualitatem, vel causam promis sionis, aut contractus: iuramentum non obligat. Quia vbi dolus est, voluntas excluditur: iuramentum non obligat extrà mentem, & intentionem iurantis. Vndè qui iuramento puellæ promisit, se eam ducturum in coniugem reputans es se virginem, & posteà occultè fornicatam intelligit: non tenetur iuramento. Quia error dedit causam promis sioni.

814 Iuramentum promis sorium metu graui extortum etiam iniustè: obligat, modo factum sit animo se obligandi, & de re licita. Quia iure naturæ tenemur efficere, vt verum sit, quod iurauimus, ne Deum faciamus testem falsi. Vndè qui pro redimenda vita cum iuramento latroni centum aureos promisit, soluere tenetur. Vbi autem soluit, porerit eos in iudicio repetere. Crediderim, tutius in hoc casu es se petere iuramenti relaxationem ab eo, qui potest relaxare. Laum. *l. 4. tract. 3. cap. 7. num. 2.* Sylui. *2. 2. quæst. 89. art. 7. quæsi. 1.* & alij communiter.

815 Violatio iuramenti, metu extorti, mortale crimen est, præsertim si materia sit grauis, & is, in cuius fauorem factum est, vel alius potestatem habens, non relaxet. Quia grauem Deo infert iniuriam violator; cum efficiat, vt Deus in testem falsi adductus fuis se videatur. Cæterum in dubio an habuerit animum se obligandi, qui grani iurauit ex metu, obligatur iuramentum implere. Quia pos ses sio stat pro iuramento; idem est iudicium fori interni, & externi, quandò externum non nititur falsa præsumptione. Et in hoc casu forum externum

in iuramenti fauorem iudicaret. Guiter. *de iu ram. part. cap. 57. num. 20.* Sanch. *de matr. l. 1. d. 9. num. 13.*

CAPVT III.

De Conditionibus requisitis, vt sit licitum Iuramentum.

816 DE Fide est licitum es se iuramentum. Quia in scriptura Sacra legium viros sanctis simos in contractibus iuras se. Abrahamum testor, qui iniens cum Abimalecho fœdus illud iureiurando confirmauit. Idem ges sit Isaac. *Gen. 21. & 26.* Certe hoc ex vsu omnium gentium, ac tribunalium euidenter ostenditur. Attamen licet iuranalium euidenter tum, & bonum, non est ex eo bonorum genere, quæ sunt pèr se bona ac frequentanda, sicut ieiunium, oratio, &c. sed ex eo, quæ bona sunt neces sitate oblata: vt vsus medicinæ, quæ solum vrgente neces sitate adhibetur. Vnde vt iuramentum sit licitum multæ conditiones à Doctoribus as siignantur, quas hoc carmen amplectitur: *Quis, cui, quod, per quod, ad quid, cur, quomodo, quando.* De quibus lege Sayrum *in claui, l. 5. cap. 3. num. 7.* Has condines inibi annontandas omitto, aliasque ad quodlibet iuramentum requisitas, quas D. Tho. iuramenti comites appellauit, recenseo. Castro *cont. hæres. v. Iuramentum.* Les si. *l. 2. c. 42. dub. 3. n. 13.* Sanch. *l. 3. sum. c. 3. n. 1.* Bonac. *de iuram. q. . pun. 3.* Filliuc *tr. 25. c. 2. q. 3.* Laym. *l. 4. tr. 3. c. 3.* ex D. Tho. *2. 2. q. 89. a. 2.*

817 Vt licitum sit iuramentum, tria requiruntur. *Veritas, Iustitia, & Iudicium.* Ierem. 4. *Iurabis, dicit Dominus, in veritate, & in tudicio, & in iustitia.* Veritas ad iuramentum requisita in hoc consistit, vt iurans non leui, sed probabili coniectur, prudenterque arbitretur, verum es se, quod iurat. Vnde si verum non sit, vel arbitretur, non es se verum, aut dubitat de veritate eius, quod certò affirmat lethaliter delinquit periurij crime: nisi ob indeliberationem, aut leuem negligentian in dignoscenda veritate excusetur. D. Tho. *2. 2. q. 89. a. 3.* Tolet. *l. 4. cap. 21.* Nauar. *c. 12. n. 3.* Sanch. *l. 3. cap. 3.* Les si. *l. 2. 42. dub. 3. num. 17.* Sylui. *2. 2. q. 89. a. 3.* Leym. *l. 4. tr. 3. cap. 3. num. 3.*

818 In omni materia etiam leui iuramentum as sertorium est peccatum lethale, quoties iurans credit, non es se verum quod as serit, etiam si iuret ex bono, ac neces sario fine, aut ex timore, aut ioci causa fiat. Quia intrinsecè mamalum est Deum in mendacij testem adducere. Suar. *l. 3. de iuram. cap. 5. num. 6.* Sayr. *in claui, l. 5. c. 4. num. 14.* Nauar. *cap. 12. sum. num. 6. & 7.* Sylui. *2. 2. q. 89. a. 3.* & alij. Mortaliter etiam delinquit, qui rem dubiam iurat, vt certam. Quia se periculo, falsum iurandi, exponit. *Omnes sic.*

819 Certe minus malum ab eo committitur, qui iurat, se facturum aliquod veniale, animo illud exequendi, quam animo non exequendi. Quia qui exequendi animo iurat, peccat solum venialiter: qui verò iurat cum animo non exequendi, moraliter peccat veritatis requisitæ defectu. Sanch. *l. 3. cap. 4. numer. 32.* Bonac. **[108]** *de iurament. quæst. 1. punct. 3. numer. 6.*

820 Diligentia autem adhibenda ab eo, qui iurat, ad dignoscendam rei veritatem, vt à peccato excusetur, ea debet es se, quam postulat materia suprà quam iuramentum cadit. Quia aliquæ res maiorem, aliquæ minorem, diligentiam requirunt. Sayr. *in Claui, l. 5. cap. 4. num. 33.* Sanch. *l. 3. sum. cap. 3. num. 10.* Arag. *2. 2. quæst. 89. art. 3.*

821 *Iudicium* in iuramento requisitum in hoc consistit, vt fiat cum neces sitate, ac reuerentia. Proptereà si fiat sinè neces sitate, vt in re leui, quam neces se non sit, iura mento firmare,

peccatum committitur defectu iudicij, quod quidem venialis limites non excedit. Les si. *l. 2. cap. 42. dub. 3. num. 17.* Sayr. *in Claui. l. 5. cap. 4. num. 32.* Suar. *l. 3. de iurament. cap. 12.*

822 Porrò iuramenti *iustitia* in hoc consistit, vt iuramentum non fiat de re illicita. Quia fit irreuerentia Deo, eum in testem illicitæ rei adducendo. Hæc autem irreuerentia est graue peccatum, aut leue pro grauitate aut leuitate materiæ, suprà quam fertur iuramentum. Les si. *l. 2. cap. 42. dub. 3. num. 17. & 18.* Reginal. *l. 18. num. 87.* Suar. *l. 3. cap. 12. num. 7. & 8.* Sanch. *l. 3. sum. cap. 4. n. 33.*

CAPVT IV.

De iis, qui iurare pos sunt, & quo sensu iurare teneantur.

823 MAsculus antè decimum quartum annum, & puella antè duodecimum ex iuris pręcriptione ad iuramentum solemne in iudicio in causis ciuilibus non admittūtur. Quia non habent sufficientem rationis vsum, seu maturum iudicium, ad iurandum cum reuerentia debita; propterea non pos sunt à Iudice ad iurandum cogi. In criminalibus verò non admittitur minor viginti annis, *cap. pueri, 22. quæst. 5. l. Inuiti. ff. detestib.*

824 Repelluntur à iuramento in iudicio emittendo etiam periuri, qui in iudicio conuicti fuêre, ac condemnati. Quia præsumuntur peierauri etiam tunc, qui semel peierarunt. Interdicitur etiam Sacerdotibus ac Prælatis iurare in iudicio sine graui causa, ac neces sitate. Nec tunc licet Clericis iurare sine licentia Episcopi in actu testificationis, & quando coguntur à laico iurare coram ipso tanquam suo superiore: vel quando coram eo, qui non est eorum superior, iurant de calumnia. *c. Paruuli, 22. quæst. 5. cap. si quis Presbyter, 2. q. 5. c. Quamquam 14. q. 2. cap. Peruenit, de iureiuran. cap. si quis 22. q. 5.* Sylui. *2. 2. quæst. 89. art. 10.*

825 Per nuncium, vel procuratorem potest iuramentum præstari, modo procurator speciale mandatum habeat ad iurandum; & actus talis sit, qui per procuratorem præstari valeat; & lex proprium iusiurandum non requirat, seu non pręscribat, vt quis propria manu iuret. Hinc fit, vtil lle, cuius nomine præstatur iuramentum, eo obligetur: non verò nuncius, vel procurator, Quia alterius nomine iuramentum emisit, *cap. vlt. de iureiur. in 6.* Suar *l. 2. de iuram. c. 31.* Azor. *p. 1. l. 11. cap. 7. q. vlt.* Sanch. *l. 3. cap. 13. num. 25.*

826 Quando iusta causa subest petendi iuramentum, licitè potest exigi ab eo, qui creditur peieraturus. Quia non petitur, nec intenditur periurium: sed iuramentum, quod alter licitè potest emittere absquè mendacio. Vnde in hisce casibus licere censuerim: Primò, si sis Iudex, & pars id postulet, vel aliàs officij exigat ratio: vt cùm adducuntur testes, vel inquisitionis via proceditur. secundò, si alterius causam agas, & ratio officij tui postulet, vt ab aduersario iusiurandum petas; si enim omittas præuaricari videberis. Tertio, si speras, illum Numinis reuerentia haud ausurum peierare, & alias magni tui intersit. Quartò si eius periurio pos sis vti tuum ad commodum: verbi gratiâ ad eius fraudes detegendas, & fidem ei detrahendam: vt sic in iuriam euadas aut ius obtineas. Extra hoc casus fas non erit. Quia quantum in nobis est, tenemur, tantam Dei iuiuriam, & proximi vitare peccatum. Et qui absque iusta causa iuramentum petit ab eo, qui credit probabiliter peieraturum, mortaliter delinquit, etiamsi peierans paratus es set ad peierandum. In dubio autèm, an alter sit peieraturus, petens non

peccat, per se loquendo. Quia in dubio non debemus præsumere, alterum velle delinquere. D. Tho. *2. 2. quæst. 89. a. 4.* Suar. *l. 3. cap. 14. num. 16.* Reginal. *l. 8. 76. & 77.* Sanch. *l. 3. sum. cap. 8. n. 7.* Les si. *l. 2. cap. 42. dub. 10.* Diana. *p. 5. tr. 7. resol. 9.* Bonac. *q. 1. de iuram. pun. 11. num. 3.*

827 Num liceat amphibologia vti, qui iurant, proprium Problema resoluet. Inpresenti monuerim, iustam vtendi his amphibologiis causam es se, quoties id neces sarium, aut vtile est ad salutem corporis, honorem, rem familiarem tuendam, vel ad quemlibet alium virtutis actum, ita vt veritatis occultatio, tunc expediens, & studiosa censeatur. Itèm cum ratio operis alias iusti id requirit; v. gr. in stratagematibus belli, in explorationibus, in insidiis, indefensione contrà inimicos in casibus aduersis auertendis, vel ad vtilitamen aliquam sibi, vel proximo iustè conciliandam. Nullus autem amphibologiæ, vel æquiuocationis vsus fraudi, dolo iniusto, vel iniuriæ alicuius debet, aut potest suffragari. Vnde qui intali casu amphibologia vtitur, sinocumentum sit graue, mortaliter peccat. Quia nunquam licet iniustum nocumentum proximo inferre, aut tali nocumento iniusto etiam negatiuè cooperari. Secus si nocumentum sit iustum, & iustè inferatur: tunc enim licebit ei, qui illud inferre potest amphibologia vti, vt inferatur. Quia in hoc casu illa per se mala non est, cum in aliquam feratur vtilitatem: & nocumentum ipsum quod infertur est licitum. Hinc potest miles amphibologia vti vt inimicum decipiat illique noceat. Idem licebit Iudici, vtà reo veritatem exspiscetur. Item licebit amphibologia furem deducere, vt à satellite capiatur. Non licebit tamen in casibus militiæ, in quibus quovis modo hosti communi vsu, fides est decreta, eam frangere. Similiter in contractibus cum inimico, & in eorum materia, & circumstantiis, inquibus ob publicam, & commu nem societatem, nulla amphibologia admittitur: sicut non licet adulterari, fornicari. & alia peccatga committere, ex quibus damnum etiam iustum hosti euenire pos sit. Nauar. *ad c. Hu-* **[109]***manæ aures 22. q. 5.* Valent. *2. 2. d. 5. q. 13. pun. 2.* Tolet. *l. 4. c. 21. n. 9.* Sa *v. Iuramentuum, n. 6.* Sanch. *l. 3. sum. c. 6. n. 15.* Reginal. *l. 24. n. 91.* Diana *p. 2. tr. 1. resol. 25. & p. 3. tr. 6. refol. 3.* Manu. *to. 1. sum. c 1. 90. n. 7.* Suar. *de iuram. l. 3. c. 11. n. 6.* Les si. *l. 2. c. 42. dub. 9. num. 48.*

828 Si quis orationem de futuro confirmet iuramento, vtendo aliqua amphibologia, aut fuco verborum aut aliqua conditione tacitè subintellecta: atque adeò iuret id quod est verum secundum mentem suam: falsum autem secundum mentem eius, cui iuratur: peccat lethaliter, si id gerat, vel spontè se offerat sinè neces sitate, vel à superiore legitimè ius sus iurare. Nauar. *sum. cap. 12. num. 8.* Sayr. *in claui, l. 5. c. 4. n. 21.* Tolet. *l. 4. c. 21. num. 9.* Les si. *l. 2. cap. 42. n. 46. & 48.* Azor. *p. 1. c. 4. q. 5.* Armil. *v. Iuramentum, num. 16.* Lopez *p. 1. c. 42.* Ratio est, quia præceptum naturale Religionis non solum obligat ad diuinum tuendum honorem, efficiendo verum id, in cuius confirmationem re vera est inuocatum diuinum testimonium, sed etiam id, quod rationabilitèr potest ab aliis credi, fuis se diuino testimonio confirmatum: aliàs minueretur perse loquendo, apud illos honor diuinus: & superiori, vel Iudici, vel parti fieret iniuria, ac iudicium peruerteretur.

829 Scio iurantem sine neces sitate excusari à periurio, & à lethali crimine, si amphibologiis vtatur extra iudicium, & in materia non præiudiciali: vel si irrationabiliter compellaretur ad iurandum. Quia in hoc iuramento deficit solummodò discretio seu iudicium, cuius defectus solus non efficit iuramentum mortaliter peccaminosum. Bonac. *de leg. d. 4. quæst. 1. num. 12.* Filliuc. *tr. 25. num. 331.* Sanch. *l. 3. cap. 6.* Diana *punct. 2. tract. 1. resol. 25. & punct. 3. tract. 6. resol. 30.* Monuerim, admodum perniciosum es se restrictionum mentalium vsum, & valdè

iuri naturali quatenus homo est animal sociale, repugnare, omnemque societatem dis soluere: nihilque aliud es se, quam fraudum sentinam omnibus Christicolis omnino abhorrendam.

CAPVT V.

De peccato iurantis ex consuetudine.

830 COnsvetvdo iurandi vt sumitur pro habitu inclinante ad actus similes illis, quibus fuit productus per se non est peccatum mortale. Quia ipsa est potius peccati mortalis es sectus Peccatum enim non consistit in habitu, sed in actu, vel in alicuius actus omis sione. Vnde qui habet iurandi consuetudinem, sed non mentiendi, non est in peccati lethalis, statu: etiamsi non conetur eiusmodi consuetudinem euellere. Quia talis consuetudo non est magis praua, quam sint ipsi actus iurandi: habitus enim suam desumit malitiam ab actibus: sed actus non sunt mortaliter mali, cum non sint periuria: Ergo. Valent. *2. 2. d. 6. quæst. 7. punct. 3.* Reginal. *l. 17. numer. 87.* Sanch. *l. 3. sum. cap. 5.* Filliuc. *tract. 25. cap. 10. quæst. 9.*

831 Qui vero habet iurandi & mentiendi consuetudinem, & iungendi mendacia cum iuramento: peccat lethaliter, si talem consuetudinem euellere non conetur. Quià censetur es se in proxima deliquendi lethaliter occasione: cum illa consuetudo ad iungenda iuraramenta cum mendacio inducat. Sayr. *in Claui, l. 5. cap. 5. num. 10.* Suar. *l. 3. de iuram. cap. 6.* Nauar. *sum. cap. 12. num. 6.* Sylui *2. 2. q. 89. art. 3. concl. 3.*

832 Aduertens, se habere peierandi consueturdinem, & non adhibens remedia ad illam auferendam: delinquit lethaliter, quoties id aduertit, & extirpare huiusmodi consuetudinem non conatur. Quia in proxima occasione delinquendi mortaliter diuersatur. Valent. *2. 2. d. 6. q. 7. punct. 3.* Bonac. *de leg. d. 4. quæst 5. punct. 13. numer. 5.* Sanch. *l. 3. c. 5. n. 13.* Graf. *p. 1. l. 2. cap. 20. num. 14.* Diana *p. 1. tract. de circumstant. resol. 55.*

833 Profectò ab eo statu peccati potest se liberare, de praua consuetudine, ac peccatis dolendo, & proponendo, se amplius non male iuraturum, conaturumque huiusmodi consuetudinem auellere. Vnde talis potest absolui. Quia hæc consuetudo non dicitur occasio extrinseca, ob quam sit ei deneganda absolutio. Postquam autèm pœnitens prauam consuetudinem efficaci proposito retractauit, tunc sequentia falsa iuramenta, eadem consuetudine quasi naturali, ac neces sario impetu prouenientia, non imputabuntur ad peccatum. Quia neque sunt voluntaria in se, vt supponitur: neque in sua causa puta in consuetudine, quippè quæ ab ipso per propositum retractata, non amplius voluntaria censeri debeat: sed indeliberata orta scilicet ex proua iurandi consuetudine. Porrò quando Doctores dicunt abnegandam es sé absolutionem habenti consuetudinem iurandi intelligendi sunt de habente consuetudinem iurandi ex aduertentia: non autem quandò proferuntur iuramenta inaduertentèr; cum tunc non sint peccata quantumcumque ex pos sima consuetudine oriantur. Tutius tamen aget confes sor, pœnitentem moneat, vt negligentiam in extirpanda praua hac consuetudine fateatur. Scio, ratione scandali vitandi quod iurans pas sim aliis præbere solet, iuxta prudentis Confes sarij iudicium, absolutionem aliquando denegari debere, aut differri, provt saluti pœnitentis expedire iudicauerit. Laym. *l. 1. tract. 2. c. 3. num. 6.* Santius *in select. d. 10. numer. 5. & 7.* Diana *pun. 3. tr. 5. resol. 62. & pun. 1. tract. 7. resol. 55.* Caspens. *tract. 12. d. 3. num. 54.* Suar. *de Relig. tom. 2. de iuram. l. 3. cap. 7. num. 3.*

CAPVT VI.

De peccato Iuramentum violantis.

834 VIolans iuramentum promis sorium in re magni momenti, mortaliter delinquit, vt patet At qui in re parui momenti serio promis sa violat etiam peccat lechaliter siue **[110]** sit tota materia siue pars. Quia qui rei patuæ promis sionem, quam iuramento confirmauit, non implet: quantum in se est Deum efficit testam falsi: hoc autem peccatum est lethale, cum magoa Deo irrogetur iniuria. *Sect. 2.* sententia hæc recurret ad trutinam. Les si. *l. 2. c. 42. dub. 5.* Valent. *2. 2. d. 6. q. 7. pun. 2.* Reginal *d.l. 18. n. 79.*

835 Qui emisit iuramentum comminatorium de pœna alicui infligenda, quam iustè potest infligere, tenetur iuramentum implere: modo eius adimpletio non sit impeditiua maioris boni, aut non tenetur iuramentum pter quam adimpleri idebeat; secus si causa variata est; iuramentum enim habet hanc tacitam conditionem: Nisi causa varietur. Verùm censetur variari causa, quoties aduenit causa non puniendi. Quod si quis comminetur ex pas sione, & ira, seu animo vindictæ inordinatæ: non tenetur iuramentum implere. Quia iuramentum vt sic non habet mateiam bonam. Reginal. *l. 18. n. 56.* Sayr. *in Claui l. 5. c. 5. n. 12.* Bonac. *de legib. d. 4. q. 1. pun. 14. n. 3.*

836 Iuramentum cadens supra propositum vel promis sionem habentem tacitem conditionem ex intentione iurantis, vel ex dispositione iuris *c. de non numerata pecu.* vel ex consuetudine iam recepta: eo modo explicandum est, quo explicatur, & obligat ipsa promisio. Quia iuramentum sortitur conditiones actus, super quem cadit. Hinc qui iurauit, se alteri centum soluturum, potest vti compensatione non soluendo, si alteri sibi totidem debeat. Quia promis sio censetur facta cum tacita conditione: Nisi aliunde satis fecero, vel compensauero. Similiter qui promisit aliquid absenti cum iuramento, potest promis sionem ante quam acceptetur, reuocare. Quia censetur facta cum conditione: si acceptet. Suar. *de iuram l. 2. cap. 32.* Sanch. *l. 3. cap. 17. n. 15.* Reginal. *l. 18. n. 34.* Les si. *l. 2. cap. 42. dub. 7.* Bonac. *de iuram. q. 1. pun. 16. n. 2.*

837 In dubio iuramentum ita explicandum est, vt quantum fieri potest, minus obliget, seruata verborum proprietate. Vndè iuramentum, vel votum non ludendi (verbi gratiâ) intelligitur de ludo illicito, non verò de licito, qui recreationis causa suscipitur: nisi aliter coniiciatur de iurantis, vel vouentis intentione. Quia vbi agitur de obligatione contrahenda, stricta interpretatio gerenda est. Ideo iuramentum restringendum est, vt quantum fieri potest, minus obliget. At si constet, iurantem, aut vouentem se voluis se obligare ad abstinendum à ludo licito, tenetur ex vi iuramenti abstinere. Porrò intentio iurantis colligi potest ex fine, quo ductus est ad iurandum, aut vouendum abstinentiam à ludo. Sanch. *l. 3. cap. 17. & 18.* Nauar. *sum. cap. 12. num. 11.* Manu *part. 1. cap. 188. num. 10.* Reginal. *l. 18. numer. 34.*

CAPVT VII.

De periurij pœnis.

838 QVatuor Periurij pœnas præscriptas inuenio. Primo ac præcipua est *Infamia,* que vtròque iure tam Pontificio, quàm Cæsareo irrogatur. Ad hanc tamen infamiam contrahendam,

duæ debent conditiones concurrere, scilicet, quòd solemniter iurando peierauerit: & quod postea in foro iudiciali sit de periurio publicè condemnatus, ita vt sit à ferendo testimonio repudiandus. Pro iure Pontificio stat *can, Infames. 6. q. 1. can. Quicumque, q. 1.* Pro Cæsareo verò *lex, si quis maior. C. de transact.*

839 Secunda est, Periurium as sertorium rei prasentis vel præteritæ iure ciuili punitur pœna criminis stellionatus. Et ideo periutus ad tempus exulat. Periurium autem promis sorium hanc etiam iure ciuili pœnam contractus soluat, & actionem. omnèque conuentionis commodum amittat. *l. vlt. ff. de crimi. stellion. l. si quis maior.* Couar. *ad c. Quimvis p. 1.*

840 Tertia est Periurium simplex priuato homini iniuriam, ac præiudicium irrogans iure Pontificio pœna depositionis ab Ordine, si Clericus sit, punitur. Quod si falsum dixerit testimonium in iudicio, vltra depositionem in Monasterium detruditur; si laicus sit, & sit capitale crimen, qui falsum testimonium aduersus reum dixerit, puniendus erit eadem pœna, qua reus ipse puniretur, si criminis conuictus foret, si verò crimen capitale non sit, tum pœna falsi in homine libero est deportatio, omnium bonorum publicatio; in seruo autem vltimum supplicum *c. Cum non ab homine, de iudic. c. si Episcopus d. 50.* Couar. *ad c. Quamvit, p. 2. §. 7. n. 6. de pactis in 6.* Sayr. *in Claui l. 5. c. 9. num. 7.*

841 Quarta est. Periurus priuandus est Beneficio. Attamen procedunt hæc omnia in periuro ratione deficientis veritatis: non autem ratione deficientis iustitiæ, aut iudicij. Ex periurio enim in istis nec infamia incurritur, nec à testimonio repellitur, nec depositione afficitur, nec Beneficio Ecclesiastico priuatur, si autem beneficiatur periurus sit veritatis defectu: collatio Beneficij ei facta, est ipso iure nulla. Quia periurus est insamis. Syluest. *v. Periurium, n. 5.* Sotus *l. 8. de iust. q. 2. concl. 6. a. 3.* Caiet. *2. 2. q. 89. a. 2.* Filliuc. *tr. 25. c. 12. fine.*

CAPVT VIII.

De modis, queis obligatio Iuramenti tollitur.

842 OBligatio iuramenti dupliciter tolli potest Primò, impediendo, ne illam à principio inducat. Secundo, tollẽdo iam inductã. Verum impediri **[[111]]** obligatio iuramenti potest per legem. v. gr. lex statuat, vt iuramentum contractui, vel promis sioni alicui adiectum sit irritum, & nullam inducat obligationem sic Tridentinum *ses. 25. c. 16.* videtur irritare renunciationem bonorum etiam cum iuramento factam antè duos menses præcedentes profes sionem. Alio modo impediri potest obligatio, quando prohibetur executio, ita vt sine peccato fieri non pos sit: quomodo putant multi, impediri obligationem pœnæ conuentionalis sponsalibus appositæ, & iuramento confirmatæ. Bonac. *de iuram. q. 1. pun. 17. n. 1.* Les si. *l. 2. c. 42. dub. 12.* Sanch. *l. 3. sum. c. 2. n. 11.*

843 Porro obligatio iuramenti iam inducta, quinque modis potest auferri. *Mutatione materiæ, Condonatione, Irritatione, Commutatione, Dispensatione.* Primò Mutatione materiæ certum est, obligationem iuramenti ces sare: v. gr. si materia fiat illicita. Quia iuramentum non est vinculum iniquitatis. Aut si materia fiat impos sibilis. Quia ad impos sibile nemo tenetur. Les si. *l. 2. c. 42. dub. 12. n. 57.* Sayr. *in Claui, l. 5. c. 7.* Azor. *p. 1. l. 11. c. 9.*

844 Secundò tollitur Condonatione seu relaxatione eius, in cuius fauorem factum est iuramentum. Quia quiuis potest condonare promis sionem factam in suum commodum, etiamsi in modum voti facta fuerit. Nam qui hoc modo vouet, aut iurat, censetur

solùm se obligare sub conditione tacita: si ille in cuius fauorem iurat, velit acceptare. Illo igitur remittente, obligationem, aut nolente promis sionem acceptare: iurans liber erit ab obligatione iuramenti. Ex gr. si voueas Deo, vel iures, te ducturum Antoniam inopem, vel daturum illi dotem, vt melius nubat: ea remittente obligationem liber ab obligatione promis sionis quamvis iuratæ remanebis. Sanch. *l. 3. sum. c. 20. n. 4.* Manu. *sum. p. 1. c. 244. n. 10.* Sylui. *2. 2. q. 89. a. 9.* Laym. *l. 4. tr. 3. c. 11.*

845 Tertio tollitur Irritatione facta per superiores, quibus subiecta est materia iuramenti. Hanc facultatem irritandi iuramenta, sicut & vota, etiam sinè causa, habet pater respectu filiorum, superior respectu subditorum, dominus respectu seruorum, maritus respectu exoris in iis rebus, in quibus tales personæ sunt subiectæ. Quia nullus potest iurare in alterius præiudicium. Vndè omnes illi pos sunt iuramenta irritare, qui vota eiusdem materiæ irrita reddere poterant. Sanch. *de matr. l. 6. d. 39. n. 10.* Sayr. *in claui l. 5. c. 8. n. 5.* Reginal. *l. 18. n. 64. & 66.* Laym. *l. 4. tr. 3. n. 1. & 2.*

846 Monuerim tamen, iuramenta minorum haud pos se à curatoribus irrita reddi, quamvis hi pos sint vota realia eorum irritare, quatenus ipsorum administrationi officiunt. Vnde minoribus non conceditur restitutio in integrum, dum ex contractu sunt læsi si iuramento illum confirmarunt. Quia iuramentum supplet ætatis defectum, eósque dispositione legis officit maiores, *l. 1. & 2. C. siaduersus. venditionem.* Les si. *l. 2. c. 42. dub. 12. n. 61.* Secùs dixerim de iuramentis impuberum: hæc enim poterunt à tutoribus irritari. Quia nihil iura in contrarium statuerent. *c. Pueri 22. q. 5.*

847 Quartò, tollitur Commutatione: vt si ille, cui factum est concedat aliud opus loco illius, quod suramento promis sum est præstari. Verum quando talis commutatio est facta, iurans non tenetur ex vi iuramenti ad præstandum illud in quod facta est. Quia illud iuramento non promisit; sed ex pacto, quo illud loco alterius acceptauit. Secus autem est in commutatione voti. Quia dum acceptat quis commutationem, tacite Deo promittit id, in quod fit commutatio;quæ promis sio cum Deo fiat, habet vim voti. Prætereà omne iuramentum promis sorium vel fit in honorem Dei, & sic continet Votum, vel fit in fauorem hominis, & tunc vel acceptatur, vel non acceptatur. Si fiat in Dei honorem, vt si quis iuret, se auditurum sacrum, &c. commutari potest ab eo, qui simile votum potestate Ordinaria potest commutare: verbi gratiâ ab Episcopo, & aliis Prælatis habentibus iurisdidictionem quasi Episcopalem in suos subditos. Hi quidem pos sunt talia iuramenta, præter ea, quæ implicant votum Pontifici reseruatum, mutare. Quia in illis dispensare pos sunt: commutare autem minus est, quam dispensare; nam dispensatio omnino remittit iuramenti obligationem: commutatio verò non itèm: sed vnum in aliud mutat vel æquale vel melius. Profectò ex potestate delegata Regulares, qui ex priuilegio vota commutant pos sunt etiam iuramenta de eadem materia commutare. Quiá iuramenti vinculum per se minus est, quam votum: at cui conces sum quod maius est censetur etiam quod minus est, concedi. Les si. *l. 2. c. 42. dub. 12. n. 57. 58. & 59.* Bonac. de *iuram. q. 1. pun. 17. n. 7.* Sanch. *de matr. l. 8. d. 16. n. 7.* Manu. *p. 1. sum. c. 191. concl. 10.* Arag. *2. 2. q. 89. a. 12.* Ludou. Lop. *de voto. q. 5. n. 42.*

848 Commutatio iuramenti in æquale, vel minus bonum, quamvis fieri non pos sit sinè authoritate Prælati, aut alterius habentis ad hoc potestatem: in illud tamen, quod certum est, melius es se, vnusquisque pro suo arbitratu commutare potest. Vnde omnia iuramenta extinguntur Religionis approbaræ profes sione, sicut & vota. Quid si talia iuramenta cedant in commodum tertij? Certè si promis sionis verba ad illum directa non sint, nullum ille ius acquirit. si autem iuramentum fiat in fauorem hominis & valide sit acceptatum, non

potest commutari ab alio, ipso inuito, nisi interces serit iniuria, vel nisi hoc in iustam illius pœnam, vel nisi commune bonum ita flagitet. Quia superior non potest tollere ius alterius nisi vrgentis sima adsit causa: ille autem, in cuius fauorem præstitum est iuramentum, ius per acceptationem acquisiuit. Les si. *l. 2. cap. 42. dub. 12. numer. 58.* Bonac. *de iuram. q. 1. pun. 17. cum. 7.* Caiet. *2. 2. q. 88. a. 12.*

849 Quintò, tollitur iuramenti obligatio Dispensatione, seu abolitione, Hæc fit superioris authoritate: & quidem summus Pontifex in omni iuramento potest ex causa rationabili, ces sente tertiæ personæ damno, dispensare. Tolet. *l. 4. c. 23.* Arag. *22. 9. 89. a. 9.* Episcopus autem ex causa, cum sibi subditis, non solùm potest declarare quando dubium subest, an aliquid sub iuramento promis sum sit debita voti materia: sed etiam dispensare in omnibus iuramentis, quæ si es sent vota, pos set in illis dispensare. Quia vinculum iuramenti minus est, quam vincu- **[[112]]**lum voti: vnde qui potest à voto absoluere, à iuramento etiam de eadem re emis so absoluere poterit. D. Tho. *2. 2. q. 89. a. 9. ad 3.* Sayr. *in claui, l. 5. c. 8. n. 9.* Filliuc. *tr. 25. c. 9. q. 9.* Bonac. *de iuram. q. 1. pun. 17. num. 11.*

850 Prælati Regulares exempti ab Ordinario circa suos subditos in iuramentis dispensare pos sunt, sieut Episcopi. Imò etiam omnes confes sores Ordinum Mendicantium, & alij Confes sores Regulares, qui Ordinum Mendicantium priuilegiis fruuntur, ex priuilegio Innocentij VIII. & Eugenij IV. pos sunt dispensare in omnibus votis, in quibus pos sunt Episcopi: & consequenter in omnibus iuramẽtis, iuxtà supra traditam rationem. Manu. *p. 1. sum. c. 191. n. 10.* Arag. *2. 2. q. 88. a. 12.* Sanch. *l. 4. su. c. 53. n. 8.* Sayr. *in Claui, l. 5. c. 8. n. 10.* Porro priuilegium Innocentij fuit tantum viuæ vocis oraculum, & ideò hoc tempore annullatum per Bullam Vrbani VIII.

851 Dispensans in iuramento sine causa rationabili peccat: nec in foro conscientiæ valida est dispensatio. Quia respectu illarum terum, quæ exiure diuino, seu naturali pendent, non habet summus Pontifex supremam potestatem, sed tantum dispensatoriam, quæ data est in Ecclesiæ ædisicationem, & non in destructionem. Causa verò dispensandi in iuramento elicienda est, vel ex grauitate operis, & imbecillitate iurãtis: vel ex diminuta operis vtillitate: vel respectu boni cõmunis: & quæcũque causa sufficiẽs ad dispensandum in vo is, sufficit etiam ad dispensãdũ in iuramẽtis. Cert è quando causa nõ est sufficiens ad dispensandum, potest iuramentum partim relaxari, & partim commutari, habita causæ ratione. D. Tho. *2. 2. quæst. 88. art. 12. ad 2.* Caiet. *ibi.* Sanch. *l. 3. cap. 19. numer. 4.* Valent. *2. 2. d. 6. quæst. 7. punct. 4.* Sylui. *2. 2. quæst. 88. art. 12. concl. 4.*

852 Denique causas iustas relaxandi iuramentum quamvis emis sum sit in fauorem tertij, recenseo. Prima est, si metu, vel fraude sit extortum. Secunda, si alia iniustitia interces sit, vt cum vsuarius exigit iuramentum de vsuris soluendis: vel quandò quis in contractu grauitèr est læsus, & coactus, illum iuramento confirmare, vel non aduertens læsionem spontè confirmauit. Tertia, in iustam pœnam, quando is, cui prsætitum est iuramentum est, meretur, vel quia iniquè exegit, siue quia commisit aliquid ob quod meretur bonis spoliari; vel quia contumax in Ecclesiam obiicitur. Quarta, si bonum commune id postulare videatur. Les si. *l. 2. c. 42. dub. 12. n. 61.* Sylui. *2. 2. q. 8. a. 12. concl. 4.* Bonac. *d. iuram. q. 1. pun. 17. num. 8.*

DE VOTO. CAPVT IX.

De Voti es sentia.

853 VOtvm est *Promis sio Deo facta deliberatè, de meliori bono.* Prima definitionis particula *Promis sio* significat, votum non es se nudum propositum boni operis in Dei honorem præstandi absque obligationis neces sitate: etenim promis sio si verè, & non fictè fiat, procedit ex voluntate se obligandi, ita vt promis sario, id est, Deo ius acquirentur. Quod adeo est verum, vt si quis ignorans vim, & es sentiam voti, velit vouere, non autèm obligationem voti contrahere: is re vera nec voueat, nec obligetur. Quia incogniti nulla voluntas: & error circa substantiam, ac es sentiam rei vitiat actum. Sanch. *l. 1. de matr. d. 9. num. 3. & l. 4. sum. cap. 1. numer. 27.* Suar. *l. 1. de voto, cap. 3. numer. 3. & 7.* Valent. *2. 2. d. 6. quæst. 6. punct. 1.*

854 Si vouens animum se obligandi, ac verè vouendi habeat: licet non implendi, sed præuaricandi votum: nihilominus voto adstringetur. Quià sicuti re ipsa accidere potest, vt aliquis castitatis voto obstrictus sit, castitatem tamèn non seruet: sic etiam hæc Deo voluntate sæparari pos sunt, vt aliquis voto abligatus es se velit ad castitatem seruandam, non tamen obligationi satisfacere. Sanch. *l. 4. sum. c. 1. n. 23.* Sotus *l. 7. de iust. q. 1. a. 2.* Arag. *2. 2. q. 88. a. 1. concl. 3.* Nauar. *sum. c. 12. n. 27.* Medina. *l. 2. institut. cap. 14. §. 6.* Suar. *l. 1. de voto, cap. 4. fine.*

855 Altera definitionis particula, *Deliberatè* indicit, ad votum, sicuti & ad quamlibet aliam promis sionem, quæ obligationem pariat, requiri voluntatis consensum. Vnde colligo 1. votum validum non es se, quod ex subitaneo motu, vel animi pas sione iudicium, ac deliberationem perturbante, concipitur. Quia cum tali animi pertubatione ac indeliberatione neque mortaliter solet delinqui. Tanta autem animi deliberatio requiritur, ac sufficit ad taliter peccandum. Quapropter sicut ad peccatum mortale, ità & ad votum requiritur plena deliberatio intellectus. Palud. *in 4. d. 38. q. 1.* D. Antonin. *p. 2. tit. 11. c. 2. antè §. 1.* Nauar. *su. c. 12. n. 26. & 27.* Sanch. *l. 1. de matr. d. 8. n. 5. & l. 4. sum. c. 1. n. 2.* Moli. *to. 2. de iust. d. 267.* Suar. *l. 1. de voto cap. 9.*

856 Hinc colligo votum editum ex ignorantia siue errore tollente voluntarium, nullius roboris es se. Moneo tamen duplicem es se ignorantiam, aliam negatiuam positiuam aliam. Si ignorantia negatiua sit circa rei promis sæ substantiam irritum est votum. Quia incogniti nulla est voluntas. Si autem solùm sit circa accidentalia rei promis sæ, validum votum erit. Quia cum accidentia, seu circumstantiæ sint cõnexæ rei promis sæ: ideo qui hanc voluntariè vouet, illas etiam consequenter vouis se cẽsetur. Porrò ignorantia positiua, siue error positiuus impedit voti valorem, non tantum si circa substantialia rei promis sæ versetur: sed etiam si circà accidentalẽ circũstantiam, quę sécundũ falsam vouentis existimationem notabiliter obiectum immutat. Exemplum exhibeo ex Laymano citando: Ordinem Carthusianorum te voues ingres surum, existimans, in eo permis sum es se carnibus vesci, ita vt talis error sit antecedẽs, siue causa vouendi, quia eo seposito, minimè voueres: voto non obligaris. Quia Religionem illam haud absolutè vouisti, sed vt tali conditione affectã: quæ licet sit accidens obiecti, seu rei promis sæ materialiter: pertinet tamen quodammodo ad substantiam obiecti formaliter, siue **[[113]]** pro vt est in vouentis intentione. Laym. *l. 4. tract. 4. ca. 1. num. 5.* Suar *l. 1. de voto, c. 11.* Sanch. *l. 4. sum. cap. 2. num. 4.* Excipio votum profes sionis solemnis, quod instar matrimonij carnalis ob nullum errorem ad substantiam rei promis sæ non pertinentem, infirmatur. Idem dixerim de votis simplicibus Societatis Iesu, quippè

per quæ veri Religiosi constituimur, & quasi spitituale cum Christo Domino matrimonium contrahimus, vt Santius *citatus* edocuit.

857 Tertia diffinitionis particula *Deo facta* significat, votum, si propriè sit loquendum, soli Deo fieri, cum sit actus latriæ, siuè Religionis, qua solùm Deum colimus. Quod si pas sim apud Doctores legas Sanctis, seu beatis in cœlo vota nuncupari: duobus id modis exposuerim. Primò ad eum modum quod dici etiam solet, Templa & altaria sanctis dedicari: quia Deo dicantur in honorem, seu memoriam sanctorum. Secundo. promis sio immediatè ipsi Sancto fieri potest ad honorem eius, & testificationem gloriæ, ac beatitudinis ipsius: tunc verò talis promis sio sacra quidem est, & ad Dei cultum ordinata: sed non est propriè votum neque elicitiue à virtutè Religionis, sed dulię, siuè obseruantiæ. Suar. *l. 1. de voto, c. 16. n. 9. & 17.* Vbi addit, in quibusdam Religionibus dici: *Voueo Deo, B. Mariæ, & Sanctis.* Quod quidem eum sensum habere crediderim: Voueo Deo coram B. Virgine, & sanctis tanquam testibus, & aduocatis. Quarta demum definitionis particula, *De meliori bono,* materiam voti significat, de quo mox dis seremus.

CAPVT X.

De Materia Voti.

858 MAteriæ nomine intelligo remotè res ipsas, quas ob honorem Dei nos facturos, aut omis suros promittimus, proximè verò ipsã nostram operationem, seu omis sionẽ Deo promis sam: v. gr. Voueo, me eleemosynam largiturum, ieiunaturum, non blasphamaturum. Triplicem conditionem ad materiam voti requiri affirmo. Prima est, vt posita sit in vouẽtis potestate. Vndè colligò, factum alienum voueri non pos se. Quia in vouentis potestate non est. Nec factum moraliter impos sibile naturaliter. Quarè irricum est votum nunquam venialiter delinquendi ob moralem eius impos sibilitatem.

859 Secunda est, vt materia voti sit opus moraliter bonum. Quare opus seu diuina seu humana lege prohibitum, non potest cadere sub votum. Quia cum homini sit illicitum, Deo autem ingratum, non est capax promis sionis, seu obligationis: ac consequenter nullum est votum rei malæ. Tolet. *l. 4. c. 17. n. 15.* Quæris autem, quale peccatum sit, rem malam Deo vouere: Dupliciter delinquit, is, qui rem malam Deo vouet, proposito exequendi: videlicet, nõ tantùm contrà iustitiam, aliámve virtutem, cui opus promis sum secundum se aduersatur, sed etiam contrà Religionem: & quidem mortaliter, si peccatum mortale Deo quis promittat, se patraturum: venialiter verò, si veniale. Syluest *v. votum, q. 4.* Sotus *de iust. l. 1. q. 1. art. 3.* Manu *to. 2. sum. c. 94. concil. 1.* Tolet. *citat.* Caiet. *v. Votum. art. 2.* Armil *ibi, num. 1.* Les si. *l. 2. cap. 40. num. 39.* Sanch *l. 4. sum. c. 6. n. 9.* Hi tamen excipiunt, si quis peccatum veniale Deo promittat, quasi ipsi placeat, & acceptum sit; fore hanc irrisionem Dei, & peccatum Blasphemiæ mortalis.

860 Finis quidem est, vna ex præcipuis circumstantiis, quæ votum as solent vitiare: Alius autem est finis rei promis sæ, alius verò ipsius vouentis. Prioris prauitas, cum se teneat ex parte obiecti, vitiat materiam voti, & consequenter ipsum votum. Non sic prauitas finis posterioris votum infirmat. Quia tenens se duntaxat ex parte voluntatis, quam ad vouendum impellit, ipsam voti materiam, & reliqua substantialia, bona, & integra relinquit. Exemplum exhibeo: si aliquis vouit, se eleemosynam daturum ad vanam gloriam captandam, ita vt

eleemosynæ elargitio facienda, sit vanæ gloriæ caula: nulla oritur obligatio voti. Quia malum est, eleemosynam impertire causa iactantiæ. Qui autem gloriæ aucupandæ gratia coram aliis vouit, se eleemosynam largiturum, is rem bonam vouit, quamvis malè: ideóque voti religione tenetur. Layman *l. 4. tract. 4. cap. 2. num.* . Caiet. *2. 2. quæst. 88. art. 2.*
Opus ex se indifferens non potest es se materia voti, nisi bono, & congruo fine cohonestetur. Quia tale opus in indiuiduo hoc ipsol malum est: nam otiosum, & fine debito destitutum. Deindè etsi demus actum indifferentem in indiuiduo malum non es se: quia tamen vanus, & inutilis est, ideò votum de huiusmodi operè deridendum potius, quam seruandum. Vndè irrita sunt vota non nendi, die Sabbati in Deiparæ honorem. Non vescendi capite bouino in honorem D. Ioannis Baptistæ decollati: Non comedendi in festo S Laurentij carnes as sas; si interim vouenti facultas relinquatur aliis seruilibus operibus eodem die se occupandi, vel aliis carnibus vescendi. D. Antonin *part. 2. tit. 11. cap. 2. §. 4.* Angel *v. Votum, §. 5.* Caietan. *2. . q. 88. art. 2.* Medi. *l. 1. institut. cap. 14. §. 6.* Nauar. *sum. cap. 12. num. 28. & 37.* Tolet. *l. 4. cap. 17. num. 14.* Sanch. *l. 4. sum. c. 7. num. 6.* Azor. *l. 11. cap. 14. quæst. 5.* Certè eius. modi abstinentiæ ad Diuos honorandos congruæ non sunt, sed potius superstitiosæ.

861 Opera bona, quæ sub præcepto sunt, pos sunt es se materia voti. Quia cum neces sitas præcepti non est simpliciter dicta, sed solùm ex suppositione finis, si homo à peccato declinare, vel animæ salutem seruare aut consequi velit: ac proindè voluntas simpliciter libera maneat, ad opus faciendum, vel omittendum: poterit ea magis determinari, & obligari per votum. Si quidem nihil obstat rem eandem ex diuersis obligationum capitibus es se debitam: & debitorem: pluribus ac diuersis vinculis adstringi. D. Thom. *2. 2. quæst. 85. artic 2. in corpo.* Laym. *l. 4. tractat. 4. capite 2. numero 9.* & alij communiter.

862 Votum rei bonæ, sed propter finem temporalem seu indifferentem non est validum si finis omninò indifferens sit ipsius rei promis sæ, principalis, ac totalis: verbi gratiâ si quis **[[114]]** voueat, se ieiunaturum, vt sumptibus parcat, nullum alium finem iustum spectans. Quia cum in moralibus species rei sumatur à fine: ideò si finis rei promis sæ sit indifferens, totus actus ex obiecto indifferens erit, adeóque inepta materia voti. Sin autem aliquis rem bonam, verbi gratiâ eleemosynam, aut ieiunium voueat, tanquam medium, vt à Deo impetret rem temporalem, seu indifferentem, verbi gratiâ officium honorificum prædiues matrimonium, vel in gratiarum actionem. Si obtinuerit: voto obligabitur. Quia hæc à Deo tanquam eorum authore petere, vel pro impetratis gratias agere, bonum est, & honestum. Angel. *v. Votum §. 4.* Syluest. *v. Votum 1. quast. 4.* Sanch. *l. 4. sum. cap. 7. num. 25.*

863 Tertia conditio est, vt materia voti sit opus melius, quam oppositum. Quia cum Deo, cuius voluntas sanctificatio nostra est 1. *Thesal. 4.* magis placeat opus, quod maius, & melius, quam eius oppositum: sequitur, Deo placitum, seu acceptum non es se, si homo se obliget ad faciendum minus: hoc enim ipso se obligat ad omittendum oppositum, quod melius est, & Deo magis placitum. Quare talis obligatio, aut promis sio Deo accepta non est. D. Thom. *2. 2. q. 88. a. 2.* Laym. *l. 4. tr. 4. c. 2. n. 11.* addens, validum es se votum quasi conditionale: Si lusero sine rixa & fraude voueo me lusurum. Si comedero, temperate comesturum es se. Quia talia vota resoluuntur in negationem: Voueo, me nihil inhoneste acturum. Suar *l. 2. de voto, cap. 8. n. 5.*

864 Matrimonium ordinariè non est voti mate11. Quia status continentiæ melior, ac beatior est teste Apostolo *1. Cor. 7.* Trid *ses. 24. c. 10.* si quidem animum à curis sæcularibus & carnis voluptatibus liberum magis expeditum reddit ad seruiendum Domino, Palud. *in 4. dist. 38. q. defin. 5.* & omnes. Excipe nisi persona aliqua ob corporis fragilitatem, ac inueteratam

peccandi consuetudinem, adeò sit ad lapsum carnis prona, vt vitorum prudentum iudicio consultum ei sit, statum matrimonij amplecti. Bellar. *l. 1. de Monach. c. 14.* Azor. *l. 11. c. 14. q. 9.* Moli. *to. 1. tr. 1. d. 149.* Sanch. *l. 2. de matr. d. 4. n. 7.* Sotus *l. 7. de iust. q. 1. a. 3.* Verùm si aliquis pietatis intuitu erga puellam pauperem, vel miserabilem nempè meretricem, votum edidit, se eam ducturum; obligatur voto, non quidem absolutè, vt eam ducat: sed conditionatè, si aliquam ducere velit, hanc ducat; seu ne aliam ducat, quam istam: ad quod etiam ab Episcopo potest compelli, si votum fuit publicum. Henriq *l. 12. cap. 6. n. 5.* Philiar. *to. 1. de offic. Sacerd. p. 2. l. 3. cap. 17. num. 3.* & alij.

CAPVT XI.

De Voti obligatione.

865 DE Fide est, teneri nos præstare, quod voto promittimus. Isa. 19. *Colent eum in hostiis, & muneribus, & vota vouebunt Domino, & soluent.* Deut. 23. *si nolueris polliceri, absque peccato eris: quod autem semel egressũ est de labiis tuis, obseruabis.* Imò etiam in externo Ecclesiastico foro vouẽs ad executionẽ potest compelli, si constat edidis se. *l. 1. 2. & 3. ff. de pollicit. cap. Quod super, de fide instrum. D.* Tho *2. 2. q. 189. a. 3. ad 1.* Quia ad Ecclesiasticiludicis officium impedire pertinet, ne grauia crimina commitantur, cuiusmodi est Sacrilega voti trangres sio. Syluest. *v. Votum 2. q. 19.* Angel. *v. Votum, 3. §. 26.* Sanch. *l. 4. sum. c. 11. n. 19.*

866 Obligatio voti ex genere suo grauis est, & sub lethali piaculo. Quia tendit ad fidelitatem Deo ex Religionis virtute præstandam. 1. Timot. 5. *Habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt.* Tamen ob materiæ leuitatem efficitur leuis obligatio, & sub veniali piaculo. v. gr. si aliquis se ter *Pater, & Aue* recitaturum vouerit. Quia votum est quao si priuata quædam lex, quam quisque sibi spontè imponit: ideòque eius obligatio ad modum aliarum legum est explicanda, vt ad eius grauitatem tum intentio ferentis obligationem, tum etiam materiæ capacitas requiratur. Sotus *l. 7. de iust. q. 2. a. 1.* Nauar. *c. 12. n. 40.* Sa *v. Votum, n. 15.* Valent. *2. 2. q. 6. pun. 4.* Manu. *to. 2. sum. c. 99. concl. 1.* Sanch. *l. 4. sum. c. 12. n. 5.* Tolet. *l. 4. cap. 17. num. 20.*

867 Votum in dubio inter pretandum est secundum voluntatem & intentionẽ vouentis: quippè ex qua omnis vis, & mensura obligationis oritur. Si autem de vouentis intentione non satis constet, tùm materia voti est inspicienda, & secundum eius naturam, & conditio nem votum obseruandum. Quia quísque promittens præsumitur tali modo se obligari voluis se, sicuti rei promis sæ natura postulat. Si vero etiam voti materia inspecta, de vouentis voluntate dubium maneat, tùm interpretatio fieri debet secundum verborum, quibus vsus est proprietatem, vel potius communem, & vsitatam acceptionem. Quia verborum proprietate, vel communi acceptione obseruata, neque materia voti repognante, strictam potius, quam amplam voti interpretationem in dubio fieri conuenit. Caiet. *2. 2. q. 88. a. 2.* Sanch. *l. 1. de matr. d. 8. & l. 4. sum. c. 11. n. 29.* Suar. *l. 2. de iuram. c. 32. & l. 4. de voto c. 7.*

868 Profecto circa tempus, quo vota implenda sint: si dies, vel tempus præfinitum est, vt vltra aliud executio voti non differatur: eo elapso votum continuè est in culpa: & tanto quidem maiore, quanto diutius exequi vouens sine causa iusta moratur. Addo, si vouens præuideat fore, vt tempore præfixo impedimentum incidat, debere eum antè exequi. Quia cum tẽpus præfixum sit tanquam terminus seu finis executionis differendæ: si eo tempore

votum impleri nequeat, debet ante illud tempus impleri: ne contra promis sionem dilatio fiat vltra tẽpus pręfixum. At si nullo definito tempore votum v. gr. eleemosynæ dandæ absolutè factum fuerit: debet illud vouens exequi cum primum commode pos sit. Quia hoc commune est omni promis sioni absolutę & non limitatæ, vt statim obligationẽ pariat, & consequenter exequi debeat, Sanch. *l. 4. su. c. 14. n. 18.* Suar. *l. 4. de voto. c. 14. n. 7.* Valent. *7. 2. 2. d. 6. q. 6. pu. 4. quæstiunc. 3.* Syluest. *v. Votum. 2. q. 3.* Colligo ex *Deut. 23. Cum votum voueris Domino, non tardabis reddere: quia requiret illud Dominus Deus tuus: & si moratus fueris reputabitur tibi in peccatum.*

869 Certe obligatio voti personalis est adeo, vt solum vouens, & non alia persona obligetur. Quia obligatio voti & cuiuscũque promis sionis **[[115]]** ex propriæ voluntatis consensu nasci debet: Ergo non alium quam ipsum vouentem obligat. Palud. *in 4. d. 38. qu. 3. a. 3.* Syluest. *v. Votum 1. qu. 9.* Sotus *l. 7. qu. 2. a. 1. ad. 5.* Et sumi potest ex Psal. 65. *Reddan tibi vota, quæ distinxerunt labia mea.* Hinc colligo, si Communitas (verbi gratiâ) alicuis pagi, votum edat quotannis peregrinationem insituendi, posteri eius non obligari ex vi voti, in quod non consenserunt; sed interdùm ratione pacti, vel statuti, aut longæ consuetudinis obseruandi huiusmodi rem tanquam ex obligatione: dummodo approbatio Episcopi expres sa vel tacita accdat. Colligo deinde, factum alienum voueri non pos se, verbi gratiâ, alium ieiunaturum, Religionem ingres surum. Præterea teneri ipsummet vouentem votum implere, nec liberari, si per alium impleat. Quia vouens (vt suppono) factum proprium promisit: Ergo ad illud obligatur. At si quis votum suum ipsemet implere non pos sit, non tenetur alium rogare, vel substituere, qui impleat, tametsi vouens, non absque culpa in huiusmodi impotentiam inciderit. Quia actus non se extendit vltrà agentis intentionem: Vonentis autem intentio fuit se facturum, verbi gratià, oraturum, ieiunaturum: Ergo si id præstare non potest, non tenetur aliud facere, putà, alterum rogare, & substituere. Cuncta hæc ex Vasquez, Sanch. Suario, Syluest. D. Antonino, & aliis colligit Layman. *lib. 4. tract. 4. cap. 3. num. 6.*

870 Ad hæredes post aditam hæreditatem realiuni votorum obligatio transit. Quia hæres voluntariè adeundo, & acceptando hæreditatem defuncti, sicut commoda eius, & omnia iura acquirit: ita etiam onera, & debita, siue reales obligationes in se suscipit. Inter huiusmodi autem obligationes, est etiam votum reale, id estm promis sio Deo facta alicuius rei in honorem ipsius præstandæ. Vota autem merè personalia defuncti non tenetur hæres implere. Quia hæres succedit defuncto, eiusque personam repræsentat tantùm in realibus commodis, siue iuribus pariter ac oneribus seu debitis, *l. Hæredem. ff. de reg iur. in 6.* Non item in priuilegiis, & obligationibus personalibus, id est quæ personæ illius cohærent. Excipio, nisi spontè se obligarit ad vota personalia defuncti exequenda. Vel nisi sub ea conditione hæres non neces sarius sit institutus, vt talia vota exequatur. Ita Doctor. *ad c. licet. de voto.* Neque vota mixta hæres implere tenetur: nisi quod in his reale est, per se, & independenter à personali obligatione defunctus promittere intẽderit. Id vero in dubio, & nisi ex rei promis sæ natura coniectura capi pos sit, præsumi non debet. Palud. *in 6. dist. 38. qu. 3. a. 3. conclus. 4.* D. Anthonin. *p. 2. tit. 11. cap. 2. §. 5.* Syluest. *v. Votum 2. qu. II.*

871 Ad huius autem intelligentiam non te latet, triplex es se votum, *Reale, Personale, & Mixtum.* Reale est promis sio Deo facta alicuius rei dandæ, vel expendendæ à vouente, verbi gratis, eleemosynæ elargiendæ, Ecclesiæ erigendæ. Personale est promis sio Deo facta alicuius actionis, functionis, seu officij præstandi à vouente: verbi gratia, castitatem seruandi, orandi, ieiunandi. Mixtum est, quod ex vtroque participat: si quis Deo promittat non solum rem aliquam suam, sed etiam propriæ personæ officium, siue functionem: verbi

gratia, se propriis manibus Templum extructurum; suis sumptibus peregrinaturum: contra Fidei hostes profecturum. Igitur in voto reali, personali, ac mixto attendi debet, quidnam principaliter promittere vouentis animus fuerit. Coustat autem (vt vidimus) ad vouentis hæredem post aditam hæreditatem, transire votorum realium obligationem, non autem personalium. Addo, nec teneri vota, ac legata pia præstare vltrà vires hæreditatis: imò neque cum diminutione legitimæ neces sariis hæredibus debitæ. Vota denique mixta implere non teneri, nisi quod in eis reale est per se, ac independenter à personali obligatione, defunctus promiserat.

CAPVT XII.

De Voto Pœnali.

872 VOtvm Pœnale dicitur, cum quis minimè affectus est ad rem, quam in pœnam vouet: sed ideo eam promittit, si crimen commiserit, & à crimine retrahatur. Hoc duobus modis accidit. Priniò, si duplex votum edat, videlicet tem aliquam absolute faciendi, vel omittendi, ad quam animus inclinatus est: si verò id non præstiterit, tùm aliud ad quod animus inclinatus non est, tanquam in criminis pœnam, præstandi: verbi gratiâ, si voueas, te non fornicaturum, sin autem fornicationem ges seris, Religionem ingres surum. Secundò, si sola pœna promittatur sub conditione si id, quod animus est præstare, præstitum non fuerit: verbi gratiâ, Voueo me eleemosynam daturum, si lusero. Sanch. *l. 8. de matrim. d. 10. num. 1. & l. 4. Sum. c. 22. n. 2.* Azor. *l. 11. c. 1. qu. 8.* Ludou. Lop. *p. 1. instruct. c. 44.*

873 In voto verè pœnali, si res illa, quam vouens per se ac principaliter spectabat, impos sibilis, vel Deo accepta non sit: tunc cadit etiam obligatio pœnæ. Quia vt acces soria promis sa fuit: vnde consequenter si res principalis præstanda non est, neque pœna locum habet. Exempli gratiâ, si aliquis vouit: Ni vindictam sumpsero à tali inimico, vel si cum hoc homine, quo cum inimicitias gero, locutus, vel domum eius ingres sus fuero, in pœnam ieiumabo, eleemosynam impertiar: nulla est pœnæ subeundæ obligatio. Si Obligatio voti validè emis si per dispensationem sublata fuit, tunc eo ipso cadit etiam obligatio pœnæ, licet de ea in dispensatione nulla facta fuerit mentio. Quia pœna habet ordinam ad transgres sionem: At post dispensationem locum non habet transgres sio voti: Ergo neque pœna. Quotiescumque aliquis ob ignorantiam, seu obliuionem, rem principalem perficere omisit, non tenetur pœnam præstare. Quia pœna locum non habet, vbi voluntaria transgres sio non fuit. Laym. *l. 4. tract. 4. 6. 5. num. 2. &. 3.* citans alios.

874 Si quis vnicum votum ediderit, videlicet de pœna soluenda, si accidat in posterum, vt blasphemia, aut peccatum simile committatur: in primis examinanda est vouentis intentio, quæ **[[116]]** plerum que es se solet, in perpetuum sibi interdicere peccandi facultatem sub proposita pœna, ita vt quotiescumque transgres sio illa fiat, toties pœna soluatur: Sin verò spectatis omnibus circunstantiis, de intentione vouentis constare non pos sit, sed dubium maneat, censendus est vouens solum se obligare voluis se ad ponam ob primam transgres sionem. Quia cum de obligatione voti agitur, benignior pars in dubio est amplectenda, salua verborum proprietate. Atqui verba hæc voti: *Si in posterum blasphemauero, voueo, me decem aureos pauperibus erogaturum,* propria & non inusitata acceptione intelligi pos sunt de prima tantum transgres sione: Ergo si vouens de in tentione sua dubitet, hanc benigniorem partem,

vt potè non abhorrentem à sermonis proprietate & vsu præferre potest. Sai *v. Votum. n. 26.* Laym. *l. 4. tr. 4. c. 5. n. 4.*

CAPVT XIII.

De Voto Conditionali.

875 VOtvm conditionatum dicitur id, *ex quo obligatio oritur imperfecta, & suspensa: pendens nimirum a futuro euentu in conditionem apposito.* Porrò votum editum sub conditione euentus præsentis, aut præteriti, verbi gratiæ, *si pater meus viuit, si pater meus mortuus est,* non est propriè conditionatum. Quia statim parit absolutam obligationem, si posita conditio existat: vel nullam obligationem parit, si posita conditio non existat. Item à definitione voti conditionati excludo illa vota, quæ non propriè præfatam continent conditionem: sed determinationem temporis, in quo votum debeat impleri: verbi gratiâ, *Voueo, me Religionem ingres surum, si pater meus moriatur.* Quia perinde est, ac si dicam: Quando pater morietur Quam ob rem absoluta nascitur obligatio, licet executionis dilatio aliqua concedatur. Sotus *in 4. distinct. 19. qu. 2. artic. 1.* Sanchez *l. 4. Sum. cap. 23. num. 11. & l. 8. de matrim. d. 10. num. 4.* Præterea licèt votum conditionatum non pariat statim perfectam obligationem: parit tamen impersectam, & suspensam, quæ, eueniente conditione, perficitur, & absoluitur. Quia qui vouit conditionatè, seruare tenetur propositum implendi voti, si conditio euenerit. Et non debet se interim, dum euentus conditionis speratur, inhabilem ad executionem vori reddere: verbi gratiâ, qui vouit se Religionem ingres surum, si pater ex India saluus redierit: is licitè matrimonium inire non potest, licet pater longo tempore absit, donec de eius morte certior factus fuerit. Nauar. *l. 3. consil. cons. 15. de voto.* Sanch. *l. 4. c. 23.* Excipio, nisi conditio ex libera vouentis voluntate pendeat: tunc enim euentum illius vouens expectare non tenetur: verbi gratia, vouit quis si luserit intra annum, se Religionem ingres surum: vel si Religionem aliquam ingres surus fuerit, Carthusianum fore: vtroque casu, nullo expectato euentu, ad nuptias liberè accedere potest. Sanchez *citato cap. 22. num. 12.*
Demum votum conditionatum interdum accipitur latè, vt comprehendat etiam votum pœnale. Interdum verò strictè, ac propriè, quæ est promis sio alicuius rei præstandæ sub pura conditione alicuius futuri euentus contingentis, non in criminis pœnam: & de hoc voto ex instituto sermo est in præsenti.

876 Si per vouentem stat, quominus conditio impleatur, si conditio nulla lege præcepta pendeat ex libera vouentis voluntate, non peccat, licet eam euitet ob hanc solum causam, ne voti contrahat obligationem: verbi gratiâ, Vouit quis eleemosynam se largiturum, si iurauerit, si luserit: non peccabit, etsi ideo à iuramento, seu ludo abstineat, ne voto obligetur. Suar. *lib. 4. de voto, cap. 17. as sert. 1.* Sanchez *lib. 4. Sum. cap. 23. qu. vlt.* Quia cum vouens adhuc liber sit à voto, poterit eius obligationem subterfugere, vel impedire quocumque modo non illicito: Atqui licitum ei est non iurare, non ludere. Loquor autem de conditione, quæ nulla lege præcepta est: & suppono, vouentem noluis se se obligare ad conditionem implendam: verbi gratiâ, ad ludendum: sed solum ad rem præstandam, si conditio ex libera sua voluntate dependens, impleta fuerit. Laym. *l. 4. tr. 4. c. 6. n. 2.*

877 Conditio hæc: *Si patri placuerit, Religio nem,* verbi gratiâ, *ingrediar,* quonam modo censeri debeat impleta, vel non? Certè si pater, re cognita, voto, primò consentiar, censetur impleta

conditio, & obligatio, quæ non tollitur, quamuis pater postea dis sentiat. Laym. *lib. 4. tract. 4. cap. 6. num. 2.* At si pater, re cognita, priùs dis sentiat, deficit conditio, & obligatio: etsi postea consentiat. Sotus *in 4. distinct. 29. qu. 2. art. 3.* Syluest. *v. Matrimonium, 3. qu. 4. dicto 3.* Azor. *lib. 11. cap. 15. qu. 9.* Nauar. *Sum. cap. 22. num. 63.* Veracr. *p. 1. specul. artic. 19.* Si autem pater nec consensum, nec dis sensum exprimat, ad alia signa, & coniecturam attendendum est. Quia in quibusdam personis, consideratis circumstantiis, taciturnitas significat mœrorem animi indignè ferentis: in aliis verò tacitum consensum, vel saltem non repugnandi voluntatem. Syluest. *vbi s. dicto 4.* Nauar. *citato numero 63.* Porro si pater expressè dicat, se quidem non contradicere, nec dis suadere: verum nec suadere, aut probatiuum consensum dare velle: tunc censeri debet conditio impleta, nisi constet, aliam fuis se mentem vouentis. Sanchez *inibi.* Syluest. & Veracr. Anton. Cucus *lib. 5. institut. titulo 11. num. 54.*

CAPVT XIV.

De personi, quæ pos sunt vouere.

878 OMnis homo viator tam pubes, quàm impubes postea quàm rationis vsum sufficienter ad voti naturam dignoscendam, fuerit as secutus, validè vouere potest, nisi aliundè sit impeditus. D. Thom. *2. 2. quæst. 88. artic. 9.* & Doctores communiter. Vnde vota antè septimum ætatis **[[117]]** annum emis sa irrita censentur, nisi probabilis simæ coniecturæ suadeant, sufficientem rationis vsum in tenera illa ætate non defuis se. Contra verò post cõpletum septennium edita vota valida præsummuntur, quatenus est ex parte vouentis: nisi probabilia indicia ostendant, defuis se rationis discretionem. Sanchez *l. 1. de matrum. d. 8. & 16. & l. 4. sum. capite 1. numero 14.*

879 Licèt omnis homo ratione præditus validè pos sit vouere: Ecclesia tamen in quibusdam votis certam formam, seu conditionem requirit, qua non obseruata, irrita vota sunt. Vndè infirmat vota solemnia, quæ ex graui eóque in iusto metu fiunt: Item Religionis profes sionem, quæ ab impubere editur. *cap. Ad nostras, de Regular. cap. 1. & 2. eodem tit. in 6. cap. Puella 20. quæst. 2.* Hodie verò post Trident. *ses. 25. c. 15.* irrita est profes sio, quæ fit ante decimum sextum annum, vel antè tempus annuæ probationis exactum.

880 Vota firma non sunt, sed irrita fieri pos sunt, si cadunt in præiudicium alienæ potestatis, cui vouentes subiecti sunt: verbi gratiâ Religiosus suo Prælato; impubes patri, vel tutori: filiusfamiliàs patri, vel auo, in cuius potestate existit: seruus domino: coniux coniugi: debitor creditori: denique omnis subditus superiori suo. D. Tho. *2. 2. quæst. 88. art. 8.* Palud. *in 4. dist. 38. q. 4. art. 2.*

881 Porrò duplex est dependentia voti à voluntate alterius personæ, erga quam est obligatio, siuè subiectio. Vna per se & simpliciter dicta, tenens se ex parte voluntatis ipsius personæ vouentis, nempè Religiosi, & impuberis: vtriúsque enim voluntas secundum omnes actiones suas quodammodo subiecta est alienæ voluntati. Altera dependentia est secundum quid, ac veluti per accidens, videlicèt ratione materiæ, quæ alterius iuri, vel potestati est subiecta: cuiusmodi dependentia cernitur in aliis personis alteri obligatis, nempè seruo, coniuge, Religionis nouitio, filiofamiliàs pubere, &c.

882 Actiones Religiosi, quæ secundum se, siuè ex obiecto suo spectatæ voti materia es se pos sunt, in quadruplici differentia existunt. Quædam sunt positæ in præcepto siue Dei, siuè Ecclesiæ: vt non mentiri, die festo exaudire Mis sam: quo etiam spectant, quæ in Ordinis regula continentur: vt statis temporibus ieiunare, &c. Quædam sunt positæ in consilio, & omninò conces sæ Religioso, ita vt non petita licentia à Prælato eas pos sit exercere: vt orare Deiparæ Litanias, terram in cella osculari, &c. Quædam sunt prohibitæ Religioso, vt eas non exerceat sine Superioris facultate: vt suprà ordinis præscriptum ieiunare, peregrinari ad locum pium, &c. Quædam denique sunt, quæ licet secundùm se; & ex obiecto præcisè spectatæ, bonæ, & voti capaces existant tamen Religioso obiustam causam sunt simpliciter prohibitæ, ita vt nec petita licentia à Prælato permitti soleant: verbi gratiâ vt Monialis Claustralis ad pium locum peregrinetur.

883 Et quidem omnia fermè vota Religiosi, vel impuberis, etiam ea quæ sunt de actionibus positis in præscripto consilio & ipsis absolutè conces sis, imò & ea, quæ versantur circa actiones in præcepto positas, vel Ordinis regula præscriptas; eam tacitam in se conditionem includunt; *Nisi Prælatus, re cognita, contradixerit*. Quia Prælatus potestatem habet omnia eiusmodi vota directè infirmandi, seu irrita reddendi. D. Thom. *2. 2. quæst. 88. artic. 8. ad 3. & 4.* Sotus *lib. 7. de iust. qu. 3. artic. 1.* Nauar. *c. 12. Sum. num. 65.* Suar. *l. 6. de voto, c. 7. numer. 7.* Sanch. *l. 4. sum. cap. 33. numero 7.* Ex quo fit etiam, ab initio irrita fore Religiosi vota, si Prælatus antè contradixerat, ne ederentur. Excipio ea vota, quorum obligationes potestati gubernatiuæ Prælatorum subiectæ non sunt: verbi gratia, votum Religionis strictioris ineundæ. Suar. *l. 3. de voto, c. 6. num. 23.* Sanch. *citat. num. 2.* Les si. *l. 2. cap. 40. dub. 10. & 13.* Quia profes sio Religiosa intelligitur, nisi eam in melius commutare placuerit. Cæterùm vota Religiosi circa actiones bonas & absolutè non prohibitas, sed solum, ne sine Prælati licentia perficiantur: tacitè in se hanc conditionem continent. Si Superior consenserit, siue licentiam dederit. Quia votum potius ita interpretari oportet, vt valeat, quam vt non valeat: At eiusmodi votum inualidum es set, nisi subintelligeretur conditio, si superior faciedni operis, quod alioquim præstare licitè non pos sem, licentiam dederit: Ergo. Nauar. *c. 12. cum. num. 47.* Sanch. *l. 4. Sum. c. 25. num. 14.* Hinc sequitur, Religiosum ex vi eiusmodi voti sui obligatum es se ad licentiam petandam. Quia qui voluntarieè se obligat ad finem, censetur etiam se obligare ad medium, sine quo finis haud potest obtineri. Azor. *l. 11. cap. 16. qu. 6.* Manu. *tom. 2. Sum. c. 89. conclus. 3. l. 3. de voto, cap. 6. num. 11.* Excipe, nisi constet, ne virtualem quidem fuis se vouentis intentionem, obligare se, ad licentiam petendam; sed solum ad rem promis sam: verbi gratiâ, ieiunium exequendum: item si vouens ignorabat prohibitum es se ieiunare absque Prælati licentia: neutro enim casu tenetur licentiam petere. Sanch. *citat. num. 6.* Denique circa actiones illas, quæ licet secundum se spectatæ bonæ sint, & voti capaces, tamen Religioso prohibitæ: vt monialis claustralis peregrinatio: nihil speciale dixerim; siquidem vota circa talem materiam ab initio sunt irrita. Quia votum debet es se de opere bono, imo meliore, quam sit oppositum: sed agere contra Ordinis regulam, vel contra iustum Superioris præceptum, non est bonum; Etgo neque voti materia. Alia verò tria actionum genera, pos sunt es se in Religioso idonea voti materia, eo modo, quo exposui. Laym. *lib. 4. tr. 4. cap. 7. num. 5. 6. & 7.* citans alios.

CAPVT XV.

De modis, quibus votum extinguitur, nempe Irritatione, Commutatione, & Dispensatione.

884 DVpliciter tolli potest voti obli. gatio. Primò nullius authoritate interueniente: idque vel mutatione materiæ: verbi gratiâ, si materia ante honesta fiat turpis, indifferens, vel maioris impeditiua boni, ratione nouæ circumstantiæ, vel prohi- **[[118]]**bitionis: vel si fiat impos sibilis absolutè, & moraliter: Vel desitione conditionis, à qua pendebat. Secundo autem interuentu humanæ authoritatis, quod tripliciter fieri potest, *Irritatione, Commutatione,* vel *Dispensatione.* Sanch. *l. 4. Sum. c. 24.* Filliuc. *tract. 26. cap. 8.* Les si. *l. 2. c. 40.* & alij communiter.

885 Hinc hæc dogmata obserua: si votum diuidi pos sit, sed vnum in eo sit principale, reliqua verò acces soria tantùm non per seorsum intenta, sed dependenter à priori tanquam ipsius appendices, ac modi: tunc si principale fiat impos sibile, reuere etiam acces sorij obligationem, non autem contra: exempli gratiâ, Vouit quis peregrinationem Romanam in cilicio, & ibi certi aliquid offerre; si peregrinatio impos sibilis fiat, non teneris cilicium subire, & impertire oblationem. At si cilicij gestatio impos sibilis fiat ob ægritudinem, vel tributio oblationis ob paupertatem: non ideò vouentem à peregrinatione pos sibile excusari. Sanchez *cap. 10.* Bonac. *d. 4. quæst. 2. punct. 4. §. 4.* Trull. *l. 2. Decal. cap. 1. dub. 10.* Si materia voti impos sibilis fiat quoad partem tantùm: tunc si commodè talis materia non potest diuidi, aut non solet: ad nihil vouentem teneri. Exempli gratiâ; Vouit quis extruere Templum, si totum non potest, non tenetur ad partem. Heman. Busembau. *in aureo suo libel. l. 3. tract. 2. cap. 3. dub. 5.* At si commodè diuidi pos sit, & solet: manere obligationem ad illam partem, quam potest. Exempli gratiâ. Quia non potest tota hebdommade ieiunare, potest autem aliquot diebus, ad hoc tenetur si tota hebdommadè ieiunare vouit. Bonac. *citat. punct. 7. §. 1.* si autem vouentis culpa materia facta fuit impos sibilis, inutilis, turpis, indifferens, vel impeditiua marioris boni: tamen postquam iam talis facta est: ces sare voti obligationem, & sufficere, de culpa pœnitere. Demum si concurrat duorum votorum incompos sibilius obligatio, implendum es se id, quod præstantius est, & Deo gratius: aliud verò ces sare. At verò si æquale sit, aut vouens nesciat, quale sit melius: implendum es se, quod prius emisit: ac posterius ruere. Si & hoc nesciat, liberam es se electionem. Trull. *l. 2. Decal. cap. 2. dub. 9.* Busembau. *l. 3. tract. 2. cap. dub. 5.*

886 Iam verò, quonam modo Votum per Iritationem corruat, exponam, si potestati dominatiuæ alterius sit subiecta alicuius voluntas, potest is subditi istius omnia vota qualiacùmque sint, ad suum libitum sine vlla causa validè irritare directè, id est, potest velle, & pronunciare, vt illa vota nulla sint, ità vt nullo etiam casu postmodum reuiuscat obligatio. Quia hoc ius prouenti ex iure positiuo, quo datur alicui legitima potestas dominatiua in alterius voluntatem. Sanch. *l. 4. Moral. cap. 24. num. 3. & 31.* & alij communiter. Attamen si absque causa vota irritarint, delinquet proculdubio. Les si. *l. 2. de iust. c. 40. n. 75.* Nauar. Suar. Filliuc. quos refert, ac sequitur Busemb. *l. 3. trac. 2. cap. 3. dub. 6. art. 1.*

887 Hinc colligo, patrem, & eius defectu, auum paterum, tutorem, imò etiam matrem, non tantùm si tutrix sit, sed etiam in priorum defectu, & Magistrum, vel herum, pos se directè irritare vota impuberum *cap. Mulier 32. q. 2. cap. 1. & 2. o. quæstion. 1. capit. si quis, de reg.*

iuris. in 6. Porrò impubertas iuxta iurium præscripta finitur in masculis anno decimo quarto completo: in fœminis duodecimo completo à die natalitij computãdo, vt sæpè monuimus. Sanch. *l. 4. cap. 22. num. 30. & 31.* Laym. *l. 4. tr. 4. cap. 2.* Bonac. *d. 4. de voto, quæst. 2. punct. 6. §. 2.*

888 Vota Religiosorum (si nouitios excipias) etiam sub prædeces saribus emis sa, pos se directè præter summum Pontificem; Abbates, Guardianos. Priores, & Rectores, (imo probabiliter Abbatis sas) irritari affirmo. Quia dominatiua fruuntur potestate. Exceperim tamen votum ad Religionem strictiorem transeundi Quia hoc altiori subest potestati. Les si. *l. 2. c. 40. num. 75.* Sanch. *l. 4. Decal. cap. 24. num. 30.* Binsfeld. *3. p. Euchar. cap. 9.*

889 Maritus respectu votorum vxoris idem potest, dummodo id votum mariti iuri præiudicet. Quia renuente marito, & non proprium ius tuente, non potest votum illud Deo gratum existere. Laym. *l. 4. tract. 4. cap. 7.* Filliuc. *tract. 26. cap. 8. quæst. 8.* Les si. *l. 2. cap. 4. dub. 10. num. 83.*

890 Quis superior votum subditi semel irritauut. Si postea ipse nolit, seu irritandi illud voluntatem retractet: non ideo votum reualidatur. Quia iam ex prima irritatione omninò euanuit obligatio. Sa. *V. Irritatio voti.*

891 Nullus eorum, quos pos se irritare filiorum, nepotum, seu subditorum vota dixi, potest directè irritare vota emis sa antè subiectionem. verbi gratiâ Maritus haud irritare valet vota quæ antè matrimonium vxor emiserat. Quia quando vouit subdita non erat. Facta verò intra subiectionis tempus de re implendo post tempus subiectionis: verbi gratiâ in pubertate, vel post mariti obitum pos sum irritare. Quia subditi sunt cum ea emittunt, & tunc superior pater, aut maritus absolutam obtinet potestatem. Bonac. *d. 4. q. 2. pun. 6. §. 2.*

892 Dubitat quis, an votum emiserit tempore libertatis, an subiectionis: haud id potest superior irritare. Quia si fortè ante subiectionem fuit emis sum, iure irritandi non fruebatur. Salas. *1. 2. quæst. 21.* Caramu. *l. 3. cap. 1. d. 1.*

893 Emisit quis votum subiectionis tempore: potest quidem post illud irritari à superiore, verbi gratiâ cum impubes erat filius votum emisit. quod pater eo tempore non irritum fecit: adhuc autem post pubertatem à parente potest irritari. Quià subditus erat quando emisit. Quod verum putarim, etsi in pubertate illud ratificas set, putans ex errore es se firmum, secus tamen si infirmum es se nouis set, & independenter à priori ratificas set. Quia huiusmodi votum de nouo emis sum es se censebitur. Les si. *l. 2. cap. 40. dub. 10.*

894 Prælatus potest irritare votum subditi à prædeces sore æquali vel inferiore confirmatum: non tamen à superiore. Quia in ea, quæ superioris ad ius pertinebant, ius inferior non habet. Bonac. *d. 4. de voto. quæst. 2. punct. 6. §. 3.* Laym. *l. 4. tract. 4. cap. 7.*

895 Quomodò autem vota *indirectè* irritentur, enuncio. Sic alicui non quidem voluntas vouentis, sed voti materia sit subiecta, ita vt in hac ius habeat: is huiusmodi votum potest irritare, irritatione indirecta, hoc est eius obligationem suspendere in quantum suo iuri præiudicatur. Quia lex naturæ docet, quod nemo pos - **[119]** sit alteri promittere aliquid in tertij præiudicium. D. Thom. *in 4. dist. 38.* quem omnes sequuntur.

896 Hinc colligo præter superius nominatos, pos se matrem respectu filiorum puberum, quandin manent in domo paterna nec sunt emancipati: item tutorem puberis vsque ad annum vigesimum quintum: vota irritare in iis, quæ eorum potestati officiunt. Layman. *l. 4. tract. 4. cap. 7.* Idémque pos se vxorem respectu mariti: verbi gratiâ si is voueat longiorem peregrinationem, habitare alibi, cubare seorsim licèt ob castitatis amorem: as sero. Quia hæc

derogant vitæ sociali, & vsui dominij, quod in corpus mariti habet. Les si. *l. 2. cap. 40. num. 83.* Filliuc. *tract. 26. num. 273.* Item Dominus & hera respectu famuli: vt si vouerit ieiunium, quo fieret ineptus ad obsequia præstanda. Quale votum non est castitatis, vel breuis orationis. Les si. *ibi, num. 86.* Idem potest non solùm Pontifex respectu omnium fidelium, sed & Episcopus, & Princeps respectu subditorum, quando materia voti illis præiudicat. Denique superiores respectu nouitiorum, in iis, quæ impediunt nouitiatus exercitamenta. Les si. *dub. 13. numero 8.*

897 Verum non pos sunt, superiores irritare indirectè vota de re alias præcepta: verbi gratiâ non furandi. Quia nemini præiudicant. Neque vota implenda tunc quando eorum materia non erit amplius subiecta: verbi gratia vota serui implenda, cum erit liber, & coniugis, cum alter obierit. Vota denique indirectè tantùm irritata reuiuiscere affirmo, ac obligare, quando alteri desinunt præiudicium afferre. Quia solius præiudicij huiusce iure irritata fuêre. Bonac. *d. 4. de voto, quæst. 2. pun. 7.* Laym *l. 4. tract. 4. cap. 7.*

898 Iam verò quonam modo vota per commutationem valeant tolli, explicarim, Commutatio est substitutio alterius operis honesti loco illius, quod voto erat promis sum sub eadem obligatione. Vt autem licitè commutatio fiat duplicem regulam obserua. Primam: Ad commutationem voti requiritur Ecclesiastica authoritas, quando commutatio fit in paulò melius bonum; quod si notabiliter minus sit, miscetur dispensatio. Et quando dubium est de boni æqualitate. Et quando fit in bonum æquale (scio aliquibus placere, sufficere tunc propriam authoritatem: de quo *sect. 2.*) Hæc quidem sufficit sine controuersia ad commutationem in melius. Quia in meliori minus contineri, quis dubitet? Voco autem melius, quod est tale in ordine ad spiritualem vtilitatem vouentis, & Numini gratius. Secundam: Ad commutationem voti in æquale requiritur causa, licet minor, quam ad dispensationem. Quia dispensatio planè liberat à voti obligatione: commutatio verò aliud subrogat opus. Vndè si fiat in melius, nulla causa requiritur. Si autem in æquale, sufficit in illud maior propensio. Si verò dubitetur; an sit æquale, sufficit in implendo notabilis molestia. Les si. *l. 2. cap. 40.* & alij communiter.

899 Hinc hoc casus resoluo: Oratio quidem absolutè est melior ieiunio, non tamen licèt propropria authoritate hoc in illam commutare. Quia hic & nunc potest ieiunium es se Deo gratius, vt pote vtilius ad bonum spirituale huiusce vouentis carnis tentaminibus agitati. Les si. *l. 2. cpa. 40. dub. 16.* Sanch. *l. 4. Decal. cap. 56.* Omnia vota personalia propria authoritate pos sunt in votum Religionis commutari; Quia manifestè melior opus. Imò in profes sione omnia vota realia ipso iure sic commutantur. Qui habet votum Religionis, non potest illud propria authoritate commutare in Episcopatus perfectioris quidem status susceptionem. Quia hic non efficit hominem perfectiorem, quam Religio, licet perfectiorem es se supponat. Sic respondit Innocentius III. testo Bonac. *d. 4. quæst. 2. punct. 7.* Les si. *l. 2. cap. 4. dub. 16. num. 103.* Layman. *l. 4. tract. 4. cap. 6. num. 15.* Palaus *tom. 3. tract. 17. d. 3. punct. 16. num. 2.* Diana *part. 6. tract. 6. resol. 62.*

900 Qui habet facultatem dispensandi, habet & commutandi: non tamen è contrà. Quia commutatio est pars dispensationis. qui autem potest maius, etiam minus potest. Qui autem habet potestatem commutandi tantùm, non potest id, nisi in æquali genere. Quod quidem moraliter, & non scrupulosè æstimandum es se monet cum Layman. *l. 4. tract. 5. cap. 8.*

901 Si is, cuius votum mutatum est, malit deindè primum iumplere, id quidem potest. Quid id est melius, vel æquale Et quia in eius fauorem facta fuit commutatio illa cum tacita conditione, si ei placuerit. Les si. *l. 2. cap. 40. num. 97.* Filliuc. *tract. 26. num. 289.*

902 Si voti à superiore legitimè commutat; materia, seu opus fiat impos sibile, vel indifferens: non tenetur vouens redire ad votum prius. Quia omninò extincta fuit obligatio: & sicut antè commutationem, si materia ipsa voti aut impos sibilis, aut indifferens redderetur, non tenebatur votum implere: sic in commutatione eodem iure fruitur. Layman. *l. 4. tractat. 4. cap. 8.* Bonac. *d. 4. quæstion. 2. punct. 7.*

903 Denique quonam modo vota per Dispensationem aboleantur, enuncio: Dispensatio est obligationis voti condonatio absoluta, nomine Dei facta. Vt valeat iusta causa requiritur; qualis es set bonum Ecclesiæ, vel commune Reipublicæ. Notabilis in voti obseruatione difficultas. Imperfectio actus, vel leuitas, ac facilitas, ex qua votum proces sit. Suar. *l. 6. de voto, cap. 17.* Filliuc. *tract. 26. num. 260.* Bonac. *d. 4. de voto quæst. 2. punct. 7. num. 24.* Layman. *l. 4. tractat. 4. cap. 8. num. 5.* Sanch. *l. 4. sum. cap. 45.*

904 Hæc verò ex communi doctrina communia dogmata tradiderim. Cum causa non sufficit ad integram dispensationem, votum partim dispensari, partim commutari potest. Quia illa insufficiens causa ad totalem dispensationem, est sufficiens ad partem dum commutatio supplet quod illa non potuit. Bonac. *d. 4. de voto, quæst. 2. punct. 7. num. 24.*

905 Potestas etiam delegata dispensandi in votis, extenditur etiam ad vota iurata, & iuramenta pia Deo soli facta. Quia licèt iuramento confirmata sint vota, sub eadem specie voti cotinentur. Suar. *l. 6. de voto, cap. 17.* Sanch. *l. 8. de matr. d. 3.*

906 Antè voti acceptationem, verbi gratia si **[120]** quis voueat, se calicem Templo donaturum: vel dotem virgini inopi: potest votum dispensari, aut commutari. Quia antè acceptationem Ecclesiæ, aut virginis, in cuius obsequium, & subsidium factum est votum, non censetur eis ius acquisitum, ideóque sine eorum iniuria potest fieri dispensatio, aut commutatio. Busemb. *l. 3. tract. 2. cap. 3. dub. 8.*

907 Potestas dispensandi conuenit omnibus Prælatis, qui habent iurisdictionem in foro externo, vel priuilegium. Indè dispensare pos sunt, Pontifex summus respectu omnium fidelium in omnibus votis. Episcopus respectu suorum subditorum: non autem Parochus: quia tantùm habet fori interni iurisdictionem. Prælati Regulares exempti respectu suorum Religiosorum, & Nouitiorum: idque circa vota, quæ vel in sæculo, vel etiam nouiciatu emiserunt. Non autem Prælati non exempti, neque Abbates: Porrò ex priuilegio Papæ Confes sarij Ordinum Mendicantium secundum conces sionem, ac moderationem suorum superiorum. Suar. *l. 6. de voto, cap. 12.* Les si. *l. 2. cap. 40. numer. 107. & 108.* Sanch. *l. 9. de matr. d. 22.* & alij communiter.

908 Præfati omnes inferiores Papæ pos sunt dispensare in omnibus votis, exceptis quinque Pontisici summo reseruatis, nempè voto castitatis perpetuę Religionis approbatę, Peregrinationis ad Apostolorum limina, ad D. Iacobum, Compostellam, & vltra marina, siue in Terram Sanctam. *Omnes communiter.*

SECTIO SECVNDA.

De Præcepto Secundo Problemata. *de ivramento.*

CAPVT. XVI.

Circa modos ac formulas Iuramentum constituentes.

PROBL. I.

Verbum Iuro, non exprimendo per quid iuretur: inducit, & non inducit verè Iuramentum.

909 CErtvm est, ad iuramentum non exigi vti verbo: *Iuro:* sed eo tacito, verum induci iuramentum, vsurpatis verbis id signisicantibus: verbi gratiâ si quis dicat: *Per Deum, Per D. Petrum.* Quia re ipsa hisce verbis diuinum testimonium inuocatur, in quo ratio iuramenti consistit. Abbas *ad c. Etsi Christus, num. 3. de iureiur.* Syluest. *v. Iuramentum 1. num. 1. Suar. tom. 2. de Relig. l. 1. cap. 12. num. 2.* Sayr. *in Claui, l. 5. cap. 1. num. 7.* Quæsierim verò, an si verbum *Iuro,* absolutè proferatur, non exprimendo, per quid iuretur, verum iutamentum inducat?

910 Inducit verum iuramentum. Quia ex propria significatione denotat, eum qui profert, Deum in testem adducere. Sic nonnulli Neoterici, queis fauet Suar. *l. 1. cap. 13. num. 4.* dicens: *exse* es se iuramentum.

911 Attento communi hominum vsu, verbum *Iuro* verum iuramentum non inducit. Quia in hoc vsus est maximè spectandus & consuetudinis patriæ ratio, an scilicèt hoc verbum pro iuramento vsurpetur: At ex hominum vsu pro iuramento non vsurpatur: Ergò; ità Sanch. *l. 3. Decal. cap. 2. num. 4.* & Suar. *citat.* Nam postquam dixit, verbum *Iuro* ex se iuramentum es se, addidit: *At vsu attento, colligendum est ex adiunctis.* Contestantur qui affirmant, iuxta omnes iurandi formulas habendam consuetudinis patriæ rationem. Valent. *2. 2. d. 6. quæst. 7. punct. 2.* & alij.

912 Certè attento communi hominum vsu, qui quoties iusiurandum petunt, vel id præstant, solent exprimere, per quid iuretur: longè probabilius reor, iuramentum non es se, nisi animus iurandi constaret. At es set iuramentum, si ex adiunctis res sacra intelligeretur: verbi gratiâ si iuramentum exigens dicat: *Iuras per Euangelia?* & alter responderet: *Iuro.* Vel quandò quis diceret, vt solet in petitionibus aliquibus Iudici præsentandis dici: *Iuro in forma iuris.* Quia sensus est, Iuro eo pacto, quo iusiurandum præscribit.

PROBL. II.

Ad verum Iuramentum opus est, & non est opus, rem in testem adductum es se in sesacram: sed satis est, & satis non est, sacram es se in iurantis existimatione.

913 OPus non est es se in se sacram, sed sufficit à iurante talem existimari. Quia Ethnici iurantes per suos deos, verè iurant, & tenentur sub Periurij reatu, rem eo iuramento promis sam exequi. Volunt enim verum Deum in testem adducere, etsi materialiter errent in veri Dei existimatione. Exempli gratiâ si quis existimans librum profanum es se Euangeliorum, iuraret per Euangelia in eo contenta, verè iuraret: quia animus fuit per Euangelia iurare, & error est materialis. Sic Syluest. *verb.* **[121]** *Iuramentum 4. q. 4.* Couat. *de pactis p. 1. §. 1. n. 10.* Arag. *2. 2. q. 89. art. 1.* Seraphin. *de priuil. iuram. priu. 30. n. 31.* Azor. *to. 1. l. 11. c. 2. q. 11.* Petr. de Ledesm. *to. 2. sum. tr. 11. c. 1. dub. 1. ad 1.* Philiarc. *de offic. sacerd. to. 1. p. 2. l. 3. c. 13.*

914 Opus est, rem es se in se sacram, nec satis est sacram es se in iuramentis existimatione: vnde iurantes per Falsos Deos Ethnici non obligantur ex iuramento illo, quod minimè est verum; sed ex conscientia erronea: quatenus illi putant se iurare per verum Deum; Quia cum verè in eo iuramento Deus in testem non adducatur, nec est verè iuramentum, nec eius obligatio ad Religionem verè pertinet, vtpotè quod in Dei contumeliam cedit, & est idololatriæ actus. Ergò ex se nullam vim obligandi habet, sed ex sola conscientia erronea. Igitur satis non est ad verum iuramentum rem es se sacram in sola iurantis existimatione. Ita Sotus *l. 8. de iust. q. 2. a. 3.* Sayr. *in claui l. 5. c. 3. n. 21.* Suar. *to. 2. de Relig. l. 2. de iuram. n. 6.* Molin. *tom. 3. de iust. p. 1. d. 579. n. 13.* Les si. *l. 2. de iust. c. 42. dub. 1. n. 5.* Sanch. *l. 3. sum. c. 2. n. 5.*

915 Hoc longè verius es se putarim. Nam contrariæ partis fundamentum corruere quis non videat? Quia etsi ratio motiua ad iurandum fuerit diuinitas in idolis existimata: verè tamen non est adductus Deus verus in testem, nec est ei cultus exhibitus, sed diis fictis, ac proinde detecto errore non pertinet ad verum Dei cultum iuramentum seruare. Quare optimè addit Suarius *n. 7.* infidelem conuersum ad fidem non teneri eo iuramento, sed sola humana promis sione. Quia tota obligationis ratio erat conscientia erronea, qua illos veros es se Deos existimabat: Ergo ces sante errore ces sat obligatio, quasi destructo eius fundamento.

PROBL. III.

Tenetur quis, & non tenetur vero iuramento, quando profert verba, quæ re vera iuramenta non sunt. v. gr. Vere faciam hoc: at intendit iurare per illa credens es se Iuramentum.

916 VEro iuramento tenetur. Quia cum verba illa sint apta ad iurandum, quatenus in ea veritate humana relucet Deus, & existimet ea proferens se iurare, ac consequenter id intendat: & modo licito: censetur Deum in testem adducere, vt in ea relucet. Ergò ex vi veri iuramenti tenetur. Item quia ad ligandum se vera iurisiurandi obligatione, nulla verba desiderantur, sed sola iurandi intentio, quæ hic adest. Sic Caiet. *2. 2. q. 89. l. 1.* Sa *v. Iuramentum, n. 1.* Azor. *tom. 1. l. 11. c. 3. qu. 1.*

917 Non tenetur vero iuramento. Quia quando habet intentionem iurandi per ea verba *vere faciem hoc,* vel *in fide mea,* putans ex conscientia erronea satis es se ad iurandum, interponere fidem suam per se spectatum, & sine vllo ad Deum respectu, & tunc non minus obligari, quam si per Deum iuraret: hoc non est iuramentum, sed putatur tale: & ideo ablata conscientia erronea, non manet obligatus. Nam etsi iurare in suo vero conceptu claudat habitudinem ad Deum, at in apprehensione illius ertantis non claudit; & ideo cum verè non inuocetur Deus in testem, iuramentum non est. Ita Suar. *lib. 1. de iurament. cap. 13. num. 5.*

918 Fateor, Suarij veram es se rationem, sed adhuc non manet exhausta difficultas, quando proferens ea verba, errat credens es se iuramentum; at nec expres se excludit, nec includit expressè relationem ad Deum, eo quod hanc theologiam ignoret, an tunc obligetur ex iuramento, ita vt sublato errore, maneat adhuc ligatus. Crediderim igitur obligatum manere. Quia in illa iurandi intentione, non addito aliquo excludente neces saria ad iuramentum, clauditur virtute relatio neces saria ad illud, & verba sunt impertinentia in ordine ad obligationem coram Deo. Quando autem proferens verba nec existimauit ea non es se iuramentum, nec etiam contrarium, sed nullum formauit illorum conceptum: censendus est velle ea proferre in sensu communi: Et tunc verum censeo, quod Suarius concludit, haud reputanda tunc ea verba iuramentum. Mecum Santius *lib. 3. sum. c. 2. n. 7.*

PROBL. IV.

Hoc verbum, sicut credo in Deum: vulgò Como creo en Dios est, & non est iuramentum.

919 IVramentum non est. Quia si rigorem verbiattendamus, sensus hic est: sicut est verum, me credere in Deum, ita est verum hoc. At me credere in Deum, non est mihi certum certitudine Fidei. Sic Vega *libr. 9. in Trident. cap. 37.*

920 Est iuramentum. Quia mihi certum est veritate Fidei, me Fidem habere: & ita hæc Fidei certitudo in testem adducitur. Ita Sanchez *l. 3. sum. cap. 2. n. 15.* Caiet. fauet *1. 2. qu. 112. a. 5. ad 2. ibi* Medina, & Sotus *appol. in Cather. c. 5.* as serentes veritate Fidei constare nobis nos Fidem habere.

921 Hanc partem veriorem putarim. Quia ex vsus accommodtione verbum hoc vt iuramentum vsurpatur. Vnde ex hoc vsu videtur Fides in Deum adducta in testem: sicut quando per Fidem Dei iuratur.

PROBL. V.

Verba hæc, Non credo in Deum, vel Abnego Deum, vel Non est potestas in Deo, si hoc non est ita: sunt, & on sunt iuramenta.

922 IVramenta sunt, & quidem blasphema. Quia sub his formulis Deus in testem adducitur. Sic Sotus *l. 8. de iust. q. 1. a. 1.* Arag. *2. 2. q. 89. a. 1. in dub. quod excitat circa 1. concl.* Manu. *to. 1. sum. c. 191. n. 1.* Les si. *l. 2. c. 42. dub. 1. n. 4.*

923 Blasphema verba sunt, sed non iuramenta. Quia Deus sub hisce formulis non allegatur in testem, sed potius eius nomen **[122]** blasphematur. Ita Couar. *de pactis, part. 1. §. 7. num. 9.* Rojas *de hæret. part. 2. as sert. 12. num. 173.* Azeue. *l. 8. recopitat. tit. 4. l. 1. num. 14.* Sanch. *l. 3. cap. 2. num. 17.*

924 Verba illa perpendens, non video, vndè Deus in testem exponatur. Quare iuramenta non es se crediderim. Illa autem verba: Displi*ceat Deo, Tædeat Deum,* quæ similia es se Les sius affirmat iis, de quibus quæstio nostra: si per modum execrationis dicantur, vt sensus sit, hoc malum Deo accidat, nempè vt in ipso tædium & displicentia reperiatur, si hoc non est ita: iuramenta execratoria es se reor blasphema quidem: Sicut illud, *Per vitam Dei:* Quia eundem sensum efficiunt.

PROBL. VI.

Verba hæc, Coram Deo ita est, vel Deus scit, ita es se, vel Deus ita es se videt: sunt & non sunt Iuramenta. Sed sunt & non sunt æquiuoca.

925 IVramenta sunt: Quia hunc referunt sensum: Deum testor vel testem. Deum adduco ad huius veritatis confirmationem. At cum Deus in testem adducitur, iuramentum est: Ergo. Sic D. August. *Epist. 89. ad Hilar. & serm. 28. de verb. Apost.* & refertur *cap. si peccatum 22. quæs. 1.* D. Thom. *2. 2. quæs. 89. art. 1. ad 3.* Azor. *tom. 1. l. 11. cap. 3. quæs. 1.* Idem ait Nauar. de his verbis: *Scit Deus, cap. 12. sum. num. 2.* quamvis ea verba, *Coram Deo* es se æquiuoca fateatur: alia minimè.

926 Non sunt iuramenta. Quia sunt verba æquiuoca, quæ pos sunt intelligi inuocatiuè, id est inuocando Deum ad confirmandum id, quod dicitur, & tunc rationem iuramenti habent. Aut enunciatiuè, quandò scilicèt per modum simplicis enunciationis dicuntur: & tunc non sunt iuramentum. Quia hoc non est inuocare Deum in testem sed narrare Deum id scire, & videre. Verùm ex communi vsu accipiendi huiusmodi formulas semper enunciatiue proferri existimantur: vndè absolutè iuramenta non sunt. Ita Sotus *l. 8. de iust. quæs. 1. art. 1.* Suar. *l. 1. de iuram. cap. 13. num. 7. & 8.* Les si. *l. 2. cap. 42. dub. 2. num. 8.* Valent. *2. 2. d. 6. quæs. 7. punct. 2.* Sa *verb. Iuramentum, num. 1.* Sanch. *l. 3. cap. 2. n. 20.* & alij apud ipsum.

927 Verius hoc crediderim addens, quandò non constat de proferentis hæc verba animo sed de eo est dubium: tunc in viris iurare recusantibus, & bonæ conscientiæ, censeri animum es se non iurandi, sed enunciatiuè dicendi. Quia ità as solent hi huiusmodi verba vsurpare. At in hominibus iurare solitis censuerim in dubio iuramenta. Quia magis naturæ iuramenti accedunt, & in eo sensu communiter ab his as solent vsurpari. In iudicio autem, & in iis, quæ in damnum tertij vergunt iuxta communem audientium intelligentiam accipienda es se non dubito.

PROBL. VII.

Verbum hoc, Testis est mihi Deus: est & non est Iuramentum.

928 IVramentum quidem est. Quià hoc nil aliud est, quam Deum in testem inuocare, in quo ratio iuramenti consistit. Sic D. Tho. *2. 2. q. 89. a. 1. ad 3.* Sotus *l. 8. de iust. quæst. 1. a. 1.* Arag. *2. 2. q. 89. a. 1.* Manu. *to. 1. sum. cap. 191. n. 2.* Syluest. *v. Iuramentum, 1. q. 1. & 5.*

929 Iuramentum non est, sed verbum æquiuocum sicut illa: *Corum Deo, & scit Deus.* Quia pos sunt inuocatiue proferri, & sic erunt iuramentum. Pos sunt etiàm enunciatiuè, & per inodum simplicis as sertionis, quasi dicatur: Huius rei spectator & testis est ipse Deus: & tunc non erunt iuramentum. Ita Azor. *tom. 1. l. 11. cap. 3. quæst. 1.*

930 Existimo verbum illud, *Testis est mihi Deus* maiorem effigiem iuramenti habere, quam illa, *scit Deus, & Coram Deo,* & ideo in dubio iusiurandum in eo contineri. Vnde ex communi vsu docet es se iuramentum Suar. *l. 1. cap. 13. numer. 7.* Et inter iuramenta ponunt Sayr. *in Claui, l. 5. cap. 2. numer. 3.* Les si. *l. 2. cap. 42. dub. 2. numer. 8.* & Sanch. *l. 3. cap. 2. numer. 21.* Porrò hæc verba, *Testis sit Deus, Deum testor, Testificor, Te tem aduoco, adhibeo,* non pati nisi sensum inuocatiuum reor. Et ideo meriro Azorius *ibid.* inter certas iurandi formas hæc verba enumerat.

PROBL. VIII.

Verba hæc: Viuit Deus, vel Deus est veritas: intèr Iuramenta sunt, & non sunt annumeranda.

931 *VIuit Deus,* vel *Deus est veritas, quod hoc ita est,* iuramenta non sunt, sed æquiuoca verba. Quia per se Deum in testem non adducunt, sed iuxta proferentis intentionem pos sunt offerri. Sic Petr. de Ledes. *tom. 2. sum. tr. 11. cap. 1. dub. 1.*

932 Sunt planè iuramenta. Quia veritas Dei, & eius vita apertè in testimonium adducuntur: & Sic manifesta sunt iuramenta. Ità Sluest. *verb. Iuramentum 1. quæstion. 1.* Sotus *de iurament. abusu, cap. 4. & l. 8. de iust. quæst. 1. art. 1.* Azor. *tom. 1. l. 11. cap. 3. quæst. 2.* Suar. *l. 1. de iuramen. cap. 13. num. 6.* Sanchez *l. 3. cap. 2. num. 22.*

933 Certè non video in vno, aut altero verbo eam æquiuocationem: sed apertè Dei veritatem, vel vitam in testimonium his verbis adduci. Scio tamen, Suarium *vbi sup. num. 8.* verbum

illud, *Deus est veritas* inter ambigua seu æquiuoca collocas se: quod primam sententiam satis reddit quo ad hanc particulam *Deus est veritas,* satis probabilem.

[123] PROBL. IX.

Hæ particulæ Per meam animam, vel In mea anima, Iuramenta es se, & Iuramenta non es se, reputantur.

934 INter iuramenta non reputantur. Quia ęquiuoca sunt & pos sunt ita proferri, vt Deus in testimonium minimè adducatur. Sic Iacoqus Buttrican. & Salycetus, quos refert, ac sequitur Gutier. auth. Sacramenta puberum, *nu. 148. cap. si aduersus vendit.* Gregor. Lopez *l. 26. v.o. le fiziere, in fine tit. 11. part. 3.*

935 Reputantur inter iuramenta. Quia cum in anima rationali specialis simè splendeat Deus tanquam in sua imagine: censetur Deus in ipsa splendescens in testem adduci. Ita Syluest. *verb. Iuramentum 1. quæst. 5.* Sotus *l. 8. de iust. q. 1. art. 1.* Azor. *tom. 1. l. 11. cap. 3. quæst.* r. Pedraza *sum. præc. 2. §. 1.* Petr. de Ledes. *tom. 2. sum. tract. 11. cap. 1. dub. 1. ad 4.* Sanch. *l. 3. sum. cap. 2. num. 29.* Suar. *l. 1. de iurament. cap. 13. num. 22.* Aut est iuramentum execratorium, vt as serit Les si. *l. 2. cap. 42. dub. 2. num. 8.*

936 Absolute hoc probabilius puto. Sed tamen pos se hæc verba ita proferri crediderim, vt iuramenta non sint, verbi gratiâ quando sensus est, Hoc quod dico est in anima mea, vel tua: Hoc per animam seu mentem meam, vel tuam, iudico es se. Tunc enim nihil adducitur in testimonium. Profectò similiter dixerim es se iuramentum, *Viuit anima mea,* vel *tua.* Quia Deus in animæ vita tanquam in re nobilis sima splendens in testem adducitur vt Syluest. *citat.* docet quem Azor. sequitur. Et illa verba, *In periculo animæ meæ,* & illa: *super animam meam,* vt monet Innocent. *cap. Etsi Christus num. 3. de iurament.* & ibi Bald *numero 7.* Quia videtur vtriúsque modi sensus execratorius; quasi dicat: Id damnum pariatur anima mea, si non ita non est. Ast in alio sensu neuter dicendus modus continet iuramentum: scilicèt, quandò sensus non est execratorius, nec adducimus hæc verba in testimonium alicuius veritatis, sed quandò ad reddendum aliquem tutum circa opinionem aliquam amplectendam, solemus sic dicere: Id in periculo animæ meæ, vel super animam meam potes facere, vulgo. *Yo lo tomo sobre mi concientia, o, sobre mi concientia haced esto.*

PROBL. X.

Est, & non est Iuramentum hæc formula. In mea conscientia, vel Per meam conscientiam.

937 IVramentum est verbum vtrúmque. Quia in vtráque Deus in testem adducitur, iuxta communem loquendi morem. Sic Syluest. *v. Iuramentum 1. quæst. 5.* Arag. *2. 2. q. 89. a. 1.* Azor. *to. 1. l. 11. c. 3. q 1.* Alij docent, *In mea conscientia* non es se iuramentum, secus Per *meam conscientiam.* Quia in priori dicendi formula nil videtur in testem adduci secus in posteriori. Sotus *l. 8. de iust. q. 1. a. 1.* Es se iuramentum *Per meam conscientiam testatur*

Nauar. *sum. c. 12. n. 5. latine n. 6.* Et de eo verbo, *In mea conscientia* tenet iuramentum es se. Pedraza. *sum. præc. 2. §. 1.*

938 Neutra dicendi formula est iuramentum. Quia inter vtrumque dicendi modum nihil distat: & horum verborum est sensus, Hoc est, quod sentio in mea conscientia: vel Hoc dictat mihi mea conscientia. Ità Sotus *de iuram. abusu. c. 4.* Petr. de Ledes. *to. 2. sum. tr. 11. c. 1. dub. 1.* Suar. *l. 1. de iuramen. c. 13. n. 22.* Sanch. *l. 3. sum. c. 2. num. 30.* Sayr. *in Claui, l. 5. c. 1. n. 13.* Les si. *l. 2. c. 42. dub. 1. n. 4.*

939 Hoc fere certum puto, nisi quis verbum Conscientia pro ipsa anima vsurpet, quod ferè nunquam accidit. Addit Sotus, es se iuramentum si dicatur, *Iuro per meam conscientiam,* sed aptius Petr. de Ledes. id negat. Quia ratione additi non continentis formam iuramenti distrahitur id verbum *Iuro* à propria significatione. Nec similiter es se iuramentum putarim, *Testis est mihi conscientia mea.* Quià solam sumplicem dictaminis propriæ conscientiæ enunciationem significat: acsi diceretur. Hoc mihi conscientia mea dictat. Vnde minus benè iuramentum es se Syluestrum as seruis se crediderim.

PROBL. XI.

Iuramentum est, & non est hæc formula vulgaris: Iuro a mi, o pormi.

940 ESt iuramentum. Quià homo creatura est nobilis sima, in qua specialiter Deus elucet: & hac dicendi formula Deus in testem adducitur. Sic Sotus *de iuram. abusu, c. 4.* Alcozer. *sum. cap. 15. in prima. doctr.*

941 Iuramentum non est. Quia sensus est hic: *Iuro aquien soi,* id est, *Amicalidad, obondad* Ita Sanch. *l. 1. sum. c. 2. num. 31.* Suar. *l. 1. de iuram. cap. 13. num. 3.*

942 Veriorem proculdubio es se hanc partem existimo: nisi quis contra communem dicendi morem intẽdis set in homine ipso in quo Deus specialis sime resplendet, eum in testem aduocare.

PROBL. XII.

Iuramentum est, & non est fidei interpositio illa: In fide mea, Per fidem meam Regiam, viri boni, aus nobilis: vulgò A fe de quien soi, En buena fe. En buena fe iurada.

943 IVramentum est. Quia in communi hominum dicendi more in hisce verbis diuina insonat Fides, quam in testificationem proferens ea, adducit. Gail *in suis obseruat. l. 2. obseru. 59. numer. 1.* Surdus *decis. 234. à numer. 3. p. 1.* & alij, quos refert Sanch. *l. 7. de matr. d. 79. num. 28.*

944 **[124]** Non est iuramentum. Quia horum verborum sensus est, *Per mean fidelitatem,* seu *veritatem:* seu, *Ita faciam,* vel *ita est,* vt sum fidelis in promis sis, aut in dicendo verax: aut sicut decet Regem, nobilem, virum bonum es se fidelem, ac veracem. Quia sermonum humanorum veritas fidelitati innititur, non virtuti Theologicæ. Fidei. Ita Caiet. *2. 2. q. 89. a. 6.* Nauar. *sum. cap. 12. num. 2. & 5.* Couar. *de pæctis p. 1. §. 1. num. 2. vers. 9.* Les si. *l. 2. cap. 42. dub. 1. n. 4.* Sanch. *l. 3. Decal. c. 2. n. 31.* Arag. *2. 2. 1. 85. a. 1.* Valent. *2. 2. d. 6. q. 7. pun. 2.* Suar. *l. 1. de Iuram. cap. 13. n. 10.*

945 Iuramenta non es se iudicarim, si peculiaris dicendi excludatur intentio, qui per ea verba Fidem diuinam intelligeret. Similiter non es se iuramentum reor, *In bona fide,* licèt addatur, *Iuro per bonam fidem,* vel *En buona fe Iurada.* Quia idem est sensus. Nisi præfatis verbis vtens intendat, aut existimet, se iurare. Et nisi in more positum sit apud eos homines, queis cum hæc vsurpans habitat, vt ea verba accipiantur tanquam modi loquendi iuris iurandi vim habentes. Et nisi adducantur hæc in testimonium, tanquam res, in quibus Deus vt omnis veritatis author elucet. Profecto vbi res est dubia, an intenderit hæc verba proferens, per ea iurare: censendum, non es se iuramentum. Quià ex se iuramenta non sunt. Si quis autem dicat, *In fide Christiani,* vel *boni Christiani.* non es se iuramentum existimo. Quia id non intelligitur de Fide diuina, quam Christianus profitetur: sed de fide humana, quæ probo Christicolæ debeat attribui: Nec iuramentum es se reor hoc verbum: *In fide Religiosi,* vel *per fidem Religiosi,* vel *per fidem Sacerdotis.* Quia vbi non constat de peculiari alia intentione, verba hæc de fidelitate & veracitate à bono Religioso aut sacerdote profitendis accipienda sunt. At *In verbo Sacerdotis* est iuramentum. Quia sic vsus accepit: quamvis in rigore hæc verba iuramentum haud fonare censuerim.

PROBL. XIII.

Iuramentum est, & est hæc formula. Per mean vitam. Sic Deus me adiuuet. Vbi de reliquis iurandi formulis, haud, problematicè, iudicium fero.

946 IVramentum non est. Quia in verbi *Per meam vitam,* non intelligitur animus, nec es se hominis, in quibus specialis simè Creator effulget: sed vegetatiue viuendi inferior ratio: Cum autem dicimus, *Sic Deus me adiuuet,* particula *Me* pro eadem inferiori victitandi ratione accipitur. Sic quidam, quios tacito nomine memorat Manuel Sa *v. Iuramentum, n. 1.* addens pendere hoc ex dicentis intentione.

947 Est vnum & alterum ex verborum vi iuramentum. Quia *Per vitam meam,* Deum planè in testem adducit: sicut *Per Deum.* At sic Deus me adiuuet, execratio est, qua quod as seritur, confirmatur. Ita Sanch. *l. 3. cap. 1. num. 36.* & alij communiter.

948 Crediderim, ex vi verborum in dubio es se iudicanda iuramenta: nisi hæc dicens expressè intenderet contrarium alium sensum concipere. Pos set enim es se sensus non execratorius, & sic iuramentum non es set. Verbi gratiâ cum quispiam ait, se pauperem, aut infælicem, & alius respondet, ad affirmandum contrarium suum sensum, *Faxit Deus ita diues es sem, fœlix, vel ita rebus meis eueniret.* Quia tunc solùm voluntatis appetitum significat, nec contrariam aliquam includit execrationem.

949 Vt autem vulgari medear scrupulis aliàs iurandi formulas percurrere operæ prætium duxi, iam quidem sine pugna. Æque ergo iuramentum est, dicere, *In Dao ita est,* aut *PerDeum est ita. In Euangeliis, & Per Euangelia:* & sic de singulis iurandi sormuiis. Quia nihil inter vtrùque loquendi modum distat. Nil autem refert ad iuramenti rationem siuè res in testem adducta inuocetur per propositionem *In,* siue per propositionem *Per.* Vndè si inuocata per vnam iuramentum est aut non est: erit, vel non erit per alteram inuocata. Quia idem vtriùsque orationis est sensus *In Deo hoc affirmo,* siue *per Deum.* Syluest, *verb. Iuramentum 1. quæst. 5.* Arag. *2. 2. quæst. 89. art. 1.* Petr. Ledes. *tom. 2. sum. tract. 11. cap. 1. dub. 1.* Valent. *2. 2. d. 6. quæst. 7. punct. 2.* Suar. *l. 1. de iuram. cap. 13. num. 14.* Azor. *tom. 1. l. 11. cap. 3. quæst. 1.*

950 Est iuramentum, dicere. *Par Dios.* Quia idem est sensus ac dicere, *Per Deum.* Contingit tamen, quandòque proferre, *Per Deum,* non adducendo Deum in testem; sed est quidam ostendendi tædij modus, & tunc est iuramentum? verbi gratiâ *Por Dios, que si, Por Dios, que esto es cosa recia. Por Dios, que no se puede sufrir.* Angel. *verb. Periuirum in fine principij.* Syluest. *ibi, quæstion. 1.* Sanchez *lib. 3. Capite. 2. numero 13.*

951 Hæc verba, *Voto Deo,* vulgò *Voto à Dios* quamvisin se iuramentum non sit, sed votum significent: at vsus accommodatione accipitur vt iuramnetum, & est quidem. Idem dixerim de his: *Promitto tibi Deo,* vulgò, *Yo os prometo a Dios* Quia eundem sensum habent, ac illa, *Voueo Deo:* nec promis sio aliqua dirigitur in Deum, sed in hominem, & Deus adducitur in testem, quam vis impropriè Sotus *l. 8. de iust. q. 1. a. 1.* Alcozer *sum. c. 15. Suar. l. 1. de iuram. cap. 13. num. 2.*

952 Iuramentum est, quoties aliqua Fidei veritas adducitur in testimonium, conparando illi nostram veritatem vt, *Sicut Deus est veritas,* vulgò *Como Dios es verdad, hoc ita est.* Quia veritas diuina inuocatur in testem. At quando non ponitur particula aliqua comparationem vnius veritatis cum alia denotans, iuramentum non contient, sed simplicem enunciationem: verbi gratiâ cum quis ait: *Hoc, quod dico est Euangelium.* Sanch. *l. 3. cap. 2. num. 19.* & alij. Iuramentum hæc est propositio, *Permortem, quam Deo debeo,* vulgò *Por la muerte que, debo a Dios.* Quia consuetudo vt tale vsurpat. Et quia sensus est, sicut debeo mori, quæ est veritas diunina. Sanch. *l. 3. sum. cap. 2. num. 19.*

953 Et hæc verba, *Per vitam Dei,* vel *Santorum,* per quæuis Dei ac Sanctorum membra. *Per vestes, Reliquias, Templa Sanctorum. Per cœlum.* Quia illis specialiter Deus hororatur, & ita est iurare per Deum in illis elucentem. **[125]** Eadem ratione est iuramentum, *Per vitam cœli.* Quia licet cœlum vita careat, at iurantes nomine vitæ intelligunt es se cœlum. Et *Per habitum D. Petri, D. Francisci, &c.* Quia sunt res sacræ, in quibus Deus honoratur. Sotus *l. 8. de iust. q. 1. a. 1.* Sayr. *in Claui l. 5. c. 1.* Atque idem credo, etsi eorum sanctorum mentio non fieret: sed Clericus, aut Religiosus diceret: *Per hunc habitum. Per vestes sacras, quibus celebratur.* Quia hæc omnia sacra sunt, in quantum rem facram repræsentant similiter erit iuramentum *Per ordinem sacrum, quem recepi.* Syluest. *v. iuramentum 1. q. 1.* Et idem existimo, *Per primam tonsuram,* aut quatuor Ordines minores. Quia res sacra sunt. Et ideo Surar. *l. 1. de iuram. c. 13. n. 22.* indistinctè ait, es se iuramentum, quando Clerici per suos Ordines iurant.

954 Iuramentum est, *Per meam,* vel *alterius vi tam,* aut *salutem.* Quia est sensus execratorius, Deus auferat mihi, aut illi vitam, si hoc ita non est. D. Tho. *2. 2. q. 89. a. 6.* Nauar. *sum. c. 22. n. 6.* Suar. *l. 1. de iuram. c. 13. n. 27.* Les si. *l. 2. c. 42. dub. 2. n. 8.* Sayr. *in Claui, l. 5. c. 2. n. 3.* Idem dixerim de his: *In mea vita, In mea salute.* Quia idem est sensus. Similiter est iuramentum, *hæc mala Deus mihi addat,* vulgo *Mal me haga Dios, nisi hoc ita*

sit. Quia sensus est execratorius. Syluest. *v. Iuramentum 1. q. 1.* Les si. *l. 2. c. 42. dub. 2. n. 8.* Idem as sero de omnibus aliis similibus execrationibus, *Nunquam Deus mihi parcat, Me saluet, Tueatur. Maledictus sim Mala obeam morte, Non viuam vsque in crastinum. Non mouear hinc Malum pascha mihi Deus impertiatur, Ardeam in infernis, Dæmon me eripiat:* & alia huiusmodi. Similiter est iuramentum, quamdo Deus tanquam boni alicuius impertitor, inuocatur: v. gr. *Ita me Dus adiuuet, seruet, det mihi gratiam, vel gloriam,* vel aliquod aliud bonum *Ita mihi Deus benefaciat.* Quia in hoc loquendi modo intelligitur contraria execratio. Deus his bonis me priuet, si hoc ita non est. Caiet. *2. 2. q. 89. a. 1.* Syluest. *v. Iuramentum, 1. q. 1.* Sotus *l. 8. de iust. q. 1. a. 1.* Les si. *citat.*

955 Iuramentum est, quando aliquis maledictionem alteri imprecatur, v. gr. *si hoc non est ità, Deus non te adiuuet, Dæmon terapiat,* & ipse respondet, *Amen.* Quia idem est, ac dicere, Id malum mihi eueniat, si ges si: Sanch. *l. 3. cap. 2. num. 37.*

956 Iam verò alias iurandi formulas iuramenta non es se ex receptiori sententia affirmo. Non sunt iuramentum hæc verba vulgaria, *Como Christiano,* O *Como soi Christiano.* Quia non videtur aliquod diuinum testimonium adduci: nullatenus enim est mihi de Fide, me es se baptismo dilutum. Nec verba hæc communiter vsurpantur vt iuramentum: nec Fides aliqua diuina Christiani ad confirmandam veritatem inuocatur; sed sensus est, vt est verum, me es se Christianum hoc est verum Idem reor de his verbis: *Sicut Christianùs,* vel *Sicut Religiosus, Sicut sacerdos, Sicut vir bonus, ita est.* Quia tantum adducitur in testem fidelitas, ac veritas, quam Christianus, Religiosus, sacerdos, aut vir bonus tenentur profiteri. Sanch. *l. 3. c. 2. n. 16.*

957 Hæc verba vulgaria, *Cuerpo de Deos con vos* iuram entum non continent. Quia nihil adducitur intestimonium nihilque confirmatur. sed quendam iracundiæ denotant impetum: Sotus *de Iuram, abusu. c. 4.*

958 Quoties autem veritas aliqua, quæ diuina nõ sit, adducitur in testem, non erit iuramentum: v. gr. *Sicut est certum, me es se hominem,* vel *me es se in hoc loco, hoc estv erum.* Quia non adducitur quid diuinum in testimonium, sed veritas humana. Sanch. *l. 3. c. 2. n. 19.*

959 Necest iuramentum quod communiter aliqui iuramenta vitare volentes, dicere as solent. *Per totum id, quod iurare pos sum.* Quia id tantum volunt dicere, cum per nullam rem liceat iurare, blasphema, cum intelligerentur, per vitam Dei, per quem solùm iurari potest. Sanch. *l. 3. c. 2. n. 24.*

960 Nec sunt iuramenta, *Voto a tal, Iuro à tal. Por vida de tal.* Quia *tal* nihil est, atque ea verba ad vitandum iuramentum per Deum vsurpantur. At si quis Deum intelligeret nomine *tal,* clara iuramenta es sent. Suar. *l. 1. de iuram. c. 13. n. 3.*

961 Porro hoc verbum, *Iuro a san oy,* est æquiuocum. Si enim intelligas de sancto, qui de hodierna celebratur est iuramentum. Si autem (vt communiter accidit) *San oy* idem sit ac hodierna dies, sicut, illud *Por el dia sancto que es oy.* sine respectu ad Diuum, qui illa die colitur: non est iuramentum. San oy *l. 3. c. 2. n. 26.*

962 Nec est iuramentum, modus ille, quo solent vti sœminæ dum pueros minantur *Para esta,* apposito digito in fronte, aut naso. Quia non intendunt facere Crucem, nec per Crucem iurare: sed solummodd pueros territare. Similiter iuramentum non est dicere, *Per hanc Crucem,* nulla consulto Cruce efformata. Quia tunc non iuratur per Crucem, sed per Crucem tunc formatam: quæ cum formata minime sit, per nil iuratur. Sanchez *l. 3. capite secundo numero 27.*

963 Nec iuramentum est, cum quis *per Deum,* aut *per propriam vitam* interrogatus, an ita se res habeat, respondet absolutè, ità rem se habere. Quia non est modus iuramenti exigendi, sed quædam adiuratio. Et si rogans diceret: Iuras mihi per Deum, ita rem se habere: & interrogatus responderet: *Ita res se habet:* non censeretur iurare. Quia non conniuet interrogantis iuramento: sed soli eius interrogationi per simplicem as sertionem respondet. Secus es set, si responderet ita, *si,* vel capite annueret. Quia tunc perinde es set, ac dicere: *Ita iuro:* Sanch. *l. 3. cap. 2. num. 28.*

964 Homagium verò vulgò *Pleito omenage,* non est Iuramentum, sed quædam promis sio simplex inter nobiles cum quibusdam solemnitatibus facta. Sayr. *in Claui. l. 5. c. 1. n. 13.* Sanch. *lib. 6. de matrim. dist. 11. num. 9. & 10.*

965 Nec est iuramentum, *In veritate ita est,* vel vulgare illud, *En realidad, de verdad.* & hæc verba *Certe, Profecto, sane, Vere, Re vera.* Quia idem est ac si diceretur *Hoc ita est.* Et quia affirmare aliquid, nihil aliud est, quam id verum es se as serere: sicut negare aliquid est, id falsum es se, dicere. Hæc tempero, **[126]** vt intelligantur seclusa peculiari hęc dicẽtis intẽtione. Si enim intenderet, aut existimaret, se iurare adducendo summam veritatem, quæ est Deus in testem, manifestum es set iuramentum. *Sa vers. iuramentum, num. 1.* Azor. *tom. 1. l. 11. cap. 3. quæst. 1.* Sotus *de iuram. abusu, cap. 4.* Arag. *2. 2. quæst. 89. art. 1.*

966 Nec iuramentum est, quod communiter dici solet, ad affirmandum, quempiam nummis carere, aut nihil edis se, *Maledicti nummi, quos habeo: Maledictum quod hodie edi.* Quia maledictio non cadit in personam: sic enim iuramentum es set; sed cadit in nummos, vel in esum. Suar. *l. 1. de iurament. capite 13. numero 28.*

967 Nec est iuramentum vulgare illud: *Tantos Angeles vengan por mi alma, quantas veces aueis hecho esto.* Quia hæc dicendi formula non habet contrariam maledictionem in se inclusam. Sed solus est sensus; Gauderem vt tot Angeli me reciperent: vt solet etiam dici: Tot aureos haberem, quot te habere credo. Sanch. *l. 3. cap. 2. num. 39.*

968 Hæc autem verba: *Melius me seruet Deus,* vulgò, *Mejor me guarde Dios, que esto es asi,* dupliciter pos sunt dictari. Primò, comparatiue, nempè, quando significare volentes aliquem quid piam male facere, dicimus *Melius illi Deus faueat:* & in hoc casu iuramentum non includunt. Quia nullam claudunt execrationem. Secundò, non comparando, sed affirmando; vt si velim as serere, me aliquid non fecis se, dicam sic: *Melius mihi faciat Deus, quam ita fecerim: Mejor me guarde Dios, que yo tal hice:* & hoc sensu sunt iuramentum. Quia contrariam includunt execrationem. Sanch. *l. 3. cap. 2. num. 40.*

969 Nec hæc verba, *Habear ac perfidus, aut hæreticus, aut mendax:* vulgò, *Ruin sea yo, sea temido por herege, traidor, mentiroso, si esto no es asi,* sunt iuramentum. Quia idem significant, ac æstima me talem, si hoc non ita est: & ita sensum execratorium non efficiunt. Sanchez. *l. 3. cap. 2. num. 41.*

970 Tandem hæc verba, *Occidar, amputentur mihi aures:* vulgò. *Que me matem, o mecorten las orejas, si esto no es asi,* in rigore iuramentum execratorium præ se ferunt, sicut es set iuramentum, *Diris pugionis ictibus punctim confodiar, si hoc ita non est.* At vt communiter ea verba circumferuntur, iuramentum non claudunt. Quia non dicuntur ea verba, quasi id sibi malum imprecando Deum, vt tanquam Iudex vindictam sumat de dicente, si mendax existat: sed dicuntur instat cuiusdam sponsionis. Sanchez *l. 3. sum. capite 2. numero 42.*

CAPVT XVII.

Circa naturam & es sentiam Iuramenti, & vitia contraria.

PROBL. XIV.

Iuramentum Execratorium falsum, est, & non est distinctæ speciei neces sariò in Confessione aperiendæ.

971 AD hoc reliquaque huiusce Capitis Problemata recolo ex *sect. 1.* Ex parte modi iurandi diuidi Iuramentum in solemne & simplex: in Iudiciale, & extraiudiciale: in Tacitum, & expres sum: in Absolutum, & Conditionatum: in Iuramentum per simplicem contestationem, vel per execrationem. Certè hæc omnia iuramenta specie non differunt in ratione iuramenti, neque eorum diuersitas est neces sariò in Confes sione manifestanda. Quia cum es sentia iuramenti sita sit in inuocatione diuini testimonij: quod inuocetur hoc, vel illo modo, materiale, & per accidens est ad iuramenti rationem. Dixi *In ratione iuramenti.* Ex alio enim capite pos set habere malitiam neces sariò in Confes sione aperiendam: verbi gratiâ si iuramento fuerit adiuncta Blasphemia: vel si falsum iuramentum quis in iudicio interrogatus proferret. Nam esto illud iuramentum non cederet in tertij præiudicium: nihilominus quia ex virtute obedientiæ, vel iustitiæ legalis quis obligatus erat legitimè interroganti veritatem respondere, & occultauit, insupérque occultationi iuramentum addidit: duplex peccatum, vel vnum cum circumstantia specie distincta commisit: nempè peccatum inobedientiæ seu iniustitiæ, & peccatum Periurij. Attamen de iurameuto execratorio falso quæsierim, an proptet execrationem sit in eo malitia specie distincta à iuramento, in Confes sione neces sariò aperienda?

972 Est quidem. Quia iurans falso, interposita vita propria, vel parentum suorum, (v. gr.) inuocat Deum, vt se, vel parentes vita priuet, si in as sertione fallit. At talis inuocatio est contrà charitatem, vel pietatem: Ergò est malitia specie distincta, neces sariò in Confes sione manifestanda. Sic Neoterici quidam *in manuscriptis,* quorum sententiam haud improbabilem existimo.

973 Non est. Quia inuocatio, aut petitio illa non est contrà charitatem vel pietatem: nam falso iurans petit quod meretur ob iniuram illatam; qui enim falso iurat, quolibet est dignus supplicio: Ergo petitio pœnæ ei debitæ in satisfactionem iniuriæ diuinæ iustitiæ factæ contrà charitatem, vel pietatem es se non potest. Et quia sic falso iurans regulariter non petit ex animo illam vindictam: sed potius si rogaretur, responderet, se contrarium desiderare: Ergò non peccat contra charitatem, vel pietatem grauiter, ac proindè non tenetur, hanc circumstantiam in Confes sione manifestare. Ita Caiet. *2. 2. quæst. 89. art. 1.* Bonac. *tom. 2. d. 4. qu. 1. punct. 2. principio,* Sanch. *l. 3. Decal. cap. 1. num. 7.* Sayr. *in Claui, l. 5. cap. 2.* Petr. Ledes. *tom. 2. sum. tract. 11. cap. 1. dub. 3.* Nauar. *sum. cap. 12. num. 1.* Palaus *tom. 3. tract. 14. d. 1. punct. 2. num. 4.*

974 Fateor difficilem es se horum Doctorum solutionem. Non enim satis percipio quomodo pos sit es se verum iuramentum execratorium absque petitione voluntaria, ac vera vindictæ. **[127]** Quia iuramentum es se non potest, quin iurans petat, quantum in se est vt Deus rei iuratæ sit testis: Ergo iuramentum execratorium es se non poterit, quin iurans execratoriè petat, quantum in se est, Deum, vt rem iuratam illo vindictæ signo testetur. Attamen respondeo, es se verum iuramentum execratorium, tamen si iurans ex animo vindictam non postulet Quia continet totam iuramenti es sentiam, quæ in inuocatione Dei in testem est sita: quæ es sentia non pendet, siue ex animo petatur vindicta. siuè non; est enim quid diuersum ad rationem iuramenti. Et licet quatenus est execratorium neces sario continere debeat inuocationem Dei in vindicem: quia tamen est accidentalis hæc inuocatio iuramento: ideo iuramentum execratorium absolutè ac propriè sic est appellandum, tametsi ex animo execratio non fiat. Vndè secundam sententiam vt longè probabiliorem amplector.

PROBL. XV.

Iuramentum de re futura facienda absque illius promissione, est, & non est diuersum à Iuramento, quorem illam faciendam quis promitteret.

975 PRæmitto, ex parte rei iuratæ, communiter Doctores distinguere iuramentum duplex: aliud As sertorium, aliud Promis sorium. Alij tertium addunt, nempi Comminatorium As sertorium est, quando aliquid as sero, vel nego, siue sit præsens, præteritum, vel futurum. Vt si iurẽ eclipsim, vel pluuiam fuis se, es se, vel fore. Promis sorium à promis sione dicitur: quia rẽ promissã iuramento firmo, sed iuramentum promis soriũ continere as sertorium, non dubito. Quia in omni iuramento promis sorio, vt verum sit, debeo verum habere animum promis sum implendi: alias fictè promitterem, falsóque iurarem. At quia rem futuram promitto, & ad eam firmandam, iuramentum as sumo: ea de causa promis sorium vocatur. Sanch. *l. 3. sum. c. 1. num. 4.* Valent. *2. 2. d. 6. q. 7. pun. 2.* Comminatorium dicitur, quando pœnam alteri quis comminatur: quod quidem reducitur ad promis sorium: quia est vera, & absoluta promis sio de pœna alteri infligenda. Circa præfatam diuisionem quæsierim, an iuramentum de re futura gerenda absque illius promis sione, diuersum sit à iuramento, quo rem illam faciendam quis promitteret?

976 Diuersum quidem est. Quià cum de peccatis (verbi gratiâ) quis dolet, propositum, ac voluntatem habet ea iterùm non committendi: non temen propriè Deo promittit, ea non commis surum: aliàs obligatus es set ex voto, ab eis abstinere. Quid ergo obstat quominus hoc propositum iuramento firmet? Illud ergo iuramentum adhærebit proposito, non promis sioni; secus es set, si facta promis sione, illam iuramento firmaret: tunc enim promis sioni iuramentum adhæreret. Posito autem, iuramentum pos se hoc diuerso modo fieri: videtur vnum ab alio differre. Quia adhærens promis sioni, promis sionem inuoluit: promis sio autèm à proposito omnino est diuersa. Ergò vnũ iuramentum ab alio est omninò distinctum. Sic Valent. *2. 2. d. 6. q. 7. pun. 2.*

977 Minimè est in ratione iuramenti diuersum. Quia siuè res sub rigorosa promis sione oblatà sit, siuè solùm sub simplici proposito: iuramentum in ratione iuramenti æquè super illam

cadit, & æque iurantem adstringit ad illius executionem, nè falso Deus adducatur in testem. Ita Suar. *l. 1. de iuram. cap. 9. num. 7.* Pala. *tom. 3. tr. 14. d. 1. pun. 2. num. 6.*

978 Cum his opinor, in ratione iuramenti non differre, ob expres sum fundamentum. In ratione inquam iuramenti. Nam ex ratione promis sionis clara est differentia: si iuramentum de re futura absque illius vera promis sione es se potest.

PROBL. XVI.

In ratione Iuramenti, Iuramentum purè As sertorium differt es sentialiter, & non differt à Iuramento Promis sorio.

979 NOn differt. Quia es sentia iuramenti, qua tale est, in inuocatione diuini testimonij consistit. Quod autem diuinum testimonium inuocetur, ad firmandam rei præsentis, aut futuræ veritatem, per accidens es se videtur: Ergò iuramentum promis sorium à as sertorio specie non distinguitur. Sic Caiet. *2. 2. quæst. 89. art. 1.* Couar. *in c. Quamvis pactum. de pactis. num. 3.* Valent. *2. 2. d. 6. quæst. 7. pun. 2.* Suar. *l. 1. de iuramen. cap. 9. numer. 1.* as serens, es se omnium.

980 Differt plane. Quia in iuramento purè as sertorio inuoco Deum vt testem: at in promis sorio rem futuram respiciente, non tam Deum aduoco vt testem, quam vt fideius sorem: non enim promittens rem futuram, Deum aduoco, vt testetur eam futuram fore: hoc namque est mihi omnino incognitum; illa enim petitio vana es set, & nullatenus meam promis sionem firmaret; es se namque rem promis sam de facto futuram, est quid contingens, & multis viis potest impediri: Ergò es sentia iuramenti promis sorij ab ea contingentia pendere non potest. Non igitur peto à Deo, vt testetur, rem fore futuram, eum sub iuramento rem futuram promitto: sed postulo à Deo, vt ipse sua præsentia meæ promis sioni authoritatem præstet: videlicet, quod rẽ, quam promitto sim executurus: At munus fideius soris & testis est planè diuersũ: Fit ergò diuersum es se iuramentum promis sorium ab as sertorio. Ita Palaus *to. 3. tr. 14. d. 1. pun. 2. n. 7.* Inclinat. Suar. *l. 1. de iuram. cap. 9. n. 5.*

981 Fateor, primam sententiam, quia communis fore sustinendam, sed crediderim, fortassè secundam es se probabiliorem. Ideò mihi eam præfero. Quia iuramentum promis sorium, quatenus tale est, & rem futuram respicit, non semper obligat sub graui culpa præstare verum quod promis sum est, vt communior sententia tenet. At iuramentum purè as sertorium semper in quacumque materia etiam Ieuis sima obligat sub graui culpa ad veritatem: Ergo iuramenta, è quibus hæ proprierates ità diuersæ procedunt, diuersa sunt.

[128] PROBL. XVII.

Defectus iustitiæ in Iuramento as sertorio mortalis aut venialis est, & mortalis aut venialis

non est secundùm quod nattatio confirmata iuramento mortalis, aut venialis fuerit.

982 VIdimus *sect. 1.* circumstantias, quæ comitari debent iuramentum, vt sit actus virtutis, es se eas, quas Ieremias *cap. 4.* expres sit, *Iurabis: Viuit Dominus in iustitia, in iudicio, in veritate.* Primò, veritas in omni iuramento ad eius honestatem requiritur. Secundò, requiritur in omni iuramento iudicium, hoc est matura considereatio de neces sitate, ac vtilitate iurandi. Tertiò requiritur iustitia, scilicet vt id quod iuratur honestè iuretur: & hoc quidem tam in iuramento as sertorio, quam in promis sorio. Diuersimode tamen in iuramẽto as seretorio, ac in promis sorio. Nam in promis sorio debet es se iustitiam tum ex parte materiæ, tum ex parte actus iurãdi. Requiritur enim, vt id quod promitto gerendum, iustum & honestum sit: & vt iusta & honesta sit promis sio: ita vt si res promis sa in iusta & inhonesta sit: inhonesta, & iniusta sit promis sio, & iuramentum. At è contra in iuramento as sertorio non semper iniustum est iuramentum, quando iniustum est, quod as seritur; sed solum erit iniustum; quando iniuste & inique as seritur. Porrò in iuramento as sertorio (vt ad quæstionem accedam) peccatum mortale est veritatis defectus. Quia inuocare Deum in testẽ mendacij est grauis sima illius iniuria. Defectus iudicij veniale piaculum est. Quia non videtur grauis irreuerentia Deo fieri, quòd eium nomen absque necestate inuocertur. Iam quæsierim, an defectus iustitiæ in iuramento as sertorio si mortale aut veniale peccatum, secundum quod narratio confirmata iuramento, mortalis vel venialis fuerit.

983 Defectus iustitiæ in iuramento as sertorio mortalis est, cum narratio firmata iuramento est mortalis: venialis autèm est, cum venialis est narratio, quæ iuramẽtp fuerit firmata. Quia iuramentũ as sertorium in hoc cum iuramento promis sorio in re inuista conparatur. Sic Toletus *l. 4. cap. 21. numer. 11.* Sotus *l. 8. de iust. quæsy. 1. a. 3.* Petr. Ledes. *tom. 2. sum. tr. 11. cap. 2. dub. 4.*

984 Non est defectus iustitiæ in iuramento as sertorio mortalis aut venialis iuxta narrationis affirmatæ malitiam. Quia defectus iustitiæ in iuramento as sertorio sumendus ex eo quod as sumatur vt medium aut instrumentum ad finem prauum. Quare sin finis, ad quem iuramentum vt medium as sumitur, mortalis sit, mortale erit iuramentum: si venialis, veniae existet. Ita Sanch. *l. 3. sum. cap. 4. n. 33.* Suar. *l. 3. de iuram. c. 12. num. 7. & 8.* Pala. *tom. 3. tr. 14. d. 1. pun. 5. num. 4.*

985 Cum his sentio, & exemplis doctrinam confirmo. Quotiescùmque proximum grauiter quis detrahit, ac detractionem iuramento confirmat, peccatum mortale commitit. Quia as sumit iuramentum vt medium, ac firmamentum grauis iniquitatis: nam illud as sumit ad veriorem ac firmiorem detractionem proximi faciendam. Neque ab hac intentione, quæ est in es sentia iuramenti imbibita excusari potest. Itèm peccatum mortale non perpetrat aduersus Religionem, & ccontra iuramentum, cum quis proprium peccatum manifestat, & de illo se iactat & vt credatur commisise vel complacẽtiã illius habere, narrationem iuramento confirmat. Quia esto illa narratio ob complacentiam mortalis sit, iuramentum non as sumitur vt medium ad augenda, vel firmandam illam mortalem complacentiam in se, sed in audientium animis; hoc est, as sumitur vt medium ad firmandam in audientibus illius credulitatem, qui finis mortaliter prauus non videtur.

PROBL. XVIII.

Quandò res promis sa iusta est, & quis tënetur ex iuramento illam exequ: peccat, & non peccat lethaliter, illius omittens executionem, quando res promis sa leuis est.

986 PRosecto si grauis sit materia omnes conueniunt, lethale es se peccatum. Quia grauis irreuerentia Deo exhibetur, illius authoritatem in re graui contemnendo. Et quia voti violatio in re graui est mortale peccatum: Ergò à fortiori violatio iuramenti, cuius maior est obligatio Quæsierim vero, num peccet lethaliter, qui rem leuem iuramento promis sam implere contemnit?

987 Lethaliter peccat. Quia in iuramento promis sorio Deum in testem adducit non solum veritatis præsentis, sed futuræ: id est non solum quis iurat, se habere propositum rem promis sam exequendi: sed etiam illam es se executurum: Ergò si de facto non exequitur, vum pos sit, & teneatur, efficit quantum est ex parte sua, Deum falso fuis se testatum. Quod tam in graui materia, quam leui eiusdem est rationis. Sic Gabr. *in 3. dist. 39. quæst. 2. art. 2. concl. 4. & 7.* Caiet. *sum. v. Periurium. cap. 2.* Armil. *v. Iurare, num. 12.* Valent. *2. 2. d. 6. quæst. 7. pun. 3. concl. 3.* Les si. *l. 2. cap. 42. dub. 5. num. 25.* Bonac. *to. 2. d. 4. q. 1. pun. 14. n. 2.* Reginald. *l. 1. n. 79.*

988 Non peccat lethaliter sed venialiter solùm, siue materia promis sa sit totalis, siue partialis. Quia qui aliquid promittit, si animum habeat gerendi, quod promittitt, non mentitur. Quia non loquitur contra id, quod gerit in mente, si vero non facit, quod promittit, tunc videtur infideliter agere per hoc, quod animum mutet. Quod ergò mendacium propriè non committat in omittenda promis sione, non adducit Deum in testem falsi. Id confirmo: Cum sub iuramento promitto, aliquid faciendum, non solum iuro in actu exercito, me habere animum exequendi rem promis sam: sed etiamiuro formalitèr, me es se execusaturum: Ergo illud iuramentum tunc est verum, vel falsum: Ergò eius veritas, vel falsitas mortalis non pendet ex euentu futuro: ac proinde licet non exequar rem iuratam, causa es se non potest, quod Deus ã me fuerit in testem falsi inductus; alias ob nullam pos sem rationem **[129]** ab executione rei iuratæ excusari. Deinde in iuramento promis sorio non inuoco Deum, vt testetur, me fore rem promis sam executurum. Nunquam enim ad hoc munus testimonium diuinum expostulatur, sed solùm vt sub sua authoritate illam suscipiat promis sionem: Ergo postea executionem omittens, infideliter ago, non tamen mentior. At es se infidelem in re leui, non est Dei grauis iniuria. Quia non destruitur speciale aliquod ipsius attributum. Ità D. Antonin. *p. 2. tit. 10. cap. 4. §. 1.* Angel. *v. luramontum, 5. num. 41.* Syluest. *v. luramentum. 4. q. 1.* Nauar. *sum. cap. 12. num. 10. & cap. 18. num. 7.* Manu. *to. 1. sum. cap. 192. num. 5.* Azor. *to. 1. l. 5. c. 27. & l. 11. c. 5. quæst. 3.* Suar. *l. 3. de iuram. c. 26. n. 9.* Sanch. *l. 3. sum. c. 4. n. 23.*

989 Probabilius hoc puto. Quia Deus in iuramento promis sorio, vt respicit rem futuram non adducitur vt testis formaliter; sed vt præbens authoritatem futuræ executioni per modum fideius soris: non qui in se obligationem suscipiat, sed qui sua præsentia promis sioni tribuat firmitatem.

PROBL. XIX.

Est, & non est lethale peccatum extrà iudicium vel contractus firmitatem, Iuramentum præstare in alio sensu ab eo quam alias intelligit.

990 CErtum est, si Iudex ita iuridice interroget, vt quis teneatur veritatem sateri, peceaturum lethaliter, si amphibologico vtens iuramento, veritatem occultet. Qui agit, contrà obedientiam Superiori debetam. Idem est, quando ad alicuius contractus firmitatem iuramentum expostulatur, aliquis verò vt obligatione solueretur, amphibologicè iuraret. Quia decipit proximum in re graui. Sanchez *l. 3. sum. c. 7. num. 1. & 2.* Les si. *l. 2. c. 42. dub. 9. n. 46.* si verò extra legitimum iudicium, vel extrà contractus indigentes iuramento ad firmitatem loquamur: nemini dubium es se potest loqui, & à sortiori iurare sine neces sitate, vel vtilitate speciali in alio sensu ab eo quem auditores intelligunt es se peccatum. Quia talis loquendi modus contrarius est ciuili, ac politicæ homunum cõuersationi, maxime in rebus seriis, omniaque dolis, ac fallaciis exundarent. Quare etsi tunc peccatum mendacij non committatur, deliquitur contra præceptum affirmatiuum dicendi veritatem sincere, ac simpliciter. Valent. *2. 2. d. 5. q. 53. pun. 2.* Quæsierim autem, num id peccatum lethale sit, extra iudicium, vel contrasctus occasionem, amphibologice iurare.

991 Peccatum mortale est. Quià esto falsum non as seratur, adducitur Deus in testem, ac protectorem veritatis operiendæ, & seducendi, aut illudendi proximum, & politicam hominum conuersationem violandi, ansamque fallaciis exhibendi. Syluest. *v. Iuramentum. 3. q. 2.* Qui quidem huiusmodi iuramenta *periuria* vocitant. Et quia est contra præcipuum iuramenti finem. qui est veritatem determinatam testificari; sic Angel. *v. Iuramentum, 4. initio.* Syluest. *v. Iuramentum q. 2.* Armil. *v. Iurare, q.n. 16.* Tabie. *v. Iurare, quæst. 13. num. 14.* Nauar. *c. Humanæ auret 22. q. 5. & sum. cap. 12. num. 8. & 13.* Tolet. Sayr. Les si. & Rhiliarc. apud Sanch. *l. 3. sum. c. 6. n. 22.* Ludou. Lop. *p. 1. Instruct. cap. 42.*

992 Seclusa iniustitia, aut aliqua extrinsca circumstantia, quæ ex tali modo iurandi pos sit oriri, tale iuramentum absque neces sitate factum, mortale piaculum non est, sed veniale solummodo. Quia tali iuramento solum deficit comes iudicij non iustitiæ, neque veritatis: Ergo solum est veniale piaculum. Quod autem tali iuramento veritas non deficiat, certum puro: Nam illud iuramentum non cadit suprà propositionem exterius vt cúmque prolatam, sed secundum quod restricta est animo proferentis. Ex. gr. Rogatur quis, an furtum commiserit, quod verè perpetrauit: respondet & inrat, se non commisis se, subintelligendo in illahora, in qua rogatur: vel non commisis se coram Iudice, parente aliisve consanguineis. Tale iuramentum veritatem habet: si quidem non affirmatur absolutè, patratum non fuis se surtum; sed patratum non fuis se illa hora, vel coram his personis. Ita Caiet. *2. 2. q. 89. a. 7.* Suar. *l. 3. de iuram. c. 9. 10. & 11.* Sanch. *citat.* & alij apud ipsos, Palaus *to. 3. tr. 14. d. 1. punct. 7. n. 3.*

993 Profecto *humanæ aures talia verba nostra iudicant, qualia foris sonant: diuina tero iudicia talia foris audiunt qualia ex intimis proferuntur. c. Humanæ aures 22. q. 5.* Ergo pensari debet falsitas, aut veritas non ex verbis præcise, sed ex corde proferentis. Ergo iuramentum amphibologicè factum veritatem habet. Ergò solum ei deficere potest iudicium, & iustitia.

Iustitiam supponimus non desicere: alias prauitate materiæ es set mortale, vel veniale. Restat ergò vt solum iudicium, seu discretio deficiat, cuius defectus venialis est: eo quod non euacuet finem præcipuum iuramenti, qui est veritatis confirmatio. Scio quidem, nec venialem es se culpam, quando aliqua causa honesta occultandi veritatem intercedit: qualis es set, si ad tuam tuorumque salutem, honorem, rem familiarem tuendam occultatio expediret. Quia defectus iudicij, qui in huiusmodi iuramento es se poterat; interueniente iusta causa sic occultandi veritatem omnino ces sat. Lege Les sium *l. 2. c. 42. dub. 9. n. 47.*

PROBL. XX.

Iurans siue animo implendi, semper, peccat mortaliter, & non semper mortaliter peccat.

994 SIue in iudicio siue extra iudicium iurans sine animo implendi iuratum semper mortaliter delinquit. Quia vero iuramento prima veritas deficit. Sic Les si. *l. 1. c. 40. dub. 8. n. 42.* Suar. *l. 3. de iuram. c. 17. n. 9.* Sanc. *l. 3. sum. c. 4. n. 26.* & alij communiter.

995 Non semper delinquit mortaliter. Quia aliqua iuramenta pas sim fiunt, sinè animo implẽdi iuratum. Hæc sunt iuramenta, quibus parentes minantur filiis, heri samulis, supplicia non tam animo exequendi, quam deterrendi, ac corrigẽdi, Quę quidem à Doctoribus peccata mortalia non censentur. Item iuramenta cedendi loco, **[130]** & honore, quæ vrbanitatis causa fiunt, sine animo implendi: Ergò non semper his vtens, lethaliter delinquit. Sic omnes ferè Doctores parentes & heros à mortali excusant.

996 Hanc sententiam minimè pos se sustineri reor, si absolutè sumatur, & non subintelligatur aliqua conditio quæ iuramenta illa à falsitate excuset. Porrò in iuramentis comminatoriis subintelligitur conditio, nisi delinquens filius, vel famulus se correxerit, veniámve postulauerit, vel maius incommodum ex supplicio timeatur. In iuramentis vrbanitatis subintelligitur, nisi alteri nimis molestum fuerit. Imò crediderim, in comminatoriis illum ipsum terrorem filio, aut famulo inflictum intendere sufficiens es se, vt iuramentum à falsitate excusetur, licèt iurans nullum aliud supplicium intendat inferre Verùm si absque vlla subintellecta conditione, iuramentum præstaretur, sine animo aliquid implendi, haud dubito fore mortale. Lege Les sium *l. 2. cap. 42. dub. 4. num. 22.* & Suarium *l. 3. de iurament. capite 17. numero 9.*

PROBL. XXI.

Iurare falsum sine animo iurandi, est, & non est peccatum mortale, si per iniuriam quis iurare cogatur, & falsitas penitus sit occulta.

997 PEccatum mortale non est Quia nec intendit Deum in testem vocare, sed simulare: nec secundum prudentem exi imationem poterit ille cen eri falsum iurare: quia falsitas est penitus occulta. & quia iustam causam habet, alia mente iurandi. Sic Les s. *l. 2. cap. 42. dub. 8. num. 43.*

998 Peccatum est mortale. Quia videtur Deo grauis irreuerentia fieri ex eo quòd solùm in apparentia, & nomine tenus falsi aduocetur in testem. Nomini enim Dei summa reuerentia debetur. Ita Palaus *tom. 3. tract. 14. d. 1. pun. 8. num. 5.*

999 Hoc probabilius censeo. Quia extra hunc casum à Les sio adductum, nullum Doctorem inueni, qui affirmaret, peccatum mortale non es se falsum iurare, etiam sine iurandi animo. Et quidem si semel admittamus Deum simulatè inuocari pos se in testem falsi absque graui peccato: finis iuramenti, qui est veritatis confirmatio, penitus frustraretur. Non igitur est concedendum. In iudicio autem, & in contractibus grauibus proculdubio est es se mortale iurare falsum absque animo iurandi. Quia in iudicio est contra præscriptum superioris: in contractibus contrà ius parti contrahendi debitum, & in vtroque casu contra reuerentiam diuino nomini debitam.

PROBL. XXII.

Iurare verum sine intentione iurandi est, & non est lethale piaculum.

1000 ESt quidem lethale. Quia quandò verùm est quod iuratur, id iuramentum est perniciosum in ord ne ad Deum, cuius diuino restimonio per id illuditur. Cum actu externo illud inuocetur, interno autem eius inuocationi dis sentiatur. Est etiam perniciosum toti humano generi, tollens iuramento externo finem, qui est, verè adhiberi in veritatis confirmationem. Sic Caiet. *2. 2. quæst. 82. art. 7.* Armil. *verb. Periurium, num. 3.* Couar. *de pactis part. 1. §. 5. num. 2.* Et probabile ducit Palaus *citandus,* dum contrarium probabile solùm es se affirmat.

1001 Lethale non est. Quia non videtur, ex hoc iuramento fieri grauis irreuerentia Deo, neque homini. Non Deo, nam esto simuletur, in testem adduci: adducitur in veritatis testem. Sicut cum simulatè quis orat eo tempore, quo non tenetur orandi præcepto: non obindè censetur Deo grauem iniuriam inferre. Neque etiam ex tali iuramento homini prouenit grauis iniuria: quia suppono grauiter indè non lædi: Ex nullo ergò capite, lethale crimen est. Ità Les si. *l. 2. cap. 42. dub. 8. num. 42.* Sanch. aliis relatis, *l. 3. sum. cap. 6. num. 9. & 10.* Bonac *tom. 2. d. 4. quæst. 1. punct. 7.* Pala. *tom. 3. tract. 14. d. 1. punct. 8. num. 5.*

1002 Cum his opinor, addens, es se proculdubio peccatum veniale, quandò nulla legitima & honesta causa geritur. Quia est quædam fictio vim iuramenti eneruans. Verùm si in iudicio, vel in contractibus veritatem quis iurat sine animo iurandi, mortaliter delinquit. Quia decipit Iudicem, vel secum contrahentem in re graui. Limitat Sanch. *l. 3. cap. 7. num. 2.* Dummodo indè iudicio, aut contractui notabile damnum sequeretur: quod rarò contingere potest. In contractibus quidem, cum fictio, & simulatio non appareat, & æquè cogendus sit ac si verè iuras set, limitatio placet. A iudicio tamen excludo limitationem. Quia semper hæc simulatio illi notabiliter præiudicat. Superioris enim præceptum non solùm est de veritate dicenda, sed de dicenda sub diuino testimonio. Illudit ergò grauiter iudicium, qui diuinum testimonium omittit.

PROBL. XXIII.

Lethale est, & non estlethale iurare quem sine sese obligandi animo.

1003 PEccatum est lethale. Quia fit grauis Deo irreuerentia, cum ex vno capite eum in testem adducit: & ex alio non vult testimonio ac authoritate eiusmodi obligari. Videtur enim diuinam maiest atem, ac authoritatem contemnere. Portò qui non habet animum se obligan. di, neque implendi animum videtur habere. Sic Nauar. *sum. cap. 12. n. 14.* Bonac. *to. 2. d. 4. q. 1. pun. 7.* Les si. *l. 2. c. 42. dub. 8. n. 42.* Suar. *l. 3. de iuram. cap. 17. num 10.* & al: j communiter.

1004 Peccatum lethale non est. Quia probabile est, iuramentum factum absque animo se obligandi, non es se verum iuramentum, sed simulatum, quale est iuramentum factum absque animo iurandi. Vndè idem quod *Problem. 22.* diximus de iuramento facto absque iurandi intentione, dici debet de iuramento facto absque animo se obligandi: At iuramentum factum absque iurandi animo, **[131]** si verum affirmetur mortale non est: ergò nec mortale erit iuramentum factum sine se obligandi intentione. Ita Palaus *to. 3. tr. 14. d. 1. pun. 8. n. 7.* Syluest. *v. Iuramentum. 4. 9. 7.* Sanch. *l. 2. sum. cap. 6. num. 7. & cap. 10. num. 8.* & alij apud ipsos.

1005 Hanc sententiam mihi probabiliorem eligo. Quam quidem roboro, probans, iuramentum, in quo quis expres sum habet animum non se obligandi, verum non es se, sed apparens. Quia obligatio vel est de natura ipsius iuramenti, vel quædam pas sio ità neces sario consequens naturam iuramenti, vt nullatenus valeat separari. Ergo qui vult iurare obligationem excludendo, vult, vt tale iuramentum suam non habeat es sentiam: si quidem illam habere non potest sinè obligatione: Ergo iurare non vult, sed simulare iuramentum Confirmo id ex voto facto absque te obligandi intentione, quod secundum communiorem sententiam, nullum est. Et ex matrimonio contracot absque intentione te obligandi ad reddendum debitum, quod etiam est nullum: quia es sentiam matrimonij destruit. Ergò similiter nullum erit iuramentum factum ab aliquo sine se obligandi intention.

PROBL. XXIV.

Differenda est, & non est differenda absolutio ei, qui praua iurandi affectus est consuetudine.

1006 DIximus *sect. 1.* duplicem es se iurandi consuetudinem: vnam cum aduertentia, vt verum iuretur. Quæ mortale non est. Alteram sine aduertentía ad veritatem: quæ quidem sic ex consuetudine iurantem in statu peccati mortalis constituit. Quæsierim ergò, an differenda sit absolutio ei qui hac praua iurandi consuetudine sit affectus?

1007 Si semel aut bis fas sus fuerit hanc consuetudinem, Confes sarius potest, & debet eum absoluere: secus, si sæpius. Quia debet differre absolutionem vt de proposito pos sit constare. Sic Suar. *l. 3. de iuram. cap. 8. fine.* Sayr. *in Claui. l. 5. cap. 5. num. 8.* monens de consilio,

non de obligatione differendem. Medina obligat differte, *l. 1. sum. 14.* Ludon. Lop. *p. 1. Instruct. cap. 25.* Manu. *to. 1. sum. cap. 192. num. 11.*

1008 Etià si sæpius fas sus fuerit huiusmodi cõsuetudinẽ potest absolui. Quia ob peccata, quæ nõ pendent ex occuasione extrinseca, sed ex peccatoris fragilitate non est neces sario differenda absolutio. Nam eo ipso quod de peccatis dolet, remouet omnem occasionem, & periculum hiuismodi peccatorum: quod periculum situm erat in praua voluntate ea repetendi. Ità Bonac. *to. 2. d. 4. q. pun. 3.* Sanch. loquens de consuetudine blasphemandi *l. 2. sum. cap. 32. num. 45.* Palaus *to. 3. tr. 14. d. 1. pur. 9. num. 6.*

1009 Etiamsi nunquam admonitus quis fuerit, vt se corrigere studeat: aut si admonitus apposuit nonnihil laboris ad eam consuetudinem extirpandam debet statim absolui. Quia si admonitus non fuit, non est in tanta culpa; si autem post admonitionem aliquantulum laborauit pro emendatione: iam ex parte sua aliquid ges sit: & si differretur absolutio, forte caderet animo, & confes sionis munimine de stitucus exitialius laberetur. Quid si nullam curam post admonitionem orebram, ad emendam apposuit? Adhuc censeo eum absolui statim pos se, si verè dolere de præteritis videatur, & de futuris emendationem proponat. Ex consilio autem sacerdos poterit differre absolutionem, si iudicanerit dilationem profuturam. Quod non facile iudicarim. nisi casu quó iurans ea consuetudine graue aliis scandalum exhiberet. Mecum Bonac. *vbi suprà.*

PROBL. XXV.

Peccatum mortale est, & non est peccatum mortale, petere iuramentum ab eo, qui paratus est, fulsum iurare, quando sibi fuerit expostulatum.

1010 SVppono ex *sect. 1.* inducere aliquem ad falso iurandum, vel ad iurandum quod nulla ratione lictè præstare potest, es se graue peccatum. Et nunquam es se licitum inducere aliquem ad testificandam falsitatem, tametsi testis falsitatem non cognoscat. et nulla causa interueniente, illicitum es se petere iuramentum ab eo, quem credo male iuraturũ. Hoc probatur: quia lege charitatis teneor proximo occasionem ruinæ non offerre. illud autem: quia cum illa sint intrinscee mala ex nulla ratione potest eorum petitio cohonestari. Quæsierim verò, am peccatum mortale sit, petere iuramentum ab eo, qui paratus est falsum iùrare, quando sibi suerit expostulatum?

1011 Peccatum mortale est. Quia in petitione iuramenti ab eo, qui falso est iuratutus non adest regulariter neces sitas, aut vtilitas. Sic Sanch. *l. 3. sum. cap. 8. num. 23.*

1012 Non est peccatuni mortale. Quia probabile est, solam culpam venialem interuenire in petitione iuramenti abeo, qui per falsos de os est iuraturus, vt as serit Sanch. *citatus:* in hac enim petitione regulariter adest neces sitas, vel vtilitas. Ergo idem dicendum de petitione iuramenti ab eo qui paratus est falso iurare. Quia in vtróque casu idem licitum directè petis, & quod opsi facilè præstare pos sunt. Si igitur in petitione iuramenti ab eo qui iuraturus est per falsos deos peccatum mortale non adest, nec etiam consensus est peccatum lethale committere in petitione iuramenti ab eo, qui falsum est iuraturus. Nam verum iuramentum per falsa Numina æque malum est, & forte peius, quam iuramentum falsum per Deum

verum. Quod autem in petitione iuramenti ab Ethnico regulariter aliqua vtilitas interueniat sicut in petitione mutui ab vsurario, quæ tamen regulariter non interuenit in petitione iuramenti à peieraturo: in causa es se non potest, vt quando de facto in vtráque iuramenti petitione nulla causa honesta intercedit idem non sit dicendum, si de facto iuramentum petatur. Ità Palaus *to. 3. tr. 14. d. 1. pun. 10. num. 6.*

1013 Mihi certum est, peccatum mortale es se, si absque aliqua honesta causa iuramentum à male iuraturo petatur. Quia non percipio, quomodo ex charitate Dei, & proximi grauiter **[132]** non obligetis peccatum proximi graue vitare, si absque tuo incommodo pos sis. Vnde primam lententiam vnice probabilem es se reor. Quam quidem Palaus postquam pro secunda parte ingeniosè argumentatus est, primam mordicus renet.

PROBL. XXVI.

Mortale est, & non est mortale, Iuramentum petere sine necessitæte ab Ethnico, qui per falsos deos est iuraturus.

1014 NOn est mortale, sed solum veniale peccatum. Quia in petitione iuramenti ab Ethnico regulariter adest neces sitas, vel vti. litas. Et quia plures grauis simi Doctores sentiunt solum effe culpam venialem petere absque neces sitate mutuum ab vsurario parato: & sacramentorum administrationem à peccatore Ministro parato eam concedere: At eadem prorsus ratio videtur es se in petitione iuramenti à parato iurare per falsos deos. Ergo talis petition solum est culpa venialis. Sic Sanch. *l. 3. sum. cap. 8. num. 23.*

1015 Mortale crimen est, fine aliqua honesta causa iuramentum petere ab Ethnico per falsa numina iuraturo. Quia ex charitate Dei & proximi grauiter obligamur graue proximi peccatum vitare. Nec pos sumus ab vsurario parato petere sinè neces sitate mutuum, nec à malè administraturo sacramentum: ob eandem rationem. ita Palaus *to. 3. tr. 14. d. 1. pun. 10. nu. 7.*

1016 Santio adhæreo. Quia leuis neces sitas excusat in petente à petitione huius iuramenti: sed præceptis sub mortali obligantibus, non tam leuis causa as solet excusare: Ergo indicium est solam es se sub veniali obligationem Certè sic petens, rem licitam petit, & quam alius facilè præstare poterit. Ergo non debet censeri proximo offerre ruinæ causam: sed illam ipse sibi accipere.

PROBL. XXVII.

Stante aliqua legitima causa petendi iuramentum à peieraturo, vel per fal. sa numina iuraturo: potest quis, & non potest id licitè petere extrà iudicium.

1017 LIcitum est in iudicio: at extra iudicium solum licet in iuraturo per falsos deos, nõ in peieraturo. Quia inter has iuramentorum petitiones magna est differentia. Nam in iudiciali

petitione, & in petitioneiuramenti veri, quod est per falsos deos præstandum, semper est aliquod bonum, quod petatur. At in petitione extra iudiciali iuramenti ab eo, qui falso est iuraturus, nullum bonum apparet, cum non sit veritatis confirmatio; sed potius illius destructio, & fnis iuramenti euersio: Ergo nullarenus licita es se potest sic d. August. D. Th. D. Bonau Sotus, Aragon. Sayrus, & alij, quos refert Sanch. *l. 3. sum. cap. 8. num. 5.* Basili. Leogion. *l. 5. de matrim. cap. 18. §. 8. nu*mer. 58. 60. 61. & 62. Certè Augustinus relatus in *cap. Ille qui, & cap. Qui exigit 22. quæs. 5.* absoluté affirmat, eum qui cogit alium ad iurandum, quem scit falsò iuraturum, peccare, peiorem es se homicida.

1018 Stante honesta causa petendi iuramentum semper licitum est petere ab illo, quem petens scit es se peieraturum, vel per falsa numina iuraturum, siue in iudicio petat, siue extra iudicium. Quia in petitione iuramenti abso. lutè nihil mali inuoluitur, cum pos sit optimèfieri. Quod autem alius falsò iuret, aut per conficta numina, non petenti sed suę malitiæ tribuendum est quam cum detrimento suo petẽs impedire non tenetur. Ità Les si. *l. 2. c. 42. dub. 10. n. 49.* Suar. *l. 3. de iuram. c. 13. n. 3. & cap. 14. num. 16.* Sanchez *citat.* Reginal. *l. 18. num. 76.* Bonac. *tom. 2. d. 4. quæst 1. punct. 11. numer. 1.* Pala. *to. 3. tr. 14. d. 1. pun. 10. num. 9.*

1019 Hoc secutus, ostendo in sententiæ robur, detrimentum non leue sequi pos se, nisi quis iuramentum petatur à peieraturo sen iuraturo per falsa numina, tum in Iudice, tum in actore tum in priuata persona. In Iudice constat: nam siuè procedat ad petitionem partis, siue ex officio via inquisitionis, examinare testes ac reum potest etsi sciat falso iuraturos. In actore sæpè sua interest iuramentum à peieraturo exigere; quia alia via non potest litem terminare, fraudes detegere fidem aduersaruij infirmare. Denique priuatæ personæ sæpè detrimentum continget, nisi iuramentum petat ab eo quem scit falso iuraturum: vt si rerum familiarium alicuius Principis administrator existat, & nisi exigat iuramentum à colonis, fortè negligentiæ arguetur: poterit ab eis iuramentum exigere: tametsi sciat, peieraturos. Porrò in iuramento promis sorio res est magis perspicua. sæpè promis sum: etsi scias, promittentem neque habere animum implendi, neque posteà execututum. Quia virtute iuramenti efficacius ad executionem compelles. Regula igitur generalis sit ad licitam petitionem iuramenti ab eo, quem scimus falsò iuraturum, vel per idola nihil aliud requiri nisi quòd ex honesta causa & vtili prudentis arbitrio petatur: & ex alia parte petatur iuramentum absolutè, non tamen ea iutentione, aut conditione vt falsum iuretur. Quod exemplo petitionis mutui ab vsurario & Sacramenti à Ministro. peccatore est manifestum.

PROBL. XXVIII.

Scis, alium adiurandum falsum, vel per idola determinatum es se, neque licitè iurare velle: poteris & non poteris eius iuramentum expostulare dicens: Iura mihi, tametsi falsò iures, vel per falsos Deos.

1020 POteris planè Quia potes vsurarium paratum inuitare vt mutuum tibi sub vsuris **[133]** impertiat, quando alia via id obtinere nequis; in hac enim petitione non postulas actionem dantis mutuum sub vsuris, quatenus ab eo procedixt: sed postulas mutuum, quod

licitè pręstari potest. Cum autem dicis, *sub vsuris,* est permis siuè: redditque hunc sensum: Da mihi mutuum, & quia certus sum, te non es se daturum nisi sub vsutis, vsuras promitto. Haud aliter dicendum in petitione iuramenti ab eo, quem quis scit, nolle iurare nisi falsò, vel per falsos deos: potest inquam petere iuramentum, esto iniquè præstandum sit. Quia iniquitas non postulatur, sed solùm permittitur. Sic Sanch. *l. 3. sum c. 8. n. 27.* as serens, hanc sententiam es se probabiliorem.

1021 Non poteris huiusmodi iuramentum expostulate nec vllatenus id cohonestari potest. Quia ex ea petitione cõuinceris te petere iuramentum non absolutè, sed licèt sit vestitum iniquitate: sed iuramentum iniquitate vestitum iniquum omninò est. Ergò illa est absolutè iniqua petitio. Ità valent. *2. 2. d. 6. q. 7. punct. 3.* Salon *2. 2. q. 87. a. 4. controu. 1.* Palaus *to. 3. tr 14. d. 1. pun. 10. n.* 10. as serens, hanc sententiam es se probabiliorẽ.

1022 Idem iudico; quia non est simile de mutuo. Nam mutui conces sio, & petitio vsurarum res sunt distinctæ: ac proindè poterit quis mutui cõces sionem petere, & vsuratum petitionem permittere. Ast iuramenti falsitas, vel iniquitas ab ipso iuramento nõdistinguitur. Non igitur dari potest illius iuramenti petitio, quæ simul non sit petitio falsitatis, vel iniquitatis.

PROBL. XXIX.

Sanum consilium est, & non est sanum consilium si Confes sarius iurare faciat pœnitentem aliquam pœnam subeundam, si reinciderit.

1023 NOn est sanum consilium. Quia si affectus ad peccatum vigeat, magnum est transgrediendi iuramenti periculum. Vndè Confes sarius id consulens laqueum collocat pœnitenti. Sic Sanch *l. 2. Decal. cap. 8. fine,* & alij Neoterici.

1024 Sanum consilium est. Quia nom est idem periculum transgres sionis. Non enim qui præceptum non fornicandi violaret, eo ipso violaret iuramentum de pœna subeunda. Quia in fornicationem rapitur ob inordinatum affectum: secùs in pœnam Ità Palaus *to. 3. tr. 14. d. 1. pun. 10. n. 12.*

1025 Experimento edoctus mei amicis simi Ferdinandi à Castro Palao præfero, Santij venia, sententiam. Vidi enim non aptius alia via peccatis as suetos vti pos se ad extirpandam prauam consuetudinem, quam si sibi aliquam pœnam moderatam subeundam iurent, quoties reinciderint. Non ideò approbo Confes sarios exigentes à suis pœnitentibusiuramenta desistendi ab aliquo crimine. Quia eos transgres sionis periculo exponunt: & sæpè suppetunt alia remedia: fauètque textus *in c. Clericos, de cohabitCleric. & mulier.* vbi cauetur, ne iuramentum petatur à Clericis de dimittendis concubinis, ob periculum violationis: & quia aliis pos sunt remediis iuuari. Suar. *l. 2. de iura. c. 14. n. 18.* Sanch. *n. 8.* Attamen nec id omninò improbarim. Nam esto timeatur, sic iurantes aliquando iuramentum violaturos: si tamen præsumitur, illius vinculo eos à peccatorum frequentia frænandos, non videretur imprudens consilium, quod de huiusmodi iuramento præstando exhiberetur. Sæpè à filiofamiliàs iuramentum expostulaui, nunquam se captaturum cum famula solitudinem,

vt vitaret excidendi periculum, & experientia didici, id valdè ad continentiam profuis se. Regulatiter tamen id iudico non gerendum.

PROBL. XXX.

Periurus priuatur, & non priuatur ipso iure Beneficiis acquisitis.

1026 PRiuatur ipso iure, nec neces sarium est, vt per sententiam iuridicam priuetur. Sic Rebuf. cum aliis, *tract. de pacifico pos ses sore, nu mer. 223.* Attamen id nec vllo iure probat, nec vlla ratione probabile es se ostendit: nisi dixerim sapientis simi viri dictum pro iure, ac ratione sufficere.

1027 Non priuatur quidem ipso iure. Quia id præscribitur *cap. Querelam, de iureiur.* & ibi Glos s. Abbas & alij, affirmant *ad cap. 5. de rescript.* Quo in loco Felinus, Decius, & Ripa fatentur hanc opinionem es se communem Couar. *de pact. p. 1. §. 7. n. 3.* Suar. *l. 3. de iuram. c. vlt. n. 6. & 22.* Garc. *de Benef. p. 11. c. 10. n. 167.* Azor. *p. 1. l. 11. c. 12. q. 9.* Barbo. *de potest. Episc. alleg. 51. n. 44.*

1028 Hoc volcè verum es se puto. Quia cum textus huic sententiæ faueant, contraria verò nullo iure firmetur parum probabilitatis ei ines se iudicarim.

PROBL. XXXI.

Periurus infamis iuris infimia priuatur, & non priuatur ipso iure Beneficiis, acquirendis.

1029 PEriurus infamis iuris infamia, seu declaratus per sententiam priuatus est iure ipso Beneficiis obtinendis, ita vt si ei fiat collatio prorsus sit nulla. Quia id plures textus indicant. Ita Rebof. tract. de pacof. pos ses. num. 223. Couar. p. 1. de act. §. 7. num. 3. Azor. part. 1. l. 11. *cap. 12. q. 10.* Sayr. *in Claui, l. 5. cap. 9. num. 9.* Flamin. *l. 4. de resig. q. 3. num. 10.* Barbosa *de potest. Episc. p. 3. alleg. 51. n. 45.* Imò addit Couar. perinto infami infamia facti si fiat collatio virtute literarum Apostolicarum es se nulla. Quia Pontifex non intendit suis literis ad Beneficia infames, ac periuros contineri: cum potiùs velit Clericis virtute, ac morum honestate præditis Beneficia cònferri.

1030 Periurus infamis iuris infamia ipso iure priuatus non est Beneficiis obtinendis. Quia probabile est collationẽ Beneficij factam irregulari validã es se in foro consciæ, veniréque per sententiã rescindendã: vt tenet Syluest. *v. Excommunicatio 4. n. 4.* Suar. *to. 5. in 3. p.d. 40. sect. 2. n. 55.* probátque ex *c. si soli, de cõces. præbẽdæin 6.* Vbi dicitur prohibitionẽ Pontificis non irritare collationẽ Beneficij, nisi constiterit, es seirritum, & inane, quod contra ipsum factum fuerit. Sed expres se non constat, irritam es se collationem Beneficij factam irregulari: licet constet prohiberi talem collationem: Ergò neque collatio facta infami, etiam infamia iuris, irrita erit. Nam ir- **[134]**regularitas mfamia quadam est, vt constat *ex cap. Insamis,*

6. q. 1. Ità Palaus *to. 3. tr. 14. d. 1. pun. 11. num. 2.* & Suar. *vbi supra,* defendunt, hanc sententiam es se probabilem.

1031 Idem iudico. Quia si collatio Beneficij facta valida est, à fortiori facta infami valebit. Infoto autem externo nunquam valebit huiusmodi collatio: impetrarique poterit Beneficium vt vacans propter infamiam. Vt expres se notauit Suar. *citat. num. 35. in fine.* Equidem primam sententiam probabiliorem es se existimo.

PROBL. XXXII.

Periurium, per quod periurus potest repelli à testificando in iudicio, debet, & non debit es se neces sario in tudicio probatum: tametsi de illo non sit lata sententia.

1032 NOn est neces sarium, vt sit probatum in iudicio, sed sufficit, notorium es se notorietate facti, in quo euidens sit dixis se aliquem iurisiurandi verba falso quidem cum vera deliberatione, ac cognitione. Quia in textibus non signatur periurium, ob quod periurus debeat à testificando in iudicio repelli. Cum ergo periurium notorietate facti gruais simum sit, debet hunc effectum habere. Sic Syluest. *v. Iuramentum. 2. q. 3.* Azor. *to. 1. l. 11. cap. 11. q. 6.* Valent. *2. 2. d. 6. q. 7. pun. 3. dicto 3.* Suar. *l. 3. de iuram. cap. 20. num. 20.* docet sufficere publicam infamiam, quod talis homo peierare soleat.

1033 Neces sarium est, vt periurium sit probatum in iudicio, & non sufficit notorium es se notorietate facti. Quia *cap. Testimonium, de testibus* dicitur. *Si vero de crimine sit emendatus vt eum non comitetur infamia, non est in causa ciuili, vel etiam cum de crimine ciuiliter agitur, repellendus.* Ergò non sufficit, periurium notum fuis se nottorietate facti, vt infamiam contrahat, ob quam à testimonio ferendo repellatur, quia poterat interim emendari, et se ab illa nota expedire. Fit igitur propter periurium probatum huiusmodi legalem infamiam incurri, etiamsi emendatus fuerit, ob quam debet es se à testimonio in causa ciuili, ac criminali repellendus. Sanch. *l. 3. sum. cap. 10. num. 5.* as serens, non satis es se quodlibet periurium ad repellendum periurium à testimonio ferendo, sed debere periurum de illo periurio conuinci, & in iudicio damnari: et ex alia parte non debere es se periururium iniuria, vel metu extortum, aut à reo in iudicio de propria causa commis sum. Et refert pro hac sententia Archidiaconum, Sotum, Arag. Tabienam, & alios.

1034 Ego autem existimo, neces sario requiri, & sufficere periutium absque iniuria extortum, sed proximo nociuum, in iudicioqùe probatum, quamvis de illo lata non sit sententia. Quia licet periurus quovsque condemnetur non sit infamis insamia iuris, est tamen ex probatione illa iuridica infamis infamis facti: ob quam si à periurio oriatur â testificatione repellitur in omni causa, vti probat Palaus *to. 3. r. 14. d. 1. pun. 3.*

CAPVT XVIII.

Circa Iuramenti Promis sorij obligationem, & firmitatem.

PROBL. XXXIII.

Si quis sicum iuret, aut in absentia hominis, cui fit promissio, nomine acceptante legitime nomine ipsius, se daturum aliquid illi: tenetur, & non tenetur id implere.

1035 TEnetur profecto, nec potest retrocedere etiam ante absentis acceptationem. Quia hoc iuramentum non est contra bonos mores, vt constat: nec contra bonum commune: Ergo seruandum *est. c. si verò deiur eiur.* sic Bart. *l. si quis pro eo. n. 12. ff. de fideius sor.* Iason *l. stipulatio ist a §. alteri. n. 4. ff. de verbor. oblig.* Molina *to. 2. de inst. tr. 2. d. 263.* Suar. *to. 2. de Relig. l. 2. de iuram. c. 1. n. 13. & c. 12. n. 21.* et multi alij, quos refert Sanch. *to. 1. de matr. l. 1. d. 7. n. 23.*

1036 Non tenetur implere, & retroceder potest etiam ante absentis, aut ignorantis id votum fuis se emis sum, acceptationem. Quia iuramentum id induit naturam promis sionis factæ homini cui accedit: quæ quidem est, vt includat tacitam conditionem, si ab altero acceptetur, et vt ante acceptationem pos sit reuocari. Ità Sanch. *citat. & l. 3. sum. c. 9. n. 10.* Les si. *l. 2. c. 17. dub. 7. n. 52. & 53. & c. 42. dub. 4. n. 22.* & alij plures, quos refert sãch. *l. 1. de matr. citato. n. 24.*

1037 Hoc probabilius reor. Quia licèt Deus ad. ducatur talis promis sionis in testem, at cum sit homini facta, & non ipsi Deo per modum vo. ti, Deus minimè acceptat, donec homo ipsi, cui iurans obligatur, accpter: Ergò ante eius acceptationem nihil ita firmum actum est, quin pos sit reuocari. Moneo tamen, hanc sententiam accipiendam es se, nisi iuramentum fieret ipsi Deo propter eius honorem de promis sione aliqua pia implenda: tunc enim haberet rationem voti, & sic non pos set reuocari. At cum ius non acquiratur homini in hoc casu sed soli Deo, potest per relaxationem, vel communitationem tolli, inconsulto homine: vt communiter à Doctoribus dictitatur.

PROBL. XXXIV.

Qui iur at sine animo iurandi contrahit, & non controhit obligationem implendi, etiam ex Religione.

1038 DOlus in iuramento interuenire potest, vel quia quis iurauit sine animo implendi rem promis sam, vel absque a nimo iurandi, aut se obligandi, aut verbis amphybologicis. Verum si dolus solùm sit, quia iurauit animo non implendi promis sum, obligationi iuramenti non

obstat. Quia stare optimè potest vera voluntas iurandi, & se obligandi, quin adsit animus exequendi obligationem. Nam licèt satis controuersum sit an promis sio es se pos sit, absque animo rem promis sam exequendi: at cum iuramentum de futuro non petat neces - **[135]** sariò promis sionem, consequenter non petit ad suam es sentiam animum exequendi rem iuratam. Suar. *to. 2. de Relig. l. 2. c. 2. per totum.* Sanch. *l. 3. sum. c. 10. n. 5.* Les si. *l. 2. c. 42. dub. 8. n. 41.* At si dubius è contra sit in animo iurandi, quia quis solum exterius verba profert, caret tamen animo inuocandi Deum in testem, dubitarim, an contrahat obligationem etiam ex Religione promis sum implendi?

1039 Contrahit plane. Quia præceptum Religionis non solum obligat ad tuendum honorem diuinum efficiendo verum id, in cuius confirmationem diuinum testimonium est inuocatum: sed etiam id quod rationabiliter ab aliis credi potest diuino testimonio confirmatum fuis se. Alioquin apud eos honor diuinus minueretor. Sic Valent. 2. 2. d. 6. quæst. 7. pun. 2. Distinguit autem si iuramentum rationabiliter petitum sit. Nam quando rationabiliter postulatur, creditur ab aliis, diuino testimonio rem consirmatam es se. Ergò ex Religione obligatur sic iurans rem promis sam exequi. Secùs verò es set, si irrationabiliter iuramentum expostularetur; nam tunc meritò præsumi pos set iurantem solo verbo tenus iuras se.

1040 Non contrahit. Quia cum illa simulatio es sentiam iuramenti destruat, nequit illa destructa, iuramenti. obligatio ex Religione remanere Ità Palaus *tom 3. tract. 14. d. 2. punct. 2. num. 2.* Azor. *part. 1. l. 11. cap 4. quæst. 2.* Sanch. *citat. n. 11.* Bonac. *tom. 2. d. 4. quæst. punct. 7. num. 2.*

1041 Certè Valentiæ ratio solummodò probat ades se in iurante obligationem exequendi promis sum ob vitandum scandalum: sed non probat ex vi iuramenti aliquam ines se obligationem Scio tamen teneri sic iurantem omne damnum, quod ex suo ficto iuramento prouenierit reparare. Quia nullam causam ad ficte iurandum habuit.

PROBL. XXXV.

Credit quis ex errore es se pos seluramentum de materia capaci obligationis, absqæ intentione. se obligandi: Hic si iurare intendit, sed non se obligare, manebitobligatus, & obligatus non manebit

1042 QVando dolus est in intentione obligationnis, eo quod quis iurat absque intentione se obligandi: constat quidem es se pos se iuramentum de re futura absque se obligandi adillius executionem intentione. v. gr. si quis iuraret non dare eleemosynam, pos set habere animum iurandi, & verè iurare absque animo se obligandi ad rei iuratæ executionem. Quia res iurata incapax est talis obligationis, & iurans hanc incapacitatem agnoscit. Signum ergò est, separabilia, es se intentionem iurandi ab intentione se obligandi in materia incapaci obligationis. At quando materia iurata obligationis est capax, nullatenus habere poterit ille intentionem iurandi, & non se obligandi. Quia iurare quem, & non se obligare sunt impos sibilia & repugnantia. Quare solùm quæstio pro. cedit ex errore, quo quis crederet es se pos

se iuramentum de materia capaci obligationis absque intentione se obligandi. Et in eo casu ambigo, an si, quis iurare intenderet, & non se obligare, maneret obligates?

1043 Maneret quidem Quia iuramentum ex se, & ex sua propria ratione inducit obligationem: Ergò si. quis efficaciter iurare voluit impedire non poterit obligationem indè cosurgentem. Nam hæc non ex sua voluntate. sed ex facto ipso nascitur; sicut si velles peccare lethaliter, & ex conscientia erronea nolles ad pœnam æternam obligari adhuc obligatus, manebis: quia illa obligatio ex peccato ipso oritur sinè vlla dependentia à voluntate. Sic Suar. *l. 2. de iuram. c. 7. n. 18.* Les si. *l. 2. c. 42. dub. 8. num, 38.* Valent. *2. 2. d. 6. q. 7. pun. 4.* Sayr. *in Claui. l. 3. c. 6. nu. 8. Caiet. 2. 2. q. 89. art. 7. & ibi,* Arag. *vers. Quarta conclusio.*

1044 Non maneret obligatus. Quia in omni sententia obligatio iuramenti promis sorij vel. est de eius es sentia, vel est, consecutum neces sariò ad, illam. ita vt absque tali obligatione iuramẽtum es se non pos sit sicut non potest es se matrimoniũ sine obligatione ad reddendum debitum, prolèmque alendam. Ergo si ponamus, quem efficaciter velle non obligari ad seruandum iuramẽtum, conuincetur, habere intentionẽ no verè iurandi. Siquidem habet intentionẽ non apponendi, quod neces sarium est ad iuramentum: vt cõstat in voto. Nam si quis vellet vouere, absq; intentione se obligandi, nullum votum emitteret, quod hæc obligatio neces sario votum comitetur. Cum ergo, obligatio exequendi rẽ iuratam comitetur iuramentum, exclusa intentione obligationis corruit iuramentum, quantumvis in coscientia quis existimet, pos se iuramentum sine ea obligatione existere. Ita Sylunest. *v. luræmentum 4. q. 7.* Sanch. *l. 3. sum. cap. 10. n. 8. & 10. pluribus relatis.* Bonac. *tom. 2. d. 4. q.I. pun. 6. n. 3.* Azor. *p 1. l. 11. cap. 4. q. 2.* Palaus *tom. 3. tract. 14. d. 2. punct. 2. num. 6.*

1045 Fateor, ex iuramento promis sorio vero, & valido oriri neces sariò obligationẽ, neque pos se impediri: sicut non potest impediri obligatio æternæ pœnæ à perpetrante lethale peccatum. At cum actus externus iurantis sine obligationis intentione non sit verum iuramentum, vt fert secunda sententia, (quam probabiliorem existimo exillo oriri non, potest obligation.

PROBL. XXXVI.

Si dolus sit in vsu verborum, quta quis alio sensu illis vtitur ab eo, quem entelligit is cui iuramentum præstat: contrahit, & non contrahit obligationem iuxtà sensum quem iurat.

1046 COntrahit. Quia id expressè præscribit textus in c. *Quacùmque arte 22. q. 5.* ibi: Deus tamen, qui consciẽtiæ testis est, ità hoc accipit, sicut ille cui iuratur *intelligit.* Est ergo huius textus decisio, non intelligendum es se iuramentum iuxta sensum eius qui iurat, sed iuxta sensus eius, qui audit. Ex quo textu aliqui docti Neoterici hanc sententiam probabilem es se iudicarunt.

1047 Contrahit quidem obligationem secundum sensum, quem iurat. Quia manifestè hoc cauetur *in cap. Humanæ aures. 22. quæstion. 5. ibi: Humanæ aures talia verba nostra iudicant, qua* **[136]** *lia foris sonani: diuina verò iudicia talia foris audiunt, qualia ex intimis proferuntur.* En qua ratione coram Deo ex vi iuramenti non est alia obligatio nisi quatenus verba ex

intimis proferuntur. Ita Suar. *l. 2. de iurament. cap. 8. à num. 5.* Sanch. *l. 3. sum. cap. 10. num. 11.* Les si. *lib. 2. capit. 42. dub. 8. numer. 44.* Couar. *de pact. part. 1. §. 5.*

1048 Hoc certum omninò es se reor. Quod adhuc roboro ex his, quæ eodem in textu sequuntur. *Nam Deus,* (inquit,) *non accipit iuramentum, sicut ille, cui iuratur: sed potius sicut qui iurat, & intelligit.* Ratio autem est manifesta. Nam iuramentum, eiùsque obligatio non est absque iurandi intentione. Ergò si iurans solùm habet intentionem iurandi secundùm sensum ab ipso intellectum, solùm secundùm illum obligatur. Vrget quidem textus *cap. Quacùmque arte,* qui contrarium videtur decidere. At sic illum expono. Deus accipit iuramentum sicut ille, cui iuratur intelligit, quoad effectum committendi culpam, non quoad affectum se obligandi: id est, accipit iuramentum, sicut ille, cui iuratur, intelligit, vt culpa vitetur in iuramento: non vt iurans maneat obligatus. Quæ explicatio roboratur ex iis, quæ statim textus ille subiungit;ait enim, dupliciter peccare sic as sumentem nomen Dei: tùm quia in vanum as sumit, tum quia proximum dolo capit. Loquitur ergò solùm de peccato commis so in eo modo iurandi, non de obligatione indè subsecuta. Didici ex Suario *l. 2. de iurament. capit. 8. num. 10.* & Santio *l. 3. sum. cap. 10. numer. 13.* hanc vnius & alterius textus concordiam.

PROBL. XXXVII.

Iuramentum graui metu extortum inducit, & non inducit obligationem.

1049 SVppono, quæstionem de metu graui procedere, leuis nàmque facilè repelli potest: ac proindè contractus ex illo celebratus, & iure naturæ, & positiuo validus est. Deindè procedere spectato iure positiuo, non naturali. Nam ex iure naturali certum est iuramentum metu extortum validum es se. Quia metus non tollit voluntarium, esto illud imminuat. Quæsierim ergò num graui metu extortum iutamentum, ex iure positiuo obligationem inducat?

1050 Non inducit. Quia *Authent. sacramenta puberum. cap. si aduers. vendit.* postquam Federicus Imperator dixit, Sacramenta puberum spontè facta super contractibus rerum suarum non retractandis inuiolabiliter custodiantur: subdit. *Per vim autem, vel per metum extorta etiam à maioribus, nullius es se momenti iubemus.* Et *cap. Peruenit de iureiurando, decidiur,* Episcopum rebus suis spoliatum, & iurare compulsum, quod non repeteret sic, ablata, nullius iuramenti vinculis super hoc pos se constringi. Et quia votum metu extortum nullam inducit obligationem *cap. 1. de his, quæ vi:* Ergò nec iuramentum. Quia de voto ad iuramentum argumentum est firmum, vt probat *Glos s. 1. ad finem in c. si quis votum. 27. quæst. 1.* sic plures relati à Santio *lib. 4. de matrimon. d. 20. nume ro 3.* eàmque ipse probabiliorem reputat.

1051 Inducit planè obligationem huiusmodi iuramentum, indigètque relaxatione. Quia *ex cap. si verò, de iureiur.* ratio colligitur. Ibi enim coactum grauis simo metu renunciare iuris sui renunciationem (inquit Pontifex) non es se tutum contra iuramentum suum venire: nisi tale sit, quod seruatum vergat in interitum salutis æternæ. Idem habetur *cap. Verum eodem tit. cap. Ad audientiam, de iis, quæ vi,* seruanda ergò sunt hæc iuramenta. Quod si in Authent. *Sacramenta puberum* dicantur iuramenta metu extorta nullius es se momenti: intelligi debet non quoad obligationem iuramenti, sed quoad contractus firmitatem. Addo,

communem sententiam affirmare, illud *Authent.* correctum es se per ius Canonicum *cap. si verò. cap. Verùm, de iureiur.* Ità D. Thom. *2. 2. quæst. 89. art. 7.* Nauar. *sum. cap. 12. num. 14.* Sanch. *l. 4. de matrim. d. 20. n. 4. & l. 3. sum. cap. 11. num. 4. & 5.* Molina *tom. 1. de iusti. tract. 2. d. 149.* Les si. *l. 2. cap. 42. dub. 6.* Suar. *l. 3. de iuram. cap. 16. num. 18.* Bonac. *tom. 2. d. 4. quæst. 1. punt. 9.* & plures apud ipsos.

1052 Existimo probabilius es se, nullam induci obligationem iuramentum graui metu extortum, si ius ciuile spectetur. Sic tenet communis sententia, vt testatur. Sanch. *l. 4. de matrimon. d. 10. num. 5.* Certè ciuilibus Magistratibus data est potestas infirmandi iuramenti obligationem, antequam fiat, ità vt factum nullam inducat obligationem: vel obligationem remittendo, vel reddendo materiam ineptam iuramento, vel statuendo iurantem incapacem, sed ius ciuile clare indicauit, hanc potestatem exercuis se tùm in *Authent. sacramentæ puberum,* tum in *l. Non dubium. Cod. de legib.* Nam in *Authent.* expressè dicitur, iuramenta per vim, vel metum facta nullius es se momenti tam quoad obligationem Deo acquisitam, quam homini. Secunda enim pars *Authenticæ* ex diametro opponitur primæ, vt intuenti constabit. Sed in prima illius textus parte conceditur iuramento non solùm firmare contractum aliàs firmum sed reuocabilem: sed præcipuè obligare iurantem Deo ad illius obseruationem. Ergò in secunda parte totum excluditur, & firmitas contractus, & iuramenti obligatio: Prætereà in *l. Nõ dubium. C. de legib.* claris simè dicitur, iuramentum admittendum non es se, neque vllius es se momenti, sed potiùs cas sum, & inutile, quoties contractibus à lege reprobatis adiicitur: ne hac via fraus legibus fiat. Sed contractus metu celebrati iure Ciuili, imò & Canonico reprobantur: & rescindendi veniunt, & secundum ius Ciuile omninò annullantur: Ergò iuramentum illis adiectum vtpotè de materia reprobata cas sum est & inutile. Ad idem est textus in *l. lurisgentium ff. de pactis.* ibi: *Quoties pactum à iure communi remotum est, seruare hoc non opertet, nec oligare, nec iusiurandum de hoc adiectum, ne quis agat, seruandum.* Ergò spectato iure Ciuili, iuramentum graui metu extortum, nullam inducit obligationem. Enimverò spectato iure Pontificio, (cui in materia iuramenti, vtpotè spirituali standum est) quodcùmque iuramentum metu extortum est obligatorium, siue saluam relinquat repetitionem, (de qua non aptè Basil. Legion. *l. 12. de spo nsal. cap. 8. num. 70.*) siue non: modo sit de **[137]** materia, quæ seruari pos sit absque salutis eternæ dispendio. Sic Doctores omnes pro secunda sententia communi relati: & probatur textibus inibi adductis. Cæterum hæc obligatio iuramenti non solùm est in foro conscientiæ, sed etiam in foro externo, & iudiciali. Tùm quia textus *in c. debitores, de iureiur. c. Abbas c. Ad audientiam de iis, quæ vi.* De foro externo loquuntur. Tùm quia ratio decidendi ob quam iuramentum obligat, nempe obseruari pos se absque dispendio salutis æternæ, æque in foro externo ac interno procedit Vni. co itaque verbo meam resolutionem exprimo: spectato iure ciuili probabilius est, nullam es se iuramenti graui metu extorti obligationem: spectato verò iure Pontificio, cui standum, omne iuramentum obligatorium es se de materia honesta non solùm in foro conscientiæ, sed in externo.

PROBL. XXXVIII.

Obligatio iuramenti metu extorsi est, & non est sub lethalis culpæreatu.

1053 NOn quidem est sub reatu culpæ lethalis, sed venialis solummodo. Quia in *c. verum, de iureiur.* Pontifex decidit non es se puniendos tanquam pro mortali crimine iuramentum metu extortum non obseruantes. Indicat ergo non es se lethale crimen. Sic Angel. *v. Iuramentum, 5. n. 9. & 10. & 10.* alij ab ipso relati, & à Les sio *l. 2. c. 42. dub. 6. n. 30.* Qui quidem absolutè loquuntur, siue materia sit grauis, siue leuis.

1054 Est sub culpæ lethalis reatu, si sit grauis materia iurata. Quia in materia graui se infidelem ostendere, grauis est plane irreuerentia. Nec ab hac grauitate excusare potest metus iniustus, cum Deus illum non intulerit. Ità D. Thom. *2. 2. q. 89. a. 7. ad 3.* Valent. *ibi. d. 6. q. 7. pun. 4.* Nauar. *sum. c. 12. n. 14.* Couar. *4. decret. p. 2. c. 3. §. 5. nu. 4.* Les si. *citat. n. 39.* Sanch. *lib. 3. sum. c. 11. n. 18. Suar.* l. 3. *de iuram. c. 16. n. 18.* Bonac. *to. 2. d. 4. q. 1. punct. 9. n. 3.* Palaus *to. 3. tract. 14. d. 2. punct. 4. n. 12.*

1055 Ferè certum existimo sub lethalis culpæ reatu es se huiusmodi iuramenti obligationem. Quia quamuis metus immiuat respectu hominis obligationem, illam tamen respectu Dei non minuit. Nec textus in eo *c. Verum* probat oppositum. Non enim de culpa egit, sed de sola transgres soris pœna, volens eum non puniendum ita acriter, ratione iniuriæ repertæ in eo iuramento.

PROBL. XXXIX.

obligatur quis, & non obligatur iuramento præstito redeundi ad carcerem, quando carcer iuiustus est, aut probabiliter timet, se iniu stè fore diuexandum.

1056 SI carcer iustus sit, neque timeas, te iniustè diuexandum, nemini dubium es se potest, obligatum es se. Quia reditus huiusmodi honestus est: & fidelitati, & Religioni. & iustitiæ debitus. Vnde solum est controuersia, quando carcer iniustus est, aut times probabiliter, iniustè es se diuexandum.

1057 Qui iuramentum huiusmodi præstitit, non obligatus est in hoc casu ad carcerem redire. Quia seculso iuramento, iure charitatis propriæ tenebatur vitæ fugere periculum. Ergo iuramentum de non sugiendo, sed potius de redeundo ad carcerem illicitum est, cum sit de re charitati propriæ contraria. Et quia talis ad carcerem reditus subministrat Iudici iniquo iniquæ diuexationis inferendæ occasionem: Ergo non est licitus, & honestus: Ergo iurari non potuit. Nec & actus fidelitauis, quia non debetur fides illam inique expostulanti: neque fortitudnis, vitam sic irrationabiliter exponere: Ergo nullam habet honestatem: Ergo non obligatur implere, sed potius non implere tenetur. Sic Nauar *sum. c. 12. n. 18.* Reginald. *l. 18. n. 62.* Vasq. *1. 2. d. 174. c. 5. n. 35.* Gutier. *p. 1. de. iuram. c. 57. n. 24.* Basil. *l. 12. de matr. c. 8. n. 20.* Plaza *de delict. l. 1. c. 22. n. 6.* Couar. *l. 1. variar. c. 2. n. 7.*

1058 Obligatus est, ad carcerem redire, nisi iuramenti petat relaxatinem. Quia reditus ad carcerem factus ex fine obseruandi fidem iuramento stabilitam actus est veracitatis, fortitudinis, & patienti. Neque inde censeri quis debet, se interimere, seu vitam prodigere: sed solum censeri debet, sed vitæ periculo exonere. Quod quidem ex iusta & rationabili causa sæpe sieri debet, vt bene Les si. *l. 2. c. 9. dub. 6.* Addo, ex obseruatione iuramenti non se

illum propriæ coniicere in vitæ periculum, quod anteà iam habebat, quodque dato iuramento suspeusum fuit. Non igitur potest à iuramenti obseruatione excusari. Ita Tolet. *l. 4. sum. c. 22. n. 2.* Bonac. *tom. 2. d. 1. punct. 9. n. 2.* Suar. *l. 2. de iuram. c. 10. n. 24.* Sanch. aliis relatis *l. 3. sum. c. 11. n. 31.* Les si. *l. 2. c. 42. dub. 6. n. 28.* Palaus *tom. 3. tr. 14. d. 2. punct. 4. n. 14.*

1059 Profectò seculso iuramento, scio, quemlibet es se obligatum periculum iniustæ mortis, alteriusve æquiualentis mali fugere: sed posito iuramento ad id obligatum es se affirmo. Quia poisito iuramento, & fide data, est actus veracitatis, fidelitatis, & Religionis: vel potius charitatis propriæ quo quis vult proprium honorem in pomis sis fideliter obseruandis, tueri. Monuerim tamen, si cum quis iurauit redire, non præuidit, in reditu talem es se periculum, quod postea es se cog nouir: minimè ad redeundum obligatur. Quia non est censendus obligatus ad reditum alium ab eo, qui erat sua estimatione, cum iurauit. Quod à fortiori procedit, casu, quo iuras set redire, subintellecta conditione, si reditus non fuerit periculosus. Quia iuramentum non extenditur vltra iutantis intentionem. Didici ex Suario *l. 2. c. 10. n. 16.* & Santio *l. 3. sum. c. 11. n. 34.*

PROBL. XL.

Huiusmodi Iuramentum redeundi ad carcerem, Episcopus poterit, & non poterit relaxare, si Iuramentum fuit iustè expostulatum.

1060 POtest Episcopus relaxare iuramentum redeũdi ad carcere, in quo reditu sit graue vitæ periculum, non solum quando fuit id iuramentum per iniquitatem extortum, sed etiam cum fuit iustè expostularum. Quia ob ius conseruandi vitam poterat iurans, secluso **[138]** iuramento, fugere carcerem, & mortem iustam: Ergò posito iuramento, solum videtur teneri Deo, non Iudici & custodi: Ergo potest ab Episcopo iuramentum relaxari. Sic Manu. tom. *1. sum. cap. 40. num. 3.* si damnum custodis sartiatur. Ludou. Lop. *p. 1. Instruct. c. 42.*

1061 Cum iuramentum est iustè expostulatum, quia nec carcer est iniuriosus, nec timetur pœna iniustè sufferenda: non potest, Episcopus hoc iuramentum relaxare. Quia talis relaxatio seu remis sio derogat ius Iudicis, ac custodis. Index enim, & custos ius habebant iurantem in carcere retinendi: Huic iuri ces serunt ob iuramentum præstitum: Nequit ergo iuramentum tolli;sicut neque ius, in cuius locum succes sit, tolli poterat. Ita Palaus *tom. tr. 3. 14. d. 2. pun. 4. num. 17.* Sanch. *l. 3. sum. c. 11. n. 36.*

1062 Hanc sententiam veriorem es se existimo. cum iuramentum fuit iuste expostulatum. At si inique expostulatum fuis set, eo quod carcer sit iniuriosus, vel pœna iniusta timeatur: certum est, relaxati ab Episcopo pos se. Quia ex vi talis iuramenti nullum est ius parti acquisitum sed solum Deo: qui ob iniquitatem cummis sam, vel committendam, facultatem Prælatis impendit hæc iuramenta sibi facta remittendi. Neque huic relaxationi obstat damnum custodis qui fortè semper est innocens. Quia illud est per accidens, & quocumque capite iniustitia committatur, præstat sufficientem relaxationis causam. Aduerrto tamen, cum Santio & Suario, hanc doctrinamintelligendam es se casu, quo ex relaxatione iuramenti huiusmodi non sequatur scandalum, & nostræ Religionis irrisio. Nam si captiuo inter infideles libertas conces sa fuis set sub præstito iuramento redeundi ad captiuitatem: vel

pretium suæ redemptionis remittendi: proculdubio cale iuramentum, es set obseruandum, nec relaxari pos set. Quia esto captiuitas sit iniusta, & iniustè extortum es set iuramentum: at eius obseruatio in bonum commune Fidei, ac Religionis. admodum cedit.

PROBL. XLI.

Iuramentum, quod fit de re illicita, indiget, & non indiget relaxatione.

1063 INdiget quidem. Quià cap. *venerabilem, 34. de elect. §. idem etiam* de quodam, qui Regnum sibi vsurpauit contra iurmentum factum, dicitur, ad plenam illius excusationem non valere allegationem de iuramento illicito. Quia debebat prius sedem Apostolicam consulere. Sentit ergò Pontifex; iuramentum de re illicita esfe relaxandum. Et *c. Cum quidem,* 12. *de iureiur. §. illi verò,* dicitur, eis, qui iurarunt, non loqui patri, vel matri, neque eis subuenire absoluendos es se ab illius obseruantia iuraminenti, cum illicitum sit: Ergò illicitum iuramentum indiget planè relaxatione. Sic nonnulli Recentiores textuum cortici hærentes, nec sensus haud facilis medullam rimantes.

1064 Minimè indiget. Quia relaxatio est ad tollendum iuramenti vinculum: At iuramentum de re iniqua non vincit, nec enim iniquitatis vinculum es se potest: Ergò non potest, huiusmodi iuramentum relaxatione indigere, ltà Sanch. aliis relatis *l. 1. de spens. d. 32. numer. 2.* Palaus *tom. 3. tract. 14. d. 2. punct. 6. numer. 6.*

1065 Fateor, difficile genuinum textuum sensum educere: & certum mihi es se, secundam sententiam vnicè defendi debere. Igitur respendeo, in illo casu non es se certum, iuramentum de re illicita fuis se: sed satis dubium;, eaque de causa sedes Apostolica erat consulenda, vt dubium prius decideret. Sic exponit Glos. *ibi:* Suar. *l. 2. de iuram. c. 18. n. 12.* Sanch. *l. 3. sum. c. 9. nu.* 13. Ad textum *in c. Cum quidam,* Innocentius, Felinus, & Cardinalis relati à Couar. *de past. p. 2. initio. n. 4.* Censent, absolutionem ibi fuis se neces sariam. Quia aliquando absque peccato fieri potest, vt quis nec parentes alloquatur, nec illis subueniat ob huiùsque causam relaxatione indigere. Verùm hoc non probat iuramentum obligare. Nam esto aliquando absque peccato fieri pos sit parentes non alloqui, nec eis subuenire, cum id in eorum vtilitatem non cedat, sed potius in damnum: at quia semper melius est, eos alloqui, etiam nulla obligatione vrgente: ideo iuramentum, quod in hominum vtilitatem non cedit, obligare non potest. Quia est maioris boni impeditiuum, præcipue cum supponat. Pontifex iuramentum de re illicita es se: siquidem dicit illicitum es se ac contrarium rationi. Vnde respondeo, verbum absoluendi in illo textu positum es se pro absolutione declaratiua nullitatis iutamenti, non pro absolutiua iuramenti absolutione. Addit Suarius, dici pos se iurantes rem illicitam absoluendos es se, si ipsi petant: non quia neces saria sit absolutio, sed vt eorum scrupulo satisfaciat: sicut datur priuilegium petendi illud, etiam vbi non est neces sarium, Consentit Basil. *l. 12. de sponsal. c. 8. num 14. &15.*

PROBL. XLII.

Iuramentum de non ludendo absolutè sumptum, est, & non est obligatorium.

1066 DVpliciter iuramentum non ludendi pos se emitti suppono, vel absolutè, vel subaliqua determinatione. Porrò si absolute præstetur, non obligat. Quia non est de materia licita: ludus enim moderatus tùm in tempore, tùm in quantitate ob leuamen naturæ as sumptus actus est virtutis Eutrapeliæ, iuxta D. Tho. 2. 2. q. 168. a. 2. in corp. sed illud iuramentum sic absolutè sumptum hunc ludum excludit: Ergò non est obligatorium. Sic Nauar. *sum. cap. 12. num. 11.* Manu. *tom. 1. sum. c. 89. num. 10.* Monent tamen id, quod omnino certum exstimo, nempè obligatorium es se saltem quoad abstinendum à Ludo immoderato. Quia secundum hanc partem est de re licita, & honesta. Itaque hi Doctores affirmant iura- **[139]**mentum in hoc sensu es se accipiendum, nempè de non ludendo ludo immoderato, ac periculoso. Quia debet fieri interpretatio, vt minorem, quoad fieri pos sit, obligationem inducat uxtà *leg. Quidquid adstringendæ. ff. de verborum oblig.* Igitur Iuramentum absolutè prolatum de non ludendo includens ludum moderatum non est obligatorium.

1067 Etiamsi comprehendat moderatum honestum ludum, obligatorium est iuramentum de non ludendo. Quia licèt moderatus ludus actus virtutis sit: at perfectior actus virtutis es se potest ob pœnitentim, ac carnis mortificationem hac recreatione honesta carere. Ita Sanch. *l. 1. de ponsal. d. 4. num. 4. & 5. & l. 3. sum. cap. 18. num. 2. & 3.* Bonac. *to. 2. d. 4. q. 1. pun. 16. num. 4.* Palaus *to. 3. tr. 14. d. 2. pun. 7. §. 1. num. 3.*

1068 Hoc verius crediderim. Nam sunt aliqui actus virtutis, à quibus abstinere perfectior actus virtutis est: vt matrimonium, comestio ciborum saluti vtilium, cum amicis politicè conuersari: à quibus abstinere ob rectum finem perfectius proculdubio est. Idem de iuramento dixerim: Ergò absolutè sumptum comprehendens etia ludum moderatum & honestum, obligatorium est.

PROBL. XLIII.

Validum est, & non est validum Iuramentum non mutuandi: nec fideiubendi.

1069 NOn est validum. Quia mutuare, ac fideiubere opera sunt misericordiæ, & charitatis, & aliquando ex præcepto: Ergo iuramentum de illis non præstandis non potest es se de re licita, & honesta: Ergo est prorsus inualidum. Sic Suar. *l. 2. de iuram. cap. 17. num. 11.* Sanch. alios referens *l. 4. de voto, cap. 9. num. 18.* Gutier. *de iuram. p. 1. cap. 72. num. 5.* Nauar. *cap. 12. num. 16.* Couar. *de pact. p. 1. §. 6. num. 7.* Abbas. *ad cap. si vero, de iureiur. num. 9.*

1070 Validum est. Quia potest es se de re licita & honesta: scilicèt cum præstatur ob commoditatem proprim, ne ex mutuatione, aut fideius sione grauem iurans iacturam patiatur, vt sæpè contingit: Ergo obligatorium est. Fateor generaliter loquendo maius bonum es se mutuare, ac fideiubere, præcipuè cum aliqua non leuis neces sitas proximi vrget. Attamen absolutè res honesta est propriam præferre commoditatem, nec cum graui suo dispendio quis

tenetur maius exequi bonum. Item emitti potest in vtilitatem tertij, nẽpè vxoris aut filiorum creditoris: quod seruandum omninò. Ita docti Neoterici in manuscriptis. Quorum sententiam haud omnino carere probabilitate crediderim.

1071 Ego autem sic quæstionem dis soluo. Prima sententia vera, ac commuis est, sed indiget explicatione. Debet enim in his iuramentis spectari finis, & persona: ex illis enim valor, vel nullitas iuramenti colligenda est. Si finis sit Dei honor, hæc iuramenta irrita sunt facta absolutè; quia sic non cedunt in eius honotem, cum obstent operibus præcepti, consilij ac pietatis. Si finis sit propria commoditas, ne scilicèt ex mutuatione, aut fideius sione grauem iurans rei familiarij iacturam patiatur: fateor, finem es se honestum;sed quia generaliter loquendo, maius (vt dicebam) bonum est mutuare, ac fideiubere maximè cum proximi vrget neces sitas: ideò existimo neque in hoc casu obligatorium es se iuramentum;quia maiori bono priuat. Si demum finis sit tertij vtilitas, distinguo antè illius acceptationem, & post illam. Antè acceptationem reuocare pro libito iurantis iuramentum potest: post acceptationem, tenet; quia iuramentum in vtilitatem tertij factum, & ab eo acceptatum seruandum est. Si verò spectetur iurantis persona, potest ades se, & non ades se iuramenti obligatio. Clericis enim in sacris interdicta est fideius sio pro laicis nisi in casu neces sitatis: *cap. Te quidem, 11. quæs. 1. lex 45. tit. 6. pract. 1. & cap. 1. de fideius sor.* Credo tamen non es se peccatum lethale, vna vel alter avice pro laico sideiubere etiam sine neces sitate;qua *cap. 1. de fideius sor.* frequentiam fideius sionum interdicit. Iuramentum igitur non fideiubendi in Clerico sacris initiato absolutè inualidum, cum pos sit fideiubere in laici neces sitate, & etiam pro Ecclesia sua fideiubere potest. *Authent. de sanctis Episc. §. præ omnibus, collat. 9.* Verùm si iuramentum cum limitatione siat, non fideiubendi pro laico, validum est & firmum; quia est iuramentum de re sibi præcepta Nec opus est, casum neces sitatis excipere; quia ia exceptus subintelligitur. Ad hæc reduci pos sunt iuramenta, quæ frequenter mercatores emittunt de non emendo auctiori pretio, vel non vendendo viliori: quæ minimè obligatoria sunt. Quia neque in Dei honorem cedunt, nec in proximi vtilitatem. Ad summum cedunt in vtilitatem propriam, cui ipse iurans, facilè cederé potest. Sanch. *l. 3. sum. cap. 9. num. 15.* Bonac. *to. 2. d. 4. quæst. 1. punct. 4. num. 2.*

PROBL. XLIV.

Medici tenentur, & non tenentur seruare Iuramentum præstitum monendi agrotum, solùm quandò infirmitas vitæ indicit periculum.

1072 PIus V præscripsit, vt Medici cum eis facultas medendi conceditur, iuramentum præ stent, monendi infirmum vt confiteatur. Difficultas autem huius legis est, quæ infirmitas es se debet, ad cuius curationem, iuxta constitutionem illam *super gregem,* editam *anno 15. 66. die 8. Maij,* Medici procedere non debent, quin ægrotum moneaut de confes sione gerenda

1073 Tenentur iuramentum implere solùm quando ægritudo vitæ indict periculum. Quia seculso hoc graui periculo etiam Medici timorati non admonent infirmum deconfes sione facienda: sæpeque in febribus malignis vno vel alio die medicamenta applicant quin hanc monitionem præmittant. Non igitur intelligi debet de quacumque periculosa infirmitate, sed

de ea, quæ proximum periculum affert: in hac enim solummodo vrget ratio legis, ne ægrotus sinè confes sione è vi- **[140]** ta discedat. Sic Nauar. *cap. 25. sum. num. 616.* Graf. *p. 1. decis. l. 3. cap. 14. num. 7.* Manu. *to. 1. sum. cap. 246.* Rosel. *v. Medicus, num,* 3. Angel. *ibi, num. 9.* dicens. Quod periculum solùm contingit, quando ratione eius tenetur æger præcepto diuino confes sionis.

1074 Tenetur iuramentum implere non solum quando vitæ instat periculum, sed quando infirmitas exse lectum petit, etiamsi periculum proximum mortis non immineat. Quia Innocentius III. *in cap. Cum infirmitas. de pœnit. & remis.* fatur: *Præsenti decreto statuimus, & præcepimus,* lunctis, his, quæ dicit Pius V. in sua constitutione, se nolle *hoc tam salubre præceptum vlla temporis præscriptione aboleri.* Quæ denotant nouum præceptum ferri. Medicosque obligare ad aliquid aliud vltrà obligationem, quam habent ex iure diuino ægroti, quæ quidem obligatio indicta Medicis nulla temporis præsctiptione aboleri potest. Constàtque ex ratione decidendi *cap. Cum infirmitas,* quæ est, nè cum infirmi admonentur, existi ment, se iam es se in mortis periculo, & tristitia affecti facilius mortis periculum incurrant. Supponit ergo Pontifex debere monitionem fieri antequam æger in hoc periculum deueniat. Ità Sanchez *l. 4. sum. cap. 16. num. 7. Suar. tom. 4. in 3. part. d. 35. sect. num. 4.* Caiet. *sum. v. Medicus, ad finem.* Bonac. *tom. 2. d. 4. q. 1. punct. 16. num. 10.* Tabie. *v. Medicina, quæst. 12. num. 13.* Syluest. *v. Medicus, quæst, dicto 3.* Palaus *tom. 3. tract. 14. d. 2. punct. 7. §. 4. num. 3.*

1075 Existimo, secundam sententiam germanum decretorum illorum sensum, & rationem Pontificum attigis se: ac proindè præferendam es se. Hoc autem dixerim, spectato iuris rigore. At si consuetudinem spectem, credo, in Hispania hoc decretum consuetudine es se derogatum: Video enim medicos timoratos inuisere infirmos graui morbo affectos, quin de confes sione gerenda moneant, quovsque periculum mortis videant imminere: neque exigent (iuxtà Pij constitutionem) testimonium in scriptis de confes sione facta, neque pœnæ eis illo decreto latæ imponuntur. Quocirca cum iuramentum emittunt Medici seruãdo Pij V. decreto intelligi debet provt decretum vsu est receptum: vt Monent Suar. & Santius *vbi suprà.* Ego autem aduerto, opus non es se, vt Medicus pet se ipsum infirmum admoneat, sed sufficienter satisfacere, si per interpositam personam id gerat.

PROBL. XLV.

Ex Iuramento facto Decuriones, vulgò Regidoret, Iurados, tenentur & non tenentur, peccata publica sub mortali inquirere.

1076 HI quidem iuramentum emittunt prospiciendi bono communi Reipublicæ, & munas suum fideliter obeundi. Quæsierim, an ex vi huius iuramenti teneantur decuriones sub mortali peccata publica inquirere?

1077 Tenentur planè inquirere, an sint publici concubinarij, an mensæ ad ludum expositæ adsint: mulieres mediatrices. maleficæ: num vigeãt rixæ, iurgia, odia, & alia similia, quę Rempublicam inficiunt; & facta inquisitione obligati sunt Iudicidenunciare, vt remedia adhibeat: Quod si in his gerendis not abiliter negligentes fuerint periurij mortalis erunt rei.

Quia iurarunt prospicere commune Reipublicæ bonum;imò etiam si id iuramentum non emisis sent, sui officij id postularet ratio. Sic Petr. Nauar. *de restit. l. 2. cap. 3. dub. 3. num. 20.* Manuel. *tom. 2. sum. cap. 28. num. vni. in 4. interrogat.*

1078 Non tenentur Quia iuramentum illud propiciens bono communi Reipublicæ, non est intelligendum de spirituali beno, sed de temporario, quale est, vt populus recte prouideatur, pretia rerum venalium non sint exces siua, nè Ministri publici iniuriam ciuibus inferant, nevè gras sentur latrones, sed viæpublicæ sint tutæ, etsi alicubi pestis vigeat, Ciuitas custodiatur. &c. Ita Sanch. *l. 3. sum. cap. 14. num. 16.* affirmans se consuluis se peritis simos Aduocatos Regiæ Cancellariæ Granatensis: omnésque respondis se, Decuriones (seu *Regidores*) ex proprio officio, (& iuramento consequenter) solum teneri prospicere bono publico, ac temporali Reipublicæ: Non autem peccata publica inquirere, ac denunciare. Consentit Palaus *tom. 3. tract. l 4. d. 2. punct. 7. §. 4. num. 2.* Azeuedo *in Curia Pisana l. 2. c. 3. num. 1.*

1079 Eiusdem sum sententiæ. Quia præcepta non sunt multiplicanda, vbi clare de illis non constat. Et quia forma iuramenti quam hi Decuriones præstant, nec verbum continet, ex quo appareat teneri eos publica piacula inquirere, ac denunciare.

PROBL. XLVI.

Ex viluramenti tenentur Decuriones (seu Regidores veintiqua tros Iurados) Auditores Regij. & non tenentur sub mortali, seruare secretum earum rerum, quæ in Consistorio, aut Aula tractantur.

1080 IVrant etiam Decuriones & Auditores ReIgij, secretum seruare earum rerum, quæ in consistorio, vel Regia aula pertractantur. Teuentur hi sub mortali hoc Secretum non reuelare. Quia id pertinet ad rectam Reipublicæ, aut Curiæ gubernationem, & exigit Iurameuti religio. Sic absolutè D. Antonin. *p. 2. tit. 10. cap. 8. §. 3.* Nauar. *sum. cap. 12. num. 23.*

1081 Non tenentur sub mortali absolutè. Quia Secretorum leuis momenti reuelatio nullatenus grauem culpam inducit, nec Reipublicæaut Curiæ graue infert damnum, nec iuramenti religionem grauiter offendit. Ità Sanch. *l. 3. sum. cup. 14. num. 5.* Palaus *to. 3. tr. 14. d. 2. pun. 7. §. 5. num. 3.*

1082 Profecto iuramentum hoc seruandi secretò, ea, quæ in congregationibus tractantur, quale faciunt vrbium, ac oppidorum Rectores, Auditores, & quidam alij publici Ministri, minimè obligat sub mortali in quauis re modica. Sed iuxtà materiam quæ detegitur, culpa est iudicanda **[141]** da. Si enim ea sit grauis momenti, detectio erit mortalis: si autem leuis, venialis erit. Atque idẽ iudico, etsi aliquod speciale secretum iuret quispiam se seruaturum. Nec enim erit mortalis transgres sio, sed venialis, si leuis momenti id secretum existat. Et sic intelligo Antoninum, & Nauarrum. Lege Santium *l. 3. cap. 4. num. 23.* vbi probat, solam culpam venialem es se transgres sionem iuramenti in releui, siuè res illa sit totalis, siue partialis iuramenti materia.

PROBL. XLVII.

Procuratores, scribe, aliique officiales Curiæ tenentur, & non tenentur seruare Iuramentum emis sum de seruanda taxa sibi à Rege præscripta, vulgò el Arancel.

1083 SCio ferè omnes Ministros Curiæ clamare, es se taxam illam magna ex parte consuetudine derogata: in cuius confirmationem allegant, pretia rerum post illam taxam notabiliter excreuis se, ita vt se, suamque familiam sustentare non valeant, si taxæ iuramentum obseruent. Certè ab obseruatione taxæ nullus poterit excusari nisi ob contrariam consuetudinem. At vsque modo nulla est equidem consuetudo contraria. Nam si aliqui taxam excedunt, clam accipiunt Republica minimè consentiente. Vndenam ergò allegare contrariam poterunt consuetudinem? Item omnibus hisce Officialibus præscriptum est, vt in fine cuiuslibet scripturæ salarium pro illa acceptum apponant. Si ergò abundans accipientes diminutum apponunt, clarè osten. dunt exces sum à Republica non permitti. Quo ergo titulo illud habere pos sunt? Attamen gratis admitto, taxam hodie es se iniustam: vel consuetudine es se derogatam: & requiro, vtrum ob iuramentum de illa seruanda emis sum, illi officiales tenentur illam seruare, ita vt periurus taxæ violator existat?

1084 Tenentur planè. Quia illud iuramentum est de re honesta, ac licita, cedenteque in magnam litigantium, ac Reipublicæ vtilitatem; sed esto taxa iniusta sit, adhuc iuramentum est seruandum. Quia iurans latroni cogenti se daturum nummos, tenetur soluere, etsi inique latro exigat, eo quod id iuramentum licitè obseruare valeat. Cum ergo iuramentum seruandę illius taxæ pos sit licitè obseruari, obligabit vtique, etsi iniuste exigatur. Sic viri doctis simi, quos consului, & quorum sententiam admodum es se probabilem censeo.

1085 Non tenentur. Non quia ad illud iuramentum seruandum sese illi obligare non poterant, sed quia censendi sunt, non voluis se se obligare. Cum enim quis aliquam legem seruandam iurat, iurat eam seruare eo modo, quo recepta est, & sub ea obligatione. Quia iuramentum est legi acces sorium, & illius obligatione volunt illi legis obligationem firmare. Si igitur lex nullam inducit obligationem, quia est derogata: aut solum obligationem leuem: iuramentum de illius obseruatione eandem, vel nullam obligationem habebit. Ita loquens de scribis Sanch. *l. 3. sum. cap. 14. num. 4.* Palaus *to. 3. tr. 84. d. 2. pun. 7. §. 5. num. 5.*

1086 Ego autem cum his sentiens affirmo ex iuramẽto non teneri, quando probabiliter iudicaretur à viris doctis es se succes su temporistaxa illa (seu *el Arancel*) minus sufficiens ad officialium sumptus, & ideo iniustum. (Quod quando eueniat ex multis pendet ad pœnitentiæ tribunal pertinentibus circumstantiis, sed in casu, quo ita es set, tractamus.) Ratio est, quia iuramentum seruandi statuti intelligitur, quatenus illud iustum est, & obligatorium. Non ergo obligabit iuramentum ad eam taxam, quatenus est iniusta. Nec obstat argumentum de iuramento latroni facto. Quia latro petit, vt ea pecunia non sibi debita sed iniustè extorta sibi promittatur. At authoritas publica suo munere fungens non petit iniustè iuramentum: nec legis, quatenus iniusta est; sed id iuramentum exigere censetur seruandæ legis, quatenus iusta est, ac vim obtinens obligandi.

PROBL. XLVIII.

Contractus vllus inualidus, potest, & non potest iuramento firmari.

1087 NOn potest firmari iuramento inualidus contractus vllus. Quia iuramentum eam vim non habet nec ex iure naturali, nec exciuili Regio, aut Pontificio. Ergo confirmare contractum iure inualidum minimè potest. Antecedens probo. Ex iure naturali id non habere, est manifestum, quia iuramentum solùm petit, vt iurans verum efficiat, quod iurat, quod præstare optimè potest, etsi contractus inualidus persistat. Aliàs si ex sua natura haberet, firmitatem contractibus, tribuere eam concederet contractibus per iniuriam extortis. Ex iure item ciuili nullibi inuenitur, iuramentum eam vim habere: imò contrarium non leuitèt colligitur ex *l. 3. Non dubium. C. do legib.* Vbi Imperator non solum prohibet apponere iuramentum contractibus lege probatis: sed illud irritat, & annullat. Inquit enim: Nullum pactum, nullam conuentionem, nullum contractum inter eos videri volumus subsecutum, qui contrahunt lege contrahere prohibente. Quod ad omnes etiam legum interpretationes tàm veteres, quam nouellas trahi generaliter imperamus. &c. *Secundum itaque prædictam regulam, qua vbicumque non seruari factum lege prohibente censuimus, certum est, neque stipulationem huiusmodi tenere, nec mandatum vllius es se momenti, neque Sacramentum admitti.* Quid clarius dici potuit, ad probandum Sacramentum, seu iuramentum non admitti ad contractus reprobatos firmandum? Denique ex iure Pontificio non satis hæc firmitas colligitur. Quia esto ius Pontificium diuervimode loquatur de iuramento per iniuriam extorto, ac de iuramento absque vi, & fraude præstito vt iuramentum per vim dicat es se obseruandum, & iuramento sine vi, & **[142]** dolo addat particulam, *omninò & inuiolabiliter:* inde non constat. Pontificem firmas se contractus alioquin inualidos: sed voluis se his iuramentis negare relaxationem, quam aliis iuramentis ob iniuriam & iniustitiam, concedebat; sec multi Doctores, quos refert Sanch. *l. 3. sum. c. 12. num. 8.* & sequitur Basil. Legion. *l. 12. de spons. cap. 8. num. 43.*

1088 Iuramentum firmare potest contractus iure inualidos ob vtilitatem priuatam, dummodo non sit in creditore turpitudo. Quia si contractus alio quin inualidus iuramento non firmatur, & relaxari iuramentum poterit: & casu quo non relaxetur, non transibit obligatio contractus ad hæredes iurantis. At contrarium colligitur ex Authent. *Sacramenta puberum, & ex cap. 2. de iureiur. in 6. & ex cap. Quamvis pactum, de plact. in 6. & ex c. Cum contingat, de iureiur.* In quibus casibus receptis sima Doctorum sententia est, relaxari iuramentum non pos se, & obligationem contractus ad hæredes iurantis transire. Ergò iuramentum hanc vim confirmandi contractus aliàs inualidos habet. Item si iuramento contractus alioquin inualidus non confirmatur, cogendus neces sariò debet is, cui iuramentum præstatur, vt remittat: Quia est præstitum in contractu nullo, & inualido, & consequenter ex quo nullum ius acquiritur. At nec leges, nec canones talem insinuant remis sionis obligationem: Ergo dicendum est contractum confirmari. Ità Sanch. *l. 3. cap. 12. num. 11.* Fachinæus *in controuers. l. 3. cap. 11.* Gutier. *de iuram. p. 1. c. 40. num. 3. &* Authent. *Sacramenta puberum. à n. 10.* & innumeri apud ipsos.

1089 Ego quidem maximè propendebam cum Palao *tom. 3. tract. 14. d. 2. pun. 9. §. 3. num. 4.* inprimam sententiam, quam valde probabilem reputat Suar. *tom. 2. de Relig. l. 2. de iuramen. cap. 29. num. 1.* sed quia aduersus illam grauiter vrgent textus alij: mediam tero

viam, distinguens inter contractus inualidos naturaliter, vel ciuiliter. Contractus inualidos naturaliter, hoc est quia iure positiuo impediente, naturalem obligationem non producunt, censeo iuramento confirmari non pos se: bene tamen illos, quibus sola obligatio ciuilis defuit. Moueor, quia quod nullam vim habet, confirmari nullatenus potest: ideò enim promis sio vsurarum haud potest firmari iuramento, quia nulla est, nec naturalem obligationem gignit: deinde ius partis non prouenit ex iuramento, sed ex promis sione; alias si iuramento soluendi vsuras ius parti es set acquisitum, & in promis sione valida iurata duplex obligatio iustitiæ respectu hominis es set: alia, quæ nasceretur ex promis sione, alia quæ nasceretur ex ipsa vt iuramento affecta vltra obligationem Religionis in ordine ad Deum. Quod quidem est contra omnes Doctores supponentes vt certum, in iuramento promis sorio duplicem tantum obligationem es se, vnam respectu hominum, aliam respectu Dei. Ergò iuramentum cadens super promis sionem irritam, ac nullam, qualis est promis sio instituendi hunc hæredem, aut soluendi pecuniam ludo prohibito acquisitam, nequaquam valebit tribuere firmitatem. Quod si obiicias textus in *Authent. Sacramentæ puber. &c. Cum contingat, de iureiur. & c. 2. eodem tit. in 6. &c. Quamvis pactum, de pactis, in 6.* ex quibus colligitur contractus alioquin inualidos iuramento firmari: res pondeo, non firmari directè, sed indirectè, quarenus firmatur iuramento promis sio non retractandi illos contractus: quæ promis sio naturalem obligationem parit cum non sit à legibus reprobata: esto non sit ita firma, quin Iudicis officio mutari pos sit. Iuramentum ergo non afficit illos contractus alienationis fundi dotalis, renunciationis legitimæ in se; quia sunt omnino inualidi; sed afficit promis sionem non contraueniendi illis. Quæ promis sio res distincta est ab ipso contractu: atque adeo iuramentum reddens illam promis sionem firmam, & immutabilem: ex consequenti reddet contractum omnino firmum. Secus verò est, quando promis sio non contraueniendi non distinguitur ab ipso contractu: vt est promis sio non reuocandi testamentum, instituendi aliquẽ hæredem. Quia tunc cum iuramentum non cadat super promis sionem inducentem obligationem naturalem, non reddit contractum firmum. Mecum Les sius *l. 2. cap. 17. dub. 5. num. 56.* Suar. *l. 2. de iuramen. cap. 29. numer. 3.* Rebel. *pun. 2. de oblig. iust. l. 1. quæst. 9. n. 2.*

PROBL. XLIX.

In obligatione Iuramenti potest, & non potest dari compensatio.

1090 QVæstio est, an promittens verbi gratiâ sub iuramento pecuniam soluendam pos sit vti compensatione tantundẽ Debiti, & sic à solutione ac periurio excusari? Minimè potest. Quia *c. Ad nostram, de iureiurando. el 1.* accipientes mutuo pecuniam, & concedentes creditori in pignus quasdam pos ses siones, iurarunt, nullum grauamen se es se illaturos circa eas pos ses siones & reditus, quovsque ei mutuatam pecuniam persoluerent. Quo iuramento non obstante, antè quam creditor mutuatam pecuuiam percepis set, excommunicatione eo actus est, pos ses siones & redditus in pignus sibi datos reddere mutuariis. Summus verò Pontifex mandauit Archiepiscopo Rothomag. qui censuram tulit, vt eum ab excommunicatione absoluat, accepta prius ab eo sufficienti cautione. Deinde mandauit, vt mutuatarij restituant redditus & pos ses siones mutuanti, quovsque pecunia mutuata persoluatur, nè in periurio perseuerent, molestiam mutuanti inferentes. Postremò præcipit, vt postquam pecunia

suerit integrè soluta, mutuantem moneat, vt quidquid vltrà sortẽ constiterit recepis se, id totum mutuatariis rest ituat. Quod si parère noluerit, iterum excommunicationis sententia innodetur: quovsque opere compleat. Hæc in illo *cap.* Ex quo infero iurantem absolutè soluere debitum, vti non pos se compensatione, neque ei debitis iuratis suffragi hanc pos se exceptionem: si quidem iis mutuatariis non permittitur, computare in sortem fructus, quos mutuatos ex pignore sibi dato recepit: sed eis præcipitur pecuniam soluere, sicut iurarunt: & quòd postea recipere pos sint, quidquid vltra sortem constiterit mutuantem recepis se. Sic Innocent. Ioan. An- **[143]**dre. Anton. Felin. & alij *ad c. Administram. el. 1. de iureiur.* quos refert, ac sequitur Gutier. *3. p. de iuramen. cap. 6. num. 5. & 7.* Qui quidem aliis testibus, ac rationibus sententiam hanc eruditè comprobant.

1091 Potest planè iurans soluere debitum vti compensatione eamque exceptionem potest apponere, cum debitum solure imperatur. Quia *lege 4. §. soluis se ff. de re iudica.* dicitur: *soluis se accipere debemus non tantùm eum, qui soluit, verùm omnem omninò, qui ea obligatione liberatus est.* sed compensans debitum liber manet ab illius solutione *leg. si amos ff. de compensat. l. si peculium. 1. §. de ill. vers. Quid si hæredi. ff. de statuliberis.* vbi seruus quilibet efficitur, traditis decem hæredi, si hæres totidem seruo debeat, & seruus compenset, liber manet; quia compensando, censetur tradidis se: Ergo compensans censendus est soluis se;Ergo & vere satisfecis se iuramento. Ità Nauarra *l. 3. deresit. cap. 1. p. 4. dub. 9. num. 341.* Sanch. *l. 3. cap. 17. num. 15.* Molina *de iust. tr. 2. d. 560.* Suar. *l. 2. de iuram. cap. 37. num. 9.* Sa *v. Iuramentum, n. 20.* Azor. *p. 1. l. 11. cap. 8. quæst. 10.* Bonac. *tom. 2. d. 4. quæst. 1. punct. 16.* Palaus *tom. 3. tract. 14. d. 2. punct. 10. num. 2.*

1092 Cum his opinor, monens, aliquos Doctores hanc sententiam limitas se, vt procedat in debitis post iuramenti obligationem contractis, secus autem in contractis tempore iuramenti. Nam si tempore, quo quis iurauit creditori soluere, erat creditor & poterat suum debitum alterius debito compensare: & non obstante hac potentia, iurauit, soluturum: clare indicauit compensationi renuncias se. At si post iuramectum contraxit debitum, cum iam res mutatæ sunt, non videtur ille compensationi renuncias se. Sic Gutierrez apud Palaum *citatum, nu. 3.* Attamen verius putarim in vtrisque debitis illum vti pos se compensatione. Quia nostræ sententiæ ratio æque probat, siue debita contractus sint tempore iuramenti, siue post. Et quia neces se non est sic iurantem habere intentionem compensationi renunciandi: sed potius credendum est, ea intentione iurare, quæ sibi vtilior, ac commodior est: qualis est intentio soluendi solutione legitima, & à iure approbata.

PROBL. L.

Potest quis, & non potest compensatione vti, si cum iurauit soluere alicui, intentionem habuit, non vtendi compensatione.

1093 NOn potest illa vti. Quia intentionem habens non vtendi ea cum iuramentum fuit emis sum, visus est id ipsum iuramento obfirmas se, sicut enim iurans soluere, tenetur solutionem gerere, sic etiam tenetur id iuramentum obseruare impleta simul adhibita non vtendi compensatione circumstantia. Sic Bonac. *to. 2. d. 4. q. 1. pun. 16.*

1094 Potest quidem, si eam intentionom verbis, aut signis alteri non indicauit, vt ab eo acceptaretur. . Quia promis sio homini facta etiam iurata minimè obligat antè alterius acceptatione. At promis sio illa externa ob altero acceptata non excludit hanc compensationem, & reuocationem ratione in gratitudinis, nec diuersus iurantis animus illa excludens est illi verbis, aut signis intimatus, vt ab eo acceptetur: Ergo potest iurans retrocedere vtendo compensatione illa, & non soluendo ratione sibi fidei violatæ. Ita Sanch. *l. 3. sum. c. 17. num. 16.* Palaus *tom. 3. tra. 14. d. 2. punct. 10. num. 4.*

1095 Proculdubio si iurans, huiusmodi intentionem creditori manifestarat, ipseque iuramentum sic sibi factum acceptaret, minimè pos set compensatione vti. Quia in eius fauorem hac via soluendi debitum renunciauit: & sie censent plutes factum es se in casu *c. Ad nostram. 1. de iureiur.* Verum si eam intentionem creditori non declarauit, ei obes se non potest, quominus compensatione vtatur. Quia illa promis sio sub ea qualitate non vtendi compensatione non fuit à creditore acceptata. Deficiente autem acceptatione, in promis sione etiam iurata, deficit obligatio, vt doctis sime probat Sanch. *l. 1. de matrim. d. 7.* Neque obstat, creditorem acceptare promis sionem sibi factam modo sibi vtiliori. At modus (esto sic accepter) sibi incognitus, & alienus à natura promis sionis sibi non est pos sibilis: ac proinde non potest acceptare promis sionem solutionis sub exclusione compensationis, cum talis exclusio sibi non fuerit manifestata; sed potius incognita, sitque à communi promittendi ratione aliena.

PROBL. LI.

Cum quis contractam Iuramento firmauit, & Iudex Ecclesiasticus relaxet iuramentum ad effectum agendi: potest is & non potest coram ipso Ecclesiastico Iudice de valore contractus litigare.

1096 SVppono ex *c. fin. de foro compet. in 6.* pos se laicum ratione iuramenti coram Iudice Ecclesiastico conueniri. Quod adeò est verum, vt licet mota lis fuerit coram Iudice sæculari de contractu iurato, pos sit nihilominus Ecclesiasticus Iudex adiri, vt cogat partem, ac Iudicem sæcularem ad Iuramenti obseruantiam. Nec ei obiici potest litispendentia, vt cum Ioan. Andrea, Maranta, ac Gutierrez docet Sanch. *l. 3. sum. c. 13. n. 14.* Quæsierim verò, num relaxato iuramento per Iudicem Ecclesiasticum ad effectum agendi, pos sit coram ipso litigari de valore contractus.

1097 Potest plane. Quia Iudex causæ præparantis est causæ præparatæ Iudex, eo quod vnum ex alio sequatur. At Iudex Ecclesiasticus est Iudex causæ præparantis, nempè relaxationis Iuramenti. Ergo est Iudex causæ præparatæ, nempè rescis sionis contractus. Sic Bald. Iason. & alij relati à Couar. *l. 1. variar. cap. 4. num. 8.* & Gutier. *de iuramen. confirm. p. 3. c. 12. num. 6.*

1098 Minimè potest. Quia textus *in cap. fin. de foro compet. in 6.* solum ob obseruantiam iuramenti concedit, pos se laicum coram Iudice Ecclesiastico conueniri. Relaxato autem iura- **[144]** mento, iam ces sat illius obseruantia, solumque de rescindendo contractu agitur:

Ergo solùm sæcularis Iudex cognoscere potest, nisi fortè contractus ad forum Ecclesiasticum pertineat. Qualis es set, si controuersia moueatur an sit contractus vsurarius, simoniacus velillicitus, iuxtà *c. Venerabilem de electione.* Ita Couar. Gutier. *citati* Sanch. *l. 3. sum. c. 13. 15.* Palaus *to. 4. tr. 14. d. 2. pun. 11. n. 5.*

1099 Hoc longe probabilius es se crediderim addens si Iudex Ecclesiasticus eò quod fuerit Iudex causæ præparantis seilicet relaxationis iuramenti: pos set etiam es se Iudex causæ præparatæ: eadem ratione, & fortiori dicere pos semus, non solum iurantem, sed etiam eius hæredes pos se conueniri coram Iudice Ecclesiastico, eo quod Iudex sit orginis, & causæ, vnde ille contractus vim habuerit, scilicet iuramenti. Monuerim tamen, laicum iurantem tametsi ratione iuramenti apud Iudicem Ecclesiasticum conueniri pos sit, non tamen ob id forum suum amittere. Quia iuramentum forum non mutat, sed addit forum foro Quocirca coram Iudice sæculari conueniri poterit, ac si non iuras set. Vnde poterit coram Iudice sæculari de obseruantia iuramenti agi, etiam si materia feudalis existat. Itèm cogi potest coram illo ad pœnam periurij. Demum compellere potest turpe iuramentum recipientem, vt illud relaxet. Lege Santium *citatum n. 16.*

PROBL. LII.

Potestas ciuilis, quæ potest probibere Iuramentum apponi: potest etiam, & non potest iuramenti semel appositi vires impedire.

1100 DE potestate ciuili est dubitatio, num pos sit imedire obligationem iuramenti, antèquam præstetur, nam de Ecclesiastica nemini dubium es se potest? cum id factum fuerit in Tridentino *ses. 25. c. 26.* vbi redditur iuramentum irritum appositum renunciationi bonorum à nouitio factæ ante bimestre profes sionem præcedens. Quæsierim igitur, num ciuilis potestas, quæ quidem prohibere valet, nè iuramentum apponatur, pos sit etiam eiusdem iam appositi virtes impedire.

1101 Potestas ciuilis tantùm potest prohibere, iuramentum apponi: nunquam tamen impedire vires illius sio contractibus alias licitis apponatur, tametsi contractus, quibus iuramentum apponitur, irritos, ac nullos reddiderit. Quia iuramenti obligatio est spiritualis: Ergo sæcularis & ciuilis potestas nequit de ea disponere. Et quia ciuilis potestas impedire non potest Ecclesiasticam iurisdictionem. At si vires iuramenti impedire pos set, iurisdictionem Ecclesiasticam impediret, cum medio iuramento iurans iurisdictionis Ecclesiasticæ efficiatur: Ergo. Sic Couar. *de pactis p. 2. §. 1. n. 8.* Barbosa *l. 1. §. 1. n. 70. & 71. ff. soluto matrimonio.* Suar. *l. 2. de matr. c. 30. n. 15.* Parlador. *l. 2. rerum quotid.* Osuvald *ad Donel. l. 21. c. 13. in notis, lit. A, & P.*

1102 Non solùm ciuilis potestas valet iuramentum impedire, ne fiat, sed etiam facti vires inhibere. Et sic factum es se Regno Castellæ, & in Regno Lusitaniæ testatur Molina *to. 1. tr. 2. d. 149.* Pinel. *leg. 2. C. de. rescindenda vendit. p. 3. c. 1. n. 11.* Ratio est. Quia lex ciuilis reddere potest inhabilem ad acceptandam promis sionem hac, vel illa forma præstitam: sed absque acceptatione iuramentum promis sorium obligationem non inducit: Ergo. Deindè potest lex ciuilis remittere obligationem eo ipso, quod intentetur. Cum enim

iuramentum promis sorium non obligat, si is, in cuius fauorem est præstitum, statim remittat obligationem: eadem ratione non obligabit, si superior nomine ipsius eamdemet obligationem remittat. Ita Sanch. *l. 3. sum. cap. 22. num. 10.* Les si. *l. 2. cap. 42. dub. 12. num. 55.* Bonac *tom. 2. d. 4. quæst. 1. punct. 17. num. 1. Pala. tom. 3. tr. 14. d. 2. pun. 13. num. 3.* Basil *l. 12. de sponsal. cap. 8. num. 38.*

1103 Censeo potestatem cruilem non solum pos se vires iuramenti impedire, sed de facto in Regno Castellæ, & Portugaliæ impediis se: Nam in *leg. 10. & 11. tit. 1. l. 4. nouæ collect.* statuitur sub grauibus pœnis imponendis, tùm iurantium creditori, tùm Tabellioni, ne contractibus iuramentum apponatur: & si appositum fuerit, annulatur obligatio. Annullata ergo obligatione contratus & personæ redduntur inhabiles ad contrahendum, & obligatio omninò remittitur, & materia prohibetur, & incapax obligationis redditur: Ces sat ergò iuramenti obligatio. Itaquè (vt corruat primæ sententiæ fundamentum) prohibito, & annullato contractu, iuramentum prohibitum, & annullatum est, vtpotè super materiam indebitam cadens.

PROBL. LIII.

Petrus & Antonius litem in arbitrum compromittunt vt intràcertum diem illam decidat, iuramento parendi eius sententiæ præstito: si ex communi vtriusque consensu dies illa propogetur, censetur quoque, & non censetur Iuramentum prorogari.

1104 PRæmitto in huius, & innumerum aliarum quæstionem resolutionem duplicem regulam præscribentem, qua ratione iuramentum sit interpretandum. Prima est: Si de intentione iurantis constat, nulla indiget iuramentum interpretatione, vt per se patet: si verò intentio manifesta non est, semper interpretandum est iuramentum, vt seruata proprietate verborum, quo ad minus fieri pos sit obligationem inducat. Quia creaturam adstringi, & oblingari ad aliquid determinatè gerendum, vel omittendum, odiosum est, & graue. Secunda est: Iuramentum restringendum est iuxtà naturam actus super quem cadit. Vndè omnes restrictiones ac conditiones, quas propositum, aut promis sio habet ex iure, vel ex recepta consuetudine, omnes illas habere censendum est iuramentum. Quia aces sorium, quale est iuramentum sequitur naturam principalis cui adiungitur, iuxta *reg. iuris 42. in 6.* His præmis sis, quæsierim, an in casu proposito, prorogato sententiæ die, iuramentum etiam prorogari censeatur?

1105 Censetur prorogari. Quia prorogatio illa **[145]** sententiæ, siuè diei, quo sententia ferenda est videtur facta com omnibus qualitatibus, & clausulis illius rei, quæ prorogatur *l. lecta, ff. si certum petatur. l. Legem. Cod. Locati.* Sic nonnulli apud Couar. *de pactis p. 1. initio, num. 6.*

1106 Non censetur prorogatum illud iuramentum, & ideò neuter tenetur ex vi illius parêre sententiæ arbitri latæ post diem ab initio constitutum, sed ex vi solius simplicis promis sionis.

Quia cum finito die in compromis so constituto extinguenda es set prorsus illa conuentio, & obligatio: illa prorogatio censetur noua prorsus conuentio, nouáque obligatio: ac proindè non censetur in ea repeti iuramentum, & pœna in priori compromis sione apposita, nisi denuo apponantur. Ità iuxta regulas præmis sas benignè iurautem à iuramenti obligatione liberant. Couar. *citatus.* Azor. *l. 11. cap. 8. quæst. 12.* & Sanch. *l. 3. sum. cap. 17. num. 23.*

1107 Cum his opinor, addens secus es se dicendum, si ab initio compromis sum cum iuramento ita constitutum sit, vt ipsi arbitri, vel compromittentes pos sint diem progare: tunc enim prorogatio intra diem facta, easdem qualitates habet etiam quoad iuramentum. Quia ab initio iuramentum eum sensum habet, vt iurans sub Religione iuramenti promittat sententiæ arbitrorum parêre, quam ipsi intra diem definitum, vel postmodum prorogatum tulerint.

1108 Cæterùm in huius materiæ confirmationem ex regulis præmis sis plures casus resoluam, speciatim secundam regulam illustrans. Iuraui Petro dare æquum, ipse verò non seruat, quæ promisit: dare non teneor. Quia hæc absoluta & liberalis promis sio iurata habet tacitam conditionem: Nisi alius ingratus se ostendat, vt ostenditur promis sum non implens. Sanch. *l. 3. sum. cap. 17. num. 16.*

Iuraui fidelitatem Petro, eique non es se contrarium: subintelligitur; Nisi ius meum, vel meorum, vel Ecclesiæ petere, defenderéve neces sarium fuerit. Quia hæc promis sio habet hanc subintellectam conditionem *cap. Petition de iuretur.* Syluest *verb. Iuramentum 3. quæstion. 3.*

Iuraui Ecclesiæ mandatis parêre, vel Iudicis, eiúsque stare sententiæ: potero appellare, si me iniustè grauatum sensero. Quia hoc generale iuramentum rationabilem appellationem non excludit. *cap. Provt nobis, de dolo,* Gutier. *de iurament. part. 1. cap. 37. num. 25.* Sylnest. *verb. Iuramentum 4. q. 1.*

Iuraui obedire Superiori, si ipse ab officio remoueatur, mea obediendi obligatio ces sat. Quia ex iure supponitur ad obligationem iurisdictio in superiore, vt pos sit præcipere. *cap. Venerabilem, de elect.* Les si. *lib. 2. cap. 42. dub. 4. num. 22.*

Iuraui stare sententiæ arbitri sub certa pœna. ad vtrúmque non obligor, sed tantum parêre sententiæ, aut pœnam soluere. Innocent. & Glos s. *ad cap. Per tuas, de arbitris.* Syluest. *verb. Iuramentum 3. quæst. 4.*

Iuraui, non expellere conductorem domus, vel agri: pos sum expellere, si biennio conductionis pensionem non soluerit. Quia hic contractus hanc tacitam conditionem habet, vt conductor biennio non soluens, valeat expelli. *l. Quæro. §. Inter locatorem. ff. locati.* Sanchez *l. 3. sum. cap. 17. num. 14.*

Admis sus in Collegium iurauit Collegis suis ferre auxilium, quoties fuerit opportunum: Subintelligitur, dummodò alius dignior non existat. Quia aliàs non es set licitum, neque obligatorium iuramentum. Basil. *l. 12. sponsal. cap. 8. num. 27.*

Si vrbanitatis causa quis iurauit, non ingredi primum, nobiliori loco non sedere, non præcedere: non tenetur, si alter roget, vel illi sit molestum Quia subintelligitur iuras se non accipere primum locum quantum in ipso est, sed rogatum. Tolet. *lib. 4. cap. 22.* Les si. *l. 2. cap. 42. dub. 4. num. 22.*

Admis sus in Collegium Ybernium, aut Anglicanum iurauit, post studia absoluta ad patriam redire: poterit ingredi Religionem. Quia hic status vtpotè maioris perfectionis semper censetur exceptus. Basil. *lib. 12. de sponsal. cap. 8. num. 27.*

Iurauit quis non resignare Beneficium in alterius fauorem vel non permutare absque Ordinarij consensu: non obligatur, si Religionem inierit. Quia hæc occasio tacitè censetur

excepta eo quod finis, ob quem Ordinarius illud iuramentum exigere as solet, est, ne beneficiati accipientes Benesicium, & manentes in sæculo, cum pensione renuncient, iterumque alia Beneficia obtineant. Sanch. *libr. 3. sum. cap. 17. num. 11.*
Promittens sub iuramento aliquid absenti; ad id implendum non tenetur, donec ipse, vel alius validè ipsius nomine acceptet. Quia hæc promis sio, cuius naturam sequitur iuramentum, reuocabilis est, quovsque per acceptationem firmetur. Les si. *lib. 2. cap. 42. dub. 4. num. 22.* Bonac. *tom. 2. d. 4. quæst. 2. punct. 16.*
Iurans soluere pecuniam sibi mutuatam poterit intra biennium exceptionem opponere non numeratæ pecuniæ. Quia sub ea conditione censendus est obligatus soluere, si sibi adfuerit pecunia numerata: *l. vltim. Codice de non numerata pecunia, & l. 27. titul. 11. partita 3.* Couar. *de pact. part. 1. §. 3. num. 10.* Gutier. *part. 1. de iurament. cap. 37.*
Iurans contractum fideius sionis, non se obligans instar principalis: soluere non tenetur, quovsque principalís debitor excutiatur. Quia hanc habet tacitam conditionem. *l. Decem, ff. de verb. obligat.* Sanch. *l. 3. sum. cap. 17. num. 14.* Plura mitto.

PROBL. LIV.

Iuramentum soluendi debitum intra certam diem, extenditur, & non extenditur ad aliam diem per creditorem prorogatum. Vndè erit, & non erit periurus, si die destinata in prorogatione non soluat.

1109 NOn extenditur, nec erit periurus, non soluens die destinata in prorogatione. Quia insiurandum antiquum ad alia non trahitu, nisi denuo iretur. Vndè excommunicatio lata indebitorem si certa die non solue- **[146]**rit, prorogata ea die per creditorem, omninò ces sat: nec contrahitur non soluendo die destinata. Sic Cardin. Corta, Baldus, Decius, Iason, ques refert Couar. *de pact. punct. 1. initio, num. 6.*

1110 Extenditur quidem, & periurus erit debitor non soluens die prorogata. Quia in hoc euentu non est noua obligatio, sed eadem, met ab initio contracta, solaque dies solutionis differtur: Ergò manet eadem iuramenti affectu qualitate. Ita Baldus, Iason, Decius sibi ipsis contrarij. Bartol. Imola. Felin. Curti. Blanchus, Rebuf. quos affert, ac sequitur Couar. *citatus.* Gutier. *de iuram. punct. 1. cap. 49. num. 9. & 10.* Perez *l. 1. paulò. post princip. ti. 4. l. 3. ordinamenti.* Sa *v. Iuramentum, num. 15.* Azor. *l. 11. cap. 8. quæst. 13.* Sanch. *l. 3. sum. c. 17. num. 24.*

1111 Hoc omninò tenẽdum iudico. Quià ille duo iurauit, nempe se soluturum, & tali die. Ergò remittente creditore, seu prorogante posteriorem obligationem, non manet debitor liber ab obligatione priori, sed illa ad diem prorogatam protenditur. Nec est simile illud de excommunicatione. Nam Iudex excommunicauit ad diem illam solam: & cum excommunicare sit actus iurisdictionis, non potest ex consensu partis excommunicatio ad aliam diem prorogari. At iurans obligauit se simpliciter ad soluendum, & ad soluendum eo termino: quare hoc termino prorogato per creditorem, manet debitor iuramento ligatus ad soluendum termino per eum prorogato.

CAPVT XIX.

Circa Iuramenti Relaxationem, Irritationem, & Commutationem.

PROBL. LV.

Habentes potestatem dispensandi, vel commutandi Vota delegatam, habent, & non habent dispensandi, vel commutandi iuramenta potestatem.

1112 SI loqueremur de habentibus potestatem Ordinariam, recepta est omnium sententia affirmans potentem dispensare, vel commutare vota, pos se etiam iuramenta eius materiæ Deo præstita dispensare, vel commutare. Lege Santium *l. 3. sum. c. 19. n. 5.* Quæstio est, num habentes potestatem delegatam commutandi vel dispendi vota, ea etiam ad dispensanda vel commutanda iuramenta potiantur?

1113 Ea potestate minimè potiuntur. Quia iuramenti vinculum est diuersum à vinculo voti: Ergò conces sa potestate soluendi vinculum voti non debet censeri conces sa potestas soluẽdi vinculum iuramenti licet vinculum iuramẽti minus sit, quam vinculum voti. Illa namque regula: *Cui conceditut maius, concedi censetur id quod minus,* procedit, cum id quod minus est, continetur in maiori, tanquam pars in toto, aut species in genere. At cum vinculum iuramenti hac ratione in voto non contineatur, effici videtur, facultatem conces sam dispensandi, vel commutandi vota, ad iuramenta non extendi. Sic Petr. de Ledes. *tom. 2. sum. tr. 11. c. 4. diffic. 4.* Nauar. *sum. c. 27. n. 275.* Azor. *to. 1. l. 11. c. 10. q. 2.* Bonac. *to. 2. d. 4. q. 1. pun. 17. n. 11.*

1114 Ea quidem potiuntur potestate: vnde priuilegium concedens commutationem aut dispẽsationem votorum extenditur ad iuramenta in Dei honorem præstita siue acces soria sint voto, siue non. Quia hæc iuramenta ob affinitatem cum votis, in communi hominum existimatione vota reputantur *c. Peruenit. 2. de iure iuram.* Vbi dicitur *Proposuũ aut promis sum non infringit, qui in melius cõmutat.* Nomine autem propositi, aut promis si, non solum votum, sed & iuramentum intelligitur, tùm quia sub titulo *de iureiurando* ponitur: tùm quia certis simum est, iuramentum, cuius Deus creditor est, pos se in melius commutari; quia illi est gratius. Ergò priuilegium respiciens vota hæc iuramenta respicit. Ita Suar. *l. 6. de voto, cap. 14. num. 4.* Sa *v. votum, de voti irrit. num. 16.* Basil. *l. 8. de matr. cap. 11. num. 4.* Palaus *tom. 3. tract. 14. d. 3. pun. 1. num. 5.*

1115 Ego quidem tempero sententiam primam, media via procedens. Distinguo inter iuramenta voto acces soria, quæque ad firmandam promis sionem as sumuntur: & inter iuramenta, quæ voto acces soria non sit, & ad firmandum bonum proposiutm as sumumtur. Priora iuramenta ex facultate dispensandi vel commutandi vota pos se dispensari, vel commutari censeo, secus verò posteriora. Priorem partem probo. Quia eo ipso, quo iuramentum sit voto acces soriũque promis sionẽ confirmet, sublato voto, ac promis sione, ipsum neces sú est corruere, sed potens dispensare in votis, potest votum, cui iuramentum

accedit dispensare: cum ex aduentu iuramenti non mutetur eius natura: Ergò potest etiam in iuramento illi acces sorio. Secundam partem sic ostendo: Priuilegium gratis conces sum, & præcipue ad tollendam obligationem naturalem, & diuinam stricte interpretandum est, *c. Porrò, de priuil. cap. cum in illos 17. & ca. Cui de non Sacerdotali 27. de prebend. in 6.* Ergo priuilegium dispensandi in votis non est extendendum dispensandi in votis non est extendendum ad iuramenta. Equidem primam & secundam sententiam valde probabiles reputo, libuit tamen sic primam temperare, & eligere cum Les sio *l. 2. c. 42. dub. 12. n. 60.* Santio *l. 8. de matri. d. 2. n. 23. & l. 4. de voto c. 53. num. 18. & 20.*

PROBL. LVI.

Creditor potest, & non potest iuramentum præstitum principaliter in Dei honorem remittere.

1116 SVppono, remis sione seu condonatione cerditoris de materia sibi promis sa, ces sare iuramenti obligationem. Quia ces satillus fundamentum. Deus enim tantum obligari iurantem vult, in quantum is, in cuius gratiam fit, obstat es se obligatum, si igitur is remittit obligationẽ, & Deus remittere censetur. Difficultas autem est, num pos sit creditor iura **[147]** mentum principaliter præstitum in Dei honorem remittere, eo quod tota obligatio in sui gratiam, & fauorem cedat, verbi gratiâ intuitu pietatis quis sub iuramento promisit alicui pauperi eleemosynam: poterit ne pauper obligationem remittere?

1117 Minimè poterit. Quia cum principaliter Deo pietatis intuitu facta fuerit illa iurata promis sio: Deus solus est creditor huiusmodi promis sionis. Ergò pauper non potest remittere. Sic graues Neoterici, quorum Vententiam Palaus *citandus* probabilem es se affirmat, siquidem contrariam probabiliorem es se testatur.

1118 Potest planè. Quia illud iuramentum censetur tacitam conditionem habere: Si velit promis sum acceptare is, de cuius commodo agitur Et quia intuitu pietatis factum est iuramentum, tota illius obligatio in creditoris paupeis vtilitatem cedit, cui potest ille cedere. Nec enim qui iurauit, intendit inuitum ad beneficium acceptandum cogere, vel remittentis vltroneè gratiam non acceptare. Ità Les s. quem refert, ac sequitur Palaus *tom. 3. tract. 14. d. 3. punct. 2. num. 3.*

1119 Profectò si iurans subuenire pauperi, eum non determinauit, certum est nullum es se, qui pos sit obligationem remittere, præter Deum. Quia illud iuramentum Deo est factum, & inducit voti rationem: neque enim res promis sa cedit in gratiam huius pauperis determinati: sed huius, vel illius: Ergò nullus est in particulari, qui remittere pos sit. Verùm, si iurans pauperem determinauit, probabilius censeo, remittere pos se obligationem, nolendo promis sum acceptare, aut condonando propter secundæ sententiæ fundamentum. Scio Santium *l. 1. de sponsal. d. 52. num. 7.* & Suarium *l. 2. de iurament. cap. 39. num. 8. 11. &* 12. insinuas se, pos se pauperem remittere obligationem iustitiæ, remanente obligatione iuramenti, si velit promis sum impleri. At mihi non placet. Quia nulla ex supradicto iuramento obligatio iustitiæ, aut fidelitatis in promittente oritur comparatione pauperis, sed tota obligatio est comparatione Dei: esto in pauperis cedat vtilitatem. Vndè nulla alia via potest pauper obligationem remittere, nisi vel condonando promis sum: vel nolendo illud acceptare.

PROBL. LVII.

Iuramentum soluendi ea, quæ ludo vetito sunt acquisita, vel quæ in Hispania in ludo ad creditum acquiruntur: potest, & non potest Episcopus relaxare.

1120 REcolo, duplicem in genere es se relaxationis causam: aliam, quæ bonum commune directè respicit: aliam, quæ pœnam creditoris. Bonum commune directè respicit, si obseruatio iuramenti bono communi obstet: verbi gratiâ si quis iuras set, non denunciare, non accusare, non contra testari: hæc enim iuramenta obstant rectæ administrationi, quia obstant, ne crimina detegantur. Quare à quolibet authoritatem Episcopalem habente relaxari pos sunt. Imò crediderim, regulariter nulla relaxatione indigere, vtpotè nullam inducentia obligationem. Ad hanc causam reducuntur omnia iuramenta cadentia super contractus lege prohibitos: præstat enim sufficientem relaxationis causam legis transgres sio, si fortè neces saria fuerit; nam iuramentum licitum & obligatorium es se non pos se as sero, nisi promis sionem validam confirmet: aut in vexationis redemptionem apponatur. Hinc quæsierim, num iuramentum solnendi ea, quæ ludo vetito sunt acquisita, vel quæ in Hispania in ludo ad creditum acquiruntur, pos sit Episcopus relaxare?

1121 Minimè potest. Quia ex communiori sententia non tenetur recipiens hanc pecuniam restituere. Er gò nullam turpitudinem committit: Ergò nullam præbet causam relaxationi. Sic Sanchez *libr. 1. de sponsal. d. 31. numer. 2.*

1122 Potest planè. Quia iuramentum id est in legis faudem emis sum, & turpitudinem continet aduersùs leges, saltem cum de facto acceptatur. Ita aliis relatis. Gutier. *part. 1. de iurament. confirmat. cap. 53. num. 8.* & probabile reputat Sanchez *l. 3. sum. cap. 21. num. 10. & l. . de sponsal. d. 32. num. 24.* plures Doctores pro hacparte adducit Palaus *tom. 5. tract. 14. d. 3. punct. 3. num. 3.*

1123 Non solùm hoc probabilius existimo, sed credo, hoc iuramentum relaxatione non indigere, quia super materiam indebitam cadit. *Leges* enim *Castellæ 8. & 9. titul. 7. l. 8. recopil.* ita has promis siones, & obligationes prohibent, vt prorsus irritas, ac nullus faciant: ibi. *Damos por ningunas quales quier obligaciones, scripturas, promes sas, que las tales personas a cerca de esto hicieren.* Ex quibus verbis manifestè efficitur, recipientem sic acquisita retinere non pos se: obligatúmque es se, si recipiat, restituere. Quia alienum recipi non potest, nisi debeatur. At vi illius promis sionis non debetur eo ludo acquisitum, cum promis sio nulla: Ergò recipi non potest. Deindè iuramentum de illa solutione facienda nullum est; quia est de actu quodam vano, ac inutili, neque ex redemptione vexationis honestato. Lege Vasquium *opusc. de testam. cap. 3. dub. 2. num. 4.*

PROBL. LVIII.

Relaxatio Iuramenti potest, & non potest concedi, cum turpitudo versatur in modo exequendi iuramentum, non in re iurata.

1124 P *Roblem.* proximo dixi, secundam causam, ob quam iuramentum pos sit relaxari es se turpitudinem eius, cui præstitum est, vel quia inique exegit, vel quia delictum commisit dignum priuatione iuris acquisiti; pertinet enim ad bonum Ecclesiæ delicta punire s & iniustitias tollere, fraudésque remouere: Et quidem pos se relaxari iuramentum in delicti commis si pœnam nullus est qui non sciat. Relaxari autẽ pos se, quia iniquè est extortum patet. Quia nul, lum ius parti, in cuius vtilitatem cedit, acquiritur, **[148]** sed solùm Deo. Potest ergò Dei vices gerens obligationem remittere, ne iniustus ex iustitia facta commodum as sequatur, néve iurans iniustè diuexetur. Quod verum puto, etiam si curpitudo non sit commis sa à creditore, sed ab alio tertio. Quia iam tertius iniustitiam perpetrat, & iurans iniustè vexatur, quæ est potis sima huius relaxationis causa. Hanc relaxationem concedere potest Episcopus, & qui potestatem quasi Episco palem habent. His positis quæsierim, num relaxatio pos sit concedi, cum turpitudo versatur in modo exigendi iuramentum, non in re iurata: vt contingit, quandò creditor debitorem cogit metu, vi vel fraude iurare debitum legitimum soluturum.

1125 Non potest concedi relaxatio. Quia cum debitum sit legitimum materia est apta, vt pos sit iuramento obfirmari: & licet inmodo iniustitia adsuerit, tenet in re iurata promis sio, cuius relaxatio iam creditoris cedit in in commodum. Sic aliqui, quos, presto nomine memorat Palaus *tom. 3. tra. 14. d. 3. punct. 3. num. 5.*

1126 Potest planè huiusmodi relaxatio concedi. Quia in petitione illius iuramenti creditori intulit iniuriam Debitori, & consequentèt tenetur, illam, quod fieri pos sit, reparare. At nulla alia via aptiori reparari valet, quam remis sione iuramenti. Ergò. Ità Palaus *citat.*

1127 Idem iudico, adiiciens si ipse creditor illius iuramenti non procuret ad satisfactionem illatæ iniuriæ relaxationem, id ex efficio debere Prælatum exerere. Nam certis simum est, quoties superior cogere potest creditorem ad remittendum iuramentum, pos se ipsum id remittere. Ad hæc, satis bono communi expediet huiusmodi concedere relaxationem, ne iniustè vexantes effectum suæ iniquitatis obtineant: & ne vexati sinè causa grauentur. Mecum Suar. *l. 2. de iuram. cap. 41. num. 51.*

PROBL. LIX.

Concedi potest, & concedi non potest ab Episcopo relaxatio Iuramenti si metu leui extortum sit.

1128 COncedi non potest. Quia *c. si verò, de iu reiur. &c. verum, eodem tit.* de grauis simo metu fit mentio, qui debet iuramento addici, vt valeat Episcopus id relaxare: Sic multi Doctores relati à Santio *l. 4. de matr. d. 20. n. 9.*

1129 Potest concedi relaxatio. Quià iuramentum metu etiam leui factum spontè non præstatur, & spontaneum consensum requirit iuramentum, vt relaxari non pos sit, *c. si licitè, &c. Accepta, de restitut. spoliator. & Authent Sacramenta puberum. C. si aduersus venditionem.* Ita alij plures relati à Santio *vbi suprà.*

1130 Porrò doctis simus Pater eos sic, me annuente, conciliat. Vt negatiua sententia procedat in foro externo: eo quod in eo non admittatur rescis sio contractus ex metu leui. Secunda vero procedat in conscientiæ foro, quia ad est turpitudo ex parte recipientis taliter, quod in illo foro nequit sic metum incutiens retinere ea via acquisita, sed obligatus est restituere, sicut si metus grauis es set incursus. Consonat Suar. *l. 2. de iuramen. cap. 41. num. 19.* Addiderim esto hoc verum sit, nihilominus etiam in foto externo dari huus iuramenti relaxationem, quando non ad petitionem partis Iudex procedit, sed ex officio. Tunc enim conuenientis simum est, hanc relaxationem concedere, ne iniustitiæ etiam leuis sima sortiantur effectum. Sic Palaus *to. 3. tra. 14. d. 3. punct. 3. num. 6.*

PROBL. LX.

Præfata Iuramenta inique extorta pos sunt, & non pos sunt post commis sum periuriam relaxari.

1131 COncedenda non est huiusmodi relaxatio, neque pars potest remittere post quam altera pars incidit in periurium. Quia *cap. Quià frustra 14. de vsur.* dicitur: *Frustrà legis auxilium inuocat, qui committit in legem.* Qui ergo committit in legem iuramenti frustra petit illius relaxationem. Ità Cardin. *c. Debitores. de iureiur. fine. Imola ibi, num. 8.* Abbas *c. 1. eodem tit. num. 3. & ibi Felin. num. 28.* Federic. Senes. Anchar. & alij, quos sequitur Couar. *de pactis p. 2. §. 3. num. 2.*

1132 Potest planè concedi huiusmodi relaxatio iuramenti inique extorti post commis sum periurium non solùm in foro conscientiæ, sed etiam in externo foro. Quia ex commis so periurio non tollitur potestas in relaxante. Non enim turpitudo alterius superiori ob es se poterat. Ergò poterit relaxare, ac si nullum es set commis sum periurium. Ità Sanch. *l. 1. de spons. d. 32. num. 16.* Suar. *l. 2. de iuram. cap. 41. nu. 22.* & alij apud ipsos. Hos sequitur Palaus *to. 3. tr. 14. d. 3. pun. 3. n. 7.*

1133 Hanc partem probabiliorem es se reor, nec obstare illud *capitis Quia frustrà.* Fateor enim vti legis beneficio, qui committit in legem: qualitèr committit vsurarius, qui virtute literarum recuperare sibi debita intendit, & tamen non vult ipse restituere, quæ debet. Hic enim von vtitur beneficio literarum ad excutiendum peccaum, sed ad perseuerandum in illo. At postulans iuramenti relaxationem commis so periurio, intendit peccatum excutere: imò quando eam petit, non perseuerat in periurij peccato: & consequenter non committit in legem, etiamsi in illam commiserit. Quia vt bene docet Suarius *numer. 23.* obligatio soluendi non ita vrget pro singulis momentis, quin pos sit quis & dolere de iuramenti transgres sione, & proponere illam, non amplius perpetrare, vel soluendo, vel sinè mora quærendo iuramenti relaxationem. Quarè dum illam quærit, periurium non committit. Quia iuramentum semper intelligitur factum sub conditione petendi relaxationem, si causa subsit. Addo nulla lege periurium reddi incapacem talis relaxationis. Licet enim propter commis sum periurium

puniri pos sit non tamen inuenitur punitus in relaxationis denegatione. Cur ergo id est affirmandum.

[149] PROBL. LXI.

Potest, & non potest contractus rescindi, & relaxatio Iuramenti obtineri etiam ob enormißimam læsionem, si Iuramento præstino fuerit ille geminatus.

1134 SVppono, non es se locum rescis sioni contractus, nec relaxationi iuramenti ob enormẽ, vel enormis simam læsionem in contractibus gratuitis; sed solùm in reciprocis, vbi interuenit, *do, vt des: Facio, vt facias.* Quia donator clare intelligit, se læsum es se in tota illa quantitate, & sciens vult, id beneficium in alium conferre. Sanch. *l. 3. sum. c. 21. num. 19.* Quæsierim ergò, an pos sit rescindi contractus, & relaxatio iuramenti obtineri, etiam ob enormis simam læsionem, si iuramento præstito, fuerit geminatus?

1135 Minimè potest. Quia vt præscribit *Authen tica, Siuè a me, & lex si mulier. C. Ad Senatusconsultum Velleianum,* quamvis mulier fideiubendo pro alio obligari non pos sit, qui ei competat exceptio Velleiani: si tamen in eadem causa bis se obligauerit, tenet obligatio & ces sat exceptio. Sic videtur dicendum in contractibus iuratis. Nam minor, vel maior iurant contractum: esto minori competat exceptio *l. 2. C. de rescindenda vendit.* ratione enormis læsionis: & maiori exceptio læsionis enormis simæ: si tamen geminent obligationem, ces sabit exceptio, ac iuramenti relaxatio. Sic Decius *conf. 181.* Couar. *de pactis p. 3. §. 4. num. 6. concl. 8.*

1136 ob geminatam obligationem etiam cum biennij interuallo, iurans non priuatur potestate petendi rescis sionem contractus, & iuramenti relaxationem illis in casibus, in quibus aliàs peterè poterat. Quia nullibi cauetur talis effectus: & cum fraudibus faueat, non est absque claro fundamento as serendus. Ità Palaus *tom. 3. tract. 14. d. 3. punct. 4. num. 7.* Burgos de Pax *cons. 28. num. 22.* aliis relatis.

1137 Hoc verius existimo, nec ex legibus *siue à me, & si multier* desumio pos se argtumentum. Tum quia illa decisio est specialis in illo casu. Tùm quia est ratio diuersa. Nam in contractu fideius sionis mulieris, de se nulla est deceptio, neque ob deceptionem conceditur: exceptio Velliani; sed ob mulieris fragilitatem, & imbecillitatem. At in læsione enormi & enormis simo deceptio est, & defectus consensus: & ob eam causam rescis sio contractus, & relaxatio iuramenti conceditur. Ergo quantumvis obligatio multiplicetur, non impediet hanc rescis sionem, & relaxationem. Neque enim æquum erat, ob repetitam iniuriam priuari deceptum iuresibi conces so reparandi deceptionem; potius quidem ob deceptionem geminatam celerius relaxatio iuramenti, & contractus rescis sio est concedenda.

PROBL. LXII.

In illis casibus, in quibus ob læsionem enormem, aut enormissimam potest quis agere ad rescissionem contractus, aut preij supplementum: indiget, & non indiget Iuramenti relaxatione.

1138 NOn indiget, & potest agere non obstante iuramento. Quia ea de causa in illis casibus quis agere potest, quia non censetur iuramentum ad illos casus se extendere: censetur enim ille iurare, se perseueraturum in contractu, dummodo læsus grauiter, aut grauis simè non fuerit: Ergò etiamsi agat absque iuramenti relaxatione, id non violabit. Porrò ea de causa minor, qui expres sè iurauit stare contractui, illique non contrauenire ratione minoris ætatis: potest absque relaxatione iuramenti contrauenire ob enormem læsionem; quia ob hanc causam non censetur iuras se non contrauenire: sed idem præsumitur de minore absolutè iurante, & de maiore, comparatione læsionis enormis simè: Ergò in omnibus his casibus nulla est neces sasria iuramenti relaxatio. Sic Rolandus à Valle *consil. 59. num. 27. l. 1. & consil. 60. num. 68. l. 4.* & plures relati ab Arias Pinelo, Couarruuias, & Gutier. *allegandis.*

1139 Indiget iuramneit relazatione, vt ad contractus rescis sionem agere pos sit quis ex læsione enormi, si sit minor, & ex læsione enormis sima, si sit maior. Quia iuran stare contractui, videtur iuras se, nunquam contraueniore, dum iuramentum non fuerit relaxatum Ità Arias Pinel. *repetit. legis 2. C. de rescindenda vendit. p. 1. cap. 1. num. 8.* Guiter. *in Authent. sacramenta puberum. num 96.* Couar. *de pactis p. 3. §. 4. & p. . de iuram. cap. 26. num. 6.* Matien. *l. 5. recopil. tit. 11. leg. 1. glos. 8. num. 51.* Padilla *lege 2. num. 32.* Sanch. *l. 3. sum. cap. num. 18. & 28.*

1140 Ego quidem vnam & alteram sententiam conciliabo, as serens, primam in foro interno procedere, secundam verò in externo. Nam cum in foro interno veritas spectetur, & præ sumptiones ces sent: si iurans certus est, se enormiter, vel enormis simè læsum es se: poterit ad rescis sionem contractus, vel pretij supplementum, non obstante iuramento, procedere; quia non censetur iis renuncias se. At in externo feto cum præsumptiones ibi locum habeantquam sic iurantes permitti pos sunt agere ad contractus rescis sionem, quin iuramentum ad effectum agendi relaxetur. Quia cum intentat quis contractum resciendere, non constat in illo fero de læsione: & consequenter non constat ces sare iuramenti obligationem: Ergò est concedenda iuramenti relaxatio: sin minus impedietur actio ob periurij periculum. Sic meus Ferdinand. de Castro *tom. 3. tract. 14. d. 3. pun. 4. num. 11.*

[150] PROBL. LXIII.

Si Iuramenti relaxatio non in totum, sed solùm ad effectum agendi, vel excipiendi concedatur: neces sariò pars debet, & non debet citari.

1141 REquiri potest ad hanc iuramenti relaxationem concedendam citatio partis, cuius interst, nempè illius, in cuius gratiam iuramentum est præstitum. Et quidem si relaxatio es set in integrum concedenda, ita vt in totum extingueret iuramenti obligationem: omnes Doctores censent fieri non pos se absque partis citatione. Quia conces sa hac relaxatione, simul contractus rescinditur, & iurans liber ab obligatione declaratur. Quod fieri absque citatione partis, es set sententiam ferre contra partem inauditam: Quod est absurdum. Quæsierim verò, nùm si relaxatio non in totum, sed solummodò ad effectum agendi, vel excipiendi concedatur debeat neces sario pars citari?

1142 Debet profectò. Quià citatio necefsaria est, quoties tractatur de alterius præiudicio *c. 1. de causa pos ses sionis, & propriet. Clement. Pæstoralis de re iudic. & leg. de vno quoque, ff. de re iudic.* sed in hac relaxatione agitur de partis præiudicio, cum molestetur vocatione, & obligatione iustificandi contractum: Ergo absque eius citatione fieri non potest. Sic Felin. *cap. 1. n. 23. de iureiur.* Paz *in pract. to. 2. prælud. 2. n. 38.* Didac. Perez *in lege 1. tit. 2. l. 3. ordinam. col. 824. quæst. 16.*

1143 Non debet neces sariò pars citari. Quià hanc relaxationem Prælatus concedere ex officio potest, eo solum, quod summarie probatum fuerit, iniustitiam in contractu interuenis se: vt multi Doctores fatentur *ad c. 1. de iureiur.* sed in his, quæ Prælatus ex officio facere potest, quæque plenam probationem non exigunt, citatio neces saria non est: Ergò itèm hæc citatio ad nullum effectum vtilis es st potest: si. quidem pars consentire non tenetur in relaxatione: imò potius, ipsa dis sentiente, conceditur, vt in iudicio examinetur contractus, & inuentus iniustus, rescindatur: sin minus iurans tanquam calumniosus condemnetur, & soluat expensas, quas altera pars litigando, & contractum defendendo, fecit. Ità Courar. *l. 1. variar. cap. 4. n. 6.* Gutier. *in Authent. Sacramenta puberum, n. 112.* Sanch. *l. 3. sum. cap. 21. num. 28.* Pala. *tom. 3. tr. 14. d. 3. pun. 5. num. 4.*

1144 Hoc verius es se reor. Quia ex omis sione citationis parum, aut nihil præiudicatur ei, in cuius gratiam illud iuramentum fuit emis sum.

PROBL. LXIV.

Iudex sæcularis potest, & non potest cognoscere de nullitate relaxationis Iuramenti ab Ecclesiastico Iudice conces sæ.

1145 PRæmitto, Iudicem Ecclesiasticum solummodo pos se iuramenti relaxarionem gerere: nullum autem sæcularem Prælatum es se, qui propriam relaxationem concedere valeat. Quia hæc conces sio est actus spiritualis iurisdictionis, cuius sæcularis est incapax. Est enim directa vinculi iuramenti remis sio nomine Dei. Suar. *l. 2. de iuram. c. 14. n. 16.* At licet relaxationem propriam concedere non valeat, potest tamen nomine partis obligationem remittere. Nam si sæcularis Princeps potest cogeresubditum, vt iuramenti obligationem remittat, & ipse, nolente subdito, remittere poterit; quia superior supplere potest consensum, quem subditus tenetur præstare. Vt autem superior laicus subditum compellat ad iuramenti remis sionem vel ipse nomine subditi remittat, debet prius probare, in illo iuramento ex

parte recipientis turpitudinem interuenis se, & rem per iuramentum promis sam ad iudicium sæculare pertinere. Nam si dubium sit, an in iuramento adfuerit turpitudo, vel rei promis sæ cognitio ad iudicium sæculare non spectat: potestas laica remittere iuramentum minimè poterit. Sanch. *l. 3. sum. cap. 22. nu. 1. & 15.* Hæc tamen condonatio, seu iuramenti remis sio neces sario facienda est à superiore ipsius, cui est iuratum. Siquidem condonatione hac exercetur in ipsum iurisdictio, loco ipsius obligationem condonando. Molina *tom. 1. de de iust. d. 149.* Moneo tamen, condonationem hanc absolutam iuramenti fieri non pos se à laica, nec Ecclesiastica potestate absque partis citatione. Siquidem omninò ab obligatione iuramenti liberat, & contractum dis soluit. At si remis sio iuramenti non es set absoluta, sed limitata, nempè ad effectum agendi: partis citatio neces saria non est, vt suprà vidimus. Lubet autem inquirere, num Iudex sæcularis cognoscere pos sit de nullitate relaxationis iuramenti ab Ecclesiastico Iudice conces sæ?

1146 Potest quidem, si relaxatio ab Ecclesiastico Iudice conces sa sit euidenter nulla, vel iniqua Quia huiusmodi potestati annuere videtur Ecclesia, ne iniustitia vlla geratur. Sic Felinus *ad cap. 1. de iureiur. num. 12. & ad cap. 2. numer. 3. de spons.* Paz *in sua pract. p. 2. num. 28.* Sanch. *l. 2. sum. cap. 22. num. 4.*

1147 Minimè potest. Quia *c. fin. de exception. in 6.* dicitur, Iudicem sæcularem debere sequi Iudicis Ecclesiastici sententiam: Ergo non potest de relaxationis nullitate cognoscere. Ità idem Felin. *c. 2. n. 3. de c. 2. n. 3. de sponsal.*

1148 Primam sententiam veriorem es se iudico, si cautè intelligatur. Nam si nullitas vel iniquitas relaxationis non appareat: sed probatione, & examine indigeat, minime admiserim pos se sæcularem tali relaxatione cognoscere: ne sæcularis Iudex superior fieri Ecclesiasticæ potestati videatur. Quando autem euidenter apparet nullitas, vel iniquitas, nec sit neces saria examinatio, non obstat *caput* illud *fin.* Debet enim Iudex sæcularis sequi sententiam Ecclesiastici Iudicis, quando euidenter non constat iniquam. Sic textum Felinus exponit, citans Ancharanum.

[151] *DE VOTO.* CAPVT XX.

Circa Voti es sentiam.

PROBL. LXV.

Propositum exequendirem honestam, sufficit, & non sufficit ad Votum.

1149 VIdimvs *sect. 1.* Votum es se *Pro mis sionem deliberatam, & spontaneam Deofactam de meliori bono.* Verùm an promis sio hæc neces saria sit, vel solùm propositum exequendi rem honestam & de meliori bono sufficiat, quæsierim? Sufficit plane. Quia hoc propositum obligationem inducit. Quod probat textus *in cap. qui bona 17. quæst. 1.* vbi Magnus Gregorius inquit: *Qui bona agunt, si meliora agere deliberent, & post deliberata non faciunt, licèt in prioribus bonis perseuerent, in conspectu tamen Dei ceciderunt ex deliberatione.* Sed cadere

in Dei conspectu, est culpam coram illo committere saltem leuem *Prouerb. 24. Septies in die cadit iustus.* Ergò propositum inducit obligationem. Et quia ipso quo quis in gratiam Dei bonum faciendum proposuit, obligatur illud exequi, nè inconstantiæ, infidelitatis, & mendacij arguatur. Sic Canonistæ cum Glos sa *ad cap. Literarum, de voto, v. proponens, & cap. Consulti, &c. Statuimus, de Regular.* fauet Palud. *in 4. dist. 38. quæst. 1. art. 1. num. 11.* D. Antonin. *part. 2. tit. 11. cap. 2.* & alij plures relati à Gutier. *l. 2. qq. Canonic. cap. 22. n. 32.*

1150 Minimè sufficit solum propositum quamvis absolutum, & efficax. Quia non inducit obligationem, quæ ad votum neces sariò requiritur. Hæc námque obligatio nasci debet ex aliqua lege extrinseca imponente obligationem omnibus illis, qui de bono aliquo faciendo bonum propositum conceperint: vel ex propria voluntate proponentium: vel ex ipsius propositi natura. At ex nullo capite hæc obligatio nascitur. Non quidem ex lege: nulla enim talis ostendi potest. Non ex propria proponentium voluntate: cum hæc solùm sit faciẽdi quod proponunt; non tamen se obligandi. Neque ex natura ipsius propositi. Aliàs si quis proponeret firmiter diuina præcepta seruare duplici peccato inficeretur, quodlibet propositum violando, vno aduersus præceptum violatum, altero aduersus obligationem proposito inductam. Ita Syluest. *verb. Votum 1. quæst. 2.* Nauar. *cap. 12. sum. num. 26.* Bonac. *tom. 2. d. 4. quæst. 2. pun. 1.* Les si. *lib. 2. cap. 40. dub. 4. num. 21.* Suar. *lib. 1. de voto, cap. 2. num. 3.* Sanch. *l. 4. sum. cap. 2. num. 20.* Valent. *2. 2. d. 6. quæst. 6. punct. 1.* Palaus *tom. 3. tract. 15. d. 1. punct. 2. num. 2.* Couar. *de pactis, p. 1. §. 3. n. 12.* Gutier. *l. 2. qq. Canen. c. 22. n. 32.*

1151 Hoc mihi certum. Quia si aliquod Euangelicum consilium seruare proponerem: verbi gratiâ eleemosynam elargiri, vel audire Mis sam singulis diebus, & hæc omitterem: grauiter delinquerem, grauis enim est materia si facto voto omitteretur. Ergò si propositum hanc similem obligationem inducit, illius transgres sio lethalis erit. Quæ omnia obsurda es se quis dubitet? Igitur concludo, propositum ex se nullam inducere obligationem, & consequenter ad votum non sufficere.

PROBL. XLVI.

Si promis sio est absque animo exequendi rem promis sam, constituit, & non constituit Votum.

1152 REcolo, tripliciter pos se contingere simulationem. Primò si quis promittat verbo tenus, & non animo. Secundò si promittat animo promittendi, sed non animo se obligandi executioni. Tertiò, si promittat animo se obligandi, sed non animo exequendi rem promis sam. Verùm posita prima, & secunda simulatione, voti obligatio impediri verius est. Quia ea simulatione posita solùm quoad apparentiam est promis sio. At si de tertia simulatione loquamur, quæ consistit indefectu intentionis exequendi rem primis sam, quæsierim, num huiusmodi promis sio votum constituat?

1153 Non constituit, sed hæc simulatio voto obstat. Quia D. Thom. *2. 2. quæst. 88. art. 1.* fatur, ad votum tria requiri, deliberationem voluntatis, propositum, & promis sionem. Propositum, inquam, non tantùm se obligandi, sed etiam rem promis sam exequendi Et quia illud est de es sentia voti, quod est de es sentia promis sionis: sed de es sentia promis sionis

non solùm est obligatio faciendi rem promis sam, sed etiam propositum illam gerendi: Non enim promittere quis potest, quin significet, se animum habere, rem promis sam agendi. Ergò in promis sione hic animus includitur, & consequenter in voto. Sic Valent. *2. 2. d. 6. quæst. 6. punct. 1.*

1154 Constituit quidem, nec huiusmodi simulatio voto obstat. Quia executio operis promis si, & obligatio ad illud sunt distincta, vt per se patet. Ergo potest ades se animus amplectendi obligationem, quin adsit animus exequendi promis sum: Ergò potest es se promis sio absque animo promis sum exequendi: nam promis sio in animo suscipiendi obligationem consistit. Id confirmatur emptionis ac venditionis exemplo: qui contractus validi es se pos sunt absque animo traditionis. Quia illa comtractus non in traditione, sed in obligatione ad traditionem consistunt. Cum ergò votum non in executione rei promis sæ sed in obligatione illam exequendi consistat, potest absque dubio es se, quin animus executionis adsit, modo adsit animus obligationis. Ità Suar. *l. 1. de voto, cap. 4. num. 3.* Sanch. *l. 1. de spons. d. 9. & l. 4. sum. cap. 1. num. 23.* Azor. *part. 1. l. 11. cap. 12. quæstion. 9.* Les si. *l. 1. cap. 40. dub. 1. num. 7.* Bonac. *tom. 2. d. 4. quæst. 2. punct. 2. num. 2.* & alij apud ipsos.

1155 **[152]** Fateor, me non inuenis se alium Auctorem, qui P. Valentiæ sententiæ in terminis hæresceret: eam tamen satis probabitem es se ratus, contrariam longè es se probabiliorem existimo. An non præcipere quis subdito potest aliquod opus, quin voluntatem habeat, vt illud exequatur? Certè id manifestat præceptum Abrahæ impositum de filio sacrificando: in quo Deus voluntatem habuit obligandi Abrahamum ad Sacrificium: non tamen voluntatem habuit, vt Sacrificium executioni mandaretur: Ergò similiter quis poterit obligationem sibi imponere ex voto ad aliquid gerendum, quin voluntatem habeat illud exequendi. An non qui Sacros Ordines suscipiunt in concubinatu persistendo, voto castitatis tenentur, tametsi animo eam seruandi caruerint? Profectò pro voto licitè faciendo, propositum gerendi rem promis sam requiritur. At pro voti es sentia, & valore, sufficit propositum faciendi votum, & super se obligationem inducendi.

PROBL. LXVII.

Sufficit ad votum, & non sufficit ea deliberatio seu libertas, quæ ad peccatum lethale sufficit.

1156 REquiri ad votum libertatem est certum. Quia est lex, quam sibi vouens imponit. Quæ autem libertas neces saria sit, & sufficiat, haud satis exploratum. Quæsierim igitur, an ad votum sufficiat libertas, quæ ad lethale sufficit peccatum?

1157 Minimè sufficit. Quia cum deliberatione, quæ ad peccatum sufficiens est compatitur leuis consideratio in vouendo, & consequenter Dei offensio: qualis adest, cum calore iracundię, aliáve pas sione percitus quis votum emittit: Ergò non sufficit ad votum. Nam voto colitur diuinas Maiestas, non offenditur. Et quia in votis sic emis sis adest transgres sionis periculum. Non ergò censendus est Deus, ea admittere. Sic nonuulli memorati à Santio *citando.*

1158 Ea libertas quæ ad lethale peccatum sufficit, sufficit ad votum. Quia libertas sufficiẽs, vt diabolo deuincti simus, sufficere debet vt Deo obstringamur. Aliàs si ad votum requisita es set ea matura, & exacta deliberatio, quæ omnem circumstantiam conuenientiæ, &

disconuenientiæ in vouendo ponderaret, nullus ferè es set, qui verum Votum emitteret. Sufficit ergò ea deliberatio, quæ ad meritum & demeritum sufficiens es se videbitur: Ità D. Thom. & alij antiquiores, quos sequuntur Nauar, *sum. cap. 12. nu. 24.* Valent. *2. 2. d. 6. quæst. 6. punct. 1.* Sanch. *lib. 4. sum. cap. 1. num. 2.* Azor. *tom. 1. l. 11. cap. 12. quæst. 3.* Suar *lib. 1. de voto, cap. 6. num. 4. & 8.* Les si. *lib. 2. cap. 40. dub. 1. num. 2.* Palaus *tom. 3. tractat. 16. d. 1. punct. 4. numero 2.*

1159 Hanc sententiam veram vnicè puto. Quam videor decidi *in cap. Sicut nobis, de Regular.* Vbi ad Votum obligatur, qui maximè pres sus infirmitate illud emisit: sed non est credendum, tunc ades se ita perfectam deliberationem, vt omnia rimetur. Idem colligo ex *cap. Veniens, de Voto.* vbi Votum commutatur, quia in puerili ætate absque plena deliberatione fuit emis sum. Et in *cap. surt qui opes 17. quæst. 4.* qui opes quasdam Ecclesiæ contulerunt tumultuario mentis impolsu de temeritate taxantur: sed Sacrilegi iudicantur, si reuocent donationem. Profectò eorum factum ex calore iracundiæ, & absque matura, ac perfecta deliberatione peccatum est: sed non indèsequitur, Votum non es se. Quia solùm extrinsecè, & in circumstantia vitiatur, non in substantia.

PROBL. LXVIII.

Spectato iure naturæ, metus incus sus etiam iustè ad extorquendum Votum illud annullat, & non annullat illud.

1160 REcolo ex *sect. 1.* metum alium es se grauem, alium leuem; alium prouenientem à Deo, seu à causis naturalibus, alium ab extrinseco illatum tùm iustè, tùm iniustè; alium illatum ad extorquendum Votum, alium non. Si metus à Deo seu à causis naturalibus proueniat, aliquis verò vt malum euitet, vouet, Votum validum est tam iure naturæ, quam Ecclesiastico. Quia estò per simplicem affectum nollet Votum facere, si alia via vitare malum illud pos set: at quia censet vel id es se impos sibile, vel difficillimum: prudenti consideratione Votum eligit, vt medium ad malum vitandum: Valet ergò Votum Idem dixerim, cum ab extrinseco metus sit incus sus siuè iustè, siue iniustè: si tamen incus sum non est ad extorquendum Votum. Quia est eadem ratio, cum eo casu liberè quis as sumat Votum, vt medium aptum ad malum vitandum. Quod medium Deo gratum est, licèt occasio illius ei sit ingrata. Difficultas itaque est, num metus incus sus ad Votum ipsum extorquendum, id annullet? Et quæstio procedere potest de nullitate spectato iure naturæ, vel Ecclesiastico. Item de metu iustè, vel iniustè incus so: ac denique de metu graui, & leui.

1161 Portò spectato iure naturæ metus grauis incus sus etiam iustè, ad extorquendum Votum, illud annullat. Quia votum ob eius perfectionem illius extrinsecæ coactionis est incapax. Quarè etsi aliquis habeat potestatem minandi accusationem, vel mortem: nunquam tamen potestatem habet, minandi ea ad Votum extorquendum. Sic Manu. *tom. 2. sum. cap. 93. num. 3. & 5.* Ludouic. Lopez *part. 1. Instruct. cap. 45.* Vega. *tom. 2. sum. cap. 129. casu 17.* Et satis probabile putat Sanchez *lib. 4. de matrimon. d. 13. numer. 1. & 2. & l. 4. sum. capit. 3. num. 20.*

1162 Ob nullum metum iustè incus sum Votum, iure naturæ spectato, annullatur. Quia postulans Votum huiusmodi metu illato, potius censendus est Votum offerre vt medium ad vitandum malum ortum ex natura delicti, aut aliàs: quàm metum inferre. Quę ratio procedit, etiam si ad profes sionem, vel matrimonium cogat; quia in hac petitione nulla est coactio, sed potius oblatio cuiusdam Beneficij, vel remedij mali imminentis. Ità Sa *v. Votum, n. 8.* Suar. *l. 1. de Voto, cap. 7. num. 16.* Bonac. *tom. 2. d. 4. q. 2. punct. 3. §. 1. n. 7.* Les si. *l. 2. cap. 40. dub. 3. nu. 15.* Sanch. *lib. 4. sum. cap. 3. num. 21.*

1163 **[153]** Certe probabilius duco, id votum es se validum, siuè simplex sit, siuè solemne. Quia quoties metus damni delicto debiti alicui incutitur, tunc potius censetur metus ille oriri ex lege, & natura delicti, & proindè ab intrinseco, quam ab extrinseco incuti: eo quod intrà illum sit iusta timendi causa, radixque timoris. Quare id malum minans, non censetur metum inferre, sed potius metus iam ex delicto conceptum auferre, offerendo immunitatem si voueat. Prætereà quia nulla irrogatur iniuria, nec aliqua simoniæ labes admittiur offerendo delicti veniam, dummodo delinquens Religionem (verbi gratiâ) voueat.

PROBL. LXIX.

Metus granis, seu cadens in constantem vtrum, iniustè incus sus causa extorquendi voti: illud irritat, & illud non irritat, iure naturali spectato.

1164 IVre diuino naturali irritatur. Quia *cap. 1. de his quæ vi.* non irritatur profes sio eo metu extorra, sed tanquam irrita declaratur: & nullus textus eam irritans inuenitur: Ergò supponit, eam es se iure naturali irritam. Et quia spontaneum militem diliget Deus, nec promis sionem coactam acceptat; nam cum votum sit Religionis actus, ad quam solùm spon taneum spectat obsequium, petit neces sario materiam spontè oblatam. Sic Soctus *l. 7. de iust. q. 2. a. 1. ad. 2. & l. 8. q. 1. art. 7.* & aliqui, Neoterici. Et in simili, nempè in matrimonio tali metu inito tenent multi alij, quos Sanch. *l. 4. de matrim. d. 14. num. 1.* refert, & *l. 4. cap. 3. num. 8.* hanc sententiam satis es se probabilem profitetur.

1165 Non irritatur iure diuino naturali, sed solo Ecclesiastico. Quia stando in iure naturæ ea deliberatio exigitur, ac sufficit ad voti valorem, quæ exigitur, & sufficit ad lethale piaculum (*vt Probl.* proximo vidimus) At hæc inuenitur cum tali metu; si quis enim eo metu coactus fornicaretur, mortaliter delinqueret. Ità Azor. *p. 1. l. 11. cap. 15. q. 6.* Bonac. *tom. 2. d. 4. q. 2. pun. 3. §. 1. num. 6.* Suar. l. 1. *de voto, cap. 7. num. 12.* Sanch. *l. 1. sum. cap. 3. num. 9.* Les si. *l. 2. cap. 40. dub. 3. num. 18.* Basil. *l. 7. de impedim. ord. cap. 29. num. 5.* Palaus *tom. 3. tract. 15. d. 1. pun. 5. num. 6.*

1166 Cum his opinor. Quia neque ex iniuria, neque ex defectu liberatatis potest votum iure naturæ annullari: Ergo nullo ex capite. Antecedens probo quo ad libertatis defectum. Talis namque metus non tollit libertatem sufficientem ad meritum & demeritum: sed pos sunt cum illo opera bona ac mala compati-Ergo non tollit, vt sic coactus valide vouere valeat. Deindè diminutio libertatis æqus prouenit ex metu iustu, ac ex metu intatem ad votum requisitam, nec illam metus iniustus debet impedire. Et hinc infertur non impediri voti valorem ex iniuria. Nam iniuria commis sa in tantum impedire voti valorem poterat,

quatenum impediret, causas illius ades se, nempè deliberationem ex parte vouentis, & honestatem rei: promis sæ. Cum ergò hæc non impediantur, neque voti volor impeditur.

PROBL. LXX:

Votum metu coactum irritum est, & non est irritum Ecclesiastico iure.

1167 COnstat irritum non es se iure naturæ, restar discutiendum, num Ecclesiastico iure sit irritum; Omnia vota metu graui facta iure Ecclesiastico sunt irrita. Quia *cap. 1. De his, quæ vi.* de puella metu mortis à marito compulsa profes sionem emittere, & postea, mortuo marito, matrimonium contrahente, inquit Pontifex, debere compelli ad Religionem, si non constiterit, ex graui metu consensis se, nec liberè ratificas se. Ergò à contrario si consterit graui metu consensis se, nec liberè ratificas se: ad Religionem non erit compellenda. Supponit ergo Pontifex metum grauem profes sionem irritare. Cum ergò eadem ratio in reliquis votis es se videatur, omnia vota dicenla sunt irrita Sic Sotus *l. 7. de iustit. q. 1. art. 1.* Valent. *2. 2. 6. q. 6. pun. 4.* Nauar. *cap. 2. sum. num. 52.* Azor. *p. 1. l. 11. cap. 15. q. 7.* Sanch. *l. 4. sum. cap. 3. num. 12.* Les si. *l. 1. cap. 40. dub. 3. num. 18.*

1168 Nullum votum metu graui emis sum irritum est iure Ecclesiastico, sed relaxandum venit. Quia nullibi constat, ius positiuum vllũ votum irritare. Ergo non est as serenda hæc irritatio, cum sit iuris naturalis derogatoria. Porro textus, quibus hæc irritatio nititur, id minimè probant. Non textus *in cap. Perlatum.* solum enim de profes sione loquitur. Ergo non est ad vota simplica extendendus. Imo nec profes sionem irritat, neque irritam supponit. Nom enim decidit, quid es set faciendum, si constaret, puellam metu coactam velum sumpsis se, nec postea liberè ratificas se: ad summum colligitur per argumentum à contrario non es se compellendam ad Religionem, si hoc constaret. Quod optimè stare pos set cum voti obligatione: quia loco compulsionis relaxatio erat concedenda ob metum incus sum. Alij textus citantur, qui minus sunt efficaces: verbi gratiâ *cap. Cum dilectus.* Nam ibi nullum fuit votum, sed quædam promis sio (quæ votum vocatur) Cisterciensibus factus, ac iuramento firmata. Sed do, ibi votum, ac iuramentum fuis se, textus solum dicit, obseruandum es se: quia nec obseruatum vergit in dispendium salutis æternaa, nec fuit graui metu factum. Ex quo non liceret colligere, votum factum graui metu non es se obseruandum. Alias probaret. iuramentum metu graui factum irritum es se: quod falsum omnino. Solùm liceret inferri, ob talem metum es se facilè dispensandum. Demum alia iura, quæ indicant, consensum coactum non es se consensum vt est ille *cap. Cum locum, de sponsal.* facilis explicatu est, si dicas, non es se consensum plenè & perfectè liberum: si quidem mixtus est involuntario. Ergo nullus est textus huiusmodi irritationem probans: Haud est igitur as serenda. Ità Cardin. *cap. 2. q. 1.* **[154]** *casu 4. de his, quæ vi.* Syluest. *verb. Metus quæst. 8. & verb. Votum 2. quæst. 12.*

1169 Probabiles satis vnam, & alteram sententiam existimo. Ego autem putarim probabilius, profes sionem Religionis graui metu factam irritam es se Ecclesiastico iure: reliqua verò vota, etiam illud, quod in susceptione Sacri Ordinis as sumitur valida es se, veniréque relaxanda. Ratio prioris partis est quia esto in *cap. Perlatum* expressè non irritetur profes sio & ligionis coacta; at satis supponitur, irritam es se aliis decretis: verbi gratiâ in *cap. Præsens 20. quæst. 3.* vbi de Lamberto, quem pater coẽgit Monasticam vitam profiteri Nicolaus

Papa profatur. *Præsentem Clericum nomine Lambertum munimè debere existimamus, sub tali violentia fieri Monachum.* Et Trident. *ses. 25. de Regular. cap. 10.* concedit quinquennium ad reclamandum de nullitate profes sionis ob vim & metum, & antè debitam ætatem facta. Secunda conclusionis pars, nempè nullum aliud Votum iure Ecclesiastico es se irritum sic ostendo: Effectus irritationis est odiosus, ac proindè absque firmo fundamento haud est introducendus: At nullum in iure reperitur fundamentum, quo reliqua vota præter profes sionem Religionis irritentur, vt ex pendenti textus facilè constat: Ergò non sunt censenda irrita. Moneo sub profes sione Religionis vota post biennium in nostra Societate Iesu emis sa comprehendi debere. Quia verè constituunt Religiosum. Hæc didici ex Basilio *lib. 7. de matrimon. cap. 19. num. 9.* Suario *lib. 1. de voto, cap. 8. num. 5.* Palao *tom. 2. tractat. 15. d. 1. punct. 5. numero. 3.*

PROBL. LXXI.

Metus leuis, quando est causa, sine qua Votum non emitteretur, illud irritat, & non irritat illud.

1170 NOn disputo, quando hic leuis metus respectu fragilitatis personæ, cui incutitur cadens in virum constantem censetur: tunc enim irritat Votum, vtpotè qui verè in virum constantum verè cadit. Quæstio est quando is metus respectu personæ, cui incutitur censetur leuis, & viri inconstantis, at est causa sine qua Votum non emitteretur.

1171 Profecto Votum id siue simplex, siuè solemne profes sionis, siue Ordinis Sacri irritum est in foro conscientiæ, nullámque obligationem parit: Secus autem in foro externo. Quia ius constituens discrimen inter vtrúmque metum, innititur præsumptione, qua inclinatur credere, metum grauem es se causam, sine qua actus non fieret: Secus autem de leui præsumit. At ius præsumptioni innitens non habet locum in foro conscientiæ, quando in eo contraria veritas constat. Item quia metus grauis ideò irritat, quod plenam consensus auferat libertatem. Ergò metus quoque leuis irritabit, quando eandem aufert existens causa vt actus fiat. Sic Nauar. *sum. cap. 22. num. 51.* Vbi generaliter tradit ad reddendum actum inefficacem coram Deo, sufficere quemlibet timorem minorem iusto, qui est causa sine qua non est actus. Et in propriis terminis voti solemnis profes sionis, & Ordinis Sacri tenet idem Nauar. alios allegans *lib. 1. Consilaitul. de his, quæ vi cons. 1. num. 9. & consil. 3. num. 4. & consil. 9. num. 2.* & alibi.

1172 Quodcúmque sit votum ex metu leui minimè irritatur, licèt sit causa, sine qua Votum non immitteretur. Quia metus non irritat Votum eo quod quomodocúmque voluntarium auferat, sed quod prudenter, ac rationabiliter auserat, eligendo rem tam grauem, ac est Votum, & profes sio, ratione illius timoris vitandi Quod non contingit, quando metus est leuis. Sed imprudenter, & irrationabiliter agitur. Nec verum est, iura hoc in casu niti pręsumptione. Ita Sotus *libr. 4. de iust. quæst. 2. art. 1. ad 2.* Ludouic Lopez *part. 1. Instruct. cap. 45.* Valent. *2. 1. d. 6. quæst. 6. punct. 4.* Sanchez *l. 4. sum. cap. 3. num. 24.* Sa *verb. Metus, num. 3.* Philiarch. *de offic. Sacerd. tom. 1. part. 2. l. 3. cap. 18.* Azor. *part. 1. l. 11. cap. 15. quæst. 7.*

1173 Hoc probabilius reor. Addo tamen quamvis hic leuis metus Votum non irritet, faciliorem tamen irritandi id causam præstare. Sicut de errore circa causam impulsiuam Sanchez docet *libr. 4. cap 2. num. 51.* Quia similiter motus hic voluntarium imminuit. Item quia hic est sufficiens, vt iuramentum homini præstitum pos sit ab Episcopo relaxari. Hinc deduxerim, metum reuerentialem tantùm irritare profes sionem, & quodvis Votum, quando vltrà reuerentiam adsunt minæ, & probabilis timor alicuius grauis incõmodi, qui quidem est timor in virum constantem cadens. Demum quando est dubium, an metus sit grauis, necne, ad profes sionem, vel Votum simplex irritanda, præsumendum est in val oris voti fauorem, eum metum fuis se leuem, ac proindè non irritare. Quia cum constet de Voto, & excusatio dubia sit, stat pro Voto sine dubio pos ses sio.

PROBL. LXXII.

Votum obligat, & non obligat, quando error non adest. Voti tempore circa substantiales eius circumstantias, sed posteà illæ mutantur.

1174 REcolo multiplicem es se errorem, vel ignorantiam. Primus ac præcipuus versatur circa Voti es sentiam, vt si quis ignoret, Votum obligare: vel credit, non obligare semper, sed quovsque violetur. Secundus versatur circa eius materiam. Tertius circa aliquas circumstantias, & conditiones. Quartus circa causam motiuam, vel impulsiuam voti. Certè si ignorantia, vel error sit in obligatione Voti, votum non obligat: & idem est de ignorantia, seu errore in materia promis sa. Ignorantia seu error circumstantiarum non impedit voti valorem, nisi in materiam promis sam redundet. Si verò error adsit circà finem, voti, eius valorem impedit: Secus si adsit circa occasionem, seu causam impulsiuam. Quæsierim itaque, an quando non est error vel ignorantia tempore Voticirca substantiales eius circumstantias, redun- **[155]**dantes scilic in materiam promis sam: sed posteà illæ mutentur, Votum obliget?

1175 Minimè obligat, quando circumstantiarum substantialium ea mutatio facta est, quæ si promittenti occurreret, dum promisit, eam exciperet, aut de ea tunc interrogatus responderet, mentem suam non fuis se, in eo euentu se obligare, quamvis absolutè promiserit, nil de illis euentibus cogitans. Quia liberalis promis sio non est extendenda vltrà promittentis intentionem: At huius intentio est, nolle se in eo euentu obligare. Sic Molina *tom. 2. de iust. d. 272.* Nauar. *sum. cap. 18. num. 7.* Tabie. *v. Iurare, q. 15. num. 16.* Armil. *v. Iuramentum. num. 35.* Angel. *v. Iuramentum 4. in princ.*

1176 Obligat planè. Quia si prima sententia vera es set, nullus es set in rebus humanis firmus contractus. Quipe sæpe contingunt aliqua, quæ si fuis sent præuisa contractus non celebrarentur, nec ad eum euentum se contrahentes obligas sent. Ita Caiet. *2. 2. q. 88. art. 3.* Sotus *l. 7. de iust. q. 2. art. 1. ad. 3.* Ludou. Lopez *p. 1. Instruct. cap. 43.* Valent. *2. 2. d. 6. q. 6. pun. 4.*

1177 Ego quidem cum Santio *l. 4. sum. cap. 2. n. 20.* vtramque sententiam conciliabo. Certis simum est, rebus mutatis excusari quempiam à voti, iuramenti, aut promis sionis obligatione. Quod in promis sione omnes fatentur, etsi promis sio illa voto, vel iuramento fuerit firmata: hæc enim intelliguntur, rebus in suo statu permanentibus. *cap. Quemadmodum, de iureiur.*

Porrò non omnis mutatio satis est, vt votum, vel iuramentum vel promis sio deobligent, sed exigitur notabilis mutatio. Vt docet Henriq. *l. 1. cap. 14. num. 1.* Alioquin pas sim dis soluerentur omnes contractus, omniáque vota, & iuramenta ces sarent: cum aliqua rerum mutatio sit frequentis sima: & hoc solum probat primæ sententiæ fundamentum. Nec est firma regula in vniuersum intellecta, nempè eam mutationem satis es se, ad quam vouens de hoc intertogatus dicit, fore, vt non voueret, si prænos set. Sed debet intelligi, quando mutatio rei promis sæ ità est notabilis, vt quasi eam alio in statu constituat, & diuersa res ab ea, quæ promis sa est, videatur.

PROBL. LXXIII.

Obligat & non obligat votum nunquam peccandi, aut venialiter non delinquendi.

1178 REgula est ab omnibus recepta, impos sibilia Deo promitti non pos se. Quia ad illa facienda, non potest suscipi obligatio. *Regula, Nemo potest, de regu. iuris in 6.* Quod non solum verum habet in rebus absolutè impos sibilibus: sed etiam in iis, quæ comparatione promittentis impos sibilia sunt. Nam eo ipso non poterit promittens ad illa se obligare. Multipliciter autem votum non peccandi fieri pos se præmitto. Primo, si votum fiat non peccandi mortaliter. Secundo, si fiat non peccandi mortaliter, nec venialiter. Tertio, si fiat non peccandi absolutè. Quarto, si fiat non peccandi venialiter in hac materia determinata, vel in hoc genere peccatorum. Si votum fiat non peccandi mortaliter, validum est, vt pote de re pos sibili non tiribus naturæ, sed gratiæ, quæ omnibus ea vti volentibus, diuinamque misericordiam implorantibus est parata. Quæsierim autem, an validum sit votum non peccandi mortaliter, nec venialiter?

1179 Validum est. Quia lex diuina obligat, vitare omnia peccata mortalia, & venialia: aliàs quis non peccaret si propositum haberet, aliquando venialiter delinquendi: sed ad id, ad quod lex diuina obligat, quilibet potest se per votum obligare, vtpote ad rem perfectam, & pos sibilem: Ergo potest se quis obligare non solum ad vitanda peccata mortalia, sed etiam venialia. Sic Nauar. *sum. cap. 12. num. 34.* expres se teuere videtur, dum ait, vouentem in genere, se amplius non peccaturum, teneri, dum peccat exprimere voti circumstantiam siuè mortaliter, siue venialiter deliquerit. Angles *p. 2. q. vni. de voto, art. 1. diffic. 8.*

1180 Non est validum votum quoad omnium peccatorum collectionem. Quia etsi vitare omnia peccata mortalia, ac venialia sit cuique (speculatiue loquendo) physice pos sibile, at moraliter & spectato communi rerum cursu, & auxilius à Deo conces sis, impos sibile est: vt experientia docet: sed ad ea quæ motaliter impos sibilia sunt, lex humana positiua obligare non potest: Ergo neque votum. Ità Sotus *l. 7. de iust. q. 1. art. 3.* Valent. *2. 2. d. 6. q. 6. pun. 2.* Sanch. *l. 4. sum. cap. 5. num. 10.* Les si. *l. 2. cap. 40. dub. 7. num. 31.* Suar. *l. 2. de voto. cap. 3. n. 5.* Pala. *tom. 3. tr. 15. d. 1. pun. 8. §. 1. num. 5.*

1181 Hoc longè verius putarim, nec obitare, legem diuinam naturalem ad vitanda omnia illa peccata obligare, vt manifeste probat primæ sententiæ fundamentum: vt indè inferatur, quem per votum obligari pos se. Quia illa obligatio est velut rationalis naturæ proprietas: ac proinde non mirum, si solùmmodo potentiam physicam specter. Nam rationali naturæ, qua talis

est, accidentaria est moralis impos sibilitas proueniens ex appetitu rationi non subiecto. At obligatio voti, & cuiusuis legis positiuæ cum subsequatur hand moralem impos sibilitatem, illam spectat, ac proinde cum illa comparari non potest.

PROBL. XXIV.

Votum vitandi omnia peccata tam mortalia, quàm venialia, quod non potest obligare ad totum: obligat, & non obligat ad partem.

1182 ESto votum vitandi omnia peccata sit absolute moraliter de materia impos sibili: quæsierim tamen, an obliget ad partem nempè ad vitanda saltem peccata mortalia? Obligat quidem. Quia quoad illam partem pos sibile est huiusmodi votum: & cum sit pars omninò distincta, & separabilis ab alia parte, non peccandi venialiter: credendum est, ex huius coniunctione altetam non vitiari. Sic Suar. *l. 2. de voto, cap. 3. num. 16.* & alij.

1183 **[156]** Minime obligat. Quia sic vouens, per modum vnius collectionem omnium peccatotumvitare intendit: Ergo constituta impos sibilitate aliquot peccata vitandi, votum videtur ex nulla parte tenere. Nam comparatione vouentis non habet partes, cum omnes per modum vnius Deo offerantur. Et confirmo. Si illud votum, qua parte respicit vitationem peccatorum mortalium: subsistere debet, quia hæc vitatio & pos sibilis est, & separari potest à vitatione venialiũ: Cum autem in ipsis peccatis venialibus plura sint, quæ vitari pos sunt, & ab aliis sint separabilia: efficitur sanè, votum quoad illa tenere. Hoc autẽ es se non potest: Tùm quia non est maior ratio de his peccatis, quam de illis, cum quodlibet in particulari sumptum vitabile sit. Tum etiam, quia omnia illa per modum vnius offeruntur vitari. Ita Sanch. aliis relatis, *l. 4. sum. c. 5. n. 10.*

1184 Dixerim, si expres sam voluntatem quis habuit, non se obligandi vitare mortalia, nisi simul obligatus maneret omnia venialia vitare: votum minimè tenere. Quia non purgatur conditio, sub qua ille obligationem intendebat suscipere; sed rarò quis hanc voluntatem habet; potius enim intendit se obligare, quantum obligari potest. Nam qui amore virtutis, ac reuerentiæ Deo debitæ promittit, non peccaturum, offert Deo vitare omnes, & singulas eius offensiones & peccata, quæ per se, & ex natura rei ab aliis separantur censendus est offerre. Ergo vouens non peccandum censendus est obligatus ad non peccandum mortaliter; quia & peccatum mortale à veniali separatur, & obligatio vitandi mortalia ab obligatine vitandi venialia frequenter seiungitur. Hinc colligo, votum de re pos sibili partim, & partim impos sibili, non valere, si vouens expres sam voluntatem habuit non se obligandi ad partem pos sibilem, quin ad totum obligatus maneret, Quia votum est lex, quam sibi vouens imponit, & vltra illius intentionem non est extendenda. At si de hac expres sa voluntate non constat, spectanda est materia promis sa, quæ si partes habeat separabiles, & obligatio partis pos sibilis ab impos sibili comparte non pendeat spectato communi stylo, & vsu vouendi, votum quoad partem illam pos sibilem tenet: secus verò si partes inter se copulentur. Quià quisque præsumi debet intentione obiecto accommodata vouere. Exemplum voti habentis partes separabiles est. Si mulier, quæ viuente marito, & absque eius consensu vouit castitatem: obligata manet ad non petendum, tametsi ad non reddendum obligari non potuit. Verùm voti habentis partes

inseparabiles sit: si voueat quis Monasterium ædificare, & paupertate superueniente, non pos sit nisi partem, ad eam non tenetur; quia per modum vnius censendus est, Monasterij extructionem promisis se.

PROBL. LXXV.

Validum est, & non est validum votum, quo quis promittit, quantum inse est omnia peccata venialia vitare.

1185 VAlidum planè est. Quia talis promis sio pos sibile habet obiectum, conuenitque cum proposito vitandi omnia peccata venialis, quantum cum diuina gratia, & humana fragilitate id fieri pos sit: quod propositum pas sim viri perfecti habent, obligatque specialem curam, ac diligentiam adhibere. Sic Sanch. *l. 4. sum. cap. 5. n. 13.* Les si. *l. 2. c. 40. dub. 7. n. 11.*

1186 Minimè est validum. Quia est de obiectio humana ratione incognoscibili. Quia enim dignosceret, quandò debitam diligentiam adhibet, præcipuè in peccatis, quæ ex surreptione contingunt, quæque plenam aduertentiam, ac considerationem præueniunt? Ita Palaus *tom. 3. tract. 15. d. 1. pun. 8. §. 1. num. 11.*

1187 Hoc probabilius es se reor. Nam votum cum obligationem inducat, debet es se de re certa, ac determinata, vouentique cognoscibili. Secus, verò est in proposito, quod quia obligatorium non est, eam non postulat distinctionem. Econtra est votum fatendi omnia venialia, quod quidem est validum. Quia est de materia pos sibili, ac determinata. Non enim intelligitur factum de fatendis omnibus venialibus absolutè; sed de fatendis iis, quæ facta mediocri diligentia, memoriæ occurrerint. Sanch. *citat. numer. 20.*

PROBL. LXXVI.

Valet, & non valet votum eleemosynam faciendi, si quis ex bello iniusto euadat incolumis.

1188 SVppono ex *sect. 1.* votum debere es se neces sario de re bona, & honesta. Quia debet es se grata Deo, cui fit votum: alias illam non acceptabit. Deo autem gratum es se non potest, quod non sit bonum, & honestum. Nam in eius cultum, & obsequium cedere non potest. Hinc fit, nullum actum indifferentem, dum in ea indifferentia persisti, voti es se materiam. Quia actus indifferens honestus saltèm non est, & consequenter incapax diuini cultus, & obsequij. Verùm aliqua sunt vota, de quibus non constat, num finem honestum, vel turpem habeant. Quocirca quæsierim, an votum eleemosynam gerendi, si ex bello iniusto quis euadat incolumis, valideum sit?

1189 Validum quidem est. Quia res promis sa in huiusmodi voto, bona est; & finis, sub quo promittitur, etiam est bonus; bonum namque est, & petitione dignum, posito bello iniusto, quod quis aggredi intendit, incolumem, & saluum euadere. Et licèt in re hic finis actum

illicitum supponat, at in vouentis intentione non videtur supponi: sed præscindi ac separari. Sic Laym. *l. 4. tract. 4. cap. 2. num. 7.* Les si. *l. 2. cap. 40. dub. 7. num. 38.* Suar. *l. 2. de voto, cap. 5. numer. 14. & 16.* Sanch. *l. 4. sum. cap. 6. num. 13.* aliis relatis.

1190 Non est validum. Quia ea eleemosyna oblata non intendit ille incolumitatẽ absolutè obtinere, sed bello iniusto: Ergo votum hoc finem turpem habet: siquidem in incolumitate optata bellum iniustum imbibit. Ita Palaus *tom. 3. tr. 15. d. 1. pun. 8. §. 3. num. 3.*

1191 Planum hoc mihi, quod alio exemplo confirmarim. Quis ex concubina filium expetit accipere, & vt impetret antequam eam cognoscat, votum eleemosynæ gerendæ emittit. Vo-**[157]**tum non valet; quia silius quem impetrare exoptat est ex illicito concubitu: Ergò intentio obtinendi talem prolem ab illiciti concubitus intentione separari non potest. Idem est de incolumitate ex bello iniusto exorta. Nam licèt iniustum bellum non sit medium ad incolumitatem, est tamen medium ad incolumitatem, quam ille desiderat; quia desiderat incolumitatem quæ terminus sit belli iniusti. Simile quippiam de voto facto à ludente ludo illicito, si in ludo vicerit, ac lucrum reportauerit: & à meretrice, si abusu sui corporis magnam pecuniæ vim obtinuerit. Hæc omnia Vota irrita sunt & blasphema, vtpotè pro impetratione turpi emis sa.

PROBL. LXXVII.

Validum est, & non est validum votum emis sum in gratiarum actionem pro iniusta victoria parta, vel pro filio ex concubina edito.

1192 NOn est validum, sed Blasphemum. Quia vouens indicat, Deum fuis se iniustitiæ, ac turpitudinis authorem. Si enim Deum per votum excitare ille non poterat, vt victoriam iniustam concederet, & filium ex concubitu turpi donaret: quia horum author non est, quomodo poterit quis pro illis Deo gratias offerre? Ergò qua ratione vnum votum est irritum, etiam & aliud. Sic Sanch. *lib. 4. sum. cap. 6. n. 13. & 15.* Les si. *lib. 2. cap. 40. dub, 7. num. 37.* Laym. *lib. 4. tract. de voto, cap. 7. num. 2.* & alij communiter.

1193 Validum per se est huiusmodi votum. Quia non est censendus ille agere gratias pro victoria iniusta ex ea parte, qua iniusta fuit, & à se proces sit: sed pro ea victoria, quatenus proces sit à Deo: & idem de filio inique acquisito dixerim: Sed secundum hanc rationem bonum quid est, & honestum: Ergo in eius laudem, gratitudinis causa, Votum offerri potest. Ità Suar. *lib. 2. de Voto, cap 4. numer. 19.* Palaus *tom. 3. tract. 35. d. 1. punct. 8. §. 3. num. 4.*

1194 Eiusdem sum mentis. Neque obstare existimo antè partam iniustam victoriam, vel turpitudinis executionem illum non potuis se Votum offerre Deo pro illa obtinenda, aut filio accipiendo tametsi non videatur illud offerre pro ea parte, quæ iniusta est, & ab illo procedit; sed pro ea parte, qua à Deo est proces sura. Quia est longè diuersa ratio. Nam eo ipso, quo offert Votum ad impetrandum à Deo auxilium pro iniusta victoria, aut prole iniqua: intendit Deum habere cooperatorem suæ iniustitiæ, ac turpitudinis: quod est cœlesti Numini iniuriosum. At iniustitia, & iniquitate iam perpetrata, optimè potest auxilium Dei ab ea præscindere: & pro illo gratias agere ac Votum offerre. Et à fortiori potest præscindere ab

iniquitate effectum victoriæ, scilicèt incolumitatem, honorem recuperatum: & in gratiarum actionem horum bonorum Votum Deo litare.

PROBL. LXXVIII.

Vitiatur, & non vitiatur votum, quando emittitur pro rebus temporariis, obtinendis, quæ ex se indifferentia sunt, nec à vouente referuntur ad alium superiorem finem, quo honestentur, sed in illis solis sistitur.

1195 NOn vitiatur votum rei bonæ, eo quod finis sit indifferens. Quia ratio voti solum petit, vt eius materia sit melior, quam contraria: id autem minimè petit circa eius finem. Et quia quamvis Deus non acceptet votum ob solas res obtinendas emis sum tanquam meritorium, placet tamen ei, vt hæc obligatio valida sit: vti postea per vouentis intentionem ad meliorem finem ordinetur. Sic Richard. *in 4. dist. 38. a. 1. q. 2. & 3.* Angel. *v. Votum 1. n. 4.* Syluest. *v. Votum 1. quæst. 4. dicto. 2.* Palati. *in 4. dist. 38. d. 1.*

1196 Vitiatur votum rei bonæ, si finis sit indifferens ordinatus ad ea temporaria as sequenda aliunde quam à Deo. Quia quicumque suo voto, & suis bonis operibus intendit aliquid temporarium obtinere à Deo, vel pro illo obtento gratias agere, eo ipso Deum authorem illorum bonorum es se fatetur: vnde res illa voto promis sa conducit ad Dei honorem, & erit legitima voti materia. Quod quidem minimè reperitur, quandò aliundè eas res obtinere vouens intendit. Ita quidam Iuniores, quo, pres so nomine Sanch. memorat. *l. 4. sum. cap. 7. numer. 24.*

1197 Certe loquendo de voto, cuius finis est res quædam indifferens, sic distinguo: si res illa indifferens sit finis materiæ per votum promis sæ, eo quod hæc materia solum ordinetur ad finem illum à Deo, vel aliundè as sequendum: votum est prorsus irritum. Quia cum in moralibus species rei sumatur à fine, talis est res, qualis est finis. Ergo sicut si fiuis illius rei promis sæ es set malus, ipsa quoque mala es set: ità si finis sit indifferens, ipsa quoque indifferens erit. At votum rei iudifferentis minimè obligat, si autem finis rei promis sæ ordinet eam ad agendas Deo gratias pro illa re indifferenti obtenta: aut sit finis solius voti, ordinando illud vt illam rem indifferentem obtineat siuè à Deo, siuè aliundè, seu ad agendas Deo gratias pro re indifferenti obtenta, votum valebit. Itaque tunc tantum non valet, votum hoc quando res promis sa ordinatur ad rem indifferentem as sequendam. Quia quando votum, siue res ipsa promis sa ordinantur ad gratiarum actionem pro iis obtentis; sinis nonest indifferens, seu optimus. Si autem sit finis voti solius ordinati ad solam eius finis indifferentis as secutionem: quamvis hic finis sit omnino indifferens, & proinde si rem promis sam afficeret, votum irritaret: at non irritat, quando est finis solius voti. Quia tunc, cum res promis sa non afficiatur eo sine: vtpote qui non est eius sinis: manet bona, ac legitima voti materia.

[158] PROBL. LXXIX.

Votum potest, & non potest es se derebus præceptis.

1198 NOn potest propriè es se Votum. Quia votum quis as sumit ad firmandam suam voluntatem, illàmque obligandam operis promis si executioni. Sed comparatione operis præcepti est firmata eius voluntas, & obligata executioni talis operis Superioris præcepto, & voluntate: Ergò opus præceptum non potest propriè es se Voti materia. Sic D. Thom. *in 4. dist. 48. quæst. 1. art. 1. quæstiunc. 2.* Durand. *ibi, q. 1.* Lyra. *Deut. 23. in ea verba: Cum Votum voueris.* Gerson. *part. 2. alphab. . 25. litt. 1. &. T, D.* Antonin. *part. 2. tit. 11. cap. 2. §. 1.* Angel. *v. Votum 1. num. 1.* Syluest. *ibi, quæst. 4.* Tabien. *quæst. 2.* Arboreus *lib. 19. Theosoph. cap. 6.*

1199 Potest es se votum de rebus aliàs præceptis, quamvis Votum propriis simè sit de rebus consilij. Quia huiusmodi res sunt absolutè ac simpliciter liberæ, & solùm secundum quid neces sariæ, nempè neces sitate præcepti: Item sunt honesta, & Deo ita grata, vt oppisita grata non sint. Ergo sunt apta, vt Deo in cultum offerantur. Hæc enim oblatio libere, & spontanea ex præcepto non impeditur. Quia præceptum non cogit ad obligationem, neque voluntatem neces sitat; sed liberam absolutè relinquit, vt opus præceptum exequatur. Ità Valent. *2. 2. d. 6. qu. 6. pun. 2.* Nauar. *c. 12. sum. n. 25.* Azor. *p. 1. l. 11. c. 13. q. 1.* Sanch. *l. 4. sum. c. 5. n. 6.* Suar. *l. 2. de Voto, c. 6. n. 4.* Les s. *l. 2. c. 40. dub. 7. n. 47.* Laym. *l. 4. tr. de Voto, c. 2. n. 9.* & alij apud ipsos, ex D. Tho. *2. 2. d. 88. a. 2.* & ibi Caiet. *dub. 1.*

1200 Hoc omninò mihi indubitatum, Cuilibet enim actui plures obligationes ades se pos sunt. Potest enim quis iuramento obstringi ad seruandum ieiunium ex præcepto temperantiæ debitum: & ad seruandum Fidem diuinam ex præcepto Fidei debitam: & ad seruandam promis sionem homini factam ex iustitia vel fidelitate debitam humamana; & in profes sione Religionis Religiosi obligantur ad castitatẽ seruandam, alioqui ex præcepto naturali debitam. Non igitur vna obligatio alteram impedit: Sed potiùs virtutem promouet, & volũtatem in bono firmiorem reddit, vtpotè pluribus vinculis illigatã. Cãterùm siue hanc, siue illam sententiam eligas: minimè tamẽ audias Gersonem, & Tabienam citatoas as serentes, transgres sionem huiusmodi votorum grauiorem es se ratione voti, quam si solùm præceptum es set: (quod certum est:) at non mutare speciem nec es se neces sariò voti fatendam circumstantiam. Quippè ęquè certum est, mutare speciem. ac neces sariò aperiendam es se in confes sione. Quod constat ex *c. Impudicas, & cap. Sacrilegij, 27. q. 1.* Vbi fornicantes contrà castitatis Votum. Sacrilegi appellantur.

PROBL. LXXX.

Votum non vouendi, validum est, & non est validum.

1201 COnstat ex *sect. 1.* ad votum non sufficere rem promis sam es se bonam & honestam: Sed debere es se meliorem, quam sua contradictoria. Ne obligatus sit vouens ad omittendum id, quod meliùs est, ac Deo gratius: quod nec diuino obsequia, nec nostræ est consonum perfectioni. Sunt itaque aliqua Vota, de quibus dubium est, num meliori bonon opponantur. Quæsierim in primis. an votum non vouendi validum existat.

1202 Non est validum. Quia opponitur contradictoriæ Votorum emis sioni, ad quam Deus consulit, & inclinat. Sic Doctores, & verè quidem: Loquendo sic absolutè. Nam vouere est consilij Euangelici, atque Religionis actus. Vndè Sanch. *citandus* docet, ex se, & absolutè Votum non vouendi es se irritum, quia opponitur consilio Euangelij, Verùm omnia Vota consiliis Euangelicis opposita nulla sunt: verbi gratia Vota non suscipiendi Ordines, non ingrediendi Religionem: non mutuandi, non fideiubendi, non erogandi eleemosynam, & similia. Quia hæ negationes per se nullum habent honestatem, & ex se maioris boni executionem impediunt cum consilia semper de meliori sunt bono. Ergò Votum non vouendi impediens melius vouendi bonum irritum est omninò.

1203 Non est irritum, sed omninò validum. Quia potest quis Votum non vouendi emittere, ad vouendi temeritatem, ac facilitatem, scrupulos, & alia peccata indè exurgentia præcauenda. Exempli gratiâ, si quis voueret, se nunquam emis surum Votum, nisi ex Confes sarij consilio, vel nisi verbo aut scripto coram aliquibus personis. Quia conditiones hæc non excludunt Votum, sed Votorum emis sioni conuenientem planè conditione apponunt, ad eorum vitandam temeritatem. Ità Azor. *p. 1. l. 11. cap. 13. q. 6.* Suar. *l. 2. de voto, c. 11. n. 5.* Les si. *l. 2. c. 40. dub. 7. n. 45.* Sanch. pluribus relatis *l. 4. sum. c. 8. n. 14.* Pala. *tom. 3. tract. 15. d. 1. punct. 8. §. 5. num. 3.*

1204 Hoc certum es se puto adiiciens, eum, qui absque huiusmodi circumstantiis votum emiserit, peccate, temeritatis reum, vt Les sius, & Santius aduertunt: Votum autem sic emis sum etsi peccaminosum (regulariter quidem venialiter ob leuem materiam) tenere, si alioquin sit de re meliori. Quia peccatum in vouendo commis sum non tollit voti valorem, vt probat Sanchez *ibi, n. 16.* Quod si immemor prioris Voti, quis Votum emitteret, distinxerim: Si cum prius Votum emisit expres sam habuit voluntatem non solùm non vouendi absque præfatis circumstantiis, sed nec se obligandi, si fortè voueret, Votum non tenet. Quia prior illa voluntas non se obligandi, perseuerat: nec censetur noua voti emis sione retractari. At si illam voluntatem non habuit, valet omninò Votum. Quia nihil est, quod illius valorem impediat. Suar. *l. 2. de voto, cap. 11. num. 5.*

PROBL. LXXXI.

Validum est, & validum non est Votum non petendi Voti dispensationem.

1205 PRofectò si sub aliqua limitatione Votum emittatur, nempè non petendi Voti relaxa-
[159] tionem absque causa legitima, certum est, votum valere. Quia est votum de non gerendo peccatum. Si quidem petere, vel concedere voti relaxationem absque causa, peccatum proculdubio est. At si hanc limitationem non exprimat, sed generaliter vouet non petiturum dispensationem, quæsierim, an votum sit validum?

1206 Non est validum votum. Quia vouenti melius & vtilius est aliquando, petere dispensationem, quam illam non petere, nempè quando transgres sionis periculum adest. Ergo ad illum casum non se potuit votum extendere: Ergo non se extendit ad non petendum dispensationem, quando hæc maior ces sat vtilitas. Vltimam probo censequentiam. Quia per modum vnius omnes casus vtiles, comprehenduntur: neque apparet, quo iure, aut

consuetudine ad solos casus vtiles extendatur. Sic Sanchez *lib. 4. de voto cap. 8. num. 21.* Cui fauet Sotus *lib. 8. de iust. q. 1. a. 9.*

1207 Est validum votum, & obligat, quoties non fuerit vtilius vouenti dispensationem non petere. Quia votum habens materiam diuiduam, & separabilem aliam aptam, aliam ineptam: si ea, quæ apta est, frequentius, & in plurimum contingar: credendum est, diuisibiliter, & separabiliter eam aptam materiam respicere, dum de contraria intentione apertè non constat. Quia hic respectus est materiæ proportionarus, & fauet actus valori. Ita Suar. *lib. 2. de voto, cap. 11. num. 6.* Palaus *tom. 3. tr. 15. punct. 8. §. 5. num. 4.*

1208 Verius hoc credo, nec obstare, vtoum non fideiudeiubendi, non mutuandi absolutè prolatum inualidum es se: tametsi habeat materiam aptam, & ineptam. Quia in voto non fideiubendi, nec mutuandi per se, & frequenter materia inepta respicitur: cum fideiubere, ac mutuare per se consilij sint opera. At in voto non petendi dispensationem per se materia apta respicitur, nempe firmari in obligatione voti absque spe liberationis. Vnde votum non petendi dispensationem validum es se potest, tametsi votum non mutuandi, aut non fideiubendi sit inualidum.

PROBL. LXXXII.

Ex voto non petendi communicationem, manet quis obligatus, & obligatus non manet, ad non petendam compensationem, vel irritationem.

1209 EX vi voti non petendi dispensationem, aut irritationem, commutatio pura non excluditur. Quia commutatio non tollit absolutè voti vinculum, sed in aliud commutat, & subrogat. At vouens non petere dispensationem, vel irritationem libertatem à vinculo voti sibi interdicit, non autem subrogationem: & hoc veris simum. Secus dicendum de voto non petendi commutationem, quod quidem ad non petendam dispensationem, aut irritationem extenditur. Quia qui sibi imperfectam libertatem à voto interdicit, à fortiori cẽsetur, sibi interdicere liberationem plenam, atque perfectam. Verùm si votum sit de non petenda dispensatione exrenditur ad irritationem non petendam: & è coutra. Quia animus sic promittentis est, non liberari à voti obligatione. Sic Sanch. *lib. 4. sum. cap. 8. num. 31.*

1210 Ex vi voti non petendi commutationem, nõ prohibetur quis dispensationem, aut irritationẽ petere: neque ex vi voti non petendi dispensationem. prohibetur irritationem postulare, aut è contra. Quia hi modi omninò sunt distincti, neque vnus in alio includitur. Non enim qui habet potestatem vota commutandi, ea dispensare potest, neque qui potestatem habet dispẽsandi, ea potest irritare, & è contrà: Ergò ex parte obiecti, & materiæ promis sæ vnum in alio non includitur: sed obligatio voti non desumitur ex solo animo promittentis, nisi talis animus in obiecto, ac materia promis sa exprimatur: Ergo quamuis vouens, non petere commutationem, vel dispensationem, intenderit, nunquam liberari à voto: quia tamen id non expres sit non liberari à voto illo modo: censendus est, solam hanc voti obligationem, sibi interdixis se. Ita Palaus *tom. 3. tr. 15. d. 2. punct. 8. §. 5. n. 5.*

1211 Licèt censuerim Santij sententiam valde es se probabilem, iudico mentem amicis simi Ferdinandi à Castro Palao es se probabiliorem. Moneo tamen, si causa subsit obtinendi

dispensationem à principali voto, non impediri efficaciter ex voto dispensationem non petendi. Quia huius vltimi voti, quod reseruatum non est, potest dispensationem quis petere: & illo sublato, secundum poterit dispensari. Item potest votum vtrumque Prælato manifestare, vt ipse ex officio præstet dispensationem, si vtiliorem vouenti es se iudicauerit. Suar. *lib. 2. de voto, cap. 11. n. 6.* & Sanch. *ibi, num. 36.*

PROBL. LXXXIII.

Validum est, & non est validum votum, ad Episcopatum non ascendendi.

1212 VAlidum non est. Quia qui Episcopatum desiderat, bonum opus desiderat: Ergo illius susceptio bona est: Ergo illius priuatio bona es se non potest. Certè Episcopatus status est perfectionis; Ergo quis nequit se obligare ad illum non as sumendum: quia es set obligatus viam perfectioni præcludere, & Ecclesiæ statum perfectis simum fugere: & fortassè ea de causa Gregorius Magn. *cap. vnic. 85.* mandatinquiri de quodam Archidiacono Florentino, quid ad Episcopatum fuerat electus, an iusiurandum emisis set, nunquam ascendendi ad Episcopatum. Non autem eam inquisitionem fieri iuberet, si tale iuramentum, aut votum es set honestum. Ergo dicendum est huiusmodi votum non valere. Sic Glos. *ad c. vnic. v. Sacrosanctis.* Nauar. *sum. c. 12. n. 16.* Syluest. *v. Iuramentum 4. num. 1.* Azor. *p. 1. lib. 11. c. 5. q. 1.*

1213 Est validum huiusmodi votum. Quia negari non potest, Episcopatum ob splendorem honoris, & diuitiarum, & animarum regimen, multis periculis es se obnoxium. Vnde cuique si propriam spectet vtilitatem commodius, vtilius erit illum fugere exemplo D. Augustini, Ambrosij, ac Gregorij, aliorúmque Sanctis simorum Ponti- **[160]** sicium, qui hunc statum totis viribus respuebant. Ergò potest materia huius voti de meliori bono existere. Ecclesiæ verò hic votum non præiudicat, cum non impediatur sic vouentem præficere Episcopatui, cum sibi vtile es se adiudicauerit. Ità D. Tho. *2. 2. q. 185. a. 1. & 2.* Suar. *l. 2. de iuram. c. 13. n. 13. & l. 2. de voto, c. 11. n. 10. & 11.* Laym. *l. 4. tr. 4. c. 2. n. 14.* Sanch. *l. 4. sum. c. 8. n. 37.* Manuel. *to. 2. sum. c. 94. n. 15.* Corduba *sum. q. 154.* Sotus. *l. 10. de iust. q. 2. a. 2. ad 3.* Gutier. *p. 1. de iuram. c. 72. num. 9.*

1214 Profecto tale votum validum es se certis simum puto, si recta intentione emittatur, hoc est, si fiat de non procurãdo, neque acceptãdo Episcopatum quantum est ex parte vouentis, nisi neces sitas, vel vtilitas Ecclesiæ, vel superioris præceptum vrgeat. Votum verò sic emissum valdè vtile Ecclesiæ es se reor. Reddit enim Ministros aptiores, ac vtiliores, ad regimen obeundũ. Nã quo magis ab ambitione sunt abstracti, digniores fiunt, & exactius officia exercẽt. Admitto quidem, Episcopatum opus es se bonum, ab eo, qui irreprehẽsibilis est & qualitates habet ab Apostolo *3. Tit. 1.* re quisitas, quas de se nemo debet præsumere;sed esto sit opus perfectũ: est tamen periculosũ: ac proindè consultius cuilibet particulari eum ex parte sua respuere, quam appetere. Crediderim verò D. Gregorium inquisitionẽ ges sis se, an ille Archidiaconus iurauerit, ad Epis scopatũ non ascẽdere, non quod tali in iuramẽto piaculũ patras set: sed vt videret, num expediret sic iuramento obstrictum ad Episcopatum promouere, an potius eum in suæ conseruare humilitatis affectu.

PROBL. LXXXIV.

Val dum est & non est validum votum abstinendi à delicatis cibis, & ab honesta recratione.

1215 VAlidum non est. Quia vti cibis delicatis quando expedit valetudini, honestum est, & idem est de honesta recreatione in leuamen naturæ as sumpta: At priuatio actus honesti honestatem non habet formaliter: Ergò votum de priuationibus præfatis est inualidum. Et quia nulla est virtus moralis, cuius exercitium consuli non valeat, & à superiore præcipi: Ergò præcipi potest recreatio honesta, & cibi vtilioris sũptio: Ergò potest de iis es se votũ: Ergo de oppositis non potest. Sic plures, quorum sententiam meritò veram es se ait Palaus *citandus*

1216 Est validum. Quia licèt moderata recreatio, & temperata cibi moderati sũptio actus virtutis sint: at cum ob aliquam circumstantiam specialiter non sunt valdè neces saria, melius, ac vtilius animò est, ab his abstinere. Eorum namque abstinentia & corporis mortificatio, & pœnitentiæ virtus exercetur, & anima disponitur, vt nobilioribus virtutis operibus incumbat, remotis impedimentis, quæ illi obst are pos sent. Qua ratione votum pauperatis est validum. Nam esto bonum es se pos sit diuitias habere ad pietatis opera exercenda: quia tamen as solent impedimento es se, melius est eas renũciare. Ita sanch. *l. 1. de sponsal. d. 4. n. 4. & 5.* Les si. *l. 1. c. 4. dub. 5. n. 43.* Palaus *to. 3. tr. 15. d. 1. pun. 8. §. 5. n. 10.* Suar. *l. 2. de voto, c. 8. n. 5.* Azor. *p. 1. l. 11. c. 13. q. 7.*

1217 Profecto illa vota frequenter sunt inualida, vt sert prima sententia. Aliquis tamen casus specialis dari potest in quo ob charitatem propriam, velalienam, vel ob alium rectum finem, iudicaretur, melius recreari aut cibis delicatioribus aut ludo honesto, quàm ab iis abstinere, quod rarò contingit.

PROBL. LXXXV.

Tenet, & non tenet votum, perpetuò in Xenodochio inseruiendi, aut laxiorem ingrediendi Religionem.

1218 MInimè tenet. Quia obstare videtur Religionis ingres sui, & consequẽter meliori bono, & impedit, ne quis strictius Regulare in eat institutum. Sic aliqui Neoterici in manuscriptis.

1219 Tenet omninò, Quia quando votum includit aliquod bonum, quod est sufficiẽs ipsius materia, quãvis perfectiora bona excludat validum est. Nam materia illa promis sa nempe perpetuum in Xenodochio obsequium, & in Religione laxiori profes sio est sufficiens voti materia respectu status imperfectioris, quem tunc vouens habet. Ità Suar. *l. 2. de voto, c. 7. n. 6. & c. 9. n. 22.* Valent. *2. 2. d. 6. q. 6. p. 2. conc. 2.* Sanch. *l. 4. sum. c. 8. n. 40.* Laym. *l. 4. tr. 4. c. 2. n. 12.* & alij cõmuniter.

1220 Primam sententiam improbabilem omninò es se ratus, secundam es se certam affirmo. Quia contradictorium horum votorum non est melius. Non enim melius est non inseruire Xenodochio, quam ibi pauperibus ministrare. Et licet stante huiusmodi seruitio, quis non pos sit Religioni addici. Quia tamen illud seruitium potest quis omittere, & loco

illius Religionem inire: illud votum non est meliori boni impeditiuum. Similiter votum ingrediendi Religionem laxiorem, tenet. Quia esto non sit melius quam inire strictiorem, laxiorem ingredi: tamen absolute melius est ingredi laxiorẽ Religionem, quam nullam suscipere. Certe non est neces se; materiam voti es se quid optimum: sed satis est, contraria sua es se quid melius. Denique per hæc vota non præcluditur via ad statum perfectiorem. Nam relicto Xenodochij seruitio fas est vouenti ao Regulare migrare institutũ: & antè & post profes sionẽ in Religione laxiori, ad strictiorem transitum gerere.

PROBL. LXXXVI.

Validum est, & validum non est, votum de matrimonio contrahendo, si fiat animo nõ consummandi, sed Religionem petendi.

1221 VOtum de matrimonio contrahẽdo absotè sumptum, omnino est inualidũ. Quia excludit virginitatẽ, ac celibatum, qui est status perfectior. Trid. *ses. 24. can. 10.* Tamen queisdam additis circumstantiis validum est huiusmodi votum: verbi gratiâ si alias matrimonium es set in præcepto: vt si quis puellam violas set sub fide data de matrimonio contrahendo. Quia tum votum non impedit meliorẽ statum;sed illum aliundè impeditum & obligatum ex data fide, firmiorem reddit. Alij sunt difficiliores casus, quos problematicè resoluam. **[161]** Quæsierim itaque, num votum de matrimonio contrahendo validum sit, si siat animo non consummandi, sed Religionem petendi?

1222 Validum est. Quia non impedit statum perfectiorem, siquidem relinquit liberum Religionis ingres sum. Quod à fortiore procedit, cum ex parte vtriúsque votum castatis fuerit emis sum, tunc enim nec cælibatus impeditur ex voti Sic Sotus *l. 7. de iust it. q. 1. a. 3.*

1223 Non est validum. Quia matrimonij contractus contrahentem constituit in periculo castitatem violandi, & ab statu cælibatus recedendi. Ergo non est gratior Deo, quam illius carentia. Non enim gratius es se potest, quod viam perfectionis difficiliorem reddit. Ità Sanch. *l. 1. de sponsal. d. 4. num. 1. & l. 4. sum. c. 8. n. 52.* Gutier. *de matr. c. 4. n. 7.* Laym. *l. 4. tr. 4. c. 2. n. 12.* Suar. *l. 2. de voto. c. 9. n. 6.* Palaus *tom. 3. tr. 15. d. 1. pun. 8. §. 5. num. 12.* & alij.

1224 Hoc longe probabilius es se reor, præfatamque rationem connincere, licet contrahentes inter se conuenerint de Religione as sumenda, vel de castitate seruanda, etiam voto castitatis remis so. Quia semper adest periculum à tali proposito recedendi, & castitatem violandi. Quod periculum quia n Sanctis sima Virgine & B. Iosepho aberat, & eorum matrimonium in fines perfectis simos à Diuina prouidentia dirigebatur viam perfections nec præclusit, nec difficiliorem reddidit. Quando autem ab vno coninge, altero ignorante, matrimonium contraheretur animo aduolandi ad Religionem, certius est, votum de tali coniugio validum es se non pos se; quia est de contractu grauitèr coniugi præiudicante. Rarus enim es set, qui, eo animo cognito, vellet contrahere; nè maneret periculo suspicionis expositus ob aliquod vitium fuis se desertum: quod periculum non subit, quando bona fide contractus celebratur.

PROBL. LXXXVII.

votum dematrimonio contrahando validum est, & non est validum, quando quis se experitur adeò ad caruis piacula proclinem, vt vix possit se continere.

1225 VAlidum planè est. Quià posita illa facilitate delinquendi, consulrius, & vtilius illi matrimonium inire, quam existere cælibem; & id vt rem vtiliorem ei potest confes satins consulere: Ergo & is poterit se se voto ad illud ineundum obstringere. Sic Caiet. *2. 2. q. 88. a. 2. dub. vlt.* Gutiet. *de matr c. 4. n. 8.* Sanch. *l. 1. de sponsal d. 4. n. 7. & l. 4. sum. c. 8. n. 53.* Azor. *p. 1. l. 11. cap. 13. q. 9.* Valen. *2. 2. d 6. q. 6. pun. 1. diffic. 4.* Tolet. *l. 4. c. 17. n. 8.* Bellarm. *l. 1. de Monacb. cap. 14.* Nauar. *cap. 1. 1. sum. num. 41.*

1226 Non est validum. Quia adhúc posita illa faciliatate, & peccandi consuetudine, votum de matrimonio contrahendo impedit maius bonum formaliter, nempe vitam cælibem. ac Religionis statum: Ergo à Deo acceptari non potest. Ità Sorus *l. 7. de iust. quæst. 1. art. 2.* arag. *2. 2. quæst. 88. art. . circa 5. conalus. as sert. 2.* & plures docti Neoterici.

1227 Hanc sententiam probabiliorem es se reor. & priorem admitterem eo solummodò casu, quod quis nollet oratione Sacramentorum frequentia, ieiuniis aliísve remediis vti ad vincenda tentamina. Matrimonium namque ea solum ratione illi es se pos set vtilius cælibatu: quatenus est medium ad lapsus arcendos. At non est vnicum, cum sint plura Domino gratiora: quibus si ille vteretur, medium matrimonij non obligaretur as sumere. Ergo solum pos set obligari, casu quo nolit aliis vti remediis, quæ est solum quædam conditionalis obligatio: quam pro libito pos set infringere. Didici ex Suario *l. 2. de voto, cap. 9. n. 12.* Les sio *cap. 40. dub. 7. num. 45.* & laymano *l. 4. tract. 4. cap. 1. num. 12.*

PROBL. LXXXVIII.

validum est, & validam non est volum absolutè prolatum ducendi pauperem meretricem titulo pietatis: quia continet & non continet eam conditionem: si aliquem ducturus sum.

1228 CErtum est, non valere, si absolutè sumatur. Quia huiusmodi titulus non excusat, quin res promis sa excludat à vouente statum perfectiorem, & continentiam Deo gratiorem. At si hoc votum non absolutè sumatur, sed cõditionaliter, scilicet hac forma: si matrimonio illigandus sum, ducam pauperem: validum est. & firmum. Quia ex vi illius voti non obligatur ad matrimonium, sed matirmonio ex eius voluntate as sumpto, ad perfectis simum illius vsum obligatur. Solùm est difficultas, an votum prolatum sub hac forma absoluta: Promitto Deo, me ducturm puellam pauperem validum, sit eo quod habeat hunc sensum cõditionatum: si aliquam ducturus sum, ducam fœminã.

1229 Habet quidem hunc sensum. Quia sic vouens intendit se obligare quantum potest: cum ergo non pos sit se obligare ad matrimonium ab olutè, censendus est, voluis se se obligare ad illud sub præfata conditione. Ergo votum absolute prolatum ducendi pauperem meretricem, est validum, Sic Suar. *l. 2. de voto, c. 9. n. 21.*

1230 Validum non est illud votum absolutè prolatum. Quia hunc sensum conditionatum non habet. Verba enim illa sunt absoluta, quibus pet modẽ vnius matrimonium cum puella paupere promittitur. Ergò votum non potest es se validum. Ita Sanch. *l. 1. de spons. d. 4. n. 12. & l. 4. sum. c. 8. n. 5.* Palauso to. *3. tr. 15. d 1. p. 8. §. 5. n. 15.*

1231 Hoc probabilius credo. Quia dum de conditionata intentione non constat, sine fundamé to verba illa explicantur, præcipuè cum obligatio voti affirmari non debeat, nisi de illa clarè constet,

PROBL. LXXXIX.

Valida sunt, & non sunt valida hæc Vota: Promitto, me nullam Religionem ingres surum, nisi Societatis Iesu (v.g.) Promitto, non recitaturum nisi flexis genibus, & similia.

1232 VAlida omnino sunt. Quia hoc est votum conditionatũ obligãs ad tẽ perfectam scili- **[162]**cet adingres sum in. Religionem, ad recitationem reuerentem: & licèt alia bona excludant, id est consequenter & non. direcaté. Certè consultius est cuilibet, ad opus pietatis sub. conditione obligari, quam omninò liberum es se: sed ex vi, illarum promis sionum obligatuur vouens sub conditione opera pietatis exercere Ergò illa sunt valida vota. Sic Sanch. *lib. 4. sum. cap. 8. num. 47.*

1233 Minimè sunt valida. Quia illa vota ad summum hunc sensum conditionatum habent: si aliquam Religionem ingrediar, promitto Societatem Iesu inire: si orationi dedero operam, flexis genibus geram: sed in hoc sensu conditionato tacitè seu indirectè promittitur materia Voto inepta adeò, vt ab ea non poffit promis sio separari. Ergò illa vota sunt inualida. Minorem probo: Non enim solùm promittitur ingres sus in Societatis Religionem. Sed promittitur non ingres sus in alias: non solùm promittitur recitation flexis genibus, sed & nulla alia; aliàs non es set pec. catum aliam inire Religionem, & preces se dendo profundere: Ergo præfata vota? nullius sunt valoris. Ita Palaus *tom. 3. tractat 15. d. 1. punct. 8. §. 5. num. 16.* & probabile iudicat Santius *vbi suprà.*

1234 Hanc eligo sententiam existimans, illa Vota retrahere promittentem ab operibus bonis absolutè, & solum sub conditione pendente à propria vouentis voluntate obligant ad opus perfectum. Ergo minimè cadunt in Dei obsequium, neque in vouentis vtilitatem. Illud tamen aduerto cum Santio *num. 48.* Va. lida es se Vota illa. si negatio excludat materiam Voto ineptam: verbi gratiâ si quis promittat, non recitare, nisi attente. Quia per hanc negationem excludit sine attentione recitationem. Idem est, si promittas: nullam aliam ducere nisi pauperem; excludis nàmque coniugium omnium aliarum, nisi pauperis: quæ est exclusio matetiæ Voto ineptæ.

CAPVT. XX.

Circa voti obligationem.

PROBL. XC:

Ex sola intentione vouentis, supposita materiæ grauitate, potest, & non potest Voti obligatio limitari, vt sit leuis.

1235 REcolo, de Fide es se. ac lumine naturali notum, Votum ad ipsius executionem obligare. Nam si fides data homini obligat, vt seruetur: quantò magis fides data Deo? Obligat autem ex virtute fidelitatis, quæ comparatione Dei est vera Religio; colitur nàmque Deus, & honoratur, dum seruatur id, quod ei est promis sum. Porro hæc obligatio voti ex suo genere grauis est. Quia graue est Deo fidelitatem præstare, & culcum debitom exhibere. verùm ex leuitate materiæ pos se Votum leuiter obligare eiùsque transgres sionem culpam venialem non excedere communiter Doctores affirmant. Quoæfierim verò, num ex sola vouentis intenrione, supposita materiæ grauitate, pos sit voti obligatio limitari?

1236 Minimè potest. Quia posito Voto, obligatio, illius à lege diuina, & naturali immediatè prouenit: lex nàmque diuina obligat promittentem, in promis sis es se fidelem. Sed obligatio legis diuinæ, & naturalis semper est iuxta materiæ grauitatem: Ergò obligatio Voti leuis es se non potest ex intentione vomentis, materiæ grauitate supposita. Sic Sotus *lib. 7. de inst. quæst. 2. art. 1. in corp.* Corduba *sum. quæst. 188. punct. 1.* Vasq. *1. 2. d. 158. cap. 4. num. 34.* Basil. *l. 12. de sponsal. cap. 2. num. 12.*

1237 Maximè potest. Quia lex in materia graui potest leuiter obligare, vt disertè probat Palaus *tom. 1. tractat. 1. de peccatis d. 2. punct. 8.* Ergo Votum, quod est quædam lex priuata grauis quidem ex se, leuiter poterit obligare ex vouentis intentione. Nam sicut ex intentione legislatoris nascitur obligatio legis, fic ex vouentis intentione Voti obligatio: Ergò iuxta eius intentionem commensurari debet. Ità Suar. *lib. 4. de voto, cap. 4. num. 7.* Palaus *tom. 3. tr. 15. d. 1. pun. 11. n. 4.* Sanch. *l. 1. de spons. d. 9. n. 6.*

1238 Probabilius hoc mihi, quod amplius expono. Liberum est promittenti, se velle obligari, cum obligatio promis sionis ex illius pendeat voluntate. Ergò liberum ei est, nolle totam obligationem subire. Pos sum ergo vouere Rosarium; vel. officium Deiparæ, vel ieiunium (quæ grauem continent materiam) sub venialis piaculi obligatione litare.

PROBL. XCI.

Obligatio voti est, & non est solius fidelitatis.

1239 POsito Votum, per se grauiter obligare, & aliquandò tum ex vouentis intentione, tùm ex materia promis sa leuem obligationem inducere, est inquirendum, qualem inducat obligationem, an fidelitatis tantùm, an etiam illius virtutis, ad quam pertinet materia promis sa?verbi gratiâ; Promittit quis Sacrum face re, seruare ieiunium eleemosynam elargiri

obligatus ne est solùm ex fidelitate seruare promis sum, an etiam ex speciali virtute Religionis, Temperantiæ, vel Liberalitatis.

1240 Obligatus est non solùm ex fidelitate, sed etiam ex speciali ea virtute, casu quo exspeciali affectu virtutis, ad quam pertinet materia promis sa, Votum emittat. Quia legislator præcipiens actum obligat præcepto illius virtutis. cuius est actus præceptus: præcipiens enim ieiunium obligat ex virtute Temperantiæ & præcipiens Sacrum audire, vel dicere obligat ex virtute Religionis: sed Votum est quædam lex priuata?Ergò hanc sibi obligationem imponit. Sic Sanch. *l. 4. sum. cap. 11. num. 6.* Valent. *2. 2. d. 6. quæst. 6. punct. 4. quæst. 1. concl. 2.* Votũ de re aliàs non præcepta solam obligationẽ fidelitatis inducit, quãtũvis vouẽs intẽ- **[163]** dat per votum habere rectitudinem virtutis materiæ promis sæ. Quia vouens quantumvis afficiatur ad materiam promis sam non potest illius habendæ aliam obligationem sibi imponere; nisi quatenus Deo illam promittit: sed ex hac ratione solum nascitur naturalis obligatio fidei seruandæ absque speciali obligatione ad materiam: illam enim accidentaliter respicit: Ergo ex vi voti sola est fidelitatis obligatio. Ità Suar. *l. 4. de voto cap. 3. num. 11.* Sanch. *l. 4. sum. cap. 11. num. 23.* Caiet. *2. 2. q. 88. art. 5. dub. vlt.* Palaus *tom. 3. tr. 15. d. 1. pun. 11. num. 8.*

1241 Hæc mihi sententia magis arridet. Ex qua colligo, transgres siones omnium votorum eiusdem es se speciei infimæ. Quia eorum malitia tota consistit in non seruandis promis sis. Quod verò promis sa diuersa sint, parum interest ad huius transgres sionis considerationem. Nec vrget primæ sententiæ fundamentum Dispar enim est ratio legis, & voti. Nam lex non extrahit materiam præceptam à propria ratione virtutis, sed in illa neces sitatem imponit: quia media illa intendit subditos studiosos es sicere. At votum quia cultum Dei respicit, non imponit neces sitatem in honestate materiæ promis sæ: sed illa honestate supposita, diuino cultui offert, & consecrat: & ex hac oblatione executionis neces sitas oritur.

PROBL. XCII.

Quis se obligare potest & non potest voto ad solos actus externos, & ad internos minimè.

1242 NOn potest se quis ad actus externos voto obligare, quin ad internos simul obligetur. Quia es set ea ad impos sibile obligatio. Prohibito námque actu externo, consequenter videtur prohibitus internus, qui circa illum versatur. Sic Sanch. *l. 4. sum. cap. 11. num. 11.*

1243 Potest se quis voto obligare ad actus externos. quin simul ad internos obligetur. Quia hoc obligatio & pos sibilis est, & intentioni vouentis accommodata. Quare si votum est (verbi gratiâ) de vitanda fornicatione, vel pollutione obligatur vouens ex vi voti non habere voluntatem fornicandi, nec polluendi: non tamen obligatur ex vi talis voti ad fugiendas morosas delectationes de fornicatione, vel pollutione. Quia illæ delectationes nec ditectè huic voto aduersantur, vt de se constat: neque etiam indirectè, siquidem non sunt de fornicatione, vel pollutione voti affectis circumstantia: sed absolutè sumptis, Ita vasquez *1. 2. d. 112. cap. 2. num. 9.* Palaus *tom. 3. tract. 15. d. 1. pun. 11. nu. 10.*

1244 Dixerim, P. Santij sententiam veram es se, si vouens expres sè voluerit nequaquam se obligare ad vllum actum internum vitandum. Nam talis voluntas est de obiecto impos

sibili. Qui enim promittit non fornicari, consequenter promittit, non habere fornicandi voluntatem. Nam voluntas fornicandi est voluntas transgrediendi promis sionem factam. Non ergo stare potest promis sio de vitanda fornicatione quin sit promis sio de vitanda etiam illius voluntate. At si vouens hanc ex pros sam voluntatem non habet, sed solum se obligandi ac actus externos vitandos, probabilius censeo, votum valere, & vouentem manere obligatum ad vitandos actus internos transgres sioni voti directè repugnantes, ad alios minimè, vt fert secunda fententia.

PROBL. XCIII.

Qui vouit Rosarium Deiparæ recitare, satisfacit, & non satisfacit id alternatim recitando.

1245 INtendens ostendere, qualiter votum obliget, cum eius materia determinata non est, recolo. ex *sect. 1.* votum semper obligare secundum vouentis intentionem: cum autem de intentione vouentis non constat spectandam es se materiam promis sam, & iuxta illam censendum es se, an obligationem illud votum inducat: At si hac spectata, dubium subest, verba secundum communem sensum es se accipienda, & iuxta illum voti obligationem commensurandam: Votum item benignè. quoad fieri pos sit interpretati debere. His ad memoriam reuocatis, ostendam, qualiter hæ regulæ ad casus singulares frequentiores quidem applicari valeãt. Ac primùm quæsierim, an qui vouit recitare Rosarium satisfaciat alternatis recitando cum socio?

1246 Satisfacit planè. Quia modus ille recitandi conformis est Ecclesiæ consuetudini etiam in Rosarij recitatione: vt patet ex vsu Religionis Camal dulensis, vbi Religiosi alternatim Rosarium recitant. Sic Bonac. *tom. 2. d. 4. 2. 2. pun. 6. num. 17.* Azor. *l. 10. cap. 7. q. 10.*

1247 Non satisfacit. Quia Rosarium communi vsu, & consuetudine haud alternatim recitatur: Ergò votum de illius recitatione non est præsumendum fieri de recitatione extra vsum & consuetudinem, nisi alia fuis set vouentis intentio. Ità Palaus *tom. 3. tract. 15. d. 1. pun. 12. num. 5.* Nauar. *ad cap. Quando, de consecr. dist. 5. cap. 10. à num. 22.* Sanch. *l. 4. sum. cap. 11. num. 38.*

1248 Hanc sententiam probabiliorem es se hiDoctores existimant, quibus annuo: mihi autem primam eligo, vt plurium deuotioni, qui gregatint sic publice ac priuatim Rosarium recitant, geram morem. Addiderim autem, eum qui recitandi Rosarium votum emisit, non teneri integrum recitare: sed sufficere, si tertiam partem recitet. Quia iuxtà frequentiotem vsum sub nomine Rosarij tertia pars intelligitur. Suar. *l. 4. de votò, cap. 8. num. 5.* Vouentem verò Rosarium haud crediderim satisfacturum si solum mente & non voce recitaret. Quia de recitatione vsitata, quæ est vocalis, credendum est votum fieri dum contrarium non constat. Sanch. *l. 4. sum. cap. 11. num. 36.*

[164] PROBL. XCV.

Quis Voto emis so, promisit in D. Iacobum (verbi gratiâ) peregrinationem gerere: at mercede conductus, vel alterius negotij causa, aut curiositatis, aut vi coactus peregrinationem huiusmodi suscepit: Hic satisfacit, & non satisfacit Voti obligationi.

1249 MInimè in omnibus hisce casibus satisfacit. Quia ille vouit peregrinatinem voluntariam, Religiosam, & piam: Sed peregrinatio as sumpta per vim non est peregrinatio voluntaria, & Religiosa & multò minùs quæ solo titulo curiositatis, vel alterius negotij profani as sumitur: quæ verò ex stipendio non tam est peregrinatio ob pietatem, quàm ob iustitiam: Ergò in his casibus peregrinationis Voto non satisfacit. Sic Sanchez *libr. 4. sum. cap. 11. num. 31.* Bonac. *tom. 2. d. 4. quæstion. 2. punct. 6. num. 25. & 16.*

1250 Satisfacit omninò. Quia si vis illata non tollit integram libertatem, esto illam diminuat: Voto satisfaciet coactus peregrinando. Quia absolutè peregrinationem piam voluntariè suscipit. Deindè expeditio alicuius negotij, aut curiositas impedire satisfactionem Voti potest, quando solus ille finis peregrinationis ades set; secùs si cum ipso es set inuisendi D. Iacobi Basilicæ voluntas. Quia tunc iam es set Religiosa peregrinatio. Saltem quoad actus substantiam. Ita Palaus *tom. 3. tract. 15. d. 1. punct. 12. num. 9.*

1251 Cum amicis simo Ferdinando de Castro Palao sentio. Nec video qua ratione obligaito iustitiæ ob stipendium acceptum impediat Voti satisfactionem: cum obligatio Voti & iustitiæ in eandem pos sint materiam cadere: & obligatio iustitiæ non impediat, peregrinationem religiosam existere. Si enim ex Voto obligatus es set, singulis diebus sacrum facere, cur non pos sis pro illo sacro gerendo stipendium accipere? Sicut è contrà si stipendio obligatus es ses sacrum facere, pos ses & voto ad illud faciendum te obstringere.

PROBL. XCVI.

Excusatur quis, & non excusatur à Voto ieiunandi sextis feriis vel Sabbato, vel die alia, si hisce diebus dies Natalis Domini inciderit.

1252 EXcusatur omninò. Quia si tempore, quo quis vouet, illius solemnis simæ diei meminis set, non est præsumendum, eum se Voto ad ieiunandum illa Dei obligaturum. Sic Molina *tom. 2. de iust. d. 272.* Azor. *part. 1. l. 11. quæst. 20. quæstiunc. 3.*

1253 Minimè excusatur. Quia Votum illud eo modo, quo prounuciatum est, diem illam comprehendit, vt constat: At exceptio Ecclesiæ solam præcepti sustulit obligationem, non autem Voti, vt colligitur ex *cap fin. de obseruatio. ieiun.* ibi: *Qui nec Voto, nec regulari obseruantia sint astricti.* Ergò Votum obligat, ac si nulla ab Ecclesia illius diei facta fuis set

exceptio. Ità Sanchez *l. 4. sum. cap. 11. num. 60.* Palaus *tom. 3. tract. 15. d. punct. 11. num. 12.* Bonac. *tom. 2. d. 4. quæst. 2. punct. 6. num. 9.* Reginal. *lib. 8. num. 29.* Vasq. *1. 2. d. 30. cap. 4. n. 26.* in hanc partem inclinat. Suar. *lib. 4. de Voto, cap. 20. num. 8.*

1254 Fateor, me in primam sententiam inclinare ob tãtæ diei celebritatem, ob Ecclesiæ adeò receptam consuetudinem, quæ mihi videtur simul in Voto dispensare, cùm in præcepto dispensat. Attamen qui *cap. finalis* textus vrget, existimo primam sententiam satis es se probabilem, sed secundam probabiliorem. Neque enim obstat, vouente si illius diei recordaretur. fore illam excepturum. Quia obligatio, vel deobligatio Voti non desumitur ex eo, quod vouens faceret, sed ex eo quod de facto fecit, & promisit.

PROBL. XCVII.

In transgressione ieiunij feria sexta Nætalis Domini committitur, & non committitur duplex piaculum, vnum in omissione Præcepti, alterum in violatione Voti.

1255 VOto, aut regulari obseruantia adstrictus ad seruandum ieiunium omnibus sextis feriis, si feria illa sexta, qua dies Natalita Domini incidit, carnes edat, duplex peccatum perpetrat, aliud contrà Votum, aut regularem obseruantiam, (si regularis obseruantia obligat ad peccatum) aliud contrà Ecclesiæ præceptum. Quia Pontifex solùm excepit à præcepto, & obligatione abstinendi à carnibus, eos, qui nec Voto, nec regulari obseruantia sint astricti, *cap. fin. de ieiun. obseruat.* ibi: *Illi, qui nec Voto, nec regulari obseruantia sint astricti in sexta feria, si festum Natalis Dominicæ die ipso venire contigerit, carnibus propter festi excellentiam vesci pos sunt secundum consuetudinem Ecclesiæ generalis.* Ergò astricti Voto, vel regulari obseruantia à præcepto non excusantur. Ergò contrà Votum, & preceptum delinquunt. Sic Medina *l. 1. sum. cap. 14. §. 10. fol. 99.*

1256 Non committit duplex peccatum, nec alia obligatione adstrictus Voto, vel regulari obseruatione tenetur illa die abstinere à carnibus, præter obligationem Voti, aut regularis obseruantiæ. Quia generalis consuetudo præceptum de abstinentia illa die sustulit ob festi excellentiam. Ità Sanch. pluribus relatis, *l. 4. sum. cap. 11. num. 64.* Palaus *tom 3. tract. 15. d. 1. pun. 12. n. 13.*

1257 Longè hoc probabilius. Nec quid contrarium ex textu citato colligo. Quia inibi solùm dicit Pontifex eos, qui nec Voto, nec regulari obseruantia astricti sunt, haud obligatos es se abstinere à carnibsu sexta illa feria. Alij enim astricti Voto, aut regulari obseruantia, verè sunt obligati non obligatione præcepti, sed obligatione, quam Votum, vel obseruantia regularis illis indicit.

[165] PROBL. XCVIII.

Violæns ieiunium ex voti obligatione, peccat, & non peccat toties, quoties carnes comedit illa die.

1258 NOn peccat quoties comedit, sed vnicum peceatum repetita sæpe comestione committit. Quia vouens ieiunium, in tantum vouet à carnibus abstinentiam, quatenus illa abstinentia est ad ieiunium neces saria. Ergo soluto ieiunio, ces sat obligatio, quæ acces soria erat. Sic Sanch. *l. 4. sum. c. 11. n. 42.* & probabile reputat Laym. *l. 4. tract. 4. cap. 3. num. 3.* & Palaus *citandus.*

1259 Peccat quidem quoties ea die carnes comedit Quia de ratione ieiunij Ecclesiastici est vnica tantum comestio, & abstinentia à carnibus in omnibus illius diei horis: Ergò vouens ieiunium. vouet non comesturum amplius, quam semel, & in nulla illius diei carnes. Igitur, quacumque hora illius diei carnes comedit, peceat. Esto enim violauerit ieiunium bis comedendo, non violauit omnimodo, quo potest, nam potest, sæpe comedẽdo carnes, sæpe violate. Ità Palaus *tom. 3. tr. 15. d. 1. pun. 12. num 15.* Suar. *l. 4. de voto, cap. 7. num. 9. qui num. 12.* inquit, contrarium dicere, absurdis simum es se, & contra omnes.

1260 Verius censeo, vouentem ieiunium obligatum es se, à carnibus abstinere eo modo, quo præceptum Ecclesiastici ieiunij obligat: ac proinde toties peccare aduersus votum, quoties carnes exederit. Fateor, vouentem abstinentiam à carnibus, eatenus illam vouere, quatenus neces se est ad Ecclesiasticum ieiunium. At quia ad ieiunium Ecclesiasticum neces saria est abstinentia à carnibus semper & pro semper tota illa die: ea de causa toties peccatur contra votum, quoties hæc abstinentia violatur. Non tamen ideo tam acri censuræ P. Santij sententiam obnoxiam es se reor, satis enim eam probabilem iudico. Quia cum vouens solo voto ieiunij abstinere à carnibus obligetur, ces sante obligatione ieiunij ob eius violationem, illa abstinentia ces sat.

PROBL. XCIX.

Carens Bulla Cruciatæ ex vi Voti ieiunij, tenetur & non tenetur à lacticiniis abstinere in Quadragesima, aliisve temporibus, in, quibus ex consuetudine abiis abstinetur.

1261 CErtum est, extra tempus Quadragefimæ illis in locis in quibus consuerudo non viget ab his abstinendi, pos se voto ieiunij astrictum vesci lacticiniis. Quia præsumendum non est, vouentem voluis se se obligare ad strictiorem ieiunij formam. Idem as sero de voto ieiunij in Quadragesima vel illis in loeis. in quibus viget abstinendi consuetudo. si Cruciatæ Bullam habeat. Habentes enim Bullam excusantur ob obligationem abstinendi ab his: quam excusationem non est præsumendus vouens voluis se reiicere: sed potius credendus est, voto se voluis se adstangere, ad seruandum ieiunium ea forma, qua ex præcepto Ecclesiastico teneretur. Quæsierim ve. rò, an carens Bulla teneatur ex vi voti ab ouis, & lacticiniis abstinere in Quadragesima, aliisvè temporibus, in quibus ex consuetudine ab his abstinere fideles as solent?

1262 Non tenetur. Quia sic vouens solum obligatur ad seruandum ieiunium eo modo, quo ab Ecclesia institutum est: At Ecclesia inpræcepto ieiunij hanc abstinentiam non præscripsit, sed alio distincto pręcepto independenti à ieiunio. *cap. Denique 4.* ibi: *Par est, vt qui his diebus à carnibus abstinemus, ab his, quæ sementinam trahunt originem a carnibus ieiunemus.* Et ità

in Dominicis Quadragefimæ ibi quoque præcipitur hæc abstinentia, cum tamen tunc non ieiunetur. Atque pueri, & omnes à ieiunio excusati tenentur à lacticiniis abstinere. Sic Sanch. *l. 4. sum. cap. 11. num. 53.* Palud. *in 4. dist. 15. q. 4. art. 4. num. 33.* D. Antonin. *p. 2. tit. 6. cap. 2. §. 3.* Angles *p. 1. q. 9. art. 1. post difficul. 7. dub. 2. propos. 3.*

1263 Tenetur quidem. Quia licèt abstinentia ab ouis. ac lacticiniis supponatur præcepto Quadragesimalis ieiunij: at quia hoc necess. satio supponitur & tanquam pars integralis talis ieiunij: ea de causa vouens illo tempore ieiunare, censendus est votum emittere de ieiunio sub illa forma. Ità Corduba *q. 168. pun. 2.* Ludou. Lopez *p. 2. Instruct. de ieiunio fol 714.* Azor. *p. 1. l. 7. cap. 20. q. 6.* Suar. *l. 4. de voto. , cap. 7. num. 9.* Pala. *tom 3. tract 15. d. 1. pun. 12. num 8.*

1264 Probabilius hoc existimo. Quia Eclefiasticum Quadragesimale ieiunium non est sola abstinentia à duplici refectione; sed etiarn abstinentia ab his, quæ à carnibus ducunt originem. Igitur carens Bulla, ex vi voti. tenetur his diebus ab ouis ac lacticiniis abstinere.

PROBL. C.

Emisit quis Votum ieiunandi in pane, & aqua, quod semel violauit vinum hauriendo: Hic autem post primam violationem potest, & non potest sæpius bibere absque nouæ voti violatione.

1265 CErtum est, qui ieiunium in pane & aqua vouit, obligari, ne aliud comedat, aut bibat. Quod si pisces, aut legumina comederit hora consueta, aut vinum biberit, peccat Sed non obinde excusatur seruare Ecclesiasticum ieiunium, cum poffit. Quia non est cen. sendus Ecclesiasticum ieiunium promis sis se dependenter ab illa circumstantia & conditione. Benè tamen conditio illa & circumstantia promis sa est dependenter à ieiunio. Quia ieiunio violato, nulla est obligatio seruate eam abstinentiam, vtpotè acces soriam. Quæsierim autem, an circumstantia illa violata, eo quòd quis semel vinum biberit, pos sit ille sæpiùs bibere, absque noua Voti transgres sione?

1266 Potest quidem. Quia iam impos sibire est, illam circumstantiam seruare. Sicut promittens ieiunare, si bis comedat, à ierunio excusatur, & potest sæpius comedere. Quia violato **[166]** ieiunio, impos sibile est, illud seruare, Ergò idem dicendum de vouente in pane & aqua ieiunare. Sic Sanchez *libr. 4. sum. cap. 11. num. 47.*

1267 Minimè potest. Quia illa abstinentia ab omnibus aliis cibis, ac potu annectitur ieiunio promis so pro toto die, ac pro singulis eius partitibus: ac proindè dum obligatio Ecclesiastici ieiunij persenerat, obligatio huiusmodi abstinentiæ persistit Palaus *tom. 3. tract. 15. d. 1. punct. 12. num. 20.*

1268 Ego quidem æquè probabilem vtràmque sententiam es se putarim. Addo tamen duplicis quæstiunculæ sine pugna resolutionem. Quis vouet, à carnibus abstinere; rogas anVotum hoc abstinentiam à lacticiniis comprehendat? Et an Votum abstinendi à lact ciniis, comprehendat ab ouis, & à carnibus abstinentiam? Respondeo, per se non comprehendere. Quia sunt res omniniò distinctæ, & licet in præcepto Ecclesiastico vniantur: non indè infertur, in Voto

vniri debere: cum hæc obligatio pro intentione vouentis suscipiatur, qui specialem finem habere potest, in vna obligagatione, quam in altera suscipienda. Sa *verb. Votum, num. 25.* Sanchez *lib. 4. sum. cap. 11. num. 46.* Quis vouet abstinere à vino: rogitas ad quid obligatur? Respondeo, Votum sub graui culpa obligare, ne bibatur in ea quantitate, quæ vino moderatè vtentibus pro vna comestione sufficeret. Non tamen obligare, vt abstineat à ceruisia. Quia ceruisia vinum non est: tametsi Votum sit emis sum fine ebrietatem vitandi. Finis nàmque extrinsecus Voti sub voti non cadit obligationem. Sanch. *citat. numer. 44.*

PROBL. CI.

promittit quis Ecclesiæ vnum soruum ex iis, quos habet: & antè Voti adimpletionem pereunt omnes serui præter vnum: Hic tenetur, & non tenetur integrè ad voti executionem.

1269 ANtequam serui alij pereant, potest vouens eligere, quem maluerit. Quia cum non constet de voluntatis eius determinatione, non est, cur ad pretiosiorem obligetur. Bonac. *tom. 2. d. 4. quæst. 2. punct. 6. num. 32.* Quæsierim verò, si omnes serui perierint, præter vnum, an vouens integrè ad Voti executionem teneatur?

1270 Minimè tenetur. Quia seruus remanens non est magis promis sus, quam alter ex iis, qui periere. Cur ergò quilibet ex his, qui perierunt, perire integrè debet promittenti, & non Voti obligationi? Pereat igitur & Voti obligationi, & promittenti: & consequenter seruus superstes remaneat & promittenti, & Voti obligationi, ac proindè diuidatur. Sic Molina *tom. 2. de iust. d. 270.* Sanchez *libr. 4. sum. cap. 13. num. 19.*

1271 Tenetur omninò tam vouens, quam eius hæredes tradere Ecclesiæ sernum remanentem. Quia in illo Voto nullus seruus fuit determinate promis sus, sed quilibet promis sus fuit sub disiunctione, hoc sensu: Dabo vnum ex seruis. quos habeo, hunc, vel illum: Ergò remanente vnico seruo, remanet tota materia sufficiens ad Voti executionem; Tenetur igitur vouens, Votum integrè adimplere. Ità Bonac. *tom. 2. d. 4. quæstion. 2. punct. 6. num. 34.* Palaus *tom. 3. tract. 15. d. 1. punct 12. numer. 26.*

1272 Hanc partem. crediderim es se veriorem. Concedo nàmque, non es se magis promis sum seruum remanentem; quam reliquos, qui periêre: sed omnes æquè sub disiunctione es se promis sos. At non indè infertur obligationi Voti seruos illos perire debere. Quia cum Voto determinate. addicti non fuerint, obligatio Voti integra perseuerat, quoties persistit materia executioni Voti sufficiens.

PROBL. CII.

Rem determinatam quis vni Ecclesiæ speciatim promisit: Sed post Votum emis sum, dubitat. cuinam

promiserit Ecclefiæ: Potest hic, & non potest rem promis sum cui maluerit ex his Ecclesiis applicare.

1273 POterit planè. Quia tota voti obligatio ex voluntate vouenris exoritur. : Cum ergò vonens nesciat, quamnam ex illis Ecclesiis applicauerit, non est, cur eius obligatio determinata censeatur. Neque est simile de eo, qui obligatus est, rem aliquam restituere, ignorat autem cuinam è duobus debeat: quam tenetur pro ratione dubij singulis diuidere; quia singuli, posito illo dubio iustitiæ ius habent. At Ecclesiæ, quibus per Votum res est promis sa, nullum ius habent, sed totum ius penes Deum, in cuius honorem res est. promista, residet. Sic Sanchez. *lib. 4. sum. cap. 13. num. 18.*

1274 Minimè poterit, sed obligatus est; rem diuidere. Quia cognoscit rem illam vni ex illis Ecclesiis determinarè promisis se; quod verò postea ignoret, cui promiserit, non tollit, quominus vni ex illis determinatè debita fuerit ex determinatione, quam vouens nequit reuocare: Ergo neque tollit, quominus illi donari debeat. Cum igitur cognoscere non potest, cuinam ex illis debeatur, recta ratio postulat, vt pro qualitate dubij rem diuidat, siquidem hæc diuisio in eius damnum non cedit, & ex alia parte debito contractui meliori pos sibili modo satisfacit. Ità Palaus *tom. 3. tract. 15. d. 1. pun 12. numer. 27.*

1275 Veriorem hanc partem es se existimo. Quia si vni Ecclesiæ res integra tradatur, vouens se periculo exponit tradendi eam, cui non debet. Secus dixerim, cum à principio Ecclesia, cui donanda est, determinata non fuit. Quia tunc relinquitur arbitrio vouentis, & ipsius hæredis determinatio; vt idem Palaus, cui adhæreo, edocuit.

[167] PROBL. CIII.

Excutio Voti potest, & non potest differri quovsque vouentis conscientiam pro executione remardeat, si vouens tempus non determinauit.

1276 SI vouens tempus as signauit ad voti executionem non obligat vsque ad illius aduentum. Nec tenetur tempus præuenire, si præsumat, eo tem pore es se impediendum, Quia mensura obligationis voti est intentio vouentis: & cum hæc solum sit pro tempore as signato, solo eo tempore obligatio est adstruenda. Si igitur votum fiat sine aliqua temporis determinatione, quæsieerim, quonam tempore obligabit?

1277 Certè votum pro tunc obligat, quando vouentis conscientia pro eius executione remordet. Quia ipsa conscientia est intentionis index. Sic Caietan. *2. 2. quæst. 88. art. 3.* Nauar. *c. 12. sum. num. 42.* Ludou. Lopez *p. 1. Instr. c. 44.* Reginal. *l. 18. num. 286.*

1278 Executio voti non est differenda ad tempus quo conscientia remordeat. Fallax enim hæc regula. Quia timoratis nimis est stricta: at negligentibus suæ salutis nimis lata, quippè qui nullis serupulis vrgentur. Obligat igitur executio quam primum commodè fieri pos sit. Quia obligatio voti nascitur promis sione, & acceptatione Dei: ergo promis sio facta absque vlla as signata dilatione & sic à Deo acceptata, obligationem executionis inducit absque vlla dilatione. Certe eo ipso, que promis sio facta est, debetur promis sum Deo, & potest Deus

illud expostulare: nam debitum sine termino exigere debitor potest, quoties sibi placuerit *leg. Promis sor, §. 1. ff. de constitut. pecu.* Ergo executio voti non debet differri ad tempus, quo conscientia pungit ad impletionem. Ità Syluest *v. Votum. 2. quæst. 2. & 5.* Armil. *ibi, num. 15. Sa v. Votum, num. 18.* Valent. *2. 2. d. 6. quæst. 6. pun. 4. quæstitunc. 3.* Azor. *pun. 1. cap. 15. quæst. 10.* Sanch. *l. 4. sum. cap. 14. num. 5.* Suar. *l. 4. de voto, cap. 12. num. 6.* Laym *l. 4. tr. 4. cap. 3. num. 5.* Bonac. *to. 2. d. 4. quæst. 2. pun. 5. §. 1. num. 13.*

1279 Certum mihi est, executionem huius voti instare eo tempore, quo commodè fieri pos sit, non antea, nec postmodum. Quia votum, quo nullum tempus executioni determinatur, sic exæquitate explicandum venit, vt credatur vouens voluis se se cum hoc temperamento obligare iuzta *leg. Quod dicimus, ff. de solution.* Ex quo fit occasionem rationabilem es se differendi voti executionem, si spes subsit; quod melius & vtilius ea dilatione posita, votum exequendum Quare si quis ad Religionis labores perferendos satis non se videat idoneum spetat autem fieri, si differat, poterit differre. Vt aptè Layman *citat. num. 5.* Sanch. *num 11.* & Corduba *sum. quæst. 39.* monuêre. Hinc concludo, fallacem, & incertam es se regulam illam à Doctoribus primæ sententiæ indicatam.

PROBL. CIV.

Mortale est, & non est mortale pecatum voti Religionis, aut seruitij perpetui in Xenono hio (verbi gratiâ) executionem vltrà sex menses differre.

1280 MOrtale non est. Quia plures Doctores iudicant dilationem duorum vel trium annorum absque periculo obliuionis, vel impedimenti, vel vltetioris dilationis non es se mortale. Sic Petrus de Ledes. *to. 2. sum. tr. 10. cau. 3. dub. penult.* Armil. *v. Votum, n. 16.* Manu. *to. 2. sum. c. 95. n. 9.* In votis verò, in quibus nil ex dilatione omittitur implendum censent alij tunc es se mortale quando adest ex dilatione periculum nunqu am ea exequendi. Quia parum videtur interes se, quod hoc vel illo tempore votum reddatur, si tota res promis sa redditur, & tem pus designatum non sit. Sic D. Antonin. *p. 2. tit. 11. cap. 1. §.* . & indicat Sanch. *l. 4. sum. cap. 14. num. 31.*

1281 Est quidem mortale. Quia votum Religionis aut perpetui in Xenedochia seruitij vltra sex menses notabilis est, cum cedat in grauem diuini cultus diminutionem & propriæ vtilitatis iniuriam. Ita expressè. Sanch. *citat. num. 22.* Pala. *d. 1. punct. 13. num. 7.*

1282 Eis quidem adhæreo, iudicans Ledesmæ, Armillæ & Manuelis sententiam ita latam probandam non es se ob Santij & Palai rationem. Minorem verò dilationem sex mensium notabilem es se non censeo ob tanti operis difficultarem. In reliquis autem votis ex dilatione non diminutis crediderim, dilationem duorum vel trium annorum es se notabilem. Quia licet res promis sa sit integrè exequenda, eius tamen executionem tanto tempore contra voluntatem Dei creditoris differre, grauem deordinationem continet. Quod probarim ex dilatione debiti hominibus promis si, quod nullus negabit, grauem culpam si immoderata sit: constituere.

PROBL. CV.

Si eum quis Votum emittit, se cognoscit fore impotentem ad illius executionem: tenetur, & non tenetur, per alium implore.

1283 VIdimus *sect. 1.* votum siue personale, siue reale solumvouẽtem adstringi pos se. Quia solum astringere potest eum qui intentionem se obligandi, habuit: & cum nullus alius eam intentionem habere pos sit, nisi qui verè vouet & promittit, efficitur, nullum alium præter vouentem adstringi pos se. At sic rogites, num à solo vouente pos sit votum impleri? certum est si votum personale sit à solo vouente impleri pos se. Quia nullus implere potest votum nisi exequendo rem promis sam: sed res promis sa in voto personali est actio propria vouentis, non alterius: Ergo nullos alius à vonente votum personale valet implere. Quare si vouens im- **[168]** potens sit votum implere, non tenetur curare, vt alius loco illius impleat. Qu a hanc obligationem per votum non sucepit: neque alterius executio est proprij voti emis si satisfactio. Quod veris simum est, siue culpabiliter, siuè absque culpa huiusmodi impotentiam contraxerit. Quæsierim verò, an si cum quis votum emittit, se cognoscit impotentem fore ad illius executionem, teneatur per alium implere?

1284 Tenetur quidem. Quia dum contrarium non constat, præsumendum est, hanc fuis se eius intentionem, nempè votum per alium implere, nè vanè & irrisoriè vouis se conseatur. Sic Abbas *ad cap. Licet, de voto. num. 13.* Syluest. *v. Votum, 2. q. 10.* Nauar. *sum. cap. 12. n. 55.* Sanch. *l. 4. sum. cap. 2. num. 26.* Laym. *l. 4. tr. 4. cap. 3. q. 5. corol. 4.*

1285 Non tenetur, per alium implere. Quia fundamentum primæ sententiæ leue est ad illam præsumptionem adstruendam, cum nullum ex verbis vouentis indicium ad huiusmodi obligationem colligatur: si quidem non alienum factum, sed proprium promiserit. Ita Suar. *l. 4. de voto, cap. 10. num. 7.* Bonac. *tom. 2. d. 4. q. 2. pun. 5. §. 3. num. 2.* Palaus. *tom. 3. tract. 15. d. 1. pun. 15. num. 4.*

1286 Hanc partem crediderim, & vouentem potius temere, & arroganter promisis se, quam contra verba promis sionis obligationem voluis se contahere.

PROBL. CVI.

Quis Religionem ingres sus post votum reale factum, vult votum illud professione non extingui: Manet quidem, & non manct hæres obligatus.

1287 REcolo, voti personalis obligationem cum persona extingui, nec ad hæredes trasire pos se. Quia hæc obligatio acitones vouentis respicit, ideóque nequit in alterum deriuari. Obligationem verò voti realis ad hæredem siuè neces sarium siue voluntarium transire iuxta vires hæreditatis, salua hæredis legitima. Quia defunctus cum votum reale emisit, obligatus fuit suis bonis illud exequi: Ergò si de facto executus non est, hæres in bonis illius

succedens, eiúsque persoam repræsentans, eam subiit obligationem. At hæredis obligatio non excedit vires hæreditatis. Quia ratione hæreditatis acceptæ hæc obligatio nascitur. Porrò ad executionem huius obligationis hæres compelli potest tum excommunicaitone, tum priuatione hæreditatis, tametsi non promiserit. Quia defectus promis sionis non impedit, quin hæres sit ex iustitia obligatus. Demum suppono prof es sione Religionis tam vota personalia, quam realia extingui, iuxta communemsententiam. Vnde hæres non tenetur vota Religiosi profes si soluere. Quæsierim itaque si Religiosus vult votum reale suum profes sione non extingui, an hæres teneatur implere?

1288 Tenetur quidem. Quia illud votum non manet extinctum, si quidem non extinguitur superioris irritatione, vt de se constat: nec etiam profes si commutatione, quia ad hunc extinctionis modum vouentis consensus requiritur. Ergò hæres tenetur votum illud implere ac si vouens sæculari in statu obiiser. Sic Bonac. *tom. 2. d. 4. q. 2. pun. 5. §. 2. n. 9.*

1289 Minimè tenetur, sed omininò votum illud extinguitur. Quia vota emis sa ante profes sionem Religionis ipsa profes sione extinguntur non irritatione, nec commutatione, aliáve relaxatione: sed solutione illius perfectis sima, quam talem es se ius reputat illam obligationem Deo perpetuo inseruiendi: Ità Palud. *in 4. dist. 38. art. 1. concl. 6.* Sanch. *l. 4. sum. cap. 15. num. 23.* Palaus *tom. 3. tract. 15. d. 1. pun. 16. num. 8.*

1290 Hanc partem longè existimo veriorem. Nam pofes si consensus, vel dis sensus, supposito Regularis profes sionis vi, huiusmodi solutionem perfectis simam, quam Deo ipse ges sit, immutare non potest. Ergò perfectè Deo est satisfactum: Ergò hæres omninò à voti illius solutione seu obligatione liberatur.

PROBL. CVII.

Cum pluribus votis realibus obstrictus est defunctus, nec hæreditas sufficit omnium solutiont: tenetur, & non tenetur hæres prorata diuidere.

1291 SVppono hæredem debere defuncti vota sic soluere, nempè post debita iustitiæ, & ante legata pia. Ratio prioris partis est, quia Deus non acceptat oblata cum iuris tertij præiu licio: neque bona defuncti reputantur, ex quibus hæres vota debet soluere, nisi quæ deducto ære alieno supesũt. *leg. Mulier, iuncta Glos. v. Aliena, ff. de iure dot.* secunda pars conclusionis scilicet, vota queiscũque legatis piis es se præferenda, est manifesta. Quia vota defunctum obstringunt, non autem voluntaria legata. Sed quid dicendum, cum defunctus plurib. votis fuerit obstrictus, neque hæreditas seu pars hęreditatis post debita iustitie reliqua ex quo soluenda sunt vota, eorum solutioni non sufficit. An hæres te netur pro rata diuidere?

1292 Tenetur quidem. Quia argumentum sumitur ex legatis, quorum integræ solutioni si hæreditas non sufficiat, pro rata est diuisio facienda. Nam obligatio hæredis ad soluenda vota est eiusdem rationis, ac obligatio soluendi legata, cum vtraque sit iustitiæ, orta ex additione hæreditatis. Quate stare optime potest, quòd defunctus obligatus sit votum de re meliori manifestè, prius exequi: & in casu dubio, quod prius emis sum est. Et tamen hæres hanc obligaitonem non habet. Quia defunctus directe obligatus est Deo ex vi voti, & promis sionis, vnde mirum non est, obligari exequi, quod Deo gratius fuerit. At hæres non obligatur Deo,

sed defuncto, & consequenter omnibus, in quorum vtilitatem vota sunct facta: Ergo quod ipsis gratius fuerit, debet exequi. Credendum autem est, gratius fore, si pro rata fiat diuisio: Ergò gerenda est. Sic docti Neo terici, quorum sententiam haud omninò improbabilem es se iudicarim.

1293 **[169]** Minimè tenetur, pro rata diuidere: sed obligatus est, votum de re meliori præferre: & in casu dubio, votum, quod prius emis sum es se constiterit. Quia hæres defuncti personam repræsentat. At defunctus illa vota eo ordine tenebatur exequi. Ita Sanchez *l. 4. sum. cap: 15. nu. 41.* Bonac. *tom. 2. d. 4. q. 2. pun. 5. §. 2. num. 14.* Palaus *tom. 3. tract. 15. d. 1. punct. 16. num. 11.*

1294 Hoc omninò tenendum es se reor, nec obstare, quod hæres ob aditam hæreditatem defuncto obligetur; quia obligatur defuncto iuxtà ipsius defuncti obligationem, & voluntatem: quæ alia es se non potest nisi ea, quam secundæ sententiæ Auctotes as signant.

PROBL. CVIII.

Quando non constat quodnam votum melius sit: aut quodnam prius fuit emis sum à defuncto vouente: hæres tenetur, & non tenetur pro rata diuidere omnium votorum satisfactionem.

1295 DIxi Problem. proximo, hæredem obligatum es se votum defuncti de re meliori præferre, & in casu dubio, votum quod constiterit prius fuis se emis sum, cum pluribus votis adstructis; obiit vouens, & cunctis implendis non sufficit hæreditas Si verò non constiterit, quodnam eorum votorum sit melius, neque quondam fuit prius emis sum, quæsierim quid agendum hæredi?

1296 Porrò tenetur satisfactionem inter. cuncta vota pro rata diuidere. Quia licèt defunctus in illo casu electionem facere pos set, non inde infertur pos se hæredem. Defuncto, dum superstes erat præfata electio concedebatur, quia Deum creditorem habebat, cui æquè: gratum es set votum vnum integre implere quàm duo vota æqualia dimidiatè. At hæres non Deum creditorem, sed defunctum habet, cui ob aditam hęreditatem obligatus. fuit: & consequenter obligatus est omnibus illis in quorũvtilitatẽ vota cedũt; ob quam rationem hæres neque cõmutationem, neque dispensationem irritationèmve votorum facere. potest: quæ quidem vouenti concederentur. Sic Sanch. *l. 4. sum. c. 15. n. 41.*

1297 Non tenetur pro rata diuidere satisfactionem, sed in nostro casu potest eligere quòd maluerit votum vt illi satisfaciat vt defũctus poterat. Quia ea obligatio Religionis, quæ in defuncto erat, translata est in hæredem, & facta obligatio iustitiæ, non tamen aliquo modo est immutata. Ita Palaus *to. 3. tr. 15. d. 1. pun 17. n. 12.* Bonac. *to. 2. d. 4. q. 2. pun. 5. §. 2. n. 15.*

1298 Veriorem hanc partem es se existimo. Cui crediderim non obstare, hæredem obligari, & aliis, in quorum vtilitatem vota sunt facta. Quia non obligatur nisi cum qualitatibus, quibus testator Deo obligabatur. Quod verò non pos sit commutationem, vel irritationem petere, inde prouenit, quod eius obligatio non sit voti sed quasi contractus, ex aditione

hæreditatis prouenientis. Limitat tamen Bonacina, Sanctio consentiente, vt præfacta doctrina non procedat, si ab his, in quorum gratia facta sunt vota fuerit promis sio acceptata Tunc enim non election, sed diuisio pro rata (inquiunt) facienda est. Rogitas, quando nulli sunt hæredes quisnam illorum teneatur in solidum vota defunct soluere; Respondeo, neminem in soiidum teneri. Quia solum tenetur quatenus est hæres: & cum solum in parte sit hæres, pro ea parte vota soluere tenetur. Colligitur *ex leg. In executione 85. vers. Secunda, ff. de verb obligat.* & tradit Sanchez *num. 42.* as serens es se omnium.

PROBL. CIX.

Eilius Votum Religionis emittit sub hac conditione: si pater consenserit: Impleta est, & impleta non est conditio, si declarato filij voto, pater consentiat, licet postea dis sentiat.

1299 SVppono, veris simum mihi es se, intentionem communem filiorum in hac conditione apponenda, es se, molestiam parentum vitare, ac proinde non tam positiuum eorum consensum quam carentiam dis sensus expostulare: æquiualereque hanc conditionem, *sipater consenserit,* huic, *si pater non contradixerit.* Quæritur autem, num censeatur impleta hæc conditio, si declarato filij voto, pater confentiat, esto postea dis sentiat?

1300 Impleta est plane conditio. Quia sicut non impletur conditio, si dis sentiat, est postea, consentiat: sic impletur conditio si pater consentiat esto postea dis sentiat. Illo namque primo consensu exhibito iam obligatus est filius ingredi Religionem: quòd verò prostmodum pater dis sentiat accidentale est. Sanchez pluribus relatis, *l. 4. cap. 23. numer. 14.* Laym. *l. 4. tr. 4. cap. 6. concl. 4.*

1301 Minime est conditio impleta, si pater primo consentiat, & postea dis sentiat, ante quam Religionem ingrediatur. Quia ex vi illius conditionis, non vult filius se obligare ad Religionis ingres sum, stante patris dis sensu. Ita Palaus *tom. 3. tract. 15. d. 1. pun. 17. num. 3.* & alij docti Neoterici.

1302 Ego quidem. hoc probabilius reor: & ipse Santius *num. 34.* fatetur de hac conditione expres sa, *si pater non contradixerit.* At hæc conditio, *si pater consenserit,* non positiuum consensum, sed carentiam dis sensus toto tempore ante ingres sum Religionis significat: Ergò idem est dicendum de hac conditione, *Si pater consenserit,* ac dicitur de hac conditione, *Si pater contradicerit:* scilicet non impleri, quandocumque ante ingres sum Religionis pater dis sentiat. Verùm si pater tempore voti mortuus fuerit, vel antequàm dis sensum præstiterit: conditio impleta censebitur. Quia patris dis sensus es se non potest, sub cuius carentia Religio promittitur.

[170] PROBL. CX.

Conditio Voti debet, & non debet in specifica forma impleri: sufficit, & non sufficit, si in æquiualenti impleatur.

1303 NOn debet neces sariò Voti conditio ion specifica forma impleri, sufficit in æquiualenti, dummodò per illam æquiualentiam idem intentus sequatur effectus. Quia eo casu non spectatur conditio in se, sed quatenus via est, & dispositio, ad faciliùs effectum obtinendum. Si ergò hæc dispositio & facilitas alia via obtinetur, conditio æquiualeter impleta est, & vouentis intentio satisfacta. Exemplis expono. Religionis Voto obligatur ille, qui se ingres surum promisit, quando soror eius matrimonio collocata fuerit, si de facto ipsa obiit, vel in Religione profes sionem ges sit, vel cum fratribus diuitibus fuerit absque sui præsidij neces sitate: quando solum ea causa suum in Religionem differt ingres sum, ne sororem destitutam relinquat. Item voto Religionis tenetur ille, qui ingredi vouit, quando pater obierit, quia existimabat, præ paupertate parentis toto vitæ tempore fore ei neces sarium. At posteà pater ad pinguiorem fortunam ascendit: ac proindè ces sat finis, ob quem differt Religionis ingres sum. Sic Sanch. aliis relatis, *lib 4. sum. cap. 23. num. 27.*

1304 Neces sariò debet conditio in specifica forma impleri, nec sufficit æquiualenter. Quia satis commune est, conditionem in specifica forma impleri debere iuxtà *leg. Qui hæredi. §. 1. & leg. Mæuius, ff. de condit. & demonstrat.* Condition enim induit formam. Et licèt ab hac reg ula excipiantur conditiones, quæ tanquam dispositiones & media, ad effectum intentum as sumuntur, vt non sit neces sarium in specifica forma impleri, si æquè alia via effectus obtinetur, (vt probat Menoch. *de præscript. l. 4. de præsump. 185. à n. 6.*) id non ex natura rei, sed ex iuris dispositione habetur. At cum in Votis, & eorum obligationibus nulla talis dispositio inueniatur, as serendum est, conditiones oppositas illorum obligationibus in specifica forma impleri debere. Cum enim tota Votorum obligatio non ex lege, vt in humanis contractibus, sed ex intentione vouentis pendeat, & hæc astricta sit illi conditioni, non videtur sufficere, quod altera loco illius apponatur, esto finis intentus æquè imò perfectius pos sit obtiner. Ita Palaus *tom. 3. tractat. 15. d. 1. puncto 17. num. 5.*

1305 Hunc sequor, & doctrinam appositis pro prima sententia exemplis expono. Vouens Religionem, quando soror collata fuerit in matrimonium, vel quando pater mortuus fuerit, animo non relinquendi sororem, vel patrem desertum, non vouet Religionem, quando finis vtoúmque obtinetur, sed quando tale medium apponitur ad illum obtinendum. Non enim dicit: *Ingrediar Religionem, quando soror, vel pater meo præsidio non indiguerint:* Hic námque est finis intentus in illa conditione. sed non est ipsa conditio. Sed dicit. *Ingrediar Religionem, quando soror matrimonio competenti fuerit collocatæ, & pater obierit,* ac proindè conditio non est de fine, sed de aliquo medio ad finem determinato. Ergò tali medio non posito, esto aliundè finis obtineatur, non impletur conditio, sub qua obligat Votum.

PROBL. CXI.

culpabiliter impediens Voti appositam conditionem, tenetur, & non tenetur Voto, ac si conditio impleta es set.

1306 CErtum est, si impediatur conditio à pro pria vouentis voluntate pendens, nullum es se peccatum. Quia eo ipso, quo propriæ voluntatis iudicio remis sa est: potest pro libito, impediri, vel non impediri. Quod veris simum est, quando conditio, sub qua Votum obligat, nulla lege præcipitur. Si autem conditio ex alterius voluntate pendeat, & lege prohibita sit, certum est, vouentem obligatum es se viribus conari conditionem impedire: vt si promiserit Religionem, si eius filius in fornicationem lapsus fuerit. Non enim Religio es se potest contraria charitati: ac proindè nec impedire, quin fornicaitonem filij euitare conetur. At si condition nulla lege prohibit sit, obligatus est ex vi Voti conditionem non impedire. Quia vouens sub conditione ab alterius voluntate pendente, in eius voluntatem sui Voti obligationem remittit. Ne igitur hæc remis sio inanis sit, cogitur voluntatem alterius non impedire. Porrò vouens Religionem sub conditione paterni consensus; non agit contrà Votum, si de facto procuret precibus, & rationibus. ne consentiat. Quia hæ preces, ac rationes consensum paternum absolutè non impediunc: si quidem illum liberum ad consentiendum relinqunnt. Es set autem contra Votum, si per vim aut fraudem consensus impediretur. Si quis verò votum emitteret ineundi Religionem, si integram recuperaret sanitatem, & cõtra Votum immoderatè cibis noxiis vtatur, vel media neces saria ad recuperandam sanitatem non apponat, animo subterfugiendi Voti obligationem: contrà Votum delinquit. Quia conuincitur irrisoriè Religionem Deo promisis se sub condition, quam malitiosè de medio tollit. Secus erit si pas sione ductus cibis noxiis vtatur. Quia ex vi huius Voti non est credẽdum, eum voluis se obligari ad procurandam sanitatem aliter quàm anteà es set obligatus. Demum si quis Religionem voueat, si Deus eum anno integro à mortali crimine patrando præseruarit, contra Votum delinquet, si ex industria, vt Voti obligationem fugiat, incidat in peccatum: Secus si pas sione percitus corruat. Quia hoc Voto solùm obligari potest, nè malitiosè, & in Voti fraudem conditionem præseruationis impediat: non autem, si eam impediat, qualiter, seculso Voto, impediret. I am quæsierim, num in præfatis casibus impediens culpabiliter Voti conditionem teneatur Voto, ac si de facto conditio es set impleta?

1307 Tenetur Voto, si ex culpa graui (licèt non ex industria, vt voti fugiat obligationem) euitet conditionẽ, Quia iam per eum stat, quominus **[171]** condition impleatur: sic supplent, Gabriel. *in 4. dist. 38. quæst. art. 3. concl. 2.* Tabie. *verb. votum 2. quæst. 2.* Angel. *verb. Votum 1. num. 10.* Alij addunt, hanc culpam debere es se ex malitia, & non ex infirmitate. Sic Syluest. *ver. votum 2. q. 2.* Manu. *tom. 2. sum. cap. 98. fine.* Quia si impedi. re conditionem ex insirmitate, sufficeret ad obligationem, semper Votum obligaret. Alij adiiciunt hanc malitiam debere es se in Voti fraudem ita vt impediat conditionem animo Voti obligationem vitandi Sic Nauar. *sum. cap. 12. n. 24.* Sanch. *lib. 4. sum. cap. 32. num. 47. & 53.* Bonac. *tom. 2. d. 5. quæst 2. punct. num. 6. & 7.* Quia si quis Religionem voueat sub conditione ab altero ponenda, quàmque licitè impedire non potest: tacite obligatur ad Religionem si per ipsum non steterit talem conditionem apponi: aliàs non es set obligatus conditionem euentum

expectare. Ergò obligatut, si malitiosè conditionem impediat; quia non per alium, sed per eum stat, quominus conditio impleatur.

1308 Minimè tenetur, licet malitiosè conditionem rur impediat. Quia obligari potest eo quod conditio impleta sit: & hoc non, quia supponimus malitiosè conditionem fuis se impeditam. Vel obligatur Votum implere ob peccatum commis sum in conditione impedienda: & hoc minus verum est; nam hoc peccatum solam obligationem pœuitentiæ, non restitutionis, ac sat. sfactionis affert. Ergò nullo ex capite potest oriri exequendi promis sum obligatio. Ità Maior. *in 4. dist. 38. quæst 1. corollar. 7.* Suar. *lib. 4. de Voto, cap. 17. num. 20.* & valdè probabilem reputat Layman. *lib. 4. tract. 4. cap. 6. quæst. 3.* Palaus autem *tom. 4. tract. 15. d. 1. punct. 17. num. 11.* planè probabiliorem.

1309 Idem iudico. Quia cum tota obligatio Voti pendeat ex vouentis intentione, & in Voto conditionali non sit nisi sub impleta conditione: efficitur, conditionem impleri debere, ad obligationem absolutam contrahendam. At eo ipso, quo conditio impediatur, non impletur: Ergò Votum illud conditionatum obligare non potest.

PROBL. CXII.

Quis duplex Votum emisit, alterum de fornicatione vitanda alterum pœnale de peregrinatione gerendæ. sublatum Voto de fornicatione vitanda, sublatum censetur, & non censetur sublatum Votum de pœna illa incurrenda, si deliquerit.

1310 DIxi, *De pœna incurrenda,* si deliquerit: quia si cum pœna sit incursa, nam primum Votum transgres sum est: constat manifeste, sublato Voto vitandi fornicationem per dispensationem, vel irritationem, non tolli Votum de pœna incursa. Quia iam est ab illo omninò independens. Notauit Layman. *lib. 4. tract. 4. cap. 22. num. 9.* Quæsierim itaque, an per dispensationem, vel irritationem sublato primo Voto fornicationem vitandi, censeatur sublatum votum de pœna illa incurrenda?

1311 Non censetur sublatum. Quia. est duplex Votum, quorum vnum ab alio non pendet. Potest enim es se obligatio ad pœnam, quin sit obligatio ex Voto vitandi fornicationem. Et è contrà potest es se obligatio vitandi fornicationem, quin sit obligatio pœnam subeundi: Ergò credendum est fic hæc. Vota fuis se emis sa. Sic nonnulli docti Neoterici, quorum sententiam ndn omninò crediderim improbabilem.

1312 Sublatum censetur Votum de pœna subeunda, sublato voto de fornicatione vitanda. Quia hoc votum emis sum est vt acces sorium priori, & in illins perfectam obseruationem. Ità Sanchez *libr. 4. sum. cap. 22. num. 9.* Layman. *citat.* Palaus *tom. tract 15. d. 1. punct. 18. num. 4.*

1313 Placet mihi admodum hæc sententia. Nam esto independenter Votum alterum ab altero pos sit emitti: hîc non est præsumendum, eo quod frequenter, & in plurimum Votum pœnale vt acces sotium priori voto emittatur.

PROBL. CXIII.

si quis duplici Voto est adstrictus altero vitandifornicationem. altero pœnæ sabeundæ, sinon vitauerst: a impetrandamdispensationem Voti principalis, debet, & non debet neces sariò Votiacces sorij pœnalis mentionem gerere.

1314 VOti accessuri debet neces sari mentio fieri: Quia ob eius acces sum materia Voti principalis securior est reddita: ac proindè dignior, & Deo gratior: frequenter maiori causa indiget ad sui dispensationem. Quod exemplo vouentis pergere ad limina Apostolorum sacco indutum illustro. Hic quidem non potest dispensationem obtinere huiusmodi peregrinationis, quin circumstantiam illam manifestet. Sic docti Neoterici, quorum mentem Palaus probabilem es se fatetur, dum contrariam sententiam satis probabilem solummodò profatur, *tom. 3. tract: t. 15. d. 1. puncto 18. numero 5.*

1315 Non debet neces sariò fieri Voti acces sorij mentio in Voti principalis dispensatione, vel commutatione. Quia hæc mentio ideò facienda erat, quòd votum acces sorium aliquo modo annecteretur Voti principalis materiæ, eàmque digniorem, & gratiorem Deo redderet. At non sie se habet hoc vorum pœnale: non enim annectitur Voti principalis obseruationi, sed potius illius transgres sioni. Quia non obligat quovsque Votum principale violatum fuerit: ac proindè materiam Voti principalis nec digniorem, nec gratiorem Deo reddit. Ità Sanchez *libr. 4. sum. cap. 22. num. 9.* Layman. *libr. 4. tractat. 4. capit. 5. corollar. 2.* Palaus *vbi supra.*

1316 Cum his opinor. Secus verò es se dicendum crediderim in exemplo adducto Romanæ cum sacco peregrinationis. Quia hæc circumstantia in obseruatione Voti peregrinationis ità adhæret, vt Vorum principale fine ipsa obseruari non pos sit: itaque huius est mentio neces satiò facienda, non illius.

[172] PROBL. CXIV.

Votum quis emisit de vitando ludo, & ca su quo non vitet, de subeunda pœna: Votum pœnæ debet, & non debet intelligide sola prima vite.

1317 GRauis est difficultas an quoties quis violat votum, seu materiam, ad cuius obseruationem votum pœnale emisit, pœnam incurrat: vel tantum illam incurrat illa prima vice; v. gr. promisit si luserit peregrinationem Romanam, Religionem ingredi, eleemosynam agere: quætitur, an ad multiplicationem delicti pœna sit multiplicanda. Scio, id Emanuelem de Sa *v. Votum, num. 26.* negare, cuius ratio es se potest, quia pœnæ multiplicandæ non sunt absque manifesta ratione: neque obligatio voti in casu dubio est extendenda, sed positis præfatis verbis, est satis dubium, illum velle obligari ad pœnam illam subeundam, quoties

luserit. Quia solum ex illis colligitur, eum velle obligari, ad illam pœnam subeundam si de facto luserit: quod vnica vice completur, & confirmo: Cum aliquis vouet absolutè vigilia alicuius Diui ieiunare, de prima vigilia sequenti tantum intelligitur, nisi aliquod vniuersale signum addat: vt tradit Sanch. *l. 4. sum. cap. 14. num. 40.* Ergo similiter votum de pœna subeunda, si luserit, de primo ludo videtur intelligendum. Quia. voti obligatio extendenda non est. Quod quidem probabile admodum es se reor, quandò solum est votum de subeunda pœna in casu ludi: non tamen est votum de ludo vitando: quæsierim autem si votum sit de ludo vitando, casu quo illum quis non vitet, de subeunda pœna an de sola prima vice votum debeat intelligi?

1318 Non debet intelligi solum de prima vice. Quia votum illud pœnale est acces sorium voto non ludendi, seu de vitando ludo: sed votum de vitando ludo non est de sola prima vice: Ergo nec illud votum pœnæ subeundæ de prima vice debet iudicari solummodò. Confirmo: Votum pœnæ quis as sumit ad se à ludo noxio quidem, continendum: sed is intendit non solum semel, sed in perpetuum à ludendi habitu continere: Ergo votum pœnæ non vnico ludo, sed omnibus est ludendi occasionibus annexum. Sic Sanchez *l. 4. cap. 22. num. 21.*

1319 De sola prima vice debet intelligi. Quia ex eo, quod votum pœnæ acces sorium sit voto non ludendi vnquam: non infertur inde pœnam multiplicandam es se pro qualibet voti transgres sione. Potest enim quis sub vna singulari, & ineuitabili pœna sic promis sa se continere in perpetuum à ludo, dum illam non contrahit: esto post illius incursionem ces set. Ità Palaus *tom. 3. tract. 15. d. 1. punct. 17. num. 6.*

1320 Ei lubens adhæreo, si pœna, quam quis per votum promittit, grauis sima sit, quæque iterari non solet, qualis est Religionis, peregrinationis Romanæ, vel Herosolymitanæ, aut exorbitatis eleemosynæ: tunc quidem de prima vice tantum votum, intelligendum es se reor. Quia pœnæ grauitas potest illum à ludo æternùm continere, & non est credendum intendis se vouentem se ad tàm ingentem pœnam subeundam sæpius, obligas se. De aliis verò pœnis moderatis verius reor, cuilibet transgres sioni suam pœnam correspondere ad illamque subeundam, vouentem se obligare, voluis se. Quia hac ratione efficacius se eum à praua consuetudine expediri, quis dubitet.

PROBL. CXV.

Cum quis subditus petit à superiore facultatom ad Voto promis sam gerendam, tenetur, & non tenetur, Votum manifestare.

1321 CErtum est, votum de re honesta, & solum prohibita quo ad modum, valere, verbi gratiâ prohibet Prælatus, ne eorum subditi tali, vel tali die ieiunent absque eius licentia: votum de ieiunio gerendo, sub intellecta conditione, si Prælatus consenserit, validum est. Quia ieiunium cum facultate non prohibitur: sed potius consulitur: & conces sio licentiæ non est relaxatio præscripti, sed illius exeutio. Suar. *l. 3. de voto, cap. 6. num. 9.* Tenetur tamen sic vouens, licentiam à superiore petore. Quia promis sum absque licentia illa non est voti materia: vt ergo voti materia fit, illa licetia sub re promis sa cõtinetur. Ergo etiam cõtinetur illius petitio, vt potè medium moraliter neces sariũ ad eam obtinendã. Laym. *l. 4.*

tr. 4. c. 7. n. 7. Quæsierim verò, an teneatur vouens, cum licentiam à superiore postulat, votum factum manifestare?

1322 Tenetur sanè. Quia hæc voti manifestatio conducit regulariter loquendo, vt facilius licentia concedatur: & casu quo neganda sit, prudentius negetur. Tenetur ergò eam gerere manifestationem; tenetur enim licentiam eo modo petere quo credit obtinendam, es se, vel es se prudenter denegandam. Alias conuincetur subditus, non habere verum propositum votum exequendi. Sic Azor. *punct. 1. l. 11. cap. 16. numer. 6.* Les si. *l. 2. cap. 40. dub. 13. numer. 73.* Sayr. *in Claui, l. 6. cap. 5. num. 20.* Valent. *2. 2. d. 6. quæst. 6. punct. 6.* & alij apud Santium *citandum.*

1323 Non tenetur votum manifestare, nisi se expressè ad id gerendum obligas set. Quia ex vi voti solum obligatus fuit licentiam petere. Ad petitionem autem licentiæ, illiùsque conces sionem neces saria non est voti manifestatio: si quidem ces sante voto, & peti, & concedi licentia poterat. Ità Laym *l. 4. tract. 4. cap. 7.* Sanchez alios referens *l. 4. sum. cap. 25. num. 29.* Nauar. *sum. cap. 12. numer. 69.* Palaus *tom. 3. tract. 15. d. 1. punct. 19. num. 9.* Suar. *l. 3. de voto, cap. 6. num. 15.*

1324 Hanc partem probabiliorem es se iudico, nec obstare, facilius licentiam obtinendam fore, si votum manifestaretur. Quia ad hanc facilitatem procurandam vouens non se obligauit. Addiderim, incertum es se, ex manifestatione voti licentiam facilius es se conce- **[173]** dendam: fortè enim difficilius concedetur. Nam ægrè ferunt Superiores, huiusmodi Vota, eis consultis emitti.

PROBL. CXVI.

Parochi, aliive clerici Beneficium habentes residentiam requirens, pos sunt & non pos sunt Religionem vouere nisi sub conditione petendi ab Episcopo facultatem: Licèt opus non est eam ab illo impetrare.

1325 MInimè pos sunt. Quia absque huius licētię petitione transitus ad Religionem illis est interdictus *cap. Licèt, de Regular. cap. Admonet, de renunciat.* Sic Suar. *lib. 3. de Voto, cap. 4. num. 10.* Sayr. *in Claui, l. 6. cap. 5. num. 25.* Graf. *part. 2. decis. l. 2. cap. 11. num. 24.* Azor. *part. 1. l. 11. cap. 6. quæst. 3.*

1326 Pos sunt quidem, Quia nullus est texts, ex quo hæc obligatio petendi licentiam ab Episcopo colligatur Nam textus in *cap. Licèt,* loquitur de Regularibus ad Religionem strictiorem transeuntibus, & sic non est ad rem. Textus verò in *cap. Admonet,* prohibens dimis sionem Ecclesiarum Episcopo inconsulto: intelligitur de dimis sione extra casum Religionis à iure conces sum, vt indicat ibi Glos sa. Ità Sanch. *lib. 4. sum. cap. 25. num. 48.* Palaus *tom. 3. tract. 15. d. 1. punct. 19. num. 13.* Hostiens. Cardin. Anton. Abbas ad *cap. Licèt,* apud Santium.

1327 Verius hoc mihi. Qia præter quam quod nullus textus contrarium præscribens inuenitur, extat textus ferè clarus & manifestus prò nostra sententia *cap. Duæ, 19. quæstion. 2.* in quo Vrbanus II. liberè permittit, quoslibet Clericos ad Religionem transire, neque ab Episcopo

renocati pos se. Cum igitur nullius licentiæ petendæ mentionem ges serit, non est, cur illis hoc sit opus imponendum.

PROBL. CXVII.

pænitere de Voto facto, seu affici tristilia, quod illud emiserù: est, & non est veniale piaculum.

1328 CErtum mihi huiusmodi tristitiam non es se per se Voti violationem. Quia cum hoc dolore, ac tristitia compati potest voluntas efficax promis sum exequendi: sicut de facto es se potest voluntas absoluta exequendi pręceptum: tametsi quis sentiat, & doleat, tali se præcepto grauari: Ergò dolor & tristitia Voti illius non est violatio. Nauar. *cap. 12. sum. num. 35.* Bonac. *tom. 2. d. 4. quæst. 2. punct. 5. §. 4. num. 14.* Notanter dixi per se non es se Voti violationem. Nam si ex dolore & tristitia, quo votum quis fecerit, periculo exponitur non gerendi promis sum, Votum violatur. Quia Votum obligat firmum propositum de illius executione habere: nec periculo transgres sionis exponi. Suar. *lib. 5. de Voto, cap. 7. num. 7.* Quæfierim autem, num hic dolor ac tristitia de Voto emis so sit saltem veniale piaculum?

1329 Non est peccatum veniale. Quia ex obiecto nullam malitiam continet. Siquidem non apparet præceptum, cui talis dolor, ac tristitia adnersetur. Sicut enim nullum fuit præceptum Vouendi, ita nullum præceptum es se videtur perseuerandi in eo Voto: & sicut à principio poterat quis nolle vouere, sit post Votum factum potest nolle vouis se; quia vtriúsque actus idem est obiectum. Ergò ex parte obiecti dolor & tristitia de Voto facto nullam malitiam continet. Ex parte verò finis sæpè hic actus honestari potest. Si enim cognoscas. votum tibi fore danosum eo quod ob tuam malitiam occasio sit peccata multiplicandi: dolere de voto facto ob illum finem, non videtur illicitum: sed potius honestum. Sic Suar. citatus *num. 4. & sequent.*

1330 Regulariter, dolere de voto facto, veniale piaculum est. Quia hic dolor aliquomodo propositum Voti exequendi infirmat, retrahítque hominem à via perfectionis as sumpta. Et quia frequenter huiusmodi dolor concipitur ex proprio amore, quo quis vult onera, & obligationes vtiles, ac sanctas excutere: ac proindè ex fine non licito. Ità Palaus *tom. 3. tractat. 15. d. 1. punct. 21. num. 3.*

1331 Crediderim, si aliquando quis doleat de Voto emis so ob trãgres siones factas, talem actum virtuosum es se. Quia non est tam dolor de Voto facto, quam de illius transgres sione. Porrò dolere de Voto per se & directè præcepto non aduersatur: aduersari tamen indirectè iudico: præcepto scilicèt non aduersandi, quod obligat, ne Voti executionis propositum aliqualiter infirmetur per hunc dolorem. Quare etsi nulla fuerit obligatio Votum emittendi, poterat es se de persenerando in illo: aliàs pos set quis pro libito illius obligationem excutere. Neque est simile; nolle vouere; ac nolle vouis se. Nam aliud est, viam perfectionis non accipere, aliud ab ea incœpta deflectere, illiúsque pœnitere, quod quidem regulariter inordinatum es se videtur.

CAPVT XXI.

Circa Voti Irritationem.

PROBL. CXVIII.

Irritandi Vota potestas ortum habet, & ortum non habet à naturali ture.

1332 EXplicata es sentia Voti, eiúsque obligatio, restat exponere, quonam modo dis solui valeat. Vidimus autem *sect. 1.* triplici via hanc relaxationem fieri pos se. Irritatione scilicèt, Dispensatione, ac Commutatione, Recolo igitur Irritationem es se actum, liberum, quo is, à quo Votum pendet, tollit Voti obligationem.

[174] Duplicem autem es se irritationem alteram directam & propriam, alteram indirectam & impropriam. Directa est, quæ subiectione voluntatis fit: quia hæc respicat actum vouendi, illumque de medio tollit, Indirecta est, quæ materiam promis sam respicit, impediendo illius executionem: quæque potius suspensio, quam irritatio vocatur. Deinde suppono irritatione prouenientem ex subiectione voluntatis non es se actum iurisdictionis, sed dominij: quatenus superior ratione potestatis dominatiuæ habet ius, ne subditus obligetur aliter quam pro suo consensu, ac voluntate. At irritatio ex promis sa materia proueniens, aliquando est actus iurisdictionis, aliquando dominij. Est autem iurisdicitonis tùm spiritualis, tùm temporalis: spiritualis, quando Pontisex, vel Episcopus materiam proms sam prohibet, vel aliquid cum illius executione incompatibile præcipit. Temporalis, quando Lex, vel Magistratus iustè præcipit aliquid, ex quo executio voti redditur impos sibilis. His præmis sis ad totius tractatus intelligentiam, quæsierim inprimis, num irritandi vota potestas ortum habeat ex naturali iure an ex Pontificio?

1333 Ex iure naturali habet ortum. Quia filius naturaliter subditur patri, seruus domino, vxor viro, & Religiosus Prælato: At hæc subiectio est radix huiusce potestatis: Ergò à iure naturali hæc potestas oritur. Sic Petr. de Ledes. *tom. 2. sum. tract. 10. cap. 7. dub. 2.* Azor. *punct. 1. l. 11. cap. 17. quæst. 3.* Suar. *l. 6. de voto cap. 6. num. 2. & 3.* loquens de potestate parentum in filiorum vota, *& cap. 7. numer. 3.* loquens de Prælatis Religiosorum. Sotus *l. 7. de iust. quæst. 3. art. 1.* Sayr. *in Claui l. 6. cap. 10. num. 7.*

1334 Potestas irritandi vota non habet ortum à naturali iure, sed ex iure positiuo. Quia si sermo sit de potestate irritandi indirecta, id est impediendi materiaæ promis sæ executionem, cum hæc sæpius impediatur ex iurisdictione à iure positiuo conces sa, vel saltèm ex dominio iure gentium introducto, manifestum est, non ex iure naturali sed potius ex positiuo ortum habere. At si irritatione directa ac propria loquamur, facilè ostendam ex iure positiuo prouenire. Id probo in Religiosis, ac in filiis familias. Porrò tria vota sabstantialia Religionis ex iure positiuo Regularem statum constituunt, redduntque Religiosum ita Prælato subiectum, vt nullum votum firmum, valeat emittere sine eius facultate. Certè non omnia Religiosorum vota pos sunt Prælati Regulares irritare; siquidèm votum as sumendi strictiorem Religionem, irritare non pos sunt, *cap. Licet, de Regular.* Et sicut hoc votum fuit exceptum à dominatiua potestate, poterant alia excipi. Pendat ergò ex voluntate Pontificis limitare, vel extendere

potestatem irritandi vota superioribus conces sam. Ergo hæc potestas ex iure Pontificio oritur. Item de filiis familias constat ius naturale non magis dictare puberes subiici in votis realibus, quam in personalibus: neque magis in promis sionibus homini factis, quam Deo: & tamen vota realia irritari pos sunt à patre, etiam post pubertam sacta: & non personalia: & promis siones pupillorum homini factas. non potest pater irritare, vt in promis sione sponsalium contingit; cum tamen votum reale, & personale irritari pos sit. Signum ergò, ex iure positiuo hanc prouenire potestatem. Ita Grabriel Vasquez *l. 2. quæst. 96. art. 4. d. 165. cap. 3. 29.* Les si. *de inst. l. 2. cap. 40. dnb. 10. numer. 74.* Palaus *tom. 3. tract. 15. d. 2. punct. 1. numer. 4.* Sanch. *l. 4. cap. 24. num. 32.*

1335 Probabiliorem admodum hanc iudico sententiam. Ad cuius probationem vberiorem non feci de vxoribus, ac seruis mentionem. Quia non satis constat eorum vota pos se directè irritari: sed solum quatenus marito, vel domino præiudicant.

PROBL. CXIX.

competit, & non competit Pontifici, aliisque Ecclesiæ Prælatis directa irritandi vota potestas.

1336 COmpetit quidem fruunturque huiusmodi potestate ratione iurisdictionis sibi à Christo Domino conces sæ. Quia ad rectam Ecclesiæ gubernationem videtur expedire, vt fideles in suis votis ita Pontifici, aliisque Prælatis subiiciantur, vt secundum eorum beneplacitum obligentur, & non alitèr. Sic Glos. *ad cap. Quemadmodum, de iureiur. v. Conditio,* Metina *de Sacror. homin. contin. l. 5. cap. 44.* Llamas *methodo curat. pun. 3. cap. 44. §. 41. fine.*

1337 Minime competit pontifici aliísque Eccle siæ Prælatis directe irritandi Christianorum vota potestas. Quia nullibi habetur hane potestatem à Christo Domino datam es se, neque erat Ecclesiæ regimini neces saria, neque conueniens; potius enim decebat fideles liberos relinquere, vt firmiter Deo obligarentur. Siquidem ex hac libertate non impediebatur, quin pos set Pontifex, iusta intercedente causa eos ab obligatione voti per dispensationem eximere, aut illorum executionem per potestatem præceptiuam impedire. Non igitur erat conueniens Pontifici concedi facultatem irritandi omnes promis siones hominibus factas. Nihil enim es set firmum & stabile. Ita Bonac. *10. 2. d. 4. q. 2. pun. 7. §. 2. n. 2.* Sanch. *l. 4. sum. cap. 24. 1. 8.* Vasq *1. 2. d. 165. cap. 4.* Les si. *l. 2. cap. 40. dub. 13. numer. 81.* Azor. *l. 11. c. 17. quæst. 3.* Suar. *l. 6. de voto, cap. 2. numer. 3.* Nauar. *sum. cap. 12. numer. 79.* Caiet. ex D. Tho. *2. 2. quæst. 88. art. 12. in corp.*

1338 Hoc omnino tenendum existimo, vnde à fortiori constat, non pos se alios inferiores Præ. latos, & multo minus Reges ac Principes temporale vota suorum subditorum directè irritare. Quia minore potestare in suos subditos gaudent, quam Pontifex. At si loquamur de potestate indirecta, quæ ex prohibitione materiæ prouenit, ea fidelium vot poterit Põtifex irritare, quæ Ecclesiæ regimin obstiterint, quæ. que de materia specialiter sibi subiecta vo- **[175]**uentes emiserint. Vndè irritat vota Episcoporum & clericorum muneri sibi commis so præiudicantia. Alia vota nec hoc modo indirecto poterit irritare. Les si. & Sanch. *citati.*

PROBL. CXX.

Peccant, & non peccant mortaliter superiores, qui subditis reuocant licentiam datam ad vouendum, facta promis sione non reuocandi.

1339 AGimus, ad quænam vota irriatiua pote, stas sit extendenda, & supponimus ad vota interna extendi. Quia cum tota hæc potestas nitatur conditioni, quam subditi apponunt in suis votis: *si superiori placitum fuerit,* & superior circa vota interna sibique non manifesta, displicere potest: poterit planè ea irritare. Vasq. *1. 2. d. 60. cap. 4. num. 17.* Suar. *tom. 5. in 3. p.d. 4. sect. 2. num. 8. & l. 6. de voto, cap. 7. num. 8.* Eadem ferè certitudine tenendum es se, potestatem irritatiuam ad vota futura extendi. Quia quicumque gaudens potestate dominariua, potest nolle, vt vota emittenda à subdito, eique prius non communicata nulla & irrita sint. Sanch. *l. 4. sum. cap. 24. num. 49.* Laym. *l. 4. tract. 4. cap. 7. num. 6. concl. 3.* si superior maior conces sit subdito facultatem emittendi aliquod votum, inferior Prælatus haud irritari pos se. Quia in tantum vota subditi irritantur à superiore, quatenos iis superioris voluntas contradicit. At superiore maiore consentiente, nulla est inferioris Prælati contradictio. Suar. *l. 6. de voto, cap. 8. num. 1.* si autem localis superior licentiam emittendi, exequendique votum impertierit, pos se Prouincialem illud irritare. Quia illo contradicente, tollitur inferioris Prælati consensus, & conditio beneplaciti superioris, sub qua votum à subdito fuit emis sum. Sanch. *l. 4. sum. cap. 27. num. 5.* At si de irritatione facienda ab eodem superiore, vel æquali eo, qui licentiam dedit, sermo sit, existimo, fieri pos se valide, tametsi promiserit, licentiam non reuocaturum. Quia huius licentiæ conces sione non eximitur subditus à subiectione, neque fit sui iuris, vt discurrendo per singulos subditos, apte quidem Ferdinand. de Castro Palao probat *tom. 3. tract. 15. d. 2. pun. 3. §. 2. num. 4.* Ego autem id solummodo (vt quæstioni locum statuam) in licentia data sernis ostendam. Si seruo à domino solum simpliciter conces sa fuit ad votum emittendum, non impedit potestatem, id votum irritandi. Quia concedens licentiam, intendit quoad minus fieri pos sit, proprio iuri cedere: & consequenter solùm intendit impertire faculatem, & libertatem ad vtendum illa, dum sibi contrarium visum non fuerit. Verùm si licentia sub promis sione non reuocandi fuerit conces sa, irritare vota non poterit. Quia sibi non præiudicant, & illa in parte iam seruus est sui iuris. Nam si cuni pos sit dominus seruo concedere simpliciter libertatem, à fortiori poterit libertatem largiri in aliqua peculiari materia siue reali, siuè personali: qua libertate conces sa, ces sat irritationis fundamentum. Sanch. *l. 4. cap. 27. num. 21.* Iam requiro, num reuocans sine causa licentiam conces sam, facta promis sione non reuocandi: mortaliter delinqua?

1340 Delinquit mortaliter. Quia si licentia conces sa fuit sub tacita, vel expres sa promis sione non reuocandi, reuocatio sine rationabili causa facta est contra iustitiam, vel saltem contrà fidelitatem in re graui: Ergo est mortale. Adde, hanc reuocationem in Dei irreuerentiam cedere, siquidem materia ei promis sa & dicata, & firmata superioris licentia, sine causa tollitur. Sic Caiet. *2. 2. q. 88. art. 8. dub. 3.* Sanch. pluribus relatis, *l. 9. de matr. d. 40. num. 7. & l. 4. sum. cap. 27. num. 28.* Laym. *l. 4. tract. 4. cap. 7. num. 18.* Nauar. *sum. cap. 12. num. 73.* Aragon *1. 2. d. 88. art. 8. post 6. concl.*

1341 Non delinquit mortaliter, sed venialiter solùm. Quia reuocatio licentiæ conces sæ sub non reuocandi promis sione, non est contra iustitiam, si quidem ex licentia ad vouendum data subdito non amisit superior ius, quod habebat in subitum, ratione cuius ei comperit irritandi potestas: ac proinde violans promis sionem non reuocandi: contrà iustitiam non delinquit: ea enim promis sione subditus non acquisiuit ius, nè à superiore gubernaretur, nèvè illi maneret subiectus. Ad summum est contra fidelitatem, quæ per se secundum probabilem sententiam, ad culpam tantum obligat venialem. Ità Sotus *l. 7. de iust. q. 3. art. 1.* Rosel. *v. Votum 3. num. 2.* Suar. *l. 6. de voto, cap. 4. ad finem.* Et probabile reputant Sanch *cit. num. 32.* Laym. *ibid.* & Palaus *tom. 3. tr. 15. d. 2. pun. 3. §. 2. n. 9.*

1342 Ego autem non solum id probabile reputo, sed & probabilius es se iudicarim. Quia contra iustitiam non est, vt videmus. Contrà fidelitatem es se, solum est venialis culpa, quæ etiam excusari potest, si ipse, cui est data vouendi facultas, & promis sio facta de ea non reuocanda cedat, & consentiat reuocationi. Neque etiam hæc reuocatio & irritatio est grauiter contra Religionem. Quia superior non vouit, neque irritando votum, facit, vt subditus votum transgrediatur: cum potius faciat, vt votum non sit, neque obliget: quod de se non est malum. Quare tota militia sita es se videtur in quadam leuitate, & inconstantia animi, qua rem, vel personam Deo dicatam absque vlla causa à dedicatione detrahit & à via perfectionis excludit. Quod cum non fiat per violentiam, sed & suæ potestatis dominatiuæ vsum, non videtur grauem culpam constituere.

PROBL. CXXI.

Taciturnitas, ac disinulatio superioris sufficit, & non sufficit, vt censeatur licentiam vouendi subdito seu voti emissi approbationem impertire.

1343 CErtum mihi, censeri superiorem concedere subdito licentiam vouendi non solùm quando conscius voluntatis subditi, tribuit facultatem, vt votum emittat: sed etiam quando conscius voti facti illud approbat. Quia quoties consensus non requiritur ad actus valorem, potest præstari antè & post, & in ipso actu: vt multis citatis, probat Matienzo *l. 1.* **[176]** *recopil. titul. 3. leg. 5. glos s 1. num. 1. & 2.* Quod in hoc casu contingit, cum Votum subditi antè Superioris consensum validum sit, & obligatorium, solúmque ab illo consensu pendeat, vt accipiat firmitatem, nè pos sit licitè absque grani causa reuocari. Sanch. affirmans es se omnium, *l. 4. sum. cap. 27. num. 42.* Quæsierim verò, nùm sufficiat taciturnitas & dis simulatio Superioris, Voto emis so cognito, vt censeatur licentiam, seu consensum, vel approbationem impertire?

1344 Sufficit, ex ea regula: *Qui tacet consentire videtur.* Quia Numeror. 30. dicitur: *Quod si audiens vir tacuerit, & in alterum diem distulerit sententiam: quidquid vouerat* (scilicèt vxor) *reddet,* neque potest eius Votum iam pro libito irritati. Sic Innocent. *cap. Scripturæ, de voto, num. 4.* Ioan Andr. *ibi, num. 4.* Cardin. *quæst 12.* Valent. *2. 2. d. 6. quæst. 6. num. 16.* & alij relati à Santio *lib. 9. d. 6. matr. d 50. num. 9.* Addentes, debere Superiorem, audito voto, contradicere statim, vel saltem eo die. Nam eo transacto contradictioni locum non erit.

1345 Non sufficit taciturnitas absque interno Superioris consensu ad voti confirmationem: nec est illius signum sufficiens. Prior pars conclusionis clara est, quia Votum subditi nulla alia via firmatur, quam Superioris consensu: sub illius enim conditione emittitur. Ergò deficiente consensu, manet infirmum: Pars secunda probatur, quia consentire in Votis subditorum non est fauorabile Superiori, sed subdito: si quidem eo consensu posito, non potest pro libito Votum irritare, sed graui causa indiget. Ità D. Thom. *in 4. dist. 32. fine.* Suar. *lib. 6. de voto, cap. 6. num. 14. & cap. 4. num. 20.* Sanch. aliis relatis *lib. 4. sum. cap, 27. num. 46.* Palaus *to. 3. tract. 15. d. 2. punct. 4. §. 2. num. 14.*

1346 Probabilior mihi hæc pars est. Quia regula illa, *Qui tacet,* in fauorabilibus intelligitur. Locus verò *Numer.* inferens consensum ex sola taciturnitate vnius diei, cæremonialis erat: ac proindè talis dispositio ces sauit: & quocúmque tempore est locus contradictioni, dum non fuerit datus consensus.

PROBL. CXXII.

Si Superioris taciturnitati internus consensus addatur: esto vouenti subdito non manife stus: Sufficit, & non suf ficit, vt Superior licentiam, aut consensum impertire censeatur.

1347 SVfficit quidem, vt tale votum dicatur, de superioris licentia fuis se emis sum. Quia est iam apposita conditio ad Voti firmitatem requisita, quæ erat Superioris consensus, neque vllibi cauetur, quod consensus hic debeat es se manifestus. Addo, talem consensum aliquo modo manifstari, scilieèt taciturnitate. Nam licèt taciturnitas, & dis simulatio in præiudicantibus non sit indicium sufficie ns consensus: tamen quia hæc taciturnitas esficit validum, ac firmum actum: præsumptio pro valore actus potior est, & præferenda, vt ex multis probat Menoch. *de præsumptionib. l. 1. quæst 29. num. 3. &* latius *libr. 6. præsump. 4.* Sic Suar. *libr. 6. de voto, capit. 6. numer. 14. & cap. 4. numero. 20.* Sanchez *libro 4. sum. capite 27. numero 47.*

1348 Minimè sufficit. Sed neces sarium est, vt Superior consentiens in Votis subditi subdito ta lem consensum manifestet per se, vel per literas, vel per nuncium proprium. Quia hic consensus est fauor & gratia subdito facta, ac proindè debet ipsi intimari iuxtà *cap. Si tibi absenti, de præbend. in 6.* At cum taciturnitas non sit sufficiens indicium consensus in præiudicantibus sibi, absolutè dicendum non est, conces sam es se licentiam subdito, ex eo quod Superior audito Voto taceat, aut dis simulet, etiam si internum habeat consensum. Ità Palaus *tom. 3. tractat. 15. d. 2. puncto 3. § 2. numer. 15.*

1349 In ore duorum hoc verbum stabit. Indico enim sententiam mei Ferdinandi de Castro veriorem es se, cui non obstat, præsumptionem pro valore actus omnibus aliis præsumptionibus es se præferendam. Id enim lubens admitto in actibus elicitis ab eadem persona, & sibi fauentibus: non tamen in actibus sibi præiudicantibus. Porrò hæc intimatio debet fieri à Superiore immediatè, vel per nuncium ad id specialiter destinatum. Quia voluntates Superioris, & subditi debent aliquo modo vniri. Illud tamen omninò certum es

se reor, teneri subditum Vorum exequi, si videat, superiorem non contradicere, cum pos sit. Quia talis non repugnantia, licèt non sit approbatio voti vtpotè damnosa Superiori: est tamen permis sio rei promis sæ exequendæ: vt monet Sanchez *libro 4. sum. cap. 27. numero vltim.*

PROBL. CXXIII.

Pater, & Mater pos sunt: & non pos sunt post pubertatem, & emancipationem irritare vota filij, ante pubertatem emis sa, nec in. pubertate confirmata seu approbata.

1350 CErtum est, vota realia filiorum puberum non pos se à parentibus irritari postquam sui iuris fuerint effecti. Quia ces sat in parentibus fundamentum iritationis, quod est bonorũ filij administratio. Idem est de Votis personalibus filiorum impuberum post pubertatem confirmatis. Quia ratione confirmationis exempta fuêre à parentum iurisdictione; sicut si tempore pubertatis fuis sent de nouo emis sa. Suar. *lib. 6. de voto, cap. 5. num. 13.* Sanchez *lib. 4. sum. cap. 30. num. 12.* Quæstio verò procedit de Votis antè; pubertatem emis sis, nec in pubertate confirmatis, pos sit nè pater, curator, aut mater ea post pubertatem, & emancipationem irritare.

1351 Non potest. Quia licèt impuberum Vota emis sa fuerint sub tacita conditione: *Si parenti placuerint:* at hæc conditio subintelligenda est cum addito: *Si parenti placueri nt, dum personam filij gubernat:* sicuti in votis realibus in pubertate emis sis intelligitur, quæ tamen tranacta pubertate non irritantur. Sic Sotus *l. 7. sde inst. q. 3. art. 2. dub. vlt.* Aragon. *2. 2. q. 88. ar. 9.* **[177]** Alcozer. *sum. cap. 16. concl. 5.* Rosel. *v. Votum. 2. n. 13. concl. 3.* & probabilem reptat Sanch. *l. 4. sum. cap. 30. n. 4.*

1352 Potest quidem pater, matetvè irritare filij vota impuberis post eius pubertatem, vel emancipationem, si tempore pubertatis confirmata non fuerint. Quia occasio, ob quam ius conces sit parentibus pos se irritare impuberum vota fuit, vt illis in obligatione contracta in ætate ita debili, & infirma subuenirent. At si parentes non pos sent post pubertatem vota impuberum irritare, non satis prouisum es set eorum imbecillitati. Ergò dicendum est, parentes & tutores hanc potestatem semper habere. Ità Caiet. *2. 2. q. 89. art. 5.* Azor. p. *1. l. 11. cap. 17. q. 7.* Valent. *2. 2. d. 6. q. 6. pun. 6. quæstiunc. vlt.* Bonac. *tom. 2. d. 4. q. 2. pun. 7. §. 2. num. 19.* Suar. *l. 7. de voto cap. 6. num. 8.* Les si. *l. 2. cap. 40. dub. 14. num. 83.* Sanch. *citat. n. 9.* Sayr. *in Claui, l. 6. cap. 10. num. 26.* Nauar. *sum. cap. 12. num. 71.* & alij apud ipsos.

1353 Hanc sententiam veriorem es se iudico. Quam efficaciter roboro ex *cap. vlt. de sentent. excommunic.* Vbi conceditur Episcopis potestas absoluendi à sente ntia excommunicationis pueros, qui antè pubertatem Clericos percus serint: tametsi post pubertatem petierint absolui. Quia non spectatur tempus, in quo petunt absolui, sed in quo fuit delictum commis sum. Haud aliter spectari non debet tempus, in quo irritatio petitur, sed in quo contracta fuit voti obligatio.

PROBL. CXXIV.

Curator potest, & non potest post pubertatem vota personalia minoris in pueritia emis sa, irritare.

1354 MInimè potest. Quia curator datus est ad gubernationem miuoris in bonorum administratione; non in persona. *leg. In copulandis, 9. C. de nuptiis.* ibi: *Nec curatoris, quisolum rei familiaris sustinet administrationem, cuius officium durat vsque ad vigesimum quintum annum completum: quo tempore finitur pubertas.* Sed irritare vota personalia, est actio spectans personam minoris, non eius bona: Ergò curator hac potestate minimè gaudet. Item illa vota fuerunt emis sa sub conditione, *Si patri placuerint,* & illo defuncto, *Si placuerint. tutori:* non autem emis sa fuerunt sub conditione, *Si curatori placuerint,* quia tempore. quo fuerunt emis sa non erat dabilis curator. At tutoris officium ces sat obtenta pubertate. *Instit. Quibus modis tutela finitur:* Pupilli, pupillæque cum puberes es se cœperint, à tutela liberantur. Ergò ces sat in tutore potestas ea vota irritandi. neque in curatorem transit. Quia sub beneplacito curatoris non fuerunt emis sa, & quia curator non succedit patri in gubernatione filij tempore impubertatis, sed pubertatis. Sic Suar *l. 6. de voto, cap. 6. num. 24.* Satis, quidem probabiliter.

1355 Potest equidem curator minoris sui vota in pueritia facta, nec in pubertate confirmata irritare, sicut poterat pater, si es set superstes. Quia curator succedit in gubernationem filij, in potestatè, quæ patri conuenire debebat eo tempore, si viueret: sed pater irritare potest Vota filij puberis ante pubertatem emis sa, nec post pubertatem confirmata: Ergò idem poterit curator. Ità *Sa verb. Votum, vbi de Voti irritatione, num. 5.* Les si. *lib. 2. cap. 40. dub. 14. num. 83.* Sanch. *lib. 4. sum. cap. 30. num. 15.* Palaus *tom. 3. tract. 15. d. 2. punct. 3. §. 3. num. 6.* Laym. *libr. 4. tract. 4. cap. 7. num. 11.*

1356 Cum his opinor, as serens curatorem non solùm gaudere potestate res minoris administrandi; directè enim bona minoris administrat, indirectè autem gaudet potestate administrandi personam. Sicut tutor primo & per se datur ad personam pupilli gubernandam. Secundatiò ad regenda eius bona, vt constat ex *§. Datus, instit. de excusat. tutoris.* Et ratione huius potestatis indirectè potest curator vota personalia minoris in pueritia facta, nec post confirmata irritare. Neque obstat, non pos se dari curatorem eo tempore, quo Vota fuerunt emis sa; quia curator non succedit parenti, pro eo tempore, sed pro tempore pubertatis in potestate, quæ tunc parenti competeret: & cum hæc extendatur ad Vota antea emis sa, etiam curatoris potestas extenditur. Idem dixerim de matre, si curatrix sit, ac de curarore. Verùm si hoc munus non exercet, tametsi nullus sit curator, Vota impuberis post pubertatem irritate non poterit. Quia matri, qua mater est, nulla filij puberis gubernatio à iure conceditur neque personæ, neque bonorum. Sanchez *lib. 4. sum. cap. 30. num. 17.*

PROBL. CXXV.

Irritatiua potestas extenditur, & non extenditur ad Vota emis sa tempore subiectionis, implenda tamen subiectione dis soluta.

1357 NVllus Superior huiusmodi potestate gaudet. Quia spectato tempore, pro quo Votum obligat, cui videtur attendendum, nec voluntas vouentis, nec materia promis sa subiectionem habent. Sic plures Doctores, quos refert Sanch. *l. 4. sum. c. 29.*

1358 Omnes superiores huiusmodi fruuntur potestate. Quia esto voluntas vouentis, & materia promis sa, spectato tempore, pro quo obligat votum, non habeant subiectionem: at illam habent tempore, quo obligatio contrahitur: & cum hæc obligatio inconsulto superiore fiat, in cuius grauamen, & irreuerentiam cedit, potest ab illo irritari. Ita plures alij apud ipsum Santium *vbi sup.*

1359 Vnam & alteram sentemtiam probabilem satis es se existimo. Ast ego distinxerim de subditis plenè superiori subiectis quoad voluntatem, vel quoad solam materiam promis sam. Si subditi sint plenè quoad voluntatem: horum vota etsi in tempus libertatis referantur, superior poterit irritare. Qua ratione poterit irritare superori vota Religiosi emis sa in tempus, quo à subiectione liber extiterit: & pater, vel tutor vota filij, vel pupilli impuberis in pubertatis tempus relata. Quia horum voluntas plenè est superioribus subiecta: ac **[178]** proindè obligari non potest, nisi cum superiorum dependentia. Si verò subdit sint quoad materiam promis sam tantum: horum vota relata in tempus libertatis, nullatenus superior poterit irritare. Quia sibi non præiudicãt: Quocirca nec vir irritare potest vxoris vota, nec pater filij puberis, nec dominus serni implenda tempore libertatis, Quia facta pro eo tempore nullum afferunt præiudiclum.

PROBL. CXXVI.

Emittit filius puber, vel vxor, vel seruus votum quod ex se, vel ex. intentione vouentis est perpetuum: Potest id votum à parente, à marito, à domino penuùs irritari.

1360 EXempl. gr. Vouit filius pubes, vxor, aut sernus se quotidiè eleemosynam elargiturum, vel recitaturum quotidiè Rosarium Deiparæ, vel omnibus Sabbaris in eius honorem vitæ suæ ieiunaturum: dubium est, num huiusmodi vota pos sint à patrente, à marito, à domino penitus irritari; Pos sunt quidem. Quia hæc vota æque libertatis ac subiectionis tempus afficiunt ac proinde irritatione perfecta sunt capacia. Sic Sanch. *l. 4. sum. c. 29. n. 7.*

1361 Minimè: pos sunt. Quià præfati domini solum irritare pos sunt subditorum vota, quatenus sibi præiudicant: sed illa vota solum pos sunt dominis hisce præiudicare quo ad materiam contingentem tempore subiectionis non autem postea. Ergò solum quo ad illam

partem pos sunt vota suspendere. Ità Les si. *l. 2. c. 40. dub. 14. n. 86.* Palaus *to. 3. tr. 15. d. 2. pun. 3. §. 4. n. 2.* Bonac. *to. 2. d. 4. quæs 2. punct. 7. §. 3.*

1362 Probabilius hoc iudico nec obstare, hæc vota æque libertatis ac subiectionis tempus af. ficere. Quia afficiunt illud diuisibiliter; est enim materia illis promis sa, diuidua singulis diebus correspondens: ac proinde secundùm partem implendam tempore subiectionis. parens, maritus ac dominus pos sunt pro subiectionis tempore, manentibus firmis votis quoad partem tempore subiectionis implendam Alioquin votum castitatis emis sum ab vxore irritari pos. set à viro ita vt soluto matrimonio nulla illius es set obligation: quod est omninò falsum, vt sa. tis colligitur ex *cap. Quidam, & ex cap. Placet, de conuersat. coniugator.*

PROBL. CXXVII.

Irritatiua directa potestas extenditur, & non extenditur ad vota emis sa tempore quo vouentes sui iuris erant.

1363 EXtenditur quidem. Quia superior Religiosus irritare potest vota à Religiosis in sæculo emis sa, & tutor signatus pupillo, eius vota emis sa. tempore, quo carebat parente, & tutore. Ergò potestas irritatiua directa extendi. potest ad vota emis sa tempore, quo vouens sui iuris erat. Nam esto, non fuerint emis sa sub tacita conditione absoluta beneplaciti superioris, quia nullus superior tunc aderat. fuerunt tamen emis sa ex iuris interpretatione sub conditione beneplaciti superioris, si existeret. Quod videtur neces sarium in pupillo vouente, dum caret parente, ac tutore: vt hac ratione eiusimbecilli iudicio, ac diminutæ discretioni prouideatur. Sic Les si. *l. 2. cap. 40. dub. 15. num; 33.* Et probabile reputat, Palaus *citandus.*

1364 Potestas irritatiua directa nullatenus extenditur, neque extendi potest ad vota emis sa tempore, quo vouentes sui erant iuris: bene tamen indirecta, & suspensiua. Quia ea sola vota superior potest irritare, quæ sub eius beneplacito fuerunt emis sa. sed vota non habentis superiorem sub nullius beneplacito emittuntur: Ergo directæ irritationis haud sunt capacia. Quod verò indirectè irritari pos sint manifestum. Quia virtute potestatis dominatiuæ superuenientis, impedire potest superior votorum sibi præiudicantium executionem; in qua suspensione, indirecta irritatio consistit Sic Doctores communiter teste Palao, & me contestante.

1365 Profectò licèt satis probabilem primam sententiam es se existimem, secundam communem teneo, ratus quidem superiorem Religionis non irritare vota Religiosi in sæculo emis sa; quit profes sione Religionis tanquam solutione illorum perfectis sima extinguntur. Quod si ea tempore profes sionis Religiosus approbauerit, & in eis voluerit persistere:, irritari poterunt à Prælato; quia iam sunt subiectionis tempopore emis sa. Vota verò pupilli nemini subiecti, suspendi quidem poterunt, sed non irritari à tutore (idem de curatore respectu minoris sui dixerim) superueniente. Quia nullibi est cautum eos habere potestatem talia vota irriritandi directè: & indirecta facultate sufficienter prouidere pos sunt pupilli, seu minoris administrationi. Vndè infero, vota vxoris tempore libertatis emis sa suspendi marito pos se quatenus sibi præiudicauerint, & non aliter. Quòd à fortiori procedet in votis seruorum tempore libertatis emifsis, quæ à superueniente domino solum suspendi, non irritari poterũt.

PROBL. CXXVIII.

Irrita tio, & suspenfio voti procedens à dominarttua potestate. potest. & non potest licitè sine causa concedi.

1366 CErtum mihi, irritationem & suspensionem Voti procedentem à dominatiua potestate nullam ad sui valorem causam requirere. Quià subditus in sua promis sione imbibit conditionem, *Si superior consenserit, vel non contradixerit.* Ergo pro libito contradicentes, ces sat obligatio, Suar. *l. 6. de voto, cap. 1. num. 9.* Basil. *l. 10. de matr. cap. 17. num. 22.* Quæsierim verò, an sine causalicitè concedi pos sit?

1367 Potest iustè abque causa concedi. Quia promis siones subditi hane (vt dicebam) tacitam con- **[179]**ditionem habent, Si *superior consenserit, vel non contradixerit.* superior autem nullo vinculotenetur, ad præstandum consensum, vel non contradicendum: sed in his liber est, & suo iure vtitur. Ex. gratiâ, si quis promittat eleemosynam gerendam ex aliena pecunia sub conditione, *Si dominus consenserit:* poterit dominus pro libito non consentire absque culpa. At Religiosus, filiusfamilias, vxors, seruus promis sio. nem faciunt sub conditione, *Si eorum dominus consenserit.* Poterit ergo dominus pro libito consentire. Sic Gregor. Lopez *leg. 3. fine, tit. 8. part. 1.* Nauar. *sum. cap. 12. num. 73.* Syluest. *v. Votum 4. q. 6. art. 6.* Azor. *p, 1. l. 11. cap. 17. q. 5.* Basil. *l. 10. de matr. cap. 17. num. 24.* & alij plures. Qui quidem inferunt, pos se voto adstrictum petere absque causa valla irritationem. Quia petit rem, quam superior licitè sinè causa potest concedere.

1368 Minimè potest iustè, sed saltem venialiter delinquit superior, qui absque iusta causa votum subditi irritat, vel suspendit. Quia siuè hæc potestas data sit in vouentis vtilitatem, vt creditur data Prælatis Regularibus: siue in vtilitatem irritantis, vt est potestas domini in seruum, siue in vtriúsque vtilitatem, vt datur coniugibus: dis sonum, & contra rationem est, eam absque causa vtili irritani vel vouenti, exercere. Et à ratione est alienum, quod superior absque aliqua causa impediat voluntatem subditi ad bonum voto oofirmatum cum superior ratione superioritatis teneatur de bono spirituali subditi prouidere: nec illi impedimento es se, cùm sibi indè nullum damnum prouenit. Ità Sotus *l. 7. de iust. q. 3. art. 1.* Aragon. *2. 2. q. 88. art. 8. concl. 3. Valent. 2. 2. d. 6. q. 6. pun. 6.* Laym. *l. 4. tract. 4. cap. 7. n. 18.* Suar. *l. 6. de voto, cap. 1.* Sanch. *l. 4. sum. cap. 24. num. 13.* Les si. *l. 2. cap. 40. dub. 12. num. 70. & dub. 13. num. 76.*

1369 Cum his sentiens, abnegarim, pos se dominum cuius ille pecuniam vouit in eleemosynam impertire, absque vlla causa negare consensum in eam elargitionem: habet enim semper causam legitimam abnegandi, nempè propriam vtilitatem, qua priuatur, permittendo propriæ pecuniæ alienationem. At cum in præsenti supponamus, nullam incommoditatem superiori aduenire ex eo, quod subditus votum exequatur: abutetur planè sua potestate, si illum à bono proposito concepto retrahat. Vndè constat, non pos se subditum irritationem voti à superiore petere, nisi aliquam causam suæ petitionis habeat. Existimo autem, eam sufficientem es se, si grauatum voto se sentiat: quia ad excusandam venialem culpam, quæ in præsenti interuenire potest, quælibet causa modica sufficit: quare moraliter loquendo nulla culpa in conces sione irritationis, illiúve petitione tunc inuenietur. Sanch. *l. 4. sum. cap. 24. num. 15. & 16.*

PROBL. CXXIX.

Irritatiua potestas potest, & non potest alteri delegari.

1370 DElegari non potest. Quia hæc delegation non videtur pos se fieri sine dominij communicaitone: sicut nec delegatio iurisdictionis sine communicaitone iurisdictionis. Item quia irritatiua potestas fundatur in conditione beneplaciti superioris, quam vota irritanda imbibunt. Ergò neces sariò debet es se dominus & superior, qui votum valeat irritare. Sic Doctores quidam, quos pres so nomine. memorat Palaus *to. 3. tract. 15. d. 2. pun. 4. n. 10.*

1371 Potest equidem delegari. Quia irritatio est contradiction superioris, dispositioni à subdito factæ. Ergo huiusmodi contradictionem potest superior per procuratorem exercere: sicut Prælatus & dominus pos sunt per procuratorem contradicere alienationi factæ de rebus. quarum habent dominium. Ità Suar. *l. 6. de voto, cap. 7. num. 17.* Sanch. *l. 4. sum. cap. 24. num. 54.* Les si. *l. 2. 40. dub. 18. num. 133.* Palaus *vbi suprà.*

1372 Existimarim, rationem ab Auctoribus pri mæ partis indicatam concludere, neminem pos se nomine proprio vota irritare, quin dominus sit, dominiumque habeat: non tamen concludit, eum qui alterius vices gerit, id tanquam procuratorem alieno nomine agere non pos se. Sicut potest delegatus à Parocho potestatem as sistendi matrimonio habere, quin Beneficium habeta: & procurator ad contrahendum matrimonium constitui, quin ipse matrimonij sit capax. Quia delegatus non proprio, sed alieno nomine as sistit, & contrahit.

PROBL. CXXX.

Potest, & non potest maritus omnia vxoris vota, durante matrimonio, irritare.

1373 POtest profecto. Quia *Numer. 30.* eodem modo loquitur textus de voto vxoris, ac de voto puellæ existentis in domo parentis. Et quia vxor subiecta est viro in omnibus, sicut Ecclesia Christo Domino est subiecta *Ephes. 5.* Ergò omnes eius actiones viro subiectæ sunt. Et quia ad conseruandam pacem, mutuumque amorem inter coniuges, neces sarium fuis se videtur, vt mulier plenè viro in omnibus es sect subiecta: neque velle, aut nolle haberet, nisi iuxtà viri beneplacitum. Quo quidem leuitati & inconstantiæ muliebri in vouendo prouidetur, sicuti impuberibus est prouisum. Sit Sotus *l. 7. de iust. q. 3. art. 1.* Sanch. *l. 9. de matr. d. 3. num. 7. & d. 39. num. 4. &. l. 4. sum. cap. 34. num. 3.* Et probabile reputat Les si. *l. 2. cap. 4. dub. 15. num. 88.* Bonac. *d. 4. q. . pun. 7. §. 2. num. 16.* Ludon. Lopez. *p. 1. Instruct. cap. 47.* vocitat hanc sententiam satis tutam. Fauetque D. Thom. *2. 2. q. 88. art. 8. ad. 3.* vbi vot vxoris cum Religiosorum votis compata, quæ quidem superior potest irritare. Id ipsum iudicant alij plures relati à Santio, ob quorum authoritatem sententia hæc probabilem admodum es se iudico.

1374 Minimè potest maritus omnia vxoris vota irritare, matrimonio durante: sed ea solùm, quæ matrimonij vsui, prolis educationi, vel gubernationi domesticæ præiudicauerint Quia nec ex natura rei, neque ex iure postiuo efficaciter colligitur, vxorem subditam es se vito in actionibus personalibus, quæ vsum matrimonij, educationem prolis, vel domesti- **[180]**cam

gubernationem non impediunt. Hæc namque subiectio ex matrimonij contractu oritur: ac proindè commensurari debet fini ipsius: sed plures sunt actiones, quæ præfato fini non officiunt, nempè obseruatio diuinorum præceptorum, moderata pœnitentia, breuis oratio, eleemosina ex propriis bonis, & aliæ similes: Ergò ad hæc gerenda Voto se vxor firmiter sine viri relaxationis metu poterit adstringere. Ità Nauar. *sum. cap. 12. num. 64.* Layman. *lib. 4. tract. 4. cap. 7. num. 12.* Palaus *tom. 3. tract. 15. d. 2. punct. 6. num. 2.* Bonac. *tom. 2. d. 4. quæst. 2. pun. 7. §. 2. num. 10.* Basil. *lib. 10. de matrim. cap. 17. num. 3.* Suar. *lib. 3. de Voto, cap. 6. num. 26. & l. 6. cap. 4. num. 2.* Valent. *2. 2. q. 88. d. 6. quæst. 6. punct. 6.* Azor. *part. 1. l. 11. cap. 16. quæst. vltim. & cap. 17. quæstion. 12.* Sayr. *in Claui, l. 6. cap. 5. num. 8. & cap. 10. num. 19.* Les si. *lib. 2. cap. 40. dub. 15. num. 89.* & alij plures.

1375 Probabilior hæc mihi sententia, cui obstare non censeo locum *Numeror.* Illa enim lex est cæremonialis, ac pro illo populo lata, ac proindè ces sauit. Aliàs omnia Vota puellæ etiam pubetis existentis in domo parentis pos set pater irritare. Verùm concedens vxorem subditam es se viro in omnibus, quæ ad domus gubernationem attinent, abnego in aliis es se subiectam. Ac proindè sola ea Vota, quæ domus gubernationi, ac vsui matrimonij præiudicant, poterit maritus irritare. Ex his collligo, qualiter pos sit vir Vota vxoris de operibus præceptis, vt de sacrp aidendo, de ieiunio seruando, de confes sione aut communione gerenda, de non mentiendo, &c. Iuxta opinionem primam omnia hæc Vota potest irritare directè (esto eorum materia non sit marito subiecta.) At iuxtà secundam nullo modo maritus potest hæc Vota directè irritare: tametsi pos sit, si domesticæ gubernationi neces sarium fuerit executionem eorum votorum suspendere. opera incompos sibilia præcipiendo.

PROBL. CXXXI.

Votum castitatis ab vxore absque viri consensu emis sum, potest, & non potest ab illo irritari.

1376 POtest quidem. Quia esto mulier in actu coniugij viro subdita non sit, sed ei æqualis. At subditur in voluntate, nè noua obligatione se implicet: à qua subiectione non eximitur, licèt Votum antè consummatum matrimonium fuerit emis sum. Quia non matrimonij consummatione, sed contractu vir caput est vxoris. Neque item eximitur, quam vis ex mariti licentia Votum illud fuerit eis sum, Quia licentia non tollit à marito dominium. sed solùm impedit liberm, ac expeditam irritationem: Ne scilicèt absque graui causa fiat. Sic Sanchez *lib. 9. de matrimon. d. 3. num. 7. & d. 37. num. 4. & l. 4. sum. cap. 34. num. 3.* & alij apud ipsum.

1377 Minimè potest. Quia illud Votum continere poterat obligationem abstinendi à debito, petitione, & redditione, venereísque delectationibus. At qua parte continet abstinentiam à debiti redditione, irritatione non indigent Quia ad hunc effectum extendi non potest ob alterius coniugis præiudicium. Qua parte verò continet obligationem abstinendi à petitione debiti, venereísque delectationibus, firmum est, inirritabile. Quia secundùm hanc partem marito non præiudicat. Ita Suar. *tom. 3. de Relig. libr. 9. capit. 8. numer. 5.* Palaus *tom. 3. tractat. 15. d. 2. puncto 6. numero 5.* & alij.

1378 Hoc consequenter as sero, adiiciens, si ipse maritus ægrè ferat, semper petere, & ob hanc causam amor coniugalis imminuatur, & discordia excitetur, ces sare pro tunc Voti

obligationem quoad petitionem debiti, nè sit maioris boni impeditiua. Mecum Laym. *libr. 4. tract. 4. cap. 7. num. 16.*

PROBL. CXXXII.

Potest, & non potest vxor Votum mariti de non petendo debito irritare.

1379 SVppono, vxorem ea sola Vota mariti pos se irritare, quæ sfibi præ sibi præiudicauerint. Quia vir subiici non potest vxori quoad voluntatem, sed solùm quoad materiam promis sam. Quocirca poterit irritare vxor Votum longæ peregrinationis, nisi sit lerosolymitanæ in terræ sanctæ subsidium: immoderatæ absentiæ: nimiarum precum, & similium. Quia obstant mutuæ habitationi, & obligationi reddendi. Les si. *lib. 2. cap. 40. dub. 15. num. 98.* Bonac *d. 4. quæst. 2. punct. 7. §. 2. num. 17.* Idem dixerim de Voto induendi habitum Eremiticum, seu Tertiæ Ordinis D. Francisci. Quia ob horrorem, quem excitat retrahet fortas se mulierem à debiti petitione, & à facili, ac vltranea reddtione. Suar. *lib. 6. de Voto cap. 4. num. 8.* Les si. & Bonac. citati. At de Voto non petendi est difficultas, num pos sit ab vxore irritari?

1380 Potest equidem. Quia cogit mulierem, ad semper petendum, quod nimis onerosum est, & fœminæ verecundiæ contrarium. Sic Henriq. *lib. 11. cap. 15. num. 8.* Layman. *lib. 4. tractat. 4. cap. 7. num. 16.* Sanch. *lib. 9. de matrimon. d. 42. num. 7.*

1381 Minimè potest. Quia vxor non habet potestatem obligandi maritum ad petendum, sed solùm ad reddendum. Ergò in abstinentia petitionis maritus iuri vxoris non præiudicat. Et licèt indè vxor molestiam accipiat, sentiens se obligatam es se ad petendum id leuis considerationis est, cum maritus vtatur iure sibi dato, ex Voto nunquam petendi. Ita Palati. *in 4. dist. 38. d. 2. circa priucip.* Anton. Gomez *in Bul. Cruciat. claus. 10. num. 67.* Stunica *quæst. 5. de Voto, nu. 60.* Plures Doctores huic sententiæ adhærent, dummodò maritus, se aliquoties offerat paratum debiti redditioni. Quia hac oblatione tollitur vxori verecundia, quam habere poterat in petendo. Sic Sanchez *libr. 9. de matr. d. 42. num. 7.* Basil. *l. 10. de matrimon. cap. 17. §. 2. num. 19.* Nauar. *cap. 12. sum. num. 60.* Les si. *libr. 2. cap. 40. dub. 15. numer. 99.*

1382 Hanc partem probabiliorem es se reor. Quia obligatio mariti debitum non petendi, minimè in vxoris cedit præiudicium: siquidem non re- **[181]**trahit eam à petitione: sed liberius petere potest, sciens maritum impeditum es se ad petendum, tum vt libidini satisfaciat, tum vt annuat inclinationi naturali mariti. Neque video, vndenam maritus teneatur aliquoties se offerre vxori paratum ad reddendum. Nam si de habituali obligatione loquamur, semper maritus paratus es se debet: si verò de actuali oblatione, sicut vxor non potest obligare maritum, vt petat debitum, ità nec vt se actualiter offerat, id enim es set velut petere, contra voti obligationem. Sufficere crediderim semel vxori manifestare, se voto impeditum es se ad pectendum, etsi se ad reddendum exponat, cum prium vxor minimo suæ volutatis indicamento petierit. Mecum Palaus *tom. 4. tract. 15. d. 2. pun. 6. num. 10.*

PROBL. CXXXIII.

Sub nomine patris ad voti irritationem venit, & non venit hæres, vel Magister deficientibus patre, tutore, aliisque ascendentibus.

1383 REuoco ad memotiam, pos se patrem omnia vota siue realia siuè personalia filij impuberis quantum vis doli capacis irritate. Quia illa omnia (iure sic disponente) emis sa sunt sub parentis beneplacito, qui potest obligationem as sumptam à filio elidere, vel confirmare. Porrò sub nomine filij non solùm legitimum, sed naturalem, & spurium, si moralitèr constet, verè eius es se, intelligi credo. Quia esto pater ciuilem potestatem non habeat ad filium naturalem, & spurium gubernandum: habet tamen potestatem naturalem, vt filij imbecillitati in vouendo consulat, ne maneat hoc conuenienti remedio destitutus. Quod intellige quando nullud adest tutor, qui de hoc remedio prouideat. Nam si tutor adsit, ipsi, & non parenti competit filij illegitimi vota irritare. Tutori enim, & non parenti competit filij illius gubernatio: qui quidem sub tutoris, & non sub patris est potestate. *Instit. de patria potest initio,* sub nomine autem patris ad hæc vota impuberis irritanda venit tutor. Quia loco patris ex iuris dispositione subrogatur. Mater verò, viuente patre, hanc potestatem non habet. Vita verò functo parente, vel amente, vel longis simè absente, si filio datus sit tutor, aut curator, non poterit filij vota irritare. Quia nec personæ, nec bonorum ei competit administratio: sed penès tutorem, vel curatorem existit. Verùm si filio datus tutor non sit, nec ex parte patris est auus, qui loco patris succedere pos sit, poterit mater vota filij impuberis irritare: non quia tutrix sit (tutelam namque ob mortem mariti iure ipso non habet, esto illam petere pos sit *Auth. Matri, & auiæ C. Quando mulier tutelæ officio fungi potest.*) sed quia iure ipso naturali illi datum est, filium impuberem gubernare, auo, tutoreque deficientibus; ne eius imbecillitati in vouendo consulat. Suar. *l. 6. de voto, cap. 6. num. 22.* Bonac. *to. 2. d. 4. quæst. 2. pun. 7. §. 2. num. 18.* Sanch. *l. 4. sum. c. 35. n. 76. & 79.* Laym. *l. 4. tr. 4. c. 7. n. 10.* Sa *v. Voti irritatio, n. 1.* Quæfierim autem, num sub nomine patris veniat herus, vel Magister deficientibus patre, tutore, aliísque ascendentibus ad munus vota irritandi?

1384 Venit quidem. Qua hoc pietati ac æquitati est consonum, ne impubes hoc remedio, quo suæ imprudentiæ in vouendo consulitur, destitutus existat. Sic Laym. *l. 4. tr. 4. c. 7. num. 10.* Les si. *l. 2. cap. 40. dub. 14. n. 82.* Suar. *l. 6. de voto, c. 6. n. 23.* Sayr. *in Claui l. 6. c. 10. n. 18. in fine.*

1385 Minime venit. Quia potestas dominatiua ad irritationem votorum requisita nec iure naturali nec posituo, hero vel Magistro, nutritio infantis conceditur. Potius namque sui iuris es se reputatur impubes patre, tutore, aliisque ascendentibus carens. Ita Sanchez pluribus relatis, *libro 4. sum. cap. 35. num. 84.* Bonac. *to. 2. d. 4. quæst. 2. punct. 7. §. 2. numer. 18.* Palaus *tom. 3. tract. 15. d. 2. punct. 7. n. 8.* & alij plures.

1386 Ego quidæm primam sententiam ob piectatem, quam præ se fert, ob tatorum Doctorum authoritatem probabilen sasis es se existimo. At secundam ob rationis vim porbabiliorem plane es se crediderim.

PROBL. CXXXIV.

Mater Minoris habet, & non habet eandem, ac pater ad votorum irritationem, potestatem.

1387 SIde votis puberum loquamur, pater irritare eorum vota potest, quæ suæ administrationi, ac gubernationi domesticæ præiudicauerint, non alia. Quia obtenta pubertate, filius præsumitur plenam discretionem habere ad vouendum. Suar. *l. 6. de voto, cap. 5. num. vlt. Sanch. l. 4. sum. cap. 35. num. 62.* Infero, non pos se parentem irritare filij puberis votum Religionis, castitatis, Ordinis suscipiendi. Quia in iis filius sui iuris est. Nec votum frequentandi sacrementa, suscipiendi moderata ieiunia. Quia hæc domesticæ gubernationi non obsunt. Nec votum reale ex bonis, quorum filius dominium, & administrationem habet, vt sunt bona castrensia, & quasiQuia in horum alienatione filius sui est iuris. Bonac. *tom. 2. d. 4. q. 2. pun. 7. §. 2. num. 21.* Suar. *l. 6. de voto. cap. 5. num. 6.* Deinde nec pos se irritare votum filij puberis de bonis aduentitiis, quorum neque vsumfructum, neque administrationem habet. Quia solummodo tale votum ei ob has rationes præiudicare poterat. Sanch. *l. 4. sum. cap. 35. num. 41.* Porro curator eandem potestatem ac pater habet ad irritandum minoris vota, dum durat officium. Quia eo tempore plenè parentum loco subrogatur: & ob hunc finem datus est ei, vt bonis eius prouidere valeat. Quod si plures sint curatores designati (& idem est de tutoribus comparatione pupilli,) penès quem libet ipsorum est integra potestas vota puberis irritandi. Quia hæc competit ratione officij: & nulla est specialis ratio, cur potius vni, quam alteri competat. Suar. *l. 6. de voto, cap. 6. num. 22.* Sanch. *l. 4. sum. cap. 25. n. 70.* Denique de matre, si curatrix sit, idem dicendum. At si curatrix non **[182]** sit, & minor curatorem habeat, certum est nullam habere potestatem. Quæsierim verò, an pos sit sicut pater filij puberis irritare vota, si is curatorem non habeat?

1388 Eandem ac pater habet in hoc casu potestatem. Quia deficientibus patre, & curatore, aliisque ascendentibus parentis, qui de minoris obligationibus prouideant, rationi consonum es se videtur, vt mater (auiáque) succedat ob naturalem in filium potestatem & amorem. Sic Manu. *tom. 2. sum. cap. 91. num. 10. concl. 9.* Vega. *tom. 2. sum. cap. 129. casu 96.* Stunica *de voto, q. 3. num. 95.* Sayr. *in Claui, l. 6. cap. 10. num vlt.* Sa. *v. voti irritatio, num. 1.*

1389 Mater non habet eandem, ac pater, potestatem ad irritanda filij puberis vota, etiamsi ille careat curatore. Quia pater solùm potest vota filij puberis irritare, dum sub eius est potestate, & quia in eius potestate est: At filius pubes non est sub potestate matris, quatenus mater est, vt deciditur in §. *Faminæ, instit. de adoptione & lege Regia 2. & 8. tit. 17. partita 4.* Ergò mater, quatenus talis est potestatem non habet, filij puberis vota irritandi. Ità Suar. *l. 6. de voto, cap. 5. fine.* Sanch. *l. 4. sum. cap. 35. num. 77.* Palaus. *tom. 3. tract. 15. d. 2. pun. 7. num. 15.* & alij communiter.

1390 Nullatenus admiserim sententiam primam ob illorum textuum decisionem. Et quidem de votis realibus pro sententia secunda ratio est manifesta. Quia matri non competit ipso iure administratio bonorum filij puberis, mortuo parente, sed curatori à Iudice designato: & dum nullus designatur, ipsi minori competit. Quia est sui iuris. At potestas patri, & curatoris ad irritanda vota realia in administratione fundatur. Cum ergò hæc matri, quatenus talis est, non competat: nullo modo hæc potestas ei competere potest.

PROBL. CXXXV.

Prælatus Regularis potest: & non potest omnia Religiosi subditi vota irritare.

1391 CErtum omnino est, pos se irritari à Prælatis vota Religiosorum, quæ eorum iurisdictionẽ, ac regularẽ gubernationem impedierint. Quia non pos sunt es se voto obediẽtiæ cõtraria, neque in superiorum præiudiciũ. At quia à Religiosis plura vota pos sunt emitti iurisdictioni superiorum non præiudicantia: vt sunt vota de actibus internis, de seruãdis Ecclesiæ, ac Religionis præceptis, & similibus: quæsierim, an hæc cuncta vota pos sint à Prælatis irritari? an solum præiudicantia?

1392 Solum pos sunt vota præiudicantia eorum iurisdictioni, vel regulari gubernationi valent irritare. Quia vniuersalis irritatio es se non potest, nisi Religiosi ita Prælatis subiecti sint in obligationibus as sumendis, vt in eorum voluntate sit constitutum, illos obligatos existere, aut nullam habere obligationem: sed ex voto obedientiæ, statuque Religioso hæc tam arcta subiectio non colligitur: indè namque solùm colligitur in Religiosis obligatio obediendi in consentaneis regulæ: & in Prælatis potestas ea præcipiendi, prohibẽdique aduersa: Ergò Religiosi non sunt ita Prælatis subiecti, vt non queant aliquam obligationem regulæ consentaneam, statuique Regulari conuenientem, voto emis so, subire independenter à superiorum voluntate. Sic locuti de voto præceptorum, Caiet, *2. 2. quæst. 88. art. 8. dub. vlt* Palaci. *in 4. dist. 38. d. 3.* Armil. *v. Votum, n. 9.* Ang. *p. 2. q. vni. de voto, a. 7. diffic. 2. concl. 3.* & alij apud Suar. *citandi.* Et probabilem es se docet Les si. *l. 2. c. 40. dub. 13. n. 74.*

1393 Prælati Regulares pos sunt omnia Religiosi subditi vota irritare cuiuscumque materiæ sint excepto voto ineundi Religionem strictiorem Quia negari non potest potuis se Pontificẽ, vt aptius Religiosi gubernarentur, eorum voluntates ità Prælatis subiicere, vt absque eorum cõsensu nihil firmiter vouerent. Si enim vt immaturo filiorum, aut pupillorum iudicio prouideret, sic pupillorũ voluntatem parenti, vel tutori subiecit, vt in parentis, vel tutoris arbitrio sit vota eorum firmare, vel cas sare: & quælibet Respublica potestatem habet contractibus suorum ciuium eas conditiones apponere, quibuscum & non aliter obligati persistant. Cur non poterit Pontifex de Religiosorum votis sic prouidere, vt hac via in statu as sumpto rectius, & securius procedant? Quod verò ita factum sit, probat praxis, & vsus Religiosorum. Ita Les si *citat. n. 75.* Sanch. *l. 4. sum. c. 24. n. 30.* Vasq. *1. 2. d. 165. c. 4. n. 29.* Laym. *l. 4. tr. 4. c. 7. n. 6. concl. 3.* Suar. *l. 6. de voto, cap. 7. nu. 3.* Valent. *2. 2. d. 6. q. 6. punct. 6. quæstiunc. 5.* Nauar. *sum. c. 12. n. 65.* Azor. *p. 1. l. 11. c. 17. q. 16. & 17.* Bonac. *tom. 2. d. 4. q. 2. pun. 7. §. 2. num. 26.* & alij plures apus ipsos.

1394 Hæc sententia longe mihi est probabilior Quam approbari à D. August. relato in *c. Non dicatis 11. quæst. 2.* Vbi dicitur Religiosum non solum facultatibus, sed etiam voluntatibus propriis enunciare, & se per promis sam obedientiam aliorum potestati, & imperio subdere Et Bonif. VIII. in *c. si Religiosus, cuius arbitrium non ex sua, sed ex illius quem vice Dei supra casut suum posuit, & cuius impero se subiecit, voluntate dependet.* Hinc concedo, ex præciso voto obedientiæ, statuque religioso hanc latam subiectionem non oriri. Oriri tamen ex ipsis, sic disponente Ecclesia. Cui subiectioni non obstat quod sæpè Prælati executionemę materiæ promis sę impedire non pos sint. Quia impedire pos sunt nouam, & voluntariam obligationem illius, vt potè non neces sariam, ac multoties minimè conuenientem.

PROBL. CXXXVI.

Abbatis sæ an Prioris sæ Monialium vota omnia pos sunt, & non pos sunt, vti prælati Regulares, irritare.

1395 NOn pos sunt. Quia non videtur neces saria huiusmodi potestas, cum eam habeant Prælati Regulares, quibus Moniales ipsæ subduntur, & quia Abbatis sæ, ac Prio- **[183]**ris sæ spirituali carent iurisdictione. Vt probat Sanch. multis relatis, *lib. 6. sum. cap. 1. num. 17.* Sed potestas irritandi Vota in iurisdictione fundatur: Ergò carentes iurisdictione potestate dominatiua carent: Ergò nulla Monialium Vota poterunt irritare. Sic plures docti viri, apud Santium *citatum.*

1396 Pos sunt omnia Vota Monialium, (vti Prælati Regulares omnia subditorum Regularium) commutare. Quia Moniales Votum obedientiæ Abbatis sis vel Prioris sis, sicuti Regulares suis Prælatis emittunt. Ità Sayr. *in Claui, libr. 6. cap 10. num. 7. & 13.* Sanch pluribus relatis, *lib. 4. sum. cap. 33. num. 19.* Les si. *lib. 2. cap. 40. dub. 18. num. 133.* Suar. *lib. 6. de Voto, cap. 7. in fine.* Consentit ex parte Palaus *tom. 3. tract. 15. d. 2. pun. 8. num. 7.*

1397 Huius mentem sector affirmans, Abbatis sas sola ea Vota pos se irritare, quæ domesticæ gubernationi obes se pos sunt. Quia Abbatis sæ nullam aliam in Moniales potestatem habent nisi domesticam, & politicam, & in ordine ad bonum temporale domus & familiæ. Neque Moniales ei obedire promittunt, nisi in his rebus, quæ hanc domesticam, ac politicam gubernationem spectant, vt ipsemet Sanch. probat *lib. 6. sum. cap. 1. n. 20. à num. 17.* Ergò solummodo irritare poterunt, Vota hanc gubernationem domesticam spectantia. Quia solum in hac parte Superiores sunt, & Monialium voluntatem habent subiectam. Mecum Azor. *part. 1. l. 11. cap. 17. q. 3. ad finem.*

CAPVT XXII.

Circa Voti Dispensationem.

PROBL. CXXXVII.

Si petens dispensationem Voti, illamque concedens, bona fide procedant, existimantes, causam ades se legitimam: valet, & non valet, dispensatio.

1398 CErtvm est Dispensatione Voti obligationem ces sare. Quia dispensans relaxat Dei nomine, quod per Votum debetur. Et sicut, facta creditoris remis sione, vel vices illius habentis debitum extinguitur: sic facta huiusmodi relaxatione, seu remis sione, vices Dei habentis, Votum ces sat. Hanc autem relaxationẽ actum es se iurisdictionis spiritualis Ecclesiasticè à Christo Domino Petro, eiúsque succes soribus conces sæ. *Mat. 16. Quodcúmque solueris super terram, erit solutum & in cœlis.* Vt verò hæc dispensatio licita, ac valida sit, causam

iustam expostulare. Quia cum nomine Dei fiat, in tantum fieri poterit, & valebit, in quantum Deus ipse consenserit. At Deus nequaquam est censendus consentire in sui debiti remis sione absque causa facta, nam talis remis sio irrationabilis est, & rectæ Ecclesiæ administrationi præiudicans: Ergò dispensatio ad sui valorem iustam causam expostulat. Certis hisce præmis sis, quæsierim, an si petens dispensationem, illámque concedens, bona fide procedant, existimantes causam legitimam ades se, valeat dispensatio, nec teneatur dispensatus ad Votum suum redire, deprehensa causæ insufficientia?

1399 Valet equidemdispensatio. Quia æquitati est consonum ad sedandos scrupulos, pacandáque conscientias, & Ecclesiæ rectam gubernationem, vt Deus remis sionem Voti nomine ipsius bona fide factam approbet, ac confirmet. Si enim cum causa dubia existit ad dispensandum, potest Prælatus validè, & licitè dispensare: (vti docet Laym. *l. 4. tr. 4. c. 8. n. 5.* Sanch. *l. 4. sum. c. 45. n. 10.* & alij à fortiori id poterit, cum tam ipse quam subditus credunt legitimam dispensationis causam ades se. Sic Les si. *lib. 2. cap. 40. dub. 17. num. 119.* Sanch. *lib. 4. sum. cap. 44. num. 10.*

1400 Minimè valet. Quia ad sedandos scrupulos, & pacandas conscientias id non est neces sarium: sufficit enim quod præsumatur, legitimam es se dispensationem: quod rectè præsumi potest, quoties conceditur ex causa, quæ legitima existimatur: imò ex causa quæ dubia est. Nam stantè hac præsumptione, tutus est dispensatus, ac securè procedit. Quod verò dipensatio, detecta nullitate causæ subsistat; neque ad rectam gubernationem, neque ad scrupulos vitandos, sedandásque conscientias expedit: sed potius expedit contrarium, ne Deus censeatur, errori fauere. Itá Salas, Basil. quos citat, & sequitur Castro Palao *tom. 1. tract. 3. de leg. d. vlt. pun. 8. §. 2. num. 5.*

1401 Verius crediderim, ob causam existimatam legitimam, sed in re illegitimam minimè subsistere dispensationem: esto dispensans, & dispenpensatus excusentur à culpa. Quia iura & Doctores clamant ad dispensationes valorem causam legitimam veram requiri, ergo causa non vera sed apparens minimè sufficiet.

PROBL. CXXXVIII.

Leuit as in vouendo: est, & non est sufficiens dispensationis causa.

1402 PRæmitto, illas es se sufficientes dispensationis causas, quæ Voti obstant executioni. Quia cum obligatio exequendi Votum cedat in Dei honorem, & in vouentis vtilitatem: non est censendus Deus illius remis sioni consentire, nisi adsit causa huius executionis obligationem impediens. Causæ verò obstantes executioni Voti sumuntur tùm ex modo vouendi, si imprudenter, temerè, & absque perfecta deliberatione votum sit emis sum, quod contingere potest, eo quod in tenera ætate votum quis conceperit, vel quia interueniente metu, in tristitia, aliáve pas sione, vel errore circa causam impulsiuam vouit: vel quia causa, ex qua motus fuit, ad vouendum ces sauit. Nam in præfatis casibus regulariter vouens periculo subest, votum violandi Suar. ex communi Doctorum *l. 6. de Voto, c. 17. num. 8.* Quæsierim verò, si contingat, sic vouentem specialem difficultatem exequendi votum non habere, nec

speciali periculo subes se, illud violandi: an eo solùm, quod immaturè, & imperfecta deliberatione votum emiserit, habeat sufficientem causam dispensationem impetrandi?

1403 Minimè habet. Quia ces sante graui difficul- **[184]**tate exequendi Votum grauíque transgres sionis periculo, nulla adest causa obstans executioni Voti. At omnes Doctotes sentiunt, causam legitimam dispensationis illam tantùm es se, quæ Voti executioni obstat: Ergò defectus plenæ libertatis in vouendo, non dat sufficientem dispensandi cuasam. Sic Valent. *2. 2. d. 6. quæst. 6. puncto 7.* Suar. *lib. 6. de Voto, cap. 17. num. 14.* fatus: Licèt Votum fuerit temerè factum, si tamen non nocet, sed potius vtile inuenitur: non erit illa sufficiens causa tollendi Votum. Fauent Les si. *lib. 2. cap. 40. dub. 17. n. 120.* & Layman. *lib. 4. tractat. 4. cap. 8. num. 5.* as serentes, leuitatem in vouendo præstare faciliorem dispensationis impetrationem. Tacitè enim insinuant, leuitatem non præstare causam sufficientem, sed supposita aliundè causa sufficiente, præstare, vt facilius concedatur.

1404 Habet sufficientem causam dispensandi. Quia Doctores æquè as signant pro causa ad dispensandum in Votis facilitatem in vouendo, & perfectæ libertatis defectum: ac as signant difficultatem exequendi Votum, & periculum violandi illud. Sed grauis difficultas exequendi Votum, & periculum violandi illud, est sufficiens dispensationis causa: Ergò etiam erit sufficiens causa leuitas in vouendo, & defectus plenæ libertatis. Ità nauar. *cap. 12. sum. num. 25. & 27.* Azor. *part. 1. l. 11. cap. 15. quæst. 5.* Ludou. Lop. *part. 1. Instr. cap. 49.* Arag. *2. 2. quæst. 88. art. 1. concl. 3.* Sa *verb. Voti irritatio, num. 9.* Bonac. *tom. 2. d. 4. quæst. 2. puncto 7. §. 4. num. 24.* Palaus *tom. tractat. 15. d. 2. punct. 9. num. 7.* & alij.

1405 Verius credo, defectum perfectæ, & maturæ deliberationis vndecúmque proueniat, præbere sufficientem causam dispensationi. Admitto námque ex prima sententia, causam sufficientem ad dispensandum debere executioni Voti obstare; sed abnego, defectum plenæ deliberationis non es se huiusmodi. Per se enim obstat, cum Votum emittitur, licèt posteà non obstet, sed id est per accidens. Monuerim tamen licèt defectus plenæ ac perfectæ deliberationis præstet sufficientem dispensationis causam, sed non semper, sed tarò eam præstare sic absolutè, vt sufficiat ad Votum omininò relaxandum absque aliqua commutatione. Prudentis enim arbitrio spectanda est tum grauitas Voti, tum causa, ex qua defectus libertatis est ortus: & ex illis iudicandum, nun pos sit absoluta dispensatio concedi, an potius debeat admistæ commutatione geri: Mecum Sanch. *lib. 4. sum. cap. 45. num. 28.* & Suar. *lib. 6. de voto, cap. 17. n. 8. & 14.*

PROBL. CXXXIX.

Prælatus Regularis potest, & non potest, potestate Ordinaria, in Nouitiorum votis dispensare.

1406 CErtum est, Prælatos habentes iurisdictionem quasi Episcopalem potestatem habere dispensandi in omnibus Votis suorum subditorum, nisi aliqua sint specialiter reseruata. Quocirca non solùm Pontifex, sed Archiepiscopus, Episcopus, Legatus à latere in sua Prouincia, summi Pontificis Pœnitentiarius, Capitulum, sede vacante, Prælati Regulares exempti, Abbates habentes propriam Diœcesim, potestatem ordinariam habent dispensandi in omnibus Votis, quæ reseruata non sint. Quia id rectè Ecclesiæ gubernationi conuenit.

Parochus nullo modo huiusmodi potestatem obtinet. Quia iurisdictione in foro externo ad dispensandum requisita non gaudet. Quæsierim autem speciatim de Nouitiis, à quonam eorum Vota sint dispensanda? & suppono pos se ab Episcopo dispensati, si quidem ab eius iurisdictione pœnitus exempti non sunt. Sed an ab Episcopo Antiquæ Diœcesis, vel ab Episcopo illius Diœcesis, in qua de præsenti resident? Probabilius reor ab hoc Episcopo dispensandos es se; non solùm quia probabile est per habitationem transeuntem aliquale domicilium, & subiectionem acquiri in ordine ad absolutionem, & dispensationem: sed quia existimo Nouitios ingredientes Religionem, verum & proprium domicilium acquirere, & antiquum relinquere. Quia ingrediuntur animo inibi perpetuò manendi quantum est ex parte sua cui non obstat intentio exeundi, si fortè sibi Religio displiceat. Sanch. pluribus relatis, *l. 4. de voto, cap. 43. n. 20.* An verò Prælatus Regularis eadem Ordinaria potestate fungatur ad Nouitiorum dispensanda vota? quæsieris.

1407 Prælatus Regularis huiusmodi potestate non fungitur. Quia Nouitij non videntur subiici Religionum Prælatis, nisi quatenus neces sarium fuerit, vt ipsi Religionem experiantur, & Religio ipsos: alia námque subiectio neces saria non est, nec est, vndè oriatur. At ad præfatum finem non est neces saria absoluta potestas dispensandi in votis præfato experimento non præiudicantibus: Ergò Prælatus Regularis huiusmodi potestate non fungitur. Sic Azor. *p. 1. l. 11. c. 19. q. 21.* Sayr. *in claui, l. 6. c. 11. n 93.* Suar. *l. 6. de voto, c. 11. n. 9.* & plures alij apud ipsos.

1408 Prælatus Regularis potest cum nouitiis, sicuti cum profes sis in votis dispensare. Quia Prẹlati Regulares exempti esto in nouitios potestatẽ non habeant dominatiuam: habent tamen potestatem iurisdictionis, ad integrè illos in suis actionibus regendos, & eorum exces sus puniẽdos: vt constat ex vsu, & praxi Religionum: Sed potestas dispensandi in hac iurisdictione fundatur: Ergò. Ita Les si. *l. 2. c. 40. dub. 18. n. 133.* Manu. *to. 2. sum c. 89. n. vlt.* Henriq. *l. 7. c. 22. n. 7.* Angel. *v. Dispensatio, n. 8.* Syluest. *ibi, q. 14. dicto 1.* Sanch. *lib. 4. sum. cap. 39. num. 17.* Bonac. *tom. 2. d. 4. q. 2. puncto 7. num. 27.*

1409 Hanc sententiam veriorem es se reor, aduertens Episcopum non habere potestatem dispensandi cum Nouitiis, nisi ipsi ei specialiter su. iici velint. Facta autem subiectione voluntaria, Pos se: Neque inconueniens est, à plutibus pos se Nouitium beneficium dispensationis accipere: cum id in eius cedet vtilitatem, & in fauorem Religionis. Dixi verò Prælatos habentes iurisdictionem quasi Episcopalem pos se dispensare in omnibus votis, quæ non fuerint specialiter reseruata. Certum est enim specialiter reseruari à Pontifice quinque Vota, nempè Castitatis, Religionis, & Peregrinationis in Terram Sanctam, & ad D. Iacobum Compostellanum, & ad D.D. Apostolos Petrum & Paulum in Vrbe.

[185] PROBL. CXL.

Votum illud in quod Votum reseruatum commutatum est Pontificia authoritate: manet, & non manet similiter reseruatum.

1410 PRæmitto, reseruationem odiosam es se, eo quod potestatem Ordinariam restringit, & diminuit, ea de causa strictè interpretandam & intelligendam de Voto absoluto, &

perfecto Castitatis, Religionis, & Peregrinationis. Vndè deduxerim. Vota diminuta castitatis reseruata non es se nec Votam Religionis non approbatæ, nec Votum peregrinationis Hierosolymitanæ emis sum ob alium finem, quam deuotio nis, nec Votum castitatis, Religionis, aut peregrinationis emis sum sub aliqua circumstantia accidentali, qua ex parte illam circumstantiam spectat. Quæsierim verò, num reseruatum sit Votum illud, in quod Votum reseruatum commutatum est: verbi gratiâ, si Pontifex Votum Religionis in eleemosynam, ieiunium, aliúdve opus pœnale commutaret?

1411 Reseruatum manet. Quia extat regula iuris, *Subrogatum sapere naturam eius, cuius loco subrogatur. leg. vni. Cod. de rei vxoriæ acti.* & colligitur ex *cap. Ecclesia, 1. de lite pendent.* Et quia Pontifex transfert vinculum prioris Voti reseruati in materiam de se non reseruatam, vt inferatur manere reseruatum illud votum si non perse tamen ex translatione. Sic nonnulli, quos pres so nomine memorat Sanch. *lib. 8. de matrim. d. 9. num. 20. & lib. 4. sum. cap. 4. num. 45.*

1412 Non manet reseruatum, sed dispensari potest Votum illud in quod reseruatum commutatum est. Quia facta commutatione Votum de materia reseruata extinctum est, & loco illius subrogatum est Votum de materia non reseruata. Ità Sanchez *citat. num. 46.* Layman. *lib. 4. tract. 4. cap. 8. num. 13.* Basil. *lib. 8. de matrimon. cap. 8. §. 2. num. 24.* Suar. *lib. 6. de Voto, cap. 20. num. 5.* Les si. *lib. 2. cap. 40. dub. 18. num. 124.* Sa *verb. Votum, num. vltim.* Pala. *tom. 3. tractat. 15. d. 2. punct. 11. num. 5.*

1413 Eiusdem mentis sum. Quia textus citati intelligi debent in fauorabilibus, non in odiosis. Item in iis, quæ pertinent per se, & intrinsecè ad subrogationem: non in iis, quæ subrogationi accidentaria sunt, qualis est reseruatio, quæ ex libera reseruantis voluntate pendet. Certè subrogatum sapit naturam primæuam illus, cuius loco subrogatur: non autem accidens illius. Cum autem secundum naturam primæuam illud Votum, cuius loco alterum subrogatur, reseruatum non fuerit, sed sub potestate cuiustibet Prælati contineretur: efficitur, subrogatum reseruatum non es se.

PROBL. CXLI.

Reseruata sunt, & reseruata non suntàm Vota purè conditionalia, quàm pœnalia, post impletam conditionem. sed pos sunt, & non pos sunt à Prælatis inferioribus dispensart.

1414 REcolo, plures es se casus, in quibus pos sunt Prælati inferiores Vota reseruata dispensare, Primus est, si habentibus dignitatem conces sa fuerit à Pontifice facultas super his Votis dispensandi. Secundus, si materia Voti sit leuis, quod in præsenti locum habere non potest, nisi vouens voluerit, se ad solam venialem culpam obligare. Tertius est, si casus expostulantes dispensationem frequentes sint. Quia non est credendum, velle Pontificem sibi dispensationem reseruare. Quintus in extraordinario aliquo euentu, quando sacilicèt vrget neces sitas grauis dispensationis, ne expectari potest Pontificis, aut quis eius locum gerit, respnisio, absque graui spiritualis salutis periculo. Quia id rectæ conuenit gubernationi.

Sextus; cum dubium est, an Votum sit reseruatum, siue sit dubium iuris, sinè facti. Nam credendum est, reseruatum non es se septimus, si consuetudine fuerit præscriptum, pos se inferiores Prælatos in his Votis reseruatis dispensare. Quia consuetuod ficut legem potest constituere, ità constitutam poterit abrogare. Octauus est, si Vota fuerint conditionalia. Quia cum consensus in hæc Vota perfectus non fuerit, non videtur reseruatione, quæ stricti iuris est, comprehendi. Porrò vt ad quæstionem accedamus, aduertendum, alia es se Vota purè conditionalia, alia conditionalia pœnalia. Deindè conditionalia sumi pos se antè impletam conditionem, vel post illam impletam. Si antè impletam conditionem sumuntur, reseruationi non sub aliqua conditione de futuro contingenti non obligat ad castitatem; vel Religionem antè conditionem impletam; sed solùm obligat in euentu conditionis. Ergò non subest resuationi antè conditionis euentum. Quid autem post impletam conditionem? Reseruata nè sunt vota tam purè conditionalia, quam pœnalia?

1415 Reseruata sunt. Quia purificata conditione, obligatio Voti, quæ anteà suspensa, & imperfecta erat, perficitur, ac consummatur, ac si eo tempore contraheretur. *leg. Potior. II. ff. qui in pignore potiores habeantur,* ibi: *Cum enim semel conditio extiterit, perindè habetur, ac si illo tempore, quo stipulatio interposita est, sine conditione facta es set.* Quod si eo tempore Votum castitatis fuis set emis sum absolutè, in pœnam delicti commis si nullus dubitat fore reseruatum: Ergo etiam reseruatur emis sum sub conditione delicti committendi, si de facto delictum committatur. Sic Sotus *lib. 7. de iust. quæst. 2. art. 1. ad. 4.* Couar. *de pactis part. 1. §. 13. num. 12.* Guiter. *qq. Canonic. lib. 2. cap. 22. num. 50.* Basil. *lib. 8. de matrimon. cap. 9. num. 7.* Azor. *part. 1. l. 11. cap. 10. quæst. 3. & cap. 19. quæst. 13.* & alij apud Santium *citandum.*

1416 **[186]** Reseruata non sunt eiusmodi vota tam pure conditionata, quam conditionata pœnalia impleta condtione. Quia vota conditionalia imbibunt in sua natura imperfectum, & diminutum consensum in rem promis sam quippè est consensus sub conditione contingenter futura: sed hic diminutus consensus non mutatur superueniente conditione: aliàs nouum votum fieret: At ex illo dominuto & in perfecto consensu, qui præteriit, posita conditione nascitur absoluta, & perfecta obligatio rei promis sæ exequendæ: Ergò hæc vota reseruata non sunt. Quia reseruatio, quæ quidem stricti iuris est, solùm vota ex sua natura perfecta, & absoluta debet comprehendere. Ità Tolet. *l. 4. cap. 18. numer. 11.* citans Victoriam. Anton Gomez *in Bul. Cruc. Claus. 10. num. 99.* Et reputant probabilem Les si. *l. 2. cap. 40. dub. 18. num. 131.* Laym. *l. 4. tract. 4. cap. 8. num. 10.* & Basil. *vbi suprà.* Pala. *to. 3. tract. 15. d. 2. pun. 12. num. 15.* & alij ex recentioribus.

1417 Certè contrariæ sententiæ Doctores admittunt, cum dubium est, an votum aliquod reseruatum sit, non es se reseruatum; quia reseruatio vtpotè odiosa, rem certam afficit, non dubiam: & in casu dubio in beningniorem partem est inclinandum. At negari non petest es se satis dubium, cum sit sub opinione probabili positum, an vota purè conditionalia sint reseruata etiam post impletam conditionem. Ergò affirmandum est, reseruata non es se, sed absque scrupulo vllo postea Prælatis inferioribus, causa intercedente, dispensari.

PROBL. CXLII.

Cùm alicui delegetur facultas dispensandi in omnibus Votis: intelligitur, & non intelligitur conces sa es se etiam ad vota rescruata præter votum castitatis, & Religionis.

1418 INtelligitur conces sa es se facultas ad dispensandum in omnibus votis: Castitatis, & Religionis excepto. Quia hæc in generali conces sione non veniunt, sed indigent speciali. Secus verò de voto peregrinationis vltra marinæ & à fortiori Romanæ, ac Compostellanæ, cuius reseruatio, quia non est tanti momenti, neque ita antiqua ac votum castitatis & Religionis, nõ vidẽtur hac speciali, & expres sa conces sione indigere. Sic Sotus *l. 7. de iust. q. 4. a. 3.* Manuel. *p. 2. sum. c. 97. n. 1.* Sanch. *l. 8. de matr. d. 9. num. 2.*

1419 Non intelligitur conces sa es se facultas ad vlla vota reseruata. Quia id manifestè colligitur *ex c si Episcopus, de pœnit. & remis. in 6.* Vbi Pontifex loquens, de casibus reseruatis: negat in generali conces sione comprehendi sed indigere expres sione speciali. Et subdit Pontifex rationem. Quia in generali conces sione non veniunt ea, quæ non es set quis vero similiter in specie conces surus *regu. In generali, 8. de reg. iuris in 6.* quod non aliter fit, nisi quia sunt reseruata. Cum ergo non solùm vota Castitatis & Religionis, sed triplicis etiam peregrinationis reseruata sint, fit, in generali conces sione dispensandi vota, hæc reseruata minimè comprehendi. Ita Suar. *l. 6. de voto, c. 25. nu. 4.* Sanch. retractans sententiam. *l. 4. sum. c. 40. n. 16.* Laym. *l. 4. tr. 4. cap. 8. num. 7.* Basil. *l. 8. de matr. cap. 10. num. 5.* Palaus *tom. 3. tract. 15. d. 2. punct. 13. num. 2.* & alij.

1420 Eiusdem opinionis sum. Quia nulla alia de causa vota castitatis, ac Religionis indigent speciali conces sione, nisi quia sunt reseruata Quod vero sint antiquitus, & pluribus reserta decretis, non variat reseruationis qualitatem. Cum ergò vota triplicis illius peregrinationis verè reseruata sint, etiam conces sione speciali indigebunt. Porrò id expressè, meo iudicio, indicatur in *Extrau. Etsi dominici 2. de pœnit. & remis.* Vbi Pontifex omnia illa quinque vota reseruata æquiparat in specialis licentiæ, & expres sionis neces sitate. ibi: *Nisi ex speciali licentia, & certa scientia nostra.* At si alicui conces sa sit facultas dispensandi in votis reseruatis absque vlla exceptione, omnia comprehenduntur. Quia nulla est specialis ratio neque ex vsu, neque ex consuetudine vnum potius, quam aliud excipiendi. Sanch. *l. 4. sum. cap. 40. num. 17.* Suar. *l. 6. de voto, cap. 26. numer. 5.* Basil. *l. 8. de matr. cap. 10. num. 6.* si omnia vota concedantur, excepto voto Castitatis & religionis censet communis sententia, ne illa conces sio sit inutilis, voluis se Pontificem in illa generali conces sione re iqua reseruata minora comprehendere. Verùm si conces sio es set omnium votorum etiam Castitatis. omnia minora debent censeri conces sa. Quia illa dictio ampliatiua *etiam,* arguit idem es se in casibus minoribus. Sanch. *l. 4. sum. e. 40. n. 21.* Basil. *l. 8. de matr. c. 10. n. 6.* Equidem hæc facultas dispensandi in votis generaliter extenditur ad vota antè & post conces sionem emis sa. Quia petit latam interpretationem. Suar. *l. 6. de voto, cap. 13.* Nunquam tamen censetur extensa ad vota in commodum tertij facta, si à tertio illo excepta sint. Quia tunc non solum habent voti obligationem, sed etiam promis sionis humanæ acceptæ: ac proinde obligationem fidelitatis, ac iustitiæ. Basil. *l. 8. de matr. cap. 10. num. 7.* si autem rogites, quibusnam potestas dispensandi re ipsa delegata sit? respondeo generaliter solum inueniri Religiosis delegatam.

Nam Innocentius VIII. conces sit Mendicantibus, vt pos sint dispensare in omnibus votis, in quibus pos sunt Episcopi excepto voto peregrinationis vltra duas dietas, hoc est vltra viginti leucas. Et Martinus V. impertiit Benedictinis omnia vota Episcopalia absque vlla limitatione; qua facultate gaudent omnes Religiosi, qua eorum priuilegiis communicant. Ex qua conces sione constat mãifestè, pos se Religiosos dispãsare in omnibus votis (exceptis illis quinque reseruatis) sicut pos sunt Episcopi: cum hac tamen differentia, quod Episcopi pos sunt etiam in illis quinque reseruatis dispensare, cum vrget neces sitas maturandi dispensationem, neque patet aditus ad Pontificem, seu ad vices illius habentem. Religiosi verò in hoc casu dispensare nõ pos sunt. Pos sunt autem cum quibuscúmque fidelibus ex quacũque Diœcesi ad se venientibus. Quia cum omnes Pontific priuilegium concedenti subiiciantur, non est, cur ad fideles vnius **[187]** Diœcesis limitetur: secus verò. Episcopi, qui cum iure ordinario procedant, & ex officio: solùm ex comparatione fidelium suæ Diœcesis eam pos sunt exercere potestatem. Sanch. *l. 4. sum. cap. 40. num. 17.* Præter priuilegium præfatum conces sum est Prouinicialibus Mendicantium, & Religiosis ab ordinario approbatis, quibus ipsi communicauerint, potestas dispensandi ad petendum debitum cum, qui post votum castitatis matrimonium contraxerint. Sic Pius v. *vinæ vocus oraculo,* vt testantur plures relati à Santio *l. 8. de matr. cap. 16. num. 3.* & refertur *in compend. priuileg. Societ tatis Iesu. v. Dispensatio. §. 9.* Neque opus est, matrimonium consummatum es se. Quia nec priuilegium eam restrictionem non apponit, & quia incontinentiæ periculum semper ad est, cum cohabitationẽ deserere minimè teneatur. Basil. *l. 8. de matr. cap. 10. num. 12:* Denique huius priuilegij virtute haud pos sunt dispensari ij, qui post matrimonium contractum, castitatem vouerunt. Quia de hisce priuilegium non loquitur.

PROBL. CXLIII.

Conces sa alicui dispènsandi potestate, eo ipso censetur, & non eo ipso conces sa, commutandi vota, potestas.

1421 COmmuniter Doctores docent, conces sa potestate ad vota commutanda, potestatem ad dispensandum non concedi, vt potè maiorem, nec vllo modo contentam sub potestate ad commutandum. Suar. *l. 6. de voto. cap. 12. num. 4.* Barbosa *p. 2. de potest. Episc. alleg. 37. num. 4.* Quæsierim autem, num conces sa potestate dispensandi, eo ipso censeatur conces sa, commutandi vota, potestas?

1422 Non censetur, eo ipso conces sa. Quia sunt potestates omninò diuersæ, nec vna sub alia comprehenditur. Nam potestas dispensandi, est potestas auferendi integrè obligationem: at commutandi potestas non est auferendi obligationem, sed eam in aliam materiam transferendi. Non igitur vna sub alia valet comprehendi. Sic Nauar. *sum. cap. 13. n. 79.* Sanch. aliis relatis, *l. 8. de matr. d. 2. num. 15. & l. 4. sum. cap. 40. num. 4. & 5.* Valent. *2. 2. d. 6. q. 6. pun. 7.* Azor. *p. 1. l. 11. c. 10. q. 44. & c. 18. q. 7.*

1423 Conces sa ad dispensandum potestate, conces sa censetur ad commutanda vota potestas. Quia commutatio est quam partialis, seu diminuta dispensatio: si quidem obligationem voti tollit non absolutè sub sub onere alterius subrogatæ materiæ, quod longè minus est, & potestati absolutè dispensandi subordinatum. Ergò habens potestatem dispensandi vota, ea poterit commutare, iuxta *regul. iuris 53. Cui. licet quod est plus, licet vtique quod est minus.*

Præcipuè cum minus sub eodem ordine continetur. Ità Barbosa *p. 2. de potest. Episc. alleg. 37. num. 13.* Sotus *l. 7. de iust. q. 4. art. 3.* Sa. *v. voti dispensatio, num. 19.* Basil. *de matr. l. 8. cap. 10. num. 3.* Laym. *l. 4. tr. 4. cap. 8. num. 20.* Les si. *l. 2. cap. 40. dub. 16. num. 108.* Suar. *l. 6. de voto, cap. 12. num. 9.*

1424 Probabiliorem hanc sententiam credo, quam sic explicarim: Ad tollendam integrè voti obligationem, difficile est causam legitimam inuenite: quæ tamen sæpe inuenitur, eo ipso quod vouens loco prioris obligationem aliam acceptet. Poterit ergo dispensans obligationem voti tollere, ea conditione posita, & non aliter. At in hoc consistit commutandi potestas: Ergo. Certè ipse Sanch. (à cuius sententia difficile vnquam recedo) re. ipsa consentit, potentem dispensare pos se expræsumpta delegantis voluntate miscere commutationem. Quia hic modus dispensandi melior, ac tutior est, & à pontifice vsitatus. Ex qua doctrina conuincitur, pos se votum inæquale commutare. Nam multo minus est commutationem in æquale facere, quam in minus.

CAPVT XXIII.

Circa Voti Commutationem.

PROBL. CXLIV.

Potest quis, & non potest, propria authoritate votum in rem æqualem commutare.

1425 SVppono ex *sect. 1.* Commutationem à pura dispensatione differre, quòd commutatio tollit obligationem voti non simpliciter & purè, sicut dispensatio, sed sub onere nouæ obligationis priori subrogatæ. Hæc autem obligatio subrogata priori po test es se grauior, æqualis, ac leuior, pro grauiori, æquali, vel leuiore materia subrogata. Certum verò est, si quis votum commutet in rem euidenter meliorem, id pos se propria authoritate, & absque vlla causa gerere, nisi specialiter aliqua lege, præceptovè prohibeatur. Nauar. *cap. 12. sum. num. 75.* Azor. *p.l. 11. cap. 18. q. 1.* & alij communiter. Quia si res in quam votum obligatio transfertur, omnibus consideratis, est melior, consequenter erit Deo gratior. At in rem leuiorem, seu inferiorem nullatenus votum propria potest authoritate commutari. Quia est contra rationem velle obligare Deum creditorem, vt rem inferiorem loco superioris debitæ acceptet. Idem dixerim de re sub dubio, vel sub opinione æquali, cuius obligatione satis facere quis non potest debito certo. Quia ignorat gratum fore creditori, ab eo que acceptari. *Omnes communiter.* Quæsierim qutem, num quis valeat votum in rem æqualem propria authoritate commutare?

1426 Potest quidem. Quia posita æqualitate materiæ subrogatæ, videtur certum vtrámque es se æque Deo gratam existere. Ergo vtráque satis fieri debito potest. Nam licet inuito creditore, vnum pro alio solui nequeat: bene tamen si ipsi gratum sit. *Instit. Quobus modis tollitur obligatio.* At materia subrogata æqualis est æque grata Deo ac illa, quæ fuit determinatè promis sa Ergò ipsius oblatione debito fit satis. Sic. Medin a *l. 1. sum. cap. 14. §. 7.* Henriq.

l. 5. de pœnit. cap. 20. n. 5. & l. 7. de indul cap. 30. **[188]** *num. 5.* Manuel. *tom. 2. sum. cap. 110. num. 4. concl. 4.* Sa *v. Voti irritatio, num. 9.* & probabile reputat Aragon. Suar. Alcozer, Les si. apud Santium *l. 4. sum. cap. 40. num. 10.*

1427 Minime potest. Quia licet materia subrogata æque Deo grata sit, illique placeat, sicut illa, quæ fuerat promis sa, si vtraque per se spectetur: At posita promis sione, & obligatione vnius specialitèr ac determinatæ soluendæ, non est æque Deo gratum, illam offerre. Si quidem pro parte materiæ promis sæ stat promis sionis firmitas, & constantia, cuius variatio non videtur, honestari pos se, nisi aliquis manifestus exces sus sit in materia subrogata. Ità Les si. *l. 2. cap. 40. dub. 16. numer. 105.* Suar. *l. 6. de voto, cap. 19. numer. 3.* Laym. *l. 4. tract 4. cap. 8. num. 19.* Sanchez *l. 4. sum. cap. 49. numer. 12.* Sayr. *in Claui, l. 6. cap. 12. numer. 8.* Palaus *tom. 2. tract. 15. d. 2. punct. 15. num. 4.* & alij apud ipsos.

1428 Hanc sententiam probabiliorem iudico, communem equidem, eamque confirmo. si absque fidelitatis detrimento offerri potest Deo materia æqualis & quæ promis sa fuit: manifestè infertur, sic offerentem non es se ex vi voti obligatum magis reddere rem determinatè, promis sam, quam quamlibet aliam æqualem: quod quidem est conuenienti disciplinæ, rectæque morum instructioni contrarium: Ergò. Cæterum impos sibile ferè reor, æqualitatem in materia subrogata euidenter cognoscere: Plures enim sunt materiæ, quæ per se spectatæ æquales apparent: at omnibus perpensis, æquales non sunt. Multis exemplis Suarius *l. 6. de voto, cap. 19. num. 11.* exornat. Ad commutandum itaque votum in rem euidenter æqualem neces saria est authoritas Prælati habentis iurisdictionem ordinariam, vel delegatam. Quia hæc commutatio est quædam dispẽsatio diminuta, ac debiti remis sio nomine Dei facta: ac proinde iurisdictionem expostulat. Ad commutationem faciendam in rem manifestè meliorem, nulla specialis causa requiritur. Quia ipsamet susceptio perfectioris obligationis Deo quidem gratior, pro causa sufficit. Denique ad commutationem faciendam in rem æqualem leuis causa sufficit. Quia non est absoluta obligationis vllius remis sio, sed illius translatio. Communiter censent Doctores sufficere, si quis commutationem ardenter postulet, sperans maiori cum fructu materiam subrogatam executuram.

PROBL. CXLV.

Commutatio potest, & non potest fieri in paulo minus minorem materiam.

1429 POtest quidem. Quia æqualitatem inuenire in materia subrogata difficillimum est. Si igitur potentes commutare vota contenti es se non pos sent, minori materia subrogata, corum potestas es set inutilis, quippè quæ rarò, vel nunquam pos set exerceri. Sic Tolet. *l. 4. cap. 18. num. penultim.* Sa *v. Voti irritatio, num. 10.* & alij relati à Santio *l. 4. sum. cap. 50. num. 2.*

1430 Minime potest extendi hæc potestas ad commutationem in paulò minorem materiam, sed ad æqualem solum. Quià cemmutatio est contractus, in quo vnum pro alio ex voluntate creditoris subrogatur. Petit ergo æqualitatem: alias commutatio non erit, sed donatio. Ita Caiet. *2. 2. quæst. 88. art. 12.* Laym. *l. 4. tract. 4. cap. 8. num. 24.* Suar. *l. 6. de voto, cap. 19. num. 7.* Sanch. *citatus numer. 4.* Couar. *punct. 1. de* pactis, *§. 3. numer. 4.* Palaus *tom. 2. tract. 15. d. 2. punct. 16. numer. 2.* & alij apud Santium.

1431 Probabilius mihi admodum hoc. Nam si remis sio obligationis sub minori materia est commutatio, quamvis materia subrogata notabiliter minor sit, commutatio erit: quia non apparet, vnde limitetur. Ergo priuilegium commutandi ad eam commutationem vt potè propriam extendi poterit: quod falsum est, nec ab aduersariis admittitur; coincideret enim potestas commutandi cum dispensandi potestate, provt communiter exercetur. Ergo potestas commutandi spectata vocis proprietate, & communi acceptatione, ad solam æqualem subrogationem, non ad minorem extenditur. Cæterùm hæc æqualitas non ità rigidè, ac scrupulosè sumenda es se, vt certò de illa Prælato debeat constare: sufficit enim, vt probabiliter constet. Neque enim mathematica æqualitas exigitur, sed moralis.

PROBL. CXLVI.

Commutatio Voti facta propria authoritate, vel alterius carentis iurisdictione in æquale, vel in minus, est, & non est omninò irrita, si vouens suppleat, quod commutationi defuit, vt es set in bonum euidentèr melius.

1432 NOn est omnino irrita. Quia si rem venditioni quinquaginta aureorum expositam quis surriperet, aut pro ea quadraginta tantùm domino exhiberet, credens dare quinquaginta: satis faceret quidem in casu priori tradendo quinquaginta, & in posteriori tradendo decem, quin teneretur rem domino reddere. Nam posito, quod ipse voluntatem absolutam habuit vendendi, solum defectus fuit in modo. Cum ergo Deus vota omnia commutationi habeat exposita, velitque ea, iusta causa intercedente, in æquale, vel in melius commutari: saciens commutationem in minus, solum in modo, non in substantia deficit, cum quod defuit, omninò suppletur. Sic Sanch. *l. 4. p. sum. c. 51. nu. 11.*

1433 Est irrita omninò. Quia nullus propria authoritate se eximere potest à voti obligatione nisi maiorem compensationẽ subrogando: quippè quæ sola excepra fuit in priori voti obligatione. Ergò obligatio voti ces sare non potest subrogatione minoris compensationis, licèt quis addat materiam ad æqualitatem. Et quia nullus, qui Prælatus non sit iurisdictionem habet ad commutandum vota in rem æqualem: Ergo cõmutatio facta propria authoritate eius, qui iurisdictionem non habet, in rem minorem quantumuis postmodum suppleatur, quod defuit: vel in rem æqualem, nulla est prorsus. Ita Pulaus *to. 2. tract. 15. d. 2. pun. 17. num. 2.*

1434 **[189]** Non placet Santij sententia. Quia licèt verum sit suarantem rem venditioni expositam obligatum non es se rem furatam reddere, sed tradendo integrum pretium satisfacere, dummodo dominus in eadem perseueret voluntate. Attamen dum pretium non tradit, nulla est venditio, nec rei sublatæ pos ses sio. Sic nulla erit commutatio voti, dum vouens, rem superiorem loco promis sæ non subrogat. Nam aliam Deus non acceptat. Nec est verum sic nulliter commutantem non peccare transgrediendo votum. Si vrget obligationis tempus: etiamsi animum habeat supplendi commutationis defectum. Quia cum commutatio in minus nulla fuerit, votum eodem modo obligat, ac si facta non es set: à qua obligatione non liberat animus supplendi defectum commutationis. Aliàs quilibet pos set votum suum transgredi, animo commutandi in melius: quod absurdum es se quis non videat?

PROBL. CXLVII.

Quando commutatio fit in minus authoritate Prælati, etiamsi nulla ad commutandum causa subsit, nedum ad minuendum: valet, & non valet commutatio cum sola obligatione supplendi id, quod defuit ad æqualitatem materiæ subrogata cum promis sa.

1435 VAlet quidem. Quia contractus permutationis, sicut & venditionis non annullatur ex inæqualitate rerum, quæ permutantur: sed solum est obligatio supplendi defectum. *leg. 2. C. de rescind. vendit.* Ergò etiam contractus permutationis voti, qui fit, cum Prælato nomine Dei, in æqualitate non vitiabitur. Si quidem mitius cum Deo, quam cum hominibus agitur. *leg. Celsus. ff. de recept. arbitr.* Sic Sanch. *l. 4. sum. cap. 51. n. 8.*

1436 Minimè valet. Quia à voti obligatione neminem Prælatus liberare potest, nisi quatenus Dei vice fungitur. At habentes solùm commutandi facultatem solummodo gerunt Dei vices ad liberandum vouentem à voti obligatione, subrogata æquali materia. Ea enim potestas ad solam hanc (vt Sanchez fatetur *cap. 50. num. 4.*) commutatione extenditur. Ergò dum materia æqualis non subrogatur, vouens liber non est à voti obligatione. Certe commutatio valida es se non potest, nisi Deus accepter. Sed commutationem in rem inferiorem Deus non acceptat, vtpotè nomine ipsius minimè factam: Ergo vi illius vouens non potest ab obligatione liberari. Ità Suar. *l. 6. de voto, cap. 19. num. 14.* Nauar. *l. 3. consil. tit. de voto, consil. 5. num. 1. & consil. 19. num. 2.* Azor. *p. 1. l. 11. cap. 18. q. 12.* Palaci. *in 4. dist. 38. d. 3.* Ludou. Lopez *p. 1. Instr. cap. 50.* Alcozer *sum. cap. 16. concl. 2.*

1437 Propter Santij authoritatem dixerim primam sententiam satis es se probabilem, pluribus ab ipso confirmationibus roboratam. Longe verò probabiliorem es se secundam hæc mihi ratio suadet: liberari vouentem à voti obligatione subrogatione materiæ inferioris est actus potestatis dispensatiuæ vt virimus superius: Ergo non est actus commutadiuæ solùmmodò potestatis: Igitur hac sola gaudentes illum præstarè minimè pos sunt.

PROBL. CXLVIII.

Pacta materia subrogata inutili, vel impos sibili ob culpam vouentis: reuiuiscit, & non reuiuiscit voti obligatio.

1438 REuiuiscit sanè. Quia commutatio, vtpotè quæ prius vinculum non omninò extinguit, sed transfert: fit instar contractus conditionalis: Facio, dummodò facias: & sic sub tacita conditione, si materia subrogata impleatur. Et quia facta commutatione, est licitus vouenti transitus ad priorem voti materiam: Ergo manet obligatio disiunctiua vnius, aut alterius materiæ: At debitor sub disiunctione tenetur ad alteram partem, quoties ex culpa sua, aut

ex inculpabili impotentia alteram partem non soluit: Ergo. Sic Manuel. *in addit. ad Bullam Cruci. §. 9. num. 117. & 118.* & alij apud Sanch. *citandum.*

1439 Minimè reuiuiscit, sed facta commutatione, nulla est obligatio exequendi priorem materiam, tametsi subrogata inutilis, vel impos sibilis fiat, & siuè culpabiliter id acciderit. Quia per commutationem est obligatio prorsus extincta circa priorem materiam, nouæ materiæ suscepta obligatione. At obligatione semel extincta non reuiuiscit, vt pluribus exornat Glos sa ad *leg. Qui res. §. Arcam, ff. de solut.* Quod præcipuè locum habet in obligationibus voti, & iuramenti, quia propria voluntate suscipiuntur: in quibus nequit extincta obligatio reuiuiscere, quin voluntariè votum, aut iuramentum renouetur. Affirmare autem commutationem fieri sub illa conditione, ac proindè non extinguere obligationem prioris materiæ, sed suspendere, est contrà communem sensum, & præter rationem. Nam cum commutatio sit fauor vouenti factus, grauari ea non debet, sed leuari. Ità Sayr. *in Claui l. 6. cap. 12. numer. 24.* Graf. *punct. 1. Decision. l. 2. cap. 30. numer. 3.* Suar. *l. 6. de voto, cap. 20. à numer. 9.* Sanchez *l. 4. sum. cap. 55. numer. 15.* Pala. *tom 3. tract. 15. d. 2. punct. 18. numer. 2.* Laym. *lib. 4. tract. 4. cap. 8. numer. 28.*

1440 His adhæreo. Quia si obligatus es set qui commutationem accepit priorem exequi materiam, subrogata inutili, vel imposibili facta, non leuaretur commutatione, sed potius grauaretur: quippe qui ex commutatione duplicem obligationem subiret, primam, absolute exequendi materiam subrogatam; secundam exequendi priorem in casu impos sibilitatis aut inutilitatis in subrogat: quod grauamen præponderat fauori commutationis factæ, non solùm in qua materia subrogata est melior, sed inqua æqualis est, imò etiamsi sit paulo minor.

[190] PROBL. CXLIX.

Redeunte obligatione prioris materiæ commutatæ in voto castitatis, & Religionis extinguitur & non extinguitur materiæ subrogatæ obligatio.

1441 QVis dispensatus est, (verbi gratiâ) vt non obstante voto castitatis, vel Religionis matrimonium contrahat sub onere commutationis in confes sionem menstruam aliqua pia opera quotidie præstanda: contingit, eo viuente, & potente votum implere mor coniugem & matrimonium dis solui: quo casu obligatio voti redit; quia solùm ad effectum contrahendi ille fuit dispensatus: Quæritur, an teneatur commutationem illam simul exequi?

1442 Tenetur quidem. Quia id expres se tenor indicat literarum, quibus conceditur Confes sario facultas ad hæc vota dispensanda, quæ quidem perpetuitatem videntur indicare. Inquid enim Pontifex *Dispensando commutes in frequentiam Sacramẽtalis confes sionis, singulis scilicet mensibus semel, vel quoties tibi videbitur, & in alia pœnitentiæ opera per te iniungenda: inter aliquæ sint aliqua pietatis opera, quæ quotidie facere teneatur ad eum finem: vt ea adimplens, meminis se semper pos sit obligationis, qua huiusmodi voto astringebatur.* Pondero illa verba *singulis mensibus, & Quæ quotidie facere teneatur. & Vt meminis se semper pos sit.* Quæ quidem omnia quandam important perpetuitatem, Prætereà quià si vellet Pontifex, subrogatio, nem materiæ non fore perpetuam, sed extingui, reuiuiscente voto, id exprimeret sicut expres sit, voti dispensationem extingui, matrimonio dis soluto. Certè cum votum illud sit ita excellens,

& perfectum, & ad statum perfectis simum as sumendum: pos sitque contingere, ex vi illius dispensationis nunquam vouentem ad illius executionem obligari, præstat ea opera, in quæ commutatur es se perpetua, vt sic relaxatio illa temporalis, & dimidiata voti aliquomodo compensetur. Sic Santius *l. 4. sum. cap. 55. numer. 21.* Qui quidem docet, Secus dicendum es se in aliis commutationibus temporaneis. Itaque in P. Sanchez sententia solum excipitur materia subrogata voto Religionis, aut Castitatis, cum quis vno aut altero eorum astrictus ad matrimonium contrahendum dispensatur.

1443 Minimè tenetur. Quia non apparet firmum fundamentum huius exceptionis. Cum enim regula generalis sit, voto principali redeunte perire subrogatum: opus erat clarè, & manifestè hanc voti Castitatis & Religionis commutationem excipi: quod tamen non videtur in præsenti fieri. Nam verba illa, *singulis mensibus. Quotidie, & semper* id non exprimunt; optime enim explicantur de tempore, quo votum non redit; illo namque tempore æquum est, singulis mensibus confiteatur, & aliqua pietatis opera quotidie exerceat; vt sic semper (hoc est, continuo) meminis se pos sit obligationis, qua astringebatur. Ita Palaus *tom. 3. tract. 15. d. 2. pun. 18. n. 6.*

1444 Ego quidem as sero P. Santij sententiam vtilem, & securam es se. At qua parte excipit à communi regula commutationem factam de Voto castitatis, & Religionis contrarium mihi probabilius apparet. Quia & benignius est, & vt ait Palaus nullum adest firmum huius exceptionis fundamentum. Imò ex vltimis illis Pontificis verbis: *Vt sic semper meminis se pos sit obligationis, &c.* non leue fundamentum ad secundam sententiam adstruendam collegerim. Si enim mensttua confes sio, & piorum operum quotidiana exercitatio ad eum finem imponitur, vt vouens meminis se valeat obligationis, qua Voto dispensato astringebatur: si dispensatio perit, & Votum redit, ces sat finis huius nouæ impositionis, & obligationis, cum iam ipsummet Votum sufficienter sui memoriam excitet; neque verum sit, menstruam confes sionem, & piorum operum exercitationem excitare eo in casu memoriam Voti quo dispensatus *astringebatur;* sed quo de facto astringitur.

PROBL. CL.

Si Commutatio facta sit in rem æqualem licitum est, & licitum, non est, vouenti, ad priorem materiam redire.

1445 CErtè si commutatio voti facta sit in rẽ minorẽ, omnes Doctores cõueniunt, licitum es se vouenti, ea omis sa, ad priorem remeare materiam promis sam. Quia excellẽtior est, nobilior, & Deo gratior. Si verò facta sit in rem æqualem, quæsierim, num licitum sit vouenti, ad priorem materiam redire?

1446 Licitum non est. Quia nemini licet propria authoritate votum in rem æqualem commutare. At si facta commutatione ab eo qui potest, & à vouente acceptata, liceret, ad priorem materiam redire: iam vouens pos set, votum in æqualem rem propria authoritate commutare: Ergo minimè id est concedendum. Sic aliqui Doctores, quos pres so nomine memorat Palaus *citandus,* qui probabilem hanc es se sententiam profitetur.

1447 Licitum est vouenti, omis sa materia subgata, ad priorem propriam, & natiuam voti redire. Quia posita æqualitate materiæ subrogatæ cum qualitate materiæ primò promis se,

gratius Deo es se videtur, priorem exequi, quam secundam. Ità Azor. *p. 1. l. 11. cap. 18. q. 10.* Sayr. *in Claui l. 6. cap. 12. num. 22.* Suar. *l. 6. de voto, cap. 20. num. 4.* Les si. *l. 2. cap. 40. dub. 16.* Sanch. *l. 4. sum. c. 55. n. 26.* & alij.

1448 Longe hoc mihi probabilius. Existimo enim certum es se huius sententiæ fundamentum, scilicet prius opus cœlesti Numini fore gratius. Quia materia secunda solum ex benignitate conceditur, & in vouentis gratiam, si velit illam exequi: non quia in Dei honorent, & cultum, maioremque vouentis vtilitatem specialiter cedat.

[191] PROBL. CXLI.

Si Votum, vel authoritate propria, vel Prælati in melius fuerit commutatum: licitus est, & non est licitus ad materiam priorem transitus.

1449 LIcitus non est. Quia huiusmodi transitus vtpotè diminuens diuinum cultum, & vouentis vtilitatem, non est Deo gratus. Fateor, hanc commutationem fieri in fauorem vouentis: sed hoc solùm probat potuis se vouentem eam commutationem antè acceptationem respuere: non tamen post acceptationem. Nam accepta illa commutatione, ces sat fauor vouentis, & est ius acquisitum Deo ad illius obseruationem, absue potestate ratro cedendi: quia id pertinet ad maiorem Dei cultum, ac vouentis vtilitatem. Sic Suar. *l. 6. de voto, cap. 20. num. 4.* & quidem satis probabiliter.

1450 Est licitus reditus ad materiam priorem. Quia commutatio ex benigna Dei conces sione facta fuit sub facultate redeundi ad priorem materiam. Nam cum sic fieri pos sit, tum ad Dei benignitatem declarandam, tum vt vouens facilius vota exequatur, & ad noua emittenda excitetur: præsumendum est, sic factam fuis se. Ità Les si. *l. 2. cap. 40. dub. 16. fine.* Sayr. *in Claui, l. 6. cap. 12. num. 22.* Sanch. *l. 4. sum. cap. 55. num. 26.* Palaus *tom. tract. 15. d. 2. pun. 18. num. 10.* Laym. *l. 4. tract. 4. c. 8. n. 27.*

1451 Non pos sum non ingenuè profiteri, Suarij rationem vehementer vrgere: quæ quidem vel ex humanis promis sionibus roboratur. Nam si Antonius Ioanni promitteret hordei (v. gr.) mensuram, & ex eius consensu in mensuram tritici promis sionem commutaret, non liceret Antonio retrocedere. Quia licèt Ioannes fauorem Antonio, præstaret præfatæ commutationi consentiendo, at post illius consensum, & ab Antonio factam commutationem Ioanni vtiliorem: ces sat fauor, & solùm quid Ioanni gratius sit, & vtilius spectatur. Sic in præsenti dicendum videtur, facta commutatione in melius, haud es se licitum vouenti retrocedere. Quia esto Deus ob vouentis fauouorem hanc conces serit permutationem, non est credendum, ea facta regres sum permittere, vt potè contrarium suæ maiori gloriæ, ac vouentis vtilitati. Verum quia communior est sententia affirman, quomodocúmque fiat commutatio materiæ promis sæ fiue in æquale, siue in melius, pos se vouentem ad priorem materiam redire relicta posteriori subrogata, id teneo, credens non obstare, quod hic reditur cedat in diu ni cultus diminutionem; nam alio ex capite maximè in Dei gloriam cedit, vt vouentes intelligant, mititus cum Deo agi pos se, quam cum hominibus: neque es se ità rigidum exactorem sui iuris, quin aliquam remis sionem illius gerat in vouentis fauorem.

30

[192] **LIBER XXX.**

DECALOGI PRÆCEPTVM TERTIVM.

ASSOLENT Doctores sub tertij Præcepti Decalogi titulo non solùm de Pestorum obseruatione, sed & de Mis sæ audiendæ obligatione dis sere, inò de aliis sex Ecclesiæ Præceptis pertractare. Ego quidem solummodo ad materiam de Festorum Obseruatione tertio huic agnatam Præcepto enodandam accingor, Præceptorum Ecclesiæ tractationem in Volumen sextum remittens. Meum itaque in præsenti erit disquirere Diei Dominicæ aliorùmque Festorum institistionem. Opera prohibita, ac permis sa in die festo. Causàsque, quæ laborantes in die festo à piaculo excusant.

SECTIO PRIMA.

De tertio Decalogi Præcepto receptiores sine pugna Sententiæ.

CAPVT I.

De diei Dominicæ, & aliorum Festorum Institutione.

1452 PRæceptvm celebrationis Festorum partim est *naturale;* partim *cæremoniale,* & partim *humanum.* Quatenus est naturale omnes obligat. Quia luminæ naturæ dignoscimus, aliquos dies cultui diuino es se deputandos: vndè ab aliquibus *Morale* vocitatur, id est, ad mores pertinens. Quatenus diuinum, & cœremoniale est, non obligat in ipsamet Sabbati die. Quia cæcremonialia legis veteris delata per Christi mortem fuêre. Denique quatenus est humanum indicit certos dies determinatos ab Ecclesia, vt idem Dominicam loco Sabbati, & quasdam

etiam Deiparæ ac Diuorum solemnes. D. Thom. 2. 2. *quæst. 122. art. 4. ad 1.* Sayr. *in Claui, lib 7. cap. 1. num. 1.* Graff. *part. 1. libr. 2. cap. 34. num. 1.* Reginal. *lib. 19. num. 2.*

1453 Apostoli authoritate sua, non autem lege diuina, cœpêre diem Dominicam obseruare, idèmque gerendum fidelibus præscripserunt. Vndè colligitur obseruationem Dominicæ diei non es se de iure diuino, sed de Canonico, & consequenter, pos se vel consuetudine, vel humana potestate abrogari, & in aliam commutari diem. Ac de Festis Sanctorum idem est as seredum. Nauar. *cap. 13. sum. num. 1.* Suar. *tom. 3. lib. 2. cap. 4.* Azor *part. 2. l. 1. cap. 2. quæs. 3.* Bonac. *tom. 2. d. 5. quæstion. vni. puncto 1.* Filliuc. *tract. 27. cap. 2.*

1454 Potestas instituendi dies festos, & insitutos iam abrogandi pro tota Ecclesia est penès summum Pontificem & Concilium generale. Quia Pontifex & Concilium sunt suprà totam Ecclesiam, nec requirunt populi consensum in festorum institutione, aut abrogatione: Episcopi autem ides festos nouos non pos sunt instiuere nisi in suis particularibus Ecclesiss: nec communiter id agere debent sine vrgentis sima causa, ídque ex Cleri, populíque conieníu: licèt consuetudine iam receptum sit, vt festi dies adhibito solùm Clericorum consilio instituantur. Suar *lib. cap. 11. num. 4.* Sa *verb. Festum num. 1.* Sanch. *lib. 2. sum. cap. 43. num. 11.* Azor. *part. 2. lib. 1. cap. 26. quæst. 4.* Diana *part. 4. tractat. 4. resol. 178.*

1455 Episcopus non potest instituere festum in alicuius Beati nondum relati in Sanctorum numerum, honorem: nec abrogare festos dies, qui sunt **[193]** à Pontifice Summo instituti, vel à generali Concilio, aut totius Ecclesiæ consuetudine. Potest tamen abrogare festos dies, qui sunt instituti vel à solo prædeces sore, vel à suæ Diœcesis consuetudine particular. Reginal. *libr. 19. num. 6.* Diana *part. 3. tractat. 15. resol. 9.*

1456 Consuetudo scita, & tolerata circa dies festos idem potest, quod circa alia præcepta humana, scilicèt dies festos abrogare, vel nouos instituere. Quia licèt sanctificatio alicuius temporis etiam in lege Euangelica de iure diuino sit, & præceptumnaturale, ac morale; determinatio tamen diei est de iure humano: consuetudo autem plurimum valet in omne ius humanum. Nauar. *sum. cap. 13. num. 5.* Philiarc. *de offic. Sacerd. part. 2. lib. 3. cap. 23.* Reginal. *libr. 19. num. 7.*

1457 Princeps sæcularis, Ciuitas, aut Respublica dies festos tanquam sacros instituere non potest. Quia diei festi cultus vnus est ex Religionis actibus quo Deus colitur: de cultu Dei curam gerunt solummodò Ecclesiæ Prelati. Pos set tamen sæcularis Princeps ciuilis honoris prætextu, vel alio titulo, præcipere subditis, vt tali die à forẽsibus negotiis, à seruilibus operibus ciues abstineãt; populus autem die illa abstinere tenetur, Mis sam tamen audire, non obligatur, nisi huiusmodi festus dies cum Papæ aut Episcopi consensu institueretur. Quia accedente tunc Ecclesiæ consensu, verè dies festus es set. Suar. *l. 1. c. 12. n. 2.* Azor. *p. 2. l. 1. c. 26. q. 5.* Sayr. *in Claui, lib. 7. cap. 1. num. 17.*

1458 Delinquit populus, qui non adimplet vota festorum populi Superioris ætatis. Quia licèt vota personalia sint, & communiter ad alios nõ transeant: tenetur saltem ex vi contractus, ac promis sionis, quæ in vniuersalem succes sorem pertransit. Manu. *sum. part. 2. cap. 101. concl. 13.* Nauar. *sum. cap. 12. num. 79.*

1459 Modus incipiendi, ac terminandi festum, an scilicèt à vespera in vesperam, an à media nocte in mediam noctem?à consuetudine recepta loci sumendus est. Cõmuniter tamen more Romano festum incipit à media nocte, & media nocte terminatur: licèt quoad officium à vesperis incipiat. Imò potest dies festus institui colendus solùm vsque ad meridiem: Quia qui

potest totum, potest etiam partem præcipere: & tunc Sacrum es set audiendum. Alexand. III. *ad cap. Quoniam, de feriis.* Suar. *l. 1. c. 31. n. 4.* Azor. *part. 2. lib. 1. cap. 26. q. 8.*

1460 Festa verò obseruanda pro vniuersa Ecclesia instituta sunt hæc: Ex pertinentibus ad Christum Dominum, Dies Dominica, Dies Pentecostes cum duobus sequentibus diebus, in memoriam illius beneficij, cum Spiritus Sanctus in Apostolo descẽdit. Dies Natiuitatis, Circumcisionis, Epiphaniæ, Resurrectionis cum duobus sequẽtibus. Ascensionis, Corporis Christi, Sanctę Crucis inuẽtio. Ex festis verò ad Deiparam attinentibus sũt Natiuitas, Annunciatio, Purificatio, & Assũptio: & in Hispania ex conces sione Innocẽtij X. Cõceptio immaculata. Ex festiuitatibus Sanctorum hæ sunt solùm ex præcepto obseruandæ post Bullam restrictiuam festorum editam ab Vrbano VIII. Natiuitas S. Ioãnis Baptistæ, Duodecim Apostolorum, Stephani, Innocentium, Syluestri, Laurentij, Iosephi Deiparę sponsi, Annæ Matris 1461 Beatis simæ Mariæ, Dedicationis S. Michaëlis Archangeli, Festiuitatis omnium Sanctorũ. Ex deuotione coluntur vniuersaliter solùm dies Conceptionis Deiparentis, SS. Fabiani & Sebastiani, Barnabæ, Luciæ, Marci, Magdalenæ, Festum B. Mariæ ad Niues, Visitationis, Præsentationis, ac Festum Transfigurationis Domini. Necnon dies Sanctorum Dominici, & Francisci: & alibi alij peculiares dies. Lego Suarium *to. 1. de Relig. l. 2. a c. 2. vsq ad 9.* Azor. *to. 2. ac. 2. vsque ad 16.*

CAPVT II.

De operibus prohibitis, & permis sis in die Festo.

1462 PRæceptũ Ecclesiæ de obseruandis festis partim est negatiuum, partim affirmatiuum: negatiuũ, prohibet opus seruile: affirmatiuum præcipit Mis sæ auditionẽ, de quo suo loco. Opus seruile dicitur, quod ex se habet quendam famulatum, & ab iis solùm communiter exercetur, qui aliis inseruiunt: vt fodere, arare, suere, nere, & alia huiusmodi, quæ seruis propriè conueniunt, etiam si per liberos nonnunquam, vel sæpè exerceantur: & hæc dicuntur mechanica, eo quod artes mechanicæ in illis debeant operantes dirigere. D. Tho. *2. 2. q. 122. art. 4.* Tolet. *l. 4. cap. 24.* Filliuc. *tract. 27. cap. 9.* Reginal. *lib. 9. num. 36.*

1463 Opus seruile est triplex. *Religiosum, Peccaminosum, & Indifferens* siuè *Humanum.* Religiosum seruile opus dicitur, si per illum Deus colatur: Peccaminosum, si per illud seruiatur dæmoni, & peccatum sit: Indifferens, si homini seruiatur in iis, quæ ad corpus pertinẽt. Verum opera seruilia Religiosa non sunt in die festo prohibita, quin potius commendata. Quia attinet ad externum Dei cultum, & Sãctorum honore, ob quæ dies festi sunt instituti. D. Thom. *2. 2. quæs. 122. art. 4.* & Caiet. *ibi.*

1464 Opera peccaminosa non sunt specialiter prohibita in die festo, quasi per illa dies festus violetur. Quia præceptum diuinum, & Ecclesiasticum: de colendis festis non obligat specialiter ad non peccandum hisce diebus opus enim peccati formaliter non est seruile, quamvis ex parte actus materialis es se seruile pos sit: vt si quis furãdo, aliena ligna cedat. Et licèt peccatum commis sum in die festo contrahat maiorem aliquam grauitatem, & malitiam intrà eandem speciem: quia tamen non est grauis deformitas, hæc circumstantia, non est neces sariò in Confes sione aperienda. Suar. *de Relig. lib. 2. c. 18.* Nauar. *cap. 6. sum. num. 10.* Azor. *tom. 2. l. 1. cap. 28. quæstion. 10.* Couar. *c. Alma mater, p. 1. §. 5. num. 3.*

1465 Operis seruilis indifferẽtis, vel humani triplex est species. Prima est neces sarij ad hominis sustentationem. Sucunda ad curandum proximum. Tertia ad cultum, & seruitium Dei. Ex consuetudine non est prohibitum in die festo opus corporale neces sarium ad hominis sustentationem, quamvis seruile sit: vt parare cibos, coquere, colligere fructus, vt exindè saniores sint, occidere animalia, excoriare. Imò, & coquere panes licet, quando, vel ob multitudinem populi, vel quia multiplicantur festi dies, & præueniri non potuit: quando autem præueniri potest, minimè licet, nisi id ex consuetudine permittatur. Excusantur etiam molitores pristinorum, qui molendinis fluctualibus, aut vẽti vtũtur: in quibus labor exiguus impenditur. Nauar. *c. 13. sum.* **[194]** *num 3. Sayr. in Claui. l. 7. c. 2.* Syluest. *v. Dominica, quæst. 5.* Manu. *sum. cap. 122. num. 4.*

1466 Opera neces saria in curando proximo etiam si seruilia sint, vel non sunt prohibita, vel ob neces sitatem excusantur. Vndè ratione huius neces sitatis nec venialiter delinquunt Medici, Chirurgi, & Pharmacopolæ, modo medicamina pro illius diei neces sitate confificiant. Tolet. *l. 4. cap. 24. num. 4.* Filliuc. *tra. 27. num. 152. & 153.*

1467 Opera seruilia, quæ in Dei cultum geruntur, sunt in triplici genere. Alia immediatè pertinent ad Dei cultum, & hæc licitè fiunt in die festo, v. gr. organa pulsare, vti musicis in strumentis, portare Crucem, &c. Alia sunt præparatoria ad diuinum cultum: & hæc etiam licitè geruntur, si paulo antè agenda sint, & coniuncta sint cum ipso cultu diuino: vt est campanæ sonitus, ornatus altarium, extractio Sacrarum vestium, & similia. Alia deniquè sunt, quæ remotè, & accidentaliter ad Dei cultum spectant: & hæc haud licitè fiunt in die festo, cum agi pos sint diebus præcedentibus: vt mundare scopis Templum, vestire tapetibus parietes, &c. Non tamen erit mortale piaculum excluso contemptu, præsertim vbi pietas interueniret. Suar. *l. 2. c. 21. num. 11.* Caiet. *v. Festorum violatio.* Filliuc. *l. 27. num. 156.*

1468 Minimè à mortali excusatur, qui colit Ecclesiæ agros in die festo, vel conficit calices vel ędificat Templa, vel apportat lapides, vel net ad fabricanda Sacra linteamina. Quia cum hæc sint per se opera seruilia, & ad Dei cultum remotè spectent: non expediuntur à culpa nisi vrgente fiant neces sitae, vel facultate Episcopi, vel Parochi, vbi est consuetudo. Nauar *sum. c. 13. n. 4. 10. & 11.* Reginal. *l. 19. n. 48.* Diana *pun. 4. tr. 2. resol. 177.*

1469 Opera liberalia, quæ cultum Dei continent vel ad illum proximè conferunt, vt est oratio, lectio Sacra, concio, & similia in die festo commendabilia sunt. At studium Theologiæ, Philosophiæ, Iuris Canonici, & Riuilis, Medicinæ, & scientiæ artium mechanicarum, quatenus dicunt instructionem mentis, non autem quatenus dicunt praxim & vsum ipsius artis licita sunt, dummodo Mis sæ præcepto satisfiat. D. Tho. Caiet. Syluest. Sotus, Nauarr. quos refert, ac sequitur Suar. *l. 2. cap. 22. num. 3.*

1470 Certè cum scribere sit opus mentis, & lot cutio quædam permanens ordinata ad propriam, vel alienam instructionem, liberale opus est: nec sit seruile ex eo, quod fiat ob lucrum. Quia Ecclesia non prohibuit operari in die festo propter mercedem, nisi in quantum ipsum prohibet opus. Caiet. *2. 2. quæst. 122. art. 4.* Nauar. *sum. cap. 13. num. 13.* Medina *l. 1. sum. cap. 14. §. 8.* Laym. *l. 4. tract. 7. cap. 2. nu. 3.*

1471 Imprimere libros non licet. Quia tam fromatio literarum, quam compositio, & impres sio seruile est opus, cum solùm dirigatur ad exprimendam in charta literarum formulam, quod corporale quiddam est, nec fit per modum locutionis, & expres sionem mentis. Suar. *l. 2. cap. 25. Sayr. in Claui, l. 7. cap. 2. num. 15.* At proprium circa hanc propositionem Problema instituam, & circa pingendi artem.

1472 Itineratio non est opus seruile, nec per se die festo prohibita. Quia potius videtur opus naturale ordinatum ad corporis conseruationem, & ad negotia vbique exercenda. At si itinerationi addantur circumstantiæ operibus seruilibus annexæ: verbi gratiâ si magno cum labore imponenda sint iumentis, vel curribus onera, que ducantur; vel si currus onusti de vno loco ad alium deferantur: opus est seruile per se loquendo. Non autem erit seruile, transferre animalia sine onere de vno loco ad alium, vel iter agere, comitantibus iumentis supellectili onustis, vbi est consuetudo, & neces sitas postulat. Ob publicam verò vtilitatem, vel ob graue nocumentum vitandum potest continuari iter antè diem festum inchoatum bona fide cum oneribus. Suar. *l. 2. c. 27. num. 2.* Reginal. *l. 19. num. 38.* Azor. *to. 2. l. 1. c. 27. q. 2.* Sa *v. Festum, n. 5.* Bonac. *to. 1. d. 5. q. vni. pun. 2. num. 25.* Diana *p. 2. tr. 1. resol. 36. & p. 4. tr. 4. resol. 222.*

1473 Non est prohibitum, cursores siue equestres, siue pedestres die festo iter suum continuare, aut etiam incipere. Quia quod fiat currendo, non variat actionis rationem: sicut neque variat, quod ex mercede fiat. Sanch. *tom. 1. Opusc. l. 5. cap. 2. dub. 7. num. 5.* citans Caietan. *v. Pestum, §. de violatione.*

Saltandi, ducendi choreas, canendi & pulsandi instrumenta musica seruiles non sunt. Quia musica inter artes liberales computator. Hinc non sunt prohibtæ ex vi prohibitionis operum seruilium: sed aliunde si fiant cum exces su, cum libidine, cum scandalo. Filliuc. *tr. 27. n. 171.* Bonac. *to. 2. d. 5. q. vni. pun. 2. n. 25.*

1474 Venatio ob voluptatem, & recreationem, & quæ in industria posita est volcrum, & similiũ, maxime ad opus liberum accedit & communiter tali modo exercita non reputantur seruile opus. Piscatio verò, quæ fit in mari cum retibus propiùs ad opus accedit seruile. Quæ autem fit in flumine recreationis gratia & cum arundine, vel simili ratione, non videtur prohibita. Porrò venatio & piscatio ex officio, & quę tota posita est in corporis defatigatione, opus est seruile, & in die festo prohibirum. Quia hæ actiones cum magna corporis defatigatione sũt propriè seruorum. Nauar. *sum c. 13. n. 11.* Suar. *l. 2. c. 28.* citans Medinam, & Ludou. Lopez Tolet. *l. 4. c. 24. n. 10.* Diana *p. 4. tr. 4. resol. 222.*

1475 Militia actualis, id est opus ipsum bellandi quo ad executionem proximè ad opus seruile accedit. Quia ars militaris inter mechanicas cõputatur. Hinc militia per se prohibita est in die festo: per accidens tamen, & ex causa toleratur: cum semper adsit aliqua vtilitas vel neces sitas in non differendo bello ad aliud tempus, si statim commodè fieri pos sit. Vndè excusantur, qui aggeribus, fos sa, & vallo, arces, vrbes, oppidàve muniunt, & alia similia gerũt. Hinc consuetudine receptum est, iuuenes diebus festis artẽ gladiatoriam ediscere. Quia esto, discatur vsu, & exercitio operis sercuilis, ob nbeces sitatem Reipublicæ permittitur, vidẽtibus, ac consentientibus Prælatis. Scio probabile es se militarẽ artem non es se mechanicam, sicut nec bellum ex se es se opus seruile. De quo *sect. 2.* Suar. *l. 2. c. 28. n. 8.* Filliuc. *tr. 27. c. 176.* Caiet. *2. 2. q. 40. a. 4.* Valen. *to. 3. d. 3. q. 16. pu. 5.* Manu. *p. 1. su. c. 122. n. 3.*

1476 Animæ opera, id est, quæ ab anima procedunt, in die festo permittuntur, exceptis queisdam casibus in iure expres sis. Quia **[195]** animo opera non sunt seruilia. Hinc Aduocatus potest in die festo dare operam studio, causa litium, scripto iudices informare, agere priuatim de lite cum Procuratore, referre causam apud Iudicem, vt ea cognita commodius ferat sententiam. Necnon licèt Doctori conficere consilia, & ciuibus ad consilia conuenire, eligere ad officia. Quia electio est opus animæ, quamvis ad negotia remporalia

terminetur, quæ se habent tantùm materialiter ad electionem. D. Thom. *2. 2. quæst. 122. art. 4.* Graf. *part. 2. lib. 2. cap. 34. num. 16.* Caiet *2. 2. quæst. 122. art. 4.* Suar. *lib. 2. cap. 30. num. 9.* Azor. *part. 2. lib. 1. cap. 27. q. 11.*

1477 Licitum est Tabellionibus seu Notariis scripturas publicas die festo facere, dummodò non contineant illos actus, qui in illo die sunt prohibiti. Nam si actus es sent prohibiti, (nempè solemnis testium examinatio) scriptura etiam tales actus continens es sent prohibita. Quia est pars illius actus, qui prohibetur, Nauar. *cap. 13. sum. num. 14.* Ludou. Lopez *libr. 1. Instruct. cap. 51.* Sanch. *tom. 2. opusc. lib. 5. cap. 2. dub. 10. num. 2.*

1478 Etiam extra neces sitatem licitum est die festo, Testamenta conficere, scripturas donationis, renunciationis, debiti soluti: instruere Procuratorem ad exigendum, & soluendum, ad contrahendum matrimonium, &c. facere instrumenta emptionis, & venditionis in iis locis, in quibus vel ex consuetudine, vel ex permis sione mercatus exercentur. Quia cum emptio, & venditio tunc sint licitæ, erit etiam licita scriptura. Doctores communiter, Bas sæus *sum. verb. Festum 2. num. 4.*

1479 Quatuor opera non seruilia, iure prohibentur *cap. 1. de feriis,* in die festo. *Mercatus, Placitum, Iudicium* ad mortem, vel aliam pœnam ciuilem. *Iuramentum,* in iudicio interpositum, nisi causa pacis, vel neces sitatis interponatur. Nomine mercatus intelliguntur nundinæ, quæ semel vel bis in anno fieri as solent. Sed consuetudine legitimè præscripra ius hoc commune abrogatum est Item quasi nundinæ, quæ semel, bis, aut ter in hebdomada alicubi habere consuescunt: dum vulgares homines ad forum deferunt oua, pullos, fructus: hic mercatus non licèt in diebus festis, nisi in aliquo loco consuetudo contraia obtinuerit; quæ quidem non debet de nouo faciliter induci; nec inducta extendi. Necnon nomine mercatus pos sunt intelligi quicúmque actus siuè emptionis siuè venditionis: siuè locationis, & conductionis: siuè ciuscúmque huiusmodi contractus. At huic præcepto etiam derogatum est consuetudine. Quia vniuersaliter permittitur, vt panis, vinum, herbæ, fructus, carnes, & similia ad victum quotidianum neces saria, diebus festis vendantur, & emantur. Imò in paruis oppidis etiam aliæ venditiones fieri as solent. Quia aliàs pauci es sent emptores, & res vilis simè venderentur. Vndè sutores, sartores, aliíque similes opifices excusantur, vendendo rusticis calceos, vestes, & id genus alia. Quia ipsi rustici diebus profestis venire nequeunt ad emendum, sinè rerum suarum detrimento. Tolet. *libr. 4. capit. 24. numer. 12.* Suar. *lib. 2. cap. 29. num. 2.* Nauar. *sum. cap. 13. num. 8.* Reginal. *libr. 19. numer. 42. & 43.* Filliuc. *tractat. 27. numer. 179.* Sylui. *2. 2. quæstion. 122. artic. 4.*

1480 Placitum est sententia ciuilis, & strepitus indicialis Iudicum, Notariorum, actorum, reorum, testium, Procuratorum, & Aduocatorum concurrentium ad tale iudicium. Porrò quælibet lis, & causa fori, quæ agitur in iudicio, & quæcùmque ad acta iudicij pertinent, & formationem proces sus, vel ad sentẽtiæ prolationẽ fieri in die festo prohibentur, imò irritantur, si eo die fiant. Azor. *part. 2. lib. 1. cap. 27. quæst. 12.* Reginal. *libr. 19. num. 44.* Tolet. *cap. 4. n. 1.* Nauar. *sum. cap. 13. num. 13.* Suar. *lib. c. 29. num. 8. & 9.*

1481 Tamen duo pos sent excusare eiusmodi actiones. Primò neces sitas quia scilicèt alio tempore testes haberi commodè non pos sunt. Secundò, pietas; nam ex conces sione Pontificis excusantur Iudices rurales dicentes ius rusticis in die festo: ne pereat diurnus labor ad vitam neces sarius. Licèt etiam in die festo causas miserabilium iudicare. Diana *part. 2. tract. 1. resol. 34.* & alij apud ipsum.

[1482] Verum quælibet sententia strepitum iudicialem requirens, aut cum iudiciali strepitu coniuncta, prohibita est in die festo. Aliæ verò sententiæ non requirentes iudicialem strepitum non videntur prohibitæ: vt patet in absolutione excommunicationis, in dispensationibus, aliìsque actibus voluntariæ iurisdictionis. Multò æquius actus extraiudiciales non erunt prohibiti. Vndè excusari pos sunt Notarij, & officiales curiæ, quid domi priuatim transcribunt. Et creditores, qui extrà iudicium à suo debitore exigunt debitum. Caiet. *verb. Festorum violatio,* Azor. *part. 2. lib. 1. cap. 27. q. 11.* Lege *Cap. vltim. de feriis, & leg. Vt in die, Codice de feriis.*

[1483] Licita est appellatio in die festo. Quia licèt ad actus iudiciarios pertineat; ex consuetudine tamen non videtur sub vniuersali actuum iudicialium prohibitione contineri, cum sine magno strepitu fiat, & res sit fauorabilis. Prosecutio autem appellationis non est licita in die festo. Quia cum maiori strepitu fieri as solet, & non est adeò neces saria vt ipsa appellatio. Abbas *capite vltim. de feriis.* Glos s. *ibidem,* Filliuc. *tractat. 27. numero 198. & 199.*

[1484] Citatio, seu inchoatio causæ die festo iniqua & inualida es se potest, si pars citatur, vt in die festo respondeat; quod iniquum, & inualidum est. At si solùm facta es set pro tali die mensis, in quem festum incideret: receptius est citationem valere pro die habili proximè sequenti. Citatio autem facta in die festo, etiamsi in die profecto instituatur, prohibita est, & nulla. Quia citatio vt dicit actionem Iudicis continentem præceptum, si fiat in dio festo, nulla est; pertinet enim ad streptium iudicialem, qui prohibitus, & irritus est in die festo. Suar *libr. 2. capit. 30. numer. 4.* Azor *tom. 2. libr. 1. capit. 27. quæstion. 15.* Reginal. *libr. 9. num. 45.*

[1485] Testes non pos sunt in die festo examinari. Quia actus iudiciales pertinentes ad forum contentiosum vetiti sunt in die festo; præter eà testes non examinatur nisi præui iuramento: iuramentum autem iuridicum haud potest in die festo exigi; probabile autem est, continuari pos se exam testium in **[196]** die festo, si in profesto die fuit iuramentum præmis sum. Quia tunc testim nium ad diem iuramenti retrahitur. Porrò vbi ades set legitima consuetudo in contrarium, vel causa pacis, aut alia neces sitas: licitum es set iuramentum, exigere, & testes recipere. Quia consuetudo potest legm legitimo tempore abrogare, & Ecclesia non obligat cum tam graui incommodo. Suar. *tom. 2. de Relig. tr. 2. l. 2. cap. 3. n. 13.* Filliuc. *tr. 27. n. 193.* Abbas *ad c. 1. de feriis.* Bonac. *to. 2. d. 5. q. vni. pun. 2. n. 21. ex c. 1. de feriis.* Azor. *to. 2. l. 1. c. 27. q. 14.*

[1486] Tertium opus non seruile prohibitum in die festo est iudicium ad mortem, vel ad pœnam: per quod intelligitur sententia capitalis, aut alia quæuis corporalis pœna. Ex causa tamen pos set aliquando in die festo ferri sententia ad morem, vt cum tempus id exigit: verbi gratiâ tempore belli: vel quandò timetur, ne iustitia impediatur, vel malum augeatur, nisi statim vendicetur. Caiet. v. *Fesius dies.* Reginal. *l. 19. num. 46.* Filliuc. *tr. 27. 186.*

[1487] Licet, die festo rationes subducere, etiamsi ex officio fiat, & ex mercede. Quia duo in hac operatione pos sunt considerari, nempè suppu. tatio, & descriptio dari, & accepti, seu translatio de vno in alium librum: neutrum autem est opus seruile. Nam suppautatio rationum est exercitium artis arithmeticæ, quæ liberalis est: & opus intellectuale, quod consistit in diuidendis, componendis, & subtrahendis numeris, & reducendis ipsis ad certum ordinem, cui respondeat pecunia, aut aliquid aliud. Descriptio verò dati, & accepti, aut translatio de vno in alium librum aliquid seruile non continet Quia consistit solùm in scriptione, aut transcriptione: neutra enim est leruile opus iuxtà receptiorem sententiam. Pasqualig. *in decis. moral. dieis. 150.*

CAPVT III.

De causis excusantibus laborantes in die Festo.

1488 PEccatum non sanctificantis festos dies, & seruiliter in eis laborantis, ex suo genere est mortale contra diuinum præceptum contra religionem, & cultum Deo debitum. As signantur tamen septem causæ, quæ laborantes seruiliter à lethali crimine excusant. Prima est neces sitas imminens propriæ conseruationis, aut sustentationis propriæ vitæ, aut familiæ. Quia ius diuinum, & Ecclesiasticum non itendunt obligare fideles cum tanto grauamine. Vnde excusantur pauperes, qui nisi laborent in festo, nequeunt se sustentate: dummodo id secretè gerant, & in casu dubio neces sitatis viros doctos consulant, vel dispensationem exquirant. Et agricolæ tempore mes sis, nè pluuia fortas sè obueniens segetes comminuat. Et coquentes lateres, aut calcem. Quia hoc genus operis inchoatum haud potest absque notabili damno intermitti. Et famuli, ac vxores, qui præcepto domini vel mariti coguntur in die festo laborate: alioquin serui domo excluderentur, vel priuarentur alimonia: modo domini, aut mariti præceptum in festi contemptum non procedat. Et satores autumni tempore, timentes ex dilatione periculum: necnó vindemiatores instantia vindemiæ. Et milites tempore belli aggeres extruentes, mutos ædificantes. Idem dicendum, si adsit vera consuetudo, & non abusus, de tonsoribus barbam, & capillos tondentibus. Sartores etiam multis in casibus excusantur, vestes in die festo perficientes, nempè si illæ pro illa die debeant inseruire, & es sent neces sariæ pro statu congruente, v. gr. vestes sponsi, & sponsæ: vel vestes lugubres, vel illorum omnium, qui iis vestibus indigent ad tuendam status decentiam, Item si Sartores timeant aliquod notabile incommodum, vel acerbas reprehensiones, & iniurias eo quod vestes non perfecerint. D. Tho. *2. 2. q. 122. a. 4.* Caict. *ibi.* Nauar. *sum. c. 13. n. 6.* Suar. *l. 2. de festis, c. 32.* Bonac. *to. 2. d. 5. q. vni. pun. 3. n. 13.* Reginal. *l. 19. n. 50. & 51.* Diana *p. 2. tr. 15. resol. 34.* Pasqualig. *decis. 289. & 290.*

1489 Secunda causa excusans est Reipublicæ neces sitas. Quia multo magis subueniendum est publicæ neces sitati, quam priuatæ. Vnde excusantur reficientes pontes, & vias, aliaque publico vsui inseruientia, quæ sinè magno incommodo differri non pos sit. Et prouidentes de rebus neces sariis ad victum quoad ea, quæ premuniri decenter non pos sũt. Et artifices construentes tabulata, theatra ornantes pro causa publica: v. gr pro Princi pis aduentu, vel pro communi lætitia. Et serratores equorum, si adsit neces sitas iter agentis. Azor. *p. 2. l. 1. c. 28. q. 5.* Tabie. *v. Feriæ, n. 5.* Filliuc. *tr. 27. n. 212.*

1490 Tertia est neces sitas proximi, ob hanc licet, in die festo laborare: nempè ad extinguendum ignem in domo proximi accensum. Pharmacopolæ, Chiturgo, Tonsori ad succurendum ærotantibus. Operaque misericordiæ corporalia semper licent, modo neces sitas adiungatur, vt sepulturæ mortuos amandare, & ideo foueam extruere, nudos induere, & ideo conficere vestimenta. Reginal. *l. 1. n. 51.* Filliuc. *tr. 27. n. 215.* Bonac. *to. 2. d. 5. q. vni. pun. 3. n. 10.*

1491 Quarta est paruitas operis, seu leuitas materiæ. Vnde excusantur à lethali parum laborantes vel suendo, vel tondendo, vel reparando aliquid. Iudicium verò de huiusmodi paruitate prudentis arbitrio relinquitur. Communiter excusantur à lehtali ratione paruitatis materiæ per spatium duarum horarum. Quia paruitas materiæ excusans à moratli non absolutæ & secundum se, sed respectiuè ad totam materiam præceptam est spectanda. Scio aliquos amplius extendere, afferentes, tres hores es se paruam materiam. Quia octaua pars

respectu totius diei pars exigua censetur. Suar. *tr. 2. l. 2. c. 3. 2. n. 2.* Azor. *p. 2. l. 1. c. 28. q. 5.* Regin. *l. 19. n. 53.* Diana *p. 3. tr. 5. resol. 8. & p. 2. tr. 1. resol. 36.* Filliuc. *tr. 27. n. 205.* Granad. *1. 2. controu. 6. tr. 2. d. 2. sect. 6. n. 54.* Hinc elicio, non peccare mortaliter illi, qui in eodem opere continuò toto festp laborant, sed singuli pro modico tempore. Quia nullus illorum magis violat festi sanctificationem, quam violaret, si ceteri non laboratent in eodem opere. Sãch. *l. 1. su. c. 4. n. 12.* Nec eum, qui faciens exerceri seruilia à pluribus pro eo tantum tempore, pro **[197]** quo non peccant & singuli mortaliter. Quia ex eo, quod quis inducat ad peccandum præcise, non plus peccat, quam peccant illi, qui inducuntur. Illi autem qui modico tempore laborant, mortalitet nõ delinquent: Ergò nec inducens. Sanch. *citatus.*

1492 Quinta causa est occursus lucri transitorij. Quia cum Ecclesia indulgeat in die festo halecum piscationem, quæ vno tantùm anni tempore tran sire as solent: pari ratione idem, est as serendum de piscatione aliorum piscium, qui similiter certo solùm tempore anni occurrunt: & de quovis alio lucro transitorio quomodolibet repentè occurrente. Quia hoc lucrum transitonum ces sans pro graui incommodo reputatur. Savr. *in claui, lib, 7. cap. 2. num. 10.* Caiet. *v. Festus dies.* Diana *part. 2. tract. 2. resol. 34.* Bonacin. *tom. 2. d. 5. quæst vni puncto 3. num. 15.* Nauar. *sum. cap 13. num. 9.*

1493 Sexta causa est absentia à loco, in quo dies festus celebratur Quia nullus tenetur legibus sui domicilij, quæ non obligant in loco, vbi Valisoleto existens, potest laborare in die festo, qui Burgis colitur. Suar. *l. 2. cap. 14. n. 11.* Nauar. *sum. cap. 13. num. 5.* vberiùs *sect. 2.*

1494 Septima est Dispensatio, quam dare potest Pontifex validè etiam sine causa. Episcopus autem dispensare potest in festo proprio suæ Diœcesis, etiam absque causa. At si dispenset in festo de iure communi sine causa, nulla erit dispensatio. Quia es set in lege Superioris. Quando autem causa es set euidenter iusta, non est opus dispensatione, nisi ad vitandum scandalum, & pro foro externo. dubio verò causæ iustæ, & sufficientis ad seruiliter laborandum, adeundus est Episcopus, si cõmodè pos sit: si non Parochus ob iustam causam ex consuetudine in aliquibus casibus particularibus dispensare, tùm quia cõsuetudine potest iurisdictio acquire: tùm quia ad regimen animarum ob crebros, ac quotidianos casus hæc potestas Parochis moraliter est neces saria Huiusmodi licentiam non pos sunt Iudices sæculares impendere: nec punire illos, qui præuia Episcopi licentia operibus seruilibus die festo vacauerint, vt declarauit Sacra Cõgregatio Cardinalium apud Dianam *p. 5. tract. 1. resol 94.* Suar. *l. 2. c. 33. num. 3.* Sayr. *in Claui, l. 7. c. 3. nu. 18.* Azor. *to 2. l. 1. c. 28. q. 6.* Reginal. *l. 19. num. 54.* Filliuc. *tract. 27. num. 215.*

1495 Potest Episcopus impertire alicui facultatem seruiliter laborandi hac de causa seu onere adiecto, vt aliquid conferat in vsus pios, quamvis neces sitas non vrgeat: vt ad emenda luminaria pro aliquo Templo, aut sacello, dummodo causa absit scandali. Quia hoc onus non imponitur simoniacè tanquam datæ licentię pretium: sed cultus ille religiosus ces sationis ab operibus seruilibus, in die festo mutatur in aliud opus pium erogandi aliquid in sacrarum ædium vsus, si non neces sarios, salte commodos: quod. licitè fieri potestat patet ex *c. Licèt, de feriis.* Reginal. *l 19. n. 54.* Az. to. *2. l. 1. c. 28. q. 11.* Bonac. *to. 2. d. 5. q. vni pun. 3. n. 21.*

SECTIO SECVNDA.

De Præcepto Decalogi tertio Problemata.

CAPVT IV.

Circa ea quæ ad Præceptum de Sanctificandis Festis in communi pertinent.

PROBL. I.

Diei Dominici obseruantio est, & non est iuris Diuini.

1496 COnvenienter admodum Ecclesia obseruationem diei Sabbati indicts Hebræis in diem dominicum commutauit. Id quidem statuerunt Apostoli cœlesti ducti consilio statim post Christi Domini Resurrectionem in eius memoriam. Nam vt eo die primum lux orbi terratum illuxit: sic Seruatoris nostri, qui ad cœlum nobis aditum patefecit Resurrectione, quæ eo die fuit, è tenebris ad lucem vita nostra, (verius morte dixerim) fuit reuocata. Ideò Apostoli sacrum hunc diem Dominicum vocitati voluere. Azor. *p. 2. l. 1. c. 2. q 3.* Suar. *to. 1. de Relig l. 2. c. 2. n. 11.* Fagund. *l. 1. in Decal. c. 1. n. 6.* Palaus *tr. 9. d. 1. pun. 1. n. 1.* Quæsierim autem, num diei Dominici obseruatio indicta Ecclesiæ ab Apostolis, sit iuris diuini?

1497 Iuris diuini est. Quia succes sit Sabbato, cuius obseruatio iuris diuni erat. Ius hoc darum Apostolis, qui Ecclesię tradidere Sic Butrio Anchar. Abbas *ad c. 3. de feriis,* relati à Santio *in consil. l. 5. c. 2. dub. 1. n. 2.* Auct. Supplem. ad Sum. Pisan. vt testatur Palaus *citat. Angel. v. Feriæ, n. 3. Syluester v. Dominica, q. 1.* as serens, aliquos dies festos effe *iuris diuini, vt dies. Dominica, festum Natiuitatis Domini, Resurrectionis, Ascensionis, Pentecostes, & Epiphaniæ.* Et licèt addiderit: Domini*ca succes sit Sabbato, non diuina, sed Ecclisiastica constitutione:* vndè arguit Leander *de præc. Eccl. tr. 1. d. 1. q 8.* Doctorem mutas se sententiam: non tamen mutauis se reor, sed exposuis se. Ac si diceret: Dies Dominica, cuius obseruationis Apostoli diuinitus accepere legem, eam Ecclesiæ intimarunt, Ecclesiàque ab Apostolis acceptam fidelibus præscripsit.

1498 Non est iuris diuini, sed Canonici. Quia nullibi tale præceptum datum à Christo reperitur. Ità D. Tho. *2. 2. q. 122. a. 4. ad 4.* Caiet. *ibi,* Azor. *l. 1. de præc. 3. c. 2. q. 2.* Suar. *tom. 1. de Relig. l 2. c. 4. num. 8.* Fagund. *de Eccl. præcep. 35. l. 1. c. 2. num. 3.* Bonac *d. 5. initio.* Palaus *to. 2. tr. 9. pun. 1. num. 4.* Sanch. *Consil. l. 5. c. 2. dub 1. n. 3.* Trul. *l. 3. in Decal c. 1. dub. l.n. 4.* Llamas *p. 3. metho. c. 5. §. 1.* Bas sæus *verb. Festum 1. num. 2.*

1499 Infirmum equidem primæ sententiæ fundamentum inuenio. vndenam enim constat Apostolos præceptum diuinum de Dominicę obsernatione Ecclesiæ indicendum accepis se? Ideò secundam sententiam tot grauibus Doctoribus approbatam longè probabiliorem es se as seruerim.

[198] PROBL. II.

Objeruatio Dominici diei potest, & non potest humana lege, vel consuetudine abrogari.

1500 ABrogari non potest. Quia est iuris diuini, ad cuius abrogationem nihil humana lex, aut consuetudo potest. Sic nonnulli Doctores *ad cap. Licèt, & cap. Conquestus. de feriis.* Abbas *ibi.* & reliqui as serunt obseruationem Dominici diei iuris diuini es se: nempè Angel. *verb. Feriæ, num. 3.* & Syluest. *verb. Dominica, quæstion. 1.*

1501 Potest abrogari simpliciter loquendo. Quia introducta est lege humana. Ità Suar. *libr. 2. cap. 4. num. 9.* Fagund. *præ. 5. Eccles. lib. 1. cap. 2. num. 4.* Palaus *tractat. 9. 1. puncto 1. num. 4.* Bas sæus *verb. Festum 1. num. 2.* Azor. *lib. 1. de 3. præc. Decal. cap. 2. quæst. 2.*

1502 Profectò quasi de Ecclesiæ absoluta potentia obseruationem diei Dominici mutari, aut tolli pos se crediderim. At de facto nunquam abrogabitur lege, aut consuetudine. Quia licèt sit Ecclesiasticum præceptum, est tamen tàm propinquum diuino, & ita confirme legi naturali, vt secundum potentiam ordinariam abrogari omninò, aut tolli non pos sit, quamvis benè in particulari dispensari.

PROBL. III.

Est, & non est præceptum diuinum, vel naturale de insituendis aliquibus festis diebus.

1503 MInimè quidem est. Quia in scriptura Canonica non habemus traditum, quod Christus Dominus alicuius festi obseruationem instituerit, vel vllum de hac re præceptum suæ Ecclesiæ tradiderit: cui sanè pæter Fidei, & Sacramentorum leges nulla præcepta positiua tradidit, sed suis Ministris tradenda commisit. Sic Suar. *lib. 2. cap. 2. & cap. 4. num. 8.* Fagun. *libr. 1. de 5. Eccles. præc. capit. 2. numer. 3.* Palaus *tom. 2. tractat. 9. d. 1. puncto 1. numer. 4.*

1504 Est præceptum diuinum & naturale de aliquibus diebus festis instituendis. Quia præceptum diuinum vetus de festis sanctificandis adhuc quoad morale permanent: sed moribus maximè neces sarium, es se aliquem diem diuino cultui dicatum: Ergò & aliquos festos instituere. Difficile enim seruari ab omnibus pos set præceptum de Deo colendo, nisi vniuersaliter ad id dies festus omnibus instituatur. Ità Couar. *lib. 4. variar. cap. 19. num. 1.* Corduba, quem citat, ac sequitur Sanch. *Consil. lib. 5. cap. 2. num. 4.*

1505 Probabilius es se credo, præceptum diuinum naturale es se de festis instituendis ad Dei cultum quamvis qui, & quot dies, & quomodo feriandi sint, Ecclesiæ est arbitrio relictum. Nec ex eo quod hunc diem, neque alium Christus signauerit, infertur, Ecclesiæ suæ satia non prouidis se Prouidit equidem; siquidem suo Vicario potestatem reliquit designandi diei, provt magis expedire iudicauerit: & *insuper imperauit* proculdubio *talem disignationem.* Proxima verba hæc à P. Castro Palao accepi. Quem quidem Leander *de præc. 1. Eccles. tract. 1. d. 1. quæst. 10.* arguit inconsequentiæ, quia paulò superius dixerat,

nullum de hac re præceptum à Christo Domino fuis se Ecclesiæ traditum, sed suæ Ecclesiæ commisis se. Commisit quidem suæ Ecclesiæ, vt præceptum hoc præscriberet, & imperauit, vt designationem dierum festorum speciatim exprimeret. Pas sim Leander annotat Doctores sapientis simos inconsequenter fuis se locutos, & id non semel per transennam indicat sed in eadem quæstione sæpè inculat, vt in hac: postquam enim dixerat, *Imò & Castro Palao licèt oppositam sententiam tueatur, & ideò non consequenter:* mox replicat censuram, *Sic Palao, sed certè non consequenter ad suam doctrinam.* Facilius est, reuerende Pater, captum sapientis cuiùsque subterfugere Doctoris scribentis sensum, quam doctis simum virum incosequenter fuis se locutum.

PROBL. IV.

Festi dies à media nocte vsque ad alteram mediam noctem debent, & non debent vntuer saliter computari.

1506 COmputari non debent à media nocte in mediam noctem, sed quoad ces sationem operibus seruilibus incipiunt, & finiuntur à vespera in vesperam, vel ab initio diei festi, diluculòve. Quia sic vniuersim ferè vbíque terrarum festa coluntur. Sic Abbas *ad cap. 1. de feriis.* Angel. *verb. Dies, initio.* Syluest. *verb. Dominica,* & alij.

1507 Debent computari vniuersaliter non à vespera in vesperam, sed à media nocte in mediam noctem. Quia vbíque ferè vsu receptum est, vt dies festi sic colantur iuxta Romanam consuetudinem, quæ est totius Ecclesiæ norma. Ita Suar. *lib. 2. cap. 31. num. 4.* Nauar. *sum. cap. 13. n. 5.* Filliuc. *tract. 27. num. 78.* Layman. *lib. 4. tract. 7. cap. 2. num. 1.* Bonac. *tom. 1. d. 5. quæst. vni. punct. 1. num. 7.* Manu. *part. 1. cap. 122. num. 1.* Sanch. *Consil. lib. 5. cap. 2. dub. 5. num. 5.* Trul. *præc. 2. Decal. cap. 1. dub. 2. num. 6.* Palaus *tractat. 9. d. 2. punc. 3. num. 3.*

1508 Ego quidem existimo, diem festum pro diuersitate regionum diuersimodè computari, vt expressè dicitur. *c. Quoniam, de feriis.* Aliquando à vesperis diei præcedentis vsque ad sequentis vesperas iuxta *cap. 1. & 2. de ferris, & cap. 1. de consecrat. dist. 3.* At in Hispania Gallia, & Italia à media nocte vsque ad mediam noctem dies festus computatur continètque viginti quatuor horas. Vndè vniuersaliter loquendo hæc est communis computatio. Hinc subtraxerim Pedrazam qui in *sum. præ. 3. Decal.* docuit, in Hispania ex generali consuetudine festum diem inchoari vespera præcedenti, & sequenti vespera terminari: quod falsum omninò.

[199] PROBL. VI.

Humana potestate spatium viginti & quatuor horarum dei festi valet, & non valet imminui.

1509 CErtum est pos se institui diem festum colendum solummodò vsque ad meridiem, Quia non est ius diuinum, aut naturale, quod id prohibeat. Optime ergo Pontifex poterit pro vniuersali Ecclesia dimidij diei festum constituere; vel vsque ad meridiem (in quo casu

neces sariò audiẽdum est Sacrum) vel à meridiè vsque advesperam. Suar. *l. 2. c. 11. n. 8.* Quæsierim verò, an potestate humana spatium viginti quatuor horarum festi iam instituti imminui queat?

1510 Non potest imminui speciatim in Dominica, in festis Natalis, Epihaniæ, Ascensionis Domini, & Pentecostes. Quia festa hæc sunt iuris diuini, & per viginti quatuor horas integras celebrantur. Sic Angel. *v. Dies initio,* Syluest. & supplem. Pisa. *v. Dominica.*

1511 Imminui potest omnium festorum dierum spatium. Quia omnis diei festi etiam Dominicæ obseruatio est iuris humani, (vt vidimus) & quod viginti quatuor horarum spatio coli debeat: Ergo potestate humana illud potest s spatium imminui. Ità Azor. *pun. 2. l. 1. cap. 26. quæst. 13. & cap. 28. quæst. 9.* Suar. *l. 2. cap. 1. numer. 9.* Leand. *de præc. Eccl. tract. 1. d. 1. quæst. 19.*

1512 Hoc adeo certum es se reor vt iudicem, merito P. Suarez citatum dixis se contrariam sententiam es se improbabilem: & *c. 10. num. 2.* es se salsam: & *cap. 31. numer. 3.* es se ridiculam, Attament eam Leander probabilem es se fatetur dicens, nostram es se *longè multo* probabiliorem.

CAPVT V.

Circaeos, qui facultatem habent dies Festos instituendi.

PROBL. V.

Eipscopi habent, & non habent ius diem festum instituendi alicuius nondùm in sanctorum numerum relati à pontifice.

1513 HAbent quidem. Quiæ *cap. Con questus, numer. 2.* absolutè & sine limitatione habetur, eos dies festos agi oportere, quos singuli Episcopi in suis Diœcesibus vna cum populo & Clero colendos es se duxerint. Sic Vincent. & alij veteres Canonistæ, teste Abbate *ad cap. Conquestus, & cap Pronunciandum. de feriis.* Et Azor. *citandus* horum sententiam innuit es se probabilem, dum oppositam vocitat veriorem.

1514 Minimè habent. Quia Alexand. III. *cap. 1. de reliq. & vener. SS.* expres se decreuit. & declaratuit, minimè licere pro sancto aliquem colere, qut venerari absque Romani Pontificis authoritate. Ergò Episcopi nequeunt vllius sancti nondum à Ponticfice in sanctorum relati numerum diem festum instituere. Ità Suar. *l. 2. c. 11. num. 5.* Palaus *tract. 9. d. 2. pun. 2. num. 2.* Azor. *tom. 2. l. 1. cap. 26. q. 4.* Sanch. *l. 2. Decal. cap. 43. num. 9. & in consil. l. 5. cap. 2. dub. 5. n. 6.* & alij communiter.

1515 Fateror Episcopos por suis Diœcesibus pos se dies festos designare, vt expres se habetur *cap. conquestus, de feriis.* ibi: *Cæterísque solemnit atibus, quas singuli Episcopi in suis Diœcesibus cum Clero, & populo dexerint, solemniter venerandas.* Porrò hæ festituitates ab Episcopo designandæ debent es se Christi Domini, Beatis simæ Virginis, vel alicuius Diui

à Pontifice in sanctorum numerum relati. Quia estò olim potuerint Episcopi sancti non declarati à Pontifice instituere festum: iam minimè pos sunt ob ex pres sam Alexandri III. Prohibitionem merito la am propter inconuenientia, quæ ex singularium Episcoporum approbatione poterant prou nire.

PROBL. VI.

Beatifi cante Pontifice aliquem sanctum licet, & non licet cuilibet Episcopo festum illius publicè instituere.

1516 NOn licet. Quia cum Pontifex aliquem sanctum beatificat solùm permittit alicui Prouinciæ, vel Religioni, in illius memoriam, vel honorem Sacrificium offerri, horásve Canonicas recitare: Ergo non permittit festum instituere præcipuè extra illam Prouinciam, & Religionem, vbi non est conces sa illius Diui celebritas: alias nulla es set huius sancti beatificati à Canonizato differentia. Sic Sanchez *tom. 1. sum. l. 2. cap. 43. num. 9.* Azor. *tom. 2. l. 1. cap. 26. quæst. 4.* Barbo. *in collect. tom. 1. l. 2. tit. 9. cap. 5. numcr. 24.* Villalob. *tom. 2. sum. tract. 32. dub. 1. numer. 3.* Diana *punct. 3. tract. 5. resol. 9.*

1517 Licet omnino ciuilibet Episcopo in sua Diœcesi de Sancto à Pontifice beatificato festum instituere. Quia eo ipso, quo Pontifex in honorem alicuius Sancti diuinum Sacrificium ab aliqua persona celebrari permittit, vniuersæ Ecclesiæ promittit talem sanctum adorandum, & colendum quolibet solemni cultu: nam Sacrificium est cultus publicus nonomine totius Eclesiæ factus, & omnium maximus: Ergò tacitè permittit, vt quolibet alio inferiori cultu celebretur: ac proinde permittit, vt in sanctorum catalogo referatur, in publicis precibus inuocetur. Temple, & aræ in eius memoriam erigantur, horæ Canonicæ recitentur, eius imago cum diademate de pingatur & in altari adoranda collocetur: ac tandem festa instituantur; quia omnes hi cultus inferiores sunt cultu per Sacrificium exhibito. Ità Palaus *tom. 2. tr. 2. tract. 9. d. . pun. 2. numer. 3.* Suar. *l. 2. de festis, cap. 11. num. 5.* Fagun. *de 5. præc. l. 1. cap. 3. 14. & 15.* Bellarm. *l. 1. de* **[200]** *Beat. Sanct. c. 7.* Trul. *De Decal. l. 3. dub. 2. n. 2.* Granad. *2. 2. cotrou. 1. tract. 7. d. 4. sect. 1. n. 11.* Rodrig. *tom. 3. sum. cap. 168.* & alij apud Dianam *citat.*

1518 Hoc probabilius duxerim. Quia Beatificatio nil aliud est, quàm quædam Canonizatio minori apparatu, acpõpara celebrata: sed Episcopo pos sunt instituere festa Sanctorum qui iam sunt Canonizati: Ergo idem poterunt in beatifiatorum honorem. Nec hinc fit, Beatificationem à Canonizatione non distingui. Distinguntur enim ex maiori vel minori solemnitate huiusmodi: quæ quidem est accidentalis non substantialis distinctio. Per Beatificationem enim aliquibus tantùm personis officium, & Mis sa Sancti beatificati permittitur iuxta Mis salis regulas: & non omnibus diebus, sed aliquibud tantum; at per Canonizaitionem solet omnibus permitti, ac sæpe mandari. Addo, plures es se Sanctos Canonizatos, & quibus non permittiur secundum Breuiarij regulas officium, & Mis sa celebrari, tametsi ex deuotione id fieri pos sit. Ergò esto non omnibus Prouinciis per mis sum sit sanctum beatificatum Mis sa officio celebrare, regulis Mis salis & Breuiarij spectatis: at ex deuotione benè poterunt.

PROBL. VII.

Vt Episcopus diei Festi obligationem constituat, requiritur, & non requiritur neces sariò Cleri, ac populi consensus, vel pro vna vice vel altera.

1519 NOn requiritur. Quià nullibi habetur, Episcopum absque populi consensu non pos se festa statuere. Nam in *c. 1. de consecr. dist. 3.* solum dicitur, festiuitatem illam obseruandam es se, quam Episcopi in suis Diœcesibus *Cum populo collaudauerint:* Stat enim optimè, quod populus simul cum Episcopo festiuitatem collaudet eo precissè, quod eius institutioni as sistar: quamvis consensum non præbeat. Item in *c. Conquestus de feriis.* tantum dicitur, obseruandas es se illas festituitates, quas singuli Episcopi in suis Diœcesibus cum Clero, & populo duxerint, solemniter venerãdas: sed ex eo quod Episcopus Clero, ac populo præsente Solemnitatem celebrandam duxerit, tametsi Clerus, & populus consensum non præbeat: sufficit vt dicatur, cum Clero & populo iudicas se, solemnitatem illam venerandam es se Ergò consensus Cleri, ac populi non requiritur. Addo. Clerus & populus non habent authoritatem festa instituendi, sed solus Episcopus: Ergò solum eius consensus, non Cleri, ac populi est neces sarius. Sic Fagund. *de præc. Eccl. lib. 1. cap. 3. num. 11.* Palaus *citandus.* Licet non absolutè, sed pro vna vel altera vice id pos se Episcopum edoceant.

1520 Nec pro vna, vel altera vice de iure id Episcopus potest. Non quia ipse populus, vel Clerus festum instituant per suffragia quasi decisiua; sed quia ipse Episcopus, cui totum hoc officium, & iurisdictio commis sa est non habet potestatem nisi sub hac conditione, quod populus, & Clerus consentiat. Ità Couar. *l. 4. variar. c. 19. n. 9.* Azor. *p. 2. l. 1. c. 26. q. 2. &. 4.* Suar. *to. 1. de Relig. l. 2. cap. 11. n. 9.* Barbo. *p. 3. de potest. Episc. alleg. 105. num. 26.* Fagund. *de 5. præc. l 1. cap. 3. numer. 10. & 11.* Palaus *tom. 3. tract. 9. d. 2. pun. 2. num. 5.*

1521 Hoc certum existimo, Quia in *c. de consecr. dist. 3. & vlt. de feriis,* potestas instituendi festa, Episcopis limitatur vt absque Cleri & populi consensu vti ea non valeant: siquidem pro forma sestiuitatis obseruandæ statuitur: in *cap. 1. de consect. Vt populus cum Episcopo eam collaudet:* collaudatio autem fieri non pos set sine consensu ac approbatione illius, Erto ex vi huius capitis hic consensus requiritur. Idem constat ex *cap. Conquestus de feriis,* tum ex illis verbis, *cum Clero, & populo:* illa enim particula copulatiua *Cum* Cleri, ac populi consensum denotat. Tum ex verbo, *Duxerint,* quod ad solum Episcopum nequaquam potest referri. Ratio autem quarè Cleri, ac populi consensus expostulatur, est, qui non est conueniens vt Episcopus festorum præceptis illos renuentes aggrauet. Hic autem Cleri, ac populi consensus sufficienter habetur, vt annotat Suarius *cap. 11. numer 9.* ex eo quod sciens, Episcopum festiuitatem aliquam statuere, non contradicat.

PROBL. VIII.

Ex vi consuetudinis potest, & non potest Episcopus dies festos constituere absque Cleri, seu Capituli consensu: vna vel altera vice.

1522 MInime potest Quia contraria consuetudine hactens id iuris abrogatum es se non videmus. Sic Azor. *tom. 2. l. 1. cap. 26. quæst. 3.* Trull. *l. 3. Decal. dub. 2. num. 2.* citans Castrum Palao sed non vndique bene. Suarium, Bonacinam, & Barbosam. Porrò id nec vna, aut altera vice ex horum Doctorum mente poterit Episcopus gerere, quià *Capita citata* absolutè loquuntur.

Potest equidem de consuetudine Episcopus [1523] absque Cleri ac Capituli consensu dies festos constituere: saltem si non in perpetuum, sed pro vna, aut altera vice. Quia in hoc præcepto non multum populus grauatur: & cum odiosa sit illa restrictio, & limitatio potestatis Episcopalis: sufficit si de institutione festiuitatis per modum statuti intelligatur: & non de institutionem, quæ vna vel alia vice præcipitur: Ergò verius id poterit cum consuetudo fauet. Hanc fauere as serit Fagund. *de præc. Fccl. l. 1. cap. 3. n. 8. & 11.* Palaus *to. 2. tract. 9. d. 2. pun. 2. num. 6.*

1524 Ego autem existimo, pos se Episcopum ex vi consuetudinis dies festos pro sua Diœcesi absolutè instituere absque sui Cleri, aut Capituli consensu, non tamen absque eius consilio. Fatur Fagundæ *n. 11.* De consuetudine tamen iam receptum est, vt dies festi sola Episcopi authoritate adhibito consilio Clericorum, non tamen suffragio, statuantur. Azor. *to. 2. l. 1. c. 26. 1.* Suar. *to. 1. de Relig. l. 2. c. 11. n. 9.* Quæ quidem consuetudo seruanda est, vbi introducta fuerit. Ità Fagundez. Idem as serit Bas sæus *Festum. 1. n. 13.* Bonac. *to. 2. d. 5. pun. 1. n. 3.* Diana *p. 4. tract. 4. resol. 178.* Leand. *tract. 1. de præc. Eccl. d. 2. q. 10.*

[201] PROBL. IX.

Episcopus potest, & non potest Dies festos sine populi consensu constituere ex viconsuetudinis.

1525 NOn potest id Episcopus. Quia absolute repetita sæpè iura pronunciant debere Episcopum ad festorum in stitutionem populi, qui grauandus est consensum expextare. Sic Villalob. *p. 2. sum. tr. 132. diffic. 1. n. 3.*

1526 Potest id quidem Quia sic more receptum. Ita Azor. *tom. 2. l. 1. c. 26. quæst. 2.* Consuetudine (ait) receptum est vt nunc dies festi, populo minimè vocato, sola Episcopi authoritate, adhibito Clericorum consilio constituti indicantur. Fagund. *de præc. Eccl. l. . c. 3. num. 11.* Palaus *tom. 2. tract. 9. d. 2. punct. 2. num. 6.* Trul. *l. 3. Decal. dub. 2. num. 2.* Diana, *p. 4. tr. 4. resol. 178.* Filliuc. *tr. 27. n. 86.* fatur: Intelliguntur etiam hæc stando in iure communi: nam per consuetudinem videtur huic iuri derogatum. Solent enim Episcopi cum consilio clericorum vel aliquorum de clero hæc præcepta populo dare, illo non vocato, nec consulto.

1527 Existimo, ex consuetudine ferè in cuntis diœcesibus haberi, consensum populi non requiri. Illo enim minime vocato, & requisito. Episcopus ex Capituli consensu, & non citra illum, festos dies instituit. Barbos. *p. 3. de potest. Episc alleg. 105.* as serit pos se, Episcopum in synodo statuere festiuitates aliquas obseruandas absque populi consensu: & citat Cas sanæum *catal. de glor. mundi p. 3. consid. 48.* Marc. Anton. Genuens. *in praxi Neapolit. c. 51.* vbi ad textum *in c. vlt. de feriis* respondet. Monuerim, vbi ius populi non fuerit ex consuetudine abrogatum, & ideo consensus eius requiritur: tunc sufficienter haberi per hoc solùm, quod non contradicat.

PROBL. X.

Consuetudo totius Cleri, & populi habet & non habet vim introducendi dies festos, sine Episcopi consensu.

1528 CErtum est, solam laicorum consuetudinem non pos se introducere, vel abrogare dies festos. Quia obserutio festorum debet es se communis tam clero, quam laicis: Ergo non potest consuetudo laicorum legem vniuersalem & communem introducere, clericosque obligare. Pos set autem ea consuetudo laicos ipsam introducentes obligae. Si Episcopus eam approbaret: aliter nullo modo. Suar. *l. 1. c. 12. n. 5.* Azor. *tom. 2. l. 1. c. 26. q. 6.* Quæsierim autem, an saltem totius populi, & cleri consuetudo vim habeat introducendi, dies festos sine consensu Episcopi.

1529 Habet quidem. Quia consuetudo mixta elericorum vim habet abrogandi dies festos: Ergo & introducendi: in eiusdem enim est potestatis introductio, quam abrogatio. Sic Bonac. *tom. 2. dist. 5. q. vni. pun. 1. n. 5.*

1530 Minimè habet. Quia consuetudo mixta cleri, & populi nullatenus habet vim abrogandi dies fellos: Ergo nec introducendi, nisi casu, quo consensus Episcopi, saltem implicitus accedat. Nam consuetudo non potest habere vim introducendi vel abrogandi aliquod festum, nisi quatenus vim legis habet: At non potest vim legis habere, nisi includat consensum, aut voluntatem eius qui potest legem ferre: Ergò sine consensu Pontificis aut Episcipi, sine qua non potest ea lex ferri, consuetudo vlla non valet introducendi, vel abrogandi dies festos, Ita Suar. *citatus.* Azor. *vbi supra,* Fagund *l. 1. de Eccle. præcep. c. 6.*

1531 Profecto sola consuetudo totius populi & cleri scita & tolerata ab Episcopo potest introducere, aut abrogare dies festos; quia ea sola legis vim habet. Quare secundam sententiam verè vnicè es se as seruerim.

PROBL. XI.

Episcopus aliquot dies f stos abrogat, & non obstanie tali abrogatione, populus eorum

obseruationem continuat: Tunc consuetudo manet, & non munet in suo vigore, ad obligandum.

1532 IN suo vigore manet, ac si huiusmodi dies abrogati non es sent. Quia Episcopus qui sine populi consensu nequit festum instituere, ita nec renuente ipso poterit abrogare: & lex, continuante populi obseruatione, in suo antiquo robore persistet. Sic Sayr. *in Claui,* & nonnulli Doctores, quos Fagnund pres so nomine, memorat *de Eccles. præc. l. 1. cap. 6. num. 5.*

1533 In suo vigore non manet ad obligandum. Quia Episcopus per abrogationem, obligationem tollit, quam populus sibi imponere non potest, nec consuetudo potest illos obligare, cum iam ob Episcopi abrogationem in suo robore non persistit. Ita Fagund. *citatus.* Hoc teneo, & expono. Non potest populus hanc obligationem subire postquam illam Episcopus abstulit, nisi ex consuetudine noua, quæ quidem non potest populum obligare nisi post decem annos. Nam præterita consuetudo, quæ vim legis habebat, iam est abrogata: ita verò de nouo tunc incipit, & non potest habere vim legis, nisi postquam per decem annos fuerit præscripta. Quare dicendum est, non manere consuedudinem antiquam in suo vigore, nec obligare. Si verò post Episcopi abrogationem populus ces set aliquantulum, & postea incipiat obseruare, conconsuetudo ex tunc incipiet, non tamen obligabit, quoad vsque per decennium præscripta, ac continuata fuerit; tot enim anni neces sarij sun, vt consuetudo præscribat, & obliget. Quare intra illos decem annos nullus de populo tenebitur, ces sante scandalo, eos dies obseruare.

[202] PROBL. XII.

Excusatur, & non excusatur certum genus mechanicorum, cum consuetudo est, eos solum operari, reliquo populo festum obseruante.

1534 NOn excusatur certum genus mechanicorum, v.g. sartorum, aut sutorum à peccato, si consuetudo sit, eos solos operari die aliquo festo, reliquo populo illud obseruante? Quia huiusmodi consuetudo repugnat iuri communi: consuetudo autem vt vim obtineat, non debet iuri communi repugnare; nam ius commune præcipit, dies festos as seruari ab omnibus. *c. omnes dies, de feriis.* Sic Rosella *v. Periæ n. 5.*

1535 Excusatur equidem, dummodò ea consuetudo expressè vel tacitè sit à loci ordinario approbata. Quia designatio diei festi est de iure humano: Ergò potest consuetudine abrogari, minui, ac mutari: & consequenter licitè introduci, vt certum illud genus artificum festum non obseruent, quando reliqui pro populi præscripta consuetudine illud obseruant. Ita Pagund. *de præc. Eccl. l. 1. c. 6. num. 11.* Tabie. *v. feriæ, n. 14.* Sayr. *in Claui, l. 7. c. 3. n. 13.* Philiarc. *de offic. sacerd. p. 2. l. 3. c. 23. notab. 3.* Azor. *tom. 2. l. 1. c. 26. q. 10.* Caiet. *v. Festor. violat.* Syluest. *v. Dominica, q. 1.* Antonin. *p. 3. tit. 9. c. 7. §. 1.*

1536 Longè hoc probabilius. Quia in vna eadémque vrbe pos sunt es se variæ leges iustæ, ac rationabiles pro variis, diuersísque mechanicorum, vel mercatorum communitatibus, quibus illi gubernantur, quæ leges obseruandæ sunt. Constituit enim vnum quodque mechanicorum

genus suam veluti rempublicam, quæ suis particularibus legibus gubernatur: & quod pos sunt leges efficere, potest consuetudo. Quod si maior mechanicorum pars illud diem obseruaret, minore non obseruante: non excusaretur minor à lethali piaculo; non tamen è contra: quia dignius ad se trahit minus dignum: & minor pars tenetur maiori conformari.

PROBL. XIII.

Seculares Principes habent, & non habent potestatem obligandi populum, dies festos obseruare.

1537 PRincipes sæculares habent potestatem obligandi subditos & ad culpam, & ad pœnam, vt ab operibus seruilibus hoc vel altero die as signato: tametsi non pos sint ad Mis sam audiendam. Prior pars probatur: quia abstinentia ob operibus seruilibus non est quid spirituale, ac sanctum formaliter; sed indifferens. vt spirituale sit, si in Dei cultum fiat: & temporale, si in temporarium finem dirigatur: Ergo à potestate laica potest imperari. Posterior pars liquet: quia est res omninò spiritualis, & extra laicam potestatem. Sic D. Antonin. *p. 2. tit. 9. c. 7. §. 1.* Syluest. *v. Dominica, q. 2.* Sa *v. Festum, num. 1.* Sayr. *in Claui, l. 7. cap. 3. num. 17.*

1538 Potestatem non habent obligandi subditos, vt statutum diem festum obseruent non solùm qua parte continent obligationem audiendi Mis sam: de qua est certum; sed qua parte continent obligationem ces sandi à seruili opere. Quia ces satio, quæ per hos dies imperatur, est externus Dei cultus, iuxtà illud: *Memento, quod diem sas sati sanctifices:* præcipitur enim, diem festum hac ces satione sanctificari, saltem externa, & patenti sanctificatione: sed potestas laica vltrà materiam ad gubernationem politicam pertinentem, non progreditur: Ergò de materia hac spirituali nihil potest præcipere. Ita aliis relatis Suar. *tom. 1. de Relig. l. 2. c. 12. num. 2.* Azor. *p. 2. l. 1. c. 26. quæst. 5.* Fagund. *de præc. Eccl. l. 1. c. 5. num. 2. & 3.* Bonac. *tom. 2. d. 5. q. vni. pun. 1. num. 5.* Barbosa *p. 3. de potest. Episc. alleg. 105. n. 38.* Palaus *tom. 2. tr. 9. d. 2. punc. 2. n. 9.*

1539 Egò autem affirmarim, hic Doctoribus hærens, ces sationem ab opere seruili de se indifferentem es se, ideóque pos se es se Religionis, vel gubernationis politicæ materiam. Si præcipiatur fieri in Dei cultum, scilicet in gratiarum actionem Deo ob aliquod beneficium acceptum, vel ob motiuum ad illius impetrationem, est Religionis materia, & consequenter extra ciuilem potestatem. At si præcipiantur fieri in alicuius fœlicis euentus recordationem, & acceptæ lætitiæ signum, vel ob alios politicos fines: tunc est materia politicæ gubernationis, quæ potest à potestate laica imperari.

CAPVT VI.

Circà eos, qui dies festos obseruare tenentur.

PROBL. XIV.

Pueri statim ac vsum rationis aduentarint, tentantur, & non tenentur præcepto obseruandi Festa.

1540 CErtvm est, ante rationis vsum non teneri. Quia antè vsum rationis nemo legibus Ecclesiasticis obligatur, cum harum obligationum fundamentum vsus sit rationis. Quæsierim vero, num mox ac pueri vsum rationis inierint, teneantur dies festos obseruare? Non tenentur. Quia vsus rationis initium, quod septennio frequentius contigit valde imperfectum est: vndè plerúmque puer vsque ad decimum annum, & puella vsque ad nonum non habent sufficientem malitiam ad lethaliter delinquendum: Ergo nec sufficientem rationis vsum, vt ab Ecclesia ad dies festos obseruandos obligantur. Sic Corduba *sum. q. 60.* Florentin. *p. 2. sum. tit. 9. c. 18. §. 2.* Sotus *in 4. dist. 18.* **[203]** *quest. 1. art. 11. & l. 8. de iust. quæst. 3. art. 2.* Hostiensis, Dominic. Anton. Anchar. citati à Corduba.

1541 Tenetur omninò. Quia cum pueri sint iam tunc rationis absolutè capaces, legis enim quæ in ratione fundatur obseruandæ capaces sunt: Ergo consequenter obligantur præcepto obseruandi dies festos. Ita Sanchez *l. 1. sum. cap. 11. num. 6.* Bonac. *de legib. d. 1. quæst. 1. pun. 6. num. 8.* Palaus *tom. 1. tract. 3. d. 1. pun. 24. num. 5.* Baldell. *l. 5. d. 30. num. 8.* Trull. *l. 3. in Decal. c. 1. dub. 3. num. 1.* Rocaful. *p. 3. praxis l. 1. c. 4. n. 73.* & alij apud ipsos.

1542 Veris simum es se profiteor, pueros, cum ad vsum rationis peruenerint, qui regulariter accidit septennio completo (vt contrariæ sẽtentiæ Auctores concedunt, obligari omnibus Ecclesiæ legibus, quæ expres se tempus non determinant in præcepto ieiunij. Profecto legis obsetuandæ obligatio vsum rationis comitatur. Si ille septẽnio illucescat, ea in ẽtate lex obligabit: si aliquando ante decimum, aut vndecimum non elucecat: non tenebitur eo moræ tempore puer festa obseruare. Minor autem primæ sententiæ auctores fateri, vsum rationis frequenter annum septimum comitari: & nihilominus non teneri ea in ætate puerum festa obseruare, quod quidem malitiose pos sunt iam omittere. Equidem certum mihi, ætatem ad peccandum aptam, quæcumque illa sit, ad legum custodiam obligari.

PROBL. XV.

Pueri, qui antè septennium rationis vsu pollent, tenentur, & non tenentur dies festos obseruare.

1543 NOn tenetur. Quia leges positiui iuris ante sptennium, in quo communiter lumen rationis oriri as solet non intendunt obligare: & per accidens sit, in vno, vel alio puerulo rationis vsum accelerari. Certe ad ea, quæ frequenter accidunt, leges adaptantur, *l. Nam ad ea. ff. de legib.* Sic Santius *in select. d. 51. num. 31.* Ausoni. *in sum. Dianæ v. Puer, num. 1.* generaliter docet, non obligari pueros ad humanas leges antè septennium etiamsi sint doli capaces. Palaus *tom. 1. tract. 3. d. 1. pun. 24. num. 3.* Diana *p. 4. tr. resol. 52.*

1544 Tenentur profectò. Quia omnis vtriúsque sexus fidelis statim ac ad annos discretionis peruenit aliis Ecclesiæ præceptis obligatur, verbi gratiâ ad annuam conses sionem, ad abstinentiam à carnibus die prohibito: Ergo & præcepto dies festos obseruandi. Ita. Suar. *3.*

p. tom. 3. d. 88. sect. 4. Nauar. *sum. cap. 21. num. 1.* Fagund. *l. 2. de præc. Eccl. cap. 2. num. 7.* as serens, huic sententiæ debere accommodari, qui docent ad præceptum annuæ confes sionis teneri pueros, cum incipiunt iudicium rationis inire, in quacumque contingat ætate. Ægidi. *de sacram. q. 83. ar. 5. num. 286.* Præposit. *in 3. p.q. 83. art. 6. num. 197.* Hurtad. *de sacrif. Mis sæ d. 5. diffic. 1.* Diana sapienter mutans consilium *p. 5. tract. 13. resol. 77.* Trull. *l. 3. in Decal. cap. 4. dub. 2. num. 11.* Leand. *de præc. Eccl. tr. 1. d. 3. q. 5.*

1545 Probabiliorem hanc sententiam es se existimo. Quia obseruatio legis non requirit ætatem, sed vsum rationis. Et si accidentale sit, vni aut alteri puero antè septennium rationis vsum elucescere: huic erit etiam accidentale, vt obligatus sit festi obseruandi præceptum implere. Scio dixis se Santium citatum: *In quo absque discordia puto consentire Doctores.* nempè legem positiuam non obligare antè septennium, etsi rationis vsus illam anteuertat ætatem. In quo doctus vir fallitur, cum tot Doctores as serant præceptum annuæ confes sionis obligare pueros mox ac vsum discretionis inierint.

PROBL. XVI.

De puero aliquo dubitatur, nùm vsu polleat discretionis: Hic tenetur, & non tenetur, festos dies obseruare, si septennis non sit.

1546 NOn Tenetur. Quia cum rationis vsus communiter septennio accidat completo in casu dubio præsumitur post id tempus iam aduentas se, secus antea. Sic Sanch. *l. 1. sum. cap. 12. num. 13.* Bonac. *de legib. d. . q. . pun. 6. num. 9.* Diana *p. 4. tr. 3. resol. 52.* Alphons. de Leon *de offic. ac potest. Confes. tom. 1. resol. 17. num. 41.*

1547 Tenetur, etiam si antè septennium de vsu rationis dubitatur. Quia quando inest dubium de pueri capacitate, is non solum in mortis articulo, sed extra illum tenetur ad confes sionem, & debet sub conditione absolui. Nam huiusmodi confes sio præcipitur: Ergo etiam in casu dubio tenetur præceptum obseruandi festum implere. Ità Trull. *l. 3. Decal. c. 4. dub. 2. n. 12.* Petr. de Ledes. *sum. ibi de sacram. Pœnit. cap. 8.*

1548 Ego autem putarim, pueros, de quibus dubitatur, num rationis vsu polleant, aut non, teneri Ecclesiasticum Confes sionis implere præceptum: vel si hoc præceptum implere teneantur, teneri etiam præcepto obseruandi festa satisfacere. Quia eadem omninò est ratio obseruationis festorum, ac præcepti Confes sionis: cum vtrúmque præceptum sit Ecclesiasticũ & annos discretionis requirat: Ergo vel ad vtrumque, vel ad nullum ex his pueri tenẽtur. Monuerim tamen in articulo mortis huiusmodi pueros fateri debere, vel iure diuino, vt vult Sanchez: vel iure charitatis ergà se ipsos, ad euitandum damnationis periculum, teneri.

CAPVT XVII.

Peregrini cum absentes sunt, tenentur, & non tenentur, festa suæ patriæ obseruare cum non obseruantur in loco, vbi adsunt.

1549 TEnẽtur profecto. Quia huiusmodi peregrini, seu viatores subditi sunt suo Episcopo: ergo tenentur obedire præcepto illius circa fe- **[204]** storum obseruationem. Et quia sunt pars communitatis suaæ cui debent conformari: minor namque pars adhæret maiori. Et quia tandiu obligatur quis patriss legibus, quandiu patriam non deseruit: sed hi non deseruere patriam, cum non mutauerint domicilium: Ergò patriis legibus obligãtur; nam quod modo ab sint à patria, nil refert; quia qui casu absunt abes se non dicuntur, vt docet Barthol. *ad l. Quæsitum 78. §. fina. ff. de legatis. 3.* Denique quia alias si exempti es sent ab omni lege: non enim ad leges patriæ tenerentur, nec ad leges loci per quem transeunt vt grauis simi Doctores affirmant: Ergò omnino es sent exempti: quod minimè dicendum. Sic Syluest. *v. Ieiunium, quæst. 2. dicto. 2.* Rosel. *ibi, num. 16.* D. Antonin. *p. 2. tit. 6. c. 2. §. 2.* Palud. *in 4. dist. 15. quæst. 4. art. 3. num. 26.* Ioan. Andr. *in addit. ad speculator. tit. de instrum. edit. num. 16.* & Sanch. *l. 3. de matr. d. 18. num. 17.* dicit satis es se probabile.

1550 Non tenentur. Quia *cap. vt animarum de constitur. in 6.* apertè præscribitur, non incurri censuram per statutum proprij Episcopi latam, ab illo, qui extrà territorium sui Episcopi rem prohibitam per censuram efficit, & contra statutum operatur. Ratio est, quia statutum directi primo & per se respicit in eo obseruandos, ideòque non obligat personas etiam subditas, nisi intrà ipsum territorium existant. Vnde pari ratione vrget argumentum ad præceptum vel statutum de diebus festis obseruandis. Nam præceptum illud primario, ac per se respicit religiosum cultum in tali Diœcesi, loco, & Parochia: ergo non extrà illum. Ergò non potest extrà illud obligare. Ita Fagnund. *de præc. Eccl. l. 1. c. 7. n. 3.* Sanch. *l. 3. de matr. c. 18. num. 18.* Suar. *tom. 1. de Relig. l. 2. cap. 13. num. 2.* Nauar. *sum. cap. 13. num. 5.* Henriq. *l. 7. c. 13. num. 8.* Maior, Driedo, Ledesma 2. Manuel. Philiarc. Abbas, Felinus, & alij apud Fagundez.

1551 Hanc sententiam probabiliorem es se crediderim. Quia leges non obligant vltrà ferentis intentionem: & quidem lex de festorum obseruatione non dirigitur ad subditos absolutè, sed ad subditos præsentes, & existentes in tali loco: ideo eos extra illum non obligat. Quod non obstat quominus subditi sint, & dicantur, si quidem non desinit subditus es se ille, quem superior non vult obligare in re aliqua. Ieiunij exemplo planam reddo sententiam. Certum est, in Lusipponense Vrbe vigere præceptum ieiunandi in mei D. Antonij Vigilia: at certum est non teneri lusitanum Vallisoleto commorantem ieiunare, quia hac in Vrbe non viget talis consuetudo. Ergo idem est as serendum de festi peculiaris obseruatione: cum par sit vtrobíque ratio. Vnde fatur D. August. *epist. 118.* & refertur *in c. Illa, dist. 12. In Sabbato, si sum Romæ, ieiuno: si Mediolani, non ieiuno.*

PROBL. XVIII.

Quando in proprio loco vrget festi obseruandi præceptum: licitum est, & non est licitum ex intentione non seruandi festum, ad alium locum, aut Paræciam diuertere, vbi tale festum non colitur, vt opera seruilia poßit exercere.

1552 POtest quis recedere à loco, in quo festum celebratur ad alium, vbi non colitur operàque inibi seruilia exercere. Quia præceptum de obseruando festo non prohibet exitum à loco, in quo festi obseruandi vrget obligatio: Ergo integrum est cuilibet, recedere à proprio loco, in quo est festum ad alium locum, vbi non celebratur ad opera seruilia exercenda. Imò (vt fatur Les si. *l. 4. c. 2. dub. 8. num. 55.*) licitum est in eodem loco recedere ab vna Paræcia, vbi festum colitur, ad aliam, vbi non colitur, inibíque seruilia opera exercere. Lege Suar. *tom. 1. de Relig. l. 2. cap. 13. num. 6.* Quæsierim autem, an licitum sit, id ex intentione non seruandi festum exercere?

1553 Minimè est licitum. Quia reces sus ille in legis graudem proculdubio geritur. Fit enim, ne ex religione festi obligetur à seruili opere abstinere. Sic Syluest. *v. leuinium, q. 2.* Barth à Ledes. *de matr. d. 21.* Manu. *tom. 2. sum. cap. 122. num. 1.* Rebel. *de iust. p. 2. l. 2. quæst. 7. sect. 3. num. 16.* Sayr. *in Claui l. 7. cap. 7. num. 12.* Salas *de legib. d. 14. sect. 5. num. 63.* Les si. *l. 4. cap. 2. dub. 8. num. 60.* Laym. *l. 1. tract. 4. cap. 11. num. 9.*

1554 Licitun quidem est. Quia in hoc casu nullo modo interuenit propriè fruas & dolus contra legem; sed solum fuga mera præcepti: At hæc non est contra præceptum: nam id gerens, iure suo vtitur. Certè si illa fuga præcepti es set illicita ideo es set, quia fit ex intentione conseruandi præceptum: At ex hac parte non est illicita, cum illa intentio non tendat formaliter ad non seruandum præceptum. Vbi vrget: sed ad fugiendum præceptum. transeundo se quis ad locum, vbi non vrget: & ibi vbi iam illo non adstringitur, vacare seruilibus operibus. Ità Suar. *citatus.* Sanch. *l. 3. de matr. d. 18. num. 20.* Bonac. *tom. 2. d. 1. de legib. quæst. 1. punct. 6. num. 64.* Basil. *l. 5. de matr. cap. 9. n. 4.* Hurtad. *de matr. dict. 5. diffic. 5. num. 14.* Coninch. *dict. 27. dub. 1. num. 14.* Fagund. *l. 1. c. 7. num. 7.* Diana *p. 1. tr. 9. resol. 9. & tr. 10. resol. 10.* Palao *tr. 3. d. 1. pun. 24. §. 5. num. 4.* Santius *in select. d. 54. num. 20.* & alij.

1555 Hoc probabilius es se existimo. Admitto enim propriam malitiam, ac fraudem non debere fauere auctori. At hic non datur propriè ac formaliter fraus: fraus enim & dolus propriè datur, vbi datur obligatio legis, quam quis per fraudem & dolum vult euadere; hîc autem nulla datur obligatio: potius enim (vt diximus (datur fuga quædam obligationis; quæ quidem fuga de se non est bona, nec mala: erit autem mala ex mali finis intentione.

[205] PROBL. XIX.

Quis è loco proprio egreditur diluculo, vt in alio vbi festum illud non colitur, valeat seruile opus exercere: Hic tenetur & non tenetur prius quam exeat, Mis samaudire.

1556 MInimè tenetur. Quia dum ille adest in loco, vbi dies festus celebratur, & sint plures Mis sæ dicendæ quibus valeat præcepto satisfacere, non illum vrget eius obligatio ad illam primam Mis sam audiendam: neque præceptum obligat illum non exire. Ergò exis se, non obligat illum, vt sacrum post audiat, si non velit. Nam exiens à loco festi, iam exemptus est ab obligatione. Igitur sicut potest seruilia exercere, sic poterit Mis sæ auditionem præterire. Sic Sanch. *l. 3. de matr. d. 18. n. 21. & l. 1. sum. c. 12. n. 32.* Salas *de legib. d. 14. sect. 5. n. 66.* Santi. *in select. d. 54. n. 29.* Les si. *l. 4. c. 2. dub. 8. num. 56.* Inclinat Baldel. *l. 5. d. 31. n. 2.* Barbos. *l. 1. de iure vniuer. c. 20. num. 52.* Bas sæus *v. Pestum. 3. n. 6.* Diana *part. 1. tr. 10. resol. 14.*

1557 Tenetur planè. Quia cum quis est proprio in loco, vbi illud festum celebratur, festi præcepto astringitur: Ergo & audiendi sacrum obligatione. Ergò illam tenetur adimplere, quamprimum pos sit, si postea non sit voluntas eam adimplendi. Nam præceptum audiendi Mis sam est affirmatiuum, & præcissè obligat ad vnum actum. Ergò debet adimpleri, cum potest, si postea est ces sarurum. Confirmarim. Quia si solum die illa vnica es set in eo loco Mis sa, teneretur eam audire. Ergo eadem obligatione adstringitur, etiam si multæ aliæ in eo loco celebrandæ es sent: namexeunti ex obligationis loco sine voluntate audiendi in alio loco ad quem pergit sacrum, idem est plures proprio in loco es se Mis sas, quam vnicam. Ita Nauar. *c. 13. sum. n. 5.* Ludou. Lopez *p. 1. Instruct. c. 52. §. Nec peccant.* Manu. *tom. 2. sum. c. 122. n. 1.* Sayr. *in Claui l. 7. c. 3. n. 12.* Sa *v. Pelium, n. 9.* Suar. *tom. 1. de Relig. l. 2. cap. 13. num. 7.* Fagund. *l. 1. de præc. Eccl. cap. 7. n. 13. & 18.* Trull. *l. 3. Decal. c. 1. dub. 3. n. 4.* Basil. *l. 5. de matr. cap. 7. §. 2. num. 14. & cap. 8. num. 6.* Leand. *tr. 1. de præc. Eccl. d. 3. quæst. 9.*

1558 Idem as seruerim casu, quo qui exiturus est à loco, in quo dies festus celebratur, pos sit commodè, hora scilicet matutina Sacrum audire prius quam in alium locum se conferat. Non enim tenetur vsque ad meridiem, vt intersit Mis sæ expectare.

PROBL. XX.

Peregrini scholastici, Dostores, Præfecti, Milites &c. tenentur, & non tenentur obseruare diem festum proprium loci, in quem animo non persistendi etiam diu commorantur.

1559 NOn tenentur. Quia aduenæ, qui aliquo in loco morantur, absque animo ineundi domicilium non subiiciuntur speciali illius loci iuri, cum nec sint nec es se intendant illius pars communitatis: Ergò quantumvis diu inibi morentur, non tenentur ad specialia illius loci solemnia obseruanda. Sic Speculator, Turrecr. Palaci. Palud. Ledes. 2. Rosel. Syluest. Medi. Angl. Margarita Confes. quos refert Sanch. *l. 3. de matr. d. 18. n. 9.* Pasqualig. *de ieiun. decis. 201. 202. & 203.* edocens ex Baldo, ac Bartolo, nec per mille annos contrahi domicilium ab eo, qui alicubi habitat cum animo recedendi.

1560 Tenentur omninò. Quia licèt non acquirant domicilium dum in illo locomanent animo non permanendi, (vt scholastici as solent in Academiis ades se) acquirunt tamen forum, & quasi domicilium. Vnde sufficit, vt aliquis teneatur legibus & consuetudinibus loci, quod maiori parte anni ibi sit habitaturus: hoc enim sufficiens est ad constituendum quasi domicilium. Ita Sanch. *l. 3. de matr. d. 18. num. 9.* Syluest. *v. Domicil. num. 2.* Fagund. *de præc. Eccl. l. 1. cap. 8. num. 7.* D. Antonin. *p. 1. tit. 6. cap. 2. §. 1.* Suar. *tom. 1. de Relig. l. 2. cap. 14. num. 4. & 5.* Medina *l. 1. q. 96. a. 5.* & alij.

1561 Certè prima sententia nulla probabili ratione defendi potest, & ideo esto in speculatione probabilis sit, in praxi est omnino improbabilis, sicque eam Suarius appellat. Nec sufficit Auctorum multitudo, qua se tuetur, quia sine solido fundamento loquuntur in re, quæ nimium potest rectis Christianorum moribus nocere. Quia enim audebit as serere, scholasticos Salmanticenses aut Vallisoletanos, qui per magnam anni partem in hisce Vrbibus commorantur, non teneri ad speciale illarum præceptum de festis obseruandis, aut ieiunio ineundo. Profecto (vt ait Fagundez) est id contra communem sensum, ac contra bonos mores. Cæterùm licèt in ordine ad alios effectus, & quoad Sacramenta, vt peregrini, scholastici, aulici, mercatores, mechanici, ac operarij obligentur ad speciales leges loci, in quo sunt, & illius loci parochiani dicantur ibíque quasi domicilium acquirant: sufficit, vt ibi maiori anni parte habitent, vt probat secunda sententia: tamen in ordine ad obseruationis diei festi obligationem minimè admiserim; quia etiam pro minori tempore prudenter talis obligatio expostulatur. Nam inter illos duos modos relatos in prima & secunda sententia domicilij, & quasi domicilij potest es se magna latitudo existendi in aliquo loco. Vnde distinguo alios duos modos. Vnus est, quando quis peruenit ad aliquem locum, vt illic per aliquot dies moretur, recreationis, aut negotiationis gratia, vt tres quatuor, vel quinque dies. Alius est quando præsentia in tali loco solum est in transitu tanquam in hospitio viæ, prandendo, vel pernoctando, & statis discedendo. Quando præsentia est prioris modi, existimo cum Suario, & Fagundez, sufficere id vt quis ad festi obseruationem teneatur. Et Episcopi punire as solent huiusmodi hospites, festa, vel ieiunia loci non seruantes: quod neces sarium est ne incolæ, prauo hospitum exemplo affecti præcepta violent. Quando autem præsentia est secundi modi, non tenentur aduenæ, ac peregrini, seu viatores ad diei festi, vel ieiunij obseruationem. Quia huiusmodi mora est adeò breuis, vt nullo modo, nec etiam ratione loci pos sint dici Episcopi illius Diœcesis subditi: nec ratione consuetudinis loci eiusdem obligantur: nam consuetudo non habet vim obligandi, nisi quatenus habet vim legis: & lex non potest obligare non subditos *Problm. 22.* sermo redibit.

[206] PROBL. XXI.

Religiosi exempti tenentur, & non tenentur, obseruare festa non ex Episcopi præcepto, sed ex consuetudine inducta.

1562 CErtum est teneri ad festorum, quæ indixit Epicopus, obseruationem. Quia Tridentinum *ses. 25. c. 12.* præcipit Religiosos ad id teneri, seruatis tamen ritibus, quoad Mis sas, & officia celebranda, qui à Regularibus his as solent obseruari. Legendus Barbosa *de potest. Episc. allegat. 105.* Quæsierim verò num etiam teneantur obseruare festa, quæ non sit ex Episcopi præcepto indicta, sed inducta ex consuetudine?

1563 Non tenentur. Quia Concilium loquitur de festis, quæ seruari ab Episcopis præcipiuntur, non de iis, quæ sunt ex consuetudine inducta: ea enim non sunt propriè ab Episcopo præcepta. Cum verò Concilij decretum sit contrà Regularium exemptionem, strictè est tanquam odiosum, accipiendum, iuxta regulam *odia sunt restringenda, de reg. iuris in 6.* Sic Pasqualig. *tr. de ieiun. decis. 189. n. 8.* as serens, hanc sententiam pos se defendi.

1564 Tenentur omninò. Quia ad festa, quæ ex consuetudine obligant interuenit præceptum, aut consensus Episcopi. Ergo Religiosi ad eorum tenentur obseruationem. Ità Leander. *de præc. Eccl. tr. 1. d. 3. q. 16.* Pasqulig. *citatus.* Sanch. *l. 5. consil. c. 1. dub. 3. n. 2.*

1565 Profectò si Religiosi exempti tenentur obseruare festa indicta ab Episcopo, vt ex Concilij decreto constat: liquet, teneri etiam ad festa obseruanda, quæ fuerint ex consuetudine inducta. Nam ideo obligant festa ex consuetudine, quia aut præceptum, aut saltem consensus Episcopi interuenit.

PROBL. XXII.

Viatores tenentur, & non tenentur, obseruare festa propria locorum, ad quæ solum perueniunt, vt ibi per tres, quætuor, vel quinque dies recreationis, vel negotiationis gratia commorentur.

1566 NOn tenentur. Quia tam exigui temporis mora non sufficit, vt censeatur proportionata ad indicendam huiusmodi obligationem, quæ propriè ciuium, seu incolarum est. Ergo non tenentur loci festa obseruare. Sic Palud. *in 4. dist. 15. q. 4. a. 3. n. 24.* Palac. *d. 8. post 6. concl.* Syluest. *v. Ieiunium. qu. 7.* Tolet. *l. 6. c. 5. n. 3.* Manu. *to. 1. qq. Regul. q. 68. a. 4.* Azor. *p. 1. l. 7. c. 19. q. 4.* Auila *de censur. p. 2. c. 3. d. 2. dub. 3. concl. 3.* Sanch. *l. 3. de matr d. 18. n. 6.* Laym. *l. 1. tr. 4. c. 12. n. 4.* Coninch. *3. q. 74. a. 4. dub. 2.* Bonac. *de legib. d. 1. q. 1. pun. 6. n. 36.* Gordon. *l. 6. q. 18. c. 7.* & alij plures.

1567 Tenentur planè. Quia viatores, seu aduenæ illi ad seruandas leges locales proculdubio obligantur: Ergo si morantur, in hisce locis tempore proportionato ad seruandum præceptum,

nulla ex causa excusari pos sunt. At qui per tres, quatuor, vel quinque dies in aliquo loco morantur, adsunt tempore proportionato pro seruando festo: nulla enim alia proportio exigitur, nisi festum occurrere eo tempore quo inibi morantur: Ergò festum obseruare tenentur. Ita Suar. quem citat, ac sequitur Fagundez *præc. Eccl. 1. c. 8. n. 14. & 15.* cuius sententiam *Proble. 20.* latius expres si, Trull. *l. 3. Decal. c. 2. dub. 6. n. 3.* Filliuc. *tr. 27. par. 2. c. 6. n. 106.* Les si. *l. 4. c. 2. dub. 7. n 50. & 51.* Graf. *l. 2. decis. c. 36. n. 30.* Salas *d. 14. de legib. sect. 4. n. 41.* Malder. *1. 2. q. 96. a. 5. §. de peregrinis.* Vasq. *3. p. to. 3. d. 184. c. 3. n. 28.* Basil. *l. 5. de matr. c. 7. §. 1. n. 6.* Palao *tr. 3. d. 1. pu. 24. n. 11.* Henriq. *l. 7. c. 13. n. 8.* Leand. *de præc. Eccl. tr. 1. d. 3. quæst. 21.* & alij quam plures.

1568 Cum his sentiens, putarim sufficere præsentiam trium, quatuor, aut quinque dierum, vt quis ad festi obseruationem teneatur. Equidem plures è contraria sententia as serunt teneri huiusmodi aduenas festum loci obseruare, casu, quo non pos sent Mis sæ auditionem omittere, aut seruiliter laborare sine scandalo. Quod rarò poterunt aduenæ tam exigui temporis habitatores gerere sine scandali periculo quantúm vis secretum curent ad seruilem laborem agendum inire. Vnde ferè nunquam doctrina illa poterit ad praxim adduci.

PROBL. XXIII.

Aduenæ tenentur, & non tenentur festa obseruare propria locorum etiam si per vnicum diem ibi commorentur.

1569 MInimè tenentur. Quia qui breui tẽpore loco in aliquo moratur non dicirur moraliter in eo es se, *l. Quæsitum 76. §. fin. ff. de legat. 3. & l. si ita, 84. ff. de legat.* Sic Granad. *1. 2. contr. 7. tr. 3. p. 1. d. 6. sect. 4. n. 25.* Bos si. *de Iubil. c. 18. n. 49.* Santius *in select. d. 54. n. 31.* Hurtad. *d. 5. de Sacrif. Mis. diffic. 1.* & omnes Doctores, pro prima sententia *Problem. 22.* relati as serunt non teneri, dummodo scandalum excludatur.

1570 Tenẽtur omninò. Quia hæc est consuetudo hic vsus, hoc ius. Ità grauis simi Doctores. Basil. *l. 5. de matr. c. 7. §. 1. n. 6. & §. 2. n. 14.* Palaus *tr. 3. d. 1. pu. 24. §. 3. n. 11.* Salas *de legib. d. 14. sect. 4. n. 41.* Henriq. *l. 7. c. 13. n. 8.* Ioan. de la Cruz *præc. 3. a. 4. dub. 9. concl. 1.* Filliuc. *tr. 27. n. 120. & 123.* Les si. *l. 4. c. 2 dub. 7. n. 50. & 51.* Trull *l. 3. decal. c. 1. dub. 3. n. 5.* Vasq. *to. 3. in 3. p.d. 184. c. 3. n. 28.* Nauar. *sum. 13. num. 5 & cap. 25. num. 120.*

1571 Hanc eligo sententiam probabilorem quidẽ Hunc enim vsum es se reor. Nec refert, quod aduena ille habeat animum diutius manendi, vel proximo die recedendi, aut suspensum, vel neuttum. Nam si illo die, quo inibi adest, festum proprium illius loci occurat, proculdubio tenebitur id obseruare. Sa audiendus *v. Ieiunium n. 1.* Ad festa *loci tenetur, qui illic eo die manet.* Et Villalob. *p. 1. sum. tr. 2. diffic. 33. n. 7.* nostram sententiam multo probabiliorem vocitat.

PROBL. XXIV.

Aduenæ tenentur, & non tenentur seruare festa propria loci per quem transeunt, ibi solum pransuri, aut pernoctaturi, & die discres suri crastino.

1572 TEnentur planè, si tempore illo exiguo quo in eo moram gerunt occurrat tem- **[207]** pus obligationis adimplendi id præceptum & commodè pos sint obseruare. Vndè si dies festus specialis illius loci occurat, tenetur sacrum audire, priusquam egrediantur, casu quod in illo oppido dormiering, vel magna parte mane illius ibi detineatur. Nec pos sunt seruili labori dare operam. Quia commodè pos sunt huiusmodi præceptum locale implere: Ergo cum alias illo illigetur, sicut aduenæ diu in eo morantes illud tenetur adimplere. Id confirmo: Peregrini seu viatores transeuntes etiam solùm per modum hospitij, gaudent priuilegiis, gratiis, ac consuetudinibus fauorabilibus, quibus fruuntur incolæ, oppidorum, per quæ transeunt: v.g. viatores transeuntes per loca, vbi carnes de more comeduntur, pos sunt eis vesci quamuis eo tempore in loco patrio carnium esus es set interdictus: Ergò etiam tenentur seruare alia præcepta specilaia, quæ in oppidis, per quæ transeunt, incolas illigant. Nam qui commodum experitur, de etiam incommodo subiacere. iuxta *regul. iur. in c. 6. Qui sentit.* Sic Suar. *tom. 1. de Relig. l. 2. cap. 14.* Salas *de legib. tr. 14. sect. 4. num. 49.* Balsi. *l. 5. de matrim. c. 1. §. 2. n. 14.* Palaus *tom. 1. tr. 3. d. 1. pun. 24. n. 11. & 12.* Villalob. *tom. 1. sum. tr. 2. diffic. 33. n. 7.* Filliuc. *tr. 27. num. 120.* Sa, *v. Auditio Mis sæ, num. 6.* Leand. *de præc. Eccl. tr. 1. d. 3. q. 23.* & alij.

1573 Minimè tenentur. Quia aduenæ, qui tam exiguo commorantur tempore illo in oppido, legibus specialibus illius non alligantur. In eo enim sic morantur, ac si in ipsa via parumper reficiendi, detinerentur. Vndè in oppido existunt, ac si minimè existerent. Ita Fagund. *præc 1. Eccl. l. 1. c. 8. n. 20.* Trull. *l. 3. Decal. c. 1. dub. 3. n. 6.* Les si. *l. 4. c. 2. dub. 7. n. 50. & 51.* Henriq. *l. 9. c. 25. num. 2.* & omnes Doctores primæ sententiæ *Problem. 23.* citati.

1574 Equidem quando præsentia aduenæ est in transitu, aut per modum hospitij, prandendo, cænando, vel pernoctando, & statim discernendo nullatenus ad diei festi specialis illius loci tenentur; quia illi nullo ex capite ad illius oppidi communitatem videntur pertinere.

PROBL. XXV.

Duplicis Paræciæ incola tenetur, & non tenetur obseruare festa illius Paræciæ in qua perbreui tempore, veluit in hospitio reperitur.

1575 QVando in ema Parochiam non ad habitandum, sed ad breue tempus velut hospes aduentat, non tenetur eius festa specialia obseruare. Quia eodem modo iudicandum est, quando ita Paræciis diuersis sunt diuersæ consuetudines, ac quando in diuersis vignent hæ teriitoriis. Sic Sanchez *l. 1. sum. c. 12. n. 40.* Et Doctores pro primo sententia *Probl. 24.*

citati. Loquitur Santius non de eo, qui iter agens commoratur meridie ad prandendum, seu nocte ad cubandum: sed de illo. qui saltem vna die integra inibi detinetur qua accidit speciale Parœtiæ illius festum celebrari.

1576 Tenetur equidem festum illud obseruare. Quia quemadmodum hospes tenetur obteruare leges oppiorum, per quæ obiter transit si die integra, in qua festum accidit, detinetur, si commodè pos sit: ita hospes Parochianus. Ità Filliuc. *tr. 27. num. 122.* Trull. *l. 3. Decal. c. 1. dub. 3. num. 8.* Leand. *de præc. Eccl. tr. 1. d. 3. q. 27.*

1577 Consequenter ad ea, quæ *Probl. 23.* expres simus, dicendum, primam sententiam admodum probabilem, adhuc autem probabiliorem es se secundum. Pro qua Trullench. P. Sanctium citat, sed immerito, cum expressè primam tueatur. Idem autem quod de viatoribus seus peregrinis, ac hospitibus as serui, as sertum duc de vagis, seu iis, qui nullibi habent domicilium. Quia illud debent sortiri quoad omnia vbicumque reperiuntur, aliqui exempti es sent ab omnibus legibus, statutis & consuetudinibus localibus, & Episcoporum, quod videtur absurdum. Sanch. *l. 3. de matr. d. 18. n. 15. &. l. 1. Decal. c. 14. n. 23.* Nec placet Pasqualig. contrarium defendens *de ieiun. decis. 200.* alios referens. De quo vberius *volum. 4. dis seruimus.*

CAPVT VII.

Circa opera in die festo proh bita.

PROBL. XXVI.

Mortale est, & non est mortale, vna hora serutle opus in dies festo stine necessitate exercere.

1578 PRemittendvm, qualis transgres sio ex parte materiæ culpam lethalem in hoc præcepto constituat. An igitur mortale sit vna hora seruili operi sinè neces sitate incumbere? Est mortale. Quia licèt vnius horæ labor cõparatione totius diei leuis videatur es se materia: at secundum se grauis est: sicuti grauis est omis sio vnius horę ex minimis in officio Canonico, tametsi cõparatione totius officij leuius poterat iudicari. Sic Azor. *to. 2. l. 1. c. 28. q. 5.* Bonac. *d. 5. de3. præc. Decal. q. vni. p. 3. n. 2.* & Fagũd. *de præc. Eccl. l. 1. c. 14. n. 2. si excedat ex hora quadrãtem.*

1579 Mortale non est: imò tertia pars diei festi in opere seruili consumenda, vt grauis materia censeatur. Quia respectu viginti quatuor horarum naturalis diei illa temporis portio grauis solũmodo est iudicanda. Ita nõnulli Doctores iuris Canonici, quos pres so nomine memorant Fagũd. citatus, & Cast. Pal. *to. 2. tr. 9. d. 2. pun. 3. n. 3.*

1580 Ego quidem hunc modum dicendi improbabilem omninò es se existimo, quem meritò omnes Theologi explodunt, vt potè qui viam sternit temnendi festorum obseruationem. Primam verò sententiam nimium rigidam es se iudicarim. Quare media mihi via incidendum as serenti, hoc prudentis relinquendum arbitrio. Vna enim hora non videtur ita grauis materia, præcipuè si opus as sumptum nimis laborosum non sit. Existimarim itaque, si

duabnus horis labori quis seruili incumberet, materiam grauem es se, & peccatum lethale committi. Nec video Doctorem grauem clas sicum, qui latius tempus concedat.

1581 Porrò in operibus forensibus ac iudicialibus, quæ sunt speciali iure prohibita, materia grauis sumẽda est, non ex quantitate temporis insumpti, **[208]** sed ex operis qualitate. Quia si res vendita es set magni momenti, & venditio solemnitate aliqua celebraretur: etiam si breui tempore fieret, es set lethale. Quod à fortiori militat in quolibet actu iudicij. Quia negari non potest, habere de se grauem deformitatem, quod Iudex actum irritum, ac nullum efficiat. Ast si venditio minoris es set momenti, vt vendere calceos, & alia eiusmodi, iam consuetudo obtinuit non es se graue peccatum, & sæpe nullum ob vendẽtium, ac ementium neces sitatem. Nec enim iustum erat, vt vendentes denegarent merces agricolis, & aliis die feriato concurrentibus. Quia ex tali denegatione graue incommodum paterentur. Mecum Nauar. *l. 2. de feriis, cons. 1.* Suar. *to. 1. de Relig. l. 1. c. 31. n. 2.* Sanch. *l. 1. sum. c. 4. n. 18.* Pala. *vbisuprà n. 4. & 5.*

PROBL. XXVII.

Opera communia liberis, & seruis, vt sunt vernari, ac piscari, quæ quidem sunt licita liberis, sunt, & non sunt licita, si à seruis gerantur.

1582 REcolo ex *sect. 1.* ea opera prohiberi, quæ propria sunt seruorum, non alia. Quia Doctores cuncti declarãtes, quidnam sit opus seruile in festo prohibitum, as serunt, illud propriè es se, quod ex se habet quendam famulatum, & ab illis solum communiter exercetur, qui aliis inseruiunt D. Tho. *2. 2. q. 122. a. 4.* quem omnes sequuntur. Quæsierim igitur, num prohibeantur in festo opera, quæ sunt communia liberis ac seruis, nempè venari, ac piscari?

1583 Si fiant à liberis, licitè pos sunt exerceri: secus si à seruis gerantur. Quia à liberis pos sunt geri recreationis gratia, à seruis autem præ se ferunt illud prohibitum famulatum. Sic nonnulli Doctores, quorum sententiam docent es se probabilem. Filliuc. *tom. 2. tract. 27. nu. 160.* Machado *l. 2. sum. pun. 3. tract. 15. docum. 5. n. 5.*

1584 Non prohibentur ea opera communia etiã si à seruis gerantur. Quia in festis sola opera seruilia sunt prohibita: sed quæ communia sunt liberis, ac seruis seruilia non sunt. Ergo licitè pos sunt à seruis exerceri. Ita Caiet. *2. 2. q. 122. a. 4.* Bonac. *to. 2. d. 5. q. vni. pun. 2. n. 24.* Sanch. *l. 5. consil. c. 2. dub. 6. n. 10.* Palaus *to. 2. tr. 9. d. 2. pun. 5. n. 1.* Pedraza *præc. 3. fol. mihi 27.* Filliuc. & Machado *citati.*

1585 Hoc longè probabilius es se iudico. Quia si opus ex se libero seruile non est nec seruo. erit: materiale enim est, quod à seruo exerceatur. Equidem nullatenus dari opera media credidierim: sed neces sario debere es se aut libera, aut seruilia: nam sicut inter hominem liberum & seruum medium non datur, sic nec inter communia opera.

PROBL. XXVIII.

Licitum est, & non est licitum, Die festo studiis incumbere, quæ Sacra vel spiritualia non sint.

1586 NOn est licitum studium, quod in materia spirituali non sit. Quia die festo vacatio ad Deum indicitur. Ergò quidquid ad huiusmodi vacationem non spectat, illicitum est. Sic Anton: de Butr. *ad c. 1. de feriis.* Angel. *v. Feriæ. n. 29.* Syluest. *v. Dominica. q. 5.* Imo Abul. *Exo. 12.* absolutè as serit non carere culpa eum qui toto die festo studet Theologiæ & causa pietatis. Quia vacatio ad Deum cuilibet studio debet præferri.

1587 Licitum est studere die festo tota die, non solum Theologiæ, verum etiam aliis scientiis, vt Phylosophiæ, Mathematicæ, & similibus, quacũque id intentione fiat, dummodo Mis sę auditio non omittatur. Quia studere non est opus seruile, sed liberale quod quidem non est die festo prohibitum Ita D. Tho. *2. 2. q. 122. a. 4.* Abbas Anchar. Andr. Barbat. quos refert, ac sequitur Suar. *to. 2. de Relig. l. 2. c. 22. à n. 3.* Bonac. *to. 2. d. 5. q. vni. p. 2. n. 7.* Pala. *to. 2. tr. 9. d. 1. pu. 6. n. 2.* Bas sæus *v. Festum 2. n. 7.* Fagund. *de præc. Eccl. l. 1. c. 11. n. 2.* Trull. *l. 1. Decal. c. 1. dub. 8. num. 4.* Leand. *de præc. Eccl. tr. 1. d. 3. q. 5.* Graff. *p. 1. decis. l. 2. c. 33. n. 16. & p. 2. l. 2. c. 13. num. 8. & 23.*

1588 Certè studere opus est animæ quod minime in die festo prohibetur, imò fortè (vt annotat benè Fagundez) in expres sa operum seruilium prohibitione huiusmodi opus animæ & alia commendantur, si non formaliter, saltem modo aliquo. In præcepto de obseruatione imperatur Mis sæ auditio. Quis autem dubitet & Mis sæ auditionem opus animæ es se? Igitur Ecclesia diebus festis imperat, nos à seruilibus operibus corporis abstinere: At studere non est seruile opus, nec corporis ministerium: Ergò minime prohibetur.

PROBL. XXIX.

Docere alios lucri causa licet, & non licet in die festo.

1589 MInimè licet. Quia huiusmodi actum exercere propter lucrum se redolet seruitutem, finis enim seruilis est. Sic Abul. *ad c. 12. Exo. q. 16.* Syluest. *v. Dominica, q. 5.* Mortale autem non erit peccatam, sed solum veniale eo quod non videatur grauis es se irreuerentia.

1590 Licet omninò, in die festo alios lucri gratia docere quamcunque scientiam & artem. Quia est opus liberale, quod in die festo minimè prohibet. Ita Suar. *to. 2. de Relig. l. 2. c. 22. n. 6.* Fagund. *l. 1. de præc. Eccl. c. 11. n. 2.* Palaus *to. 2. tr. 9. d. 2. pu. 5. n. 2.* Trull. *l. 3. Decal. c. 1. dub. 8. n. 4.* Nauar. *sum. c. 13. n. 12.* Caiet. *2. 2. quæst. 122. art. 4.* Sanch. *l. 5. Consil. c. 2. dub. 6. n. 4. & 11.*

1591 Equidem si actus ex se liberales sint, quòd fiant ob lucrum non extrahit eas à sua agnata conditione. Vnde tanquam certum as seruerim, docendi alios lucri causa minime in die festo prohiberi.

PROBL. XXX.

Licitum est, & non est licitum, in die festo cantare, pulsare instrumenta musica, vel consilium dare propter lucrum.

1592 OMnia hæc ex conuẽtione lucri accipiẽdi sũt illicita. Quia principaliter ea propter lucrum exercere seruilia reddit opera, quę ex se liberalia inter annumerantur. Sic Abul *ad c. 12.*

[209] *Exod. q. 26.* Angel. *v. Feriæ, n. 29.* Syluest. autem *v. Dominica, quæst. 5.* as serit peccare mortaliter Doctorem, qui dat consilium etiam illi, qui è longinquo venit, principaliter ob quæstum. Cuius sententiam es se communem ait Nauar. *citandus.* Et illam docent Moditius *in §. Prudentum responsa, dub. 9. num. 2.* At Angel. solùm id concedit Doctori, qui vt expediat illum, quiè longinquo venit consilium impertit.

1593 Omnia hæc conuentione lucri accipiendi facta, licita sunt. Quia non sunt opera seruilia, nec talia ex fine quæstus efficiuntur. Ita Nauar. *sum. c. 13. num. 14.* Graff. *p. 1. decis. l. 2. cap. 33. num. 12.* Pedraza *sum. præc. 3. fol. 27.* Idem de consilio as serit Nauar. *cap. 23. num. 12.* Bonac. *tom. 2. d. 5. quæst. vni. pun. 2. num. 8.* Palaus *tom. 2. tr. 9. d. 2. pun. 5. num. 2.* Trull. *l. 3. Decal. cap. 1. dub. 8. num. 4.* Pasqualig. *decis. 138. num. 1.* Fagund. *præc. Eccl. l. 1. c. 11. n. 2.* & alij.

1594 Hoc fere certum es se reor, & ideo vsu receptum, vt contraria sententia iam ab omnibus nullius ponderis es se videatur. Fortè olim communis sententia fuis set, dare consilium principaliter ob quæstum es se mortale, iam defecit vetusta illa opinio, & communis sententia est nullum peccatum es se, nisi aliquali diei festo accidentaliter irreuerentia aliunde inferatur.

PROBL. XXXI.

Licet. & non licet in die festo scribere, sine lucri fine.

1595 NOn licet die festo multis horis scribere, etiam absque spe lucri. Quia corpus nimium defatigatur: vnde opus ex se liberale seruile proculdubio efficitur Sic Guillem. quem citat, ac sequitur Abul. *ad c. 12. Exod. q. 37.*

1596 Licet omninò. Quia scribere absque spe lucri, opus est liberale. Ergo cum alias non sit ex quinque aliis prohibitis, licite potest in die festo exerceri. Ita D. Thom. *2. 2. q. 122. a. 4.* vbi expressè docet docere tam verbo, quam scripto es se opus spirituale. Suar. *tom. 2. de Relig. l. 2. c. 24. num. 1.* as serens in hoc omnes Doctores conuenire. Sanch. *consil. l. 5. c. 2. dub. 8. n. 1.* citans Nauarrum, Ludou. Lopez, Sotum, Modinam, Syluestrum, & Caietanum Laym. *tom. 2. l. 4. tr. 7. c. 2. n. 3.*

1597 Certum hoc es se existimarim. Nec enim actus scribendi ex se liberalis, seruilis efficitur propter corporis defatigationem: hæc enim accidentalis est omnino. An toto die festo vocaliter orare nimia corpus defati gatione afficeret? Quis dubitet? Attamen nullus audebit as serere opus illud ex nimia corporis defatigatione seruile effici.

PROBL. XXXII.

Scribere propter lucrum, est, & non est opus prohibitum in die festo.

1598 PRohibitum opus est, mercedis gratia scribere. Quia scribere est quoddam genus, cuius sunt duæ species: vna operis liberalis, altera seruilis. Liberale opus est, si quis scribat, vt memoriam excolat, augeat, & conseruet: aut vt amicum, aut aliquem quemlibet absentem moneat, hortetur, salutet; seruile erit, si faciat ob lucrum. Sic Angel. Richard. Sotus, Rosel. Tabien. Syluest quos refert, & sequitur Azor. *p. 2. l. 1. cap. 27. q. 4.* & omnes Summistæ communiter.

1599 Non est opus prohibitum, licet ob lucrum fiat. Quia seruile non est. Nam scriptura est quædam permanens locutio de se, & natura sua ordinata ad declarãdos proprios conceptus Ergò est de se actio deseruiens animæ, & non corpori. Igitur seruilis non est. Ita Caiet. *2. 2. q. 122. a. 3. & in sum. v. Pestorum violatio.* Tolet. *l. 4. c. 24. n. 3.* Azor. *tom. 2. l. 1. c. 28. q. 1.* Suar. *tom. 2. de Relig. l. 2. c. 19. n. 6.* Nauar. *sum. c. 13. n. 5.* Palaus *to. 2. tr. 9. d. 2. pun. 5. n. 3.* Fagund. *l. 1. de præc. Eccl. c. 10. n. 3. & c. 11. n. 5.* & alij apud ipsos.

1600 Idem as sero. Nam quod opus ex se liberale si ob mercedem fiat, non reddatur seruile, indè ostendo; quia operantis intentio non variat opus, sed omninò illud immutatum relinquit: illi enim est extrinseca. Ergo si scribere, opus est liberale, ex intentione lucri acquirendi seruile non efficitur. Erit, fareor, opus mercenarium non gratiosum: quia es se gratiosum, vel mercenarium ex intentione pendet. At non pendet ex intentione operantis es se seruile, vel liberale. Igitur ob lucri intentionem liberale opus seruile non redditur.

PROBL. XXXIII.

Prohibitum est, & non est prohibitum in die festo transcribere ob quæstum.

1601 PRohibitum opus est. Quia seruile omnino. Transcriptio enim nihil aliud est, quam expres sio literarum, quæ in originali habentur: quod videtur es se mechanicum & omninò deseruiens corpori, non animo. Certè transcribere nihil aliud est quam pingere aut delineare aliorum chacteres; Sed pingere, est opus seruile: Ergo & transcribere. Nauar. *sum. c. 13. num. 14.* Caiet. *2. 2. quæst. 122. a. 4.* as serentes transcribere, seruile opus es se, quando fit ob Iucrum. D. Antonin. *p. 2. tit. 9. c. 7. §. Quantum.* Fernand. *part. 1. Exam. Theol. cap. 7. §. 1. num. 10.* Vega *tom. 1. sum. cap. 114. casu 3.* Comitol. *l. 4. Respons. quæst. 58. num. 3.* Azor. *p. 2. lib. 2. cap. 27. quæst. 5.* Reginal. *l. 19. num. 40.* Sanch. ex parte *tom. 2. opuso. l. 5. cap 2. dub. 9. num. 4.* Ioan. Henriquez *in sum. cap. 7. num. 21.* Pasqualig. autem *decis. 140.* citat etiam Toletum *l. 4. c. 24. n. 11.* immeritò quidem, quia nec ibi nec alibi de hac agit quæstione.

1602 Non est opus prohibitum. Quia transcribere nihil aliud est, quam declarare, ac permanenter loqui alterius conceptus. Ergo opus est liberale. Item transcribere, nihil aliud est, quam scribere, quod ipse, vel alius permanenter locutus est: Ergo si scribere opus

liberale est, etiam transcribere debet es se. Certè transcribere per se ordinatur ad illustrandum intellectum, & percipiendom alienos conceptus: Ergo non corpori, sed animo **[210]** per se deseruit. Finis autem lucri non reddit seruile id opus, quod natura sua est liberale. Ita Ludou. Lopez *p. 1. instructu. c. 52.* Sayr. *in Claui. l. 7. c. 2. num. 13.* Fagund. *de præc. Eccl. l. 1. num. 3. & 4.* Medina *l. 2. instruc. cap. 14. §. 8.* Bonac. *de 3. Decal. præc. d. 5. q. vni. pun. 2. n. 25.* Suar. *tom. 1. de Relig. l. 2. c. 25. n. 4.*

1603 Cum his opinor. Nam transcribere quid aliud est, quam scribere quod alius, vel ipse transcriptor permaneter locutus est. Ergo si scribere opus est liberale, etiam transcribere debet es se. Hoc secundæ huius sententiæ fundamentum roboro. Quia qui scribit dictante alio, exprimit illius conceptus: qui verò transcribit eius dicta idem fecit: & sola est differentia, quod scribens exprimit conceptus alienos, quos auribus percipit: transcribens exprimit conceptus, quos percipit oculis: percipere autem oculis vel auribus accidentarium est: nec potest opus liberale seruile reddere. Cæterùm argumentum quo Azorius nititur nullius es se roboris crediderim; nam vt sæpe inculcaui, finis quætus opus, quod ex se liberum est non potest in seruile mutare.

PROBL. XXXIV.

Licet, & non licet, indie fest rationem facere: vulgariter Dar y tomar cuentas, siue fiat ex officio, aut ad lucrum, siue non.

1604 ETiamsi fiat nec ex officio, nec pro mercecede, non licet. Quia opus est non solum menti, sed & corpori admodum laboriosum. Sic Syluest. *v. Dominica, quæst. 3.* Angel. *v. Feriæ, num. 31.* Tabie. *ibi, num. 26.* Abul. *ad cap. 12. exod. quæst. 26.* D. Antonin. *p. 2. tit. 9. cap. 7. §. vlt.* Margar. Confes s. *præc. 3. fol. 7.* Medi. *l. . sum. cap. 16. §. 9.* & alij. A fortiori erit opus illicitum si pro mercede, aut ex officio fiat. Quia eo pacto opus id seruile redditur. Sic Sanch. *tom. 2. Consil. l. 5. c. 2. dub. 10. n. 3.*

1605 Si fiat non ex officio, nec ex mercede, licet. Quia descriptio dati, & accepti, & transcriptio de vno in alium librum, in quo actio reddendi rationem rei datæ & acceptæ, aut reddituum sistit: non est opus seruile, sed omnino liberale: Ergò licitum in festo. Ita Pasqualig. *decis. 150.* Leand. *de præc. Eccl. tr. 1. d. 4. q. 16.* Sanch. *tom. 2. Opusc. l. 5. cap. 2. dub. 11. n. 2.* as serens ità sentire doctos Recentiores addentes id practicari sine scrupulo inter Religiosos timoratores. Porro etiam si id ex officio, & pro mercede geratur, licitum est. Quia si ratio nem facere vt sic ex se est opus liberale, ac proinde licitum in festo: etiam tale erit, quamuis fiat ex officio, qut pro mercede: hoc enim non variat actus, vel operis rationem. Ita Paschal. *citatus.* Leand. *vbi sup.*

1606 Longè probabiliorem hanc sententiam existimo. Quia si nec ex officio, aut ex mercede fiat huiuscemodi dandæ aut reddendæ rationis actio ex communiori sententia est liberalis: fieri verò ex officio, aut ob mercedem es sentiæ operis accidentarium est. Nec magno id labore præitari reddit opus seruile, si ex se sit liberale; vacare namque studio intensè magis est laboriosum, nec ideo inter seruilia opera computandum.

PROBL. XXXV.

Licet, & non licet Typographo in die festo characters componer.

1607 CErtum est, illicitum omninò es se officium illorum qui prelo insudant. (vulgariter *Tiradores, y vatidores* vocitantur.) Quia horum actio totaliter est mechanica ac seruilis: Nil enim aliud ex se dicit, quam intinctionem literarum earùmque super papyrum impres sionem. In quo omnes conueniunt. Quæsierim autem, num Typographo compositori liceat characteres ordinarè, aut post excus sionem formulas distribuere?

1608 Licet quidem. Quia huiusmodi ordinatio, aut deordinatio, vel distributio characterum etiam in ordine ad impres sionem, non est opus seruile: Ergò nec prohibitum in festo. Antecedens probatur. Quia per illam characterum compositionem manifestantur, & exprimuntur mentis conceptus: Ergò opus est mentale, & non seruile. Itam quia transcriptio est licita in festis: Ergo & ordinatio literarum: nam hæc nil aliud est, quam quædam transcriptio ex originali in formulas typographicas, vt postmodum in papyro cudantur. Sic Homobon. *vol. 1. p. 2. resp. 34.* Laym. *l. 4. tr. 7. c. 2. num. 3.* Diana *p. 4. tr. 4. resol. 62. & p. 8. tr. 7. resol. 56.* Machad. *tom. 2. l. 6. . p. 8. docum. 4. num. 1.* Trull. *in Decal. tom. 1. l. 3. c. 1. dub. 8. n. 5. & 6.* Ausoni. *in sum. Dianæ, v Festum, num. 5.* Leand. *de præc. Eccl. tr. 1. d. 4. quæst. 18.*

1609 Minimè licet. Quia illa ordinatio characterum non est ex se conceptuum expres sio, aut expres sionis conceptuum transcriptio: sed fabricatio quædam instrumenti mechanici, quod inseruire debet ad mechanicum opus. Dum enim Typographi characteres componunt, fabricant illas, quas vocitant formas, quibus deinde vtuntur ad cudendas literas, non ad exprimendos conceptus. Characteres namque inuerso ordine apponuntur: quod satis indicat non ordinari ad lectionem, aut manifestandos conceptus; sed dispositionem es se, vt sint congruum ad cudendas litteras instrumentum. Ità Suar. *tom. 2. de Relig. l. 2. cap. 25. num. 8.* Pala. *tom. 2. tr. 9. d. 2. pun. 5. num. 5.* Cordub. *l. 6. Theol. moral. quæst. 7. cap. 6.* Pasqualig. *decis. 149. n. 4. & 5.* Bas sæus *v. Festum. 2. n. 8.* Trull. *l. 3. Decal. c. 1. dub. 8. num. 5.* Filliuc. *tr. 27. cap. 9. n. 164. & 165.* Fagund. *de præc. Eccl. l. 1. c. 11. n. 7.*

1610 Quia amici Thypographi meis in opuseculis cudendis insudantes lubens admitto, primam sententiam valde es se probabilem tot doctorum magis patrocinio, quàm ratione nitentem. At quia magis amica veritas secundæ adhæreo longè probabiliori. Quia est opus impres sum ad illustrandum intellectum per se ordinetur, sicut quælibet alia scriptura: actiones tamen, quæ ad excus sionem concurrunt per se, & immediatè ad intellectum illustrandum non deseruiunt. Nam literarum compositioni accidentaria est omninò conceptuum manifestatio: pos sent enim illi characteres componi, quin aliquem conceptum manifestarent præcipuè si in illis figura es set **[211]** obliterata: Ergo talis cõpositio ex se non est cõceptuũ manifestatiua, sed solum ex accidenti. Quod à fortiori militat in characterum ad suas clas siculas reductione, seu distributione, quę cõceptus non exprimit, potius consundit, ac dis soluit. Sed quia munus distribuendi literas breui tempore, ac facili dexteritate perficitur ex consuetudine, id ego haud difficile à piaculo liberarem.

PROBL. XXXVI.

Actio pingendi est, & non est in die festo licita, dum lucri causa perficitur, non animum relaxandi, aut artem addiscendigratia.

1611 LIcita est. Quia non est seruilis etiamsi commoditas corporis spectetur. Probo seruilem non es se. Quia actio pingendi & est opus ab arte procedens, & ad memoriam conseruandam maxime ducit: media enim imagine: repræsentatur nobis prototypus: Ergo est opus liberale: & non seruile. Quod autem ex causa lucri fiat accidentarium est, vt sæpe tradidimus. Sic Sayr. *in Claui, l. 7. cap. 2. num. 13.* Ludou. Lop. *p. 1. Instr. cap. 52.* Laym. *l. 4. tr. 7. cap. 2. num. 3.* Ioan. de la Cruz *p. 2. direct. præc. 3. a. 1. num. 3.* Medi. *l. 1. Instr. cap. 14. §. 8.* Diana *p. 4. tr. 4. resol. 62.* Non tamen eruditus Pater resoluit difficultatem, attamen in hanc videtur inclinare sententiam.

1612 Non est licita. Quia actus pingendi seruilis est siue fiat ob lucrum siue alio prætextu. Non enim tendit ad mentem instruendam, sed solùm ad as similandam imaginem arte factam rei veræ. Quod autem ex tali as similatione memoria rei veræ Excitetur, hoc est per accidens. Ità Suar. *tom. 2. de Relig. cap. 26. à num. 4.* Sa *v. Festum, num. 5.* Pedraza *sum. præc. 3. fol. 27.* Bonac. *d. 5. q. vni. pun. 2. num. 25.* Azor. *tom. 2. l. 2. cap. 17. q. 6.* Fagund. *de præc. Eccl. l. 1. cap. 11. n. 10.* Palaus *tom. 2. tr. 9. d. 2. pun. 5. n. 7.* Molfes. *tr. 11. cap. 17. n. 45.* Mald. *v. Festum, n. 6.* Leand. *de præc. Eccl. tr. 1. d. 4. q. 20.* Gordin. *lib. 6. Theol. Mor. q. 6. cap. 6.* Sanch. *tom. 2. Consil. l. 5. cap. 2. dub. 12. & 16.* Bas sæus *v. Festum 2. n. 9.* Filliuc. *tr. 27. n. 167.* Trull. *l. 3. Decal. cap. 1. dub. 8. num. 7.*

1613 Fiat causa lucri, aut non fiat, probabilius est mihi pingendi actionem es se seruilem, ideóque die festo exerceri non pos se. Illa enim excitatio memoriæ non sufficit ad constitudendam liberalem pingendi actionem: aliàs effectio cuiuscumque imaginis, quæ fit per artem sculpendi, vel conflandi, es set opus liberale.

PROBL. XXXVII.

Actio pingendi est, & non est licita in die festo, cum sit recreationis gratia.

1614 LIcita est. Quia actio pingendi eiusdem rationis es se videtur cum scribendi actione: si quidem in ferendis quibusdam lineis, ac figuris consistit: quæ lineæ, ac figuræ etiam in scriptura reperiuntur: quod verò figuræ ac lineæ
calamo, vel penicillo fiant, non videtur diuersitatem ita magnam constituere, vt opus factum spenicillo seruile sit, calamo autem sit liberale. At esto, seruilis actio sit pingereid tamen gerererocreationis gratia non est artem exercere: sed animum reficere: Ergo licitum in die festo est. Sic Angel. *v. Feriæ, num. 31.* Syluest. *v. Dominica, quæst. 5.* Armil. *v. Festum, numer. 21.* Rosel. *v. Feriæ. numer. 13.* Bas sæus *v. Festum 2. nu. 9.* Laym. *l. 4. tr. 7. cap. 2. num. 3.* Sa *v. Festum. num. 5.* Ioan. à S. Thoma *in expos. Doctr. Christr. de 3. præc. Decal. fol. 40.*

1615 Licita non est. Quia pingendi opus est seruile, vt vidimus: Ergò quacumque fiat intentione, est illicitum: intentio enim aut finis operantis non variat operis rationem. Ita Suar. *tom. 2. de Relig. l. 2. cap. 36. num. 5.* Caiet. *2. 2. q. 122. art. 4.* Bonac. *tom. 2. d. 5. quæst. vni. cap. 2. num. 25.* Filliuc. *tract. 27. num. 167.* Fagund. *de. præc. Eccl. l. 1. cap. 11. num. 13. & 16.* Palao *tom. 2. tr. 9. d. 2. punct. 5. num. 7.* Sanchez *tom. 2. Consil. lib. 5. c. 2. dub. 12. & 16.* Trull. *lib. 3. Decal. cap. 1. dub. 8. num. 7.* & alij.

1616 Hanc sententiam probabiliorem es se existimo. Tum quia ars pingendi absolutè illiberalis est. Est enim de scriptura ratio. Nam scriptura procedit à mente, ad exprimendos mentis conceptus, ratiocinia, & iudicia: imò est ipsamet expres sio conceptuum, ac exterior quædam locutio: Pictura verò non est expres sio conceptus, sed expres sio rei repræsentatæ per conceptum: sicut effectio domus est expres sio domus conceptæ, non conceptus. Neque obstat hanc actionem sæpe à nobilibus exerceri, quia hoc est propter excellentiam, propria tamen est seruorum. Si seruilis ars est, haud licebit die festo eam exercere, licet fiat relaxandi animi gratia. Dic mihi obsecro: si quis depingat imaginem animo illam donandi Ecclesiæ, licebit nè id gerere in die festo sinè Prælati facultate? Minime quidem; quia non licet seruile opus gerere in festo etiam causa pietatis sine excusante neces sitate. Ergo multò minus licebit id voluptatis causa præstare.

PROBL. XXXVIII.

Licitum est, & non est licitum, in die festo iuuenes pingere, addiscendi artem intentione.

1617 ESt licitum. Quia pingere, addiscendi gratia, non est opus seruile, sed liberale, cum sit exercitium disciplinæ perficiens animum, Ergo licitum est id in die festo opus exercere: Sic Layman. Syluest. Rosel. Ludou. Lepez. Medi. Angel. Nald. Tabie. quos citat Pasqualig *decis. 142. num. 2.* Sa *v. Festum, num. 5.* Sanchez *tom. 2. Consil. l. 5. cap. 2. dub 6. numer. 8.* Bas sæus *v. Festum. 2. num. 9.* Llamas *p. 3. Metho. cap. 5. §. 6.* & alij.

1618 Licitum non est. Quia actus pingendi addiscendi gratia non differt intrinsecè & es sentialiter à quocúmque alio actu pingendi diuersa intentione facto: verbi gratiâ ob lucrum. At hic verè est actus seruilis: Ergo, & ille. Item quia (vt non semel as serui) actus pingendi **[212]** seruilis est, & intentio operantis nihil prodest, vt desinat es se talis. Ità Filliuc. *tract. 27. num. 169.* Suar. *tom. 2. de Relig. lib. 2. cap. 26. num. 4. &6.* Fagund. *de præc. Eccles. lib. 1. cap. 11. num. 10.* Palaus *tom. 2. tractat. 9. d. 2. puncto 5. num. 7.* Trull. *l. 3. Decal. c. 1. dub. 8. n. 8.* Bonac. *tom. 2. d. 5. q. vnui. pun. 2. n. 25.* & alij.

1619 Probabilior sententia hæc. Cui nullatenus obstat contrariæ fundamentum. Nam etiam alij actus pingendi quacùmque gerantur intentione, perficiunt eodem modo animam, imò & perfectius, cum sint etiam perfectius disciplinæ exercitium; & nihilominus non sunt liberales, sed seruiles: Ergò non sufficit actum perficere animam, vt valeat liberalis appellari.

PROBL. XXXIX.

Licet, & non licet puellis in die festo acupingere, seu recamaturas facere.

1620 LIcet quidem. Quia acu pingere non est opus seruile: Ergò licitè potest infesto exercere. Antecedens probatur: Nam acu pingere est proprium ingeuarum fœminarum opus: item est opus ostentatiuum ingenij: Ergò non est seruile. Sic Pasqualig. *Decis. 148.* At Armil. *verb. Festum, num. 21.* Sa *verb. Festum, num. 5.* si id illæ gerant addiscendi causa. Et absolute Ioan. de la Cruz *sum. part. 1. præc. 3. art. 1. num. 2.* Azor. *tom. 2. libr. 2. cap. 27. quæst. 6.* Et probabile iudicant. Trull. *lib. 3. Decal. cap. 1. dub. 8. numer. 6.* & Leand. *de præc. Eccles. tract. 1. d. 4. quæstion. 25.*

1621 Minimè licet. Quia est opus seruile acu pingere, sicut opus seruile est pingere penicillo. Ità Leand. & Trull. citati. Bonac. *tom. 2. d. 5. qu. uni. punct. 2. num. 25.* Suar. *tom. 2. de Relig. lib. 2. cap. 36. num. 5.*

1622 Ego quidem absolutè, & secundum se iudico, non licere, as serens seruile opus es se. Nam acu pingere potiùs pertinet ad conditionis seruilis fœminas, quam ad ingenuas. Quod si nobiliores interdùm huic muneri incumbunt, fit communiter ad modicum tempus, & ob quandam modestam occupationem. At esto tale opus sit ingenij ostentatiuum, non tamen indè concluditur es se liberale. Quia etiam pingendi ars pstentat ingenium, & non indè est liberalis: & multæ aliæ artes mechanicæ ingenium ostentant, nec ideò excutiunt seruitutem. Dici autem *absolutè, & secundum se artem* ac pingendi es se seruilem, & in die festo nonlicita m. Quia si alicubi viget approbata consuetudo, ratione illius proculdubio licebit.

PROBL. XL.

Licet, & non licet adolescentulis diebus festis fila ducere, aud aliud opus seruile exercere, ad otium repellendum.

1623 LIcèt quidem. Quia ea opera exercere plus ad ludum, quàm ad laborem spectare videtur. Sic Syluest. *verb. Dominica, quæst. 5.* Margat. *confes præc. 3.* Sa *verb, Festum, num. 6.* Marchant. *Decal. cap. 3. quæst. 2.* Villalob. *tract. 32. diffic. 4. n. 10.* Ioan. de la Cruz *sum. p. 1. præc. 3. art. 1. dub. 1. 10. 4.* Diana *p. 3. tractat. 8. resol. 8. & part. 4. tract. 4. resol. 82.* Homobon. *volum. 1. part. 2. respons. 35.* Ioan. Henriq. sum. cap. 7. num. 18. fatus: *Licito es à las muchachas labrar en dia de fiesta; porque esto mas es iugar, que trauajar, como lo dice Sa verb. Festum, num. 6.*

1624 Non licet. Quia otium illud in festis est ordinatum ab Ecclesia & à Deo ad vacandum ipsimet Deo, quod fit sacrum audiendo, & ab operibus seruilibus ces sando. Ergò cõtrà hunc finem expressè agit, qui vt ab illo otio se expediat, seruilibus actionibus implicatur. Ità Trul. *lib. 3. l. ecal. cap. 1. dub. 8. num. 6.* Suar. *tom. 2. de Relig. lib. 2. cap. 26. num. 5.* vbi de pictoribus loquens, eis solùm concedit, vt per breue tempus, ad otium vitandum in sua arte occupentur. Comitol. *lib. 4. respons. quæst. 34.* Palao *tom. 2. tract. 9. d. 2. punct. 10. num. 3.*

Sanch. *tom. 2. Consil. lib. 5. cap. 2. dub. 18.* Bonac. *tom. 2. d. 5. qu. uni. punct. 3. num. 7.* Leand. *de præc. Eccles. tract. 1. d. 4. quæst. 26.*

1625 Ex se existimo non licere. Quia seruilis est actio. Attamen licita erit, si alicubi approbata à Prælatis vigeat consuetudo? Nec enim ap probo primæ sententiæ fundamentum. Laborem enim seruilem ludum facere, est quidem festi illudere obseruationem.

PROBL. XLI.

Ad vitandam peccandi occasionem ex otia prouenientem, potest quis, & non potest in festo seruiliter laborare.

1626 POtest omninò, si hoc medium efficax censeatur ad tentamina ex otia exurgentia propulsanda. Quia hoc in casu præceptum cedit animæ vrgenti neces sitati. Sic Nald. *verb. Festum. num. 7.* Philiarch. *de offic. Sacred. libr. 3. cap. 23. part. 2.* Sa *verb. Festum, n. 6.*

1627 Minimè potest. Quia seruile opus exercere quomodo erit medium vnicum ad vitandam animi seruitutem: cum extent alia media non prohibita ad vitandam otiositatem? An non aptior libri spiritualis, vel indifferentis lectio, mentalis, aut vocalis oratio, recereatio honesta? Ità Leand. *de præcep. Eccles. tract. 1. d. 4. qu. 27.* Palao *tom. 2. tract. 9. d. vni. punct. 10. num. 3.* Pasqualig. *decis. 299. num. 3.*

1628 Ego existimo, eum qui timeret probabiliter, otium sibi causam delinquendo futurum, aliquantulum laborare pos se: & si hoc medium efficaciter menti obiiceretur vt vnicum, tota die pos se opus seruile gerere. Quia tunc adest spiritualis neces sitas, quæ efficacius excusat, quam corporalis. At rarò accidet, vt opus seruile medium sit neces sarium ad vitandum delinquendi periculum. Siquidem oratione, lectione, sctiptura, aliàque recreatione honesta vitari potest aptius peccandi periculum.

[213] PROBL. XLII.

Piscatio, aucupatio, & venditio, si ob recreationem fiat, est, & non est in die festo licita.

1629 LIcita est. Ob recreationem enim facta non est opus seruile, sed liberale. Et quia tam de aucupatione, quam de piscatione fluminea, ac venatione viget vbique consuetudo. Sic Angel. Rosel. Syluest. Tabie. Armil. Pisanel. relati ab Azor. *part. 2. libr. 1. cap. 27. quæs. 7.* Tolet. *libr. 4. cap. 24. num. 7.* Gordon. *libr. 6. qu. 7. cap. 6.* Bas sæus *verb. Festum 2. num. 12.* Trull. *libr. 3. Decalog. cap. 1. dub. 8. num. 8.* Filliuc. *tract. 27. num. 174.* At Armil. non benè citatur, quia *verb. Festum, numer. 11.* nihil de venatione dis serit.

1630 Non est licita. Quia per se est opus seruile, cum ad vtilitatem corporis per se ordinentur: actiones enim sunt ad vsum corporis, ipsiúsque vtilitatem pertinentes. Ità Palao *tom. 2. tract. 9. d. vni. punct. 5. num. 10.* Suar. *tom. de Relig. libr. 2. cap. 28. à num. 3.* Fagund *de præc. Eccles. libr. 1. cap. 11. num. 16.* Abul. *ad cap. 12. Exod. quæstion. 24.*

1631 Hanc sententiam probabiliorem reor, si es sentia (vt rectè aduertit) operum spectetur: seruilia enim es se prorsus existimo. Porrò ratione consuetudinis licita es se non dubito. Quia videntibus, & tolerantibus Pastoribus Ecclesiæ videtur hæc consuetudo introducta. Id autem de piscatione fluminea dicta habe, nam de marina Problem. proprio dis serendum.

PROBL. XLIII.

Aucupatio, piscatio, ac venatio licita est, & non est in die festo, si ex officio, aut lucri causageratur.

1632 NOn est licita. Quia seruile opus est, & dum ex officio, aut lucro geritur, magis ad corporis vtilitatem ordinatur. Seruile autem opus es se, ex eo liquet, quod *cap. Licet, de feriis,* ex dispensatione conceditur piscatio diebus festis, & insuper propter facultatem datam erogari aliquid in pium vsum mandatur. Sic Angel. Syluest. Gordon. apud Pasqualig. *decis. 299.* Tolet. *libr. 4. sum. cap. 24. num. 7.* Bas sæus *verb. Festum 2. num. 11.* Filliuc. *tractat. 27. numer. 173.*

1633 Licita est. Quia ex se actio aucupandi, piscandi aut venandi non est opus seruile: Ergò licet in die festo. Nec fieri ex officio, aut ob lucrum nihil addit actioni vt eam è liberali afferat ad seruilem: vt sæpè aduertimus. Ità Azor. *p. 2. libr 1. cap. 27. quæst. 7.* Medina *libr. 1. Instr cap. 12. §. 8.* Ludou. Lop. *part. 1. Instr. cap. 52. Sa verb. Festum, num 5.* Nauar. *sum. cap. 13. num. 11.* Bonac. *d. 5. quæst. vni. punct. 2. num. 25.* Et ad *cap. Licet, de feriis,* respondent Nauar & Azor. inculgentiam ibi concessam piscandi illud genus piscium non es se dispensationem in præcepto: ratione enim neces sitatis videbatur dispensatum; sed es se quandam approbationem Neque enim vrget, hanc indulgentiam concedi à Pontifice sub onere dandi congruam portionem Ecclesiis circum positis, & Christi pauperibus: nam vel illa portio erat debita ex obligatione decimas soluendi, vt ait Glos sa: vel, vt Ludouico Lopez placet, solùm de consilio & non de præcepto talis portio danda cauetur.

1634 Ego consequenter as sero actiones hasce ex se es se seruiles siue ex lucro, aut officio: siue ob recreationem fiant: vndè ex hoc capitè minimè licet. At ratione consuetudinis receptæ, ac toleratæ ab Ecclesiæ Præsulibus licitas es se crediderim. Legendus Fagund. *de 1. Eccles. præc. lib. 1. cap. 11. num. 16.* & Diana *part. 4. tractat. 4. resol. 222.*

PROBL. XLIV.

Licitum est, & non est in festo piscari in pelago aut recreationis, aut lucri causa.

1635 LIcitum est, si fiat recreationis gratia, secus autem si ob lucrum. Quia dum fit causa relaxationis aut voluptatis non est opus seruile, secus dum lucri gratia geritur. Sic Gordon. *lib. 6. quest. 7. cap. 6.* Layman. *lib. 4. tractat. 7. cap. 2. num. 6.* Syluest. *verb. Dominica, quæs. 4. & verb. Piscari, quæs. 2.* Tabie. & Armil. *verb. Piscari, num. 1. & verb. Festum, num. 20.* Licitum absolutè est non solùm causa recreationis, sed & lucri. Quia piscatio ex se est opus

indifferens, non seruile: & ideò non prohibitum in festo. Sic Pasqualig. *decis. 144. num. 4.* Medi. *sum. cap. 12. §. 8.* Ludouic. Lopez *part. 1. Instr. cap. 52.* Nauar. *cap. 13. sum. num. 11.* Ioan. de la Cruz *sum. præc.art. 1. num. 2.* Palat. *verb. Pestor. violatio,* Bonacin. *tom. 2. d. 5. quæst. vni. punct. 2. num. 25.* Sa *verb. Pestum, num. 5.*

1636 Licitum non est, etiam si piscatio illa fiat causa recreationis. Quia est opus seruile, & vt tale supponitur es se prohibitum *in cap. Licet, de ferits,* vbi Pontifex concedit ex priuilegio diebus festis piscationem eorum piscium, qui vocantur *Alle ias,* nam certis diebus as solent apparere. Quod si ex indulgentia conceditur huiusmodi tam opportuna piscatio, supponitur ex natura sua piscationem vt seruilem es se prohibitam. Ita Suar. *tom. 1. de Relig. libr. 2. cap. 28. num. 6.* Fagund *libr. 1. de prac. Eccles. cap. 11. num. 16.* Palus *part. 2. tractat. 9. d. vni. punct. 5. num. 9.* Bas sæus *verb. Festum 2. num. 12.* Filliuc. *tract at. 27. num. 172. & 173.* Granad. *2. 2. controu. 3. tractat. 12. d. 4. sect. 7. num. 65.* Sanch. *tom. 2. Consil. libr. 5. cap. 2. dub. 15. num. 2.* Trull. *libr. 3. Decal. cap. 1. dub. 8. num. 8.* Leand. *de præc. Eccl. tractat. 1. d. 4. quæst. 31.* Machado *tom. 1. libr. 6. part. 8. tractat. 9. docum. 10. num. 2.* Diana *part. 4. tractat. 4. resol. 222.* Luisi. Turrian. *sum. part. 1. cap. 230. dub. 14. concl. 2.* Villalob. *tom. 2. tract. 32. diffic. 2. num. 7.*

1637 Egò quidem existimo, piscationem, ac venationem ex se es se seruilem. Quia consuetudo huiusmodi artes fecit iam licitas: in quo ostenditur de se illiberales es se: ex accidenti **[214]** tamen, seu consuetudine non es se in die festo prohibitas; quæ consuetudo videtur præualuis se, cum videntibus & consentientibus Prælatis as solent exerceri. Nam de piscationibus in flumine recreationis gratia non dubito, ex consuetudine licere, maximè quando sunt moderatæ, & fiunt sine magno ministrantium labore. Quæ verò fiunt in mari, non es se in consuetudine affirmo, & ideo non licere: de hisque locutum es se textum *cap. licet de feriis* non pos se dubitari. Monuerim autem, esto in *cap. licet* solum detur licentia, ad piscationem illius generis piscium specialis, que vocatur *Allecia* at communiter extendi à Doctoribus eam facultatem ad quodlibet aliud genus piscium, quod certis diebus as solet apparere, cuius piscatio illa die gerenda est, quin minus magna ex parte amittetur. Conceditur tamen diebus Dominicis ac festis ea dispensatio (præterquam in maioribus anni solemnitatibus) cum illo onere, vt eleemosyna aliqua post factam capturam Ecclesiis circumpositis, & Christi pauperibus impertiatur. Quam eleemosynam gerendam es se ex obligatione existimo cum Suario *l. 2. de festis cap. vlt. num. 7.* Quia sub eo onere illa facultas non debita conceditur. Si tamen in maioribus solemnitatibus ex dispensatione Prælati piscandum es set: tunc si Prælatus dispensationem sub illo onere & eleemosyna elargienda expressè non concederet, minimè arctari piscantes ad eam præitandam existimarim. Quia tunc non ex dispensatione *capitis licet,* sed ex Prælati dispensatione operarentur.

PROBL. XLV.

Licita est, & non est in die festo prælatio extra necessitatem.

1638 LIcita omninò est, si Mis sa audiatur. Quia est actio liberalis seruis ac Principibus communis. Sic Caiet. *2. 2. q. 40. a. 4.* Bannes *ibi, dub. 4. num. 4.* Valent. *ibid. d. 3. quæst.*

16. punct. 5. vers. 3. Sa *v. Bellum, n. 15.* Manu. *part. 1. sum. cap. 126. num. 10.* Inclinant Bonac. *d. 2. de restit. q. vlt. sect. 1. punct. 12. §. 4.* & Suar. *de bello d. 13. sect. 7. num. 14.*

1639 Minime est licita. Quia opus seruile est, merè scilicet corporale, ac laboriosum, ac circa effectus corporis omnino existens. Item est vsus artis mechanicæ: Ergo non est opus liberale, sed seruile: Ergo in die festo extra neces sitatem omnino illicitum. Ità Suar. *l. 2. de festis, c. 28. num. 8.* Fagund. *de præc. Eccl. l. 1. cap. 11. num. 2.* Palao *tom. 2. tr. 9. d. vni. pun. 5. num. 11.* Victorel. *in addit ad Tolet. l. 4. cap. 25.* Gordon *l. 6. quæst. 7. cap. 6.* Bas sæus *v. Festum 2. num. 3.* Filliuc. *tr. 27. num. 175.* Trull. *l. 3. Decal. cap. 1. dub. 8. num. 9.* Vnde as serunt, bellare diebus festis sine causa es se mortale.

1640 Existimo militiam ex se non es se licitam in die festo; quia inter artes seruiles computatur. At ratione neces sitatis sunt eius actiones ferè semper licitæ. Quia si est bellum defensiuum, ad defendendam propriam vitam, aut tuendam Rempublicam, ordinatur. Si aggres siuum honestatur ex exigentia reportandi victoriam, cuius opportunitas tunc occurrit. Vnde ex neces sitate excusarim eos, qui aggeribus, fos sa, & vallo arces, vrbes, ac Oppida muniunt, & alia similia exerunt: quando ex illis pendet victoria, aut sine graui incommodo differri non pos se videatur; Azorio as serente *p. 2. l. 1. cap. 27. quæst. 2.* Cæterùm tempore pacis as solent diebus festis aliquæ exercitationes, ac demonstrationes militares, quarum vsus est licitus tùm ratione consuetudinis, tùm causa moralis neces sitatis ad publicam Ciuitatum custodiam, quæ quidem exercitationes haud pos sunt commodè aliis geri diebus: tùm denique quia ea, quæ tunc fiunt, parum aut nihil de seruili opere habent; cum potius ad memoriam exercendam circà artis militaris perititam, vel cognitionem personarum habendam ordinantur: & si aliquod seruile admiscetur, aliis honestatur ex causis. Denique iam est consuetudine receptum, iuuenes diebus Dominicis ac festiuis artem digladiatoriam ediscere. Quia esto ediscatur vsu ac exercitio operis seruilis, ob neces sitatem Reipublicæ, cui maxime expedit, iuuenes exercitatos in prælio habere, videntibus, ac annuentibus Prælatis, permittitur.

PROBL. XLVI.

Licitum est, & non est, in die festo molendinis æque, aut venti molere.

1641 NOn est licitum. Quia neces sariò magnus labor & non exiguo tempore à molinario est adhibendus seruili quidem operi. Sic Abul. *ad cap. 12. Exod. quæst. 38.* Sayr. *in Claui, l. 7. cap. 2. num. 6.* Pisanel. *v. Feriæ.* Caiet. *v. Festum.* Syluest. *v. Dominica, quæst. 5.* Pasqualig. *decis. 294. num. 7.* Bonacinam pro contraria sententia citat, sed immeritò. Docet enim *tom. 2. d. 5. quæst. vni. pun. 3. num. 9.* non es se licitum molitoribus die festo molere in molendinis fluuialibus, aut venti, si notabilem partem temporis in his insumant.

1642 Licitum est. Quia non solum in his molendinis exiguus impenditur labor, sed etiam quia viget consuetudo his diebus molendi à Prælatis quidem ob publicam vtilitatem tolerata. Ita Nauar. *sum. cap. 13. num. 9.* Ludou. Lopez *part. 1. Instruct. cap. 52.* Manu. *sum. cap. 121. num. 4.* Sanch. *tom. 2. consil. l. 5. cap. 2. dub. 13.* citans Palatios, Rosellam, & D. Antoninum Palaus *tom. 2. tract. 9. d. vni. pun. 10. num. 3.* Pasqualig. *citatus.* Trull. *l. 3. Decal. c. 1. dub. 10. num. 8.* Fagund. *de præc. Eccl. l. 1. c. 14. num. 20.* Lublin. *v. Festum, num. 4.*

1643 Fateor, opus es se seruile; sed excusantur plane Molinarij; quia exiguum laborem ei muneri impendunt, & quia iam ex sæpè occurrente neces sitate viget molendi hisce diebus consuetudo.

[215] PROBL. XLVII.

Licet, & non licet molere die sesto in molendinis, vel pistrinis, quæ terunt triticum opere bestiarum.

1644 MInimè licet. Quia in his molendinis operi seruili planè magnus labor molinarij adhibetur corporeus, vltra quem alius non leuior occurrit, nempe as sistentia, & cura continua iumentorum molendini rotam trahentium. Sic Nauar. Lopez, Manuel, Palaus Sanch. & Bonac. apud Pasqualigum *decis. 194. num. 7.* Qui quidem non id abengat absolutè, sed solùm casu, quo accidat notabilem partem temporis huic muneri impendi. Nam si modicum tempus insumatur ex iumenti dexteritate: tunc licitum es se affirmat. Trull. *libr. 3. Decalog. cap. 1. dub. 10. num. 8.* Fagund. *de præc. Eccl. cap. 14. num. 20.*

1645 Licitum absolutè est. Quia hæc molendina etiam permittuntur in festis publicæ causa vtilitatis. Et quia non maior labor in molendinis, quæ molunt iumentorum opera, impenditur, quam in molendinis aquæ & venti: Ergò si in his licet in festis molere: cur non in illis? Certè præcipuus labor, qui in molendinis, quæ molunt opera iumentorum adhibetur est impositio tritici, & farinæ extractio: at idemmet labor in molendinis aquæ ac venti impenditur. Ità Sa *verb. Festum, num. 5.* Ioan. de la Cruz *par. 1. sum. præc. 3. art. 1. concl. 4.* absolutè & sine limitatione docentes, licitum es se in festis molere. Leand *de præc. Eccles. tractat. 1. d. 4. quæst. 43.* Azor. *tom. 2. libr. 1. cap. 27. quæst. 2.* as serit, etiam hæc molendina, seu pistrina, vulgariter *Ataona* in festis permitti, publicæ vtilitatis causa.

1646 Probabilem admodum primam sententiam es se reor, secundam verò æquè probabiliorem eligo. Verùm æquè laboriosum æstimo es se vnius ac alterius molendmi ministerium. Nam si in pistrino vltrà laborem immittendi triticum, educendique farinam continua cura iumenti trahentis rotam adiicitur: in molendino aquæ, & venti vltrà impositionem tritici, & farinæ extractionem, adiicitur cura as sistendi aquæ aut vento, nè superet, ne deficiat. Et cum molendinum hoc velocius operetur, quàm pistrinum, frequentius debet molitor triticum adiicere, ac extrahere. Certè non capio, quonammodo sola molitoris ad bestiam as sistentia efficiat hoc officium seruile: & non obstante impigra sollicitudine gerentis morem aquę, ac vento officium illud à seruitutis nota liberetur.

PROBL. XLVIII.

Licitum est, & non est die festo longum pedestre gerere iter, per se quidem, & non spectata consuetudine.

1647 NOn est licitum per se. Quia opus seruile est magna corporis initum desatigatione, quæ quidem superat, vel fodiendi, aut arandi molestiam: vndè si ex consuetudine, aut vrgenti

neces sitate non honestetur, huiusmodi longum iter geri non potest. Sic Caiet. *2. 2. qu. 122. artic. 4.* Sotus *l. 2. de inst. quæst. 4. artic. 4.* Abul. *ad cap. 12. Exo. quæstion. 24. & quæstion. 15.*

1648 Licitum non solùm ex consuetudine, sed ex se. Quia iter agere de se est quædam naturalis actio consistens in quadam corporis situatione, ac exercitatione, vndè non est opus seruile, sed liberale. Ità Nauar. *sum. cap. 13. num. 6.* Rosel. *verb. Festum, num. 26.* Azor. *part. 2. lib. 1. cap. 27. quæst. 8.* Suar. *tom. 1. de Relig. libr. 2. cap. 27. num. 2.* Palaus *tom. 2. tract. 9. d. vni. punct. 5. num. 12.* Sa *verb. Festum, num. 5.* Trull. *l. 3. Decalog. cap. 1. dub. 8. num. 2.* Fagund *de præc. Eccles. lib. 1. cap. 11. num. 9.* Layman. *lib. 4. tractat. 7. cap. 2. dub. 7. num. 4.* Diana *part. 2. tractat. 1. resol. 36. & part. 4. tractat. 4. resol. 222.* Villalob *part. 2. tractat. 32. diffic. 2. num. 9.* Reginal. *lib 19. num. 38.*

1649 Ego existimo, minimè es se opus seruile. Licet enim aliquando iter fiat cum nimia corporis defatigatione, in causa non est, vt opus ex se liberale in seruile transeat. Alioqui pilæ ludus, qui defatigatione corporis nimia geritur frequenter, qui quidem est Principibus æquitibúsque agnotus, deberet ex eo capite inter seruilia munia annumerari.

PROBL. XLIX.

Licitum est & non est, in die festo animaliæ aut currus onustos de vno loco ad alium deferre.

1650 SVppono, es se sine controuersia licitum in festis iumenta non onusta ad a ium locum traducere. Quia hoc non est aliud, quam iter facere, quod licitum es se vidimus Suar. *tom. 1. de Relig. lib. 2. cap. 27. num. 3.* Sanch. *tom. 2. Consil. libr. 5. cap. 2. d b. 7. num. 11.* Quæsierim verò nùm licitum sit iumenta aut currus onustos deferre?

1651 Non est licitum. Quia magnus as solet labor in imponendis, ac lenandis sæpè oneribus adhiberi. Sic Suar. *citat.* Sanch *vbi supr.* Bonac. *tom. 2. d. 5. quæst. vni. punct. 2. num. 25.* Azor. *tom. 1. libr. 1. cap. 27. quæst. 8.* Palaus *tom. 2. tractat. 9. d. vni. punct. 5. num. 12.* Trull. *lib. 3. Decalog. cap. 1. dub. 8. num. 2.* Bas sæus *verb. Festum 2. numer. 10.*

1652 Licitum est. Quia de se est licitum iter facere pedestri aut equestri expeditione: Ergò quod id fiat iumentis, aut curru onustis, vel vacuis per accidens est. Aliquis labor impositioni ac leuamini oneris adhibetur, sed non est plerúmque tantus, vt materiæ paruitatem videatur excedere. Ità Pasquaig. *decis. 192. numer. 10.* Leand. *de præc. Eccles. tractat. 1. d. 4. quæst. 50.*

1653 Ego autem vtrámque sententiam probabilem adiudicans, sic quæstioni respondeo. Quãdo defertur iummtum aut currus on ustus, quibus interdum onera imponenda sunt, interdum leuanda, si in tali impositione aut leuatione multum temporis non absumitur, mortale non erit. At si pas sim onera sint leuanda, **[216]** & pas sim imponenda, vel multum temporis in huiusmodi actionibus sit impendendum: cum hæ actiones sint ex se seruiles debent ex aliquo extrinseco honestari, nempè ex graui detrimẽto, quod pateretur huius iumẽti, aut currus onusti ductor, si die festo quiescere cogeretur, quocúmque iter agendo peruentaret. Vel etiam excusatus ob publicam vtilitatem, ad quam neces sarium ferè semper est, vt sinè mora ac grauamine hæc mercium asportatio fiat: & ita consuetudo huiusmodi excusationem approbauit. Suar. *ibid.* Manu. *tom. 2. sum. cap. 121.* Sa *verb. Festum, num. 5.* Palaus *citatus.*

PROBL. L.

Licitum est, & non est licitum mulionibus iter cum iumentis, aut curribus onustis iter die festo incipere.

1654 SVppono, licere eis, iter antè incœptum, die festo continuare. Quia id approbat consuetudo, & quia deberent iter interrumpere, graue eis incommodum pararetur, & fortas se Reipublicæ, ad quammerces asportarentur. Sanch. *tom. 2. Consil. libr. 5. cap. 2. dub. 7. num. 8.* Suar. *tom. 1. de Relig. lib. 2. cap. 27. num. 3.* & alij communiter. Quæstio autem est, num licitum illis sit, die festo illud iter inchoare?

1655 Licitum non est. Quia cum soleat accidere, vt magna pars diei impendatur in frequenti onerum leuatione, qui die ipso festo iter incipit sese violandi illud periculo exponit. Casus autem nimij huiusce laboris non tam rarò accidit, vt accidentarius es se as seratur. Sic Reginal. *lib. 19. num. 50.* Margar. Confes. *verb. Festum.* Rosel. *verb. Feriæ, num. 22.* D. Antonin. *part. 2. tit. 9. cap. 7. §. vltim.* Filliuc. *tract. 27. num. 128.* citatur malè à Pasqualigo *decis. 292. num. 3.* docet enim contrarium. Layman. *lib. 4. tract. 7. cap. 2. num. 5.* Barbo. *lib. 1. Decretal. cap. Omnes dies de feriis, num. 5.*

1656 Licitum est, Mis sa primùm audita. Quia sic per receptam consuetudinem est introductum, ob Reipublicæ commodum. Ità Manu. *part. 1. sum. cap. 121. num. 2.* Filliuc. *citatus* hisce quidem verbis: *Muliones, & agasones, qui bestiis onustis iter faciunt in die festo, & sæpè incipiunt, excusantur: Sic enim bono publico mercatorum magis conducit.* Pasqualig. *ibid. num. 10.* Trull. *lib. 3. Decalog. cap. 1. dub. 8. num. 2.* Diana *part. 1. tractat. 15. resol. 36.* Machad. *tom. 2. libr. 6. part. 8. tract. 6. docum. 4. num. 2.* Leand. *de præc. Eccles. tract. 1. d. 4. quæst. 52.*

1657 Eiusdem mentis sum. Nam ferè eadem causa militat de inchoatione itineris, ac de ipsius continuatione: cum in vtráque eadem defatigatio reperiatur. Labor qui plerúmque impenditur, materiæ constituit paruitatem quæ veniale piaculum constituit, licèt ab eo ex consuetudine recepta non liberarentur: maior autem labor ex accidenti non vitiat opus, quod licitè fuit inchoatum.

PROBL. LI.

Licet, & non licet, imponere festis diebus onera perpetuo amenti, aut seruo infideli.

1658 NOn licet onera imponere perpetuò amenti, Quia imponens huiusmodi onus amenti contrà legem agit, cum cogat exerceri prohibita. Nec licitum est ea onera imponere seruo infideli. Quia dominus nequit præcipere seruo, vt exerceat hæc seruilia opera, licet ille ab his abstinere non obligetur: sicut nec pos sunt facere, vt à iumentis exerceantur. Vnde pariter de onere imposito perpetuo amenti, qui veluti iumentum, legi non subiicitur, valet hæc ratio. Sic Moure *p. 3. præc. 3. n. 16.*

1659 Licet vtrúmque: Quia perpetuo amentes non sunt legum capaces: Ergò illas transgredi non pos sunt: neque imponens onus contra legem agit cum opera seruilia amentem huiusmodi exercere, prohibitum non sit. Eadem ratio in infideli militat. Ità Laym. *l. 1. tr. 4. c. 10. n. 3.* Paqualig. *decis. 309.* Diana *p. 5. tr. 14. resol. 7.* Leand. *de præc. Eccl. tr. 1. d. 4. q. 53.*

1660 Profectò opera seruilia diebus festis interdicuntur iis, qui modo humano, & vtiliter exequi pos sunt præceptum, non infantibus, ac perpetuò amentibus, qui non sunt rationis capaces: nec item interdicuntur seruis infidelibus, qui Ecclesiæ legibus non tenentur. Vndè cùm ij non obligentur, nec dominus onera imponens opus seruile exerceat, quod impediat festi sanctificatiouem: non video vndenam pos sit es se prohibitum. Nec vrget circà perpetuò amentes Moure obiectio; licitum enim est cuique, vt die festo onera à brutis deportentur, si ea onera adiicere pos sint homines regentes ferè nullo opere seruili: secus si non pos sent iumenta sine magno huminis opere seruili, seruili operi deseruire. Quia tunc illicitum es set ea onera iumentis imponere ratione operis seruilis hominis imponentis. Monuerim tamen haud es se imponenda onera perpetuo amenti, si ad iram is concitetur, Blasphemias iactet, aut alios percutiat. Quia licèt ipse non peccet, iumenti instar, talia opera quæ suapte natura deformitatem habent, principali libero agenti tribuuntur.

CAPVT VIII.

Circà actiones, quæ liberales cum sint, sunt tamen speciali iure in festo prohibitæ.

PROBL. LII.

Ex consuetudine saltem licitæ sunt, & non sunt licitæ Nundinæ publicæ (quæ as solent semel aut bis in anno fieri in diebus festis.

1661 REcolo, quinque es se actiones, quæ licèt seruiles non sint, iure tamen speciali in die **[217]** sesto interdicuntur: scilicet Mercatum, Placitum, Iudicium ciuile, vel criminale, Iuramentum, & Proces sus ac strepitus iudicialis. Quinta hæc actio prohibetur *c. fin.* de feriis: quatuor illæ *c. 1. de feriis* interdicuntur. Certè nomine *Mercatus* veniunt Nundinæ, quæ semel aut bis in anno fiunt: & mercatus, quæ semel in hebdomade agitur, & omnis emptionis ac venditionis contractus. Itaquè quæsierim, an non obstante huiusmodi prohibitione, saltem ex consuetudine licitæ sint in die festo Nundinæ, quæ semel aut bis in anno fieri as solent?

1662 Licitæ non sunt. Quia est iniqua, praua, & irrationabilis consuetudo. Nam licèt mercari absolutè peccatum lethale non sit, est tamen ex genere actionum, que ad peccatum lethale trahunt: vix enim inter ementes & vendentes non aderit peccatum aliquod, vt de se patet, & habetur in *c. Qualitas de pœnit. dist. 5.* & propter hanc causam specialiter huiusmodi mercatus seu Nundinæ diebus festis prohibentur. Et quidem multum abstrahunt animum à diuinis,

ad quæ festa destinantr. Ergo hæc consuetudo prorsus iniqua est reputanda. Sic Hostiens. & Abbas *ad c. 1. de feriis.*

1663 Sunt equidem licitæ, ex consuetudine. Quia videmus fieri huiusmodi Nundinas diebus feitis, non solum quando contingit, dies festos coniungi cum Nundinarum diebus: sed etiam directa intentione festum ad eas designando, vt celebriores fiant: Ergo iam ex consuetudine sunt licitæ. Quod autem eas fecerit licitas consuetudo ostendo: Quia tota obseruatio festorum & quo ad electionem diei, & quoad viginti quatuor horarum tempus, est de lege humana, ac de iure Ecclesiastico: At potest consuetudo moderari ea, quæ sunt de iure humano, sicut & tollere omninò, argumento *c. fin. de consuetu d.* Ità Fagund. *de præc. Eccl. l. 1. c. 12. n. 6.* Nauar. *sum. c. 13. n. 8.* Tolet. *l. 4. c. 24. n. 4.* Suar. *to. 1. de Relig. l. 2. c. 29. n. 3.* Caiet. *2. 2. q. 122. a. 4.* & alij communiter.

1664 Hoc mihi certum, Hostiensis & Abbatis venia. Quia in hisce Nundinis (ne iniqua sit consuetudo) pos sunt aliquæ rationes eam cohonestantes inueniri, Cohonestat siquidem hunc morem publica neces sitas: solum enim fieri Nundinæ diebus festis interdum, vt rusticani, ac pauperes homines illas adeant, cum non pos sint in aliis diebus operas suas deserere, fauet pietas: fiunt namque aliquandò Nundinæ die festo in aliquo loco, quia ea die as solet multitudo populorum illuc causa pietatis conuenire: & tunc nè cogatur illuc redire iterùm, vel ibidem detineri cum magno dispendio, Nundinæ celebrantur. Cæterùm primæ sententiæ fundamento minimè conuincor, cum illud nonobstet, quominus huiusmodi mercatus aliis diebus licitè exerceantur, imò diebus profestis: Ergò nec obstabit, quominus in diebus festis licitè fiant, si in illis specialiter non prohibeantur, vbi autem consuetudo præulauit, iam ces sauit prohibitio. Præterea quia illa ratio pertinet ad motiuum legislatoris, non tamen facit materiam legis adeo iniquam, ac neces sariam, vt contra illam non pos sit consuetudo præualere, vt Suarius affirmat, si ergò consuetudo contraria potest festum omnino tollere, quomodo, non poterit illud imminuere, ità vt in illo huiusmodi Nundinæ licitæ existant? Monuerim tamen, nunquam huiusmodi consuetudinem potuis se ita introduci, vt Mis sa licitè omitti valeat absque speciali neces sitate excusante. Vnde mortaliter proculdubio delinquet, qui his diebus Mis sam non audiunt, nisi aliundè iustè excusentur. Suar. *cap. 29. numer. 4.* Syluest. *v. Dominica, numer. 4.* Nauar. *sum. cap. 13. num. 8.* Tolet. *lib. 4. cap. 24. num. 4.*

PROBL. LIII.

Hebdomadarij Mercatus pos sunt, & non pos sunt in die festo licitè geri.

1665 MErcatus, qui fiunt singulis hebdomadis in Vrbibus, oppidis, pagis, non pos sunt licitè die festo geri. Quia id iure prohibetur iustè quidem cum pos sint facile in alteram diem transferri, (vt in Valentia & alibi pius vsus obtinuit.) Sic Hostiens. & Abbas *ad cap. 1. de feriis.*

1666 Fieri licitè pos sunt, id dante consuetudine. Quia consuetudo potest minuare, & tollere ea, quæ sunt de iure humano. Ità Sanchez *tom. 2. consilior. libr. 5. cap. 2. dub. 25. numer. 7.* Fagund. *de præc. Eccl. lib. 1. cap. 12. numer. 7.* Suar. *tom. 1. de Relig. lib. 2. cap. 29. numer. 5.* Nauar. *sum. cap. 13. num. 8.* Tolet. *lib. 4. c. 24. num. 4.* Syluest. *v. Dominica, q 5.* Caiet *v. In festo licita.* & alij communiter.

1667 De hoc minimè dubito cum viderim apud illustres Castellæ vrbis, vbi dies Iouis designatus est ad mercatum, etiam in die Ascensionis, ac Festi Corporis Christi, conniuentibus Prælatis, illum haberi. Et quidem hebdomadarij pos sunt fieri die festo in gratiam emptorum, vel quia fortassè sunt rustici, & peregrini, qui alio die ades se huic Vrbi non pos sunt: vel in venditorum gratiam, qui alio die non pos sunt vendere ob defectum ementium. Quæ omnia generaliter spectata ad publicam pertinent vtilitatem. His tamen non obstantibus lex Canonica obligabit nisi consuetudo aliter obtineat.

PROBL. LIV.

Mortale est, mortale non est vendere, & emere in die festo.

1668 MOrtale ex se non est, si non adsit scandalum, Quia ideo prohibetur emptio & venditio in festis, vt in eis opus seruile non exerceatur. Sed opus illud seruile parum est laboriosum magis enim verbis efficitur, quam actione. Ergo ad summum veniale erit peccatum. At si qualitas actus spectetur, cum sine scandalo geritur, festi haud læditur reuerentia. Sic Sotus *de iust. l. 6. q. 2. a. 2. concl. 5.* Valent. *2. 2. d. 5. q. 20. pu. 5.* Hurtado autem *de iust. d. 2. de empt. & vendit. diffic. 17.* as serit, mortale es se, cum venditio aut emptio fit in Dominicis, non verò in aliis festis.

1669 Est de semortale, si not abilis festi cuiúsvis pars in his actionibus absumatur. Quia sunt pro- **[218]**hibitæ fieri in die festo, eo quod sint seruiles. Ita Syluest. *v. Dominica, qu. 5. concl. 2.* Caiet. *v. Festor. violatio.* vbi id à mortali excusat, quando modicum solùm tempus absumitur. Sanch. *lib. 5. consil. c. 25. n. 3.* Fagund. *de præc. Eccl. l. 1. c. 12. n. 8.* Leabd. *de Eccl. præc. tr. . d. 5. q. 5.*

1670 Equidem ad tertium genus mercatus spectant emptiones, & venditiones quotidianæ apertis officinis, quæ directè iure Canonico interdicuntur: & hoc genus est in viridi obobseruantia: vnde mortaliter delinquunt, qui vendunt, aut emunt die festo, multum absumendo in his actionibus: non autem si exiguum: verbi gratiâ in vendenis, emendisque esculentis, ac poculentis aliisque quibus de pretio non est conueniendum, quia iam est æstimatum, ac citò fit. Certè non est prohibitũ emere in die festo ad victum neces saria. Quæ tamen facile vitari pos sunt, vitanda sunt, nisi propter leuitatem materiæ & communem vsum aut consuetudinem ementes, ac vendentes excusentur Sic ob huiusmodi vsum excusantur ementes ac vendentes artocreas, olera, & condimenta, quia solent mercenarij artifices ea vendere, videntibus, ac non repugnantibus Ecclesiæ Pastoribus. Similiter non erit peccatum vendere calceos, & alia huiusmodi, cum pas sim etiam hæc venditio toleretur, & publicè fiat, & hæc neces saria sint, modicoque temporæ fiat: potest autem hæc consuetudo tolerari propter rusticos, qui non pos sunt commodè aliis diebus ad vrbem aduentare, quin suas operas cum magno deserant detrimento.

PROBL. LV.

Citatio facta in festo illicita quidem: est & non est inualida.

1671 SEcundum opus, quod iure Canonico in festo fieri prohibetur, est *Placitum,* seu iudicium forense, sub quo nomine omnes actiones pertinentes ad iudicium comprehenduntur *c. 1. de feriis.* Sic *His diebus nec placitum fiat, neque aliquis ad mortem, vel ad pœnam iudicetur, nec Sacramenta* (id est iuramenta) *præstentur.* sub hoc ergo Placito strepituque iudiciali (qui prohibetur *c. vlt. de feriis.*) tres speciales actiones comprehenduntur, nempe citatio partis, formatio proces sus, seu cognitio causæ, & sententia: quia his tribus actionibus iudicium constat. Hæ ergò siue in criminnali causa, siue in ciuili prohibẽtur: quia præfati textus generaliter loquuntur. Lege Suarium *to. 1. de Relig. l. 2. c. 29. n. 8.* Fagund. *de præc. Eccl. l. 1. c. 12. n. 9.* Palaum *to. 2. tr. 9. d. 2. pu. 6. n. 6.* Porrò non solum hæ actiones diebus feriatis in honorem Dei prohibentur, sed insuper annullantur, ita vt ex consensu partium validæ fieri non pos sint. *c. vlt. de feriis.* ibi: *Adeo conuenit, ab huiusmodi abstinere, vt consentientibus etiam partibus nec proces sus habitus teneat, nec sententia quam contingit diebus huiusmodi promulgari.* Scio, si dies feriatus non sit in honorem Dei, sed causa vindemiarum & mes sium in hominum vtilitatem, (quæ festa ruralia dicuntur) actus iudiciales ex partium consensu eo die factos, & licitos & validos. Quia ei vacationi, seu festo pos sunt partes renunciare, vt pote in gratiam & vtilitatem ipsarum introducto. At si partes non consentiant integra prohibitio, ac annullatio perseuerat. Marãta *p. 6. de ordi. iudic. n. 36.* & Fagund. *citat. n. 11.* His pramis sis, aliquas problematicè enodabo quæstiones. Quæsierim itaque, num citatio facta in festo sinè neces sitate non solùm sit illicita, verum etiam inualida?

1672 Inualida non est. Quia ad iudicialem non spectat strepitum: citatur enim pars, vt strepitus iudicialis post hanc neces sariam diligentiam factam inchoetur. Sic Cynus *apud Panormit. cap. vltim. de feriis, num. 19.*

1673 Est prorsus inualida. Quia pertinet intrinsecè ad iudicialem strepitum, qui totus prohibitus, & irritus est, *cap. vltim. de feriis.* vbi expressè habetur quod nec proces sus, nec sententia die festo habita teneat. Ita Bartol. Panormit & alij Canonistæ *ad illud caput.* Suar. *to. 1. de Relig. l. 2. c. 30. num. 4.* Azor. *p. 2. l. 1. cap. 27. q. 15.* Fagund. *de præc. Eccl. cap. 13. num. 1. & 11.* Palao *tom. 2. tr 9. d. 2. punct 7. num. 1.* Trull. *l. 3. Decal. cap. 1. dub. 9. num. 11.* Filliuc. *tract. 27. c. 10. num. 191.* & alij.

1674 Prima pars iudicij est citatio, quæ comprehendit & mandatum Iudicis de citando reo, & ipsius mandati executionem, que nomine citationis signatur. Quælibet harum partium, si in die festo geratur, illicita est & nulla, *c. conquestus de feriis.* vbi omnis iudicialis strepitus præcipitur conquiescere: sed quælibet ex his partibus pertinet ad iudicialem strepitum. Itẽ ibi annullatur proces sus habitus: sed proces sus neces sario constat ex mandato Iudicis de citãdo, & executione talis mandati: Ergo omnia hæc in die festo gesta annullantur. Ratio est, quia præceptum Iudicis de citando reum, est actus iurisdictionis contentiosę ex causæ cognitione procedens: non enim Iudex hoc mandatum dare potest, quin prius examinet, an iustè, an malitiosè actor procedat: sed ex præfatis textibus constat, omnem strepitum iudicialem diebus his ces sare debere. Ergo debet ces sare hoc citationis mandatum, quod est iudicij initum. At si mandatum Iudicis in die profesto datum sit, & executio illius in

die festo fiat: talis executio nulla erit; quia illius executio est propria citatio, & licèt fiat per ministrum, fit tamen Iudicis nomine, & secum imbibit Iudicis mandatum, & iurisdictionis exercitum, & ad strepitum iudicialem omninò pertinet. Adnotant tamen Suarius, Fagundez, & Palaus *eitati,* facta hac intimatione die festo mandati expediti in die profesto, non expirare huiusmodi mandatum, sed pos se alio die profesto intimari, ac si primo intimatum non es set. Quia ex illa applicatione mandati nulla non annullatur mandatum legitimè datum.

PROBL. LVI.

Citatio facta pro die festo nulla prorsus pro as signato die: obligat, & non obligat partem, ad comparendum die proxima sequenti ad diem festum.

1675 CErtum est, citationem factam in die profesto pro die festo, illicitam es se & inualidam, **[219]** Quia pars non potest vocari ad respondendum in die festo, vt constat *ex c. vlt. de feriis.* Sanch. *tom. 2. Consil. l. 5. cap. 2. dup. 27. n. 8.* & omnes. Quæsierim verò, num saltem citatio illa facta die profesto, obligat partem, ad comparendum die proximo sequenti ad diem festum?

1676 Obligat quidem. Quia in huiusmodi citatione duo continentur: vnum, vt pars compareat: alterum, tali die. At potest impleri primum vt pote iustum: ergo ad illud pars tenetur: Ergo obligatur saltem ad comparendum die proximo sequenti ad festum. Sic Innoc. Anton. & alij citati à Suario *tom. 1. de Relig. l. 2. cap. 30. num. 3.*

1677 Non obligatur. Quia decretum comparendi in die festo fuit irritum & nullum: Ergo nullam potest obligationem inducere Ita Abbas *ad cap. vlt. de feriis,* citans Calderin. Cynum, & alios. Suarius *vbi s.* Azor. *tom. 2. l. 1. cap. 27. q. 16.* Fagund. *de prac. Eccl. l. 1. cap. 13.* Trull. *l. 3. Decal. cap. 1. dub. 9. num. 11.* Leand. *de præc. Eccl. tr. 1. d. 5. q. 18.* as serens hanc sententiam longe es se probabiliorem.

1678 Ast ego, Leandri venia, crediderim nihil probabilitatis continere. Quia non potest citari pars sinè Iudicis (mediante ministro) citatione. At illa citatio omnino fuit irrita: Eego pars citata non est. Quomodo ergo obligabitur die proxima ad diem festum comparere nisi rursum legitime citetur. Igitur secundam sententiam vnice probabilem es se existimo nixus ratione: esto ab aliis ex authoritate Innocentij & aliorum primam probabilem es se iudicarint.

PROBL. LVII.

Si Iudex imperet, vt intrà duodecim dies (verbi gratia) pars compareat & dies duodecimus signatus est festus: tenet, & non tenet mandatum.

1679 NOn tenet. Quia tunc Index virtualiter obligat, vt pars die festo compareat: siquidem non tenetur intrà duodecim dies comparere, dies autem duodecimus est festiuus: Ergo

obligans vt intra duodecim dies pars compareat, eum obligat, die festo comparere. Quod tamen comparitionem in diem sequentem debeat ille differre verba præcepti non indicant, imò potius tali dilationi aduersantur. Sic aliqui Doctores, quos refert Maranta *p. 6. de ordi. iudiciar. tit. rectè concipitur citatio, n. 119.*

1680 Tenet mandatum. Quia est de apparitione tempore licito. Præcipit enim Index, ne comparitionem vltra duocecim dies pars proroget: cum autem ille comparere pos sit quin diebus festis compareat, comparendo scilicet tempore habili. Ergo mandatum prorsus est iustum. Ita Maranta *citant.* Suar. *de Relig. tom. 1. lib. 2. cap, 30. numer. 3.* Palaus *tom. 2. tract. 9. d. 2. punct. 7. numer. 3.* Fagund. *de præc. Eccl. lib. 1. cap. 13. num. 3. 7.* & alij.

1681 Intra duodecim illorum dierum circulum plures sunt dies non festi, in quibus potest pars? comparere, si quidem Iudex non cogit, vt die duodecima appareat: hoc enim mandatum & citatio inualida redderetur, sed vt intra duodecim dies teneatur comparere. Vnde secundam sententiam longe probabiliorem (imo, mihi certam) es se iudicarim.

PROBL. LVIII.

Cum Iudex imperat, vt intrà duodecim dies pars compareat, & duodecima dies est festiua: tenetur, & non teneturpars, preuentre apparitionem antè diem duodectmum, Potest & non potest in diem sequentem ad duodecimum differre.

1682 NOn tenetur præuenire apparitionem antè diem duodecimum, sed potest eam in diem sequentem ad festum differre. Quia sic videtur es se vsus, & stylus Iudicum. Sic Suar. *tom. 1. de Relig. lib. 2. cap. 30. num. 3.* Fagund. *de præc. Eccl. lib. 1. cap. 13. num. 7.*

1683 Præuenire tenetur diem duodecimum, nec potest in diem sequentem differre apparitionem. Quià mandatum non arctatur pro aliquo determinato die ex illis duodecim: solùm enim obligat, ne vltra differatur. Ita Bartol. *ad cap. Cum delicti, de dolo, & contuma.* Bonac. *tom. 2. d. 5. quæst. vni. punct. 2. num. 17.* Palao *tom. 2. tract. 9. d. 2. punct. 7. num. 3.*

1684 Hoc probabilius es se putarim. Quia de consuetudine mihi non constar, in rigore autem iuris, si verba pensentur: constare videtur, debere partem diem duodecimum præuenire. Nam si obligat mandatum Iudicis, vt appartio vltra as signatum diem non differatur, & id geri pos sit, si vno ex habilibus diebus illis appareat, quo iure quibit apparitionem vltra terminum as signatum protrahere? Quid si Iudex dicat, vt pars appareat duodecimo die: qui est festus: Credendum est, nolle apparitionem ad illum diem determinare, sed velle, ne vltra illum differatur: & tunc validum citatio & mandatum erit. Nam si ad illum diem mandatum determinaretur, certum est nullum fore. In casu autem dubij prima est intentio præsumenda, quia fauorabilior, & quia semper præsunptio gerenda est pro actus valore sic Palao *vbi s.* Si autem perquiras, an reus citari pos sit existens in loco, vbi dies festus celebratur, tametsi loco, quo Iudex adest, non celebretur? respondeo, non pos se. Quia intimatio mandati à Iudice lati fit in loco vbi est dies festiuus: Ergo fit illicitè & nulliter. Item quia hæc intimatio non

est metienda iuxtà regulas loci, vbi pars citata residet. Quod secas dixerim de mandato, & sententia, quæ quia à Iudice fiunt, locum Iudicis spectant, & iuxtà illius regulas merienda sunt. Verum citatio rei, & intimatio ei facta de Iudicis mandato, semper metienda est ex concitionibus loci, vbi reus existit; quia ibi formaliter fit. Bonac. *d. 5. quæst. vni. pun. 2. numer. 20.*

[220] PROBL. LIX.

Testium, examinatio, (si iuramentum non adsit:) licita ac valida est: & non est in die festo.

1685 SEcundus acuts iudicij, qui prohibetur fieri in die festo, est examinatio testium, sub qua examinatione duæ actiones includuntur. Prima est iuramenti interpositio, de qua nemini est dubium, neque licitam es se, neque validam in die festo, cum ad strepitum iudidicialẽ pertineat, & sit vnum ex expressè prohibitis *in c. 1. de feriis:* ibi: *Nec Sacramenta præstentur.* Secunda actio est examinatio testium, seu eorum depositio. De hac quæsierim, num licita ac valida sit in die festo?

1686 Licita, & valida est. Quia minimè prohibetur fieri in festo, si iuramentum in die profesto susceptum sit. Azor. *to. 2. libr. 1. c. 27. quæst. 14.* cum Glos sa, Speculat. Ioan. Andrea. & aliis. Maranta *de ordi iudic. pun. 6. tit. Auctorum editio, num. 40.* Abbas autem *ad. cap. 1. de feriis,* tametsi existimet depositionem testium illicite die festo fieri, quia distrahit à diuinis: at si fiat, validam es se. Quia talis depositio retrotrahitur ad diem non feriatum, in qua delatum est iuramentum: est enim depositio iuramento acces soria. Et quia non est actus iudicialis, vt à iuramento distinguitur, & ita fieri solet per merum executorem, neq; persona Iudicis neces sum est ibi intercedat.

1687 Illicita, & inualida est. Quia per hanc depositionem firmatur proces sus, & bis continuatur: At in *cap. Conquestus. de feriis.* mandatur, litem omnino quiescere, & proces sum habitum non tenere: Ergò talis depositio omminò est illicita, & nulla. Ita Suar. *to. 1. de Relig. l. 2. cap. 30. num. 16.* Fagund. *de præc. Eccl. l. 1. cap. 13. num. 16.* Palao *tom. 2. tract. 9. d. 2. pun. 7. n. 6.* Bonac. *tom. 2. d. 5. qu. vni. pun. 2. n. 21.*

1688 Probabilius hoc mihi. Quia testes non examinantur, nisi renouato iuramento, quod in die festo minime licet. Præterea vel testes cogi pos sunt die festo ad respondendum, vel non: si cogi non pos sunt, ideò est, quia eorum depositio actus est iudicialis, qui in die festo est prohibitus; si cogi pos sunt, eorum depositio non erit iudicialis actus. At negari non potest, tetestium depositionem actum es se iudicialem, cum à Iudice fiat, & omninò neces saria sit ad causæ decisionem. Vnde Tabellio scribens die festo dicta testium & fidem illorum faciens, grauiter delinquit. Quia aduersatur directæ prohibitioni: & quia gerit actum nullum. Proculdubio enim scriptura illa pertinet ad proces sus substantiam, qui in die festo factus irritatur, & annullatur.

PROBL. LX.

Iuramentum extraiudiciale est, & non est in die festo prohibitum.

1689 CErtum est, interpositionem iuramenti nec licitam, nec validam in die festo es se nisi in certis casibus, de quibus inferius. Quia sic habetur *cap. 1. de feriis* & omnes docent. Quæsierim verò, num etiam sit prohibitum iuramentum extraiudiciale in die festo fieri?

1690 Prohibitum est. Quia textus ille absolutè de iuramento loquitur, quod vocabulum omneiuramentum includit. Si autem iuramentum extraiudiciale licitum es se vellet, proculdubio exprimeret. Sic Abbas *ad cap. de feriis, n. 8. & cap. vltim. num. 17.*

1691 Prohibitum non est. Quia in præfatis Casibus solum prohibetur iuramentum iudiciale, non verò extraiudiciale; alias enim omne iuramentum alioquin licitum ex obiecto, ex fine, & ex aliis circumstãtiis, ex eo solum, quod in festo fieret, es set speciale peccatum: quod videtur absurdum, & contra omnem vsum, ac sensũ Ecclesiæ. Ita Caiet. *2. 2. q. 122. a. 4.* Bonac. *tom. 2. d. 5. quæst. vni. punct. 2. num. 10.* Sanch. *tom. 2. Consil. lib. 5. cap. 2. dub. 30. num. 1.* & alij penès ipsum.

1692 Ego autem existimo, nec omnia iuramenta quomodocumque extra iudicium facta es se iure prohibita, vt probat apprimè Caietani ratio: neque sola iuramenta iudicialia solemnia, seu quæ in iudicio præstantur interdici: nam præter hæc prohibentur etiam iuramenta quibus pacta, aut contractus, qui inter homines fieri as solent, firmantur, & præsertim illa, quæ fieri in festo prohibentur nomine *Mercatus.* Quia hæc iuramenta etiam intelliguntur prohibita in præfatis iuribus. Reliqua autem iuramenta minimè prohibentur. Palao *tom. 2. tract. 9. d. 2. punct. 8. num. 7.* Filliuc. *tr. 27. num. 201. & 202.* Diana *pun. 1. tract. 1. resol. 34.* & Leand. *de præc. Eccl. d.q. 28.* eiusdem sunt mentis.

PROBL. LXI.

Iuramentum pro causa spirituali est, & non est in die festo licitum, & validum.

1693 LIcitum, & validum est in causis spiritualibus vt sunt matrimoniales. Quia de solis causis temporalibus intelligitur prohibitio iuramenti præscripta *in cap. 1. de feriis.* Sic Caiet. *2. 2. quæst. 122. art. 4.* Sanchez *to. 2. Consil. l. 5. cap. 2. dub. 30. num. 2.* citans D. Thomam, & Sotum. Inclinare videtur Trull. *citatus.*

1694 Nec licitum, nec validum est. Quia prohibitio iuramenti indicta *c. 1. de feriis* est generalis, & ad omnia iudicia, ac causas forenses extenditur: Tam ergo temporales, quam spirituales complectitur, cum etiam hæ forenses sint. Ita Suar. *to. 1. de Relig. l. 2. cap. 30. num. 8.* Trull. *l. 3. Decal. cap. 1. dub. 9. num. 14.* licèt contrarium videatur as serere *num. 6.* Fagund. *de præc. Eccl. lib. 1. cap. 13. numer. 18. 29. & 30.* Bonac. *tom. 2. d. 5. quæst. vni. punct. 2. num. 21.* Palaus *tom. 2. tract. 9. d. 2. punct. 7. n. 7. & 9.*

1695 Recolo verba *cap. 1. de feriis.* ibi: *Nec placitum fiat, nec aliquis ad mortem, vel pœnam iudicetur, nec Sacramenta* (id est iuramenta) *præstentur.* Vbi videtur præscribi iuramenta solum præstari non pos se in causis temporalibus mortis, & pœnæ. Verum si ita es set, ex ponendum, caput, sequeretur solum iuramenta, ac actus iudi- **[221]**ciales prohiberi in causis criminalibus mortis, ac pœnæ, non autem in aliis temporalibus: quod minime dicendum, nec Caietanus ausus est affirmare. Præterea illa verba, *Nec placitum fiat,* satis ostendunt, intentionem Pontificis fuis se omnes causas forenses tam temporales, quam spirituales comprehendere; *placitum* enim in iure Canonico iudicium significat & temporale & spirituale. Vnde existimo longe probabilius, prohibitionem in eo *cap. 1. de feriis* factam generalem es se ad omnia iudica, & causas forenses spirituales, ac temporales: & exceptionem, quæ allegatur à Sanchez D. Thomæ, *Nisi fortè in magna neces sitate,* tam procedere in causis spiritualibus, quam temporalibus, in quibus, si hæc neces sitas occurrat, licitum erit ipsum iudicium, & iuramentum in festo. Quia id statim excipitur in eodem capite, Nisi pro pace, aut alia neces sitate. De quo inferius.

PROBL. LXII.

Sententia criminalis lata in die non festo, potest, & non potest in die festo executioni dari.

1696 POtest quidem. Quia *cap. vlt. de feriis,* solum prohibentur in festo fieri iudicialis strepitus, & actus forenses: Sed executio sententiæ est actus extra iudicialis: Ergo in festo non est prohibita. Sic Abbas *ad illud cap. & ad cap. vlt. de iud. num. 22.* Tabie. *v. Feriæ. num. 2.*

1697 Minimè potest. Quia executio sententiæ sub strepitu contentiosi iudicij continetur, vt apertè significatur in *l. vt in die C. de feriis;* nam strepitus iudicialis (vt dicitur *cap. vlt. de feriis*) est ile, in quo iurgia, & quæstiones, ac perturbationes excitantur: In executione autem sententiæ maior solet es se perturbatio, & maiores quæstiones, iurgiáque excitari, vt experientia docet, quam in sententiæ probatione: & tamen probatio prohibetur, & irritatur: Ergo & executio. Ita Felin. *ad cap. vlt. de iudic. num. 13.* Suar. *tom. 1. de Relig. l. 2. cap. 30. n. 11.* Fagund. *de præc. Eccl. l. 1. cap. 13. num. 23.* Bonac. *tom. 2. d. 5. quæst. vni. punct. 2. n. 22.* Trull. *l. 3. Decal. cap. 1. dub. 9. num. 17.* Qui limitant, nisi sententiæ vrgeret executio.

1698 Hæc sententia mihi probabilior videtur. Nam re vera nullibi, vti experientia compertum est, fit maior strepitus, quàm in sententiæ executione. Nec dici potest ille actus extraiudicialis, cum sit vltima iudicij executio, & ad illud pertineat, imò sit præcipuus actus finis, ad quem totum iudicium ordinatur.

PROBL. LXIII.

Sententia excommunicationis, suspensionis, & Interdicti valida est, & non est valida lata in diebus festis.

1699 ILlicita, & inualida est. Quia *l. vlt. de c feriis,* mandatur, vt omnes vox Iudicis his diebus

sileat: Sed non silet, cum huiusmodi sententiam profert, sed potius amare loquitur: Ergò id nec licitè nec valide gerere potest. Sic Anton. Butrio *in c. vlt. de feriis.* & alij.

1700 Licita est & valida. Quia sententia hæc non est talis conditionis, quæ causæ cognitionem requirat, sed est præceptum aut lex has pœnas imponens. Qui enim excommunicat, suppendit, aut interdicit, non indicat delicta, sed delinquentem à delicto intendit remouere. Ità Bonac. *tom. 2. d. 5. q. vni. pun. 2. n. 12.* Palao *tom. 2. tr. 9. d. 2. pun. 7. n. 11.* Fagund. *de præc. Eccl. l. 1. c. 13. n. 22.* Caiet. *2. 2. q. 122. a. 4.* Maranta *p. 6. de ordin. iudic. tit. Actorum editio, n. 47.* Suar. *tom. 1. de Relig. l. 2. c. 30. num. 9.*

1701 Hoc mordicus teneo. Quia censuræ hæ non sunt pœnæ punitiuæ, sed medicinales, & in animæ bonum ordinatæ: Ergò non prohibentur. Neque iudicio textum *in l. vlt.* nobis es se contrarium: Si quidem ibi mandatur, vt omnis vox Iudicis sileat, quæ strepitum iudicialem expostulet, & quæ propriè sit vox Iudicis iudicantis, non superioris medicamen adhibentis.

PROBL. LXIV.

Appellatio est, & non est licita, aut valida in die festo.

1702 NEc licita nec valida est. Quia appellatio iudicialis est pars proces sus: Sed proces sus habitus die festo illicitus & inualidus est: Ergò nec appellatio licita, aut valida erit. Et quia pertinet ad strepitum iudicij, cum suspendat iurisdictionem in iudice à quo, & firmet in Iudice ad quem. Et quia prosequi appellationem in die festo illicitum est ex *l. 1. C. de feriis.* Ergò à fortiori illam statuere. Sic Suar. *tom. 1. de Relig. l. 2. cap. 30. num. 13.* Reginald *l. 19. num. 43.* Qui quidem licet ad dubitando in contrarium inclinare videantur, non autem audent consulere; nam rationum efficacia ita eos afficit, vt absolutè dici pos sim huic sententiæ adhærescere.

1703 Licita est, & valida. Quia appellatio non est actus iudicialis, non enim est iurisdictionis exercitium, cum nullo modo à Iudice proueniat, sed à parte. Et quia esto actus sit iudicialis, est actus propriam personam defendens: sed defensio propria iure naturæ quolibet die conceditur: Ergo & appellatio. Et quia *in l. 1. C. de feriis* conceditur tam in feriis repentinis, quàm in solemnibus appellatio; quæ lex, sicut & aliæ, quæ de hac ratione loquunt ur à Iure Canonico est approbata. Ità Glos s. *ad cap. vlt. de feriis.* vbi Abbas *n. 12.* Felin. *col. 5.* Caiet. *2. 2. q. 122. a. 4.* Fagund. *de præc. Eccl. l. 1. c. 13. n. 24.* Palao *tom. 2. tr. 9. d. 2. punct. 7. num. 14.* Bonac. *tom. 2. d. 5. quæst. vni. pun. 2. num. 13.* & alij.

1704 Si rationi es set hærendum, fateor, probabilius mihi videri, appellationem in die festo interponi non pos se. At qui communis sententia contrarium affirmant, ei hærendum adiudicaui. Quia ex annullatione & prohibitione proces. non omnes illius partes annullari, ac prohiberi putarim, (vt rationes primæ sententię informem) sed eam solùm partem, quæ Iudicis imbibit Authoritatem. Nec appellatio pertinet ad streptitum iudicialem, & quia sine strepitu fit, & **[222]** quia est propria defensio. Concedo quidem prosecutionem appellationis fieri non pos se, quia hæc sine iudiciali strepitu geri nequit: secus verò appellationem.

PROBL. LXV.

Iudex licitè potest, & non potest actus iurisdictionis voluntariæ exercere.

1705 LIcet sint validi actus voluntariæ iurisdictionis, non autem sunt liciti, si absque speciali neces sitate fiant. Quia videtur lædi festi immunitas, cum vel iurisdictionis voluntariæ actiones iudiciale suboleant apparatum. Sic Abbas *ad c. vlt. de feriis.* Sanch. *to. 2. Consil. c. 1. dub. 27. n. 2.* citans Syluestrum, & Angelum.

1706 Nonsolum validè, sed & licitè potest Iudex in die festo actus voluntariæ iurisdictionis exercere: v. gr. dispensare, indulgentias, ac priuilegia concedere, prouidere Beneficia, adoptare, libertatem seruis concedere, tutores pupillorum constituere, testamenta conficere, & c Quia vt constat *ex c. vlt. de feriis* solum prohibentur in festis iudiciales strepitus, & quæ ad illos spectant: At ea, quæ sunt iurisdictionis voluntatiæ, non fiunt cum iudiciali strepitu, vt constat: Ergo pos sunt licitè exerceri. Ità Suar. *to. 1. de Relig. l. 2. c. 30. num. 9.* citans Hostiẽsem, Ioan. Andream, Speculator, Syluest. & Maranta, quos refert, ac sequitur Fagund. *de præc. Eccl. c. 13. n. 14.* Villalob. *to. 2. tr. 32. diffic. 3. n. 4.* Azor. *to. 2. l. 1. c. 27. q. 12.* Trull. *l. 3. Decal. cap. 1. dub. 9. n. 3. & 4.* Bonac. *to 2. d. 5. q. vni. pun. 2. n. 12.* Leand. *de præcep. Eccl. tr. 1. d. 5. q. 8.* & alij.

1707 Hoc fere certum es se existimo non solum propter tot Doctorum authoritatem, sed quia *in l. Actus, C. de feriis,* apertè concedit in festis, emancipare, manumittere, & alia, quæ causæ cognitionem non requirunt.

PROBL. LXVI.

Confes sio rei cuiuscumque potest, & non potest validè, ac licitè in die festo recipi.

1708 POtest equidem. Quia conses sio rei supponit iudicialem strepitum præces sis se, sed ipsius receptio sine strepitu illo iudiciali recipitur. Sic Bald. & Innocent, quos citat, & sequitur Maranta *p. 6. ordi. iudic. tit. Actorum editio, n. 44.*

1709 Nec licitè nec validè recipi potest. Quia expres se *in c. 1. de feriis* cauetur, ibi: In festis nec placitum fiat, nec ad mortem, vel ad pœnam iudicetur, nec Sacramenta (id est iuramenta) præstentur. Ergo nec valida, nec licita est in festo huiusmodi confes sio, pertinet enim directe *ad placitum,* quod prohibitum est, & inualidum: confes sio enim rei est proces sus continuatio, & ad sententiam proxima ac neces saria dispositio. Ità Fagund. *de præcept. Eccles. l. 1. cap. 13. numer. 28.*

1710 Longè probabilius existimo confes sionis rei receptionem illicitam, & inualidam es se, nisi in causis Fidei, & nisi statim puniendi reum vrgeat neces sitas. In causis inquam Fidei domini Inquisitores pos sunt validè & licitè non solum rei confes sionem recipere, sed & sententiam contra hæreticos die festo ferre. Quia præterquam quod id vsus comprobat, hæc sententia, aut iudicium pertinet ad Religionem, & pietatem, qua interueniente, potest

in die festo id munus exerceri. Præterea quia causæ Fidei hoc & aliis priuilegiis fruuntur. Demum quia huiusmodi iudicium in diebus festis geri as solet, vt maior fiat populi concursus, quod neces sarium admodum iudicatur, ad maiorem instructionem morum, illiúsque iudicij augusti terrorem.

PROBL. LXVII.

Actus extraiudiciales sunt, & non sunt in die festo prohibiti.

1711 PRohibiti sunt. Quia Notariis prohibitum est in die festo scribere actus iudiciales, & eos dare transcribendos aliis: sed huiusmodi transcriptio saltem non est actus iudicialis, sed extraiudicialis: Ergò non potest actus extraiudicialis in festo die geri. Sic Tolet. *libr. 4. cap. 24. num. 10.* Eius verba perpende: *Non licet Notariis scribere, nec ipsis transcribere, scriptoribus. In quo maximè apparet Notariorum peccatum, qui seruant pro festis implere chartas, quas reliquis diebus in breui notarunt.* Quis autem abneget, hunc actum es se extraiudicialem?

1712 Non sunt prohibiti. Quia in iure solùm prohibetur iudicialis strepitus, & proces sus formatio vsque ad sententiam: At actus extraiudicialis fit sine iudiciali strepitu: Ergò non est prohibitus. Ita Suar. *tom. 1. de Relig. libro 2. capite 30. numero 11.* citans Abbatem, Ioan. Andream, Hostiensem, Speculatorem. Bonacin. *tom. 2. d. 5. quæst. vni. puncto 2. numero 12.* Trull. *libro 3. Decalog. cap. 1. dub. 9. num. 4.* Sayr. *in Claui, libr. 7. cap. 2. num. 15.*

1713 Communis quidem, ac certa sententia est, actus extraiudiciales non es se in die festo prohibitos, præcisa alia circumstantia, nam sine iudiciali geruntur strepitu. Vndè à mortali excusari pos se, Toleti venia, reor Notarios, & Officiales Curiæ qui domi priuatim transcribunt: nam hi actus non dicuntur geri cum strepitu iudicij.

[223] PROBL. LXVIII.

Aduocato, ac Procuratori licitum est, & non est die festo Iudicem verbo aut scripto super litem informare, si id fiat ob lucrum.

1714 NOn licet, si id principaliter ob lucrum geratur: secus si ob pietatem. Quia præter quam quod actus iudicialis videtur es se, etiam subolet seruitutem. Sic Syluest. *v. Dominica, q. 5. dicto 3.* Margari. Confes. *præc. 3. fol. 72.*

1715 Licet planè, quamvis id geratur ob pretium. Quia actus hic nec iudicialis, nec seruilis est: Ergò nullo est iure prohibitus. Antecedens patet: neque enim est actus iudicialis, cum nullo iudiciali strepitu fiat: nec seruilis, cum scribere etiam ob lucrum in die festo actus seruilis non sit, vt superiùs probauimus: Ergò id nullo ex capite erit prohibitum. Ita Filliuc *tr. 27. n. 200.* Trull. *l. 3. Decal. c. 1. dub. 9. n. 4.* Sanch. *to. 2. Consil. l. 5. c. 2. dub. 28.* citans

Toletum, & Ludou. Lopez. Nauar. *sum. c. 13. n. 12.* Caiet. *2. 2. q. 122. a. 4.* Fagund. *de præc. Eccl. l. 1. c. 13. n. 25.*

1716 Hoc omninò licitum es se reor. Quià pro lucro fieri nihil seruitutis adiicit actui, qui ex se seruilis non est. Adde, id ex vsu constare. Nam vt Caietanus annotat in Romana Curia Iudices as solent semper Dominicis, ac festis aliis informari diebus, quando causa est in Rota proponenda. Ad cuius exemplum id potest, & id solet vbíque fidelium rribunalius exerceri.

PROBL. LXIX.

Quodlibet lethale peccatum lethale est, & non est specialiter in die festo prohibitum.

1717 QVodlibet lethale crimen ita specialiter est prohibitum in die festo, vt illud perpetrans, neces sariò teneatur circumstantiam diei festi in Confes sione explicare. Quia peccatum contrariatur obseruantiæ festi, quatenus impedit hominis applicationem ad diuina; magis enim impeditu homo à rebus diuinis per peccatum, quam per opus seruile. Et quia *c. Consideret, de pœnit. dist. 5.* dicitur, circumstantiam temporis in Confes sione explicandam, si commis sum fuit peccatum tempore orationi constituto, aut in festiuitate Sanctorum, aut in ieiunij tempore, Clariùs *c. 1. de feriis,* dicitur *Omnes dies Dominicos à vespera in vesperam cum omni veneratione decernimus obseruari, & ab omni illicito opere abstinere.* Neque deest pro hac sententia ratio: Quia festum institutum est, ad colendum Deum: cuius cultui peccatum maxime contrariatur. Certè negari non potest, specialem repugnantiam cum ratione habere, vt tempus destinatum ad Deum laudandum in peccatis insumam: At quod rationi repugnat, peccatum est: Ergo speciale crimen est, quod die festo committitur. Sic Medina *de orat. q. 10. & 19.* Corduba *qq. l. 1. q. 6.* referens plures Doctores. Et videtur es se aperta D. Tho. sententia, *2. 2. quæst. 122. art. 4. ad 3.*

1718 Nullum peccatum est specialiter in die festo prohibitum hoc præcepto, nec neces sario in Confes sione manifestandum ex festi circumstantia. Quia materia huius præcepti, vel quod in hoc præcepto imperatur est ces satio ab opere seruili: sed peccatum ex se non est opus seruile: nam de se non est opus mechanicum, & manuale: aliàs peccatum internum dici pos set seruile opus, quod autem peccator per crimen seruus diaboli efficitur, de quo *2. Petri 2.* illa est seruitus metaphorica. Ità Nauar. *ad c. consideret, de pœnit. dist. 5. n. 22.* Couar. *ad c. Alma mater, 1. p. §. 2. n. 3. & l. 4. variar. c. 19.* Gutier. *l. 1. qq. Canon. c. 31. n. 9.* Suar. *to. 1. de Relig. l. 2. c. 18. n. 3.* Azor. *p. 2. l. 1. cap. 28. q. 10.* Palao *tom. 2. tr. 9. d. 2. pun. 9. n. 2.* Bonac. *to. 2. d. 5. q. vni. pun. 2. in princ.* & alij communiter.

1719 Sententia hæc hisce temporibus communior est amplectenda. Quia cultus, qui hoc præcepto indicitur est sola Mis sæ auditio, & ab opere seruili ces satio: sed per quodlibet peccarum non impeditur Mis sæ auditio, neque abopere seruili ces satio: Ergò quodlibet peccatum non est cultui diuino mandato contrarium Ergo cum hoc præcepto non pugnat. Fateor contrarium es se peccatum fiui huius præcepti, qui est Deo vacere, & totum illum diem in ipsius honorem transigere, cui fini quælibet actio peccaminosa opponitur. At cum finis præcepti sub præceptum non cadat, (vt est recepta omnium sententia, es sicitur quidem,

peccatum non cadere sub hoc præcepto obseruandi festa: quia non cadit sub auditione Mis sæ, nec sub ces satione ab opere seruili.

PROBL. LXX.

Delinquens in die festo perpetrat, & non perpetrat culpam venialem contra Religionem.

1720 PErpetrat quidem saltem venialem culpam. Quià dies festus sanctificatus est, & consecratus ob Ecclesia in diuinum cultum: Ergo quodammodo polluitur, & violatur peccaminosa actione: sicut aliis peccatis patratis in Templo, Templum Dei violatur. Sic Caiet. *sum. v. Dies festus.* Armil. *ibi, num. 23.* Suar. *to. 1. de Relig. lib. 2. cap. 18. num. 16.*

1721 Nullam culpam contra Religionem committit. Quia non potest es se contra Religionem peccatum, nisi ex ipsamet Religione prohibeatur: At ex Religione seruandi festa non prohibetur peccatum, quatenus peccatum est, sed solum opus seruile: Ergo peccatum quatenus tale non est contra festi Religionem. Certè si contra Religionem peccaret, qui die festo furtum committeret, pos set tanta es se furti grauitas, vt merito peccatum mortale contra Religionem fieret. Ità Palaus *tom. 2. tract. 9. d. 2. punct. 9. num. 3.*

1722 Ei lubens ad hæreo iudicans hunc communiter es se Doctorum sensum Existimo tamen intra enadem speciem grauius delinquere, qui die festo, quam qui in profesto peccat. Quia hæc grauitas ex multis captitibus consurgit tum ex qualitate personæ, tum ex cognitione beneficiorum, tum ex circumstantia loci, tum temporis, &c.

[224] CAPVT IX.

Circa causas à præcepto Obseruationis Festorum excusantes.

PROBL. LXXI.

A mortali excusatur, & non excusatur, qui tertiam partem diei festi seu per octo horarum spatium seruiliter laborat.

1723 SVperivs de paruitate materiæ, quæ inter causas excusantes ab huius præcepti obseruatione in primis apponitur, me minime dis seruis se. At quia huius materiæ leuitas graues as solet licentias haud tolerandas ingerere operæ prætium duxi quæ pres sius dixi vberius enodare. Et primo quæsierim, nùm à mortali excusetur, qui per diei festi tertiam partem, seu per octo horarum spatium seruili operi incumbit?Excusatur quidem. Quià tertia

pars diei non est pars notabilis respectu diei totius. Sic nonnulli Canonistæ, quos pres so nomine refert Fagund. *de præc. Eccl. lib. 1. cap. 14. num. 2.*

1724 Minimè excusatur. Quia octo horarum spatium es se admodum notabile constat à simili. Qui in festo tertiam Mis sæ partem omittit mortaliter peccat in omnium sententia. Qui tertiam partem Officij diuini non recitat, lethaliter delinquit ex omnium consensu: eo quod partem notabilem omittit: Ergo similiter reus erit lethalis culpæ, qui tertiam diei partem seruili operi dederit operam. Ità Fagund. *citatus.* Pasqualig. *decis. 300. num. 8.* Suar. *tom. 1. de Relig. libr. 2. cap. 31. numer. 2.* & omnes Doctores.

1725 Profecto primam sententiam adstruentes nulla probabili ratione nituntur: vndè omninò reiiciendam censeo. Nam ex ea sequeretur, pos se quem hieme per totum integrum diem absque peccato graui seruili operi incumbere computatis horis à manè vsque ad vesperam: Quisnam hoc non iracundia pia affectus repellat absurdum?

PROBL. LXXII.

Excusatur, & non excusatur à mortali, qui tertiam partem diei festi insumit in seruili opere: sumptam duntaxat de eo tempore, quod regulariter seruili in opere as solent artifices insumere.

1726 EXcusatur. Quia illa censenda est parua materia, quæ insumpta in opere seruili, non tollit, quin dies censeatur moraliter sanctificatus, quoad ces sationem ab opere seruili
Sed si tertia pars horarum, quæ plerúmque in operè seruili impeduntur, quis in labore absumat, adhuc censetur dies moraliter sanctificatus consecratus Deo, cum fiat ces satio è seruili opere per plurium horarum spatium Ergò censenda est tertia hæc pars parua respectu totius diei, & qui eam inseruili labore absumpserit, à peccato mortali excusabitur. Sic Pasqualig. *decis. 300. à num. 6.*

1727 Non excusatur. Quia si aliquid valet argumentũ non solum eo probat Pasqualigus suam sententiam, sed etiam illam Canonistarum, quam *Probl. 71.* reieci; as serentium, mortale non es se in die festo tertiam eius partem in labore seruili consumere: nam etiam fieret ces satio ab opere seruili per duas diei partes, & moraliter pos set dici diem festum es se sanctificatum: At hoc non audet Doctor ille concedere: Ergò nec suam sententiam potest adstruere. Ita communiter omnes Doctores. Legendus Leand. *de præc. Eccl. tract. 1. d. 6. q. 4.*

1728 Etiam existimo sententiam primam es se repellendam, vt quæ nimium violatorum diei festi laxat habenas. Nam ex ea sequeretur pos se quoscumque artifices per sex horas ad minus in die festo laborare. Ex viginti quatuor diei horis ad prandium & somnum sex regulariter aptantur, decem & octo labori impenduntur, quarum tertia pars sex horæ erunt. An non id cordato cuíque absurdum videbitur?

PROBL. LXXIII.

Excusatur, & non excusatur à mortali, qui in die festo trium horarum spatium operi dat seruili.

1729 LEthali is excusatur à criminine. Quia spatium trium horarum parua est materia cum sit octaua diei pars. Sic Marchant. *Pastor. qq. cap. 3. quæst. 2.* & à fortiori Pasqualig. *decis. 300. à num. 6.*

1730 Minimè excusatur. Quia trium horarum spatium notabilis est materia adhuc totius diei respectu. Ita Doctores communiter. Palaus *tom. 2. tr. 9. d. 2. punct. 3. num. 4.* Fagund. *de præc. Eccl. l. 1. cap. 14. num. 2.* Suar. *tom. 1. de Relig. cap. 31. num. 2.*

1731 Nullatenus Marchantij sententiam admittam Quia non refert octauam es se diei partem, vt probetur paruam es se: quia adhuc est notabilis, sicut est octaua pars Officij Canonici, quam in communi sententia qui omittit, mortaliter peccat.

PROBL. LXXIV.

Mortalis criminis reus est, & non est, qui duas integras horas diei festiin opere seruili consumit.

1732 REus quidem est. Quia exces sus vltra vnius horæ spatium grauis censendus contra diei festi sanctitatem. Et certè duarum horarum tempus seruili operi impensum grauem **[225]** admodum irreuerentiam constituit. Sic Bonac. *tom. 2. d. 5. quæst. vni. punct. 3. num. 2.* Villalob. *tom. 2. tract. 32. diffic. 4. num. 1.* Reginald. *l. 19. num. 53.* & alij existimantes eum, qui die festo per spatium vnius horæ integræ, aut circiter horæ laborat, à lethali non excusari. Fagund. autem *de præc. Eccl. l. 2. cap. 14. n. 2.* Suar. *tom. 1. de Relig. lib. 2. cap. 31. num. 2.* as serentes, licet laborare per horam integram non sit lethale, laborare vero excedendo horam per quadrantem, mortale proculdubio es se. Trull. *lib. 1. Decal. cap. 1. dub. 10. num. 2.* Filliuc. *tract. 27. num. 205.* Sanch. *tom. 2. Consil. lib. 5. cap. 2. dub. 31. num. 4.* & alij docentes, etsi non sit lethale, laborare minus quam duas horas, tamen lethale es se duas horas integras operi seruili impendere.

1733 Non est lethalis criminis reus, qui spatio duarum horarum die festo laborat, dummodo illas non excedat. Quia spatium hoc respectu diei totius parua quidem est quantitas, cum tantum sit duodecima pars. Ita Diana *part. 1. tract. 15. resol. 36.* Granado *2. 2. controu. 6. tract. 2. d. 2. sect. 6. num. 54.* Ioan. Henriq. *sum. cap. 7. num. 4.* Leand. *de præc. Eccl. tract. 1. d. 6. quæst. 6.* Bas sæus *v. Festum. 3. n. 4.* & alij, quos superius citaui, cum hanc materiam leui calamo euolui.

1734 His rursum adhæreo. Quia paruitas materiæ excusans à mortali non absolutè & secundum se, sed respectiuè ad totam materiam præcepti est spectanda, vt Sanch. docet *l. 1. sum. cap. 4. num. 18.* At spatium duarum horarum, licet confideratum secundum se tempus notabile videatur: non tamen videtur respectiuè, & in ordine ad totam materiam præceptã

vnius diei: Ergo qui per duas horas operam seruili ministerio exhiberet, ratione paruitatatis materiæ, lethaliter non delinqueret.

PROBL. LXXV.

A mortali excusatur, & non excusatur, qui diebus festis pluribus modico tempore laborat.

1735 CErtum est, à mortali non excusari, qui opera seruilia pluribus vicibus, sed singulis modico tempore in die festo exercet. Quia illa seruilia opera quamuis disiuncta quoad tempus in contrarietate ad præceptum continuantur, & sic aliquid notabile contra ipsum constituunt. Nam obligatio abstinendi à seruili opere, est vna, & eadem, quæ durat tota die: Vndè quodlibet seruile opus est contra ipsam, ideóque omnia communicant in eadem contrarietate, & fiunt quid notabile contra præceptum, Sanch. *l. 1. sum. capit. 4. num. 12.* Trull. *l. 3. Decal. cap. 1. dub. 10. n. 3.* Nauar. *sum. cap. 13. num. 9.* Quæsierim verò an à mortali excusetur, qui in pluribus diebus festis pro modico tempore laborant, ita vt quatuor aut quinque dierum quantitas laboris grauem constituat duarum horarum (v.g.) materiam.

1736 Non excusatur à mortali. Quia etiam in hoc casu datur continuatio materiæ sicut datur in casu, quem vt cetum supposui. Sic Tolet. *libr. 4. sum. cap. 25. num. 2.* Fagund. *de præc. Eccles. lib. 1. capite 14. num. 3.* Azor. *tom. 2. lib. 1. cap. 28. quæstion. 5.*

1737 Excusatur omninò. Quia illa opera seruilia modica singulis diebus festis exercita minimè continuantur, nec in tempore vt per se patet nec in materia. Ità Sanch. *lib. 1. sum. cap. 4. numer. 12.* Bas sæus *verb. Festum 3. num. 4.* Bonacin. *tom. 2. d. 5. quæst. vni. punct. 3. num. 3.* Pasqualig. *decis. 304. num. 2.* Diana *part. 3. tractat. 5. resol. 8.* Trull. *lib. 3. Decalog. cap. 1. dub. 10. num. 3.* Machado, & Ouiedo. quos citat, ac sequitur Leander *de præc. Eccles. tract. 1. d. 6. quæst. 8.*

1738 Longè probabiliorem hanc sententiam es se crediderim. Verùm enim existimo eius fundamentum, scilicèt opera illa exigua minimè continuari. Quia opus seruile vna die factum sequitur obligationem diei, quæ non est vna omnium dierum, sed cuiuscúmque diei peculiaris, quæ consequenter cum ipsa die extinguitur, nec ad aliam transit: Ergò cum obligationes non continuentur, ità nec opera seruilia pos sunt continuari. Quemadmodum qui ex Officio Canonico quatuor aut quinque continuatis diebus exiguam omitteret quantitatem, quæ grauem omis sionem efformaret, non violaret grauiter præceptum; quia quantitates illæ nullatenus vniuntur, cum obligatio recitandi sit onus diei. Idem in præcepto ieiunij habes exemplum.

PROBL. LXXVI.

A peccato excusantur, & non excusantur, qui in die festo præparant cibos qui potius ad delectationem, quam ad sustentationem neces sariam exponuntur.

1739 CErtum est, excusare à violatione festi neces sitatem. Quia lex non obligat, neces sitate vrgente. Vnde excusantur Artifices, & pauperes, qui nisi in festis laborent, nequeunt se, ac familiam sufficienter alere, aut statum sine graui læsione conseruare. Et qui laborat, vt se ponat filiæ dotem, quam seponere nequit, nisi subtrahendo familiæ neces saria. Graf. *part. 1. decis. lib. 2. cap. 35. num. 46.* Et filiafamiliàs, quæ pro acquirenda suppellectile, quæ solet pro dote dari, in die festo laborat, si aliunde acquirere non potest. Pasqualig. *decis. 296. numer. 6.* Et seruæ, quæ in resarciendis propriis vestibus laborant, si in diebus profestis nihil temporis ad id eis concedatur. Layman. *lib. 4. tract. 7. cap. 4. num. 1.* Et qui ad victum neces saria præpatant. Quæstioni autem do, num excusentur, qui cibos præparant non neces sitati, sed voluptati deseruientes?

1740 Excusantur profecto, qui deseruientia ad cibum ac potum licet superflua sint, præparant. Quia consuetudine hoc iam est introductum. Ità Palaus *tom. 2. tractat. 9. d. 2. punct. 1. num. 3.* ex D. Thoma *1. 2. quæst. 122. art. 4. ad 4.* ab omnibus recepto.

1741 Minimè excusantur. Quia ea, quæ magis ad electationem quam ad sustentationem deseruiunt non pertinent ad neces sitatem, ex qua rtifices debent excusari. Vnde peccatum lehale est, die festo, notabili temporis spatio **[226]** absumpto, ea quæ saccharo conficiuntur, verbi gratiâ (vti vulgariter exponam) *Mazapanes, alcorzas, confites,* licèt gratis id fiat. Quia opus seruile est sine neces sitate perfectum. Ità Sanch. *tom. 2. Consil. libr. 5. cap. 2. dub. 18. num. 5.* Alcozer. *sum cap. 17.* & docti Recentiores.

1742 Ego quidem iudicarim ex se illicitum es se cibos, aut potum seruientem voluptati, ac non simul neces sitati præparare, & iuxtà temporis insumpti quantitatem mortale vel veniale es se piaculum. Nisi tamen alicubi consuetudo recepta excuset, semper autem excusari, vel à veniali dixerim Principum coquos, quamvis cibos ad voluptatem agnatos perficiant. Principum námque ac diuitum neces sitas, & voluptas pari gres su incedere as solent.

PROBL. LXXVII.

Violant, & non violant festi immunitatem, qui absque neceßitate panes conficiunt, & coquunt.

1743 VIolant planè, nisi casu, quo pridie id commode gerere nequierint, aut superueniat aliqua neces sitas, superueniente hominum multitudine. Quia sola hoc ex capite debet neces sitas excusare, communiter verò non vrget neces sitas. Sic Azor. *part. 2. libr. 1. cap. 27. quæst. 2.* Caiet. *verb. Festorum violatio.* Sanch. *tom. 2. Consil. libr. 5. cap. 2. dub. 28. num. 4.* Sotus *libr. 2. de iust. quæstion. 4. art. 4.* Bonac. *tom. 2. d. 5. quæst. vni. pun. 3. num 9.* Palaus *tom. 2. tract. 9. d. 2. punct. 10. num. 3.* Trull. *libr. 3. Decalog. cap. 1. dub. 10. num. 8.* Lublin. *verb. Festum, num. 4.* Villalob. *tom. 2. tractat. 32. diffic. 4. num. 2.*

1744 Non violant. Quia eos excusat Reipublicæ quotidiana neces sitas: & si omnes ferè concedunt, carnes coquentes, artocreas conficientes, &c. excusari ob neces sitatem: cur non excusabuntur qui panes conficiunt, ac coquunt, siquidem inter ea, quæ ad victum pertinent, primum locum panis obtineat? Ita Sa *verb. Festum, num. 5.* fatus: Nundinas excusat consuetudo, pistores neces sitas, Pasqualig. *decis. 293. num. 2.* Leand. *de præc Eccles. tract. 1. d. 6. quæst. 19.* Ortiz *sum. de præc. 3. fol. 202.*

1745 Si rationem spectem, primam sententiam probabiliorem es se reor. Nam si commodè pos sint pridie confici panes, die festo communiter non as solet neces sitas vrgere. At probabilem satis es se existimo secundam. Quia si licitum est, panes conficere in die festo multitudine hominum superueniente, quod quidem repente solet accidere, non aptè repentè panes præparantur, & ideò in Vrbibus speciatim iudico panes pos se præparari. Si autem consuetudinem spectem, video pluribus in locis id sine scrupulo, & sine Prælatorum contradictione geri. Porrò si plures dies festi concurrant, minimè dubitarim as serere, pos se confici, & coqui panes. Quia licèt panis coctus es set sufficiens non satis aptus vsui exponeretur.

PROBL. LXXVIII.

Excusantur, & non excusantur agricolæ, qui mes sis, ac vindemiæ temporæ in festo laborant, quamvis nullum certum damnum imminere videatur.

1746 EXcusantur quidem. Quia regulariter eo tempore datur sufficiens causa ex neces sitate: cùm repente soleant immutari tempora, & vix vlla pos sit firma securitas haberi. Sic Sanch. *tom. 2. Consil. libr. 5. cap. 2. dub. 18. num. 10. & 11.* Sotus *l. 2. de iust. quæst. 4. art. 4. ad 3.* Tolet. *libr. 4. cap. 25. num. 4.* Lublin. *verb. Festum, numer. 4.*

1747 Non excusantur. Quia tam mes sis, quam vindemię tempore consideranda est qualitas Regionis, & temporis, cõmoditas, vel incõmoditas fructus recondendi, quantitàsque mes sis ac vindemiæ. Nam si regio sit regulariter illo tempore à pluuiis exempta, & serenitas tunc regnaret, & mes sis paucorum es set dierum, non ades set neces sitas laborandi in die festo. Vndè regulariter vrgere hoc tempore neces sitatem, verùm non est. Ità Pasqualig. *decis. 297. num. 5.* contrà P. Castro Palao argumentatur.

1748 Egò autem non temnens docti Pasqualigi sententiam dixerim, si aliqua regio detur adeò à tempestatibus ac pluuiis exempta, vt prudenter damnum obuenturum non timeatur, licitum non es se festis diebus hisce operibus incumbere: in regionibus autem, vbi regulariter solent his temporibus tempestates, vberes ingruere pluuiæ, licitum omninò es se sine dispensatione festis diebus laborare. Addiderim, in Hispania aut expres sam aut tacitam ades se ad laborandum Prælatorum dispensationem: si quidem videntes & mes sis, & vindemiæ festis diebus feruere opera minimè contradicunt.

PROBL. LXXIX.

Excusantur, & non excusantur, qui decoctionem ferri, aut vitri in die festo incipiunt.

1749 CErtum existimo excusari conquentes vitrum, aut decolantes ferrum, si in festo inchoatum opus continuent. Quia adest proculdubio neces sitas ob imminens euidenter

incommodum. Sanch. *tom. 2. Consil. libr. 5. cap. 18. num. 21.* Fagund. *de præc. Eccles. lib. 1. cap. 14. numer. 15.* Tolet. *libr. 4. cap. 25. num. 3.* & omnes. Quæsierim autem, nùm hi artifices excusentur si ea opera die festo incipiant?

1750 Non excusantur; Quia licèt continuari opus incentum pos sint ob damnum, quod in interruptione sequeretur, sed differre inchoationem operis poterunt sine damno: Ergò inchoantes in die festo rei erunt eius obseruationis. Sic Caiet. *sum. verb. Pesti violatio. Filliuc. tract. 27. num. 211.* Sanch. citatus, & alij solùm concedentes pos se huiusmodi artifices in festo opera ferri aut vitri continuare.

1751 Excusantur equidem. Quia si inceptio decoctionis ferri, & vitri in sequentem diem profestum differretur, licèt pos set forsam impleri opus antè diem festum sequentem: attamen **[227]** fortas se non perficeretur eo die, quando altera materia es set coquenda: aut fornax frigesceret: aut continuandus es set ignis: quæ omnia es sent hisce artificibus admodum noxia, cum maiores expensas exigerent. Ità Leand. *de præc. Eccles. tract. 1. d. 6. quæst. 27.* Pasqualig. *decis. 295. num. 3.* citans Syluestrum Nauarrum, Fagundez Suarium. Sed eius venia, non iustè; nam Suarius, & Fagundez solummodo as serunt, opus pos se continuari die festo.

1752 Ego autem existimo, hanc quæstionem ex facto, non ex iure pendere. Regula generalis est, quando inchoatio illius operis non potest differri ad diem profestum sequentem sine notabili personæ particularis, aut communitatis dispendio, potest die festo inchoari, sicut continuari licet: secus quando hæc neces sitas non apparet. Quandò verò hæc contingat, necne, ad artifices agnoscere spectat, quibus in hac materia credendum.

PROBL. LXXX.

Excusantur, & non excusantur, qui decoctionem calcis, saponis, laterum, tegularum, ollarum, & huiusmodi in festo continuant.

1753 NOn excusantur. Quia eiusmodi decoctio sex diebus profestis aptè poterit terminari. Ergò si die primo non festo inchoentur, non vrgebit neces sitas continuandi in die festo opera: Ergò non licet in die festo continuari. Sic Sotus *libr 2. de iusti. quæst. 4. artic. 4. ad 3.* Sanch. *tom. 2. Consil. libr. 5. cap. 2. dub. 18. num. 22.* Nisi aliàs occurrat neces sitas aliqua priuata, vel publica. Citat Sanch. Nauarrum, & Caienum, eos artifices solummodo excusantes quando decoctio plusquam sex dies profestos exigeret.

1754 Excusantur omninò. Quia huiusmodi decoctio absque notabili damno intermitti non potest. Ità Angel. *verb. Feriæ, numer. 17.* Bonacin. *tom. 2. d. 5. quæst. vni. puncto 3. numer. 13.* Pasqualig. *decis. 295. num. 3.* Leand. *de præc. Eccles. tract. 1. d. 6. quæstion. 28.* & alij communiter.

1755 Eiusdem mentis sum. Quia si neces sarij sint dies sex ad decoctionem, verbi gratiâ frequenter neces sarium erit die Dominico opus continuare. Nec enim obligari pos sunt artifices, vt die Lunæ opus instituant. Crediderim, à nullo Doctore pos se affirmari artifices obligatos es se opus intermittere, cum absque graui incomcommodo differri nequeat. Imò

crediderim, Doctores proprima sententia citatos locutos nõ es se de operum huiusmodi continuatione, sed de inchoatione earum in die festo. De quo proximo Problem dis sero.

PROBL. LXXXI.

Ab Obseruatione excusantur, & non excusantur qui decoctionem calcis, saponis laterum, tegularum, ollarum in die festo incipiunt.

1756 EXcusantur quidem. Quia si probabilius est excusari à festi obseruatione qui in eo inchoant opus decolationis ferri, & effectionis vitir ob incommodum quod obuenire docet experimentum: eadem ratione excusabuntur, qui decoctionem calcis, saponis, &c. in die festo incipiunt. Sic Pasqualig. *decis. 96. num. 3.* citans Nauarrum, Syluestrum, Angelum, & alios, sed immerito, cum hi Doctores solummodo de operis continuatione loquantur.

1757 Minimè excusantur. Quia huius materiæ decoctio non requirit tot dierum continuatio nem, sicut requirit vitri decoctio: Ergò facilè potest in die profesto inchoari. Antecedens experimento patet, cum coctio calcis, aut lateris, &c. duobus, aut tribus diebus perficitur: vitri verò coctio per plures alios perficienda producitur. Et quia in calcis, laterum, &c. decoctione neces sum est vt intermis sio fiat, & per aliquos dies fornax frigescat, vt sic opus extrahi valeat: quod quidem neces sarium non est in vitri decoctione, imò non fieri est neces sarium. Ità Sotus *lib. 2. de iust. quæst. 4. art. 4. ad 3.* Sanch. *tom. 2. Consil. libr. 5. cap. 2. dub. 18. num. 22.* Leand. *de præcept. Eccles. tractat. 1. d. 6. quæs. 29.*

1758 Haud probabilem es se reor primam sententiam, falso enim fundamento nititur, nec protegit authoritas. Vndè dicendum censeo, minimè hosce artifices à lethali excusari illa opera in festo inchoantes, nisi aliqua grauis neces sitas siuè priuata, siue publica suadeat.

PROBL. LXXXII.

Excusantur à peccato famuli barbitonsurum, qui à suis dominis laborare in festis compelluntur, si ipsi sint liberi.

1759 REcolo ex *sect. 1.* nonnulla, & alia adiicio, vt explicem, quid filij; ac famuli circa hoc pos sint, & non pos sint exercere. Generatim itaque proculdubio excusantur filij, serui, famuli, vxores, & alij subditi, qui iusto metu compulsi à parentibus, à marito, à dominis in festis seruilia opera exercent. Quia metus ille grauis excusat à præcepti positiui impletione, nisi coactio illa es set in ipsius contemptum præcepti. Lege Nauarrum *sum. cap. 13. num. 7.* Santium *tom. 2. Consil. libr. 2. cap. 32. num. 4.* Fagundez *de præc. Eccles. libr. 1. cap. 14. num. 9.* Excusantur agricolæ, qui compulsi ab iis, à quibus pacta mercede pro singulis diebus conducuntur, die festo laborant. Quià cum exigens illud opus seruile mercedem proportionatam soluat, & ipse lucri nihil acquirat, præsumi debet, id ex neces sitate exigere:

nisi aliundè contrarium constas set. Fagund. *citat.* Pasqualig. *decis. 298. num. 3.* Excusantur subditi, ad excusandam grauem parentis, mariti, seu Domini indignationem. Quando autem indignatio debeat grauis censeri, colligendum est ex graui læsione, quæ timetur, & ex tristitia, qua subditi afficiuntur, Leand. *de præc. Eccles. tract. 1. d. 6. q. 32.* Iam quæsierim, num barbitonsorum famuli excusentur à culpa, dum à dominis compulsi in festo laborant?

1760 Non excusantur, si sint liberi. Quia non sint obligati ad seruiendum, tenentur dominos re- **[228]**linquere, si alios pos sunt in eadem Vrbe, vel Oppido adire, qui eum diebus festis laborare non cogat. Sic Sanch. *tom. 2. Consil. lib. 5. cap. 2. dub. 18. num. 19.*

1761 Excusantur, licèt liberi sint, regulariter. Quia & ipsi barbitonsores excusantur, vel ratione consuetudinis abomni culpa, vel ratione paruitatis materiæ, à mortali piaculo: Ergo fortiori ratione famuli coacti excusabuntur. Ità Pasqualig. *decis. 298. num. 7.* Leand. *de præc. Eccl. tract. 1. d. 6. quæs. 33.*

1762 Cum his opinor, adiiciens, etiamsi aliquando contingat, non excusari dominos, adhuc tamen famulos excusari. Quia ad ipsos non pertinet discutere quando adsit causa laborandi legitima, & quando non: adsunt etenim sub directione dominorum, ad quos id spectat. Et cum sæpè causa adsit legitima, pos sunt præsumere semper ades se, nisi ipsis constet oppositum. Vt autem quid in hac materia ferè certum æstimem, exponam. Crediderim, vbi non fauet consuetudo, barbitonsores solùm venialiter delinquere, si in labore duarum horarum non excedant spatium, (quidquid Archidiac. contrà communem as serat mortaliter delinquere.) Quia paruitatem materiæ non excedit Diana alios referens, *part. 1. tract. 15. resol. 34.* Trull. *lib. 3. Decalog. cap. 1. dub. 10. num. 1.* Fagund. *de præcept. Eccles. lib. 1. cap. 14. numer. 12.* A veniali excusatur tondens in festo aliquem, qui celebraturus est Mis sam nouam, vel nuptias. Quia sufficiens est admodum causa. Sanchez *tom. 2. Consil. libr. 5. cap. 2. dub. 21. numèr. 5.* citans Nauar. Tolet. & Caiet. Turll. *libr. 3. Decalog. cap. 1. dub. 10. num. 14.* Nec venialiter peccat, dum omnes suos parochianos in festo tondet propter Paschatis solemnitatem: Si diebus aliis profestis fuerit occupatus. Quia hæc sufficiens est causa, etiam aliis exclusis circumstantiis. Leand. *citat. quæs. 36.* Nec delinquit qui diebus festis as solet pergere ad tondendum agricolas. Quia adest illius Oppidi publica vtilitas, & priuata tonsoris, qui die profesto proprio in Oppido suo muneri deerit. Sanchez *num. 6.* Trull. *numer. 14.* Pasqualig. *decis. 289. n. 9.* Nec reus est culpæ, qui ad suam officinam accedentes tondet. Quia qui diebus festis ad hoc opus accedunt, præsumuntur die profesto es se legitimè ob opera seruilia, quibus victitant, exercenda, impeditos. Sanch. *n. 2. 6. & 7.* Diana *resol. 34.* Trull. *n. 14.* Nec mortalem culpam incurret, qui postquam aliquos ratione neces sitatis ab omni culpa excusantis in festo totũdit, alios sine vlla neces sitate per duarum horarum abrasit spatium. Quia cum ex materia prohibita, & non prohibita vna materia prohibita non coalescat, semper prohibita in sua remanet paruitate. Paschalig. *num. 7. & 8.* A mortali excusatur, qui tonsuram in die festo petit. Quia opus petit in parua materia, non tamen à veniali liberabitur, nisi aliàs id cum causa rationabili postulet. Sanchez apud Pasqualigum consentientem *num. 10.*

PROBL. LXXXIII.

Excusantur, & non excusantur artifices, qui tabulata extruunt in festo, ad comœdiæ publicam recitationem. Vbi de sartoribus, aliísque artificibus plura enuncio.

1763 NOn excusantur. Quia ad huiuscemodi publicum spectaculum nulla suadet vtilitas, nulla cogit neces sitas. Sic nonnulli Doctores apad Santium *tom. 2. Consil. libr. 5. cap. 2. numer. 24.*

1764 Excusantur planè. Quia huiusmodi repræsentationes non sunt Reipublicæ inutiles (si tamen fiant modo debito, & congruo tempore, & cum aliis circumstantiis, quæ communiter absunt in his actionibus præcipue cum à comœdis recitantur) ob publicam recreationem quæ neces saria ad relaxandum animum reputatur. Igitur si in die festo comœdia est recitanda, etiam neces sum erit, opus illud seruile exercere. Sanchez *num. 24.* Pasqualig. *decis. 191.*

1765 Crediderim non excusari, si tabulata antè diem festum extruere potuerint, & è consilio ad diem festum reseruarunt: secùs si opus illud non potuerint præuenire. Cæterùm, vt Confes sarij instruantur, quonammodo se se debant cum huiusmodi mechanicis gerere artificibus attexam, quod ferè certum sine vlla controuersia in his rebus existimem. Non excusantur sartores, qui in die festo solùm ratione consuetudinis prætendunt perficere in die festo vestes pro illa die induendas. Quia huiusmodi consuetudo, licèt valdè sit frequens, non tamen est recepta, nec à Præsulibus tolerata. Sanch. *tom. 2. Consil. libr. 5. cap. 2. dub. 21. num. 1.* Pasqualig. *decis. 290.* non benè citans. Ludou. Lopoz. Caieta. & Nauar. A mortali verò excusabuntur ob materiæ leuitatem, si tempus duarum horarum non excedant. Et si vestes, quas conficiunt, deseruire debeant ad nuptias, aut funus illa diecelebrandum ab omni piaculo liberi erunt. Quia quædam moralis adest neces sitas. Trull. *libr. 3. Decalog. cap. 1. dub. 10. num. 10.* Layman. *lib. 4. tract. 7. cap. 2. num. 2.* Diana *part. 4. tract. 4. resol. 62.* Necnon immunes erunt à culpa, si opus perficiunt in festo, eo quod timeant, aliquo affici damno non leui, & iniuria acríve reprehensione. Quia præceptum cum tanto non ligat incommodo. Pasqualig. *decis. 290.* Excusantur Artifices quique, qui pro causa Reipublicæ conuenienti vestes, tabulata, vel alia eiusmodi perficiunt, erigunt, ornant. Quia & neces sitas, & consuetudo honestant. Sotus *lib. 2. de iust. quæst. 4. art. 4. ad 3.* Azor. *part. 2. lib. 1. cap. 28. quæst. 4. & 5.* Suar. *tom. 2. de Relig. libr. 2. cap. 32. num. 5.* Textores, qui in festis instrumenta artis præparant, absolutè loquendo non excusantur à mortali, si notabile tempus insumant, nisi id aliàs consuetudo honester. Sanch. *num. 1.* Vrgente arctitudine temporis, excusantur à piaculo, qui die festo laborant inprouidendis rebus ad expeditionem Indiæ neces sariis. Suar. *num. 5.* Dummodò antè diem festum hæc non potuerint omninò præueniri. Equidem quia opera huiusmodi non pos sunt regulariter prouideri, vt antè festum perfician- **[229]**tur, eo quod ferè plus temporis consumitur, quam præuidetur: non est nimium scrupulosè procedendum. Quia ex regulari neces sitate protrahendi, quæ solet intercedere, censenda est licita protractio in diem festum, tanquam eorum, quæ moraliter non pos sunt non protrahi. Suar. *to. 1. de Relig. l. 21. cap. 2. n. 8.* Fagund. *de præc. Eccl. l. 1. c. 14. n. 5.* Trull. *l. 3. Decal. cap. 1. dub. 10. num. 5. & 8.* Azor. *tom. 2. lib. 1. cap. 28. quæst. 5.*

PROBL. LXXXIV.

Excusantur, & non excusantur à piaculo qui ferrant Iumenta iter non agentia.

1766 CErtum est, ferrantes die festo Iumenta iter agentium, excusari. Quia sicut excusatur iter agens eques arripiens die in festo iter: eodem modo debet excusari gerens in festo id. sinè quo iter geri non potest, *Bonac. tom. 2. d. 5. quæst. vni. punct. 3. num. 4.* Sayr. *in Claui l. 7. cap. 2. num. 6.* Tabie. *v. Feria, num. 25.* & alij communiter. Dubitabis verò, an excusentur à crimine ferrantes equum aliudve iumentum iter eo die festo non acturum?

1767 Minime excusantur. Quia neces sitas non adest, nec consuetudo licentiam impertit: nam nec introducta legitime est, nec opus id permitti as solet à prælatis nisi ob neces sitatem accidentem. Sic Sanchez *to. 2. Consil. l. 5. cap. 2. dub. 18. num. 14.*

1768 Excusantur, qui ferrant equos, aut mulas eorum, qui altera proxima die diluculo facturi sunt iter, aut in agrum ad laborandum egres suir. Quia instat operis huius seruilis neces sitas ad iteneris, vel agrestis laboris commoditatem. Ità Ioan. de la Cruz *part. 1. sum. præc. 3. art. 1. concl. 3.* Viual. *part. 4. Candelab. cap. 5. num. 25.* Leand. *de præc. Eccl. tract. 1. d. 6. q. 50.* & alij.

1769 Profectò licet verum sit non excusari à peccato ferrantes equos existentium in populo, nec acturorum illa die iter, eo quod neces sitas non adsit: excusantur tamen, qui ferrant iumenta eorum, qui altera sequenti die diluculo acturi sunt iter, aut in agrum ad laborandum, egres suri; iam enim hoc legitima consuetudine est receptum. Ex qua quidem etiam fabriferrariis licet acuere, aut reficere vomeres agricolarum festis post vesperum, vt die sequenti summo mane pos sint egredi ad agrorum culturam.

PROBL. LXXXV.

Licet, & non licet die festo pontes, fontes, publicas vias, & alia huiusmodi reficere eo quod sine incommodo non valeant hæc in dies profestos differri.

1770 NOn licet. Quia tanti momenti opera nequeunt tàm graue incommodum ex dilatione, aut vnius, aut alterius diei fecti interruptione accipere, vt non facilè pos sint opera intersecari: Ergò non licebit sinè speciali dispensatione, huic operi incumbere. Sic Caietan. *2. 2. quæst. 122. art. 4.* Sotus *lib. 2. de iust. q. 4. art. 4.* Nauar. *sum. cap. 13. num. 11.* citati à Fagundez *de præc. Eccl. libr. 1. cap. 14. numer. 24.* Attamen Nauarrus se statim explicat as serens non licere vias publicas sternere in festo, quãvis pietas erga viotares exerceatur, nisi magna vrgeat neces sitas. Imo ex Doctoris explicatione colligo sentire, rarò huiusmodi pos se se neces sitatem offerre, nè opus ad diem profestum differatur.

1771 Licet quidem, quando refectio pontium, fontium, viarum, & aliarum rerum huiusmodi quæ sunt publici vsus, non potest sinè magno incommodo differri. Quia arctiori ratione prouidendum est neces sitati publicæ, quam priuatæ vndè si licitum est, opera seruilia exercere

die festo ob priuatam neces sitatem, quando ea moraliter loquendo, differri non pos sunt in profestum diem: multo verius licebit hæc omnia opera gerere ob communitatis vtilitatem. Ita Fagund. *citatus num. 23.* Suar. *tom. 2. de Relig. l. 2. c. 32. n. 5.* Syluest. *v. Dominica, quæst. 5.* Angel. *verb. Feriæ num. 28. & 30.* D. Antonin. *part. 2. tit. 9. cap. 7. §. 5.* Azor. *tom. 2. lib. 1. cap. 28. q. 5.* Tolet. *lib. 9. ca. 25. num. 4.* Tabie. *verb. Feriæ, num. 23.*

1772 Existimo, hanc sententiam adeo es se certam, vt à nullo Doctore pos sit abnegari. Vnde crediderim non solum Nauarrum, sed & Sotum & Caietanum à nobis es se. Quid enim magis receptum quam ob neces sitatem priuatam aut publicam quem pos se ab omni culpa es se immunem, die festo operi seruili dum incumbit? scio aliquos ex Doctoribus pro secunda sententia citatos doctrinam limitare: modo id non fiat principaliter ob lucrum. Tamen Superius sæpe docuimus, opus de se illicitum non reddi propter pretium.

PROBL. LXXXVI.

Excusantur, & non excusantur à peccato, qui causa pietatis in festo seruilia opera exercent.

1773 EXcusantur omninò. Quia in *cap. Conque stus, de feriis.* habetur, iudicialia prohibita in festis licita es se *pietatis aut neces sitatis* causa. Ergo quamvis ad seruilia exercenda neces sitas non vrgeat, poterunt exigente pietate exerceri. Sic Glos s. *ad id c.v. Pietas.* Palat. *su. v. Festorũ violatio,* Angel. *v. Feria, n. 9. 28. & 32.* Ioan. de la Cruz *p. 1. su. præ. 3. a. 1. n. 4.* Margar. Conf. *præc. 3.* Acolzer. *su. c. 17.* Perez *l. 2. de ordin. ti. 1. l. 5.* Syluest. *v. Dominica, q. 5.* Tabie. *v. Feriæ. n. 18. 37. & 41.*

1774 Non excusantur. Quia obseruatio festorum, quæ ces sationem à seruili opere includit, est opus Religionis præceptum: Ergo præferendum operi pietatis, & quòd sit superioris ordinis opus, & quia præceptum. Ità Caiet. *2. 2. q. 122. a. 4. & sum. v. Festorum violatio.* Suar. *to. 1. de Relig. l. 2. c. 21. n. 13. & c. 32. n. 7.* Lopez *1. p. Instr. c. 52.* Trull. *l. 3. Decal. c. 1. dub. 10. n. 6.* Diana *p. 4. tr. 4. resol. 177.* Leand. *de præc. Eccl. tr. 1. d. 6. q. 54.* Palaus *to. 2. tr. 9. d. 2. pu. 10. n. 1. & 2.* Sanch. *to. 2. Consil. l. 5. c. 2. dub. 23. n. 10.* Filliuc. *tr. 27. n. 157.* Fagund. *de præc. Eccl. l. 1. c. 13. n. 6.* Azor. *p. 2. cap. 28. q. 4.* Bonac. *to. 2. d. 5. q. vni. pun. 3. n. 7.* Nauar. *sum. c. 13. num. 4. 10. & 11.*

1775 **[230]** Hanc sententiam longè probabiliorem es se putarim. As sero itaque pietatis opera per se semper es se licita, vt sepelire mortuum, ægrotanti deseruire: seruilia autem opera, quæ accidentaliter pos sunt ad pietatem ordinari nequaquam pos sunt ex pietatis ratione es se licita in festo, nisi neces sitas exposcat. Et quia in iure non conceditur, sicut opus iudiciale: quod quidem es set in festo licitum, nisi Ecclesia prohibuis set: non enim est seruile. Ex his colligo, excusari à peccato, qui in festis curant infirmos, mortuos sepeliunt, nudos ornant, & similia charitatis opera exerunt. Quia licèt aliqua huiusmodi operum includant quid seruile, sunt pietatis per se. Bas sæus *v. Festum 3. num. 3.* Suar. *tom. 1. de Relig. l. 2. cap. 21. num. 13.* Excusantur artifices, qui diebus festis pauperi in magna neces sitate existenti consuunt vestes, quod ipse efficere non potest. Quia sicut neces sitas propria à præcepto excusat, etiam proximi neces sitas excusabit. Fagund. *de præc. Eccl. l. 1. cap. 14. num. 16. & 19.* Excusantur, qui in festo seruilia exerunt, pertinentia immediatè ad Dei cultum. Trull. *l. 3. Decal. cap. 1.*

dub. 10. num. 5. Suar. *tom. 1. de Relig. l. 2. cap. 21. n. 8.* Excusantur, qui in festis pulsant organa, ac cymbala, musicis vtuntur instrumentis, deferunt in proces sione Crucem. Quia licèt opera hæc aliquomodo sint seruilia, ita tamen coniuncta sunt diuino cultui vt eadem sit ratio ac de cultu ipso: nam acces sorium principale sequitur. Tolet. *l. 4. cap. 25. num. 2.* Azor. *tom. 2. l. 1. cap. 28. q. 5.*

PROBL. LXXXVII.

Eximuntur, & non eximuntur à piaculo, qui in die festo laborant, vt ex lucro eleemosynas pauperibus erogent.

1776 EXimuntur quidem. Quia omnia seruilia opera si fiant in pauperum subsidium, minimè sunt prohibita: inducunt enim misericordiæ præferendæ præcepto rationem. Sic Syluest. *v. Dominica, q. 5.* citans Monaldum.

1777 Apeccato lethali non excusantur. Quia non est præferendus actus misericordiæ vt sic præcepto, sed actus misericordiæ quo actu indiget pauper: alias enim nunquam non liceret artificibus omnibus diebus festis laborare, imo & voto ad id se adstriugere, vt eleemosynam elargirentur, quod proculdubio est falsum, & contra communem vsum, ac sensum Ecclesiæ. Ità Suar. *tom. 1. de Relig. l. 2. cap. 21. num. 14.* Fagund. *de præc. Eccl. l. 1. cap. 14. num. 19.* Nauar. *sum. cap. 13. num. 10.* Palaus *tom. 2. tract. 9. punct. 10. num. 2.* citans Caietanum, Reginaldum, Manuelem, Bonacinam, & alios.

1778 Certè vt neces sitas excuset ab operis seruilis ces satione debet es se actu existens in aliquo particulari paupere, quæ moraliter sit nota, & patens ita, vt si in eo die festo ei per opus seruile non succurras, quando aliter non potes: absque subsidio relinquetur: nam vix inueniatur alius, qui ei gratis eo die succurrat. Non itaque sufficit neces sitas eorum pauperum in communi, qui se se obtulerint. Quia opera præcepta non sunt pererogatoriis post ponẽda.

PROBL. LXXXIX.

Excusantur à lethali peccato, & non excusantur, qui sine rationabili causa Templa tapetibus exornant die festo, hostias conficiunt, &c.

1779 CErtum reor ex rationabili causa, nempè quod commodè non potuerint die profesto fieri, licitum es se in die festo hostias conficere, Templa mundare, eius parietes ornare tapetibus, vias publicas ad proces sionem præparere. &c. Filliuc. *tr. 27. num. 218.* Sayr. *ín Claui, l. 7. c. 2. 3.* & alij communiter. Quæstio autem est, num id pos sit sine vllo piaculo geri, quando rationabilis causa non adest?

1780 Non potest id sine peccato geri: rei enim sunt lethalis criminis, qui notabile tempus absumunt illis in operibus, quæ præcedentibus diebus profestis agere potuere. Quia absque

causa in festo opera seruilia exercent. Sic Conrad. *in respons. p. 2. q. 223.* & alij, quos pres so nomine refert Diana *p. 3. tr. 5. resol. 8.*

1781 Excusantur quidem à culpa mortali, sed à veniali minimè. Quia remotiores sunt à Dei cultu, & ex se seruiles, communes ad alia loca: at quia ad cultum (licet ità remotè) ordinantur veniale piaculum non excedent. Sic Suar. *to. 1. de Relig. l. 2. c. 11. n. 11.* Tolet. *l. 4. c. 25. n. 2.* Caiet. *2. 2. q. 122. a. 4. & in sum. v. Festorum violtio.* Fagund. *de præc. Eccl. l. 1. c. 14. n. 4.* Azor. *p. 2. l. 1. c. 28. q. 5.* Trull. *l. 3. Decal. c. 1. dub. 10. n. 5.* Palaus *to. 2. tr. 9. d. 2. pun. 10. n. 1.* Sanch. *to. 2. Consil. l. 2. c. 2. dub. 22.* Diana *citatus,* & alij apud ipsos.

1782 Profecto crediderim, aut neces sarium es se, fateri, exercentes præfata seruilia opera in festo abque rationabili causa peccare mortaliter, aut nullum peccatum committere. Quia materia de se est prohibita, & grauis, vt supponitur: Ergò si non honestatur ex eo quod in Dei cultum ordinetur, verè remanet in sua natura, & neces sario lethalis criminis erit obiectum. Vndè non omnino displicet mihi Pasqualigi *decis. 287. n. 3.* & Leandri *de præc. Eccl. tr. 1. d. 6. q. 62.* sententia, as serentium, ab omni peccato excusari, qui illa seruilia opera in festo exercent, etiam sine vlla rationabili causa. Quia probabile est, (vt Suarius & Filliucius fatentur) ornare altaria, eáque mundare, sacerdotales extrahere vestes, & aliæ similes actiones, licitas es se in festo, vel quia non sunt seruiles vel si sint, non censentur per legem prohibitæ eo quod cultui diuino sint vicinæ: Idẽ ergo as serendum de decoctione hostiarum &c. Cæterum iam fert consuetudo, vt omnia hæc absque scrupulo exerceantur. Sic illi, quorum sententiam satis probabilem es se reor, sed secundæ, (nempè venialiter delinquere, qui huiusmodi opera sine causa rationabili in festo exercet) vt communi, & probabiliori adhæreo.

PROBL. XC.

Tota die festi, aut illius parte notabili dare operam abluendis sacris vasis, Purificatoriis, & reliquis linteis Sacer dotalibus, & alia huiusmodi, est, & non est prohibitum.

1783 PRohibitum non est. Quia licet lauare, de se iit opus seruile, desinit seruile es se, dum circa materiam sacram versatur Quod ex eo patet quia abluere purificatoria, & vasa sacramũdare **[231]** muntus est sacræ personæ, nempè Subdiacono iniunctum: persona autem sacra quatenus talis est, & non est operi seruili destinata: Ergo licitum est id vel per totam diem geri. Sic Pasqual. *decis. 289.*

1784 Est prohibitum. Quia lauare, quid mechanicum est, & seruile de se: Ergò à quacúmque persona siuè sacra, siuè non sacra id fiat, semper erit seruile opus: Ergò in festis prohibitum. Certè abluere vasa sacra, purificatoria, & alia huiusmodi, non ita pertinet ad personam sacram nempè ad Subdiaconum, vt non pos sit alia non sacra id munus exercére, habent enim priuilegium ad hoc gerendum laici Regulares: Ergò non ex eo præcisè, quod vasa sacra mundare, ac purificatoria diluere ad Subdiaconum attineat, desinet es se opus seruile, quod ex se habet. Ità Leand. *de præc. Eccles. tract. 1. d. 6. quæs. 63.*

1785 Existimo, ex se es se opus seruile, nec à seruitute liberari ex eo quod sacræ iniungatur personæ; potest enim ad huiusmodi opus, vt decentius geratur sacra persona destinari. Si igitur Subdiaconus, vel qui hoc ex priuilegio potest munus exercere, tota die festi, aut notabili spatio huic ministerio operam impendit, proculdubio præceptum violabit. At quia ad cultum diuinum pertinet opus etiamsi notabile tempus insumatur, non auderem omninò operatorem à veniali piaculo liberate, sed crediderim pos se à mortali. Quia leuis labor est, redolens pietatem, præsertim si aliqualis causa excusans accedat.

PROBL. XCI.

A peccato immunis est, & non est, qui festo die agros Ecclesiæ colit, terit, metit, Tempora extruit, lapides, & ligna ad ædificium deportat.

1786 IMmunis est. Quia huiusmodi opera licet seruilia sint ad diuinum cultum spectant. Sic absolutè Angel. *verb. Feriæ, num. 9. 28. & 32.* Palati. *sum. verb. Festorum violatio.* Alcozer *sum. cap. 17.* Sa *verb. Festum, num. 6.* as serens absolutè excusari à peccato laborãtes in festo pro loco pio.

1787 Non est immunis, nisi casu, quo Ecclesia, pro qua quis laborat in festo, paupercula existat. Quia hæc opera verè seruilia sunt, & laboriosa admodum, remotéque ad diuinum cultum ordinata ex relatione duntaxat operantis: Ergò prohibita. Ità Caiet. *2. 2. quæs. 122. art. 4.* Sotus *libr. 2. de iust. quæs. 4. art. 2.* Nauar. *sum. cap. 13. num. 4. & 10.* Suar. *tom. 1. de Relig. lib. 2. cap. 21. num. 12.* Bonac. *tom. 2. d. 5. quæst. vni. pun. 3. num. 6.* Filliuc. *tract. 27. num. 156.* Trull. *libr. 3. Decalog. cap. 1. dub. 10. num. 5.* Reginald. *lib. 19. num. 48.* Palaus *tom. 2. tract. 9. d. 2. punct. 10. num. 1.* Sanch. *tom. 2. Consil. l. 5. cap. 2. dub. 23. num. 3.*

1788 Hoc probabilius es se reor, & mihi ferè certum. Vndè as seruerim, minimè licere præfata seruilia equidem opera, nisi neces sitas Ecclesiæ, quæ extruitur, vel cui agri coluntur, id exigat, nempè quod paupercula sit adeo, vt non valeat sibi de huiusmodi neces sariis aliundè prouidere. Verùm sola neces sitas sine vlla Superioris licentia excusabit à culpa, modo sit patens, & indubitata. Vndè si quis Episcopus præciperet sub excommunicatione lata, ne quis in festo laboraret, nullatenus ligaret eos, qui iustam haberent causam laborandi. Sicut nec illigaret adhuc, si in excommunicatione præciperetur, ne quis neque ex causa neces sitatis aut charitatis opera hæc in festo exerceret. Quia huiusmodi excommunicatio grauem, & intolerabilem continet errorem, & ideò est irrita, vtpotè contrà dispositionem *cap. vltim. de feriis,* concedentis laborare in festis neces sitate, aut pietate vrgente. Sanch. *citat. dub. 18. n. 20.* & alij communiter.

PROBL. XCII.

Liberantur, & non liberantur à crimine, qui die festo laborant, nè prætereat occasio lucrum notabile acquirendi, quod aliàs acquirere non pos sent.

1789 LIberantur quidem. Quia in *c. Licèt, de feriis,* dispensat Pontifex, vt piscatores valeant dare operam captioni illius piscis nomine *Alecia,* qui certo anni tempore as solet transire, ne illud lucrum transitorium amittatur: Ergò huiusmodi conces sio ad quodlibet aliud lucrum transitorium potest extendi, cum eadem militet ratio. Et quia præceptum abstinendi ab opere seruili in die festo non obligat cum tanto dispendio, qualis est magni lucri extraordinarij amis sio, quæ pro magno damno debet reputari. Sic Caiet. *sum. v. Festorum violatio.* Angelus *verb. Feriæ, n. 34.* Rosel. *ibid.* Armil. *v. Festum, num. 20.* Fernandez *p. 1. Examin. c. 7. §. 1. n. 6.* Diana *p. 2. tr. 15. resol. 34.* Alcozer *sum. c. 17.* Bonac. *to. 2. d. 5. q. vni. pun. 3. n. 15.* Sanch. *to. 2. Consil. l. 5. c. 2. dub. 19. num. 2.* Sayr. *in Claui, l. 7. cap. 2. num. 10.* Pasqualig. *decis. 285.*

1790 Minimè liberantur. Quia actio laborandi in festis ob acquirendum aliquod magnum lucrum non est licita ex eo quod permittatur in *c. Licèt de feriis:* quia textus ille expressè loquitur de lucro publico, & transitorio, & quod solummodo vnico anni tempore occurrit: quæ circumstantia cum non reperiatur in lucro omni transitorio, ac priuato, fit, vt dispensatio illa non habeat ob rationis identitatem locum in eo. Ità Reginal. *l. 19. n. 51.* Trull. *l. 3. Decal. c. 1. dub. 10. n. 14.* Palaus *to. 2. tr. 9. d. 2. pun. 10. n. 3.* Filliuc. *tr. 27. n. 123.* Abulens. *ad c. 12. Exo. q. 23.* Syluest. *v. Dominica, q. 4.* Suar. *to. 1. de Relig. l. 2. c. 23. n. 9.* Leand. *de præc. Eccl. tr. 1. d. 6. q. 73.* & alij.

1791 Profecto hanc sententiam probabiliorem es se crediderim. Quia amis sio lucri magni suturi contingentis, seu casu occurrentis nullatenus pro damno notabili reputatur, cuius causa debeat ces sare præcepti obligatio: sicut ces sat pro euitando damno emergente, aut pro alia graui occurrente neces sitate. Addiderim tamen huiusmodi actionem laborandi in festo ob lucrum notabile transitorium acquirendum, licitam fieri omninò, si accedat Superioris dispensatio. Episcopi scilicèt, vel si hic adiri non pos sit, Parochi. Quia sufficiens proculdubio causa hęc reputari debet, vt petenti huiusmodi licentia sine scrupulo concedatur.

31

[232] LIBER XXXI.

DECALOGI PRÆCEPTVM QVARTVM.

E *STO, Parentum nomine, quos in honore habendos es se præcipitur in quarto Decalogi Præcepto, præcipue*

qui carnaliter nos genuêre debeant intelligi: tamen etiam alij Superiores comprehenduntur: vt Domini respectu seruorum, Prælati ergà suos subditos. Principes laici suorum subditorum comparatione, viti respectu Vxorum, Magistri, & alij huiusmodi Discipulorum, & sibi subditorum respectu. Vnde de obligationibus horum mutuis vna, & altera Sectione de more dis seram.

SECTIO PRIMA.

De Præcepto quarto Decalogi, receptiores sine pugna Sententiæ.

CAPVT I.

De reuerentia à filiis parenti præstanda, eorumque obligationibus.

1792 EXpositis primæ Tabulæ præceptis, quæ Dei cultum, honorem, ac amorem respiciunt, explicanda sunt Tabulæ secundæ mandata, quæ ad proximi dilectionem pertinent, sumpto exordio ob eo, quod primum tenet locum Exo. *20. Honora patrem tuum, & matrem tuam, vt sis longæuus super terram. Honoris* nomine in hoc præcepto non solùm intelligitur actus interior, vel exterior honorantis, quo honorans testatur, ac indicat reuerentiam, & præminentiam eius, qui honoratur: sed etiam actus, quo patri in neces sitate constituto exhibetur auxilium: actus reuerentiæ, amoris, & submis sionis, quo ei obediẽtia pręstatur non solum quoad affectum, verum etiam quoad effectum. Nomine autem *Patris* ac *Matris* plura personarum genera intelliguntur, nempe Pręlati, Principes, Domini, Mariti, Magistri, & alij huiusmodi. Præceptum verò de honorãdis parentibus non solum obligationẽ filiis, ac subditis cunctis inducit in parẽtes, & superiores suos, verum etiam parentib, & superiorib. in filios, ac subditos. Verba demum illa, *Vt sis longæuus super terram,* non solùm de longitudine seu diuturnitate vitæ futuræ, sed & de longitudine huius mortalis sunt intelligenda, iuxta illud Pauli *Timo. 4. Pietas ad omnia vtilis est, promis sionem habens vitæ, quæ nunc est, & futuræ.* D. Thom. *2. 2. quæst. 68. art. 3.* Sotus *libr. 2. de iust. quæstion. 4. artic. 5.* Reginal. *libr. 20. num. 3. & 5.* Nauar. *sum. cap. 14. numer. 3. & 5.* Sayr. *in Claui, libr. 7. capit. 4.* Molfes. *sum. tractat. 2. cap. 18. num. 14.* Bonac. *tom. 2. d. 6. quæst. vni. punct. 1. num. 2.*

1793 Profecto filij tenentur parentes amore prosequi, qui amor consistit in odij fuga, quod est præceptum negatiuum: & in expres sione signorum amoris, quod est præceptum

affirmatiuum obligans ad amandum parentes saltem cum subest neces sitas, qua prudentis viri iudicio amoris signa exhibere teneantur. Vnde grauiter peccat filius, qui parentesodio prosequitur, vel aliquod graue malum animæ vel corporis illis exoptat: v. g. expetendo illis obitum, vt quam primum ineant hæreditatem: & hæc circumstantia odij, vel iniuriæ in parentes, Prælotos, seu superiores in confes sione est aperienda. Quia habet malitiam pietati parentibus debitæ oppositam. Reginal. *l. 20. n. 7. & 8.* Sayr *in Claui, l. 7. c. 5. n. 7.* Fill. *tr. 28. n. 3. p. 2. Nau. sum. c. 14. n. 11.* Tol. *l. 5. c. 1.*

1794 Tenentur in spirituali neces sitate parentibus subuenire. Vndè peccat mortaliter filius, si non curat, vt in mortis articulo se confes sione muniat: si prohibeat pia legat facere pro animi salute: & sit eorum voluntatem à gerenda restitutione auertat. Reginal. *libr. 20. num. 9.* Filliuc. *tractat. 28. part. 2. num. 3.*

1795 Tenentur eis reuerentiam exhibere, non solum externã, quę verbis, & aliis signis exhibetur: verũ, & internam, quę geritur per filialẽ submis sionem velut subditi ad Superiorẽ. Hinc grauiter delinquũt filij, qui parentes animo deliberato verbis contumeliosis ad notabilem prouocant iracundiam: & qui in eos verba iactant, quæ sũt ex se grauis iræ excitatiua, etiãsi illi re ipsa in- **[233]**dignatione non afficiantur. Et qui parentem percutiunt, quamvis sit percus sio leuis: quia in communi hominum æstimatione grauis iniuria reputatur. Et si manum eleuet ad percutiendum cum sufficienti deliberatione. Et qui dedignantur parentem agnoscere, maledictaque in parentem viuum aut mortuum iactitat. Verum à mortali excusarem filium, qui exterius solùm simularet parentem non agnoscere ex causa iusta v. gr. si parens sit infamis, proditor, vel hæreticus. Syluest. *v. Fily, q. 22.* Molfes. *sum. tr. 2. cap. 18. num. 52.* Sayr. *in Claui, p. 1. l. 2. cap. 56. n. 6.* Azor. *tom. 1. l. 2. cap. 56. n. 6.* Tolet. *l. 5. c. 1. n. 9.* Bonac. *to. 2. à. 6. vni. pun. 2.*

1796 Tenentur patri obedire in iis, in quibus est illi subiectus: v. gr. in iis, quæ ad domesticam pertinent gubernationem, (modo res sit grauis) & ad bonos mores, animique salutem, vt in prauis amicitiis vitandis, in meretricibus, ludis prohibitis &c. fugiendis. Quia filius iure naturæ subditus est parentibus quoad domesticam gubernationem, & instructionem morum. Vnde si paterna bona dispenset sine patris licentia mortaliter delinquet, etiamsi vnicus sit hæres. Porrò in his rebus, in quibus non subest patri, non peccat, si non obediat: v. gr. in rebus malis, & iniustis, in electione status perfectioris siue de clericatu, siuè de Religionis ingres su. Imò in materia matrimonij non tenetur semper filius patri obedire. In duplici autem casu Scio mortaliter delinquere: scilicet, si contra patris voluntatem contrahat cum aliqua indigna, seu notabiliter inferioris status: vel si dignam ducat, adest tamen aliqua neces sitas in familia, vt iuxta patris contrahat voluntatem. Sayr. *Claui l. 7. cap. 5. num. 9. 10. & 11.* Reginal. *l. 20. n. 16. 17.* Bonac. *to. 2. a. 6. q. vni. pun. 4.* Manu. *sum. p. 1. c. 14. n. 2.* Nauar. *sum. c. 14. n. 15.*

1797 Tenetur corporali parentum neces sitati occurrere quantum potest. Vnde grauiter peccat, qui parentes ægrotantes non inuisit, vel eorum sanitati non consulit, vel in carcere detentos, aut captos mente liberari non curat, vel in magna neces sitate constitutis non succurrit: etiamsi parentes alioquin pos sent sibi per aliquam artem sui statui indecentem subuenire: secus si pos sent per artem quæ non sit suo statui dedecori adiuuari. D. Tho. *2. 2. q. 125. a. 5.* Tolet. *l. 5. cap. 1.* Filliuc. *tra. 28. p. 2. num. 3.* Sayr. *l. 7. cap. 5. num. 15.*

1798 Non potest filius Religionem inire patre, aut matre ad egestatem extremam, aut grauem redactis. Quia præceptum consilio est præferendum: sed eis debet subuenire, modo

hæ concurrant conditiones: Vt paupertas sit præsens. Vt neces sitas sit extrema, vel grauis: quæ talis dicitur, dum parentes pos sent quidem sine ope filij viuere, sed cum notabili iactura status, vt mendicando, vel famulando aliis. Vt filius remanendo in sæculo pos sit illiusmodi neces sitati de præsenti succurrere & ingrediendo non valeat. Vt non sit alius, qui pos sit, ac velit subuenire. Vt filius remanendo non sit in graui ac probabili peccandi lethaliter periculo, à quo per Religionis ingres sum liberetur. D. Tho. *2. 2. q. 101. a. 4. ad 2.* Nauar. *sum. c. 14. n. 13.* Sayr. *in Claui, l. 7. c. 6.* Syluest. *v. Religio, 2. q. 7.* Bonac. *to. 2. d. 6. q. vni. pun. 5. n. 4.*

1799 Filius profes sus tenetur egredi Religione, etiam Prælato inuito, cum parentum neces sitas est extrema: si verisimile est eum pos se egrediendo illis subuenire. Si verò neces sitas tantùm sit grauis & parentes in ea egestate versabantur, quando ingres sus fuit filius, teneretur etiam egredi: quia huiusmodi debitum præces sit Religionis ingres sum. Si autem non erat, sed post filij ingres sum accidit: tunc tantum tenetur pro viribus perseuerando in suo statu, eis subuenire: quamvis pos set etiam licitè permis su Superiorum egredi. Sanch. *l. 4. sum. cap. 20. num. 14.* Tolet. *l. 5. cap. 1. num. 6.* Nauar. *sum. cap. 14. n. 14.* Manu. *p. 2. c. 6. n. 4.*

1800 Porrò si filius profes sus è Religione egres sus ad subueniendum parentibus, suæ Religionis debet habitum gestare. Et dum manet in sæculo, debet obseruare non solùm es sentialia Religionis, sed etiam maiores Regulæ obseruationes, nempè ieiunia, aut alia provt poterit. Præterea tenetur reuerti, quamprimum parentes ab illa extrema neces sitate subleuauerit: & differens subleuare ex industria, vt diutius moretur in sæculo, non est in conscientia tutus. Imò tenetur redire, quandocúmque ius sus fuerit à Prælato, oblatis neces sariis pro neces sitatis parentum subleuatione. Sayr. *l. 7. c. 6. a n. 19.* Reginal. *l. 20. n. 3.* Filliuc. *tr. 28. p. 2. n. 10.*

1801 Tenetur adimplere, cum primum poterit, parentum circà debita & legata testamenta. Nam ea sine causa iusta differre, peccatum est lethale. Nauar. *sum. c. 14. n. 16.* Filliuc. *tr. 28. p. 2. n. 3.*

1802 Filius quidem à patria potestate liberatur, per patris mortem, per profes sionem Religionis filij aut patris, per promotionem ipsius ad Episcopatum: aut quando pater perpetuo fit exul, ac deportatus est, aut quando fit hæreticus, aut exponit filium infantem vel languidum, aut, alio ipsum exponente, consentit, aut id ratum habet aut quando filius emancipatur à patre coram Iudice competente, aut quando pater nuptias incestas contrahit, aut si captus bello iusto, aut seruus fit: imo alicubi, quando filius matrimonium contrahit. Reginal. *l. 20. n. 23.* Sa *v. Filius, n. 23.*

CAPVT II.

De Parentum erga filios obligatione.

1803 PArentvm obligationes erga filios ad sex capita pos sunt reuocari. Debent subministrare eis neces saria ad vitam, si pos sint: & contrarium gerentes lethaliter delinquunt. Tenentur eos non transmittere ad hospitalium domos, nec eos exponere in publicis, vel priuatis, nisi in extrema aut graui neces sitate. Obligantur eos bonis moribus per se, vel per alios instituere, atque corrigere. Non pos sunt eos diuendere absque iusta causa, qualis es set, aut propriã mortem, aut ipsorum euitandam, in casu, quo semetipsos parẽtes ipsi licitè

diuẽdere valent. Tenentur eos à seruite liberare, vel quia capti fuerunt in bello, vel quia à patre ex aliqua serua fuere progeniti. Debent eis studiis operam dare volentibus prouidere, dummodo parentes pos sint, & studium sit eorum conueniens statui, filijque in eo progres sum efficiant. Vnde peccant paren- **[234]**tes, si absque rationabili causa filios à progres su in bono reuocent, & impediant: verbi gratiâ, si impediunt eorum vota, quæ bona parentum venia fecerunt; si ab ingres su Religionis absque iusta causa remouent: si post emis sum continentię votum in ætate deliberandi vi, aut dolo ab impletione retrahunt, vel consulunt, aut cogunt matrimonium impeditos voto contrahere: si absque iusta causa inuitum filium, aut filiam coniugio colligãt: si inuitam filiam, nisi in casibus iure permis sis ad Monasterij ingres sum, vel susceptionem habitus, vel profes sionem gerendam cogunt: in quo vltimo casu per Tridentinum. *ses. 25. c. 18.* excommunicantur. Item si patiantur, filias amatores habere ob malum finem, vel eas à consortio malo non curant reuocare. Nauar. *sum. c. 14. n. 17.* Filliuc. *tr. 28. p. 2. n. 21.* Tolet. *l. 5. c. 1.* Tabie. *verb. Filius, §. 19.* & alij communiter.

1804 Pos sunt parentes in quinque his casibus filiis alimenta denegare: si patrem accusent extra casus à iure conces sos. Si ipsimet alimentis egeant ad propriam vitam sustentandam. Si filij ingratitudine excellant. Si artẽ illi habeant, aut aliquod aliud munus, quo iuxtà statum suum pos sint alimenta acquirere. Si aliquid gerant eorum, ob quæ legitimè pos sunt à parentibus priuari hæreditate. Syluest. *v. Filius, n. 24.* Angel. *ibi, num. 21.* Filliuc. *tract. 28. part. 2. num. 25.*

1805 Porrò tria præcipuè, & generatim pater pręstare tenetur. Primum est, prouidere filiis in sututum, quantum honestè pos sit, habita circumstantiarum particularium ratione. Secundum, non potest sine iusta causa eos exhæredare. Tertium, tenetur dotare filias etiam spurias; quia dos est loco alimentorum. Si autem pater ob inopiam non pos set, mater tenetur, D. Tho. *2. 2. q. 101. art. 2.* Nauar. *sum. cap. 14. num. 17.*

CAPVT III.

De mutua Herorum Famulorumque obligatione.

1806 TRia pręstare tenentur famuli heris suis: honorem, reuerentiam, & obsequium. Herus vicis sim tria debet famulo, honestam quoad vestitum, victum, & habitaculum sustentationem: institutionem in rebus fidei, & Christianę Religionis, si Christianus sit seruus: correptionem fraternam, ne vitiosus euadat. Syluest. Angel. Armil. *v. Familia.* Azor. *tom. 2. l. 2. cap. 38. quæs. 1.* & omnes.

1807 Certè Famulus dicitur ille, qui stipendio, & mercede se ipsum locat ad tempus in heri obsequium. Differt autem à seruo, & operatio, eo quod seruus sui iuris non sit, & soleat à domino emi: operarius verò locat tantùm suas operas ad genus certum operis, cum famulus locet se ipsum ad seruiendum, & obsequium præstandum provt opus fuerit. Azor. *tom. 2. libr. 2. c. 39. quæst. 1.* Reginal. *libr. 20. num. 57.*

1808 Famulo fideliter laboranti debet herus soluere stipendium iustum. Quia dignus est mercenarius mercede sua. Si verò fideliter non laborauerit, saltem infrà operis debiti latitudinem non debetur ei stipendium. Imò is famulus ad restitutionem tenetur non solum pro rata laboris omis si, quatenus non peruenti ad latitudinem infimi laboris iusti; sed etiam ad interes se, si fortè aliquod detrimentum, vel lucrum ces sans subsecutum est domino

conductori. Quia Famulus fuit iniusta illius causa. Casu autem, quo famulus expressè, ve tacitè contentus sit minimo pretio, aut aliquo obsequio: ad id solùm tenebitur conductor. Quia famulus potuit vti iure suo, consentiendo libere in minus stipendium, quam alioquin mereatur. Nauar. *sum. cap. 17. nu. 108.* Angel. *v. Locatio, num. 15.* Syluest. *ibid. q. 12.* Reginal. *lib. 25. num. 513.* Bonac. *de contract. d. 3. q. 7. pun. 14. n. 2.*

1809 Censetur iustum famuli stipendium, quod pas sim eo loco huiusmodi ministerio solet addici, ità vt non sit minus infirmo, nec maius summo, quod dari consueuit. Vndè si famulus suæ operæ mercedem exigat maiorem summa, vel si conductor det minorem infima dari consueta: iniuriam gerit, & ad restitutionem tenetur mercedem ad proximos pretij iusti limites reducendo. In dubio autem, num stipendium sit infrà infimum, non potest famulus vti compensatione, de rebus domini subtrahendo. Ast in duplici casu stipendium potest es se infrà infimum. Primo si conductor non egeat opera alterius, sed solùm ex misericordia ad preces ipsius ipsum conducit, Secundò, si famulus spontè non petat iustum stipendium, vt dominus illi Beneficium, (v. gr.) aut officium procuret, siuè vt illius conciliet amicitiam. Vasq. *opusc. de restit. c. 5. dub. 10. num. 56.* Reginal. *l. 25. n. 552.* Moli. *tract. 2. d. 506.* Les si. *libr. 2. cap. 24. dub. 4.* Layman. *libr. 3. tractat. 3. part. 1. cap. 1. num. 10.*

1810 Equidem qui tradunt solummodo pueris victum pro eorum opera, excusantur. Quia communi æstimatione hoc reputatur iustum stipẽdium leuis puerilis operæ. Dominus tamen peccat, & ad restitutionem tenetur damni, quando puerum, vel famulum paruo conduxit stipẽdio hæc conditone, vt permitteret ipsum literis, vel arti operamdare, sed postea non potest. Quia non censetur famulo iustum dare stipendium, & contrà conuentionem agit. Azor. *tom. 3. l. 8. c. 13. q. 2. & 3.* Rebel. *l. 14. q. 13. n. 1.*

1811 Famulo, qui alicui seuit nulla certa mercede constituta, si obsequia præstet, quæ communiter solent, certa as signata mercede præstari, soluenda est merces iusta in ea regione consueta pro iisdem ministeriis, quantumvis id arbitrio domini reliquerit. Satisfaciet tamen dominus tradendo pretium infimum. Quia infimum intra latitudinem iusti stipendij continetur. Les si. *l. 2. c. 24. dub. 4. n. 25.* Vasq. *de restit. cap. 5. dub. 10. num. 57.* Reginal. *libr. 25. num. 554.*

1812 Herus expellens domo famulum, nondum elapso termino constituto, tenetur ad integram mer cedis solutionem, nisi fortè ex grauis sima causa ad eum pellendum adducatur. Quia conductor tenetur pensionem soluere, quando non est vsus re conducta ob culpam & impedimentum ipsius conductoris. Si verò famulus antè perfectum tempus seruitij discedat, totam mercedem non amittit, sed secluso pacto, haud est deneganda ei merces ad ratam temporis præteriti, in quo suam præstitit operam pretio æstimabilem. Tenetur tamen famulus **[235]** ad resarciendum damnum domino: vnde dominus potest, famulo ad ratam damni stipendium denegare. Azor. *to. 3. lib. 8. cap. 14. quæst. 1.* Rebel. *l. 14. quæst. 13. num. 10.* Diana *punct. 3. tract. 6. resol. 15. & 16.* Bonac. *de contr. d. 3. quæst. 7. punct. 4. num. 12.*

1813 Conuentione, vel consuetudine præcisa, famulo in infirmitate existenti non est soluenda merces pro tempore, quo in ægritudine detinetur. Quia dominus non tenetur soluere pensionem, quando non vtitur re conducta ob locatoris defectum. Nec tenetur dominus ex iustitia suis expensis sua in domo curare famulum si tamen in extrema, vel graui es set neces sitate ex Charitate teneretur ei subuenire. Recuperata autem valetudine, & elapso termino seruiendi, non tenetur famulus in famulatu persistere, quo illud tempus, quo ægrotauit resarciat: nec tenetur dominus admittere in hoc casu seruitium famuli volentis tempus

elapsum resarcire, quamdiu in infirmitate extitit. Quia famulandi onus precisè fuit temporis in contractu præscripti, quo transacto, in tempus sequens onus non remanet. Azor. *tom. 2. lib. 2. cap. 39.* Nauarra *de rest. l. 2. cap. 2. num. 213.* Reginal. *libr. 25. numer. 517.* Sa *verb. condictio. numer. 5.* Diana *de contr. p. 1. resol. 86.* Laym. *lib. 3. tract. 4. cap. 28.*

1814 Delinquit herus non soluens famulo stipendium in qua conuenit, sed in alia: verbi gratiâ, qui loco pecuniæ tradit triticum, pannos, vel alias merces pretio certo, quas famulo vendidit viliori. Quia verò dominus in hoc casu minus soluit, quam debet, ad restitutionem proculdubio tenetur. Nauar *sum. cap. 17. num. 111.* Vasq. *de restit. cap. 5. dub. 10. n. 63.* Bonac. *de contr. d. 3. quæst. 7. punct. 4. num. 15.*

1815 Grauiter famulus delinquit, dum non obedit domino in magni momenti rebus; vt si dehitum illi honorem non deferat, ipsum contemnendo; aut si cum fraude patrata lædit; nec impediat pro viribus, ne dominus in persona, aut in rebus damnum patiatur. Non tenetur tamen eius vitam cum propriæ vitæ periculo defendere, nisi ad defensionem vitæ domini specialiter conducatur: tunc enim id negligendo, contra iustitiam planè delinquet. Diana *p. 3. ract. 6. resol. 58.* Sayr. *in Claui, libr. 7. cap. 7. num. 12.* Reginal. *lib. 20. num. 63.* Laym. *l. 3. tract. 3. p. 3. cap. 3. num. 5.*

CAPVT IV.

De mutua Prælati Ecclesiastici ac Clerici subditi obligatione.

1816 CLerigi erga Prælatum ad multa tenentur. Certe in actibus internis non tenentur obedire, neque in malis etiam venialiter. In dubio de peccato, præcipienti Præsuli tenetur obedire: debet autem Prælati voluntas subdito es se denunciata. Tenetur autem in pertinentibus ad clericalem statum obtemperare: in quibus ab obedientia resilire, si res sit grauis, lethale est piaculum. At si Episcopus Clerico præcipiat, vel alteri suum resignet Beneficium, obedire non tenetur, nisi
iusta des set causa: verbi gratiâ si es set ineputs & Episcopus vellet tradere idoneo. D. Tho. *2. 2. q. 104. art. 5.* Filliuc. *tr. 28. num. 94.*

1817 Tenetur præterea beneficiarius subsidium charitatiuum contribuere, nempe quandam pecuniæ vel rei æquiualentis elargitionem in quibusdam casibus erga Episcopos, vel alios superiores. Et quamvis dicatur *Charitatiuum,* potest tamen Episcopus subditos ad id soluendum compellere. Licet enim à principio petebatur ex Charitate, postea, adiuuante iure, ex certis causis, etiam potest ex iustitia peti. Iustæ verò illud exigendi quatuor solent enumerari. Solutio debitorum, quæ Episcopus contraxit pro tuendo Ecclesiæ suæ iure. Si magnas fecerit expensas in totius Diœcesis negotiis. Emptio rei alicuius magni momenti, ad suam Ecclesiam conseruandam. Iter factum ad Papam, vel Imperatorem, vel Regem ob Ecclesiæ neces sitates. Azor. *p. 2. lib. 9. c. 14.* Filliuc. *tract. 28. num. 9.*

1818 Episcopi vicis sim ad multa tenentur erga subditos. In primis quidem ad residentiam, ad quam receptius est, iure diuino teneri: ad breue tamen tempus ex causa abes se pos sunt. Iustæ verò cause absentiæ sunt Christiana Charitas, id est proximorum vtilitas. Vrgens neces sitas vitæ scilicet corporalis, vel morbi periculosi. Debita obedientia Ecclesię vtilitas vel propriæ,

vel vniuersalis. Vtilitas Reipublicæ. Certè mortale peccatum est, Episcopum absque legitima causa non residere: & toto tempore, qúo non residet, omnes integros redditus pro rata amittit ipso facto, absque alia declaratione, fabricæ quidem Ecclesiæ, vel pauperibus impertiendos. Trid. *ses. 23. cap. 1.* Tolet. *lib. 5. cap. 4. num. 1.* & omnes.

1819 Debet es se irreprehensibilis, vt nullo ex capite subditis scandalum, sed virtutum exhibeat exemplar. Per se debet concionari, non per alium, nisi legitimè sit impeditus. Annis singulis debet Diœcesanam Synodum conuocare in qua de rebus ad Diœcesim pertinentibus dis serat. Quotannis debet totam Diœcesim, vel maiorem eius partem visitare: quod per Vicarium gerendum est si iuste ipse fuerit impeditus. Debet confirmationis, ac Ordinis Sacramenta ministrare. Tenetur probos constituere Ministros, tàm ad internum, quàm ad externum forum: & circa hoc deficere ex ignorantia cras sa, aut ex malitia graue est peccatum. Trident. *ses. 5. cap. 3. ses. 24. c. 2. & 3.* Bonac. *tom. 2. d. 6. q. vni. pun. 8. num. 5.* Reginal. *l. 2. num. 69.* Caiet. *v. Episcopus.*

1820 Episcopatum deserere nou potest absque summi Præsulis licentia. Si autem videt, se munus suum implere non pos se, sed non im plendo delinquere, seu graue scandalum subditis exhibere, tenetur quidem Episcopatum relinquere, petita tamen facultate. *cap. Nisi cum pridem, de renunciat.* volumine vltimo, integer redibit tractatus, cum de statu Ecclesiastico dis seruerimus.

[236] CAPVT V.

De mutuis laici Principis eiusque subditorum obligationibus.

1821 QVatvor sunt præcipuæ subditiergàsuum Principem obligationes. Prima, vt in rebus honestis, & iustis ei subiiciatur: vndè debet leges honestas, & iustas acceptare. Secunda, vt cogi pos sit à Principe, vel Republica, ad aliquid agendum, vel vitandum etiam cum periculo vitæ, vel cum pœna mortis. Quia Princeps habet ius conseruandi bonum commune, ad quod prædicta aliquando sunt neces saria. Tertia, vt teneatur legibus obedire etiam ciuilibus sub graui piaculo: quæ autem hæ sint, *Volum. 1.* in materia de legibus expres si. Quarta, vt teneatur suum Principem ab hostibus defendere, ac pro eo, si opus sit, vitam profundere. Filliuc. *tract. 28. p. 2. n. 112.* & alij communiter.

1822 Porrò vasallus debet vecti galia soluere: imò nouas gabellas, si iustæ sint: Si non petantur, seclusa fraude, non debentur. Soluentes pœnam non tenentur ad gabellam; tenentur tamen, quando in conscientia eorum id relinqueretur. Potest non solui, quando certo scitur, non impendi gabellam in rem, ob quam est imposita. In dubio autem de iustitia pro principe est præsumendum, & soluenda etiam infideli. Filliuc. *tra. 28. part. 2. nu. 113.* & alij communiter.

1823 Principes sæculares vicis sim tenentur in multis erga suos subditos. Vndè octo annumerantur laici Superioris propriæ virtutes: Religio in Deum Clementia, & mansuetudo. Liberalitas, Iustitia, Fortitudo, præsertim bellica. Prudentia rerum agendarum, Magnificentia in Templis extruendis, erigendis Academiis. &c. & Magnanimitas. Nauar. *sum. cap. 25. à num. 1.* Filliuc. *tr. 28. part. 2. num. 125.* Azor. *to. 2. libr. 11. c. 6.*

1824 Verum Principum peccata ad decem pos sunt reduci. Peccant in immodica regnandi libidine. In indicendo iniusto bello. In socordia, & negligentia circa artium munitionem, vndè populi pax, & securitas pendet. In non reficiendo publicas vias, ac custodiendas, vnde salus viatorum periclitatur. In non subueniendis pauperibus, & miserabilibus personis grauia incommoda ex inopia sustinentibus. In non tollendis prauis ac noxiis consuetudinibus vsurarum, contractuum lege naturali, vel Ecclesiastica prohibitorum, ludorum, aut spectaculorum cum delictorum lethalium mortali periculo. In imponendo tributa iniqua, vel antiqua sine causa augendo, vel cogendo subditos ad extruẽdas proprias domos, mercede non adhibita. Si iniquas leges concedant. Si Ecclesiastica iura sibi abrogent. Si cogant per vim, vel fraudem subditos facere sibi donationes: & tunc ad restitutionem tenentur. Si leges condant in suum priuatum commodum. Si cogant subditos ad certa matrimonia contrahenda, vel à contrahendis impediant. Nauar. *sum. cap. 25. à num. 1.* Filliuc. *tract. 28. p. 2. n. 125.* Azor. *to. 2. l. 11. cap. 6.*

CAPVT VI.

De mutua serui, & domini obligatione.

1825 SErvorvm genera multa sunt: communes autem eorum obligationes ac præcipuæ debitum dominis honorem deferre, obedientiam præstare in licitis, & honestis, res domini conseruare, in ægritudine ei procurare Sacramenta, si alij ex familia præstantiores non curent: à malis imminentibus tutari: Filliuc. *tract. 28. part. 1. à num. 68.*

1826 Capti iniusto bello fugere pos sunt, non autem qui se in seruos vendidere. Iusto autem capti bello, etiam fugere ad suos pos sunt, absque vitamen, aut fidei datæ deceptione. Capti apud infideles, etiam pos sunt fugere, & iis dari ad fugam consilium: accipere etiam à Turcis vel alij Christiani nominis hostibus pos sunt ad fugam neces saria. Habere pos sunt peculium suum mobilibus, vel immobilibus constans. Absque domini consensu inutilis est serui donatio. Et domino magis seruiendum, quàm vxori, si eo inscio, eam duxerit: Secus si sciente. In iis, quæ contrà naturale sit ius vel contra diuina præcepta, parêre non debent. Filliuc. *tr. 28. p. 1. a n. 52.*

1827 Dominus vicis sim tria debet seruo, honestam sustentationem, institutionem in rebus fidei, & coreptionem fraternam. Olim Romanis licebat seruos occidere, nunc sublata talis est potestas; si tamen occideret mancipium Dominus nihil illi deberet, nec si mutilaret. In quibusdam casibus nec etiam vendere licet. Alimenta subtrahere non potest in totum. Ex contractu aliquando seruo obligatur: & ex delicto ius su eius commis so tenetur. Ciuilis actio es se potest in quibusdam casibus Filliuc. *tractat. 28. part. 1. à num. 68.* Alibi vberior sermo recurret.

CAPVT VII.

De obligatione viri ad vxorem, & vxoris ad virum.

1828 EN viri ergà vxorem obligatio. Non potest eam in diuinis præceptis impedire in humanis verò iusta de causa potest. Non potest eam grauiter, & multò minus atrociter percutere. Quia non est serua, sed socia: at moderatè castigare iuxta culpam habita ratione personæ, conditione, & status matrimoij iure potest. Tenetur eam iniuria minime afficere: sed potest moderatè verbis corripere, non tamen contumeliosis. Tenetur domus gubernationem quantum ad rem ac mores attendere. Tenetur cum illa cohabitare: nec potest absque iusta causa longo tempore abes se, iusta autem causa es set alicuius momenti negotium, superioris obedientia, inimicitiæ vitandæ, exilium. Na- **[237]**uar. *su. c. 14. æ. 19.* Sayr. *in Claui, l. 7. c. 7. n. 7.* Tolet. *lib. 5. c. 1.* Filliuc. *tract. 28. p. 1. à. num. 139.* Laym. *l. 5. tract. 10. p. 2. c. 2. num. 6.*

1829 Vxoris autem ergà Virum obligationes adnoto. Præter obedientiam debitam in redditione coniugalis actus, tenetur etiam in iis, quæ pertinent ad bonaos mores, & familiæ guberna tionem obtemperare: ità vt nolle viro obedire in materia graui præcipienti, vt velle, spreto viro, independenter gubernarem sit lethale peccatum. In rixis cum viro peccare potest, si eum in blasphemias sua morositate in rixa prorumpere faciat: vel si ex contemptu ei debitam submis sionem mon præstet, dum præceptum est iustum. Tenetur vxor sequi virum, quo velit eam ducere, vt ibi cohabitent, quinque exceptis casibus: si mortis periculum immineret, si peccati mortalis subes set periculum, si ipsa es set ancilla, si vir vagus es set, & ita post matrimonium factus. Si in coniugio pactum interuenis set, non mutandi locum; si tamen casus vrgens mutandi contingeret, non obstante pacto, maritum sequi tenenetur. Tolet *l. 5. c. 2.* Nauar. *sum. c. 14. num. 20.* Syluest. *v. vxor. q. 8.* Filliuc. *tract. 28. p. 1. nu. 144.* Sayr. *in Claui, l. 7. cap. 7. n. 10.*

CAPVT VII.

De mutuis Magistri ac Discipuli obligationibus.

1830 DIscipvli ergà Magistros honorem, & reuerentiam debent. In rebus pertinentibus ad bonos mores eis, sicut parentibus, tenetur obedire. Debẽt diligenter studiis vacare: ion quo pos sunt aliquãdò grauiter delinquere ratione damni familiæ hanc ob causam illati. Pecuniam à parentibus traditam debent expendere iuxta Magistrorum, quorum curæ commis si sunt, voluntatem, in res videlicet honestas Vnde in his delinquere pos sunt; nempè si ob finem mortalem studeant, vel sine iusta causa, si Academiæ statuta ad lethale obligantia non seruent, si suffragentur indigno, aut curent alium indignum suffragari, si scientias vetitas, aut superstitiosas ediscant, si contrà veritatem à se cognitam altercationes excitent non disputandi gratia, & maximè si id cum scandalo fiat. Si demùm cum pos sunt, stipendium Præceptori non solunt. Nauar. *sum. cap. 25. nu. 59.* Filliuc. *tract. 28. p. 2. num. 149. & 150.*

1831 Iam verò obligationes Magistri erga discipulos annotarim. Tenetur non dis simulare discipulorum crimina, sed corripere, vbi fuerit opus. Debet adhibere studium, vt discipuli in literis promoueantur: & curam eorum gerere in rebus ad mores attinentibus, & honestam æducationem. Vnde cauere debet, ne animæ noxia documenta tradat: quæ es sent, contra Fidem, aut bonos mores: aut nè falsa velut vera doceant ex industria. Quia hoc es set proculdubio mortale, sicut etiam. si auerteret scholasticos auditores ab aliis Doctoribus cum eorum iniuria, aut aditorum damno. Tenetur prætereà stipendia iusto maior non exigere. Nec

se ad docendum exponere, si se non agniscat idoneum. Debet item se discipulorum captui accommodare. Et non denegare dignis Doctoratus insigna, aut indigho concedere. Peccarent enim mortaliter præsertim in Theologia, iure Canonico, Ciuili, & Medicina. Filliuc. *tract. 28. p. 2. à n. 151.* Nauar. *sum. cap. 25. numer. 55.* Caiet. *sum. v. Magistrorum peccata.*

SECTIO SECVNDA.

De Præcepto quarto Decalogi, Problemata.

CAPVT VIII.

Circa mutuam parentum, ac filiorum obligatione.

PROBL. I.

Parens, exponens filium, quando eum alere potest, tenetur, & non tenetur ad restitutionem.

1832 SVppono, grauiter contra ius naturale delinquere parentem, qui cum filios legitimos vel spurios alere pos sit eos exponit in Templis, aut biuiis, aut ad ianaus hospitalium, aut in locis publicis, vel secretis: & teneri ad restitutionem pro educatione loco illi, cui exposuit, & munus educandi suscepit. Quæ quidem restitutio gerenda est pro eo tempore, quo aliis filius inseruire non poterat. Quia postea inseruiendo aliis sibi victum poterat comparare. Tolet. *lib. 5. cap. 1. num. 9.* Nauar. *sum cap. 14. numer. 17.* Cæterùm sunt nonnullæ vrbes, vt mea Vallisoletana, & aliæ plures in Hispania, & in reliquis Regnis Christicolis, quæ habent bona aliqua publica ex prouentibus sæcularium reddituum ad puerorum expositorum educationem applicata. De his dubitarim, an parens filium, quem alere poterat, ad restitutionem teneatur?

1833 Non tenetur. Quia illa bona ad hunc finem communi omnium ciuium consensu sunt addicta, & vnusquisque ciuius suam habet portionem in huiusmodi bonis. Sic nõnulli, quos, pres so nomine memorat Fagundez. 82. citãdus.

1834 Tenetur quidem. Quia licet ea bona communi ciuium consensu ad hunc finem sint ap-
[238] plicata sunt tamen addicta pro alendis filiis expositis, quorum parentes inopia laborent, vt constat ex ipsa, pij operis fundatione. Ita Syluest. *v. Adulterium, num. 7. quæst. 5.* Nauar. *sum. c. 16. num. 48.* Rebel. *part. 1. de obligat. iust. l. 3. q. 10. num. 8.* Fagund. *tom. 1. Decal. l. 4. c. 1. n. 5.*

1835 Existimo omnino, eum ad restitutionem teneri: eamque gerendam es se hospitali ipsi, vbi infantes huiusmodi receptantur. At si aliqua ex causa hospitali fieri non pos sit, pauperibus est facienda, aut operibus piis id sacrandum, vt communiter in materia restitutionis Doctores aduertunt; proderit enim animabus ea bona applicantium.

PROBL. II.

Pater tenetur, & non tenetur filios, & filias spurias pauperes dotare sicut naturali iure alere obligatur.

1836 TEnetur quidem. Quia *cap. Cum haberet, De eo qui duxit vxorem eam, quam polluit,* id deciditur; ibi: *Vterque ad finem* (id est, tam pater quam mater) *liberis suis secudum quod eis suppetunt facultates, neces saria subministrent.* Vbi habetur spurios alendos es se à parentibus pro suarum facultatum ratione. Vnde infertur, benè valere argumentum de alimentis ad dotem: & idem es se dicendum de illis, ac de dote. Quia dos datur in vitæ subsidium ad alendam vitam, & loco alimentorum succedit. Tenentur ergo parentes naturali iure filios & filias dotare spurias pro ratione alimentorum: sicut eodem ex iure alere tenentur & ad id pos sunt in forensi iudicio, cogi si habeant facultates. Sic Nauar. *su c. 14. n. 17.* Syluest. *v. Alimentum, n. 2.* Bartol. *in l. finali, ff. de his quibus vt indig. n. 7.* Bald. *in l. Et ne mater. C. de iure dotium.* Sanchez *lib. 4. de matr. d. 26. num. 20. & lib. 7. d. 88. num. 32.* Azor. *p. 2. cap. 40. quæst. 6.* & alij.

1837 Minimè tenetur, si non velit, nec ad id potest in foro externo cogi. Quia non valet argumentum de alimentis ad dotẽ: nam alimenta dantur dietim, & in singulos menses, vel annos: dos verò simul & in vno cumulo constituitur; vnde in dote agitur de maiori parentum præiudicio, quam in alimẽtis. Quarè licet parẽtes teneãtur alere, non tamen tenentur filios spurios dotare: pos sunt autem si velint, id efficere. Et quia in dote erit scandalum, non autem in alimentis soluendis, videtur pater suam incontinentiam renouare, & alios suo prauo exemplo ad peccatum inducere: non sic in alimentis præstandis. Ità Panormit. *ad cap. Peruenit, de arbitr. num. 1.* Vasquez *de succes. creata lib. 2. §. 20. num. 314.* Molina *tom. 1. de iust. d. 224. num. 22.* & Fagund. *tom. 1. Decal. lib. 4. cap. 1. num. 7.* hanc sententiam probabilem es se fatetur, & magis in eam, quam in primam inclinare, licet primam eligat, quia communior est, & plurium Doctorum authoritate fulcitur.

1838 Ego autem licèt primam communiorem etiam, & vsu tritiorem æstimo, probabiliorem credo es se secundam, cui quidem adhæreo. Quia dos non constituitur primario ad alendam vitam, sed ad familiam sustentandam; parentes autem solum ductu naturæ tenentur, vitam filiorum filiarumque spuriarum alere, non autem sustentare familiam. Poterunt itaque parentes huiusmodi filios & filias si pauperes sint, dotare, si velint, eleemosynæ titulo: non tamen dotare; nec ad id pos sunt in foro interno, aut externo cogi.

PROBL. III.

Si filij qui votum castitatis emisâre, id sepè ex incontinentia violent: parentes pos sunt, & non pos sunt eis suadere, vt ducant vxorum.

1839 CErtum est, delinquere lethaliter parentes qui filium, aut filiam voto castitatis adstrictam cogunt coniugio colligari. Quæsierim verò, vtrum filio habenti votum castitatis,

& in concubinatu existenti & ita carnis stimulis agitato, vt pas sim succumbat, & vix se se valeat continere: licitè suadere pos sit, vt ineat coniugium, eique id præcipere: vt sic minus delinquat?

1840 Potest planè. Quia ex duobus malis minus est eligendum: minus autem malum est vnum patrare peccatum, ducendo contra votum vxorem, quam plura sæpè contra idem votum sacrilegia committere. At licitum est minus malum consulere, vt maius vitetur, vt est commune affatum. Et quia filius per hoc patris consilium minime ad peccandum inducitur: nam cum ille maius peccatum, & plura peccata ex peruersæ naturæ debilitate patrare soleat, solùm tunc ad id inducitur, vt peccatum minuat, & vt saltem à parte culpæ patrendæ desistat. Sic D. Epiphan. *lib. 2. cont. hæres. 1. hær. 61.* Vbi postquam docuit, grauis simè delinquere, qui contra castitatis votum matrimonio colligantur: consulit ei, qui sæpè cadit vt matrimonium ineat. *Melius est* (inquit) *vnum peccatum habere, quam plura: melius est, lapsum palam sibi vxorem sumere, quam quotidie occultis iaculis sauciari.* Angel. *v. Matrimonium. 3. imped. 5.* Veracruz *part. 1. spec. a. 15. dub. vltim.* Matienzo *lib. 1. recopil. tit. 1. rub. glos. 1. num. 152.*

1841 Minimè potest. Quia vt minus malum licitè consulatur, opus est, vt ad maius malum iam quisque sit determinatus, & vt illius perpetrationem resolutiue elegerit, ac statuerit apud se committendam: & non sufficit prauus habitus hominem ad lapsum carnis impellens. Vnde cum huiusmodi filius solum ex praua consuetudine succumbat, nec resolutiuè electum habeat matrimonium: nunquam licitum erit post votum castitatis illi matrimonium consulere, cum id non sit consulere minus malum, sed consulere malum simpliciter. Ità Syluest. *v. Matrimonium, 7. quæst. 5. dicto 9.* Sum. Astens. *pa. 2. l. 8. tit. 10. ar. vni. quæst. 10.* Hostiens. *sum. tit. de voto, num. 5.* Gregor. Lopez *l. 2. v. Tan tenudos. tit. 8. part. 1.* Sanch *l. 7. de matr. d. 1. nu. 29.* Fagund. *tom. 1. Decal. lib. 4. cap. 1. num. 17.*

1842 Probabilius hoc longe existimo. Nam vt licita sit consultatio, & suasio minoris mali, opus est vt nullo alio remedio pos sit quisque à maioris, mali retrahi patratione, nisi illo minori malo sibi proposito: vt docet Sanch. *l. 7.*

[239] *de matrimon. d. 11. num. 21.* Sotus *libr. 6. de iust. quæst. 1. art. 5.* & alij. Vndè si certis coniecturis constat, nullum remedium adhuc adhibitum fuis se à filio, vt ab eo vitio emergat: & illum nondum animo statuis se matrimonium contrahere ad maius malum vitandum: nefas erit, illi vt coniugium ineat, Persuadere. Scio S. Lothum à Patribus vendicari à culpa offerentem Sodomitis filias construpandas: eo quod minus malum consulis set. At ideò liber à crimine consulens, quia Sodomitæ maioris mali iam fecerant electionem. Verùm D. Epiphanius ibi consuluit, vt impetrata dispensatione, ac debito modo contraheret.

PROBL. IV.

Filij Catholiei tenentur, & non tenentur parentibus hæreticis, Fthnicis, Turcis: & parentes Catholici tenentur, & non tenentur filiis

hæreticis, Ethnicis, Turcis alimenta impertire, (etiamsi conuerti nolint.) in graui neces sitate.

1843 TEnentur quidem non solùm in extrema, sed & in graui neces sitate. Quia hæc obligatio ex iure naturæ oritur, nec inuenitur aliquod ius humanum illam auferens proteruæ infidelitatis in pœnam. Sic Azor. *tom. 2. l. 2. cap. 3. quæst. 2. & 3.* Glos s. *ad cap. 1. verb Fidelis, dist. 30.* & Castro *libr. 2. de iusta hæret. punit. cap. 7.* Surdúsque *tractat de alimen. titul. 1. quæstion. 18. num. 3.* as serunt, semper patrem hæreticum indigentem præferendum es se extraneo Catholico in eleemosyna à filio eroganda, vt habetur *lege Regia 8. tit. 23. p. 1.*

1844 Non tenentur in graui neces sitate. Secus in extrema. Quia maiori vinculo iuris naturæ est pater adstrictus ad filios, quam filij ad patrem: natura enim descendit à parentibus ad filios, & non ascendit à filij ad patrem: Sed patres Catholici non tenentur hæreticos filios alere, nisi extremè indigentes, vt cum multis probat Surdus *tract. de alim. tit. 7. q. 2. à num. 6.* Ergò neque filij tenentur alere hæreticos parentes, nisi in extrema constituantur neces sitate. Ità Lara *leg. si quis à liberis, §. etsi impubes num. 1. ff. de liber. agnosc.* Surdus *citat. à num. 29. ad 35.* Sanch. *lib. 2. Decalog. cap. 24. num. 7.* Fagund. *tom. 1. Decalog. libr. 4. cap. 2. num. 6.*

1845 Hoc probabilius es se crediderim. Nam pater potest filium hæreticum priuare hæreditate, vt constat ex *Authent.* Vt cum, *de appellat. agnosc. §. Causas, & l. Regia 7. titul. 7. part. 6.* Et Sanch. *citatus,* as serit, in omnibus casibus, in quibus pos sunt parentes filios, ac filias exhæredare, pos se quoque eis, seclusa extrema neces sitate negare alimenta. Ergò filius Catholicus non tenetur parenti hæretico alimenta largiri, nisi in neces sitate extrema; nec pater Catholicus filio hæretico. Nam cum hæc sint correlatiua, id quod disponitur in vno, etiam in altero disponitur.

PROBL. V.

Filius tenetur, & non tenetur patrem infidelem in extrema neceßitate constitutum alere, si conetur eum à fide auertere.

1846 TEnetur planè. Quia licèt ex fide teneatur filius patrem de infidelitate accusare, si sit hæreticus, &c. tenetur tamen ex naturæ iure in extremis constituto succurrere: nam vel hæretico pertinaci comburendo alimenta non denegantur. Sic Glos s. *ad cap. 1. verb. Fidelis. dist. 30.* Azor. *tom. 2. lib. 2. quæst. 2. & 3.*

1847 Minimè tenetur si parens, filium Catholicum à Fide conetur auertere, & nolit ab ea intentione resilire. Quia parentes, fratres, & sorores: si nos ad peccatum impellant, deserere, & odio habere tenemur, iuxtà illud Dominicum *Luc. 14. si quis venit ad me, & non odit patrem suum, &c.* Quod tunc intelligendum est (ait D. Thom. *2. 2. quæst. 101. art. 4. ad 1.*) quando illi filios ad deserendam fidem, & ad malum compellunt. Vndè si eos deserere tenemur: Ergò & eis neces saria alimenta ad vitam negare, si nolint ab illa intentione desistere. Sunt iam non patres, sed hostes animæ, & salutis. Ità ex D. Thoma Fagund. *tom. 1. Decalog. libr. 4. cap. 2. num. 7.*

1848 Hoc omninò as serendum es se reor. Nam filij Catholici pos sunt de hæresis crimine parentes accusare. si eos à Fide conentur auertere, etiamsi sciant, parentes ob id es se igni tradendos, vt docet Tolet. *lib. 5. cap. 1. ad finem.* Ergò si pos sunt eos accusare Catholici filij, poterunt etiam eis abnegare alimenta, quamuis accidat inedia deperire. Addit Fagundez *num. 8.* non solùm pos se eis alimenta abnegare, si à Fide illos abducere conentur; sed eos pos se etiam occidere cum moderamine inculpatæ tutelæ, si filios ad deserendam fidem vi compellant, tanquam hostes naturæ humanæ iura violantes, non tamen in vincula trudere, vt fame depereant. Nam si tempus longius sit, ad Fidei Censores patet aditus, qui tunc huic morbo grauis simo poterunt mederi. Ariolan. *ad cap. 1. libri. 2. Machab.* & Auctor Summulæ *ex sum. Toleti ad cap. 1. libri 5. in additiunc.*

PROBL. VI.

Fiscus tenetur, & non tenetur, ex bonis confiscatis patrum filios Catholicos extremè laborantes alere.

1849 TEnentur: nec vnquam in bonis patris publicantur alimenta debita filiis, imò nec eorum legitima. Quia sicut filius non potest negare patri hæretico in extremis constituto præcisa vitæ alimenta: ita nec etiam pater filio: fiscus autem in loco patris succedit: Ergò tenetur filium alere. An non videtur extrema crudelitas ob parentum delicta, in quibus à culpa immunes filij reperiuntur, eos quoque velle fame perire? Sic multi Doctores apud Peregrin. *de iure fisci, libr. 5. tit. 1. à num. 34. vsque ad 44.* & **[240]** apud Farin. *Pract. tom. 1. p. 1. tit. de delict. & pœn. q. 24. à. num. 34.*

1850 Non tenetur, sed ob crimen læsæ maiestatis & hæresis dumtaxat negari pos sunt filiis alimenta ad vitam neces saria post bonorum patris publicationem. Quia etsi parentes teneantur iuræ naturæ filios alere, & fiscus loco succedat parentum: tamen ob hoc non impediuntur parentes quin pos sint omnia sua bona, nullis alimentis filiorum reseruatis, hypothecæ alicui subiicere, & per contractum applicare: & ex vi huius hypothecæ sæpè à creditoribus omnia vsurpantur, nullis deductis filiorum alimentis: Ergò à fortori id poterunt per delictum: nam prior obligatio oritur ex voluntate propria parentum, posterior verò ex legis statuto ob bonum commune. Ità Imola *Clement. Pastor. num. 25. de sentent. & re iudic.* Ioan. Lupus *cap. Per vestras, notab. 3. §. 23. num. 16. de donat. inter virum, & vxor.* Simanc. *de cathol. instit. tit. 29. num. 12.* Lara. *l. Di quis à liberis, §. si mater. num. 16. ff. de liber. agnosc.* Sanch. *l. 2. Decal. cap. 16. num. 15.* Bos sius. *in sua pract. crimin. tit. de bonor. public. num. 8.* Fagund. *tom. 1. Decal. l. 4. cap. 2. num. 9.*

1851 Certè exceptis criminibus læsæ maiestatis, & hæresis, in publicatione omnium bonorum ob alia quæcúmque delicata, semper reseruantur filiis, natis ante præfatam publicationem, sua alimenta. Profectò antè latam hæresis sententiam incursæ, & antè bonorum publicationem, grauis simum peccatum es set, filiis hæreticorum alimenta negare, & inhumana crudelitas, vt as serunt primæ sententiæ Auctores. Et idem dixerim antè sententiam criminis læsæ maiestatis incursæ: nullo enim iure id geri potest.

PROBL. VII.

Tenentur, & non tenentur naturali ex iure, parentibus filij in exterma neces sitate constitutis alimenta impertire.

1852 PArentes quidem tenentur iure naturali alimenta præstare, filij verò parentibus non iure naturæ, sed iure gentium. Quia natura descendit à parentibus in filios atque adeo propensiori naturæ iure, & proximiori debent parentes liberos amare quàm liberi parentes. Deindè quia belluæ, in quibus totum ius naturæ Author disposuit elucescere hominum in exmplum, filios alunt suos, non tamen filij parentes præter vnicam cyconiam, cui id tanquam insigne attribuitur, & ob eam causam pietatis habetur in symbolum. Sic multi iuris Canonici periti, quos, pres so nomine, memorat Fagunt. *citandus.* Bartol. *ad l. si quis à liberis. ff. de liber. agnosc.*

1853 Filij eodem naturæ iure tenentur alimenta parentibus in extrema neces sitate aut quasi extrema consitutis, qua tenetur parentes filiis prouidere. Quia parentes ac filij sunt correlatiua. Vnde quod de his dicitur, de illis neces sum est dicatur. Et quis natura rationabilis strictiori iure obligat filios erga parentes, quam parentes erga filios: vt docet D. Tho. *2. 2. q. 26. art. 8. ad. 3.* Nam quidquid filius habet, habet à patre, pater verò nihil habet à filio: & ideo ratione beneficij accepti tenetur filij parentibus maximè prouidere. Ità D. Tho. *citatus.* Syluest. *v. Filij. q. 22.* Azor. *tom. 2. l. 11. cap. 6. q. 1.* Tolet. *l. 5. cap. 1. num. 3.* Fagund. *tom. 1. Decal. l. 4. cap. 2. num. 12.* & ex Iurisperitis Menoch. Cardoso, Surdus apud eundem Fagundez. Lege Rebellum *de iust. p. 2. l. 5. q. 8. num. 8.* præ omnibus doctis simè de hac redis serentem.

1854 Equidem licèt ius naturæ absolutè magis inclinet parentes, ad prouidendum de alimomia filiis, vt in belluis aspicitur: at non ita ius naturæ rationabilis; plus enim ius naturæ rationabilis filios inclinat ad prouidendum parentibus propter beneficium totius es se, ac vitæ ab eis acceptum: quam parentes ad prouidendum filiis, cum nihil ab illis acceperint.

PROBL. VIII.

In neces sitate extrema prius succurendum patri, quam proprio filio: prius succurrendum proprio filio, quam patri.

1855 IN extrema neces sitate prius quis succurrere debet proorio filio, quam parenti. Quia propensione naturæ plus amant parentes filios quos genuere, quam parentes, à quibus fuere ipsi progeniti: amant enim illos tanquam aliquid sui, ac proinde amant se in filiis: amant enim in filiis illud es se, quod à se acceperunt. Vnde succurrendo in ex extrema egestate filiis, quasi sibi succurrunt: prius autem sibi debent, quam parentibus subuenire. Sic Bartolus *ad l. si quis à liberis, ff. de liber, agnosc.* Angel. *v. Filius, n. 24.* & alij Iurisperiti.

1856 In neces sitate extrema prius quis subuenire debet parentibus, quam propriis filiis. Quia filij totum suum es se, ac vitam, & quidquid habent, à parentibus habent: parentes verò nihil

habent à filiis præter iacula, spinas, & curas, quibus maximè anguntur, iuxtà illud Iacobi *Genes. 49. Ruben primogenitus meus, principium doloris mei.* Certè eum doloris sui principium vocitat, quia cum primus illius fillius es set, primò cœpit parentem curis stimulare circa vitæ illius remedium quærendum. Ità Tolet. *l. 5. cap. 1. num. 3.* Syluest. *v. Filij, §. 26.* Azor. *tom. 2. l. 11. cap. 3. q. 16.* Schola Thomist. post. D. Tho. *2. 2. q. 26. a. 8. ad 3.*

1857 Porrò neces sitas extrema, cum parens adeo est inops vt neque habeat victum, nec vestitum, neque industriam ad illum comparandum: & neces sitas grauis, cum ad se alendum cogatur eleemosynam petere contra status decentiam: adeo filium adstringit in parentem, vt in vtràque, si pos sit, ei teneatur sub mortali de neces sariis ad vitam prouidere: in extrema patri prius, quam filio: in graui prius filios, quam patri. Ratio diuersitatis est, quia extra neces sitatem extremam sola naturalis propensio & ius naturæ præcisè à ratione consideratur in parentibus ergà filios: propensione autem naturæ magis diligunt parentes filios, quam filij parentes. At cum illos ex præcisa naturæ vi plus ament, consequens est, vt ex ipsa præcisa vi naturæ plus illis debeant extra extremam neces sitatem prouidere, quam parentibus. At verò in extrema neces sitate consideratur ius naturæ ratione formatæ; dictat autem naturalis ra- **[241]**tio, vt in extremis magis diligamus eos, à quibus maiora accepimus beneficia. D. Tho. *2. 2. q. 26. a. 8. ad 2.* fatur. *Patribus secundùm rationem coniunctionis ad se ipsos naturaliter pluris sunt fily diligibiles secundum autem rationem eminentioris boni,* (id est, secundum considerationem maioris beneficij) *filiis naturaliter pluris sunt parentes diligibiles.* vtraque quidem neces sitas tam grauis, quam extrema adeò obligat filios, vt lethaliter delinquant, si relictis parentibus, Religionem ingrediantur.

PROBL. IX.

Tenetur, & non tenetur filius in Religione profes sus, ex ea exire si in sæculo melius possit parentes graui necessitate laborantes succurrere, siuè necessitas ea anteces serit professionem siuè fuerit ei subsecuta.

1858 SVppono, in neces sitate extrema parentis teneri filium profes sum è Religione exire etiam prælatis renitentibus, vt illi opitulari valeat. Quia præceptum naturale honrandi, alendique parentes est prius & absolutius obligatione vitæ ex profes sionis voto: nam votum ex natura sua fuit conditionatum, hoc est: *Voueo profes sionem, & me nunquam habitum, ac claustrum dimis surum, nisi hoc meum votum aliquando præcepto alicui naturæ repugnet.* Tota ergo difficultas est, an non in extrema, sed in graui parentum neces sitate teneatur filius profes sus è Religione exire, si sic parentes pos sit iuuare? In primis verò communis omnium sententia est, non teneri, nec pos se licitè exire, si melius aut æque benè ex Religione, ac in sæculo parentes pos sint à filio iuuari. Solum ergo quæstio manet de iis filiis profes sis, qui in sæculo (non ex Religione) parentum pos sunt sufficienter neces sitati subuenire.

1859 Tenetur filius profes sus egredi petita, & non obtenta licentia ad grauem parentum neces sitatem subleuandam, siuè ea neces sitas anteces serit profes sionem, siuè eam subsequeretur. Quià tam vota, quam iuramenta quibus nos Deo obligamus, semper intrinsecè hanc secum

deferunt conditionem: *Voueo, dummodò hoc Dei præcepto, aut vinculo naturalis iuris non repugnet.* At de præcepto Dei, ac iure naturali est, vt filij parentes iuuent, ac colant in graui neces sitate constitutos, si pos sint. Et quia si ea grauis neces sitas accideret antè prefes sionis votum sufficienter impediret ingres sum Religionis filiorum voto promis sum: ergò post profes sionem in tantum impediet obligationem illius, illamque suspendet, inquantum aduersatur subsidio debito de iure naturæ parentibus, cum facta fuerit notabilis rei promis sæ mutatio. Sic Anchona *de potest. Papæ, q. 5. a. 1.* Henric. de Ganda. *quodlib. 6. q. 9.* Iansen. *concord. Euang. c. 60. ad illa verba, vos autem dicitis.* Viguer. *l. 1. Instit. moral. c. 6. §. 7.* Corduba *in Regul. D. Francis. c. 2. q. 6. a. 2.* Citari as solent pro hac sententia Maior *in 4. dist. 38. q. 16. concl. 2.* Adrian. *quodlib. 1. a. 3. ad 7.* &
Palati. *in 4. dist. 38. d. 1. in solut. ad 3. fol. mihi 853.* Sed hi tres, si perpendantur accuratè, de neces sitate extrema, haud de graui loquuntur.

1860 Non tenetur filius profes sus egredi ex Religione, si parentum grauis neces sitas profes sionem subsequuta fuit: tenetur verò, si præces sit. Quia si parens antè profes sionem iam erat in illa graui neces sitate, iniustè filius profes sionem emisit, ac proinde egredi tenetur. Et quia cum ante profes sionem teneretur filius parentes iuuare, transit per profes sionem cum eo onere in potestatem prælati; res enim semper cum suo onere in potestatem alterius transit, *c. Ex literis, de pignoribus.* At si parentum neces sitas profes sionem subsequitur, nulla erit filio obligatio deserendi Religionem. Quia præceptum succurrendi parentibus non obligat filios ad relinquendum statum, sed intra eundem statum quem habent illos obligat; si enim filij sint coniugati, non obligat illos ad relinquendam vxorem, & habitandum cum parentibus causa illis succurrendi. Ità Tolet. *l. 5. c. 1. num. 5.* Nauar. *sum. c. 14. n. 14.* Syluest. *v. Religio 6. q. 9.* Ludou. Lopez *p. 1. Instr. c. 54.* Rodrig. *to. 2. sum. c. 6. numer. 4.* Anton. Cucus *l. 3. Inst. maiorat. tit. 1. n. 126.*

1861 Ego autem partim cum primæ, partim cum secundæ sententiæ Doctoribus conuenio. Non tenetur filius validè profes sus egredi Monasterio, petita, & non obtenta facultate, ad parentes in graui neces sitate constitutos succurrendum, siue ea neces sitas daretur antèsiuè post profes sionem: potest tamen id efficere, si velit, præfata facultate petita, & non obtenta. Quia si filius sit Clericus, non tenebitur militiæ nomen dare vt parentes in magna neces sitate constitutos iuuet: quamuis eo solo modo, eos iuuare pos sit, & aliter non pos sit; nam status illius id non patitur. Ergò neque filius profes sus tenebitur eos iuuare Monasterio, ac habitu dimis so; id enim Religiosus status non patitur; poterit tamen id gerere, si lubeat, petita, (vt dixi) & non obtenta facultate. Quando enim finis est licitus media vnica ad talem finem licita etiam erunt. Certè Prælati habent iustam causam concedendi Religiosis hanc licentiam, si ab eis petatur, si extrà Monaiterium succurrere parentibus pos sint, intrà non valeant: Ergò iustam causam habebit tunc Religiosus exeundi, ea petita, & non obtenta ratione grauitatis, ac neces sitatis materiæ. Mecum Sa *v. Religio, numer. 2.* Armil. *v. Pietas, numer. vni.* Rosel. *v. Religio, 2. num. 7.* D. Antonin. *p. 3. tit. 16. c. 2. §. 1.* Cordu*ba sum. q. 141. a. 2.* Alens. *3. p.q. 33. memb. 4. a. 1.* Manuel. *to. 2. qq. Regul.* Hanc licentiam pos sunt dare Generales, & Prouinciales. Nauar. *l. 3. Consil. tit. de Regularibus, in edit. 1. consil. 55. nu. 2. in 2. verò consil. 71. num. 2.*

[242] PROBL. X.

Quando Religiosus petita, & non obtenta licentia, Monasterium licitè egreditur, ad iuuandos parentes in graui neces sitate constitutos: potest, & non potest licitè habitum externum dimittere, si dimis so valeat, & non dimis so non valeat parentes iuuare.

1862 POtest quidem. Quia cui conceditur finis, conceditur etiam medium neces sarium ad talem finem. Sic Fagund. *to. 2. Decal. l. 4. c. 2. nu. 28.* Nauar. *in commento 3. de Regular. num. 49.*

1863 Non potest. Quia huiusmodi licentia dimittendi habitum à solo Papa concedi potest, cum sit res grauis sima, & tam aliena à Regulari statu, vt neque etiam Religiosus profes sus factus Episcopus habitum pos sit exuere. Vndè si solus Papa eam dare potest, minimè poterunt eam Superiores: & consequenter neque etiam ipse Religiosus habitum poterit ea petita, & non obtenta dimittere. Ità Rodrig. *to. 2. sum. c. 6. n. 4.* Nauar. mutans consilium *l. 3. Consil. tit. de Regular. Consil. 54. num. 2. in 2. edit. Consil. 72. num. 2.*

1864 Crediderim planè pos se huiusmodi Religiosum habitum dimittere, si non aliter, nec alio modo iuuare parentes valeat graui neces sitati addictos, nisi illo dimis so. Nam si ei tunc licitus est egres sus, cur non licebit etiam medium neces sarium ad hunc finem: præsertim cum non habitus, sed virtus Religiosum efficiat. Nec est simile de Episcopi exemplo. Quia nulla neces sitas Episcopum cogit Regularem ad exuendum suæ Religionis habitum vt patet. Profectò quod Prælati Religionum, qui facultatem dare pos sunt Religioso, vt ad tempus Religionem egrediatur ad iuuandos parentes: pos sunt etiam eam dare ad habitus mutationem, si sic valeat illos iuuare, & aliter non valeat. Quod clarè Nauarrus pro prima sententia citatus supponit. Docet enim præfatam licentiam non es se concedendam ab Ordinario Prælato Religiosorum, nisi quando, habitu retento parentes suos commodè iuuare non pos sint. Ergò ex sentẽtia Nauarri, quando aliter eos iuuare nõ possũt, poterit eis proprius Prælatus licentiam ad mutandum habitum impertire. Monuerim, quę hactenus dicta sunt de parentum neces sitate, intelligenda etiam es se de neces sitate reliquorum ascendentium, auorum scilicèt, & proauorum. Quia omnes illi vti parentes reputantur, & sunt hæredes neces sarij decedentium ab intestato, & descendentes eorum ad inuicem ipso iure, & ideò mutuo sibi alimenta præstare tenentur, si neces sitas vrgeat.

PROBL. XI.

Parentibus, & creditoribus ad extremum redactis; tenentur, & non tenentur, filij potius parentibus, quam creditoribus subuenire.

1865 QVandò debitor, & creditor simul ad extremam neces sitatem deueniunt, tenetur debitor, potius creditori quam sibi ipsi subuenire: Ergò à fortiori tenetur potius creditoribus, quam parentibus neces saria præstare. Antecedãs probatur: quia duplici iure ac nomine ea res creditoribus debetur, & quia res est sua, & ab eo accepta fuit: debita enim non computantur cum bonis debitoris, & quia est in extrema neces sitate constitutus: debitor autem vnico tantùm iure, & titulo eam potest retinere, ratione scilicèt extremæ neces sitatis; Ergò tam ipso debitore, quam parentibus illius ad extremam neces sitatem redactis, tenetur debitor eam rem potius creditori reddere, quam sibi retinere, aut ea parentibus subuenire. Sic Scotus *in 4. dist. 15. q. 2. a. 2.* Pichard *ibi, a. 5. q. 4. ad 5.* Gabri. *ibid. n. 2. a. 2. concl. 2.* Medina *de restit. q. 3. claus. 4. ad 4.* Angel. *v. Restitutio, n. 3.* Armil. *ibi, num. 27.* Nauar. *sum. cap. 17. num. 60.*

1866 Non tenetur debitor potius creditori, quam sibi, ac parentibus subuenire; sed sibi, & parentibus prius, posteà creditori. Quia in extrema neces sitate omnia quoad vsum tantùm, non quoad dominium, sunt communia. *l. 2. §. Cum in eadem. ff. ad legem Rodianam de iactu.* Fuerunt enim res à principio diuisæ sub conditione redibilitatis, vt scilicèt, in extrema neces sitate ad suum priorem statum communitatis, quoad vsum tantùm redirent: vndè cum vsus ipsius rei in ea extrema neces sitate factus sit communis, & alioquin magis quis parenti astringatur, quam creditori, & melior sit conditio pos sidentis: hinc fit, vt parente, & creditore ad extremam neces sitatem deuenientibus, potius parenti quam creditori ea re debitor subuenire teneatur. Ità Azor. *to. 1. l. 12. c. 8. q. 5.* Palud. *in 4. dist. 15. q. 2. a. 1. concl. 1.* Sotus *l. 4. de iust. q. 7. a. 1. ad 4.* Caiet. *2. 2. q. 62. a. 5. ad 4.* Tabie. *v. Restitutio, quæst. 4.*

1867 Duplicem sententiam, valdè es se probabilem iudico, secundam verò probabiliorem. Itaque non tenetur debitor in eadem neces sitate constitutus extrema, prius creditori, quam sibi succurrere; quia pos sidet ipse, & quia res in ea circumstantia, quod vsum ad priorem statum communitatis rediit. Creditore autem, & parẽte eadem neces sitate pres sis, prius succurrere debet filius debitor parenti, quam creditori subuenire.

PROBL. XII.

Esto teneatur debitor prius sibi, quam credit ori subuenire, dum ipse, & creditor eadem extrema laborant neces sitate. Porrò redeunte meliori fortuna, debitor tenetur, & non tenetur, id quod parenti dedit succurrendo, creditori restituere.

1868 TEnetur equidem. Quia in extrema illa neces sitate non dominium terum, sed vsus tantùm factus fuit communis. Quare cum dominium rei semper apud creditorem maneat, sequitur, præter apsa ea necessitate, & fortuna meliori redeunte, rem domino suo es se restituendam. Sic Nauar. *sum. c. 17. n. 61.* Tolet. *l. 8. c. 26. n. 4. in alia editione, l. 5. cap. 24. vers. vlt.* Vbi docet, eum qui aliquid ab aliquo in extrema necessitate accepit, vel ab eo furto abstulit, si post eà ad pinguiorẽ fortunam redeat, teneri illud restituere. Medi. *C. de*

pœnit. tr. 5. de eleemos. Adrian. *in 4. de restit.* Almayn. *in 4. dist. 15. q. 2.* Couar. *regula, peccatum, part. 2. §. 1. num. 4.* Ioan. Andr. & Abbas *ad cap. si quis, de furtis.* Fagund. *libr. 4. Decalog. cap. 2. num 33.*

1869 Minimè tenetur. Quia omnis restituendi obligatio, vel oritur ex ratione rei acceptę vel ex ratione iniustæ acceptionis: Atqui is, qui consũpsit alienum in extrema necessitate cõstitutus, non obligatur ratione rei acceptæ, iam enim ea res apud eum non extat cum bona fide ab eo cõsũpta fuerit: Ergò non tenetur illam ex hite **[243]** restituere. Nec tenetur etiam illam restituere ratione iniustæ acceptionis, quia bona fide accepit, & bona fine consumpit: nam omnis acceptio aut est iusta, aut est iniusta; in præsenti casu non potuit es se iniusta, nam res accepta fuit bona fide, & quia in extrema neces sitate omnia sunt communia. Ità Scot. *in 4. d. 15. q. 2. a. 4.* Sylnest. *v. Furtum. q. 5.* Nauarra *de restit. l. 3. c. 1. numer. 344.* Angel. *v. Furtum, quæst. 37.* Fumus *ibi. num. 10.* Rosel. *ibid. numer. 5.* Tabie. *v. Restitutio, quæst. 4.* Azor. *tom. 2. libr. 12. cap. 8. quæst. 7.*

1870 Primam sententiam probabiliorem es se crediderim. Quia si res ante extremam neces sitatem deberetur ex contractu vel quasi contractu: ex delicto, vel quasi ex delicto: & postea quis in extrema neces sitate positus consumemeret: illam restituere deberet, vel æstimationem illius soluere, vt est communis opinio: Ergo etiam tenetur restituere, quando in summa neces sitate accipit, ac consumit, si posteà ad ditiorem peruentet statum, cum eadem sit ratio. Certè lege tantum charitatis, misericondiæ, ac pietatis, tenemur succurrere proximo extremè laboranti, non de iustitia: commodando scilicet, vel alio modo ei de remedio prouidentes, vel locando, quo ab ea neces sitate subleuetur: non dando, nec tradendo, ac transferendo dominium illius; alioqui illi, qui alibi est diues, & in hoc loco extremè eget, teneremur ex iustitia rem dare, non commodare, aut locare: quod est dictu duris simum. Si enim teneremur illam de iustitia ei dare, poterit ille in ea neces sitate hîc positus, & alibi abundans, eam absque obligatione restitutionis furari, quod absurdum es se, quis non videat? Cæterum quamvis quis in extrema neces sitate constitutus licitè rem accipiat, & consumat: accipit tamen, & consumit ea conditione, vt postea ad meliorem fortunam recurrens pretium illius restituat. Fuerunt enim à principio res eo pacto diuisæ: nec per consumptionem quis fit illarum dominus, sicut qui rem emit bona fide, & consumpsit; tenetur posteà, bona fide sublata, & mala fide redeunte, eam restituere; quia sub ea conditione in ipsa emptione ac venditione tacitè inclusa illam emit.

PROBL. XIII.

Filij maiores natu tenentur, & non tenentur, debita pærentum soluere ex bonis maioratus.

1871 FIlij primogeniti, qui nihil aliud bonorum præter maioratum à maioribus institutum à patre acceperunt, tenentur soluere debita patri contracta ad familiam alendam, soluendam famulorum mercedem, domus locationem, &c. (& idem est dicendum de maioratu, quempatres instituerunt, siuè, ante siue post debita contracta.) Quia ea debita parentum conuersa fuerunt in vtilitatem filiorum primogenitorum, ad quos bona vinculata maioratus spectant: At vbi res aliena conuersa est in alicuius vtilitatem, quamvis ille non acceperit, tenetur tamen in defectum accipientis, qui soluendo non est, eam soluere. *l. His solis, ff. de*

condit. indebiti, vbi decernitur, ius repetendi pecuniam competere solum contra recipientem: quod intelligendum est, quando recipiens est soluendo; nam si soluendo non sit, competit etiam (iuxtà Glotam, *v. Proficit*) contra eos, quibus profecit, modo illi rem eam habeant ex causa lucratiua: secus si ex onerosa: sed quando parentes pecunias mutuas acceperunt, pecuniæ illæ conuersæ fuere in vtilitatem, ac commodum filiorum, habentque illas ex causa lucratiua: lucrati enim sunt eam vtilitatem, & illud commodum, non ex causa onerosa: Ergò patre impotente ab soluendum, tenentur filij maiores natu ea debita persoluere. Sic Gabri. *in 4. dist. 15. q. 3. post. 3. proposit.* D. Tho. *2. 2. q. 62. a. 7. ad 2.* Bartol. *l. His solis, ff. de condit, indebiti.* Lupus *rubr. de donat. inter virum, & vxorem, §. 66. n. 5. & 6.* Barbo. *l. si constanti. 25. num. 52. ff. soluto matrimonio.*

1872 Filij primogeniti non tenentur illa debita à patre contracta soluere ex bonis suis, aut ex redditibus maioratus. Quia si Antonius v. gr. vt suis satisfaciat creditoribus multam pecuniam mutuam petat, & accipiat bona fide, putans se potea eam pos se soluere, etsi postea contrarium eueniat: nemo dicet, creditores illos, quibus eam pecuniam soluit, teneri eam soluere posterioribus creditoribus, à quibus eam accepit: & tamen tota ea pecunia in illorum vtilitatem conuersa est. Ergò similiter quamvis pater inops expenderit aliquam pecuniam, quam ab illis mutuo accepit in filiorum alimentum, & vtilitem, non tenebuntur filij ex propriis bonis vinculatis ea debita soluere, quamvis in illam vtilitatem fuerint conuersa. Ità Sanch. *l. 9. de matr. d. 4. n. 28. & 29.* Alciat. *l. si eum seruum 27. ff. si certum petatur.* Decius *ibi, n. 1.* Molina *tom. 2. de iust. d. 435.*

1873 Probabilis satis hæc sententia est, sed probabiliorem planè eligo primam. Nam quandò pater est pauper. & filij diuites, tenentur filij patrem alere cum tota familia: Ergo filij maiores natu cum sint diuites, tenentur soluere debita facta à patre ad ipsos, & eorum familiam sustentandam. Et quidem alienum prorsus à ratione est, vt creditores amittant pecuniam illam, quam nobilibus gratis accommodarunt de qua constat, fuis se conuersam in commodum, & vtilitatem filiorum maiorum natu; alioquin enim liceret filiis maioribus natu habentibus bona vinculata furari, saluis bonis vinculo astrictis, ad alendos parentes, & familiam illorum, cum id perinde sit: nisi enim creditores illam eis pecuniam accommodarent, bona maioratus minuerentur magis, ac magis, ac oppignorarentur: cur ergo non tenebuntur posteà filij ad huius debita:

PROBL. XIV.

Pos sunt, & non pos sunt filiæ in qualibet ætate cuicumque nubere siuè digno, siuè indigno absque metu exclusionis à dote, & alimẽtis. Quia huiusmodi pœna, exhæredationis per ius Canonicum est, & non est abrogata.

1874 POs sunt ex iure patres filias exhæredare, eisque alimenta, seclusa extrema neces sitate, negare, si ante vigesimum quintum **[244]** annum atatis suæ sine parentum consensu nupserint, vel peccauerit in corpus suum, vel luxuriosam vitam elegerit. Quæsierim itaque,

num hodie pos sint filiæ in qualibet ætate cuicumque siue digno, siue indigno nubere absque metu exclusionis à dote, & alimentis?

1875 Pos sunt quidem. Quia huiusmodi pœna per ius canonicum in fauorem matrimonij est abrogata. Hæc enim pœna manifestè est contra libertatem matrimonij, quam Ecclesia inuiolabilem admodum es se requirit, eaque de causa nulla pœna in ea locum habet, vt patet ex *cap. Gemma mulier, de sponsal.* quamquè Ecclesia grauiter tuetur. Trident. *ses. 24. c. 9.* ibi: *Quare cum maximè nefarium sit, matrimoni libertatem violare, præcipit Sancta Synodus Magistratibus & Principibus sæcularibus cuiuscumque gradus, dignitatis, & conditionis existant, sub anathematis pœna, quam ipso facto incurrant, ne quouis modo directè vel indirectè subditos suos, vel quoscumque alios cogant, quominus liberè matrimonia contrahant.* Ergò talis pœna erit nulla, & ipso iure abrogata, cum libertatem matrimonij lædat. Sic Nauar. *sum. c. 14. n. 15.* D. Tho. *2. 2. q. 124. a. 5.* Couar. *p. 2. de matr. c. 3. §. 8. n. 6.* Ledes. *2. in 4. q. 49. a. 6.* qui *legem Tauri 49.* damnat, quæ hanc pœnam statuit in filias sinè consensu parentum nubentes. Sanch. *l. 4. de matr. d. 65. n. 2.* quamuis contrarium dicat probabilis simum.

1876 Minimè pos sunt. Quia huiusmodi pœna per ius Canonicum non est abrogata. Quia matrimonium non solum est sacramentum, sed etiam contractus ciuilis, & quo ex capite est contractus non effugit iuris ciuilis dispositionem; potest enim ius ciuile pœnas statuere, ad coercendum contrahentium abusus, & ad vitanda scandala, quæ inde & plurima, & maxima as solent oriri. Certè quamuis causæ matrimoniales, in quibus agitur de iure, ac valore matrimonij; nempe an sit validum, vel irritum? an cum peccato, vel sine peccato contractum? sint merè spirituales, & ad Ecclesiæ tribunal pertineant, vt deciditur in Trident. *ses. 24. can. 12.* tamen abusus matrimonij per pœnas coercere, & leges pœnales ad illos coercendos statuere, non est causa merè spiritualis; sed negotium est merè temporale. Sic causa hærèsis merè spiritualis est, quando agitur, num hic homo fuerit hæreticus, necne? & an pœnas hæreticis statutas incurrat? & tamen ius ciuile, ac sæcularis potestas pœnas contra hæreticos statuit, ad vim hæreseos cohibendam; & validæ sunt leges, ac iustæ, minimèquè abrogtæ. Ita Rebel. *p. 3. de iust. l. 2. q. 16. sect. vlt. n. 29.* Molina *to. 1. de iust. tr. 2. d. 176.* Salon *2. 2. post q. 61. tr. de domin. q. 5. a. 5.* Vega *l. 55. sum. casu 359.* Viguer. Ledes. & alij apud Santium *citatum n. 1.* Fagund. *to. 1. Decal. l. 4. c. 3. n. 5.*

1877 Æque probabilem vnam & alteram sententiam es se existimo, magis autem approbo secundam, vt mihi eligam. Nam iudioo, huiusmodi pœnam non es se contra matrimonij libertatem; cum adhuc liberè, & validè pos sint filiæ sinè parentum consensu contrahere. Imò non solum contrahentium libertas non arctatur, sed perficitur, cum libertas ad ordinatè contrahendum pœna præscripta adimitur, seu retardatur: alioquin Deus & Angeli liberi non es sent ex eo, quod peccare non pos sint.

Nec leges ciuiles contractum matrimonij puniunt, vsumque iuris in tradenda murua corporis potestate; sed inobedientiam, & inordinationem in hoc iure abutendo. At Tridentini testimonium nihil probare ad intentum Doctorum primæ partis reor. Neque eum negamus, causas matrimonij es se merè Ecclesiasticas, & spirituales, quæ ad iudicium Episcopi spectent; sed dicimus, aliud es se causam matrimonialem, aliud prohiberi abusum Reipublicæ sæcularis ipsis contrahentibus noxium, qui coniunctus est cum ipsa causa spirituali. Illud primum spectat solùm ad Ecclesiasticam potestatem: punire autem hoc secundum, postquam matrimonium est contractum, nihil se immiscendo, an contractus sit validus, an inualidus? an iuxta Ecclesiæ leges celebratus, nec ne? ad sæcularem attinet potestatem: ad quam eadem

ratione pertinet, sancire antecedenter leges, & pœnas statuere, quibus huiusmodi abusus coerceantur, vel puniantur.

PROBL. XV.

Potest, & non potest de iure communi, ac Cæsareo filia, quæ antè vigesimum quintum ætatis suæ annum nupsit indigno, libero tamen; sine parentum consensu, exhæredari.

1878 POtest equidem. Quia quod ad patris vel matris iniuriam attinet, perinde est, indigno nubere, ac turpem vitam eligere: & ius commune hæc meritò debet paria reputare, cum non maiorem ingratitudinem committat in parentes filia, quæ absque illorum consensu turpem vitam eligit, quam quæ nubit indigno. Sic Rebel. *p. 2. de iust. quæst, 14. section. 2. numer. decimosexto.* Molina *de primogen. l. 3. capite 9. à numer. 32.* Couarr. *p. 2. de sponsal. cap. tertio §. octauo, numero quinto.* Glos. *ad c. de raptorib.* Barbosa *4. p. legis 1. ff. soluto matrimon. numer. 39.* Anton. Gomez. *tom. 1. variar. c. 11. numer. 12.* Iulius Clarus §. *Testamentum q. 41.* Porrò hi Auctores nituntur Authent. *Vt cum de appellationib. §. cuusas* vbi statuitur, vt si alicui ex parentibus volenti filiæ, vel nepti maritum dare, & dotem secundum substantiæ vires adiicere: illa verò non consenserit, sed luxuriosam vitam elegerit, exhæredari pos se: modo tamen illa vigesimum quintum ætatis annum non expleuerit. Nam si illos expleuerit, & parentes distulerint, ei maritum quærere, & ex eo contigerit, in suum corpus peccare, aut sine consensu parentum libero homini, & non seruo nubere, parentes eam exhæredare non poterunt. *Nolumus enim* (ait Authenticum) *hoc ad filiæ ingratitudinem imputari. Quia tunc non sua culpa, sed parentum id commisis se cognoscitur.*

1879 Minimè potest. Quia præfatum Authenticum solummodo loquitur de filia, quæ antè vigesimum quintum ætatis suæ annum elegit, luxu- **[245]**riosam vitam degere cum tamen ei pater velit dotem, & maritum dare: & nihil loquiturm nec verbum quidem de filia, quæ nubit digno, vel indigno: vt patet ex illis verbis: *si alicui ex Parentibus volenti filiæ suæ vel nepti maritum dare, & dotem secundum vires suæ substantiæ pro ea præstare: illa non consenserit, sed luxuriosam vitam degere elegerit.* Ergo cum sit quæstio de materia pœnali, non est extendenda illa pœna exhæredationis de casu ad casum non solum ob paritatem: sed nec etiam ob maioritatem rationis iuxta receptiorem sententiam. Ità Molina *to. l. de iust. d. 176. num. 48.* Fagund. *tom. 1. Decal. l. 4. cap. 3. num. 8.* Sanch. *l. 4. de matr. d. 23. num. 3.* Henriq. *l. 11. cap. 6. n. 3.* & plures alij à Santio citati.

1880 Certè hanc partem longe probabiliorem es se reor: nec contrarium approbarim. Nam postquam illud Authenticum præscripsit, pos se exhæredari filiam, quæ post vigesimum quintum ætatis suæ annum, sine patris consensu marito se se colligauit, mancipio tamen, & non libero: & postquam annumerauit casus, in quibus parentes pos sunt filias, & filij parentes exhæredare, statim adiicit: *sed quia causas, ex quibus ingrati liberi debiant iudicari in diuersis legibus dispersas & non apertè declaratas inuenimus: ideò neces sarium es se perspeximus, eas nomniatim præsenti lege comprehendere; vt præter ipsas nulli liceat, ex alia lege*

ingratitudinis causas apponere, nisi quæ in huius consitutionis serie continentur. Quibus verbis satis ius commune voluit paritatem rationis excludere aliarum causarum. Vndè cum in his non contineatur casus de filia, quæ ante viginti quinque annos ætatis nubit indigno: profectò præter rationem, & iuris communis intentionem pœnam exhæredationis præfati Doctores ob paritatem rationis extendunt ad filiam, quæ nubit indigno: cum re vera non sit vtrobique ratio; minor enim ignominia parentum est, filiam turpem vitam agere, quam indigno nubere.

PROBL. XVI.

Quando pater non exhæredauit filium, nec filius patrem de iure communi: pos sunt, & non pos sunt haredes hoc allegare, vt ab eis hæreditatem adimant.

1881 PRæter casum as signatum de filia nubente indigno contra parentum voluntatem; plures casus à iure as signantur, in quibus parentes filium, & filius parentes exhæredare pos sit: quos operæ pretium indicare. Quatuordecim itaque casus annumero, in quibus filij, ac filiæ à patre, aut matre exhæredari pos sunt. Si filius vel filia violentas manus in patrem, vel in matrem iniecerint. Si in eos verba ininiuriosa iactitauerint præsertim in loco publico, vbi robore offundi pos sint. Si contra parentum voluntatem mimos egerint, & se histrionibus as sociauerint. Si veneno vitam parentum de medio sustulerint, vel tollere tentauerint. Si quamcumque alia via dolosè mortem patris, aut matris procurauerint. Si filius cum nouerca sua vxore patris, aut cum cõcubina, quam pater domni habeat, aut alat, concubuerit. Si libellum famosum obtulit Iudici contra patrem, vel matrem, & eorum delator extitit. Si pater, vel mater carcere detenti sint, & filius masculus ab illis requisitus, pro illis fideius sor es se noluerit, cum tamen bona sufficientia ad id habeat. Si filius, vel filia prohibeant, parentes agere testamentum; si enim tunc post eam prohibitionem, illud condere potuerint, in eo ipso testamẽto, eos poterunt ob eam causam ab hæreditate excludere. Si pater, aut mater in furorem, vel in amentiam deuenerint, & filius, vel filia, illorum neglexerint curationem cum pos sint illos curare: tunc enim si parentes postea sanitatem mentis resumpserint, eos poterunt ab hæreditate excludere. Si parentes criminalibus de causis, quæ non sint aduersus Principem, aut patriam aut circa crimen hæresis, accusauerint. Si filius aut filia fuerint hæresis crimine maculati. Iam verò casus septẽ enuncio, in quibus è contrario pos sint filij parentibus alimenta negare, seclusa extrema neces sitate, atque eos exhæredare. Nam in omnibus casibus, ob quos licitum est filiis exhæredare parentes, licitum eit etiam eis, exclusa extrema neces sitate, denegare alimenta. Pos sunt itaque filij exhæredare parentes: si filiis venena propinauerint, vel alio modo curauerint, eos de medio tolli. Si pater cun filij concubuerit vxore, vel concubina domi retenta: vel mater cum marito, vel amasio filiæ. Si filios impedierint, ne condant testamentum Si modo aliquo filios amentes fecerint. Si eos in furorem, aut amentiam conuersos non curauerint. Si à captiuitate cum pos sint, liberare noluerint. Si patres fuerint hæretici, ac Catholici filij. His præmis sis, quæfierim, num quando pater exhæredare non potuit filium, vel filius patrem, quia causam legitimam exhæredationis ignorabat, vel quia sciens, aut compos illius, commoditatem exhæredandi non habuit, exhæredaturus autem credebatur, si haberet: fas fit hæredibus, eam causam

obiicere filio, vel patri post mortem filij, vel patris, eaque in iudicio probata, auferre ab illis tanquam indignis hæreditatem?

1882 Id non pos sunt hæredes. Quia in Authentico *Vt cum, de appellat, cognosc* præscribitur forma validæ exhæredationis: ea autem est, vt ab ipsomet patre respectu filij: vel filio respectu patris: vel auo respectu nepotis: vel nepotis respectu aui, & similiũ ascendentium respectiuè fiat inserta causa: & non dicitur, quod fiat ab hæredibus: vnde cum hæc pœna fit non est extendenda de persona ad personam, & de vno casu ad alterũ. Sic Anton. Gom. *citandus.* P. Molina *to. 1. de iust. d. 176. n. 44.* Molina *de primog. l. 1. c. 11. n. 15.* Fagund. *to. 1. Decal. l. 4. c. 3. n. 51.*

1883 Id hæredes pos sunt. Quia cum ex illius Authentici præscripto id filius respectu patris, & pater respectu filij pos sit, id etiam poterunt hæredes, quibus eadem aut filiis, aut patris iura competũt. Ità Ioan. Andr. Abbas, & alij plures, quos citat Anton. Gomez. *to. 1. variar. c. 11. n. 11.*

Existimo, id non pos se hæredes. Quia paterno amore potuit pater dis simulare filij ingratitudinem, eique parcere: & filius reuerentia, & amore intimo in partrem, illi etiam ignoscere: & ad hæredes minimè declaratio voluntatis testatoris transit. Equidem hoc probabilius puto, licet contrarium satis probabile es se reor.

[246] PROBL. XVII.

Præter illas causas proximo problematè as signatas, pos sunt, & non pos sunt parentes filium, & filius parentes exhæredare.

1884 OB alias causas æque graues pater filium, & filius patrem ex hæredare potest, eique alimenta denegare. Quia nunquam fuit intentio legislatoris Authentici *Vt cum, de appellat. cognosc.* per illas causas ibi as signatas, excludere omnes alias in vniuersum; sed solùm fuit, excludere alias contentas in lege aliqua antiquiori. Et quia omnes leges ratione innitũtur: & ratio postulat, vt propter alias grauiores causas, quæ pas sim occurrere pos sunt, quibus se filij aut parentes præbeant ingratiores & magis iniuriosos in parentes, aut filios, exhæredari valeant. Sic Couar. *ad cap. Raynut. de test. num. 17.* Anton Gomez *tom. 1. variarum, cap. 11. num. 12.* Molina *de primog. lib. 3. ca. 9. à num. 32.* Manu. à Costa *§. Et quid si tantùm pater, par. 3. à num. 173.* as serentes, hanc es se communem opinionem.

1885 Ob nullas alias causas æque graues pater filium, vel filius patrem exhæredare potest. Quia in Authentico citato dicitur: *sed quia causas, ex quibus ingrati liberi debeant iudicari in diuersis legibus dispersas, & non apertè declaratas inuenimus, quarum aliquæ nec dignæ nobis ad ingratitudinem visæ sunt: aliquæ verò cum es sent dignæ, prætermis sæ sunt: ideò neces sarium es se perspeximus, eas nominatim præsentis lege comprehendere; vt præter ipsæ nulli liceat, ex alia lege ingratitudinis causas apponere, nisiquæ in huius constitutionis serie continentur.* Quid apertius? Ità Imola, & alij, quos refert, ac sequitur Gregor. Lopez *ad lib. 8. tit. 6. glos. vltim.* & noster Molina *tom. 1. de iust. d. 176. num. 48.* citans Hostiensem, & adiiciens: *Certè mihi probabilis sima videtur opinio Hostiensis, nec ab eo audeo recedere.*

1886 Nec ego recedam. Nam primæ sententiæ fundamentum à paritate, imò & à maioritate rationis, nullius firmitudinis est in rebus pœnalibus: non enim pœnæ extendendæ sunt, sed limitandæ ad casum, de quo agunt: vt est commune pronunciatum. Profectò Auctores illius sententiæ licèt per se satis sint graues, *attamen nouiores cum sint,* (ait Fagund. *tom. 1. Decalog. libr. 4. cap. 3. num. 54.* nostræ hærens opinioni) *alij post alios secuti sunt antiquiores, re non satis perpensa, & examinata.*

PROBL. XVIII.

Peccat, & non peccat mortaliter filius, qui non vult ducere dignam, quam pater præcipit, & aliam ducit æquè dignam vxorem, sine rationabili causa ducendi præter ipsiusmet voluntatem.

1887 MOrtaliter peccat. Quia in re graui, & iusta sine causa patrem offendit. Sic Nauar. *sum. cap. 4. n. 15.* licèt præ breuitate non satis apertè. Gutier. *libr. 1. qq. Canonic. cap. 20. num. 3.* Petr. Barbosa *part. 4. lib. 1. ff. soluto matrimon. à num. 33.* Veracr. *part. 3. Speculi art. 20. concl. 3.* Sotus, Petr. de Soto, Menoch. & alij apud Gutierrez.

1888 Non peccat mortaliter. Quia *nec serui do minis, nec filij parentibus obedire de matrimonio, vel de virginitate seruanda tenentur.* D. Thomas ait *2. 2. quæs. 104. art. 5. in corp.* Præcipuè cum multi non referret parenti, vt filius aliam duceret. Sic post D. Thomam Tolet. *l. 5. cap. 1. num. 6.* Molina *de primog. lib. 2. c. 13.* Corduba *casu 171.* Victoria *§. 267.* Couar. *cap. 3. §. 8.* Henriq. *l. 11. cap. 6. num. 4.*

1889 Vtràmque sententiam satis probabilẽ es se reor. Ast cum Santio *libr. 4. de matrimom. d. 23. num. 10.* & aliis, opinor teneri filium sub mortali petere à parentibus consilium circa vxorem ducendam; non tamen teneri illud sequi. Quia in ills, quæ ad electionem status, ad proprij corporis sustentationem, & filiorum generationem spectant omnes homines sunt pares, nec filij parentibus subiiciuntur. Porrò ducere vxorem indignam contrà voluntatem (iustam tunc planè) patris, mortale peccatum est: secus cum sit digna: nec enim tunc parens iustè conqueri potest, nec tenetur filius eius iniustis quærelis annuere.

PROBL. XIX.

Filios suppositos, vel adulterinos tenetur, & non tenetur mater id manifestare, vt hæreditatem legitimis restituat.

1890 SVppono, mulierem coniugatam finxis se sibi partum filij, quem secreto ab alia siue soluta siue coniugata accepit; suppono, fœminam coniugatam ex adulterio filium suscepis se: & quæsi erim, num teneatur mater id filio manifestare cum periculo infamiæ, vel vitæ, vt legitimam, vel maioratum legitimo fratri restituat?

1891 Tenetur etiam cum periculo famæ, & vitæ id aperire filio supposito, vel adulterino. Quia omni iure naturali, & diuino damnificantes tenentur læsis satisfacere, & fures res furto acquisitas dominis restituere: sed id ad quod iure naturæ tenemur, & diuino, non est propter vitæ periculum, aut famæ iacturam, relinquendum. Et quia si quis falsum testimonium contrà aliquem innocentem in iudicio proferret, teneretur illud in eodem iudicio retractare: non obstante quod ipsemet vel infamatus maneat, vel talionis pœna capitali afficiatur. Sic Sotus *in 4. dist. 1. quæst. 6. ad 4.* Adrian. *de restit. quæst. 1. dub. 1.* Palud. *in 4. dist. 27. quæst. 1. artic. 1.* Maior. *in 4. dist. 15. quæst. 13.*

1892 Non tenetur, non solùm cum periculo vitæ & famæ simul, sed nec etiam cum solo periculo vitæ, aut solius famæ iactura, crimen suum filio manifestare, quamvis aliis filiis mariti legitimis noceat. Quia si teneretur se manifestare, es set ratione restitutionis legitimæ, quam tenetur facere vel aliis filiis legitimis, vel mariti hæredibus: sed in materia restituttionis hæc regula est veris sima: Nunquam aliquis ad restitutionem tenetur, si maius damnum indè sibi sequatur, quam **[247]** sit bonum, quod ex tali restitutione aduenit personæ, cui fit restitutio. Eo enim euentu debet dominus rei iuxta regulas charitatis velle, ne res sua cum grauis simo alterius damno sibi restituatur: At bona hæc temporaria sunt res modicæ comparatione famæ proximi. Certè nemo tenetur restituere pecuniam, ac res ordinis inferioris cum famæ detrimento. Ita Nauar. *sum. c. 16. n. 43. & 44.* Gutier. *l. 1. qq. Canonic. c. 68. n. 15.* Couar. *regula, Peccatum n. 3. & 50.* Caiet. *2. 2. q. 62. a. 6.* Castro *de potest. leg. pœnal. l. 2. c. 11.* Syluest. *v. Adulterium, q. 1.* Henriq. *l. 11. c. 21. n. 3.* & alij apudipsum.

1893 Verior longè hæc mihi sententia. Nam filius suppositus, vel adulterinus matri credere nõ tenetur affirmanti, illum legitimum non es se; Ergò nec illa tenetur se manifestare: cum ea manifestatio haud sit profutura. Sicut correctio fraterna non obligat, ces sante spe emendationis. Nec inde speratur bonum, sed manifesta tantum sui ipsius infamatio. Profecto hæc sententia procedit etiam in mortis articulo. Nam quando mater non est diffamata, nec in mortis articulo tenetur se manifestare filio illegitimo, nisi in eo casu, quo credit, se profuturam; rarò autem poterit euenire, vt firmiter hoc credat, cum filius ei credere non teneatur. Henriq. *l. 11. c. 21. n. 3. Perpendat* (ait) *hoc Confes sarius, nè vltra modum compellat matrem ad hanc manifestationem. Quia illa vix tenetur hoc facere propter spem parum probabilem, nec detegere crimen adulterij cum magno sui honoris detrimento etiam in hora mortis.* Et Nauar. *cons. 1. tit. 18. de filiis Præsbyter. Filius* (inquit) *non tenetur credere matri dicenti sibi es se illegitimum, cum natus sit in figura matrimonij, & se debet reputare legitimum ex publica opinione,* ex fauore *legis Filium. ff. qui sunt sui iuris,* & addit, *Et ego si talis es sem, ita facerem.* Cæterum quamvis hæc vera sint, tenetur tamen adultera secretò satisfacere, si potest, competente absque sui manifestatione damnum filiis legitimis illatum & ideo si tertiam bonorum partem habeat, aut bona aliunde acquisita, tenetur ea aliis filiis legitimis relinquere. Henriq. *citatus.* Nauar. *sum. c. 16. & 17. n. 201.* & alij communiter. Præterea tenetur suadere filio illegitimo, vt eam Religionem ingrediatur, in qua profes sus non succedat in bonis; vt sic saltem quo ad pos sit, restitutionem faciat: & hoc illi Confes sarius debet iniungere. Ad hoc tamen mater non tenetur ex iustitia, sed ex charitate, vt adnotat Hentiquez. Si autem mater se filio illegitimo manifestauerit, ad quod (vt dixi) non tenetur, & tot vrgeant coniecturæ, vt ille indubitanter credat, se es se illegitimum tenetur hæreditatem, & maioratum aliis restituere: stultè tamen aget, id credendo. Nauar. *c. 17. n. 48.* Et quidem si iam mulier erat de adulterio infamata, vel suppositionis, seu ficti partus, & credat se sine periculo mortis id reuelare pos se, & quod maritus, & filius illegitimus ei fidem sint habituri: tenetur,

reuelare. Quia concurrentibus hisce circumstantiis, nulla datur excusationis causa. Nauar. *c. 16. n. 45.* Denique si illegitimus ex errore facti putãs se legitimum, pos sedit bona fide ea bona annis triginta: quamvis postea constet, se es se illegitimum potest ea tuta conscientia iure præscriptionis retinere: habetque ius excipiendi
contra hæredem qui bona peteret. Henriq. *lib. 11. cap. 21. num. 2.*

PROBL. XX.

Si legitima restituenda filio legitimo sit illustris maioratus, Regnum, Ducatus, Comitatus: mater adultera, vel suppositi partus rea, tenetur, & non tenetur, id manifestare.

1894 SEcluso vitæ periculo cum sola famæ iactura, manifestare tenetur. Quia comparanda est æstimatio famæ cum debiti æstimatione: fame enim pecunia est compensabilis. 28 si valor debiti valorem famæ excedat, obliganda est fœmina se adulteram manifestare. Et quando non Regnum, Ducatus &c. famæ excedit valorem? Sic Couar. regul. *Peccatum, num. 6.* Sotus *l. 4. de iust. q. 6. art. 6. & q. 7. a. 2. &* omnes qui dicunt comparandam es se æstimationem famæ cum æstimatione debiti, nempè Adrian. *de restit. q. 1. dub. 1.* Palud. *in 4. dist. 27. q. 1. a. 1.* & Maior. *dist. 15. q. 13.* & alij.

1895 Nec cum solius famæ periculo tenetur adultera, aut qui supposuit filium, se manifestare, licet maioratus, Ducatus, & Regnum admodum famæ illius valorem excedat. Qua cum fama si ordinis superioris, nullam recipit æstimationem, aut compensationem, sicut nec vita, Prou. *22. Melius est nomen bonum, quam diuitiæ multæ.* Ità Caiet. *2. 2. q. 62. a. 2.* Nauar. *sum. c. 16. num. 49.* Gutier. *l. 1. qq. Canon. cap. 38. num. 27.* Fagund. *tom. 1. Decal. l. 4. cap. 5. num. 15.* & alij.

1896 Hoc ferè certum es se crediderim. Nam filij illegitimi non tenentur matri credere se se manifestanti vt fert communis sententia, quam edocent Gutier. *citat. num. 3.* Abbas *ad cap. Officij, num. 4.* Bartolus *ad l. Filius, ff. de iis, qui sunt sui iuris.* Menoch. *de arbitr. l. 2. cent. 1. casu 89. num. 27.* multos citans. Nauar. *cap. 27. num. 201.* Ergò nec mater tenetur se manifestare, nec etiam in eo casu, quo valor hæreditatis famæ excedat valorem (esto huiusmodi casus detur) & ideo nec Confes sarij eam in foro conscientiæ obligare poterunt ad se manifestandam, nisi veritas adulterij tam euidens sit, & illa de eo adeo infamata vt nulla pos sit tergiuersatione celari. Hinc patet filium illegitimum in figura matrimo nij natum pos se sacris ordinibus initiari absque alia dispensatione, etiamsi mater ei contrarium affirmet. Quia neminem fraudat, & vtitur iure suo, dum fama se, ac publico honore tuetur.

PROBL. XXI.

Adulter tenetur, & non tenetur legitimis amasiæ filiis damnum restituere, in eo casu, quod es se prolem suam agnoscit, & nullam habet probabilem rationem de contrario dubitandi.

1897 CErtum mihi adulterum, qui ex aliena vyore filios suscepit, non teneri ad vllam restitutionem, vel compensationem agendam pro alimento, & legitima, imo nec pro maio- **[248]**ratu aliorum filiorum ex toro legitimo, nisi ei certo, & euidenter moraliter constet, prolem es se suam, non constare autem id moraliter certo, quando probabilem habet rationem dubitandi de contrario. Quia in dubio in materia de iustitia melior est conditio bona fide pos sidentis. Les si. *lib. 2. de iust. cap. 20. dub. 6. n. 39.* Certe tandiu habet probabilem dubitandi rationem, quandiu fundatur in adulteræ leuitate, in sinistravè fama illius: vt si cum alio etiam commisit adulterium: vel si illa quoque dubitet, an filius ex marito sit, an ex adultero. Henriq. *lib. 11. cap. 21. num. 3.* si soluta mulier cum duobus conuersetur, neuter eorum tenetur credere, prolem es se suam. Imo licet Titius suam es se credat, quod de facie constet indicium; & Sempronius eam suscipiat, nutriat, dotet, & ditet non tenetur Titius eam suscipere, nec Sempronio satisfacere: quando quidem ille vel sua leuitate, vel mulieris impostura deceptus est. Quia constat, illam alium admisis se: & tu non teneris adulteræ, aut solutæ credere tibi as serenti, aut iuranti prolem es se tuam. Les si. *l. 2. de iust. C. 10. dub. 6. num. 39.* Sotus *l. 4. de iust. q. 7. art. 2.* Ast si adulter, vel solutus rebus pensatis maiorem probabilitatem habet, prolem es se suam: adhuc existimo, ad nihil teneri. Quia re vera habet adhuc probabilem rationem dubitandi. Fagund. *tom. 1. Decal. l. 4. cap. 6. num. 4.* Denique si nullam habet dubitandi rationem, quod proles ad eum pertineat, tenetur restituere alimenta illius à tertio anno in posterum, quamvis non suaserit suppositionem, aut imputationem alteri factam. Dixi, *A tertio anno in posterum:* quia vsque ad tertium tenentur matres suos filios alere suis expensis: à triennio autem in posterum patres obligantur. Colligitur ex *cap. 2. de conuers. infidel.* & probat Glos. ibi. Iam ad præcipuam deueni difficultatem, vtrum adulter teneatur damnum restituere filiis legitimis in eo casu, quo prolem es se suam agnoscit, & nullam habet rationem de contrario ad dubitandi?

1898 Non tenetur, modo non fuerit imputationis author. Quia adulter vera non est causa damni proxima, efficax, & per se, sed est causa remota, & per accidens, nec in adulterij patratione intendebat, vt adultera ea fraude vteretur, vel suppositione, si ex adulterio illo proles nasceretur: nec consilium ad eam fraudem agendam dedit; sed solùm intendebat suæ libidinis explere voluptatem. Sic Sotus *lib. 4. de iust. quæst. 7. art. 2.* Henriq. *lib. 11. cap. 21. num. 3. litter. Y.* & Les si. *libr. 2. cap. 10. dub. 6. num. 42.* dicit, es se probabilem.

1899 Tenetur plane ad restitutionem pro expensis educationis à triennio & vltra, & pro ligitima aliis filiis legitimis, & ea damna resarcire, si vndè habeat, vel ex tertia suorum bonorum parte, vel aliundè in defectu matris, siuè fuerit author, & suasor talis impositionis, siuè non fuerit. Quia non expedit in re tam nefaria fauere adulteris illósque excusare. Et quia re vera ille adulter causa iniusta iniusti damni fuit, & damnum à parte rei datum fuit iniquo modo, & per iniuriam mariti committendo adulterium cum coniugata: vndè moraliter fuit

causa efficax damni: Ergò de iure naturali id tenetur resarcire. Ità Gutier. *l. 1. qq. Canonic. cap. 38. num. 33.* Syluest. *verb. Adulterium, quæst. 5.* Corduba *sum. quæst. 31. dicto 4.* Les si. *citat. à num. 42. ad 45.* Nauar. *sum. cap. 14. num. 48.* Caiet. *2. 2. qu. 62. art. 6. ad 2.* Palud. *in 4. dist. 15.* Angel. *verb. Adulter; §. 4.*

1900 Cum his opinor. Quia difficile mihi admodum, hoc damnum secutum fuis se ex adulterio per accidens. Nam cum fraus impositionis sequatur ex adulterio, & ex illo damnum: indè est, quod volens adulterium, neces sariò vult fraudem, & damnum; qui autem vult per fraudem damnum alteri dare, & de facto dat: tenetur illud resarcire. Actio námque adulterij erat contrà iustitiam, & ex illa communiter loquendo oritur fraus suppositionis; quare qui vult adulterium, neces sariò vult suppositionis effectum, qui ex illo communiter resultat.

CAPVT IX.

Circa mutuam Mariti, & Vxoris obligationem.

PROBL. XXII.

Tenetur, & non tenetur maritus è patria reces surus secum deferre vxorem si illa eum velit comitari, in iis casibus, in quibus ei licet, ab ea, vel inuita diuertere.

1901 QVamvis cohabitatio coniugum sit de iure naturali, & diuino; (quia non minor est obligatio cohabitandi, quam reddendi debitum (permittitur tamen viro diu abes se inuita vxore ex causa iusta: verbi gratiâ, si Princeps eum ad bellum conducat. Si id neces sarium sit ad gubernationem domus, & rem familiarem tuendam. Quia in his ac similibus euentibus irrationabiliter est vxor inuita: neque enim tenetur vir ei morem gerere cum bonorum iactura, aut præbendo se Regi inobedientem. Nam in ipso matrimonij contractu pollicentur sibi coniuges mutuam operam, & ex illo tenetur vir vxorem, & familiam sustentare, ac gubernare. Sanch. *lib 9. de matrimon. d. 4. num. 13.* Quæsiærim autem, an in iis casibus, in quibus marito licet recedere ab vxore etiam inuita, teneatur secum deferre vxorem, si illum ea velit comitari?

1902 Tenetur planè. Quia *cap. Quod super, de Vo to,* deciditur, virum in peregrinatine Terræ Sanctæ abeuntem teneri deferre vxorem illum volentem comitari, ac remanere nolentem. Quod etiam habetur *in l. fin. titul. 8. part. 1.* Sic nonnulli docti Iurisperiti, quibus videtur, partem hanc ex his textibus clarè probari.

1903 Minimè tenetur. Quia cum neces sariò multæ expensæ gerendæ sint ad vxoris cum viro profectionem, variáque inde incommoda viro refluant, irrationabiliter vxor erit inuita: nec textus citati cum tanto viri onere sunt exponendi si quidem ratione nituntur. Ita Sanch. *l. 9. de matr. d. 4. n. 14.* Fagũd. *to. 1. Decal. l. 4. c. 7. n. 12.*

1904 **[249]** Ego quidem existimo, si vit proficiscatur statim reuersurus, aut notabilem moram facturus non vno in loco, sed in diuersis, non teneri secum vxorem adducere comitari volentem; quia id es set magno impedimento, & sumptu marito. Quare tunc

vxor nolens remanere, es set irrationabiliter inuita. Si verò maritus vno in loco sit diù habitaturus, & illi non sint neces sariæ graues expensæ ad traducendam vxorem, tenebitur secum adducere. Quia tunc rationabiliter vult vxor virum suum sequi: & in hoc casu textus citatos intellexerim. Potest tamen vir cum sit caput vxoris breuem aliquam profectionem inire, & peregrinationem vouere absque illius consensu: non tamen longam poterit, ea inuita, promittere, & exequi. Quia Deo non placent vota, quæ sunt cum alterius damno implenda; quale es set huiusmodi Votum, quod in debiti ac cohabitationis præiudicium es set implendum. Syluest. *verb. Votum 5. quæst. 1.* & omnes.

PROBL. XXIII.

Vota longæ peregrinationis coniugis sunt, & non sunt ipso iure irrita.

1905 QVæsierim, num vota longæ peregrinationis, vel diuturnæ abstinentiæ emis sa ab vno coniuge, altero ignorante sint ipso iure irrita, imò potius valida, donec ab altero, in cuius præiudicium fiunt, irritentur? Sunt quidem ipso iure irrita, ac proinde nulla indigent irritatione. Quia vouit rem sibi prohibitam, & præiudicium alteri coniugi afferentem: ac proindè facit votum vinculum iniquitatis; sicut saceret, si voueret, se minimè debitum redditurum. Sic Sotus *libr. 7. de iust. quæs. 3. art. 1.* Manu. *tom. 2. sum. cap. 90. num. 7.*

1906 Non sunt ipso iure irrita. Quia votum longæ peregrinationis, vel abstinentiæ non opponitur directè matrimonio, nec coniugali debito: sed est aliquod grauamen alterius coniugis; quare validum erit, & obligabit: licitum tamen erit alteri coniugi ab eo dis sentiri, illúdque irritare. Ità Caiet. *2. 2. quæs. 88. artic. 8.* Sanchez *libr. 9. matrimon. d. 3. num. 8.* Turrecr. *ad cap. sunt quædam 17. quæs. 1. num. 9.* Angl. *in floribus part. 2. quæs. vni. art. 7. post 9. diffic. dub. 3. concl. 1.* Nauar. *sum. cap. 12. num. 62.* Ludou. Lopez *part. 1. Instruct. cap. 46. §. Mulier vxor.* Fagund. *tom. 1. Decalog. libr. 4. capite 7. numero 16.*

1907 Crediderim, huiusmodi votum licitum, ac validum es se: non pos se tamen impleri, nec obligare, donec alteri coniugi sit manifestum, & ille id approbet: quare nec coniux vouens absolutè, peccabit, (nisi expressè intenderet se obligare contrà alterius coniugis voluntatem: & tunc votum es set ipso iure naturæ irritum.) Quia hoc votum pendet à voluntate alterius, & licitum est vouere rem ab alterius voluntate pendentem sub ea conditione, si ab altero approbetur. Sic Religiosi sæpè vouent rem sibi prohibitam, & pendentem à Superioris voluntate, quam tenentur exequi, si Superior votum approbauerit: & votum est validum, donec à

Superiore irritetur. Nec est sim le de voto non reddendi debitum, nam illud ipso iure est irritum. Quia est directè emis sum contrà matrimonij fidem: & est Votum de præstanda Deo re aliena: habet enim alter coniux dominium in alterius corpore quoad debitum, quod in actionibus ipsus coniugis liberis non habet.

PROBL. XXIV.

Coniux Catholicus tenetur, & non tenetur admittere coniugem hæreticum, si post sententiam de hæresi latam ab eo diuertit conuerso, & velit in sæcula sic remanere.

1908 COnueniunt Doctores teneri coniugem Catholicum coniugem conuersum ab hæresi admittere, quando ab eo antè sententiam hæresis, & iudicium Ecclesiæ propria authoritate se separauit. Quæstio autem est, an teneatur coniux Catholicus admittere coniugem hæreticum conuersum, si post sententiam hæresis ab eo reces sit, & velit sic ab illo separatus in sæculo remanere?

1909 Coniux Catholicus recedens à coniuge hæretico conuerso, post Iudicis sententiam de hæresi, non tenetur ad eum redire, siuè illum admittere, si velit Religionem ingredi: tenetur autem si velit, in sæculo manere. Quia *cap. fin. de conuer. coniug.* diuertenti post sententiam non conceditur plena libertas ad manendum in sæculo, sed limitata, vt Religionem ingrediatur: Ergò si ad Religionem non transierit, minimè eximetur ab obligatione alendi, admittendique vxorem, si ipsa sit, quæ conuertitur: vel reuertendi ad virum, si ipse sit, qui conuersus est. Sic Glos sa *ad cap. fin. verb. Iudicio.* Abul. *ad cap. 19. Mat. quæst. 76.* Veracr. *part. 3. spec. art. 2. concl. 5.* Sanch. *libr. 10. de matrimon. d. 15. num. 18.* Manu. *tom. sum. cap. 230. num. 2.* Hostiens. Ioan. Andre. Alex. de Næuo. Sum. Astens. Iulius Clar Surdus apud Sanch. Sotus *in 4. dist. 39. q. vnic. art. 4. ad 3.* Graf. *part. 2. decis. libr. 1. cap. 12. numer. 73.*

1910 Si coniux post sententiam Iudicis de hæresi ab alio coniuge diuertit, non tenetur illum admittere, vel ad eum reuerti, etiam si in sæculo maneat: sed liberum ei est, illum admittere provt maluerit, ac si adulterio carnali commis so, diuertis set. Quia Ecclesia in pœnam hæresis in iudicio conuictæ facit ius coniugi Catholico in perpetuum diuertendi ab hęretico, etiam si resipiscat: & ita hoc diuortium es se pœnam ait Castro *lib. 2. de lege pœn. cap. 4.* & Sanch. *lib. 10. de matrimon. d. 15. num. 9. & 19.* & Valent. *in contr. l. vni. de insolubil. matrimon. cap. 6.* vbi ait, pos se Ecclesiam in pœnam semel commis si criminis diuortium perpetuum concedere, *Sicut contingit in hæresi, quando disceditur ex peculiari iudicio Ecclesiæ,* & Henriq. *l. 11. c. 17. n. 6.* docet, hęresis damnatum cẽseri inter alias pœnas dãnari pœna diuortij perpetui. Itaque potest coniux si velit, in sæculo manere. *Quia in c. fin. de conuers. coniug.* præscribitur, pos se quidem coniuge ad Religionem conuolare: non autem non pos se, etiamsi velit, in sæculo manere. Neque enim **[250]** hæc est apta consequentia: Potest ad Religionem transire: ergo non potest in sæculo remanere. Ità Monald. *sum. tit. de disp. cultu.* Angel. *v. Matrimonium 4.* Couarr. *4. Decretal. p. 2. c. 7. §. 5. n. 5.* Matienzo *l. 1. recopil. tit. 1. glos. 1. nu. 8.* Fagund. *to. 2. l. 4. c. 8. n. 10.* Castro *l. 2. de iusta hæret. punit. c. 7.* Rojas *de hæret. p. 2. as sert. 40. num. 231.* & alij plures.

1911 Ego autem quamuis aliquando primam sententiam veriorem es se credebam propter textum *capitis fin. de conuers. coniug.* attentius tamen perpendens verba crediderim secundam sententiam es se probabiliorem. Nam textus non loquitur expressè de hac re, neque definit non pos se coniugem Catholicum in sæculo manere absque obligatione admittendi coniugem hæreticum damnatum de hæresi per Ecclesiæ sententiam; sed tantùm dicit, pos se,

prædicto coniuge nolente, ad Religionem transire Catholicam, ibi enim in pœnam coniugis damnati conceditur Catholico libertas transeundi ad Religionem, provt maluerit. Vnde non coarctauit diuertendi facultatem coniugis Catholici ad ingres sum Religionis tantùm: sed explicauit casum Religionis, supponens, pos se etiam manere in sæculo: & sic exposuit casum difficiliorem, supponens tanquam verum minus difficilem. Si enim solum diceret, eximi coniugem Catholicum ab obligatione reddendi debitum: & cohabitandi cum hæretico conuerso: non indè sequeretur habere licentiam ineundi Religionem; nam ratione affinitatis amittit coniux ius exigendi debitum, ità vt alter non teneatur reddere, & tamen non indè sequitur, pos se alterum ad Religionem transire.

PROBL. XXV.

Vt coniux Catholicus valeat perpetuò separari à coniuge hæretico conuerso: requiritur. & non requiritur specialis sententia diuortij: & sufficit, & non sufficit condemnatoria hæresis sententia.

1912 NOn sufficit condemnatoria sententia hæresis, sed requiritur specialis sententia diuortij. Quia sæpè sententia hæresis fertur in occulto, nec de illius tenore publicè constat. Ergo vt constet cunctis, coniugem Catholicum iuste à coniuge hæretico couuerso seiungi, neces saria erit specialis diuortij sententia. Sic Ouand. *in 4. dist. 39. d. vni. propos. 13.*

1913 Sufficit condemnatoria sententia hæresis, nec requiritur specialis diuortij sententia. Quia diuortium est quædam hæresis pœna: vndè eo ipso quod coniux, hæreticus declaratur per iudicis sententiam, simul pœna diuortij damnatur: sicut consequenter etiam damnatur pœna amis sionis bonorum, & honoris. Ita Sanch. *l. 10. de matr. d. 15. num. 20.* Castro *l. 2. de iust. hæret. punit. c. 7.* Couar. *4. Decretal. p. 2. c. 7. §. 5. n. 5.* Barbo. *Rubri. p. 2. n. 21. & 22.* Sotus *in 4. dist. 39. q. vni. a. 2. ad 3.* Henriq. *l. 11. c. 17. num. 6.* Ludou. Lopez *p. 2. Instr. c. 54.* Graf. *p. 1. decis l. 2. c. 84. num. 16.*

1914 Dicendum existimo, minimè desiderari diuortij sententiam sed iudicium Ecclesiæ requisitum nullum aliud es se, quam sententiam Iudicis Ecclesiastici, qua declaratur, illum fuis se hæreticum; qua sententia data, sine vlteriori sententia diuortij integrum est coniugi Catholico omninò diuertere & vel manere in sæculo, vel ad Religionem transire. Nec opus est, in actu publico huiusmodi hæreticum coniugem per Iudicis sententiam damnari: si enim re vera declaretur per illam, eum fuis se hæreticum, & vt talis habitum pœnitentium induatur, & reconcilietur quamuis in occulto, & inter priuatos parietes id fiat, sufficit planè. Quia semper verificatur, præces sis se Ecclesiæ iudicium, & sententiam declaratoriam hæresis: quam declarationem statim sequuntur pœnæ hæreticis in iure statutæ, quarum vna est diuortium perpetuum.

PROBL. XXVI.

Post sententiam latam, qua vxor declaratur hæretica, potest, & non potest eius vir sacris ordinibus, manens in sæculo, initiari: sicut potest, si velit, ad Religionem transire, ea inuita, & renitente.

1915 MInimè potest. Quia Religionis ingres sus expressè permittitur, & conceditur cõiugi Catholico *c. fin. de conuer. coniug.* ibi: *Mulier, quæ in Fide permansit, potest, nolente viro, qui ab infidelitate reuertitur, propter quam ab eo fuerat iudicio Ecclesiæ separata, ad Religionem liberè conuolare.* transitus verò ad sacros ordines in sæculo manendo nullibi in iure expressè permittitur. Et quia Ectrauag. *Antiqua Ioann 22. de diuort.* habetur, nulli licere ad Sacros Ordines transire, nisi vt in sacris canonibus permittitur: At nullus est canon permittens viro Catholico, vt sacris Ordinibus initietur manens in sæculo, inuita vxore post sententiam hæresis illius. Sic Angel. *in florib. p. 1. de matr. q. 12. de dispari cultu a. 2. post dub. 7. diffic. 2.* Cannedo *sum. vbi de matr. c. 7.* Ludou. Lopez *p. 2. Instr. c. 54.*

1916 Potest omnino. Quia eadem est ratio de transitu ad Sacros Ordines, atque ad Religionem, cum vtrobique detur perpetuum solemnis castitatis votum, & consequenter perpetua status mutatio. Vndè cum in iure expres se concedatur coniugi Catholico transitus ad Religionem, inuito altero coniuge de hæresi in iudicio conuicto, & iam conuerso: consequenter etiam expres se conceditur transitus ad ordines sacros: maximè quia hoc est fauor coniugis innocentis, & fauores sunt ampliandi. Ità Sanch. *l. 10. de matr. d. 15. n. 21.* Rodrig. *to. 1. sum. c. 230. n. 2. concl. 2.* Vega *to. 1. sum. c. 89. casu 3.* Sotus *in 4. dist. 39. q. vni. a. 4. ad 3.* Palati. *in 4. dist. 25. q. vni.* Fagund. *to. 2. Decal. l. 4. c. 8. n. 13.* Barbo. *in rub. 2. p. n. 20. ff. soluto matrim.*

1917 Hanc sententiam probabiliorem admodum es se crediderim. Quia hæc est regula generalis: (quam tradunt Syluest. *v. Diuortium. q. 17. nu. 20. dicto 1.* Nauar. *l. 3. consil. tit. de conuers. coniug. cons. 10. n. 1.* Henriq. *l. 11. c. 8. nu. 10. & l. 12. c. 5. n. 10.* & Sanch. *l. 10. de matr. d. 12. n. 16.*) Quoties licet viro ad Religionem connolare vxore hæretica reconciliata in sæculo manente, ac reni- **[251]** tente; licet ei quoque Sacris Ordinibus initiari in sæculo manendo, nisi aliunde adsit impedimentum irregularitatis, bigamiæ, natalis, &c. Neque est opus, vt coniux de hæresi damnatus & reconciliatus ad Religionem transeat, vel in sæculo manens continentiam promittat, vt huiusmodi transitus ad Ordines Sacros, vel Religionem sit licitus coniugi catholico. Quia facultas conces sa catholico innocenti nullam debet vim inferre coniugi hæretico reconciliato.

PROBL. XXVII.

Pest adulterium potest, & non potest vir innocens Sacris Ordinibus initiari, inuita, & reclamante vxore aduliera, sicut ad Religionem potest conuolare.

1918 NOn potest. Quia in iure expres sum est, vt coniux pos sit ob adulterium spirituale hæresisconuictæ in iudicio alterius coniugis, ad Religionem conuolare, non autem ad sacros Ordines, vt patet *cap. fin. de conuers. coniug.* Ergo idem est dicendum ob eandem rationem de adulterio carnali. Sic Innoc. *ad c. Veniens, de conuers. coniug. & ibi* Hostiens. *nu. 8. & 9.* Ioan. Andre. *num. 4.* Butri. *num. 4.* & hoc dicit es se tutius Cardin. *ibi. in fine.* summa Astens. *part. 2. l. 4. tit. 11. art. 2. quæst. 9.* Gutier. *qq. Canon. lib. 1. cap. 25. numer. 13.* Graf. *part. 2. decis. libr. 1. cap. 12. num. 64.*

1919 Potest omninò. Quia adultera omni iure coniugali destituitur, vnde cum eo omnino in pœnam criminis destituatur: æque licebit viro ipsa inuita ad Sacros Ordines, atque ad Religionem transire, ex regula illa generali, quam *num. 126.* tradidimus. Ita Syluest *v. Diuortium num. 20.* Armil. *ibi. num. 11.* Nauar. *lib. 3. consil. tit. de conuers. coniug. concl. 5.* Sanch. *lib. 10. de diuort. d. 11. num. 16.* Sa *v. Diuortium.* Henriq. *lib. 8. cap. 8. num. 10.* Sotus *in 4. dist. 27. quæst. 1. art. 4.* Fagund. *tom. 1. Decal. lib. 4. cap. 8. numer. 16.* Corduba *sum. quæst. 138.* victor. *sum. num. 253.*

1920 Liberum certe est viro innocenti, vxore adultera inuira, ad Sacros Ordines manendo in sæculo transire: sicut liberum ei est, si voluerit ad Religionem commigrare, inibique profiteri. Quia vere est, & recepta communiter illa regula: Quoties licet viro ad Religionem, inuita vxore, transire: licet ei quoque ad Sacros Ordines, manendo in sæculo conuolare. Induobus autem casibus hoc est licitum. Primo ob adulterium spirituale hæresis, vt definitum est in *cap. vltim. de conuersat. coniug.* Secundo ob adulterium carnale propter eandem rationem. Et quia hanc causam dimis sionis expres sit Christus Dominus *Mat. 5. & 9.* ob adulterium enim carnale priuatur adulter coniux omni iuiure coniugali.

PROBL. XXVIII.

Maritus tenetur, & non tenetur alere vxorem, quam sine dote dixit, quando illa est diues, aut pater eius.

1921 SVppono ex *sect. 1.* teneri virum alere vxorem, quam sine dotis duxit promis sione. Quia sibi imputare debet, quod nullam dotem postulauerit. Et quia tacitè videtur, personam vxoris pro dote accipere: sunt enim nonnullæ, quarum industria plus valet, quam copiosa dos; & ad hæc alimenta præstanda potest in vtroque foro cogi. Quæsierim autem, an maritus teneatur alere vxorem si postquam eam sine dote duxit, dotem petat, & illa neget dum diues sit ipsa, aut parens eius?

1922 Tenetur quidem. Quia sibi imputare debet maritus, nullum, de dote sibi prius constituenda, pactum iniis se: & quia re vera, indotatam duxit. Vnde nec ipsa, nec parentes

eius tenentur post modum in conscientia illi dotem constituere. Sic Molina *tom. 2. de iust. d. 425.* Surdus *de alim. tit. 7. quæst. 19. num. 1.* & alij citati à Sanctio *lib. 6. de matr. d. 5. num. 8.*

1923 Non tenetur vir alere vxorem, quam sine dote duxit, si ipsa sit diues, & nolit dotem constituere. Quia dum mulier diues absque dotis promis sione ducitur, videtur tacitè elicere actum de dote constituenda; quare dum dos tacitè promis sa non soluitur, iustam causam vir habet ei alimenta denegandi: nunquam enim as solent viri mulieres diuites ducere, nec tanto studio easinquirunt, ac solicitant, nisi sub tacita dotis intentione, quam præsumitur mulier promittere, dum aliquem in maritum acceptat. Ita Sanchez *lib. 9. de matr. d. 5. num. 9. & lib. 1. d. 59. num. 4. & d. 60. num. 2.* multos vbique citans. Fagund. *tom. 2. lib. 4. cap. 9. num. 4.* & apud ipsum Baldus, Iason, Lupus.

1924 Hoc verius mihi; Adiicio autem quando non ipsa mulier, sed pater eius diues es set, dotemque filiæ constituere nollet: tum maritum adstringi eam alere. Quia dotem in pactum non deduxit. Molina *to. 2. de iust. d. 145.* & alij communiter. Hæc autem intellige, si maritus diuessit, & pos sit; nam pauper non tenetur vxorem alere: sicut non tenetur, filios; nemo enim ad impos sibile obligari potest. Imo quamvis proprium sit viri vxorem, filios, & familiam sustentare, & laborare teneatur, vt illis alimenta præstet, & mortifere peccet, nisi id efficiat: vt optimè docet Tolet. *lib. 5. cap. 2.* tamen si vxor diues sit, & maritus pauper, & ignauus adeò, vt industriam non habeat ad vitam alendam: tenetur vxor viro ac filiis, familiæque alimenta præstare. *l. si cum dote 23. §. si maritur, ff. soluto matrim.* Surd. *de aliment. tit. 1. quæst. 36. numer. 6. & 7.*

[252] PROBL. XXIX.

Quando mortuo viro, nulla suppetunt viri bona, vxor vidua tenetur, & non tenetur ex bonis suis dotalibus, & arrhis soluere debita à viro suo contracta ad ipsam, & familiam alendam: verbi gratiâ, ad soluendum famulorum mercedem, donius locationem vestes, & cibaria.

1925 TEnetur profectò. Quia quando res aliena in alicuius conuersa est vtilitatem, quamvis illam minimè furto acceperit: tenetur ille eam soluere: vt cernitur in his qui hędum furtiuum comedunt, scientes es se furto acquisitum: debet enim vnusquisque illorum in subsidium furantis hædum restituere, quoniam in eorum conuersus est vtilitatem, vt docet Gabri. *in 4. dist. 15. quæst. 3.* Et quia vbi aliquis occasione rei alienæ fit ditior, tenetur, quamvis rem illam apud se non habeat, restiturere id, in quo factus est ditior: idque in vtròque foro, *libr. 2. ff. ad legem Rhodiuam, de iactu merc.* Vbi decernitur si laborante naue, aliquarum mercium iactus factus fuerit, detrimentum es se commune, & ad illas teneri illos, quorum merces propter aliarum iactum saluæ factæ sunt. Quia occasione iactus rei alienæ ditiores sunt facti; perirent enim omnes merces, nisi illæ iactarentur. Sed occasione mutui accepti à viro paupero vxor

eo capiens alimenta ditior facta est, ex suis enim se bonis aleret, si mutuum non reciperetur: Ergò in defectum, & subsidium viri, soluere id tenetur. Sic Lara *l. su quis à liberis. §. si quis ex his, num. 115. ff. de lib. agnosc.* Gama *part. 1. decis. 366. num. 7.* Barbos. *l. si constante 25. num. 52. ff. soluto matrimon.* Surdus *de aliment. priuil. 48. numer. 5.*

1926 Minimè tenetur. Quia vxor non teneretur ad ea debita à viro paupere contracta pro suis alimentis, si facultates viri succes su temporis augerentur: Ergò non tenetur, quando vir est pauper, & non habet, vndè soluat; nam si ratione paupertatis mariti teneretur, posteà redeunte viro ad meliorem fortunam non resurgeret ea obligatio; si enim paupertate viri extingueretur obligatio illa, profectò auctis eius fortunis non reuiuisceret; obligatio nàmque semel extincta, non reuiuiscit. *l. Cum ex causa. Codic. de remis. pignor.* Et quia si Antonius vt suis creditoribus Petro, ac Ioanni satisfaciat, æs alienum accipiat existimans se pos se illud in futurum soluere: si posteà non pos sit, nullus dicet, Petrum ac Ioannem, queis eo mutuo posteriori satisfactum est, eo quod totum illud in illorum vtilitatem fuerit conuersum, teneri eam pecuniam soluere posterioribus creditoribus: nec etiam dicet, hos posteriores actionem habere contrà Petrum, & Ioannem; quia hi posteriores nullum contractum cum illis inierunt, nec illi ab his quicquam accepêre. Haud secus quamvis maritus mutuam pecuniam conflet, ad alendam vxorem, ac familiam, & ea pecunia in vxoris conuersa sit vtilitatem: non renebitur vxor ad illius solutionem; quia nullum
contractum cum creditoribus iniit, nec quidquam ab illis accepit. Ità Molina *tom. 2. de iust. d. 435.* Gomez Arias *libr. 49. Tuari, num. 7.* Manu. *tom. 1. sum. cap. 100. num. 8.* Sanch. *libr. 9. de matrimon. d. 4. num. 39.*

1927 Ego quidem hanc sententiam probabilem ducens: iudico primam es se probabiliorem. Nec meum Thomam Santium audeo sectari, credens ex eius sententia non parua incommoda pos se obuenire. Indè eim mariti occasionem sumerent splendidè victitandi, & alendi vxores ex alieno mutuo: si postea illæ ad solutionem non tenerentur in illorum defectum.

PROBL. XXX.

Vxor non plus insumens de bonis à marito per vsuras acquisitis, quàm quod ad congruam sustentationem sufficeret iuxtà per sonæ propriæ qualitatem tenetur posteà, & non tenetur de suis bonis satisfacere iis, quibus maritus per vsuras damnum egit, si ipse nihil habuit, vnde solueret.

1928 NOn tenetur. Quia non minus debitor est vir vxori suæ talis sustentationis, quam cęteris creditoribus, & alioquin mulier semper præfertur aliis creditoribus mariti, & debitum mulieris aliorum creditorum debito. Sic Molina *tom. 2. de iust. d. 350.* Nauar. *sum. cap. 17. num. 268.* Sanch. *lib. 9. de matrimon. d. 4. numer. 30.*

1929 Tenetur omninò. Quia totum id expensum est à viro in vxoris vtilitatem, & indè illa facta est ditior. Quoniam tantùm deberet insumere ex proprio nisi ex alieno, à marito aleretur:

quare velit nolit, ad id tenebitur. Ità Fagund. *tom. 2. Decalog. libr. 4. cap. 9. num. 13.* Et hoc consequentuer debent fateri. Gama *part. 1. decis. 366.* Barbosa *l. si constante 25. num. 52.* Lara *l. si quis à liberis, §. si quis ex his, num. 115. ff. de liber. agnosc.* as serentes, mortuo viro, quando nulla suppetunt illius bona, teneri viduam ex suis bonis dotalibus vel arrhas soluere debita à suo viro contracta, ad ipsam, & familiam alendam.

1930 Profectò Santij ac Molinæ sententiam intellexerim, quando matrimonium celebratum fuit per contractum dotis, & arrharum, & sub ea conditione, vt mulier soluto matrimonio, extraheret suam dotem integram, & arrhas. Quia tunc ille tenebatur alere vxorem ex fructibus dotis, & ex bonis propriis, salua semper vxoris dote, & arrhis. Nam si per contractum medietatis bonorum matrimonium fuit celebratum, non sic res habet: sed sumptuum omnium quos vir facit, dimidium pertinet ad vxorem, vndè tenebitur illa in sed sumptuum omnium quos vir facit, dimidium pertinet ad vxorem, vndè tenebitur illa in sententia, illorum, si consumptis omnibus bonis dotalibus, mariti, & vxoris debita remaneant post viri obitum, exsuis bonis parapherenalibus vel aliundè soluto matrimonio hæreditate acquisitis dimidium debiti soluere creditoribus pro se à viro alenda contracti. At in mea sententia, si quæ bona paraphernalia constante matrimonio habebat, totum debitum tenetur soluere; quia totum insumptum est in illius sustentatione, vt **[253]** suppono: & tantundem illa insumptura erat ex ipsis, nisi ex debita (seu vsuris) rarum à marito ad effectum illam alendi contractam aleretur. Et idem dixerim, si post mortem viri, & soluto matrimonio aliqua bona ex hæreditate acquisiuit; nam eadem debita erat illa contractura ad sui sustentationem.

PROBL. XXXI.

Maritus tenetur, & non tenetur vxori adulteræ alimenta impertire.

1931 TEnetur quidem, etiam facta tori separatione. Quia non desinit es se vxor. Licet enim ob adulterium pos sit vir impunè vxorem occidere propria authoritate, si in crimine deprehendat, attamen illicitè occidit, & mortiferè peccat. Vndè si occidendo delinquit in adulterio deprehensam, etiam peccabit lethaliter, ei alimenta denegando, cum alimenta dentur ad alendam vitam, & eorum negatio est quædam sublatio vitæ. Sic Iuli. Clarus *libr. 5. receptar. §. Adulterium. vers. facta autem.* Anton. Gabr. *tom. 1. commun. opinion. lib. 1. fol. 21. vers. Adulteram vxorem.* Alij docent, vxorem eiectam à viro ob adulterium occultum alendam adhuc es se: secus si eam eiiciat ob adulterium notorium. Quia in priori casu non priuatur vxor iure in virum, nec alimentis, nisi secuta sententia, nec potest à viro domo expelli, nec vir ab ea diuertere, & separai. Sic Rosel. *verb. Diuortium, numer. 11.* Angel. *verb. Dos, num. 20.* Armil. *ibi, num. 18.* Taaie. *q. 11. n. 12.* Syluest. *ibid. q. 14. dicto 9.* & alij ex Iuris peritis.

1932 Minime tenetur. Quia sicut vir conscius adulterij vxoris, & de illo moraliter certus, negare ei potest conuictum, & cohabitationem: ita & alimenta poterit abnegare. Quia omni iure maritali priuata censetur. Nam Christus Dominus *Mat. 5. & 19.* permittit viris dimittere vxores ob adulterij causam, & non requirit publicum, aut notorium adulterium, sufficit ergò vt vir pos sit ab vxore diuertere, quod adulterium sit certum, licet occultum. Ita Sanchez *l. 10. de matr. d. 8. n. 25.* Sotus *in 4. dist. 36. q. vni. a. 4.* Manu. *to. 1. sum. c. 240. n. 4.* Fagund. *to. 1. Decal. l. 4. c. 9. n. 23.* Barth. à Ledes. *de matr. dub. 67.*

1933 Non pos sum non mirari, primam sententiam à viris admodum doctis visam fuis se probabilem tam debili fundamento hærentẽ. Quia Christus Dominus permisit dimis sionem vxorum, & separationem à toro ob earum adulterium: non autem earum occisionem, & consequenter permisit alimentorum negationem; quia hæc non debetur vxoribus nisi dum in obsequio suorum virorum adsunt. Et quamvis alimentorum negatio sit quædam sublatio vitæ: attamen id est lato modo, non pressè, ac per se loquendo. Et quidem per huiusmodi alimentorum negationem non intelligi hîc alimenta ad vitæ neces saria affirmo. Nam si vxores in extrema sint neces sitate, non pos sunt, mariti adulteris alimenta negare; si enim debentur cuilibet proximo, etiam illis debentur; quia adhuc
sunt proximæ; nec illis negandum, quod infidelibus in exterma neces sitate consitutis abnegari non potest.

PROBL. XXXII.

Maritus tenetur, & non tenetur vxorem alere, dum eam in osculis, & amplexibus cum alio deprehendit.

1934 NOn solùm non tenetur vir vxorem adulteram alere, sed nec etiam cum eam in solis osculis, & amplexibus deprehendit. Quia sicut ob hæc vxor dote priuatur, ita & alimentis. Sic Lara *l. si quis à liberis, §. si quis ex his, n. 77. ff. de liber. agnoscend.* Surdus *de aliment. tit. 7. quæst. 16. num. 35.*

1935 Tenetur planè. Quia sicut non est verum, eam tunc priuari dote, vt optimè ostendit Santius *l. 10. de matr. d. 4. n. 12.* ita nec alimentis potest priuari. Ità ipse Sanch. *ibi, d. 8. n. 27.* fatus, oscula & amplexus non es se sufficientem causã dimis sionis, cum Christus solum permittat, & concedat viris licentiam ad vxores dimittendas ob adulterium. Ergo si dimittere non pos sunt ob oscula & amplexus, nec eis poterunt alimẽta denegare. Fagund. *tom. 2. lib. 4. cap 9. num. 25.*

1936 Hoc quidem certum es se crediderim. Quia vxor solummodo priuari licitè potest ob adulterium quando est certum: At oscula, & amplexus non est adulterium, nec dispositio proxima ad illud, sed remota; neque est certum quæ admittit oscula, & amplexus, adulterium cõmisis se.

PROBL. XXXIII.

Vir debet, & non debet alimenta vxori adulteræ impertire, si à principio ipse causam dedit adulterio eam domo iniustè pellendo, vndè illa fuit in adulterium lapsa.

1937 DEbet ei præstare alimenta. Quia viri culpa in adulteriam lapsa fuit. Sic Lupus *rubr. de donat. inter virum & vxor. §. 20. n. 4. & 5. §. 64. n. 3.* Couar. alios citans *4. Decret. p. 2.*

c. 7. §. 5. n. 2. Ludou. Lopez *p. 2. Instr. vbi de matr. c. 54.* Cisuentes *l 81. Tauri limitat. 4.* as serens, quando vir iniustè expulit vxorem, si illa postea fornicata est, ei debere alimenta; quia viri culpa in adulterium lapsa suit. Idem docet Couarruuias, quando ob viri sæuitiam ab eius consortio fugit, & post fugam adulterio inficitur.

1938 Non debet neces sarò vir in eo casu alimẽta vxori impertire. Quia expulsio iniusta minimè excusat vxoris adulterium, nec ipsi imputatur marito nisi tanquam causæ remotæ. Ita Sanchez *libr. 10. de matrimon. d. 8. numer. 26.* Fagund. *tom. 2. Decal. libr. 4. cap. 9. numer. 29.* & alij apud Santium.

1939 Primam sententiam falsam es se iudico, secũdam autem vnicè veram: intelligo eam tamen, nisi maritus eo fine expelleret vxorem, vt adulterium ipsa committeret; tunc enim sicut adultera non pos set dote priuari, ita nec alimẽtis. Nam in adulterio saltem tacite consentit maritus, si autem eo fine vxorem domo non ex- **[254]** pulit, aut sæuitiam expres sit: nec in for externo vxor à pœna adulterij excusatur, vel amis sione dotis propter famis neces sitatem aut propter paupertatem: secus si eo hæc tenderent; vt ipsa adulterium perpetraret Sanch. *l. 10. d. 5. num. 6. & 10.* Farinac. *in praxi crimin. q. 141. n. 15. & alij.*

PROBL. XXXIV.

Si dos promis sa integrè non soluatur: tenetur, & non tenetur maritus vxorem alere, pro rata acceptæ dotis.

1940 MAritus tenetur alere integrè vxorem ex tota dote soluta. Negatur à nemine. Ob dotem promis sam non solutam non tenetur maritus vxorem ex suo præstare alimenta. Quia dos quasi in pretium datur, vt eius fructibus teneatur vir onera matrimonij sustinere, vxoremque alere. Hoc tamen intelligendum, quando promittens dotem est in mora soluendi; nam si tempus aliquod conces sum sit à viro ad dotem soluendam, nondum aduentante tempore, alere eam tenetur. Quia conces sa ea dilatione, tacitè ad id se obligauit: adueniente autem, non tenetur. Sanch. *l. 8. de matr. d. 5. n. 1.* Angel. *v. Dos, n. 9.* Syluest. *ibi, q. 10.* Molina *to. 2. de iust. d. 425.* Sa *v. Dos. §. acceptam sine dote.* Sed quid, si adueniente tempore solutionis dos promis sa integrè non soluatur, sed pars solummodò: tenetur ne ma ritus vxorem alere? saltem pro rata accepti?

1941 Non tenetur. Quia dum dos sibi integra non soluitur, contractus initi, fides non seruatur: vndè nec ipse tenetur seruare fidem in contractu matrimonij tacitè promis sam eam alẽdi. Sic Lupus *ad c. Per vestras, de donat. inter virum & vxor. notab. 3. n. 2.* & alij plures, quos citat, sed non plene sequitur Surdus *de aliment. tit. 7. q. 17. n. 3.*

1942 Tenetur maritus ad partem alimentorum pro rata solutæ dotis. Quia eadem est ratio partis ad partem ac totius ad totum, *l. Quæ de tota, ff. de rei vendicat.* Vnde sicut tota dote recepta, tenetur ad sustentationem totalem: ita recepta parte ad partialem sustentationem impertiendam tenebitur. Ità Sanch. *l. 9. de matr. d. 5. nu. 3.* Fagund. *to. 2. l. 4. c. 10. n. 3.* Surdus *citat.*

1943 Hanc partem veriorem es se reor. Neque obstat, quod non sit ipsi seruata fides, vt ipsam etiam maritus non seruet; nam vbi primùm illam partem dotis acceptauit, tacitè, velit, nolit, se præstandi alimenti obligauit ad partem.

PROBL. XXXV.

Maritus tenetur, & non tenetur, vxorem alere, quando parentes dotem dolosè, minimè soluturi, promiserunt.

1944 CErta præmitto, si extraneus promisit dotem, & non soluit, nec vnde soluat habeat, maritus non tenetur vxorem alere: si autem ipsa vxor aut parentes vxoris dotem promiserunt, eam alere tenetur. Ratio discriminis est, quia vxor, eiusque pater gaudet priuilegio, vt conueniri non pos sint pro dote soluenda vltra quàm facere pos sint, & sibi imputet maritus, qui fideius sores non adsciuit. Barbosa *l. Maritum 13. n. 57. ff. soluto matrimonio.* At si dolosè primiserunt; quæsierim, an teneatur maritus vxorem indotatam alere?

1945 Non tenetur. Quia fraus & dolus non debet suis authoribus patrocinari: Et quia quando dolosè promisere, carent priuilegio illo, vt conueniri non pos sint. Sic Sanch. *l. 9. de matr. d. 5. n. 5.* Surdus *de aliment. tit. 7. q. 17. nu. 27. 30.* & alij.

1946 Tenetur quidem. Quia vxor indotata seruit marito, & in obsequio illius est. Ergo si non vti vxorem, debet tamen eam vti famulam alere. Ità Abbas *consil. 85. numer. 2. & 3. volum. 2.* Anchar. *ad cap. Per vestras, de donation. inter virum & vxor. numer. 14.* Ioan. Lupus *ibi, notab. 3. §. 1. numer. 1.* & alij, quos refert Surdus *de aliment. tit. 7. quæst. 17. numer. 38.*

1947 Primæ sententiæ adhæreo, fundamentum secundæ infirmum es se iudicans. Quia vxor duo tenetur præstare viro propter sustentationem, dotem, & obsequium: quare altero deficiente, non tenetur maritus eam alere. Certè dote non soluta, non tenetur maritus vxorem alere, non tamen ob id potest domo expelli. Vnde colligitur non cogi ipsum ad eam alendam, eo quod illa in obsequio eius sit: sed quam non potest domo pellere, quam sibi obsequentem experitur, quomodo non lubens alimento donabit?

PROBL. XXXVI.

Quando vir non tenetur vxorem alere ob promis sam dotem non solutam: potest & non potest eam non traducere, traductamque domo expellere.

1948 POtest vir eam non traducere, & traductam domo pellere. Quia vir sine dote non tenetur onera matrimonij sustinere. Poterit ergò vir dote promis sa, & non soluta vxorem non traducere, & illam domo pellere, ne ex suo cogatus onera sustinere. Et quia omnia iura fauent deceptis: & indigni sunt decipientes omni fauore. Quamobrem cum vir deceptus sit, illi potius quam mulieri est fauendum. Et hoc verum est, siue dos promis sa sit ab extraneo, siuè ab ipsa vxore, vel à patre illius. Quia expulsio hæc aut non receptio non permittitur vito propter vxoris culpam, sed ne vir cogatur onera matrimonij ex suo sustinere. Sic Anchar. *ad c. Per vestras, de donat. inter virum & vxor. numer. decimo tertio.* Alexand. de Neuo *ibi nume. 3.* Lupus *ibi, notab. 3.* & alijapud Santium *citandum.*

1949 Non potest vir eam non traducere, nec traductam expellere. Quia dotem promis sam solui, aut non solui, nihil ad ius cohabitandi attinet: ius enim cohabitandi non oritur ex

solutione dotis, sed ex intrinseca natura ipsius contractus matrimonij, & ex lege naturali & diuina **[255]** *Erunt duo in carne vna:* sicut & obligatio reddendi debitum coniugale non oritur ex solutione dotis sed ex ipsa contractus matrimonij natura: Ergò sicut non solutio dotis haud eximit virum à redditione debiti, vt latè probat Sanch. *l. 9. de matr. d. 4. num. 2.* Ità non eximet ab obligatione cohabitationis. Ità ipse Sanch. *d. 5. num. 17. & 18.* Fagund. *tom. 2. Decal. l. 4. cap. 10. num. 16.*

1950 Hanc partem probabiliorem es se existimo. Quia præcipuus finis cohabitationis non est, vt vxor à viro alatur, ad quod dos constituitur: sed vt mutua sibi obsequia coniuges præstent ad prolis generationem, & commodam eius educationem: sed hic finis non ces sat, dote non soluta: ergo non ces sabit traductionis, ac retentionis vxoris obligatio. Itáque tenetur vir vxorem traducere, eámque non expellere: nam Christus Dominus prohibuit vxorem dimitti, excepta fornicationis causa: non tenetur autem eam alere, quia dos promis sa soluta non est, quæ quidem ad vxoris alimenta as solet as signari. Addiderim, nec Iudicis authoritate pos se vxorem ob hanc causam expelli. Quia hæc non est sufficiens expulsionis causa, nec à iure Canonico annumeratur *c. Porrò, de diuortiis.*

PROBL. XXXVII.

Socer non soluit genero totum dotis promis sæ capitale, sed partem illius: Tenetur gener, & non tenetur minuere de perceptione fructuum rei oppignoratæ aliquid pro rata.

1951 PEtrus (v. gr.) dedit filiam suam in vxorem Antonio, promis sis pro dote mille aureis, tradit ei fundum in pignus: Potest Antonius licitè percipere fructus prædij oppignorati, quamdiu ei dos integra non soluitur: idque quamvis ratione temporis fructus excedant partem reliquam capitalis dotis. Quia definitum est expres se *in c. Salubriter, de vsuris.* ibi. *Sane generum ad fructus pos ses sionum, quæ sibi à socero sunt pro numerata dote pignori obligatæ, computandos in sortem, non credimus compellendum: cum frequenter dotis fructus non sufficiant ad onera matrimonij supportanda.* Quod si fructus succes su temporis capitale dotis excedant, adhuc potest gener eos percipere, quamdiu capitale non soluitur. Quia si vno cumulo solueretur capitale, res tam fructifera emeretur, quam fructifera est res oppignorata, & fortas se magis: etsi non emeretur, cogeretur gener, aliunde ex suo onera matrimonij subire: vndè semper ratione damni emergentis gener pos set fructus percipere, licet temporis succes su capitale excederet. Nauar. *sum. c. 17. n. 213.* Ludou. Lopez. *p. 2. Instr. c. 60.* Couar. *l. 3. variar. c. 1.* sed quid si socer non soluat totum captiale, soluat verò partem illius: tenetur ne tunc gener aliquid de perceptione fructuum oppignorati fundus pro rata imminuere?

1952 Minimè tenetur. Quia priuilegium est dotis, vt dum integra non soluitur, præfati frupercipiantur. Sic Lupus ad *cap. Per vestras de donat. inter virum & vxor. notab. 3. num. 2. &* plures citati à Surdo *de aliment. tit. 7. q. 17. nu. 3.*

Et hanc partem neces sario debent tueri cum his omnes alij, qui affirmant, non teneri virum vxorem alere nec in totum, nec in partem, quamdiu dos integra sibi non soluitur.

Quia contractus fides sibi non seruatur soluendo totam dotem promis sam præfixo tempore. Quamobrem nec ipse tenebitur aliquid de fructibus prædij oppignorati minuere.

1953 Tenetur equidem de fructibus fundi minuere tantum, quantum accrescit sibi ex capitali dotis solutæ pro rata. Quia eadem est ratio de toto ad totum, atque de parte ad partem. *l. Quæ de tota, ff. de rei vendicat.* Vndè sicut tota dote recepta, tenetur gener restituere totos fructus fundi, (imo & ipsum fundum) si vlterius percipiat: ita recepta parte fructuum illius agri pro rata respondentem parti dotis solutæ. Ità Sanch. *l. 9. de matr. d. 5. n. 3.* Surdus *citatus,* Fagund. *tom. 2. l. 4. cap. 10. n. 4.* & alij apud Surdum.

1954 Hæc verior opinio. Quia soluta parte dotis debitæ censetur socer illam soluens, ea intentione soluis se, vt tantum diminuatur pro rata ex fructibus, quos ex fundo gener percipiebat: nam id poterat, quando partem dotis soluit, iustè in pactum deducere. Vnde tacitè soluis se censetur saluo suo iure diminutionis fructuum illorum, ne plus lædatur, quam oportet. Ex qua resolutione tria infero corollaria. Primum, pos se maritum, quamvis non sit gener eius, qui tale pignus dedit, fructus percipere, cum admonitione, non computandi eos cum promis sa dote, quamvis illam excedant temporis succes su, nisi contrarium in dotis contractu exprimatur. Secundum, pos se maritum pacisci cum eo, qui dotem sibi promisit, & non soluit, vt quamdiu non soluerit, pendat sibi in singulos annos tantum, quantum aliquis mediocriter industrius ex illa dote ipsa salua, lucraretur. Nauar. *sum. cap. 17. num. 213.* Abbas *cap. salubriter, de vsur.* Sotus *l. 6. de iust. quæst. 1. art. 2.* sentiunt, iustè seruari pos se statuta terrarum præscribentia, vt qui dotem promittit, quoad soluat, certum quid in singulos annos pendat. Ludou. Lopez *p. 1. Instr. c. 60.*

PROBL. XXXVIII.

Vxor nobilis tenetur, & non tenetur præstare marito quæcumque vilia obsequia, ex iustitia, & vi contractus matrimonij, si licita sint.

1955 TEnetur omninò licet sit nobilis sima. Quia non debet es se conditio creditoris peior ob creditoris nobilitatem, nisi aliter sit in iure cautum: sed ex iuris dispositione tenetur vxor obsequia præstare viro cum ipsi sit subdita: *l. sed si vir ex lana. ff. de donat. inter virum & vxor. cap. Hæc imago, & cap. Est ordo 33. q. 5.* vbi præscribitur, mulierem es se viro subditam & penè eius famulam: Ergo licet vxor sit nobilis admodum ad quæque ministeria tenetur, cum in iure vxor nobilis non excipiatur. Et quia vir tanquam caput mulieris in omnibus eam **[256]** potest dirigere, & omnia ei præcipere obsequia, modo non sint peccato obnoxia iuxta illud Gen. *3. sub viri potestate eris, & ipse dominabitur tui.* Si ergò est domiuus, illa est quasi serua: seruus autem in omnibus licitis, quamvis vilibus domino tenetur obedire. Et quia ab initio contractus matrimonij inerat conditio nobilitatis vxori: & tamen voluit matrimoniũ contrahere cum viro etiam ignobili: Ergò neque viri ignorbilitas eam non excusat ab his obsequiis: eo enim quod se ad coniugium obligauit, consequenter ad hæc adstrinxit obsequia. Sic Pinellus *de bonis maternis lib. 1. part. 3. num. 61.* Barbati. *in addit. ad Baldum, l. si vxorem C. de condit. insertis.* Ioan. Andr. *ad cap. Literas, numer. 9.* Angel. *v. Vxor. num. 2.* Et Tiraquel. *de nobilit. cap. 20. num. 95.* ait hanc sententiam fortassè es se veriorem.

1956 Non tenetur vxor nobilis ad obsequia vilia præstanda marito: sed ad ea solum, quæ illius dignitatem, ac nobilitatem non dedecent. Quia *lege interdum lana. ff. de. oper. liber.* dicitur: *Sed si liberta, quæ operas promisit, ad eam dignitatem perueniat, vt inconueniens sit præstare patrono operas ipso iure hæc interdicent.* Et quia vxor non est serua, nec famula; sed socia, & coadiutrix; opera autem vilia ad domus seruitium attinentia famulæ propria sunt, ac serue, vt per se patet. Ità Abbas, Baldus, Decius, Lupus, Cynus, Salicetus, Guillelmus, quos citat, & sequitur Fagund. *tom. 2. lib. 4. cap. 12. num. 4.* Rosel. *v. Vxor, num. 7.* Syluest. *ibi; quæst. 2.* Suarez iurisconsult. *lib. 9. tit. Delos pleitos, l. 1. n. 13.* Sanchez *to. 1. de matr. l. 6. d. 9. num. 24.*

1957 Probabilem primam sententiam es se reor, secundã autem longe probabiliorem. Vnde vxor nob ilis non tenetur pedes mariti diluere, cibos condire, domum verrere, tergere, fricare, & alia vilia, ac seruilia id generis obsequia exercere. Attamen si coniuges ità inopes es sent, vt famulam conducere non pos sent, tunc nobilis vxor teneretur ea opera præstare: imò quamvis minime teneretur, ipsa nobilitas eam ad huiusmodi præstanda obsequia in mariti obsequium inclinaret.

PROBL. XXXIX.

Vt vxor teneatur virum sequi aliò domicilium mutantem, neces sarium est, & non est neces sarium, vt detur causa mutandi illud.

1958 CErtum est, teneri vxorem virum sequi domiciliur aliò mutantem; nisi matrimonium ab initio contractum fuerit sub onere, seu pacto non mutandi illud; vel nisi post pactum appositum, & matrimonium contractum noua causa mutandi domicilium adueniat: nẽpè quia cœli temperies minus salubris sit, noxiaque actualiter valetudini coniugeis, vel prolis generationi, aut procreationi filiorum: vel si in eo oppido capitales inimicitiæ contrahantur; tunc enim spreto pacto etiam si iuramento firmatum fuerit, pos sunt alio commigrare. Non tenetur autem virum sequi, si ei salutis animæ sequatur dètrimentum: v. gr. virum Anglicum comitari ad terras hæreticorum proficiscentem. Quæsierim verò, num vt vxor virum aliàs sequi teneatur, requiratur, vt detur cuasa neces saria domicilium mutandi?

1959 Neces sum est, vt causa adsit huiusmodi. Quia durum es set, velle obligare vxorem ad sequendum maritum, sine causa volentem aliò domicilium mutare. Sic Alex, de Neuo *cap. De illis, de sponsalib. num. 11. & cap. 1. num. 7.*

1960 Non est neces sarium, vt adsit causa, sed tenetur vxor maritum sequi aliò transferentem domicilium, modo non detur in transmutatione in honestas. Quia alias nulla es set distictio inter virum & vxorem, quod est absurdum; nam vir est capud, vxor socia illius, & adiuutrix, im membrum capitis: Oportet ergò vt detur aliqua distinctio inter virum & vxorem, quoad obligationem comitandi, ac sequendi illum; ea autem est, vt vir teneatur vxorem sequi, quando vultu mutare domicilium ex causa: vxor verò semper teneatur sequi virum, siue detur, non detur causa domicilium mutandi: modo tamen in tali mutatione non detur inhonestas, aut turpitudo. Ità Glos. *ad c. 1. de coniuge lepro. v. sequatur.* Hostiens. *ibi, ad ver. sequatur.* Innocent. *n. vni.* Anton. *num. 11.* Anchar. *num. 6.* Abbas *ad cap. De illis, num. 4. de spons.*

Rosel. *v. vxor, n. 3.* Angel. *v. vxor, n. 9.* Syluest. *ibi, q. 8.* Tabie. *Quæ est. 2. n. 3.* Glos. *ad c. vnaquæque, v, sequitur 13. q. 2.*

1961 Communis sententia hæc est. Vnde as sero teneri vxorem virum mutantem domicilium pro libito, sequi, nisi ex causa tupi mutaret. Nec hoc durum debet videri, cum maritus sit non sit. Igitur in hoc consistit differentia inter virum & vxorem quoad obligationem comitandi, vt cum vir sit capud, pos sit liberè eligere locum, vbi figendum sit domicilium, & vxor teneatur illum sequi, siue detur causa mutandi illud, fiue non: vxor verò non posfit illum eligere, nec vir teneatur illam sequi, nisi cum compulsa neces sitate, illud mutat; & obligatio reddendi debitum compellit vxorem ad sequendum virum, compellit etiã virum ad sequendam vxorem ex causa iusta.

PROBL. XL.

Vir tenetur, & non tenetur vxorem, quam dotatam duxit, alere, si ob vxoris culpam rel hæresim publicata fuit, siue eam ad suum admiserit consortium, siue non admiserit.

1962 MAritus catholicus tenetur alere vorem de hæresi damnatam, & cuius dos ob hæresim publicata fuit, si eam ad suum confortium admisit, si verò non admisit, minimè tenetur. Quia in defectum dotis, & patrimonij tenetur vir alere vxorem propter debitum coniugale. Et quia inhumanum es se negare alimenta ei, quam ad suum obsequium admisit. Et quia maritus tenetur alere vxorem indotatam: & in hoc casu perindè est, ac si sine dote duceret. Sic Abbas *consil. 85. n. 4. volum. 2.* Lupus *c. Per vestras, de donat. inter virum & vxor. notab. 3. §. 1. n. 1.* Gomez *lib. 78. Tauri, n. 6.* Simancas *de catholic instit. tit. 16. n. 19.* Surdus *de aliment. tit. 7. quæst. 21. n. 6. & 7.* citans Gondisaluum *tr. de hæret. quæsy. 15. num. 9.*

1963 **[257]** Non tenetur alere vxorem, etiam si ad suum consortium post damnationem admittat, & in eius seruitio, toro, & obsequio sit. Quia obligatio cohabitandi, non oritur ex solutione dotis promis sæ, sicut oritur obligatio alendi vxorem, sed ex intrinseca natura contractus ipsius matrimonij, & ex lege naturali, ac diuina. Vndè qui gratis se vult rursum submittere cohabitandi obligationi, non ideò submittitur obligationi alendi: hæc enim è dote nascitur; quæ si deperiit vxoris ex culpa, deficit alendi obligatio. Ità Rojas *de hæret. part. 2. nu. 225.* Couar. *4. Decret. par. 2. cap. 7. num. 2.* Baëza *de non melior. filiab. causa dotis, cap. 32. num. 21.* Matienzo *lib. 5. recopil. tit. 1. rubr. glos s. 1. num. 91.* Pars, vtráque probabilis.

1964 Existimo autem non teneri maritum, siuè admittat, siuè non admittat vxorem, eam alere, si parentes illius pos sint ei alimenta impertire: teneri autem in defectu parentum, eam alere, si ad coniugale consortium admisit. Quia aliud est, vxorem sine dote ducere, aliud cum dote ducere, quam vxor sua culpa seu proprio delicto amisit. Nam vit ratione dotis solutæ tenetur vxorem alere, & dum non soluitur, non tenetur; perindè est autem culpa vxoris dotem amitti, & publicari, ac si non es set soluta. Non tenetur ergò vir eam alere, quando illa, vel hęresi, vel quocúmque alio crimine culpa sua dotem amisit. Nec est simile, quando indotatam duxit. Quia tunc sua sponte, nullo recepto pretio, se ad illam alendam obligauit. At si illam admisit,

& in eius consortio sit, parentes autem non pos sunt ei alimenta impendere: amor coniugalis, & nexus tam arctus postulat, vt à viro alatur, ne fame depereat. Accepi ex Santio *lib. 9. de matrimon. d. 5. num. 10.* quem sequitur Fagund. *tom. 2. Decalog. libr. 4. cap. 13. num. 7.*

CAPVT X.

Circa mutuam obligationem Domini, serui, ac famuli.

PROBL. XLI.

Famulo, qui promisit seruire anno integro, pro aßignato stipendio, si primus sex mensibus tantùm inseruiat, dominus tenetur, & non tenetur dimidium mercedis soluere.

1965 NOn tenetur, dimidiam ei partem soluere, sed paulò minorem, & de iure alicuius Regni nihil ei debetur. Quia fidem datam violauit. Sic Syluest. *v. Famulus, q. 5.* Azor. *to. 2. l. 11. c. 39. q. 7.* Barthol. *ad l. Diuortium, §. Quod in anno, ff. soluto matrimonio,* & alij communiter.

1966 Tenetur dominus ei soluere dimidiam stipendij partem. Quia famulus dimidium temporis proculdubto seruitium præstitit: Ergo dignus est illius seruitij mercede. Ità Fagundez *tom. 2. libro 4. capite 15. num. 15.*

1967 Ei lubens adhæreo, nec primæ sententiæ resolutionem improbo: Existimo enim eam, eiusque fundamentum in foro externo procedere: nam in foro interno probabilius crediderim teneri dominos pro rata famulis stipendia impertire. Quia conscientiæ forus est tribunal veritatis, & ille dimidium temporis seruiit, cui labori sua merces respondet. Si autem alicubi speciali iure integra merces abnegatur famulo non implenti tempus promis sum id fundatur in malitia seruorum, & in damno, quod ob malitiam eorum præsumitur dominis obuenire. Suppono autem hîc nec damnum, nec malitiam interuenis se. Nam si famuli malitia damno herus afficeretur, as seretem, pos se herum à mercede tantundem extrahere, non tam in pœnam malitiæ, quam in damni satisfactionem.

PROBL. XLII.

Si Famulus seruiat minori pretio infirmo sperans aliquo beneficio à domino es se donandos, quod posteà minime accipit. Hic potest licitè, & non potest, id occultè compensare.

1968 SVnt nonnulli famuli, qui minori mercede seruiunt, quàm alioquin spectato infimo stipendio sit iusta: volunt tamen id libenter remittere, ac condonare suis dominis, vel propter beneficia iam accepta, vel vt gratiam apud illos mereantur spe maioris boni ab illis, aut illorum causa obtinendi: & tunc quidem non tenentur domini eis mercedem augere vsque ad iustum pretium infimum: neque illi poterunt sibi occultè compensare. Quia ibi non cernitur nuda locatio, sed per mixta condonatio. Molina *tom. 2. de iust. d. 506.* Quæsierim autem, nùm si posteà nihil gratiæ à domino obtineant, pos sint occultè compensationem facere?

1969 Pos sunt quidem. Quia beneficium, vel gratia ab hero sperata fuit quasi conditio, sub qua ea facta est mercedis iustæ condonatio. Nam si in famuli mentem veniret, se oleum, & opefam perditurum, nullatenus huiusmodi gereret condonationem. Sic Doctores nonnulli apud Molinam *tom. 1. de iust. d. 210.*

1970 Minimè pos sunt. Quia spes promerendæ gratiæ, aut beneficij consequendi, non fuit simpliciter conditio sub qua ea facta est condonatio, qua non secuta reddatur ea condonatio nulla: (quod ilsi Doctores verè affirmant) sed est causa motiua, & finalis donandi. Vndè si fructus speciei desit, sibi famuli non domino imputent. Ità Fagund. *tom. 1. Decalog. libr. 4. cap. 15. num. 33.*

1971 Hoc vnicè verum existimo. Parum enim refert, quod si id scirent, nullo modo inseruirent pro mercede illa iusto infimo minori. Nam obligatio domini erga seruos oritur non ex iis, quæ fierent: sed ex his, quæ sunt facta.

[258] PROBL. XLIII.

Dominus potest licitè, & non potest vendere mancipium. quod de ineundo matrimonio sinè illius licentia tractat.

1972 NOn potest. Quià ius serui ad matrimonium contrahendum, non potest à Domino impediri; sunt enim serui ad hoc sui iuris. Et quia in matrimonij fraudem id à Domino gereretur; fraus autem & dolus nemini debet patrocinari: omnia enim iura diuina, & humana fraudi obsistunt: Ergo non potest dominus licite mancipium vendere, vel alio vendendum mittere, nè ineat coniugium. Sic viri docti admodum in manuscriptis.

1973 Potest planè. Quia dominus non amittit dominium in seruos per eam matrimonij tractationem: vnde sicut antè eam eos vendere poterat, ità & post eam: quod non in matrimonij fraudem, sed in proprium commodum exequuntur. Ità nonnulli, quos pres so nomine memorat Fagundez *to. 1. Decal. l. 4. c. 13. num. 6.*

1974 Rem ita decido cum Santio *l. 7. matr. d. 21. num. 9.* si mancipium iam fidem suam de matrimonio contrahendo adstrinxit, aut sponsalia sunt celebrata: non potest licitè dominus illud vendere. Si verò sponsalia nondum inita sunt, poterit tunc dominus seruum vendere, nihil impediente præfata tractatione. Quia per illa sponsalia iam est cœptum matrimonium: & quia seruus, inuito domino, poterat fidem suam fœminæ seruæ vel liberæ, de matrimonio cum ea ineundo, adstringere: ac proindè per eam promis sionẽ, & fidem legitimum ius fœmina illa ad coniugium præfati serui comparauit. Vudè cum iam tertio ius sit acquisitum, non potest dominus illud impedire. Antè sponsalia verò, cum ius nulli tertio sit acquisitum, non amittit dominus, nec ei interdictum manet ius, quod anteà habebat, ad vendendum

seruum. Porrò nec directè ille impedit matrimonium, sed iure suo vtitur, vt suæ indemnitati consulat. Nec potest dici fraudem in matrimonium committere, qui iure vtitur suo, vti Sanch. docet *l. 3. de mat. d. 18. numero vigesimo nono.*

PROBL. XLIV.

Non est integrum, & integrum est dominis seruos coniugatos, qui sine eorum consensu inîere coniugium, in partibus longinquis separatim vendere.

1975 NOn est integrum domino diuendere separatim coniugatos seruos in partibus longinquis etiam quando sinè eius consensu fuit contractum matrimonium. Quia in fraudem matrimonij fit, seruos coniugatos ira disrahere, vt non valeant matrimonij vsui operam dare. Et quia interest Reipublicæ, ne quis re sua abutatur: abuteretur autem dominus dominio, quod habet in seruum, si illum inlonginquas terras in fraudem coniugij distraheret: maxime cum non desint vbique seruorum emptores & in eadem Vrbe, vel pago, qui iusto pretio emant. Sic D. Tho. *in 4. dist. 36. q. vni. a. 2. ad 4.* Palud. *ibi, q. 2. a. 1. concl. 13. n. 9.* Turrecr. *ad c. fin. 29. q. 2. num. 2.* Viguer. *l. institut. c. 26. §. 17. vers. 9. impedim. 2.* Ludou. Lopez *l. 1. de contract. c. 5. fine.*

1976 Integrum est domino diuendere separatim seruos coniugatos in partes longinquas deferendos, quando sinè eius consensu fuit initum matrimonium. Quià id innuitur es se à lethali culpa liberum *in c. 1. de coniug. seruor.* Ità Nauar. *sum. c. 22. num. 34.* fatus: *Honestum es set, nè in remotas partes venderet, etiam dum contra voluntatem eius contraheret: quamuis ad id sub pœna peccati mortalis non teneatur iuxta communem in c. 1. de coniug. seruor.* Henriq. *l. 11. c. 10. numer. 4.* Tolet. *l. 7. c. 3. num. 3. proposit. 1.* Rosel. *v. seruus 3. fine.* Supplem. sum. Pisanæ *v. seruus 3. n. penult.* Sa *v. Matrimonium, de imped. dirim. n. 1.* & alij.

1977 Memini me *to. 4.* hanc euoluis se quæstionem. Attamen vt in re tam graui, & pas sim occurrenti ius miseri mancipij non violetur, vberius quid as serendum probabilius sit, exponam. Si alter coniux sit liber alter seruus, potest seruus licitè venundari in partes longinquas, siuè consentiente domino, siue inuito, siue nesciente coniugium fuerit initum. Quia non pos se vendi seruum coniugem à domino, consurgit ex vinculo marimonij, in quo dominus consensit, vel non consensit: ne scilicet ex eo, quod in longinquas terras distrahatur, matrimonij impediatur vsus: vti omnes fatentur: At quando alter coniux est liber, minimè impeditur vsus huiusmodi, nam coniux liber tenetur coniugem seruum sequi propter ius debiti: Ego. Quando vterque coniux est seruus eiusdem domini, vel vnus tantum liber, & alter seruus sed liber seruum sequi commode non potest, & ideò ab obligatione eum sequendi est immunis: si consensu domini matrimonium initum fuit, tenetur dominus de iustitia, non ita distrahere seruum, vt matrimonio vti non pos sit. Quia qui concedit principale, concedit etiam acces sorium, *c. Prudentiam, de officio delegati.* Hanc autem propositionem limitarim, modo ancilla, vel seruus male moratus non sit, latro, aut fugitiuus, ità vt non pos sit dominus illum domiretinere sine detrimẽto, nec in proprio loco, aut in partibus vicinis emptorem inuenit. Siue dominus consentiat matrimonio suorum seruorum, siuè non consentiat, seclusa neces sitate vendendi seruum, vel ancillam; non potest illum, aut illam diuendere in partes

remotas, vbi matrimonij vsus impeditur: vnde inuento hîc iusto pretio, mortaliter peccaret eum, vel eam in alium locum distrahendo. Quia impedire vsum matrimonij sine causa, & neces sitate res est grauis sima: vndè miror Henriquez Toletum, & Nauartum relatos as seruis se, illicitum id es se, sed non mortale: ideoque Sanch. *citandas* eorum opinionem improbabilem es se censuit. Si vterque coniux seruus sit diuersorum dominorum, & in diuersis locis habitantium, ità vt mutuo coniuncti nequeant obsequiis domini vtriusque satisfa- **[259]**cere: tunc vt euitetur in continentiæ periculum potest Ecclesia cogere alterum dominum, vt vendat suum mancipium alteri domino id volenti emere. Quia sicut quando seruus est multorum dominorum, & ei vnus ex illis pro sua parte concedit libertatem, in fauorem libertatis coguntur alij domini suas partes vendere, vt seruus ille liber fiat, *lib. 1. C. de communi seruo manumis so:* ita cogetur alter dominus vendere seruum in fauorem matrimonij, cum matrimonij causa sit fauorabilior in iure, quam causa libertatis. Et si neuter dominus emere velit, cogendus erit, alter vendere cuicumque extraneo in parte illa, in qua alter seruus adest; & si nullus inueniatur emptor, emit Ecclesia, argumento ducto *ex c. Fraternitatem dist. 54.* Hasce quatuor propositiones accepti ex Santio *lib. 7. de matr. d. 22. num. 8. & 9. 10. 11. & 16.* & Fagundez *tom. 1. Decal. lib. 4. cap. 14. num. 18. 20. 21. 23.* qui quidem plures alios citant.

PROBL. XLV.

Peccat, & non peccat herus, qui famulis arculam apertam relinquit eo fine, vt furentur, & postea abillis caueant. Vbi plura de licitis, & illicitis furits famulorum enuncio.

1978 NOn peccat herus: Quia licitum est ei, fuis bonis custodiendis prouidere, etiam intendendo, vt furetur, & delinquat famulas, si aliter eum non valeat de furto conuincere. Sic Petrus Nauarra *lib. 3. de restit. cap. 4. part. 1. dub. vltim. num. 104.*

1979 Peccat equidem. Quia id non est iam permittere, sed concurrere, & cooperari ad peccatum illorum. Ità Sanchez *lib. 10. de matr. d. 12. num. 52.* Sa *v. Peccatum, num. 6.* Fagundez *tom. 1. Decal. lib. 4. cap. 15. num. 34.*

1980 Certè non peccat dominus, aut parens, qui famulis, ac filiis non aufert aliquam furandi occasionem, cum eos ad furandum pronos vident aut suspicantur. Sed pos sunt eos obseruare arcam aut scrinium apertum relinquentes eo fine vt furto comprehensi resipiscãt: non tamen eo fine, vt peccent, quia id (vt Auctores secundæ sententiæ, quam vnicè probabilem es se reor, profantur) non solum est permittere furtum, sed ad illud cooperari, & positiuè concurrere, Sic etiam suspicanti marito adulterium vxoris licitum est illam obseruare cum testibus idoneis vti eam valeat de adulterio conuincere. Quia id non est eius crimini conniuere, aut cooperari; sed illud ad proprium commodum permittere. Aliud enim est, rogare, iubere, consulere malum, & cum illo concurrere; aliud permittere, & non auferre illius occasionem: hoc licet, vt quis cautior fiat, & veritatem deprehendat, illud licèt nunquam.

[1981] Iam verò quia multi famuli ex iis, qui domino stipendio constituto inseruiunt, qui sæpe de stipendij tenuitate queruntur, & ob illam se conantur à furtis minoribus excusare, & sæpe Confes sariorum aures ea re obtundunt: Et quia sunt alij ex iis, qui gratis & solum ob victum & vestitum inseruiunt: quia ità miserè à dominis tractantur, vt vix ad victum neces [1982] saria illis præstent: has regulas lubet statuere, Si attento obsequio, in quo famuli pro stipendio inseruiunt, & attenta multitudine, vel penuria seruorum, qui ad ita inseruiendum eo tempore comperiuntur, eis constituatur saltèm infimum pretium pro stipendio, quod ea in regione eo tempore as solet famulis tali ministerio seruientibus constitui: id censendum est iustum stipendium. Vndè si is famulus aliquid eo titulo vsurpet, quod sibi iustum stipendium non detur, tenetur illud restituere, nisi euidenter constet, dominum non es se inuitum si verò eis cõstituatur minus in fimo stipendio tunc consueto: vel quia famus in quando se locauit, & de pretio conuenit, consuetum stipendium ignorauit; vel quia coactus fuit inuitus à ministris Regiis pro eo stipendio seruire, vel à quocumque alio; vel quia neces sitate compulsus non inueniens maius pro eo se locauit, cum tamen nulla alia detur circumstantia, cur minus valeat suum ministerium, & obsequium, quam aliorum; tunc dominus tenetur ei pretium augere, & restituere vsque ad iusti infimi limites. Molina *iust. d. 506. vers. Quod. itaque.*

[1983] Si famulus, qui nulla mercede constituta, pro solo victu, ac vestitu gratis domino inseruit, tàm misere tractetur à domino, vt neque ad victum neces saria, quæ aliis in domibus similibus famulis dantur, sibi ministrentur; neque indusia, calcei, galerus, & his similia conferantur: sed domini expectent, vt ea sibi famuli aliunde quærant: culpandi non erunt, neque obligandi ad restitutionem hi famuli, si ad hæc tantum de bonis domini aliquid occultè vsurpent: modò à domino sibi neces saria quoad victum, ac vestitum prius petant, si id pos sint sinè suo damno, & maximo rubore efficere; alioquin enim ea poterunt sibi, haud monito domino, sibi occultè vsurpare. Quia sustentatio competens, ac vestitus licet parcus iuxtà communem omnium consuetudinem eis de iustitia debetur. Molina *vbi supra, vers. Illud est obseruandum.*

[1984] Si famulus operas suas domino locauit, ad peragendas causas, ac solicitando negotia: non tenetur dominus illi augere salarium ad causarum augmentum: sicut nec augetur salarium aduocati vel medici, auctis causis, vel infirmis, nisi à principio id sit conuentum. Vnde famulus, si aliquid occultè surripiat, nullam habet furti excusationem. Gutier. *pract. lib. 1. quæst. 32. num. 2.*

[1985] Denique iis famulis, qui inseruiunt mechanicis magistris, vt eos suas artes edoceant, salarium non debetur; imò ipsi ex consuetudine magistris stipendia conferunt, vt edoceantur. Vnde quidquid ex heri bonis arripuerint, restituere proculdubio tenentur. Molina *tom. 2. de iust. d. 56. vers. Alterum est.* Azor. *tom. 3. l. 8. cap. 13. quæs. 3.* Rebel. *de iust. part. 2. libr. 14. quæst. 13. num. 2.*

[260] CAPVT XI.

Circa mutuam fratrum ac sororum obligationem.

PROBL. XLVI.

Frater vterinus tenetur, & non tenetur saltem proratione alimentorum sorores, ac fratres vterinos dotare, sicut aleretenetur.

1986 SVppono, fratres vtrinque natos, hoc est eodem patre ac matre, si sint diuites, teneri dotare fratres ac sorores pauperes conuenienter ad genus suum, in vtroque foro soli, & poli. Quià inter fratres consanguineos & vtrinque natos arctis sima est consuetudo, cum illis omnia iura nominis, agnationis, & familiæ sint communia. Barbo. *to. 1. p. 4. l. ff. soluto matrim.* Menoch. *l. 4. de præsump. præsump. 189. num. 43.* Barthol. *ad l. cum plures 13. de administr. tutor. §. fin.* & alij communiter. De fratribus, ac sororibus pauperibus consanguineis tantum, hoc est, ex eodem patre natis, diuersa tamen matre, idem est dicendum. Vndè tenentur fratres, ac sorores diuites in subsidium ac defectum ascendentium auorum ac proauorum silicet, eos alere, & dotare competenter ad genus suum. Quia in huiusmodi fratribus ac sororibus consanguineis speciali modo considerantur in iure iura cognationis, Sanguinis, & familiæ, *l. 2. & l. spurij. ff. vnde cognati.* Ergo considerari etiam debet onus dotandi. Molina *to. 1. de iust. d. 159. §. Nihilominus.* Sorores & fratres vterinis pauperes, hoc est, ex eadem matre, & diuerso patre natos non tenentur fratres & sorores diuites dotare competenter ad genus suum, sed tamen eos alere tenentur: nisi sint hæredes bonorum matris; tunc eim non solum alere, sed etiam dotare tenentur, sicut tenentur matres. Quià fratres & sorores vtrinque coniuncti excludunt ab intestato, vterinos tantum; imò & filij fratrum, & sororum vtrinque coniunctorum excludunt ad intestato fratrem ex eadem matre, & diuerso patre. Molina *to. 1. de iust. d. 164. §. septiom conclusio. & d. 159. §. Nihilominus.* Quæsierim autem, an frater vterinus teneatur saltem pro ratione alimentorum dotare fratres ac sorores vterinos, sicut tenetur alere, nihil eis amplius pro dote constituendo, nisi id quod alioqui, plus minusve in eorum alimentis erat insumpturus?

1987 Tenetur quidem. Quià hoc non est dotare simpliciter secundum dignitatem, & facultates suas competenter ad genus suum; sed pro modulo, ac tenuitate alimentorum. Benè enim valet argumentum de alimentis ad dotem: & de dote ad alimenta, vt pas sim Doctores communiter as serunt; & in iure nomine dotis veniunt etiam alimenta. Vndè in iure valet hoc argumentum: Tenetur alere, ergò teneturdotare pro ratione alimentorum. Sic Greg. Lopez *l. 18. tit. 16. p. 6.* Molina *de primog. l. 2. c. 15. n. 62.* Campegi. *de dote, p. 1. q. 23.* Boëri. *decis. 129. n. 9.* Tiraquel. *de primog. q. 62. fine.*

1988 Non tenetur. Quia non valet in hoc casu argumentatio de alimentis ad dotem, cum adsit textus ex pres sus præscribens, fratres non teneri dotare vterinas sorores. *l. cum plures, §. finali. ff. de administ. tutor.* ibi: *sed non dabit dotem sorori ex alio parte natæ, etiam si ea aliter nubere non pos sint.* Ratio est, quia alimenta dietim præstatur, menstrucatim, aut ad summum annuatim: dos verò præstatur simul, & vno cumulo: & sic in dote agitur de maiori præiudicio. *l. Tutor 14. §. fin. ff. de administr. tutor.* Hæc est enim natura dotis, vt simul proferatur, & constituatur. Ità Barbosa *p. 4. l. 1. ff. solut. matrim. to 1. numer. 126.* Fagund. *to. 1. Decal. l. 4. c. 16. num. 7.*

1989 Idem as seruerim. Non enim valet argumentum de alimentis ad dotem, vt nostra probat as sertio; valet tamen de dote ad alimenta. Hæc enim est apta argumentatio: Tenetur dorare, ergo alere tenetur. Hæc autem non est bon: Tenetur alere, ergò tenetur dotare; quia in dote agitur de maiori præiudicio, quam in alimentis; dos enim datur simul. non sic alimenta. At si frater hæres sit bonorum matris tenebitur ad alendam & dotandam vterinam sororem. Quia ea obligatio imposita est rebus si non personis: vnde ea bona cum suo onere transierunt ad fratrem hæredem: habetur expressè in *c. cum haberet, de eo, qui duxit in vxorem.*

PROBL. XLVII.

Fratres, & patres Clerici, & beneficiali pos sunt, & non pos sunt tuta conscienbtia sorores, ac fratres suos, filios, ac filias etiam spurias ex fructibus Beneficij dotare, ex co capite: Quia dos succedit alimentorum loco.

1990 SVppono pos se si velint, & requiro ex quo capite id pos sint? An quia dos loco alimentorum succedit? Ita plane. Vnde si tenetur alere fratres, sorores, ac filios etiam superios, etiam pro modulo alimentorum dotare tenentur: quod arctius est, quam *Pos sunt.* Sic Azor. *to. 2. l. 11. c. 40. q. 6.*

1991 Non pos sunt dotare sorores fratres, ac filios supurios eo quod dos succedit alimentorum loco. Quia dos loco alimentorum minimè succedit; non enim valet argumentum de alimentis ad dotem: valet tamen de dote ad alimenta, cum alimenta dietim præstentur, menstruatim, vel annuatim: dos autem vno cumulo constituatur. Vnde in dote agitur (vt *Probl. 46.* vidimus) de maiori præiudicio dotantis. Et quia dos primario datur ad sustentandam familiam, secundario ad vitæ sustentationem; alimenta verò semper & solum dantur ad susetentandan vitam conuenienter ad genus tantum: quamobrem est diuersa ratio in dote, ac in alimentis Ita Abbas *ad c. Peruenit de arb. num. 1. &5.* Vasquez *de succes. creat. l. 2. §. 20.*
[261] *num. 314.* vbi latè probat, dotem loco alimentorum minimè succedere.

1992 Igitur si hoc titulo Clerici non pos sunt dotare Fratres, Sorores, ac filios; quonam titulo pos sunt? Certè id pos sunt, quia hoc in casu dos titulo eleemosynæ præstatur. Solùm hoc titulo fratres, aut patres Clerici, & beneficiati Sorores suas pauperes, fratres, filios, filiásque in defectum bonorum patrimonialium dotare pos sunt ex fructibus Beneficij. Hoc fundamento hanc sententiam Panormitanus fulcit, quod fortius Azoris mei venia, es se crediderim.

PROBL. XLVIII.

Fratres, ac patres Cleriti tenentur, & non tenentur Fratres, Sorores filios, ac filias etiam spurias ex bonis Ecclesiæ dotare.

1993 NOn solùm pos sunt, si velint, fratres, aut patres Clerici etiam beneficiati Fratres, Sorotes, ac filios etiam spurios dotare: sed ad id tenentur in vtróque foro in defectum bonorum patrimonialium. Quia *in cap. Peruenit, de arbitr. num. 5. & in l. Promittendo 42. initio. Cod. de iure dotium.* disponitur, fratrem Clericum promittentem dotem sorori, teneri eam in subsidium, ac defectum bonorum patrimonialium ex fructibus Beneficij persoluere. Sic Barbosa *tom. 1. part. 4. lib. 1. ff. soluto matrimon. num. 132.* Butrius *ad cap. peruenit, n. 2.* Imola *ibi, num. 1.* Garcia Gallego *tract. de expensis. cap. 4. num. 36.*

1994 Non tenentur dotare, sed pos sunt si velint. Quia (vt *Problem. 47.* vidimus) dos solùm titulo eleemosynæ potest conferri. Ergò nec tenentur eam dare, nec ad id cogi pos sunt. Nam extra casum extremæ neces sitatis eleemosyna facientis arbitrio committitur, cui potius velit eam elargiti: eleemosyna nàmque est voluntaria, & non coacta quoad electionem, exclusa extrema neces sitate, & cæteris paribus. Et quidem ex *cap. Peruenit,* nihil in contrarium colligitur. Quia ibi tantùm dicitur fratrem Clericum sua sponte sororem dotas se; non autem dicitur, dotas se inuitum, aut obligatum fuis se ad dotandum. Postquam autem liberè, & spontè dotauit, iustis simè potuit obligari ad soluendam dotem promis sam ex fructibus Beneficij in patrimonialium bonorum defestum. Neque *lex Cum plures* Clericos comprehendit expressè, cum Clerici, & eorum bona Ecclesiastica effugiant iuris ciuilis dispositionem: nec ius ciuile absque Papæ facultate de bonis Ecclesiasticis, quales sunt Beneficij fructus, potest disponere. Ità Panormit. *ad cap. Peruenit, de arbitr.* Fagund. *tom. 1. Decalog. libr. 4. cap. 17. num. 5.*

1995 Fateor, primam sententiam communiorem es se, ac plurium Doctorum authoritate fulciri. Ast egò cum paucis secundæ subscribo, as serens, pos se Clericos ex Beneficij fructibus dotare pauperes sorotes filios, ac filias suas spurias etiam: non tamen ad id teneri. Addiderim, nec teneri etiam, vt aliqui existimant, apponere pactum, in dote, vt, soluto matrimonio, dos ad Ecclesiam reuertatur. Quia dos illa datur eleemosynæ titulo, quæ cum impenditur, absolutè impenditur, & non sub conditione reuertendi ad largitorem, si pauper accipieus moriatur, vel viuens ad fortunam meliorem recurrat; pos se tamen illud apponere, si eis libuerit. Ratio est, quia Clerici pos sunt dotare ex fructibus suorum Beneficiorum, & hæredes instituere quoscúmque alios pauperes, sine eiusmodi pacti appositione: Ergò & sorores proprias, & filios, ac filias suas, quando pauperes sunt. Neque enim ex eo, quod consanguinitate sint propinqui peioris fiunt conditionis quam reliqui pauperes.

PROBL. XLIX.

Licet, & non licet Clericis ex fructibus Beneficij dotare sorores spurias, vel spurios fratres ex coitu legibus damnato.

1996 SVppono, coitum damnatum non es se qualecúmque in re fornicaria peccatum, sed coitum inter personam, vel personas adulteras, aut habentes impedimentum dirimens, vel impediens consanguinitatis, affinitatis, vel voti castitatis simplicis, aut solemnis, vel Sacros Ordines. Itaque filij spurij, seu ex coitu damnato illi dicuntur in iure, qui sunt ex adulterio, & quorum patres, vel matres hæc habent ad contrahendum impedimenta. Quæsierim igitur,

an liceat Clericis ex fructibus Beneficij dotare fratres, vel sorores spurias ex coitu legibus damnato ex iure antiquo, & communi?

1997 Minimè eis licet. Quia ius ciuile id expressè negauit filiis spuriis ex coitu damnato: vt constat ex Authent. *Ex complexu Codic. de incest. nupt.* & Authent. *Quibus modis naturaliter efficiantur liberi, §. vltim.* & Authent. *Licèt patri, Codic. de natural. liber.* Sic Azor. *tom. 2. libr. 2. cap. 4. quæst. 7.* Vbi prohibentur huiusmodi spurij accipere à Clericis alimenta: Ergò efficacius à dote accipiendo prohibebuntur.

1998 Eis licet omninò. Quia licet ius ciuile id interdixit, ius tamen Canonicum æquius iudicauit, hac in re, quam æquitatem iam Iudices ciuiles hodie sequuntur: & constat ex *c. Cum haberet, de eo, qui duxit in vxorem eam, quam polluit per adulterium.* Et ex *cap. per venerab. in fine,* & ex Glos s. *ad cap. Cum haberet.* Ratio est, quia alimenta sunt simpliciter neces saria ad vitam, & hæc iure naturali, non æquitate tantùm quibus sibet filiis etiam spuriis debentur, nec pos sunt minui, aut potestate humana tolli. Igitur, si de alimentis loquamur, non solùm pos sunt Clerici, sed etiam teneri alere Fratres seu Sorores spurias ex coitu damnato, & pos se ad id obligari pro vtróque foro: dotare autem pos sunt, si velint, titulo scilicèt alimentorum, aut eleemosynæ: quod ius ciuile videtur abnegas se. Pos sunt ergò, si velint dotare spurios Fratres, aut Sorores ex coiru damnato: non tamen ad id tenentur, neque pos sunt in aliquo foro obligari. Ità Curtius *de iure patron. verb. Honorifice, numer. 13.* Abbas *ad cap. Peruenit, de arbitr.* **[262]** Sylueit. *v. Clericus 4. q. 14.* Fagund. *to. 1. Decal. l. 4. c. 17. n. 6.*

1999 Crediderim, ius ciuile non priuare simpliciter spurios huiusmodi alimentis ad vitam neces sariis, sed aliis lautioribus ad familiæ honestatem. Licèt verò interdixerit, ne dos eis impendatur, ius canonicum mitius adiudicauit. Vnde Clerici pos sunt, si velint fratres ac sorores sic spurias decenter titulo eleemosynæ, vel alimentorum dotare. Hæc autem procedunt de iure Canonico antiquo. Nunc verò, an id interdictum sit Clericis constitutione noua Pij V. quæ incipit *Quæ ordini Ecclesiastico,* est dubium. Nam ibi Pontifex reddit in clericis omnes licentias, & facultates irritas, priuilegia, dispensationes, & donationes, siuè inter viuos, siue causa mortis, testamenta, & alia huiusmodi in quoscumque illegitimos siue proprios, sine extraneos facta. Existimo tamen, noluis se Pontificem per hæc verba iuri communi derogare: quod præscribit, vt filiis, ac sororibus etiam spuriis alimenta præstantur, quæ sunt de iure naturæ; sed voluis se tantum abrogare aliquas speciales licentias, ac facultates conces sas aliquibus Prælatis, ac personis Ecclesiasticis testandi, aut donandi aliquid de fructibus, seu redditibus Beneficij. Neque etiam voluis se illis interdicere constitutionem dotis titulo eleemosynæ, & pro modo alimentorum. Sic respondet Azor. *to. 2. l. 1. c. 11.* Nauar. *tr. de spoliis Cleric. §. 19. num. 9. 10. & 11.* Barbosa *to. 1. p. 4. l. 1. ff. soluto matrim. n. 65.*

PROBL. L.

Huiusmodi fratribus sororibus, filiis, seu filiabus spuriis solummodò præstanda sunt, & non solummodo sunt præstanda alimenta quæ ad vitæ sustentationem sunt precisè neces saria.

2000 QVæstio est, quænam alimenta huiusmodi filiabus, filiis, fratribus, sororibus spuriis præstanda sint: an illa solum, quæ sunt præcisè ad vitam neces saria: an verò illa, quæ neces saria sunt ad transigendam vitam competenter ad genus proprium? Fratres & patres solùm tenentur ad ea alimenta eis præstanda, quæ præcisè neces saria sunt ad vitam sustinendam, nulla habita ratione diuitiarum, honoris, vel generis paterni. Quia cum huiusmodi alimenta spuriis præstentur miserationis gratia: secundum tantum naturæ indigentiam præstanda sunt. Sic Bald. *l. si maritus. ff. eodem.* Palati. *in repetit c. Per vestras, notab. 3. §. 24. nu. 3.* Cas san. *consil. 39. n. 55.* Gamma *decis. 343. n. 4.* Corduba *l. si quis à liberis, §. idem rescripsit. à n. 48. ff. de liber. agnosc.*

2001 Alimenta filiis fratribus ac sororibus spuriis præstanda sunt non tantum quo ad vitæ neces sitatem subleuandam; sed attentis diuitiis paternis, vel fraternis, honore, dignitate, ac generis splendore. Quia id exprimitur *c. cum habeat, ad finem, de eo qui duxit in vxorem eam, quam polluit.* dum decernitur, spuriis præstari alimenta secundum id, quod suppetunt facultates paternæ: Ergo ad diuitias paternas debet respectus haberi, ac consequenter ad eius dignitatem, & generis splendorem. Textus sic: *Filiis* (spuriis) *secundum quod eis suppetunt facultates, neces saria subministrent.* vbi Glos. *v. secundum facultates,* inquit: Hoc est regulare, quod secundum facultates alimenta ministrentur. Ità Gregor. Lopez *l. 10. tit. 13. p. 6. v. Heredar.* Cas saneus sibi contrarius *in consuetudinib. Burgundiæ, rubr. 8. §. 3. n. 11.* Tello *l. 10. Tauri nu. 2.* Ceruantes *ibi, n. 6.* Et hanc opinionem communiter receptam es se in forensibus controuersiis testatur Molina *de primog. l. 2. c. 15. n. 18.* & Matienzo *l. 8. tit. 8. l. 5. ordinat.*

2002 Hoc verius es se crediderim; quia alimenta hæc, spectato iurè canonico, non dantur præcisè secundum exigentiam naturæ, ac commiserationis causa; sed secundum naturæ exigentiam spectata paterna, aut fraterna dignitate, & iure sanguinis, generis nobilitate, ac facultate diuitiarum. Si ergo pater, aut frater sit diues alimenta spurio præstari debent secundum id quod diues suam familiam alere solet: si verò pauper, tunc neces saria iuxta pauperum morem præstentur.

PROBL. LI.

Vestes pretiosæ quas sponsi as solent mittere sponsis suis, vt in die nuptiarum illis induantur, soluto breui matrimonio, per obitum sponsæ, & in dubio, an sponsus voluerit ea ornamenta absolute donare; pertinent, & non pertinent ad hæredes sponsæ.

2003 NOnnulla lubet circa materiam partitionis inter fratres in præsenti differere, vt constet, an teneantur aliqua bona de quibus maior est difficultas in diuisionem adducere. Suppono autem ad præsentem quæstionem, vestes & ornamenta data à parentibus filiis, vel filiabus nubentibus pos se, & non pos se à collatione diuisionis liberari. Nam si constat data fuis se, vt die nuptiarum ornatius appareant: conferenda sunt; quia non fuerunt translata in dominium filiorum, sec semper in dominio parentum permansere. Si constas fuis se simpliciter donata,

tunc attento iure communi, non sunt conferenda in diuisione aut partitione bonorum inter fratres; quia sunt simplices, ac liberales donationes, quæ de iure communi non conferuntur, quandò non excedunt quantitatem, quam parentes donare poterant absque insinuatione, iuxtà *leg. penult. C. de collat.* Velasco *de partit. c. 13. n. 57.* & alij. Hinc insurgit aliud dubium huic affine, num vestes pretiosæ, quas sponsus as solet immittere sponsæ suæ antè contractum matrimonium, vt in die nuptiarum illis induantur, soluto breui coniugio per obitum sponsæ sine liberis decedentis sint ipsi sponso restituendæ, an hæredibus sponsæ debeantur? Certè quæstioni huic etiam cum distinctione respondeo. Si quando vestes, vel ornamenta immis sa sunt ab sponso sponsæ, constat voluis se eas simpliciter donare, non sunt restituendæ sponso, sed sponsæ pertinent ad hæredes, modo non excedant quantitatem, quam sponsus absque insinuatione sponsæ poterat donare: nam si excedant, valor pro exces su restituendus est sponso, Constat *ex l. 1. C.* **[263]** *de donat. ante nuptias.* & in hoc puncto omnes consentiunt. At in dubio, an voluerit, vel noluerit donare, quæsierim, vtrum vestes illæ seu ornamenta ad sponsum pertineant, an ad sponsæ hæredes?

2004 Non pertinent ad sponsum, sed ad hæredes sponsæ. Quia in dubio præsumenda est simpliciter donatio, maximè si moris sit in aliqua ciuitate aut Regno, hæc ab sponso ad sponsam immitti, & verecundum sit, id sponsum non agere. Quia in omnibus contractibus & donationibus spectandus est semper mos Regni, ac ciuitatis; semper enim istiusmodi res censentur datæ iuxta morem ciuitatis, iuxtà *l. penult. §. 1. ff. soluto matrim.* Sic Afflictis *decis. 313. num. 7.* Qui quidem addit: *sane prodigalia vestimenta, quæ modernus abusus induxit, donata censeri non puto, nec monilia, nec lapides pretiosos. Quia nemo præsumitur velle male vti substantia sua cum damni enormitate.*

2005 Ad sponsum pertinent, etsi non excedant quantitatem, quam sponsus absque insinuatione donare non potest, sed intra illam contineatur; non ad sponsam. Quia Glos sa communiter recepta *ad l. cum quid, ff. si certum petatur,* as serit, nunquam præsumi donationem simplicem, si aliunde detur aliqua coniectura, qua contrarium pos simus coniectare iuxta *leg. cum de indebito. ff. de probat.* Cum igitur in præsenti casu illa occurrat coniectura, quod sponsus hasce vestes, ac ornamenta sponsæ immittat, vt in die nuptiarum ornatior appareat, vel procedat ad Templum: ces sat omnino donationis præsumptio. Ità Barthol. *ad l. 1. §. Nec castrense, ff. de collat. bonor. n. 10.* Imola *ad l. penult. §. seruis, n. 10. ff. soluto matrim.* Fagund. *to. 1. Decal. l. 4. c. 19. n. 14.* Palati. *in repet, rubr. de donat. inter virum & vxor. §. 7.* Gama *decis. 123. n. 1.* & alij.

2006 Hæc sententia hodie est planè receptior, quam veriorem es se crediderim. Nec enim Matthæi de Afflictis coniectura conuincit, dum ait, in hoc casu si vestes, aut monilia sint tradita ac mis sa in ciuitatem, aut locum, in quo moris est ad sponsam immitti, & verecundum es set sponso id non facere: præsumendam es se donationem: nam hæc coniectura infirma est, & in illum potes retorqueri, vt aptè docet Gama. Nam in ea circumstantia, si verecundum es set sponso hoc non agere, magis præsumitur id fieri ob neces sitatem, quàm ob voluntatem, argumento *l. Pecuniæ, ff. de aliment. & cibar. leg.* ideoque non censentur simpliciter merè gratis & liberaliter donatæ. Quia in neces sitatibus nemo præsumitur liberalis, nemo liberalis existit.

PROBL. LII.

Patrimonium Sacrorum Ordinum est, & non est adducendum ad collationem, si attingat aliorum fratrum legitimam & tertiam patris dotantis.

2007 SVppono, Concilium Trident. *ses. 21. c. 2.* non inducere absolutam prohibitionem alienandi patrimonium, quod as signatur à pare filio pro ordinum susceptione: sed donec t Sacris ordinatus, Ecclesiasticum Beneficium sit adeptus, vel aliunde habeat, vndè congruè ac decenter viuere pos sit. Quæsierim itaque, num donatio facta à patre filio ad titulum patrimonij pro suscipiendis Ordinibus Sacris debeat conferri in eo casu, quo filius sacris initiatus collationem cum aliis fratribus ingredi voluerit, aut alij fratres in legitimis defraudati, id requisierint.

2008 Filius Sacris initiatus potest spe consequendi maiorem portionem, quam sibi à parentibus fuerit donata, conferre cum aliis fratribus suum patrimonium, non tamen ad id tenetur: nam si contentus vuo patrimonio velit abstinere à paterna hæreditate id poterit efficere. Quia Tridentinum solùm prohibet alienationem patrimonij illius qui initiatus factis, non habet aliunde, quo viuere pos sit: at qui spe melioris legitimæ illud dimittit, non alienat, sed in melius commutat, & habet vnde melius sustentari pos sit. Potest autem id non conferre, si contentus sit. Quia donata à patribus filiis ob militiam terrestrem non conferuntur, etiam si legitimam aliorum filiorum attingant, & tertiam parentum excedant, nam castrensia reputantur *l. fin. C. de collat.* Ergò nec etiam conferentur ea, quæ ad militiam cœlestem donantur: valet enim argumentum ab vna militia ad alteram *l. Miles ff. de re iudicata.* Sic Caldas Perei. *ad l. si curatorem, v. Læsis, n. 132.* Gratian. *disceptat. forens. c. 259. n. 31.* Ripa *obseru. 230.* Rojas *de succes. c. 7. n. 46.* & alij.

2009 Præfatum patrimonium neces sariò est conferendum. Quia bona castrensia donata cum præiudicio tertij, etiam adducenda sunt ad collationem, quatenus tertio, id est aliis fratribus præiudicant. Ità Couar. *ad c. Raynaldus, §. 2. n. 7. de testam.* Azor. *de partition. p. 2. q. 13.* Salcedo *in pract. ad Bernard. c. 18. n. 16.* Petr. de Ledes. *p. 1. sum. tr. de Sacram. Ordin. c. 7. concl. 6.* Molina *to. 1. de iust. d. 238. & 241.* Garcia *de Benef. p. 2. c. 5. n. 159.*

2010 Probabiliorem hanc partem es se existimo. Quià quando huiusmodi patrimonium excedit portionem illam, de qua pater, vel mater illud constituens liberè disponere potest, quæ apud Castellæ Regna est tertia & quinta: non est negandum, præiudicio id es se aliis filiis, quorum legitimam attingit: quæ autem cum præiudicio tertij efficiuntur, iure naturali sunt illicita, & inualida. *c. si diligenti, de foro competenti.*

PROBL. LIII.

Patres tenentur, & non tenentur filios alere in studiis cœtis, quoad vsque illa absoluant.

2011 SI filius de licentia patris nouare operam studiis incepit, tenentur parentes ei omnes expensas vsque ad gradus Doctoratus, vel ad gradus formaturæ subministrare. Quia eo ipso, quod licentiam impertiit, visus est neces saria ad eius executionem velut promisis se. Sic Menoch. *de præsumpt. l. 3. q. 29. num. 86.* Cor- **[264]** duba *in §. Non tantùm, num. 32.* Rebel. *de iustit. part. 2. qu. 8. sect. 3. num. 33.*

2012 Non tenentur parentes filiis in studiis alimenta præstare, quoadvsque ea absoluant, quamvis de patris licentia inceperint: nisi inter patrem, ac filium reliquósque cohæredes pactum intercedat. Quia in reliquorum fratrum id cederet præiudicium. Ità Anton. Gomez allegans multos *ad l. 29. Tauri, num. 18.* Molina *tom. 1. de iust. d. 239. vers. Dubium est.* Fagund. *tom. 1. Decal. l. 4. cap. 20. num. 19.* & alij.

2013 Hoc dicendum existimo, adiiciens consequenter nec mortuo parente, teneri reliquos cohæredes eadem alimenta continuare, quoad vsque illi studia persoluant, nisi inter patrem, ac filium, & reliquos cohæredes pactum interces serit, quòd ea alimenta in legitimam filiorum imputentur.

PROBL. LIV.

Libri filiis à parente ad studendum dati, sunt, & non sunt ab onere collationis exempti.

2014 LIbri huiusmodiin quocúmque euentu semper filiorum studentium sunt, & literatorum, quando filiis sunt traditi etiamsi studia sua non absoluant, nec in procinctu sint ad literas exercendas, in bonum commune: vndè nunc sunt ad collationem adducendi. Quia pater tradens filiis studentibus, libros, videtur eos absolutè impertire non solùm ad vsum, sed ad dominium. Et huic absolutæ donationi censentur fratres reliqui annuere ob honorem literarum, quo cupiunt fratrem frui. Sic Antoni. Gomez *ad l. 29. Tauri, num. 17.*

2015 Sunt adducendi ad collationem. Quia patres non intendunt tradere filiis dum in studiis versantur, huiusmodi libros tradere, ità vt statim ipsorum efficiantur, & plenum in illos habeant dominium; sed eis traduntur ad vsum, sicut & reliqua suppellex, qua in studio vtuntur. Quamobrem dominium illorum sicut & reliquæ supellectilis ad patrem spectat, & in patre perseuerat, súntque veluti bona profectitia nondum à parentibus filiis donata. Ità Molina *tom. 1. de iust. d. 239. vers. Quod ad libros attinet.* Fagund. *tom. 1. libr. 4. cap. 20. nu. 21.*

2016 Ego quidem existimo, si libri empti fuêre à patre filio, & filius sub patria potestate existens, erat Doctor, licentiatus aduocatus, vel Iudex: aut absoluerat studia, & erat iam in procinctu paratus ad exercendum id, quod didicerat; & hi libri erant iam filio traditi, vel promis sio, aut donatio illorum illi à patre facta, & ab ipso acceptata fuit: tunc filij libros es se, nec es se adducendos ad collationem veluti bona quasi crastensia: nec patrem teneri illos imputare in eam partem, de qua potest disponere At si tempore mortis patris libri non erant si in traditi, nec illorum donatio, & promis sio à patre filio facta, & acceptata, siuè filius studia absoluerit, & es set in præcinctu ad exercendas literas, quas didicerat, aut illasiam exerceret: siue non: conferendos es se præfatos libros. Quia nondumerat perfecta donatio. Nauar. *sum. cap. 17. num. 19.* Menoch. *de arbitr. l. 2. centur. 2. casu 131.* Mantica *de tacitis,*

& ambig. conuent. libr. 19. titul. 14. num. 8. Gratian. *disceptat. forens. cap. 50. num. 24.* & ali communiter.

PROBL. LV.

Filius tenetur, & non tenetur, cum aliis fratribus, & cohæredibus ad collationem ea quæ malè insumpsit adducere.

2017 ASsolent non semel filij multa à parentibus furto auferre ludo, ac luxuriei, vt indulgeant. Hi quidem tenentur ea cum fiatribus ad partitionem adducere, & in partitionem legitimæ, quæ ad illos pertinet, computare. Quia fratribus aliis modestè viuentibus manifesta infertur iniuria, si dis sipata illa bona in collationem non adducantur, & melior circa hoc iniqui fratris es set conditio. Sic Nauar. *sum. cap. 17. num. 164.* citans Glos sam *ad l. Illud. Cod. de collat.* Syluest. *verb. Peculium 2. q. 6.* Anton. Gomez *ad l. 29. Tauri, num. 25.* D. Antonin. *part. 2. titul. 1. cap. 15. §. 1.*

2018 Non tenetur, eaadducere ad collationem. Quia non semper quando filius inordinatè & illicitè aliquid contrà voluntatem patris insumit, ità vt mortaliter peccet transgrediendo patris voluntatem, tenetur illud restituere, aut adducere ad collationem cum aliis fratribus. Nam rarò inuenitur pater, qui velit, vt filius. post mortem suam, id quod ita insumpsit, ad partitionem adducere teneatur. Et sufficit ea tacita, ac præsumptiua patris voluntas vt filius sit à collationis onere immunis. Ità Sotus *libr. 4. quæst. 5. artic. 5.* Molina *tom. 1. de iust. d. 242. vers. Vt verò hæc, & versic. Deindè dico.* Fagund. *tom. 1. Decalog. libro 4. capite 24. numero 2.*

2019 Ego quidem nec in totum abnego, nec in totum conces serim. Certè quando filius malè absumpsit non maiorem quantitatem, quam pater contentus es set, vt ille in sui sustentationem, honestámque recreationem insumeret: ad nullam tenetur restitutionem, si quid intra illam summam inordinate, illicitè, & contrà voluntatem patris, vel matris in ludo, , aut cum meretricibus, aut quovis alio modo illicito absumpserit. Attamen, si quod sic dis sipauit admodum excedat, iam non præsumitur patris voluntas annuens cum graui aliorum fratrum præiudicio.

32

[265] LIBER XXXII.

PRÆCEPTVM DECALOGI QVINTVM.

Q *Vintum Decalogi Præceptum. Non occides, exponendum as sumo, quod inter Præceptanegatiua, quæ prohibent, ne proximus offendatur, primum*

obtinet locum. Primùm itaque agam de Homicidio, quod permittitur. Deinde de Homicidio, quod prohibetur. Tertiò, de Homicidio Casuali. Quartò, de Restitutione propter Homicidium, referens quidem receptiores Doctorum sine pugna sententias. Mox verò haud dissimili ordine problematica disquisitione totam materiam illustrabo.

SECTIO PRIMA.

De Præcepto Quinto receptiores sine pugna Sententiæ.

CAPVT I.

De Homicidio, quod permittitur.

2020 QVinto Decalogi Præcepto, *Non occides,* omnis, & sola illa occifio prohibetur, quæ rectæ rationi dis sona, ac repugnans est, nempè qua homo priuatur vita rationali contra rationem rectam, & rationalem hominis voluntatem. Vnde Homicidium definitur, *Iniusta hominis occisto.* Peccatum lethale est, tantòque grauius, quanto iniustitia quæ fit homini, dum vita priuatur, maior est. D. Thom. *1. 2. q. 100. a. 8. ad. 3.* Victor. *de homic. à.n. 14. ad 20.* Tolet. *lib. 5. c. 6.* & alij communiter.

2021 Occisio animalium non prohibetur hoc præcepto. Imò de fide tenedum, homines in vsus suos animantia pos se interimere. Quia in Scriptura Sacra, homo Dominus inferiorum omnium constituitur. Genes. 9. *Omne, quod mouetur, & viuit, erit vobis in cibum.* Ergò potest in suum vsum conuertere. Sylu. *2. 2. qu. 64. a. 1.* Molina *to. 4. tr. 3. d. 4.* Les si. *l. 2. c. 2. 9. dub. 1.*

2022 Licet ciuque sibi mortem exoptare ad incõmoda temporaria vitanda, nempè ægritudinem, animi afflicitionem, paupertatem, &c. Quia prudenter quis censere potest, maius malum aliquam afflictionem es se, quam mortem: Ergo non est contra charitatem sibi debitam, velle mori potius, quam illo affici incommodo. Attamen extra casum magnæ calamitatis, aut afflicitionis huiusmodi efficax desiderium vix potest à mortali excusari. Quia gràuiter lædit charitatis iura, qui vult priuari maximo naturali bono, cuius non est Dominus, absque graui causa. Certè desiderium mortis talis est naturæ, vt nisi fine honesto, aut bono non leuis momenti cohonestetur, grauiter malum sit, sicut est malum grauiter occidere proximum. Santius *in select. d. 2. num. 9.* Sotus *in 4. dist. 5. q. vni. art. 5. post 5. conclus.* Granad. *2. 2. controu. 3. tr. 6. d. 2. sect. 4. n. 22.*

2023 Ex ignorantia inuincibili pos set quis excusari ab homicidio sui ipsius, nempè ad vitandam ignominiam, vel tuendam castitatem. Quia probabilis sententia est, ignorantiam excusare Lucretiam à lethali piaculo potuis se. Nam se occidere ob pudicitiæ custodiam, non est ità euidens es se malum, quin inculpatè pos sit ignorari, ac putari licitum. Et quamuis homicidiũ sit contra lumen naturæ secundarium, hoc est contrà conclusiones deductas ex principiis lumine naturali notis: tamen potest cadere ignorãtia in eiusmodi veritate, non solùm inter Ethnicos, sed etiam apud Christicolas. Sic à multis excusatur D. Poloniæ factum. Sotus *l. 5. de iust. q. 1. a. 5.* Malder. *2. 2. tr. 3. c. 1. dub. 17.* Molina *de iust. to. 4. tr. 3. d. 9.* Filliuc. *tr. 29. n. 67.* Les si. *l. 2. c. 9. n. 23.*

2024 Licita est alterius occisio ad propriam defensionem: modò hæ confluant conditiones: Vt vis ab altero inferatur, & inuasor inuadat iniustè Vt occisio fiat in ipso inuasionis actu, ita vt nõ præueniatur inimicus. Vt occisio non fiat post factum: quià alias es set vltio, & non defensio; nisi hoc fieret ad defensionem honoris. Vt fiat cum moderamine inculpatæ tutelæ, hoc est, quãdo efficitur id tantùm, quod expedit ad vitam conseruandam, seu quãdò adhibetur ea moderatio, & cautio, sine qua iniuria depelli non potest. vt inuasus probabiliter credat, se grauiter læ- **[266]**dendum, vel occidendum, si vi non repellat; occidendo inuasorem: Hisce conditionibus quinque adhibitis, fas est occidere iniustum inuasorem, ad vitæ defensionem, vel membrorum integritatem. Quia vim vi repellere omnia iura permittunt. Alexand. *cap. 3. si vero, de sent. excommun.* Sayr. *in Claui lib. 7. cap. 10. num. 18.* Nauar. *sum. cap. 15. num. 3.* Syluest. *verb. Bellum 2. num. 1.* Manuel. *part. 1. sum. cap. 155.* Valent. *to. 3. d. 5. q. 8. pun. 4.* Les si. *l. 2. c. 9. dub. 8. n. 41.* Bannes *1. 2. q. 64. art. 7.* Diana *p. 5. tract. 4. resol. 1. & 2.*

2025 Etiam Clericis, & Monac his hoc conces sum est, sicut laicis, idque contra quoscumque, etiam contrà superiores: Monacho contra Abbatem: filio contrà parentem, seruo contrà dominum: vasallo cõtrà Principem: & in quocumque officio sit occupatus; vnde si quis celebret, & inuadatur, potest se tueri, ac inuasorem occidere, si neces se sit, & potestea Sacrum continuare. Doctores *citati.* Attamẽ si ex morte Principis magnum Reipublicæ damnum sequeretur, vt bella ciuilia ob succes sionem: tenetur persona vilis perpeti mortem Les si. *l. 2. c.q.n. 42.* Molina *to. 4. tr. 3. d. 14. concl. 2.*

2026 Licitè potest occidi furiosus, vel amens, vel ebrius, vel dormiens, qui alium iniustè inuadit, si aliter euadere non potest inuasus. Quia vim vi licet repellere: nec ex eo, quod ille inuadendo non delinquit, debet inuasus vulnus expectare. Omnes communiter.

2027 Si Antonius iniustè inuasit Ioannem à principio, sed posteà voluit ab inuasionis pro secutione desistere, suamque voluntatem Ioanni indicauit. Antonius autem inuasus noluit à pugna desistere: Ioãnes non patrat homicidij peccatum occidendo Antonium, si aliter nequit suã vitam defendere. In foro autem externo punietur tanquam homicidia, & ad restitutionem damnorum condemnabitur. Quia incepit actionẽ periculosam homicidij, ad quod præcauendum non adhibuit sufficientem cautionem. Les si. *l. 2. c. 9. n. 42.* Molina. *to. 4. de iust. tr. 3. d. 11. nu. 2.* Bonac. *de restit. d. 2. q. vlt. sect. 1. pun. 8. n. 5. & 6.*

2028 Licitum est occidere satellites, seu publicos ministros cum moderamine inculpatæ tutelæ, quandò iniustè conantur innocentem interficere, vel illum capere, vt iniustè occidatur, si autem non constet, eum es se innocentem, sed bona fide munus suum obeant, occidi non pos sunt. Quia bonum commune postulat, vt ministro bona fide publicum officium exercenti, iniuria aut damnum non inferatur. Manu. *part. 1. sum. cap. 135. num. 9.* Aragon *2. 2. quæst. 69. num. 4.*

2029 Quamvis verò liceat occidere iniustum inuasorem ob vitæ nostræ defensionem, regulariter loquendo non tenemur. Quia pos sumus exponere vitam nostram pro vitâ temporali proximi: imò sæpè laudabilius est permittere te occidi, quam occidere. In aliquibus tamen casibus occidere inuasorem tenemur: verbi gratiâ, quando inuasus est valde vtilis Reipublicæ. Quia bonum commune priuato est præferendum. Vel quando ex inuasi morte maximum sequetur damnum familiæ, vt vxori, & filiis, quibus tenetur inuasus alimenta præstare. Vel quando inuasus putat se lethalis criminis es se reum, & timer damnationi addici, si tunc temporis occidatur. Quia quilibet tenetur magis animæ suæ salutem, quam proximi deligere. Tolet. *l. 5. c. 5. n. 10.* Sa *v. Homicidium, num. 17.* Molina *tom. 4. de iust. tract. 3. d. 14. num. 1.* Diana *part. 5. tra. 4. resol. 14.* Les si. *lib. 2. cap. 9. num. 56.*

2030 Si non potest inuasus se tueri nisi innocentis, quem inuasor se protegit, periculo: potest se cum eius periculo defendere. Quia ius habet se defendendi, quo non priuatur ex innocentis interpositione, si tamen fugere potest, tenetur saltem ex charitate, ne innocentem interficiat. Idem dicendum de illo qui fugit hostem, & infantem proterit, præ itineris angustia. Quia ius habet ad fugam via, quo iure non potest in tanto discrimine priuari ratione infantis inibi constituti. Casu tamen, quo infans es set sine sacro obiturus lauacro, lege charitatis teneretur, potius se occidi permittere. Quia salutem proximi spiritualem suæ corporali anteponere tenetur. Corduba *lib. 1. q. 38. dub. 2.* Nauarra *lib. 2. de restit. cap. 3. num. 147.* Manu. *pa. 1. sum. cap. 135. num. 6. & 7.* Les si. *lib. 2. cap. 9. dub. 9.* Diana *par. 5. tract. 4. resol. 34.*

2031 Tam Clericis, quam laicis licitum est occidere propriarum facultatum inuasorem, si illæ magni momenti existant, nec sit probabilis spes, aliter illas recuperandi. Quia omnibus licitum est iure naturę vim vi repellere non solum à propria vita, sed etiam abiis, sinè quibus simpliciter, vel commodè vita sustentari non potest. Tamen si aliter facile saluari, aut recuperari res pos sint, non est licitum latronem occidere inuadentem. Porrò in dubio, an recuperari pos sint, latro pos set occidi. Pro re minima non conceditur ius defensionis cum tanto alterius malo. Res autem exigui momenti dicitur, quando est valoris trium, quatuor, aut quinque nummorum aut eorum. Manuel *to. 1. sum. c. 135. n.n. 15. & 16.* Valent. *to. 3. d. 5. q. 8. pun. 4.* Molina *to. 4. de iustitia, tr. 3. d. 16.* Nauar. *sum. c. 15. n. 2.* Les si. *lib. 2. cap. 9. dub. 11.* Sayr. *in Claui: l. 7. c. 10. num. 30.* Diana *p. 5. tr. 4. resol. 17. & 18.*

2032 Varij vero sunt modi rem alienam inuadendi. Primò si quis per se nitatur auferre, séque contra impedientem defendat: in hoc casu licet impedienti raptorem occidere. Secundo, si raptor re accepta fugiat, potest dominus illum insequi & ferire: velsi neces se sit, telo petere: non licet tamen furem interficere, qui se in tutum recepit, & rẽ incepit quictè pos sidere. Tertio, si re loco certo deposita, volẽti ingredi in eum locum vi raptor impediat: tũe videtur cõces sum, vt vi aliter repellat, suam que rem recuperet: dũmodo desit Iudex, cuius opeid pos sit consequi. Idem dixerim, quando quis nulla inter posita mora, raptorem persequitur. Quartò, si quis res alterius inuadat, famuli ministerio, vel arte magica per dæmonem, nec alia ratione quam nece id præcipientis aut moliẽtis pos sit impediri. Quinto, si coniurauerit in alterius dãna. Sexto si quis alterius debitores iniustè impediat, ne creditori satisfaciant. Septimò, si falsa accusatione, vel falso testimonio alium fortunis conetur euertere: nec alia ratio impediendi suppetat. Reginal. *lib. 21. n. 67.* Diana *part. 5. num. 4. resol. 37.* Vasq. *de restit. §. 1. dub. 8. numer. 43.* Les si. *lib. 2. cap. 9. dub. 11. numer. 74. & 75.* Manu. *part. 1. sum. c. 73. num. 15.* Syluest. *verb. Bellum. 2. num. 3.*

2033 Licitum est cuilibet prò pudicitiæ defen- **[267]** sione inuasorem interimere, quando pudicitia fugiendo, aut vociferando, vel alio modo defendi non potest, quam occidendo. Quia pudicitia pluris meritò quam opes æstimatur: & in hac re non semel adest peccati periculum. Scio tamen pos se sœminam condonare inuasori vitam patiendo sui violationem, quando abest consensus periculum. Nauar. *sum. cap. 15. num. 5.* Sylui. *2. 2. qu. 64. artic. 7. quæsito 9. concl. 1.* Moli. *tom. 4. de iust. tract. 3. d. 17. num. 10.* Diana *part. 5. tract. 4. resol. 36.* Manu. *tom. 1. sum. cap. 73. num. 14.*

2034 Inuasorem inferentem ignominiam licitum est occidere, si aliter ignominia vitari nequit. Quia periculum famæ æquiparatur vitæ periculo. Vndè potest occidi, qui virum honoratum fuste, vel alapa percutit, vt ignominiam inferat: nec in hoc casu inuasus tenetur fugere, si fuga est illi ignominiosa; non enim tenetur vitare pati tantum incommodum, etiam si fugiendo suam, & inuasoris vitam conseruaret. Id tamen non admiserim in plebeis hominibus infimæ conditionis, qui ex alapis aut verberibus non magnam sustinerent ignominiam. Les si. *libr. 2. cap. 9. dub. 12. num. 77.* Nauar. *sum. capit. 15. numer. 3.* Sayr. *in Claui, libr. 7. capit. 10. numero 27.* Diana *p. 3. tractat. 5. resolut. 90.*

2035 Profectò honor alterius variis modis potest impeti, & auferri, in quibus receptius est, conces sam es se defensionem. Primò, si alapam, vel baculo vulnus quis nitatur impingere, de quo iam dixi. Secundò, si quis alium per verba, vel signa contumeliis afficiat. Quia licet, contumeliosum occidere, quando aliter contumelia huiusmodi arceri non potest. Sic graues Doctores, quorum sententiam *sect. 2.* ad trutinam afferam; quia contumeliæ aliter pos sunt proculdubio repelli. Tertiò si quis illata alicui nobili alapa fugiat, aut consistat, huiusmodi vir iniuria affectus potest percutere, aut insequi fugientem, quantum ad honoris recuperationem sufficit: quandò aliter honor recuperari nequit. Quia hoc non est, vlcisci: sed honorem defendere. Quamvis in foro externo insequens punietur pœna homicidij, ne cædibus via patefiat. Vndè in praxi, vt vitetur cædium occasio, contrarium sustinuerim, præsertim quando læsor veniam implorat. Nauarra *lib. 2. cap. 3. num. 376.* Les si. *libr. 2. cap. 9. dub. 12. num. 78.* Nauar. *sum. cap. 15. num. 4.* Henriquez *de lrvegul. capite 10.* Diana *particul. 2. tractat. 1. resol. 15. & particul. 5. tractat. 4. resolut. 12.* citans Azorium, Syluium, Reginaldum, ac Filliucium.

2036 Licitum est vitam proximi, quæ ab alio priuata authoritate impetitur, tueri, etiam cum inuasoris interemptione, si aliter defendi nequit. Quia pos sumus cooperari ad bonum, & suscipere partem innocentis. Verùm innocens hoc loci dicitur, non solùm ille, qui non inuasit; sed etiam ille, qui licèt dederit causam inuasionis, aut à principio inuaserit, vult nihilominus postea ab inuasione desistere. Imò charitas ad hoc obligat, quando sinè graui incommodo nostro, vel alterius, id geri potest. Idque verum est, etiamsi ille nollet defendi, sed vellet se pati occidi. Idem dixerim, quando pudicitia, honor, ac fortunæ proximi nobis sanguine iuncti inuaduntur, & opem nostram efflagitat. Quia iniuria quæ personæ nobis coniunctæ infertur in nos proculdubio redundat. Sayr. *in Claui, lib. 7. cap. 10. num. 35.* Salon. *2. 2. quæst. 64. art. 7.* Sa *verb. Homicidium, num. 16.* D. Antonin *p. 3. tit. 4. cap. 3. §. 2.* Diana *part. 5. tract. 4. resol. 19.* Malder. *2. 2. tract. 3. cap. 1. dub. 15.*

2037 Iure quis potest si velit, tueri vitam hominis priuati cum vitæ suæ probabili periculo: non tamen tenetur. Quia nemo tenetur suam vitam exponere pro vita corporali proximi. Potest enim quis diligere suam vitam præ vita cuiusvis priuati alterius. Secus dixerim, si persona Regis, seu Principis periclitaretur, vnde bonum Reipublicæ pendet. Adnoto tamen priuatum

non teneri defendere alterius priuati, quando sine occisione inuasoris non potest. Quia vbi mala sunt paria, nemo tenetur vnum inferre, vt excludat alterum, præsertim cum id geri nequeat nisi per proximi occisionem. Certum tamen est, nos teneri bona externa. quæ nobis neces saria non sunt ad tuendam vitam, exponere pro vita proximi saluanda. Les si. *lib. 2. cap. 9. dub. 13. nu. 90. & 92.* Moli. *tom. 4. d. 18. num. 1. & 2.* Diana *part. 5. tr. 4. resol. 19. & 28.* Reginal. *lib. 25. cap. 6. num. 71.*

2038 Si quis commodè potens vitam, vel fortunas proximi non defendit, mortaliter delinquit contra charitatem: sed non tenetur ad restitutionem, nisi iustitia defendere teneatur. Nam qui ex officio proprio tenentur succurrere, peccant etiam contra iustitiam: nempè Principes, Magistratus, Prætor iuxtà modum regiminis sibi præscriptum. Similiter tenetur id gerere tutor, curator, & alij, qui ad hoc cõducti sunt, vt famuli milites, feudatarij. Les si. *lib. 2. c. 9. dub. 13. n. 93.* Diana *p. 5. tr. 4. resol. 20.*

2039 Publica potestas potest mutilare, ac occidere malefactorem. Cuilibet etiam licet sibi membrum, vel partem membri mutilare, quando illius amputatio ad salutem totius corporis est neces saria. Imò in tali euentu adest amputandi obligatio, si dolores sint non nimium diri, ita Medico iudicante. Quia tenetur quisque vitæ suæ periclitanti mediis ordinariis, non tamen difficilibus admodum, opitulari, si tamen ingentes es sent cruciatus tolerandi, non tenetur permittere, neque etiam potest ad hoc cogi, nisi quando quis est Reipublicæ valdè neces sarius: tunc enimad bonum publicum tenetur, & potest cogi à Republica. Quia bonum publicum priuato est præferendum. Sotus *lib. 5. de iust. q. 2. art. 1.* Molina *tom. 4. tract. 3. d. 10. num. 2.* Sa *verb. Homicidium, num. 14.* Tolet. *lib. 5. c. 6. nu. 7.*

2040 Licitum est cuique, sibi amputare membrum, iubente Iudice, vel Tyranno, alioquin minante mortem. Quia par periculo exponitur, (vel serpente magisterium præstante) vt totum conseruetur. Hinc est, vt qui catena ferrea detinetur in carcere occidendus, vel flammis est comburendus domo conflagrante, vel necandus à latronibus, vel à feris vorandus, potest sibi membrum amputare, vt se liberet à vinculis, & vitam conseruet. Non licet tamen sibi membrum resecare, si Tyrãnus id ob Religionis causam imperaret: exempli gratiâ. *Quia Sacrum fecisti, eas abscinde manus.* Quia id gerendo, videretur factum suum punire, & improbare, Les si. **[268]** *l. 2. c. 9. dub. 13. n. 101.* Sa *v. Homicidium, n. 24.* Tanner. *2. 2. d. 4. q. 8. dub. 5. num. 100.* Diana *p. 5. tr. 4. resol. 32.* Tolet. *l. 5. c. 6.*

CAPVT II.

De Homidio, quod prohibetur.

2041 NOn licet priuata authoritate malefactorem occidere, sed publica tantùm. Quia non licet interficere peccatores, nisi ob bonum Reipublicæ: At boni Reipublicæ procuratio ad publicam pertinent potestatem, quæ est in Principe, vel Magistratu. Hinc proscripti, contrà quos lata est sententia capitis pos sunt à priuato homine interfici. Quia hoc fit publica authoritate iustitiæ, & cuius quilibet est respectu proscriptorum minister. Tamen si proscriptus es set extrà territorium eius, qui condemnauit, non potest occidi, nisi Princeps loci illius facultatem concedat. Imò proscripti pos sunt se inuicem etiam proditoriè, & per insidias interimere propter propositum sibi præmium à Principe, vel ob promis sam libertatem. Quia hoc fit publica authoritate, & aliquandò bono communi expedit. D. Tho.

2. 2. q. 64. a. 2. Aragon. *ibi.* Syluest *v. Homicidium 1. n. 7.* Reginal. *l. 21. numer. 18.* Azor. *p. 3. l. 2. c. 2. quæsi. 2. & 4.*

2042 Non est licitum antè Iudicis sententiam licet impunè hoc à legibus permittatur, interficere vxorem, vel filiam in actu turpi deprehensam. Quia est contrà ius naturæ aliquem interimere antè sententiam Iudicis, & parte inaudita Sa *v. Homicidium, numer. decimo tertio. & decimo quarto.* Les si. *l. 2. c. 9. dub. 5.* Sylui. *in supplem. q. 60. a. 1.* Santius *in select. d. 48. numer. 60.* Diana *p. 3. de sacram. resol. 223.* Nauarra *de restit. l. 2. c. 3. n. 200.*

2043 Non licet homini priuato interficere legitimum Principem, Tyrannum solo regimine, & administratione, hoc est, quando iniustè onerat subditos, discordias dedita opera seminat, vt bonis spoliet eos, & ipse ditetur. Quia etsi Princeps legitimus tyrannicè regat, tamen est superior, & scriptur imperat, nos Principibus Ethnicis parere. Quandò autem Princeps tyrannus est ratione tituli, nempe si absque vllo iure armis Principatum inuadat, vel occupet, potest à quouis de Regno interimi, modo conditiones hæ interueniant. Prima, vt non pateat ad superiorem recursus. Secunda, vt constet es se tyrannum titulo Imperij. Tertia, vt non sit contra expres sam Reipublicæ voluntatem. Quarta, vt non timeantur maiora mala ab eius succes soribus. Ratio est, quia talis non est Princeps sed iniustus inuasor, continuò vin inferendo Reipublicæ, vndè etiam illi vim licet inferre. Moli *to. 4. tr. 3. d. 6.* Bannes *2. 2. q. 64. a. 3.* Sa *v. Tyrannus.* Malderus *2. 2. tr. 3. c. 1. dub. 4.* Bonac. *de restitut d. 2. q. vlt. sect. 1. pun. 3.* Sayr. *l. 7. c. 10. n. 2.* Les si. *l. 2. c. 9. dub. 4.* Sylui. *2. 2. q. 64. a. 3. concl. 1. & 2.*

2044 Licitum non est se ipsum directè seu ex intentione interimere. Quia homo non est dominus vitæ suæ, & suorum membrorum. Vndè mortaliter delinquit qui priuata authoritate occidit aliqus in etiam volentem, consentientem, & id efflagitantem. Tamen licitum est quandò iusta causa subest, aliquid facere, vel omittere, vndè certò scitur, secuturus interitus, hoc est, licèt cooperari ad propriam mortem, idque tripliciter. Primo indirectè, per accidens, & mediatè, exponendo vitam periculo ob rationabilem causam. aut omittendo actiones ad vitam neces sarias. Secundò, immediatè, ac directè, sed ex præcepto Dei, vt fecit Samson, & D. Appollonia. Tertiò, publica authoritate, si quis coactè sumat venenum; hæc enim cooperatio non videtur iuri naturæ es se contraria D. Tho. *2. 2. q. 64. art. 5.* Nauarr. *sum. c. 15. num. 11.* Tolet. *l. 5. c. 6.* Sayr. *in claui, l. 7. c. 9.* Les si. *l. 2. c. 9. dub. 6.* Sa *v. Iudiciales actus, n. 54.* Aragon *2. 2. q. 69. a. 4.*

2045 Tenetur communiter vnnsuique sub mortali suam vitam conseruare, in quantum potest. Sunt tamen multi casus, in quibus quamuis pos sit, vitam tueri non teneatur. Primus est, quando quis permittit, se occidi nè alter moriatur in peccato lethali: quod intelligo de eo, qui non est persona publica Reipublicæ, vel alius admondum vtilis. Si enim talis es set, & non alter, se defendre, etiam occidendo, tenetur. Secundus, Miles potest, sed non tenetur, deferre stationem in periculo communi, etsi certus sit se occidendum. Tertius, reus potest non fugam arripere à carcere aperto, etsi certo sciat, se capite plectendum. Quartus, damnatus ad mortem per famem, potest à cibo clanculum oblato abstinere. Quintus in naufragio potest quis alteri permittere tabulam à se occupatam, & vndis committi. Sextus, si duo in extrema neces sicate fint constituti, potest alter alteri cedere cibum, & sinere se mori. Septimua, potest quis se telo obillcere ad Principis, vel amici vitam conseruandam: imo si amicus sit damnatus ad mortem iniustè, potest se pro illo occidendum offerre. Octauus, licet militibus de communi consensu immittere pulueri tormentario ignem, quo nauis incendatur, vel dare se in mare præcipites etiam cum aperto vitæ periculo, ne cum ipsis nauis in infidelium manus in Ecclesiæ damnum adueniat. Nonus, excusari etiam pos sunt qui sui corporis agilitate

ambulant super funem, quamuis enim periculosa sit actio, experimento constat, raro accidere eis præcipitium. Ratio horum omnium est, quia non est prohibitum homini nè vitam suam periculis vnquam exponat; sed tantùm nè ex intentione illam quasi exosam auferat. Manu. *p. 1. c. 137. numero primo, & secundo.* Marchant. *in Decal. c. 5. q. 8. casu 4.* Nauarra *de restit. l. 2. c. 3. numero septuagesimo tertio & octuagesimo secundo.* Malder. *2. 2. tr. 3. c. 1. dub. 19.* Tolet. *l. 5. c. 6.* Sa *v Homicidum,* Les si. *l. 2. c. 9. dub. 6. n. 27.* Bonac. *de restit. d. 2. q. vlt pun. 5. n. 4.* . Sayr. *in Claui, l. 7. c. 9. à n. 19.* Diana *p. 5. tr. 4. resol. 16. 28. 31. 41. & 42. & p. 6. tr. 7. resol. 48.*

2046 Non licet alicui ex intentione vitam notabiliter ieiuniis, vigiliis, psalmorum decantatione abbreuiare: & licet id non intẽdat, aduertens tamen eiusmodi effectum sequi solere. Quia omnes tenemur ex charitate nos ipsos consernare, & non iudico peccati es se reum, qui per moderatam abstinentiam, aut macerationẽ, aut ieiunia præuidet fore, vt vita abreuietur, non **[269]** intendendo mortem, sed virtutem. Quia hoc non repugnat rationi, cum ea opera laude sint digna. Vnde si quis indiscreta ieiunia suscipiat, quæ vitam abreuiatura sunt, sed id non aduertat, & intendat spiritualem animi profectum, à peccato excusatur. Quia inaduertentia facit, quòd vitæ imminutio volũtaria non sit. Nauar. *sum. c. 15. n. 12.* Aragon. *2. 2. q. 6. 4. a. 5. ad 5.* Azor. *p. 1. l. 5. c. 6. q. 7.* Nauarra *l. 2. c. 3. n. 88.* Victor. *de temper. n. 12.* Diana *p. 5. tr. 4. resol. 33.* Pasqualig. *in praxi ieiunij, decis. 27.*

2047 Non potest fœmina se ipsam interimere, ne ab alio violetur. Quia violatio non imputatur illi ad peccatum, nisi adsit consensus: nec per id virtus castitatis aut laureola virginitatis amittitur: cum potius dicatur pati, quam agere. Secus dixerim de viro, qui ob metum mortis fornicationem committeret. Quia hic actiuè concurrit ad actum, consentit, & vult illum gerere. In eo autem casu, quo mors fœminæ minitata est, nisi crimini as sentiat, potest se negatiuè habere immota manens, si periculum consensus absit. Verum quia admodum est difficile, ob vehementem naturæ inclinationem non consentire, ideo licitè poterit id periculum præueniendo resistere, etiam spreta morte: imò laudabiliter pro virtute morietur. Reginal. *l. 21. n. 43.* Diana *p. 3. tr. 6. resol. 31.* Benedict. *sum. l. 2. c. 4. n. 7.* Sayr. *in Claui l. 7. c. 9. n. 23.* Tolet. *l. 5. c. 6. n. 4.* Nauar. *c. 16. n. 1.*

2048 Licitum non est, directè innocentem occidere. Quia cum nullus homo habeat vitæ alterius dominium, nemo potest eam auferre, nisi vel ad neces sariam defensionem, vel ad criminum punitionem. Vndè si tyrannus innocentem persequeretur, & minaretur Vrbi excidium nisi illum ciues interimant: non pos sunt interimere. Pos set tamen Respublica innocentem cogere, vt ad tyrannum accedat: & si pergere nolit, potest eum tyranno tradere. Quia innocens in eo euentu tenetur mortem obire pro patria, & vltro sese offerre tyranno, neci se exponendo, si certum sit calamitatem communem es se impediendam: Ergò etiam ad id compelli poterit. D. Tho. *2. 2. q. 64. a. 6.* Sylui. *ibi.* Bonac. *de restit. d. 2. q. vlt pun. 7. nu. 1.* Les si. *l. 2. c. 9. dub. 7.* Moli. *to. 4. tr. 3. d. 10. numer. 4.* Nauarra *de restit. l. 2. c. 3. n. 120.* Diana *p. 5. tr. 4. resol. 23.*

2049 Non licet aggres sorem vitæ nostræ præuenire, antè quam moraliter actum aggres sionis inceperit. Quia antè aggres sionis actum non infertur illa vis, quæ sit repellenda. Vndè licitum erit vxori occidere maritum, qui iam pugionem sub ceruicali ad eius necem collocauit, vel apparauit venenum, aut quid simile: modò non sit alia spes euadendi ex eius manibus. Non liceret tamen adulteræ, quæ nouit, maritum es se sui criminis conscium, eum interimere, si maritus nondum se, ad eam occidendam parauit. Porrò malefica, quæ magicis artibus as siduè per dæmonem nocet, potest cogi verberibus ad desistendum, quando alia via euadendi

non adest. Imò potest occidi, modò certò constet, eam es se authorem mali, & putetur prius maleficium sine nouo maleficio tolli pos se. Nauar. *sum. c. 15. nu. 3.* Bonac. *de restit. d. 2. q. vlt. pun. 9.* Bannes *2. 2. q. 64. a. 3. dub. 4. concl. 2. & 5.* Manu. *p. 1. c. 135. numero 2.* Les si. *l. 2. c. 9. n. quadragesimo sexto.* Diana *p. 3. tr. 5. resol. 90. & p. 5. tr. 4. resol. 5.* Sylui, *2. 2. quæst. 64. art. 7. quæsi. 6.* Marchant. *c. 5. Decal. q. 2. casu 3.*

2050 Licitum nunquam est, antè, aut post fœtus animationem dare matri pharmacum mortiferum fœtui, seu ex vi sua ad abortum ordinatum, vel fœtus mortem. Quià non potest quis directè innocentem occidere, vt alium seruet, si id fiat post animationem; si verò antè etiam erit illicitum. Quia sicut non licet ob sanitatem procurare pollutionem, ita non licebit, procurare aborsum: vtrumque enim est contra naturam generationis, neque est medium per se neces sarium ad sanitatem. At si mater periculosè laboret, & aliud non supersit remedium: potest ei exhiberi pharmacum directè in curationem tendens, etiam si putetur inde abortio secutura: modo proles non sit animata. Quia abortio tunc censetur solum permis sa, non procurata; nam præter intentionem superuenit, matre suo iure vtente. Cæterum si proles iam animata sit, non est licitum præbere matri medicamentum directè curatiuum cum notabili periculo prolis, si certum erat, vel probabile admodùm, prolem sine illo viuam edendam. Attamen si valde probabile es set, non adhibito remedio vtrumque moriturum: eo verò adhibito, saltem matrem pos se seruari: licitè pos sunt hæc remedia adhiberi. Couar. *p. 2. §. 3. numero primo.* Nauarra *l. 2. c. 3. numer. 140.* Nauarrus *sum. c. 25. numer. sexagesimo secundo.* Sayr. *in claui l. 7. c. 12. numero vigesimo.* Les si. *l. 2. c. 9. dub. 10.* Diana *p. 3. tr. 5. resol. 11.* Graf. *p. 1. l. 2. c. 63. n. 24.* Henriq. *l. 11. c. 16. n. 8.* Syluest. *v. Medicus, q. 4.*
Nullo bono fine honestari potest sumptio potionis, qua prolis conceptioni obstetur. Quia eam impedire est contra naturalem generationis finem. Vndè id agere prohibet Bulla Sixti V. *de abortu, §. 5.* & etiam prohibetur *in c. si aliquis, de homicidio.* Sylui. *2. 2. q. 64. a. 7. quæsi. 4. concl. 3.* Turrian. *2. 2. to. 2. d. 26. dub. 2. num. 45.* Sanch. *de matr. l. 9. d. 20. num. 2. 8. & 10.* Nauar. *sum. c. 16. n. 35.* Filliuc. *tr. 29. n. 101.*

2051 Illicitum est viro quantumuis nobili, occidere eum, qui sibi dicit contumeliosè *Mentiris.* Quia occidendo non ostendit, se non mentiri: Ergò cum occisio, aut vulneratio, aut quæcumque alia percus sio non sit medium aptum ad huiusmodi iniuriam depellendam: nec etiam es se potest medium licitum; hæc enim non sunt licita, nisi quando sunt apta, aut neces saria pro defensione. Azor. *p. 3. l. 2. c. 1. q. 17.* Diana *p. 5. tr. 4. resol. 13.* & alij communiter.

2052 Illicitum est duellum acceptare practicè loquendo, etiamsi recusando aliqua infamia apud eos, quibus cum viuitur imminere videatur. Quia recusans duellum, nullam honoris sui iacturam facit apud pios Christicolas. Vndè ille, cui duellum offertur, potest honori suo consulere dicendo, se paratum es se illud acceptare, si per Ecclesiæ decreta liceret. Quòd si alia ratione honesta inuadatur, se non defuturum Christianæ virtuti, & suo honori. Valent. *2. 2. q. 17. d. 3. pun. 1.* Sayr. *in claui, l. 7. c. 13. n. 13.* Les si. *l. 2. c. 9. n. 8. & 84.* Manu. *p. 1. c. 136. n. 1.*

2053 Non est licitum vel furiosum inuasorem interficere quando inuasus aufugere potest. Quia talem fugere, probrosum non est: sed potius non fugiens probro afficitur. Item tenentur filij fugere patrẽ, & auum: frater minor natu fratrem **[270]** maiorem. Quia huiusmodi fuga non timiditati, sed pietati, ac reuerentiæ adscribitur. Attamen quando ex fuga magis pericilitaretur inuasus, quam si non fugeret, eo quod inuasor maiores as sumeret vires, vt à tergo fugientem vulneraret, vel in insidias paratas incideret: fugere non tenetur, esto es set

persona Ecclesiastica, aut alia, cui fugere, dedecori non tribuendum es set. Malder. *2. 2. tr. 3. c. 1. dub. 12.* Molina *to. 4. tr. 3. d. 17.*

2054 Nulli est licitum, sibi membrum, aut partem membri mutilare ad sanitatem spiritualem, vt ad vitandas carnis tentationes, & ad peccatum fugiendum. Quia huiusmodi diligentia non est medium neces sarium ad animi salutem; non enim membra afferunt perniciem homini, sed malitia, ac negligentia liberæ voluntatis. Nec refert aliquem sanctum hoc fecis se; id enim ex diuina inspiratione, vel probabili ignorantia gessêre. Licitum tamen est membra affigere vsque ad sanguinis profluxionem, modo non sit vitæ vel amis sionis alicuius membri periculum D. Tho. *2. 2. q. 63. a. 1. ad 3.* Sylui. *ibi. q. 65. a. 1.* Tolet. *l. 5. c. 6. n. 7.* Moli. *to. 4. tr. 3. d. 9.* Les si. *l. 2. c. 9. dub. 14. n. 98.*

CAPVT III.

De Homicidio casuali.

2055 HOmicidivm casuale dicitur, quod omnino casu fit præter operantis voluntatem. Dupliciter potest dici casuale; Primò, quòd non sit directè intentum, siuè sit aliquo modo voluntarium, quod vocatur mixtum, siuè sit purè fortuitum, & casuale. Secundò, homicidium propriè & pure casuale dicitur, seu fortuitum, quod ex aliquo opere nostro præter intentionem euenit: ità vt nec directè, nec indirectè volitum censeatur, id est, nec in se, nec in sua causa. Ad hoc verò duo requiruntur. Primo, vt quis non vacet operi, quod sibi sit prohibitum, aut illicitum; quia periculosum. Secundò vt debitam diligentiam adhibeat, ne quem lædat; si enim eam non adhibeat operi periculoso incumbens, cẽsebitur saltẽ in sua causa homicidium voluis se. D. Tho. *2. 2. q. 64. a. 8.* Syluius *ibi.* Caiet. *ad 2.* Les si. *l. 2. c. 9. dub. 15.* Sayr. *de cẽsur. l. 7. c. 5. & 6. & in claui, l. 7. c. 14.*

2056 Homicidium purè fortuitum, seu casuale ad nullam obligat restitutionẽ. Quia nullum est peccatum: est enim prorsus inuoluntarium, vt potè nec in se, nec in sua causa intentum. Homicidium autem non purè fortuitum, proueniens scilicet ex eo, quod quis in opere suo non adhibeat debitam diligentiam, obligat ad satisfactionẽ aliquando sub mortali, sub veniali aliquãdo. Quia hoc homicidium est peccatum iniustitiæ mortale vel veniale pro ratione negligentiæ, volũtariæve omis sionis diligentiæ, quam vel ratione operis, quod hic & nunc aliquis facit, vel ratione officij tenebatur adhibere: Ergo similiter obligatio ad satisfactionem nascẽs ex hoc peccato aliquando erit sub mortali, aliquando sub veniali. Tale est homicidium secutum ex deiectione tegulæ, quando deest sufficiens cautio. Et homicidium secutum ex negligentia Magistratus in Vrbe. Bonac. *de restit. d. 2. q. vlt. sect. 2. pun. 2. n. 3. & 5.* Les si. *l. 2. c. 9. n. 103. 108. & 109.* Diana *p. 5. tr. 4. resol. 46.*

2057 Si quis rei prohibitæ incumbat, & illicitæ, eo quod periculosa fit, tamen adhibeat debitã diligẽtiam: etsi homicidium indè secutum quadam ratione censeatur peccatum, non tamen peccatum iniustitiæ, nec obligat ad restitutionem. V. gr. si Clericus venetur cum scoplo, vel telo periculoso, & hominem casu interficiat, adhibita tamen diligentia neces saria, ne quem læderet: peccat quodammodo illa occisione volẽdo eius causam, quæ erat illicita, eo quod es set via ad læsiones & homicidia: non tamen peccat crimine homicidij, aut iniustitiæ; sed contra Religionem; qui ges sit quod status clericalis dedecet sanctitatẽ. Nam venatio periculosa, quæ fit cum debita circũspectione, non ideo est prohibita, quod per cam fiat

proximo iniuria: alioquin etiam laico prohibita es set; sed quia dedecet statum Clerici illa militaris exercitatio, ex quo interdùm mortes hominum quamuis inculpatè as solẽt euenire. Nauarra *de restit. l. 2. c. 3. n. 362.* Filliuc. *tr. 29. c. 7. q. 5. & 6.* Henriq. *l. 14. c. 16. n. 1.* Bonac. *de restit. d. 2. q. vlt. sect. 2. pun. 2. n. 5.* Les si. *l. 2. c. 9. dub. 15. n. 104.*

2058 Committit quis adulterium, & præuentus ab adulteræ marito, eum occidit cum moderamine, occisio ea censetur casualis. Quia nec est culpabilis in causa, cum adulterium sit causa tantùm remota, & occasio: non enim est via ad occisionem mariti, sed potius adulteri. Et hoc verum es se iudico, etiamsi antè quam ad adulteram accederet, suspicatus sit, hæc incommoda obuentura. Bonac. *de restit. d. 2. q. vlt. sect. 2. pun. 2. nu. 6.* Les si. *l. 2. c. 9. dub. 15. n. 106. & 107.* Filliuc. *tr. 29. n. 35.* Diana *p. 5. tr. 4. resol. 47.*

2059 Antonius clam Ioannem occidit, & Petro ex suspitione homicidium illud imponitur eo quod inimicus Ioannis occisi ab omnibus habeatur: quæritur, an damnum, quod Petro obuenit, Antonio occidenti ad satisfactionem sit imputandum? Si non ea intentione Antonius dãnum intulit Ioanni, vt inde Petro incommodum accideret, sed per accidens secutum est, Antonio non aduertente: non tenetur Antonius quicquã Petro restituere. Quia qui occidit inimicum suum, non tenetur ex iustitia cauere, nè alius accusetur: & quia tale damnum per accidens euenit Petro, non ex actu Antonij occidentis Ioannẽ: sed ex actu accusatorum, & falsorum testiũ. Nauarra *de restit. l. 2. c. 1. n. 77.* Sotus *de iust. l. 4. q. 6. a. 4.* Les si. *l. 2. c. 9. n. 110.* Porrò si præuideat Antonius ex sua actione damnum Petro euenturum ob aliorum malitiam, sed id nullo modo, intendit, ex receptiori sententia non tenetur ad restitutionem. Quia quandò ex aliqua actione sequitur damnum tertio non exnatura actionis sed ex malitia, aut ignorantia aliorum, quæ se immiscet, non censetur huiusmodi actio iniuriosa tertio: Homicida tamen tunc contra charitatem delinquet præuidens tale damnum tertio secuturum occasione homicidij, quod tenebatur ex charitate euitare. Sotus *citat. a. 3. ad 4.* Ludou. Lopez *to. 1. Instr. c. 63.* Nauarr. *sum. c. 15. num. 17.*

[271] CAPVT IV.

De Restitutione propter Homicidium.

2060 QVi ab altero importunè ad pugnam prouocatur, licèt modum iustæ defensionis excedat, non tenetur ad restitutionem, homicidio, aut mutilatione secuta. Quia prouocans videtur ei condonare, cum facir illi potestatem, vt contra se agat, quod poterit. Idem dixerim quando duo se vicis sim prouocant, vel alter alterum etiam simplicibus verbis, absque importunitate, & tali consensu pugnam aggrediuntur. Azor. *part. 3. libr. 5. cap. 3. quæs. 7.* Salon. *2. 2. quæs. 62. artic. 2.* Les si *libr. 9. capit. 9. dub. 21.* Moli. *tom. 4. d. 82.* Diana *part. 5. tractat. 4. resol. 50.* Filliuc. *tractat. 32. numer. 212.*

2061 Qui autem inuaditur ad altero sine prouocatione, si limites iustæ defensionis notabiliter excedat, ita vt mortaliter delinquat, inuasorem occidendo: tenetur integrè damna compensare. Quia qui ità interimit, facit alteri iniuriam, & est iniusta totius damni causa: sicut qui dolo, aut lata culpa est alteri causa damni. Licèt enim culpa, & iniuria imminuatur ex inuasione alterius quoad malitiam: non tamen quoad restitutionem. Sic fur, qui clam accepit mille, non minus tenetur ad restitutionem, quam raptor, qui eadem millia vi abripuit: esto fur minus peccarit, & minorem in auferendo intulerit iniuriam, quam raptor. Nauar. *sum. cap.*

15. num, . 24. Nauarra *de restit. libr, 4. cap. 1. num. 92.* Vasq. *de restit. cap. 2. §. 3. dub. 4.* Manu. *part. 1. cap. 138. num. 2.*

2062 Qui ab altero inuasus potest fugere, vel aliter pugnam declinare, etsi id non faciat, sed sistens gradum iusta moderatione se defendendo, occidat inuaforem: ad restiturionem non tenetur. Quia non peccauit contrà iustitiam, sed solùm contrà charitatem; non enim ex iustitia fugere tenebatur, vel alia via declinare. Nemo nàmque ex sua malitia, qua vult adulterum induaderem acquirit ius in eum, vt ad fugam teneatur, itavt nisi fugiat. censeatur ei iniuriam facere; solùm tenetur ex charitate fugere, si absque honoris dispendio pos sit. Imò hæredes inuasoris occisi tenentur restituere damna, quæ pas sus fuit inuasus, qui cum modereamine inuasorem occidit. Quia hæc damna subiit inuasus ob inuasoris culpam. Moli. *tom. 4. d. 81.* Bonacin. *de restit. d. 2. quæst. vltim. sect. 2. punct. 1. num. 3.* Diana *part. 5. tractat. 4. resol. 48.* Les si. *libr. 2. cap. 7. dub. 21. numer. 136.*

2063 Si is, quem iniuria affecisti, te inuadat, & cum moderamine inculpatæ tutelæ, eum interimas: non teneris ad restitutionem, seu compensationem homicidij. Quia qui alteri iniuriam intulit si armis ab eo inuadatur, vltionis ergò, potest se cum moderata defensione tueri; alter enim nullum ius habet sic priuata authoritate inuadendi. Nauarra *de restit. libro 2. cap. 3. num. 362.* Les si. *libro 2. capite 9. dub. 21. numer. 137.* Manu. *part. 1. cap. 135. num. 2.*

2064 Mutilator, vel homicida, qui alium iniustè aggres sus est, tenetur ad omnias damna, quæ pas sus est occisus, aut qui vulnus accepit: verbi gratiâ, ad damnum emergens, & integras expensas factas ex curatione vulneris, ad lucrum etiam ces sans vulneris causa. Quia iniusta sua actione causa fuit efficax huiuscemedi damni, & ces sationis lucri. Tamen non est restituedum totum lucrum, quod occisus, aut vulneratus consecutus fuis set, sed quantum illa spes lucri valebat, si quæstum aliquo officio, vel ministerio faciebat; iis tamen detractis quę ipse soleb at consumere, si obiit: vt sunt expensæ cibi, potus, vestitus, &c. Nam quæ ipse absumebat, non pos sunt in lucris ad hæredes pertinentibus censeri; lucrum enim dicitur, quod superest, deductis expensis: verbi gratiâ, si spes lucri æstimetur mille aureis, erat consumpturus quingentos, supersunt quingenti restituendi. Verùm quia difficile est ad vnguem quid sit restituendum definire, expedit adhibere transactionem, & compositionem cum parte, cui gerenda est restitutio. Nauar. *sum cap. 15. num. 19.* Sayr. *libr. 11. cap. 2. num. 5. & 6.* Azor. *part. 2. libr. 5. cap. 3. quæs. 2.* Nauarra *de restit. cap. 1. num. 64.* Molina *tom. 4. d. 81.* Couar. *libr. 2. variar. cap. 10. num. 7.* Diana *part. 5. tr. 4. resol. 53.*

2065 Si in rignore loquamur, omnia damna ex homicidio secuta ex bonis homicidæ sunt resartienda, etiam si homicida pœban talionis sustinuerit. Quia pœna à Iudice infligitur non vt damnum parti læsæ compensetur; sed vt iniuria Reipublicæ, ac legibus illata vindicetur, aliisque terror incutiatur. Azor. *tom. 3. libr. 5. cap. 3. quæs. 6.* Sa *verb. Homicidium, num. 18.* Nauar. *sum. capite 15. numero 22. sect. 2.* sermo recurret.

2066 Pro funeris expensis nihil ordinariè est restituendum. Quia nullum hoc ex capite illatum est damnum: nam si occisus morte naturali obiis set, similes expensæ es sent gerendæ. Les si. *libr. 2. cap. 9. dub. 23.* Nauarra *de restit. libr. 4. cap. 1. num. 80.* Vasq. *de restit. cap. 2. §. 3. dub. 6. num. 17.* Sylui. *2. 2. quæs. 62. artic. 2. quæsito 3. conclus. 1.* Filliuc. *tractat. 32. numer. 200. & 201.* Diana *part. 5. tractat. 4. resol. 54. & 61.*

2067 Iuxta receptiorem sententiam non obligatur homicida ad gerendam restitutionem pro anima occisi per eleemosynas, Mis sas, &c. (Quamuis sit saluberimum confilium, & naturalis æquitas id postulare videatur. Vndè pro satisfactione Sacramentali ego ei huiusmodi suffragia

adhibenda iniungerem.) Quia bonum spirituale non potest es se rel temporalis pretium: Ergò non potest pro damno vitæ ex iustitia deberi. Molina *tom. 4. d. 84. numer. 10.* Manu. *part. 1. cap. 118. num. 8.* Sotus *liber. 4. de iust. quæs. 6. artic. 3.* Azor. *tom. 3. libr. 5. cap. 3.* Filliuc. *tractat. 32. num. 205.* Syluest. *verb. Restitutio, 3. quæs. 2.* Diana *part. 5. tract. 4. resol. 55.*

2068 Qui interficit eum, qui naturali, vel iusta erat morte obiturus, non tenetur ad restitutionem. Quia homicida: nullum damnum pecuniariũ videtur intulis se. Nam occisus nihil lucratus fuis set tam breui temporis interstitio. **[272]** Contrarium dixerim de eo, qui occidit alium, qui paulò post iniustè erat à latrone occidendu: tenetur enim ad restitutionem. Quia iniustè occidit, & damnum, attulit: sicut alter si interfecis set, obligatus proculdubio es set. Nauarra *de restit. libr. 4. capit. 1. num. 78.* Vasq. *de restit. cap. 2. §. 3. dub. 3. num. 8.* Les si. *lib. 2. capit. 9. dub. 20. num. 131.* Filliuc. *tract. 32. num. 204.*

2069 Homicidæ hæredes tenentur ad restitutionem tam damni naturalis, quam temporalis, si antè mortem ille non satisfecerit: sicut tenentur soluere debita, quæ occisor debuit ex iustitia, aut ex contractu; modo homicida reliquerit bona libera, in quibus hæredes succes serunt. Quia obligatio restituendi est realis: obligatio autem realis ad hæredes transmittitur. Ad huiusmodi verò restitutionem non tenetur pater pro homicidio facto à filio, ni filius habeat bona castrensia, vel quasi. Quandò autem bona homicidæ confiscata sunt, fiscus tenetur eam gerere restitutionem. Nauar. *sum. cap. 15. num. 25.* Aragon. *2. 2. qu. 62. art. 2.* Sayr. *lib. 11. cap. 2. num. 19.* Reginal. *lib. 10. num. 320.*

2070 Tenetur homicida lucrum ces sans, & damnum emergens resarcire parentibus occisi, proli, & vxori. Quia parens, & filius censentur vna persona: similiter maritus, & vxor. Quare qui occidit Petrum, vxori, filiis, & parentibus damnum infert: nam veluti partem quandam abscidit, à qua illis obueniebat strictis sima obligatione vtilitas. Quare si filius sit occisus, & parens debebat succedere, eo quod interfectus prole carebat, ipsi est gerenda restitutio. Similiter si filius debebat parentem alere. Idem dicendum de vxore, ac filiis: ea enim commoda vxori, filiis, ac parentibus rependenda, quæ occisus præstare debuis set. Sayr. *in Claui, lib. 11. cap. 2. num. 14.* Sotus *libr. 4. de iust. quæs. 6. artic. 3. ad 3.* Bonac. *de restit. d. 2. qu. vltim. sect. 2. punct. vltim. num. 2.* Filliuc. *tract. 32. num. 207.* Sylui. *2. 2. quæs. 62. art. 2. quæsi. 4. concl. 1.* Layman. *libr. 3. tract. 3. part. 3. cap. 6. num. 1.* Moli. *tom. 4. d. 83. num. 6.* Reginald. *libr. 10. numer. 314.*

2071 Homicida non tenetur ad aliquam restitutionem, quando læsus, vel eius hæredes remittunt omne debitum. Quia filiis, & vxori non fit iniuria per homicidium, nisi quatenus læduntur in sua parte contra eorum voluntatem. Ergò quando hæc pars condonat omne damnum, nullus ius eis remanet. Erit tamen graue peccatum, si filiis valdè egentibus parens condonet occisori omnem restitutionem; valebit tamen in conscientia, nisi certæ alicuius portionis, verbi gratiâ tertiæ, quartæ, vel quintæ dispositio alicubi lege positiua ei non permitteretur; tunc enim non valeret remis sio nisi secundum hanc moderationem. Equidem fieri poterit, vt homicida etiam post factam remis sionem ex charitate teneatur aliquid vxori, ac filiis restituere: verbi gratiâ, si sint effecti pauperes valdè ex illo homicidio, & homicida commodè valeat illis succurrere. Molina *tom. 4. d. 81.* Filliuc. *lib. 32. num. 210.* Bonacin. *de restit. d. 2. quæs. vltim. punct. 1. numer. 16.* Bannes *2. 2. qu. 62. artic. 2.* Salon. *ibi, controuers. 9.* Les si. *libr. 2. cap. 9. dub. 26. num. 158.* Diana *part. 5. tr. 4. resol. 58.*

2072 A peccato mortali iniustitiæ non excusatur, & ad restitutionem tenetur. Antonium occidens iudicans es se Ioannem. Quia hæc actio est iniusta contrà Antonium, licèt falso

putaretur Ioannes. Nam qui comburit domum Petri, quam putabat es se Pauli, Petro restituere tenetur, *l. Eum qui nocentem 4. §. si iniuria, ff. de iniuriis.* Molina *tom. 4. d. 30. & 53.* Sanch. *de matrimom. libr. 9. d. 32. num. 27.* Couar. *part. 1. cap. Alma, §. 10. num. 15.* Gomez *3. variar. cap. 3. num. 34.*

2073 Homicidium, vel aliud damnum irrogatum pet mancipium, vel animal tuum, tibi imputabitur, si tua culpa lata factum est, & ad restitutionem totius damni teneberis. Verbi gratiâ, si ius seris, suaseris, impuleris: vel si negligens fuisti in præcauendo. Nec tunc sufficit, seruum, vel animal noxæ dare, sed totum damnum est compensandum. At si nulla tua culpa interuenerit, non teneris ad totum damnum; sed sufficit mancipium, vel animal noxæ dedere. Liberum tamen tibi est, vel damnum compensare, vel rem, quæ nocuit tribuere: ídque post Iudicis sententiam. Syluest. *verb. Restitutio 3. quæs. 4.* Les si. *libro 2. capite 9. dub. 17. numero 119.* Diana *particul. 5. tractat. 4. resolut. 52.*

2074 Verùm homicidia, ac damna, quæ per triremes Turcarum, aut infidelium quorumcúmque inferuntur, remigibus Christianis imputari non debent. Quia captiui non tenentur ex iustitia à remigio abstinere, quando flagris, aut nece proposita vrgentur, esto Turcæ contrà Christicolas dimicent. Quia remigatio est per se actio indifferens, quæ ex Turcarum malitia ad Christianorum necem tendit. Secus dicendum de iis, qui tormenta in Christianos dirigunt, ignem bombardis admouent, pilas explodunt, aut sagittas proiiciunt, etiamsi hoc gerunt metu mortis. Quia actionem intrinsece malam exercent. Cæterùm fieri potest, vt remiges illi ex charitate teneantur non remigare: verbi gratiâ, si tam ingentia damna sequerentur, vt ad ea impedienda tenerentur vitam exponere; secus si mala secutura haud tanti ponderis es sent. Sanch. *lib. 1. sum. cap. 7. num. 18.* Vasq. *de iustit. cap. 9. §. 1. dub. 2. numer. 39.* Les si. *libr. 2. cap. 9. dub. 18.* Bonac. *de restit. d. 1. quæs. 2. punct. 10. num. 4. & 5.* Reginald. *lib. 21. num. 119.* Azor. *part. 3. libr. 4. c. 15. qu. 2.* Layman. *l. 2. tr. 3. c. 13. n. 5.* Diana *part. 3. tract. 6. resol. 48.*

[273] *SECTIO SECVNDA.*

De Præcepto Decalogi quinto Problemata.

CAPVT V.

Circa Homicidium licitum.

PROBL. I.

Licitum est, & non est, inuasorem occidere, cum moderamine inculpatæ tutelæ.

2075 NOn est licitum. Quia absolutæ Decalogi Præceptum imperat. *Non occides:* & ad vim repellendam, variis quilibet potest mediis vti. Sic Accursius, & Glos sa *ad l. Vim vi, ff. de*

iusti. & iure. Richar. de S. Vict. *opusc. de charit.* Gerson. *tract. de Euch.* Ancona *l. de potest. Eccles. qu. 2. artic. 3.* Hugo. *dist. 50. cap. De his Clerie.* Abul. *ad cap. 5. Mat. qu. 109.*

2076 Licitum est cunctis. Quia ipsa natura dictante, vim vi licet repellere. Et quia ius Canon. & Ciuile id omninò permittit. *cap. significasti 2. de homicid. cap. si verò, de sent. excomm.* Clement. *Si furiosus, de homicid. libr. 1. Cod. de vi armata. l. Scientiam. §. qui cum aliter. ff. ad legem Achiliam, & l. Vim vi. ff. de iust. & iure.* Sic D. Antonin. Angel. Syluest. Abbas. Socin. Manil. quos citat, & sequitur Binsfeldius *de iniur. & damno dato, cap. 1. qu. 5. concl. 3.* as serunt, si quis Sacerdotem celebrantem inuadat, pos se eum intermittere officium, & se defendere; & si cum moderamine iusto inuasorem occidat, Mis sam perficere. Quia peccati reus minimè efficitur. Omnes huic sententiæ subscribunt.

2077 Primam sententiam improbabilem omninò es se reor. Vndè solùm adiicio, duo es se neces saria, vt quis se cum moderamine inculpatæ tutelæ defendere dicatur. Primùm, vt inuasus non pos sit alia via se ab irruente defendere: ad cuius cognitionem sufficit coniectura probabilis, nec opus est, attente vestigare, nùm poterit alia via vitare periculum; huiusmodi enim in casibus fermè est talis attentio impos sibilis. Secundum, vt qui inuaditur non adhibeat inpugna maiorem conatum, quam qui neces sarius ad defensionem videatur. Et id verum, non solùm vt quis se à nece defendat, sed etiam à vulnere, & à qualibet iniuria.

PROBL. II.

Licitum est, & non est inuasorem occidere, qui fustem, vel alapam viro honrato vult infligere.

2078 NOn est licitum. Quia si res in occulto geratur, parum lædit honori: si publicè, læsus honor facilè via iuris, aut aliis modis potest recuperari, Sic Sylui. *2. 2. qu. 64. articul. 7. quæsi. 9.* Tanner. *tom. 3. d. 4. qu. 8. dub. 4. num. 74.* Malder. *2. 2. tractat. 3. cap. 1. dub. 7. as sert. 1.* Maior. *in 4. dist. 15. qu. 20.*

2079 Licitum est. Quia huiusmodi inuasor conatur honorem auferre, qui pluris meritò apud homines æstimatur, quàm magna vis opum. Ergò si quísque potest inuasorem occidere (de quo infrà) in opum defensionem, à fortiori poterit, nè ignominiam cogatur sustinere. Ità Nauar. Lopezs, Syluest. Sotus, & alij, quos citat, ac sequitur. Les si. *libr. 2. cap. 9. dub. 12. num. 77.* Villalob. *sum. tom. 2. tractat. 12. difficul. 10. num. 5.* Meus sapientis simus Magister Petr. Hurtado de Mendoza *2. 2. d. 170. sect. 16. §. 137.* Marchant. *sum. ad Decalog. cap. 5. qu. 1. casu 2.* Filliuc. *tract. 29. num. 50.* Becan. *2. 2. de homicid. qu. 8. concl. 2.*

2080 Hanc sententiam longè probabiliorem es se reor. Attamen eam non admitto in conditionis infimæ hominibus, qui ex alapis, & veberibus haud magnam sustinent ignominiam.

PROBL. III.

Licet, & non licet cuique, præuenire aggres sorem, cumque prius quam inuadat, occidere.

2081 MInimè licet. Quià defensio fit per repulsionem violentiæ, vbi autem violentia nondum infertur, hæc non propriè repellitur, sed vindictæ nondum perfectæ, iniuriæ opera datur. Certè qui præuenit inimicum paratum dumtaxat, nondum vim patitur: si igitur illum occidat, non dicetur vim vi repulis se. Sic Sylui. *2. 2. quâst. 64. art. 7. quesito 6.* Nauar. *sum. cap. 15. num. 2.* Saloni. *2. 2. quæst. 64. art. 7. concl. 3.*

2082 Licet omninò. Quia vnicuique id licet efficere naturali iure, quod alterius nequitia, medium est effectum neces sarium ad propriam vitam conseruandam. Quo fit, vt quando iniusto alterius decreto, quo iniustè auferrè intendit alterius vitam, factum est huic medium neces sarium, ad suam vitam conseruandam, **[274]** eámque à verisimili mortis periculo eruendam, illum anteuertere, illum prius interficiendo: licitum sit huic, siue ille alius ob id decretum dicendus sit aggres sor, siuè non. Neque enim idcircò fas est interficere iniustum aggres sorem, quia aggreditur; sed quia aggres sione constituit iniustè in discrimine vitam aggres si, ita vt nulla pateat via ad eam ab eo periculo eruendam, nisi illum interficiendo. Sic Molina *tom. 4. de iust. tractat. 3. d. 12. numer. 2.* Gouar. *Clement. Si furiosus, part. 3. §. vni. num. 3.* & multi alij apud ipsum. Diana *part. 4. tract. 4. resol. 5.*

2083 Existimo huic applaudens sententiæ, fas es se, eum interimere, qui nos interficere decreuit, & certò scitur, insidias apparare, quandò aliter non patet via mortem euadendi, seu graue exitij periculum declinandi, quod illius nequitia ex decreto nobis imminet, siuè qui id ita decreuit, dicendus iam aggres sor sit, siuè non; id enim est de vocabulo quæstio.

PROBL. IV.

Si Petrus statuat, perfamulum Antonium occidere: licitum est, & non est Antonio, cui nulla euadendi est spes, antè irruptionem famuli, Petrum imperantem interimere.

2084 FAmulum inuadentem occidere licet, cum moderamine inculpatæ tutelæ; at Petrum imperantem minimè licet. Quia non est ipse, qui inuadit, nec facta est ab eo vis, quam vi liceat repellere. Sic Malder. *2. 2. tract. 3. cap. 1. dub. 7. as sert. 1.* Sylui. *ibi, quæs. 46. artic. 7. quæsito 5.*

2085 Licet quidem Petrum immittentem famulum vt me interimat, occidere. Quia moraliter loquendo, ille est actualis aggres sor. Nam si quis vadit, vt irritet contra me canem rabie affectum (verbi gratiâ,) vt me morsu exitiali interimat, licitum est mihi eum occidere priusquam canem soluat, si aliter nequeo periculum propulsare. Ergò licebit Antonio immittentem famulum, vel sicarium vt eum enecet, præuenire insidias, & Petrum id

molientem famuli ministerio, de medio tollere. Ità Bannes *2. 2. qu. 84. art. 7. conclus. 2.* Marchant. *sum. 11. pastoral. ad Decalog. cap. 5. qu. 2. casu 3.* Ioan. Franc. Suarez *enchirid. casuum consc. lib. 7. verb. Homicidium, §. 7.* Reginald. *lib. 21. num. 57.* fatus: *Si famulos voces, ad me occidendum, nec aliter saluus es se pos sim, quam te occidendo pos sum te occidere.* Ioan. de la Cruz *part. 1. Director. part. 1. præc. 5. qu. 1. dub. 5.*

2086 Egò autem cum Les sio *lib. 2. cap. 9. dub. 8. nu. 46.* existimo hanc sententiam speculatiue es se veriorem, difficulter autem pos se ad praxim adduci, ob abusus periculum: & quia rarò accidere pos sit, vt non suppetat mortis euadendi via.

PROBL. V.

Licet, & non licet occidere falsum testem, pergentem ad testificandum contrà te, cuius testimonio vita, vel honor tuus in discrimen adducendus erit.

2087 MInimè licet. Quia huiusmodi testis non potest dici tuæ vitæ, aut honoris inuasor, licèt enim contra ius faciat, falsum as serendo: sed non contra ordinem iuris: est námque de ratione aggres sionis, vt contrà ordinem iuris iniuriam inferat, id est propria authoritate, nec vt priuata persona, sed per Iudicem, seruato iuris ordine occidit, licèt iniquè. Ergò non est aggres sor. Sic Turrian. *2. 2. d. 27. dub. 2. num. 10.* Salon. *2. 2. quæs. 64. artic. 7. contr. 1. conclus. 3.* Corduba *lib. 1. quæs. 38. dub. 1.* Sotus *libr. 5. de iust. qu. 1. art. 8.* Sylui. *2. 2. quæs. 64. ar. 7. quæsito 5.* Malder. *ibi, tractat. 3. capite 1. dub. 7.*

2088 Licèt omninò. Quia nihil differt armis me, vel alia via inuadere, si certo scio, gladio oris eius me fore ocidendum. Ità Ioan. Franc. Suar. *in enchirid. l. 7. verb. Homicidium, §. 13.* Bannes *de iust. & iure, quæs. 74. art. 7. dub. 4. concl. 2.* Tanner. *tom. 2. d. 4. qu. 8. dub. 4. num. 83.* Reginald. *libr. 21. cap. 5. num. 57.* & probabilem es se as serit Nauarra *de rest. libr. 2. cap. 3. num. 357.* Vega *sum. part. 1. cap. 127. casu 11.*

2089 Hoc probabilius es se crediderim, addens idem as serendum de accusatore, si falsis criminationibus, vel falsis testibus vitam alicuius in iudicio impeteret, nec alia es set effugij ratio. Scio Bannes, & meum Magistrum, ac propinquum Petrum Hurtado de Mendoza *2. 2. d. 170. sect. 8. §. 62.* id extendere, non solùm quandò falsus testis, vel accusator impeteret in iudicio alicuius vitam, sed etiam temporaria bona. Nam (vt infrà patebit, & *sect. 1.* innuimus) licitum est; aliquibus circumstantiis adhibitis, pro defensione rerum temporalium inuasorem occidere. Itaque si falsus testis, vel accusator pergit ad Iudicem, & monitus noluerit retrocedere: licitum est ei, qui iniuriam patitur, illum occidere, defendendo se, vel sua, si aliter non pos sit.

PROBL. VI.

Quis aliqua in domo reclusus, videt inimicum qui expectat eum egredientem, vt occidat: Hic potest, & non potest, illum interimere, si aliter seruari non valet.

2090 NOn potest illum interimere. Quia nunquam licitum est præuenire inimicum quantumvis paratum, donec actu inuadat, seu aggrediatur. Sic Salon. *2. 2. tom 1. qu. 64. artic. 7. contr. 1. conclus. 3.* Sylui. *2. 2. quæs. 64. articul. 7. quæsi. 5.*

2091 Potest planè. Quia illum ipsum expectare reclusum, qui non potest fugam arripere, quin in manus inimici necẽ præparati incidat, **[275]** est prorsus aggredi, & inuadere. Ergò si licitum est inuasorem occidere actu irruentem in vitæ defensionem, etiam licebit hostem expectantem vt interimat, præueniendo interimere. Ità Azor. *libr. 2. cap. 1. quæstion. 12.* Reginald. *libr. 21. num. 57.* hisce verbis. Si accedas catapultam displosurus ad me occidendum, nec pos sim aliter motem euadere, nisi præueniam, occidẽdo te, pos sum præuenire; quia erit defensio vitæ cum moderamine inculotatæ tutelæ. Similiter si nondum accedis quidem, tamen iam es ad occidendum instructus, atque sic conclusum obses súmque tenes, vt non pos sim euadere, nisi te occidendo præueniam. Hactenus ille.

2092 His subscribo Doctoribus. Itaque si nondum certamen hostis instituit, sed paratus est, & insructus ad inuadendum, nec reclusus potest euadere, nisi præueniat, potest equidem præuenire. Exempla exhibebo. Maritus pugionem apponit sub ceruiculo, vt vxorem interimat, vxor id certo sciens, si aliud non subest remedium, potest præuertere, & occidere virum. Alter alteri enenum apparauit, potest illud ex industria conuerti in authorem, si alia euadendi ratio non supersit. Hæ duo exempla communiter à Doctoribus admiottuntur, & accepi à Les sio *libro 2. capite 9. dub. 8. numero 45.*

PROBL. VII.

In foro conscientiæ licet, & non licet alium pro honoris defensione interimere.

2093 NOn licet. Quia defensio honoris cum occisione non est iuris naturalis, nec ex eo iure descendit. Ergò eodem titulo, quo defensio vitæ confirmatur, non potest defensio honoris stabiliri. Antecedens probatur. Si es set iuris naturalis, aut ab eo descenderet honoris defensio, æquè Clericis, ac laicis competeret: ea enim, quæ iuris naturalis sunt, toti speciei humanæ conueniunt, & ea est ratio, cur vnicuíque competat contrà quémque defensio vitæ cum occisione, quia est iuris naturalis vim vi tali in casu repellere: quæ defensio nec à sæculari, nec ab Ecclesiastica potestate tolli valet: Ergò cum Clericis huiusmodi defensio ad honoris tuitionem sit interdicta, conuincitur, iuris naturalis minimè es se. Sic Sylui. *2. 2. qu. 64. art. 7. quæsito 9. conclus. 2.* Binsfeldius *in comm. de iniuriis, & damno dato, cap. 1. quæs. 5. conclus. 8.* Baldus *libr. 4. consil. 312.* Vndè Andreas Gail *obseru. 100. num. 8.* dictitat, contrarium opinantes magis politicè, quam Christianè scripsis se.

2094 Licet planè pro honoris alicuius ponderis defensione, ratione habita personarum, ac circumstantiarum occurrentium aggres sorem interimere, quandò aliter honor conseruari non potest: vt si sit homo ingenuus, cui dedecori sit augugere, cui alius eum aggreditur; tunc licèt fugiendo vitam propriam, & aggres soris quiret conseruare, non tenetur fugere. Quia propter defensionem facultatum licitum est inuasorem occidere: sed honor cuncta temporalia bona, pretio superat: Ergò pro defensione horis alicuius ponderis, quandò aliter nequit tueri, licitum erit iniustum aggres sorem interimere. Ità Azor. *tom. 3. libr. 2. cap. 1. qu. 14.* Molina *tom. 4. tractat. 3. d. 17.* Escobar *part. 1. de puritate, & nobilit. probanda, qu. 1. §. 8. num. 13.* Turrian. *2. 2. tom. 2. d. 28. dub. 3. numer. 1.* Zanner. *tom. 3. d. 4. qu. 8. dub. 4. num. 73.* citans Aragon. Valent. Bannes, Saloni. Sotus *de iust. libr. 8. qu. 1. art. 8.* Nauar. *sum. cap. 15. num. 3.* Anton. Gomez *tom. 3. variar. capite 3. numero 23.* Diana *part. 5. tractat. 4. resolut. 9.* & alij communiter.

2095 Longè hoc probabilius, habita, vti innui, personarum ratione. Nam si alicui non sit dedecori fugam arriperem tenetur fugiendo vitam proximi conseruare. Verbi gratiâ, personæ Ecclesiasticæ, aut Religiosæ, cui dedecus est, arma arripere, & dimicare. Item si inuasus persona est de infima plebe, ac talis quæ dedecore non suffundarur ob fugam, vel paruo quidem dedecore afficiatur, tenetur aufugere. Nam si cum modico sui detrimento potest quis proximi mortem vitare, id tenetur efficere.

PROBL. VIII.

Licet, & non licetoccidere eum, qui mortem minitatur, si talis solitus sit. minas executioni mandare.

2096 MInimè licet eum, qui solis verbis tibi mortem minatur, interimere. Quia vti Dominus dixit, *duodecim sunt diei horæ,* & quod ex commotione irati animi dictitatur, frigescente iracundia, traditur obliuioni: nec minæ illæ pos sunt dici vim aliquam inistè vitæ intulis se, quæ pos sit vi illata repelli. Sic Malder. *2. 2. tract. 3. cap. 1. dub. 7.* Diana *part. 5. tract. 4. resol. 10.*

Licet equidem. Quia si qui minatur, solitus sit minas dare executioni, idem erit minas proferre, ac infidias iam alterius vitaæ instructo, animo pręparare: vndè iam vis adiecta es se potest existimari. Ità Ioan. Franc. Suarius *in Enchirid. casuum consci. lib. 7. verb. Homicidium, §. 7.* Iulius Clar. ex Afflicto, & aliis, as serens absolutum fuis se quendam, qui alterum sibi minantem. interemerat. Legendus *in pract. crim. lib. 3. §. Honicidium, num. 33.*

2097 Ego quidem speculatiuè hanc partem probabiliorem es se crediderim, sed difficilè ad praxim adducendam, cum tam diuersa sint hominum iratorum ingenia. Certè si qui minatur mortem as solet faciliter iracundia succendi, haud difficilè excutiet occidendi propositum. At si experimento constet ferè nunquam minas inaniter iactitas se; illud ipsum minas proferre existimarim es se vim vitæ addicere, non videtur illicitum eam vi repellere. Ad id tamen perpendendum accurata ad modum attentio requiritur.

[276] PROBL. IX.

Princeps, aut quiuis alius Reipublicæ perquam commodus tenetur, & non tenetur, inuadentem se occidere.

2098 MInimè tenetur. Quia cum scriptura Sacra omnes hortetur ad ponendam vitam etiam pro inimicis, non potest accidere casus, quo vllus quantumvis Reipublicæ vtilis teneatur vitam propriam tueri, peracto homicidio. Nec enim sacra pagina de persona publica, ac priuata distinguit. Sic Petr. Binsfeldius *de iniur. & damno dato, cap. 1. q. 5. concl. 7.* inuenhens contra Sotum.

2099 Tenetur equidem. Quià inibi agitur de communi maximo bono, in cuius præiudicium non potest quis sine lethali piaculo suam vitam, vel inuasoris exitio: exponere nec ad cõtrarium censenda est facta ei à Numine copia, cui quoad dominium vita hominum subest. Ità Molina, *tom. 4. tract. 3. d. 14. num. 1.* Sotus *de iust. lib. 5. quæst. 1. art. 8.* Salui. *2. 2. quæst. 64. art. 7. quæsi. 1.* Arag. *ibi.* & alij.

2100 Hanc præfero partem. Quia præferenda est communis vtilitas damno priuato. Idem dixerim, si ex huius morte maximum detrimentum familiæ, vxoti, scilicet, ac liberis sequeretur, quos alere vir obligatur. Quamvis enim cedere pos set iuri suo permittendo se ab aggres sore occidi, ne aggres sor mortem temporariam, & æternam subiret: non tamen pos set cedere iuri suorum, quibus vita ipsius est neces saria, & quibus alimenta, educationem, ac protectionem debet.

PROBL. X.

Certò scit miles, bellum à suo Principe institutum iniustum es se, & hic à milite iustè dimicante inuaditur: Hic quidem potest, & non potest in sui defensionem iustum inuasorem interimere.

2101 NOn potest. Quia miles irruens ius habet ad alterum interficiendum, non secus ac ministri publici habent ius ad necandos malefactores. Ergo sicut non pos sunt hi in sui defensionem publicos interimere ministros, sic miles Ducis iniustè dimicantis non poterit se defendens, iustum bellatorem aggredientem, aut insequentem internecare. Alioquin daretur bellum iustum ex vtráque parte, (pulsa prorsus ex parte vtráque ignorantia) quod videtur absurdum. Sic Molina *tom. 4. tract. 3. d. 15. numer. 5.* qui quidem vi argumenti illigatus anceps hæret in quæstionis resolutione, quod huic sententiæ probabilitatem, me iudice, adstruit.

2102 Potest quidem. Quia non ad militem subditum, sed ad Imperatorem pertinet de belli iustitia dis sertio: & hic stylus vbique gentium as seruatur. Neque obstat vel cognita à milite belli iniustitia, quo minus ipse naturali iure defendendi vitam, vtatur. Ità Sotus *de iust. libr.*

5. qu. 1. art. 7. Azor. *part. 3. libr. 2. cap. 1. qu. 5.* Diana *part. 5. trastat. 4. resolut. 15.* Philip. Fabr. *de rest. in 4. sentent. dist. 15. quæst. 3. d. 52. cap. 1. num. 17.*

2103 Debet quidem miles Ducis iniustè dimicantis militem iusti exercitus irruentem monere, si pos sit, vt ab aggres sione desistat. Quod si nolit, tunc inuasis ius habet se tuendi, occidendique alterum pro sua defensione. Nec ideò bellum ex vtraque parte iustum obiicitur. Princeps enim bellum iustum non gerit, miles autẽ illius non ex iustitia aut iniustitia belli, sed ex iure naturali tuendi vitam sui communuit agagres sorem.

PROBL. XI.

Quando quis inuasorem interimit potest & non potest eius necem directè intendere tanquam medium ad sui defensiontm neces sarium.

2104 NOn potest pet se intendere inuadentis necem, sed solummodo respicere directè suæ vitæ defensionem, ex qua consequitur quasi accidentaliter ad conatum nex inuadentis. Quia aliàs magis habebit repugnatio illa vindictæ, quam defensionis speciem. Sic Caietan. *2. 2. qu. 64. art. 7. dub. 5. Sylui. ibi quæsito 5.* & alij. Antonius verò à Corduba *lib. 1. quæs. 38.* & Aragon. *2. 2. quæs. 64. artic 7.* as serunt licitum es se scienter occidere inuasorem, & id confuse velle, quonammodo Deus scit, id licitum es se: neque oportere considerare, qua intentione actualiter fiat.

2105 Potest quidem aggres sus per se intendere aggres soris mortem ictu cor vulnerando, aut iugulum, animo eum prosternendi, ac necandi, quando videt, id sibi es se neces sarium, vt tutè eius manus euadat. Quia medium neces sarium ad vitam tuendam licitè potest per se intendi. Ita Molina *tom. 4. tract. 3. d. 11. num. 4.* Faber *de rest. ad 4. sen. dist. 15. q. 3. d. 52. a. 1. n. 18.* Manu. *sum. tom. 1. cap. 220. num. 3.* Villalob. *tom. 2. sum. tra. 12. diffic. 10. num. 9.* Sotus *de iust. lib. 5. quæst. 1. art. 8.* & alij communiter.

2106 Equidem quisque potest intendere per se necem aggres soris in sui defensionem, propriæque conseruationem vitæ. Fateor primam sententiam pietatem redolere; sed ideò mihi minus arridet, quia præcisio illa ad aliud non deseruit, quam ad conscientiæ errorem, & scrupulorum seaturiginem in satis lubrica materia. Et quis quæso perturbatione affectus ex repentina inimici irruptione, & mox percitus iracundia, ac totus intentus ad periculum declinandum, potuit vnquam attendere, nùm per se intendat, necne suæ vitæ inuasorem?

PROBL. XII.

Licitum est, & non est licitum in propriarum facultatum defensionem inuasoreminterimere.

2107 ID in foro poli minimè licet, sed solùm iure humano permittitur, vt id fiat impunè. Quia **[277]** ordine ac lege charitatis vita proximi corporalis est bonis nostris temporariis

præponenda: Ergò pro eorum defensione nefas erit proximum duplici morte spirituali, ac temporali afficere. Sic Felin. *ad c. 2. de homicid post num. 4.* Abul. *ad. c. 15. Mat.* Ancona *opusc. de author. Eccle.* Gerson *tr. de Euchar.* Tabie. *v. Homicidium, q. 7. & v. Irregularitas, 2. 2. n. 25.* Accursius, & alij apud Nauarr. *sum. c. 15.* Archidiacon. & Panormit. quos citat. Syluest. *v. Homicidium 1. q. 4.*

2108 In foro conscientiæ licet omninò. Quia bona externa media sunt ad vitæ sustentationem, conseruationemque status, & honoris. Ergò sicut pro defensione vitæ licitum est, aggres sorem occidere: ita etiam licebit ad facultatum defensionem, quæ vitæ conseruationi deseruiunt. Vndè res externæ dicuntur sanguis, ac vita hominis, vti docet Glos sa iuncto textu *in l. Aduocati, C. de aduoc. diuers. iudic.* Ità Tanner. *to. 3. d. 4. q. 8. dub. 4. n. 81.* citãs Syluestrum, Nauarra, Sotum, Valentiam, Aragon, Bannes, ac Les sium. Turrian. *2. 2. to. 2. d. 27. dub. 2. numero decimo quinto.* Marchant. *sum. mor. resolut. pastor. ad Decal. c. 15. q. 5.* Baldellus *to. 1. l. 3. d. 26. numer. decimo.* Laym. *l. 3. tr. 3. sect. 5. p. 3. c. 3. n. 4.* Moli. *to. 4. tr. 3. d. 16. num. 1.* Azor. *to. 3. l. 2. c. 1. q. 19.* Filliuc. *to. 2. tr. 19. n. 36.*

2109 Hanc sententiam longè iudicarim es se veriorem. Quia licet vita proximi bonis temporariis sit præferenda, quando ex natura rei id contingit: tamen si id proueniat ex inuasoris malitia, præferenda non est neces sario. In casu autem nostro ex malitia inuasoris id accidit: Ergo eius vitæ bona temporaria sunt præferenda. Quod quidem verum es se iudico etiam in Clericis, queis licitum est facultatum inuasorem interimere, si aliter non valeant defendere. De quo *sect. 1.* dis serui.

PROBL. XIII.

Religiosi pos sunt, & non pos sunt ad temporariorum bonorum defensionem raptorem occidere.

2110 MInimè pos sunt. Quia proprium non pos sunt habere: ergò nec gaudere iure defensionis rerum externarum vti laici, ac Clerici: Sic Petr. Binsfeldius *de iniur. & damno dato c. 1. q. 5. concl. 4.* ex D. Antonino.

2111 Pos sunt planè. Quia etsi Religiosi proprium non habeant, vnusquisque habet ius defendendi non solum ea, quæ pos sidet, sed etiam queis fruitur in communi, vel quorum vsus, vel custodia ipsi est commis sa. Ità Tanner. *to. 3. d. 4. qu. 8. dub. 4. numero septuagesimo septimo.* Sylui. *2. 2. q. 64. art. 7. quæsito 8.* Les si. *l. 2. c. 9. dub. 11. numero septuagesimo secundo.* Malder. *2. 2. tr. 3. c. 1. dub. 13.* Becan. *2. 2. to. 2. qu. 7. de bonic. c. 2. numero 5.* Diana *p. 5. tr. 4. resol. 17.*

2112 Idem quod de laicis ac Clericis communis as serit sententia existimo de Religiosis affirmandum. Quia communitatis bona ad cunctos pertinent Regulares domus, & ad quemcumque pertinet eorum defensio, quasi singuli pos siderent.

PROBL. XIV.

Potest quis, & non potest, pro defensione rei, quæ vnius aurei valorem non excedit, inuasorem de medio tollere.

2113 SVppono ex *sect. 1.* nulli licere furem occidere pro defensione rei, quæ parui est momenti. Quod limitant Theologi, quando qui rem paruam sustulit, ne reddat, incipit ferro repetentem inuadere. Nocturnum etiam furem quidam excipiunt, qui etiam ob rem modicam pos se inquiunt interimi, nocturna enim irruptio non as solet pro re modica fieri. Quæsierim autem quanti ponderis debeat es se res, quam aggres sor inuadit iniustus, vt illius pos ses sor, vel custos pos sit eum in illius defensionem interimere? Num sufficiat, rem vnius aurei valorem æquare?

2114 Pro defensione rei, quæ vnius aurei valorem non excedit, potest quis furem occidere. Quia in tali casu inuasor non solum rem aufert, sed etiam magnam infert contumeliam, quæ per vim potest repelli. Sic Molina *de iust. to. 4. tr. 3. d. 16. numero septimo.* Bonac. *de contract. d. 2. q. vlt. sect. 1. pun. 10. numero primo.* Patris Moninæ accipe verba. Quando quis iniustè aggreditur, vsurpare rem etiam valoris vnius aurei, vel minoris adhuc valoris, resistente domino, aut custode illius: certè neque ad culpam, neque ad pœnam auderem damnare eum, qui illam defendendo interficeret cum moderamine inculpatæ tutelæ iniustum aggres sorem: quidquid in contrarium cum Baldo, & Angelo dicat Carerius. Huc vsque Molina.

2115 Pro defensione rei, quæ vnius aurei valorem non superat, minimè licet domino, vel custodi aggres sorem interficere. Quia licet quisque ius habeat sua tuendi, conferendum tamen est damnum quod vitare occidendo procurat, cum damno, quod infert, quamuis innocentis sit melior conditio. Et quidem pro re parua in iquum est vitam hominis eripere. Ità Iason *ad l. Vim vi. ff. de iust. & iure, numero vigesimo quinto.* Mathesilan. *in sing. 135.* Sotus *de iust. l. 5. q. 1. a. 8.* Arag. *2. 2. q. 64. a. 7.* Diana *p. 5. tr. 4. resol. 18.* as serentes vnico calamo vnius, duorum, ac trium aureorum valorem vilis simi es se pretij, vt pro eo vita hominis sit auferenda.

2116 Ego autem as seruerim vti *sect. 1.* expres si) si fur aggrediatur accipere rem ascendentem ad summam quatuor aut quinque aureorum, resistente domino, pos se illum interficere, es se bobabile, & receptius. Attamen non audeo omninò hasce sententias approbare; durum enim semper mihi fuit, pro quatuor vel quinque aureis defendendis, vitam hominis licitè eripi pos se. Vnde concludo, rem, propter quam aggres sor interficiendus est, debere es se magni momẽti vel ex se, vel in suo pretio, aut æstimatione, vel in suo consequenti, vt si domino admodum neces saria sit propter inopiam familiæ, &c. Attamẽ (loquor cum Les sio *l. 2. c. 9. dub. 11. n. 68.*) si ver- **[278]**teretur tibi probro nifi rem minimam abripi, extorqueas, tunc pos ses conari, etsi opus es set, occidere; tunc enim non tam rei, quàm honoris es set defensio.

PROBL. XV.

Priuato cuique homini licet, & non licet, glado, veneno, proditione, aliàve quavis

vi occidere Regem tyrannicè dominantem, Regnum scilicet iam possidentem ex tyrannide.

2117 LIcet priuato cuique occidre tyrannum, qui vi, fraudeve Regnum, aut Vrbem inuasit, duabus seruatis conditionibus. Prima est, si aliter non pos sit Respublica à tyrannide liliberari. Secunda, si maiora incommoda non timeantur. Quia talis non est verus Prínceps, ac dominus subditorum, sed hostis: At hostem licet tempore belli occidere: Ergo & tyrannum. Consequentia patet: nam tyrannus cum Regno, seu Republica continuum bellum gerit. Sic Caiet *2. 2. q. 64. art. 3.* Salon. *ibi contr. 1.* Sotus *de iust. l. 5. q. 1. a. 3.* Couar. 4. *Decret. de matrim. p. 1. c. 3. §. 4. n. 6.* Malder. *2. 2. tr. 3. c. 1. dub. 4.* Les si. *l. 2. c. 9. dub. 4. n. 6.* Moli. *to. 4. tr. 3. d. 6. n. 2.* duce D. Tho. *2. sent. dist. vlt. q. 2. a. 2. & l. 2. de regim. Princ. c. 6.* Et hæc sententia absolutè intelligitur licet iam tyrannus Regnum tyrannicè pos sideat; semper enim illegitimus est Princeps.

2118 Non licet priuato occidere tyrannum, qui iam tyrãnica Regni, Prouinciæ, aut Vrbis fungitur pos ses sione. Quia nemo deiici à pos ses sione debet, nisi prius audiatur, & iudicetur. Et quia euidentia patrati sceleris, quamvis accusationem, ac probationem non requirat: exigit tamen sententiam declaratoriam, ex Glos. *ad cap. Euidentia, de accusat.* Ita Filliuc. *tract. 28. numer. 14.* Azor. *tom. 2. libr. 11. cap. 5. quæst. 10.* Sylui. *2. 2. quæst. 64. art. 3. concl. 2.* Diana *p. 5. tract. 4. resol. 21.*

2119 Hanc sententiam putarim es se admodum veriorem, quam vberius exponam. Eo tempore, quo tyrannus aliquis Regnum inuaderet alienum, & in ipso inuasionis actu interimeretur, sententiam primam satis probabilem es se iudirim. Nam supponi deberet, contrà eiusmodi tyrannum subditos Regni, quod inuaditur, iure pos se bellum gerere, seque defendre ab iniusta inuasione: & cum expeditior via sit ducem aduersarin exercitus de medio tollere, hæc executioni detur, non videtur, in quo executor pos sit redargui. At si tyrannus inuadens Regnum, Prouinciam, aut Vrbem, retineat qualemcumque pos ses sionem, & administrationem capti Principatus, dubiam, & suspectam hanc sententiam existimo, neminique consulendam. Quia nullus deiici à pos ses sione debet, nisi prius audiatur, eiusquè causa iudicetur. Et quia res tam grauis minimè est priuato iudicio concedenda, sed publicum postulat iudicium: & cædes, si alia non profuerint, tanquam vltimum remedium, adhibenda.

PROBL. XVI.

Hostis Vrbi minatur excidium, nisi quis innocens interimatur: Potest hic, & non potest licitè à ciuibus interimi.

2120 CErtum existimo huiusmodi innocentem non solum pos se, sed & teneri se ipsum tradere tyranno id postulanti pro patriæ salute, quæ alia via salua es se non valet. Quia quisque tenetur pro bono communi Reipublicæ etiam temporario mortem subire. Addo, hoc ipsum pos se ei Rempublicam præcipere, imo cogere, & si obedire renuerit inuitum tyranno tradere. Quia Respublica ad quoduis debitum ac sibi neces sarium officium ciuem subditum

cogere potest. Quæsireim autem, an si innocens contumaciter renuat tradi tyranno, valeat ab ipsa Republica occidi?

2121 Minimè occidi potest. Quia directè & ex intentione innocentem occidere, est per se malum, & aduersatur non modò charitati, sed etiam iusititæ. Sic Bonac. *de contract. d. 2. quæst. vltim. sect. 1. punct. 7. numer. 1.* Molina *tom. 4. tractat. 3. d. 10. n. 1.* & alij apud ipsos.

2122 Potest licitè occidi. Qui eiusmodi innocens, qui cum teneatur sese pro patriæ salute tali in casu tyranno tradere, id non gerit, iam incipit es se nocens, meritoque à Republica trucidandus. Ita Tanner. *tom. 3. d. 4. quæst. 8. dub. 4. num. 54. & 55.* Diana *part. 5. tract. 4. resol. 23.* Filliuc. *tract. 28. cap. 1. num. 11.*

2123 Probabilius hoc es se existimo. Nam cum Respublica in innocentem monet, vtse tradat, illum cogit, vt suam impleat obligationem, ep ipso quod adhuc contumax ostendatur, iam exuta innocentia, reus in patriam ostentatur. Vnde Respublica in eum potest licitè exurgere, & quasi malefactorem plectere.

PROBL. XVII.

Licitum est, & non est bannitum proditoriè interimere.

2124 NOn est licitum. Quia si bannitus proditoriè, & sinè occcidentis monito interimatur, damnationis manifesto plerumque periculo exponitur Ergo impium est eum proditoriè vulnerare. Sic Menoch. *de arbitr. l. 9. q. 90. n. 49.* Bonac. *de contract. d. 2. q. vlt. sect. 1. pun. 2. n. 3.* Homobon. *to. 1. p. 2. respons. 118.* & alij, quos citat Iulius Clar. *in praxi crim. lib. 5. §. Homicidium, num 61.*

2125 Licitum est. Quia proscripti huiusmodi sua iniquitate à peccatis ces sare nolunt, maiorque ratio habenda est publici boni, quam priuati illis, qui sibi prospicere potest. Ita Azor. *to. 3. l. 1. c.q. 3.* Molina *to. 4. tr. 3. d. 7. n. 1.* Filliuc. *tr. 28. c. 2. n. 25.* Diana *p. 5. tract. 3. resol. 25.* & alij.

2126 Verius hoc crediderim. Nam si bannitus agnoscit, se proscriptum es se, iam est veluti sententiæ capitali addictus, & se ad meliorem frugem recipere debet, nisi velit damnationis manifestæ plerunque subire periculum. Si autem id ignoret, etiam eum proditoriè **[279]** interimens ignorat illum adhuc peccatis implicari, & bonum commune promouere cupiẽs, non tenetur ad priuatum attendere. Attamen, si facilè pos set bannitum ità subiicere, vt valeat moneri, vt contritionis actum ante vulnus eliciat, pium erit, & fortè obligatorium.

PROBL. XVIII.

Licet, & non licet propriam vitam exponere pro vita amici conseruanda.

2127 MInimè licet. Quia mensura est perfectior mensurato: sed dilectio sui est mensura dilectionis proximi, iuxta illud *Mat. 22. Diliges proximum tuum sicut te ipsum.* Ergo nemo potest vitam suam pro conseruanda vita amici exponere: nam poneret perfectius pro

imperfectiori, quod rectæ rationi repugnat. Sic Scotus *in 3. dist. 29. in argu. ad opposit.* Petr. Hurtad. de Mendoza *2. 2. d. 144. sect. 4. §. 42.* as serens peccatum es se, aliquem mortem obire pro vita temporaria hominis priuati sibi æqualis. Fauet D. August. *l. de mendac. c. 6.* facus: *Si quis vitam corporalem pro vita corporali amici perdut, non diligit proximum sicut se ipsum, sed plusquam se ipsum, quod doctrinæ regulam excedit.*

2128 Licet planè. Quia contra ordinem charitatis non est vitam pro amico ponere: nam ordo charitatis exigit, vt bona gratiæ, vel virtutis prius velimus nobis, quam proximo; non tamen exigit, vt reliqua bona, nempè vel vitæ corporalis, vel famæ, vel honoris, vel bonorum temporalium prius velimus nobis, quàm proximo. Ità Azor. *to. 3. l. 2. c. 3. q. 2.* Sotus *de iust. l. 5. q.a. 6.* Victor. *relect. de homicid. nu. 25.* Corduba *l. 1. q. 38. ad 4.* & alij.

2129 Ego autem sic quæstioni respondeo (iudicans sanè vtramque sententiam es se probabilem) Vitam pro alio exponere, opus quandoque est fortitudinis egregiæ, & debitum: v. gr. si exponatur pro Republica. Quandoque est laudabile, sed non debitum: v. gr. si exponatur pro patre aut pro amico, quo cum stricta licita amicitia interueniat. At quandoque erit non laudabile, & inordinatum: v. gr. si exponatur pro quocumque alio homine. In quo casu existimo probabilius es se imprudentem vitæ profusionem, ac prodigalitatem, quæ à culpa excusari non pos sit. Quia tamen satis est probabilis sententia secunda, non solum ergà strictum amicum, sed etiam ergà proximum, licet amicitiæ strictio non adsit, infero, pos se quem in naufragio tabulam cedere alteri, vt euadat à pelago. Et constitutum in extrema egestate pos se impertiri cibum sibi neces sarium, vt alter eadem pres sus neces sitate succurratur. Et licitum es se cuique occurrere hosti, vel bestiæ furenti, vt alter euadat incolumis. Et se ab irruente non defendere, quamuis pos sit inuasorem occidere. Et tradere equum, quem habet, vt aufugere pos sit exercitus victoris exitiale vulnus, vt alter fugam capes sere valeat. Et ini tinere per medias niues vestem suam alteri elargiri. Legendus Boicius *p. 2. l. 12. c. 4. q. 4.*

PROBL. XIX.

Licet, & non licet propriam vitam pro honore, aut facultatibus amici exponere.

2130 DVobus modis potest exponi vita certo periculo, & absque euasionis spe. Vno quidem negligendo medium, quo conseruari pos sit. Alio offerendo se euidenti mortis occasioni, vt obiiciendo se hosti parato ad interficiẽdum. Priori modo licet vitam negligere pro honore vel facultatibus amici: v. gr. si ego occidẽdus sim, nisi amicus aliquid agat, quod in magnum eius dedecus vergit, vel nisi magnam partem suarum facultatum expendat: pos sum pati mortem, ne ille huiusmodi incurrat detrimenta. Quæsierim verò circa modum secundum secũdum, nùm liceat cuique obiicere se morti pro defensione honoris, aut facultatum amici: v. gr. si latrones diripiant eius domum, vel si inimicus eum vulneraturus fuste irruat?

2131 Minimè licet. Quia quamuis sit licitum non vti medio ad vitæ cõseruationẽ, quod sine ignominia, aut magnis sumptibus amici exequi non pos sum: non tamen fas erit opponere me interficiendum, vt honor vel substantia illius conseruetur. Differentia verò inter vtrumque casum ea est: quia plus agit contra propriam vitam, & manifestus eligit mortem, & præfert,

prodigè quidem, bona illa pro quibus moritur, propriæ vitæ, qui ità se obiicit morti; quam qui non curat difficilia media, quibus eam conseruet. Et ideo qui se obiicit morti pro defensione honoris seu facultatum alterius censebitur vitam pretiosam summè pro bonis longè inferioribus amici commutare, & ex intentione perdere. Sic Lorca *2. 2. sect. 3. d. 28. membr. 3. n. 60.*

2132 Licet omninò. Quia sicut fas est pro defensione proprij honoris, aut facultatum vitam exponere, ità licitum id etiam erit pro honoris, vel facultatum amici defensione. Ità Sotus *l. 5. de iust. q. 1. a. 6.* & ferè omnes.

2133 Hanc mentem probabiliorem es se iudico. Nam qui proximum tenemur veluti nos ipsos diligere, id pro illorum defensione gerere poterimus, quod pro honoris, aut substantiæ propriæ nobis agere licet.

PROBL. XX.

Potest quis, & non potest ab internecione sui ipsius ex inuincibili ignorantia excusari.

2134 MInimè potest. Quia homicidium est planè contrà lumen naturæ secundarium, id est, contra conclusiones deductas ex principiis lumine naturali notis. Ergo nulla potest obiici homini ratio ad sui ipsius internectionem, quæ lumini naturali cunctis agnato non repugnet. Sic Caiet. *2. 2. q. 124. a. 5.*

2135 Potest equidem. Quia quamuis homicidium huiusmodi sit contra lumen naturæ secundarium: tamen potest cadere ignorantia in eiusmodi veritate, præsertim in aliquo casu quo conseruatio alicuius boni tanti es se ponderis menti fœmineæ obiiciatur, vt minus malum **[280]** ei appareat id subire, quam propriis manibus sibi mortem inferre: v. gr ad vitandam ignominiam, vel tuendam castitatem. Ità Sotus *de iust. l. 5. q. 1. a. 5.* Molina *to. 4. tr. 3. d. 9. num. 5.* Les si. *l. 2. c. 9. dub. 6. n. 23.* Becan. *de iust. & iure, q. 11. de homic. concl. 1.* Malder. *2. 2. tr. 3. c. 1. dub. 17.* Filliuc. *tr. 29. n. 67.*

2136 Profectò quando quod de iure naturali est, occultam, subtilem, minimeque facilè peruiam habet rationem: in id cadere potest inuincibilis ignorantia: maximè quando id æstimatoribus huius mundi virtutis actus laude & honore dignus communiter reputatur. Nec est improbabile, ignorantiam excusas se à culpa lethali actum Lucretiæ, cum se ipsam ob castimoniæ defensionem interemit, similesque alios actus ab Ethnicis hominibus perpetratos. Vndè secundam sententiam longè probabiliorem es se crediderim.

PROBL. XXI.

Martyr tenetur, & non tenetur è carcere fugere, si potest commodè, & sine scandalo.

2137 NOn tenetur fugere, licèt sciat euidenter, se morte afficiendum, & pos sit sinè scandalo, aut alterius incommodo fugam arripere. Quia ob iustam causam, qualis est profes sio fidei, ac

Religionis potest quisque desiderare, & procurare mortem modo legitimo. Sic Petr. Nauarra *l. 1. c. 3. n. 73.* Sotus, & Azor. citati à Philippo Fabro *vbi infrà.*

2138 Tenetur quidem. Quià est generalis regula, quod nemo debet dare alteri occasionem martyrij: & ideo Dominus *Mat. 5.* dixit: *si vos persecuti fuerint in vna ciuitate, fugite in aliam.* Vndè si potest commodè, & sinè scandalo fugere, plane tenetur. Ità Faber *de restit. in 4. dist. 15. q. 3. d. 52. c. 1. n. 46.*

2139 Equidem etsi non liceat cuique directè se ipsum interimere, licitum tamen est, si iusta causa adsit, aliquid facere, vel omittere, vnde certo constat, mortem secuturam. Vndè Martyr laudabiliter admodum persistit in carcere, modum obtinẽs, quo commode & sine scandalo fugere pos sit, quamuis certo sciat, se morte afficiendum. Quia fugam omittens, non intendit directè non fugere, vt subeat mortem; sed vt confes sionem fidei publicè gerat. Quod si tyrannus iniuste agat, ei infligendo necem, hoc non debet Martyri imputari, qui ei nullam licitam occasionem talis necis obiecit. Igitur sententiæ adhærens primæ, parum probabilitatis reor es se secundæ. Christus enim imperat, fideles actos persecutione fugere; quia fas non est, sese carceri addici, nec carnificem ad vulnus excitare, dum fidei profitendæ non adest instantia; non autem iam in carcere inclusis dat præceptum fugiendi; adest namque iàm profitendæ fidei, pro eaque profundendi vitam opportunitas.

PROBL. XXII.

Reus sciens Prætorem aduentare ad se capiendum, licitè potest, & non potest cum expectare, & in aperto carcere fugam omittere, morti addicendus.

2140 NOn potest licitè expectare Iudicem, nec in aperto carcere consistere. Quia qui non fugit, ne sententia, licet iusta, executioni mandetur, directè propriam oppetir mortem, quod est illicitum. Hæc autem regula semper seruanda est, ne quis voluntariè directè velit mortem; hoc enim est voluntarium homicidium. Sic Philippus Faber. *de rest. in 4. dist. 15. q. 3. d. 52. c. 1. num. 46.*

2141 Potest licite Iudicem expectare venientem ad se capiendum, atque in aperto carcere sine vllis vinculis fugam non arripere. Quia suorum criminum conscius videt iustè neci addici pos se, piè in aliorum exemplum supplicium inferendum expectat. Ita Sotus *citatus* à Fabro, & alij.

2142 Ego quidem existimo, etsi non liceat directè se ipsum occidere quemlibet, licitum tamen es se, si iusta causa adsit, aliquid agere, vel omittere, vnde certò mortem secuturam, non dubitetur. Vnde miles potest, (imò tenetur) non deserere stationem in communi periculo, etsi certus sit, se interimendum. Et reus potest etsi adsit fugiendi opportunitas, consistere in carcere, quamuis certò sciat se capite plectendum. Imo potest malefactor zelo iustitiæ & exempli publici non solum Iudicem, aut satellites se comprehensuros expectare, sed & se offerre Iudici puniendum vt docet Nauarra *l. 2. c. 3. n. 73.* Quia ob iustam causam potest quis desiderare mortem, & eam modo legitimo procurare. Becan. *de iust. & iure in 2. 2. D. Tho. 1. 11. de homicid. concl. 2.* Les si. *l. 2. c. 9. dub. 6. n. 26.* Malder. *2. 2. tr. 3. c. 1. dub.*

19. Molfes. *sum. to. 1. tr. 11. c. 19. n. 156.* lege Baldellum *l. 5. d 44. à numer. 3. vsque ad 7.* Salas *de legib. d. 15. sect. 7. à n. 85.* & Vasques *1. 2. d. 173. c. 3. & 4.*

PROBL. XXIII.

Carthusiani pos sunt, & non pos sunt in mortis periculo vesci carnibus.

2143 QVæstio procedit casu, quo cibi quieis Carthusiani vescuntur noxij grauiter Medicorum iudicio reputentur: & inquiro, nùm secluso scandalo, pos sint carnibus vesci? Pos sunt quidẽ. Quià ius naturale dat copiam vitam tuendi quacumque via pos sit sine aliorum scandalo conseruari. Sed id pos sunt Carthusiani à sæcularibus remoti gerere, vel secretò ab alio eis pos sunt carnes ministrari: Ergo fas eis erit in periculo mortis constituti carnibus vesci. Sic Victoria *relect. de temper. numero octauo.* Diana *p. 5. tr. 4. resol. 32.* Molfes. *sum. to. 2. d. 23. q. 10. n. 177.* Lorca *1. 2. d. 23. de leg. ad 4. exemplum.*

2144 Minime vesci pos sunt carnibus in mortis periculo constituti. Quia spectat ad magnũ **[281]** & publicum illius integerrimæ ac sanctis simæ Religionis spirituale bonum, vt tanto rigore illa obseruantia vigeat. Ità Vasq. *1. 2. d. 162.* Granad. *ibi. controu. 7. tr. 3. p. 1. d. 8. sect. 5. numero 27.*

2145 Ego his adhærens existimo legem, ac consuetudinem Carthusianam suos alumnos obligare, simpliciter, ità vt non pos sint etiam in mortis periculo vesci carnibus. Nam lex humana potest ob commune bonum, quando opus est, etiam cum vitæ dispendio obligare. Probabilem verò satis primam reor es se sententiam: vndè amplius illustris simæ Carthusiensis Familiæ sanctitatem commendo, quæ quidem cum pos sit probabiliter mortis fortas se vitare periculum carnibus vtendo. Satius ducit Burnonis beatis simi alumnus mori, quam illam commendatis simam consuetudinem vel secreto abditis simo, sinè piaculo transgredi.

PROBL. XXIV.

Licet, & non licet vigiliis, ieiuniis, asperitatibus, &c. vitam abreuiare.

2146 QVæstio procedit, cum quis huiusmodi exercitamentis impendens operam, apertè dignoscit, fore vt vita sit abreuianda. Ergò minime licet. Quia homo non est dominus vitæ suæ & ea opera exercere perinde est, ac partem sibi vitæ auferre. Nam si homo, cui vna tantum dies vitæ superest, se ipsum interimeret, lethaliter peccaret: ergò potiori iure censebitur grauiter delinquere, qui ita corpus affligit, vt vita per aliquot annos decurtetur. Sic graues ac docti nonnulli apud Victoriam *relect. de temper. num. 8.* Lorcam *1. 2. d. 23.* Montesiones *ibi. q. 10.* & alios.

Licet omninò. Quia homo est veluti vitæ suæ administrator, potestque eam exercere, & atterere, præsertim cum conditus sit ad promerendam gloriam, qui finis multa exigit non ita

accommodata ad vitam protrahendam. Ità ex Victoria, & aliis Granad. *2. 2. controù. 3. tr. 6. d. 2. sect. 3. n. 12.*

2147 Ego autem his adhærens existimo, hanc rem non es se scrupulosè accipiendam præsertim ab iis, qui ob diuinum obsequium, & satisfaciendum Deo pro peccatis valdè corpus affligunt: rarò enim, aut potius nunquam damnarim eum tãquam culpæ lethalis reum, qui propterea vitam abreuiaret. Profectò malitia occisionis non consistit in eo, quod vna, vel plures dies vitæ auferantur; sed in modo auferendi. Ille enim, qui iam proximus morti, auferret diem vitæ, quæ illi supererat, foret absolute sui interemptor; ille verò, qui paulatim vitam abreuiat, non est sui occisor; sed veluti administrator, & gubernator suæ vitæ; ad gubernationem autem pertinet, ità se gerere, vt vel magis, vel minus viuat. Præsertim quæ non potest non es se laudabile id in obsequio diuino, quod sæpe consistit in rebus vitæ contrariis, eam imminuere. Pro quo facit, quod cum tempus vitæ nostræ incertum sit, & fortassè illi, qui nunc agit annos adolescentiæ, & robore polleat, exiguum tempus supersit: non est censendus sibi inimicus, aut contra rationem, vel charitatem agens, si vt carnem spiritui subiiciat, se exerceat in operibus, quæ alioquin minus accommodata vitæ conseruationi videantur. Hinc Victoria apud Granado ait, licet Medicus dicat, fore vt vita alicuius protrahatur ad decem annos, si vinum bibat, pos se nihilominus à vino abstinere. Et alij docent, non es se illicitum pœnitentiis affligi, licet propterea, vitæ duodecim annos sis amis surus. Attamen monuerim, nihil circà hoc geri oportere, sine superioris, aut prudentis consilio Confes sarij.

PROBL. XXV.

Qui inuaditur, potest, & non potest sese cum periculo mortis alicuius innocentis tueri.

2148 POno, quem de exercitu aufugere equo vectus inimicum, & videt puerulum, aut quẽuis alium hominem dormientem, quem neces sum est conculcare, aut si gradum sistat in manus inimici incidere: licebit ne infantem, aut hominem illum conculcare, & occidere, ne eques fugiens occidatur? Minimè licet. Quia puer iacens, vel homo dormiens est iustus viæ communisque loci pos ses sor, in quo iacet, sicut ille, qui fugit. Ergò iniustè alius scienter & actu directo cum proterit, & occidti. Sic Lublin. *Summula v. Bellum. n. 3.* Sayr. *in Claui l. 7. c. 12. numero 17.* Turrian. *2. 2. to. 2. d. 26. dub. 2. numer. 28.* Et ex parte Nauarra *de restit. l. 2. c. 3. numero 135.*

2149 Potest planè in hoc casum, & similibus inuasus innocentem occidere, si aliter vitam suã tueri non valeat. Quia hic ius habet ad fugam via publica, quo iure non potest priuari in tanto discrimine constitutus, ratione infantis, vel dormientis, vel claudi inibi existentis. Sufficit igitur in tali casu, vt eam circumspectionem adhibeat, quam pro tempore, ac loco potest, ne noceat. Ità Corduba *l. 1. q. 38. dub. 2.* Les si. *l. 2. c. 9. numero quinquagesimo nono.* Diana *p. 5. tr. 4. resol. 34.*

2150 Cum his sentio adiiciens in sententiæ confirmationem, si inuasor tibi obiiciat innocen tem tanquam clypeum suum, vt post eum latitans impunè te interimat, si fugere non valeas, non teneris mortem subire, sed potes inuasori ac innocenti cum moderatione inculpatæ tutelæ

defendendo necem inferre. Attamen si in vno & altero casu aperte tibi constaret, infantem sinè Baptismo es se moriturum, lege charitatis teneris potius te occidi permittere.

PROBL. XXVI.

Quando aduersarij duces non stant promissis, licitum est, & non est, obsides interimere.

2151 NOn est licitum. Quia intrinsece malum est occidere directè innocentem. Sic Bonac. *de contract. d. 2. q. vlt. sect. 1. pun. 7. nu. 2.* citans Victoriam, & Les sium.

2152 **[282]** Licitum est. Quia ea conditone dantur obsides, vt hostes, fidem seruent: nec aliter pax, & securitas ex bello pos set haberi. Ità Azor. *to. 3. libr. 2. cap. 7. qu. 16.*

2153 Idem affirmo. Quia cum obsides Pricipis, aut ducis eos immittentis, aut relinquentis apud aduersarios personam exerant, eo ipso quod Princeps aut Doxille fidem frangat, obsides quasi desinunt reputari innocentes. Vndè qui eas interimunt, non ducuntur innocentes occidere. Porrò Les si us, & Victoria, quos Bonacina pro se allegat, nihil de hoc casu in particulari agunt, solummodo ibi affirmant, innocentes non es se occidendos, qudo meus non negat Azorius: Difficultas est, an in tali casu qui occidunt obsi des, dicantur innocentes occidere: & hoc Bonacina probare debebat. Certè si sententia nostra vera non es set, hostes semel deuicti in officio promis so contineri non pos sent.

PROBL. XXVII.

Damnatus ad mortem per famem potest, & non potest à cibo clanculum oblato sibi, abstinere.

2154 MInimè potest, sed tenetur comedere etsi iustè sit condemnatus. Quia si comedere nolit, etiam ea intentione, vt locum iusta sententia haberet, directè se occideret. Nam etsi teneatur subire mortem iustè inflictam à iudice non tamen debet ipse sibiilam infligere, sed à ministris iustitiæ illam sibi infligi. Sicut reus, dum iam carnifex funem collo apposuit, non potest se ex scala dare præcipitem; quia huiusmodi actio sui ipsius es se interemptorem eum efficerer. Sic Philip. Faber *de rest. in 4. dist. 15. qu. 3. d. 52. cap. 1. num. 46.* Couar. *l. 1. variar. cap. 2. num. 20.* Castro *lib. 2. de lege pœn. cap. 8.* Caiet. *2. 2. qu. 69. art. 4.* Corduba *lib. 1. qu. 36.* D. Thom. *2. 2. qu. 89. art. 4. ad. 2.* Comitol. *l. 4. resp. moral. qu. 10. num. 6.*

2155 Potest omninò. Quia qui non comedit, positiuè nihil sibi infert ad mortem, sed solummodò permittit calore interno vitam absumi. Ita Malder. *2. 2. tract. 3. cap. 1. dub. 19.* Sotus *lib. 5. de iust. qu. 6. art. 4.* Les si. *lib. 2. cap. 9. dub. 6. num. 29.* Azor. *part. 3. lib. 2. cap. 3. qu. 6.* & alij.

2156 Hanc sententiam credo es se probabiliorem. Quia reus ille in hoc casu solùm non conseruat vitam, quam conseruare poterat: non positiuè ei vim infert; & vt sic se gerat à cibo oblato sibi abstinendo satis grauem habet causam, nempè vt sese iustæ sententiæ conformet. Nam si sententia es set iniusta, proculdubio absumere cibos oblatos teneretur.

PROBL. XXVIII.

Potestquis, & non potest, tabulam à se in naufragio nactam alteri impertire, vt saluetur pij largioris interitu.

2157 NOn potest. Quia qui tabulam iam pos sidet, illàque potest probabiliter moris periculũ superare, dum alteri tradit, se ipsum manifestè posituè interimit. Secus es set si nondum tabulã attripuis set, quam pic pos set alteri arripiendam relinqurere. Quia tunc solùm negatiuè se gererat, nec propriæ morti positiuè cooperaretur. Sic Sotus *libr. 5. de iust. quæst. 1. art. 6.* Vega *sum. tom. 1. cap. 127. casu. 7.* Manu. *sum. to. 1. cap. 221. num. 6.*

2158 Potest planè. Quia hoc gerere, non est directè se occidere, sed non tueri se, cum pos sit; nam si es set directè se interimere, nunquam es set licitum id pro alio facere: at primæ sententiæ Doctores fatentur, id es se licitum pro Rege, Duce, aut alia persona maximè vtili Reipublicæ: Ergò re vera non est directè le occidere, sed solùm non tueri se, cum pos sit; at non tueri nos, cum pos sumus, licitum est nobis, cum id fieret propter bonum amici: Ergò, &c. Ità Azor. *to. 3. l. 2. c. 3. qu. 5.* Les si. *l. 2. c. 9. dub. 6. n. 31.* Malder. *2. 2. tr. 3. c. 1. dub. 19.* Nauarra *de resiti. l. 2. cap. num. 66. & 67.*

2159 Hoc verius es se credo, & non solùm seruo pro Domino, & subdito pro Rege, sed & culibet pro proximo id es se laudabile. Notarim autem, eum, qui prior tabulam in naufragio occuparet, non teneri alterum in ea admittere, sed pos se illim impedire, ne ascendat, nisi vtrique sufficiat. Quod si simul illam occuparunt, forte id dirimendum, nisi alter alteri spontè velit cedere. Ex citato Les sio accepi.

PROBL. XXIX.

Quando quis inuasus dedut antecedenter causam ob quam inuadatur, verbi gratia, vel quia commisit adulterium cum vxore inuasoris, vel quia eum verbis, & iniuriis prouicauit: Dorest, & non potest illum, se defendendo, occidere.

2160 NOn potest. Quia adulter præuidere debebat, ad adulterium soleta consequi homicidium, à marito in vindictam criminis iustigendo. Idem dixerim de eo, qui alium verbis aut iniuria laces siuit. Sic Nauar. *sum. c. 27. n. 218. & c. 15. n. 7.* vbi docet, prouocantem alium, & causam dantem, vt inuadatur, si posteà inuasorem occidat, homicidam es se voluntarium: modo ipsa causa, quam dedit, directè tendat ad insulationem alterius aduersus se ipsum, & talem causam putat adulterium, maximè quia præuidere debebat adulter homicidij consecutionem: & citat pro se D. Antonin. *3. p. tit. 5. cap. 8. §. 1.*

2161 Potest equidem adulterse licitè defẽdere interficiẽdo maritum illius, qua cum adulterium patrauit, quandò non potest se aliter ab irruente liberare: vel eum, quem verbis, & iniuriis prouocauit. Quia quamvis causam antecedenter exhibuerit tamen iustè se defendit, cum maritus, aut ille iniurioso verbo laces situs eum priuata authoritat velit occidere. Vndè licet adulter, & verbo iniurioso prouocans absolutè in ordine ad adulterium, vel iniuriam illatam sit nocens: in ordine ad defensionem in nocens est. Ità Les si. *lib. 2. cap. 9. dub. 13. num. 87.* Sayr. *in Claui, libr. 7. cap. 10. num. 24.* Salon. *2. 2. quæst. 64. art. 7. contro. 1. concl. 2.* Beia. *part. 2. casu. 2.* Petr. Nauarra *de restit. l. 3. ca. 3. num. 361. & 360.* Mercado. *tract. 6. cap. 4.* Syluest. *verb. Homicidium I.* **[283]** *dicto 3.* Fagund. *tom. 1. Decal. lib. 5. cap. 4. num. 7.* Cardos. *praxi iudic. v. Irregular. numer. 10.* Ouand. *in 4. dist. 25. propos. 15.*

2162 Hanc sententiam longe veriorem es se non dubito. Quia adulter facto ipso, hoc est adulterio prouocans maritum adulterę, in actu quo maritus illum priuata authoritate antè accusationem, ac sententiam latam illum ad mortem inuadit: vim vi repellit. Nam cum illicitè illum inuadat, vim illi infert: & cum illicitè illi vim inferat, licitè alter vim repellit. Quare & ille licitè ac iustè se potest defendere ab inuasore cum morte illius: & quilibet licitè ac iustè illum etiam defendere potest tanquam proximum iniustè ac illicitè oppres sum: idque absque vlla irregularitate. Monuerim, Nauarrum non aptè citas se D. Antoninum cum ibi nihil tale as serat. Citat etiam Caietanum contrarium apertè as serentem.

PROBL. XXX.

Moderamen inculpatæ tutelæ consistit in hoc, quod incontinenti fiat. Verùm fit, & non fit incontinenti quando insultatus in domum se recipit arma quærens, & postea in foro percutit insultantem.

2163 SVppono, moderamẽ inculpatæ tutelę in tribus consistere, videlicet, in tempore, in modo, in causa. In tempore, hoc est, vt defensiovitę vel rei propriæ aut proximi magni momenti, fiat in continẽti, seu in fragranti delicto inuasionis, non ex magno interuallo. Nam si ex magno interuallo facta fuerit, id non erit vim in actu repellere, sed vindictam sumere, quod nunquam licitum es se potest. Vindictam enim iniuriæ solus Deus sibi reseruauit, Ezech. *9. Mihi vindicta, & ego retribuam.* Quæsierim autem, num moderamen inculpatæ tutelæ incontinenti fieri dicatur, quando insultatus in domum se recipit arma arrepturus, & postea in foro, verbi gratiâ percutit insultantem?

2164 Fieri incontinenti dicitur. Quia hæc propulsatio iniuriæ moraliter loquendo dicitur incontinẽti facta nam actus defensionis est actus moralis, qui moram temporis requirit. Sic Cæpola *consil. 42. n. 2.* Bontinus *cons. 9. n. 13.* addit, illum se incontinenti defendere, qui sequenti die conuocatis amicis, interfecit illum, à quo in die præcedenti alapa diuerberatus fuit, ob eandem rationem. Id approbat Boërius *decis. 168. num. 6.* Mascard. *de probat. lib. 3. concl. 1126. nu. 51.* as serens, eam defensionem incontinenti fieri, in qua inuasus pro interficiendo inuasore suo, conuocatis amicis, statim ad inuasotem regreditur, eumque occidit.

2165 Non dicitur fieri incontinenti huiusmodi defensio. Quia licet sit actus moralis, & actus moralis requirat continuationem temporis moralem: tamen post intermis sionem illam rixæ, regres sus ad illam potentioribus armis, videtur potius vindictam de iniurai sumere, quam se iustè defendere. Ita Sayr. *in Claui, lib. 7. cap. 10. num. 18.* Salon. *in repetit. Vt vim ff. de iust. & iure, num. 9.* Claud. *num. 56.* Bolognet. *n. 46.* vbi dicit, id incontinenti fieri, quod fit durante rixa, vel aggres sore ab illa non discedente: Angel. *de malefic. verb Et dictus Titius se defendendo. num. 18.* Hostiens. *ad cap. significasti, 2. de homicid. num. 17.* & alij.

2166 Certè id fieri existimo incontinenti, & seincontinenti aliquem defendere crediderim, quando id agit vel in aggres su inuasionis, vel succes siue immediate, vel quasi immediate post. Vnde Doctorum pro prima sententia adductorum dotrinam vix probabilem es se reor. Addo moderamen inculpatæ tutelæ consistere etiam in modo sese defendendi hoc est, vt arma sint æqualia, gladius pro gladio, sclopetus pro sclopeto. Factum sit æquale, vt scilicet percus sus in parte corporis non periculosa, in parte periculosa non percutiat, verbi gratiâ, vt percus sus in brachio, vel in humeris, non repercutiat in capite vel in pectore. Consistere demum in æqualitate offensionis, & defensionis: vt si aliquis offendat pugno, alius se pugno defendat. Quia si in aliquo istorum non seruetur æqualitas iam non seruatur moderamen inculpatæ tutelæ, sed vindictæ culpatæ opera exhibetur.

PROBL. XXXI.

Licitum est, & non est, illum morte præuenire, qui per famulum, & sicarium te iubet occidere, casu, quo ob huiusmodi mandatum mors instet, & in propinquo sit.

2167 LIcitum es se videtur. Quia ille actu mandat inuadere, parum refert, an per alium occidat: sicut qui alteri mandat, vt de me detrahat, parum refert, vt per se, vel per alium id faciat. Hoc admitto, sed tamen quæsierim, an vt pos sim licitè mittentem, vt me interimat eum famulum, occidere, opus est, vt ob illius mandatum mors instet, & sit in propinquo?

2168 Neces sarium id non est. Quia eadem est ratio, cum ille ita insidiatur tuæ vitæ, vt nulla alia via secure pos sis mortem auertere. Sic Bannes. *2. 2. quæst. 64. art. 7. dub. 4.* Nauarr. *lib. 2. derest it. quæst. 95. art. 8. ad 2.*

2169 Est quidem neces sarium. Quia si nex in propinquo non sit, periculum adhuc longinquum non ita instat, vt nulla alia adsit euadendi ratio. Et certe licentiosa admodum facultas hominibus permitteretur ad alios occidendum quolibet prætextu. Ita Les si. *lib. 2. de iust. cap. 9. dub. 8. num. 46.* Fagund. *lib. 5. Decal. cap. 6. nu. 5.*

2170 Existimo, casum magis ex prudentis iudicio, quam ex iuris definitione pendere. Quare non hoc ita facile concedendum est, vt inde ansa ad aliorum occisiones facile arripiatur: nec ita difficile faciendum, vt periclitetur vita illius, cuius occisio alteri mandatur. Quare totum hoc negotium iudicio prudentis committo, qui perpensis circumstantiis & qualitate personarum, indole, ingenio, & in rebus similibus consuetudine, ac propositi tenacitate, in re adeo periculosa feret sententiam

[284] PROBL. XXXII.

Licet, & non licet, occidere eum, qui apud Principes, ac viros nobiles nostro honori continuo detrahunt, infamiàque afficiunt.

2171 ALiquis falsis criminationibus nomini, ac famæ viri probi, aut alicuius Regij Ministri, apud eundem Regem, & apud viros graues occultè detrahit ea intentione, vt illum à seruitio Regis amoueat. Quæritur, an licitum sit illi, cuius famæ detrahitur, & ea exclusio, seu amotio paratur, detrahentem occultè occidere, si nulla alia via, aut ratione damnum hoc valeat auertere?

2172 Licitum est. Quia si is alapa, aut baculo velit honorem, & famam huiusmodi viri probi lædere, poterit illum vir probus occidere, dummodo aliter suam famam, & honorem tueri non pos sit. Ergò. Et quia periculum famæ, & honoris æquiparatur vitæ periculo: Sed ad tuendam vitam, quandò aliter eam tueri non pos sumus, licet alios accidere: Ergò & ad tuendam famam licitum erit. Sic Nauarra *libr. 2. de restit. cap. 3. num. 375.* Probabile dicit boc es se Bannes *2. 2. qu. 64. dub. 4.* addens, idem es se dicendum, etiamsi crimen sit verum, modò sit adeò occultum, vt iudicio probari non pos sit.

2173 Minimè licet. Quia vel huiusmodi detractionibus infamia est iam illata, vel non, sed est inferenda. Si iam est illata, non deletur per mortem infamantis, nec dici potest euitatio damni inferendi, sed illati vindicta, si non est illata, non desunt viæ, per quas poterit euitari, vndè iniusta planè erit occisio. Ità Fagund. *l. 5. Decalog. cap. 6. num. 8.* Les si. *lib. 2. cap. 9. dub. 12. num. 82.* Iul. Clarus *lib. 5. sen. §. fin. q. 60. num. 14.* Bos si *tit. de homicid. num. 60.* & alij apud Prosperum, quem Fagund. memorat.

2174 Profectò sententia prima licet speculatiuè loquendo probabilis admodum videatur: in praxi tamen eam non admittam. Quia multis occultis cædibus cum magna Reipublicæ perturbatione exhibet occasionem. Attamen si nulla via pateat, qua huiusmodi iniuria aliter pos sit impediri: etiam in praxi probabilem satis eam sententiam iudicarim.

PROBL. XXIII.

Licet, & non licet latronem occidere postquam is occultauit rem intra domum suam, & veluti pos sidet. Vbi plura circa licitam, & illicitam latronum intereptionem.

2175 SI latro rem magni momenti; quam furto abstulit, secum deferat, & dimittere nolit, siue sit propria, siue proximi, & aliter nequeat recuperari: licitum est, cum territus minis eam adhuc retinet, illum fugientem, emis sa sagitta, iaculo, vel sclopeta interimere. Quia quando rem non dimittit, moraliter loquendo vis durat, iniustàque inuasio, quamvis ipse fugiat: & vim vi repellere omnia iura permittunt. Sotus *lib. 5. de iust. qu. 2. art. 8.* Syluest.

verb. Excommunicatio 6. notab. 4. casu 6. Les si. *libr. 2. cap. 9. dub. 11. numer. 75.* Quod iam latro intra domum suam rem iam occultauit, & veluti pos sidet?

2176 Minime licet eum interimere. Quia iam transacta est vis ab eo illata, & moraliter loquendo iniusta non datur inuasio, sed iniusta retentio: ob iniustam autem retentionem non licet alium occidere: alioquin nobis omnes nostros debitores, ac retentores iniustos, qui contra nostram voluntatem debita nolunt soluere, de medio tollere liceret, quod est inauditum, & iniustis simum. Sic Syluest. *verb, Bellum, 2. numer. 3.* Nauarra *lib. 2. de restit. cap. 3. numer. 411.*

2177 Licet quidem. Quia adhuc inuasionis actus moraliter durat, & actuialiter vis, quam vilicet repellere. Ità Fagund. *libr. 5. Decal. cap. 6. num. 13.*

2178 Ego quidem existimo cum eodem Doctore, primam sententiam veram omninò es se, si intelligatur, quando elaphi sunt iam dies aliquot, post occultationem. Nam si latronem à longe insequaris, & ille oculos tuos effugiat, ac rem occultet, statimque tibi dis simulanter appareat, & tu nondum destiteris ab illius insecutione, puto licitum es se illum interimere, si rem non vult reddere & nullo alio medio valeat recuperari. Quia non potest dici tunc pacificus rei furatæ pos ses sor, & actus inuasionis moraliter persistit.

2179 Vt tamen agnoscas, quatenus nobis sit licitum vel illicitum res nostras, vel proximi cum morte inuasoris prædonis recuperare, septem accipe regulas. Prima est. Licet occidere furem, dum se ad furandum rem tuam magni momenti præparat, si aliter illam defendere non pos sis, vel fidem Regiam implorando, vel illam postea recuperando. Quia *cap. si perfodiens extra de himicid.* habetur, impunè occidi nocturnum furem, quando in actu fodiendi domum ad furandum reperitur: & sic ante furtum, & dum se ad furandum præparat sine telo, & armis. Et idem est de eo fure, qui scalas apponit ad furtum gerendum. Farinac. *de homicid. q. 125. num. 195. tom. 4. tit. 14.* Secunda. Si fur nocturnus sit, siue se telo, siue aliis armis defendat, siuè non defendat, licitè illum pateris occidere, si te, rem tuam, vel proximi magni momenti aliter non valeas defendre. Quia cum noctu adueniat discermi non potest, an ad furandum, an ad occidendum aduentarit. Dixi *Licitè,* non dixi *Impunè.* Quia vt impune id geras pro foro externo, opus est, vt fidem Regiam prius implores, vel voces edas, quæ testemtir vim tibi, vel alteri inferri. Iul. Clarus *lib. 5. §. Homicidum. num. 27.* Tertia. Fur diurnus nisi se furtumque telo defendat, occidi non potest, si furtum dimittat: secus si non dimittat, modo furtum sit magi momenti. Vnde magnum discrimen est interfurem nocturnum & diurnum: nam nocturnus si non patiatur se capi occidi poterit, siue armatus veniat, licet sine armis: siue se telo defendat, siue non; quia ignoramus, an ad occidendum, an ad furandum accedat. Diurnus autem occidi non potest, nisi veniat armatus & se ac furtum armis tueatur. Atsi furtum dimittat, occidi seu mutilari non potest: quia res nostra, vel proximi est recuperata. Doctores communiter, *ad cap.*

[285] *si perfodiens. extra de homicid.* Quarta, si fur cum re furto ablata dis sugiat, nec clamoribus eam vult dimittere, poteris illum insequi, ferire, & si neces se sit, interimere, emis so telo vel sagitta, modo res illa non exigui valoris sit, & aliter illam haud pos sis recuperare. Les si. *l. 2. c. 9. dub. 11. num. 69. & 75.* Quinta, si rem meam vel proximi furatam habeas positam certo in loco, & te in continenti insequar, & illuc me curantem ingredi impedias: licitè te potero occidere, quando nullum aliud medium mihi superest illam recuperandi. *Incontinenti* inquam; quia si ex interuallo fiat occisio, iam non erit rei vendicatio, sed iniuriæ vindicta. Abbas *ad c. sicut tertio, de iureiur.* Sexta. Si inuadas, ac fureris res meas per famulos, vel arte magica, nec alia ratione pos sim impedire, aut recuperare, quam tua nece: tunc in ipsa

actuali vi, si nolis à furto desistere, & aliter nullatenus amplius pos sim recuperare; licitè ac impunè te pos sum occidere; quia quæ per alios facimus, per nos ipsos facere reputamur Les si. *l. 2. c. 9. dub. 11. num. 75.* Septima. Si impedias iniquè meos creditores, ne mihi satisfaciant, & perstiteris in violentia, ac damno meo: & nullo alio modo huiusmodi damna pos sunt euitare, quam tua interemptione: id gerere valeo. Sic Les si. *citatus.* Sed dura admodum hæc mihi sententia, regulaque in praxi difficillima; quare illam omninò reiiciendam censeo; quià falsum supponit, nullum scilicet aliud dari pos se remedium, quo huiusmodi damnum deuites nisi impedientis mortem. Adsunt enim tribunalia iustitiæ, quibus hoc modo aliquo poteris impedire: adsunt monitiones amicorum, & viæ aliæ, vt consideranti patebit.

PROBL. XXXIV.

Personæ ignobiles, ac mechanicæ cum ab alio inuaduntur, tenentur, & non tenentur fugere, nè inuasorem occidant, vt se defendant.

2180 SVppono, nobiles fugere non teneri. Quia fuga eis grauem inurit infamiam. Idem dixerim de militibus, etiam si ignobilis sint conditionis. Quia cum ratione officij arma tractent, eis etiam fuga infamis existit. Porro licèt nobiles, ac milites sint in loco deserto, & à nemine videantur, fugere non tenentur. Quia per accidens est, quod locus sit desertus, & quod à nemine pos sint aspectari: sufficit, quod de se nobilibus, ac militibus ignominiæ vertatur. Fagund. plures citans *l. 5. Decal. c. 7. num. 2. 3. & 4.* Quæsierim verò an plebei, ignobiles, & mechanici fugere in hoc casu teneantur?

2181 Tenentur fugere? Quia huiusmodi hominibus fuga minimè cedit in infamiam. Ergo inuasi tenentur, si commode pos sint, fugam arripere nè inuasorem occidere ad sui defensionem cogantur. Sic Suar. *to. 5. de censur. d. 46. sect. 1. n. 5.* Arag. *2. 2. a. 64. a. 7.* Les si. *l. 2. iust. q. 1. a. 8.* Nauar. *sum. c. 15. n. 3.* Solet. *l. 5. c. 6.* & alij.

2182 Fugere non tenentur. Quia nullus etiam ignobilis & plebeius tenetur dare contra se ipsum sua arma inuasori. Ergo nec etiam dare illi audaciam: At si teneretur aufugere, animum ei contra se ipsum adiiecret, & vires as sumeret insultator: Ergò nullus etiam ignobilis fugere tenetur. Quid enim magis refert aduersus se metipsum dare arma, quam animum addere? Ità Bartol. sibi contrarius *ad l. 1. num. 8. C. vnde vi.* Bartol. *ad l. vt vim. ff. de iust. & iure.* Iaso *ibi, nu. 38.* Claud. *num. 66.* Mantua *num. 31.* Bologne. *nu. 38. & 90.* Angel. *ad l. Is, qui aggres sorem, C. ad leg. Cornel.* Abbas *ad c. suscepimus de homic. n. 4.* & alij plures.

2183 Existimo primam sententiam es se probabiliorem, dummodo hæ adsint limitationes. Prima vt non teneatur inuasus vilis fugam capere, quando est propè insultantem, aut inuadentem, ita vt statim terga vertendo pos sit occidi vel gladio, vel sclopeta, si forte inuasor illis armatus sit. Et huic limitationi nemo contradicit. Secunda, vt non teneatur vilis persona effugere, quando pos sit cito comprehendi, quamuis longo distet spatio, quia aggres sor cursu, & persona inuasa pinguis, vel claudicans, debilis, vel aliter ad fugiendum ineptus, ità vt facile ab aggres sore occidi, aut vulnerari valeat. Cum his limitationibus primam sententiam veriorem es se reor. At in secundam fateor me propendere. Quia in omni genere personarum siue nobilium siue ignobilium infamia est fugere. Et quia potest quis cum fugit se periculo

cadendi exponere, & cadendo facilè ab aggres sore percuti, vel occidi. Nemo autem tenetur se huiusmodi periculo exponere. Nihilominus tamen à mei Suarij, Toleti, ac Les sij mente non recedam.

PROBL. XXXV.

Clerici, ac Religiosi à quocumque seu laico seu Ecclesiastico aut Regulari inuasi tenentur, & non tenentur fugere, ne cogantur se inuadentis occisione, aut vulnere defendere.

2184 TEnentur fugere: Quià cum humilitatem, modestiam, & mundi contemptum profiteantur, fuga eis non dedecori, sed honori: non ignominiæ, sed gloriæ verti potest; & ideo tantum abest, vt ob eam rem parui pendantur, vt magni æstimentur. Sic Suar. *to. 5. de censur. d. 46. sect. 1. n. 5. & 6.* Les si. *l. 2. c. 9. dub. 12. n. 77. & 93.*
Tolet. *l. 5. c. 6.* Nauar. *sum. c. 15. n. 3.* Couar. *in Clement. si furiosus post. n. 4.* & alij.

2185 Fugere non tenentur. Quià pos sunt, dum fugiunt ob vestimentorum agnatum cursui impedimentum, facilè cadere, aut retardari, vndè ab aggres sore occidantur, aut vulnerentur. Ergò si vitam prostituere non tenentur, vt fatentur omnes: non tenebuntur fugere: vix enim vnquam sine huiusmodi discrimine poterunt fugam meditari. Ità Bologne. *ad. l. vt vim. ff. de iust. & iure, n. 91.* Mantua. *ibi. n. 87.* Felin. *ad c. suscepimus, de homicid. fine.* Plaza in *epit. delict. l. 1. c. 28. nu. 10.* Baiard. *in addition. ad Iuli. Clarum. num. 92.*

2186 Primam sententiam teneo, quam minimè à secunda impugnari crediderim. Intelligenda enim non est, quando huiusmodi personæ Ecclesiasticæ probabiliter dubitare pos sunt, se propter fugam fore morituras. Nam cum illæ tunc vitam suam discrimini exponant fugere **[286]** non tenetur. Quare si tunc aggres sorem occidant, vel mutilent, licitè id gerunt, & nullam irregularitatem (nec excommunicationem si forte inuasor sit Clericus) incurrunt. Non enim Ecclesiastici, ac Regulares fugere tenetur, nisi quando fuga vitam fuam, aut membra tueri pos sunt. Igitur si huiusmodi periculum non incurrant, tenentur, pedem referre, domum aliquam ingredi, ostium claudere, si ob pinguedinem grauantur ad fugam, & hoc agere pos sint.

PROBL. XXXVI.

Quando iure ciuili permittitur patri, ac marito filiam, vel vxorem in adulterio deprehensam occidre; pos sunt, & non pos sunt eam occisionem aliis impunè mandare.

2187 CVm nobis licitum est, proximum defendere cum occisione iniusti inuasoris, certum est, nobis etiam licitum es se eam defensionem cum præfata occisione alteri mandare. Quia

quod nobis licitum est facere per nos ipsos, etiam per alios gerere licebitm eandem enim tunc obligationem defendendi proximum innocentem subit mandatarius, ac mãdans. Quæsierim verò, an quando in iure ciuili propter iustum dolorem permittitur marito impunè adulterum cum propria vxore in actu adulterij cõprehensunt occidere; & patri interimere adulterum cum propria filia nupta inuentum, pos sint eam occisionem impunè alteri mandare & idem est de ipsius vxoris, ac filiæ occifione.

2188 Minimè pos sunt. Quia quæ à iure communi deuiant, strictè suntr interpretanda, nec ampliãda vllatenus sunt. Quare cum hæc permiffio sit contra ius commune, & sit veluti quædam iuris communis dispensatio ob iustum dolorem solis patribus, ac maritis conces sa: nullo modo videtur amplianda, & extendenda ad alias personas de illorum mandato; ea enim dispensatio & permis sio est mors iuris, correctioque illius: correctio autem, & mors iuris communis semper est vitanda. *c. Ecclesia vestra 2. de elect.* Glos. *in reg. 28. de regul. iur. v. Quæ à iure. l. Quod contrarationem. ff. de reg. iur.* Sic Baldus *in c. si quis vero, de pace iuram firmata in vsib. feudor.* Claudi. *ad l. vt vim. n. 124. ff. de iust. & iure.* Roland. *consil. 24. n. 29. l. 2.* & alij.

2189 Pos sunt planè maritus & pater id filiis, aut seruis mandare. Quia parum refert, an occidant per se, an per alios; nam quæ per alios facimus, per nos ipsos facimus: cui principale, hoc est, mors filiæ, vel vxoris à iure est conces sum, neces sariò etiam minus principale concedi videtur, id est, persona quæ illam de mandato eius, cui mors seu principale conceditur, exequatur. Ità Baldus sibi contrarius *ad l. Gracchus, num. 3. ff. ad leg. Iuli. de adult.* Iul. Clar. §. *Homicidium, n. 51. & §. fin. q. 60. num. 16. fine.* Couar. 4. *decretal, fol. mihil. 140. numer. 5.* Anton. Gomez. *l. 8. Tauri num. 6.*

2190 Hanc existimo communem es se hodie sententiam. Imo tenent multi non solùm filiis propriis, ac seruis pos se huiusmodi homicidia à parentibus ac maritis impune mandari, sed etiam alij queiscumque extraneis. Quod quidem in praxi as seruatur, vt docent Cæpolla *consil. crimin. 4.* Afflictis *p. 9. constit. Regni Neapol. rubr. 46. n. 4.* Carrer. *in practica, fol. 445. num. num. 240.* Iul. Clar. *citatus.*

PROBL. XXXVII.

duces classis Regiæ vel nauium Indicarum, quando nec hostile naues fugere, nec vincere valent; pos sunt, & non pos sunt licitè naues igne cremare, aut aquæ aditum aperire, se indirectè occidendo, eneruandi hostes intuita.

2191 MInimè pos sunt. Quià contrà naturalem inclinationem, & charitatem propriam sit, seipsum occidere. Et quia ad solum Deum pertinet vitæ, ac mortis iduicium. Deuter. *33. Ego occidam, & ego viuere faciam.* Sic D. Tho. *2. 2. q. 64. a. 3.* quem omnes Thomistæ sequuntur. Qui quidem in facto Samsonis, & Eleazari (de quo mox) ad miraculum, & spiritum Dei eos intus mouentem recurrunt; factum verò Raziæ à mortali non excusant. Adduntque perindè es se se hoc modo interimere, ac se iugulate, vel se in flammam præcipitem agere, quod

omninò est illicitum absque Dei impulsu. Nonnulli ex Neotericis huic adhærent sententiæ, quam Fagund. *l. 5. Decal. c. 11. n. 14.* vsu communiorem, ac receptiorem es se dicitat.

2192 Pos sunt omninò Quia huiusmodi Duces non intendunt se directè perimere, sed pro bono cõmuni, & sui Regis authoritate directè & positiuè intendunt eneruare hostem, contrà quem iustum bellum gerunys: illũque ea priuare præda, nè postmodum insolentior fiat: licet concomitanter, & per accidens propriam mortem ipso facto sibi inferant; ipsi enim optas sent, se saluis hostes (si pos sent) debellare. Et quia potest quis ignẽ torementario pulueri iniicere ad solo æquandam hostilem arcem, ersi sciat, se momento fore dis sipandum; neque enim ipse propriè se interimit sed ignis impetus, & arcis ruina illius interitum afferunt, cui se ob iustis simam causam exponit. Non secus ac is, qui se volanti telo obiicit, vt vitam sui Principis tueatur, quod in bellis vsu tritum; alioquin illicitum es set militibus cum periculo vitæ suffodere turres, mœniaque hostilia. Quare si illi excusantur, cur non ex iam excusabuntur nostri milites, sociique nauales, qui strenuè cum hæreticis dimicantes, cum iam iam vident, nauim in potestatem hosium deuẽturam communi consensu ignem pulueri iniiciunt, & se mari committunt, nè & ipsi, & naues in hostium veniant potestatem; non enim intendunt suum interitum: sed ne hostes Christinæ Reipublicæ damno illo potiantur. Et quià certis simum est materia de bello pos se eos, qui patriam in certamine iusto defendunt, quando certum vident interitum, & cum aliter euadre non pos sunt, excogitare, & aggredi facinus aliquod, quod sit patriæ saluti, ac hostibus detrimento, etiam si mors inde sibi certis simè accidat, vt docent Victoria *relect. de homicid, fine.* Aragon. *2. 2. q. 62. tr. 1. de dominio vitæ, concl. 1.* Valent. *to. 3. d. 5. q. 8. pun. 2.* Ludou.

[287] Lopez *p. 1. Instr. c. 65.* Quod patet in facto Sãsonis *Iudic. 16.* qui Templi columnas euertit, quo moriens plures hostes, quàm viuens perimeret. Nam licet D. August. *l. contra Epist. 2. Gaudent.* as serat, Samsonem Deo præmouente id egis se; tamen absque ea præmotione id agere poterat, debilitandi hostes, quos effugere non poterat, intuitu, vt docent Sayr. *in Claui, libr. 7. cap. 9. num. 9.* Les si. *tom. 1. libr. 2. cap. 9. dub. 6. numer. 32.* Caiet. *Iud. 16.* Ludouic. Lopez *part. 1. Instr. cap. 65.* Id etiam patet in facto Eleazari *1. Mach. 9.* quod à sacra pagina commentatur. Vidẽs enim vir fortis simus in arce lignea dorso Elephantis structa Duces hostilis exercitus euehi, & indè magnam cladem in suos edere, agnoscénsque ea machinatione destructa, hostes perituros, magna animi virtute ob communem sui populi salutem subtus bestiam ingres sus, eam gladio confodit, licèt videret, se ea cadente periturum, vt periit, *præclarum huius mortis genus inueniens* (ait textus,) *vt populum suum ea clade liberaret.* Quod factum laudat Ambros. *libr. 1. de offic. cap. 40.* Cur igitur non erit licitum, ac laudabile nostris Ducibus Indicarum clas sium præclarum mortis genus concrematione, aut obrutione nauium inuenire, ne diuitiis nostris hostes fiant postmodum potentiores, magnámque nobis cladem inferant? Ità Les sius breuis simè *lib. 2. cap. 9. dub. 9. num. 32.* & Fagund. citatus *num. 14.* qui licet receptiorem primam sententiam vocitat, proculdubio hanc non solùm probabilem sed probabiliorem es se iudicat.

2193 His adhæreo Doctoribus. Vt autem huius sententiæ veritas liqueat, scribens eo tempore, quo strenuis simi duces propè Gaditana littora post fortis simi animi documenta expres sa ad hostium repres sionem: vtinam nacti fuis sent temporis opportunitatem vt pos sent sese huic accommodare sententiæ, operæ pretium duxi, eam vberius confirmare. Dic mihi quæso, ei qui in naufragio apprehensam haberet mediis in vndis tabulam, qua saluari pos set, nonne licitum es set illam Regi, amico, aut proximo elargiri, vt ipso pereunte ille ad littus incolumis deferretur? Es set quidem; auctore Toleto *libr. 5. cap. 6. num. 6.* Les sio *libr. 2. cap. 9.*

dub. 6. num. 31. Fagundez *libr. 5. Decalog. cap. 12. num. 18.* Et pro debilitatione hostilis exercitus nonne licet militibus iustum bellum gerentibus ad duella prouocare, & acceptare illa? Affirmat, aliis citatis, Fagundez *ibi, cap. 8. numer. 36. & 50.* & nos *tom. 8. de Virtutibus Theologicis,* confirmamus. Ergò etiam pro communi Reipublicæ bono, pro eneruatione: ac debilitione hostium infidelium licitum eit Catholico duci mortem sibi permittere nauem cremando, aut obruendo, ne hostes plues ex nostris postmodum interimant, ac male partis diuitiis in nostram pernitiem potiantur. Profectò quando aliquis certo se mortis periculo pro bono patriæ exponit, non eligit per se, ac directè mortem propriam, sed eligit mortem hostium, illorúmque damnum: & solùm per accidens, & concomitanter permittit mortem propriam propter bonum commune, quod negari non potest es se ex se, & ex sua natura licitum; quia actiones humanæ ex fine, & obiecto bonæ, aut malæ redduntur moraliter: quidquid sit de illis rebus, quæ per accidens, & concomitanter, sequuntur: vt communiter edocent Aragon. & Salon. *2. 2. qu. 64. artic. 5.* Valentia *tom. 3. d. 5. qu. 8. pun. 2.* Victoria *relect. de homicid. resp. ad vlti. argum.* & Sotus *lib. 2. de iust. qu. 3. art. 8. & lib. 5. qu. 1. art. 5. ad 4.* An non mens nostra præter Samsonis, & Eleazari facinus, fortis simi Rasiæ confirmatur exemplo? Hic *2. Macb. 14.* cum ab hostibus vndique cingeretur, nec pos set euadere, se gladio percus sit, & cum se perimere non pos set, de muro se præcipitem egit, *Eligens* (inquit sacra historia) *nobiliter potius mori, quam subditus fieri peccatoribus.* Quod factum licet aliqui incusent, & Rasiam mortaliter deliquis se affirment: tamen Nicolaus de Lyra factum laudat, illúmque à lethali crimine excusat. Quod etiam probabile putat Victoria *relect. de homicid. ad vltim. argument.* Diuinare enim est as serere, Sacram scripturam id dixis se ex opinione ipsius Rasiæ, & non factum approbare. Vndè si Rasias à mortali excusatur, & à Sacra scriptura commendatur, cum id non ex intuitu boni communis, ex hostium debilitatione ges serit; sed solùm ne ignominiosam mortem ab hostibus pateretur infidelibus: qua ratione, quo fundamento factum nostrorum ducum improbabimus cum bono fine intuitúque id efficiant? Licitum proculdubio est minus bonum iacturæ exponere ob maioris boni conseruationem: verbi gratiâ licitum est pedis, vel manus præcisionem pati propter totius conseruationem corporis. Ergò licitum erit Catholicis ducibus naues, & vitam igni, aut pelago exponi propter maius Reipublicæ, cuius membra sunt, commodum. Denique id ges sere nonnulli egregij viri, Catholico zelo, quos durum videtur lethali crimine reos fuis se affirmare, Vnicum exemplum exponam ex Antonio de Herrera *part. 3. hist. gener. Philippi II. Hispan. Regis libr. 13. cap. 19.* Quo tempore Turcarum Rex arcem Tatæ in Vngaria inferiori sitam, vi, & armis ceperunt, volentes Turcæ illius arcis Præfectum viuum capere, qua fuerat Christianus, & abiurata fide Christi ad Turcarum sectam defecerat: & postea ductus conscientiæ stimulis, ea secta eiurata, ad veram Religionem incredibili lætitia redierat: vt in illum Turcico animo sæuirent: ipse vt erat strenuo ac valenti spiritu, ne Turcarum manus subiret, deditione vrbis facta, & in tuto omnibus ducibus, ac militibus constitutis, volẽs morte sua solatio es se Imperialibus, & exitio Turcis: in effuso arcis cuniculo nitrato puluere referto mansit, & cum intellexit, reliquas Christicolas iam pos se es se tutos, iudicánsque tempus es se aptis simum ad nocendum Turcis per arcam dispersis, ignem sulphuri applicuit, quo, horhorrendo fragore, ars, & Turcæ circiter quingenti suprà mille euolarunt: & maiori vtilitati Christianis fuit mortuus, quam viuus. Quis ergò audebit hoc improbare factum, cum patratum fuerit directè ad nocendum fidei hostibus, potiùs, quam ad se ipsum interimendum? aut quis intendet tantùm virum, & mortalis criminis reum, & æternæ damnationi addictum fuis se affirmare? Equidem ego id minimè auderem.

[288] CAPVT VI.

Circa Homicidium, quod prohibetur.

PROBL. XXXVIII.

Maritus vxorem, & pater filiam nuptam simul cum adultero pos sunt, & non pos sunt licitè perimere.

2194 QVæstio est, an sicut in foro soli potest maritus impunè vxorem adulteram simul cum adultero, & pater filiam perimere, (vt vidimus) ità pos sint licitè in foro poli id efficere? Pos sunt quidem, dummodò non liuore vindictæ, sed zelo iustitiæ id præstẽt. Quia illi occidunt vt ciuilium legum authoritate, & tanquam legis iustæ ministri: leges autem iustas in foro conscientiæ seruandas es se nemo dubitat. Et quia si leges ciuiles hoc tantum permitterent, & non concederent in pœnam delicti tanquam licitum, profectio iniquæ es sent, quia permitterent id, quod interdicere tenebantur: tenentur enim leges peccata prohibere. Certè hæ leges non solum permis sionem, sed etiam conces sionem videntur significare. Sic Anton. Gomez *ad l. 8. Tauri, num. 52. & 53. iuncta lege 76.* Castil. *l. 82. Tauri, n. 6.* Menchaca *l. 1. controu. c. 6. n. 2.* Azeued. *l. 8. recopil. tit. 1. l. & l. 4. tit. 10. l. 2. n. 21.* Sa *v. Homicidium, numer. 50.* Fagund *citandus* as serit, hanc sententiam non videri improbabilem.

2195 Minimè pos sunt, sed quamuis impunè id fiat in foro soli, non tamen fit licitè in poli, seu conscientiæ foro: & ideo semper mortaliter id agens delinquit, & contra iustitiam operatur. Quia *c. Inter hæc 33. q. 2.* Nicolaus I. ait, licere secundum leges mundanas, non tamen secundum Ecclesiastices vxorem adulteram impunè interficere. Et quià leges ciuiles solùm ob vehementem dolorem huiusmodi homicidia impunè fieri permittunt: at leges permittentes aliquid impunè fieri, minimè à culpa excusant, vt multis adductis exemplis affirmat Tiraquel. *l. 1. connub. à n. 1.* Aliud enim est ad maiora vitanda peccata, & scandala, aliqua minora permittere: aliud illa præcipere, vel concedere licentiam ad illa perpetranda, vt in meretricibus publicis patet: nec tamen hæc permis sio illas à crimine excusat, nec excusare potest. Ità Sanch. *l. 10. de matr. d. 8. n. 3.* D. Tho. *in 4. dist. 37. q. 2. a. 1. in corp.* D. Bonau. *a. 2. q. 1.* Victor. *sum. vbi de matrim. nu. 192.* Veracr. *3. p. specu. a. 4.* Sotus *in 4. dist. 37. q. vni. a. 3. concl. 1. & l. 5. de iust. q. 1. a. 3. ad. 2.* Manu. *to. 1. sum. c. 206. n. 9.* Gutier. *l. 2. qq. practic. q. 1. nu. 22.* Nauarra *l. 2. de rest. c. 3. p. 2. dub. 8. n. 206.* Nauarrus *sum. Hisp. c. 15. n. 3.* Couar. *4. decretal. 2. p. §. 7. n. 9.* & alij communiter.

2196 Hæc sententia communior, verior, probabilior, imò certa mihi omninò videtur; Quia iniustum planè est, parte non audita, & ante latam sententiam concedere generalem, vel specialem facultatem reum perimendi. Quamobrem iniquis sime ageret Iudex, si antè latam adulterij sententiam id parenti, aut marito earum, quæ in adulterio reperiuntur, concederet. Vndè elicio, eum maritum, qui priuata authoritate adulteros in scelere deprehensos enecat, teneri damna restituere, instar aliorum homicidarum, quia contra iustitiam delinquit.

PROBL. XXXIX.

In Cap. Si verò alicuius, de sent. excommunicat. vbi deciditur ab excommunicatione liberum es se, qui in Clericum cum vxore, matre, Sorore, vel filia deprehensum turpiter man violentas iniecerit: comprehenditur, & non comprehenditur mater, Soror, & filia adoptata.

2197 PRræmitto *c si vero alicuius,* præscriptionem. *Nec ille compellendus est, ad sedem Apostolicam venire, qui in Clericum cum vxore, matre, sorore, vel filia propria turpiter inuentum manus iniecerit violentas.* Quæstioni do, nùm mater, soror, aut filia adoptatæ in hoc *cap.* comprehendantur?

2198 Comprehenduntur quidem. Quia in iure circa hoc idem iudicium fertur de matre, sorore, ac filia adoptata ac de naturali. *l. Nec in ea, ff. ad l. Iuliam, de adult.* textus ait: *Nec in ea lege naturalis pater ab adoptiuo separatur.* & idem est de matre, ac sorore adoptata. Sic Farinac. *in praxi, to. 4. q. 121. nu. 2. & 5.* as serens idem dicendum de filia legitima, naturali, & adoptiua. Consentit Glos. *ad l. Patri. n. 1.*

2199 Minimè comprehenduntur. Quia hæ omnes verè ac propriè (naturali excepta) non sunt siliæ, nec sorores, nec matres: & in illius textus intelligentia sistendum est in verborum proprietate. Nam licet ea extensio fauorabilis videatur respectu percutientis, & in fauorabilibus propteriustũ dolorẽ detur extẽsio: tamen est odiosa respectu Clerici, & respectu fœminæ, qua cum inuenitur; & quia in his personis non est tam iusta causa doloris, cum linea veræ ac propriæ consanguinitatis eas non attingat. Ita Suar. *to. 5. de censur. d. 22. sect. 1. n. 34.* citans Glos sam *ad c. si verò alicuius in v. Mater, & in v. Turpiter, & in v. Contingit.* Etsi autem Glos sa ibi non loquatur clarè ad præsentem quæstionem, deducitur tamen ex illa, quod Suarius as seruit.

2200 Ego quidem probabiliorem reor es se Suarij sententiam, sed satius duxerim vtramque mentem concordare dicens, in foro Ecclesiastico, & de iure canonico, quo ad excusationem *cap. si quis,* non venire nomine *patris* patrem adoptiuum, nec nomine matris, filiæ, & sororis, matrem, sororem, & filiam adoptiuam. Secus de iure ciuili quoad excusationem impunitatis homicidij. Profecto filiam non legitimam, sed naturalem putarim in vtraque opinione comprehendi, & non innodari patrem aliqua excommunicatione, irregularitateve, si Clericum cum ea inuentum perimat, seu percutiat: & tale homicidium es se impunibile in foro externo ciuili; quia pater naturalis verè ac propriè est pater in linea **[289]** veræ ac propriæ consanguinitatis, vt requirit textus in *cap. si vero alicuius.*

PROBL. XL.

Permittitur, & non permittitur marito, aut patri occidere vxorem, vel filiam prægnantem in adulterio inueniam.

2201 PErmittitur planè. Quià illi vtuntur permis sione à iure facta, occidendi vxorem, aut filiam & solum intendunt iure suo vti, repellendo iniuriam, & non intendum occidere prolem Et qui iullus dolor, ob quem maritus vxorem, aut pater filiam in adulterio deprehensam potest impunè occidere, æqualiter procedit in vxore, aut filia prægnante, ac non prægnante. Sic Bartol. *ad l. Imperator 2. n. 2.* Baldus *ibi.* Angel. *de si atu homi.* Anton. Gomez *in l. 89. Tauri, n. 5.* Iodochus *in pract. crimin. c. 89. rubr. de adulter. n. 1.* & alij.

2202 Non permittitur. Quià in ea occisione exceditur iuris præscriprio. Ius enim solum permittit occisionem vxoris, aut filiæ, non prolem illius. Ità Baiard. *in addit. ad Iul. Clarum §. Homicidiũ, n. 167.* Farinac. *in praxi to. 4. q. 121. n. 5. & 47.*

2203 Scio Fagundez *l. 5.* Decal. *c. 10. n. 32.* primam sententiam probabiliorem es se docuis se propter suos Auctores. At tanti viri venia, secundam duorum solummodo Doctorum authoritate fultam veriorem es se ob fundamentum reor. Nam ius patri, aut marito permittit vnicæ vitæ filiæ aut vxoris pos se impunè excidium inferre. Et quidem impie permitteretur à lege innocentis occisio maxime sine sacro reces suri lauacro. Profecto lex, quæ fœminæ capitali sentẽtia affectæ partum expectat, vt detur executioni, quomodo permittet impune prægnantem filiam, aut vxorem à patre aut à marito simul cum prole perimi? Crediderim tamen eum qui prægnantem filiam, aut vxorem perimeret, non es se pœna ordinaria plectendum, sed Iudicis arbitrio mitius cum eo agendum.

PROBL. XLI.

Damnatus ad sumendum venenum, aut venam scindendam, vt hoc moriis genere obeat: ienetur ipse, & non tenetur venenum bibere, aut venam scindere.

2204 TEnetur quidem, modò iustè ad id mortis genus sit damnatus. Quia licitè potest Iudex obligare aliquem vt alium reum mortis iudicio conuictum suspendat, vel gladio iugulet: Ergò vt & ipse se conuictum perimat: & tenetur vtrique parere: est enim tale præceptum iustum, & à legitimo Iudice procedens. Et quia si licet damnato ad mortem, imo & tenetur scalam ad suspendium ascendere, & iugulum ad securim exhibere: cur eitam non tenebitur, venanum potare, & venam sibi scindere, si ad mortis genus damnatur? Aragon *2. 2. q. 64. a. 4.* Sa *v. Iudiciales actus, §. de reo.* Manu. *tr. de ordin. iudic. c. 14. concl. 2.* Fauet Tolet. *l. 6. cap. 4.*

2205 Minimè tenetur. Quià est duplex genus actionum circà mortem: vnum, quod tendit ad mortem, & actiones illius sunt ad ipsam mortem dispositiones: aliud, cuius actiones non tàm sunt dispositiones ad mortem, quam verè ac propriè ipsa mors. V. gr. in primo genere

ascendere scalam ad suspendium, præbere collum ad gladij ictum, aperire os, vt venenum ab aliis infundatur, brachium porrigere, vt scindatur vena. In secundo genere, præcipitem se è furca dare, venenum propriis manibus haurire, venam sibi abscindere. Porrò actiones prioris generis sunt licitæ, & pos sunt illas Iudices imperare, reique tenentur Iudici parere, imo intrinsecè in ipsa mortis sententia virtute præcipiuntur, At actiones secundi generis sunt illicitæ; quia mortem formaliter in se continent, & sunt merè executiones sententiæ mortis. Ità Caiet. *2. 2. q. 69. a. 4. dub. 7.* Sotus *l. . de iust. q. 6. a. 4. controu. 4.* Bannes *2. 2. q. 69. a. 9. concl. 6.* Nauarra *l. 2. de restit. c. 3. n. 8.* Ludou. Lopez *p. 1. Instruct. c. 65.* Philiarc. *de offic. Sacerd. p. . l. 4. c. 8.* Sayr. *in Claui, l. 7. c. 9. nu. 26.* Fagund. *l. 5. Decal. c. 12. n. 14.*

2206 Verior mihi est hæc sententia. Actiones enim sententiæ executrices sunt supra vires humanas & de se illicitæ: vnde nec iuste pos sunt à Iudice præcipi, nec exequi à reo, cum id sit, seipsum occidere, solùm enim damnari pos sunt rei ad mortem patiendam, non autem ad illam in se ipsis executioni dandam. Equidem iustè potest Iudex aliquem obligare, vt alterum occidat, quando deficit publicus iustitiæ minister, ne ex defectu executoris iustitiæ Respublica sceleratis abundet, commune in incommodum: non tamen potest obligare reum, vt ipse se perimat, cum huiusmodi actus sit de se crudelis simus, & vires humanas excedat.

PROBL. XLII.

Si Tyrannus minetur alicui mortem, nisi ipse sibi brachium abscindat: vel præcipiat, vt ipse sibi vnam manum resecet, nisi velit ab alio sibi vtramque amputari: tenetur, & non tenetur parere: potest, & non potest id licitè facere.

2207 POtest licitè id facere, imo parere tenetur: Quia ius naturale dictat, vt minus malum eligatur, ad maius vitandum: minus autem malum est, vt quis careat vno membro, quam duobus: & maius bonum etiam est respectu huius hominis vnum habere membrum præcisum, veluti vnum brachium, & vitam conseruare, quam illam amittere: & vnam manum præscindere, quam duabus priuari. Certè qui manum ferro habet alligatam, si videt se igne cremari, potest licitè sibi amputare manum, vt fugiens vim ignis exitialem euadat. Et qui à canibus detentus est, & mori timet, nec aliter potest euadere, nisi abscindendo membrum, potest imo & tenetur, illud præscindere. Et qui vnum membrum, brachiũ scilicet, vel pedem infectum habet, licitè potest iubere, illud sibi amputari, vt vitam tueatur. Sic Nauarra *l. 2. de rest. c. 3. n. 98. & 99.* Les si. *l. 2. c. 9. dub. 14. n. 10.* Tolet. *l. 5. c. 6. concl. 2.* Sa *v. Homicidium, fine.* Aragon. *2. 2. q. 65. a. 1.*

2208 **[290]** Nec tenetur, nec licitè id potest agere. Quia est contra ius naturæ, vt quis se ipsum interficiat, vel mutilet. Et qui Tyrannus mortalier delinquit, quando præcipit, aut minatur alicui mortem, aut duarum manuum abscisionem, nisi ipse sibi vnam præscindat: illéque metus est ab extrinseco agente, contrà iustitiam illatus, & per iniuriam, ac contra ius naturale; nemo enim tenetur tam seueræ sententiæ, aut præcepti in semetipsum es se executor. Quapropter non licet contrà ius naturę: imò cooperaretur eum peccato Tyranni,

qui tunc ei obediret. Vndè communiter reprehenditur Iosephus Iudæus, qui (vt ipse de se refert *lib. 2. de bello, cap. 27.*) vnam manum sibi amputauit, præcipienter Tyranno, nè ambæ ei præscinderentur. Et quia quandò medium, quod eligitur ad vitandum maius malum, est dese licitum, aut saltem indifferens, rectè pos sumus licitè eligere minus malum, ad maius vitãdum: Secùs quando est intrinsece malum, quia est cooperari iniustitiæ, & peccato Tyranni rem tam iniquam præcipienti. Ità D. Thom. *2. 2. quæs. 65. art. 1.* Sotus *lib. 5. de iust. quæs. 2. artic. 1. conclus. 3.* Salon. *2. 2. quæs. 65. art. 1.* Sayr. *in Claui, lib. 7. cap. 9. num. 37.* Fagund. *libr. 5. Decalog. cap. 12. num. 17.*

2209 Probabilior hæc sententia. Nam ille, qui manum alligatam habet, estque igne circum datus, ideò potest licitè illam resecare, & se per fenestram immitere cum periculo frangendi crura: ne cremetur. Et qui membro putrido laborat, ideò licitè potest, illius amputationem præcipere, ne totum corpus infectione afficiatur; quia patitur ab extrinseco agente, igne videlicèt: & ab intrinseco, scilicèt morbo naturaliter etiam operante. At sibi præcipiente id Iudice iniquo licitè agere non potest; quia cum Iudex iniquè agat, simile præceptum imponendo, iniquè operatur, qui cooperatur, illud implendo.

PROBL. XLIII.

Si credatur fœtus es se animatus, & viuus potest, & non potest mater sumere medicinam ad sanitatem, etiamsi præter intentionem aborsus sequatur.

2210 PRæmitto, nunquam es se licitum præbere, aut sumere pharmacum siue antè siue post fœtus animationem directa intentione vt procuretur aborsus: non post fœtus animationem, quia non licet directè innocentem occidere, vt vita temporalis alterius saluetur: & quia tenemur vitam nostram temporalem periculo mortis exponere ob vitam proximi spiritualem; quare si fœtus est iam animatus, cum neces sariò viuus debeat prodire, vt vitam spiritualem per Baptismum recipiat: tenetur mater vitam suam temporariam pro spirituali filij periculo mortis exponere. At si probabiliter dubitatur, an proles sit animata, & mater sit in vitæ periculo, nec aliud supersit remedium, potest mater licitè sumere pharmacum, ac venæ scis sionem, & hæc ei medicamina pos sunt applicari, non directa ac positiua intentione aborsus faciendi, sed matris curandæ, etiamsi indè per accidens sequatur aborsus. Quia mater est in pos ses sione certa vitæ, filius autem, vel factus est veluti in pos ses sione dubia, imò in nulla est pos ses sione. Quæsierim verò an cum proles iam sit animata, pos sit mater ægra pharmacum sumere directè curatiuum vitæ propriæ cum periculo vitæ prolis, quam in vtero gestat?

2211 Potest quidem. Quia pharmachi illius sumptio, vel scis sio venæ directè tendit ad matris sanitatem, licèt autem accidentaliter pos sit prolis vitæ nocere: etiam fauere potest; nam matre sanitatem as sequente fortas se fœtus in lucem edetur: illa autem moriente rarò filius viuus euadit. Sic Manuel Sa *verb. Homicidium, num. 1.* fatus: Etiamsi credatur fœtus animatus, & viuus, potest mater sumere medicinam non ad aborsum, sed ad propriam sanitatem, etiamsi præter intentionem aborsus sequatur.

2212 Minimè potest, dum probabile est, sine eo medicamento prolem viuam prodituram, & cum eo mortuam egres suram es se. Quia dum proles viua probabiliter es se creditur in matris vtero, suam pos sidet vitam sine matris iniuria: Ergò etiamsi mater intendat suam curationem, & non nocere vitæ prolis, si tamen medicina talis est, quæ proli noceat, iniuria sine dubio ei fit: & licet sumatur præcisa intentione curandi matrem, est sine dubio occisio filij, & ideò semper est illicita. Ità Les si. *libr. 2. capit. 9. dub. 10. num. 67.* D. Antonin. *part. 3. titul. 7. capit. 2. §. 2.* Aragon. *2. 2. quæs. 64. art. 7.* Nauarra *libr. 2. de restit. capit. 3. numero 138. & 143.* Sayr. *in Claui, libro 7. capite 12. numer. 22.*

2213 Hoc mihi certum, Emanuelis Sa mei venia. Quia non sunt facienda mala, vt eueniant bona: malum autem est, prolem occidere, & ei nocere, dum in vtero viuere putatur, licet fiat ex intentione corporalis salutis matris bonum inueniendi: maximè cum teneamur vitam nostram temporalem periculo mortis exponere pro vita spirituali proximi. Igitur si abstinente matre ab eo medicamento proles creditur viua proditura ad vitam spiritualem Baptismi, tenetur mater ab eo abstinere cum vitæ etiam periculo, quamvis proles statim post Baptismum sit moritura. Nè aurem omninò Patris Sa sententiam damnemus, scio pos se dari medicinam, quæ ex natura sua directè tendat, ad curationem matris sine vlla les sione animatæ prolis: pos se etiam dari medicamentum, quæ directè tendat ad curationem matris, sed cum prolis læsione: & fortè si detur tale genus medicinæ quæ ex se, & natura, compositionéque sua, quæ directè tendat ad matris curationem sinè vlla læsione animatæ prolis, (de quo Medici iudicabunt) de illa intelligendus est Sa, & in eo sensu eius opinionem probabilem iudico; quamvis ex accidenti speciali, vel Medicorum errore animatæ proli lethalis existat. Si verò medicina respectum habeat aliquem ad læsionem prolis, etiamsi profutura sit matri, & directa intentione ei applicetur, vt curetur ipsa, vt vt fiat aborsus: senten- **[291]** tiam Patris Sa parum probabilitatis habere iudicarim.

PROBL. LXIV.

In dubio, an proles sit iam mortua, vel an viua sit exitura, potest, & non potest mater sumere medicamentum directè curatiuum sui; cum periculo nocendi proli, si fortè viuat.

2214 POtest profectò. Quia mater antequam concipiat prolem, & in illius vterò sit animata, habebat ius vtendi medicamentis neces sariis ad propriæ vitæ conseruationem, quod ius non videtur amittere saltem in eo casu, in quo æqualiter, ac practicè dubitatur, an proles sit mortua, an viuens. Porrò in probabilitate æquali, nùm lucraturus sim vitam spiritualem proximi, vel non sim: non teneor vitam meam temporalem certo mortis periculo obiicere; nam vt ea obiectio prudens sit, debet es se cum certa lucri spiritualis spe, alioqui erit imprudens; nullus enim prudens dat certum pro dubio. Sic à fortiori *Sa verb. Homicidium, numero primo,* & docti viri, quos consului.

2215 Nequaquam potest, sed in eo dubio ius prolis præualet. Quia illud dubium cum sit practicum, inducit probabilitatem, quod proles viuat: viuente autem prole, mater nullum

habet ius sumendi medicamentum cum vitæ prolis periculo. Ità Les si. *lib. 2. cap. 9. dub. 10. num. 67.* Fagund. *libr. 5. Decalog. cap. 12. num. 32.* Sayr. *in Claui, lib. 7. cap. 22. num. 22.* Aragon. *2. 2. qu. 64. art. 7.* Nauarra *lib. 2. de rest. cap. 3. numero 138. & 193.* & alij apud Fagund. *num. 34.*

2216 Idem sentio. Nam dum proles probabiliter putatur animata, duplicatum ius ad tuendam vitam tam spiritualem quam temporariam habet. Dum autem prudẽtialiter ac practicè dubitatur, an viua, an mortua sit, probabiliter putatur viua, pos sidet enim vitam suam, qua non debet per dubium illud spoliari; nam cum sit practicum, & non merè speculatiuum dubium, est probabile, & pro ipso foëtu probabilitatem inducit. Et quidem mater cum primum proles animatur, non amittit ius, quod ante animationem prolis habebat conseruandi propriam vitam: at antè prolis animationem solùm habebat ius conseruandi vitam propriam temporalem sine prolis viuentis præiudicio: & hoc iure potest post animationem prolis vti: at cum præiudicio, viuentis prolis minimè potest; quia antè prolis animationem illud non habebat. Cæterùm in æquali probabilitate, an lucraturus sim vitam spiritualem proximi, an non: teneor meam vitam temporalem pro illius spirituali vita certo mortis periculo obiicere. Quia vt ea obiectio sit prudens satis est, quod detur probabilis spes lucrandi spiritualem proximi vitam.

PROBL. XLV.

Licitum est, & non est filio, patrem bannitum occidere.

2217 POsito statuto, quod bannitus vbicúmque inuentus interficiatur, de quo suprà, quæsierim an licitè & impunè pos sit filius patrem bannitum interimere? Potest planè. Quia mox ac pater virtute talis statuti hostis Reipublicæ declaratur, nulla dari potest ratio, cur non liceat filio illum occidere, iuxtà textum *in l. Minimè, ff. de Relig. & sumptib. funer.* Et quia in casu, quo pater iniustè arma sumeret contrà fuum verum Principem, & contrà patriam suam, & actu ei bellum inferret, iustè ac licitè potest eum filius in eodem bello sequens partes veri Principis interimere, vt fert communis Doctorum sententia. Iuli. Clar. *lib. 5. sent. §. Homicidium, nu. 59.* & alij. Ergò etiam iustè & licitè poterit pater occidi à filio, quandò statutum, aut sententia Iudicis declaratur bannitus, siue hostis Reipublicæ. Sic Bartol. *ad l. si adulterium cum incestu, §. liberto, ff. de adult.* Marsil. *in l. 1. §. prætereà, n. 33. ff. de quæst.* Berous *in cap. Quæ in Ecclesiarum, num. 114.* Angel. *de malef. num. 27.*

2218 Non potest. Quia licet pater virtute talis statuti, vel Iudicis sententiæ bannitus censeatur, & hostis communis declaretur: nunquam tamen exuit ius naturale patris, nec illud amittit, nec desinit es se pater. At filij iure naturali obligantur ergà parentes, & veritas iuris naturalis debet præferri fictioni iuris, & Iudicis, quia per tale statutum, & sententiam fingitur pater communis Reipublicæ hostis. Nec refert, quod potest pater à filio occidi licitè, & iustè in eo casu, quo pater aduersus Regnum, patriam, & Principem arma as sumeret, & iniustum bellum patriæ inferret; quia in ea circumstantia iam ipse pater non ex fictione iuris, & Iudicis; Reipublicè hostis obiicitur, sed in rei veritate est talis. Ità Iul. Clarus *citatus, nu. 59.* primam sententiam appellans duram, crudelem, & impietatis plenam. Claudius *in l. 1. §. ius gentium, n. 13. ff. de iust. & iure.* Alberic. *in. 4. p. statutor. q. 27.* Cœpolla *cons. crimin. 5. vers. septimo post hoc.* Fagund. *libr. 5. Decalog. cap. 16. num. 13.*

2219 Hanc partem longè reor probabiliorem. Nam si stante statuto, quod verus, & legitimus Princeps sit bannitus, non potest licitè vasallus illum occidere, vt Albericus, & Cœpolla affirmant; quis sanæ mentis negabit, maius es se ius filiorum in patres, quam vasallorum in suos Principes? Quamuis enim Reges, ac Principes sint patres communes Reipublicæ, & respectu vasallorum instar parentum sint: tamen maius ius est in filiis respectu parentum: & mox ac Principes Reipublicæ sunt hostes, desinunt es se patres communes. Quæ autem dixi de filio respectu patris banniti, dicta es se de patre respectu filij banniti censeantur. Quia potiori ratione procedere debent in patre res pectu filij, cum iura naturæ descendant à parentibus in filios: & non ascendant à filiis in parentes.

[292] PROBL. XLVI.

Licet, & non licet ad mortem damnare innocentem, qui secundùm allegata, & probate nocens exponitur.

2220 NOn solum licet, sed & tenetur Iudex innocentem damnare, tam in causis ciuilibus, quàm criminalibus, etiãsi ad mortem dãnet. Quia Iudex, quà Iudex non est persona priuata, sed publica. Ergo non secundùm priuatam notitiã, sed secundùm publicam testium depositionem, & publicum iuris ordinem procedere tenetur: aliter pos sent Iudices facili negotio pecunia corrumpi, ac reos absoluere, dicendo, se habere priuatam facti notitiam, vndè summa es set rerum confusio, ac Reipublicæ perturbatio. Et quià magis tenetur Iudex iuris, ac officij sibi commis si, quàm priuatæ vitæ alterius curam habere sibi non commis sæ. Vndè licitè quis potest inuasorem occidere, vt se defendat, quia maiorem curam, ac rationem debet habere suæ, quam alterius vitæ sibi non commis sæ. Sic D. Tho. *2. 2. q. 67. a. 2. & q. 64. a. 6. ad 3.* quem omnes Thomistæ sequuntur. Caiet. *q. 67.* Sotus *l. 5. de iust. q. 4. a. 2.* Nauarra *l. 2. de restit. c. 3. nu. 157.* Couar. *l. 1. variar. c. 1. n. 6.* Nauar. *sum. c. 25. n. 13. & 9.* Tolet. *l. 5. c. 6. n. 11.* & alij ex Iurisperitis.

2221 Nec tenetur, nec potest Iudex in ciuilibus, vel criminalibus damnare innocentem, quem certa notitia priuata inculpatum es se cognoscit, quamuis iuridice nocens probetur. Quia occidere innocentem directè, & ex proposito tam est intrinsece malum, quàm cognoscere non suam, etiam si millies probetur es se sua. Ergo sicut Iudex non potest cognoscere illam, quam certa notitia priuata scit es se non suam, etiam si probetur es se sua: ita non potest innocentem damnare, quem certa notitia priuata scit es se innocentem, etiam si millies probetur es se nocens. Probo intrinsecèes se malum; quia per se malum est, aliquem sinè authoritate publica ad mortem damnare. Iudex autem nullam habet authoritatem contra innocentem, nec ius eam illi concedere potest, cum innocentis vita soli Deo sit subiecta. Ergò, , eam illi adimere, per se, est intrinsecè malum. Et quia si es set licitum innocentem damnare, qui secundùm allegata & probata nocens exponitur ideò es set, quia teneretur Iudex sequi publicam iuris, ac testium notitiam: & quia itam expediret ob bonum Reipublicæ: sed leges, quæ requirũt hanc publicam notitiam, ideò eam requirunt, vt constet Iudici de veritate rei & facti: & ob nullum Reipublicæ bonum licet innocentem damnare. Ergo quando aliundè de ipsa feritate facti certa & indubitabili notitia constat, non potest Iudex iustè hanc publicam falsam sectare notitiam. Certè si daretur ius, quod iuberet occidi innocentem, etiam si probetur nocens, es set iniustum, & impium: Ergo iniustum, ac impium erit,

hoc modo ius facere, & explere. Antecedens probo, quia occidere innocentem est contràius naturale: ius autem quod est contrà ius naturæ, iniquum est; dictat enim ius naturæ, reos es se damnandos, innocentes absoluendos. Ità Les si. *l. 2. c. 29. dub. 10. 78. & 82.* Lyra *ad illud Exo. 23. Innocentem & iustum &c.* Adrian. *quodl. 6. a. 3.* Angel. *v. Iudicare, nu. 7.* Nauarra *l. 2. de restit. c. 3. n. 161.* Hostiens. Cal. derin. Panormit *ad c. Pastorale. de offic. deleg.* Corduba *l. 1. qq. q. 37.* Raynut. *in sua glos sa,* teste Syluestro *v. Iudex 2. q. 5.* Diana *p. 5. tr. 4. resol. 22.* Sylui. *2. 2. q. 66. a. 2. concl. 2.*

2222 Scio, primam sententiam receptiorem in praxi es se, & à Fagundez probabiliorem existimari. Ast ego quidquid as serat frequentior praxis, probabiliorem iudico es se secundam vnica illigatus ratione: Quia directè, & ex intentione innocentem occidere, est per se malum, & aduersatur non modo charitati, sed etiam iustitiæ: Ergo Iudex non potest innocentem morti addicere, quantumuis ex allegatis, & probatis appareat. Quiduam igitur Iudex agere hoc in casu tenetur? Debet à principio conari actorem ab accusatione auertere; quod si non obtineat, sedulè operam impendat, vt actor litem cœptam non prosequatur: curareque siue actorem, siue testes secretò admonere prudentum ministerio de sua falsitate, horribilis Dei iudicij minas contorquens. Quod si nolint desistere, litem protrahat, testes bis, ter, quater seorsim per interualla super facti circumstantias diligenter examinet earum species, partes, & accidentia aduertenter euoluens, si fortè variatio deprehendatur, vti accidit Danieli. Si verò hac via non proficiat, si commodè, & absque scandalo queat, carcerem curet apertum obiici, vt innocens fugiat. Demùm si neque hoc quidem geri pos sit, ad superiorem Iudicem remittat. Partibus verò pro sententia instantibus respondeat, se ea in causa difficultatem inuenire, quare neces sum est superiorem adire. Quem quidem secretò debet de actoris ac testium iniquitate certiorem efficere. Superior autem Iudex ab inferiori recte informatus, dicat se ex causis sibi cognitis, nolle, illum reum capitali pœnæ, aut mutilationi addicere: pœnamque (si expedire videbitur) suprema sua authoritate relaxet. Verùm si postquam omnem lapidem admouerit, ad innocentis liberationem nihil ges serit, debet potius se officio exuere, quam eum condemnare, dummodo magnum ei non obueniat ex huiusmodi officij depositione incommodum. Quia si grauis simo es set incommodo afficiendus potest eum licitè condemnare iuxta publicam probationem.

PROBL. XLVII.

Licet, & non licet contumeliis te afficientem occidere, quando aliter eas iniurias non potes arcere.

2223 LIcet quidem interficere eum, qui virum aliquem honoratum conuitiis, ac maledictis afficit, nec potest aliter cogi, vt taceat: nam talis est honoris inuasor modò contumeliæ sint atroces. Quia ratio naturalis dictat, licitam es se eam defensionẽ, quæ neces saria sit ad contumeliã depellẽdã: alioqui daretur licentia improbitati, optimosviros contumeliis diuexãdi: quæ quidẽ multo quàm damna rei temporariæ sunt acerbiora, & magis animum affligunt. Sic Baldel. *Theol. Mor. l 3. d. 24. n. 24.* Ioan. de Escob. *p. 1. de purita. & nobil. proban. q. 1. glos. 4. n. 14.* Nauarra **[293]** *de restit. l. 2. c. 3. 376.* Henric. Strouers Dorf *de iust. & iure ad. 2. 2.* D. Tho. *q. 64. a. 7. concl. 5.*

2224 Minimè hoc licet. Quià verbales iniuriæ verbis repelli pos sunt, quæ est legitima vindicta. Tùm quia sic as solent repelli etiam apud viros honoratos: nam si factis repellerentut iam fieret in defensione exces sus, cum aliter & pos sint, & soleant repelli. Ità meus doctis simus Magister, & propinquus P. Petr. Hurtado de Mendoza 2. *2. d. 170. sect. 15. §. 123.* Binsfeldius *de iniur. & damno dato, c. 1. q. 9. concl. 4.* Mofes. *sum. to. 1. tr. 11. c. 19. n. 74.* Les si. *l. 2. c. 9. dub. 12. n. 78.* Filliuc. *to. 2. tr. 29. n. 49.* Diana *p. 5. tr. 4. resol. 12.* Azor. *to. 3. l. 2. c. 1. q. 17.* & alij.

2225 Secundam sententiam probabiliorem es se iudicarim. Quare si inuasor solummodo verbis cõtumeliosis lædat: v. gr. dicens: *Mentiris.* non licet eum occidere, nec vulnerare. Nam licet verbum illud sit fere vbique contumeliosum valdè, huiusmodi contumelia aliter repelli potest, & as solet.

CAPVT VII.

Circa Restitutionem ex homicidio, aut mutilatione.

PROBL. XLVIII.

Qui inuasorem occidit, excedens iustæ tutelæ moderamen, tenetur, & non tenetus ad restitutionem integram.

2226 QVi inuaditur ab altero sinè prouocatione, si iustam moderationem excedat, illum occidendo, tenetur integrè damna compensare. Quia qui ità occidit alterum iniuria afficit, & est totius damni causa. Sic ex Nauarra Manuel. *sum. to. 1. c. 122. n. 1.* Vasq. *opusc. de restit. c. 2. §. 3. dub. 4.* Becan. *2. 2. q. 9. de restit. concl. 2.* Nauarra *de restit. l. 4. c. 1. n. 92.* Sanch. *to. 1. Consil. l. 1. c. 4. dub. 9. n. 3.* Turrian. *2. 2. d. 28. dub. 4.* Faustus *de restit. d. 2. q. 10. n. 4.*

2227 Non tenetur ad integram restitutionem, seu compensationem damni, sed solummodo pro exces sus ratione. Quia qui alterum iniustè aggreditur, & aperta vi, vel ex insidiis occidit, maiorem infert iniuriam, quam qui aggres sus, & rei indignitate commotus, aggres sorem interimit: ergo ad maiorem tenetur restitutionem: ergo si ille integrè, hic non tenetur integrè compensare. Ità Angel. *v. Restitutio 1. §. Homicidia.* Strouers. Dorf. *de iust. & iure ad 2. 2.* D. Tho. *q. 68. d. vni. memb. 2. concl. 5.* Sylui. *2. 2. q. 62. a. 2. quæsito 3.* Cœlestin. *in compend. Theolog. mor. tr. 10. c. 3. n. 3.* Comitol. *respons. l. 4. q. 11. n. 6.* Diana *p. 5. tr. 4. resol. 44.*

2228 Hanc sententiam præferendam iudico. Vndè si quis quantumcumque iniustè inuasus occidendo, vel percutiendo moderamen inculpatæ ex cedat tutelæ, ad restitutionem integram non tenetur, sed pro exces sus ratione. Nam si per leuem inaduertentiam, vel aliam venialem culpam exces sit defensionis modum: (quod præsumendum erit, quando non ex voluntate occidit, sed animo se defendendi, vel sua præsertim in defensione vitæ, cuius amittendæ timor strenuum quemque as solet perturbare tunc leuis quoque restitutio iniungenda erit culpæ proportionata: v. gr. vt preces, ac sacrificia aliqua pro occiso faciat offerri. At si maior

interueniat exces sus, maior erit exhibenda restitutio, iuxtà prudentis arbitrium: vt si fortè per culpam mortalem cras sæ inaduertentiæ quis hominem occidis set, non seruato moderamine, maior quidem, non tamen integra restitutio gerenda erit; non tamen integra: ac si prudens, & sciens occideret. Ratio est, quia ea restitutio non debetur nisi ex culpa iniustæ acceptionis: quantò ergo fuerit minor culpa, tãto minor debet es se restitutio: quæ quidem si per cres sam inaduertentiam eueniat, duplo minor fortè es se debebit, quam si dedita opera contigis set. Lege Rebellum *de oblig. iust. p. 2. l. 3. q. 12. numero septimo.*

PROBL. XLIX.

Si quis suarum rerum quas pos set postmodum iudicialiter recuperare, inuasorem occidat, tenetur, & non tenetur ad restitutionem.

2229 TEnetur profectò. Quia cum re vera non sit amittenda res, quæ iudicialiter potest recuperari, iniustè ille inuasorem occideret. Sic Bartol. *ad l. Furom, ff. de sicariis.* Syluest. *v. excommunicatio 6. notab. 4. casu 9.* Comitol. *l. 4. respons. q. 10. num. decimo septimo.* Homobon. *de casib. reseru. p. 2. c. 3.* Nauarra *de restit. l. 2. c. 3. n. 41.*

2230 Non tenetur ad restitutionem, etiamsi res pos sit iudicialiter recuperari. Quia aggres sus tũc vtitur iure suo, aggres sorem occidendo in iustam rerum suarum defenfionem. Ità Caiet. 2. 2. *q. 64. a. 7.* Les si. *l. 2. c. 9. dub. 11. n. 71.* Rebel. *p. 2. l. 3. q. 12. n. 10.* Diana *p. 5. tr. 4. resol. 45.*

2231 Ego quidem ex duabus sententis expositis probabiliorem secundam es se existimo. Quia sic occidens agres sorem, non delinquit contra iustitiam, ac proinde ad restitutionem non tenetur. Inuasor namque nullum ius iustitiæ habet, vadomino inuito, res suas accipiat: sed iniustè ea inuadit; Ergò iustè defendere eas quisque pote, etiam cum ipsius inuasoris detrimento. Attamen valde inclinor in Soti sententiam *l. 5. de iu. q. 1. a. 8.* as serentis illicitum es se cõtrà charitatẽraptrẽ occidere, cum facilis erit per Iudicem illius rei reeratio. Nam charitas iubet leue damnum pati proitando maiori, aut saltem maximo proximi: sed ue damnum est, breui tempore te tuis rebus carere aximũ verò dãnũ vitæ orbitas: Ergo ex charita teneris breui spatio tuis rebus carere, vt euitare maximum proximi damnum valeat. Illicitum etiam e contrà iustitiã; quia nemini ex officio licet infe grauis simum damnum proximo pro leui suo tando: alioquin pro teruntio liceret raptorem odere. Attamen cum difficillima speraretur oblatorũ rerum recuperatio per Iudicẽ, tunc si aliter quam occidendo non pos set quis sua defendere, licebit occidete furem. Mecum Malder. *2. 2. tr. 3. c. 1. dub. 13.* & Fernandez *in Theolog. mor. p. 1. c. 14. §. 1. num. 13.*

[294] PROBL. L.

Adulter occidens cum moderamine inculpatæ tutelæ maritum inuasorem, tenetur, & non tenetur aliquid restituere.

2232 TEnetur planè. Quia licet adulter non peccauerit delicto homicidij, cum tamen causam efficacem per iniuriam dederit aggres sori ex qua subsecutum fuit occisionis damnum, tenetur illud compensare: non quatenus ex homicidio, sed quatenus ex iniusta prouocatione fuit profectum. Sic Rebel. *de oblig. iust. part. 1. lib. 3. quæst. 12. num. 6.*

2233 Non tenetur. Quia adulter ius sese defendendi habuit, & occisus maritus non habuit ius illum priuata authoritate interimendi, nec inuadendi. Ità Les si. *l. 2. cap. 9. dub. 2. num. 37.* Dia*na. part. 5. tract. 4. resol. 47.*

2234 Les sij mei sententia mihi magis arridet. Nam huiusmodi occcisio non est culpabilis in defensione, vt suppono, nec est culpabilis in causa; adulterium enim est causa remota, & occasio dumtaxat: nec est via ad mariti occisionem, sed potius ad interemptionem adulteteri; nam rarius mors mariti ex adulterio sequitur, quam mors adulteri; vt Megalius *p. 2. l. 3. c. 1. q. 1. n. 10.* aptè argumentatur. Crediderim tamen adhuc mihi probabilius vtramque sententiamsic debere ad concordiam adduci. Adulter, qui priuata authoritate à marito inuaditur, debet prius alias vias damni vitandi quærere: v. gr. fugiendo, vel precando veniam, vel offerendo satisfactionẽ: quæ si omittat, tenetur ad restitutionẽ etiam fortè tanquam homicidam; quia hoc in casu latam culpam perpetrat, & iustæ defensionis modum excedit, maximè cum ipse tam grauem causam inuasionis dederit. At si his frustrà tentatis, adhuc maritus persistat. & priuata instet authoritate: potest adulter inuasus moderatè sese defendẽdo, illum occidere, nec tenebitur ad restitutionem, quia vsus fuit iure suo, & iniustè fuit à marito inuasus; vnde eiusmodi occisio tanquam per accidens se habebit, ac mediante alterius militia proueniens occasione operis iniuriosi.

PROBL. LI.

Si qui laicus alteri dedit vehementem occasionem, ab eoque inuatur: si potens fugere inuasorem occdit: tenetur, & non tenetur ad restitutionem.

2235 TEnetur ad restitutionem, si potens fugere, id non great, sed inuasorem occidat, etiam si nlitate præfulgeat. Quia præbuit per magnum iniuriam aggres sionis occafionem, nempper contumelias. Sic Rebel. *par. 1. l. 3. q. 12. num. 6.*

2236 Non tenetur ad restitutionem, licet fugere pos sit, & id non faciat, sed debita moderatione se, vel sua defendens inuasorem occidat. Quia non peccauit contra iustitiam, sed contra charitatem: non enim ex iustitia tenebatur fugere, vel à via declinare. Profecto nemo ex malitia sua qua vult alterum inuadere, ius in illum acquirit, quo illum obliget ad fugam;

ita vt nisi fugiat, vel se interimi patiatur, ipsum iniuria afficere censeatur; sed solum tenetur ex charitate aufugere, dum sine honoris dispendio potest. Ita Les si. *libr. 2. cap. 9. dub. 21. numer. 136.* Molina *de iust. tom. 4. tract. 3. d. 8.* Becan. *2. 2. quæst. 62. quæst. 9. concl. 3.*

2237 His adhæreo Doctoribus. Nam licet inuasus ve hementem dedis set inuadenti per contumelias occasionem: tamen in aggres sione iniustitiam committit inuasor: & licet inuasus peccauerit in occasione, quam aggres sori præstitit: nihilominus postmodum iustè sese ab illo defendit: Ergo si eum interimat eum iniuria non afficit, ac proinde non peccat contrà iustitiam, ideòque ad nullam tenetur restitutionem: sed illud homicidium se habet tanquam per accidens, ac mediante alterius malitia proueniens illatæ iniuriæ occasione.

PROBL. LII.

Religiosus, vel Clericus nolens aufugere dum potest, inuasorem si occidat: tenetur, & non tenetur restitutionem facere.

2238 COntra iustitiam peccat, & ad restitutionem tenetur. Quia in Religiosis, aut Clericis locum non habet honoris defensio: nam cum humilitatem, modestiam, ac mansuetudinem profiteantur: nullum eis dedecus accrescit ex contumeliis, aut ex fuga, sed potius gloria: nec parui habentur, sed magni potius æstimantur; quod quidem in viro nobili sæculari non accidit. Sic Nauarra *de resti. lib. 2. cap. 3. nu. 389.* Manuel *tom. 1. sum. cap. 220. num. 12.*

2239 Non tenetur ad restitutionem. Quia peccat contra charitatem, non contrà iustitiam: maximè si vita, vel sortunæ inuadũtur; non enim ex iustitia tenetur fugere, & hæc bona talia funt, vt pos sit eorum defensioni operam dare. Idem dicendum si graues ictus baculi, vel pugni inferendi es sent: quia vt hos auertat, se potest tueri. Ita Iul. Clarus *de homic. num. 32.* Les si. *lib. 2. cap. 9. dub. 21. num. 136.* Tanner. *tom. 3. d. 4. quæst. 8. dub. 4. num. 78.* Hurtad. de Mendoza *2. 2. d. 17. sect. 16. §. 135.* Becan. *2. 2. quæst. 9. concl. 3.* docens in nostro casu Ecclesiasticum lege iustitiæ non magis teneri, quam sæcularis quisque.

2240 Non dubito, quin Clerici ac Religiosi, dum inuaduntur, fugere debeant, si pos sint: quia eis fuga dedecus non parit. At dum fugam omittunt, & coguntur in sui defensionem cum moderamine inculpatæ tutelæ inuasorem occidere: delinquunt quidem contrà charitatem, sed non contrà iustitiam contra quam non delinquerent, si laici es sent, ex fugæ omis sione: vndenam ergò eo quod Ecclesiastici sint oritur, peccatum illud contrà iustitiam es se? Itaque ad restitutionem non tenentur, dum minimè contrà iustitiam, sed solummodo contra charitatem facilem fuamg omiserint, aggres soremque de modo sustulerint.

[295] PROBL. LIII.

Si prouocatus quis ad duellum, illud acceptat, & prouocantem interimat; tenetur, & nom tenetur ad restitutionem.

2241 ACceptans duellum, vt suum mundanum tueatur honorem, & prouocantem occidens, tenetur restituere. Quia qui in duello decertat, illicitæ rei dat operam, cum duellum sit prohibitum: Ergò si ex duello læsio, vel mors sequitur, qui lædit, tenetur quascùmque resarcire iacturas: danti enim operam rei illicitæ, quæ prohibita est ex præcepto iustitiæ, imputantur omnia, quæ sequuntur etiam præter intentionem ineommoda. Sic Peregrin. *tract. de duel. quæst. 39. num. 4.* Molina *tom. 4. de iust. tractat. 3. d. 82. num. 2.* Megalius *part. 2. lib. 3. c. 1. qu. 1. num. 13.* Turrian. *2. 2. tom. 2. d. 28. dub. 4. numero 12.* Bonauent. Colonnens. *tract. de duel. cap. 12.*

2242 Acceptans duellum, & occidens proocantem, ad restitutionem non tenetur. Quia prouocans alterum, eum ad sui occisionem iunitauit, si fortè sibi superior es set: scienti verò, ac volenti non præstatur iniuria. Ità Rebel. *de iust. part. 1. lib. 3. qu. 12. num. 8. & 9.* Villalob. *sum. tom. 2. tract. 11. diffic. 24. num. 1.* Salon. *2. 2. qu. 62. artic. 2. controuers. 11.* Tanner. *tom. 3. d. 4. quis. 6. dub. 4. num. 101.* Sanch. *Consil. tom. 1. lib. 1. cap. 4. dub. 10.* Les si. *lib. 2. cap. 9. dub. 21. num. 133.* Fil*liuc. tract. 32. num. 212.* Azor. *part. 3. lib. 5. cap. 3. qu. 7.* Becan. *de iust. & iure, qu. 9. cap. 1.* Layman. *libr. 3. sect. 3. tractat. 3. capite 6. numero 5.* Cælestin. *in compend. Theolog. Moral. tract. 10. cap. 3. num. 3.* & alij.

2243 Mea sententia est, si quem ad duellum prouocasti, & sic prouocatum occidisti, obligatum te es se ad restitutionem. Quia ille inuoluntarius ad duellum descendis se censetur, nè apud moniales vilis haberetur. Si verò prouocantem interimas, vel percutias, quamvis lethaliter delinquas, ad restitutionem non obligari. Quia prouocans te ad sui occisionem inuitauit. Quod si ambo æquè vos ad duellum prouocastis, neuter alteri ad restitutionem tenebitur. Quia pactum implicitum tunc intercedit, vt nihil occisor indè debeat occiso.

PROBL. LIV.

Si absque Domini culpa mancipium, aut animal aliquem occidat, aut vulneret: Dominus in conscientiæ tenetur, & non tenetur ad aliquam restitutionem.

2244 TEnetur quidem. Quia mancipium, aut animal nocent, dominus videtur nocuis se, ad quem spectat subditos continere. Sic docti Iurisperiti id probantes ex *l. si seruus, ff. de noxialibus actionib. & ex cap. si culpa, de iniuriis, & damno dato.*

2245 Minimè tenetur in foro conscientiæ. Quia actio, quæ caret culpa, obnoxia non est restitutionie obligationi. Ità Nauarra *de restit. libr. 2. cap. 1. num. 38.* Les si. *lib. 2. cap. 9. dub. 17. num. 119.* Malder. *2. 2. tract. 3. cap. 2. dub. 5.* Diana *p. 5. tr. 4. resol. 52.*

2246 In foro conscientiæ haud teneri, certum est mihi credenti leges illas antè Iudicis sententiam non obligare; quia videntur ad forum externum solummodò pertinere. Neque aliter vsu receptas es se video. Quod autem de mancipio as seritur, à fortiori procedit in animalibus, quæ si aliquod damnum ges serint absque domini culpa, non tenetur dominus ad damni restitutionem nisi post Iudicis sententiam: tunc autem tenebitur; quia forum externum de culpa non iudicat domini, sed solùm ponderat effectum. Vndè Malderus ibi, annotat, dominum pos se abscondere seruum, aut animal, nè antè sententiam capiatur.

PROBL. LV.

Homicida, vel mutilator tenetur, & non tenetur integrum lucrum ces sans restituere.

2247 HOmicida vel mutilator tenetur ad impensas vulneris vel morbi, & ad omnia damna ex necesecuta, & ad lucrum ces sans. Sed ambigitur, an restituere integrum lucrum ces sans teneatur? Ità planè. Quia integri illius ces santis lucri causa fuit. Sic Glos s. *ad cap. 1. de iniur. verb. Operas.* Abbas *ibi, num. 5.* Glos s *ad l. Ex hac, ff. si quadrup. paup.* Graffi. *decis. libr. 5. cap. 66. num. 2.* Gomez. *libr. 3. variar. cap. 6. nu. 9.* Ioan. Maior. *in 4. dist. 15. qu. 9. dub. vlt.* Nauar. *sum. cap. 15. num. 26.*

2248 Non tenetur integrum lucrum ces sans restituere. Quia lucrum in spe, quod multis modis impediri potest, non valet tantùm quantum lucrum in re. Ità D. Thom. *2. 2. qu. 62. artic. 2. ad 1.* Mercado *de contract. libr. 6. cap. 6.* Sotus *de iust. libr. 4. qu. 6. artic. 3. ad 3.* Ledesma *2. part. 4. qu. 18. artic. 1. dub. 2.* Diana *part. 5. tractat. 4. resolut. 53.*

2249 Cum his opinor. Vndè in hoc lucro ces sante taxando attendendas es se crediderim circumstantias personæ, loci, temporis, &c. Si occisus erat iunenis, & bonæ valetudinis: si erat dexter artisex, & maximè labori incumbens. Hanc verò æstimationem agendam es se reor iuxta iuris ciuilis dispositionem, quæ habetur, *in l. Computationi. ff. ad. l. Falcidi.* Vt si quis sit annorum triginta, vel infrà, hic putetur adhuc triginta: si annum trigesimum quintum expleuerit, putetur alios vigintiquinque annos æquaturus; si sit qua dragenarius, adhuc victurus viginti: si quinquagenarius, adhuc docem annis superstes futurus reputetur. Quandò autem læsus viuus remanet cum membri alicuius præcipui, brachij scilicèt, abscis sione, vel perpetua debilitate liaud est huiusmodi computatio annorum facienda; sed ei oporet solui annuatim dum vixerit, certa summa pro illo lucro, quod habiturus erat, Verùm quia valdè difficile est circumstantiarum ratione exhiberi cuilibet ex damnificatis, quod ei ex iustitia debetur: sanum erit consilium, vti compositione cum iis, quibus erit facienda restitutio, qui mutuò sibi debent remittere, si quid plus mi- **[296]** núsve ex iniuria illata, & satisfactione debeatur.

PROBL. LVI.

In lucri ces santis ob necem, aut mutilationem computatione deducenda est, & non est æstimatio molestiæ, & laboris quem occisus aut mutilatus in præstando officio, vel opificio fuis set subiturus.

2250 NOn est deducenda. Quia si æstimatio laboris detrahatur vix aliquid supererit, quod æstimari pos sit: nam sæpè lucrum non est maius, quam æstimatio laboris; vt patet in iis artificiis, in quibus parum ingeniosæ industriæ reperitur. Et quia qui alium impedit à labore diurno, tenetur integrè lucrum illius diei resarcire, nulla parte detracta ratione laboris non impensi, alius enim laborem illum subire cupiebat. Ergò deducenda non est, laboris ac molestiæ, quam subiturus erat ille in efficio, aut opificio æstimatio. Sic Les si. *libr. 2. cap. 9. dub. 19. num. 125.* Sotus *de iust. libr. 4. qu. 6. art. 3.* Nauarra *de restit. libr. 4. cap. 1. num. 68.* Villalob. *tom. 2. sum. tract. 11. diffic. 27. num. 4.* Couar. *lib. 2. variar. cap. 10. num. 7.*

2251 Deducenda est, & moderanda restitutio propter æstimationem laboris, quem in lucrando occisus, aut mutilatus subiturus erat: (nisi fortè eius es set ingenij vt non minus molestè ferret otium, quam laborem.) Quia molestia, & labor ille est pretio æstimabilis: Ergò ex lucro ces sante deducendus: ac detrahendus est valor, qui eiusmodi molestiæ, ac labori respondet. Ità Ioan. Maior. *in 4. dist. 15. qu. 19.* Rebel. *de iustit. part. 1. libr. 3. qu. 13. num. 2.* Diana *part. 5. tract. 4. resol. 53.* & docti Recentiores.

2252 Ego existimo, paucos es se inueniendos illiusmodi ingenij artifices, qui sine labore ac molestia neces saria ad victum acquirerent, maximè si de labore per totam vitam ageretur. Vndè in praxi existimo pos se ad arbitrium prudnetis aliquid detrahi à lucri ces santis restitutione, ratione leuaminis à labore. Scio, communiorem primam sententiam es se, sed secundam existimo validiori fundamento niti, & à doctis Modernis defendi.

PROBL. LVII.

Pro ipsius vita, aut membri priuatione, deformitate, cicatrice hominis liberi, facienda est, & non est aliqua restitutio.

2253 FAcienda quidem est. Quia quandocúmque non potest redid æquiualens, reddi debet pos sibile: impos sibilitas enim excusat à tanto, non autem à toto. Et quia absurdum videtur seruum, aut equum alterius occidentem teneri de damno vitæ, occidentem verò dominum serui, aut æqui non teneri. Et quia in lege Mosis simile damnum erat compensandum *Exo. 23.* vbi pro anima, seu vita iubetur dari preium, pro oculo, aut dente seruo libertas. Sic D. Thom. *2. 2. qu. 62. artic. 2. ad. 1.* Aragon. *ibi* Salon. Sylui. Valent. Scot. Richard. Gabri. Maior *in 4. dist. 15.* Adrian. *in 4. de restit. quæst. vlt.* Azor. *to. 3. lib. 3. cap. 3. quæst. 4.* Molina *de iustit. to. 4. tr. 5. d. 88.* Rebel. *p. 1. l. 3. q. 13. n. 1.* Fernand. *Exam. p. 1. c. 14. §. 1. num. 17.* &

alij. Discrepant vero citati Doctores circa restitutionis modum. Adrianus as serit reum, si in iudicio non puniatur, debere pro Repulica aliquo in bello vitam exponere: quod tamen ab aliis merito reiicitur; quia hæc restitutio per se læso nihil prodest. Sotus docet satisfaciendum es se petendo veniam vel à læso, vel ab hæredibus, vel alia arbitraria satisfactione vtendo: determinatè autem ad suffragia spiritualia pro occiso offerenda non putat ex iustitia ledentem teneri, licet hæc commoda satisfactio es se queat. Salon. totum hoc prudentis Confes sarij arbitrio relinquit, vt reus satisfaciat aut per suffragia, & spiritualia officia ipsi defuncto, aut per veniæ petitionem aut aliquam compensationem pecuniariam ipsis hæredibus. Conueniunt demùm ferè omnes ad nihil aliud reum teneri, si in iudicio iusta pœna talionis afficiatur.

2254 Non est facienda neces sario restitutio pro vita, membro, cicatrice hominis liberi. Quia in *l. fin. ff. de his, qui effuderint,* & in *l. Ex hac lege ff. si quadrup. paup.* dicitur, liberum corpus nullam recipere æstimationem: pretio compensari, nam sunt suprà pretium. Et quia restitutio, quæ debetur ex iustitia re parat damnum illatum præcisè ad æqualitatem: Ergo vbi damnum natura sua est irreparabile, non debetur lege iustitiæ restitutio. Vndè è contrario dicendum, pro vita mancipij, vel animalis debere fieri restitutionem pecuniartam, quia illorum vita æstimatur pretio & quoad æqualitatem potest rependi: Ergo pro illa tantum soulendum est, quantum valet. Ità Vasq. *opusc. de rest. it. c. 2. §. 3. dub. 6.* Becan. *2. 2. q. 11. concl. 1.* Laym. *lib. 3. sect. 5. tr. 3. p. 3. c. 6. num. 2.* Les si. *lib. 2. cap. 9. dub. 23. num. 141.* Gordon. *tom. 1. Theol. Mor. l. 5. quæ. 4. c. 4. num. 16.* Sanch. *consil. to. 1. lib. 1. cap. 4. dub. 1. num. 7.* Filliuc. *tr. 32. num. 200.* Couar. *l. 2. variar. cap. 10.* Nauar. *sum. cap. 15. n. 22.* & alij.

2255 Hanc sententiam probabiliorem es se iudico, vndè cum Tannero *to. 3. d. 4. q. 6. dub. 4. num. 113.* as seruerim pœnitentem non debere à Confes sario ad restitutionem vllam hoc in casu compelli. Ex his infero, si vir nobilis, aut alius, qui nihil lucri faciebat, sit occisus, nihil pro eius vita aut opere es se restituendum. Nec homini libero pro deformitate resultante ex vulnere aliquam es se gerendam satisfactionem, nisi indè damnum temporale resultet; tunc enim si non ratione fœditatis, ratione damni compensatio debetur: verbi gratiâ, si deformi, tatem agat in fœmina nubili, quæ ob eam matrimonio colligari nequit, vel ampliori indiget dote. Aut si deformitas facta es set in seruo, ob quam minus valeret.

[297] PROBL. LVIII.

Homicida tenetur, & non tenetur ex iustitia, pro anima à se occisi Mis sas, & orationes offerre.

2256 TEnetur planè Quià satisfactio personalis iniuriæ fieri potest per suffragia oblata pro occiso. Vnde ad hoc homicida non solùm ex charitate, sed ex iustitia tenetur. Sic Rebel. *p. 1. l. 3. q. 14. n. 6.* Molina *to. 4. de iust. tr. 3. d. 84. n. 11.* Adrian. *in 4. q. vlt.* Aragon *2. 2. q. 62. a. 2.* Scotus *in 4. dist. 15. qu. 3.* Gabri. *ibi. q. 15. art. 2.* Iul. Clar. *in pract. crimin. lib. 5. §. Homicidium.* Roland. à Valle *lib. 2. cons. 39.*

2257 Non tenetur. Quia nemo tenetur damnum resarcire ex bonis diuersi generis, ac ordinis, si in eodem iniuriæ agnato non pos sit: solùm enim bona eiusdem generis, ac ordinis inter se commensurari pos sunt secundum dati, & accepti proportionem, sermo enim est

de restitutione, siue compensatione damni per iustitiam commutatiuam. Ità Laym. *l. 3. sect. 5. tr. 3. p. 3. c. 6. n. 2.* Azor. *p. 3. l. 5. c. 3. q. 12.* Filliuc. *tr. 32. numer. 205.* Becan. *2. 2. q. 13. concl. 2.* & alij.

2258 Hanc præfero sententiam, adiiciens, in foro interno Confes sarium decere, pro satisfactione sacramentali homicidæ sacrificia, ac preces pro defuncti anima applicandas imponere.

PROBL. LIX.

Homicida tenetur, & non tenetur restituere damnum, quod per accidens familiaribus, & amicis occisi ex eius morte fuerit secutum.

2259 NOn tantum parentibus, filiis, vxori occisi est restitutio damnorum gerenda; sed etiam amicis, & aliis familiaribus ac propinquis, quibus aliàs defunctus ex iustitia non tenebatur: tamen probabile erat, eum, si vixis set, alimenta daturum, vel alia pia præstiturum opera: quandò, inquam, huius magna erat probabilitas, nempè quia defunctus iàm firmiter decreuerat consanguineum, vel amicum domi alere: tunc enim hisce restituendum tantum, quanti spes illa probabilis æstimaretur. Quià sicut ille, qui per vim, vel fraudem aliquam impedit à legati alicuius consecutione (v. gr.) quod probabiliter consequeretur, auocans animum illius, qui præstare decreuerat: tenetur ad illius restitutionem, quo spes illa æstimaretur prudentis arbitrio, quamuis ad illud legatum non haberet ius ille, qui id sperabat, solum quòd vi, aut fraude fuit impeditus: Ità ille qui occidit alium, qui amico, aut propinquo decreuerat aliquid conferre, vi impedit illud commodum, quod illi ex defuncto, si viueret, consequerentur: Ergò ad illius restitutionem tenetur. Sic Vasq. *opusc. de restit. c. 2. §. 3. dub. 7. nu. 24.* rationem præfatam vocitans euidentem. Nauarra *de restit. l. 4. c. 1. n. 76.* Faber *de restit. in 4. dist. 15. q. 3. d. 52. c. 2. n. 77.* Azor. *p. 3. l. 5. c. 3. q. 31.* Adrian. Scot. & alij à Molina citati, vbi infrà.

2260 Non tenetur homicida aliquid restituere amicis propinquis, seu familiaribus, quos defunctus ex sua liberalitate sustẽtabat, queisque alia es set viuens beneficia collaturus. Quià id illis non erat debitum, quasi ius ad illud haberent: neque nex interfecto illata fuit animo priuandi huiuscemodi homines emolumento, quod ex occiso sperabant, verisimiliterque in futurum percepis sent: sed accidit id sequi incommodum præter interfectoris intentionem. Ità Molina *de iust. to. 4. tr. 3. d. 83. n. 6.* Sotus *de iust. l. 4. q. 6. a. 3.* Les si. *l. 2. c. 9. dub. 26. numer. 154.* Salon *2. 2. q. 6. a. 2. contr. 7.* Becan. *2. 2. q. 14. concl. 2.* Cælestin. *in compend. Theol. Moral. tr. 10. c. 3. num. 2.*

2261 His subscribo Doctoribus: Nam quæ propinqui, familiares, seu amici ab interfecto percepturi erant, connexionem non habent cum vita illius in ratione debiti, nec aduenit nex ex intentione contraueniendi iuri, quod illi haberent ad accipiendum, quod sibi defunctus ex liberalitate conferre voluis set, quasi homicida id impedire intenderit: sed per accidens est secutum: non secus ac si mors alia ex causa eidem eueniret. Vnde homicida restituere non tenetur emolumenta, quæ eo modo morte iniusta per accidens impediuit.

PROBL. LX.

Homicida tenetur, & non tenetur creditoribus occisi restituere damna.

2262 TEnetur equidem. Quià hoc debitum de iustitia est, & quod anteponendum erat emolumentis, quo priuatur vxor, & filij, cum ad vxorem & ad filios non aliud ex marito & ex patre pertineat, quam quod remanserit, deducto prius toto ære alieno, satisfactisque integrè omnibus interfecti creditoribus. Quarè cum homicida teneatur vxori, ac filiis eius, quem occidit iniustè, emolumenta vera ex ita interfecto, quo ipsos priuauit: arctiori ratione restiuere creditoribus damna tenebitur. Sic Molina *de iustit. to. 4. tr. 3. d. 83. n. 8.* Laym. *l. 3. sect. 5. tr. 3. p. 3. c. 6. n. 4.*

2263 Minimè tenetur. Quia per accidens damdum creditoribus obuenit: non enim illa occisionis actio ex sua natura, vel vt plurimum est illis damnosa: ergò est illis iniuria irrogata. Et quia creditor non habet ius in debitorem, nisi quantum extendunt se bona, quæ actu habet, vel quæ verosimiliter erat habiturus: Ergò cum homicida restituit hæredibus, in quos obligatio defuncti transfertur, ea, quæ ipse putabatur lucraturus: non facit iniuriam creditoribus: pos sunt enim ab hæredibus solutionem petere. Ità Les si. *l. 2. c. 9. dub. 26. numero centesimo quinquage simo primo* Cælestin. *comp. Theol. Moral. tr. 10. c. 3. numero. secundo.* Filliuc. *tr. 32. numer. 209.* Diana *p. 5. tr. 4. resol. 57.* Becan. *2. 2. q. 62. q. 4. concl. 1.* Salon *2. 2. q. 62. a. 2. controu. 8.* Sotus *de iust. l. 4. q. 6. a. 3. ad 4.* & alij.

2264 **[298]** Idem affirmo, hanc sententiam probabiliorem es se iudicans. Nam creditor non est ità coniunctus debitori, vt damnum, quod huic fit, debeat censere factum es se creditori; solùm enim per accidens seu ciuili modo ei cohæret, qua ratione innumeri pos sent cum ipso coniungi. Absurdum autem proculdubio est, omnes eos, qui cum ipso contrahunt, habere ius iustitiæ in ipsius inimicum, nè ipsum interimat. Porro qui cum aliquo contrahunt, debent perpendere, nùm ille habeat sufficientia bona: vel certè curare, vt det sufficientem cautionem; quod si non ges serint, fibi imputent; non enim tenetur inimicus tam procul respicere.

PROBL. LXI.

Hæredes homicidæ excusantur, & non excusantur à restitutione, si ille capite est damnatus.

2265 NOn excusantur. Quia pœna infligitur à Iudice homicidæ, non vt damnum parti læsæ compensetur, sed vt iniuria Reipublicæ & legibus illata vindicetur; aliisque terror incutiatur. Sic Sanch. *consil. to. 1. l. 1. c. 4. dub. 2. n. 2.* Gomez *to. 3. c. 3. n. 3.* Nauarra *de restit. l. 4. c. 1. n. 91.* Couar. *l. 2. variar. c. 10. n. 7.* Azor. *to. 3. l. 5. c. 3. q. 6.* Malder. *2. 2. tr. 3. c. 3. dub. 5.* Gordon. *to. 1. l. 5. q. 4. c. 4. n. 17.* Mercado *de contr. l. 6. c. 6.*

2266 Excusantur omnino. Quia capitis sententia compensat omnem iniuriam, & damnum homicidij. Ità Bannes *2. 2. q. 62. a. 2.* Adrian. *de restit. q. vlt.* Angel. *v. Restitutio 1. §. Homicida.* Rosel. *v. Restitutio 3.* Scotus *in 4. dist. 15. q. 3. a. 2.* Gabriel. *ibi, q. 15. a. 2.* Les si. *l. 2. c. 9. dub. 22. n. 139.* & alij ex Modernis.

2267 Satis probabilem hanc iudico sententiam, probabiliorem tamen reor es se primam. Quia vxor, filij, seu hæredes nullum temporarium emolumentum sibi comparant ex homicidæ capite damnati supplicio: Ergò aliundè eis debet suppleri. Quod quidem intelligendum est, quando bona damnati ad mortem peruenère ad hæredes non succes sionè hæreditaria, sed libera legatione. Cæterùm sententiam secundam veriorem es se censerem, mihique eligerem, quandò hæres occisi nihil pro damnorum satisfactione exigit; ita enim habet plerumque vsus, vt pœnæ talionis, acquiescere censeatur. Doctore Becano *2. 2. q. 10. concl. 2.*

PROBL. LXII.

Homicida compellendus est, & non est restituere, si ob id in graui constituendus sit necessitate.

2268 REstituere est compellendus. Quiam huiusmodi obligationi subeundæ se præstitit, cum scelus tantum fuit aggres sus, & tam graui iniustitiæ dedit operam: Ergò cum graui eius dispendio compellendus est restituere. Sic Martin. de Ledes. *p. 4. q. 18. dub. 2. a. 2.*

2269 Non est compellendus restituere. Quià nullus tenetur cum tanto dispendio restitutionem gerere. Ità Sanch. *Consil. to. 1. l. 1. c. 4. dub. 7. nu. 2.* Corduba *l. 1. q. 31. a. 3.* Sotus *de iust. l. 4. q. 6. a. 3. in solut. ad 3.* Diana *p. 5. tr. 4. resol. 62.*

2270 Hoc verius existimo, modo hæredes occisi, graui etiam neces sitate non afficiantur: tunc enim homicida teneretur, sibi retento quod extremæ neces sitati succurrendæ sufficiens videretur, hæredibus occisi subuenire.

Hæc circa homicidium attigis se sufficiat, si autem quis tractatum de Maledictionibus requirat, quem huic quinto Præcepto agnatum es se reor: sciat me morem ges sis se Auctoribus, qui plerumque hanc materiam ad octauum Præceptum pertinere existimant.

33

[299] LIBER XXXIII.

SEXTVM ET NONVM DECALOGI PRÆCEPTVM.

A *IEBAT Hippocrates lib. de nat. mulier. Oportet autem, eum qui hæc rectè tractare velit, (hoc est de infirmitatibus fœminarum agere) primùm ex Diis ordiri. Difficilis planè tractatio spirituales corruptæ naturæ infirmitates recensere, ità vt nihil ad documentum desideres, & auris piæ puritas non lædatur: vnde à*

cœlesti Numine profusis precibus opus est ordiamur. Sed Plinianum illud vulgare tibi & mihi sit in solatium. Aliquando ex stercore gemmas erui, & aurum in luto inueniri. Habetur hoc præceptum Exo. 20. Non mœchaberis. Quo prohibetur, non solum adulterium viri, quod propriè Mœchia dicitur, sed etiam fœminæ, & quicumque alius actus illicitus ad rem veneream, ac voluptatem libidinis spectans. Ad id etiam reducitur Nonum Præceptum de non concupiscenda vxore, aut marito alieno. Nam quando obiectum prohibetur, quod de se malum est, consequenter illius interdicitur desiderium. Igitur cum hic vniuersim omnes actus illiciti prohibeantur venerei tanquam ex sua natura mali; consequens est, fornicationem (simplicem etiam) & omnes illius species vetari. Omnia pres so quidem stylo, vt materia postulat vna & altera Sectio recenset.

SECTIO PRIMA.

De Sexto, ac nono Decalogi Præcepto Receptiores sine pugna Sententiæ.

CAPVT I.

De Luxuria in communi.

2271 LVxvria est *Vitium oppositum castitati per exces sum,* & versatur circa delectabilia secundum tactum in re venera. *Est* inquam *vitium castitati oppositum,* quia sumo nomen luxuriæ strictè, ac propriè pro exces su in re venera: non generatim pro quolibet in vsu rerum pertinentium ad corporis cultum exces su; quo pacto Tulli. *l. 1. offic.* dicit, *es se turpe luxuria diffluere, delicatè, ac molliter viuere.* Quia luxuriosus dicitur quasi *luxatus* & solutus in

voluptates: venereæ enim voluptates maxime hominem soluunt; ideò circa veneras voluptates præcipuè Luxuria consideratur. D. Tho. *2. 2. q. 153.* ex Isidoro, & omnes *ibi.*

2272 Luxuria est ex suo genere mortale. Quia est peruersus exces sus circa rem maximè, alioqui neces sariam ad bonum commune, si vsurpetur iuxtà rationem, nempe circa generationem humani generis. Erit ergo inordinatio in re graui & ideo graue peccatũ. Neque obstat, quod semen videatur aliquid superfluum alimenti, ac propterea arguatur non es se peccatum illud **[300]** exerere sicut alias superfluitates; est enim alimentum, quo virtus generatiua indiget: ideoque debet taliter exeri, qualiter opus est ad finem, ob quem est institutum. Nec est homini conces sa potestas suorum membrorum ad libitum, sed secundum præscrptum rationis. D. Tho. *2. 2. q. 153. a. 3. ad. 1. & 2.* Caiet. *ibi.* Les si. *l. 4. c. 23. dub. 5.*

2273 Est vnum ex vitiis Capitalibus. Quia ex Luxuria tanquam è radice multa alia prodeunt. Siuè quià ex affectu venereæ delectationis homo multa alia perpetrat vitia, siue quia permittit se in alia incidere. Annumerantur autem octo. Cæcitas scilicet mentis, inconsideratio, Præcipitatio, Inconstantia, Amor sui Odium Dei, affectus præsentis sæculi, Horror, vel desPeratio futuri. D. Tho. *2. 2. q. 153. a. 5. ad 4. Les si. l. 4. c. 23. n. 42.* Qui quidem ex D. Isidoro quatuor alia externa adiicit, nempe Turpiloquium, Scurrile, Ludicrum, & stultiloquium.

2274 Luxuriæ quidem exitiales effectus. Hoc enim vitium peruerrit omnem hominis prudentiam. Quia actus ad prudentiam pertinentes sunt boni spiritualis consideratio, apta consultatio de mediis examen, & iudicium de modis ac mediis occurrentibus, & imperium, quo ratio dat operam, vt mandentur executioni. Hi autem actus tolluntur per vitia opposita prouidentiæ ex Luxuria, nempe cæcitate mentis, inconsideratione, præcipitatione, & inconstantia. Peruertit intentionem voluntatis, eam trahendo ad carnis delectationem, ità vt non modò inordinatè amet, verum etiam sensim in iis finem vltimum quodammodo collocet, omnes suas cogitatitones eò referendo. Hinc odium Dei sequitur, qui huiusmodi voluptates grauiter punit, amor huius sæculi, vt iis perpetuò in hæreant; & futuri horror, in quo iis priuati grauis simas sunt pœnas subituri. Les si. *l. 4. c. 23.* Filliuc. *tr. 30. n. 30. & 31.*

2275 Communiter sex species Luxuriæ as signantur, Fornicatio simplex, A dulterium, Incestus, Stuprum, Raptus, Vitium contra naturam. Quibus additur Sacrilegium, & Impudicitia. Ratio numeri variè as signatur, hanc ferè accommodatiorem elegi: Actus præcipuus venereus seminatio est, in eo autem duobus modis contingit inordinatio: vno quo ad substantiam quodammodò, vel quia non fit cum persona legitima: vel quia non fit in organo naturali. Altero quoad modum, vel alias circumstantias. Profectò species hæ sumuntur iuxtà iuxtà primam inordinationem. Nam si inter personas non colligatas coniugio geratur erit *simplex fornicatio.* Si cum persona alteri iuncta, erit *Adulterium.* Si cum persona nimis propinqua, erit *Incestus.* Si cum persona sub patria potestate, erit *stuprum.* Si illa non consentit, erit *Raptus.* Si orgnum naturale non seruetur, erit *Vitium contrà naturam.* Cæterùm iuxta secundam inordinationem sumuntur quædam species accidentales: vt cum inter coniuges debitus modus in congres su non seruatur, aut debita moderatio, de quibus *Volum. 4.* plura expres si. Dixi addi *Sacrilegium, & Impudicitiam.* Illud enim referri potest ad adulterium, quia personæ sacræ spirituale cum Deo contrahunt matrimonium. Impudicitia vero refertur ad illam speciem, ad quam disponit ex se: vt si fiat cum vxore alterius ad adulterium: si cum consanguinea, ad incestum &c. Filliuc. tr. 30. à nu. 32. & omnes communiter.

CAPVT II.

De Fornicatione simplici.

2276 FOrnicatio simplex est *concu bitus soluti cum soluta.* Nomine *soluti* intelligo virum, qui nec coniux est, nec consanguineus, nec affinis, nec voto castitatis illigatur: nomine autem *Soluta* fœminam similiter se habentem intelligo. D. Tho. *2. 2. q. 154. a. 1.* & omnes.

2277 Simplex fornicatio, & pro tali eam sufficit confiteri, si cognosact Christianus gentilem, vel Iudæam, vel hæreticam, quando hi sunt soluti: dummodo absint subuersionis periculum. scandalum infirmorum, & contemptus legis, vel nisi sit casus ab Episcopo reseruatus. Quia talis copula habet solummodo circumstantiam aggrauantem, quæ neces sario aperienda non est. Sylui. *2. 2. q. 154. a. 2.* Filliuc. *tr. 30. n. 52.* simplex etiam est fornicatio soluti cum vidua, serui cum sua domina, aut domini cum ancilla, tutoris cum pupills, vel curatoris cum minore. Omnes.

2278 Coitus cum cognata spirituali in eo gradu, in quo hæc cognatio matrimonium dirimit, est circumstantia Luxuriæ specie diuersa neces sario fatenda: & hæc fornicatio ab aliquibus spiritualis incestus vocitatur. Concubitus cum cognatis legalibus addit malitiam specificam neces sario in confes sione aperiendam, ad incestumque reducitur. Si quis acces sum habeat cum consanguinea in primo gradu sponsæ propriæ de futuro contra publicæ honestatis impedimentum dirimens in eo gradu matrimonium, reductiuè patrat incestum; vndè talis circumstantia debet in confes sione manifestari. Qui rem habet cum qua nequit matrimonium contrahere ob consanguinitatis, aut affinitatis impedimentum: incestum committit specie diuersum à siplici fornicatione in cófes sione explicandum. Coitus cum impedimento impotentiæ, vt est frigidi, vel eunuchi diuersæ speciei continet circumstantiam neces sario fatendam. Vndè huiusmodi coitus ad peccatum contra naturam reducitur. Quia ratio prohibitionis matrimonij inter hos nempe impotentia generandi, & frustratio finis, ad quem natura coitum destinauit, militat etiam in illicita copula. Quando inhabilitas ad matrimonium non est inducta ob peculiarem inordinationem in copula, sed ob aliam causam, scilicet, ob crimen, ignorantiam, metum, est simplex fornicatio: v. gr. cum est impedimentum criminis, vel metus, vel erroris personæ, aut conditionis seruilis, vel raptus. Vnde in tali casu non est circumstantia in confes sione detegenda. Variatur fornicationis species, si quis post votum simplex, vel solemne castitatis, aut ordinem Sacrum, aut cum sit coniugatus, fornicetur: in tribus enim primis casibus erit sacrilegium, in vltimo autem adulteriũ. Sanch. *de matr. l. 7. d. 5. à* **[301]** *n. 7.* Les si. *l. 4. c. 3. nu. 45.* Diana *p. 6. tr. 6. resol. 35.* Bas sæ. *v. Fornicatio, n. 1.*

2279 De Fide tenendum Fornicationẽ es se mortale. 1. Cor. 6. *Nolite errare, neque fornicary, neque idolis seruientes, &c. Regnum Dei pos sidebũt* Et qui rectæ rationi repugnat, iurique naturali: est que contra educationem, ac institutionem prolis. Nec obstat, Principes aliquando meretrices in aliquo Ciuitatis loco permittere; nam etiam Deus aliqua mala permittit, vt maiora vitentur. D. Tho. *2. 2. q. 154. a. 2.* Les si. *l. 4. c. 3. dub. 7. num. 47.* Laym. *l. 3. sect. 4. n. 10.* Sylui. *2. 2. q. 154. a. 2.* Graf. *p. 1. l. 2. c. 75. n. 2.*

2280 Duo tamen inuenio casus, in quibus locum habet excusatio à mortali. Prior est, quando deficit rationis vsus, vt in amentibus, & ebriis, nisi tale periculum præuiderint, & sibi ab eo cauere neglexerint, cum potuerint. Alter est, ex parte patientis, cum cogitur quis ad

coucubitum; nam in tali actu non consentiat voluntate, licet delectationem carnis sentiat à peccato saltem lethali excusatur, quod consensum plenum voluntatis requirit: quo cum fornicari nullo mortis metu est licitum, Tolet. *l. 5. c. 10.* Reginal. *l. 22. n. 20.*

2281 Non tenetur Episcopus, vel quiuis alius superior, si fornicetur Præsulatus circumstantiam in confes sione aperire, si occulta fuit fornicatio: satisfaciunt enim dicendo, se voto caititatis illigari. Si tamen exces sus ille ab Episcopo, aut Superiori alio commis sus ita publicus es set, vt scandalum pareret: tum aduersus specialem officij obligationem delinquerent, qua tenentur subditos non solùm verbo, sed etiam exemplo pascere; vndè circumstantia specialis malitiæ ex statu, seu officio es set neces sariò manifestanda. Colligo, sornicationem Episcopi nondum consecrati, sed tantum electi, & confirmati, nec sacro initiati ordine, malitiam fornicationis simplicis non excedere, nec continere circumstantiam neces sariò fatendam. Quia nulli obligationi speciali ad castitatem aduersatur. Sanch. *de matr. l. 7. d. 27. n. 32. & 33.* Filliuc. *tr. 30. n. 125.* Palati. *in 4. dist. 16. d. 3.* Diana *p. 1. tr. 7. resol. 6.* Villalob. *to. 1. sum. tr. 9. dub. 36. n. 14.* Henriq. *l. 5. c. 5. n. 6. lit. G.*

CAPVT III.

De Adulterio.

2282 ADvlterivm, est Luxuriæ peccatum, *quo coniugalis fides violatur, & fit ad alienum thorum acces sus.* Vnde requiritur, vt vterque, vel alter sit matrimonio colligatus, vt actus luxuriæ dicatur adulterium. Potest triplici modo committi. Primò ex parte viri tantum, vt si coniugatus rem habeat cum soluta. Secundo ex parte fœminæ tantùm. Si primo modo fiat, graue peccatum lethale erit, minus tamen quam si fœmina adulterium committat. Quia fœmina vna pluribus viris satisfacere nequit, quin ordinariè impediatur generatio: vel si interdum non impeditur, erit tamen contrà prolis certitudinem, & in eius verget præiudicium, cum sit incertum, cuinam sit as signanda, marito, an adultero. Deinde marito peculraris irrogatur iniuria, dum ei proles adscribitur aliena. Tertiò, si vterque coniugij vinculo est adstrictus: & tunc grauis simum erit peccatum, cum in illo actu duplex iniuria mortifera inueniatur, scilicetviolatio iuris duorum matrimoniorum. Vndè in confes sione explicanda est illa circũstantia, rationecuiusiniuria duplicatur, nec sufficit, se de adulterio in genere accusare. Petr. Ledes. *sum. tr. 27. c. 2.* Azor. *to. 3. l. 3. c. 7.* Viguer *instit. c. 7. §. 4.* Sanch. *de matr. l. 9. d. 15. n. 6.* Bonac. *de matr. q. 4. pun. 15. n. 3. 4. & 5.* Les si. *l. 4. c. 3. dub. 10.* Nauar. *sum c. 16. numero quinto.* Filliuc. *tr. 30. c. 4. q. 2. & 3.* Sayr. *in Claui l. 8. c. 3.*

2283 Quando maritus in adulterium vxoris consentit, adulterium tamen est, non obstante communi axiomate, *scienti, & consentienti nulla fit iniuria, de reg. iur. in 6.* Quia fit contra ius matrimonij cui non potest alter coniugum efficaciter cedere: non enim competit ipsi in ordine ad priuatum bonum, sed ratione starus, qui est communis: vnde quantumuis vir consentiat, semper remanet locus iniuriæ & adulterij. Doctores *citati.*

2284 Pœnæ adulterij hæc sunt: vxor adultera amittit dotem, quæ propter adulterium post Iudicis sententiam marito eam de adulterio accusanti adiudicatut. Amittit arrhas & munera propter nuptias, non autem paraphernalia. *c. Plerumque, de donat. inter vir. & vxo.* Si maritus postea fornicetur, potest vxor agere contra maritum & ad thori coniugalis consortium, & ad dotis restitutionem. Et si vxor adultera suo viro reconcilietur, omnia recuperat. Couar.

p. 2. c. 7. §. 6. n. 6. & 9. Vxor adultera non potest accusari ab hæredibus mariti ad dotis amis sionẽ, si adulteriũ viuente marito commissum, fuit illi hotsi secus si ei notum non fuit. Adulter ob adulterium amittit ius petendi debitum coniugale, hoc sensu, quòd ei petenti non tenetur alter coniux. reddere. D. Tho. *in 4. dist. 5. q. vni. a. 3.* D. Bonauent. *ibi. a. vni. q. 3.* Adulter per Iudicis sententiã priuari potest cohabitatione cum altero coniuge, quæ pœna Diuortium dicitur. *c. Ex literis, de diuort.* Contra adulteros iure Codicis pœna capitis est præscripta. Postea iure Pandectarum in fœminis pœna mortis fuit in mitiorẽ commutata; nam fœmina adultera verberari præcipitur, & postea in Monasterium recludi, *l. Quamuis 1. C. ad l. luli. de adulter.* Authent. *sed hodie, C. de adult.* Iure autem Canonico communi pro adulterio tam vir, quàm vxor excommunicatur: item hæc in Monasterium detruditur: & si maritus nolit eam retinere, ibi cogitur, toto vitæ tempore pœnitentiam agere *c. Gaudemus, de diuort.* Clericus adulter notorius ab officio deponitur, & in Monasterium toto vitæ tempore detruditur, m fitque infamis: imò est irregularis; quia omne crimen depositione dignum quod est notorium inducit irregularitatem. Dicitur autem adulterium notorium, vel quia adulter in iudicio confes sus est illud; vel quia in iudicio de illo est conuictus; vel quia adeò est manifestum, vt nulla queat tergiuersatione celari: puta si adulter habeat fœminam publice in mensa, in lecto, publiceque filios ex ea susceptos nutriat, *c. si quis Clericus, dist. 81. c. fin. de tempor. ordinand.* Syluest. *v. Adulterium, q. 7.*

2285 **[302]** Qui prolem ex adulterio genitam credit indubitanter es se suam, in solidum tenetur cum matre ad restitutionem, ac compensationem damnorum quæ obueniunt marito vel hæredibus legitimis ex sustentatione prolis spuriæ, & hæreditatis partitione. Quia adulter & adultera relinquendo prolem spuriam inter filios legitimos mariti, sunt illi causa damni contrà illius voluntatem: Ergò ad restitutionem tenentur. Les si. *libr. 2. cap. 10. dub. 6.* Sylui. *2. 2. quæst. 62. art. 2. quæst. 7.* Azor. *part. 3. libr. 5. cap. 6.* Filliuc. *tract. 30. num. 223.* Salon. *2. 2. qu. 62. art. 6.* Henriq. *lib. 11. cap. 21. num. 2. & 3.*

2286 In dubio autem, an fit adulterina proles, non tenentur adulter ad vllam restitutionem, dummodo probabiles dubitandi adsint rationes. Quia pos ses sio stat pro matrimonro, & præsumendum est, prolem susceptam es se ex marito: nemo enim tenetur aliquid soluere, nisi ei constet, se debere. Imo rarò tenetur adulter credere adulteræ, quæ tempore adulterij commis si simul cum marito versabatur; neque enim fœminæ semper constat, an ex hoc, an ex illo conceperit. Bonac. *de matr. quæs. 4. pun. 15. num. 8. & 9.* Henriq. *lib. 11. cap. 21. num. 2. & 3.* Laym. *lib. 5. tract. 3. part. 3. cap. 14.*

2287 Cum eandem fœminam duo adulteri cogonouêre & concepit eo tempore, quo maritus absens erat, tenetur vterque ad alimẽta prolis, & dãna pro sua parte restituere: altero autem nolente, alter in integrum tenebitur: & idem dixerim, quando duo rem habêure cum soluta, ex qua proles est genita, sed cuiusnam sit dubitatur. Quia sicut in dubio vtrum res sit huius, an alterius, antequam vllus eorum illam pos sideat, est inter eos æqualiter diuidenda: haud aliter dicendum de debito illo, cum dubium adest, ad quemnam illorum pertineat. Moli. *to. 4. de iust. tr. 3. d. 103.* Vasq. *1. 2. d. 66. cap. 8. nu. 48. & de restit. c. 5. §. 1. dub. 10. n. 23.* Rebel. *l. 3. q. 10.*

2288 Non tenetur adulter ad aliquam restitutionem marito adulteræ gerendam præcisè adulterij ratione, si partus non sit sequutus. Quia iniuriæ ab omni damno separatę non debetur ex iustitia nisi satisfactio per signa doloris, seu veniæ petitionem: non verò pecuniaria. Vndè si maritus adulterę satis factionem pecuniariam exigat, non tenetur adulter eam præstare. Quia hęc conuentio, seu transactio pro adulterij iniuria iure est interdicta, *l.*

Transigere 18. Cod. de trãsactionib. Moli. *to. 4. de iust. tr. 3. d. 100.* Sylui. *2. 2. q. 62. art. 2. qu. 7. concl. 1.* Filliuc. *tr. 32. n. 222.* Attamen si maritus occultè transigeret cum [2289] adultero sine scandalo, nec peccaret, nec ad restitutionem teneretur post commis sum tamen adulterium. Quia lex illa magis pertinet ad Iudices, ne concedatur actio nimirum in pœnam ob præsumptionem lenocinij, quam ad mores priuatos. Les si. *lib. 2. c. 10. dub. 5.* Malder. *2. 2. tr. 3. c. 4. dub. 8.* Azor. *p. 3. lib. 5. c. 6. q. 9.* Bonac. *de matr. q. 3. pun. 15. n. 15. & 16.*

[2290] Si adulter nihil adulteræ promisit pro turpi actu, nihil tenetur restituere. Quia vsus corporis secluso contractu, ac promis sione, non est pretio ęstimabilis. At si adulter aliquid adulteræ impertist, tunc ea illud debet marito adiudicare. Quia quæ adultera acquirit, marito acquirit; non enim illa habet sui corporis potestatem, sicut soluta. Id tamen, intelligo, si non adsit periculum, vt ex huiusmodi traditione, eius piaculum detegatur. Caspens. *tra. 18. d. 4. sect. 2. num. 17.*

[2291] Adultera, quæ communiter censetur honesta, quando partus secutus est, non tenetur cum vitæ periculo manifestare, prolem spuriam es se. Quia vita nullopretio est ęstimabilis: Ergo propter rei pecuniarię restitutionẽ, non tenetur quis vitam prodigere, aut periculo exponere, etiamsi amplis sima ad spurium deuolui deberet hæreditas. Imò nec tenetur cum periculo famæ. Quià hæc superioris est ordinis nunquam pro rebus ordinis inferioris exponẽda. Et quia fama apud homines haud solet pecunia æstimari *Prou. 22. Melius est nomen bonum, quam diuitiæ multæ.* Sayr. *in Claui, l. 8. c. 3. n. 8. & 9.* Tolet. *l. 5. c. 11.* Diana *p. 3. tr. 6. resol. 30.* Valen. *2. 2. d. 5. q. 6. pun. 5.* Azor. *p. 3. l. 3. c. 6. q. 2. & 3.* Moli. *tom. 4. de iust. tr. 3. d. 102.* Sylui. *2. 2. q. 62. a. 6. quæstiunc. 7.* Nauar. *sum cap. 16. num. 44.* & alij.

[2292] Tenetur tamen, quantum fieri potest sine vitæ periculo, vel famæ dispendo procurare, nè legitimi hæredes ratione illegitimæ huiusce prolis aliquid detrimenti capiant. Vnde si habeat paraphernalia, debet ea legitimis in conpensationem relinquere: & si quid ex labore, & propria industria lucri capiat. Si his modis non potest satisfacere, tenetur spurium ad in eundam Religionem inducere, si ad eam idoneus videatur. Denique si nullo modo pos sit mater compensare damnum, non tenetur prodere marito crimen, aut proli: nisi moraliter certa sit damni auertendi: neque in hoc casu cum periculo famæ, teneretur, nisi fortè damna, quę marito proueniunt, vel hæredibus, iudicio prudentis præponderent, vel sint æqualia famæ ipsius adulteræ. Cum periculo autem vitæ nullo in casu tenebitur. Lege Doctores *numer. 20.* citatos.

[2293] Porro filius minimè tenebitur credere matri as sereuti, ipsum es se spurium, quantũvis iuramentum adiiciat, aut id articulo mortis id manifestet, si mater tempore conceptionis cum marito habitabat. Quia alleganti suam turpitudinem cum alterius præiudicio nulla debetur fides. Et quia cum natus & educatus fuerit in domo legitimè coniugatorum, fauor matrimonij præualet, vt ex matrimonio natus iudicetur, si tamen filius omnino conuincatur, vel quia mater testibus fide dignis sufficienter probat, maritum toto conceptionis tempore abfuis se: vel quia eiusmodi conceptus adulterini talia sint argumenta, quæ omninò conuincunt, tenetur filius credere, se illegitimum, & non adire hæreditatem, nisi tempore ad præscriptionem requisito bona fide illam pos sedis set. Henriq. *lib 11. c. 21. num. 2. lit. K.* Couar. *ad req. peccatum part. 1. nu. 8.* Suar. *de censur. d. 50. sect. 4.* Bannes *2. 2. qu. 62. art. 6.* Diana *p. 3. tr. 5. resol. 30.* Sayr. *de censur. lib. 6. cap. 10. num. 37.* Azor. *part. 3. lib. 5. cap. 6. quæs. 8.*

2294 Nullum est peccatum, prolem spuriam exponere, ad adulterium occultandum, quando infamia, & alia mala alitèr commodé non pos sunt impediri: modo debita adhibeatur cautela, nè proles frigore &c. depereat: deberet tamen prius baptizari, nè fortè sine Baptismo moreretur: significandumque scripto cum prole posito, an diluta es set, vel non. Porrò si parentes sint diuites, tenentur hospi- **[303]**tali sumptus, quos in ea alenda prole ges serit, restituere. Quia hospitalium bona in vsus sunt inopum: & præsumpta voluntas fundatorum est, vt quando ex aliqua iusta causa bona hospitalis eo modo insumerentur cum filio diuitis, teneatur hic ea in aliorum vsus pauperum cõpensare. Ad hanc autem restitutionem solus pater tenetur, ad quem solum ex iuris dispositione spectat eiusmodi filiis alimenta tribuere, exceptis alimentis lactis, quando mater lactare commodè potest eum filium. In nostro autem casu gerere id non potest sinè suo dedecore, & interdum sine aliis etiam incommodis. Quare pater tenetur hæc etiam soluere. Si tamen pater propter paupertatem aut alia de causa id gerere non potest, & mater diues es set: tunc mater teneretur in patris defectum integra hospitali alimenta restituere. Caiet. *v. Adulterium.* Nauar. *sum. c. 14. n. 17.* Tolet. *l. 5. c. 1. n. 11.* Bonac. *de matr. q. 4. pun. 15. n. 11. & 12.* Les si. *l. 2. c. 19. n. 69.* Moli. *de iust. to. 4. tr. 3. d. 103.* Laym. *l. 3. tr. 3. p. 33. c. 14. n. 4.* Caspens. *tr. 8. d. 4. sect. 2. n. 16.*

2295 Abusus vxoris extra vas legitimum vltra peccatũ contra naturam, est adulterium tam ex parte viri, quam ex partervxoris cõsentiẽtis: vndè vterque tenetur vtrãquen circũstãtiã cõfiteri. Quia neuter coniux seruat alteri suum corpus castè, quod ad bonum fidei pertinet: non enim est conius ad illum actum, sed ad naturalẽ: & consequenter talis actus perinde est, ac si cum alieno coniuge gereretur. Imo non satis es set fateri adulterium cum cõiugata in genere; sed explicandum, cum propria cõiuge fuis se admissũ. Quia si explicetur cum cõiuge in genere, manifestatur iniustitia aduersus illius coniugẽ, cum tamen nulla talis existat. Caiet. *2. 2. q. 154. a. 1. ad. 4.* Sotus *in 4. dist. 31. q. vni. a. 4.* Sanch. *de matr. l. 9. d. 18.* Petr. de Ledes. *de matr. q. 49. a. 6. dub. 2. post 1. concl.*

2296 Quoties de adulterio ad pœnam sanguinis imponendã agitur, solus Iudex sæcularis est cõpetens. Quia Ecclesiastico interidicitur ea pœna punire. *c. sententiam sanguinis.* Quoad alias verò pœnas est mixti fori: vnde datur locus prẹuentioni. Cum enim sit quædam Sacramenti iniuria, non minus pertinet ad Ecclesiasticum Iudicẽ, quam ad sæcularem illam vindicare, Si autem quæstio de alimentis præstandis adulteræ à viro separatæ coram Iudice sæculari moueatur: & vir exipiat de sufficienti causa diuortij, nempè de adulterio: debet sæcularis Iudex lite supersedere, donec Ecclesiasticus diuortij dirimat quæstionem. Barbosa *de potest. Episc. p. 3. alleg. 84.* Miranda *de ordi. iudic. q. 2. art. 5.* Couar. *de sponsal. p. 2. c. 7. §. 7. 12.* Azor. *p. 2. l. 3. c. 53. q. 2.*

CAPVT IV.

De Incestu.

2297 INcestus est *congres sus cum consanguinea, vel affine intrà gradus prohibitos,* seu in quibus nõ potes matrimonium celebrari, quales sunt omnes gradus consanguinitatis & affuitatis ex matrimonio contracti vsque ad quartum gradum Vndè si quis rem habeat cum persona descendẽte ab eodem stipite à quo ipse descẽdit vsque ad quartum gradum, perpetrat incestum propter consanguitatem. Si verò congrediatur cum consanguinea vxoris

suæ etiam vsque ad quartum gradum, incestum committit propter affinitætem ex matrimonio consummato ortam. At si copulam gerat cum Berta contrahit affinitatem cum consanguineis Bertæ vsque ad primum, & secundum gradum, & patrat incestum. Quia ex copula illicita inducitur affinitas impediens & dirimens matrimonium vs. que ad secundum gradum post Tridentinum. Hinc sub nomine incestus continetur coitus fornicarij sequentes: si quis coeat cum matre aliena, & postea cum filia eius; cum duabus sororibus, aut cum duabus consorbrinis fœminis. Aut cum auia, & posteà cum eius nepte: aut cum amita, & matertera: & postea cum nepte filia ex patre, vel sorore. Item si quis fornicarie coeat cum ea, quam frater suus, aut pater, aut auus, aut consobrinus anteà polluerat per fornicationem. Les si. *l. 4. c. 3. dub. 11. nu. 75.* Filliue. *tr. 30. c. 5. q. 1.* Sylui. *2. 2. q. 154. a. 9. ex* Trid. *ses. 24. c. 4.* & ex *c. None debet, de consang.*

2298 Incestus est graue admodum lethale piaculum. *Leuit. 18. 1. Corinth. 5.* Quia est contra ieuerentiam, & honorem debitum in hoc gehere acuum consangninitati, & affinitati. Eo autem est grauius, quo persona, qua cum copula habetur, est magis coniuncta. Vnde grauius est peccatum cæteris paribus incestus cum consanguinea, quam cum affine: & grauius si committitur in promo, quam si secundo perpetretur in gradu. D. Tho. *2. 2. q. 154. a. 9.* & omnes.

Gradus incestus exprimendus est in confes sione. Quia licet circumstantia aggrauans non sit neces sario explicanda: qualitas tamen personæ cum qua quis rem habuit, non est circumstantia actus seu peccati, sed potius illud obiectum est quid pertinens ad substantiam actus indiuiduo considerati. Sayr. *in Claui, l. 8. c. 4. numer. tertio.* Manu. *to. 1. sum. c. 208. num. 3.* Coninch. *de pœnit. d. 7. dub. 3. n. 13. & 21.* Sy; ui. *2. 2. q. 154. a. 9.*

2299 Copula inita cum confes sionis filia non est nisi metaphoricè incestus, nec circumstantia in Confes sione explicanda neces sariò. Quia incestus committitur inter cognatos, Sacramentum autem confes sionis non inducit propriè spiritualem cognationem, cum in nullo iure expres sa reperiatur. Tamen si Confes sarius Sacramento vtatur tanqueam medio ad sollicitandam pœnitentem, eàmque solicitauerit, in confes sione, vel propè confes sionis actum, antè vel post: non committit quidem incestum, sed sacrilegium neces sariò in confes sione explicandum, ob grauis simam irronerentiam, quam tanto irrogat Sacramento, crimen equidem ad Sacrum Inquisitionis tribunal pertines, de quo in tr. de Fide Spe, & Charitate latè discutiam. Filliuc. *tractat. 30. numer. 105.* Sa *verb. Confes sio. numer. 25.* Diana *part. 2. tr. 3. resolut. 11.* Azor. *part. 3. lib. 3. cap. 9. quæstione. 5. & 6.* Si autem illam baptisauerit, committit incestum ratione cognationis spirituali consuergentis ex Baptismi collatione.

2300 Incestus cum consanguinea vxoris in primo, & secundo gradu duplicem peculiarem habet effectum. Prior est petitionem debiti impedire. Quia cognoscendo consanguinema vxoris factus est vxoris affinis eo gradu, quo ipsa vxori erat sanguine iuncta. Attamen ignorantia affinitatis excusat ab hac **[304]** pœna incestui constituta. Si quis verò rem habuit cum fœmina in tertio, & quarto gradu cum sua vxore coniuncta, sibique eodem gradu affine, non impeditur à debiti petitione. Quia nullum ius Ecclesiasticum statuit, incestum in tali casu à debiti petitione impedire. Porrò ad affinitatem contrahendam, in copula requiritur vtruisque seminatio. Vndè si quis copulam gereret cum consanguinea, vel affine vxoris, & illa non seminaret, nullum impedimentum contrahitur: ideoque potest vir sine dispensatione debitum ab vxore petere. Alter effectus est, mortua vxore, non pos se illam ducere, quam superstite vxore cognouit. Si autem eam ducat, non potest debitum ab ea petere absque

dispensatione, quam quidem Episcopus concedere potest, Debet tamen prius peccatum es se consummatum, hoc est, vt seminis emis sio intra vas fuerit secuta. Portel. *in addit. ad dub. Regul. v. Ignorãtia, n. 29.* Diana, *p. 3. tr. 15. resol. 12.* Sanch. *de matr. l. 9. d. 32. n. 20.* Ponti. *de matr. l. 7. c. 33. n. 6.* Præpos. *p. 3. de matr. dub. 9. n. 81.* Nauar. *ad c. Transmis sæ 1. & 2.*

CAPVT V.

De stupro.

2301 STuprum generatim significat omnem cõcubitũ legibus vetitũ: strictè verò capitur pro *virginis violatione.* Non datur species stupri sine raptu: vnde violatio virginis spõtè consentientis non differt à simplici fornicatione: nec species stupri adest, nisi quando irrogatur iniustitia, eo quod virgo inuita violetur, siuè sit sub cura parẽtũ, siuè non. Quia non reperitur in stupro specialis malitia, nisi adsit specialis iniuria: nulla autem specialis iniuria adest, quando puella cõsentit. Les si. *l. 2. c. 10. dub. 1.* Sãch. *de matr. l. 7. d. 14. n. 5.* Coninch. *d. 7. 19.* Sotus *in 4. dist. 18. q. 2. a. 4.* Diana *p. 2. tr. 3. resol. 12. sect. 2.* sermo recurret.

2302 Qui per vim, aut fraudem, aut metum, aut mẽdacia copulam à virgine extorsit, etiam absque matrimonij promis sione: tenetur illam in vxorem ducere, aut cõmodè dotare, vel curare, vt æquè dignènubat, ac si virgo es set. Quia contrà iustitiam dãnũ fœminæ intulit: Ergò ex iustitia debet dãnum illatum reparare. Les si. *l. 2. c. 10. dub. 2.* Nauar. *su. c. 16. n. 16.* Azor. *p. 3. l. 3. c. 11. q. 5.* Filliuc. *tr. 32. n. 220.* Nauarra *de restit. l. 2. c. 3. nu. 434.* Sylui. *2. 2. q. 62. a. 2. quæsito 5.*

2303 Attamen si puella liberè consensit, stuprator ad nullam tenetur restitutionẽ, modò copulam occultã non manifestauerit, nàm si detexit iniustè, ad restitutionẽ famæ, & dãnorũ incrementi dotis & cuiusuis alterius dãni tenetur. Similiter ad nullam tenetur restitutionem, quandò puella condonauit stuprum, aut si obiit antè quam nuberet. Sotus *de iust. l. 4. q. 7. art. 1. ad 2.* Sayr. *in Claui l. 11. c. 2.* Vasq. *de rest. c. 3. §. 2. dub. 1. nu. 10.*

2304 Qui puellam deflorauit, consentientẽ, non tenetur, aliquid restituere parẽti, sub cuius est cura. Quia sicut ipsa puella non tenetur ad restitutionẽ gerendam patri, aut fratribus: nec qui eã cõsentientẽ cognouit, tenebitur, qui quidem non videtur maiorem iniuriam patri intulis se, quam intulerit puella. Sa *v. Restitutio, n. 4.* Vasq. *de restit. c. 3. §. 2. nu. 13.* Molina *de iust. to. 4. d. 106. concl. 2.* Sylui. *2. 2. q. 66. a. 2. quæsito 5. concl. 1.*

2305 Delectationes morosæ in puella virgine circa adolescẽtẽ non habent specialẽ malitiam mortalẽ supra alias delectationes ex virginitatis circũstantia: nec delectationes adolescentis circa virginem, modo non habeat voluntatem inferendi vim virgini. Vndè satisfaciunt, si in confes sione dictitent, se delectationẽ circà solutam, vel circà solutũ (haud facta de statu virginali mentione) concepis se. Debent proinde Confes sarij minimè interrogare de virginitate, nè ex curiositate interrogationes huiusmodi non neces sarias oriri ipsis pœnitentibus videantur. Marchant. *in resol. Pastor. circa 6. Decal. præc. c. 6.* & alij communiter.

2306 Non dubito, in stupro de consensu puellæ commis so aliam pos se ines se specialẽ malitiam mortalem, nẽpè contra proximi charitatem, ac pietatem parentũ. Quia sæpè ex stupro grauis sima obueniunt incommoda, vt inimicitiæ, cædes, &c. Et tunc teneretur

pœnitens hasce exprimere in confes sione circumstantias, si illarum præuidit euentum, cum facinus patrauit. Caramu. *ad Reg. d. Bened. d. 66. n. 1004.* Diana *p. 2. tr. 3. resol. 12.* Les si. *l. 2. c. 10. dub. 1. n. 8.*

2307 Puella à viro violenter cognita non peccat, si habeat voluntatem minimè consentiendi, & impediat, quantum in se est, violentum affectum clamore, conatu, &c. At si hæc non sint profutura potest virgo, seu fœmina quæuis ad vitandam mortem, infamiam, vel alium grauis simum incommodum, pati externam corruptionem, non tamen, vt dixi, consentiendo, sed mere pas siuè se habendo, Diana *p. 3. tr. 6. resol. 31.* citans Nauar. Rodrig. Sylui. Bonac. Salas, Tanner. & alij apud Santium *in select. d. 10. numero 17.*

CAPVT VI.

De Ratu.

2308 RAptvs est *peccatum Luxuriæ, quo persona aliqua abducitur cum violentia ad actum turpem cum ea exercendum.* Ex qua definitione primò colligo, raptum es se *peccatum Luxuriæ* specie distinctum ab aliis carnis peccatis. Deinde ex illa particula, *Quo persona aliqua* ostendi, raptum es se. siue sit masculus, siuè fœmina, srue nupta, siue innupta. Tertio ex illa *Cum violentia* colligi, non es se raptum, si persona illa sponte discedat parentibus nescientibus cum raptore, seu raptrice, sed voluntariam fugam. At si parentes sunt inuiti, ipsisque vis inferatur, raptus erit. Quartò ex illa, *Ad turpem actum* inferri raptum non es se, si ad eum finem non abducatur, sed vt redigatur (v. gr.) in seruitutem, dicetur autem *plagium,* & erit furtum homins. Non requiritur verò, vt concubitus re ipsa sit secutus, satis est, personam eo fine raptam es se & abductã. Honc in raptu duplex est malitia: altera contrà iustitiam; quia per raptum fit iniuria personæ, quæ per vim abducitur, vel illis, quorum commis sa est custodiæ, qui sunt rationabiliter inuiti. Alia contra castitatem. Les si. *l. 4. c. 3. dub. 9. num. 66.* Sylui. *2. 2. q. 154. a. 7.* Filliuc. *tr. 30. numer. 108.* Laym. *l. 5. tr. 10. p. 4. c. 13. nu. 1.* Moli. *to. 4. de iust. d. 105.* Iuli. Clar: *l. 5. sentens. §. Raptus.*

2309 Itaque ad raptum duo requiruntur. Primum **[305]** violentia ipsi personæ raptæ illata, vel iis, sub quorum est cura, vt parẽtibus, marito, curatori. Ad violentiã etiam refero dolum, vel preces adeò importunas, vt violẽtiæ pos sint æquiparari. Secũdũ abductio causa libidinis, vel matrimonij. Vndè raptum non patrabit, qui virginë repertam in domo patris, vel alibi, de ea domo non educit, sed illã inibi opprimit: aut de vno in aliud cubiculum trahit, vt ibi illam cõmodius violet. Idem dixerim, si virginam in agro repertam, indè trahat per aliquod pas sus, vt abutatur: secus si indè in aliquã domũ deducat extra agrum illum, aut in alium locum, Sanch. *l. 7. de matr. d. 12. n. 3.* Filliuc *tr. 30. n. 110.* Manu. *p. 1. sum. c. 231. n. 2.* Gutier. *de matr. c. 86. n. 9.* Molina *to. 4. d. 105. n. 3.*

2310 Sponsæ per verba de futuro consentientis abductio iura ciuili est raptus, si parentes saltem sint inuiti. At iure canonico raptus non est, si abducatur ad consummandum cum ea matrimonium. Si verò abducatur ad turpẽ actum exercendum, vt fornicationis, vel aterius libidinis extra matrimonium erit rapius etiam iure Canonico. Attamen si puella non consentiens abducatur ad finem consummandi matrimonium iure Canonico raptus non erit. Idem dixerim de traductione sponsæ per verba de præsenti: quãuis abducatur contra eius voluntatem, quæ spatio duorum mensium à iure conces so gaudere volebat, antè quam

matrimonium consummaret, crediderim es se raptum. Quià cum sponsa iure suo vtatur, maritus illi violentiam infert. *l. 1. C. de raptu virg. l. Raptores, de Episc. & Cler.* Azor. *p. 3. l. 3. c. 14.* Filliuc. *tr. 30. n. 114. & 115.*

2311 Si autem libeat scire in huius horrorem delicti, quæ sint contra raptores pœnæ. Iure Ciuili communi raptor mulieris honestæ (seu quæ impudicè non viuit) siuè virginis, siue viduæ, siue coniugatæ, siuè solutæ pœna mortis punitur. Eidem pœnæ subiacent, qui raptorem comitãtur, & qui eum in ipso delicto raptus adiuuant: & permittitur raptarum parentibus, consanguineis tutoribus, ac curatoribus raptores, comites, & adiutores eorum impunè interimere in ipso delicto comprehensos, modo eis sufficienter de flagitio constet. Quod si mulier rapta sit ingenua, tam raptor, quam comites eius omnibus suis bonis spoliantur, applicandis ipsi mulieri, (& si Minialis sit, Monasterio:) dummodo rapta non consentiat in matrimonium cum raptore. Nam si consentiat, raptæ parentibus applicantur: qui si consentiant, Fisco traduntur. Quando verò raptus est mulieris, quæ viuit honestè, tunc iure non est constituta pœna, sed raptor arbitraria punitur. *l. Raptores, C. de raptu virg.* Authent. *de raptu mulier. collat. 9. l. Raptores, de Episc. & Cleric.* Iul. Clar. *l. 5. sentent. §. Raptus.* Filliuc. *tr. 30. n. 116.* Azor. *p. 3. l. 3. c. 15.* & alij.

2312 Iure verò Canonico tres pœnæ raptoribus mulierum constituuntur. Prima est, vt raptor alienæ sponsæ publica pœnitentia mulctetur. Secunda, vt maneat sinè spe coniugij; non est tamen impedimentum dirimens, sed solùm impediens. Tertia, vt pœna seruitutis afficiatur; efficitur anim seruus fœminæ raptæ, cum facultate tamen seipsum redimendi pretio scilicet competenti. Quod si consenserit mulier in abductione à domo paterna, fit seruus parentis mulieris cum facultate similiter se redimendi. *c. Raptor, c. statutum 27. q. 2. c. de raptoribus 36. q. 1.*

2313 Verum iure nouo Tridentini tria pœnarum genera contraraptorem præscribuntur. Prima est, vt raptor, & omnes consilium, auxilium, & fauorem præbentes sint ipso iure excommunicati, perpetuo infames, & omnium dignitatum incapaces. Ad quam pœnam Iudicis sententia non requiritur iuxta Bonacinam *de matr. q. 4. pun. 18. n. 10.* Sed ex receptiori sententia est neces saria. Si autem raptor raptæ nubat in tuto loconstitutæ & liberèconsentienti ab infamia raptor liberatur. Secunda est, vt raptor siuè matrimonium contrahat, siue non cum rapta, teneatur ad eam decenter dotandam Iudicis arbitrio: quoad alia verò damna, iure naturæ etiã antè Iudicis sententiam tenetur. Tertia est, declarari irritum matrimonium inter raptorem & raptam, quandiù rapta manet in raptoris potestate, etiamsi ipsa liberè consentiat. Idem dicitur de sponsalibus. Vbi tamen fuerit separata, & tuto in loco posita, poterit nubere raptori, si velit. Trid. *ses. 24. c. 6.* Bonac. *de matr. q. 4. pun. 18. n. 10.* Sanch. *l. 7. de matr. d. 13.* Moli. *to. 1. de iust. d. 96.* Les si. *l. 4. c. 3. dub. 9. num. 69.* Filliuc. *tr. 30. n. 118.* Henriq. *l. 2. de matr. c. vlt.* Coninch. *de matrim. d. 31. dub. 4. n. 48.*

2314 Monuerim decretum Tridentini ses. 44. c. 6. solum comprehendere raptum, qui fit causa contrahendi matrimonij, non item eum, qui fit causa libidinis: & in eodecreto solummodo illam speciem raptus puniri, per quam vis infertur puellæ, non autem parentibus: vndè si illa consentiat, etiam si rapiatur, vim parentibus inferendo, validum erit matrimonium. Sanch. *l. 7. de matr. d. 13. n. 4.* Diana *de sacram. resol. 261.*

CAPVT VII.

De vitio contra naturam.

2315 COntrà naturam dicuntur eæ, in quibus fit seminatio modis repugnantibus naturæ institutioni: & iuxta tales modos variantur species. Vndè prima Luxuriæ consummatæ contra naturam species est congres sus inordinatus, seu innaturalis, siue indebitus incumbendi modus: cum scilicet seruatur identitas speciei, diuersitas sexus, & debita naturæ organa: sed inordinato solùmmodo acceditur: v. gr. cum vir succumbit, vel auerse accedit, pecudum more, vel à latere, vel stando, aut sedendo, aliavè ratione insolita. Quod quidem est contrà naturam mortale, quando adest inde periculum generationis impediẽdæ, vt profundendi seminis. Alias si hoc periculum caueatur, aut non sit, eo quod matrix fœminæ satis attrahat semẽ, ac retineat, vt plerumque accidit: non erit actio contra, sed præter naturam & veniale graue. Imò nullum erit peccatum, si grauis adsit occasio: v. gr. si mulier est prægnans, vel si corporis dispositio seu vtriusq; seu alterutrius aliter non patitur. Filliuc. *tr. 30. c. 8. q. 8. n. 137.* & omnes cõmuniter.

2316 Secunda species est Molities, siue pollutio, cum absque copula voluntariè procuratur fluxusseminis siueid foras effundatur, vti in maribus; siue intus influat in matricem, vt in fœminis. Hoc peccatum præcer propriam malitiam sæpè aliam habet adiunctam v. gr. fornicationis, adulterij, incestus, Sacrilegij, &c. cum quis scilicet simul imaginatur, ac desiderat congres sus alicuius personæ liberæ, con- **[306]**iugatæ, cognatæ, vel affinis, vel voto castitatis adstrictæ. Quod si siat, in confes sione est aperiendum omnes ità.

2317 Nullo casu licitum est intendere, aute procurare directè pollutionem ne quidem causa sanitatis, aut vitandæ aliàs certæ mortis. Quia natura administrationem seminis denegauit: eo quod adeò vehemens sit in ea resensus voluptatism vt homines pas sione excœcati pas sim sibi facilè persuaderent, habere se iustam causam seminis irritandi: vndè plurima, grauis simàque vitia contrà bonum commune, & in impeditionem generationss emergerent, Sanch. *lib. 9. de matr. d. 17.* Nauar. *sum. cap. 16.* & omnes.

2318 Distillatio verò, quæ est fluxus humoris quasi medij inter vrinam ac seme (quorum coloris & viscositatis gerit similitudinem) sine ingenti illa delectatione, non est vera pollutio: etsi prouenitat siue omni sensus venerei commotione, vt quandóque fit: de ea non est magis laboorandum, quam de sudore, (loquor cum Caietano) si verò fiat cum sensu carnis, & spirituum generationi seruientium commotione: tum eo cooperari, vel causam exhibere non est, vel est peccatum, idque veniale, vel mortale ad eundem modum, quo de pollutione dicetur. Sanch. *lib. 9. de matrimon. d. 45. num. 32.* Layman. *lib. 3. sect. 4. num. 18.*

2319 Si semen Medicorum iudicio in matriam venosam transiuit, licet eam medicamentis expellere. etsi præter intentionem aliqua veriseminis sequatur emis sio. Quia tunc rei licitæ opera impenditur directè, non autem veri seminis profusione. Trull. *lib. 6. Decal. c. 1. d. 8. §. 1.* Filliuc. *tr. 30. n. 150.* Sanch. *l. 9. de matr. d. 17. n. 16.*

2320 Minimè quis tenetur impedire pollutionẽ sua sponte euenientem, aut iam cœptam v.g. in somno reprimere, sed potest sanitatis causa sinere, vt natura se exoneret: dummodo absit periculum consensus in voluptatem, nec volũtariè eum fluxum promoueat. Quia id non est procurare, sed pati, vt effluat semẽ, quod aliàs corruptum læderet sanitatem. Vndè id admiserim, etiamsi orta es set prius ex culpa, modo de ea doleas, & vlteriorem consensun

abstrahas. Sanch. *lib. 9. de matr. d. 17. n. 17.* addens, plerúmque expedire, munire te cruce, & sine alio attactu, quietis manibusm Deum rogare, nè lapsum in delectationẽ permittat. Trul. *l. 6. Decal. c. 1. d. 10.*

2321 Ob finem honestum, v.g. minuendæ tẽtationis, sanitatis, tranquillitatis animi optare simplici affectu sontaneam, & naturalem naturæ exonerationem; modo desiderium illud non sit causa efficax pollutionis. Similiter licet etiam de ea gaudere via naturali, & sine peccato facta. Quia illius desiderij, & gaudij obiectum non est malum. Attamen desderia huiusmodi simplicia inutilia sunt, nec periculo aliquando carent, ideò ab eis abstinendum. Les si. *lib. 4. d. 14. num. 15.* & alij.

2322 Si acturus rem aliquam neces sariam, vel licitam, & honestam, præuides, inde naturaliter sequuturã pollutionẽ, quam tamen nullatenus velis, nec intendis, tunc modo absit consensus in delectationem periculum, non teneris à tali actione abstinere. Quia prosequenti suum ius non imputatur effectus per accidens, & pręter intẽtionem secutus. Hoc non obstante pollutionis periculo licet fœminarum confes siones audire, casibus conscientiæ huiusmodi studere, tãgere se ex neces si ate, sœminas cautè, & cum neces sitate alloqui, osculari, & amplecti iuxta patriæ morẽ, si alioqui inciuilis es se habẽdus. At si periculũ es set consentiendi in delectationẽ, (quod indè colliges, si sępius ex simili occasione mortaliter sis lapsus) à causa illa quantum vis licita debes abstinere. Proindè tali in casu confes sarius officium relinquere tenetur. Filliuc. *tr. 30. n. 150.* Sanch. *l. 9. de matr. d. 45.* Nauar. *sum. cap. 16.* Laym. *l. 3. sect. 4. n. 16.* Qui quidem monet, eum, qui actionibus honestis, & vtilibus talẽ miseriam experitur, facilius liberari contemnendo, quam æstimando. Quia imaginatione, & timore as solet augeri.

2323 Si ex re illicita, otiosa, vel minus neces saria, pollutio secutura præuideatur, & hæc sit causa propinqua ex natura sua ad venerẽ ordinata, vt sunt tactus luxuriosi, aspectus, lectio, auditio, locutio turpis: mortale est, ab illa non abstinere, Quia in eam consentiens moraliter in effectum cõsentire cẽsetur. Porrò si res illa sit causa tãtùm remota, per accidẽs tantùm ad pollutionẽ concurrens: v. g esus, aut potus calidorũm equitatio, confabulatio inutilis, ebrietas etiam mortalis (modo quis pollutionem non intendat, & venerei consensus absit periculum) secuta pollutio non est mortale. Quia tali rei consentiẽs, non ideò velle effectum cẽsetur. Sanch. *l. 9. de matr. d. 45.* Les si *l. 4. cap. 3. dub. 14.* Filliuc. *tr. 30. n. 182.* Diana *p. 5. tr. 13. resol. 4.* Hanc ex Doctoribus regulam cape: Pollutio in causa volita tantum est peccatũm quantum est ipsa. Vndè si causa est peccatũ mortale; etiam ipsa mortalis erit: si sit veniale, erit venialis: si verò causa nullum sit peccatum, nec ipsa peccatum erit, dummodo semper periculum consensus excludatur. Vndè venialis erit, v.g. pollutio, quæ prouenit ex lectione curiosa, vel aspectu per se non mortali. Bonac. *de matr. q. 4. pun. 10.* Trull. *l. 6. Decal. c. 1. dub.* ex Lopez, Henriq. & Vasq. Diana *p. 1. tr. 2. resol. 56.*

2324 Facta in somno pollutio erit mortalis, si anteà directè, vel formaliter est procurata, & causa retractata non est. Vel si post somnum placuit, & approbata est propter veneream delectationem, aliàs non. Trull. *l. 6. Decal. c. 1. dub. 9. n. 9.* Filliuc. *tract. 30. num. 148.*

2325 Mutua pollutio inter mares, vel fœminas procurata, si fiat ex solo affectu ad veneream libidinem absque concubitu, tantùm erit mollities. Si verò fiat ex affectu ad personam illam indebiti sexus (præsertim si adsit aliqua coniunctio, & commixtio corporis, est quoad malitiam sodomia. Filliuc. *tract. 30. cap. 8.*

2326 Tertia luxuriæ consummatæ contra naturã est sodomia, imperfecta scilicet, & perfecta. Sodomia imperfecta est cõgres sus cum debito quidẽ sexu, maris nempè cum fœmina, sed extra vas naturale. Potest hæc simul alias malitias inuoluere, nempè adulterij, si cum cõiugata fiat: incestus, si cum consanguinea geratur, &c Bonac. *de matr. qu. 4. punct. 11. num. 1.* Filliuc. *tract. 30. num. 158.*

2327 Sodomia perfecta est congres sus duorum eiusdem sexus, vt maris cum mare, fœminæ cum fœmina. Et potest habere etiam alias malitias adiunctas, v.g. incestus. Quo in casu non est neces sarium cognationis gradum in confes sione explicare; sed satis erit dicere: Coiui cum cõsanguineo, vel affini. Quia nec miscetur caro, nec cõtrahitur affinitas, nec linea variat speciem. Me citato, noster Busembaum *l. 3. tr. 4. c. 2. dub. 3.*

2328 **[307]** Quarta species est Bestialitas grauis simum quidem peccatum: estque congres sus in quo non seruatur identitas speciei: v. gr. si homo coëat cum bestia, siuè eiusdem sexus sit, siuè non. Neque opus est explicare in confes sione, qualis, seu cuius speciei fuerit. Quia est differentia tantum materialis, & in genere entis: non autem formalis, & in genere moris. Sic, me etiam citato, Busembaum *l. 3. tr. 4. c. 2. dub. 3.* Filliuc. *tr. 30. n. 131.*

2329 Huc reuocatur peccatum cum dæmone succubo, vel incubo. Cui quidem superadditur malitia contra Religionem, & præterea etiam sodomiæ, adulterij, vel incestus, si affectu viri vel mulieris, sodomitico, adulterino, vel incestuoso, cum dæmone quis coëat. Bonac. *de matr. q. 4. pun. 12.* Filliuc. *to. 30. n. 162.*

CAPVT VIII.

De Sacrilegio.

2330 SAcrilegivm *peccatum est Luxuriæ, quo persona Deo dicata, vel locus sacer, vel alia res sacra per venereum actum fœdatur.* Potest fieri quinque modis. Primò, si persona sacra in turpe opus extrenum, vel etiam in delectationem internam consentiat. Quia violat suæ sanctitatem personæ, quæ in eo sita est, quod Deo per castitatis votum sit consecrata. Secundò, si persona non sacra in turpe opus circà personam sacram consentiat. Tertiò, si vtraque sit sacra: tunc autem duplex est sacrilegium. Quartò, cum fit actus venereus circa aliam ré sacram, vel eius interuentu: vt olim quidam hæretici ges serunt sperma calice, horribili prorsus Sacrilegio, excipientes. Quinto, si venereus actus fiat in loco sacro illicitè, vel licitè, vt in coniugatis, sed absque neces sitate. D. Tho. *2. 2. q. 154. a. 10.* Azor. *p. 3. c. 27. q. 8.* Les si. *l. 4. c. 3. dub. 12. n. 8. 4.* Filliuc. *tr. 30. n. 122.*

2331 Nomine loci sacri hac in materia intelligitur Ecclesia consecrata, vel benedicta, cœmeteria, & Oratoria authoritate Episcopi cõstituta, & ad diuinum cultum deputata. Secus dixerim de oratoriis priuatis non constitutis Episcopi authoritate, Monasteriis, dormitoriis, Religiosorum cubiculis. Quia quamuis sint sacra loca, ita vt gaudeant Ecclesiæ immunitate: nõ tamen ita sunt Sacra, vt copula, vel pollutio in illis habita specialem præ se ferat malitiam. Illud autem spatium Ecclesiæ dicitur locus sacer, quod ad interius eius corpus spectat à tecto interiori vsque ad pauimentum. Vndè nec Sacrilegium es set, nec locus Sacer violaretur, si copula supra tectum, vel extra parietes Ecclesiæ, vel in loco aliquo subterraneo haberetur, modò non sit sepultura; vel in turri, quod vulgò campanele dictitatur; vel in Sacristia, aut cameris Ecclesiæ adhærentibus; vel in porta, Templi extrà limen, id est extrà lineam, quam

valuæ attingunt, modò limen ad cœmeterium non spectet; vel in Ecclesia diruta. Nauarr. *sum. c. 16. n. 32.* Sa *v. Ecclesia.* Sanch. *l. 4. de matri. d. 15. n. 24.* Graf. *p. 1. l. 2. c. 48.* Reginal. *l. 29. n. 182.* Suar. *to. 1. de Relig. l. 3. c. 5.* Filliuc. *tr. 30. nu. 135.* Sylui. *2. 2. q. 154. a. 10.* Fagund. *de præc. Eccl. l. 4. num. 32.*

2332 Exsuo genere Sacrilegium peccatum est lethale. Quia per illud fieri solet grauis Numini cœlesti iniuria, aut rebus sacris. Vndè mortale est Sacrilegium, quandò ex contemptu rei sacræ vel cultus ad quem refertur procedit: vt cum hæretici vasa sacra, Sacramenta, altaria, Templa, imagines Sanctorum, reliquias, & similia violant: cum Sacerdotes, Religiosos, vel alios viros Ecclesiasticos, qua tales sunt, male tractant, contumeliis afficiunt. Item mortale sacrilegium est, quandò fit aliquid in materia graui, quod peculiarem repugnantiam habet cum rei sanctitate: vt si habens votum castitatis, sornicetur: si actus matrimonij fiat in loco sacro extra casum neces sitatis. Necnon quandò ex ignorantia vel negligentia cras sa fit aliqua rei sacræ grauis iniuria: v. gr. si quis malè baptizet, consecret, absoluat: si in irregularitate, vel censura ordinetur, vel ordinet: si in peccato mortali vel excommunicatione Sacramenta cõficiat, aut recipiat: & alia huiusmodi. Ratione autem inaduertentiæ, vel paruitatis materiæ, sacrilegium potest es se veniale, vt si quis leuiter percutiat Clericum, vel rem paruam in Ecclesia furetur. Notarim verò, quandò sacrilegium est mortale, pœnitentem non satis facere dicendo, se toties Sacrilegium commisis se: sed teneri materiam, circà quam Sacrilegium ges sit, manifestare. Quia non omnia Sacrilegia sunt eiusdem speciei; aliter enim Sacramenta sunt sacra, quam calices, aut vestes. Equidem Sacrilegium potest cum aliis Luxuriei peccatis colligari: potest enim Incestus es se Sacrilegium, si in loco sacro fiat: vel cum persona voto castitatis illigato. Bonac. *to. 2. d. 3. q. 6. pun. vni.* Nauar. *sum. c. 16. n. 11.* Sanch. *l. 9. de matr. d. 15.* Les si. *l. 2. c. 45. dub. 4.* Reginal. *l. 19. n. 58.*

2333 Potrò per libidinosum desiderium, vel turpem contactum absque pollutione, non committitur sacrilegium ex loci sacri Religione, nisi quãdo desiderium tenderet ad copulam in loco sacro gerendam, quòd rarò continget: vel contactus turpis es set cum pollutionis periculo. Quando verò absolutè desideratur fœmina in Templo, nec distinguitur, an copula desideretur gerenda in Templo, vel extra, non est Sacrilegiũ. Quia desiderium illud iudicandum est secundum communem, & ordinatum concupiscentiæ modum, qui quidem est, vt extra Templum fiat: secùs si habuit intentionem habendi copulam in Ecclesia; hæc enim intentio est eiusdem rationis cum actu externo, qui imbibit specialem Sacrilegij malitiam in confes sione exprimendam, cum sit sufficiens ad polluendam Ecclesiam, si actui addiceretur. Ratio autem, cur per contactum turpem absque pollutione non patratur Sacrilegium, est, quia Ecclesiæ violatio non est de iure naturæ, nam si de iure naturæ es set quocumque lethali crimine violaretur; sed de iure positiuo: Ergo solùm violabitur in casibus à iure expres sis; verùm in iure solum exprimitur sanguinis, ac seminis effusio: Igitur Ecclesia iis solum, & non aliis actionibus violatur. Atqui tactus impudicus; nisi sequatur pollutio, non est effusio seminis: Ergò Ecclesiam non violat. Nauarr. *sum. c. 16. n. 3.* Fagund. *præc. 2. l. 4. c. 4. n. 31.* Sylui. *2. 2. q. 154. a. 10.* Diana *p. 2.*

[308] *tract. 3. resol. 23.* Coninch. *de pœnit. d. 7. dub. 4. num. 22.* Valent. *2. 2. d. 6. qu. 15. punct. 1.* Filliue. *toact. 30. num. 133.* Sanch. *lib. 9. de matrim. d. 15. num. 10. & 11.*

CAPVT IX.

De osculis, amplexibus, tactibus, verbis obscenis.

2334 VT dignoscas, an, & quanta peccata sint præfatæ actiones, distinguenenda est in primis intentio, & venerea delectatio, & effectus venereorum ab intentione, & delectatione sensitiua, & sensitiuorum aliorum, quæ quidem delectatio consistit in quadam proportione, & conformitate rei tectæ cum organo tactus. Deindè sciendum, intentionem, ac sensum venereorum es se mortalem, & à Regno cœlorum excludere iuxtà Paulum *Gæl. 5.*

2335 Vndè oscula, amplexus, aspectus, tactus, & similia si extra matrimonium fiant, ex actus luxuriosi intentione, vel ob delectationem veneream, etiamsi non perfectam illam, quæ est in seminatione: sunt semper peccata mortalia. Quia eo animo, extra matrimonium, sunt impudica, & natura sua talis delectatio tendit ad perfectam. Sanch. *libr. 9. de matrimon. d. 46.* Filliuc. *tractat. 30. numer. 174.* Les si. *libr. 4. cap. 3. dub. 8.*

2336 Huiusmodi actus sunt eiusdem naturæ cum perfectis seu consummatis: ideóque in confes sione explicandum, vtrum sint habiti cum simili sexo, an cum diuerso: cum libera, an coniugata, cognata, persona sacra, &c. Les si. *lib. 4. cap. 3. dub. 15.* Sanch. *sum. lib. 1. cap. 2.*

2337 Oscula, amplexus, compres siones manuum, & similia non obscœna, si fiant tantùm officij aut moris patrij, amoris honesti, vel beneuolentiæ augendæ causa, etiamsi delectatio venerea suboriatur, modo in eam quis non consentiat: non sunt peccata. Filliuc. *tract. 30. nu. 171.* Les si. *lib. 4. cap. 3. dub. 15.*

2338 At si ista fiant ex aliquaveniali vanitate, ioco, curiositate, leuitate, petulantia, imò etiam sensu alitate, siue sensuali affectu (dummodo non cum delectatione venerea, nec eius causa, etsi præter intentionem oriatur, ea repulsa, ac tunc abstinendo) venialem culpam non excedunt. Filliuc. *tract. 30. num. 174.* Sanch. *libr. 1. sum. cap. 2.* Diana *Part. 4. tract. 4. resol. 136.* Ego autem existimo, valdè periculosas es se huiusmodi actiones, difficiléque pos se de earum malitia graui, aut leui ferri iudicium.

2339 Venialia peccata sunt tactus, & aspectus in honestarum corporis proprij partium, aut commixtionis animalium non cum animo venereo, sed ex curiositate tantùm, aut leuitate, secluso tamen scandalo, & venerei consensus periculo. Imò si huiusmodi tactus, aut aspectus proprij corporis naturali aliquo, ac non malo fine fiat, nec veniale quidem erit: verbi gratiâ, si fricatione extinguere velis pruritum non venereum: dummodò tamen absit pollutionis periculum, aut in eam consensus si improuiso præter intentionem fortè obueniret. Les si. *l. 4. cap. 3. num. 63.* Filliuc. *tract. 30. num. 215.* Sanch. *lib. 9. dematrimon. d. 41.*

2340 Tactus nudi, & aspectus partium inhonestarum alterius corporis, maximè diuersi sexus, aut concubitus humani ex curiositate (nam de neces sitate aliud iudicium ferendum) etiam secluso affectu venereo, existimo à mortali secludi non pos se ob grauem indecentiam, ac periculum actus venerei proximum: nisi tamen aspectus ex tam remoto loco fiat, & ita obiter, vt hæc absint. Sanch. *lib. 2. sum. capit. 2. numer. 23. & 29.* Filliuc. *præct. 30. num. 218.*

2341 Aspectus verò, & subinde etiam (rarius tamen propter periculum adiunctum) tactus ex petulantia, vel curiositate partium inhonestarum alterius corporis eiusdem sexus citrà affectum, & periculum venerei consensus, excusari potest à mortali: vt verbi gratiâ, quam simul aliqui notant, aut lauant. Layman. *lib. 3. sect. 4.* Sanch. *lib. 5. sum. cap. 6. num. 12. 13. 27. 28.* Trull. *lib. 6. Decalog. capite 1. dub. 12. numero 15.*

2342 Turpia verba, obscœnorum lectio, comœdiarum turpium spectatio, inhonestæ cantiones, gestus literæ ac dona amatoria, si tantum fiãt ex curiositate, vel vano solatio: mortalia non sunt; secus tamen si gerantur animo in honesto, aut venereo, vel cum ruinæ spiritualis propriæ vel alienæ periculo. Sanch. *lib. 9. de matrim. d. 46. n. 3.* Filliuc. *tr. 30. cap. 10. q. 3.*

2343 Choreæ nisi malo fine gerantur, aut cum periculo alios, aut seipsum incitandi ad libidinem, vel cum alia iniqua circumstantia: secundum se non sunt illicitæ, nec libidinis actus, sed lætitiæ. Quando autem sancti Patres eas interdum valdè reprehendunt, de turpium, & de earum abusu loquuntur. Caiet. *v. Chorea.* Filliuc. *tr. 30. n. 223.*

2344 Scribentes & proferentes comœdias turpes seu libros, aut picturas ad libidinem incitantes mortaliter delinquunt. Quia proximi sunt ruina, cum moraliter certum sit, multos indè ad peccatum ecitandos. Similiter Magistratus, qui permittunt turpes comœdias recitari mortaliter delinquunt. Pos se tamen aliquando excusari crediderim, si ad maius malum impediendum non puniant, & solummodo tolerent. Sed dubito an maius adsit incommodum quod tanto valeat animorum exitum excusare. Filliuc. *tr. 30. num. 211.* Diana *p. 5. tr. 13. resol. 82.*

2345 Cum persona soluta permittit se ab alia tangi, eo quidem attactu, qui vulgò censetur pudicus, vt prehensio, contrectatio manuum, amplexus, & oscula iuxtà morem patriæ: non peccat, nisi ei constet prauo fieri affectu; cui minimè cooperari licet. Scio docere Filliucium, etiam sic admitti pos se, nè tangens infametur. Porrò admittens tactus impudicos (vt obscenarum partium, & mamillarum) vel oscula furtiua, ac morosa, vel indecentia, peccat lethaliter. Quia prauus præsumitur affectus. Filliuc. *tract. 30. num. 196. & alij.*

2346 Coniugibus tactus, oscula, aspectus, amplexus licent, si ad copulam coniugalem referantur. Quia ad hanc licitum est eis se excitare. Alio autem fine, verbi gratiâ, voluptatis causa si fiant, venialia sunt piacula solùm. Quia matrimonium huiusmodi cohonestat actiones:

[309] ac defectus debiti finis mortalis non est, nisi cum periculo gerantur, quæ cum iis sit illicita, eo casu erunt lethales regulariter. Sanchez *lib. 9. de matrimon. d. 46. num. 7.* Filliuc. *tract. 30. num. 357.*

2347 Sponsis denique tactus impudici non licent: pudici verò in partibus honestis licit sunt, si ex iis tantùm sensitiuam intendant delectationem, secus si venerem: nec adsit praui consensus, aut pollutionis periculum Sanch. *lib. 9. de matrimon. d. 46. num. 50.* Busemba. *lib. 3. tr. 4. cap. 2. dub. 2.* citans Bonacinam.

CAPVT X.

De Concubinatu.

2348 COncvbinatvs *est frequens, & consueta fornicatis cum eadem persona.* Vndè ad concubinatum non sufficit vnus, vel alter fornicationis actus, sed requiritur consuetudo, quo aliqui quodammodo ita cohabitant, ac si es sent simul coniugati: Ideò fornicarius proprie est, qui soluta abutitur: concubina verò, quæ abutitur quocúmque modo vxorio, id est, quoad vsum veneris illegitimæ habetur. Vndè de mente iuris non dicitur concubina nisi habeatur per modum vxoris. Tolet *libr. 5. cap. 10. num. 12.* Filliuc. *tract. 30. nu. 55.* Syluest. *verb. Concubinarius, num. 1.* Azor. *tom. 3. libr. 3. cap. 5.*

2349 Concubinatus est graue peccatum, admodum periculosum. Quia homo non solùm peccat, sed manet in statu peccati, & in continuo proposito saltem virtuali delinquendi. Vndè huiusmodi concubinarij pœnitentes regulariter non sunt absoluendi priusquam concubinam dimittant, cum proposito non relabendi, etiamsi vrgeat mortis periculum. Quandiù enim persistunt in proxima peccandi occasione non censentur sufficientem dolorem; propositúmque vitandi peccatum in futurum, habere. Attamen quando sine graui infamia, vel scandalo, vel alio graui incommodo concubina non potest dimitti, tunc difficultas hæc efficiet occasionem non voluntariam, & potest exhiberi absolutio. Verùm magna prudentia in Confes sario opus erit circà cautelam procurandam, & vim difficultatis agnoscendam, nè absolutio indigno impendatur. Nauar. *sum. cap. 16. num. 20.* Sayr. *in Claui, libr. 8. cap. 2. n. 9.* Tolet. *libr. 5. cap. 10. num. 12.* Bonacin. *de matr. qu. 4. punct. 14. num. 12.* Sylui. *2. 2. qu. 154. art. 2.* Reginald *lib. 5. num. 63.* Diana *part. 5. tract. 14. resol. 107. & 108.*

2350 Atsi concubinarius non sit, & à populo es se credatur, non debet absolui, donec scandalum tollatur, & euulgetur, ipsum huius reum non es se delicti. Imò hoc in casu es set fœmina domo pellenda, quamvis scandalum solùm sit vnius, vel alterius personæ, cum vnicuique Deus mandauerit de proximo. Id autem intelligo, si absque incommodo eiici pos sit. Syluest. *verb. Concubinarius, qu. 2.* Santi. *in select. d. 10. num. 15.* Lopez *part. 1. Instruct. cap. 78.*

2351 Tridentinum grauiter concubinatus vitium in laicis reprehendit, & acriter præcipit puniri *ses s. 24. cap. 8.* Non autem tollit Concilium pœnas à iure communi, vel Synodalibus statutis contra concubinarios inflictas, nec alium modum procedendi contrà eos, nisi velit Ordinarius eos excommunicare, quia tunc Concilij seruanda est forma. Vndè Episcopus potest in prima admonitione pecuniaria pœna concubinarium punire; quia tunc trina monitio neces saria est inter concubinarios, quando contrà eos vult excommunicationis ferri sententiam: non autem si pœnis pecuniariis, vel aliis puniri intendat: in quo casu solemnitas, de qua Concilium loquitur, non requiritur. Barbosa *in collect. tom. 1. lib. 1. tit. 35. cap. 1. n. 3. & 4.*

2352 Concubinatus laicorum crimen ad solos Iudices Ecclesiasticos pertinet puniendum. Quia concubinatus legibus ciuilibus non vindicatur iuxtà receptiorem sententiam, & ità fert consuetudo optima planè legum interpres. Iudices enim sæculares regulariter hoc crimen non puniunt, nisi quatenus requisiti ab Ecclesiasticis suum brachium impertiunt. Scio non dees se, qui arbitrentur, hoc delictum mixti es se fori. luli. Clar. *in pract. Crim. quæs. 37. num. 4.* Diana *part. 1. tract. 2. resol. 87. & part. 5. tract. 1. resol. 10.*

2353 Clerici concubinarij erant antiquo iure ipso sacto suspensi; sed hoc ius per Tridentinum est abrogatum: vndè non sunt iam suspensi, sed ab Ordinariis suspendendi. Lege Concilium *ses s. 25. cap. 14.* Nauar. *l. 3. consil. de cohabit. Clerit. & mulier. cons. 1.* Sayr. *in Claui, lib. 7. cap. 2. n. 13.* Petr. Ledes. *sum tract. 27. c. 18.*

2354 Concubina, secluso periculo noui consensus carnalis, aut defectus doloris, in rigore loquendo potest cum Confes sario concubinario confiteri. Quia aliquandò poterit es se expediens, nè fœmina apud alium Confes sarium infamaretur, aut quia vult citius à piaculo liberari, vel quia hic aptius poterit illius scrutari conscientiam. Textus enim *cap. Non debet Episcopus 30. qu. 1.* solùm præcipit, confes sarium non debere commisceri cum fœmina, cuius confes sionem audierat: non verò è conuerso, vt non eius confes sionem exaudiat. Santius *in select. d. 11. num. 16.* Suar. *de pœnit. d. 27. sect. 4. num. 19.* Filliuc. *tract. 7. num. 246.* Scio meum Fagundez *part. 2. lib. 4. cap. 3. numer. 35.* as seruis se es se mortale, si confes

sarius audiat suæ concubinæ, aut alterius fœminæ, qua cum aliquando rem habuerit, confes sionem. Sed tanti viri venia alius est sensus præfati textus, qui quidem à Bonifacio VIII. est reuocatus, teste Santio *citato,* & Vgolino *de offic. at potest. Episc. p. 1. cap. 15. §. 8. num. 9.*

CAPVT XI.

De Virginitate.

2355 VT tractatio circa stuprum (de quo superius) planior fiat, nonnulla de Virginitate attexam. *Virginitas* à *virore* dicta putatur; quia à concupiscentiæ adustione immunitatem denotat. Dupliciter accipitur. Primò pro **[310]** signaculi Virginei integritate libidinosæ contagionis expere; & sic non est virtus, sed quid naturale, quo cum quæ exoritur. Secundò, pro voluntate, ac proposito illius integritatis seruandæ, vel perpetuo, vel saltem vsque ad coniugij tempus: & hoc modo est virtus. Quia pos se inquinari, & non es se inquinatum, honestum quiddam est, commendatione dignum. Hinc ad Virginitatem, vt statum castitatis denotat, duo requiruntur: ex parte scilicèt corporis non es se voluntariè pollutum, ex parte verò animi propositum ità se seruandi nisi matrimonio colligetur. Ar virtus Virginitatis tale propositum prorsus excludit. Quia neque in re, neque in affectu cum violatione stare potest. D. Thom. *2. 2. quæs. 152.* Syluest. *verb. Virginitas.* Filliuc. *tract. 30. cap. 1. quæst. 6.* Les si. *libr. 4. cap. 2. dub. 14. num. 96.* Azor. *tom. 3. libr. 3. cap. 2.* Layman. *lib. 3. sect. 4. num. 8.*

2356 Fide tenendum contrà hæreticos statum Virginitatis coniugali statui es se pręferendum non solùm huiuscæ vitæ commoditate, sed etiam propter spiritualem fructum, & vberius apud Deum meritum. Quia per Virginitatem melius homo à voluptatibus carnis auocatur, & facilior ad orandum redditur, maximè si se Numini consecret. Trident. *ses s. 24. can. 10.* Les si. *lib. 4. cap. 2. dub. 15.*

2357 Virginitas provt dicit statum fœminæ quatuor modis amittitur. Primò, per voluntariam admis sione viri habentis cum ea copulam, siuè sit in matrimonio, siuè extrà. Secundò, per inuoluntariam copulam, vt cum fœmina vi opprimitur; verè enim fractum est claustri Virginalis signaculum, quod nihil aliud est, attestantibus peritis simis Medicis, quam quæda, complicatio partium ipsius orificij vasis fœminei, quæ per viri acces sum dilatatur. Tertiò, per voluntariam, siue inuoluntariam admis sionem instrumenti virilis turpitudinem aliquam exercentis, etiamsi seminatio non sequatur, modò talis sit, vt pollutionem in natura sana pos set excitare, quamvis per accidesn non excitet ob debilitatem, aut morbum. Quartò, tam per sodomiam in fœmina, quam in viro, siue facta, vel admis sa sit absque seminatione amittitur irrecuperabiliter Virginitas: quamvis Caietanus *citandus,* per sodomiam pas suam censeat non amitti, multòque minus per alias turpitudines in aliis corporis partibus exercitas. Quia verè claustrum Virginale integrum manet: & hoc receptius. Porrò in viro non est huiusmodi Virginitas secundum statum; quia non est in eo Virginale claustrum. Caiet. *2. 2. quæst. 152. artic. 1.* Les si. *libr. 4. capite 2. dub. 16.* Filliuc. *tractat. 30. numero 21.*

2358 Virtus Virginitatis recuperabiliter amittitur omnibus illis modis, quibus amittitur castitas. Quia re ipsa ab hac non distinguitur. Vndè etiam desideriis turpibus, & morosa delectatione perditur. Item nubendi voluntate. Et per quem libet actum turpem actiuè, vel pas si. uè exercitum citra seminationem, modò sit voluntarius; nam si inuoluntarius sit, etiamsi claustrum Virginale violetur, non amittitur Virginitas, vt virtus est; licèt enim

corrupta naturaliter virgo non sit, moraliter tamen seu in genere moris virgo censetur. Hinc si mulier somno consopita, aut vino obruta à quopiam viro cognoscatur, Virginitatem, vt virtus est, non amittit, si eo consilio cubitum non disces sit, aut vino sibi mentem eripuit. Si quis prius ad quietem tendat alicuius obscœni flagitij cupiditate animum maculauit, atque in somno pollutus est, non desinere Virginem es se Abulensis *ad cap. 2. Mat. qu. 74.* multis rationibus ostendit. Idèmque docet, si quis vigilans nocturnam exoptat pollutionem, quam dormiens patitur. *qu. 75.* D. Thom. *2. 2. quæst. 152. artic. 1.* Valent. *ibi. d. 9. qu. 1. punct. 2.* Les si. *lib. 4. cap. 2. num. 112.*

2359 Virginitatis virtus irrecuperabiliter à fœmina amittitur quoties voluntariè copulam cum viro habet, aut polluitur: si autem haberet copulam cum puero impubere, & ipsa quoque impubes es se, nec malitia præuenitet ætatem, non violaretur Virginitas, sed es set solummodo contactus turpis grauior aliis, qui corporis non tollit integritatem. In viro autem nisi adsi voluntatie pollutio quomodocùm que procurat, non tollitur irrecuperabiliter Virginitas. Graf. *libr. 2. cap. 88. numer. 7.* Filliuc. *tractat. 30. numer. 24.* Les si. *lib. 4. cap. 2. num. 117. & 119.*

CAPVT XII.

De Desideriis, ac morosis Delectationibus.

2360 PEr Desiderium intelligitur voluntas, intentio, vel efficax rei malæ propositum; per delectationem verò simplex amor, & complacentia obiecti cogitati fruendo eius dulcedine absque executionis desiderio: solètque dici *morosa,* non à mora temporis, cum momemto perfici valeat; sed quod voluntas post plenam rationis aduertentiam ei immoretur. Omnes sic.

2361 Desiderium absolutum siue cogitatio cum voluntate consentiente absolutè in peccatum aliquando perpetrandum, aut in perpetrato complacente, habet eandem speciem, ac malitiam peccati mortalem, vel venialem, quam habet actus exterior, in quem fertur. Quia actus interior fert suam bonitatem, vel malitiam ab actu externo tanquam obiecto. Est communis.

2362 Desiderium cum consensu conditionato, quo quis aliquid concupiscit sub tali conditione, quæ omnem malitiam obiecti auferat, non est peccatum, saltem mortale: verbi gratiâ. vellem hac vel illa fœmina frui, si à Deo mihi permitteretur, vel si peccatum non es set. Valent. *2. 2. d. 6. qu. 4. punct. 4.* Salas. *1. 2. tract. 13. d. 16. sect. 27.* Si autem conditio malitiam non auferat, est peccarum: verbi gratiâ, si cogitem: si non es set infernus, mœcharer: si non es sem Religiosus, illicitis me implicarem voluptatibus. Bonac. *de matrim qu. 4. punct. 8. num. 9.* Ratio est, quia etsi consensus conditionatus nihil ponat in rerum natura ex parte obiecti voliti: in voluntate tamen ponit affectum illud perpetradi delictum, præcisa conditione non **[311]** auferente malitiam: vndè talis erit culpa, qualis es set, illud amare absque conditione. Sanch. *l. 1. sum. c. 2.* Laym. *l. 1. tract. 3. c. 6. n. 10.* Id autem, quod de illo desiderio conditionali, *Illa fœmina fruerer, si à Deo mihi permitteretur, vel si peccatum non es set,* dixi, intelligendum es se, si desiderium efficaciter adid obiectum non feratur, sed tantùm sit significatio propensionis naturalis in illum obiectum. Sanch. *l. 1. sum. cap. 2. n. 25.* Laym. *l. 1. cap. 6. n. 11.* Cardin. de Lugo *d. 16. num. 376.*

2363 Gaudere, ac delectari de opere malo sub conditione, *si liceret* in desiderio efficaci illicito, quando conditio est pos sibilis: Etsi pos sit excusari à peccato iuxtà quorundam Doctorum placitum, si fiat tantùm secundum appetitum rationalem, seu voluntatem (secluso omni alio consensus illiciti periculo, ac turpis motus, qui tamen qui communiter, & connaturaliter sequitur, vix tutum videtur in praxi,) non potost tamen excusari, si sit delectatio voluntaria appetitus sensitiui, quæ propriè delectatio dicitur, fitque communiter cum aliqua corporis delectatione. Ratio discriminis est, quia voluntas potest ferri in obiectum abstractum à malitia, cum sequatur intellectum, cuius est abstrahere: appetitus verò, quia sequitur imaginationem, non fertur in obiectum sub aliqua certa conditione status, vel temporis apprehensum; sed vt est in se: ideóque talis delectatio est de obiecto absolutè malo. Bonac. *de matrim. qu. 4. pun. 8.* Layman. *l. 1. cap. 2. numer. 25.*

2364 Porrò delectatio morosa, si terminetur ad cogitatum opus malum secundum se, est peccatum mortale, vel veniale, provt ipsum opus mortale, vel veniale est, D. Tho. *1. 2. q. 78. art. 8.* & omnes communiter. Dixi *secundum se,* quia si delectatio sit tantùm de ipsa cogitatione, non autem de opere non est peccatum. Quia sicut cogitatio verbi gratiâ, de rebus obscœnis in ordine ad doctionem, vel concionem, &c. bona est: cogitatio autem de iisdem rebus ex curiositate, est mala venialiter: ita consequenter cogitatio de tali delectatione, tanquam obiecto, non est mala, sed quandóque bona, quandóque venialiter mala. Similiter nec peccatum erit, si delectatio versetur circà modum male operandi, non circà ipsum opus malum: quomodo sine peccato nos delectant fabulæ, comœdiæ turpium amorum, non secundum se, sed secundum artificiosum, ac industrium modum. Layman. *lib. 1. tom. 3. cap. 6. num. 2.* & alij.

2365 Vndè licitum est gaudere, ac delectari morosè de effectu bono, secuto ex opere malo. Quia tunc delectatio non est de obiecto malo. Si talis effectus secutus sit ex opere secundum se quidem malo, hic tamen, & nunc culpa vacante, vt verbi gratiâ, quia factum est in somno, amentia, ebrietate, inculpabili ignorantia: tunc etiam de ipso actu licet aliquando delectari, non quidem secundum se, sed vt est causa tali boni effectus: verbi gratiâ, de solutione naturæ in somno facta. Quia obiectum huiusmodi delectationis non est malum. Bonec. *de matr. d. 4. pun. 8. n. 8.* Les si. *l. 4. c. 3. n. 105. & 106.* Vasq. *1. 2. d. 105. c. 2.* Sanch. *l. 1. sum. c. 2. num. 18.* Card. de Lugo *de pœnit. d. 16. num. 389.* Imò adiiciunt, licere aliquando desiderare (affectu simplici, & inefficaci desiderio) vt tale quid fiat sinè culpa: verbi gratiâ, vt in somno naturæ solutio eueniat ob finem bonum: dummodo desiderium tam intensum non sit, vt tale quid probabiliter causet: nec sit periculum consentiendi in huiusmodi voluptatem. Quia obiectum desiderij huius, aut gaudij malum non est. Les si. *vbi sup.* Bonacin. *inibi.*

2366 Peccatum mortale non est, siconiuges delectentur appetitu tantùm rationali de actu coniugij præterito, futuro, vel pos sibili, respectu compartis præsentis, vel absentis. Item si sponsus desideret copulam futuram, aut de ea delectetur: vel vidua de præterita. Quia hi actus habent obiectum licitum. Dici *appetitu rationali.* Quia si sponsus, aut vidua voluntariè consentiat in delectationem sensitiuam, & carnalem, (quæ recordatione copulæ futuræ, aut præteritæ naturaliteroritur) mortaliter delinquit. Les si. Bonac. Palaus, Tanner. Diana citati à Busemb. *l. 5. c. 1. art. 2. n. 3.* Quia verò ad supradictam voluntatis oblectationem sensitiua, & carnalis, vt plurimùm, imò etiam consensus in fornicationem periculum consequitur: oblectatio illa voluntatis in praxi vix locum habet saltem in sponsis, & vidua: inter coniuges verò, modo periculum pollutionis absit, etiam sensitiua, ac venerea delectatio mortale non est. Quia status matrimonij excusat hæc, vti etiam tactus impudicos solius voluptatis

causa institutos. Et quia hæc tendunt per se ad opus coniugale, licetper accidens opus non exerceatur. Bonacin. *de matrim. qu. 4.* Sanch. Les si. Diana, quos Busemb. *lib. 5. cap. 1. art. 2. num. 3.* sequitur.

2367 Qui delectationem morosam, aut desiderium mortale confitetur, debet operis addere circumstantias: an deconiugata, moniali, consangumea. Quod limitarim, si delectatio feratur in obiectum apprehensum secundum totam suam malitiam: non autem si tantùm secundum partem: verbi gratiâ, si in fœminam apprehensam, vt non suam, non tamen vt alteri nuptam, vel vtmonialem Tunc enim probabile est, delectationes tales ad simplicis fornicationis speciem reduci. Sa *v. Luxuria.* Salas *1. 2. to. 2. tr. 13. d. 16. sect. 6. nu. 59.* Lege Cardi. de Lugo *de pœn. d. 16. num. 363.* Aliud est de ipso opere externo, quod semper fertur in obiectum secundum totam suam malitiam: aut etiam de desiderio efficaci, quod fertur in opus externum secundum se, & vt est à parte rei: ac proinde est eiusdem cum illo speciei, ideóque semper eius circumstantiæ sunt aperiendæ.

2368 Si quis sine causa, ac neces sitate exercet actionem ex qua intelligit, delectationem carnalem naturaliter orituram (verbigratiâ, ex curiositate legit, vel audit turpia) tamen sine directa intentione, & sine consensus periculo, venialiter peccat; si verò iustam causam habeat, nec venialiter delinquit. Busemb. ex Les s. & aliis.

[312] *SECTIO SECVNDA.*

De Præcepto Sexto, ac Nono, Problemata.

CAPVT XIII.

Circà simplicem Fornicationem. Vbi de Concubinatu.

PROBL. I.

Fornicatio simplex, seclusa Dei prohibitione, ex natura sua est, & non est peccatum mortiferum,

2369 NOn est. Quia non impedit bonam prolis educationem, extrà matrimonium enim potest conueniens educatio prolis haberi, conducto optimo pedagogo. Et quia non est contrà dilectionem Dei, neque contrà proximi amorem. Sic Martinus à Magistris, teste Caietano *2. 2. qu. 154. art. 2.*

2370 Est profectò peccatum mortiferum naturali iure, & diuino, & humano prohibitum: & non solùm malum quia prohibitum; sed prohibitum quia malum. Quia fornicatio opponitur Temperantiæ virtuti per grauem exces sum, qui exces sus cum sit grauis deuiatio à rectæ rationis regula, neces sariò erit mortiferum peccatum. Grauitas autem, & malitia huius criminis in eo sita est, quod fornicatio directè destruit, & opponitur fini, ob quem Deus humanum coitum conces sit; conces sit autem non solùm ob filiorum multiplicationem,

sed etiam ob eorum rectam instructionem, & educationem, quæ fieri ex rei natura non potest, nisi certum, ac determinatum patrem habeant, sicut & matrem, quod per solùm matrimonium fit. Est doctrina de fide, Clement. Ad nostram de hæretic. 1. Cor. 6. *Neque fornicarij Regnum Dei pos sidebunt.* Ità omnes Patres. D. Tho. *2. 2. qu. 153. & 154.* Caiet. *ibi.* Valent. *d. 9. qu. 3. punct. 3.* Les si. *tom. 1. lib. 4. cap. 4. dub. 5. & 7.* Azor. *tom. 3. lib. 3.*

2371 Problema dis soluitur, quia pars prima nullatenus defendi potest. Porrò licèt de fide non es set nostra as sertio, ausus Martini à Magistris multis absurdis implicatur. Nam per accidens est, pos se bonum pueri pedagogum stipendio quæri, semper enim ex natura sua non benè consuleretur prolis educationi, cùm id solummodo locum habere pos set in diuitibus, non verò in pauperibus: vndè si hoc verùm es set, in solis diuitibus non es set mortifera simplex fornicatio: & quo quis es set ditior, eo cum pluribus licitè fornicari pos set, seclusa Dei prohibitione. Addo, id non tollere inordinationem illam, quam actus fornicationis per se, & ex natura sua habet, quatenus in eo prætermittitur conditio matrimooij, quam natura requirit ad perfectam, & connaturalem prolis educationem; quæ prætermis sio cum sit rei grauis, ac mortalis, peccatum lethale neces sariò inducit. Deindè falsum est, huiusmodi fornicationem non es se contrà Dei charitatem, ac proximi amorem; est enim directè contrà proximi charitatem, cùm sit contra bonum prolis nascituræ: & indirectè, ac mediatè contra charitatem Dei, vt adnotat D. Thom. *2. 2. qu. 154. ar. 4. & 5.*

PROBL. II.

Simplex Fornicatio est, & non est grauius peccatum furto.

2372 SVppono, fornicationem non es se grauius peccatum iis quæ sunt contrà Deum, aut contra honorem, ac cultum eius immediatè. Quia grauitas peccati desumitur ex magnitudine boni, cui opponitur: maius autem est bonum diuinum, quam humanum; vndè grauiora sunt peccata, quæ Deo, vel honori Dei immediatè opponuntur, & quæ committuntur contra virtutes Theologicas Fidei, Spei, ac Charitatis. Nec est grauius peccatum ex genere suo, quam omnia: quæ fiunt contra homines. Quia grauiora sunt ea, quæ contrà hominum vitam perpetrantur. Hinc homicidium granius pec catum est fornicatione simplici. Quia meliori bono, nempe vitæ hominis iam nati opponitur: fornicatio autem opponitur bonæ hominis iam nati educationi. Quæsierim autem, num grauius sit furto peccatum?

2373 Est quidem. Quia quo maius est bonum, cui vitium opponitur, maior est ipsius vitij grauitas; fornicatio verò opponitur bonæ educationi hominis, furtum autem bonis ipsius hominis externis: minus verò ex genere suo est bonum habere fortunæ bona, quam perfecta carere educatione. Sic D. Thom. *2. 2. qu. 154. art. 3.*

2374 Non est grauius furto peccatum. Quia furtum est contra iustitiam, fornicatio verò simplex in ordine ad damnum prolis nascituræ est contra charitatem: præstantior verò est virtus iustitiæ, quàm charitatis. Ità Martin. de Magistr. apud Caiet. *2. 2. quæstion. 154. articul. 3.*

2375 Probabilem reor partem secundam, primam autem probabiliorem præfero. Quia absolutè loquendo fornicatio simplex est contrà bonum vitæ: est enim contra bonum vitæ futuræ:

maius verò est, absolutè loquendo, bo- **[313]**num vitæ, quam fortunarum bonum. Porrò simplex fornicatio etiam est suo modo contrà iustitiam, quatenus absolutè perfectæ hominis vitæ nocet.

PROBL. III.

Publici, ac notorij concubinarij sunt, & non sunt hodiè ipso facto de iure suspensi: & fiunt, & non fiunt irregulares si actum Sacri Ordinis exerceant.

2376 SVspensi hodiè ipso facto de iure sunt, & fiunt irregulares si celebrent, aut alium Sacri Ordinis sic actum exerceant. Quia *c. Vestra, de cohabit. Cleric. & mulier. &c. Quæsitum, eodem tit.* dicitur huiusmodi concubinarios publicos es se suspensos & quoad se, & quoad alios. Vrget declaratio Cardinal. Tridentini *ad c. 14. ses. 21.* quæ sic se habet: *Clerici concubinarij, sunt etiam hodie, si notorij sint, ipso iure suspensi à diuinis, provt etiam in veteri iure sunt.* sic Tolet. *l1. c. 47. n. 1.* Syluest. *v concubinarius, §. 1.* Nauar. *sum. c. 25. n. 76.* Ludou. Lop *p. 2. Instruct. c. 23. n. 15.* Vega *sum. p. 2. c. 108. casu. 3.* Azor. *l. 6. c. 7. q. 5.* Rebuf. *in concordat. tit. de public. concub. in 1. 3. & 9. pœn.* Farinac. *to 4. q. 138. de delict. carnis, num. 55.* & alij.

2377 Notorij concubinarij non sunt hodie ipso iure suspensi: nec fiunt irregulares si in peccato publici concubinatus existentes celebrent, aut sacros Ordines publicè exerceant, ac solẽniter; pos sunt tamen suspendi ab Episcopo, vel Iudice, si post quãter admoniti fuerint, vt à concubinatu recedant, non paruerint. Quia suspẽsio, irregularitas, & excommunicatio sunt quędam pœnæ, quę ipso facto non incurruntur, nisi in iure sint euidenter, & indubitanter expres sæ, vt omnes fatẽtur: At nullibi in ure expres sum est publicos concubinarios es se ipso facto suspensos: Ergo minime sunt. Maior est certa; minoremprobo: Quia *c. Clerici, de cohabit. Clericor. & mulier.* non imponitur suspẽsio ipso facto publicis concubinariis, sed præcipitur imponẽda ab Episcopis, si ipsis videbitur: ibi; *Verum ipsos per suspensionis, & interdicti pœnas debes arctius cogere, vt mulieres ipsas à se ita remoueant, quod de illis sinistra suspicio non pos sit haberi.* Neque *c. Quæsitum,* id dicitue expressè: ibi; *Quæsitũ est de Clericis in fornicationẽ prolapsis, an eorum officia sint audienda, Verum etsi quemlibet pro mortali peccato quoad se ipsum constet es se suspensum, non debet tamen in officiis diuinis euitari, nisi peccatum huiusmodi sit notorium per sententiam, vel confes sionem factam in iure, aut per euidentiam rei quæ tergiuer satione aliqua celari non pos sit.* Quibus in verbis non imponitur expressè ipso facto suspẽsio publicis cõcubinariis. Æquiparatur enim ibi publicus concubinarius peccatori occulto: & sicut occultus peccator impropriè est ipso facto suspẽsus, quatenus nõ potest licitè, dum in peccato est diuina officia exercere: ita neque etiam publicus cõcubinarius potest quoad alios diuina exercere officia, neque illi pos sunt licite illa ab eo petere, non quia ipso iure est suspensus; sed nè illi præbeat occasionẽ publicè peccandi cum publico populi scãdalo. Neque *c. Vestra* fauent primæ sententię verba illa: *sine dubitatione teneatis, quod à Clericis, & Præsbyteris quanquam fornicariis, quandiu tolerantur, nec habent operis euidentiam, licitè diuina Mysteria audiantur, & recipiantur Sacramẽta.* Certè verba hęc eandem, ac caput præcedẽs interpretationem admittunt. Ideò enim hîc dicitur, non es se licitum, diuina officia audire ac Sacramẽta recipere ab huiusmodi publicis cõcubinariis, quia scãdalo daretur occasio: &

quia petitione & receptione Sacramentorum Sacerdotes illi ad permanendum in misero statu cõfirmarentur. Ita Suar. *to. 5. decens. d. 31. sect. 4. à n. 4.* & præcipuè 10. Auila *p. 3. d. 5. dub. 2.* Garcia *de benef. p. 7. c. 14. num. 32.* Sotus *in 4. dist. 1. q. 5. a. 6.* Rodrig. *to. 2. sum. c. 67. n. 1.* Henriq. *l 9. c. 25. p. 13. lit. P.* Vgoli. *de irregul. c. 43. §. 3.* Fagund. *in Decal. 6. c. 2. n. 10.* & alij plures ex Neotericis.

2378 Primam sententiam satis probabilem, secundãve probabiliorẽ es se existimo, quam validè ex Tridentino *ses. 25. c. 14.* roboro. Locutum enim Concilium de Clericis concubinariis notoriè: præcipit, vt præmis sa trina admonitione suspẽdãtur, nisi resipuerint: Ergo non erant ipso facto suspensi, alioquin enim frustrà suspendi iuberentur. Accipe Concilij sententiã. *Quoad Ordinarius etiam vti sedis Apostolicæ delegatus arbitrabitur suspendantur: & si ita suspensi eam non expellant, quibuscumque beneficiis Ecclesiasticis, portionibus, pensionibus, ac officiis priuentur.* Nec reor obstare eminent. Cardinal. declarationem, qua maximè prima sententia nititur. Quia eos puto fuis se locutos de iure, in quo fundabatur ea opinio: noluis se autem tollere consuetudinẽ, qua secũda stabilitur, dum as serit, illam suspẽsionẽ, si qua in iure fundata erat, propter non vsum in desuetudinem omninò abiis se: quod supponit Concilium, as serens pos se huiusmodi suspẽsionem ab Episcopis publico concubinario imponi, si ipsis visum fuerit.

PROBL. IV.

Pœna suspensionis habet, & non habet locum in publicis concubinariis Clericis solum in minoribus constitutis.

2379 SI retineatur prima probabilis quidem opinio Problemate proximo expres sa, requiro: an pœna suspensionis ipso facto, locum habeat dumtaxat in Sacerdotibus, Diaconis, & subdiaconis: an etiam in aliis Clericis in minoribus ordinibus constitutis, ita vt maneant ipso facto suspensi ab vsu suorum ordinum si publici concubinarij, aut fornicarij sint, & fiant irregulares si in eis ministrent?

2380 Habet in eis locum. Quià *in cap. Vestra, de cohabit. cler. & mulier.* & in aliis capitibus, quibus de huiusmodi suspensione agitur de Clericis generatim agitur: & Cardinal. declaratio *ad c. 14. ses. 25. Concilij Tridentini* profatur: *Clerici concubinarij sunt etiam hodie, si notorij sint ipso iure suspenfi à diuinis, provt etiam in veteri iure sunt.* At in minoribus ordinibus constituti sub Clericorum nomine continentur. Sic Farianac. *to. 4. q. 138. num. 71.* Bernadrd. Diaz, quem ibi allegat *in pract. crimin. cap. 79. v. Concubinarij, num. 2.* D. Antonin. *part. 3. c. 3. tit. 27.* Viuius *opin. 123. num. 2.*

2381 **[314]** In eis locum non habet. Quia quoad Clericos in minoribus constitutos nullibi inuenitur in iure huiusmodi suspensionis fundamentum. Et quia irregularitas non incurritur, nisi suspensi exerceant solemniter actum Ordinis, in quo suspensi sunt. In minoribus autem Ordinibus non inuenitur in iure in quo solemnitas consistat. Ità Ludou. Lopez *part. 2. Instruct. cap. 23. & 31.* Fagund. *Decalog. lib. 6. cap. 2. n. 16.* & alij.

2382 Hoc as serendum reor, adiiciens, pos se illos à suis Episcopis, si in habitu, ac tonsura existant, & foro Ecclesiastico gaudeant, carceris pœna, vel aliter puniri, vt ipsis videbitur, si post trinam monitionem, se corrigere renuerint. Trident *ses s. 25. cap. 14. Clerici verò*

Beneficia Ecclesiastica, aut pensiones non habentes iuxta delicti, & contumaciæ perseuerantiam, & qualitatem ab piscopis carceris pœnis, suspensione ab Ordine, & inhabilitate ad Beneficia obtinenda iuxta Sacros Canones puniantur. Vbi illa verba, *Clerici carceris pœnis, & inhabilitate ad Beneficia obtinenda,* comprehendere etiam Clericos in minoribus videntur.

PROBL. V.

Clerici publici concubinarij sunt, & non sunt de iure ipso facto excommunicati.

2383 SVnt planè. Quia *cap. Clericus, de cohabit. cle ric. & mulier. & cap. 1. de consanguinit. & affinitate,* id as seritur. Sic Farinac *tom. 4. quæs. 138. num. 42.* Bermon. *de publ. concubinar. verb. Alios non publicos, num. 3.* Decian. *tract. crim. l. 6. c. 21. num. 8.*

2384 Minimè sunt. Quia in pręfatis capitibus nulla prorsus mentio fit de excommunicatione. Nisi fortè primæ sententiæ Auctores ipsam suspensionem cum censura sit, excommunicationem vocitent: cum tamen suspensio, & excommunicatio inter se differant, & diuersos sortiantur effectus. Ità Fagund. *Decal. l. 6. cap. 2. num. 17.*

2385 Meo hæreo Doctori, cum ostenderim publicos concubinarios haud es se in iure ipso facto suspensos. Poterunt tamen ipsi excommunicari ab Episcopis, si admoniti, non emendentur. Quia pœnæ quibus ad emendationem puniri pos sunt huiusmodi Clerici penès arbitrium Episcoporum sunt, modo sint iuxtà Sacros Canones, vt patet ex Trident. *ses s. 24. cap. 81. de refor. & ses s. 25. cap. 14.* Et miror equidem primæ sententiæ Auctores tam propensos es se ad augendas, ac extendendas pœnas, cum tamen sint restringendæ.

PROBL. VI.

Concubinatus crimen est, & non est merè Ecclesiasticum. Iudices sæculares ex officio illud pos sunt, & non pos sunt punire.

2386 CRimen hoc est merè Ecclesiasticum, atq; ideò iudicio tantùm Ecclesiastico vindicari potest. Quia concubinatus peccatum nulla lege ciuili prohibetur, nulla punitur, quinimò modo aliquo si non approbari, at saltem dis simulari videtur, *l. Item lega. 47. §. 1. vers. parui ff. de legat. 3.* Authent. *Licet Cod. de natural.* Alexand. *l. ex facto, §. si quis negatur, num. 13. ff. Ad Trebellian.* Ergò merè Ecclesiasticum est, nam crimina, quæ sola lege Canonica, non ciuili, prohibentur, merè Ecclesiastica censenda sunt, iuxta communem Doctorum sententiam, quam approbat Nauar. *ad c. Nouit, de iud. notab. 6.* Sic Iuli. Clar. *in pract. crimin. qu. 37. num. 9.* Portius *consil. 21. num. 26. l. 1.* Tuschus *devisitat. l. 2. c. 21. num. 26.* Abbas *ad c. Cum sit, de foro compet. num. 25.* Anchar. *ibi, num. 9.* Areti. *nu. 15.* Sic. *num. 24.*

2387 Crimen hoc non est merè Ecclesiasticum, sed & ciuile. Quia cum à sæcularibus committitur, nulla ratione merè Ecclesiasticum dici potest si agamus de punitione, ac mera

illius vindicta, provt Doctores primæ partis existimant. Nec illorum fundamentum valet. Quia licet nullibi in iure ciuili expressè sæcularium concubinatus puniatur, de iure communi loquẽdo: punitur tamen, ac prohibetur sub adulterio, quod constat, crimen es se merè sæculare, non Ecclesiasticum. Vndè non approbatur tam nefarium crimen iure ciuili, sed seuere, vt par est, vindicatur. Porrò receptum est apud omnes, laicos in foro sæculari, Clericos verò in foro Ecclesiastico iudicari, ac puniri debere pro culpa præterita publici concubinatus, vt constat experimẽto, & cum communi docet Nauar. *c. Nouit. de iudic. notab. 42.* Couar. *l. 3. variar. cap. 3. nu. 1.*

2388 Distinguendum existimo. Si de hoc crimine agatur principaliter ad pœnam, seu punitionẽ præteritæ culpæ, solus Iudex sæcularis competens est, & sæculares punire potest, si autem de correctione, & futura emẽdatione agatur, prẹuiis admonitionibus, poterunt huiusmodi sęculares ab Ecclesiasticis Prælatis compelli, vt à peccato recedant, & concubinas cum effecto eiiciant. Probo ex Trident. *ses. 24. c. 8. & ses. 25. c. 14.* Nam primo loco expressè loquitur de concubinariis sæcularibus solutis, & vxoratis; ibi, *Tam solutos, quam vxoratos cuiuscúmque status,* & ad illorum emendationem præcipit, vt ter admoneãtur; quod si ter moniti, concubinas non eiecerint, séq; ab earum consuetudine non seiũxerint, præcipit, vt excommunicatione feriantur; & si cẽsuris neglectis per annũin concubinatu permãserint: imperat, vt seuerè puniantur, non iam propter concubinatus crimen, sed ob censurarum neglectionem. Constat igitur ius Ecclesiasticum, cum sermo instituitur de concubinatu sæcularium personarum, solum agere ad futuram emendationẽ: cum verò agitur de personarum Ecclesiasticarũ concubinatu, non solùm de futura emẽdatione sermonẽ institui, sed etiam de culpę punitione. Quãvis autem crimen hoc sit merè sęculare, quoad præteritam culpã: non possunt tamen Iudices sæculares ex officio, & absque speciali Principis rescripto illud punire: & hoc quidẽ non quia crimen merè Ecclesiasticum sit, sed quia in foro sæculari nullibi per leges punitur expressè, nec vllam certam, & determinatam pœnam habet in iure ciuili expressã. Quãdóq; tamen per speciale rescriptum Principis sæcularis de hoc crimine sæculares Magistratus inquirunt, & criminis puniũt. Et apud Hispaniam vulgare iam est, **[315]** sæcularium concubinatus à sæculari Iudice sine speciali rescripto puniri.

PROBL. VII.

Clericorum Concubinæ pos sunt, & non pos sunt à Iudice sæculari puniri.

2389 COncubinæ Clericorum in foro, ac iudicio sæculari iudicari non possunt nec pro præterito crimine castigari: nec valent sæcularia statuta, quæ in ipsaspœnam decernunt. Quia earum infamia videturin Clericos recidi, quorum delicta non sine graui nota publicantur: & apud sæculare tribunal non benè audit Ecclesiastici status puritas. Sic Abbas *ad cap. cum sit generale, num. 25. de foro compet.* Iason. *ad 1. penult. num. 17. ff. de iurisd. omn. iudic.* Palati. *repet. rubr. §. 39. num. 7.*

2390 Clericorum concubinæ pos sunt à Iudice sæculari puniri, & pro crimine prælapso castigari: & valent statuta sæcularia quæ in ipsas pœnam decernunt. Quia præterquam quod legibus Romanorum, totius Hispaniæ *l. 21. part. 4.* Galliæ, &c. in concubinas pœnæ decretæ

sunt; omni iuris fundamento caret denegare sæcularibus Iudicibus potestatem puniendi temporale crimen à sæculari persona commis sum. Fagund. *Decal. l. 6. cap. 2. num. 23.*

2391 Hoc mihi certum. Nam infamia illa Clerici complicis sui socij criminis, per accidens sequitur, & non intenditur in iudicio, vbi concubina merè sæcularis accusatur; & velint, nolint Clerici inilla consensêre virtualiter, quando crimen voluntariè patrarunt, vndè voluntariè se huic periculo exposuerunt.

PROBL. VIII.

Pos sunt, & non pos sunt occultæ Clericorum Concubinæ apudtribunal sæculare accusari, & puniri.

2392 POs sunt à Iudicibus sæcularibus puniri occultæ Clericorum Concubinæ. Quia cum delictum occultum sit, Clerici ex infamia non videntur quodammodo puniri. Cum autem publicæ concubinæ accusantur, & puniuntur, in Clericorum dedecus supplicium illud refundi videtur, & sic quodammodò, & ipsi puniuntur. Hoc supponere videntur Anani. *ad rubric. de adult. num. 4.* Felin. *in cap. Cum sit generale, numer. 24. de foro compet.* Boërius *decis. 72.* Perez *ad leges Castellæ lib. 1. titul. 2. lib. 21.* Iuli. Clar. *in pract. crimin. quæstion. 27. numer. 4.*

2393 Minimè pos sunt occultæ Clericorum concubinæ à sæcularibus Iudicibus puniri. Quia hoc à iure non probatur, imò contrarium probatur in iure ex generali regula *c. Qualiter. 2. de accusatorib.* quæ prohibet aduersus non infamatos inquisitionem fieri. Fagund. *Decal. l. 6. cap. 2. num. 24.* & omnes communiter.

2394 Hoc omninò certum. Quia omnes leges tàm Canonicæ, quam ciuiles pœnas saas in publicos tantum concubinario, & concubinas decernunt, vt constat ex *tit. de cohabit. Clericor. & mulier.* Certè crimina occulta Deo soli reseruantur, nec publica pœna delictum secretum potest respicere, aut cum illo habere proportionem.

CAPVT XIV.

Circà Stuprum.

PROBL. IX.

Virgo consentit in defloratione sub cura parentum existens: Tunc datur, & non datur Stuprum.

2395 TVnc defloratio virgiuis continet specialem deformitatem distinctam à simplici fornicatione, quando virgo adest sub potestate parentum, vel tutorum, vel eorum qui loco parentum sunt: secus si extra hanc potestatem sit, suive iuris. Quià si sub parentum custodia existit, etiam si ipsa sponte consentiat, specialis iniuria parentibus irrogatur: læduntur enim tunc non solum in honore vehementer; sed etiam in facultatibus, nam cogentur vel dotem

augere, si eas velint coniugio aptare velitotius vitæ cursu alere innuptas. Neque enim illæ pos sunt cedere iuri suo, dum sub parentum adsunt potestate cum tanto illorum præiudicio, cum sui iuris ad huc non sint: vnde haud sais erit earum consensus. Sic D. Tho. *2. 2. quæst. 64. art. 6.* D. Antonin. *part. 2. tit. 5. c. 2. initio.* Angel. *v. S uprum,* Syluest. *v. Luxuria quas. 1.* Tabie. *v. stuprum. num. vni.* Tolet. *lib. 3. cap. 18. num. 2.* Henriq. *lib. 2. cap. 8. n. 2.* Filliuc. *tract. 3. cap. 3. nu. 66.* & alij.

2396 Peccatum illud, quod patratur in virginis de floratione, ea volente, ac libereeonsentiente, stuprum non est, nec à simplici fornicatione speciedistinguitur, quamvis virgo sub cura parentum, vel aliorum qui loco parentum sunt, sit constituta. Quia hîc in parentes non datur iniuria, neque in sponsos futuros, aut damnum vllum irrogatur. Nam virgo est sui corporis domina, non parentes, neque illius futurus sponsus, quisquis ille erit; & violator Virginis non lædit parentis honorem, aut spõsi futuri immediatè, ac directè, sed immediate, & indirectè: volente scilicet, ac consentiẽte virgine. Neque parẽtes, vel futuri sponsi in facultatibus suis damnum accipiunt, quia si stuprum est occultum, non tenentur illud manifestare, & Pos sunt filiam tradere viro, ac si virginitatis flore potiretur, quia sufficit publicè talis reputetur Nec filiæ se nubiles seruare, & habiles ad coniugium; alioquin enim non pos sent licitè vouere castitatem, aut innuptæ manere. Denique nulla ratio probat, parẽtes habere maius dominium in filiam virginem, quã in solutã. Cum ergo non sit speciale peccatum abuti soluta sub paterna potestate constituta; ita nec Vtrgine, si sponte consentiat. Ita Sanc. *l. 7. de mat. d. 14. n. 5.* Suar *de pœn. to. 4. d. 22.*

[316] *sect. 4. num. 4. 5. & 6.* Petr. Nauar. *lib. 2. de restit. c. 3. num. 4. & 9.* Vasq. *1. 2. q. 74. art. 8. d. 112. num. 1. & 3.* Les si. *tom. 1. lib. 2. cap. 10. dub. 1. num. 5.* Fagund. *Decal. lib. 6. cap. 4. num. 7.* Sotus *in 4. dist. 18. qu. 2. art. 4.*

2397 Communiorem hodie proximam sententiam es se putarim. Nam si læduntur parentis facultates, quando est publica defloratio, id quidem fit volente, ac consentiente filia, quæ tanquam sui corporis domina habet, vt absque iniuria patris tale damnum per accidens inferat, suo corpore illicitè vtendo. Haud aliter qui suo in agro puteum fodit, non tenetur damnum reficere vicino, cuius puei venas suum in puteum decurrentes incidit. Quia vsus est iure suo, & per accidens indè vicino damnum illud aduenit. Quemadmodum qui iniustè custoditur in carcere, potest cum damno carcerarij aufugere, quia suo iure vtitur.

2398 Hinc quinque corollaria elicio. Si virgo consentit, non tenetur deflorator in confes sione circumstantiam Virginitatis aperire. Solùm tenetur ille explicare, quandò vel copulam habuit, vel desiderauit habere cum Virgine inuita. Tenetur deflorator aperire Virginitatis circumstantiam, si dolo, ac fraude Virginem decepit. Fraus enim & dolus violentiæ æquipollent, & iniuriam continent. Non est stuprum propriè loquendo, sed simplex fornicatio respectu puellæ, quando illa lubens è patris domo rapitur. Quamvis enim sit raptus respectu parentum, quibus vis infertur, vt videbimus; non tamen est stuprum respectu illius; & ideò illa circumstantia raptus respectu parentum erit neces sariò fatenda, non hęc respectu filiæ. Qui deflorauit Virginem spontè consentientem, si nihil ei promisit, ad nihilum pro Virgnitate ablata tenetur.

PROBL. X.

Stuprum committitur, & non committitur etiam in Viduam honestam.

2399 STuprum committitur non solùm in Virginem, siuè spontè consentiat, siuè non consentiat: sed etiam in Viduam honestam. Quia id non obscurè as seritur, §. *Item l. Iulia de aduter.* Nam viduitas honesta Virginitati quodammodo æquiparatur. Sic Farinac. *tom. 4. qu. 147. §. stuprum, num. 10.* Innocent. & Hostiens. *ad c. 2. num. 1. vers. lex tantùm dicit, de adulter.* Ioan. Andr. *ibi, num. 1.* Butrius *numer. 4.* Abbas *num. 5.* Zabarella *numero secundo,* Salicet. *ad l. eum qui duos, numer. 2. Codic. ad leg. Iuli. de adulter.*

2400 In viduam honestam stuprum minimè perpetratur. Quia illi textus loquuntur de stupro latis simè, non de stupro propriis simè. Solùm enim datur propriis simè stuprum, quandò virgo defloratur, ipsa renitente, ac dis sentiente. Ità Fagund. *Decalog. lib. 6. cap. 4. num. 14.* & alij communiter.

2401 Profectò strictis simè, & in veris sima acceptione sic stuprum defini: *Est concubitus viri cum fœmina Virgine, quo eius integritas per vim, & iniuriam illius violatur.* Itaque violari debet carnis integritas ad verum stuprum, vt as serit Sanch. *lib. 7. de matrimon. d. 14.* Vasq. *1. 2. d. 112. cap. 2.* Les si. *lib. 2. ca. 10. dub. 1.* Sotus *in 4. dist. 18. qu. 2. art. 4.* Nauarra *lib. 2. de restit. cap. 3. num. 433.* & omnes ferè Doctores cum D. Tho. *2. 2. qu. 194. art. 7.* Vndè non erit propriè stuprum illud quo fœmina vidua honestæ famæ corrumpitur.

PROBL. XI.

De Iure Canonico cogendus, & non cogendus deflorator, Viiginem dotare, si velit verbirum pœnam sustinere.

2402 DE iure Canonico cogendus stuprator primò Virginem defloratam dotare, & insuper eam sibi in vxorem ducere: si autem non vult ducere, post constitutionem dotis virgis cæditur. Quia *cap. 1. de aduiter.* id præcipitur. Sic Nauar. *sum. cap. 16. num. 16.* Socinus *ibi, nu. 6.* conrad. *in pract. rubr. de stupro, num. 17.* Anton. Gomez *ad l. Tauri 80. num. 6.* Iul. Clar. *in §. stuprum, numer. 3. vers. laicus autem.* Thesaur. *decis. Pedem. dec. 3. num. 2. & 3.* Tusch. *concl. 709. numer. 26.*

2403 De iure Canonico cogendus non est stuprator Virginem defloratam dotare, si vult verberum sustinere pœnam. Quia verberum vilis pœna tanta est, vt non iam æquiualere iniuriæ, verum & superare videatur. Ità Innocent. *ad cap Peruenit, de adulter. ad finem.* Hostiens. *ibi, num. 5. ad verb. Retrudatur.* Butri. *num. 2.* henric. Bohic. *num. 4.*

2404 Ego quidem primam sententiam veriorem, ac communiorem es se puto, quæ communiter in praxi as seruatur. Nam si deflorator non vult defloratam puellam ducere in vxorem vltrà dotam; vel pœna verberum, iuxtà primæ sententiæ Auctores afficitur: vel aut pecuniaria, aut alia simili Iudicis punitur arbitrio. Et certè deflorationi dotis as singnatio debetur: nequitia verò eam nolendi ducere in vxorem verberum pœna vindicatur.

PROBL. XII.

Deflotrator Virginis spontè consentientis tenetur, & non tenetur in conscientia restituere illius parentibus damnum indè eis resultans, supplendo augmentum dotis, quo fœmina deflorata indiget.

2405 TEnetur quidem. Quia re vera parentes in eo sunt damnificati à defloratore: At qui alteri iniusta est damni causa, tenetur illud restituere. Sic D. Thom. *2. 2. qu. 154. artic. 6.* & *ibi* Caietan. Abul. *ad cap. 5. Mat. qus. 201.* Guilelm quem refert, ac sequitur D. Anton. *p. 2. tit. 5. cap. 6. §. 1.* Bernar. Diaz *in pract. cap. 83. num. 6.* & *ibi* Salzed. *in addit. v. Non debeat.* Cordub *l. 1. qq. q. 13.* Valent. *2. 2. d. 9. qu. 3. punct. 3.* Gutier. *l. 1. qq. canon. cap. 37. num. 24.* Ludou. Lop. *part. 1. Inst. cap. 77.* Manu. *tom. 1. sum cap. 208. concl. 3. num. 3.*

2406 **[317]** Minimè tenetur, aut defloratæ fœminæ liberè consentienti, aut eius parentibus. Quia neque illi, neque parentibus ges sit iniuriam. Non illi, quia illa est domina suæ famæ, ac signaculi Virginalis: & volenti ac consentienti nulla irrogatur iniuria; non parentibus, quia si hi aliquod ius habebant in signaculo Virginali, aut fama filiæ, est ab ipsius voluntate dependenter: ac proindè deflorator per accidens honorem, ac ius parentum læsit. Ex læsitone autem facta per accidens nulla resultat obligatio iustitiæ in conscientia. Ità Les si. *lib. 2. cap. 10. dub. 2. num. 9.* Vasq. *2. 2. qu. 74. art. 8. d. 112. nu. 3.* Suar. *de pœnit. d. 22. sect. 4. num. 6.* Nauar. *sum. cap. 16. num. 16.* Sotus *lib. 4. de iust. qu. 7. art. 1. ad 3.* Sanch. *lib. 7. de matrim. d. 14. num. 11.* Sayr. *in Claui, lib. 11. cap. 1. num. 26.* alios citans Nauarra *de restit. lib. 2. cap. 3. num. 423. dub. 2.* Veracr. *part. 3. spec. art. 19.*

2407 Hanc sententiam veriorem es se credo. Quia præter quam quod id fert vsus, filia volens potuit hoc damnum pati, nil de honore parentis curans absque iniuria illius: sicut potest quilibet absque iniustitia in parentem aliud quodcúmque scelus perpetrare, quamvis indè toti familiæ dedecus sequatur. Addiderim, ipsam filiam voluis se spontè illam nuptiarum pati iacturam; quare non tenetur pater ei dotem augere, vt competenter nubat: & ipsa potest, inuito patre, inferiori nubere, quin nec ipsa nec inferior ille patri sponsæ aliquid restiruere teneatur ratione iniuriæ à damno præcisę. Certè si ipsa deflorationi suæ consentiens pecunias haberet, queis pos set patri iniuriam compensare, non teneretur ex illis satisfacere, cum tamen sit causa principalis iniuriæ; minus igitur tenebitur deflorator filiæ illius liberè consentientis.

PROBL. XIII.

Qui Virginem vi, vel importunis precibus corrupit, satisfactione ei præstita, adhuc tenetur, & adhuc non tenetur illius parentibus aliquid pro iniuria illata restituere.

2408 SVppono, quamvis corruptor nihil promiserit puellæ, si tamen dolo, aut vi aut importunis precibus eam deflorauit, teneri vel illam ducere, vel damnum reparere. Sufficit tamen, si ei restituat maioris dotis tantùm, quanto indiget, vt talem maritum inueniat, qualem virgo inueniret iuxtà prudentis arbitrium. Quod etiam restituendum erit quamvis puella sui iuris sit, & parentes non habeat, auctore Nauarro *sum. cap. 16. numer. 17.* addente, non obligari ad eam omninò dotandam; quia id pœna est, quæ in foro conscientiæ debetur, donec à ludice post latam sententiam infligatur. Sanch. *libr. 4. de matrimon. d. 7. num. 5. & 6.* Adiicit adhuc Nauar. teneri ei restituere aliquid amplius pro verecundia, in qua totius vitæ cursu est mansura, & pro contumeliis, quas ob id à marito accipiet. Sed huiusmodi restitutionem tunc habere locum putarim, quandò stuprum fuit manifestum. Quæsierim verò, num parentibus fœminæ defloratæ teneatur corruptor aliquid pro iniuria illata restituere?

2409 Tenetur quidem. Quia si ipsi puellæ aliquid debetur adiici pro rubore, ac contumeliis, rubore, ac contumelia parentes ob filiæ publicam deflorationem proculdubio afficiuntur, quæ debet compensari. Sic Petr. Ledes. *de matrimon. q. 45. art. 4. dub. 1.* Philiarc. *de offic. Sacerd. tom. 1. part. 2. lib. 4. cap. 17.* Carbo. *de restit. qu. 16. conclus. 9.* & alij.

2410 Minimè tenetur. Quia qua satisfactione deflorator Virgini corruptæ compensat iniuriam, parentibus simul fecit satis; quare eo dotis supplemento restituto, nihil parentibus vltrà debetur. Ità Sanch. *lib. 7. de matrimon. d. 14. num 12.* Fagund. *Decalog. libr. 6. cap. 5. numer. 5.* & alij.

2411 Idem as sero. Nam parentum rubor, vel dedecus accidentale est. Attamen si ex ingres su defloratoris ad Virginem rupta est domus parentum, vel aliud damnum illius rebus illatum, non dubito, teneri stupratorem illud eis in conscientia restituere.

PROBL. XIV.

Puella vi deflorata tenetur, & non tenetur defloratorem æqualis qualitatis paratum, acceptare in maritum; sed potest, & non potest dotem postulare.

2412 QVidolo, vi aut importunis precibus Virginem deflorauit, paratus sit eam ducere, & nec ipsa, nec parentes eius velint, sed postulent dotis augmentum, aut illati damni valorem: tenetur puella illum acceptare in maritum, ei in conditione, seu qualitate respondentem: alioquin corruptor liber à restitutionis obligatione manebit. Quia inito coniugio perfectius iniuria, quam dote addito compensatur. Sic. Couar. *p. 2. de sponsal. cap. 6. §. 8. num. 19.* & alij valdè probabiliter.

2413 Non tenetur deflorata vi, aut dolo puella defloratorem paratum eam ducere acceptare in maritũ, siue ille æqualis, siuè superioris sit qualitatis: sed poterit postulare dotem. Quia ratione ab illo puellæ, aut parentibus illatæ, optio apud illam, & parentes eius manet. Ità Les si. *to. 1. l. 2. de iniur. per stupr. cap. 10. dub. 2. num. 12.* Fagund. *Decal. l. 6. cap. 5. num. 6.*

2414 Verius hoc existimo. Adiicit Les sius, si è cõtrà strupator, velit compensare pecuniis, & illa nolit pecuniarum, sed coniugij compensationẽ: non teneri eam ducere in foro consciẽtiæ

antè sententiam latam, sed sufficere damnum pretio, reparare. At probabilius crediderim cum Fagundez in vtróque casu optionem penès defloratam manere ob iniuriam illi illatam.

PROBL. XV.

Puella vi, dolo, aut importunis precibus deflorata, postea commodas nuptias sortita est, ita vt defloratio nullius ei damni causa extiterit: Certè deflorator tenetur adhuc, & non tenetur pretio deflorationem compensare.

2415 TEnetur planè. Quia damnum illud illatum ei fuit per iniuriam, & iniustitiam, quod **[318]** erat de se pretio æstimabile: & peraccidens fuit, quòd æquè commodas nuptias sortiretur, & maritus non deprehenderit deflorationem. Sic Sayr. *in Claui, lib. 11. c. 1. n. 29.* Cordu. *lib. 1. qu. 13.* Salon. *2. 2. qu. 62. art. 2. controu. 5.* Valent. *tom. 3. d. 9. qu. 3. punct. 3.* Victor. & alij apud Sayrum. Adiiciunt tamen, non teneri defloratorem antè Iudicis sententiam dotem ei integram addicere, sed aliquid prudentis arbitrio. Quia dare totam dotem est pœna à lege imposita, quæ non nisi posi sententiam latam debetur.

2416 Non tenetur ei aliquid restituere. Quia restitutio fit tantummodo pro damno secuto, ac dato, & non pro ipsa Virginitatis ablatione, aut amis sione famæ; fama enim, & Virginitatis ablatio æstimationem non recipiunt. Hîc verò nullum damnum fuit secutum, aut datum: nam æquè fœmina illa nuptias inuenit: & quamvis deflorator in periculo patiendi damnum constituit, parum refert; quia constituere aliquem in periculo amis sionis bonorum ad restitutionem non obligat, nisi re vera damnum sequatur. Ità Les si. *tom. 1. lib. 2. cap. 10. dub. 2. num. 17.* Nauar. *sum. cap. 16. nu. 15.* & alij.

2417 Opinionem hanc probabili satis primæ præferendam duxi. Quod si obiicias: Ergò puella, quæ iam aliquid accepit prò satisfactione deflorationis, si æquè nubat, tenebitur illud restituere: Negatiuè respondeo; quia poterat antecedenter expressè cum illo pacisci de damno, quod probabiliter timebatur: & ratione huius pacti si fuis sed expressè celebratum, potuis sed illud pretium, quamvis nullum damnum fuis sed secutum, retinere: iam enim sese periculo exposuit, quod est pretio æstimabile. At quamvis hîc nullm pactum anteces serit expres sum, attamen vbi illi post commis sum stuprum aliquid is in satisfactionem dedit, aut illa antè eius patrationem aliquid accepit, ea intentione datum, vt illa consentiret, aut vt pro compensatione maneret: pactum iudicatur implicitum, vel donatio quædam remuneratoria; quare in neutro casu illa restituere tenebitur.

PROBL. XVI.

Si quis sine dolo, fraude, aut precibus importunis accedat ad eam, quæ iam est ab alio deturtpata,

pro Virgine tamen putatam communiter: tenetur, & non tenetur ei aliquid restituere si res euulgatur.

2418 TEnetur profectò. Si res euulgatur, & ob id ea nota afficitur. Quia licet ad nihilum ei pro Virginitate erepta teneatur, debet tamen ei pro fama erepta damnum restituere. Sic Maiot. *in 4. dist. 37. qu. 33.* Nauar. *sum. cap. 16. num. 19.*

2419 Si ipsa voluntariè consensit, vel se obtulit, non tenetur vir ex iustitia ei aliquid restituere, etiamsi res: (sine culpa tamen viri) diuulgetur. Qnia nec famam, ne coniugium futurum ei per vim abstulit *i* volenti enim, & consentienti nulla fit vis, nulla iniuria. Si verò culpa viri ad eam accedentis eam fœmina subeat infamiam, verbi gratiâ, quia ea in loco tuto consensit, aliter minimè consensura: ille verò publicè se iactans, vel alia via manifestans, illam infamauit: tunc quidem iniustus est damnificator: quare tenetur eam dotare, vel via alia ei satisfacere. Sayr. *in Claui, lib. 11. cap. 1. num. 66.* Nauarra *de restit. cap. 3. num. 449.* & alij communiter.

2420 Longè probabilius hoc existimo adiiciens, si illa voluntariè non consensit, sed per vim, fraudem, aut preces importunas ad illam quis acces sit, quam Virginem es se putabat, & ab alio corruptam inuenit; sed communiter illa pro Virgine existimabatur, suáque causa infamata fuit: teneri eam dotare, vel aliter damnum illatum ei restituere. Quia illa iustè, & sinè iniuria huius honæ famæ erat in pos ses sione, à qua per iniuriam, & violentiam fuit ab ipso priuata. Mecum Nauarrus *vbi suprà.*

PROBL. XVII.

Preces importunæ, quæ equipollent violentiæ, sunt & non sunt illæ, quæ fiunt per crebras, ac repetitas rogationes, deambulationes, munuscula crebrò emis sa.

2421 QVæsieris, quænam sint importunæ preces, quæ violentiæ æquipollent, & per quas consensus fœminæ per vim extortus censeatur? Certè preces importunæ sunt illæ, quæ fiunt per crebras, ac repetitas rogationes, deambulationes, replicata munuscula. Quia hæc respectu leuium puellarum vim habent coactionis. Sic Nauar. *sum. c. 16. n. 16.* Corduba *l. 1. qq. q. 13. dict. 4. & 7.* Caiet. *2. 2. q. 154.* Syluest. *v. Luxuria, q. 5.* Glos s. *ad c. scienti de reg. iuris in 6.*

2422 Non sunt preces importunæ, quæ violentiæ æquipollere valeant, illæ quæ fiunt per crebras ac repetitas rogationes, deambulationes, munuscula: sed requiritur etiam metus aliquis saltem reuerentialis, vel leues minæ, vel promis siones aliquæ dolosæ: verbi gratiâ, si fingeret vir, se es se nobilis simum, ditis simùmve: vel si es set superior, dominus, aut vir magnæ authoritatis, cui fœmina ob reuerentiam contradicere non audeat. Quia secluso hoc dolo, &c. preces crebræ, ac repetita munuscula voluntatem potius augent, quam auferunt Quare opus est, vt ad hasce preces accedat metus aliquis reuerentialis, vel timor, vel dolus. Ità Nauarra *de restit. l. 2. c. 3. n. 4. 5.* Ledes. *2. p. qu. 18. art. 2.* Les si. *lib. 2. cap. 10. dub. 2. num. 17.* Fagund. *Decal. l. 6. cap. 5. num. 11.* Et existimo D. Thomam *l. 2. qu. 6. a. 7.* mentis eiusdem es se.

2423 Hoc magis probo, adnotans tamen, fieri pos se, vt importunitas tanta sit, vt ratione illius secluso omni metu, ac fictione, preces importunæ violentiæ æquipollentes censeantur: v. g. si

adeò importunè quis fœminam sollicitet, vt malit ipsa detrimentum pati Virginitatis, quam iis precibus angi. At hoc raris simè continget. Quia molestiam illam plerúmque fœminæ poterunt, ira concepta, excutere: & quia quamvis initio repugnare videantur, (vt à Les sio didici) postmodùm libgerè consentiunt. Vndè iuxtà Menoch. *de arbitr. l. 2. casu 288. n. 10.* **[319]** *& casu 420. n. 110.* & Tusc. *concl. 710. nu. 2. vol. 7.* & Santium *l. 4. de matr. d. 7. à nu. 8.* illas dixerim preces importunas, ob quas aliquis magis vult in re petita consentire, quam tam vehementibus suafionibus affligi, ac molestari: hoc enim in casu videtur consensus eligi tanquam minus malum. Sed quia fœminæ sollicitatæ facilè, concepta ira, eas preces pos sunt declinare, & quia aliquandò solent eam afflictionem, ac molestiam dis simulare, cùm tamen liberè consentiant: quando dentur, vel non dẽtur præfatæ præces, prudens Iudex adiudicabit; totum enim hoc negotium ex illius pendet arbitrio. Denique si primo minæ præcedant, & postea tempore aliquo elapso preces blandæ sequantur: huiusmodi preces importunas es se iudicarim. Quia præsumerem, tunc adhuc præcedentem metum durare.

PROBL. XVIII.

Quando quis fictè promittit nuptias fœminæ, quam scit es se corruptam (inodò non sit honestæ famæ vidua) vt illius copulam as sequatur: ca secuta, tenetur, & non tenetur eam ducere, si aliunde non sint dispares conditione.

2424 TEnetur sanè. Quia fuit contractus ex vtraque parte onerosus, nec est inter contrahentes disparitas, nec fraus aliqua ex parte fœminæ interces sit: & illa non aliter consentiret. Copula ergò secuta, ius ad nuptias acquisiuit, fuit enim pactum corporis pro corpore. Quare cum contractus impletus sit ex parte fœminæ, tenetur vir ex sua illum implere. Sic Manuel *to. 1. sum. c. 208.* falso allegans Sotum, & Nauarrum. Paludan. *in 4. dist. 28. q. 1. a. 2. concl. 4. numer. 14.* Cordu. *sum. q. 49.* Ludou. Lop. *p. 1. Instr. c. 76.*

2425 Non tenetur. Quià ducere corruptam non est quid æquale valori copulæ habitæ cum non virgine, sed longè maius. Quare non tenebitur eam ducere, licet fortè id aliter compensare teneatur. Ità Sanch. *l. 1. de matr. d. 10. n. 23.* Syluest. *v. Matrimonium 4. q. 8.* Henriq. *l. 11. c. 11. numero secundo.* Ludou. Lop. *p. 1. Instr. c. 77. §. Hinc emergit.* Veracr. *p. 3. spec. a. 19. concl. 6.* & alij.

2426 Hæc sententia mihi est probabilior. Attameri primam omninò es se tenendam puto, quando es set vidua bonæ famæ infamiæque labem ex ea copula contraheret, ob quam inepta matrimonio redderetur. Quia non video tale damnum aliter pos se decenter compensari. Mecum Ledes. *de matr. q. 45. a. 4. dub. 1.* & Nauar. *l. 4. consil. tit. de sponsal. cons. 48.* Vndè minimè audierim Veracruz *p. 3. spec. a. 19. concl. 6.* as serentem, fictum promis sorem non teneri corruptam cuiuscumque enim si vidua sit ducere; tenetur enim si vidua sit famæ honestæ, etiam iuxta secundæ sententiæ Doctores.

PROBL. XIX.

Quando quis fictè fœminæ æquali nuptias promisit serio promitienti, haud copula secuta: tenetur, & non tenetur fictus promis sor in foro conscientiæ cum illa coniugium inire.

2427 COntrahentes sunt æquales, vel quasi æquales, (parum enim pro nihilo reputatur,) & non fuit copula secuta, nec vllum damnum præter violatam fidem sequitur: vnus autem fictè promisit, & sine intentione se obligandi: alter verò seriò; tenetur fictus promis sor in conscientiæ foro contrahere; Quia ille ex iustitia tenebatur verum consensum adhibere: quare iustitiam ficto consensu violauit: Ergò vt iniustitiam auferat, tenetur verum habere consensum, & sic tenetur ex iustitia contrahere: nec sufficiet dotare, aut pecuniis compensare non enim in specie promis sa satisfacit. Sic pauci Doctores inter quos est Petr. de Ledes. *de matr. q. 43. a. 1. dub. 4.*

2428 Non tenetur. Quià re vera & coram Deo non se obligauit: & aliundè nullum damnum est ex ficta promis sione secutum. Solùm ergo peccatum illud iniustitiæ in intentione coram Deo, & quoad Deum mansit. Ità Sanch. *l. 1. de matr. d. 10. num. 26.* Molina *to. 2. de iust. tr. 2. d. 352.* Veracr. *p. 3. spec. a. 19. concl. 9.* Cordu. *qq. l. 1. q. 13.* Henriq. *l. 11. c. 11. num. 2.* Fagund. *Decal. l. 6. c. 5. n. 22.*

2429 Idem as sero, remque apposito exemplo confirmo. Si Antonius Petro centum fictè aureos promitteret, si Vallisoletum peteret, Petrusque illam promis sionem acceptas set, & antequam Petrus ab Antonio peteret, hic dis solueret cõtractum: nihil Antonius Petro debet, nec erga eum iniustitiam committit. Nam ratione promis sionis nihil debet, cum ficta fuerit: ratione autem iniuriæ nihil etiam ei debet; Petrus enim nihil dedit Antonio, nec amisit. Vndè si Antonius contra iustitiam deliquit, fuit quo ad intentionem ficto consensu: nullum namque effectum habuit, cum nullum damnum Petro inde fuerit secutum.

CAPVT XV.

Circa Incestum.

PROBL. XX.

Commixtio cum consanguinea vxoris in matrimonio tantummodò rato, & non consummato: est, & non est Incestus neces sariò in confessione explicandus.

2430 ESt quidem. Quia ex matrimonio rato non consummato affinitas oritur. Sic D. Tho. *in 4. dist. 41.* Sotus *ibi, q. 1. a. 2.* Syluest. *v. Matrimonium 8. q. 14.*

2431 **[320]** Non est incestus. Quia affinitas in foro conscientiæ non oritur nisi ex matrimonio vera copula consummato, id est, seminante viro intra vas fœminæ: nec enim sufficit extra seminare. Ita Sanch. *lib. 7. de matr. d. 64. num. 10.* Henriq. *lib. 12. cap. 16. num. 1.* Conrad. *q. 151.* Fagund. *Decal. l. 6. c. 6. n. 28.* Ledes. *de matr. q. 55. a. 4.* Tolet. *lib. 7. c. 11. n. 7.* & alij.

2432 Hoc mihi vnicè verum. Dixi autem *in foro conscientiæ,* quia in externo foro sufficit probare copulam, vt ortam fuis se affinitatem præsumatur; ex copula enim satis præsumitur effusio seminis intra fœminæ vas. Vndè cum incestus affinitatis non detur, nisi vbi datur vera affinitas, & affinitas verè, ac propriè non contrahatur, per matrimunium non verè consummatum: sequitur euidenter non es se incestuosam commixtionem illam, in qua semen virile intra fœmineum vas naturale non excidit: nec teneri, qui cognoscit sororem vxoris suæ, matrimonio rato, non consummato, confiteri circumstantiam incestus ex hoc capite. Tenetur tamen aliunde; quia est speciale quoddam peccatum ob impedimentum publicæ honestatis vsque ad quartum gradum dirimens, quod impropriè reducitur ad incestum, vt annotat Filliucius, quem citat & sequitur Fagund. *Decal. lib. 6. cap. 6. num. 28.* Lege Santium *lib. 7. de matrim. d. 15. num. 6.*

PROBL. XXI.

Incestus commis sus cum proprio consanguinea inducit, & non inducit impedimentum non petendi debitum, & carendi omni spe coniugij.

2433 VIdimus Sectione 1. affinitatis incestum binos habere effectus: vnum, impedire debiti petitionem, eo quod quis rem gerendo cum consanguinea vxoris factus sit vxoris affinis eo gradu, quo ipsa erat vxoris consanguinea; secundum, quod vxore mortua, non pos sit aliam vxorem ducere; & si duxerit, non poterit ad ea debitum sine dispensatione exigere, licet pos sit reddere. Quæsierim autem, vtrum simile impedimentum non petendi, & carendi spe coniugij, mortua coniuge, inducat incestus cum propria consanguinea patratus?

2434 Inducit equidem. Quia *cap. si quis viduam 32. q. 7. & cap. si duo 36.* videtur statui, nè incestuosi cum propriis consanguineis pos sint mortua vxore, amplius contrhere, & sic spe contrahendi priuat remaneant. Et quia Curiæ Romanæ stylo, quando dispensatur cum consanguineis, vt pos sint contrahere, si inter eos copula præces sit, additur clausula: vt mortuo coniuge, alter maneat cœlebs, & omni spe amplius contrahendi in furturum priuatus. Sic Nauarr. *sum. cap. 29. nu. 74.* & alij Canonistæ cum Panormit. *ad cap. 1. & 2. de eo, qui cognouit consanguineam vxoris suæ.* Sotus *in 4. dist. 37. q. vnic. a. 1.* & multi alij, quos citat Sanch. *lib. 7. matrim. d. 17. num. 15.*

2435 Minimè inducit impedimentum. Quia hoc impedimentum est grauis sima pœna, quæ non incurritur, nisi sit in iure manifestè expres sa. At in iure manifestè expres sa non est. Nam *cap. si quis viduam,* loquitur de solo coniugio incestuoso inter sponsos cognoscentes vtriusque consanguineas: ac proinde nihil ad quæstionem; & *cap. si duo* contrahere permittit: ibi enim

sic: *Qui iuenes sunt, aliàs matrimonia contrahere non prohibeantur.* Vbi non disponitur, vt si non sint iuuenes, prohibeantur, vt annotant Caiet. & Les si. *citandi,* sed as signatur causa, ob quam illi in futurum non sint prohibendi contrahere. Ita D. Thom. *in 4. dist. 34. q. vnic. num. 5.* Sanch. *lib. 7. de matr. d. 17. num. 15. & 16.* Caiet. *2. 2. q. 154. ad 2.* Henriq. *lib. 12. cap. 12. num. 4.* Tolet. *li. 7. c. 12. n. 4.* Syluest. *v. Matrimonium 7. num. 6.* Les si. *lib. 4. de iust. cap. 3. dub. 11. num. 82.* Turrecrem. *ad cap. Quedam 36. q. 7.* Couarruu. *epitom. ad Decretal. part. 2. cap. 16. num. 4.*

2436 Fateor, incestum commis sum cum propriis consanguineis grauius es se peccatum, quam incestus qui cum consanguineis propriæ vxoris perpetratur, seu cum affinibus. Attamen hoc delicto non ita offenditur matrimonium; quia non violatur affinitas: at incestu patrato cum consanguineis propriæ vxoris affinitas violatur: ac proinde magis hoc, quam illo matrimonium offenditur. Scio Curiæ Romanæ stylo clausulam illam apponi. Quæ quidem, quia res est grauis, forte lethale piaculum importabit: si tamen contra illam contrahant, & petere, ac reddere poterunt, nisi aliude aliud adsit impedimentum. Et fortas se nec etiam ad lethale obligabit; quia est clausula generalis de more apposita, per quam Pontifices volunt in dicare temperantiam, quam in hominibus tanquam patres spirituales expetunt: nec tamen volunt præceptum imponere, aut impedimentum impediens præscribere, vt optimè Leffi. *lib. 4. cap. 3. dub. 11. n. 82.* & Sancius *l. 7. de matr. d. 15. d. 15. n. 17.* annotarunt.

PROBL. XXII.

In excommunicatione, quam ipsofacto incurrunt incestuosas nuptias contrahentes, comprehenduntur, & non comprehenduntur, qui contraxêre credentes se es se cognatos, vel affines intragradus prohibitos, cum revera non sint.

2437 SCio iure Canonico præter pœnam impedimentorum, de qua egimus *vol. 4.* contrahentes scienter incestuosas nuptias in gradibus prohibitis ipso facto excommunicari. *Clement. 1. de consang. & affin.* teste Iulio Carlo *lib. 5. sentent. §. incestus, num. 5.* & Nauar. *sum. c. 22. n. 43.* Ab hac autem excommunicatione cum sit per modum statuti, absoluere pos se Mendicantes, imò Parochos Ordinarios, quia non reseruatur, & quando excommunicationes reseruatæ non sunt, Parochi ab illis absoluere valent. In ea item non comprehendi illos, qui in gradibus prohibitis sponsalia de futuro contrahunt; quia sponsalia non sunt nuptiæ propriè loquendo, & pœnæ restringendæ sunt, non ampliandæ. Nec comprehendi contrahentes nuptias antè legitimam ætatem; quia in effectu non contra hunt nuptias, sed tantum sponsalia de futuro, *cap. 1. §. 1. de sponsal. lib. 6.* Nec comprehendi **[321]** illos, qui contraxere illas per ignorantiam, haud scientes scilicet, se es se consanguineos. Communia hæc. Quæsierim autem, num comprehendantur, qui contraxêre credentes, se es se consanguineos, aut affines intra gradus prohibitos, cum re vera non sint?

2438 Comprehenduntur planè, Quia formaliter, voluntariè incestuosè contraxerunt. Sic Nauar. *sum. c. 27. num. 141.* Syluest. *v. Matrimonium 7. q. 13. dicto 5.*

2439 Non comprehenduntur. Quia re vera nullum à parte rei incestum commisêre. Ita Fagund. *Decal. lib. 6. cap. 6. num. 37.* & alij communiter.

2440 His hæreo. Quia cum hæc excommunicationis pœna non imponatur in iure nisi iis, qui in rei veritato incestum committunt; minimè excommunicatione innodabitur, qui nullum re vera patrauit incestum.

CAPVT XVI.

Circà Adulterium.

PROBL. XXIII.

Coniux adulter potest, & non potest de iustitia debitum ab innocente coniuge exigere.

2441 MInimè potest de iustitia petere, potest tamen licitè ex amicitia, siue publicum sit adulterium, siue occultum: & siue coniux innocens illud sciat, siue ignoret. Quia licèt coniux adulterans ipso iure amittat ius exigendi, non tamen perdit ius rogandi, vt sibi concedat alter si voluerit. Vnde sequitur, pos se coniugem innocentem negare debitum adulteranti absque vlla Iudicis authoritate: nam adulterans ipso facto perdit ius de iustitia exigendi; fidem namque frangenti fides potest frangi, *l. Cum proponas, C. de pactis. cap. Peruenit, deiure iur.* Sic Nauar. *sum. c. 22. n. 23.* Caiet. *tr. 17. responsion. respons. 14. tom. 1.* & alij.

2442 Potest coniux adulter de iustitia debitum exigere ab innocente coniuge. Quia neque ab hoc priuatus est eo iure, nec à Iudice. ita Sotus *in 4. dist. 36. q. vnic. num. 3.* Sanch. *de matr. lib. 10. d. 12. n. 8. & l. 1. d. 68. n. 4.* Matien. *lib. 5. recopil. tit. 1. rubricæ, glos s. 2. n. 101.* Palati. *in 4. dist. 35. d. 1.* Henriq. *lib. 11. c. 15. n. 16.* Petr. de Soto *de matr. lect. 16. § penult.* & alij plurimi, quos Sanch. citat.

2443 Existimo, coniugem adulterium patrantem, ante Sententiam Iudicis pos se de iustitia exigere debitum. At si priuetur vel à Iudice, vel à coniuge, poterit quidem deinceps amicè petere, & rogare, non verò de iure obligare coniugem. Censebitur autem illum à coniuge priuari innocente, si cum petit, ei neget, sciens, eum adulterium commisis se. Ratio meæ resolutionis est, quia matrimonium est quædam societas & contractus, cui tacitè apponitur pœna debitum non exigendi. In aliis autem contractibus reus non est ipso iure priuatus; sed priuandus: vt filius, qui occultum crimen in patrem commisit exhæredatione dignum. Certè hæc est veluti pœna conuentionalis iure diuino, ac naturaii imposita inter omnes contrahentes, vt frangenti fidem fides non seruetur: Pœna autem conuentionalis non debetur in conscientia, ante sententiam Iudicis, vel saltem antèquam pars ipsa illam petat.

PROBL. XXIV.

Qui filium suscepit ex adulterio, illúmque reliquit inter filios legitimos mariti adulteræ, præter alimenta, tenetur etiam & non tenetur occurrere damno hæreditatis, quæ legitimis hæredibus adimitur: & damno dotis, quam pater putatiuus puellæ spuriæ tradidit, credens eam es se propriam filiam.

2444 ETiamsi adulter agnoscat suam es se prolem, non tenetur ad resarciendum damnum filiis legitimis si ipse non fuit superstitionis author. Quia huius damni sola adultera est causa: ipsa enim filium supponit tanquam legitimum, adultero solum tacendo permittente. Certè si adultera procuraret abortum, non diceretur adulter homicidij causa, eo quod ipse suppeditas set prolem, nisi suasis set, vel adiuterium præstas set. Ergo pari ratione non censebitur suppositionis causa, ac prionde nec damni ex suppositione secuti. Sic Sotus *lib. 4. de iustit. quæst. 7. art. 2.* citat Pennam, Barthol. à S. Fausto *in specul. d. 23. quæst. 8. num. 8.* Et Pitigian. *in 4. part. 2. dist. 15. quæst. 2. art. 5.* Diana *part. 2. tract. 17. resol. 55.* aliique recentiores teste Les sio *lib. 2. cap. 10. dub. 6. num. 43.* as serunt satis es se probabile.

2445 Adulter, ex quo spurius susceptus est fœtus, tenetur sicut adultera ad damna illa resarcienda, licet author suppositionis non fuerit. Quia adulter non minus quam adultera est, huiusmodi damni causa. Ita Azor. *part. 3. lib. 5. cap. 6. & 7.* Manu. *sum. tom. 1. cap 188. num. 1.* Nauarr. *summ. cap. 16. num. 40.* Reginald. *tom. 1. lib. 10. num. 288.* Les si. *citat. num. 46.* Turrian. *2. 2. tom. 2. dist. 30. dub. 2.* Vasq. *opusc. de testament. cap. 5. §. 1.* Rebel. *de iust. part. 1. lib. 3. quæst. 10. numer. 11.* & alij communiter.

2446 Porrò hanc sententiam probabiliorem, & in praxi reor es se tutiorem. Attamen valde in primam inclinor. Nec enim adulter proxima est illius damni causa, sed remota, cum ipse non intenderit generare, sed solùm suam explere libidinem: adultera verò est causa proxima, quæ partum spurium tanquam legitimum marito supposuit.

[322] PROL. XXV.

Adultera coniux tenetur, & non tenetur marito pecunias ex adulterio acquiquisitas restituere.

2447 TEnetur equidem. Quia maritus est dominus corporis vxoris suæ quoad actus coniugales, & saltem propter adulterij iniuria getenda est coniugi restitutio. Sic Molina *tom. 1. de iust. tr. 2. d. 94.* Reginald. *l. 10. n. 193.* Nauarra *de restit. l. 3. c. 1. n. 136.* Bannes *2. 2. q. 62. a. 5. dub. 5.* & alij.

2448 Non tenetur. Quia non por omni iniuria restitutio pecuniaria debetur, sed pro iniuria cum damno pecunia æst imabili. Ita Bonac. *de contract. d. 1. q. . punct. 3. n. 12.* Graf. *tom.*

1. consil. lib. 5. de furtis, consil. 2. Megala *p. 2. lib. 2. cap. 32. num. 24.* Diana *part. 2. tract. 17. resol. 7.* Vasq. *opusc. de restit. cap. 7. dub. 2.* Syluest. *v. Restitutio, §. 2.* Les si. *lib. 2. cap. 14. dub. 8. n. 60.* Azor. *p. 3. lib. 4. c. 21. q. 2.*

2449 Valde probabilem primam sententiam es se puto, sciens iuxta Canonistarum mentem, acceptum pro opere, quod leges puniunt, es se restituendum: cum autem adulterium à lege puniatur, quod ex illo accipitur restituendum erit, si non marito, saltem vel pauperibus, vt multi apud Couarruu. *ad reg. peccatum part. 2. §. 2.* vel ei, qui dedit, vt vult Sotus, quem Couar. citat, & sequitur. Attamen probabiliorem secundam; Quia *l. idem si ob stuprum, ff. de condict. ob turpem causam, & l. Generaliter, de verbor. oblig.* quas aduersarij citant, licèt pacta turpia rescindant, & tollant obligationem ciuilem, ob quam in iudicio pos sut peti promis sum: non tamen reddunt irritam acquisitionem pecuniarum ex tali causa: nec faciunt inhabilem accipientem, ad comparandum earum dominium. Igitur pos sunt fœminæ coniuges sibi lucrum ex adulterio acceptum retinere: nec obnoxiæ sunt restituendi, aut marito, aut aliis restitutioni: nisi tale pretium ab iis acceperint, qui potestatem alienandi non habent, vt Religiosi, filij familias, &c.

CAPVT XVII.

Circà Sacrilegium.

PROBL. XXVI.

Sacerdos simul ac Religiosus profes sus delinquens contrà sextum Præceptum, committit, & non committit duplex Sacrilegium alterum contra Ordinem sacrum, alterum contra votum solemne castitatis.

2450 DVplex Sacrilegium committit. Quia sunt duæ circumstantiæ specie diuersæ, altera ratione Ordinis sacri, siue sit sacerdotalis, siue Diaconatus, siue subdiaconatus: altera ratione voti solemnis: prior quidem ex præcepto Ecclesiæ sacris Ordinibus annexo, quæ ob honorem & sanctitatem Ordinis sacri prohibet venereos actus iis, qui sacris Ordinibus initiantur; posterior ex obligatione voti solemnis, quæ est specie diuersa à priori: sicut obligatio audiendi sacrum ex voto, & ex præcepto Ecclesiæ specie inter se distinguuntur, & duplex piaculum est illarum violatio. Sic Petr. à Ledesm. *de pœnit. cap. 10. num. 1. & 2.* Sotus *lib. 8. de iust. q. 2. a. 5.* Paludan. *in 4. dist. 36. q. 4. a. 1. num. 14.* Paleot. *de spuriis, cap. 16.* Et hanc sententiam debent neces sariò tenere, qui as serunt, obligationem castitatis in sacris Ordinibus oriri ex præcepto, non ex voto. Hi sunt Valent. *Part. 4. tract. de Sacram. Ordin. d. 9. q. 5. pun. 5.* Turrecr. *c. Placuit. a. 1. num. 16.* & alij apud Sanch. *lib. 7. de matr. d. 27. num. 9.*

2451 Non duplex, sed vnicum perpetrat Sacrilegium. Quia huiusmodi obligationes eiusdem speciei sunt: obligatio enim castitatis in sacris Ordinibus ex voto implicito castitatis oritur, & non ex præcepto: votum autem solemnc castitatis in sacris Ordinibus, & profes sionis votum

sunt eiusdem speciei; nam Ecclesia imponit præceptum castitatis iis, qui sacris initiantur, mediatè, id est, mediante voto castitatis implicito, & sic intendit eos ex voto obligare; quod si fortè expressè noluerint castitatem implicitè vouere, & se ad illam ex voto obligare: ne euadant tunc quidem mediante voto, imponit ilis præceptum seruandi illam. Ita Sanch. *citat. num. 28.* Les si. *lib. 4. cap. 3. dub. 12. num. 87.* Corduba *sum. q. 3.* Caiet. *2. 2. q. 186. a. 9. dub. 1.* Ludou. Lop. *part. 1. Instr. c. 29.* Ouand. *in 4. dist. 25. q. vnic. post 9. concl. corol. 2.* Manuel. *tom. 1. cap. 53. num. 5.* Medi. *sum. lib. 1. cap. 14. §. 18.*

2452 Probabilis valde est prima sententia, hæreo tamen secundæ probabiliori mihi. Ex qua colligo, si Religiosus sacris Ordinibus initiatus sit profes sus, satisfacere confes sioni dicendo, se es se profes sum, & tacendo, se es se Sacerdotem. Sacerdotem non profes sum satisfacere dicendo, se sacros habere ordines, vel castitatis votum, tacendo se es se Sacerdotem. Episcopum satisfacere, dicendo, se es se sacris initiatum, vel votum habere castitatis. Profes sum satisfacere, dicendo, se votum castitatis violas se, haud explicando, se es se Religiosum. Hasce omnes sequelas deducit, ac approbat Filliuc. *tract. 30. num. 125.* & Sanch. *à num. 27. vsque ad 98.*

PROBL. XXVII.

Profes sus violans castitatem satisfacit, & non satisfacit confessioni dicendo, se habere castitatis votum, haud declarando es se solemne.

2453 NOn satisfacit. Quia circumstantia Religiosi status, & voti solemnis est notabiliter aggrauans: vnde saltem huius circumstantiæ ratione tenetur Religiosus profes sus statum exponere. Quemadmodum qui mille aureos furatur, non satisfacit in confes sione dicẽ- **[323]**do: Furatus sum grauem quantitatem lethali peccato obnoxiam. Sic Fagund. *Decal. l. 6. c. 7. n. 13.* Azorium citans. Cardin. Palæot. *despur. c. 16. n. 15.* Medina *l. 6. sum. c. 12. §. 8.* Rodrig. *to. 1. sum. c. 53. n. 5.* & alij.

2454 Satisfacit omninò. Quia votum solemne castitatis non distinguitur es sentialiter à voto simplici, sed accidentaliter solummodò. Nam es sentia voti solemnis in Religione in eo consistit, quod per illud vouens sui corporis vsum Deo tradat, & per eam traditionem ipse ex Ecclesiæ statuto ad contrahendum matrimonium reddatur. Es sentia verò voti simplicis in eo etiam sita est, vt vouens quantum est ex parte sua sui corporis Deo tradat vsum: noluit tamen Ecclesia, vt ipse voueus si sæcularis sit, per eam traditionem redderetur ad contrahendum coniugium inhabilis. Vndè votum solemne castitatis Religiosi profes si, vel viri sacris initiati non Regularis, differt extrinsecè, & accidentaliter à voto simplici castitatis per solam Ecclesiæ constitutionem decernentis, vt votum profes si, vel sacris initiati reddat ad contrahendum matrimonium inhabiles, non simplex votũ sæcularis. Ita Sanch. *l. 7. de ma. d. 27.* Henriq. *l. 2. c. 5. n. 6. lit. G.* Corduba *sum q. 3.*

2455 Cum his opinor, qui Volum. 1. as serui circumstantias aggrauentes haud es se neces sario fatendas. Enim vero licet cum iis sentirem, qui circumstantias notabiliter aggrauantes neces sario aperiendas es se affirmant: huic insisterem as sertioni. Crediderim enim circunstãtiam Religiosi status non es se notabiliter aggrauantem; semper enim relinquit peccatum intra

eandem speciem: solummodo enim contra Deum hæc culpa committitur, qui tantum offenditur in voti simplicis violatione, quantum in violatione voti solemnis. Nec est eadem ratio in furto millo aureorum, ac in paruo; nam in furto magno grauius proximus offenditur, quam in paruo & grauius proinde crimen contrà Deum patratur.

PROBL. XXVIII.

Quis voto solemni ac simplici illigatur: Tenetur quidem, & non tenetur, vtrumque in confes sione castitatis votum violatum explicare.

2456 TEnetur equidem. Quia votum solemne & simplex specie differunt. Sic Sotus *l. 7. de iust. q. 2. a. 5.* Medina *sum. c. 14. §. 18.* Et quia licet specie non differant, votum solemne addit circumstantiam notabiliter aggrauantem: ideóque exprimendam. Sic Petr. Ledes. *de pœn. c. 19.* Azor. *ad 6. præc. c. 29. q. 10.*

2457 Non tenetur. Quia nec mutat speciem, nec aggrauat. Ita Sanch. *l. 7. de matr. d. 27. num. 31.* Fagund. *Decal. l. 6. c. 7. n. 14.* Henriq. *l. 5. c. 5. n. 6. lit. G.* Ludou. Lopo. *p. 1. Instr. c. 29. §. Præterea.* Filliuc. *tr. 30. num. 127.*

2458 Probabilior sententia hæc. Quia votum solemne ac simplex differunt tantùm accidentaliter, & circumstantia solemnitatis (licet demus aliquantulum culpam augere) non multum auget: sicut nec etiam multum augeret si violator castitatis es set Doctor, aut Sanctior, aut maximis à Deo beneficiis affectus.

CAPVT XVIII.

Circa peccatum Luxuriæ quod est contra naturam.

PROBL. XXIX.

Est, & non est propriè Sodomia, cum vir cum fœmina, etiam propria vxore, rem habet in vase præpostero.

2459 ESt quidem peccatum luxuriæ contra naturam illud, *quo peruertitur ordo quem natura cætera animantia docuit, & quo prolis conceptio fieri nequit.* Cuius diximus *sect. 1.* quinque es se species. Primum (eas recolo) peccatum contra naturam est, si quæratur voluptas carnalis per corruptionem absque sœminæ coniunctione: & hoc pollutio, seu mollities vocitatur. Secundum, si quæratur in coniũctione animantis alterius naturæ, verbi gratiâ cum bestia: & vocatur bestialitas. Aut cum Dæmone: & congres sus cum Dæmone dicitur. Tertium est, si quæratur cum persona indebiti sexus in vase indebito: & est propriè Sodomia. Quartum si quæratur per cõiuctionem cum fœmina, haud ordine naturali seruato: & est innaturalitas.

Quintum, si quæratur sine instrumentis & organis à natura ad hunc inditis finem: & erit congres sus fœminæ, cum fœmina, quia ad Sodomiam imperfectam, vel pollutionẽ perfectam reducitur. Omnes hi modi contra naturam inter se comparatisunt speciei diuersæ. Quia illorum singuli malitiam, ac turpitudinem peculiarem repugnãtem castitati continent. Les si. *l. 4. c. 3. dub. 13. num. 90.* & omnes. Quæsierim autem, num censenda propriè Sodomia, cum vir cum muliere, etiam propria vxore, rem habeat in vase præpostero?

2460 Est quidem. Quia Sodomia est diuortij causa siue sit actiua siue pas siua: vt grauis simi affantur Doctores, qui quidem minimè distingunt, an perfecta, an imperfecta sit, vocitantes absolutè Sodomiam huiusmodi congres sum. Quia quidem capitali ignis pœna vindicatur. Sic Iuli Clar. *li 1. 5. sentent. §. Sodomia. numer. 2.* Decius *ad lib. si qua mulier. num. 9. c. de secund. nupt.* Sanchez *lib. 10. de matrim. d. 4. num. 7. & num. 5.* as serit, cum propria vxore præposterum coitum es se Sodomiam, nec dicit es se imperfectam, vel perfectam. Contestatur D. Tho. *2. 2. quæs. 154. art. 15.* vti docet, dari veram Sodomiam inter duas faminas, si se tentent modo virili ordine præpostero: & idem diceret à fortiori de Sodomia, quæ inter virum ac fœminam, etiam propriam patratur.

2461 Non est propriè Sodomia. Quia solum vera, ac propria Sodomia datur inter duos viros, quando vnus alterum vase præpostoro polluit: quamvis omnes huiusmodi actus Sodomitici ęqualibus pœnis puniantur, & licet quoad pœnam diuortij sint æquales. Ita Fagund. *Decal.* **[324]** *lib. 6. c. 9. num. 8.* Sotus *in 4. dist. 36. qu. vni. art. 1.* Ludou Lop. *p. 2. Instr. de matrim. c. 14.* Graf. *p. 1. decis. lib. 2. c. 8. 4. n. 15.* D. Antonin. *p. 3. tir. 2. c. 21. §. 5.* & alij communiter.

2462 Hoc verum existimo. Nec enim firmum est fundamentum, Auctores illos as seruis se sodomiam inter virum, & vxorem es se separationis causam, vt credantur, de perfecta sodomia fuis se locutos. Certè D. Thomas veram sodomiam vocitauit congres sum fœminæ cum fœmina, nec tamen distinxit, nùm es set perfecta.

PROBL. XXX.

Patiens in sodomiæ crimine tenetur, & non tenetur in confeßione expeonere fuis se patientem.

2463 TEnetur profectò. Quia agens in peccato Sodomiæ seminat, patiens verò non: Ergò tenetur manifestare, vtrum fuerit agens, vel patiens. Et quia si non explicetur, Confes sarius intelligere poterit de sodomia actiua. Sic eminentis. Card. de Lugo, de quo as serit Diana *p. 7. tr. 10. resol. 8.* sic contra eum olim argumentatum fuis se. Machad. *tom. 1. lib. 2. p. 3. tr. 19. docum. 8. num. 4.* hanc sententiam ait es se probabilem.

2464 Non tenetur. Quia licet peccatum agentis grauius sit, haud eius malitia adeò increscit, vt speciem mutet. Ita Machad. *citat.* Diana *vbi suprà* Mazuchel. *de casib. reseru. d. 2. c. 22. diffic. 1. num. 21.* Addo Filliucium probabilem sententiam es se as seruis se, omnia peccata contrà naturam vnius speciei infimæ es se non subalternæ. Quam sententiam admittit Caramu. *ad Reg. D. Benedicti d. 66. num. 983.* Scio contrariam es se probabiliorem.

2465 Existimarim, hanc sententiam satis es se probabilem. Quia circumstantia illa non seminationis ex parte agentis minuens est: Sed circumstantiæ minuentes intra eandem

speciem non sunt neces sariò fatendæ. Attamen probabiliorem as sero primam sententiam. Quia valdè est probabilius peccata contrà naturam, quæ proximo Problemate *numero 187.* recensuimus ad diuersas species pertinere.

PROBL. XXXI.

Fœmina cum altera fœmina ita congrediens, vt masculi gerat vices, & effusio seminis intrà vas naturale sequatur, incidit, & non incidit in reseruatum Sodomiæ casum.

2466 INcidit. Quia huiusmodi coitus innaturalis est, & cum sexu indebito. Sic Lupus *de casib. reseru. part. 2. casu 10. num. 14.* & alij.

2467 Non incidit. Quia licet actus hic ad Sodomiam reducatur, cum inter personas eiusdem sexus geratur: tamen non est propriè sodomia; quamvis enim non seruetur sexus, seruatur vas. Ità Mazuchel. *de casib. reser. d. 2. c. 22. num. 6.* Diana *part. 7. tractat. 12. resolut. 11.* & alij, quos ipse pres so nomine memorat.

2468 Idem affirmo, monens casum Sodomiæ non in cunctis Diœcesibus reseruari, sed in aliquibus. Vbi igitur reseruatus fuerit, poterit eiusmodi fœmina sine ordinarij licentia, & sine priuilegio absolui.

PROBL. XXXII.

Sodomiam exercens vir cum fœmina est, & non est reseruationi obnoxius.

2469 ESt quidem. Quia talis verè dicitur Sodomiam exercere. Sic Iuli. Clar. *lib. 5. sentent. §. sodomia, num. 2.* Deci. *ad l. si qua mulier, numer. 9.* Fagund. *lib. 6. Decal. cap. 9. num. 7. & 8.* & alij.

2470 Non est. Quia huiusmodi congres sus non est propriè Sodomia, vt ipse Fagundez *nu. 8.* fatetur. Cur ergò reseruationis pœna ad Sodomiam impropriam est extendenda? Sic Diana *part. 7. tract. 12. resol. 11.* Mazuchel. *de casib. reser. part. 2. casu 10. num. 3.* Dicastil. *de iust. & iure lib. 1. d. 3. dub. 10. num. 323.* & alij, quos citat & sequitur Mazuchel. *de casib. reseru. d. 2. cap. 22. num. 7.*

2471 Huic hæreo sententiæ. Quia in Sodomia propria delinquitur non solùm contrà vas, sed etiam contrà sexum. At masculus præposterè fœminam cognoscens, licet non seruet vas, seruat tamen sexum: Ergò propriè Sodomiam non committit.

PROBL. XXXIII.

Patiens includitur, & non includitur in casu Sodomia reseruato.

2472 INcluditur. Quia tam agens, quàm patiens propriè dicitur Sodomiæ perpetrare peccatum. Licet enim verbum *committere,* (quo reseruationis decretum vtitur) propriè designet actionem, non pas sionem: tamen quia ambo sunt in genere delicti eodem, singuli reseruationis pœna afficiuntur. Equidem in correlatiuis, quod in vno disponitur, in alio dispositum es se censetur. Sic Bordon. *in consil. regular. resol. 38. qu. 22. num. 44.* & alij communiter. Vt as serit Diana *p. 7. tr. 12. resol. 11.*

2473 Non includitur. Quia decretorum verba in sua propria significatione sunt accipienda prçcipuè in odiosis. At verbum *Committere* propriè agentem, non patientem designat. Ità Alfons. de Leon. *de Censur. recollect. 5. num. 7.* Marchin. *de Ordi. tract. 1. part. 8. cap. 4. num. 20.* & Bordon. *citat. resol. 48. qu. 5. num. 2.* putat hanc sententiam haud es se improbabilem.

2474 Communi primæ adhæreo sententiæ, monens, procedere, modo agens seminet intra vas. Nam cum actio ipsi potis simum tribuatur, si ea perfecta non sit, crimen reseruationi non subiicitur: neque ex parte patientis, licet semen emittat; complementum enim peccati attendendum est ex parte agentis, vt qui est patiente nobilior.

[325] PROBL. XXXIV.

Qui in vase præpostero Sodomiam inchoat, fide postmodum semen extra vas profundit, incidit, nonn incidit in reseruationem.

2475 INcidit quidem. Quià iàm crimen satis conpletum in genere Sodomiæ censetur; nec dolus debet delinquenti patricinari; aut quis ex nequitia reportare commodum. Sic Fagund. *Decal. l. 6. c. 9. n. 8.* citans multos.

2476 Non incidit. Quià licèt sic delinquens à peccato mollitiei cum aliqua circumstantia Sodomiæ coniuncto non excusetur, non tamen actio illa referenda est ad legem reseruationis: à qua quidem non excusatur sui doli ratione, sed quia non deliquit cum omnibus illiscircũstantiis, quibuscum alia crimen posuit specie Ità Lupus *de casib. reser. p. 2. c. 10. num. 13.* Bordon. *in consil. regular. resol. 48. n. 17.* Leo *de censur, recollect. 6. n. 873.* & alij.

2477 Crediderim, præfatum actum Sodomiam non es se completam, sed incœptam, vndè in reseruatione non includitur: reseruatio enim delictum perfectum, ac consummatum solummodò respicit. At contrariam sententiam satis probabilem, es se iudico. Scio Mazuchellum *de casib. reseru. d. 23. n. 14.* as seruis se, huiusmodi delinquentem, licet in reseruationem non inciderit, remittendum tamen ad superiorem es se, ne ei sua fruas patrocinetur. Hoc quidem minimè admittam. Nam si in casum reseruatum non incidit, vndenam superiorem adire tenebitur?

PROBL. XXXV.

Impuberes incidunt, & non incidunt in Sodomiæ reseruationem.

2478 INcidunt omninò. Quia Episcopi absolutè loquuntur: Ergo resereuatio absolutè est intelligenda. An on impuberes cæteris legibus obligantur, ac censuris? cur non huic? Num peccare pos sunt? Ergò & ligari peccati illius reseruatione. Sic Mazuchel. *de casib. reseru. d. 2. c. 22. n. 12.*

2479 Minimè incidunt. Quia licèt illigentur reseruationis iis peccatis, quæ carnalia non sunt: v. gr. homicidium, blasphemia, &c. iis autem quæ sunt adnexæ peccatis venereis non illigantur, cum regulariter loquendo non compleant. Ità Lupus *de casib. reseru. p. 1. dist. 4. nu. 6.* Bordon. *consil. regular. resol. 38. n. 18.* Diana *p. 7. tr. 12. resol. 11.*

2480 Idem opinor. Nam huiusmodi crimina non tribuuntur impuberibus ex *c. 1. de delict. pueror.* Quia nequeunt seminare. Quid si quandoque semen emittant? Non ideo incidunt. Nam reseruatio, instar aliarum legum, ad ea, quæ rarò accidunt non aptatur, *l. Nam ad ea, ff. de leg.* Et hoc procedit, etiam quando impubes patitur, pubere agente. Pubes in hoc casu reseruationi est obnoxius, non tamen impubes. Ex eo enim quod puberi admiscetur, non amittit impubertatis exemptionem: non obstante, quod agens & patiens pari pœna debeant puniri. Quia id procedit, quando lex intendit vtrumque punire, quod in casu præsenti non accidit.

PROBL. XXXVI.

Qui cum virgine copulam Sodomiticam ges serit, tenetur, & non tenetur, virginitatis circumstantiam, in confessione aperire.

2481 TEnetur planè. Quia virginis parentibus aliquam proculdubio infert iniuriam. Sic nonnulli, quorum sententiam Trullench probabilem es se testatur *Decal. 10. 2. l. 6. c. 1. dub. 8. §. 2. n. 3.* citans Bonacinam.

2482 Non tenetur. Quià huiusmodi copula non habet specialem stupri malitiam, cum integritas virginalis minimè violetur. Vndè sufficit, vt pœnitens dicat, se cum fœmina copulam Sodomiticam ges sis se. Ità Dicastil. *de iust. l. 1. d. 3. dub. 19. numer. 328.* Trull. *citat.* Caram. *in reg. D. Bened. d. 66. concl. 12. numer. 1013.* Diana *p. 7. tr. 12. resol. 14.*

2483 Hoc probabilius es se reor. Nam licet aliqualem iniuriam parẽtibus gerat, non tamen claustrum virginale violat, nec eam minus ad matrimonium habilem reddit. Scio, Caramuelem addidis se, non teneri ponitentem exponere, se Sodomiam cum fœmina virgine, vel non virgine habuis se: sed sufficere, si dicat, se Sodomiæ peccatum ges sis se. Quia Sodomia cum fœmina vel cum viro solum differunt in genere entis non in genere moris. Quemadmodum ac furari aurum, vel argentum, aut ieiunium pane, aut piscibus violare. Quod non displicet.

PROBL. XXXVII.

Qui Sodomiticè delinquit cum baptizato à se, vel cum eo quem sacro leuauit ex fonte, vel cum adoptato in filium: tenetur, & non tenetur, in confes sione hanc exprimere circumstantiam.

2484 NOn tenetur. Quia nulla extat specialis lex, quæ huiusmodi coitus prohibeat, præ ter legem naturalem in genere prohibentum Sodomiticum crimen. Vnde si quis coëat cum eo, quem diluit, aut è sacto fonte leuauit, vel quem adoptauit in filium: vel rem habeat cum aliquo, & postea cum fratre eius, non tenetur huiusmodi circumstantiam in confes sione exprimere. Sic Azor. *to. 3. l. 3. c. 18. q. 4.* Mazuch. *de cas. res. 2. c. 22. n. 25.*

2485 Tenetur quidem. Quia eo ipso, quod lex humana positiua hanc cognationem spiritualem, vel legalem cõstituat: indè quasi naturaliter resultat, vt contra rectam rationem fit, non seuare erga præfatas personas debitam reuerentiam, ac pietatẽ. Et quidem si quis accedat ad illam, quam baptizauit, naturali copul, peccat contra reuerẽtiã illi **[326]** debitã tanquam spiritualiter cognatæ, vt omnes fatentur: Cur ergo non peccet, si ad baptizatum à se Sodomitice accedat? Ità Dicastil. *de iust. lib. 1. d. 3. dub. 18. num. 300.*

2486 Porrò P. Dicastillo sententia admodum est probabilis, cui vt securiori adhæreo. Nam quod P. Azorius dicit de lege positiua inducente talem cognationem, quę solum sese extendit ad matrimonij impedimenta: potius nostram sententiam probat. Tale enim impedimentum inductum supponit quasi prioritate naturæ spiritualem cognationem, vel legalem. Quia non sunt tales cognationes, quod sint talia impedimenta: sed potius talia impedimenta sunt, quòd sint tales cognationes. Itaque posita illa cognatione, iure naturę exigitur reuerentia, ac pietas, contra quam fiet luxurioso congres su, & non minus in Sodomitico, quam in naturali. Attamen Azorij mei sententiam satis probabilem es se existimo.

PROBL. XXXVIII.

Circumstantia incestus in copula Sodomitica est, & non est distinctione graduum explicanda in confessione: sed sufficit, & non sufficit dicere: Sodomiticè cum affine, vel consanguineo deliqui.

2487 SVfficit quidem. Quia licet in proximiori gradu, v. gr. in primo, & secundo, aggrauatur incestus, sed non mutat speciem. Certè ea personarum coniunctio, quæ in copula naturali constituit incestum, constituit etiam in innaturali: sed incestus in copula naturali etiam in primo, ac secundo gradu, specie non differunt. Ergò neque in copula Sodomitica. Sic Auersa *de pœnit. q. 10. sect. 9.* Machad. *to. 1. l. 2. p. 3. tr. 1. docum. 8. num. 3.* hoc putat es se probabile. Diana *p. 7. tr. 12. resol. 16.* Trul. *Decal. tom. 2. l. 6. cap. 1. dub. 7. num. 5.*

2488 Minimè sufficit. Quia ille innaturalis concubitus mutat speciẽ (sicut naturalis) in gradibus quidem prohibitis omnibus consanguinitatis vel affinitatis, ob specialem deformitatem, & malitiam, quæ adiicit reuerentia propinquioribus debita. Ità Caietan. à Machado citatus, cuius sententiam ipse proba biliorem putat. Cardinal. de Lugo *de pœnit. d. 6. sect. 6. §. 2.* Fagund. *Decal. l. 6. c. 6. n. 21.*

2489 Ego sanè existimo sententiam satis es se probabilem, secundam autem communiorem, & probabiliorem. Quia autem primam sectari voluerit, (quam fusius Diana *part. 1. tr. de circumst. resol. 31.* exprimit, & Mazuchel. *tr. de casib. reser. d. 2. cap. 4. num. 28. & cap. 22. num. 23.* confirmat) obligationi confes sion is satisfaciet dicendo, se cum affine, aut consan guineo Sodomiticèconcubuis se. Hoc equidem de Sodomia in primo & secundo gradu consanguinitatis, vel affinitatis (qui explicari debent in confes sione) as serui. Circa tertium autem vel quartum gradum hęc accipe Si agimus de affinitate inter Sodomiticos orta ex copula licita, hoc est, quæ causata fuit propter matrimonium contractum, & consummatum ex parte vnius Sodomitæ, vel vtriusque cum consanguinea alterius intra tertium vel quartum gradum: crediderim, illam es se Sodomiam incestuosam; quia illi duo sunt verè affines, inducta affinitate iure positiuo: qua inducta resultat pietas & reuerentia seruanda erga affinẽ At si illa affinitas solùm consideretur respectu copulę illicitę, non erit Sodomia incestuosa; quia post Tridentinum affinitas ex copula illicita vltra secundum gradum non progreditur: vnde ces sat specialis illa ratio pietatis ac reuerentiæ debitæ illi tanquam affini: solum ergo erit culpa Sodomitica. Verum tamen si loquamur de gradibus consanguinitais, putarim vsque ad quartum gradum es se Sodomiam incestuosam. Quia vsque ad quartum gradum agnoscitur in iure positiuo consanguinitas, & vsque ad illum communi æstimatione coniunctio sãguinis peruenire censetur. Qua consanguinitate sic æstimata, iure naturæ resultat, ratione illius deberi reuerentiam, ac pietatem, atque adeò à quovis congres su luxurioso abstinendum. Non tamen distinguentur incestus species propter tertij ac quarti diuersitatem: quæ diuersitas neque in copulis naturalibus ad generationem deseruientibus causat specificam incestus diuersitatem.

PROBL. XXXIX.

Clericus rem habens cum fœmina in vase præpostero incurrit, & non incurrit pœnas Bullæ pij V. contra Clericos Sodomitas.

2490 SVppono huiusmodi Bullam tantum pertinere ad forum externum, imò non es se vsu receptam circa conscientiæ forum. Graf. *p. 1. decis. l. 2. c. 90. num. 4. & 5.* Belloch. *de casib. reser. p. 2. q. 1. n. 221.* Auila *de censur. part. 7. dub. 7. concl. 7.* Henriq. *sum. l. 14. c. 5. n. 1.* Quaranta *v. Sodomia.* Filliuc. *de casib. reseru. p. 2. c. 7. §. 1. n. 8.* Attamen quia potest accidere, vt præfata Bulla sit alicubi vsu recepta, & quia Nauarrus *sum. c. 27. n. 249.* opinatur, vbique in conscientia obligare: nonnullas elucidabo quæstiones. Rogarim itaque, an Clericus habẽsrẽ Sodomiticè cum fœmina huiusce Bullę pœnas incurrat?

2491 Incurrit plane. Quia concubitus cum fœmina in vase præpostero est verè Sodomia, contra quam Bullæ gladius exeritur. Sic Sayr. *de censur. l. 7. c. 12. n. 23.* Garcia *de Benef. 10.*

2. p. 11. c. 10. nu. 207. Quaranta *v. Sodomia.* Riccius *in praxi p. 3. resol. 60. n. 4.* & alij. Vndè Gambacur*ta de cesib. reser. casu 2. num. 3.* & Homobon. *ibi, p. 2. casu 5. sect. 5.* affirmant, concubitum cum fœmina contra naturam in casu reseruato Sodomiæ es se includendum.

2492 Non incurrit. Quia Sodomia est peccatum contra sexum, & debitum instrumentum: sed cum fœmina concubitus ille si non seruat debitum vas, seruat tamen sexum: Ergo non committit propriè Sodomiam in Extrauagante illa contentam. Ità Azor *part. 3. lib. 3. cap. 19. q. 3.* Floron. *de casib. reser. part. 2. casu 7. §. 1. num. 9.* Bellochi. *de casib reser. part. 2. quæs. 1. numer. 219.* D. Tho *2. 2. quæs. 154. art. 11.* Tanner. *ibi. d. 3. q. 3. pun. 6. num. 149.* Valent. *tom. 3. d. 9. quæs. 3. pun. 3.* Et Barbosa *Collect. tom. 2. lib. 5. tit. 31. c. 4. n. 10.* probabile es se fatetur.

2493 **[327]** Existimo hanc sententiam non solum es se probabilem, sed præponendam primæ. Nam cum odia sint restringenda, Bullæ verba de vera ac propria Sodomia intelligenda es se iudicarim.

PROBL. XL.

Sodomiticè patiens Clericus incidit, & non incidit in Bullæ huiusce pœnas.

2494 NOn incidit. Quia patiens non potest propriè dici Sodomita, sed mollis, iuxta illud Pauli 1. *Cor. 6. Neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores Regnum Dei pos sidebũt.* Sic Glos sa exponit. Et quia ex diuersitate vocabuli, & ex diuersitate pœnæ, & ex sceleris grauitate magna adest inter agentem ac patientem differentia. Maius enim est agentis, quam patientis crimen, & in foro contentioso maior agenti, quam patienti multis in Regnis pœna imponitur. Sic D. Antonin. *p. 3. tit. 17. c. 17. §. 4.* Gras *in praxi casu. reseru. l. 1. c. 11. nu. 7. 8. & 26.* as seruit, Sodomiæ reseruationem solùm ad agẽtem extendi, minimè ad patientem. Citari pro hac parte as solet D. Tho. *2. 2. q. 138. a. 1. ad 1.* & Caiet, *in sum. v. Mollities,* docet, molles dupliciter dici, vel quia patientes sunt cum aliis, vel quia in se pollutionem voluntariam peragunt.

2495 Incidit equidem. Quia tam patiens, quàm agens dicitur Sodomiam perpetrare. Vndè iura pœnas contrà Sodomitas infligentia tam patientem quàm agentem complectuntur, *l. cum vir, C. de adulter. §. 1. Authen. Vt non luxurientur contrà naturã.* Ità Ricci. *in praci, to. 3. resol. 57. n. 7.* Coriol. *de cas. reser. p. 2. casu 9. §. 10. n. 30.* Floron. *de cas. reser. p. 2. c. 7. §. 1. n. 6.* Bonac. *tr. de matr. q. 4. pun. 11. n. 2.* Finelli. *de cas. reser. casu 9. n. 5.* & alij.

2496 Hanc senentiam crediderim es se veram. Nam in correlatiuis dispositum in vno in altero dispositum es se censetur. Vndè vix auderem primam partem proabilem es se affirmare, nisi eam tot Doctoribus fulciri aspectarem.

PROBL. XLI.

Clericus crimen Sodomiticum semel, bis, aut ter perpetrans, incurrit, & non incurrit præfatæ Bullæ pœnas.

2497 INcurrit profectò. Quia vt laici iuris pœnis sint obnoxij huius criminis frequentia maior non requiritur: cur ergo in Clericis idem non eit iudicandum. Porrò licèt Pontifex in hac Bulla illo verbo *Exercentes* vtatur: tamen in Canonicis decretis Pontifices tam exactam verborum proprietatem obseruare non as solent: & Pius V. in Extrauagante hac, confirmat aliam sui Pontificatus anno primo editam, in qua non verbo *exercentes Sodomiam,* sed *perpetrantes* est vsus. Sic Azeued. *l. 8. recopil. l. 1. tit. 21. n. 22. & 23.* Vela *de pœn. delict. c. 33.* Ceuallos *tr. de cognit. per viam violent. p. 2. q. 87. nu. 4.* Salzed. *in addit. ad pract. crim.* Bernard. Diaz *c. 8. lit. C. Flaui.* Cherub. *in compend. Bullar. const. 72. Pij V. Schol. 2.* Aldrete *in discipl. relig. l. 2. c. 15. §. 5. n. 8.* & probabilem hanc partem es se ait Ledes. *sum. p. 2. tr. 27. c. 15. concl. 4.*

2498 Non incurrit. Quia in Bulla illa Pontifex pœnas infligit Clericis Sodomiam exercentibus: At in iure intelliguntur hi, qui aliquid frequenti vsu efficiunt: alias non dicetur propriè exercere. Quemadmodum non dicitur artifex, aut mercator, qui semel, vel iterum artificij, vel mercaturæ exercet actionem: sed qui toties exercet, vt vulgi opinione pro artifice, aut mercatore habeatur. Ità Azor. *p. 3. l. 3. c. 19. n. 2.* Nauar. *sum. c. 27. n. 250.* Auila *de censur. p. 7. d. 4. concl. 7.* Filliuc. *tr. 17. nu. 127.* Graf. *decis. p. 1. l. 2. c. 90. numero duodecimo.* Manuel. *sum. p. 1. c. 208. n. 2.* & alij.

2499 Nimis rigidam es se primam partem reor ideo teneo secundam. Vndè putarim non sufficere vnicum lapsum, nec si bis, aut ter quis tale crimen commiserit, vt Bullæ pœnis subiiciatur. Nec valet, minimè in laicis huiusce criminis frequentiam desiderari, vt capitali pœnæ sint obnoxij. Laicus enim Princeps voluit subiici pœnæ huius criminis patratorem, Pontifex verò exercitatorem suæ pœnæ Clericum subiici decreuit, minimè patratorem.

PROBL. XLII.

Clerici incurrunt, & non incurrunt Bulla Pij V. pœnas in conscientia, antè sententiam Iudicis.

2500 INcurrunt antè Iudicis sententiam. Quia Pontifex in Bullæ textu dicit, *Priuamus,* quod verbum, cum sit præsentis temporis, sententiam latam continet. Nauarrus *sum. c. 27. numer. 250.* inclinat in hanc mentem, dubius tamen hærescit.

2501 Non incurrunt. Quià lex pœnalis, quæ executioni dari non potest absque hominis actione, etiam si ipso iure, vel ipso facto feratur, antè Iudicis sententiam non obligat; vsu enim, & consuetudine, quæ optima est legum interpres, receptum est, vt nullus sese priuet re anteà obtenta, nisi declaratoria criminis sententia à Iudice feratur. Ità Sanch. *de matr. l. 7. d. 46. nu. 28.* citans Graffium, Vegam, & Manuelem. Henriq. *l. 14. c. 5. n. 1. lit. F.* Auila

de cens. p. 7. d. 4. dub. 7. concl. 7. Bonac. *de matr. q. 4. pun. 11. n. 2.* Azor. *p. 3. l. 3. c. 19. q. 5.* Suar. *de cens. d. 31. sect. 4. nu. 22.* Filliuc. *tr. 17. n. 127.* Vasq. *1. 2. to. 2. d. 168. nu. 14.* Moli. *to. 1. de iust. tr. 2. d. 95. num. 14.* & meus sapientis simus Magister Salas *de legib. d. 15. sect. 2. nu. 38.*

2502 Hanc sententiam veram es se iudico. Quia si talis lex obligaret antè Iudicis sententiam es set nimis acerba, cogeret enim homines ad se prodendum, exequendumque in se duris simam pœnam, ad quod nulla lex obligat: leges enim humanæ faciles, ac tolerabiles es se debent, humanæque imbecillitati accommodatæ.

[328] PROBL. XLIII.

Clericus Sodomita occultus, est, & non est suspensus ipso iure: & si celebret, incurrit, & non incurrit irregularitatem.

2503 ESt quidem ipso iure suspensus, & si postea, etiam post peractam pœnitentiam celebret, fit irregularis, in qua irregularitate solus Papa dispensat. Quia licèt nec Canones, nec vlla iura sint, quæ huiusmodi pœnam indicant: tamen propter criminis enormitatem id est as serendũ. Sic Salzed. *in addit. ad practic. crimin. Bernar. Diaz. c. 28.* & multi alij citati à P. Henriq. *l. 3. c. 36. n. 1. lit. M.* & à Petro Genedo *in collect. ad ius canon. p. 2. collect. 130. n. 1.* Couar. *in Clement. si furiosus p. 2. §. 1. n. 6.* Iul. Clar. *ad §. Sodomia, n. 5.* & alij.

2504 Minimè est iure ipso suspensus, nec si celebret, incurrit irregularitatem. Quia nullum quantumuis enorme crimen irregularitatem inducit, si notorium non sit, præter homicidiũ. *c. Ex tenore, de temp. ordinat.* dicitur, ex nullo crimine occulto quantumcumque graui, etiam degradatione digno, induci suspensionem, vel irregularitatem in susceptis, vel suscipiendis ordinibus. Et *c. fin. eod. tit.* deciditur, nullum propter grauis sima crimina, homicidio excepto, debere post pœnitentiam ab vsu vel susceptione ordinum impediri, nisi in iudicio fuerint comprobata, vel alias notoria. Ità Henriq. *vbi s. § l. 14. c. 4. num. 1. lit. F.* Auila *de cens. p. 7. d. 4. dub. 7. concl. 7.* Floron. *de cas. reser. p. 2. casu 7. §. 1. nu. 7.* Sayr. *de cens. l. 1. c. 12. n. 22.* Final. *de cas. reser. casu 9. n. 6.* & alij, quos citat, ac sequitur Barbo. *in collect. to. 2. l. 5. tit. 31. c. 4. n. 5.* Garc. *de Benef. to. 2. p. 11. n. 15.* Fagund. *Decal. l. 6. c. 9. n. 17.*

2505 Prima sententia merito ab omnibus ferè Doctoribus reiicitur. Quia neque suspensio, neque irregularitas aliqua incurritur, nisi in iure sit expres sa, vt optimè probat Suar. *to. 5. de cens. d. 4. sect. 5. n. 4.* & patet ex *c. ls, qui, de irregularit.* Declarauit enim Gregorius IX. *in c. fin. de tempor. ordinand.* nulla crimina occulta, etiam enormia, præter homicidium, efficere aliquem irregularem. Lege Bartolum *in addit. glos. præfati c. fin. dist. 25.*

PROBL. XLIV.

Clericus vitium Bestialitatis perpetrans, incurrit, & non incurrit Bullæ Pij V. pœnas.

2506 INcurrit quidem. Quia lex pœnalis de casu ad casum extenditur, quando eadem ratio militat, vt annotat Glos *ad c. 1. de temp. ordin. v. Italiæ.* Sic Ricci. *praxis to. 3. resol. 59.* Ledes. *sum. to. 2. tr. 27. c. 11. concl. 4.* Homob. *exam. p. 2. tr. 11. c. 12. n. 26.* Vega *sum. to. 2. c. 102. casu 2.* Manu. *sum. to. 1. c. 208. numer. 2.* Quaranta *v. Sodomia.* Belloch. *de cas. reser. p. 2. q. 2. numero trigesimo nono.*

2507 Non incurrit. Quia bestialitas non est propriè Sodomia, contra quam hæc Bulla edita fuit: & lex pœnalis non est extendenda ad casum non expres sum, etiam si in illo eadem ratio inueniatur, maximè in conscientiæ foro. Ità Sanch. *to. 3. de matr. l. 10. d. 4. numero tertio.* Henriq. *l. 7. c. 30. numer. 4. lit. C.* Garcia *to. 2. p. 11. c. 10. §. 2. numer. 205.* Castro *de legib. l. 6. c. 3. numero quinto, & c. 4. numero primo,* Diana *p. 2. tr. 17. resol. 66.* Barbo. *in collect. to. 2. l. 5. tit. 31. c. 4. nu. 11.*

2508 Veriorem admodum hanc puto es se sententiam. Nam legem pœnalem minimè extendendam ad casum non expres sum, mille patet exẽplis. In *Clem. vni. de consang. & affin.* excommunicantur Moniales profes sæ cuicumque nubentes, & accipientes illas in vxores: & etiam profes si matrimonium ineuntes; & tamen si aliqua fœmina sæcularis coniugium cum profes so iniret, præfatam excommunicationem non incurreret, vti vir ducens monialem: & tamen eadem ratio militat. At quia textus loquitur de masculis nubentibus cum monialibus, & non de fœminis nubentibus cum profes sis, mulieres sæculares nubentes cum profes sis non incurrerent censuram; lex enim pœnalis restringenda, & non amplianda etiam ex rationis identitate. Concil. Tridentinum excommunicatione vulnerat omnes, qui cogunt mulieres ad monasterium ineundum; & Sanch. *sum. to. 1. l. 4. c. 4. numer. tertio,* cum Suario, Bannes, as serunt, sub mulierum nomine non es se includendos viros: & tamen etsi Concil. de solis cogentibus fœminas loquatur, eius ratio finalis, quæ est ingres sus libertati consulere æquè in viris coactis procedit, &c.

PROBL. XLV.

Si pollutio accidat alicui in plena vigilia, in qua effusionem potest reprimere: tenetur, & non tenetur, id præstare.

2509 ALiquando pollutio partim est in somno, partim in vigilia: v.g. si commotio carnis, & decisio seminis calescentibus spiritibus in somno contingat: effusio verò in vigilia accidat; id autem vel in vigilia plena, in qua homo plenam habet cohibendi libertatem: aut semiplena, in qua imperfecte euigilat, & non habet plenam libertatem cohibendi. Certè si commotio carnis, & decisio seminis contingat in somno, effusio verò illius in vigilia semiplena accidat, in qua quis perfecta non fruitur libertate ad se cohibendum, nullum puto es se peccatum, nec veniale quidem (quamuis Tolet. doceat es se veniale sed nullum video fundamentum.) Quæstio igitur est, num si pollutio huiusmodi accidat in plena vigilia, in qua effusionem potest quis reprimere, id præstare teneatur?

2510 Tenetur planè sub mortali. Quia si non reprimitur, datur consentiendi periculum, & qui periculum amat, in illo deperibit. Sic Tolet. *l. 5. c. 13. initio.* & alij.

2511 Non tenetur nec sub veniali effusionem reprimere, sed sufficit, non complacere. Quia iudicanda est pollutio magis secundùm eius principiũ, quàm secundùm finem, principium autem illius in somno accidit, sinè hominis libertate: postmodum vero cum semen iam è lũbis decidit in somno, est in via naturali ad foras erumpendũ: **[329]** vndè difficillimum est illud in vigilia cohibere, cum illa effusio sit velut naturalis. Quemadmodum si quis vulnus alicui somno pres sus, & citrà libertatem infligeret, ex quo magna sanguinis copia in vigilia posteà profunderetur, nullum daretur peccatum in ipsa effusione, cum naturalis sit, & naturaliter è vulnere profluat; daretur tamen in percus sione si extra somnun in libertate fieret. Ità Nauar. *sum. c. 16. n. 7.* Sa *v. Luxuria, n. 11.* Filliuc. *tr. 30. n. 147.* Graf. *l. 2. Decis. c. 81. num. 14.* Azor. *tom. 3. c. 24.* Corduba *lib. 2. quæs. 23.* Sotus *in 4. dist. 12. q. 1. a. 2.* Sanch. *l. 9. de matr. d. 17. nu. 19.* Fagund. *Decal. l. 6. cap. 9. num. 28.* & alij.

2512 Certè de illo periculo, quod Toletus memorat, non loquimur, quia extrinsecum est, secluso ergo illo periculo, secundam teneo sententiam Quia non sufficit, pos se plenè euigilãtem reprimere illam naturalem seminis profusionem, vt id gererem debeat, nisi aliundè id faciendi adsit obligatio: At nulla talis obligatio datur, sicut nec in Confes sore datur, neque in doctore, quidum docet, aut confes siones turpes audit citra consensum, pollutionem patitur. Et si inuito alicui seminis fluxum patienti ea effusio contingeret, nullum es set peccatum, nec illam reprimere teneretur, vti Nauarrus vbi supra docet. Attamen te puritatis amotorẽ ostendes, si interno deuotionis actu, vel externa pœnali actione curaueris huiusmodi voluptatem consopire.

PROBL. XLVI.

Mortale est, & mortale non est deliberatè desiderare in vigilia, vt tibi, vel alteri pollutio eueniat in somno ob aliquem finem bonum. v. gr. ob corporis sanitatem, seu oblibidinis mitigationem.

2513 MOrtale est. Quia pollutio intrinsecè mala, sicut fornicatio, adulterium, &c. quæ propter nullum finem pos sunt in somnio desiderari. Certè pollutio procurari non potest, ergò nec desiderari. Sic Sotus *in 4. dist. 12. q. 1. a. 7.*

2514 Mortale non est. Quia desiderare simplici affectu causam aliquam, & effectum indifferentẽ, non est peccatum: nec enim desideratur effectus peccaminosus, nec peccatum: sed quid indifferens; pollutio autem facta via & modo naturali per causas à natura constitutas sinè omni libera cooperatione, est indifferens ad bonum, & malum: & finis ob quem desideratur, est bonus, & per se optabilis, ac appetibilis: Ergo in tali pollutionis desiderio ob talem finem nullum erit peccatum. Ità Nauar. *sum. c. 16. n. 7.* Angel. *v. Pollutio, n. 2.* Sa *v. Luxurias n. 12.* Syluest. *v. Pollutio, n. 2.* Tolet. *l. 5. c. 10. n. 2.* D. Antonin. *p. 2. tit. 6. c. 5.* Fagund *Decal. l. 6. c. 9. n. 31.* Vasq. *1. 2. d. 115. c. 3.* Sanch. sum. *l. 1. c. 2. n. 18.* Filliuc. *tr. 30. n. 144.*

2515 Nullum peccatum es se iudico desiderare aliquem, vt sibi vel alteri sine culpa pollutio in somno eueniat ad eiusmodi bonum finem: vndè reiicio soti sententiam: Nec enim valet

argumentũ: Pollutio procurari non potest: ergo nec desiderari; nam benè pos sum desiderare mortem cuique Rempublicam cum multorum ryuba administranti, vel de ea eueniente gaudere: & tamẽ non pos sum eam licitè procurare. Non tamen abnegarim, securis es se castitatis amatori, ad maiorémque eius perfectionem, eam ne ob honestum finem desiderare.

PROBL. XLVII.

Quando causa pollutionis euenturæ in somnio, est mortalis in genere luxuriæ: est, & non est mortalis pollutio eiusmodi.

2516 VErba impudica, turpes cogitationes, & tactuss licèt sint crimina lethalia, & causæ per se ad pollutionè ordinatę: pollutio tamẽ præuisa ex tali delectatione in sõniis euentura peccatum lethale non est. Quia causa illa in genere luxuriei lethalis non influit efficacitèr in pollutionẽ. Nam si quando cogitatio turpis, aut impudica verba pręsentia sunt, non influunt, quomodò credi potest influxuram quando absentia, vt potè in sõniis? Pollutionem igitur ex tali delectatione euenturam qui præuidet, nec tamen vult, lethaliter non delinquet. Sic Sancius *in select. d. 21. n. 15. & d. 23. n. 29.*

2517 Opus illicitum mortale in genere luxurię qui perpetrat, præuidens euẽturam in somnis pollutionem lethaliter delinquit non solum in specie peccati illiuis quod gesit, sed in specie molliciei. Quia huiusmodi opus per se grauiter in ilam concuurit pollutionem. Ità Sanch. *l. 9. de matr. d. 45. n. 30.* Bonac. *de matr. q. 4. pun. 10. n. 9.* & communiter plures alij.

2518 Equidem pollutio præuis sa, sed non intenta in ebrietate, nimia comestione, &c. peccatum lethale non est: quia res huiusmodi ex propria ratione ad pollutionem non ordinantur, & ideo non grauiter, sed leuiter ad illam concurrunt: pollutio autem non est culpa mortalis provt præcise volita in causa illam leuiter efficienet. At quando causa est mortalis in genere luxurię, vt verba turpia, tactus impudici, &c. tunc pollutio pręuisa est lethale peccatũ; nam causa illa ex propria ratione ad pollutionẽ ordinatur. Vndè minimè audebo Sancij sẽtẽtiã approbare, Addiderim, pillutionẽ præuisam, sed non intentã exactionus peccaminosis tantum venialiter iu generel uxurueu, peccatum morale nó es se: v. gr. si ex tactu leui manus, visu, lectione aliquantulum libidinosa &c. Tanne. *l. 2. d. 4. q. 8. dub. 6. n. 123.* pro sententia hac citat Suarium, Sanchez, Villalob. Les si. & alios, quorum sententiam probabilem es se affirmat.

PROBL. XLVIII.

Vir coniugatus semine intravas vxoris emis so, ab illa recedit, valdè quidem affecta libidine: Potest hæc, & non potest tactibus se ad pollutionem excitare.

2519 NOn potest. Quià actus ille iam omnlnò est ex parte finis consummatus: ad generationem enim fœmineum semen non est neces sarium. Sic Manuël *sum. p. 5. c. 88. n. 4.* Diana *p. 2. tr. 17. resol. 38.*

2520 **[330]** Potest quidem. Quia alias euidentis simo lethalis peccati periculo fœminæ exponerentur, cum frequenterviri prius seminent, in fœminisque recedente viro valde irrita remanet libido. At tunc illa prouocatio non est illicita; quia est actus coniugalis perfectio, ac consummatio. Nam licet muliebre semen non sit ad generationem neces sarium, valde tamen confert. Ità Sanch. *de matr. l. 9. d. 17. n. 12.* Bonac. *de matr. q. 4. pun. 6. n. 15.* Probabilis sententia hæc à Filliucio *tr. 10. n. 230.* vocitatur, & illam Les sius *l. 4. c. 3. dub. 14. num. 94. in edit. Parisiensi anno 1618.* amplectitur. Zanard. *in direct. p. 1. de matr. c. 41. §. vndecimo dico.* Homobon. *de exami. Eccles. p. l. tr. 7. c. 28. q. 126.*

2521 Ex authoritate existimo probabilem es se satis secundam sententiam. Ast hærendo rationi minimè admiserim ob primæ sententiæ fundamentum. Certè nimia illa fœminæ irritatio nõ debet honestare actionem, quæ est ex se intrinsece mala, cum neces saria non sit ad generationem. Crediderim tamen maritum non pos se si ab vxore moneatur, recedere licitè, donec ipsa perficiat, nè huiusmodi periculo exponatur.

CAPVT XIX.

Circà Raptum.

PROBL. XLIX.

Vt incurrantur pœnæ iuris Canonici, & Tridentini contrà raptores fœminarum, neces se est, & necesse non est vt fiat raptus causa matrimonij: sufficit, & non sufficit fieri causa libidinis.

2522 POenæ Concilij de vtroque raptu intelligendæ sunt: vndè siuè quis fœminam causa coniugij rapiat, siue causa libidinis explendæ, pœnas Concilij *ses. 24. c. 6.* expres sas planè incurrit. Quia Tridentinum innouat pœnas per antiquos Canones raptoribus impositas, quæ vtrumque raptum comprehẽdunt. Et quis vbi textus est dubius, rubrica, ac titulus, sub quo comprehenditur, illius declarat intellectum. Cum ergo textus concilij contineatur sub titulo *de raptoribus,* & comprehendat omnes raptores, etiam Clericos & Sacerdotes, qui causa matrimonij fœminas rapere non valent, cum ratione ordinis sacri sint ad contrahendum inhabiles: perspicuum est, voluis se Concilium omnes raptores comprehendere, siuè causa libidinis tantum, siue causa matrimonij ineundi dumtaxat, siue causa vtriusque rei simul fœminas abripiant. Sic plures relati à Sanch. *l. 7. de matr. d. 13.* Sa *v. Matrim. n. 9.* dicens, ita declaras se sacram Cardinal. Congregationem. Vela *de pœn. delictor. c. 29.* Veracr. *in append. ad specul. fol. 81.* & valde probabile es se Santius affirmat *n. 3.*

2523 Concilij pœnæ solum intelliguntur de raptu causa ineundi matrimonij facto non causa libidinis. Quia pœnæ sunt restringendæ, & non ampliandæ. Quare cum Concilium velit tãtùm libertati matrimonij fauere, perspicuum est voluis se suis pœnis raptum solummodò causa cõiugij factum comprehendere, non causa libidinis, Deinde Concilium intendit corrigere *Caput finale de raptoribus* permittens matrimonium inter raptorem & raptam, & vt illud corrigat, irritat talematrimonium, dum rapta sub raptoris inest potestate, siue liberè & spontè consentiat, siue non. Quare cum de hoc raptu, qui causa matrimonij fit, loquatur, immeritò ad raptum causa etiam libidinis factum extenditur. Ità Sanch. *l. 7. de matr. d. 13. n. 4.* Fagund. *Decal. l. 6. c. 10. n. 4.* Farinac. *to. 4. prax. q. 145. nu. 2.* Salze. *ad pract. Bernardi Diaz, c. 78. fine.* Manu. *to. 2. sum. c. 213. n. 7.* Vega *to. 1. sum c. 34. casu 157.* notab. 1.

2524 Hanc sententiam reor es se veriorem. Nam decretum hoc pœnale Concilij ponitur in rubrica, & sub titulo *De reformatione matrimonij:* Solum ergò loquitur de raptu causa illius ineundi facto, non causa libidinis. Porrò vbi textus est dubius, rubrica probat, qualiter sit intelligendus, vnde cum dubium sit, an textus Concilij raptum causa libidinis actum comprehendat, rubrica probat non intelligi, cum de raptu tantùm matrimonij causa facto loquatur.

PROBL. L.

Mulier rapiens aliam mulierem libidinis causa, est, non est pœnu ordinaria Iuris punienda.

2525 ESt quidem punienda pœna ordinaria iuris, nempe pœna mortis, quæ est iure ciuili raptoribus constituta; non arbitraria Iudicis. Quia leges, quæ de viris raptoribus loquuntur, de illis loquuntur ratione frequentioris vsus: sed non impediunt, quominus verba legis ad casus minus frequentes etiam extendantur: sicut textus omnes interdicentes debiti petitionem incestuosis, de solis viris loquuntur, & tamen de fœminis etiam sunt intelligendi. Sic Cynus *ad l. 1. n. 8. C. deraptu virg.* Salicet. *ibi, n. 7.* Ioan. de Platea *§. sin autem, col. 2.* Practica conradi *rubr. de raptor. n. 10.*

2526 Non est punienda pœna ordinatia iuris, sed Iudicis arbitraria. Quia leges non fuere loquutæ de viris ratione frequentioris vsus; sed loquutæ fuere de viris, non de fœminis; quia raris simè contingere poterat, vt fœmina virum raperet; & vnus casus raris simè contingenes nõ comprehenditur in legibus, licet comprehẽdãtur aliqui, quia aliquando sunt frequentes, & aliquando contingunt, quamuis non ità frequenter. Ità Decian. *l. 8. c. 7. 3. n. 28.* Menoch. *de arbitr. qq. l. 1. casu 291. in addit. nu. 30. & 31.* Fagund. *Decal. l. 6. c. 10. n. 8.* Sanch. *l. 7. de matr. d. 12. n. 24.*

2527 Verior mihi hæc sententia est. Nam quamusi apponerentur legis illa verba gratia frequentioris vsus: adhuc iudico non comprehendi fœminas viros rapientes; quia non est eadem ratio de illis, ac de viris, cum fœminæ leuiores sint, & facti detestationem non considerent. Excipio tamen, nisi rapiens es se hermaphroditus, & intenderet libidinem sexu virili explere.

[331] PROBL. LI.

Masculus causa libidinis masculum rapiens, est, & non est ordinariæ legis pœnæ obnoxius.

2528 CVm casus hic aliquando contingere soleat, licet non ita fre quenter: raptori huiusmodi ordinaria pœna mortis aptanda est iure ciuili imposita. Quia multò turpius est hoc crimen, quam raptus mulieris, cum ad actum contrà naturæ ordinetur. Sic Cynus *ad l. 1. num. 8. C. de rap. virg.* Salicet *ibi, num. 6.* Hostiens. *sum. de pœn. raptor. num. 2.* Vital. *rubr. de raptor. num. 4.* Iacobus Nouel. *regu. 178. num. 3. ampliat. 3.* Carrera *in præct. crimin. tract. de homic. num. 30.* Conrad. *pract. de raptor. num. 10.* Iul. Clar *§. Raptus, nu. 32.* Farinac. *tom. 4. qu. 145. num. 45.*

2529 Obnoxius non est raptor masculi capitali legis pœnæ. Quia *l. 1. initio. Cod. de raptu virg. verb. Fœminarum,* contrarium videtur suaderi, aliter enim cẽset de masculis, quam de fœminis. Nam cum simus in materia pœnarum, quæ sunt restringendæ, & non ampliandæ, minimè debemus ad masculos pœnam illam producere. Ità Ghirland. *l. de pœn. omnifar. coitus, qu. 10. num. 23.* Iodocus *in pract. crimin. cap. 95. rubr. de raptu, num. 17.* Decian. *lib. 8. cap. 7.* Fagund. *Decalog. lib. 6. cap. 10. num. 9.*

2530 Certè Imperator loquitur expressè de fœminarum, non virorum raptu: & si voluis set in ea masculorum raptum comprehendere, eos eqidem nominas set, sicut fœminas expres sit. Vndè magis, mihi sententia hæc placet. Exprimit enim lex fœminarum raptus, qui sæpius contingunt, & videtur excludere raptus puerorum, qui raris simè solent accidere; quare pœna arbitraria raptor masculi puniondus à Iudice, non ordinaria iuris.

PROBL. LII.

Parochus assistens matrimonio raptoris cum rapta nondùm extrà potestatem illius in loco tuto, ac libero posita incurrit, & non incurrit pœnas Concilij, & Cap. fin. nempè suspensionem per triennium.

2531 PRæmitto Tridentini *ses s. 24. ca. 6.* decretum. *Decernit Sancta Synodus, inter raptorem, & raptam, quandia ipsa in potestate raptoris manserit, nullum consistere matrimonium. Quod si rapta à raptore separata, & in loco libero constituta, illum in virum habere consenserit, eam raptor in vxorem habeat: & nihilominus raptor ipse, ac omues illi consilium, auxilium, & fauorem præbentes sint ipso iure excommunicati, ac perpetuo infames, omniúmque dignitatum incapaces: & su Clerici fuerint, de proprio gradu decidant, &c.* Et *cap. fin. de clandest. desponsat.* Clericis auxilium præstantibus, vel fauorem per triennium supen sio indicitur. Quæsierim iam, num Parochus as sistens matrimonio raptoris cum rapta nondum extrà potestatem illius in loco tuto constituta, incurrat Concilij, & præfati capitis pœnas?

2532 Incurrit quidem. Quia si huiusmodi pœna fautori indicitur, fautor est hoc in casu Parochus prohibitis nuptiis as sistens. Sic Maiolus *l. 5. de irregul. cap. 5. num. 17.*

2533 Minimè incurrit. Quia si hæ pœnæ imponuntur aduersus fautores, vel raptores, Parochus matrimonio as sistens post raptum perfectum, non illi fauet, cum iam transactus fuerit. Ità Sanch. *lib. 7. de matrim. d. 13. num. 1. fine, & l. 3. tota disput 48.* Fagund. *Decal. lib. 6. cap. 10. num. 20.*

2534 Falli proculdubio Maiolum existimo. Vndè secundam teneo sententiam adiiciens, Parochũ sine dubio incursurum illas Concilij, ac *Cap. fin.* pœnas, si à parte antè eam as sistentiam promitteret, quia animosior fieret illa promis sione raptor ad patrandum delictum, & fautor raptoris es set.

PROBL. LIII.

Est & non est raptus pœnis Concilij, & iuris communis obnoxius, si fœmina sui iuris consentiat, quamvis raptor impedientibus vim inferat.

2535 ESt raptus hisce pœnis obnoxius. Quia huiusmodi fœmina non habet sui corporis dominium, vt membra sua raptui illicito exponat. Sic Abbas *ad c. penultim. de raptpriò. n. 4.* Angel. *l. vni. derap. virgi. num. 5.*

2536 Non est raptus hisce obnoxius pœnis. Quia volenti, ac consentienti nulla fit iniuria: vndè cum illa sui iuris sit, & velis, ac consentiat, nemini fit propriè iniuria: ac proindè talis raptus verè, & propriè non dicetur raptus; sed impropriè, ac lato modo. Ità D. Thom. *2. 2. qu. 154. art. 7.* Nauar. *lib. 5. consil. tit. de raptor. cons. 1. nu. vni.* Sanch. *lib. 7. de matrim. d. 12. num. 4. & 6.* & alij apud ipsum.

2537 Hoc verum puto. Nam sœmina rapta verum habet sui corporis dominium, vt licitè raptui, & copulæ illud exponat. Vndè si illicitè libens & volens exponit, contrà sextum præceptum delinquet, eritque simplicis fornicationis, non raptus peccatum: nec contrà iustitiam, quia nemini raptor facit iniuriam. Quamvis autem raptor armis vtatur, nè aliquis impedimento sit, dum raptum exercet, non est verè, ac propriè raptus, nec pœnis ordinariis punietur, sed aliis mitioribus ad Iudicis arbitrium: nec in Confes sione aliqua circumstantia explicanda est, ex raptus veri specie, quamvis impedientibus vis inferatur.

PROBL. LIV.

Raptus ille, in quo fœmina rapta consentit, parentibus illius raptum omninò ignorantibus, est, & non est puniendus rigorosis Concilij pœnis.

2538 MInimè puniendus Concilij pœnis, sed aliis mitioribus, & arbitratiis. Quia Con-
[332]cilium intendit matrimonij libertati: Vndè cum fœmina rapta consentit, illius pœnæ ces saunt. Quare ad incurrendas pœnas Concilij, sola voluntatis fœminæ contradictio est consideranda: nec enim raptus huiusmodi propriè est raptus. Sic veracr. *in append. ad specul. vbi de raptu, fol. 81.* Anton. Cucus *lib. 5. institut. maior. titul. 12. num. 120.* Henriqu. *lib. 12. cap. 14. num. 5.*

2539 Puniendus planè Concilij pœnis. Quia committitur verus, ac proprius raptus; mulier enim non est domina corporis sui, nec se potest raptui tradere, nec membra sua exponere, *l. Liber homo, ff. ad leg. Aquiliam.* Ità Abbas *ad cap. Cum causa, num. 4. de raptor.* Bos sius *ad titul. de raptu mulier. num. 16.* Ludouic. Peguer. *decis. crim. 43. num. 3. & 6.*

2540 Existimarim, hanc sententiam nullo fundamine firmo niti, Nam mulier verè est domina corporis sui, & si illud tradit, & raptui consentit, solùm sequitur illicitè consentire, & cum peccato ad simplicem fornicationem pertinente. Vndè primæ opinioni adhæreo cum meo Sancio *lib. 7. de matrimon. d. 13. num. 13.* & Fagund. *Decal. l. 6. cap. 11. num. 5.*

PROBL. LV.

Si parentibus inuitis, & resitentibus, fœminæ raptui consentiat, raptor subest, & non subest Tridentini pœnis.

2541 SV est equidem. Quia Concilium non solum libertatem, sed honestatem matrimonij proculdubio intendit. Sic Nauar. *libr. 4. consil tit. de sponsal. consil. 32. num. vni.* Ouand. *in 4. dist. 42. d. vni. propos. 12.* Salzedo *in pract. cap. 78. §. vltim.* Henriq. *lib. 12. cap. 14. numer. 4.* Sa *verb. Matrimonium, num. 9.* Vega *tom. 2. sum. cap. 34. casu 157. notab. 1.* Manu. *tom. 1. sum. cap. 232. num. 1.* & videtur sentire Tolet. *lib. 7. cap. 13. num. 2.* dum exponens hoc Concilij decretum, as serit, pœnas hasce habere locum, cum fœmina è domo parentum, vel eorum, sub quorum cura adest, ipsis abducitur inuitis.

2542 Minimè subest. Quia Concilium solùm intendit fauere matri monij libertati, & cauere, nè fœminæ contrà suam voluntatem ipsum inire cogantur: ad quam libertatem nihil confert parentum voluntas. Neque enim Tridentinum honest atem matrimonij considerat: quod indè patet, quia ad valorem matrimonij inter raptorem, & raptam, solùm perit, raptam ad pristinam restitui libertatem, ac in loco tuto, ac libero reponi. Ità Sanch. *lib. 7. de matrimon. d. 13. numero 13.* Et ait valdè es se probabile Fagundez *Decalog. lib. 6. cap. 11. num. 6.*

2543 Ego quidem hanc sententiam probabilem admodum etiam es se puto, sed fateor, me valdè in primam inclinare. Existimo enim, Concilium voluis se primariò, & per se libertati matrimonij honesti fauere: ad honestatem autem illius multum confert voluntas, seu placitum parentum, vel eorum, sub quorum potestate rapta fœmina commoratur. Illud cer tum, si fœmina rapta inuita abducatur, vo lentibus, ac consentientibus parentibus, raptorem, & illum iuuantes, auxilium, consiliúmque præbentes pœnas Concilij incurrere. Quia in Concilio solùm voluntas fœminæ, & illius contradictio attenditur, cum ei præcipuè fiat iniuria: Vndè tota ratio veri raptus ab illius voluntate pendet.

PROBL. LVI.

Pœna Concilij, comprehendit, & non comprehendit raptum, in quo fœmina virum abripit renitentem, vt secum ineat matrimonium.

2544 NOn comprehendit. Quia decretum Concilij de solo raptore expressè loquitur *ses. 24. cap. 6.* ibi: *Quandiu ipsa in potestate raptoris manscrit;* & postmodum pœnas decernens, ait: *Nihilominus ipse raptor, &c.* Vndè cum huiusmodi decretum sit correctorium, & pœnale, & loquatur solùm de viro fœminæ raptore, ad fœminam viri raptricem non est extendendum: datur enim diuersa ratio Sic Sanch. *de matrim. lib. 7. d. 14. num. 16.* Veracr. *in append. ad. spec. vbi de raptu, fol. mihi 84. §. Respondetur.* Fagund. *Decal. l. 6. c. 11. num. 18.*

2545 Comprehendit planè. Quia textus prohibentes incestuoso debit petitionem, de solo viro loquuntur, & tamen de fœminis etiam incestuosis intelliguntur ob rationis identitatem. Et quia *lex vnica §. etsi quidam, ver. Pœnas autem,* clarè loquitur de masculis, & fœminis. Ità Henriq. *lib. 12. cap. 14. num. 4.* Manu. *sum. tom. 1. cap. 232. num. 4.* Vega *tom. 2. cap. 34. casu 157. notab. 5.* Vela *tract. de pœn. delict. ca. 29.* Azeued. & alij, apud Santium *citatum.*

2546 Vtrámque sententiam valdè probabilem es se prositeor. Primæ adhæreo. Quia incestus solet contingere tam in viris quam in fœminis, imò fortè frequentius in fœminis: & ideò pœnæ illius vtrìsque æqualiter aptantur. At raris simè contingit, vt fœminæ viros rapiant, & ideò illis haud pos sunt accomodari pœnæ ordinariæ legis, cum lex non soleat casus raris simè contingenter comprehendere. Verum lex vni adducta pro sententia secunda à nobis est; nam ibi imponitur pœna siue viris siue fœminis auxiliantibus viro, qui mulierem rapit, ex quo non sequitur mulieri quoque raptrici imponi. Profecto maior honestas desideratur in fœminis, quam in viris, vt patet ex *l. si furiosi, C. de nuptiis,* vndè grauius delictum est raptus fœminæ patratus à viro, quam reptus viri perpetratus à fœmina; quia nec masculus in raptu, nec eius parentes, & propinqui æqualem iniuriam patiuntur, ac quando fœminarapta est Quamobrem cum pœna delicto respondere, ac commensurari debeat, lustum non est, vt pœna raptori fœminarum iure imposita mulieri virum rapienti accommodetur.

[333] CAPVT XX.

Circa morosam Delectationem.

PROBL. LVII.

vt Delectatio morosa sit peccatum mortale, sufficit, & non sufficit, quod quis animaduertat, rem es

se prohibitam ac moraliter illicitam, licet non animaduertat in speciali illicitam es se mortaliter.

2547 SVfficit profectò. Quia vbi quis specialiter non iudicat, rem es se venialiter tantum malam, mortaliter peccabit, si in ea re illicita delectetur. Est enim periculum, nè sit mortaliter illicita: & qui sciens ac volens se peccandi mortaliter periculo exponit, mortaliter delinquit. Sic Zumel *1. 2. q. 74. a. 8. d. 1.* Sanch. *to. 1. Decal. c. 1. n. 9.* Vasq. *1. 2. d. 107. c. 3.* Fagund. *Decal. l. 9. c. 1. n. 11.*

2548 Minimè sufficit. Quia tunc datur peccatum mortale, cum ratio aduertit, delectationemes se mortalem: & antè quam ratio aduertat prędictum motum delectationis mortalem es se, licet duertat es se illicitum, non censetur aduertentia illa perfectè libera, nec plenè es se in nostra potestate, cum voluntas non feratur in cognitum; Ergò non censetur consensus es se plenè, ac perfectè liber, & mortalis. Ità Victoria *in relect. de eo, ad quod tenetur veniens ad vsum ratio. p. 2. num. 11.* Corduba *l. 1. q. 23. dub. 9.* Ang. *cap. 6. moral. §. vsque adeò dub. 1. potest 3. concl.*

2549 Hæc sententia probabilis est, ast primę subscribo veriori ac communiori. Nec enim tunc solùm in delectatione morosa datur lethale peccatum, cum ratio perfectè animaduertit, talem delectationem es se mortaliter illicitam, eo quod sit diuina, vel humana lege prohibita; sed etiam quando plenè animaduertit illicitam es se, licet expressè, & in particulari es se mortaliter illitam non aduertat; quia cum nullum præcedit sufficiens examen quo quis animaduertenter iudicet eam es se venialem: & nihilominus ei vult consentire, & in ea immorari, ità est affectus, vt in ea delectetur, etiamsi mortalem malitiam contineat.

PROBL. LVIII.

Delectatio morosa & consensus deliberatus voluntatis habitus de cogitatione, seu de speculatione operis mali, est, & non est lethale peccatum.

2550 ESt peccatum lethale, secluso etiam omni consensu formali ipsius actus & operis mali. Quia delectatio cogitationis speculatiuæ alicuius operis, & peccati mortalis neces sariò inuoluit delectationem, & consensus ipsius mali operis: ergo neces sario & interpretatiuè erit mortale peccatum nam moraliter videtur inpos sibile, quod aliquis delectetur in cogitatione speculatiua iperis mali, & peccati alicuius mortalis, quin simul delectetur in opere malo, aut saltem sit affectus ad illud; quare in huiusmodi delectatione peccatum lethale dabitur: illa enim delectatio nihil aliud est, quam tacita quædam approbatio, & complacentia ipsius mali operis. Sic D. Tho. *1. 2. quæs. 74. art. 9. & 2. 2. quæs. 154. art. 4.* Caiet *ibi,* Bonauent. *in 2. dist. 24.* Scot. *in 2. dist. 42.* Adria. *in 4. quæs. 6.*

2551 Peccatum lethale non est. Quia delectation sumit totam suam malitiam, deformitatem, ac peccarum ab obiecto, sed obiectum delectationis huiusce cogitationis est speculatio, seu, potius cogitatio quædam subtilis & ingeniosa, in qua subtilitate nullum est peccatum: Ergo nullum potest es se peccatum, nec veniale quidem. Ità Syluest. *v. Delectatio, num. 2.* Caiet.

sum v. Delectatio morosa. Sanch. *tom. 1. Decal. lib. 1. cap. 2. num. 4. & 5.* Valent. *1. 2. quæs74. art. 8. pun. 3.* Azor. *tom. 1. cap. 6. quæs. 1.* Vasq. *1. 2. quæs. 4. art. 1. d. 15. cap. 5. num. 26.* Corduba *l. 1. quæs. 23. dub. 11.* Fagund. *Decal. lib. 9. cap. 1. numer. 19.*

2552 Prima sententia communior est, secunda probabilior. Nam talis delectatio, & consensus non est contra aliquod præceptum: non contra illud, *Non mœchaberis* neque contra illud, *Non concupisces.* Quia talis non vult mœchari, nec alienam concupiscere, imò id ei omninò displicet: Igitur talis delectatio nullum peccatum est. Verum illæ speculationes, & cogitationes nouæ, & subtiles de rebus mortalibus non sunt de se, nec ex genere suo malæ mortaliter, ac moraliter, secluso omni periculo consentiendi in ipsis rebus; si enim es sent mortaliter, & moraliter malæ, nulla illarum non est mala lethaliter.

PROBL. LIX.

Est, & non est lethale peccatum, negatiuè se habere circa delectationem morosam, & non positiuè resistere.

2553 PEccatum lethale est. Quia tam liberum, & voluntarium videtur respectu peccati non reprimere illos appetitus sensititui motus, quos ratio plenè ac perfectè aduertit: ac perfectè in illis consentire: Ergo idem est tunc illos non reprimere, aut causam illorum antecedenter non reiicere, an in illis consentire. Verùm qui non repellit libidinis causam, in qua periculum consentiendi inest, cum pos sit; tacitè, ac implicite videtur exhibere consensum: Atqui hoc periculum semper in tali causa inest, quamvis homo habeat propostum formale non consentiẽdi, semper enim ea turpis commotio cogitatioque de se attrahit appetitum, & animum ad cõsentiendum? Ergo qui hanc causam & periculum expressè non reiicit, implicitè illud vult, ac proinde lethaliter peccat; nam qui amat periculum, **[334]** illo peribit. Sic Valent. *2. 2. d. 6. quæst. 4. punct. 3.* Sayr. *in Claui, lib. 8. cap. 7. num. 3.* Zumel. *1. 2. qu. 74. art. 8. d. 2.* Vasq. *1. 2. tom. 1. d. 108. capit. 2.* & alij recentiores, queis contraria opinio improbabilis videtur.

2554 Peccatum lethale non est. Quia quando homo fortis, & qui experimentum sui habet, firmum propositum concipit non consentiendi, si merè negatiuè se habet, ces sat omne consentiendi periculum: ces sante verò hoc periculo, patitur potiùs, ac meretur, quàm delectatur, ac demeretur. Certè si tota culpæ mortalis ratio in hoc casu in periculo consentiendi consistit, ces sante huiusmodi periculo, nulla lethalis culpa aderit. Ità D. Thom. *de verit. qu. 15. art. 4. ad 10.* Bonau. *in 2. dist. 24. numer. 50.* Nauar. *sum. cap. 11. num. 12. & 13.* Caiet. *verb. Delectatio.* Rosel. *ibi, num. 1.* Armil. *num. 2.* Syluest. *verb. Delectatio morosa, qu. 1.* Corduba *lib. 1. qu. 23. dub. 10.* Tolet. *lib. 5. cap. 14. num. penultim.* Sotus *in 4. dist. 12. qu. 1. art. 7. concl. 1.* Fagund. *Decal. libr. 9. cap. 2. num. 18.* Sanchez *Decalog. tom. 1. libr. 1. cap. 2. num. 13.* Manu. *tom. 1. sum. cap. 212. num. 1. & 3.* & alij.

2555 Ego quidem existimo, primam sententiam practicè loquendo semper es se veram: secundam autem speculatiuè loquendo, & in rigore metaphisico es se probabiliorem. Quia etsi voluntas appetitum sensitiuum, gubernare teneatur, suæ obligationi satisfacit, negatiuè se habendo, & procurando, nè consentiat. Si tamen voluntas negatiuè se gerat, & habeat displicentiam actus, & propositum formale non consentiendi, & sic non resistat actu, &

positiuè, & detur aliquod præuisum periculum pollutionis: tunc quidem culpa lethalis es set, negatiuè se habere, ac positiuè non resistere, quo in casu vera vnicè erit prima sententia. Quia quamvis probanilis simum sit, non es se peccatum mortale, ces sante periculo consensus, voluntatem negatiuè se habere; at si periculum pollutionis adsit, periculum est mortale, cui homo sese exponit: quare sub lethali tenetur causas proximas notabiliter ad pollutionem concurrentes auferre: ideóque mortale est, se tunc negatiuè habere, imò tepidè, & non viriliter resistere, eo periculo præuiso.

PROBL. LX.

Est, & non est peccatum mortale desiderium, & consensus conditionalis intensus, quo quis vult adulterium, verbi gratiâ, committere, si ei es set licitum.

2556 VIdet quis, verbi gratiâ, hanc vel illam fœminam, & intensum elicit desiderium: Ego illius copia potirer, si mea es set vxor: quęsierim: an hoc desiderium sit mortale?

Mortale non est, modo sine commotione 2557 appetitus sensitiui habeatur. Quia quamvis conditio illa nihil ponat in natura obiecti voliti, & semper illud relinquat malum; ponit tamen in voluntate affectum non admittendi peccatum, posita illa conditione, non auferente malitiam obiecti. Vndè cum ea conditio sumatur ex parte voluntatis, ea adiecta, tota peccandi voluntas excludetur. Sic Caiet. *sum. verb. Cogitatio.* Fumus *ibi, num. 1.* Sa *verb. Peccatum, num. 2.* Alcoz. *sum. cap. 6. doctr. 2.* Manu. *tom. 1. sum. cap. 12. num. 2.* Vasqu. *1. 2. qu. 74. art. 8. d. 16. cap. 2. num. 4.* Vbi docet, non es se mortale propositum intensum vindictæ sumendæ, si licuerit. Sayr. *in Claui, libro 8. cap. 7. num. 28. & 29.*

2558 Mortale est. Quia turpis illa actio est intrinsecè mala vnde absque sua malitia cognosci nequit: Ergò nec amari, ac desiderari; nihil enim volitum, quin præcognitum. Quare conditio illa negans eis hanc malitiam, contradictionem inuoluit. Neque obstat, quod illa conditio habeatur ex parte voluntatis: quia voluntas non potest efficaci desidero velle rem illam, nisi vt ab intellectu valet cognosci: nunquam autem dignosci potest ab intellectu absque sua mala intrinseca natura: Ergò etiamsi habeat se ex parte voluntatis non excludet ab ea peccatum in efficaci volitione. Ità Sanch. *Decalog. tom. 1. cap. 2. num. 23.* Adrian. *quodlib. 10. art. 2. concl.* . Fagund. *Decalog. libr. 9. cap. 3. num. 3.* Azor. *tom. 1. lib. 4. cap. 6. qu. 10.*

2559 Probabilius existimo, primam sententiam veram es se in iis obiectis, quæ solo iure Ecclesiastico, vel positiuo prohibentur: non verò in iis, quæ solo iure naturali sunt prohibitę. Exempli gratiâ, vera est in his casibus: Comederem carnes in Quadragesima, in diebus Festis Sacrum non audirem: Secus de illis, quæ iure naturæ sunt interdicta, vt occiderem, furarer, adulterium committerem, nisi es set peccatum. Quia cum res prioris generis, quæ solo iure positiuo sunt interdictæ, non sint intrinsecè malæ, potest ab eis per conditionem adiectam malitia auferrri nec conditio contradictionem implicat: & potest quis optare, eas res non es se malas; id enim aliud non est, quam optare, quòd Ecclesia eas non prohibuis set. At res posterioris generis sunt intrinsecè malæ, vnde absque sua malitia dignosci non pos sunt.

PROBL. LXI.

Licet, & non licet sponsis de futuro delectatio sensual s de copula habenda tempore coniugij, etiamsi fiat sinè pollutionis periculo.

2560 NOn peccant mortaliter, sed tantùm, venialiter sponsi de futuro, qui ex cogitatione copulæ habendæ tempore matrimonij in appetitu sensitiuo delectantur, dummodò absit pollutionis periculum, & consensus in aliquod mortale peccatum. Quia ea delectatio est de obiecto licitio, nempe de matrimonio futuro: talis autem est delectatio, quale obiectum. Sic Victoria, quem refert, ac sequitur Medi. *1. 2. qu. 74. art. 8. dub. 3.* Zumel. *ibid. d. 4. dub. 3.* Caiet. *tom. 1. opusr. tract. 14. dub. 2. & in sum. verb. Delectatio morosa §. secundum an delectatio.*

2561 Peccatum mortale est ex obiecto, captare sponsos de futuro delectationem sensualem appetitus sensitiui ex copula futura tempore coniugij cogitata. Quia ille appetitus sensitiui actus semper fertur ex natura in copulam præsentem, vt præsentem cum præsenti pruri- **[335]**gine, & spirituum corporalium commotione generationi inseruientium: ad illámque natura ex sua ordinatur: imò nihil aliud est, quam quædam ipsius copulæ inchoatio: Sed copula præsens solis coniugatis est licita: Ergò illicita de futuro sponsis. Ità Sanch. *lib. 9. de matrimon. d. vltim. num. 4.* Nauar. *sum. cap. 16. num. 9.* Vasq. *1. 2. qu. 74. art. 8.* Corduba *lib. 1. qu. 23. dub. 13.* Manu. *tom. 1. sum. cap. 212. num. 3.* Ludou. Lopez *part. 1. Instr. cap. 75.* Graf. *part. 1. decis. l. 2. cap. 78. num. 9.* & alij.

2562 Hoc mihi probabilius. Quia sicut externa delectatio copulæ, quam contractum matrimonium non cohonestat, est mortalis: ità & interna, quæ eiusdem est planè rationis. Neque enim eius malitia, aut bonitas æstimanda est ex copula præterita, aut futura; sed ex præsenti, ad quam natura sua tendit.

PROBL. LXII.

Coniuges absentes pos sunt, & non pos sunt licitè de copula cogitata delectari secluso pollutionis periculo.

2563 ID non est lethale peccatum, sed solummodò veniale. Quia consensus delectationis in copulam talis est, quails est copula, ex qua talis capitur delectatio: At copula inter coniuges est licita: Ergò & consensus, ac delectatio illius habita in appetitu sensitiuo cum alteratione spirituum, ac carnis pruriginísque commotione. Sic Rosel. *verb. Delectatio, numer. 3.* Armil. *num. 3.* Angel. *verb. Cogitatio, num. 3.* Tabie. *ibi, qu. 7. num. 8.* Palud. *in 4. dist. 9. qu. 3.* Vasq. *c. 2. d. 113. num. 4.* Valent. *1. 2. d. 6. quæs. 4. punct. 4.* Pedraza *præc. 9.* Margar. Confes. *tract. de luxuria, fol. 110.*

2564 Est lethale peccatum de se, & ex natura sua & obiecto, secluso etiam pollutionis periculo. Quia delectatio sensitiua in appetitu sensitiuo, cum spirituum vitalium commotione, & carnis prurigine, quandò non intenditur ad bonum finem, semper est mortalis, ac omnibus

interdicitur sub mortali, quando est extrà tum lethale est. Ità Sanch. *de matrim. lib. 9. d. 47. num. 5.* Corduba *lib. 1. qu. 23.* Philiarc. *de offic. Sacerd. tom. 1. lib. 4. art. 2. cap. 18.* Graf. *part. 1. decis. lib. 2. cap. 78. num. 9.* Manu. *tom. 1. sum. cap. 212. num. 3.* Sa *verb. Luxuria, vers. Delectatio de peccato.* Ludou. Lop. *part. 1. Instr. cap. 75.* Nauar. *sum. capite 16. numero 10.* Fagund. *Decalog. libro 9. capite 1. numero 5.* Azor. tom. *1. l. 4. cap. 6. qu. 8.*

2565 Probabilior mihi hęc sentẽtia. Quia consensus, ac delectatio sensitiua, & in appetitu sensitiuo, talis est, quails est copula, cum sit inchoatio copulæ, & via, ac medium ad illam: At copula solùm est licita in coniugibus, quandò est præsens, & in loco, ac in tempore accommodato haberi potest: & aliàs est illis mortaliter illicita, coniuges autem absentes copulari non pos sunt. Non sufficit cogitare eam copulam tanquam præsentem, quia cogitatio nihil ponit in re: & sic re vera cum præsentialiter illam exercere nequeant, consentiunt, & delectantur in copula futura cum præsenti quidem periculo pollutionis, imò cum ipsa pollutione inchoata.

PROBL. LXIII.

Vidua potest, & non potest, sine lethali piaculo ex cogitatione copulæ licitæ prælapsæ delectari.

2566 NOn potest sine mortali. Quia eam capit delectationem non ex maritali copula, quæ actu habeatur, ac subsistat; sed ex ea, quæ animo cogitatur, ac memoria fingitur: vndè delectatur de copula extrà matrimonium, quod semper est lethale. Sic Sanch. *lib. 9. de matrim. d. 47. num. 7.* Nauar. *sum. cap. 16. numer. 1.* Cordu. *lib. 1. qu. 23. dub. 12:* Vasqu. *1. 2. qu. 34. ar. 8. d. 114. num. 2.* Philiarc. *de office. Sacerd. tom. 1. part. 2. l. 4. cap. 18.* Vega. *tom. 1. sum. cap. 81. casu 2.* Fagund. *Decalog. libro. 9. capite 4. numero 9.* Graf. *part. 1. 212. num. 3.*

2567 Sine mortali potest. Quia obiectum est licitum, nempè copula tempore coniugij habita, quæ licita fuit; illa enim delectatio appetitus sensititui sumit suam bonitatem, vel malitiam ab obiecto fine, seu copula, ad quam tendit: Ergò si obiectum hoc licitum fuit, licitum erit de eo delectari. Ità Caiet. *opusc. tom. 1. tr. 14. dub. 2. & in sum. verb. Delectatio, §. secundum an delectatio.* Paludan. *in 4. dist. 9. qu. 3. concl. 1.* Angel. *verb. Cogitatio, num. 2.* Armil. *verb. Delectatio, num. 3.* Rosel. *num. 3.* Tabie. *ibid. qu. 7. num. 8.* Valent. *1. 2. d. 6. qu. 4. punct. 4.* Zumel. *ibi, qu. 74. art. 8. d. 4. dub. 3.* Sa *verb. Luxuria, §. Delectatio de peccato.* Limitat, nisi viduus coniux cogitet alterum coniugem quasi præsentem, & sub ratione præsentis; quia tunc illud est delectari de copula præsenti, quæ viduis est illicita.

2568 Primæ sententiæ adhæreo. Nam licèt illa delectatio si de obiecto, quod fuit licitum aliquandò; non tamen sit de obiecto actu licito. Fuit enim obiectum illud, siue copula inter coniuges licita tempore matrimonij, at nunc non est licita: & præsens delectatio appetitus sensitiui fertur in copulam præsentem, non in præteritam; quia nihil aliud est, quam præsentis copulæ inchoatio, & suaptè natura ad illam tendit, non ad præteritam, nec futuram.

PROBL. LXIV.

Mortaliter delinquit, & non delinquit mortaliter, qui delectatur in actibus ex se mortalibus, accidentibus quidem in ebrietate, in dementia, aut in somno, aut ignorantia.

2569 NOn delinquit mortaliter, sed huiusmodi delectatio licita est ad bonum finem, pro pter vtilitatem ex fornicatione verbi gratiâ, secutam. Quia delectatio sumit suam bonitatem, vel malitiam ab obiecto, ac fine, de quo talis delectatio habetur. Vndè cum, & finis, & obiectum sint bona, bona quoque erit **[336]** talis delectatio. Sic Les si. *l. 4. c. 4. dub. 14. n. 106.* Vasq. *1. 2. q. 74. art. 8. d. 115. cap. 2. & c. 3. num. 7.* Adrian. *in 4. tract. de Euchar. 9.*

2570 Delinquit mortaliter, si delectatio capiatur de rebus iure naturæ vetitis, verbi gratiâ, de fornicatione, de adulterio. Quià mala ex se sunt. Et quià non est in humana potestate, actus hosce non es se de iure naturali prohibitos. Profectò licet hæc mala in somno. amentia, ebrietate, vel ignorantia non fuerint voluntaria, & culpa caruerint: tamen qui postea eorum recordatur, dum vigilat, & ad suam mentem redit, vel dum ignorantia amplius non laborat, & spontè sua in illis delectatur: tunc incipit ea mala scienter velle, & approbare, ac proindè incipit delinquere. Ità Azor. *tom. 1. l. 4. c. 6. q. 9.* Sotus *in 4. dist. 12. q. 1. art. 8.* Sanch. *Decal. tom. 1. l.c. 2. n. 17.* Medi. *1. 2. q. 74. art. 6.* Zumel. *1. 2. q. 9. art. 8. d. 4. dub. 4.* Fagund. *Decal. l. 9. c. 4. n. 16.* Manu. *tom. 1. sum. c. 211. n. 3.* Adrian. *quodl. 16. art. 2.* Palud. *in 4. dist. 9. qu. 3. art. 1.*

2571 Ego his hærescens affirmo, lethale es se peccatum in his actibus ex se mortalibus delectari. Nam sicut mortaliter delinquit, qui in vigilia, & perfecto intellectu desiderat fornicari, alium in ebrietate occidere, aut in somno se polluere, & id procurat lautius bibendo, & epulando: ità etiam mortaliter peccat, qui peracta ebrietate, & excus sis somno, aut ignorantia, in malo delectatur, illud approbat, & sibi in eo complacet.

PROBL. LXV.

Peccat, & non peccat lethaliter, qui ob bonum finem in actibus malis prælapsis delectatur.

2572 NOn peccat, qui ob bonum sinem in actibus ex natura sua malis à se per ignorantiam, ebrietatem, somnium, aut dementiam factis, post vigiliam, plenúmve iudicium delectatur. Quia licitum est complacere, verbi gratiâ, in pollutione habita in somnio propter corporis sanitatem, ac naturę exonerationem, in homicidio per petrato in ebrietate propter hæreditatis succes sionem. Finis enim dat specificationem actibus, & ex bono, vel malo fine boni, vel mali redduntur. Sic Sotus *in 4. dist. 12. q. 1. art. 7.* Tolet. *l. 5. c. 13. n. 4.* Nauar. *sum. c. 16. n. 7. 8. 9.* Vasq. *1. 2. q. 74. art. 8. d. 115. c. 3. n. 7.* Sayr. *in Claui, l. 8. c. 5. n. 15.* Les

si. *l. 4. c. 3. n. 104. & 105.* Sanch. *tom. 1. Decal. l. 2. c. 2. n. 18.* Syluest. *v. Pollutio n. vni.* Zumel. *1. 2. q. 74. art. 8. 4. dub. 4.* & alij.

2573 Mortaliter peccat, qui post pollutionem in somniis fornicationèmve vigilans delectatur, etiamsi ad bonum finem delectetur. Quia defectus libertatis excusans pollutionem, fornicationem, aut quodvis alium actum in somniis, ebrietate, vel ignorantia accidenti, non concurrit in desiderio, ac delectatione illorum extrà somnium, & in pleno iudicio. vndè cum hæc non liceat anteà, vel posteà procurare, non licebit illa desiderare, aut de illis gaudere etiam ob bonum finem. Ità Corduba *l. 2. qq. q. vlt. dub. 2.* Manu *tom. 1. sum. c. 211. num. 3.* Ledes. *q. 21. a. 7. dub. 6.* Medina *1. 2. q. 74. a. 6.* Zumel. *ibi, art. 8. d. 4.* Adrian *quodlib. 10. art. 2. propos. 2.*

2574 Primam sententiam probabiliorem es se iudico. Concedo enim, defectum libertatis, quæ datur in somnio, ebrietate, dementia, violentia aut ignorantia, quique excusat à crimine, non dari in desiderio, & delectatione illorum extrà somnium, ebrietatem, amentiam, violentiam, ignorantiam: sed tamen non simpliciter dico licitum es se de hisce rebus nempè de pollutione, sornicationéve absque bono fine delectari: id enim peccatum es se iam suprà probaui. Sed as sero, lictum es se posteà ob bonum finem affici delectatione. Quia hoc non est delectari in his malis, sed in bono ex illis promanante. Vndè licitum est posteà complacere in pollutione in somnio habita propter corporis sanitatem. Quod intelligo, modò in complacentia huiusmodi non detur futuræ pollutionis periculum, aut commotio spirituum vitalium, ac prurigo corporis in appetitu sensitiuo: tunc enim delectatio ob quam cùmqueetiam bonum finem, sua ex natura lethalis planè es ser.

34

[337] LIBER XXXIV.

SEPTIMVM, ET DECIMVM DECALOGI PRÆCEPTVM

H *ABETVR hoc Præceptum Exo. 20. Non furtum facies. Ad cuius expositionem ostendam, quid furtum, quale peccatum, quænam quantitas ad lethale sufficiat, qucis modis committatur. Subiiciam de furto filiifamiliàs, vxoris, famulorum, ac Regularium tractationem. Nomine autem furti in præsenti solùm intelligo iniustam rei acceptionem: iniustam autem retentionem, quæ restitutioni obnoxia est, materiam de vsuris, reliquæ,*

quæ ab aliquibus Doctoribus hic elucidantur, in sextum Volumen de Iustitia & Iure proximum sciungo.

SECTIO PRIMA.

De Præcepto Septimo, ac Decimo Decalogi receptiores sinè lite Sententiæ.

CAPVT I.

Quid sit Furtum?

2575 FVrtvm est *occulta rei alienæ ac ceptio, domino rationabiliter inuito.* Dicitur *occulta,* vt à rapina, & aliis iniustis acceptionibus per iniquos contractus, quæ fiunt domino sciente, ac vidente, distinguatur. Dicitur *rei alienæ,* quia acceptio rei tuæ, quæ apud alium est, non est furtum, saltem quà *tuæ;* quamvis pos sit es se furtum, quatenus res illa sit alteri commodata, vel oppignorata. Dicitur *domino inuito,* quia si crederes, dominum ratum habere. & non dis sentire, furtum non es set. Additur *rationabiliter,* vt innuatur, non commiti furtum ab eo, qui aliquid aufert, quandò dominus est rationabiliter inuitus: verbi gratiâ, quandò aliquid per modum iustæ compensationis, vel in extrema neces sitate accipitur. D. Thom. *2. 2. quæstion. 66. articulo tertio,* Sylui. *ibi,* Reginald. *libro vigesimo tertio numero decimo,* Les si. *libro secundo, capite 12. dubio primo.* Nauar. *sum. capite 17. numero 1.*

2576 Furtum, & rapina differunt specie in ratione iniuriæ, quia rapina incurrit violentiam, quæ fit domino scienti, quam fortum excludit. Ab iniuria verò, quæ fit per iniquos con tractus, furtum, & rapina differunt; quia furto, & rapina patitur dominus damnum omninò inuoluntariè, nempè per ignorantiam, vel per vim: in contractibus autem patitur damnum inuoluntariè mixtim, si sciat contractus iniquitatem. Medina *Codic. de reb. restituen. qu. 4.* Sylui. *2. 2. qu. 66. art. 4.* Sayr. *in Claui, l. 9. cap. 13. num. 9. & 10.* ex D. Tho. *2. 2. qu. 66. art. 4.*

CAPVT II.

Furtum quale peccatum, Vbi de furtis minutis.

2577 FVrtum ex genere suo est peccatum mortale Quia infert proximo nocumentum, quod **[338]** est contrà charitatem. Attamen neri potest, vt sit tantùm veniale, scilicèt ex indeliberatione, & paruitate materiæ, & quandò dominus non ostinuitus quoad substantiam rei acceptæ, sed solùm quoad modum. Vndè fit, vt filius clam accipiens aliquid à patre, vel ano, vxor à marito, nepos à patruo, vel amicus ab amico liberali, ac benigno sæpius à mortali excusetur, quandò verosimiliter ob iustam causam creditur dominus conces surus, si

peteretur. D. Tho. *2. 2. q. 66. a. 6.* Sylui. *ibi.* Bonac. *de contr. d. 2. q. 8. pun. 1. n. 6.* Sayr. *in Claui, l. 9. cap. 14.* & alij communiter.

2578 Furtum, quod est veniale ex paruitate materię, potest fieri mortale ratione notabilis dãni, vel alterius causæ concurrentis: v.g. si quis sutori setas surripiat, vel sartoti acus, nec pos sint aliundè habere. Vndè si cuipiam auferas rem parui momenti, quam tamen ille magni facit, te cognoscente, & propter quam valdè ille perturbabitur: non erit peccatum lethale in specie furti, sed in specie damnificationis iniustæ. Si autem fur sciat, talẽ solere peierare, imprecari, blas phemare, erit peccatum scandali pertinens ad eam peccati speciem, cuius sciebat suo furto, etsi exiguo, se fore causam. Valent. *tom. 3. d. 5. qu. 10. punct. 5.* Sotus *de iust. l. 5. qu. 3. art. 3.* Sayr. *in Claui, lib. 9. c. 15. n. 15.* Ludou. Lop. *part. 1. Instruct. cap. 93.*

2579 Certè maior requiritur quantitas ad peccatum mortale furti, quandò quis eidem magnis temporis interuallis subtrahit paruis furtis, & non ex industria, sed per occasionem; quam dum breui tempore, & ex industria, vel simul accipit. Quia homines minus ægrè ferunt, sibi auferri longo interuallo, & casu quædam minima etiam ad notabilem quantitatem, quam eandem quantitatem simul, vel partes de industria. Vndè qui auferendo decem, verbi gratiâ, ab eodem simul vel per partes de industria lethaliter delinquit: requirentru 15. vel 16. aut etiam 20. vt quis sub peccato mortali teneatur restituere per minuta furta fortuita acquisitum, præsertim si longis interuallis sint facta. Les si. *libro 2. capite 12. dub. 8. numero 46.* Megala *2. 2. libro 2. capite 1. quæst. 3. numero 36.* Diana *part. 1. tractat. 6. resol. 34.* Nauar. *sum. capite 17. numero 139.* Bonacin. *de contr. d. 2. quæstion. 8. punct. 1. numero nono.*

2580 Capiens minima à pluribus cum intentione coaceruandi notabilem quantitatem, peccat mortaliter illa intentione, & quovis externo furto minuto ex eius vi procedente. Si autem ex hisce minutis furtis notabilem acquisiuit quantitatem sub mortali tenetur ad restitutionem, modò inuitis dominis id fecerit. Quia ablatio rei notabilis est peccatum mortale, & sub mortali restituendum à quo ablatum, etiamsi non inferat ei, à quo fuerit sublatum. Valent. *2. 2. d. 5. quæstion. 10. puncto tertio,* Salon. *ibi. quæstione sexagesima sexta, articulo sexto,* Les si. *libro 2. capite 12. dub. 7.* Sylui. *2. 2. qu. 66. art. 6. quæsi. 3. concl. 1.* Sayr. *in Claui, libr. 9. cap. 15. numer. 27.*

2581 Porrò qui per furta minuta non intendit notabilem acquirere quantitatem, sed ex occasione ea committit: non peccat lethaliter priusquam ad tantam quantitatem perueniat quæ continuata cum præcedente sit notabilis. Requiritur verò, vt furta paulatim facta moraliter continuentur, quòd fiant aut intentione furandi quantitatem notabilem, aut in eodem genere negotij, & non per magna temporis interualla, aut respectu alicuius communitatis: & tunc iuxta communem Doctorum sententiam vltimum furtum implens quantitatem notabilem, fit lethale peccatum, quod snb eodem lethale restiturioni est obnoxium. Vasq. *1. 2. to. 1. d. 146. c. 2.* Azor. *p. 3. l. 5. c. 13. q. 4.* Nauarra *de restit. l. 3. c. 1. d. 6. n. 51.* Diana *p. 1. tr. 4. resol. 34.* Scio Nauarrum *sum. c. 17. n. 139.* & Les sium *l. 2. c. 12. dub. 8. n. 42.* docere, furtum illud vltimum per se es se veniale solummodo; sed derentionem volũtariam rei alienæ in notabili quantitate, quæ tunc inchoatur, es se lethalem. Vnde colligo, pos se dari furta solum venialia, quæ sub mortali ad restituionẽ obligent: quod improbabile non reputarim.

2582 Cum plures vni per minuta furta graue in ferunt damnum, & id fit ex communi consilio, omnes peccant lethaliter, & ad restitutionem in solidum tenetur. Quia cum singuli ad damnum notabile cooperentur, sequitur singulos peccare mortaliter, & teneri sub mortali ad restitutionem. Et quia singuli simul cum aliis notabilem quantitatem retinent cum damno

domini: cum autem hoc damnum notabile sit indiniduum, nec adsit maior ratio, cur vnus magis teneatur ad damnum notabile, quam alius: sequitur, singulos teneri. Azor. *p. 3. lib. 5. c. 13. q. 5.* Nauar. *c. 17. num. 130.* Sanch. *Decal. l. 7. c. 21. num. 19.* Turrian. *d. 35. dub. 2.* & alij communiter.

2583 At si id casu fiat, ita vt alter aliterius non sit conscius, nemo lethaliter peccat, neque ad restitutionem tenetur. Quia nemo illorum est notabilis damni causa; & quia quandiu conscius nullus fuit, nequit libere, ac moraliter, damnum, quod vnus intulit, cum præcedẽtibus, aut subsequentibus continuari. Quarido tamen aduertunt, notabile damnum inferendum ex illis minutis furtis, num singuli mortifere delinquant, si suam partem non restituant, *sect. 2.* discutiemus. Est communis sententia.

2584 An verò nouum peccatum committat, qui post quantitatem notabilem pet minima furta sublatam, addit alia parua furta? sub distinctione respondeo, si fur dum noua furra committit, doluerit iam de furtis prælapsis, & habeat restituendi propositum prima opportunitate: peccabit solum venialiter, & quando illa noua furta rursus ad quantitatem notabilem ascendent, nonuum peccatum lethale perpetrabitur. Quia cum pœnitentia interrumpat quantitatum præcedentium continuationem, materia subsequens non integrabit vnam quantitatem cum præcedente, & consequenter materia subsequens vt leuis non sufficiet ad lethale peccatum, donec de nouo ad notabilem quantitatem perueniatur, modo surripiẽdi maiorem quantitatem non adsit intentio. Ast si fur actum voluntatis retinendi alienum in notabili quantitate, non interrumpit, & cum aduertentia præteritorum noua furta leuia committat, mortaliter delinquet. Quia illa quantitas moraliter continuatur, & fur implicitè renouat actum **[339]** voluntatis retinendi notabilem rem alienam: sed quoties innouatur huiusmodi actus voluntatis toties peccatum nouum committitur: Ergò. Les si. *l. 2. c. 12. n. 44. Sanch. Decal. l. 7. c. 21. num. 7. Diana p. 2. tr. 17. resol. 43.*

2585 Qui aufert leuem quantitatem ab vno, à quo alij notabilem abstulerant, non delinquit lethaliter. Quia non est causa notabilis damni, quod iam ab alio fuerat illatum: vndè furtum ex parte sua in parua est quantitate. Nec enim illa quantitas leuis non videtur cum magna quantitate, quam alij abstuleraut, continuari & sic damno notabili minimè cooperatur. Sanch. *l. 7. Decal. c. 21. n. 23.* Vasq. *1. 2. d. 146. cap. 2.*

2586 Qui furto, vel iniustè rem alienam, aut alteri debitam decinet, continuè actu peccat toto eo tempore, uocum pos sit, non restituit. Quia non restituendo, lædit continentur proximum ipsum pos sellione, & vsu rei suæ, vel debitæ impediens: quæ læsio quò diutius durat, eò maior censetur; moraliter tamen loquendo per illam voluntariam detentionem non fit nouum peccatum; sed continuatur antiquum, quod antè per acceptionem fuerat inchoatũ. Sotus *de iust. l. 4. q. 7. a. 4.* Les si. *l. 2. c. 2. dub. 3. num. 11.*

2587 Tripliciter antè potest interrũpi illud actuale detẽtionis iniquæ peccatum, itavt formaliter non cõtinuetur. Primò ratione ipsius propositi: dum quis scilicet propositum detinendi mutat, constituẽs, prima opportunitate restituere. Secundò ratione detẽtionis externæ, quãdò illa in se incipit non es se amplius iniuriosa, quia facta est, v.g. impos sibilis ob penuriam, &c. Tertiò ratione somnij, vel alterius distractionis. Suar. *tom. 4. d. 22. sect. 5. n. 30.* Henriq. *l. 2. c. 5. n. 5.* Vasq. *1. 2. d. 75. c. 3.* Bonac. *de restit. d. 1. q. 6. pun. 1. num. 12.* Diana *part. 2. tract. 2. refol. 28.*

2588 Quisquã in extrema neces sitate constitutus; potest capere rẽ alienam ad suam egestatẽ subleuandam. Quia neces sitas extrema facit omnia communia. Modò dominus rei in neces

sitate æquali non existat. Quia in pari causa melior est conditio pos sidentis. Vndè talis acceptio non est furtum, aut rapina; non enim fit domino iure inuito: qui tenetur consentire, cum egẽs ille iure suo vtatur. Imò si dominus velit prohibere, potest in extrema neces sitate constitutus aduersus illum setueri, tanquam qui iniustè ab altero inuaderetur: etsi neces se sit, seruato iustæ defensionis moderamine, impediẽtem occidere. D. Tho. *2. 2. q. 66. a. 7.* Tolet. *l. 5. c. 25. n. 5.* Les si. *l. 2. c. 12. dub. 12.* Nauar. *sum. c. 17. n. 5.* Sayr. *in Claui, l. 9. c. 14. n. 18.* Sylui. *2. 2. q. 66. a. 7.*

CAPVT. III.

De quantitate ad lethale peccatum sufficiente.

2589 PRofectò illa quãtitas est sufficiens ad mortale peccatum furti, quæ omnibus consideratis, graue infert domino nocumentum, vel notabili priuat vtilitate. Vndè non potest in genere taxari, quæ quantitas sit notabilis, sed hæc pro varia personaarum, ac locorum conditione, prudentum arbitrio erit stauenda. Quia quod respectu vnius notabile censetur, respectu alterius modicum reputatur. Vasq. *Opusc. de rect. cap. 5. §. 1. dub. 5.* & alij communiter.

2590 Vndè respectu omnium personarum illustrium, quæ splendide alunt familiam nummus aureus est materia notabilis sufficiens ad lethale. Quia tale furtum licet non moceat huiusmodi personis quoad victum, videtur tamen notabiliter nocere, quatenus nummus aureus ad alendam familiam inseruit, & potest es se menstruum vnius famuli inferioris Salarium. Respectu Regum aliquid potest adiici materiæ, vt grauis existat. Respectu mediocriter diuitum, qui ex suis redditibus victiant, quatuot vel quinque Regales quid notabile censetur. Quia illis ferè ad vnius diei victum sufficit. Respectu personarum, quæ suo artificio, & opera se sustentant, & dicuntur mechan ci tres Regales ad peccatum mortale sufficiunt Quia indè cõmodè victitant, & hæc sũma ferè mercedem diurnam exæquat. Respectu verò pauperis, qui mendicando sibi consulit, vnus Regalis, imò dimidius est sufficiens peccati lethalis materia. Denique respectu omnium illam dixerim grauis furti suffic; entem es se materiam, quæ ad honestum vnius diei iuxtà statum cuiúsque victum sufficiens videatur. Medina *C. de restit. q. 10.* Nauarra *de restit. l. 3. c. 1. n. 35.* Les si *l. 2. c. 12. dub. 1. n. 29. &. 30.* Sayt. *in Claui, lib. 9. c. 15. n. 9.* Bonac. *de contr. d. 2. q. 8. pun. 1. n. 7.* Regin. *l. 23. n. 19.* Diana *p. 2. tr. 17. resel. 57.* Sylui. *2. 2. q. 66. art. 6. conclus. 4.* Adnotarim autem ex Nauarro *sum. c. 17. n. 4.* censeri etiam peccare mortaliter illum, qui saltem vno altero as se non abest à quantitate exposita. Quia quæ parum distant, nihil distare videntur: & quantitas hæc non mathematicè, sed moraliter est statuenda.

2591 Dixi autem grauem ad lethale peccatum es se materiã illam, quæ ad honestum vnius diei victum cuique sufficiunt. Quia res hæc non potest ex quantitate pecuniæ dis siniri, valor enim pecuniæ non est idem omnium respectu gentium: non ergò qualitas furti potest ab ipsa pecunia censeri. Esto mortale sit quatuor, aut quinque Regales in Hispania surripere, apud Indos hęc desicit regula, quibus ob auri, argentíque abũdantiam vnus Regalis est monetarum infima, vti P. Molina *to. 3. de iust. d. 685.* aduertit.

CAPVT IV.

De Filiorum furtis.

2592 LEthaliter delinquit filius, qui notabilẽ sũmam subripit ex bonis, quorum pos ses sionẽ, & vsumfructum parẽs habet, ipso meritò inuito. At si filius bona castrensia, vel quasi, accipiat, mortaliter non peccat. Quia illorum proprietas, & vsusfruct. ad ipsum pertinent. Omnes cõmuniter.

2593 Profectò non idem cẽsotur notabile in surtis Filiorum, quod tale in externorum furtis censetur: sed maior quantitas requiritur, quæ quidem non est eadem respectu omnium: Sed varia pro status, ætatis, personatum, locorum, aliarúmq; circumstãtiarũ conditione, prudẽtis iudicio. Quià pater non ita est inuitus circà filiorum furta sicut circà furtum aliorũ. Consequẽter pro varietate circũstantiarum, vt amoris, indulgẽtiæ, &c. fieri potest, vt maior quantitas requi- **[340]**ratur, vbi pater inuitus sit circà furti substantiam, quàm quoad modum. Vndè potest contingere, vt filius surripiens duos aureos non peccet lethaliter, & qui sed argenteos furatur, mortaliter delinquat. V. gr. si pater sit valdè diues non est censendus lethaliter delinquere filius qui ab eo duos, vel tres nummos abripiat aureos, vt licitè cum suis amicis iuxtà reliquos suæ qualitatis, etiam inuito parente colludat. Quia non est rationabiliter inuitus, præcipuè si filius supremam attingat iam adolescentiam. At si patet sit mediocriter diues, non est censendus filius lethaliter pece are, septem vel octo argenteorum clàm valorem accipiens. Verùm si pater arti sit mechanicæ addictus, quidam existimant quatuor argenteorum valorem es se ad lethale sufficientem. Bonac. *de restit. d. 2. q. 10. pun. 1. n. 5.* Regin. *l. 20. n. 27.* Caspens. *tr. 18. d. 5. sect. 7. n. 53.* Sylui. *2. 2. q. 66. art. 6. concl. 3.* Vasq. *de rest. cap. 4. §. 2. dub. 6. num. 45.* Sayr. *lib. 9. cap. 16. num. 13.*

2594 Filius, qui bona, quorum pater habet dominium, vel vsumfructum, accepit, tenetur restituere de re ablata, si existat: si verò non existat, de alis bonis castrensibus, vel quasi castrẽ sibus, si habet: si non habet, tenebitur in partitione hæreditatis cum fratrib us computare, quod surripuit, in suam partem: nisi constet, alios frat res tantumdem expendis se, vel patrẽ condonas se: aut verò similiter credatur patrem condonaturum. Quia tunc pater non videtur inuitus circà substantiam acœptionis, sed solummodo circà modum. Molina *tom. 1. de iust. d. 242.* Les si. *lib. 2. cap. 12. dub. 13. num. 77.* Sayr. *in Claui, lib. 9. cap. 16. num. 19.*

2595 Non peccat mortaliter furti delicto filius expendens aliquid in eleemosynas, vel honestam recreationem luxtà statum. Quia pater inuitus rationabiliter non censetur. Item si in extrema, vel graui neces sitate proximi subripiat, vt ei subueniat. Vel si accipiat ex bonis suis castrensibus, vel quasi castrs sibus, nempè ex partis occasione militiæ, vel officij publici, vel beneficij, &c. Vel si parens sit hæreticus, bona aduentitia filij, in quibus ille habebat vsumfuctũ, redeunt ad filium, & vsusfructus cum proprietate cõsolidatur. Porrò filius gerit patris negotia, potest deductis expensis, quas pater agit in eo alẽdo, pro labore, & industria tãtumdem accipe re; quantum extraneo daretur, nisi facere id gratis intẽdat. Ad hoc tamen necessum est, vt filius ostendat expressè tacitè, se velle lucrari: & constet, parentem non facturum per se, neq; inuenturum alium, qui gratis, vel minoris efficiat. Denique non potest filius vsum fructum istiusmodi lucri sibi vendicare antè patris mortem, vel suam emancipationem. Quia lucrum hoc inter bona aduentitia, quæ pertinst ad patrem, connumeratur. Nauar. *sum. c. 17. n. 144. & 157.* Les si. *l. 2. c. 12. dub. 13. n. 79. 80. &81.* Ludou. Lop. *p. 2. c. 23.* Reginal. *c. 20. n. 27. & 28.* Diana *p. 4. tr. 4. resol. 66.* Angel. *v.*

Peculium, n. 11. Layman. *lib. 3. sect. 5. tract. 4. cap. 8. num. 6.* Bonac. *de rest. d. 2. q. 10. pun. 1. num. . . . à num. 6.*

CAPVT V.

De furtis Vxoris.

2596 SIVxor auferat marito pecunias, ne ludis, aut comes sationibus prodigat: aut vinum, nè inebrietur: aut librum hereticum, nè legat, &c. non furatur. Quia id ob illius commodum accipit. Les si. *l. 2. c. 12.* quem sequitur Hermanus Busembaum. *sum. lib. 3. tract. 5. cap. 1. num. 2.*

2597 Licet verè sit furtum, si vxor, inuito marito, quid auferat, plerúmque tamen maior quantitas requiritur, vt sit mortale. Quia ille, aut non rationabiliter inuitus, aut saltem minus inuitus est, vt ab vxore, quam ab aliis auferatur. Vel si valdè inuitus sit, sæpè tamen id fit non tam ratione rei acceptæ, quàm modi accipiendi clàm, aut ratione finis, ob quem accipitur: verbi gratiâ, ad ludendum, &c. Caiet. *verb. Eurtum.* Les si. *lib. 2. cap. 12. num. 76.*

2598 Vxor grauiter delinquit, si notabilem summam inuito marito, acciprat etiam ex dote, vel bonis communibus. Quia licèt media pars ad eam spectet, maritus tamen habet illius partis vsumfructum: ideóque ad restitutionem tenetur. Trul. *lib. 7. Decalog. cap. 6. dub. 8. num. 7.* & alij.

2599 Similiter delinquit grauiter maritus contra iustitiam cum obligatione restituendi, si aliquid notabile vxori surripiat absque eius consensu ex bonis illius paraphernalibus, vel aliis propriis. Quia libera eorum administratio ipsimet vxori competit: par est enim ratio mariti, & vxoris quoad bona propria. Trul. *l. 6. Decal. cap. 1. dub. 9. Villalob. tom. 2. sum. tract. 13.*

2600 Vxor potest dare eleemosynam, ac munera largiri iuxtà aliarum mulierum loci, ac condition. s consuetudinem, etiamsi maritus ei prohibeat. Quia consuetudo hoc ei ius tribuit, quo maritus eam priuare non potest. Diana *part. 1. tract. 3. resol. 23. & part. 5. tract. 8. resol. 34.* Vbi cum Molina, ac decem aliis Doctoribus edocet, pos se eam, inscio marito, largiri vigesimam partem annui census, vel lucri. Quia id pertinet ad status decentiam, & maritus irrationabiliter est inuitus.

2601 Potest bona expendere, marito absente, vel fatuo. Quia tunc ad eam domus administratio spectat. Item quæ propria acquirit industria. Etiam parapherenalia, hoc est, bona quæ præter dotem marito allatam, sibi reseruauit. Trul. *l. 6. Decal. cap. 1. dub. 9.* & alij communiter.

2602 Non delinquit vxor, subducendo aliqua, compensationis causa, si vir sit prodigus. Quia is tunc facit vxori iniuriam partem ipsius profundendo: vel pro victu, vestibus, ceterísque sibi, vel familiæ neces sariis, quæ mariti sæpè non intelligunt, & frustrà av illis peterentur. Bonac. & Trull. quos affert, ac sequitur Busembaum *lib. 3. tract. 5. cap. 1. dub. 4. num 4.*

2603 Si pater, mater, vel proles ex alio marito sit pauper, itavt miserè secundum statum victitent, & maritus eis nolit succurrere: potest vxor ex bonis suis propriis, vel etiam ex communibus (dummodò post mortem viri omnia in sua parte computet) eis subuenire. Quia iure naturæ tenetur eos alere, & maritus in id consentire. Les si. *lib. 2. cap. 12. dub. 14.* Diana *p. 5. tract. 8. resol. 34.* Qui quidem eam potestatem ad Fratres, & Sorores extendunt, Trullench. *lib. 6. cap. 1. dub. 9.* approbante.

[341] CAPVT VI.

De Famulorum furtis.

2604 PEccat famulus furti delicto auferẽs aliquid in notabili quãtitate à domino suo. At potest à lethali excusari, quandò minimam quantitatem victualium succes siuè furatur, quæ progres su temporis fit notabilis, modo illam proprium conuertat in vsum. Si verò accipiat notabilem quantitatem victualium, ad ludendum, diuendendum, vel consumendum cum externis, furti vitio delinquet. Quia dominus censetur inuitus non solùm quoad modum accipiendi, sed etiam quoad rei substantiam. Nauar. *sum. c. 17. n. 138.* Nauarra *de restit. l. 3. c. 1. p. 3. d. 6. n. 220.* Les si. *lib. 2. cap. 12. dub. 8. num. 48.*

2605 Quando duo eiusdem familiæ sunt famuli, quorum vni curam pœnus custodiendæ demandata est, alteri non est: etsi vtérque charitatis lege furta debeat impedire, si facile, & sine proprio valeat incommodo, ex iustitia tamen fermè is solùm, qui curam pœnus gerit ad restitutionem obligatur, si domino non manifestet alios famulos sæpius sua ex officina furari. Nauar. *sum. c. 17. n. 136.* Les si. *l. 2. c. 13. n. 75.* Laym. *l. 3. sect. 5. tract. 2. cap. 5. num. 6.* Diane *part. 3. tract. 6. resol. 58.*

CAPVT VII.

De furtis Religiosorum:

2606 REligiosvs ex bonis Monasterij in notabili capiens quantitate, peccat lethaliter, si res ablatæ neces sariæ non sint; aut si sint, superior tamen concederet, si peterentur. Quia contrà votum paupertatis agit, dominij actum exercens. Azor. *tom. 1. l. 12. cap. 12. q. 6.* Petr. Nauar. *de rest. lib. 3. cap. 1. num. 195.* Molina *de contr. d. 276.* Manu *tom. 2. sum. cap. 31.*

2607 Certè si res ablata talis es set, quæ neces saria ad vsum Religiosorum priuatorum censeretur, verbi gratiâ, cibaria, vestes, medicinæ, &c. & sua neces sitate proposita, adhuc superior concedere nollet, accipiendo non delinqueret, nec ad restitutionem teneretur. Quia tunc superior est irrationabiliter inuitus, & Religiosus habet ius sibi succurrendi, id iure naturæ dictante. Quandò autem superior iustè neces sitati illius non consulit ex monasterij bonis, eo quod inopia, eo oppres so, nequeat: & ideò taxantur vnicuíque subdito iuxtà monasterij facultates exhibenda: tunc nequit Religiosus aliqua ex conuentu vsurpare, vt sibi prouideat, absque proprietatis peccato, & restituendi obligatione. Quia tunc tradita ratio non militat, eo quod licentia non sit debita: Sed iustè denegetur, aliísque Religiosis indigentibus iniustè detrahatur. Sanch. *l. 7. Decal. c. 19. num. 54.* post Baldum & alios.

2608 Ea autem quantitas neces saria est, & sufficit ad delinquendum lethaliter Regularis, sine superioris licentia detrahens, seu vsurpans: quæ neces saria est, & sufficit in sæcularibus, ad ma teriam furti grauem constituendam. Sic Doctores communiter. Sed placet Miranda *in manuali Prælat. tom. 1. qu. 28. art. 17. concl. 2.* docens, quantitatem notabilem in Regularium furtis es se in particulari pro temporum, locorum, Religionum, personarum, & aliarum circumstantiarum differentia, arbitrióque prudentis determinandam. Consule Dianam *p. 1. de pauper. Relig. resol. 36.*

2609 Religiosus accipiens ad proprium vsum cometibilia, etsi ad quantitatem notabilem deueniat, mortaliter non delinquit. Quia furta eiusmodi minima in tali materia non continuantur, & in eo modo sic paulatim hæc accipiendi, non est superior inuitus. Attamen si ille expressè prohiberet sub pœna futi, aut proprietatis talium rerum acceptionem, pos set es se peccatum lethale in monasteriis Ordinum, in quibus viget altis simæ paupertatis vsus. Bonac. *de larg. muner. d. 1. pun. 5. n. 6.* Fernand. *p. 1. c. 6. §. 2. n. 12.* Diana *p. 1. tr. de pauper. relig. resol. 35.* Bath. de S. Fausto *thesau. lib. 8. qu. 110.*

2610 Religiosus; qui rem in ea quantitate accepit, quæ ad peccatum lethale furti sufficit contrà septimum præceptum, siuè sit vsu consumptibilis, siuè non, & dedit alicui extrà monasterium, peccat mortaliter, & ad restitutionem tenetur tam ipse, quàm recipiens, si res extat. Si autem res consumpta sit, tenetur qui accepit restituere quantum ex illa ditior est factus, seu quantum aliàs expendis set, si res illa consumpta non es set. Profectò Religiosus, qui rem alienauit, aut ipsemet sinè licentia, vel neces sitate consumpsit, non tenetur propriè restituere: sed debet admonere recipientem, vt ipse restituat: & si aliquos ex debita licentia redditus habeat, ex iis debet restituere. Corduba *sum. 1. 109.* Bonac. *de larg. muner. d. 1. pun. 3. num. 6. & 7.* Sayr. *in Claui, lib. 9. cap. 16. num. 21.*

2611 Religiosus voto paupertatis adstrictus non computandus est cum siliisfamiliàs ditis simorum parentum, sed cum iis, qui mediocriter diuites sunt, vt indè colligas, quænam quantitas respectu illorum circà danda, accipienda, vel approprianda sibi de rebus monasterij ad furtum mortale sufficiat. Vndè sicut vidimus, non peccare lethaliter filium, si à parentibus clàm quantitatem quinque vel sex argenteorum suffuretur, ità sentiendum de Religioso: nisi alia minor sit à superioribus as signata. Caspens. *tractat. 18. d. 5. section. 7. numero 56.*

[342] *SECTIO SECVNDA*

De Præcepto Septimo, ac decimo Decalogi Problemata.

CAPVT VIII.

Circà grauem in Furto quantitatem.

PROBL. I.

Grauis in furto quantitas potest, & non potest generatim definiri.

2612 DIffiniri generatim poest v. gr. quatuor regalium quanitas. Quia hæc respectu omnium grauis reputatur, & minor leuis. Quatuor enim regales sufficiunt cuilibet plerumque ad vnius

diei sustentationem vbique terrarum: quod minori quantitate vix as sequi quis poterit. Sic Marchant. *resol. pastor. ad Decalog. c. 7. q. 2.* Vega *citand.*

2613 Minimè potest generatim grauis quantitas definir. Quia quod vni sufficit ad victum vnius diei, non sufficit alteri: & vt pauper quisque victitet vna die, neces saria non erit quantitas as signata. Ergò quamuis demus, sufficere ad graue furtum quantitatem illam, quæ victui vnius diei sufficiat, minimè poterit generatim sufficiens quantitas as signari; quatuor namque regales diuiti non sufficient, pauperis verò victui superfluent. Distinguendæ igitur personæ, à quibus quis furatur, & in particulari res definienda. Bonac. *citandus.*

2614 Equidem grauis furti materia generatim definiri non potest. Quia circà eam toto sententiæ, quot capita, Nauar. *sum. c. 17. numer. 4.* ait, dimidium regalem es se materiam ad mortale furtum constituendum. Salon. *2. 2. to. 1. q. 66. art. 6. contr. 1.* vnum regalem. Medina *1. 2. q. 88. a. 8.* duos argenteos. Valent. *to. 3. d. 5. q. 10. pun. 16.* tres. Vega *sum. to. 1. c. 129. num. 12.* quatuor, vel quinque. Molina *to. 3. de iust. d. 685.* edocet materiam grauẽ es se ad furtum, id quod satis est ad conducendam operam fos soris terræ vnius diei circà ordinarios. Manuel. *sum. to. 5. c. 118. n. 17. & 29.* duor aureos. Bannes *2. 2. q. 66. a. 6.* maiorem requirit quantitatem. Vides plures Doctores nimis rigidè, plures nimis laxe opinari, nec quidquam pos se generatim colligi. Probabilior planè mihi est Bonacinæ *de contr. d. 2. q. 8. pun. 1. n. 7.* sententia distinguentis quatuor personarum genera. Primum illustrium, ac splendide viuentium secundum viuentium ex redditibus. Tertiũ mechanicorum labore victitãtiũ. Quartum eorum, qui mendicando viuunt. Respectu personarum primi generis quantitas notabilis nummus aureus erit. Respectu secundi generis, quatuor, vel quinque nummi argentei. Respectu tertij duos, Respectu denique quarti vnum, imò dimidium crediderim grauem constituere quantitatem.

PROBL. II.

Peccat, & non peccat mortaliter qui rem paruam furatur, quam scit magni à dominopendi, ob idque magno angore afficiendum.

2615 CErtum est, ex aliqua circumstantia rem paruam pos se es se mortalem in furto: & rem magnam venialem. Rogo itaque num mortaliter delinquat, qui rem paruam ab alio furto accipit, quam scit magni ab eo æstimari, ob idque magno animi angore afficiendum, non tamen prorupturum in blasphemias aut alia mortalia? Exemplum exhibeo in eo, qui furatur malum sydonium à domino ex arbore, quam ipse suis manibus plantauit, vel inseruit.

2616 Mortaliter delinquit. Quià scienter huiusmodi occasionem angoris proximo exhibere, graue quoddam est malum. Sic Nauar. *sum. c. 17. n. 2.* Rebel. *p. 1. l. 3. q. 15. sect. 2. n. 8.* Nauarra *de rest. l. 3. c. 1. n. 48.* Sotus *l. 5. de iust. q. 3. a. 3.* Syluest. *v. Furtum, q. 2.* Adiiciunt autem non peccare tunc lethaliter contra præceptum non furandi, sed solùm contra charitatem: nam ex furto solummodò potest es se veniale ob materiæ leuitatem.

2617 Non peccat mortaliter. Quià irrationabilis est dominus rem tam leuem tam acriter ferendo. Ità D. Tho. *2. 2. q. 66. a. 3. ad 3.* Caiet. *ibi,* & Nauar. *sum. Lati. c. 17. num. 2.* sententiam reformat.

2618 Crediderim hoc es se verius: quià fur huiusmodi rationabiliter potest præsumere, id non tam molestè ab eo es se ferendum, cum de minimis prudentes homines non multum curent. Quod sisciret graui molestia afficiendum pomi dominum, probabilem satis primam es se sententiam reor, furemque fieri charitatis planè læsorẽ.

PROBL. III.

Si dominus rei leuis furatæ alium occidat, credens illum fuis se latronem: fur malitiose hoc gerens, tenetur tunc, & non tenetur ad homicidij restitutionem.

2619 SI is, qui furatur rem minimam, cognoscit probabiliter, dominum illius ob iracundiam in blasphemias prorupturum, in periuria, aut **[343]** alia lethalia piacula, quamuis solo ioco (v. gr.) calamum furetur lethaliter peccat, non contrà iustitiam, sed contra charitatem. Quia tenemur ex charitate peccata lethalia in proximis vitare, quando id commodè & sine graui detrimẽto nostro pos sumus: imò erit etiam peccatum scandali; quia sinè causa alij ad delinquendum ponimus offendiculum. Si autem ignorabat, eum in talia peccata prorupturum, solum venialiter in materia furti delinquit, licèt postea dominus rei in peccata prorumptat. Les si. *l. 2. c. 12. dub. 6. n. 33.* Tolet. *l. 5. c. 16. n. 2.* Filliuc. *tr. 31. n. 24.* Sotus *l. 5. de iust. q. 3.* Hinc quæsierim, num si dominus rei leuis huiusce ob iracundiam alium interimat, credens illum fuis se latronem, fur ad restitutionem homicidij teneatur, si ea intẽtione suratus fuit, vt ille sequeretur effectus?

2620 Tenetur planè. Quia actus malo animo factus includit aliquando restitutionis obligationem, quam non includeret, si sincera fieret intentione: vt cernitur ex D. Thomæ mente in eo, qui malitiosè impedit alium à consecutione beneficij: Ergo actus furti malo animo facti, vt dominus rei ob iracundiam conceptam ex re furata alium interimat, putans illum ipsum rem furto abstulis se, secuta occisione, ad restitutionem homicidij tenebitur: licèt alioqui ad illam minimè teneretur, si absque tali animo furatus fuis set. Sic Conrad. *p. 1. q. 128. in addit. Lazar.* Et omnes, qui affirmant, eum qui Antonium occidit, quando scit, homicidium tribuendum es se Ioanni, teneri Ioanni de damno secuto, qui casus est omninò similis. Hi sunt Sotus *l. 4. de iust. q. 6. a. 3. ad 4.* Caiet. *2. 2. q. 62. a. 2.* Corduba *l. 1. q. 31. a. 3.* & alij.

2621 Non tenetur ad restitutionem, licet eo animo, & intentione rem modicam, imò magnam furto accipiat. Quia est hic duplex peccatum, alterum furti respectu domini rei furatæ contra iustitiam, mortale, vel veniale pro rei furatæ quantitate: alterum odij, ac peruersæ intentionis contra charitatem respectu occisi; nam furandi actio ex sua natura non est illatiua damni mortis alicuius tertij, & aliunde prauus animus & intentio homicidij penes furatorem illum mansit, & fuit tantum interna: nec enim eam domino rei furatæ manifestauit, nec tale homicidium patrari ius sit; vnde ad restitutionem non tenebitur. Ità Les si. *l. 2. c. 9. dub. 16. n. 113.* Nauar. *sum. c. 17. n. 71.* Fagund. *Decal. l. 7. c. 2. n. 6.* Et qui as serunt, ex peccato contrà charitatem commis so non resultare aliquam restitutionis obligationem. Hi sunt Tolet. *l. 5. c. 19.* Nauar. *sum. c. 17. n. 71. & in apollog. q. 2. monit. 4.* Adrian. *in 4. de restit. q. 10.* & alij apud Toletum.

2622 Profectò quotiescumque exterior actio ex sua natura non est talis, vt ex illa ordinariè sequatur alteri damnum: parum refert, vt illam quis gerat animo & intentione, vti malum ei obueniat. Vndè cum actio illa furandi ex sua natura talis non est, vt ex illa sequatur damnum alteri, non incurret restitutionis ex homicidio obligationẽ. Deniquè prauus animus, & damnata intentio licet faciat actionem illicitam, non tamen facit eam iniustam in ordine ad talem occisionem.

PROBL. IV.

In furto Reliquiarum datur, & non datur materiæ paruitas.

2623 MInimè datur. Quia vendere vel paruulam Reliquiam est peccatum lethale simoniæ: ergo & furari quantumuis paruulam Reliquiam graue peccatum erit. Et quia in Reliquiis non est quantitas sed æstimatio spectãda: At cuilibet Reliquiæ magna debetur æstimatio: Ergo: Sic innuit Palaus *to. 2. tr. 8. d. 1. pun. 6. num. 19.* Addo, accipientem Reliquias ab Ecclesia etiam de licentia Episcopi, vel Præpositi, à furto sacrilego non excusari: nam hi illarum non habent dominium; vt Sanchez *to. 1. sum. l. 2. c. 43. n. 23.* edocet: nec distinguit inter Reliquiam magnam aut paruam.

2624 Datur equidem. Quia habenti Reliquiam in paruæ materiæ furto leuis iniuria irrogatur. Erit tamen hæc paruitasmateriæ in Reliquia arbitranda in multo minori quantitate quam in materia parua communium mercium ad prudentis arbitrium, & Reliquiæ æstimationem. Ità Portel. *in dub. regul. v. Reliquiæ sanctorum, numero quinto.* Eligius Basæus *v. Furtum 1. nu. 3.*

2625 Probabiliter satis dixerim huiusmodi furtum à lethali excusari ob materiæ paruitarem, quamuis diuendere talem Reliquiam paruulam sit simoniæ graue peccatum. Ratio differentiæ est, nam vendere Reliquiam paruulam semper est iniuria notabilis facta Reliquiæ, cuius valot pro re caduca temporali æstimatur, cum res sacra quantumcumque parua, sit omni re temporaria pretiosior. Ast in furto non fit iniuria ReIiquiæ sed Reliquiam habenti. Imò aliquandò ex furto Reliquiæ maior resultat veneratio, quandò scilicet à loco ignobili, vel à persona infideli aufertur, vt decentius valeat collocari.

CAPVT IX.

Circa minuta Furta:

PROBL. V.

Quando quis ab initio proposuit animo furari ab vno multa minima vsque ad notabilem

quantitatem, singulæ actiones illorum minimorum sunt, & non sunt lethalia peccata.

2626 REccat quidem mortaliter in ea animi deliberatione, & postea committendo singula furtiola, mortaliter etiam delinquit. Quià illa praua intentio est mortalis, & cum singula furtiola ex ea procedat, & ea intentione fiant, vt ex illis quis ditescat: absque dubio actu illo externo furtioli priorem renouat ditescendi deliberationem; & ideo in furto cu- **[344]**iuscumque illorum mortaliter delinquetur; sunt enim executiones partiales illius intentionis mortiferæ, & confesquenter in illis est mortiferum peccatum; quid quid enim ex peccandi intentione mortiferè fit mortale est pecatum. Sic Sanch. *to. 2. Decal. l. 7. c. 21. n. 2.* Les si. *l. 2. c. 12. dub. 7. numer. 36.* Rebel. *p. 1. l. 3. q. 15. sect. 4. n. 30.* Nauarra *de rest. l. 3. c. 1. num. 50.* Sotus *l. 5. de iust. q. 3. ad. 3.* Nedina *de rest. q. 10.* Lodou. Lop. *p. 1. Instr. c. 93.*

2627 In singulis furtiolis non committitur nouum peccatum lethale, sed continuatur iam cœptum. Quia omnes illæ acceptiones, & acceptorum retentiones censentur vna continuata illius prauæ voluntatis executio: committitur tamen nouum peccatum veniale in singulis, & simul executio mortiferæ intentionis continuatur, ità vt vanquæque voluntaria acceptio sit intrinsecè peccatum veniale: extrinsecè autem, & denominatiuè peccatum mortale. Ità Les si. *l. 2. c. 12. n. 4.*

2628 Probabilem planè Les sij sententiam es se iudico. Attamen as seruerim, probabilius es se, in vnoquoque furtiolo nouum numero peccatum lethale committi. Quia toties nouè voluntas mortalis renouatur, & non contiuatur solum sicut meretrix, quæ est contiuò exposita, si potest meminis se peccatorum numerum, & eorum, qui ad eam acces sum habuere, tenetur illorum numerum in confes sione explicare, & non sufficit, quod in singulis peccatis eadem voluntas mortaliter peccandi continuetur. Quia non tam dicitur continuari, quam renouari; & parum refert, quod ad executionem mortalis, vel venialis renouetur, cum eadem voluntas, quæ renouatur, de se sit mortalis.

PROBL. VI.

Quando quis animo proposuit furari à pluribus multa minima vsque ad notabilem quantitatem, minimorum delinquit, & non delinquit mortaliter.

2629 NOn delinquit. Quià qui intendit hæc minima accipere à diuersis, nemini facit notabilem iniuriam, neminem notabiliter damnificat: Ergo non videtur peccare lethaliter. Sic Hierony. ab Angesto *c. 9. pag. mihi 130.*

2630 Delinquit planè mortaliter. Quia perinde est multis velle damnum notabile inferre, ac si vni inferas damnum: omnia enim illa parua furtiola simul iuncta respectu totius communitatis vnum magnum efficiunt. Ita Les si. *l. 2. c. 12. dub. 7. n. 36.* Sanch. *l. 7. Decal. c. 21. nu. 2.* & omnes communiter.

2631 Existimo primam sententiam omninò es se vt improbabilem expugenda. Quia si admittenda es set, non peccarent mortiferè qui in Republica mensuris, ac ponderibus

decurtatis vtuntur. Et exhiberetur hominibus ansa ex alieno ditescendi, ac studendi furtis. Nec refert, quod singuli vix aliquid incommodi patiantur. Quia si aliquis in particulari illud non subeat, patitur tamen illud Respublica; vnde hæc furandi ratio in omni Republica benè instituta semper fuit exosa.

PROBL. VII.

Est, & non est mortale peccatum furari minima à pluribus intentione perueniendi ad summam grauem si quis id efficiat quia non habet, vndè aliàs ipse, ac familia viuat.

2632 NOn est peccatum mortale. Quia id non efficit infraudem præcepti de non furando, sed vt sibi ac familiæ victum eo haud difficili modo produideat. Sic Medina *c. de restit. q. 10. fine.*

2633 Peccatum mortale est. Quia non desunt alij viuendi modi. Et quia non est admittenda iniquitas, vt pietas in familiam exerceatur: nec facienda mala, vt bona eueniant. Ita Fagund. *Decal. lib. 7. cap. 13. n. 7.*

2634 Hoc verum puto, si de communi neces sitate loquamur, cuius subuentioni haud difficilis alia via proculdubio patebit. At si conditio hominis talis es setm vt in extrema, aut graui adsit neces sitate in qua alij ei succurrere teneantur, & nolint tunc ad tempus huiusmodi neces sitatis primam sententiam admitto. Quia sicut tũc poterat clam ad illis accipere absque peccato, ita & eo modo vti ad accipiendum, si alio vitam alere non pos set. At rarò id continget. Sanch. *Decal. tom. 2. lib. 7. cap. 21. num. 12.* Tolet. *lib. 5. cap. 16. num. penul.* Les si. *lib. 2. cap. 12. dub. 7. num. 37.* Fumus *v. Furtum. num. 10.* Angel. *ibi, num. 37.*

PROBL. VIII.

Omnia rerum minimarum furta, etiamsi notabilem constituant quantitatem, sunt, & non sunt mortalia: obligant & non obligant ad restitutionem sub mortali.

2635 NOn sunt mortalia, nec ad restitutionem obligant sub mortali. Quia quodlibet furtum illud minutum veniale solùm fuit, imò vltimum, quod grauem constituit quantitatem propter leuitatem materiæ culpam venialem non exces sit. At venialia furta non sunt sub mortalin restitutioni obnoxia. Ergo. Sic Nauar. *l. 3. Consil. tit. de Regular. cons. 75.* Cuius sententiam, & aliorum idem as serentium probabilem es se Sa *verb. Furtum, num. 8.* docet.

2636 Licet huiusmodi furta mortalia non sint antèquã quis ad notabilem deueniat quãtitatem: quia dum ad quantitatem mortalem non peruenitur, non datur peccati mortalis materia: at vbi ad eam pertingitur, delinquit lethaliter, & ad restitutionem sub mortali tenetur. Quia cum peruenit ad notabilem quantitatem, iam incipit voluntarie rem alienam notabilis

quantitatis acquirere, & detinere. Ergo peccat mortaliter acquirendo. Ità Les si. *lib. 2. cap. 12. dub. 8. num. 42.* Sanch. *tom. 2. Decal. lib. 7. c. 21. n. 3.* Sa *citatus.* Fagund. *l. 7. Decal. c. 13.* & alij ab ipso citati *num. 3.*

2637 **[345]** Hanc sententiam vnicè veram es se reor, Nauarríque opinionem es se penitus improbandam. Potest tamen accidere, vt in vltimo furtiolo mortalem quantitatem attingente non peccet quis lethaliter; nempè si per inaduertentiam excusetur, & aliorum immemor illud committat. Quia tunc videtur se habere ad sua furtiola præterita, ac illi, qui furantur minima ex vinea aliena, singuli quidem aliorum furtorum ignari. At conscius se ad grauem quantitatem deuenis se, tenetur proculdubio sub mortali illam restituere.

PROBL. IX.

Quando vnus memor præteritorum furiorum rerum minimarum quæ vel ab vno, vel à diuersis abstulit, furatur rem quoque minimam quæ nouit quantitatem mortalem compleri: peccat, & non peccat lethaliter in illius ablatione, quamvis in hoc, nec in aliis furtiolis animum habuerit non amplius furandi.

2638 NOn peccat mortaliter in illa vltima rei minutæ acceptione, in retentione autem peccat. Quia posito eo furtiolo, completur notabilis quantitas, quæ iniustè retinetur. Non autem, sic in ablatione. Quia vltimum illud furtiolum est totum illius acceptionis furtiuæ obiectum, & non continet summam ad culpam lethalem requisitam: reliqua verò furtiola iam præteriêre. Cum igitur illa summa prælapsorum furtorum per se ad mortale non sufficiat, vltimum lethale non erit. An ex multis venialibus peccatis vnum lethale consurgit? Minimè. Cum ergò alia furta venialia sint, ex illorum multiplicatione lethalis culpa non consurget. Sic Nauar. *sum. cap. 17. num. 139.* Vega. *lib. 14. in Trident. cap. 11.* Graf. *part. 1. decis. lib. 3. cap. 5. num. 51.* Carbo. *de restit. qu. 2.* Les si. *lib. 2. cap. 12. dub. 8. num. 43.* Iason. *l. si idem cum eodem, num. 3. & 4. ff. de iurisd. omni. Iudic.* Decius *ibi, num. 1. & 16.* Claudi. *num. 1. & 2.* Farin. *consil. 78. num. 3. volum. 1.*

2639 Mortaliter peccat in vltimo illo furto rei minimæ cum aduertentia ad præterita, si in illo mortalis quantitas impleatur. Quia eo vltimo furto posito, resultat notabile proximi damnum, & eo sublato tollitur: Sed quicúmque sciens, ex actu suo leui subsequi notabile proximi damnum mortaliter paccat eum actum præstando: Ergò eo vltimo furtiolo lethaliter delinquit. Ità Sanch. *tom. 2. Decalog. lib. 7. cap. 21. num. 6.* Manu. *tom. 1. sum. cap. 150. num. 8. concl. 8.* Valent. *2. 2. d. 5. punct. 5.* Rebel. *par. 1. lib. 3. q. 15. sect. 4. num. 30.* Maior. Sayr. Couar. Sotus, Mercado Corduba. & alij, quos citat, & sequitur Fasund. *l. 7. Decal. cap. 13. num. 13.*

2640 Hoc probabilius puto. Quia etsi vltimum furtiolum sit totum vltimæ acceptionis obiectum, & in se paruum, & veniale: attamen coniunctum cum præcedentibus lædit notabiliter, ac mortaliter proximum. Vndè cum notabile damnum proximo inferat, sine

dubio illius acceptio mortalis existet. Et quamvis ex multis venialibus peccatis nunquam pos se vnum peccatum mortale coalescere certum sit: attamen dixerim, in hoc vltimo furtiolo veniali ex se, lethalem culpam committi; quia hærens aliis præcedentibus damnum notabile proximo infertur.

PROBL. X.

Sii post vltimum furtiolum complens quantitatem mortalem, aliud minimum furtum geratur: committitur, & non committitur in illius acceptione nouum crimen lethale.

2641 PEr quodlibet nouum furtiolum nouum peccatum lethale patratur. Quia nouam illam quantitatem qui sic arripit præcedentem vult facere maiorem, & damnum illud notabile vult facere maius; nec enim propter prius peccatum mortale commis sum fur melioris conditionis effici debet. Et quia per illud nouum furtum, & aduertentiam præteritorum sine vlla restituendi voluntate implicitè renouat actum voluntatis retinendi notabilem rem alienam. At quoties actus peccati renouatur, toties nouum peccatum committitur: Ergò. Sic Sanch. *tom. 2. Decalog. lib. 7. cap. 21. numer. 7.* Rebel. *part. 1. de oblig. iust. lib. 3. qu. 15. section. 4. numer. 38.* Bonac. *de contr. d. 2. quæstion. 8. puncto 3. num. 4.*

2642 Non patratur nouum lethale peccatum ob quodlibet nouum furtiolum. Quia hoc non consummat notabilem quantitatem, sed consummatam auget. Ità Salas meus sapientis simus Magister *1. 2. tom. 2. qu. 88. tractat. 13. d. 16. sect. 27. num. 90.* Les si. *lib. 2. cap. 12. dub. 8. num. 44.* Filliuc. *tract. 31. num. 246.* Diana probabile existimat, & tutum in praxi *part. 2. tractat. 17. resolut. 43.*

2643 Existimo es se peccatum lethale vnicam illam voluntatem retinendi ea noua minuta furta etiam cum aliis: quod quidem voluntatis & externæ retentonis piaculum sensim crescet provt plus retinebitur. Si verò illa noua furta nouum peccatum mortale inchoënt, & ad notabilem aliam quantitatem ascendant, erunt tunc lethalia peccata.

PROBL. XI.

Qui leuem quantitatem aufert ab eo, à quo alij notabilem iam abstulerant, peccat, & non peccat lethaliter.

2644 PEccat quidem. Quia sicut furtum leue ab vno commis sum integrare potest materiam sufficientem ad mortale, cum leui furto ab alio commis so; ità potest continuari cum maiore, quo maius damnum inferatur, & ad peccatum lethale imputetur. Sic Bonac. *de contr. d. 2. qu. 8. punct. 2. num. 5.*

2645 Minime lethaliter delinquit. Quia ille non est damni notabilis causa, quod quidem iam ab alio fuerat illatum: & eius furtum in parua est quantitate ad mortale insufficiens. Ità Vasq. **[346]** *1. 2. to. 2. q. 88. a. 4. d. 146. c. 2. n. 6.* Sanch. *to. 2. Decal. l. 7. c. 21. numer. vigesimo tertio.* Diana *p. 2. tr. 17. resol. 41.*

2646 Mihi hoc probabilius. Nam inter hosce casus dispar est ratio. In priori enim cum non sit maior ratio, cur vni potius, quam alteri notabile damnum imputetur, singulis debet imputari. Hîc autem non item, quia cum aliqui determinatè fuerint per se notabilis damni causa, alius, qui cum illis paruam quantitatem vsurpauit, non debet consors notabilis damni censeri: vnde mortaliter non delinquet.

PROBL. XII.

Qui nullatenus causafuit, vt alij minuta furta ex prædio cuiusdam (v. gr.) agricolæ ges serint, si conscius sit furti aliorum peccat, & non peccat lethaliter modicum cum ipsis, vel separatim accipiendo cum omnia illa furtiola simul notabilem implent quantitatem.

2647 PEccat lethaliter. Quia licet sit minimum quod ille furatur, coniunctum tamen cum particulis, quas scit ab aliis es se subtractas, quantitatem notabilem constituit, estque notabilis causa damni; nam ratione scientiæ eius damnum cum aliis continuatur: Igitur lethaliter delinquit cum restitutionis obligatione. Sic Vasq. *1. 2. to. 2. d. 146. c. 2. n. 5.* Suar. *to. 5. in 3. p.d. 20. sect. 2. n. 3.* Rebel. *de iust. p. 1. l. 3. q. 15. sect. 5. n. 41.* Filliuc. *tr. 31. c. 10. n. 244.* Bonac. *de contr. d. 2. q. 8. pun. 2. n. 6. & 7.* Turrian. *2. 2. to. 2. d. 35. dub. 2. n. 2. & 3.* Maior. Medi. Martinus, Ledes. Nauarra, Angles, Cordu. Salon. Lopez, Sayr. & alij apud Sanchez *citandum.*

2648 Lethaliter non peccat. Quià omnis ex his, qui ita furatur, infert paruum proximo damnũ: Ergo hoc ex capite lethaliter non delinquit. Deinde nemini est causa alias paruas furandi quantitates: Ergo ex eo, quod alij furentur, eius peccatum minimè aggrauatur, non enim cooperatur simpliciter magno damno: sed in parua quantitate: & præter ipsius intentionem est, vt illa parua quantitas cum aliis furtis minimis colligetur. Ità Tanner. *2. 2. d. 4. quæs. 6. dub. 9. n. 285.* Les si. *l. 2. c. 12. dub. 9. numero quinquagesimo secundo.* Salas *1. 2. p. 2. q. 88. tr. 13. d. 16. sect. 27. numer. 92.* Malder. *2. 2. tr. 4. c. 1. dub. 5. casu 3.* Sanch. *sum. to. 2. l. 7. c. 21. nu. 22.* Diana *p. 2. tr. 17. resol. 42.*

2649 His hæreo. Nam es se causam partialem damni notabilis, non est es se causam eius simpliciter, sed secundum quid. Ergo furtum illud non erit lethale, licèt sit causa illius damni accipiendo, ac retinendo, quia non verè influit in illud damnum notabile, cum præter intentionem, & per accidens furtum aliorum eueniat.

PROBL. XIII.

Quando vltimum furtiolum cùm præcedentibus coniunctum peruenit ad mortalem quantitatem: sufficit, & non sufficit, illud restituere.

2650 NOn sufficit illud furtiolum vltimum restituere, sed neces sum est totam reddere quantitatem. Quia tota illa summa est furto acquisita: Ergò iustitia commutatiua postulat, vt tota etiam restituatur, vt iustitiæ seruetur æqualitas. Sic Medina *C. de restit. q. 10.* Corduba *sum. q. 70. dub. 2.*

2651 Sufficit quidem. Quià tenetur tantum quilibet sub mortali, notabile proximi damnum auferre: Aufertur autem per vltimi furtioli accepti restitutionem: Ergò non tenetur sub mortali, hoc reddito, aliam summam restituere. Nemo enim negabit, excusari quemquam à mortali ex materiæ paruitate; vndè cum iam materia illa, quæ remanet furtiolo vltimo sublato, sit parua, perspicuum est illum es se excusandum. Ità Nauarra *de restit. l. 3. c. 1. n. 60.* Alcozer. *l. de ludo, c. 16.* Arag. *2. 2. q. 66. a. 6.* Sayr. *in Claui l. 9. c. 19. n. 25.* Rebel. *de iust. p. 1. q. 15. sect. 4. n. 38.* Fagund. *Decal. l. 7. c. 13. n. 16.* Sanch. *to. 2. Decal. l. 7. c. 22. n. 9.*

2652 Certe si totum es set sub mortali restituendum, qui ex magna summa ablata vnum teruntium retineret, cæteris restitutis, adhuc teneretur sub mortali eum restituere teruntium: quod mirum, & inauditum es se quis non fateatur? Igitur qui solum peccauit lethaliter vltimum furtiolum accipiendo solum tenebitur sub mortali illud restituere. Equidem tota illa summa accepta fuit per partes, non simul, ac proinde iustitia commutatiua postulat, vt tota restituatur: non tamen tota simul sub mortali: alioquin (vt innui) restitutis cæteris, & vno remanente, maneret illud restituendi sub mortali obligatio: quod nemo as seruit.

PROBL. XIV.

Quandò non communicato consilio, sed tamen aliis scientibus, alios minima ab vno eodemque furtiola accepis se: singuli eorum peccant, & non peccant lethaliter, tam accipiendo, quàm non restituendo minima.

2653 SVppono ex *sect. 1.* si plures ab vno eodemque vt vna causa, & communicato consilio minima furto auferunt, omnes lethaliter delinquere, & ad restitutionem sui minimi sub mortali teneri. Quia vnusquisque causa totius damni efficax fuit, & per hoc vnusquisque damnificato in solidum tenetur. Si vero seorsim concurrant, ità vt nullus eorum conscius sit de damno notabili per alios dato, solum venialiter peccare tam accipiendo, quam non restituendo. Quia dum nullus aliorum conscius est, nemo est damni notabilis causa: & quisque est tantùm causa sui minimi, & pro suo minimo sub veniali tantum ad restitutionem tenetur. Quid ergò quando non communi- **[347]**cato consilio, sed tamen scientes alios minima accepis se ab vno eodemque graui damno secuto, minima ab vno eodemque auferunt?

2654 Omnes, ac singuli lethaliter peccant, & ad restitutionem sub lethali tenentur sui minimi, & in aliorum defectum ad totum in solidum. Quia quilibet eorum per eam scientiam ad notabile damnum proximo inferendum cooperatur, estque illius partialis causa: nam licet quod quilibet furatur, sit in se minimum; at adhærens particulis ab aliis acceptis, est magnum, & ratione huius scientiæ minimum huius illatum damnum cum damnis ab aliis illatis continuatur. Sic Nauarra *de rest. l. 2. c. 1. num. 44.* Vasq. *1. 2. q. 88. c. 2. num. 5.* Petr. Ledes. *to. 1. sum. tr. 8. c 1. 2. nu. 41.* Suar. *to. 5. in 3. p.d. 20. sect. 2. num. 3.* Emanu. *to. 1. sum. c. 150. n. 7.* Nauar. *sum. c. 17. n. 131.* Corduba *sum. 1. 70. pun. 1.* Medina *C. de rect. q. 10.* Lud. Lopez *p. 1. Instr. c. 93. q. 1. dicto 2.*

2655 Nullus horum lethaliter delinquit tam accipiens, quam non restituens. Sed singuli sunt pares venialiter delinquendo in acceptione, 7 retentione. Quia quilibet eorum minimum damnum infert: ergo ex hoc capite mortaliter non peccat; & quamuis sciat, alios minima etiam furari, tamen nemini illorum est causa, aut occasio furandi per huiusmodi scientiam: Ergò ex eo quod alij furentur, illius peccatum non augetur: præter illius enim est intentionem, vt furtiola eorum cum suo coniungantur, imo & vt alij furentur, nè in magna quantitate proximus lædatur. Ità Sanch. *to. 2. Decal. l. 7. c. 21. numero vigesimo secundo.* Les si. *l. 2. c. 12. dub. 9. numero 52.* Sotus *in 4. dist. 22. q. 1. art. 2.* Vbi expressè docet, nullum accipientem peccare mortaliter, quando singuli alios nin ignorantes modica acceperunt, ex quibus furtis tota vinea deuastata est: nec teneri postmodum sub mortali, nisi iubeantur post excommunicationem, damnum restituere. Barth. Medina *1. 2. q. 88. a. 4. ad 3.* Salon *2. 2. p. 2. art. 7. contr. 2.* & alij, quos pres so nomine affert Nauarta *l. 3. de rest. p. 1. c. 1. dub. 4. numero quædragesimo nono.* Fagund. *Decal. l. 7. c. 14. num. 6.*

2656 Hanc sententiam reor es se probabiliorem. Quia alioquin ferè semper omnes viatores vuarum botros colligẽtes ex aliena vinea damnandi es sent tanquam lethalis piaculi rei, cum nullum verosimiliter lateat, alios similiter minima suffurari. Vnde si aliorum furtiola in vnum notabile damnum coalescunt ratione scientiæ, hæc etiam coalescent. At quis hoc dictabit? Equidem nullus doctus confes sor fatentem sibi racemulum transeundo abstulis se, interrogat, an norit alios similiter fuis se furatos.

PROBL. XV.

Excommunicatio lata contrà furantes minima, ex quibus graue damnum proximo coalescit, ligat, & non ligat eos, qui arripiendo minima lethaliter non peccarunt.

2657 SVppono excommunicatienem, quæ fertur in vastantes vineas, pomaria, hortos, &c. eos comprehendere, qui communicato consilio damnum per minima dedêre. Quia vnusquisque illorum delinquat lethaliter in accipiendo & in non restituendo. Idem dixerim in sententia illorum, qui as serunt, singulos peccare mortaliter accipiendo minima, & ad restitutionem teneri, quando alij aliorum furti minimi non erant ignari: de quo *num. 79.* Quæsierim igitur, an comprehendantur in excomunicatione illa, quando à principio nullus aliorum conscius erat

dedamno illato: & in nostra sententia, quam *num. 81.* vt probabiliorem elegimus, nullum scilicet peccare mortaliter etiam si conscij aliorum furtioli fuerint, nec ad restitutionem sub mortali teneri? Pres sius requiro, num excommunicatio illa eos comprehendat, qui furando minima lethale peccatum non patrarunt?

2658 Eos non comprehendit. Quia excommunicatio lata contrà furantes, eos solos comprehendit, ac ligat, qui antè eam tenentur sub mortali restituere. Excommunicatio enim cogit restitui quod debetur: non efficit, vt debeatur, Sic Nauar. *in c. Inter verba, concl. 6. corol. 20. num. 54. & sum. c. 17. num. 4.* Nauarra *de restit. l. 3. c. 1. p. 1. dub. 7. numer. 64. & 65.* Sanch. *to. 2. Decal. c. 21. n. 28.*

2659 Comprehendit proculdubio. Quià vt excommunicatio illiget, sufficit, quòd pro iusta causa, & notabili damno in se considerato feratur, licet persona, quæ illud intulit, ignoretur. At hîc datur iusta causa ferendi hanc censuram ratione damni notabilis ex furtis minimis consurgentis. Ita Les si. *l. 2. c. 12. dub. 9. numer. 54.* Fagund. *Decal. l. 7. c. 14. num. 12.* Sayr. *l. 1. de censur. c. 9. num. 10.* Nisi tam paruulum (limitans) es set furtulum alicuius, vt pro minimo reputetur. Sotus *in 4. distinct. 22. quæst. 1. art. 2.* Medina *1. 2. q. 88. art. 4.* Salon. *2. 2. q. 62. a. 7. controu. 1.*

2660 In hanc mentem inclinor. Quia talis excommunicatio fuit lata pro tota illa notabili damnificatione, nè grauiter læsus quis maneat: & sufficit, quod spiritualis potestas, seu Prælatus hoc deamnum consideret iniustè ab aliis illatum, vt illud iubeat per censuram resarciri. Imò primæ partis Doctores affirmant, pos so Ecclesiam decernere talem excommunicationem, qua ligentur hi, qui nec in accipiendo, nec in retinendo lethaliter deliquerint minima furantes, dummodo peculiare obedientiæ præceptum adiiciat, cum sine illo materia non sit excommunicationis capax. Ad huiusmodi vero obedientiam iustè imponendam requiritur, vt interueniat aliqua spiritualis causa, quam Prælatus respiciat, eaque adeò grauis, vt satis sit ad mortalem obligationem inducendam: vt si iudicet expedire ad vitanda Reipublicæ peccata, vel ad spirituale bonum illius, aduersus quem excommunicatio fertur. Lege Suarium *to. 5. de censur. d. 20. sect. 6.*

[348] CAPVT X.

Circa Filiorum Furta:

PROBL. XVI.

Filius familias seruiens patri potest, & non potest clam accipere tantum, quantum pro eo seruitio extraneo cuidam es set impendendum.

2661 MInime potest filius, qui gerit alibi negotia patris, vel perpetuo domi as sisitit ad vendenda ipsius negotiatoris bona, de paterna substantia pro labore ac industria sua accipere quantum pater extraneo famulo pro eodam labore impertiret. Quia filij iure naturali tenetur

parentibus inseruire. Et quidquid filius acquirit, patri acquirit. Vnde non valet inter filium familias ac patrem donatio; perindè enim es set, ac si pater sibi ipsi donaret: ideo cõmuniter edocent Doctores, donationes mere gratuitas factas à patre filiis familias es se inualidas; nam cum regulariter liquendo, quidquid filiusfamilias acquirit, patri acquirat, impos sibile est (iuris impos sibilitate) pos se patrem aliquid donare filiofamilias, ità vt dominium in filium transferatur, cum nec momento temporis pos sit ipsum dominium apud silum remanere, quin statim à patre acquiratur, & ad illum trnasferatur. Sic Iul. Clar. *l. 4. sent. §. Donatio, q. 8. num. 1.* Parisius *cons. 16. num. 19. l. 2.* Nauarr. *sum. c. 17. nu. 146. iuncto num. 149.* Anton. Gomez *to. 2. variar, c. 4.* & patet ex iure communi *l. Donationis, quas parentes, C. de donat. inter virum & vxor.*

2662 Vltra expensas, quas pater gerit in alendo filiumfamilias, potest ipse seruiens patri clam accipere tantum, quantum extraneo pro eodẽ ministerio es set impertiendum. Quia ea bona acquisita à filio sunt suæ industriæ fructrus, & non totaliter profectitia; sed profectitia partim, partim aduentitia; profectitia quidem, quia cum bonis seu pecunia patris fuere acquisita: aduentitia verò, quia cum industria, ac labore filij fuerunt patri comparata: At in bonis aduentitiis filius habet dominium directum, quãuis non habeat vsum fructum viuente patre, Ità Les si. *l. 2. c. 12. dub. 13. num. 81.* Nauarra *de restit. l. 3. c. 1. num. 76.* Angel. *v. Peculium, nu. 11.* Rosel. *ibid. §. 7. & 8.* Fagund. *Decal. l. 7. c. 5. numero 11.*

2663 Hoc vnicè verum es se existimo. Quia filij solum tenetur seruire parentibus, quando ipsi egent, & quando alij fratres similiter gratis inseruiunt: aliter nonnulla enim ratioo dictat vt vnus teneatur laborare, & seruire parenti sine stipendio cæteris fratribus otiantibus. Certè ex pacto debent patres filiis familias pro seruitio ab illis sibi impenso tantum, quantum debetur extraneis. Nam quando filiusfamilias patri seruire cœpit, statim id deduxit in pactum. Quod si ob verecundiam parenti id non declarauit, parum refert; quia modestia ei nocere nõ debet. Enim verò ad iustificandam hanc filiorum occultam acceptionem, hæ debent conditiones confluere. Prima, vt filius seruire gratis non intendat: sed protestetur saltem tacite, se eo pacto seruire, vt fructus industriæ reportet, & tantum sibi pro seruitio donetur, quantum donaretur extraneo. Secunda, vt constet, patrem non id facturum per se, nec inuenturum alium, qui gratis, & pro solo cibi faceret. Tertia, vt non sibi vendicet vsum fructum reiquam ex talibus pecuniis fortassè coemit; ante obitum enim parentis, hoc lucrum in bonis aduentitiis censetur, quorum vsus fructus ad patrem, dum viuit, spectat.

PROBL. XVII.

Paler amittit, & non amittit vsumfructum bonorum aduentitiorum filij per professionem ipsius in Religione approbatam.

2664 PRæmitto, bona castrensia es se illa, quæ filius familias, seu nondum emancipatus in militia acquirit, vel ipso à patre, cognatis, amicis, aliisvè personis causa & occasione militiæ primo ac principaliter donantur: & omnia quæ cum his bonis commutatione, emptione, vel auocumque alio modo acquisiuit. Bona vero quasi castrensia illa es se, quæ filius familias acquirit per aliquod officium medici, aduocati, tabellionis, magistri, &c. Et

quæ filiusfamilias Clericus ex officio habet Clericali, beneficio, &c. Omniaque bona, quæ cum bonis castrensibus, aut quasi castrensibus acquiruntur, castrensia, aut quasi castrensia dictitari. Porrò de his bonis potest filius ad libitum disponere dando, vendendo, imo clam accipiendo, modo pubes sit, non tamen quatuordecim minor annorum. Bona verò profectitia dicuntur illa, quæ filiofamilias proueniunt causa & occasione patris. & quæ ab ipso patre habet, & illius pecuniis per negotiationem acquisiuit: & quę causa & intuitu patris illi donata, vel testamento legata fuêre. Hæc tota sunt patris & quo ad vsum fructum, & quo ad proprietatem: vnde furti reus erit filius, si ex illis aliquid, inuito parente accipiat, & tenebitur ad restitutionem vel ipsi parenti faciendam, vel valore in collationem adducto. Bona denique aduentitia illa dici affirmo, quæ non proueniunt filio familias causa patris, cuius intuitu principaliter dantur; sed quæ à matre, vel consanguineis matris ei donantur, succes sionèye, testamento, aut donatione relinquuntur, diuerso à patre intuitu: & quæ propria industria, ac labore ipse acquirit: & in his bonis habet filius dominium, ac proprietatem, parentes verò vsumfructum solummodo. At de his bonis aduentitiis non potest filius aliquid clam accipere à patre nisi per furtum: & si quantitas, spectata rationabilivoluntate ac pos sibilitate patris, sit grauis, peccat mortaliter contrà iustitiam, & ad restitutio- **[349]** nem tenetur, si pater sit superstes; mortuo verò parente, non tenetur ea quæ furto abstulit, in diuisionem adducere nisi pro illa parte vsusfructus, in qua patrem viuentem defraudauit, & damnum intulit aliis fratribus lucri ces santis, ac damni emergentis eos priuando illo lucro, quod pater ea pecunia poterat aliis filiis acquirere. Bona autem materna, & legitima ex parte matris sunt bona aduentitia filio respectu patris & in iis pater habet vsumfructum dum fuerit superstes, de iure communi, etiam si filius patriam egrediatur potestatem per matrimonium. His præmis sis, quæsierim, an pater amittat vsum fructum bonorum aduentitiorum filij per eius profes sionem in Religione approbata?

2665 Amittit quidem. Quia per profes sionem in Monasterio bonorum acquisitionis capaci desinit filius es se sub patria potestate, vndè ea bona quo ad vsumfructum statim ad Monasterium videntur pertinere. Sic Glos. *ad l. si ex causa, §. Papinianus, ff. de minorib.* Manuel Costa *c. si pater p. 2. v. Testatore mortuo, n. 11.* & alij apud ipsum.

2666 Non quidem amittit. Quia factum filij licet laudabile sit præiudicium patri afferre non debet. Vnde quamuis filius per profes sionem egrediatur patris potestatem, id tamen non impedit ius, quod pater iam antea in bonis filij cõparatum habebat. Ità Nauar. *ad c. Non dicatis, n. 87.* Gregor. Lopez *ad l. 5. tit. 17. p. 4.* Pinel. *l. 1. p. 1. n. 45. Cod. de bonis maternis.* Molina *tom. 1. de iust. d. 140. §. Verum autem quando.* Fagund. *Decal. l. 7. c. 4. n. 32.*

2667 Verius hoc mihi, adiicienti tamen, impedire profes sionem filij ius acquirendum, seu postea comparandum: circa bona autem aduentitia antea acquisita perseuerat vsusfructus in patre vsque ad illius obitum, etiam si filius præmoriatur. Idem dixerim de bonis, quæ in sæculo filio aduenirent post patris profes sionem: ea enim ad filium, non ad Monasterium pertinebunt, vt docet Molina *citat. §. Hæc tamen.* Plura mitto.

CAPVT XI.

Circà vxoris in maritum, & mariti in vxorem furta.

PROBL. XVIII.

Vxor peccat, & non peccat circà obedientiam, si bona, quæ iure potest, contrà expres sam mariti prohibitionem expendat.

2668 VIdimvs *sect. 1.* in multis casibus non delinquere vxorem, si à marito aliquid calm accipiat. Primo, si quantitas non sit notabilis, spectatis opibus, & facultatibus. Deindè si accipiat clam ea, quæ bona fide credit, maritum sibi conces surum, si ab eo peteret. Tertio, si donet aliquid in extrema aut graui neces sitate proximo; quia iniustè maritus censeretur inuitus. Denique si donationes, aut eleemosynas agat, inuito coniuge, quas aliæ suæ qualitatis facere as solent; quia consuetudo tribuit ius non secus ac lex, seu priuilegium; quo iure mariti non pos sunt suas priuare vxores. Quæsierim vero, num vxor delinquat saltem contra obedientiam, si bona, quæ iure potest, contra expres sam mariti prohibitionem expendat?

2669 Peccat quidem. Quia debet sui capitis monitis, ac ius sionibus subiacere vxor, quæ plerum que ob agnatam prudentiæ imperfectionem potest facile errare. Sic nonnulli, queis ex parte fauet P. Molina *to. 2. de iust. d. 274.* docens, pos se vxores aliquando circa hæc contrà obedientiã maritis debitam (non tamen dicit de facto) peccare. Vrget autem ipsa ratio. Nam vxor nullam omnino habet administrationem bonorum: ergò nullas eleemosynas, aut donationes facere pos sunt contra expres sam mariti prohibitionem. Et *c. Quod Deo, 33. q. 5.* vbi D. Augustin. coniugatam alloquens, hæc adiicit: *Nihil de tua veste, de tuo auro, argento, vel quacumque pecunia, aut rebus illis terrenis tuis sine arbitrio viri tui facere debuisti.*

2670 Minimè peccat. Quia iniustè præcipit maritus, ne vxor id efficiat, quod iuste queit facere. Si tamen iustam moderationẽ excedat, non solum contra obedientiam, sed etiam contra iustitiam proculdubio delinquet, & restitutioni manebit obnoxia. Ita Nauarra *de restit. l. 3. c. 1. n. 83.* Nauar. *su. c. 17. n. 154.* Fagund. *Dec. l. 7. c. 8. n. 5.*

2671 Hoc vnicè teneo. Quia licèt vxor nullam habeat bonorum administrationem, sed tota sit penès maritum: habet tamen ius ad has moderatas eleemosynas, ac donationes gerendes pet consuetudinem acquisitam: vndè rea furti non erit, dum, prohibente marito, tantundem acceperit ad donandum, quantundem aliæ suæ qualitatis donant. Nec obstat *c. Quod Dco,* à D. Augustino ponderatum. Loquitur enim ibi de donationibus immoderatis, vti Molina, & Nauarra *citati* animaduertunt. Addiderim, pos se vxorem, eas eleemosynas, quas minutatim moderate facere pos sunt, congregare, vt simul parentibus egentibus, vel fratribus, consanguineis pauperibus, aut etiam extraneis largiantur. Quia si licitum est illis, eleemosynas illius modi gerere minutatim, cur cumulatim facere non licebit?

PROBL. XIX.

Vxor, quæ amplissimam detulit dotem, potest, & non potest absque mariti facultate quinquaginta (v.

gr.) aut sexaginta aureos nutrici ipsius ad dotem filiæ, aut ob licitum alium titulum impertire.

2672 NOn potest, etiam si det per partes, si ab initio intendit, ad eam summam peruenire. Quià vxor non habet administrationem bonorum mobilium, aut immobilium, ac proinde non potest eam summam elargiri sine mariti venia. Sic Nauar. *sum. c. 17. n. 155.* Cabedo *p. 1. decis. 106. n. 4.* adiiciẽs, hoc etiam procedere, etiam si vir lõgius absit; nam etiam tunc id vxor gerere non potest sine licentia viri, vel iudicis authoritate, qui **[350]** eam potest in hoc casu illi conferre, sicut potest facultatem dare, ad contractus cum alio celebrandos.

2673 Potest quidem. Quia est donatio remuneratoria ex parte vxoris, & ratio postulat, vt vxores etiam donationes remuneratorias faciant, modò non sint immoderatæ, attentis mariti facultatibus, & vxoris qualitate. Quarè si maritus, his attentis, potest hasce donationes remuneratorias efficere, cur non poterit vxor: præsertim si matrimonium fuit initum per contractum dimidietatis: imo quamuis fuerit celebratum per contractum dotis & arrharum, quando sunt alia bona lucrata communia vtrique coniugi, de his poterit hæc donatio fieri, cum sit honesta, & maritus non pos sit iuste priuare vxorem huiusce honestatis decore in ipsum equidem refundendo. Ità Molina *to. 2. de iust. d. 234.* Fagund. *Decal. l. 7. c. 8. nu. 11.* & alij.

2674 Cum his sentio Doctoribus. Nam licèt non sint vxoribus habenæ plus iusto laxandæ, imò restringendæ: tamen si illæ sese ab aliis licitis contineant, vt eam summam filiæ nutricis suæ donent, aut alij personæ ob gratitudinis remunerationem: tam amplam dotem potuit afferre vxor, vel tam copiosas vir potest facultates habere: vt dubitandum non sit pos se id vel per partes vel simul elargiri. Certè Nauarrus & Cabedo loquuntur de aliis donationibus, quæ, attentis facultatibus, sunt immoderatæ, & quæ non sunt remuneratoriæ, nec titulo eleemosynæ fiunt.

PROBL. XX.

Vxor tenetur, & non tenetur, post mortem viri in suam referre partem, quæ ipso contradicente egenis parentibus v. gr. fuit impertita.

2675 SVppono, vxorem, contradicente marito, pos se parentibus egentibus succurrere. Quià de iure naturali est, vt parentes filios, & filij parentes alant, quandò illi de suo, aut aliunde ali non pos sunt. At licet vxores maritis teneantur obedire; id quidem est, quandò iusta, ac licita præcipiunt: hîc autem iniusta ac illicita imperant, ius naturæ contemnendo. Molina *to. 1. de iust. d. 228. & to. 2. d. 274.* Les si. *l. 2. c. 12. dub. 14. n. 84.* Nauarra *de restit. l. 3. c. 1. nu. 159.* Iam requiro, vtrum vxor, quæ contradicente marito sic succurrit parentibus, post illius obitum in suam partem id referre teneatur?

2676 Tenetur planè. Quia vxor parentem suum egentem de suo tenetur alere non de bonis communibus: illud autem solummodò vxoris dici potest, quod ad quantum ipsius pertinet;

de hoc enim tantùm post mortem liberè, & sine filiorum iniuria disponere valent, præcipuè apud Castellæ Regna. Sic Les si. & Nauarra *allegati.*

2677 Minimè tenetur in suam partem post viri obitum referre id, quod de bonis communibus sic fuerit absumptum, si matrimonium contractu dimidietatis fuit celebratum; si verò contractu arrharum, ac dotis, soluendum est de bonis communibus superlucratis, si quæsunt ab illis durante matrimonio acquisita. At si non sint, debet vxor id, quod ità cum parente insumpsit, in partem, quæ ei, dis soluto coniugio contingit, as sumere. Ità Molina *to. 2. de iust. d. 274.* Fagund. *Decal. l. 7. c. 8. n. 19.*

2678 Horum opinio mihi omnino placet. Quia tunc sicut obligatio succurrendi parentibus, ità & onus computandi in partem suam planè recurrit vxori. Addiderim, si fratres vel sorores vxoris similiter egeant, pos se, inuito marito, vxorem illos alere, cum de suo ali non pos sunt. Quia de re nullus addubitat.

PROBL. XXI.

Si maritus bona communia sibi & vxori dis sipet, tenetur, & non tenetur, matrimonio soluto, id in suam partem referre, in quo vxorem damnificauit.

2679 PEccat quidem lethaliter maritus dis sipans bona communia sibi & vxori, sed non tenetur, soluto matrimonio id in suam partem referre ad restitutionem. Quia non censentur lucra nisi illa, quæ tempore mortis inueniuntur, reliqua verò potuit maritus benè vel malè, iustè vel iniustè administrare absque restitutionis obligatione; ad illum namque, dum viueret, summa rerum spectabat administratio. Sic Nauar. *sum. c. 17. n. 55.* citans Lupum *in rubri. de donat inter vir. & vxor.*

2680 Non solum lethaliter peccat dis sipans communia bona, sed ad restitutionem quoque tenetur. Quia si contractu dimidietatis matrimonium celebratum fuit, dimidium bonorum post mortem viri pertinet ad vxorem; bona enim erant vtrique communia: si verò por contractum dotis, & arrharum initum fuit, dimidia pars bonorum in matrimonio acquisitorum ad vxorem spectat: vndè ea rationabiliter inuita, irrationabiliter pro parte sibi attingente profunduntur, in quo maximè damnificatur. Qui autem est alteri causa efficax iniusta damni, tenetur illud ei restituere *c. si culpa, de dolo, & damno dato.* Ità Les si. *l. 2. c. 12. dub. 14. n. 87.* Fagund. *Decal. l. 7. c. 9. n. 1.* Nauarra *de restit. l. 3. c. 1. n. 114.*

2681 Equidem si maritus bona sibi & vxori communia dis sipet in vsus meretricios & largas donationes ea profundens sine vxoris consensu expres so vel tacito, iniuria afficit vxorem, illi damnum pro sua parte inferendo: vnde coniugio soluto, tenetur ille id testamento exponens, & illius hæredes ad restitutionem vxori, vel suis hæredibus faciendam. Imò si vxor metuit, se difficilè id pos se ea recuperare via, potest licitè clam compensatione vti, accipiendo tantum de mariti bonis, quantum de parte sua, se inuita, ille dis sipauit; & ea summa detracta, iurare coram Iudice, ea tantum es se bona mobilia, quæ ex marito vita functo remansere, & nulla alia extare. Nam cum debita computentur in bonis defuncti, verè iurat, & ad formalem iudicis intentionem respondet. Ideò enim Iudex sub iuramento illam interrogat, vt detractis

debitis, de reliquo partitiones fiant, & vnicuique ius suum as seruetur. Nauarri ergo mihi opinio displicet.

[351] PROBL. XXII.

Parentes tenentur, & non tenentur computare in partem, de qua liberè disponere pos sunt, eas donationes, & moderatas eleemosynas, quas minutatim in vitages sere, ob damnum inde filiis resultans.

2682 TEnetur eas computare de quinta bonorum parte (de qua in Regno Castellæ libere vti pos sunt) detrahendo. Quia *l. 28. Tauri hodie 12. tit. 6. libr. 5. recopil.* præcipitur, nè parentes in vita, vel in morte aliquid disponant, nisi de suorum bonorum quinto, de quo libere disponere tantum pos sunt, iuncta. *l. 30. Tauri hodie 13. eodem titul.* decidenti, omnes donationes gratiosas de quinto es se extrahendas. Certe parum interst filiorum, si parentes per magnam quotam simul, siue minutatim liberaliter disponant, cum æque vel illa via lædantur: præsertim quia in rebus concernentibus iustitiam minima etiam attenduntur, vt probat Pinel. *in rubr. C. de rescind. vendit. numer. octano, & vigesimo octauo.* Nam vbi de lesione ac iure alterius agitur, in minimis etiam ratio est habenda. Sic Tello *ad l. 20. Tauri. num. 9.*

2683 Minimè tenentur. Quia cum pater verus ac legitimusadministrator bonorum sit arcẽndus non est ab his, quæ recta, ac prudens bonorum administratio postulat: nec mater ab his, quæ vel inscio marito, iustè potest in pia opera distribuere. Ità Sanch. *tomo primo, de matrimon. libr. 6. cap. trigesimo octauo. numero vndecimo.* Angel. *de melioram. l. 12. glos. prima numer. 26.* Fagundez *libr. 7. cap. 9. numer. 13.* Molina *tom. 2. de iust. d. 282.* vbi appositè animaduertit, plus pos se aliquan. tulum donare parentes minutatim, quam simul probabilem sententiam hanc, Gutier. *part. 2. quæs. 68.* appellat.

2684 Porrò parentes nou tenentur, coniugio soluto, in suam partem computare donationes, & eleemosynas prudenter factas pro modo substantiæ, ac pro qualitate personæm, & quas his attentis, postulat recta ratio & bonorum administratio fieri; sed pertinent ad sumptus communes ordinarios, & bonorum administrationem. Secus si prudentiæ limites excedant. Licèt autem vbi agitur de læsione alterius contra iustitiam data, minima etiam siut attendenda, vt testituantur: id quidem verum est, vbi quis non est verus bonorum dominus, sed verus administrator, vt Prælatus Religionis in illicitis: secus in vero domino qualis est pater.

CAPVT XII.

Circà furta vasallorum in Principes, famulorumin dominos.

PROBL. XXIII.

Quantitas minor duobus nummis aureis est, & non est lethale furtum vasalli respectu Regis, vel Principis.

2685 MInor quantiras est furtum lethale. Quia vnum argenteum es se quantitatem mortalem etiam respectu potentis simi Regis graues Doctores sentiunt. Sic Flamma *part. 3. metho. cap. 9.* Tolet. *lib. 5. cap. 16.* as serens vnum vel duos regales es se furtum lethale, etiam respectu Principum; sit pro ratione authoritas.

2686 Minor quantitas duplici nummo aureo lethale furtum non constituit. Quia spectata liberalitate Principum, qui vasallos suos, instar filiorum, as solent diligere, non videtur minor hac quantitate pos se as signari: nam hoc bonum est alicuius momenti, ac entitatis: & licet li. beralitatis Regis, vel Principis exiguum videatur; tamen minimum non est respectu obligationum Principum: isto enim miles vnus dimidio mense certamini insudat. Ità Sotus *l. 5. de iust. q. 3. a. 5.* Fagund. *l. 7. c. 10. n. 3.* & alij ab ipso citati *c. 1. n. 18.*

2687 Difficillimum planè est, certam quantitatem definire. Nam cum hoc ex variis pendeat circumstantiis, ac prudenti hominis arbitratu, quisque suum facile poterit sensum aliorum arbitratui præferre. Existimo igitur, duos ducatos, vel duplicem nummum mortale es se peccatum in furto vasallorum respectu Regis, vel Principis: furtum autem minoris quantitatis veniale piaculum non excedere. , Scio P. Suarium. *to. 3. de Relig. l. 8. c. 6.* Nauarram *l. 3. de rest. c. 1. n. 35.* Angelum *v. Furtum §. 33.* & alios quantitatẽ vnius ducati pro mortali peccato in furto vasalli respectu Regis as signare. Sed nostrum iudicium æquum apparet, cum as signata à nobis quantitas nec vt exiqua peccet, nec vt laxa exorbitare videatur. Mei autem Toleti, & Hieronymi Flamma venia, primam sententiam vt nimium scrupul osam parum probabilitatis habere crediderim.

PROBL. XXIV.

Lethalis quantitas in furtiua receptione Reginæ, vel filiorum Regis, potest, & non potest definir.

2688 DEsiniri quidem potest. Quia cum soleant Reges erga augustas vxores liberaliores es se, imò liberalis simiilethaliter non delinquent, si inscio Rege, mille ducatos accipiat. donet: & Regis filius ducentos aureos etsi parentes ostendantur inuiti; nam id erit quoad modum **[352]** non quoad substantiam. Sic Fagund. *Decal. l. 7. c. 10. n. 5. & 8.*

2689 Minimè potest definiri. Quia id ex multis pendere circumstantiis, quis dubitet? Nam si Rex aut Princeps sit aliqua neces sitate, v. gr. bellorum instantia oppres sus, minor quantitas centum aureis peccatum lethale constituet. Ita viri doctis simi, quos consului.

2690 Et quidem certum mihi cuncto hæc prudentis arbitrio committenda, qui spectatis omnibus circumstantiis, quod sibi iustum fuerit visum, adiudicabit. Generatim tamen loquendo, modo Rex non sit aliqua graui neces sitate oppres sus, placet P. Fagundez opinio.

PROBL. XXV.

Quando famulus via iuridica potest à domino exquirere, quod sibi debitum denegatur: potest, & non potest id clam accipere sinè furti reatu: incurrit & non incurrit excommunicationem latam contrà occultos furatores.

2691 NOn potest clam accipere sine teatu furti: & si accipiat, excommunicatione innodabitur. Quia iniustè clam arripit, quod via iuridica recuperare poterat. Sic nonnulli, quos pres so nomine, memorat Fagund. *Decal. l. 7. c. 11. n. 6.*

2692 Clam potest accipere sinè furti reatu. Quia pro iusta compensatione accipit suum, non alienum, quod plerumque difficile, imò verecundum est famulis via iuridica à dominis recuperare. Quod si feratur excommunicatio in eos, qui occultè aliquid furati sunt, nunquam in ea comprehenduntur, qui pro sua iusta compensatione suum accepêre. Ità Les si. *l. 2. c. 12. dub. 10. numero sexagesimo primo.* Nauar. *sum. c. 17. nu. 114.* Syluest. *v. Fortuna. q. 15.* & Fagund. *citatus.*

2693 Hoc teneo, nec referre iudico, quod via iuridica pos sit quis suum recuperare debitum; quia suum recuperat, & non furatur alienum: nec etiam peccat retinendo, cum suum retineat. Peccabit autem contra charitatem, quando facile rem suam aliter recuperare pos sit. Iudex verò solummodò intendit excommunicare illum, qui contra iustitiam accipit, aut detinet alienum; & quamuis intenderet etiam ligare illum, qui occultè in compensationem modo indebito accepit, excommunicatio non valeret; quia solum pro re aliena potest hæc censura ferri. Quamuis enim deliquerit contrà charitatem lethaliter ille, qui occulte sibi compensauit, cum facilè pos set rem suam recuperare: tamen non peccauit contra iustitiam, & illud peccatum situm fuit in indebito modo suum recuperandi, iam est præteritum, & non durat moraliter, cum non duret restituendi obligatio; vndè ob peccatum præteritum non potest quis excommunicari: excommunicatio enim quæ ob præteritum crimen fertur, non est valida, vt docet Suar. *to. 5. d. 4. sect. 5. nu. 8.*

PROBL. XXVI.

Serui, & ancillæ pos sunt, & non pos sunt sine furti reatu habere peculium, seu dominium de rebus à se acquisitis: v. gr. si ancilla nihil dominam defraudando, tempore sibi superfluente à debito seruitio aliquid lucretur, vel seruus similiter.

2694 POs sunt omninò. Quia quamuis quidquid acquirunt serui, domino acquirant, maxime si in eo acquirendo vires debilitent: tamen id est intelligendum de tempore ad dominorum

seruitium deputato; neque enim serui, & ancillæ sic à dominis pos sidentur, vt prædia, aut iuramenta, vti semper domino fructificent. Vnde in foro conscientiæ, id sibi acquirunt, (quidquid sit de foro externo) modo dominos debito seruitio non fraudent, & vires suas nimium debilitent. Et licitè poterunt sic acquisita retinere, ac inuitis dominis expendere: & lethaliter delinquent domini, furtumque in seruos perpetrabunt, si ea lucra ab eis auferant, illis renuentibus. Sic Nauarra *de rest. l. 3. c. 1. numer. 219.* Fagund. *Decal. l. 7. c. 12. numer. 10.* & alij.

2695 Minimè pos sunt. Quia domini habent verum dominium in omnes seruorum suorum operas, & in omnes corporales eorum actiones, & consequenter in omnes res, quas mediantibus his operis ac actionibus acquirunt. Nam ab initio cum serui in bello iusto fuerint capti, iustè illi poterant à victoribus interimi, & sub hoc pacto eis vita relicta fuit, vt in perpetua seruitute manerent: & domini ea conditione censentur eos vita donas se, vt quidquid in posterum suis acquirerent actionibus corporeis, dommorum es set, non ipsorum; & hoc pacto iure gentium seruitus fuit primo in orbem introducta. Reliquæ verò seruitutes, quæ posteà emptionis titulo, vel delicti in pœnam fuére inductæ, ad instar illius primæ inductæ videntur, nisi in harum aliqua iure ciuili facta sit aliqualis exceptio, vt in ea, qua pater filium vendit ob vrgentem neces sitatem, quæ mitior reliquis es se debuit. Ità communiter Doctores teste Molina *to. 1. de. iust. d. 38.*

2696 Ego quidem à communi hac mente recedo, & cum P. Molina, & Fagundez in primam sententiam inclino. Quia dominium in seruos non tam amplum ius tribuit, quam dominium in pecora, aut fundus. Et quamuis ab initio eo rigore seruitus fuerit inducta, tamen vsus posteà pactum seruitutis declarauit, vt solummodo domini haberent ius in omnes illorum operas, quas recta ratio postulat; postulat autem ratio, vt non pos sideantur more pecorum, sed rationabili tanquam homine. Quarè pos sunt, modo explicato, aliquid peculij acquirere, quod iustè furti minimè rei valent retinere: & domini non sine furto illis inuitis poterunt auferre.

[353] PROBL. XXVII.

Serui captiui pos sunt, & non pos sunt licitè se se ipsos à suis dominis furari, siue fugere in patriam, aut in alia loca, vbi libertate potiantur.

2697 PRæmitto, illos, qui se vendiderunt, aut quos eorum parentes in neces sitatibus constituti pro pretio iusto tradidere, & qui instar caularum pecorum pos sidentur, licite aufugere non pos se, nec ad fugam iuuari. Idem dixerim de illis, qui ob supplicia digna morte suxtà leges patrias ob culpas eorum, veras quidem, à suis Principibus fuere pro captiuis habiti & postea aliis venditi. Solùm igitur hîc sermo es se potest de iis, aduersum quos iustum gerimus bellum, siuè sint Mauri, siuè Turcæ, siuè quicúmque alij hostes iniustum bellum aduersum non mouentes. Pos sunt ne hi licitè se se ipsos à suis dominis furari, id est in loca tuta fugere, vt se à seruitute excutiant? pos sunt ne licitè ad id ab aliis inuari?

2698 Mancipia bello etiam iusto capta, vt Mauri, & Turcæ iustè ac licitè pos sunt aufugere, & consilio ac re ad id ipsum inuari, modo in patriam, vel in alia loca vbi potiantur libertate

recedant: non tamen vt per Regna, seu loca, vbi sunt serui, diuagentur. Quia illi licitè pos sunt fugere, si à domninis occidantur, vel mutilentur: Ergò & ad recuperandam libertatem, quæ æquè est ac vita pretiosa, captiuitas enim est mors ciuilis. Igitur qui ad vitandam mortem pos sunt fugere, sic etiam ad vitandam captiuitatem. Dixi. *Modo per Regna, aut loca, vbi captiui sunt, non diuagentur.* Quia dum in Regno dominorum suorum morantur, seruire tenentur: vnde consulentes & recipientes, tenentur damnum restituere; peccant enim contra iustitiam, nisi retineant, vt eos liberent ab iniusta dominorum diuexatione. Sic Nauarra *de rest it. libr. 3. cap. 1. numer. 200.* Alens. *3. part. quæs. 48. art. 3. numer. 2.* Sotus *l. 4. de iustit. quæst. 2. art. 2. concl. 3.* Gregor. Lopez *lib. 23. tit. 29. part. 3.* Bañes *2. 2. quæs. 40. art. 1.* Couarruu. *lib. 1. variar. cap. 2. numer. 10.* Azor. *tom. 2. lib. 2. cap. 34. quæs. 3.* Sa *v. Bellum, numer. 7.* Les si. *lib. 2. cap. 15. dub. 15. numer. 24.* Faguud. *Decal. lib. 7. cap. 12. num. 21.*

2699 Mancipia, queiscúmque iustum bellum gerimus minime pos sunt ad suos à nostra potestate aufugero, si in nostram captiuitatem deducantur: & eis dantes consilium, aut operam lethaliter delinquunt, & ad restitutionem tenentur pretij, & damni. Quia domini eorum sunt pos ses sores indubitati, ac legitimi, & ipsi fugiendo, se ipsos à dominis furantur, vt habetur *lib. 1. C. de seruis fugitiuis & lib. 3. c. eodem. tit.* Ibi enim statuitur, vt seruus deprehensus in fuga puniatur pedis mutilatione: at tam grauis pœna iniustè sanè statueretur nisi serui lethaliter fugiendo delinquerent. Certè si iustè serui ad suos fugere pos sent, bellum ex parte vtraque iustum daretur; illi namque iustè pos sent aufugere, & domini illos iustè pos sēt pedibus mutilare, aut trudere in carcerem, nè fugiant. Ità P. Molina *tom. 1. de iust. d. 37. concl. 1.* Nauar. *sum. cap. 7. num. 63.* Glos sa *cap. Ius gentium dist. 1.* Fortunius *ad lib. Manumis sio, col. 4.* D. Antonin. *part. 3. tit. 3. c. 6. §. 4.* Turrecrem. *in cap. Ius gentium, dist. 1.* Syluest. *v. seruus, quas. 3. dicto 2.* Fauent *cap. 1. & 2. si quis seruum 17. quæs. 9.* vbi dicitur peccare lethaliter, & ad restitutionem teneri iuuãtes, & hortantes seruos ad fugam.

2700 Primam sententiam fortiori hærentem fundamini teneo. Nam dominos iustos es se eorum seruorum pos ses sores fateor: non tamen absolutè, sed sub certa conditione, & cum quodam addito, nempè, si pos sunt fugere ad suos, fugiant: sicus vinctus ac damnatus ad triremes post iustam sententiam iustè in carcere detinentur, & in triremibus vinciuntur: & tamen etiam iustè ac licitè aufugiunt, cum carcerarij quidem damno, si pos sunt. Imò etiamsi serui in bello iusto capti, consensis sent pacto persistendi in seruitute, haud tenentur illud seruare: quia metu mortis fuit præstitus illo consensus. Secus dixerim de illo, qui se vendidit, liberè priuilegio libertatis renunciando.

PROBL. XXVIII.

Quando constat dominis hniusmodi serua ad suos aufugere: pos sunt, & non pos sunt licitè ob id ab cis puniri.

2701 POs sunt eos domini punire, non quod serm peccant fugiendo, sed quia hoc priuilegium de fuga videtur illis conces sum cum hoc onere in dominorum fauorem. Sicut incarcerati licite pos sunt fugere, & carcerem comminuere: & tamen si deprehendantur, iustè puniuntur, *libr. 1. ff. de effractorib.* Sic Les si. *libr. 2. cap. 15. dub. 5. numer. 27.*

2702 Minime eos domini licitè punire pos sunt ob fugam huiusmodi initam. Quia pos se eos licitè aufugere ad suos habetur expressè *lib. 23. tit. 14. partita 7. in Regnis Castella,* ibi: *Si seruus Maurus fugiat in Mauri aniam, & ibi pedem saluus ponat: manere liberum volumus, etiamsi postea ad Christianos redeat.* Ergo dominus non poterit licitè seruum punire in fuga deprehensum, quam priuilegio legis potest licitè inire. Ità nonnulli, quos presso nomine affert Fagundez *Decalog. libr. 7. cap. 12. numer. 25.* & ipse videtur eorum sententiæ, hærescere.

2703 Crediderim tamen licite pos se dominos seruo inferre supplicium iustè fugienti. Quia eis non constat, an seruus ad suos aufugiat, qui potest fugam ad diuagandum per loca seruitutis arripere.

[354] CAPVT XIII.

Circà Religiosorum furta.

PROBL. XXIX.

In furtis Religiosorum ex Monasterij bonis est, & non est peccatum lethale minor quantitas, quam neces saria est ad lethale peccatum in filiorumfamiliàs furtis.

2704 MInor quantitas in Religiosorum furtis ad lethale peccatum sufficit, quam ad filiorum lethale furtum. Quia Religiosi non inter filios, sed inter seruos seu famulos computantur: cum quidquid acquirunt, acquirunt Monasterio, sicut serui, qui quicquid acquirunt, dominis acquirunt, non sibi. At minor quantitas sufficit ad lethale seruorum furtum, quam ad lethale furtum filiorum. Addo, Superiores grauius castigare Religiosi furtum, quam parens furtum filij, in quo se plus inuitum ostendit, Sic nonnulli Iurisperiti, quos pres so nomine affert. Fagundez *Decalog. lib. 7. capit. 5. numer. 1.*

2705 Non sufficit minor, quantitas ad furtum lethale Religiosorum, quam ad lethale filiorum furtum. Quia Religiosi respectu suorum Monasteriorum inter filios, non inter seruos, vel famulos computantur, cum de bonis Monasterij tanquam filij alantur, & vti filij, non vt serui tractari debeant. At ad lethale filiorum furtum maior requiritur quantitas, quam ad furtum lethale seruorum. Ità Sanchez *lib. 7. de Relig. cap. 21. num. 31.* Rebel. *lib. 3. de iust. part. 1. quæstion. 15. section. 3. numero 22.* Graffis *part. 1. decis. lib. 3. cap. 5. numero 51.* Fagundez *ibidem, numer. 2.*

2706 Hoc mihi certum. Cum igitur de Religiosis sicut de filiis ratiocinandum sit, quantitatem neces sariam ad lethale eorum furtum iam indico. Cum Monasteria plerúmque egena sint, & Religiosi paupertatis loco adstringantur; non pro filiis ditis simorum hominum, sed pro filiis eorum, qui mediocri pollent facultate, eos quoad furtum regulare debemus. Vndè vti superiùs de hisce filiis diximus non peccare lethaliter, si à parentibus inuitis clàm furentur quinque, aut sex argenteorum valorem ob rationabile præsumptam eorum voluntatem, ità de Religofis dixerim, quantitatem maiorem quinque, aut ad summum sex argenteis furtum

mortale constituere, nisi alia minor fuerit speciatim à Superioribus as signata. Certè licèt Superiores minora Religiosorum furta grauius quandóque ferant, & seuerius corripiant, quàm parentes, in quo se ostendunt inuitos: ad id quidem est, quoad modum clàm accipiendi, & ob Sacrilegium veniale ob paupertatis votum, ac Regularis vitæ institutum: non verò quoad substantiam; præsumendum est enim eos velle eam concedere facultatem, si ab eis efflagitaretur. At si id egrè ferant quoad substantiam, irrationabiles sunt; grauius autem venialiter Religiosi delinquunt id gerentes, ob vitæ Regularis perfectionem.

PROBL. XXX.

Religiosus minutatim furto accipiens quantitatem quinque vel sex Regalium, quæfurtum graue constituit, peccat, & non peccat lethaliter mox, ac vltimo furtiolo eam quantitatem attingit.

2707 LEthaliter non peccat. Quia obiectum vltimi furti non est tota summa ad culpam lethalem requisita, & reliqua furta iam præteriêre, quorum summa similiter quantitatem mortalem non attingebat, vndè nulla remanet ratio, ob quam mortale es se dicamus cum præterita furta ad mortale non sufficiant, & acceptio vltimi hîc, & nunc mortalis non sit, & sit obiectum huius furtioli modo facti. Deindè quia in pœnalibus, & odiosis non fit pœnarum coaceruatio, nec multi casus modici efficiunt vnii ad pœnam mortis sufficientem, vt docet Iason. *ad l. si idem cum eodem, num. 3. & 4. ff. de iurisd. omni. Iudic.* & Claudius *num. 1. & 2.* Sic Nauar. *sum. cap. 17. num. 139.* Vega *in Trident. lib. 14.* Gras. *part. 1. decis. lib. 3. cap. 5. n. 51.* Les si. *lib. 2. cap. 2. dub. 8. num. 45.* Carbon. *de restit. qu. 3. fine.*

2708 Peccat lethaliter in illa vltima rei paruulæ acceptione si ad præcedentia animaduertat. Quia vltima acceptione posita, notabile damnum existit: & ea ablata ces sat, & quicúmque animaduertit, ex actu suo leui subsequi alteri notabile damnum, illud gerendo, mortaliter delinquit. Et quià paruæ quantitates in materia furti in vnum coalescunt. Ità Sotus *l. 3. de iust. qu. 3. art. 3.* Sanch. *lib. 7. sum. cap. 21. num. 6.* Medina *1. 2. q. 88. art. 4.* Vasq. *ibi. d. 146. cap. 2. n. 5.* Rodrig. *tom. 1. sum. cap. 150. num. 8.* Valent. *2. 2. qu. 10. d. 5. punct. 5.* Fagund. *Decal. lib. 7. cap. 5. numer. 4.* Nauarra *de restit. lib. 3. cap. 1. part. 1. dub. 5. numero 52.* Tolet. *libro 5. capite 16. numero 5.* Rebel. *de iust. part. 1. libro 3. quæst. 15. sect. 4. num. 30.*

2709 Probabiliorem sententiam hanc es se iudicarim. Nam etsi obiectum vltimæ acceptionis per se acceptum, & ab aliis seiunctum sit veniale: at vt adiungitur cum aliis præcedentibus furtis notabilem efficit quantitatem, & notabilem Monasterio damnum infert. Religiosus igitur minima accipiens ex Monasterij bonis, & sibi approprians, aut conferens externis absque Superiorum facultate, quando in vltimo furtiolo ad notabilem peruenit quantitatem, lethaliter delinquit.

[355] PROBL. XXXI.

Prælati, ac Superlores locales Religionis, verbigratiâ, Abbates, Priores, Rectores, Abbatis sæ, &c. pos sunt, & non pos sunt siue furti reatu dare domesticis, & externis singulis mensibus duos, aut tres aureos de Monasterij facultatibus.

2710 POs sunt Superiores in pia opera expendendos dare singulis mensibus sine furti periculo duos, aut tres nummos aureos. Quia credendum est Prouinciales, & Generales tacitè saltem huiusmodi Prælatorum localium facultati annuere, quæ videtur ad rectam administrationem pertinere. Sic aliqui, quos tacito nomine refert Azor. *tom. 1. libr. 12. cap. 12. quæst. 4.*

2711 Minimè id Prælati locales pos sunt pro causa quantumvis pia de facultatibus Monasterij aut Collegij plus quam decem aureos, vel vna vice, vel minutatim impertire subditis, aut externis, l (quantitas enim maior donanda ad Prouinciales pertinet, qui habent amplirem iurisdictionem, & quasi Episcopalem.) Quia si huiusmdoi facultas Prælato locali ines set, ea pos set cum maximo Monasterij, aut Collegij damno abuti. Ità Corduba *sum. q. 54. dub. vlt. dicto. 1.* Ludou. Lopez *part. 1. Instr. cap. 155. & lib. 2. de contract. cap. 40.* Hieron. Flamma *part. 3. metho. cap. 13. §. 15.* Nauarra *de restit. lib. 3. cap. 1. part. 3. dub. 1. fine.*

2712 Ego quidem existimo, quantitatem quæ ad Prælati localis libitum potest sine furti reatu è facultatibus conuentus expendi, arbitrio prudentis definiendam es se. In ea autem arbitranda hæc debere considerari iudicarim: opes; ac facultates Monasterij, dignitas Prælaturæ, vices occurrentes, ac quantitias quæ in singulis impenditur, qualitas personarum, quibus eleemosyna donanda, abundantia, vel penuria terræ, Religionum, ac Superiorum consuetudo, & alia huiuscemodi. Quod à P. Sancio *to. 2. Decalog. lib. 7. cap. 19. num. 42.* Molina *tom. 2. de iustit. d. 276.* ac Suario *tom. 3. de Relig. libr. 8. cap. 15. num. 13.* didici.

PROBL. XXXII.

Religiosus expulsus acquirens sibi non liberatur à furti reatu, quicquid acquirit, acquirit & non acquirit Monæsterio.

2713 SVppono ex communi Doctorum Religiosum profes sum expulsum nihil tanquam proprium sibi sine furti reatu acquirrere pos se, neque habere dominium earum rereum, quas post eiectionem in sæculo acquirit. Quia manet verè Religiosus tribus voti substantialibus adstrictus, licèt in voto paupertatis, & obedientiæ non ità obligetur, ac si in Monasterio maneret. Quæfierim igitur, cuinam acquirit? An Monasterio?

2714 Non acquirit Monasterio. Quia non est actu Monasterij membrum. nec illi subiectus, nec de illius bonis alitur. Vndè si sit Religiosus exemptus acquirit Pontifici summo: si non sit

exemptus, sed subiectus Episcopo, acquirit Episcopo, cuius est subditus. Sic Nauar. *commento 2. de Regular. num. 33.*

2715 Monasterio acquirit dominium, si Monasterium sit illius capax, si autem capax dominij non sit, acquirit vsum, & commoditatem post suum obitum. Quia Monasterium propter Religiosi culpas, ob quas expulsus fuit, ius suum non amittit, quod in bona illius ab illo iam acquisita, & acquirenda habebat. Nec est si mile de seruo, qui post libertatem, & expulsionem, à domino illi factam, sibi, non domino acquirit; quia seruus per donationem libertatis, & expulsionem, plenè sui iuris efficitur, & dominij est capax; Religiosus autem non efficitur sui iuris plenè per expulsionem, nec ita præcisus est à Religione sua, quin teneatur reuerti, si Religio velit; nam si se correxerit cogi potest à Religione, vt reuertatur, nisi ipse iustam habeat causam excusationis. Ità Les si *lib. 2. cap. 41. dub. 15. num. 112.* Molina *tom. 1. de iust. d. 140. & 776.* Sayr. *in Claui, lib. 6. cap. 8. num. 18.* Manu. *tom. 1. qq. Regul. qu. 30. art. 19.* Azor. *lib. 12. cap. 16. qu. 4.* Fagund. *Decal. l. 7. cap. 6. num. 5.*

2716 Probabilis prima sententia est, sed secundam probabiliorem, tenendámque iudico. Attamen licet Religiosus expulsus non habeat dominium eorum bonorum, quæ in sæculo post eiectionem acquirit, habet vsum, & commoditatem, & administrationem eorum. Quia quoad victum, & vestitum, &c. à Monasterio non pendet. Pos sum autem licitè & validè, dum viuunt, docare ad licita & honesta quidquid voluerint: verbi gratiâ, ad dotem puellarum, ad capellæ instructionem, ad subueniendum egenis propinquis, ad redemptionem captiuorum, &c. Hæc enim omnia ratione huiusmodi vsus, & administrationis à Religione dum eiiciuntur, eis tacitè concedi censetur. Non tamen pos sunt testari, quia testandi potestas voto paupertatis repugnat. Lege Sancium *tomo secundo, Decalog. lib. 6. cap. 9. num. 46. & 49.*

PROBL. XXXIII.

Si Religiosus eiectus aliquid in illicita expendat, ille, qui ab eo accepit, tenetur, & non tenetur ea Monasterio restituere.

2717 TEnetur quidem. Quia huiusmdoi eiecti non sunt domini, sed administratores ad vsus tantùm pios, licitos, & honestos: nec Superiores Religionis, nec ipsa Religio eis pos sunt concedere facultatem aliquid ad vsus illicitos expendendi, vt suppono ex Tract. de Religionis statu vltimo Volum. Meæ Theologiæ Moralis subiiciendo. Sic nonnulli, quorum sententiam valdè es se probabilem docent. Les si. *libr. 2. cap. 41. dub. 15. num. 113.* & Sanchez *tom. 2. Decalog. lib. 6. capite. 9. numero 46.* Fauer *Clement. 1. de statu Monach.*

2718 Non tenetur qui accepit, restituere Monasterio. Quia eiectus validè potest (si non licitè) bona, quorum administatione fungitur, in **[356]** illicita, expendere; tota enim commoditas, vsus ac dispositio illorum bonorum, ei dum viuit, à Religione relinquitur, ac si Religiosus non es set. Ita Sanch. *citatus, num. 47.* Les si. *num. 113.* Moli. *tom. 2. de iust. d. 276. & d. 520.*

2719 Certum ferè mihi, hoc probabilius es se, credenti scilicèt, huiusmodi eiectos ità se habere, ac si non adsit, cui in ea parte pareant, & cuius ductum sequantur. Vndè quoad acquisitionem, & alienationem illorum bonorum perindè se habent, ac si sui iuris es sent, & dominium illorum bonorum haberent. Et quamvis dum in Religione manebant ea facultas

tam ampla eis licitè, aut validè eis concedi nequibat: at per expulsionem eo ipso illis veluti à iure datur, cum iam pro tunc non maneant perfectè voto paupertatis tam strictè illigati. Peccatum verò, quod in illa illicita expensione committunt, non est Sacrilegium contra ; paupertatis votum, sed est instar peccati, quod sæculares alij perpetrant sic illicitè sua bona expendentes: cum ipsi de huiusmodi bonis pos sint in vita disponere, ac si merè sæculares es sent. Vti docet Sanch. *vbi sup. num. 48.*

PROBL. XXXIV.

Furti reus est, & non est Religiosus, qui volenti sibi aliquid notabile largiri, orat, vt alteri sui contemplatione donet.

2720 ESt furti planè reus. Quia Clemens VIII. prohibuit Religiosis munerum donationes præter leuiora quæque esculenta, & poculenta, seu ad deuotionem, & Religionem pertinentia munuscula; nam in eo *motu proprio, §. Id autem, in fine,* dicitur: *Prohibemus Religiosis mis siones munorum non solùm per se, verùm etiam per alios directè, vel indirectè.* At hæc videtur indirecta donatio: perindè enim videtur es se, ac si Religiosus tacitè acciperet, & mittat amico, aut consanguineo, nam quod mea fit causa, meum quodammodo dicitur *l. Prætor ait, ff. de édendo;* & consequenter etiam paupertatis voto aduersatur, cum Religiosus disponat, & acquirat absque Superioris licentia; per votum enim hoc non solùm non potest Religiosus sibi acquirere, sed noc alteri. Et quidem si hoc non sit indirectè dare, non apparet, quid per indirectam donationem intelligamus. Prætereà quia *l. 2. ff. de calumniat.* ait: Non refert, an *ipse pecuniam acceperit, an alij ius serit dari.* Tandem quia donata viro ab vxoris consanguineis censentur in dubio donata vxori, vt docet Sanch. *lib. 6. de matrim. d. 26. num. 11.* Ergò donata ab externo consanguineis, vel amicis Religiosi, eius intuitu Religioso donata censebuntur. Sic nonnulli, quos pres so nomine indicat Fagund. *Decal. lib. 7. cap. 7. num. 1. & 2.* Igitur est reus furti Monasterium priuans eo, quod externo cuidam eius contemplatione fuit impensum.

2721 Non est reus furti. Quia quando Religiosus offerenti, ac volenti sibi dare munus, dicit: *Acceptare non pos sum, nec ea re indigeo: sed gratum mihi facies, si consanguineo, vel amico pauperi largiaris,* nihil acceptat, nec *expressè,* nec *tacitè:* imò inhabilitatem suam ad acceptandum profitetur; sed tantùm intercedit, ac rogat, vt ille alij donet. At si Religiosus prius expressè, vel tacitè acceptaret, & postea dari amico peteret, tunc nec à furto, nec à voti paupertatis violatione excusaretur; non à furto, nam per acceptationem res Monasterio acquiritur: quidquid enim Religiosus acquirit, non sibi, sed Monasterio acquirit: & sicut furti es set reus donando aliquid ex bonis iam à Religione acquisitis: ità & hoc donando, quod iam per acceptationem illius Religioni acquisitum manet, dum Superior tali acceptationi non contradicit, qua in re nullus prudens Superior contradicere censetur; non à voti paupertatis violatione, quia sine licentia donat. Ità Fagund. *Decal. lib. 7. cap. 7. numer. 3. & 4.* Sanch. *lib. 6. de matrim. d. 4. num. 7.* Sosa *libel.* quo motum proprium Clement. VIII. exposuit, *num. 73.*

2722 Idem censeo adiiciens, huiusmodi Religiosum, qui rem sibi donatam absque vlla causa acceptare non vult, sed rogat alteri impendi, contrà charitatem delinquere; priuat enim eo

munere Monasterium. Causam tamen iustam non acceptandi crediderim es se nè Superior cogitet Religiosum nimiam cum externis familiaritatem habere, maximè si ob id aliquid in Religione incommodi pateretur.

35

[357] LIBER XXXV.

OCTAVVM DECALOGI PRÆCEPTVM.

P *RÆCEPTVM octauum Non falsum testimonium dices prohibet proximorum iniurias in iudicio, & extra iudicium aduersus proximum & dictis, & factis. Inpræsenti geram sermonem de verborum iniuriis extra iudicium proximo illatis: vnde de Detractione, ac contumelia; de honere ac dedecore, de infamia & bona fama, de Iudicio temerario, suspitione, Mendacio, & susurratione nonnulla pecificus innuam, plura pugnax expendam. Verùm de peccatis, quæ in iudicio à Iudice, Tabellione, Teste, Reo, aliisque personis, ex quibus iudicium externum constituitur, committuntur, volum. 10. vbi de statu sæculari sermo procedet, Deo auspice tractationem instituam.*

SECTIO PRIMA.

De Præcepto Octauo receptiores absque lite Sententiæ.

CAPVT I.

De Fama, & Infamia: de Honore, ad Dedecore generatim.

2723 PLvrimæ sunt aliquem infamandi species, quæquidem ad quatuor præcipuas reducuntur, nempè ad Detractionem, contumeliam, Iudicium temerarium, & Insusurrationem. Hi sunt quatuor præcipui infamandi modi. Præmittam, quid sit Fama & honor, vt innotescat, quanta in vnaquaque harum specierum malitia insit; apparent enim magis contraria ex contrariorum oppositione.

2724 Famam igitur sic Theologi describunt: *Est bona multorum æstimatio de aliquo concepta circà eius vitam, & mores.* E contrario Infamia *est mala multorum æstimatio de aliquo concepta circà eius vitam & meres.* Consistunt formaliter fama & infamia in iudicio & æstimatione interna hominum bona vel mala circa aliquem, eiusque vitam, ac mores. Porro infamia non solum vitiis, & male factis publicè gestis, sed etiam frequenter per peccatum Detractionis contrahitur. Tolet. *l. 5. c. 63.* Sotus *l. 5. de iust. q. 9. a. 1.* & alij communiter.

2725 Iam verò Honor *est testificatio quædam bonæ opinionis, & excellentiæ alterius verbis, vel signis externis factæ:* magis autem signis, quàm verbis consistit. Verbis quidem, vt cum quis aliquem honorificè effert, vocitando eum prudentem, sapientem, nobilem, virtute præditum; signis verò, vt in geniculationibus, corporis submis sione, inclinatiane capitis, &c. cum enim homines volunt honorari testimonium excellentiæ suæ publicè cupiunt exhiberi. D. Tho. 2. 2. *q. 103. a. 1. ad 2. & a. 2. ad 2.* Caiet. *ibi.* Thomisræ, & alij communiter.

2726 Dedecus autem *est testificatio malæ opinionis, vel pes sionæ æstimationis alicuius hominis verbis, vel signis, & magis signis, quàm verbis manifestata.* Vnde si quis virum fuste cædat animo dehonestandi illum, seu honorem auferendi, & similiter verbis iniuriosis eodem animo of-
[358] fendat, magis eum fuste, quàm vebis dehonestat. Omnes sic.

CAPVT II.

De Mendacio.

2727 MEndacivm est *falsa signi ficatio vocis cum intentione fallendi.* Vndè ad mendacium traia requiruntur. Primum, quod falsum proferatur. Secundum, quòd falsum es se credatur. Tertium, quòd audiens fallatur, vel deceptio intendatur. Hinc mendacium formaliter, ac directè veritati opponitur, ac proindè falsum debet es se, vel re ipsa, vel saltem ex dicentis opinione; ideò enim mendacium dicitur, quia contrà mentem dicitur. Formale autem mendacij in hoc consistit, vt qui profert, putet falsum es se, quod as serit: nam qui as serit aliquid falsum, quod putat es se verùm, non formaliter, sed materialiter mendacium profert. D. Thom. *2. 2. qu. 110. artic. 11.* Sayr. *in Claui, libro 12. capite 2. numero 2.* Filliuc. *tract. 40. cap. 2. num. 33.* Les si. *lib. 2. cap. 47. dub. 6. num. 33.*

2728 Dupliciter diuiditur. Primò secundùm propriam rationem ipsius, seu per se, & sic diuide in mendacium, quod transcendit veritatem in maius: quod circà materiam determinatam pertinet ad *iactantiam;* & in mendacium, quod deficit à veritate in minus, quod pertinet

ad *ironiam.* Secundò si consideretur ex parte finis, ob quem committi solet, diuiditur in *pernitiosum, officiosum, & iocosum.* Pernitiosum dicitur, quod nocumenti alterius intentione profertur. Officiosum est, dum intenditur bonum vtile alterius, vel alicuius damni fuga. Iocosum appellatur, quod causa voluptatis propriæ, vel alienæ dictitatur. Nauar. *sum. cap. 18. num. 3.* Tolet. *de peccat. mortal. cap. 54.* Filliuc. *tract. 40. num. 34.* Azor. *part. 3. lib. 13. cap. 1.* Syluest. *verb Mendacium, q. 1.*

2729 Omne mendacium est peccatum. Quia cum voces naturaliter sint signa intellectus, seu rerum provt intellectę sunt, innaturale est, aliquem voce significare, quod non habet in mente. Vndè ex genere suo adeò malum est, vt nunquam sit licitum etiam ad vitandum scandalum, aut aliud quodcúmque malum, aut corporale, aut spirituale: imò nec ad saluanda hominis corporalem, aut spiritualem vitam. Non est tamen mendacium, cum quis amphibologia, vel restrictione tacita vtitur. Quia non intendit dicere falsum, nec contrà mentem loqui; sed vel mentem suam aliter quam intelligit alter exprimere: vel non totam exprimere, sed solùm ex parte, altera orationis parte interius retenta. Les si. *lib. 2. cap. 47. dub. 6. num. 35. & 39.* Bonacin. *de mendac. quæst. vni. puncto secundo, numero primo.* Caiet. *verb. Mendacium.*

2730 Porrò mendacium officiosum, & iocosum absque iuramento prolatum ex actus natura lethale non est, sed veniale tantùm, graui scandalo excluso. Quia huiusmodi mendacium nulli grauem affert iniuriam, & leuis materia censetur. Nauar. *sum. cap. 18. num. 3.* Les si. *lib. 2. cap. 47. dub. 6. num. 40.* Sayr. *in Claui, lib. 12. c. 2. num. 18.*

2731 Pernitiosũ verò cum deliberatione prolatum ex genere suo lethale est, nisi ex materiæ leuitate excusetur. Quia contrariatur Dei, vel proximi dilectioni. Hinc mentiri in re Fidei, scripturæ, vel morum, pernitiosis simum sua ex natura est. Necnon est lethale in doctrinis naturalibus mentiri, si ad virtutis, vel vitij praxim pertineant, quamvis omne scandalum, aut contemptus secludatur. Vndè Concionator scienter ex sugestu proferens falsa miracula, vel vitam Diuorum aliter quam sit effingens, vel enũcians falsas indulgentias, vel falsas exponens reliquias, grauiter delinquit. Similiter hypocrita, qui vitæ fingit Sanctitudinem, vt facilius seminet errores, vel vt sibi vberiores eleemosinæ erogentur, vel Beneficium, quo est indignus, as sequatur: aut morbum, vel vulnera, vel paupertatem simulat, vt sibi maiora subsidia præstentur, quam opus sit ad vitam commodè sustentandam, peccat lethaliter ex pernitioso mendacio, posita materiæ, seu damni grauitate. Nauar. *sum. cap. 18. numer. 4. & 5.* Caiet. *2. 2. qu. 110. art. 4.* Syluest. *ver. Mendacium, quæs. 4.* Filliuc. *tract. 40. num. 38.* Azor. *part. 3. lib. 13. cap. 1. qu. 6.*

2732 Lethaliter non peccat, qui sinè graui proximi damno mendacium profert, etiamsi in iudicio, vel in Sacramento Confes sionis proferat, modò nonsit cum iuramento comiunctum: & si in Confes sione fiat, non sit circà matetiam neces sariam, vel circà totam confes sionis materiam. Nec qui habitu, sexum mentitur, vt si sœmina habitu virili, vel vir fœmineo vtatur, modo grauis scandali non adsit periculum, vel ab aliqua speciali lege prohibeatur sub piaculo graui. Quia non est mendacium pernitiosum, sicut solummodò venialiter delinquit, qui laruis in Bacchanalibus secluso malo fine vtitur. Azor. *part. 3. lib. 13. cap. 4. qu. 6.* Syluest. *verb. Fœmina, numero secundo.* Tabie. *ibi. num. 4.*

2733 Haud rea est mendacij mulier, dum bonis mediis aliàs licitis defectum virginitatis tegit. Quia cum non intentat alterum decipere, sed ius suum tueri, mentiri non dicitur: modò vir ob defectum non manifestatum graue damnum patiatur, (quod non facilè video:) aut si in

contractu matrimonij, vel in sponsalibus expres serit, se contrahere cum ea nolle, nisi virgo sit. Quia tuuc virum decipere dicitur, eíque iniuriam irrogare. Sanch. *de matrim. lib. 6. d. 27. num. 8.* Nauar. *cap. Inter verba, concl. 1. corol. 6. num. 60.* Sotus *in 4. dict. 29. qu. 2. art. 3.*

CAPVT III.

De Detractione.

2734 DEtractio *est alienæ famæ occulta & iniusta denigratio.* Duo hinc ad detractionem requiruntur. Primò vt aliquid dicatur, vel eo modo, vt alicuius fama, **[359]** & astimatio; quam in animo alterius pos sidet, imminui pos sit. Secundò vt id fiat occultè saltem iuxta dicentis intentionem. Vnde detractio specie à contumelia differt: per detractionem enim proximus clàm læditur, per contumeliam verò apertè & in præsentia offenditur, propterea detractio directè lædit famam, contumelia autem honorem. Minus autem peccatum est detractio, quàm contumelia; quia minus bonum aufert. D. Tho. *2. 2. q. 73. art. 1.* Sayr. *in Claui, lib. 11. cap. 3. num. 5.* Bonac. *de restit. d. 2. quæs. 4. pun. 2.* Filliuc. *tract. 40. num. 87.*

2735 Octo detractionis modos enumero, eiusdem quidem speciei. Quia in ratione læsionis famæ solummodo secundum magis & minus distinguntur. Horum quatuor directè & quatuor indirectè fiunt. Directe quidem primò, imponendo alteri crimen falsum scienter. Secundo cum quis peccatum alterius verbis, aut signis exauget. Tertio, reuelando crimen occultum quamvis verum. Quarto, honestum alterius factum in partem sinistram explicando. At indirectè fit Primo, negando recte facta, vel minuendo eadem facta aut dotes. Tertio, tacendo alterius bona eo loco, ac tempore, quo silentium illud pro tacita vituperatione accipiunt. Quarto, frigidè laudando, si id in opprobrium laudati cedat. Reginal. *lib. 24. num. 49.* Syluest. *v. Detractio, num. 1.* Les si. *lib. 2. cap. 11. dub. 2. num. 8.* Molina *tract. 4. d. 27. Sylui. 2. 2. q. 73. art. 1.*

2736 Alia est detractio formalis qua peccatum vel naturalis defectus alterius manifestatur infamandi intentione: alia materialis, qua aliquid natura sua diffamatiuum dicitur sine detrahendi intentione. Detractio formalis suo ex genere peccatum est lethale. Quia sua ex natura notabile proximo in fama damnum infert. At ratione indeliberationis, vel leuitatis materiæ potest es se veniale, Les si. *l. 2. cap. 11. dub. 13.* Syluest. *v. Detractio, num. 2.* Reginal. *lib. 24. num. 71.* Diana *part. 5. tract. 5. resol. 69.*

2737 Materialis Detractio etiam est mortale, si id quod narratur, grauiter proximi famam lædat, quamvis id non intendatur, sed ex quadam loquacitate defectus alterius enarrentur. Quia implicitè, etsi non expres se, læsio proximi intenditur. At si quod narratur parum lædat, veniale erit. Porrò quando defectus veniales, attenta personę conditione, magni momenti censentur: vt si quis de viro graui diceret es se mendacem: mortale erit piaculum, præsertim si hoc in faciem per contumeliam ei obiiceretur. Les si. *l. 2. c. 11. dub. 3. n. 12.* Azor. *tom. 3. l. 13. c. 7. q. 4.* Sayr. *in Claui, l. 11. cap. 6. n. 2.* Diana *p. 5. tr. 5. resol. 69.*

2738 Equidem licet materia sufficiens ad mortalem detractionem sit, famam proximi grauiter lædi: si tamen ex huiusmodi narratione alterius fama notabiliter non lædatur, non erit sufficiẽs ad mortale materia. Quia dãni paruitas excusat. Ex. c. si quis dictitet, militem es se puellæ decepto rẽ, cõmisis se duellum, habere cõcubinam: vel adolescentem es se prodigum, amoribus addictum: fœminam rixari, sæcularẽ fregis se ieiuniũ: vel si generalibus nominibus

peccatorum mortalium aliquis infametur, vt si dicatur, illum es se superbum, auarum, iracundum, plerumque hæc proferre, lethale non erit, nisi ob personæ, de qua proferuntur, dignitatem pro grauibus vitiis es sent accipienda. Frequenter autem pro inclinationibus naturalibus accipiuntur, venialesque defectus denotant. Nauar. *sum. cap. 18. num. 24.* Les si. *l. 2. c. 11. dub. 2. num. 16. & 17.* Syluest. *v. Detractio, numer. 2.* Sayr. *in Claui lib. 11. cap. 6. num. 3.* Reginal. *lib. 24. num. 76.* Diana *part. 5. tra. 5. resol. 69.*

2739 Regulariter loquendo de se peccatum mortale non est, alicuius naturales reuelare defectus: vt es se spurium, ex Iudæis, vel Mahometanis ortum, aut patri infami natum, imprudentem, ignarum, coclem, claudum, &c. si his verè laboret: dummodo ex tali reuelatione notabile damnum non intendatur, aut illi sufficiens causa detur, vel in faciem non obiiciãtur, cum magnæ contristationis alterius periculo. Quando autem bonus, ac iustus mouet finis huiusmodi defectus reuelatorem, à mortali excusabitur, quamvis alter damnum indè patiatur: verbi gratiâ quum ad informationem interrogatus veritatem aperit. Nauar. *l. 2. de restit. cap. 4. num. 307.* Reginal. *lib. 24. num. 79.* Sayr. *in Claui lib. 11. cap. 6. nu. 4.* Diana *part. 5. tract. 5. resol. 69.*

2740 Qui de Religionis statu in communi detrahit, vltra peccatum decractionis lethale, hęresis etiã suspẽsionẽ incurrit, quasi male de statu Regulari sẽtiẽs. Necnõ lethale est totam aliquam Religionẽ vel Monasterium infamare dicendo: In tali Monasterio obseruatio regularis non est. Etiam qui peccatum alicuius priuati de Religione, aut Monasterio detegit personam nominãdo mortaliter delinquit. Quia infamia non solum in delinquentem, sed etiam intotam Religionem as solet redundare. Sotus *de iust. l. 4. q. 6. a. 3.* Sayr. *in Claui, c. 11. c. 6. n. 20.* Nauarra *de rest. l. 2. num. 355.*

2741 Quis pres so personæ nomine, dicit. In tali oppido multi improbi adsunt, & vnus ex eis adulterium commisit: lethaliter non peccat. Quia nullus in particulari infamatur, vnde nullus grauiter læditur. Secus dixerim de illo, qui peccatum secretum Religiosi explicato Monasterio, vel Religione, quamvis persona taceatur: peccat enim mortaliter. Et ratio disparitatis est, quia personæ oppidi cuiusuis non tantam perfectionem, ac Religiosi profitentur. Petr. Nauar. *de restit. l. 2. num. 358.* Azor. *part. 3. lib. 13. c. 7.* Molina *tom. 4. d. 27.* Sayr. *in Claui, lib. 11. c. 6. num. 21.*

2742 Quando quis de vno vel altero crimine infamis est non erit mortale detegere illius alia crimina quæ sunt valdè affinia, & ordinariè c niuncta grauiori crimini, quod publicum est. Quia non censetur noua infamia si verò crimina non sint ita connexa non solùm est contra charitatem, sed etiam contra iustitiam illa reserare, præsertim si sint alterius generis. Quia qui insamis est in vno genere vitij, non ideò amisit ius, quod habet in aliis virtutibus, ideòque non potest in aliis vitiis infamari. Reginal. *lib. 24. num. 82.* Nauarra *de restit. l. 2. cap. 4. num. 326.* Les si. *lib. 2. c. 11. dub. 14.* Sylui. *2. 2. q. 62. art. 2.*

2743 Peccatum detractionis non est, infamare homine, qui fictis virtutibus per hypocrisim & falsas imposturas famam virtutum **[360]** moralium, vel intellectualium est in Republica adeptus, quandò ipsi est noxius: vt si quis se fingeret Medicum, aut Theologum eximium, quem scieo es se ignarum, aut falsum edocere. Si verò per talem famam iniquè acquisitam nemini nocet, minimè eum infamate licebit, sicut nec vllum alium occultum peccatorem. Valentia *2. 2. d. 5. qu. 17. punct. 2. dub. 3.* Salon. *ibi, qu. 73. art. 2.* Les si. *lib. 2. cap. 11. dub. 10.* Sotus *de iust. lib. 5. qu. 10. art. 2.*

2744 Qui inuriam sibi ab altero illatam alteri refert detrahendi intẽtione, ad propriam vindictam, mortaliter peccat. Quia est formalis detractio. Si autem eam refert, vt consolationem, aut consilium ab amico recipiat, vel vt dolorem mitiget, non peccat. Quia vtitur suo iure, & per accidens est, quòd alterius piaculum detegatur. Intelligo tamen, modò non referat pluribus, quam opus est ad confilium, vel solamen capiendum. Nauarra *de rest it. lib. 2. cap. 4. num. 346.* Les si. *lib. 2. cap. 11. dub. 12.* Diana *part. 3. tract. 5. resol. 32.* Moli. *tom. 4. d. 27. n. 5.* Sayr. *in Claui, lib. 11. cap. 3. num. 10.*

2745 Referre occulta peccata alterius absque as seueratione, non est graue detractionis peccatum, modò referens non sit tantæ authoritatis, vt sit illi credendum, vel non augeat, & confirmet magis audita, aut non referat coram iis qui posteà rem eandem sint aliis manifestaturi, sine eiusmodi restrictione. At si crimina sint valdè grauia, vt hæresis, proditio, præpostera libido, & verosimile sit, ex narratione auditoribus malam suspitionem narrati criminis suborituram, es set peccatum lethale cõtrà iustitiam. Quia talis suspitio est magnum respectu honestæ personæ nocumentum. Sayr. *in Claui, lib. 11. cap. 3. num. 14.* Azor. *tom. 3. l. 13. cap. 6. qu. 6.* Nauar. *sum. cap. 18. num. 36.* Reginal. *lib. 24. num. 77.* Arag. *2. 2. qu. 62. art. 1. dub. 6.* Diana *part. 3. tract. 5. resolut. 28.* Sylui. *2. 2. qu. 62. art. 2. quæsito 16.*

2746 Cum alterius crimen est publicum, illud reuelare in loco, vbi ignoratur, non est lethale peccatum contrà iustitiam. Quia ex publicitate delinquesns ius ad famam amisit, ideòque iniuria non afficitur. Verùm publicum es se peccatum tripliciter accidere potest. Primò si sit notorium iure per iuridicam sententiam, vel per confes sionem in iudicio, vel per legitimam testium depositionem. Secundò, si sit notorium facto, id est, si in multorum præsentia est perpetratum. Tertiò, si sit famosum, cuius notitia ex sufficientibus indiciis orta ad multos peruenit, itavt maior pars oppidi, vel parochiæ, vel viciniæ, vel congregationis illudd norit. Bañes *2. 2. quæst. 73. art. 2. dub. 3.* Les si. *lib. 2. cap. 11. 13.* Sa *v, Infamare, num. 5.* Nauar. *sum. cap. 18. num. 26.*

2747 Fieri autem potest, vt sit peccatum mortale contrà charitam referre crimen publicum alterius eo loco, quo fama non nisi post longum tempus es set peruentura, & maximè si alter erat, inibi bonæ famæ. Quia tunc proximo in re magni momentio fit læsio, & qui deliquit graui mœrore afficitur. Bonacin. *de restit. d. 2. qu. 4. punct. 6. num. 2.* Sayr. *in Claui, lib. 11. cap. 6. numer. 25. & 26.* Malder. *2. 2. tractat. 7. capite. 1. dub. 6.* Nauarra *de restit. libro 2. capite. 4. numero 288.* An sit contrà charitatem, *section. 2.* patebit.

2748 Detractoris auditor non minus mortaliter delinquit quam ipse detractor, si causa fit detractionis iuuando, incitando, interrogando, laudando, approbando, &c. imò magis delinquit. Quia est alteri causa detrahendi; detractor enim solùm est sui piaculi author, ille verò, & sui, & alterius; vndè ad restitutionem tenetur, nisi ipse detractor restituat. Idem dixerim de illo, qui audiendo detractorem lætatur, non tamen inducit, nec excitat ad continuandum. At si delectatio capiatur ex detractoris eloquentia, vel curiosa factorum proximi cognitione absque desiderio, vt alter detrahat: lethale peccatum non erit. D. Thom. *2. 2. quæs. 73. art. 4.* Caiet. *verb. Detractio.* Molina *tom. 4. d. 34.* Sylui. *2. 2. d. 73. art. 4. concl. 1.* Diana *part. 3. tractat. 5. resolut. 35.* Reginald. *lib. 24. num. 95.*

2749 Quic nec inducit, nec lætatur, tamen audiẽs non resistit detrahenti, cum pos sit, aliquandò lethaliter, aliquandò venialiter delinquit, aliquandò nullo crimine est reus. Lethalis culpa est, si infamia sit grauis, & facilè pos sit eam impedire. Vndè si Superior sit, qui ex officio tenebatur infamima proximi impedire, in defectum inferiori detrahentis ad

restitutionem obligabitur. Veniale est piaculum, si detractio sit leuis; si est quidem de re graui, tamen est solùm apud vnum, vel duos, qui rem omninò silentio inuoluent: si nimia verecundia, vel animi pusillanimitate non audet resistere. Nullum peccatum erit detrahenti non resistere ob nonum finem, nempè ex neces sitate, vel pietate, vel ex iusto timore, vel quia fructus nullus ex resistentia expectatur, sed potiùs timetur, quod detrahens ex ea deterior fieret. Tolet. *lib. 5. cap. 67. num. 2. 3. 4. & 5.* Nauar. *sum. cap. 18. num. 34.* Filliuc. *tractat. 40. cap. 4. quæst. 14.* Les si. *libro. 2. capite. 11. dubio quarto, num. 21.* Reginald. *lib. 24. num. 95.* Diana *part. 3. tract. 5. resol. 35.*

2750 Proprios defectus tam culpæ, quam naturæ propalare, ex suo genere mortale non est, neque contrà iustitiam, neque contrà sui charitatem. Quia homo est dominus suæ famæ, sicut suarum opum, & illam imminuendo, aut lædendo nulli facit iniuriam. Imò id facere, potest opus es se virtutis: sic Diui ad maiorem sui demis sionem sua in scriptis crimina exararunt. Molina *tom. 4. d. 27. numer. 3.* Bañes *2. 2. qu. 73. art. 2. d. 2.* Sa *verb. Infamare, numer. I.* Nauar. *sum. cap. 8. num. 27.*

2751 Potest tamen ex accidenti peccatum mortale es se, se ipsum infamere, scilicèt quandò exponens quis sua grauia delicta, de illis gloriatur, & sibi compalcet. Vel quandò infamat se de attroci crimine nempè de hæresi, de Sacrilegio, de proditione, Quia huiusmodi crimina auientium exundant in scandalum. Vel quandò est persona publica, cuius sama est admodum vtilis saluti eorum, quorum cura ei incumbit. Vel quandò talis infamatio propriæ vitæ vergit in damnum: vt si aperiat vltrò peccatum, ex quo sua, vel alterius damnatio ad mortem, aut membri mutilatio sequatur. Vel quãdò quis se infamat sociorum graui incommodo: verbi gratiâ, si Religiosus crimen suum detegat, ex quo Religioni notabilis hæret infamia. Vel quandò crimen falsum de se profert, cum iuramento; omne enim periuirum peccatum est lethale. Nauarra *de restit. lib. 2.* **[361]** *c. 4. p. 2. dub. 1. n. 126.* Reginal. *l. 24. nu. 89.* Azor. *to. 3. l. 13. c. 6. q. 3.* Les si. *l. 2. cap. 11. dub. 6.* Nauar. *sum. cap. 19. n. 28.* Sotus *de iust. lib. 4. qu. 2. art. 3.*

2752 Crimen falsum sibi imponere, ob quod capite sit plectendus, ad leuia tormenta vitanda, lethale crimen est. Quia quisque tenetur; vitam suam tueri etiam cum aliquo dolore, & incommodo, maximè quandò non est mortem commeritus. Non erit tamen lethale peccatum ob huiusmodi tormenta vitanda, occultum suum pandere crimen quamvis ob id mors sit infligenda, nisi fortè per accidens ratione alicuius magni damni indè secuti, vt est familiæ infamia, publicum scandalum. Imponere autem sibi grauia tormenta, etiamsi mors indè sequatur, excluso periurio, mortale non est. Quia non tenetur homo cum tanto cruciatu vitam suam tueri. Imò non tenetur, id posteà reuocare, quamvis periurio confirmatum, si prudenter timet, se rursum ad tormenta abripiendum; sed potest sine mortali in eo persi stere, ac mori, de periurio autem debet coram Deo pœnitere. Attamen si Religioni, vel familiæ ex falsi criminis confes sione grauis infamia sequeretur; prudenter expende, nùm tormenta infamiæ, an infamia tormentis præponderent. Quia in pari causa potior est conditio innocentis. Sotus *lib. 5. de iust. quæs. 10. art. 2.* Nauarta *de restit. lib. 2. cap. 4. part. 2. dub. 1. num. 134.* Syluest. *verb. Detractio, qu. 3.* Sayr. *in Claui, lib. 11. cap. 3. num. 41.* Nauar. *sum. cap. 18. num. 29.* Tolet. *lib. 5. cap. 66.* Diana *part. 3. tr. 5. resol. 7.* & alij.

2753 Occultum peccatum, vel secretum alterius licet pandere ad vitanda grauia tormenta, si nullum aliud incommodum alteri quàm infamiæ impendeat. Quia nulla est obligatio seruandi alterius famam cum tanto tuo incommodo. Et hoc verum, etiamsi indè alter mortis periculum incurreret, modo illud secretum sine vi, & fraude, & extra confes sionem acceptum fuerit.

Scio aliquos excipere Doctores, nisi indè grauis sima timeantur incommoda, vt si es set Principis, Reipublicæ, aut exercitus secretum. Nauar. *sum. cap. 18. nu. 54.* Sotus *de iust. lib. 5. qu. 10. ar. 2.* Reginald. *lib. 24. num. 91.* Les si. *lib. 2. cap. 11. dub. 8.* Filliuc. *tract. 40. cap. 4.*

2754 Vt impedias damnum aliquod spirituale, vel temporale, quod alicuius momenti sit, licitum est cuique alterius crimen aperire: v. gr. ad consulendum bono illius, cuius crimen detegitur, vel alterius: modo reuolatio criminis ad id sit neces saria. Quia damnificator non habet ius retinendi famam cum damno alterius. Et aliquibus in casibus sæpè fit, vt non solùm liceat, sed etiam adsit obligatio ex charitate, crimen alterius manifestare, nempè si graue damnum ex eo aliis immineat, & dãnum, quod ex manifestatione sequitur, non sit tanti, vt eius ratio præ altero haberi queat. In duio autem, nùm præponderet, inclinandum est in fauorem innocentis. Sayr. *in Claui, l. 11. c. 6. num. 18.* Nauar. *sum. c. 18. num. 31.* Nauarra *lib. 2. cap. 4. p. 2. dub. 1. num. 341.* Sotus *de iust. lib. 5. qu. 7. articul. 1.*

2755 Qui potest alicuius damnum impedire absque reuelatione criminis alterius, debet correptione vti; ad illud impediendum; aliàs crimen reuelando, mortaliter delinquet contrà iustitiam, ad restitutionémque obligabitur.

Scio, defendi pos se, solùm poccare contra charitatem. Quia delinquens, eo ipso, quod crimen ipsius alteri nocet, videtur amisis se ius, vt su um crimen reticeatur. Les si. *lib. 2. cap. 11. dub. 9. num. 60. & 61.* Bonac. *de restit. d. 2. qu. 4. punct. 8. n. 2.*

2756 Defunctorum occulta peccata haud reuelare licet. Quia fama etiam post obitum pos sidetur. Neque enim sufficit, quod ex infamia temporarium damnum illi non sentiant: verè enim damnum infamiæ patiuntur intrinsecum. At minus peccatum erit, mortuum, quàm viuum infamare. Infamatio itaque mortuorum mortalis es se potest, etiamsi in viuos eis propinquos infamia non recurrat: & ad restitutionem obligare, nisi constet, es se damnatos; quia non sunt amplius proximi nostri. Proptereà haud excusarim Histori ographos qui valdè infama mortuorum crimina non verentur scriptis exarare. Molina *tom. 4. d. 28.* Sotus *de iust. lib. 5. quæstion. 10. artic. 2.* Filliuc. *tractat. 40. num. 109.*

CAPVT IV.

De Secreti reuelatione.

SEcretvm est res alicui clanculum manifestata, quæ in plurium notitiam nodum peruenit. Triplex secreti genus. Primum Sacramentalis confes sionis, de quo *Volum. 2.* Secundum, quod manifestatum noceret animæ, corpori, famæ, honori, vel fortunis alterius, quod oportet custodiri, etiamsi nulla promis sio eius non reuelandi præces serit. Tertium, quod expressè, vel tacitè celare promisimus. Layman. *lib. 3. sect. 5. tract. 3. part. 2. cap. 5. num. 1.* Nauar. *sum. cap. 18. num. 52.* Filliuc. *tract. 40. num. 58.*

2757 Contrà fidelitatem, ac iustitiam lethaliter peccat, qui secretum expres sa, aut tacita conuentione retinendi sibi commis sum reuelat, cuius reuelatio in alterius detrimentum graue redundat. Quia fides iure naturali seruãda est, vndè non seruando fidem, contrà ius naturę delinquit. Reuelatio autem secreti cum leui alterius iniuria, vel damno, lethalis non est, etiã si promiseris te celaturum. Quia materiæ paruitas à lethali excusar, modò non sit confes sionis secretum. Azor. *tom. 3. libro 13. cap. 31. qu. 2.* Nauar. *sum. capite 18. numero 52.* Sa *verb. Secretum, num. 1.* Reginald. *lib. 24. num. 106.* Molina *tom. 4. tract. 4. d. 4.*

2758 Secretum detegere vni, vel alteri, quos certo noueris celaturos, mortale non est. Quià huiusmodi reuelatio non videtur in alterius graue incommodum redundare. Bonac. *de rest. d. 2. quæstion. 2. punct. vni. numero 2.* Azor. *tom. 3. libro 11. capite 31. quæstion. 3.* Filliuc. *tractat. 40. numero 63. section. 2.* sermo redibit.

2759 Secreti reuelandi iustas exprimo causas. Prima, si cedat in Reipublicæ detrimentum. Secunda, si cedat in graue eius, qui commisit, nocumentum: v. gr. si quis impedimento adstrictus ab ineundo coniugio reuocari non potest, nisi canonicè denuncietur, licita erit secreti **[362]** denunciatio ob Sacramenti reuerentiam, & ad peccatum euitandum. Tertia, si tu ipse in graue incidas discrimen, nisi commis sum tibi arcanum reueles; quia sicut alia debita,ità, & obligatio secreti ces sat, quando sinè maximo detrimento propriæ vitæ, aut mæ as seruari non potest. Porrò si ex secreti reuelatione periclitetur vita eius, qui tibi commisit: ex silentio autem tuo grauis simè tuus honor, fama, vel diuitiæ periclitentur: viri prudentis arbitrio omnibus spectatis circumstantiis perpendatur; nùm tantam obligationem retinendi in te volueris, aut debueris suscipere. Laym. *lib. 3. sect. 5. tract. 3. part. 2. cap. 5. num. 2.* Les si. *l. 2. c. 11. dub. 8.* Molina *tom. 4. tract. 4. d. 37. concl. 5.* Azor. *tom. 3. lib. 13. cap. 31. qu. 9.*

2760 Reipublicæ, vel exercitus secretum, cuius reuelatio in magnam cedet perniciem, etiam ob quæuis tormenta, aut mortis periculum, reuelare non licet. Quia salus Reipublicæ tanquam bonum maius propriæ vitæ est anteponendum: quare ad hoc ipsum præstandum quis potest obligari. Naurar. *sum. cap. 18. num. 54.* Bonac. *de rest. d. 2. q. . punct. vni. num. 8.* Diana *p. 6. tract. 6. resolut. 60.* Molina *tom. 4. tract. 4. d. 37. num. 9.*

2761 Qui secretum violat absque iusta causa cum alterius detrimento, ad restitutionem tenetur. Quia causa iniusta damni restituendi est obnoxia. Et hoc verum non solùm quando secretum commis sum fuit cum pacto expres so, nè manifestaretur: sed etiam quando fuit cum pacto tacito commis sum. Profectò ille, cui concreditum est secretum, potest Iudici interroganti respondere cùm iuramento, se nihil scire, addita restrictione, *vt illi aperiat,* vel æquiuocatione. Quia habet iustam causam ea vtendi, cum Iudex non pos sit ad secreti manifestationem cogere, quod ex naturali obligatione seruandum est. Nauarra *de restit. lib. 2. cap. 4. num. 229.* Bannes *2. 2. qu. 69. art. 2.* Manu. *part. 1. sum. cap. 79. num. 13.*

2762 Qui aperit, legítque literas sigillo munitas, aut qui in locro secreto as seruabantur, lethaliter peccat, si hoc gerat præuidens, indè aliquod notabile dãnum oriturum: aut si ille, qui literas clausas, mittit, vel as seruat, valdè cupit, ea, quæ continentur in litteris occulta retineri. Quia in hic casibus fieri potest, vt quamvis non adsit notabile detrimentum, nihilominus tanta fiat iniuria quę ad lethale piaculum pertingat. Qui verò legit sine grauis iniuriæ, aut notabilis damni periculo, sed ob curiositatem, causa sciendi noua, aut ridendi ob compositionis inelegantiàm, non delinquit mortaliter. Quia nulli grauem infert iniuriam. Nauar. *sum. cap. 18. num. 53.* Sa *verb. Litteræ.* Molina *tom. 4. tract. 4. d. 36. num. 2.* Manu. *sum. tom. 2. cap. 55. num. 2.*

CAPVT V.

De Contumelia, & Derisione.

2763 COntumelia *est iniuria, qua quis alteri ho norem aufert dictis, factis, vel irrisionibus in præsentia prolatis.* Hæc dehonoratio tribus modis fieri potest. Primò, cum quis profert verba

iniuriosa in præsentia. Secundò literis, & libello, itavt ad eius notitiam peruentiat. Tertiò, in absentia, cum ea tamen intentione, vt talia verba in eius notitiam deueniant. Propriè tamen loquendo, contumelia consistit in verbis iniuriosis in præsentia eius, cuius honori officis, prolatis. Impropriè, & secundariò potest consistere in factis, quatenus significant intentionem nostram de lędendo alterius honorem. D. Thom. *2. 2. qu. 72. art. 1.* Azor. *part. 3. lib. 13. cap. 5.* Nauar. *sum. cap. 18. num. 10. 11. & 12.* Layman. *lib. 3. tract. 3. part. 2. cap. 6. numer. 2.* Sayr. *in Claui, lib. 12. cap. 4. num. 2.*

2764 Ex genere suo contumelia peccatum est lethale. Quia grauiter lædit proximi honorem, qui est bonum melius diuitiis. Ratione tamen paruitatis materiæ, & nocumenti, quod infert potest es se veniale: v. gr. cum quis leue conuicium iactitat leuiter lædendi honorem intentione. Imò aliquandò nullum erit peccatum, vt cum quis per iocum, vel correptionẽ conuitium dictitat, vel cùm inuincibiliter ignorat læsionem honoris secuturam. Reginald. *lib. 24. num. 100.* Filliuc. *tract. 40. num. 71.* Bonac. *de restit. d. 2. qu. 5. punct. 1. num. 3.*

2765 Profectò contumelia materialis, scilicèt, quãdò quis verba profert sine dehonorandi intentione, quamvis suo ex genere lethalis non sit, aliquandò tamen ex accidenti erit mortalis, aliquandò venialis tantùm, aliquandò nullum peccatum erit. Mortalis inquam, si ex ipsa prolatione verborum alter notabiliter in honore lædatur, siuè ex ignorantia cras sa, siue ex inaduertendi negligentia culpabili id proueniat. Venialis erit propter cautelæ defectum, vt as solet communiter fieri inter mulierculas, pueros, ac homines infimę sortis, qui solent sese contumeliis aspergere ex animi irati prõptitudine. Ratio autem excusans eos à mortali est, quia illorum verbis non solet fides adhiberi, nec grauiter eorum læditur honor, deéstque vt in plurimum nocendi grauiter intẽtio. Si verò intendant, aut sciant læsionem fore grauem, lethaliter proculdubio delinquẽt. Nullum peccatum erit, verba contumeliosa proferre Prælatum, patrem, maiorem natu, cum acriùs inferiores solo animo corripiendi, adhibito moderamine, carpunt. Valent. *2. 2. d. 5. qu. 16. punct. 2. as sert. 3.* Filliuc. *tract. 40. cap. 3. qu. 4.* Reginald. *lib. 24. num. 101.* Molina *tom. 4. tract. 4. d. 18. num. 3.*

2766 Omnes contumeliæ sunt eiusdẽ speciei. Quia quãvis in verbis diuersitas cernatur, conueniũt tamen omnes in ratione formali, quæ est intẽtio auferendi alterius honorẽ sine iusta causa. Vnde colligo, satis es se in confes sione dicere: Toties proximum contumelia graui affeci, nec requiritor, vt dicatur: Illum ebrium, adulterum, stultum vocitaui. Aliquando tamen contumeliæ grauitas tantùm augeri potest, vt eius expres sio es set de confes sionis neces sitate: vt si quis hęreticus, aut patriæ proditor appelletur. Item si conturnelia parentibus inferatur, habet specialem malitiã contrariam pietati parentibus debitæ. Sotus *l. 5. de iust. q. 9. a. 1.* Sa *verb Cõtumelia.* Caiet. *2. 2. qu. 72. art. 1.* Azor. *part. 3. lib. 13. cap. 5. qu. 1.* Molina *tom. 4. tr. 4. d. 21. num. 6.* Reginald. *l. 24. n. 102.*

2767 Contumelia grauius peccatum est detractione ratione maioris voluntarij. Quia contu- **[363]** melia fit in præsentia, & læsus scienter, & inuitus iniuriam, quæ sibi infertur in præsentia patitur: detractio verò cum in absentia fiat, non sic proximum afficit. Bañes *2. 2. qu. 72. a. 2.* Azor. *part. 3. lib. 13. cap. 6. qu. 3.* Filliuc. *tract. 40. num. 64. 67. & 87.*

2768 Qui iniuste alterius honorem contumeliis, irrisione, &c. læsit, ad satisfactionem tenetur, siuè id fecerit publicè coram aliis, siue priuatim coram illo solummodò. Quia veram iniuriam contrà iustitiam commutatiuam ges sit. Varij adsunt honoris restituendi modi, ex quibus is solùm neces sariò eligendus erit, quo prudentis iudicio satisfit honori violato. Nonnullos exhibeo. Potest restitui honor amica, & honorifica saluatatione, aut compellatione: & hic

ferè sufficit Prælatis, & Superioribus ergà inferiores. Vel adhibendo ad mensam, dando locum honorificum, propinando, &c. & hic sæpè sufficit inter eos, qui paris sunt conditionis. Vel petendo veniam: quo modo inferiores erga Superiores vti debent, & æquales inter se; quandò verò atrox iniuria, tum maior debet exponi submis sio: sed qui iniuriam intulit, non tenetur eam antè Iudicis sententiam præstare. Azor. *part. 3. lib. 13. cap. 10.* Bonac. *de restit. d. 2. quæs. 5. punct. 2.* Les si. *lib. 2. cap. 11. dub. 27. num. 140.* Reginald. *lib. 10. numer. 354. & 355.* Filliuc. *tract. 32. cap. 9. qu. 11.* Qui autem aliquem vera contumelia affecit, sed occulta, potest, & tenetur dicere, se fuis se mentitum, vt læso satisfaciat. Quia re vera mentitus est, looutus námque fuit cum discrepantia à proprio conceptu, in quo consistit mendacium: habet enim conceptum, quod non poterat obiici in contumelia aliquid occultum, & nihilominus obiecit: vndè locutus est cum discrepantia à proprio sensu. Imò si ei fides non adhiberetur, tenetur iurare, se fuis se mentitum, cum debeat delere omninò iniuriam illatam, quam delere non valet, nisi se mentitum es se credatur; vndè cum verè pos sit dicere se mentitum, debet ad fidem acquirendam iuramenti medium adhibere, si sit neces sarium. Pasqualig. *in decis. mor. decis. 44.*

2769 Melius quidem maximè in personis priuatis verba contumeliosa pacato animo sustiuere: imò tenetur vnusquísque paratus es se ad iniurias sufferendum, quando iuxtà Dei legem fuerit opus; aliquos tamen casus enuncio, in quibus priuatæ personæ huiusmodi contumelias tenentur repellere. Primus est, bonum eius, qui contumeliam intulit: cum enim quis animaduertit, ex eius resistentia reprimendam conuitium proferentis audaciam, ita vt in posterum huiusmodi iniuriis proferendis non as suescat: tunc illi debet leniter subtaxando respondere Christi Domini percus si exemplo. *Quid me cædis Ioa. 18.* Secundus est propter bonum aliorum tam præsentium, quàm absentium, quorum profectus per huiusmodi contumelias nobis illatas impediretur, si non responderemus. Tertius est, quando quis verba contumeliosa audit contrà Fidei. aut Religionis honorem: tunc audiens proferentem talia verba acriter reprehendere tenetur, etiamsi scandalum infidelium sequatur. Alens. *part. 2. qu. 128. memb. 4.* Sotus *de iust. lib. 5. qu. 9. art. 3.* Valent. *tom. 3. d. 5. qu. 16. punct. 3.* Sancius *in select. d. 46. num. 7.*

2770 Non sunt autem repellendæ contumeliæ armorum percus sione. Quia hoc es set se ipsum vindicare. Neque imponendo contumeliæ authori falsum crimen. Quia mendacium nunquam non est intrinsecè malum. Equidem qui iniuria afficitur poterit dicere contumelioso, *Mentiris,* Quia non potest depelli iniuria, nisi contumeliosa verba, vt falsa reiiciantur, & ostendatur falso nobis contumeliam irrogari. Si vera sit contumelia, & vt falsa à nobis non depellitur, remanet, vt veraciter dicta. Et quidem contumeliosus inurens alterius honori maculam, mentitur, quia dicit animo iniusto es se illam maculam in honore, quæ non est: & præsumitur loqui aliter, ac sentit; quia loquitur contrà communem sensum, cui in externo se tenetur conformare: & ideò dum non vult conformare se, vult loqui aliter, ac cognoscit, se loqui debere, in quo mendacium consistit. Hurtado de Mendoza meus propinquus, ac Magister *2. 2. tom. 2. d. 170. section. 14. §. 121.* Pasqual. *decis. 440.* citans Bañes Aragon. *2. 2. qu. 70. art. 3. concl. 3.* Sa *verb. Infamare, nu. 4.* Sayr. *in Claui, lib. 12. cap. 4. num. 14.*

2771 Enim verò Derisio *est actus, quo honor alterius verbis, vel factis violatur cum intentione infundendi confusionem, vel erubescentiam.* Differt à contumelia eò quod derisio fiat ioco, & habeat pro fine proximi erubescentiam per significationem inordinatam mali culpæ, aut pœnæ, vel defectus naturæ: contumelia verò seriè profertur. Peccatum lethale est, quandò adest intentio grauiter proximum confundendi. Vel quando graue peccatum manifestatur,

vt cum adulterium vxoris obiicitur. Vel quando derisus grauiter contristatur. Aliàs derisio plerúmque est veniale, vel ratione leuitatis materiæ, vel imperfectæ deliberationis. Imò aliquandò excusari pos set ab omni peccato derisio: verbi gratiâ, si fiat ad corrigendum proximum, vel honestę recreationis causa, & tunc est actus virtutis eutrapeliæ, quæ ad honestas recreationes inclinat; adhibenda tamen semper est prudens moderatio, cum grauiter sæpè delinqui pos sit ratione grauis erubescentiæ, qua derisus afficitur. D. Thom. *2. 2. quæs. 75.* Syluest. *verb. Derisio.* Nauar. *sum. cap. 18. num. 15. 16.* Caiet. *verb. Derisio.* Valent. *2. 2. d. 5. q. 18. punct. 2.* Azor. *tom. 3. lib. 13. cap. 9.* Sayr. *in Claui, lib. 12. cap. 5. num. 9.*

2772 Derisio, quæ fit per contemptum personæ tantò erit grauius lethale crimen, quantò personæ, quæ irridetur, maior debetur reuerentia. Vndè primum locum improbitatis obtinet Dei irrisio, quæ specie non distinguitur à blasphemia. Secundum tenet irrisio parentum. Valent. *2. 2. d. 5. q. 18. punct. 2.* Caiet. *verb. Derisio.* Sylui. *2. 2. qu. 75. art. 2.* Syluest. *verb. Derisio, numer. 2.*

CAPVT VI.

De Susurratione.

2773 SVsvrratio *est locutio ad seminandas inter fratres discordiam,* ac honestam amicitiam dis soluendam. Formalis est illa, **[364]** quæ fit cum nocendi intentione, & honestam dis soluendi amicitiam. Ex genere suo mortalis est. Leuit. 19. *Non eris criminator, neque susurro in populo.* Quia tollit amicitiam. quæ est maximum bonum. Vnde est grauius pecatum detractione & contumelia. Quia bonum amicitiæ præstat bono famæ, & honoris. Nauar. *sum. cap. 18. num. 13.* Sayr. *in Claui, lib. 12. cap. 5. num. 1.* Salon. *2. 2. quæst. 74. art. 1.* Bonac. *tom. 2. d. 2. q. 6. num. 1.* Filliuc. *tract. 40. cap. 5. num. 135.* Trull. Decal. *lib. 8. cap. 7. dub. 3. num. 1. & 2.*

2774 Potest es se venialis ex leuitate materiæ, vel ex modo dicendi, vt si dicas iocose, aut ità, vt non credatur, aut lædat. Vel ex actus imperfectione, vt quando non lædit amicitiam, sed amicitiæ exces sum, nimiam scilicet familiaritatem, manente tamen quoad substantiam amicitiæ eadem beneuolentia. Salon. *2. 2. q. 74. a. 1.* & alij communiter.

2775 Susurratio materialis ex genere suo lethalis non est sed aliquando lethalis, venialis aliquando. Materialis dicitur, quando malum profertur non eo fine, vt discordia dis seminetur, sed ex loquacitate, vel affectu quodam susurrandi. Et quidem si tunc graue malum dicatur aduertenter, quod sit amicitiæ dis solutiuum, erit mortale; si verò non dicatur graue malum, vel non sit aptum, graues generare discordias, erit tantum veniale. Salon. *2. 2. quæst. 74. art. 1.* Trull. *Decal. lib. 8. cap. 7. dub. 3. numer. 4.* Filliuc. *tract. 40. numer. 138.*

2776 Si quis citrà mendacium, aut infamationem aut peccati alicuius reuelationem, amicitiam pernitiosam dis soluat, non solum non peccat, imò actum charitatis exercet. Vnde non erit peccatum amicitiam concubinariorum dis soluere, ad quem finem licitum erit, vitia naturalia commemorare, vitia publica obiiciere: verbi gratiâ, Concubina tua est deformis, ignobilis, publica meretrix, &c. Sayr. *in Claui, libr. 12. cap. 5. num. 4.* Filliuc. *tract. 40. num. 138.*

2777 Aliquando susurratio est cum detractione coniuncta: quo casu sunt duo peccata distinctè confitenda cum obligatione famam restituendi, vt quando verbis detractoriis, & infamatoriis dis soluis honestam alicuius amicitiam. Salon. *2. 2. quæst. 74. art. 1.* Bonac. *tom. 2. d. 2. quæs. 6. num. 2.* & alij.

2778 Distinguitur susurratio à contumelia: quia hæc fit in præsentia, in absentia illa. A detractione verò, quia quamvis vna & altera in occulto fiant, finis tamen, ac ratio formalis susurrationis est honestæ amicitiæ dis solutio, detractionis verò, famæ denigratio. Vnde fit, ex susurratione oriri obligationem restituendi; quia est peccatum contra iustitiam: affert enim iniustè graue alteri malum, ideo susurro tenetur id ex iustitia reficere. Bonac. *tom. 2. d. 2. quæst. 6. punct. 2. nu. 1. & 7.* & alij.

2779 Non licet ob propriam vtilitatem per susurrationem alium excludere ab alicuius amicitia, quam ipse ambit, mediis illicitis, id est, fraude, dolo infamando proximum, seminando odia, aut spoliando fratrem re aliqua in quam habet ius: es set enim graue contra iustitiam crimen. Filliuc. *tract. 40. numer. 139.* Sotus *libr. 5. de iust. quæ. 11.* Salon. *2. 2. quæs. 74. ar. post 2. concl.* Sayr. *in Claui, lib. 12. cap. 5. nu. 5.*

2780 Omnes susurrationes sunt eiusdem speciel infimæ, sicut sunt omnes detractiones, ac contumeliæ. Quia susurratio non respicit, cui bono amicitia nitatur; sed solum intendit, illam dis soluere, abstrahendo ab hac, vel illa amicitia, sicut odium est infima & atoma species, licet mala, quæ per odium desiderantur proximis, varia sint, & specie distincta. Quia ad odium tantum pertinet velle malum proximo, ab hac, vel illa mali specie abstrahendo. Salon *2. 2. quæst. 74. art. 1. concl. 2.* Trull. *Decal. lib. 8. cap. 7. dub. 3.* & alij communiter.

CAPVT VII.

De Maledictione.

2781 MAledictio *est malum sub ratione mali alicui desiderare.* Altera est formalis & propria quando malum ex corde desideratur: altera materialis, & impropria, quando malum non desideratur ex corde, sed tantum ore exprimitur. Formalis suo ex genere est lethalis. Quia procedit ex interno odio, & proximi charitati directè repugnat: & tanto grauius piaculum est, quanto strictius tenemut personam, cui maledicimus diligere. Vndè Leuit. 20. *Qui maledixerit patri suo vel matri, mo te moriatur.* D. Tho. *2. 2. quæs. 76. art. 2.* & omnes.

2782 Est autem venialis, si malum sit leue, si desit plena deliberatio voluntatis, & intellectus aduertentia. Vnde qui ex ira, & pas sione maledicunt, si plena deliberatione non aduertant, non peccant lethaliter. Quòd si aduertant deliberatè, ex corde se grauiter proximo maledicere, lethaliter delinquunt, quamvis statim eos pœniteat. Quia sufficit scienter, & ex corde maledicere. Igitur vt maledictio sit mortale peccatum, requiritur primò, vt ipsa imprecatio mali sit ex animo. Secundo, vt adsit plena animi deliberatio. Tertio, vt malum quod imprecamur alteri sit graue. Quare si aliqua ex hisce tribus conditionibus desit, erit solummodo venialis. Sayr. *in Claui, lib. 12. c. 5. n. 13.* Villalob *to. 2. tract. 3. diffic. 9. num. 4.* Trull. *Decælog. libr. 9. capi. 7. dub. 4. numer. 1.* & alij.

2783 Iam verò, vt dignoscas quando lethalis est quando venialis maledictio, (ex Caietani mente *verbo, Maledictio,*) obiicienda persona, cui maledicis. Nam si inimicus sit, quem capi tali odio prosequeris, regulariter erit mortalis quia ex corde oritur grauis illa imprecatio. Secus si parẽs filiis, dominus seruis maledicat, frater fratri, amicus amico &c. Quia sæpius eas proferunt imprecationes ex subico itacundiæ motu absque notabilis damni desiderio. Hinc excuso à lethali mulierculas ex praua consuetudine maledicentes liberis, famulis; quia ex

corde maledictio non prodit. Azor-*to. 3. lib. 13. c. 10.* Diana *pa. 2. tr. 6. resol. 13.* Certè vbi adest dubium, an hæc concurrant, **[365]** confitenda sunt maledicta tanquam lethalia piacula.

2784 Dixi, maledicitionem es se, malum *subratio ne mali* alicui desiderare. Licitum enim es se desiderare proximo malum sub ratione boniaffirmo. Quia ita potius bonum quam malim ei desideramus. Hoc equidem sit primo ob Dei gloriam, qua ratione Prophetæ mala peccatoribus precantur, vt Elias 4. *Reg. 1.* Elisæus pueris, *c. 2.* Noë filio suo, *Gen. 9.* Dauid *Psal. 108.* & alibi pas sim. Secundò ob bonum commune. Sic licet desiderare, vt Turcæ, & alij noxij conuertantur, aut tollantur, è viuis. Tertiò. ratione iustitiæ, sic iustè optamus, peccatores à Deo, vel à Iudice puniri. Quartò, ratione proprij boni honest. Sic puella quæ solicitatur à iuuene, potest expeter, vt ægritudine corripiatur, aut obeat Quintò, ratione boni vtilis, vt infirmetur, aut fiat pauper, qui iniustam (secus si iustam) mecum litem init, vt resipiscat. Sic idem licet vxori marito desiderare, qui omnia bona dis sipat. Sayr. *in Claui, libr. 12. cap. 5. numer. 12.* Filliuc. *tract. 40. num. 149.* Palao *tract. 6. d. 4. pun. 2. num. 9.*

2785 Maledicere creaturas irrationales, vt sunt effectus Dei, & in illis diuinitas relucet, est peccatum lethale blasphemiæ. Quia perindè est, ac Deum ipsum maledicere. Eas maledicere, vt sunt vtiles proximo, idem peccatum est, ac si ipse proximus maledictione afficeretur. Quia procedit talis maledictio expromiodio, Sic qui imprecatur sterilitatem agrorum homini famem imprecatur. Maledicere creaturas secundùm se, solum est veniale. Quia non sunt ex se capaces benedictionis, nec maledictionis: estque hoc actus solummodo otiosus, & vanus. Quatenus creatura in loco aut tempore, malum aliquod continet, eam nobis maledicere licet; ita Iob diei natiuitatis suæ maledixit, id est, orinali peccato, quod eo die contraxit: & Dauid monti Gelboe, id est, homicidiis in eo factis. Salon. *2. 2. 9. 76. concl. 4.* Sayr. *in Claui, l. 12. c. 5. n. 19. & 20.* Filliuc. *tr. 40. n. 151.* Trull. *Decal. l. 8. c. 7. dub. 4. n. 4.* Bonac. *t. 2. d. 3. q. 6. pun. 3. n. 4.* Villalob. *tr. 3. de charit diffic. 9. num. 6.*

2786 Porrò malidictio materialis, quascilicet malum profertur fine intentione, ex suo genere tantum est veniale. Quia deest intentio, & nocumentum minimè infertur, cum verba sine intentione vim ad illud inferendum non habeant. Imò si ioco acludo dicantur, vt solent in conuiuiis ludis, ac comediis ad honestam recreationem, nec veniale sunt. Ex circumstantia tamen potest es se mortale: v. gr. si Prælatus materialiter tantum suos subditos maledicat, propter scandalum; vel si filij parentes, ob eãdem rationem, & ob grauem irreuerentiam. Maledictione autem superiorum in inferiores communiter sunt veniale peccatum: quia plerumque deest intentio: Sic parentes filios maledicentes à mortali excusautur dummodo graue non adsit scandalum. Sayr. *in Claui, l. 12. c. 4. n. 16.* Filliuc *tr. 40. n. 148.* Salon. *2. 2. q. 76. concl. 3.* Trull. *Decal. lib. 8. cap. 7. dub. 4. num. 5.*

2787 Parens, qui filio mortem imprecatur, ne in futurum delinquat, à peccato excusatur. Quia id ex motiuo fit licito Nauar. *sum. c. 12. num. 86.* Les si. *l. 2. c. 45. dub. 5. num. 30.* Reginal. *l. 18. nu. 203.* Caiet. *2. 2. quæsy. 13. art. 1.* Bonac. *tom. 2. d. 3. q. 8. pun. 3. num. 6.*

2788 In exitiali statu eos es se iudico, qui consuedine maledicunt ex animo: ideòque absoluendos non es se, dones corrigantur. Monuerim denique parentes à maledicitionibus in filios abstinere memores. Deum non semel permittere, vt filiis imprecata mala contingat, non quod verba ad id malum inferendum habeant vim, sed quià id Deus malum peccatorum filij disponit in pœnam. Villalob. *tr. 3. de charit. diffic. 9. nu. 7.* Salon cuiusdam matris filium maledicentis confirmat exmpleo *2. 2. quæ. 76. fine.*

CAPVT VIII.

De Iudicio temerario, Suspieione, Dubitatione.

2789 DVbitatio non est as sensus, sed *veluti animi suspensio,* isuspitio *est, as sensus debilis, iunctus cum dubitatione, seu formidine opposi, ti,* & parum, vel nihil ab opinione differt. *Iudicium* (quod & credulitas appellatur) est firma animi sententia, siuè as sensus. Laym. *lib. 3. sect. 5. tract. 3. part. 2. cap. 2. n. 1.* & alij.

2790 Dubitatio, suspito & iudicium aliud est prudensm quod nititur sufficientibus indiciis, seu coniecturis ad generandam alicui dubitationem de alterius probitate; suspitionem, vel iudicium de improbitate. Aliud verò est temerarium, & imprudens, quod sufficientibus indiciis non nititur. Maiora autem indicia requiruntur ad suspicandum, quam ad dubitandum: & adhuc maiora ad iudicandum, quam ad suspicandum. Medina *Instruct. l. 1. c. 14. §. 37.* Molina *to. 4. tr. 4. d. 15.* ex Abbate *ad c. Quanto. de præsum.*

2791 Licet autem iudicium vel suspitio temeraria, sicuti & hæresis, blasphemia, &c. sint peccata subiectiue in intellectu, vti docet D. Tho. *1. 2. q. 74. a. 2.* & Caiet. *ibi.* consensus tamen voluntatius neces saris etiam requiritur, vt formalem peccati habeant rationem Laym *l. 2. sect. 5. tr. 3. p. 2. c. 2. n. 3.* Vnde etsi intellectus suapte motu discurrendo ex inditiis seu coniectusis apprehẽsis sinistrum de proximo iudicium inferat etsi motu suo circà res diuinas discurrendo cogitationes hæreticas, blasphemas colligat: interim tamen dum voluntas plena deliberatione non consentit intellectis, non conmittitur peccatum lethale hæresis, vel temerarij iudicij: quamvis interdum venialis culpa committatur, si voluntas in eiusmodi prauis cogitationibus expellendis, vel intellectui cõtrariis obiiciendis culpabiliter se negligentem præbeat; aut si post imperfectam animaduersionem, deliberationèmve imperfectè, aut potius per as suerudinem intellectui iudicanti consentiat. Molina *tract. 4. d. 13.*

2792 Suspicari, vel iudicare de proximo, vbi su fficientia indicia se produnt, secluso odij affectu, nec iustitiæ, nec charitati repugnat. Quia proximus ius existimationis suæ amisit compa- **[366]**ratione eius, cui crimen sufficientibus cognitum est indiciis. Azor. *part. 3. lib. 3. cap. 11. qu. 3.* & alij communiter.

2793 Temerè iudicare proximum est peccatum iustitiæ opposiutm, ex genere suo mortale. Quia quisque ius habet ad bonam existimationem sui, seu famam, donec de eo crimen dignoscatur, iuxtà illud vulgare: *Quisque præsumendus est bonus, donec demonstretur malus.* Ergò infert iniuriam, qui illum in corde suo temerè iudicat. D. Thom. *2. 2. q. 60. art. 3.* & alij communiter.

2794 Verùm vt sit peccatum mortale requiritur, vt sit de re graui, id est tali spectatis circumstantiis personæ, &c. vt is, de quo sinistrè iudicatur, si sciret, tale de se iudicium temerè conceptum es se, meritò grauem iniuriam, & læsionem existimationis suæ censeret. Item requiritur perfectio actus. Vndè consequenter iudicium duplici ex capite post fieri veniale nempè ob materiæ leuitatem spectatis circũ. stantiis personæ, &c. & ob actus imperfectionem, seu cum voluntas temerario intellectus iudicio imperfectè consentit: seu cum iudicandi temeritas est exigua, nempè tantis indiciis excitantibus, vt parum absit, quin prudentis viri definitiuam sententiam mereantur. Les si. *lib. 2. cap. 29. dub. 2.* Molina *tract. 4. d. 13. & 16.*

2795 Temerè de proximo suspicari suo ex genere est solummodò veniale. Quia per suspitionem fama parum læditur, adeóque exiguum proximo nocumentum infertur. D. Thom. *2. 2. qu. 60. art. 3.* Nauarra *de restit. lib. 2. cap. 4. numer. 454.* Moli. *tract. 4. d. 16.* An suspitio de grauis simo scelere nempè de adulterio, proditione, &c. leuis simis indiciis sit mortalis ad Problema proprium spectat.

2796 De temeraria verò dubitatione constantius as sero, ad mortale peccatum non peruentire. Porrò temeritas dubitandi in eo consistit, si proditis sufficientibus indiciis de alicuius probitate, ob quæ meritò illum bonum, & iunocentem iudicare debeas: nihilominus positiue de eo dubites, id est, iudices in vtrámque partem dubium, & incertum es se, bonus nè sit, an malus. Quòd si talem dubitationem exterius significes, verbi gratiâ, si ob id in mores eius inquiras potest interdum lethaliter delinquere. Les si. *lib. 2. cap. 29. dub. 3. num. 25.* Layman. *lib. 3. sect. 5. tract. 3. part. 2. cap. 2. num. 6.*

2797 Quod Doctores aiunt (cum Glos sa *ad Rom. 14.) Dubia in meliorem partem interpretanda es se:* non debet accipi affirmatiuè, quasi existentibus sufficientibus argumentis, ad dubitãdum de proximi probitate, nihilominus existimare debeam eum es se innocentem. Nemò enim obligatur, vt errandi sese exponat periculo: cum autem existimatio repugnet dubitationi, eo ipso quod habeo sufficientia argumẽta dubitandi de alicuius probitate, nó sinè erroris periculo intellectum ad alteram partem quamuis benigniorem inclino. Sed dictum illud debet accipi ex hypothesi, videlicèt æqualibus vtrinque existentibus indiciis, tùm pro hominis innocentia, tùm nocentia: si iudicium ferre velim, potiùs inclinandum es se intellectum in partem benigniorem. Quia satius est, in dubio frequenter falli, benè opinando de proximo, quàm malè opinando, vel semel decipi. Caiet. *2. 2. q. 6. a. 4.* Molli. *tr. 4. d. 18.* Les si. *l. 2. c. 29. dub. 4.* Richard. *in 3. dist. 33. art. 3. qu. 7. ad 1.* Et Apostolus monet *1. Cor. 4. Nolitè antè tempus iudicare: quoad vsque veniat Dominus, qui illuminabit abscondita tenebrarum.*

CAPVT IX.

De Famæ, & Honoris Restitutione.

2798 VT obliget restitutio famæ vel honoris, tria requiruntur. Primùm, vt fama verè fuerit ablata. Quia quantum vis verba famæ læsiua, ac diffamatoria dictitentur, si à parte rei infamatio non sequatur, vel quòd non credatur detrahenti vili quidem: vel quòd persona, de qua dicitur talis ignominia capax non sit, locum non habet satisfactio. Secundum, vt fama iniustè auferatur, nam si auferatur iustè, nulla est obligatio restituendi: cum sola ea peccata inducant obligationẽ hanc, quæ fiunt cõtrà iustitiam; vndè qui bona fide proximum infamauit, narrando illius peccatum, quod putabat es se verum, & publicum, ad restitutionem tenetur statim, vt cognoscit, se famę alienæ es se detractorem: non tamen cum propria infamia, vel magno fortunarum suarum damno, sicut tenetur, qui cum iniustitiæ lethali culpa diffamauit. Molina *de iust. tract. 4. d. 40.* Sayr. *in Claui, lib. 11. cap. 6. num. 16.* Reginald. *l. 10. n. 337.* Sylui. *2. 2. qu. 62. art. 2. qu. 9.* Valent. *ibi, d. 5. qu. 6. punct. 5.*

2799 Qui famam abstulit sub mortali tenetur ad restitutionem tàm famæ læsæ, quàm aliorum damnorum, quæ ex infamia fuêre secuti. Et hoc verum siuè infamauerit falsum crimen imponendo, siue occultum aperiendo peccatum. Attamen qui iniustè fuit causa, nè infamatus à se aliquod as sequeretur bonum, verbi gratiâ, officium, aut beneficium, non tenetur ad

restitutionem quanti valebat officium, aut beneficium; sed quanti valebat spes obtinendi. Quia bonum in spe minus quam in re valet. Si verò detractor fuit causa, vt alter priuatus fuerit officio, seu beneficio iam obtento, tenetur ad restitutionem quanti re vera valet officium, vel aliud bonum. Quia restitutio facienda est secundùm æqualitatem pro damno illato. Nauarra *de rest. lib. 2. cap. 4. num. 373.* Les si. *lib. 2. cap. 11. dub. 19.* Nauar. *sum. cap. 18. numero 43.* Bonacin. *de restit. dubio secundo, qu. 4. punct. 16. num. 1. & 2.* Sayr. *in Claui, lib. 11. cap. 3. num. 37.*

2800 Scio, quatuor es se bonorum Ordines, scililicet, animæ, corporis, famę, seu honoris, & pecuniæ: & bona primi Ordinis es se potiora bonis secundi: & secundi potiora tertij: & tertij quarti potiora. Vndè infero, quandò ex infamia illata non euenit alteri damnum in bonis Superioris Ordinis, nempè in spiritualibus animæ, aut in vita corporali, nullam es se obligationẽ famam restituendi cum vitę periculo. Quia nullus tenetur ad restitutionẽ bonorum inferioris Ordinis cum notabili boni Superioris dãno: vita autem est Ordinis altioris bonum: ergò. Nauar. *sum. c. 18. n. 47.* Caiet. *2. 2. q. 62. art. 3.* Na- **[367]**uarra *de rest. l. 2. c. 4. n. 405.* Rebel. *de rest. l. 4. q. 13. nu. 1.* Limitat Sylui. *2. 2. q. 62. a. 2. q. 13.* nisi fortè bona inferioris ordinis tanti es sent momenti, vt prudentis viri iudicio bonis ordinis superioris præponderarent.

2801 Commutatiua exigit iustitia, vt restitutio geratur in bonis, in quibus quis iniustè proximum læsit, nempè vt vitam pro vita exponat, si eam in periculum per iniuriam coniecit: famam pro famas pro pecunia pecuniam. Quia per illa tãtum fit æqualitas. Quod si huiusmodi æqualitas fieri nequeat sine iactura boni superioris, restitutio censetur impos sibilis. At quando ex infamia, quam intulisti vni, vel pluribus periculum vitæ eis impendet, etiam cum periculo vitæ teneris reparere, non ratione solius infamiæ sed ratione damni, quod ex ea sequitur. Sayr. *in Claui, l. 11. c. 7. nu. 4.* Sylui. *2. 2. q. 62. a. 6. quæsi. 6.* Les si. *l. 2. cap. 11. dub. 19. numero 87. & 91.*

2802 Quando à te in famatus suis bonis actibus famam deperditam recuperauit, præcisè ratione infamiæ non teneris ad restitutionem. Quià iam infamatus nullum patitur damnum. At si ex infamia aliquod accidit incommodum, ad illius teneris reparationem, cum ex iniusta tua prouenit infamia. Pro medio autem tempore, quod inter famæ ablationem & illius recuperationem interces sit, aliqua est exhibenda satisfactio, puta significatio doloris, & veniæ petitio, si eam postulet infamatus: aliàs eam satisfactionem offerre non est in vsu. Reginal. *l. 10. numero 340.* Les si. *l. 2. c. 12. dub. 17.* Molina *tr. 4. d. 24. numero 3.* Sa *v. Restitutio, num. 31.*

2803 Qui non potest famam restituere vel ob vitæ periculum, vel ob alias causas iustas, non tenetur ex iustitia illam pecunia compensare, si infamia reuocatione dictorum tolli nequit. Ex æquitate tamen fieri potest, vt qui nequit famam restituere, illam pecunia compensare teneatur: vt si infamatus sit inops, & compensationem pecuniariam expetat. Imò si infamator per Iudicem condemnetur ad pecuniariam satisfactionem, vel si transigat cum eo, quem infamauit certa pecuniæ summa, ex iustitia eam exponere teneretur. Quia iustæ sententiæ, aut firmatæ conuentioni tenetur ex iustitia parere. Nauarra *de rest. l. 2. c. 4. n. 416.* Azor. *to. 3. l. 5. c. 9.* Reginal. *l. 10. n. 342.* Sa *v. Restitutio, n. 56.* Diana *p. 3. tr. 5. resol. 30.* Sylui. *2. 2. q. 62. art. 2. quæsi. 13.*

2804 Infamatoris hæres non tenetur loco defuncti ad famæ restitutionem. Quia obligatio restituendi famam est personalis, quæ ad hæredem non transit, sicut transit obligatio realis,

quæ afficit bona defuncti. Ratione tamen dãnorum, si quæ fortassè ex infamia suborta fuerint, hæres ad restitutionem loco defuncti teneretur. Quia hæc obligatio non est purè personalis, sed afficit quodammodo bona infamatoris; vndè cum ea affectione seu obligatione ad hæredem transeruntur. Sayr. *in Claui, l. 11. c. 7. n. 36.* Nauarra *de restit. l. 2. c. 4. nu. 416.* Reginal. *l. 10. numer. 348.* Les si. *l. 2. cap. 11. dub. 21.*

2805 Cum autèm fama tripliciter lædatur, nempè verum crimen occultum aperiendo, falsum imponendo, infamando publicè aut priuatim: qui alterum infamauit falsum imponendo crimen, tenetur quod dixit retractare, & omnem adhibere industriam, vt falsa illa opinio animis hominum eximatur, imò addito iuramento, si hoc fuerit ad restituendam famam, neces sarium, & rei grauitas postulet. Vnde tenetur se deceptum fuis se, aut falsum dixis se, affirmare Reginal. *l. 11. num. 341.* Valent. *2. 2. d. 5. q. 6. pun. 5.* Sayr. *in Claui, l. 11. c. 3. n. 27.* Diana *p. 3. tr. 5. resol. 29.* Tanner. *2. 2. d. 4. q. 6. dub. 6. num. 141.* Quia autem famam abstulit dictitans crimen verum, sed occultum: non tenetur, neque potest dicere se mentitum; quia hoc es set mendacium patrare, quod intrinsecè est malum. Debet ergò sæpius coram iis, apud quos diffamauit, infamatum laudare, virtutes eius commemorando, cum se occasio obtulerit, nulla facta criminis detecti mentione. An talis satisfactio sufficiat, proprio Problem. *sect. 2.* indicabo. Azor. *to. 3. l. 5. c. 9. q. 7.* Nauar. *sum. c. 18. num. 45.* Nauar. *de rest. l. 2. c. 4. numer. 443.* Rebel. *de rest. l. 4. q. 12. numer. 4.* Diana *p. 3. tr. 5. resol. 30. & 34.*

2806 Iam verò causas, quæ à famæ restitutione excusant, annumero. Prima est iusta condonatio, id est, quæ non sit contrà iustitiam, nec vergat in alterius detrimentum; nam illa quæ est contra iustitiam non est valida: vt accidit, quandò infamia condonantis positiue in alium exundat: v. gr. quæ est illata vni Religioso, Monasterium, aut Religiosos alios afficiens, vel vxoris iniuria refluens in maritum. Quia huiusmodi condonatio innocentis cedit in dãnum, cuius iuri non potest alter cedere. Secunda est compensatio iusta, non quidem vicis sim infamando eum, qui te infamauit: es set enim vindicta, quam nemo potest priuata gerere authoritate; sed si quis te afficit infamia, nec tu pos sis alia eam ratione auertere: licitum est tibi defectus aliquos illius occultos aperite, nè ipsi fides adhibeatur. Tertia est, si restitutio fieri non valeat nisi cum vitæ periculo. Quarta est, quando restitutio alienæ famæ geri non potest absque notabili propriæ famæ, iactura, quæ sit longè maioris momenti; vnde si vir illustris plebeium infamauit, non tenetur cum sui nominis iactura, quæ dixit, reuocare: debet tamen aliter compensare, si potest, vel condonationem obtinere. Quinta, quando famæ restitutio facta est impos sibilis. Sexta, quando crimen occultum iniustè reuelatum, postea alia ratione fit publicum; tunc enim infamatus per publicitatem criminis amisit ius ad famam. Septima, quandò infamia iam prudenter existimatur abiis se in obliuionem. Octaua, quando fama iam bonis actibus est recuperata. Nona denique, quando detractio fuit inefficax, & nulla inde fuit infamia secuta, eo quod infamator nullius es set fidei, vel quia illi apud quos proximum infamauit, de eo similia iam sciebant. Nauar. *sum. cap. 17. numero octuagesimo nono.* Bonac. *de rest. d. 2. q. 4. pun. vlt. à nu. 5. ad 14.* Syluest. *v. Detractio, q. 4.* & alij communiter.

[368] *SECTIO SECVNDA.*

De Præcepto Octauo Problemata.

CAPVT X.

Circà Detractionem, & contumeliam.

PROBL. I.

Licet, & nonlicet contumeliam contumelia, conuitium conuitio aliquando propellere.

2807 NVnqvam licet. Quia vnusquisque Christicola tenetur animo es se præparato ad contumelias perferendas ad detractiones subeundas, iuxta illud Mat. 5. *Si quis te percus serit in vna maxilla, præbe illi & alteram.* & Prou. 26. *Ne respondeas stulto iuxta stulititiam suam, nè similis ei videaris.* Fauet D. Ambrosius *l. 10.* in Luc. explicans enim illud capitis *22. Domine, ecce sunt duo gladij hic.* inquit. *O Domine, cur iubes, me emere gladium, quem vetas promi: Mitte gladium tuum in vaginam, si quis te percus serit in vna maxilla, præbe illi & alteram. Vt sit, inquit, parata defensio, non vltio neces saria: & videatur potuis se vindicare iniuriam, sed noluis se.* Hinc nonnulli colligunt, non licere vnquam detractionem detractione, contumeliam contumelia propellere.

2808 Licet equidem aliquandò. Quia præparatio animi circà iniurias sustinendas nobis à Christo præcipitur præcepto affirmatiuo; præceptum autem affirmatiuum non obligat pro semper, sed cum necessè fuerit, & ratio, ac circumstantia temporis postulauerit: Ergo licet animum habere teneamur præparatum ad sustinendas æquanimiter detractiones, ac contumelias perferendas: non tamen semper re ipsa illas tenemur sustinere, sed cum ratio postulauerit; vnde licitè pos sumus aliquando contumeliam contumelia, & conuitium conuitio propellere ad nostram iustam defensionem. Primo quidem propter bonum contumeliosi, vt tumentem illius animum infringamus, ne detractionibus insolescat, iuxta illud Prou. 26. *Responde stulto iuxta stultitiam suam, ne sibi sapiens videatur.* Secundò, propter bonum tam præsentium, quam absentium, qui contumeliis affectum as solent minoris reputare. Ità Sotus *l. 5. de iust. q. 9. art. 3.* Sayr. *in Claui, tom. 1. l. 4. c. 4. numer. 11.* Filliuc. *tr. 40. numer. 85.* Fagund. *l. 8. c. 2. numer.* 1. D. Tho. *2. 2. q. 72. art. 3.* Caiet. *ibi.* & alij communiter.

2809 Hoc omnino as serendum existimo. Locus enim ille, *Ne respondeas stulto iuxta iustitiam suam,* non est contrarius illi: *Responde stulto.* Nam ibi solum nobis conceditur iusta defensio: hîc autem offensio iniusta prohibetur. Ideòque hîc adiicitur, *Nè similis ei videaris.* quod perinde est, ac si diceretur, ne ei respondeas animo conuitiandi illum, vt ille faci sed responde illi, te iustè defendendo, vt iniuriam à te valeas propellere. Profectò nunquam nobis est licitum iniurias propria authoritatè vindicare; quare prudentia maxima opus est, vt perpendamus, quandonam contumelioso, aut detractori nobis liceat respondere. Ideo in primis ad propellendam contumeliam, nunquam licet, falsum alicui testimonium affingere, neque defectum vllum publicum vel occultum per modum vindictæ detrahenti, aut conuitianti obiectare; sed per modum defensionis vim vi repellendo; hoc est, non licet, illi obiicere crimen, quod impertinens est, ad obterendam eius authoritatem, sed illud tantùm, quod ad id est neces sarium. V. gr. si me quis latronem appellet, aut sicarium, vel me originem ab Hebræorum sanguine ducere iactitet: pos sum dicere, eum es se mendacem,

& in confirmationem, ad infirmandam eius fidem illius mendacia patefacere. Si autem me compellet latronem, non licet mihi eum sicarium compellare: sicut non licet, percutientem repercutere. Quia id iam erit iniuriam vindicare, non repellere.

PROBL. II.

Est, & non est lethale peccatum contrà iustitiam, audita aliorum crimina referre apud illos, quos credis ex mera leuitate es se crediturosos, addens, te sic audis se, sed minimè credere.

2810 QVis crimina audita aliorum refert apud illos, quos putat ob meram leuitatem ei es se crediturosos: attamen nullam aliam occasionem dedit, vt ea delicta credantur, præter quam quod ab ipso narrentur: imò addit, se ita audiuis se, sed nullatenus credidis se ea. V. gr. audit honestam vicinam suam de nocte amasium recepis se, & id statim in aures viciniæ insusurrauit addens: Hoc ego audiui, sed non credo. Rogitarim, num hic mortaliter delinquat contra iustitiam, an contra charitatem?

2811 Mortale peccatum est non contra iustitiam, sed solummodo contrà charitatem, ac proinde ad restitutionem ille non tenetur. Quia non **[369]** directe infamat, nec formaliter, sed tantùm per accidens, & materialiter; illius enim narration non est ex sua natura talis, quæ fidem faciat: Ergo quod auditores credant, ex eorum malitia prouenit, non ex malitia relatoris, qui non fuit causa efficax damni, sed merè per accidens. Sicut qui narrat audita ab hominibus parum fide dignis, manifestatis autoribus, ad restitutionem non tenetur, etiam si videat, auditores id ex sua leuitate crediturosos: imò etiam si id modo animo faciat; quia intentio nocendi ad restitutionem non obligat, quando opus de se proximo detrimentum non affert. Sic Les si. *l. 2. c. 11. dub. 5. n. 25.* Syluest. *v. Detractio, q. 4.* D. Tho. *2. 2. q. 73. a. 4. in corp.* Caiet. *ibi.* Sotus *in 4. dict. 15. q. 4.* Nauar. *sum. c. 18. n. 50.* citans Adrianum.

2812 Peccatum lethale est contra iustitiam, ideo obnoxium restitutioni. Quià est hoc genus detrahendi pestilens, ac nociuum: nam quo quis se sanctius iustificat, magis nocet, quia maiorem sibi fidem, & authoritatem conciliat. Sic namque fama (vti Poeta cecinit) *vires acquirit eundo.* Quarè non solùm contrà charitatem, sed etiam contrà iustitiam delinquet, proximum infamando huiusmodi ratione; & licet in restitutione famæ non teneatur dicere, se fuis se mentitum, nam re vera vt audiuitm narrauit: tamen non solum dicere se leuiter fuis se locutum, tenetur; sed & operam dare, vt sinistram opinionem, quam auditores imbiberunt, abiiciant, ac deponant, si res incipiat publicari. Ità Sotus *l. 4. de iust. q. 6. a. 3.* & probabile censet es se Fagunt. *Decal. l. 8. c. 2. numer. 20.* Confirmatur ex P. Vasquez *opusc. de scand. dub. 6. num. 44.* docente, hanc regulam. Quoties scandalum pas siuum proximo sequitur cum damno temporali alterius contrà iustitiam, ces sandum es se omninò ab opere, etiam si scandalum sequatur ex malita alterius: alioquin imputandum es se damnum occasionem scandali præbenti cum obligatione restituendi.

2813 Priorem partem probabiliorem es se putarim, eamque mihi eligo. Fateor tamen, posteriorem, si benè intelligatur, magna probabilitate niti.

PROBL. III.

Est, & non est lethale peccatum, refere crimen alierius occultum vni, aut alteri viro prudenti, qui celabit illud, at si ei reseratum non fuerit.

2814 NOn est lethale. Quia si viro prudenti vni, vel alteri reueltur, nulla infamia proximus afficitur: celabit enim illi, perindè ac si ei non fuis set reseratum ex prudentia verò scandalo graui minime afficietur. Sic Caiet. *2. 2. q. 73. a. 2. dub. 1.* Tabie. *v. Detractio, nu. 3.* Sa *v. Infamare, n. 4.* Nauarra *de rest. l. 2. c. 4. n. 334.* Corduba *tr. de detract. q. 2. concl. 2.* Nauarr. *sum. c. 18. num. 33.* Graf. *l. 2. decis. c. 137.* Pedraza *præc. 8. dub. 2.*

2815 Est lethale peccatum. Quià infamia non est accipienda solùm in rigore vocis, quando apud plures, sed etiam secundum rei naturam. Quamobrem peccat lethali crimine detractionis ille, qui nisi vrgentis sima sit causa corrigendi fratris, vni quantumuis prudenti viro crimen occultum alienum reuelat; nam quamuis illud reseruat in pectore, tamen alus apud illum graue Patitur famæ, ac honoris detrimentum. Ità Sotus *de iust. l. 5. q. 10. a. 2. concl. 4.* Les si. *l. 2. c. 11. dub. 11. n. 70.* Salon. *2. 22. q. 73. a. 2. controu. 1.* Valentia *ibi, pun. 2. dub. 1.* Suar. *to. 4. d. 34. sect. 1. n. 2.* Filliuc. *tr. 10. n. 90.* Bannes *2. 2. q. 73. a. 2.* Molina *to. 2. de iust. d. 29.* Malder. *1. 2. tr. 7. c. 1. dub. 4.* Fagund. *Decal. l. 8. c. 2. n. 44.* Bas sæus *v. Detractio, 1.*

2816 Primam sententiam fateor es se probabilem satis, sed probabiliorem admodum censeo secundam. Malles equidem fortassè, peccatum tuum notum fieri pluribus aliis plebeis hominibus, quam vni graui viro, præsertim Superiori, à quo dependeas. Quis verò non videat ex prima sententia, occultis simum aliàs peccatum pos se paulatim apud plurimos effici publicum? Nam si liceat reuelari vni, vel duobus viris probis ac prudentibus fratris piaculum: licebit etiam huic vni, alterivè viro prudenti à duobus illis, queis primò traditum fuit, reuelari, & sic deinceos; non enim minus his licebit, quam illis, secretum crimen aliis probis, ac prudentibus committere. Vndè minimè à secunda opinione communi quidem recendendum existiomo. Quamuis enim ille, cuius crimen ita est detectum, on sit infamis iuridicè, imò nec sit perfecta notatus infamia, quæ ad plures peruenerit: in parte tamen aliquam famam amisit, & minoris æstimationis est apud prudentes illos: Ergo notabile damnum est illa æstimatione spoliari. An non iudicium temerarium in regraui contra proximum lethale crimen est, licet illud iudicium exterius non proferatur; quia læditur fama proximi in vno in particulari? quis dubitet. At in nostro casu fama proximi in vno aut in duobnus læditur: est igitur lethale piaculum.

PROBL. IV.

Est, & non est lethale peccatum, sine causa iusta, & honesta ob meram curiositatem. , &

leuitatem naturalem ex obiecto, de vita, ac moribus aliorum inquirere, si inquirens persona grauis sit.

2817 LEthale non est, si persona inquirens grauis sit, & prudens. Quia reuelare proximi grauem defectum vni vel alteri viro prudenti, qui obes se non pos sit, & ità rem silebit, ac si nullu diceretur, peccatum mortale non est: Ergò si talis est persona, quæ sine malitia ex mera curiositate de altero inquirit, culpa grauis non aderit. Sic Petr. Nauar. *de rest. l. 2. c. 4. n. 361.* Cordu. *sum. q. 57.* & Auctores pro prima sententia *Probl. 3. citati.*

2818 Est quidem lethale Quia nemo ius habet ad inquirendum de fama, ac vita alterius, nisi Superior sit, cui id ex officio incumbat: nec potest aliquis tuta conscientia (causa exclusa) **[370]** defectus morales proximi alteri patefacere qui ius & causam non habeat inquirendi, quamvis is, cui reuelantur, vir prudens, ac cordatus sit, vt citato Problem. resolui, Ita Fagundez *Decal. lib. 8. cap. 3. num. 6.* & Doctores pro sententia secunda Probl. superiore relati.

2819 Equidem qui audit notabilem alicuius defectum siue moralem culpæ, siue naturalem natalis, & procurat veritatem dignoscere eam inquirendo: aliquando mortaliter peccabit, aliquando nec venialiter delinquet. Nam si id faciat ex causa & bono aliquo fine vel ad alicuius officij electionem, vel ad beneficium, vel ad matrimonium, &c. non delinquet venialiter, modo ab iis informationem accipiat, qui veritatem fideliter aperiant, & malitiose non obsint. Peccabit verò contra charitatem, vel iustitiam, si sinè causa malo animo & fine faciat, res enim ex finè bonitatem aut malitiam trahit. Inquirere verò ob meram curiositatem, etiam es se lethale censeo. Quia si inquirens grauis non sit, aut prudens, lethalem fore huiusmodi inquisitionem primæ sententiæ Auctores profitentur. Ergo nunquam non lethale crimen erit; quia grauitas & prudentia quomodo stare potest cum huiusmodi inquisitionis leuitate?

PROBL. V.

Est, & non est peccatum contra iustitiam infamare illum, qui falsis virtutibus famamac quisiuit.

2820 SCio, peccatum es se contrà charitatem, eum infamare, qui fictionibus, & illicitis artibus bonam famam acquirit, quandò huiusmodi bona fama iis artibus parta nemini nocet. Quæsierim verò, an etiam delinquat contra iustitiam, & ad restitutionem teneatur?

2821 Non est peccatum contra iustitiam, & ideo restitutioni non subest. Quia hypocrita nullum ius habet ad huiusmodi famam mendaciis acquisitam: vndè nulla ei irrogatur iniuria, si ab eo auferatur. Et quia licet sit contra iustitiam occultum aliorum crimen patefacere, tamen hoc proprium videtur hypocrisis, vt eam patefacere, non sit contrà iustitiam; intendit enim hypocrita decipere, & in falsam alios opinionem pertrahere. Sic Adrian. *quodlib. 11. quæst. 1.*

2822 Est peccatum non solum contra charitatem, sed etiam contrà iustitiam restitutioni obnoxium. Quia quamdiu eius malitia est occulta, & bonam famam hypocrita pos sidet, sine tertij nocumento, ius habet, vt non iudicetur malus, palam enim nihil improbè ges sit. Quia autem hyprocrisim manifestat, agit, vt positiuè malus iudicetur vnde ei facit iniuriam; pos

sidenti enim aliquid sine alterius iniuria iniuria fit, si id ab eo inuito auferatur. Ità Les si. *l. 2. c. 11. dub. 10. nu. 60.* Fagundez *Decal. l. 8. cap. 3. n. 7.* & alij.

2823 Hanc partem puto es se veriorem, nec obstare quod intendat hypocrita falsam suæ virtutis opinionem alij ingerere, quia per hoc non lædit efficaciter, alij enim non tenentur positiuè credere es se talem. Nec etiam hæc est bona cõsequentia: Antonius nullo iure hanc rem pos sidet: Ergo ei minimè fit iniuria, si ab eo auferatur; nam etiam latro nullo pos sidet iure rem furto comparatam, & tamen ei iniuria irrogaretur, si ab eo furtiuè caperetur; Solus enim eis, qui verus est dominus eam ab ipso sine iniuria potest auferre; at nullus est dominus famæ, quam alter falsis virtutibus acquisiuit, vt illam sinè iniuria ab eo auferat.

PROBL. VI.

Illum, qui de vno crimine publicè est infamatus, licitum est, & non est lethale, de aliis delictis alterius speciei leuioribus infamare.

2824 VEl illa alia crimina sunt affinia, & eiusdem speciei, ac rationis cum illis, de quibus est iam quis infamatus, vel diuersæ: item vel sunt circumstantiæ illorum criminum, de quibus iam ille est affectus infamia, vel non sunt. Si eiusdem rationis, & speciei sint, aut circumstantiæ criminis iam noti: as sero, non es se peccatum lethale ea aperire apud eos, qui iam illis affinia dignoscunt, & principale delictum sciunt, sed circumstantias illas ignorant. Ex. gr. est quis de multis furtis diffamatus, lethale non erit, vnum aliud furtum occultum illius reuelare; in illo enim haud notabiliter eius fama læditur, quia iam est satis læsa. Est adulterium Titij publicum, non eris mortiferi criminis reus, si de illo narres, quod scripserit, munera immiserit, quod tali modo indutus illud commis surus abierit, & quod tali, vel tali loco perpetrauerit licet hæ circumstantiæ ignorentur; quia acces sorium sequitur principale, quod iam est notum. Si vero crimina non sint eiusdẽ speciei & rationis nec illis de quibus iam quis infamis est, affinia, rogitarim, num lethale peccatum sit, eum de illis infamare, etiamsi de aliis maioribus iam sit infamia notatus: v. gr. si corã hominibus, qui sciunt. Titium es se ebriosum, dicas, illem es se furem, cum tamen id ignorent?

2825 Peccatum lethale non est. Quia cum in grauioribus iam diffamatus sit, haud grauis ei fit iniuria, si minus grauia delicta de eo affirmentur, si ab eo patrata re vera sint: vt si de notorio homicida veram fornicationẽ occultam quis patefaciat. Sic Paludan. *in 4. dist. 19.* Syluest. *v. Detractio, n. 2.* Faue. regula iuris, *semel malus.*

2826 Est lethale peccatum. Quia qui est infamis in vno vitij genere, non ideo amisit ius quod habet ad bonam famam in aliis virtutibus. Ità Les si. *l. 2. c. 11. dub. 4.* Nauarra *de restit. c. 4. n. 231.* Fagund. *Decal. l. 8. c. 3. n. 9.* Malder. *de iust. tra. 7. c. 1. dub. 7.* Corduba *q. 2. concl. 5.* & alij communiter.

2827 Vix ausim as serere, primam sententiam es se probailem. Quia sicut diuersarum virtutum diuersa est laus: ità diuersorum criminum diuersa est infamia; fama enim non est quid simplex, sed constat ex variis quasi partibus, quarum vna ab alij non pendet: vnde iactura facta de vna parte, de aliis effecta non censetur. Nec obstat regula illa iuris *in 6. semel malus, semper præsumitur malus,* id enim intelligo iuxtà Glos sam *ibi: in eodem genere mali non in*

[371] *non in diuerso.* Vnde semel testimonium falsum in iudicio proferenti vna in causa, potest poni exceptio, & non admittere eum quisquam ad iurandum in alia; quia contrà illum est præsumptio, quòd semel malus inuentus sit in eodem genere mali. Si tamen quis probet, quod sit emendatus, ac verè pœnituerit, vlterius malus non dicetur. *l. Testimonium, ff. de ædilitio edicto, c. 2. de rescriptis.*

PROBL. VII.

Dicitur, & non dicitur Libellum infamatortum manifesture ille, qui vni solummodo personæ perlegit. Vbi plura de Libellis famosis.

2828 COnficientes libellos famosos non solum delinquunt mortaliter contra charitatem, sed etiam contra iustitiam. Contrà charitatem quidem, quià lædunt proximum in re graui, qualis est honor & fama: contrà iustitiam verò, quia vnusquisque iure honorem & bonam famam pos sidet, quam iustè ac lobore proprio acquisiuit, vnde non potest iustè illa spoliari nisi ex legitima causa & à legitimo Superiore, qualis non est ille, qui libellum famosum composuit. Non sunt tamen homines libellos conficientes ipso iure excommunicati in iure communi, sed pos sunt excommunicari, maximè si illos contra personas Ecclesiasticas conficiant. Quia nullibi in iure communi talis excommunicatio contrà ipsos fertur. In iure aliquo particulari Diocesis, Prouinciæ, vel Regni poterit es se excommunicatio lata, que inibi tantùm locum habebit. Quod verò excommunicandi sint, patet *ex c. Qui iam maligni, & ex c. si qui inuenti 5. q. 1.* si libelli sint contra Ecclesiasticos: nam si contra sæculares, iure Canonico tantum virgis cædendi sunt *c. Qui in alterius 5. q. 1.* quas pœnas Pius V. *Bulla 149.* & Gregorius XIII. *Bulla 7.* innouarunt. Illi verò qui huiusmodi libellos reperiunt, si animaduertant, illos es se infamatorios, tenentur eos rescindere, ac delere, priusquam ad aliorum manus deueniant. Quod si non gerant, vltrà peccatum lethale, quod perpetrant, habentur etiam in iure tanquam cooperatores, & iisdem pœnis subiiciuntur. Certè Pius V. iisdem pœnis subiicit eos, qui huiusmodi libellos inueniunt, & non corrumpunt, antè quam vim illorum manifestauerint. His præmis sis, quæsierim, an dicatur libellum manifestare inuentum, qui vni tantùm personæ perlegit?

2829 Non dicitur libellum manifestare, qui vni tantum perlegit. Quià manifestum id dicitur, quod pluribus innotescit iuxtà Bartolum *ad l. Hæres palam 21. ff. de testam. nu. 2.* Sic Bursatus *cons. 99. l. 1. numer. 17.* Cepol. *l. 3. cons. 341. numero 28.*

2830 Dicitur libellum manifestare, qui vni tantum eum perlegit. Quia Pontifex iubet, quod inueniens libellum rumpat, & nulli dicat inuẽtum, dum dicit, *Nec eius vim manifestet.* Ità Cherubin. *ad Bullam præfatam Pij V. schol.*

2831 Primam sententiam veriorem es se iudico. Quia est constitutio pœnalis, & ideo restringenda.

PROBL. VIII.

Conficiens libellum famosum tenetur, & non tenetur sese manifestare, si Sapeperioris edicto, vel sub censura iubeatur, vt se prodat.

2832 SEse prodere tenetur. Quià D. Gregorius *in c. Quidam maligni 5. q. 1.* excommunicauit quendam, qui libellum famosum occultè contra alium confecerat, nisi ipse se proderet: vt ità vel probaret, quod proximo obiecerat: vel si non probaret, publicè retractaret obiectum. Ergò huiusmodi libelli confector tenetur ob criminis atrocitatem sese prodere, si iubeatur. Sic Glos sa *ibi.*

2833 Minimè tenetur sese prodere. Quia in illo *cap.* præceptum non fuit, vt homo ille se proderet absolutè, sed sub conditione, vt scilicet, vel se proderet, vel es set excommunicatus, si se non proderet. Ita Caiet. *2. 2. q. 69. a. 2.* Quæ opinio supponit, pos se quem excommunicari pro peccato præterito, quatenus præteritum est, quod hodie communiter non admittitur; quamuis enim potest ferri censura pro peccato præterito, quatenus pœna est, in sceleris commis si vindictam, non tamen quatenus censura est, & pœna medicinalis, vt pluribus probat Suarius *to. 5. d. 4. sect. 5.*

2834 Ego quidem existimo, neminem teneri sese prodere, si occultus sit; quia nemo tenetur, per se loquendo, se infamare, quando delictum eius est occultum. In aliquo tamen casu peculiari per accidens, quando quis aliquem iniustè infamauit, & aliter eius infamia tolli non potest, vel aliud nocumentum imminens infamato ex illa iniuria: tunc pos se putarim iustè obligari per excommunicationem, ad satisfaciendum illo modo, se scilicet prodendo: quod contigit in illo casu præfati capitis *Quidam maligni;* censuit enim D. Gregorius, eum, qui libellum scripserat, non potuis se aliter satisfacere, nisi se proderet; fama enim restituenda est cum famæ etiam propriæ læsione: vt ita vel probaret, quod obiecerat, vel suam malitiam fateretur; quod si id gerere nequiuis set, excommunicatus maneret. Hoc namque ipso, quod satisfacere noluis set, ad quod de iustitia tenebatur, poterat pro tali peccato, quod adhuc mortaliter persistebat, excommunicari. Didici solutionem hanc ex Suario *citato, numero sexto,* & ex Filliucio *tr. 40. numero octuagesimo quarto.*

[372] PROBL. IX.

Peccat, & non peccat lethaliter contra iustitiam, qui sine legitima causa iterum infamat illum, qui publicè eriminosus fuerat per Iudicis sententiam, vel per publicum factum, sed tamen iam erat bonam famam as secutus, aut illius delicta obliuioni erant tradita.

2835 CErtum est, huiusmodi infamatorem contra charitatem delinquere. Quia iam criminosus ille bonam requisierat famam, & illam actu iustè pos sidebat, vel erat tanta prælapsæ infamiæ obliuio, ac si nunquam huiusmodi piaculum commisis set: Ergo contra charitatem peccabit ille, qui absque vlla causa proximum iterum infamauerit, eius delictum manifestando. Quæstio suboritur, num etiam contrà iustitiam delinquat, & teneatur ad restitutionem?

2836 Peccat etiam contra iustitiam, & ad restitutionem tenetur. Quià licet per Iudicis sententiam, aut per publicam famam perpetrati delicti fuerit illi fama antecedens ablata: tamẽ non fuit ablata illi fama subsequens, quam ille postea rectè factis acquisiuit, & quam tempus illi conciliauit; vnde verè ac iustè bonam famam sequentem pos sidet, quam sine iusta causa illi aufert. Sic Tolet. *l. 5. c. 65.* Adrian. *quodlib. 11. q. 1.* Inclinat D. Antonin. *p. 2. tit. 2. c. 2. §. 3.* & Nauar. *sum. c. 18. nu. 47.* Fagund. *Decal. l. 8. c. 4. num. 6.*

2837 Non peccat contra iustitiam. Quia ille iure ac publico præconio in commis si delicti pœnam sua fama priuatus est adeo, vt cuicumque data sit facultas scelus illud propalandi: Ergo qui hominem sic infamat nec peccat contrà iustitiam, nec ad vllam restitutionem tenetur. Certè etsi ius habeat ad famam sequentem, non tamen habet ius, vt non dicatur fuis se malus pro tempore illo, quo eius crimina fuêre publicata. Ità Sotus *lib. 5. de iust. qu. 10. art. 2.* Les si. *lib. 2. cap. 11. dub. 13. num. 82.*

2838 Probabiliorem es se primam sententiam existimo. Quia dum quis refert infamiam antiquam, neces sario bonam famam præsentem mordet, & imminuit, redditque hominem aliis suspectum. At licet quis per bonam famam præsentem non acquirat iius, vt non dicatur fuis se malus: acquirit tamen ius, vt eius ama præsens quam vel rectèfactis, vel diufurnitate temporis acquisiuit, non imminuaur.

PROBL. X.

Peccatum lethale est, & peccatum lethale non est aut contra iustitiam, aut contra charitatem, infamatum iuridicè, vel publicè in vno loco, diuulgare in alio, ad quem fama illius delicti vel nunquam, vel post longis simum tempus est peruentura.

2839 PEccatum lethale est. Quià qui in vno loco amisit famam, non ideò est alibi infamatus, nec ideo eam in alio loco amisit, in quo vel nunquã, vel non nisi longis simum post tempus infamia illius peruentura est: Ergo cum inibi bonum nomen retineat, siuè ad eum locum domicilium mutet siuè non mutet, contrà iustitiam, & charitatem lethale crimen erit eum ibi eo bono nomine priuare. Sic Adrian. *quodlib. 11. q. 1.* Toletus autem *l. 5. c. 65. vers. posterior est,* docet es se peccatum mortiferum contra charitatem, non contrà iustitiam in eo casu, quo verosimiliter credatur, quod nullatenus fama illius criminis, ad eum locum vnquam es set peruentura.

2840 Peccatum lethale non est, sed solummodo veniale. Quia si ille est iuridicè per Iudicis sententiam iustè de delicto damnatus, iustè priuatus est fama, & iure illam non habet, sicut non haberet brachium, si ab eo amputaretur. Vndè iniustè de sua queri potest infamia; Iudices enim intendunt cum delinquentes condemnant, eorum euulgari delicta, & supplicium, quo alij corrigantur. At si delictum publico commisit in loco, seu in multorum conspectu patrauit, sibi eam attribuat infamiam; quia spontè velit, nolit, suam famam prostituit; vnde non erit mortale delictum, delictum alibi publicare per literas, aut verbo narrare. Ità Les si. *l. 2. c. 11. dub. 13. n. 75. & 78.* Caiet. *to. 2. opusc. 31. resnons. 9.* D. Tho. *in 4. dist. 19. q. 2. a. 3. ad 1. & 2.* Bartol. *ad l. Ex ea ff. de posiulando.* Nauar. *sum. c. 18. n. 26.* Nauarra *de rest. l. 2. c. 4. n. 286. & 288.* Sotus *l. 5. de insi. q. 10. a. 2.* Maior. *in 4. dist. 21. quæst. 2.*

2841 Hæc sententia communis quidem est mihi longè probabilior. Quià etsi infamatus Vallisoleto, bonam famam Matrito de facto retineat, non tamen ea de iure retinet; nam postquam crimen eius publicum factum est vel per Iudicis sententiam, vel per facti publicitatem, qui inspiciente populo id ges sit, ius famæ amisit ita, vt nemo deinceps teneatur priorem ex iustitia de illo æstimationem retinere. Vnde est pos ses sor bonæ famæ alio in loco de fact, non de iure. Duplici, fateor, in casu peccatum erit lethale, infamatum hîc alibi infamare. Primò, quando cum illo simul tertia aliqua persona innocens infamaretur: v. gr. si frater infamati adest in eo alio loco, in quo delictum publicatur. Secundò, cùm diffamato aliquod aliud detrimentum præter infamiam obuenturum à publicantepræuideatur. Num autem id contra iustitiam sit, an contra charitatem, Problema proximum indicabit.

PROBL. XI.

Erit, & non erit peccatum lethale contrà iustitiam, infamatum publice in vno loco, in alio publicare, siab id infamato præter infamiam aliquod aliud graue incommodum sit obuenturum.

2842 VIdimus *Probl. 10.* peccatum lethale es se infamatum in vno loco publicare in alio, ad quem nunquam, vel serò infamiæ notitia es set peruentura, si ex ea publicatine præter infamiam aliud graue incommodum es set obuenturum, scilicet, quia forsam occidetur vel trudetur in cercerem, vel aliquo bono tempo- **[373]**rario priuabitur, vt si ei auferatur pensio, alimenta negentur, &c. Quæsierim autem, an peccatum hoc publicationis huiusmodi sit contrà iustitiam, an solum contra charitatem.

2843 Contra iustitiam est hoc delictum restitutioni obnoxium. Quia ille solum per sententiam Iudicis, vel patrationem delicti, in loco publico amisit ius ad famam & honores publicos, non ad pensionem, non ad alimenta, non ad bonorum patrimonialium conseruationem: quare contrà iustitiam faciet, ad restitutionemque tenebitur, quiper publicationem delicti in causa fuerit quòd ille in eiusmodi bonis detrimentum accipit. Sic Tolet. *libr. 5. cap. 65.*

2844 Non est contra iustitiam, sed solum contrà charitatem, vnde ad nullam tenetur restitutionem, qui hîc infamatum alibi publicauerit: etiam si ob id præuideat obuenturum infamato huiusmodi incommodum, imò etiamsi id ea intentione faciat. Quia solum ex

charitate tenemur vitare damnum proximi quando sine vllo, aut cum paruo nostro detrimẽto id gerere pos sumus. Vnde cum ille non teneatur impedire tale damnum ex iustitia, sed solum ex charitate abstinendo ab ea infamatione eo tempore, & loco, quo animaduertit, pos se inde infamato huiusmodi detrimentum temporale obuenire, ad restitutionem non tenebitur: ex obligatione enim charitatis non insurgit iustitiæ restitutio: nec deprauata intentio facit vt contra iustitiam peccet quis, quando actus exterior non est contra illam, sed magis aggrauat peccatum contra ipsam charitatem. Ità Les si. *l. 2. c. 11. dub. 13. n. 81.* Fagund. *Decal. l. 8. cap. 4. num. 14.* Nauar. *de rest. libr. 2. cap. 4. num. 288.*

2845 Verior hæc mihi pars. Quià per accidens est, quòd ex illa delicti narratione damnum temporale infamato obueniat: sequitur enim illud damnum ex delicti illius publicatione. Vnde cum illa publicatio tunc non sit contra iustitiam, sed contra charitatem, nulla restituendi obligatio insurgit, cum illi nulla facta fuerit iniuria in delicti publicatione.

PROBL. XII.

Peccabit, & non peccabit contra iustitiam, qui alibi diuulgat crimen illius, quem scit fuis se iniuste à Iudice, aut falsorum testium iniquitate hoc in loco damnatũ.

2846 IVdex iniustè, aut ex testium mendacium depositione aliquem accusatum latrocinij damnauit, aut sine sufficienti probatione de occulto crimine publicè puniuit. Peccabit lethaliter proculdubio, qui crimen huius rei alibi, vbi ignoratur, publicauerit. Quæsierim verò num peccatum hoc sit contrà iustitiam?

2847 Contra iustitiam minimè est. Quia quamvis reus per iniuriam à Iudice contra ius damnatus suum ius non amittat ad suam famam: tamen in hoc casu non amittit ius ad illam præcisè per illam iniuriam formaliter, sed ex quadam consecutione; quia videlicet ex iniuria sequitur publicum fieri, ac manifestum hoc crimen. Vnde eo ipso, quod huiusmodi crimen publicum factum est, ius amisit, vt homines recte de tali reo sentiant. Sic Les si. *l. 2. cap. 11. dub. 13. num. 77.*

2848 Est planè contra iustitiam. Quia quæ contra iuris ordinem diuulgata sunt, propter infamiam proximi non pos sunt alio in loco diuulgari ad quem nondum infamia illa peruenit: imò si peruenit, tenemur ex charitate veritatem aperire, vt à proximo contra iustitiam infamato notam propellamus, sicur enim contra iustitiam infamatus est primo. Sic contra iustitiam ea infamia continuatur alibi, non enim tractu temporis, aut mutatione loci desinit illa infamia es se iniusta. Ità Sotus *de iust. 5. libr. quæstion. 10. art. 2. concl. 4.* Nauar. *sum. cap. 28. num. 26.* Fagundez *Decal. l. 8. cap. 4. num. 21.*

2849 Idem affirmo Les sij venia primæ sententiæ improbans fundamentum. Quamvis enim consecutiue crimen alioquin verum, sed occultum, & non probatum fiat publicum semper hæc publicitas fit, contra iustitiam, & continuatur contra illam. Attamen si ipse reus post tormenta confes sionem criminis ratificauit sine aliorum tormentorum metu, & sic postea diuulgaretur crimen: tunc quidem veram existimarem Les sij sententiam; quia tunc iam dedit causam iustam diuulgationis; nam confes sio ratificata post torturas valet in iudicio: non autem valet, si postea reus non ratificatur; cum enim extorta sit confes sio tormentorum

vi, censetur iniusta, & ideò nisi de nouo extrà tormenta ratificata fuerit non ei in iure fides adhibetur. *capit. 1. 15. quæstion. 6.*

PROBL. XIII.

Licet, & non licet crimen falsum proximo affingere, ad torturam in iudicio, vel extrà illud damnum graue vitandum.

2850 LIcet quidem. Quia reuelare crimen verum alicuius, quod omnino est secretum, perinde est ac affingere ei falsum: sed potest quis in tortura appositus, ad vitanda tormenta, & graue suum damnum, reuelare crimen verum occultum sub secreto etiam sibi commis sum, quando ex hac reuelatione nullum aliud timetur proximi incommodum, quàm infamia, vti docent Sotus *libr. 5. de iust. quæstion. 10. art. 2.* Les si. *libr. 2. capit. 11. dub. 8. numer. 54.* & Malder. *tract. 7. capit. de iniur. in bono & fama dub. 11.* Ergò etiam poterit licitè illi crimen falsum affingere ad eam torturam, grauéque incommodum vitandum. Maior probatur, quia id quod est occultum, non est cognitioni humanæ, ac publicæ subiectum: Ergo sicut est contra iustitiam imponere alicui crimen falsum, ità & crimen verum occultum alicuius alteri reuelare. Minor patet, quia cum tanto damno proprio nemo tenetur tacere crimen occultum alterius sibi etiam sub secreto commis sum, etiamsi iactura vitæ, aut femæ proximi ex tali **[374]** reuelatione timeatur: nisi sint secreta Principis, quorum ex manifestatione grauis sima Reipublicæ incommoda timerentur. Sic Cas sianus, apud Syluestrum *verb. Mendacium, num. 2.* as serens, licitum es se mentiri ob magnam vtilitatem as sequendam, vel graue malum fugiendum.

2851 Illicitum omninò est, falsum crimen proximo imponere, siuè ad vitandam torturam, siuè ad quodcumque aliud graue impediendum. Quia pernitiosum mendacium, quod alteri est grauiter nociuum, nunquam est licitum proferre, siue in iudicio, siuè extrà illud proferatur: sed qui crimen falsum valde nociuum alteri affingit, profert pernitiosum mendacium: Ergò illicite, ac iniustè illud profert. Ità Sotus *l. 4. de iust. q. 6. a. 3.* Les si. *l. 2. c. 11. dub. 7. & 8.* Fagund. *Decal. l. 8. c. 5. numero tertio.* D. Tho. *2. 2. q. 72. art. 3. & q. 110. a. 2. & 4.* Caiet. *ibi.* Nauar. *sum. c. 18. numero tertio.* Syluest. *vbi suprà.*

2852 Certè primam sententiam omnino expungendam es se reor. Cas sianus enim vel lapsus est, vel voluit significare licitum es se aliquandò vti amphilogia, quæ secundum speciem respectu illorum, ad quos dicuntur, mendacia videntur, cùm tamen re vera non sint. Equidem aliud est crimen verum, sed occultum dicere: aliud, falsum imponere; & licet sit illicitum, & contrà iustitiam vtrumque facere sinè causa; at cum causa graui, qualem habet ille, qui curat vitare tormenta, licitum, iustumque est, crimen verum sed occultum sub secreto nobis commis sum propalare, cum verum vtique dicamus: illicitum proculdubio est crimen falsum alicui imponere cum mendacium proferamus.

CAPVT XI.

Circà Secreti nobis commissi custodiam.

PROBL. XIV.

Obligatio seruandi secretum oritur ex iustitia, non ex fidelitate: & oritur ex fidelitate, non ex iustitia.

2853 SVppono, vltra virtutem iustitiæ, quæ obligat ad non lædendum ius alienum, quod proximus habet circa sua bona, & vltrà alias morales virtutes, dari quandam virtutem moralem specialem, quæ vocatur fides, seu veritas: non quidem illa veritas, seu veracitas, quæ obligat, ad conformanda verba externa cum mente, & appellari potest veritas in dictis, siuè in loquendo; sed alia, quæ obligat, ad conformãda facta cum dictis, & vocitari potest veritas in factis, siuè in operando, & dicitur *Fidelitas,* seu *Fides,* ethymologia accepta à *fio,* & *dico,* quia per eam fit, quod dicitur. Neces saria quidem est huiusmod Fidelitas so, dubitarim, num seruandi secreti commis si nobis obligatio oriatur ex iustitiæ virtute, an ex virtute fidelitatis?

2854 Oritur non ex iustitia, sed ex fidelitate: vndè quoties aliquis peccat contra secretum, contrà fidelitatem non contra iustitiam delinquit. Quia non quoties aliquis quidquam promittit intendit se ex iustitia obligare, sed ex fidelitate tantum, quæ quidem obligatio sufficit ad promis sionis impletionem. Ergo etiam promittens secretum potest non se obligare ex iustitia, sed solum ex fidelitate, quæ plane sufficit ad exactam secreti custodiam. Sic Sotus *tr. de tegendo secreto, membr. 1. q. 1.*

2855 Oritur ex iustitia non ex fidelitate. Quia si ex fidelitate ortum duceret huiusmodi obligatio, secreti violatio solum es set veniale piaculum; veritas enim & fidelitas vt sic & præcisè non obligat ex genere suo sub mortali: nisi ex promis sione non obseruata aliud graue detrimentum committenti secretum, aut alij proueniret: v. gr. si ob secretum à te Antonio promis sum ipse aliquid fecit, vel omisit, ex quo postea graue detimentum patietur, te secretum non obseruante: promis sio obligat sub mortali. Dùm autem non occurrit casus huiusmodi grauis obligationis, nulla erit custodiendi secreti firmitas, cum ex se sub mortali fidelitas non obliget. Igitur quoties homo promittit aliquod seruare secretum obligatur ex iustitia propria ad illud seruandum, obligatur etiam ex fide, quæ virtus fidei tunc non distinguitur à iustitia. Ità Caiet. *apud Molinam tr. 4. d. 262. numero quinto.* Sanch. *l. 6. consil. c. 6. dub. 1. nu. 3.* & alij.

2856 Profecto si loquamur de fecreto, quod sub eo pacto tibi committitur, præmis sa scilicet tacita vel expres sa secreti postulatione: non dubito, quin contineat obligationem grauem iustitiæ: & de hoc loquuntur, qui as serunt oriri hanc obligationem ex iustitia. Ratio est, quia in hoc casu non est promis sio nuda, sed pactum onerosum, cum ille alius subeat etiam ex parte sua onus reuelandi tibi suum secretum: quare haud est dubium, quin tu etiam ex iustitia ad seruandum promis sum tenearis, cum ille ex parte sua posuerit conditionem. Et planè idem procedit, quando interuenit promis sio tacita: nam qui in grauibus circumstantiis videt sibi secretum communicari, eo ipso, velle videtur eo modo illud accipere, & cum ea obligatione,

cum qua huiusmodi secreta as solent talibus personis committit, atque ideò consentit tacitè in obligationem iustitiæ ibi inclusam, nisi expressè, nolle se cum tanta obligatione notitiam illam accipere protestetur. Quandò verò non procedit expres sa, nec tacita promis sio, quià ecretum non est commis sum, sed merè promis sum, verbi gratiâ, quandò petenti à te secretum rei, quam tu audisti, vel aliundè cognoueras, tu promittis: tunc aliquando interuenit obligatio iustitiæ, aliquando solius fidelitatis. Et quidem quandò res ipsa talis est, vtaliundè non pos ses eam absque iniuria manifestare, certum est ades se obligationem non solùm fidelitatis, sed & iustitiæ, vt si es set delictum occultum proximi, quod sinè causa sufficientim anifestare iustè non **[375]** potes, vel si eam notitiam per iniuriam comparaueras.

PROBL. XV.

Peccat lethaliter & non peccat contrà iustitiam, qui alienas litteras à domino laceratas, & per partes in locum publicum proiectas postea iunctis, ac collectis earum fragmentis, legit & manifestat.

2857 PEccat lethaliter contra iustitiam. Quià secretum, quod fortas se in iis litteris continetur, semper est sub dominio illius, qui eas laceratas exposuit, credens à nullo es se legendas, quod si suspicaretur, aliquem, collectis particulis, es se lecturum, minime dispergeret. At sicut liber, qui præter intentionem è manibus in via publica cecidit, non ideò es se sub tuo dominio desinit; sic nec secretum tuum præter tuam voluntatem quasi cadens, desinit sub tuo dominio es se: in neutro enim casu cedis iures, quod habes, sed illud omninò ius retines. Sic aliqui, quos sequitur Rebel. *p. 2. de iust. l. 9. q. 7. nummer. 9.*

2858 Lethaliter contrà institiam non peccat. Quia eo ipso, quod dominus litterarum eas abiicit, ac proiicit in loco publico, videtur cedere iure suo, & quasi pro derelicto habet permittens, vt exposiotæ maneant manifestationis periculo; de hoc enim euare non videtur. Ità alij cum Syluestro *v. Emptio, q. 7.* Laym. *l. 3. sect. 5. tr. 3. p. 1. c. 4. n. 4.* Diana *p. 2. 54. 6. resol. 55.* Card. de Lugo *Decal. to. 2. d. 14. sect. 9. nu. 150.* Indicat Sanch. *l. 6. consil. c. 6. dub. 2.* dum docet, peccare mortaliter legentem litteras clausas, vel *in secreto positas:* per quæ verba videtur excludere litteras, quas non in secreto, sed in publico ex intentione ipsius domini positas inuenit.

2859 Hoc etiam mihi placet, si literæ huiusmodi laceratæ ex intentione domini positæ inueniuntur in publico. Aliud enim dicendum putarim, quando contrà domini intentionem id accidit: v. gr. si dum particulas immitteret in ignem vel tutiorem locum, vbi nullus collector facilè pos set vnquam ades se, à vento in viam publicam abstractæ suere, vel casu elapsæ sint è sinu. Addo tamen cum Layamno eum, qui litteras sic laceratas, ac proiectas legit, teneri ex charitate ad eas non publicandas, si inde aliquod graue damnum potest resultare. Quia licet proiiciendo litreras laceretas dominus videatur iure iustitiæ cedere quod habebat, putabat enim à nemine legendas, quam iuris ces sionem sufficienter significauit per eiusmodi proiectionem; cum hoc tamen stat, quòd ei grauiter displiceat talis publicatio quam si præuidis set, nullatenus litterarum particulas eum proiecis set in locum. Manet ergo

obligatio charitatis procurandi bonum proximi & eius graue malum impediendi, quandò sine incommodo pos sumus. Nam quod mihi vellem fieri in tali casu, hoc debeo ex charitate alteri præstare.

PROBL. XVI.

Qui aperiende litteras, non solum venialiter sed & lethaliter peccauit, si tunc præter intentionem, & opinionem graue damnum sequatur: tenetur, & non tenetur ad restitutionem.

2860 DIximus *sect. 1.* non peccare lethaliter qui ex curiositate solùm haud existimans graue aliquid in eis contineri, litteras aperit, ac legit alienas. Cùm itaquen quis aperiens, & legens alienas litteras solum venialiter deliquit licet præter intentionem & opinionem graue malum sequeretur, quod prudenter non timebatur: non tenetur ad restitutionem. Idem dicendum, si mortaliter quidem peccauit, non tamen timere prudenter potuit damnum illud, quod consequitur: tunc enim vel ad nullam restitutionem tenetur, si nullum aliud damnum timere prudenter poterat præter alieni secreti grauis violationem: vel certè tenetur solum ad illud summum damnum, quod timere poterat, non ad exces sum damni supra illum gradum, Quià totus ille exces sus est eo inuoluntarius propter ignorantiam inuincibilem. Sic Molina *to. 5. d. ; 6. n. 3.*

2861 Si venialiter peccauit in secreti violatione, ad restitutionem non tenetur. Quia peccatum veniale non affert grauem restituendi obligationem. Si autem peccauit lethaliter, debet neces sario restituere. Quia sufficit iniuria granis ad hoc, vt quis restituere teneatur, quantum damnum valebat, etsi eius valorem ignorauerit. Ità Card. de Lugo *to. 1. de iust. d. 24. sect. 9. nu. 149.*

2862 Profectò sententiam P. Molinæ quoad primam partem de peccante solum venialiter mihi etiam probatur ob præfatam rationem. Secunda verò pars de peccante lethaliter in secreti violatione minime placet. Quià si (ex. gr.) quis proiicit in mare gemmam alienam, quam putabat centum aureos valere, cum valeret mille, ad totum valorem restituendum tenetur; nam vere causa fuit iniusta totius illius damni, quodcumque es set, quod domino gemmæ soquitur, cui voluntariè intulit iniuriam. Si igitur cum iniuria graui alterius quis litteras aperuit non solùm tenetur ad damnum præuisum, sed etlam ad ignoratum; quia ad id totum implicitè obligare se voluit ei, cui iniuriam voluit inferre. Aliud dixerim de damno ab eo inuincibiliter ignorato, quod aliis personis consequitur cum illo non coniunctis, cui illata iniuria fuit: his enim non tenebitur restituere.

PROBL. XVII.

Erit, & non erit lethale piaculum, alienas litteras sinè nocendi animo ob curiositatem aperire.

2863 APerire literas alienas ob meram curiositatem, & sine nocendi animo, v. gr. vt. **[376]** ex barbaro stylo, vel eleganti capiat aperiens voluptatem, lethalis culpa est. Quia inuito Domino id facit, & incurrit periculum aliquod secretum ediscendi, quod nefas erat aliàs indagare. Sic nonnulli, quorum sententiam doctus vir in manuscriptis haud improbabilem iudicauit.

2864 Solum est veniale piaculum. Quia id materiæ leuitas, & finis carens mortali deformitate excusat. Ità Nauar. *sum. c. 18. n. 53.* Sa *v. Literæ, n. 1.* Syluest. *v. Palsarius, n. 2.* Fagund. *Decal. l. 8. c. 5. nu. 9.*

2865 Hoc verum omninò es se putarim. Quià accidentale est ex apertione ob curiositatem litterarum graue reserari secretum, quod quidem aperiens custodire tenebitur, nèin scribentis verget incommodum. Vt autem scias, quandò grauiter, quando leuiter delinquat, qui litteras aperit, quando nullum peccatum perpetret, affirmo in primis, si litteræ pro derelictis habeantur, licitam es se earum apertionem, & lectionem; tunc autem pro derelictis haberi, quando ignoratur, tam mittens, quam ille, ad quem mittuntur. Deinde licitam es se apertionem, si fiat de mittentis consensu tacito, vel expres so. Quod si à principio aperiens bona fide putabat ei apertionem non displicituram, & postea inuenit displicere; nullum es se peccatum; quia bona illum fides excusat. Item lethalem verò culpam es se eas aperire, licèt non legantur, eo animo, vt aperiens grauiter noceat. Quia vbi primum animum habuit grauiter nocendi, delinquet grauiter, etiam si Epistolam non legat. Præterea potestatem publicam legitimam habere potestatem aperiendi, vel legendi litteras, quales sunt Superiores Religionum, ac Præfecti vrbium in finitimis hostium locis belli tempore. Necnon pos se aperire Epistolas ab hoste mis sas, vel illius ad quem mittuntur, si probabiliter credit, sibi ex illis vel alteri proximo iniustum aliquod damnum pos se euenire: easque perlectas pos se retinere. Et generaliter loquendo, quoties quis ex aliquibus Epistolis aliquod malum iniustum sibi timet, licitè pos se eas aperire, vel comburere ad illud malum vitandum. Denique Epistolarum delatorem lethaliter delinquere, si eas aperiat, & ostendat aduersario mittentis, vel eas clausas eidem tradat. Solum enim quando prudentialiter crederet aliquod malum iniustum in illis, vel contra se, vel contra proximum contineri, licitè eas legere poterat, & comburere ad malo obuiandum. Omnia carptim collegi ex Les sio *l. 2. c. 13. dub. 10. n. 73.* Nauarro *sum. c. 25. n. 34. & c. 18. num. 73.* Suluestro *v. Restitutio, 3. q. 5. & v. Falsarius, n. 2.* Sa *v. Litteræ, n.* 1. D. Antonino *p. 2. tit. 1. c. 12. §. 5.* & aliis.

PROBL. XVIII.

Quando quis per vim aut fraudem secretum alicuius accepit, potest, & non potest, ad vitandum proprium irreparabile suum damnum detegere.

2866 SVppono ad vitandum graue damnum, nempè diuturnum tormentum, quenquam pos se licitè alterius crimen occultum, & peccatum ei sub secreto traditum manifestare, etiamsi inde mors immineat, aut infamia sequatur ei, qui huiusmodi secretum commisit: modo grauis sima incommoda non timeantur, vt si es set secretum Principis, Reipublicæ, vel exercitus, & non sit in confes sione Sacramentali apertum. Quæsierim tamen, an id dicendum, si secretum illud quis ab alio per vim, vel fraudem acceperit: id est, an tunc pos sit, ad vitandum proprium graue damnum, illud renelare?

2867 Non potest quis reuelare illud secretum, quod per vim, vel fraudem ab alio extorsit, etiam si interimendus sit. Quià eo ipso, quod secrerum per vim accepit, semper est contrà iustitiam illud reuelare. Sic Sotus *l. 5. de iust. q. 10. a. 2.* Fagund. *l. 8. c. 6. numero duodecimo.* Sayr. *in Claui, l. 11. c. 3. numero quadragesimo primo.*

2868 Si quis interimendus es set, vel mutilatione afficiendus (quæ sunt irreparabilia mala) ex eo quod non reuelas set secretum, quod per vim, aut fraudem ab alio extorsit, potest licitè illud aperire, etiam si illo, à quo extorsit es set insamandus, expilandus, aut interimendus. Quià peccatum iniustitiæ in secreti extorsione commis sum, iàm est transactum, & transacto peccato, qui extorsit habet ius, vt in tanto periculo constitutus secreta vi extorta reuelet. Quemadmodum qui furatus est equum, potest illo vti in extrema neces sitate vitæ tuendæ etiam si dominus illo etiam ad vitam tuendam indigeat, & in eadem sit neces sitate constitutus. Ità Nauar. *sum. c. 18. nu. 54.*

2869 Vtramque opinionem satis probabilem es se existimo, secundæ verò primam præpono. Quià licet peccatum extorsionis secreti prætertitum fuerit, durat tamen adhuc, moraliter loquendo, in effectu suo, hoc est in obligatione seruandi secreti, & effectus iniustitiæ per reuelationem illius continuatur. Profecto parum refert, quod ille non intendat infamari, aut occidi eum, à quo secretum illud extorsit, vt dicamus per accidens es se, quod inde occisio, vel infamia subsiliat; quià illa reuelatio est iniusta, cum iniuste fuerit secretum extortum; vndè non potest hîc ratio charitatis militare, vt dicamus charitatis præceptum prius obligare quemlibet ergà se ipsum, quàm ergà proximum.

PROBL. XIX.

Peccata occulta subditorum, quæ solùm vergunt in damnum ea committentis, pos sunt, & non pos sunt Superioribus reuelari à cognoscente fraterna correctione non præmis sa.

2870 CErtè peccata Religiosorum aut sunt publica, aut secreta, & hæc quæ noceant, vel non noceant aliis, sed solummodo ei, qui ea perpetrauit. Si sint publica, ac manifesta, siuè vergant, siue non vergant in aliorum damnum, licitum est ea Superioribos ad punitionem, præmis sa fraternamonitione, mani- **[377]** festare, Si sint occulta, & aliis nociua, vel Religioni indecora, denunciari etiam pos sunt superioribus, fraterna monitione prætermis sa, nisi quis firmiter credat, statim per correctionem fraternam delinquentem ad frugem meliorem adducendum. Si verò periculum sit in mora, nunquam est fraterna correctio præmittenda: imò tenetur quis

statimsuperiorem admonere, ea prætermis sa. At si peccata sint grauia, occulta quidem, & in damnum commune Religionis non vergant, sed solum in damnum peccantis peculiare, qualia sunt ebrietas, mentiendi consuetudo, furtiola, non seruare ieiunium, horas Canonicas non recitare &c. quæsierim, nùm pos sint superioribus, prætermis sa correctione fraterna, reuelari?

2871 Pos sunt quidem. Quia non videtur probabile, quæ communi Religionum consuetudine fiunt; es se contra Christi Domini præceptum: sed consuetum est in omnibus, Religionibus, quod in Capitulis aliqui contra aliquos de culpis proclament, nulla secreta monitione præmis sa: Ergo videtur, hoc non es se de præcepti neces sitate. Deinde non obstat infamatio illius, cuius occulta delicta Superiori tanquam patri reseruantur: nam apud pium ac prudentem Prælatum & fidelem amicum, nullam infamiam patietur. Esto autem infamiam incurrat apud Superiorem: tamen Salus animi est bonæ famæ præferenda. Sic Richard. *in 4. dist. 19. art. 3. q. 1. ad 2.* Gabriel. *in Cano. Mis sæ, q. 4. n. 4.*

2872 Minimè pos sunt Superioribus siue vt Iudicibus siue vt patribus prætermis sa correctione fraterna reuelari. Quia tenemur de præcepto naturali, occurrere dãno proximorum, ac fratres emendare quàm minimo eorum damno pos simus: pos sumus autem eos emendare modo præscripto fraternæ correctionis: Ergò tenemur, illud seruare. An non corporalis Medicus, si potest ægrotum curare sine abseis sione membri, id tenetur efficere? Ergo similiter ille, qui tenetur emendare fratrem, si potest emendare illum fama seruata, id præstare tenebitur. Ità Sotus *in relect. de tegendo Secreto, memb. 2. q. 4. concl. 3. dub. 3.* Nauarra *de rest. lib. 2. c. 4. dub. 11. nu. 131.* D. Tho. *2. 2. q. 33. art. 7. & 8. ad 4.* Sayr. *in Claui. l. 11. cap. 14. num. 8.* Fagund. *Decal. lib. 8. cap. 7. num. 7.* Bannes *2. 2. quæs. 33. art. 8. dub. 2.* Nauar. *sum. cap. 8. num. 14.* & alij plures.

2873 Ego autem adeò veram hanc sententiam es se puto, vt contrariam stando in iure communi nullatenus existimem es se probabilem; stando verò in iure, & statutis aliquarum Religionum, quid sentiendum sit vltimo volumine expediam. Certè proclamationes illæ, quæ in Religiosorum Capitulis absque vlla secreta admonitione fiunt, sunt de aliquibus leuibus culpis, quæ famæ non derogant: & potius sunt quasi quædam commemorationes oblitarum culparum, quàm accusationes, & denunciationes. Vnde si aliqua fieret proclamatio de peccato, quo frater infamaretur, contra præceptum Domini ageret, qui in huiusmodi proclamationibus fratris delictum publicaret. Addiderim, falsum omnino es se, non manere Religiosum infamatum, cuius delicta pio ac prudenti Superiori, qui potest prodes se, & non obes se, tanquam patri manifestantur; multo enim est grauior infamatio apud vnum grauem, ac prudentem vitum, à quo quis pendet, quàm apud multos, à quibus non pendet. Quia ex reuelatione Superiori tanquam patri facta pio & prudenti, potest ipse procedere ad negationem suffragij; ad Religionis officia, ad mutationem Monasterij, ad remotionem ab officio, ad aliaque, quæ naturaliter pos sunt notam infamiæ afferre.

CAPVT XII.

Circa sui ipsius infamatorem:

PROBL. XX.

Lethale est, & non est, seipsum sine causa infamare, stando precisè in propriæ infamiæ ratione.

2874 SIne causa seipsum infamare, secluso damno, stando in præcisa propriæ infamiæ ratione, peccatum lethale est, ità vt nulla ex causa nec etiam mortis metu quis excusatur, siue in iudicio, siuè extrà iudicium seipsum infamet. Quia charitas obligat vnumquemque, vt se, & sua diligat: sed bona fama est præcipuum hominis bonum externum: Ergo qui illam, se ipsum sine causa infamando, perdit, peccat lethaliter contra charitatem; imò contra iustitiam. Quia non est suæ famæ dominus, sicut nec vitæ propriæ: Ergò sicut grauius peccat ille, qui se ipsum occidit, quàm qui alium interimit: ita grauius peccat contrà iustitiam ille, qui se ipsum sinè causa infamat, quàm qui alterius famam lædit. Sic Caiet. *2. 2. quæst. 73. art. 2. & sum. verb. Detractio,* D. Antonin. *part. 3. tit. 8. cap. 4. §. 1.* Eam ex parte defendunt Angel. *verb. Detractio, §. vltim.* & Syluester *ibi, num. 4.* Differunt tamen à Caietano, quia admittunt excusari à mortali, quando fit metu mortis, quod Caietanus non admittit. Valentia *2. 2. d. 5. quæst. 17. punct. 2.* putat es se contra charitatem, quando fit sine causa. Turrian. *2. 2. tom. 2. d. 54. num. 11.* arbitratur es se mortale, non tamen contra iustitiam, nec contra charitatem sed contra magnanimitatem.

2875 Infamare se ipsum sinè causa, stando in sola & præcisa ratione propriæ infamiæ, secluso damno tertij, vel propriæ vitæ, ex obiecto, ac genere suo non est lethale peccatum neque contrà iustitiam, nec contrà charitatem, sed solummodo veniale contrà charitatem propriam, seu ergà se ipsum. Quia homo est suæ famæ dominus sicut & suorum temporalium bonorum. Ergo illam dis sipando ac prodigendo absque causa, nulli sacit iniu- **[378]**riam: sicut nec dis sipando bona: siue id faciat, reuelãdo de se crimen verum occulum sine sibi asfigẽdo falsũ; nam homo suo labore sibi comparat suã famam, sicut bona fortunæ acquirit. Ergò sicut est dominus suarum diuitiarum, ita & suæ famæ. Ità D. Tho. *2. 2. q. 57. art. 4. & q. 58. art. 2.* Couar. *libr. 1. variar. cap. 2. num. 8.* Toletanus *libr. 2. de rest. cap. 4. part. 2. dub. 1. num. 111. & part. 3. dub. 1. numer. 366.* Moli. *tract. 4. d. 37. concl. 2.* Les si, *libr. 2. cap. 11. dub. 6.* Malder. *tract. 7. cap. 1. dub. 10.* Tolet. *lib. 5. cap. 66.* Sotus, Sayr. Filliuc. Nauar. Adrian. Turriam. quos refert ac sequitur Fagundez *Decal. lib. 8. cap. 8. num. 2.*

2876 Hanc sententiam longè probabiliorem es se existimo. Quia si homo se infamando; falsum sibi crimen affigendo, aut verum occultum manifestando, peccaret mortaliter contra iustitiam, & ad suæ famæ restitutiouem consequenter teneretur, cuinam quæso teneretur? Non sibi, siquidem sui ad se ipsum nulla est restitutio. Non Reipublicæ aut Ecclesiæ; quia bona laici non connumerantur inter bona Reipublicænec bona Ecclesiastici inter Ecclesiastica bona; sed inter bona cuiusque propria, temporaria. Addo, neque es se ex obiecto suo peccatum contra charitatem; quia charitas sui ipsius non obligat, ad bona huius vitæ, quæ externa sunt, comparanda, vel conseruanda, nisi quatenus sunt neces saria ad salutem spiritualem vel propriam, vel proximorum. Et quia prodigalitas, quæ versatur propriè in bonis externis, ex obiecto & genere suo non est peccatum mortale contrà charitatem, sed veniale solummodo: Ergò cum fama sit bonum quoddam externum, ex obiecto, & genere suo non erit peccatum mortale eius profusio, si sine culpa fiat, secluso damno alterius: sed solum quædam venialis prodigalitas.

2877 Porrò licèt hæc ita se habeant ex obiecto, non abnego, aliquando ratione alicuius extrinsecæ circumstantiæ, grauis scilicet damni, quod nobis vel aliis ex nostra infamatione sequatur, pos se es se peccatum lethale contra charitatem. Primò quidem, si proximus indè facilem occasionem capiat eundem absque causa infamandi: tunc enim datur scandali malitia. Secundo, si ex ea infamatione vitæ ob id periculum incurrat, vt si falso dicat, sine causa, se Antonium occidis se, vel illius torum violas se; quia perinde id est, ac se ipsam occidere, cum alteri occasionem exhibeat, eum publicè aut priuatim interimendi. Tertio, si infamanti se ipsum neces saria sit fama muneri publico, vt si sit Episcopus, Prælatus; tunc enim mortale erit non solum contra charitatem; sed etiam contra iustitiã; quia in causa est, vt subditi ob illius malam famam in eo ipso peccent: & ideo crudelitatis est reus, multos spiritualiter occidẽs. Quarto deniquè, si infamia eius in tertiã personam exundet, verbi gratiâ, in filios, in familiam, in totam Religionem, erit contra charitatem, & iustitiam, affigendo sibi hæresis, proditionis patriæ, Sodomiæ, læsæ maiestatis, &c. crimen, quæ de iure infamiam annexam habent. Lege Les sium *lib. 2. cap. 11. dub. 6. num. 31.* Nauarram *de rest. lib. 2. c. 4. dub. 1. n. 123.* Nauarrum *sum. cap. 18. num. 28.* Toletum *lib. 5. cap. 66.* Suarium *tract. de fide, d. 24. sect. 4.* Sayrum *in Claui, libr. 11. cap. 3. numer. 35.*

PROBL. XXI.

Ad vitanda grauia tormenta in iudicio, vel diuturnum carcerem, lethale est peccatum, & non est, se ipsum infamare, vel falsum sibi imponendo crimen, vel verum occultum confitendo, ex cuius impositione, vel confessione certò quis sciat, se capitali sententia afficiendum.

2878 ESt lethale peccatum contrà iustitiam in Rempublicam, cuius ille partis est: & contra propriam charitatem. Quia nemini licet se occidere; perinde autem est moraliter loquendo) sibi crimen falsum in iudicio imponere, aut secretum reserare ex quo sit occidendus, ac se ipsum occidere. Et quia homo non est dominus vitæ propriæ, sed custos: vndè contrà iustitiam agit, illam sibi auferendo. Et quia qui iudicio sibi crimen falsum, quod capitali pœnæ est obnoxium, affingit, mendacium contra se ipsum pernitiosum profert: proferre autem pernitiosum, cum ex se sit nociuum grauiter, est lethale peccatum. Sic Caiet. *2. 2. q. 73. art. 2. & sum. v. Detractio,* Armil. & Syluest. *v. Detractio, num. 4.* D. Antonin. *part. 3. tit. 8. cap. 4. §. 1.* Valent. *2. 2. d. 5. quæst. 17. punct. 2.* as serens es se lethale contra charitatem.

2879 Non est lethale, sed veniale pecatum, si sine iuramento id fiat. Quia hoc (moraliter loquendo non tam est dare propriæ norti causam, quam vna breui morte multas diuturnas redimere. Et quià licèt homo non sit vitæ propriæ dominus, est tamen custos illius, & cum tanto torturæ dolore non tenetur illam custodire, ac tueri. Quemadmodum dum est æger, non tenetur brachium veneno infectum sibi abscindi, vt cum tanto dolore vitam tueatur. Ità Malder. *de iust. tract. 7. cap. 1. dub. 10. n. 3. concl. 2.* Les si. *l. 2. c. 11. dub. 7. n. 41.* Tolet. *l. 5. c. 66.* Sotus *de tegendo Secreto, n. 3. & l. 5. de iust. q. 10. a. 2.* Couar. *1. variar.*

c. 2. n. 8. Sayr. *in Claui, l. 11. c. 3. num. 42.* Angel *verb. Detractio, numer. 6.* Syluest. *ibi, quæst. 3.* & plures alij Recentiores.

2880 Verior planè hæc pars. Quia nullatenus verum existimo præcipuum primæ sententiæ fundamentum, nempe perinde es se (moraliter loquendo) sibi imponere in iudicio crimen dignum morte, atque sibi mortem inferre. Quia homo nec phisicè nec moraliter se se interimit; non physicè, vt patet: non moraliter: iustam enim causam habet, ob quam se ad interemptionem exponat: sicut qui se exponeret hostium telis ad fugienda grauis sima tormenta, si in eorum manus deueniat. Attamen si ex confes sione secreti delicti, aut ex falsi impositione Religioni sequatur infamia, si Religiosus est; aut filiis, si est pater; aut subditis, si Præsul, aut familiæ, si nobilitate præfulgeat: tunc peccatum lethale es set contrà iustitiam, & mendacium pernitiosum aliis falsum sibi crimen affingere ad **[379]** vitanda tormenta, & se retractare teneretur, quamvis noua iterùm tormenta es set subiturus. Quia cum tam graui aliorum præiudicio nemo ius habet ad tormenta vitanda per criminis falsi impositionem, quo nobilem familiam perpetua ignominia conspergat. Moneo denique conclusionem nostram intelligendam es se, si sine iuramento sibi quis falsum crimen imponat. Quia quamvis tunc crimen illud nulli tertio sit noxium præterquam ipsi illud sibi imponenti, erit tamen peccatum lethale periurij, & grauis Deo iniuria irrogabitur, eum rei falsæ in testem afferendo.

PROBL. XXII.

Ille qui in tormentis sibi falsum crimen affinxit, ob quod capitali subest sententiæ, tenetur, & non tenetur sese in supplicij loco retractare.

2881 SEse retractare tenetur. Quia sibi in iudicio crimen falsum imposuit mendacium pernitiosum contrà seipsum protulit, totum populum ad scandalum trahens, quem quidem in quantum potuerit debet à seductione, & scandalo retrahere. Estò, non valeat mortis reuocare sententiam, potest tamen suæ infamiæ apud seductam plebem mederi Sic Abbas *ad cap. Ex parte 2. num. 2. de sepulturis.* Felin. *ad cap. Causam, num. 7. de testi. cogend.* Archidiac. *part. 2. titul. 11. cap. 11. §. 3.* Socin. *in repet. cap. Ad audientiam, de homicid.* D. Antonin. *part. 2. titul. 2. capit. 2. §. 3.* Syluest. *verb. Detractio, num. 4.*

2882 Minimè se retractare tenetur. Quià nullum sequitur præiudicium ex huiusmodi retractationis omis sione, cum ex ea suæ innocentiæ manifestatione non valeat vitæ consulere, re iam non integra, vbi euitatio mortis non speratur. Scandalum autem illud nociuum non est, potius confert aliis ad exemplum, & aliud vitat scandalum contrà iudicium; vulgus enim facilè commouetur, vt credat sententiam aliquo defectu laborare. Ità Sanch. *lib. 3. Decalog. cap. 7. num. 11.* Fagund. *Decal. lib. 8. cap. 9. num. 6.* Nauarra *de restit. lib. 3. cap. 4. dub. 1. n. 25. & 26.* Tolet. *lib. 5. cap. 66.* Les si. & Angel. à Fagundez allegati.

2883 Ego autem existimo, cum, qui metu tormentorum sibi crimen falsum imposuit, ob quod morti addictus est, se retractare teneri, vbi ex retractatione speratur fore, vt mortem euadat: non autem teneri se retractare in loco supplicij, seu ad pedem patibuli, quia inibi hac caret spe. Equidem quandò crimen tertio est nociuum, verbi gratiâ, si Religioni, vel familiæ ex confes sione, & impositione criminis grauis sequatur infamia sese vel in loco patibuli

retractare tenetur; si verò infamia non tanti sit momenti, non tenebitur: quod ptudens Confes sor arbitrabitur. Illud certis simum, si aliquis ad vitanda tormenta sibi graue crimen in tortura affinxit, ex quo grauis infamia Religioni, vel nobili sæcularium familiæ contingat antè sententiæ lationem teneri sese retractare etiamsi noua rursum tormenta subeat; fieri enim potest, vt tanta illa sit infamia, vt potius teneatur quævis tormenta, imò, & mortem perpeti, quam ab iis cum tanto aliorum damno excusari. Les sio docente *lib. 2. cap. 11. dub. 7. numero 50.* Toleto *lib. 5. cap. 66.* & Sancio *Decalog. libr. 3. cap. 7. num. 12.* Ratio est, quia res adhuc est integra, & in eo statu, vt ex retractatione speretur infamiæ innocentium euitatio. Tàm parua tamen potest es se tertij infamia, vt spectata prudenter charitatis regula, teneatur quis illam potius subire, quam obligare proximum denuò torqueri, quod prudentis æstimabit arbitrium.

PROBL. XXIII.

Mortale est, & mortale non est interuenientes sententiæ contrà aliquem delinquentem circà fœminarum solicitationem in confessione in Aula S. Officij prolatæ, delinquentem aliis manifestare queistibet.

2884 MOrtale quidem est reum queiscúmque manifestare, licèt sit Religioso, aut Sacerdoti. Quia ideò ibi sententia in secreto profertur, vt delinquens non infametur, & causa Tribunalis limites non excedat. Sic Sousa *de confes sar. solicit. tractat. 2. capite 16. numer. 8.*

2885 Mortale non est, illum reum Religiosis, & Sacerdotibus manifestare. Quia ex huiusmodi manifestatione nulla orientur scandala, imò potius timor, bonúque effectus. Ità Diana *part. 4. tract. 5. resol. 44.*

2886 Primam sententiam probabiliorem es se existimo. Quià ideò Domini Inquisitores sententiam in occulto ferunt, nè nimium reus infametur, & nè delictum illud ingerat fidelibus scandalum: Ergò reuelans arcanum illud aliis non potest non reus es se lethalis piaculi infatuando circà secretum piam S. Tribunalis diligentiam. Scio, Seraphinum à Freitas *in addit. ad tract. de Confes sar. solicit. quæst. 24. num. 49.* docere, à DD. Inquisitoribus propter scandala vitanda pœnam excommunicationis, & iuramentum de secreto illo seruando es se adhibendum. Vndè colligit Diana, *Ergo dum non adhibetur, non adest obligatio peccati mortalis.* Sed amici mei docti planè, venia, eo ipso, quod Freitas dixit, operæ pretium es se excommunicationem, & iuramentum adhiberi, nè interuenientes Sacri Tribunalis iudicio aliis sententiam reserent, as serit adeò graue es se piaculum rei, ac delicti manifestatio, vt conueniens sit censuræ, & iuramentis vis, nè quis audeat id aliis manifestare.

[380] CAPVT XIII.

Circà Susurrationem & Maledictionem.

PROBL. XXIV.

Licet, & non licet per Susurrationem alium excludere ab amicitia, quam ipse tibi ambis inire cum Principe, (verbi gratiâ,) narrando tantùm aliquos naturales defectus illius, quem intendis excludere.

2887 CErtvm est, non licere id agere mediis illicitis, vt fruade, dolo, infamando proximum, seminando odia, aut spoliando fratrem re aliquo, in quam habet ius: tunc enim es set peccatum mortale contrà iustitiam. Quid id agatur, tantùm narrando defectus aliquos naturales, aut alios veros, sed non occultos, ex quibus nec sequatur infamia, nec dis solutio amicitiæ, sed tantùm dis solutio illius familiaritatis primariæ, quam cum Principe habebat?

2888 Licet quidem. Quia amicitia, & familiaritas est bonum gratuitum pendens à libera voluntate amicorum, sicut enim liberum est conferenti bonum gratuitum non conferre: ita tibi licitum erit, seculusa vi, ac fraude, curare, vt non conferat. Quemadmodum licet sine vi, & fraude, rogare Petrum, vt testamentum mutet, neque suum constituat hæredem. Sic Sotus *lib. 5. de iust. qu. 11.* Aragon. *2. 2. qu. 74. art. 2.* Bonac. *d. 2. qu. 6. punct. 2. num. 6.*

2889 Minimè licet, sed lethale est peccatum, si alter in notabile ob id damnum incurrat, aut amittat aliquod bonum ex diminutione talis familiaritatis: veniale autem erit, si res parua sit. Quia quamvis amicitia vit bonum gratuitum, postquam tamen in illam quis admis sus est, habet ius, ne illa ab aliquo tertio sine causa, cum dam, no suo priuetur, sicut pauper habet ius, nè quis impediat eleemosynas, quas quis illi statuit elargiri. Ità Salon. *2. 2. quæs. 74. art. 1. post. 2. concl.* Sayr. *in Claui, lib. 12. cap. 5. num. 5.* Azor. *tom. 3. lib. 13. cap. 5. qu. 5.* Trull. *Decalog. lib. 8. cap. 7. dub. 3. num. 7.* & alij.

2890 Probabilius existimo hoc non licere, sed agentem delinquere lethaliter. Quia bonum propriæ vtilitatis non est sufficiens ratio honestandi aliquod damnum, & incommodum, quod regulariter alteri sequatur ex talis samiliaritatis imminutione. Dixi *regulariter,* quia si ab exclusione illius ex inclusione propria censeretur, meritò aliquod bonum maius secuturum, vel ipsi Principi, vel familiæ, vel populo: tum videor, pos se à peccato excusari. Vtilitas enim huiusmodi potest illius vtilitati proferri.

PROBL. XXV.

Est peccatum contrà iustitiam, & non est peccatum contrà iustitiam restitutioni obnoxium per susurrationem defectus naturales aliquos aperiendo, alterum à familiaritate Principis abstrahere.

2891 DIxi *Problem, 2. 1.* id es se peccatum, quæsierim verò, nùm sit contrà iusititam? Contrà iustitiam est. Quia licet amicitia bonum sit gratuitum, tamen postquam quis in familiaritatem

Principis est admis sus, ius habet, nè illa ab alio sine causa deturbetur. Causa autem iusta non est, sese eo excluso, in Principis familiatitatem ingere, graui quidem prioris familiaris, damno; pluris enim quisque æstimat Principis specialem gratiam illam quam diuitias. Sic Salon. *2. 2. qu. 74. art. 1.* Azor. *tom. 3. lib. 13. cap. 5. qu. 5.* Sayr. *in Claui, lib. 12. cap. 5. num. 5.* Trull. *Decalog. lib. 12. capite 7. dub. 3. num. 7.*

2892 Non est contra iustitiam. Quia amicitia, vel familiaritas specialis illa est bonum gratutitum à libera voluntate Principis pendens: At in re gratuita nullus habet ius, gratis enim confertur: & gratis negari potest. Ità Filliuc. *tract. 40. num. 141.* & probabile ait es se Trullench. *vbi suprà.*

2893 Hæc mihi sententia magis arridet. Quia contrà iustitiam non est, quod quis sine fraude ac vi commodum cuius est dignus, sibi procuret. Non enim quodlibet damnum, quod ex nostra actione sequitur proximo, est contrà iustitiam; sed tantùm quandò ille in bono, quo priuatur, habet aliquod ius propriè dictum. Vndè qui determinatum ad legandum Petri centum, impellit precibus, rationibus, &c. vt sibi illa centum scuta leget: infert quidem Petro damnum illud priuationis centum aureorum; sed contrà iustitiam non delinquit, quia nondum Petrus habebat vllum ius in præfatam pecuniam.

PROBL. XXVI.

Susurrationis peccata differunt, & non differunt specie propter diuersitatem amicitæ, quam turbant: verbi gratiâ, si turbetur concordiæ inter coniuges, inter patrem & filium, inter fratres, inter sodales, inter amicos.

2894 NOn differunt. Quia Suffurratio per se solùm tendit ad mutuam amicitiam tollendam: quod verò amicita oriatur ex tali, vel tali titulo, per accidens est, ad hoc vitium. Sic Caiet. *2. 2. qu. 74.* Molina *tom. 4. tract. 4. d. 25. numer. 4.*

2895 Differunt quidem. Quia quando quis susurrando seminat discordiam inter patrem, & filium, (verbi gratiâ;) & dat filio occasionem odij aduersus patrem suum, illud scandalum habebit speciem diuersam, saltem quando illud odium filij in patrem intendebat, odium enim in patrem habet circumstantiam specie diuersam. Ità eminentis Cardinalis de **[381]** Lugo meus felici sorte mea olim condiscipulus meus, inquam, vel tunc sapientis simus Magister *de pœnit. d. 16. section. 6. in principio, & 10. 1. de iust. d. 14. section. 3. num. 43.*

2896 Ego autem sic ex ipso datore quæstioni satisfactio. Prima sententia, vt admitti pos sit, limitanda est, vt procedat, de peccato Susurrationis quatenus per ipsum infertur malum siuè contrà iustitiam, siuè contrà charitatem illis, contrà quos susurratur; si tamen consideretur peccatum illud provt aliquandò includit malitiam scandali, ob peccandi occasionem, quæ datur ei, apud quem fit suscurratio: tunc aliquandò diuersum erit in specie ob diuersam coniunctionem personarum. Quandò (verbi gratiâ,) susurrando quis seminat discordiam inter patrem & filium, & dat occasionem odij filio contrà patrem suum: illud scandalum habebit speciem diuersam, saltim quando intendebat illud odium filij in patrem. Quare si illud peccatum quis voluit directè in filio, iam ex hoc capite scandalum habebit speciem

aliquam diuersam scandali ratione. Fateor item, id quod etiam P. Molina fateur, pos se susurrationes specie differre, quandò nimirum susurro præuidet, sequi pos se non solùm detrimentum pacis, & concordiæ, sed etiam damna circà alia genera bonorum, vt si sequi pos sint vulnera, homicidia, in bonis fortunæ detrimenta, & similia, ex quorum bonorum diuersitate iniustitia susurrationis speciem diuersam iniuriæ accipiet, & restituendi pro hisce damnis obligationem pariet.

PROBL. XXVII.

Neces sariò debet, & non debet in confes sione explicari malum, quod per maledictionem exoptatum est proximo.

2897 VIdimus *Sect. 1.* maledictionem es se, quando alicui malum imprecamur. Plerúmque autem habet aliam malitiam adiunctam saltem contra proximi dilectionem, cui tale malum desideratur. Quęsierim itaque, nùm neces sariò explicandum sit semper malum, quod per maledictionem proximo desideramus?

2898 Explicandum neces sariò est. Quia diuersa specie est optare malum corporis, vel malum spirituale, vel infamiam, &c. Sic Molina *lib. 4. de iustit. tract. 4. d. 22. num. 3.*

2899 Explicandum neces sariò non est. Quia maledictiones specie morali non variantur, malum enim desideratum proximo semper opponitur eidem virtuti dilectionis eiusdem. Ità Cardinalis de Lugo *de pœnit. d. 16. section. 5.* & *tom. 1. de iustit. d. 14. section. 11. numero 195.*

2900 Hoc mihi verius. Nam peccata odij non variantur in specie morali ex diuersitate specifica mali desiderati, quandò non desideratur nisi sub ratione generali mali proximi. At peccata quæ specie non distinguntur, licèt intrà eandem speciem grauiora existant, non sunt neces sariò in confes sione distinguenda: Ergò. Lege *Problema. 26.*

PROBL. XXVIII.

Quando maledictio est in parentes, in Prælatum, in herum prolata quidem ore solum sine animo: semper est, & non est lethale peccatum.

2901 SEmper est lethale. Quia cum in faciẽ maledictio profertur, grauis fit eis iniuria: cum autem in absentia, sed coram aliis iactatur, parit graue audientibus scandalum: si priuatim, nullo audiente, ore exprimitur, grauem præse fert irreuerentiam. Dei enim loco parentes ac Superiores habemus, iactitare autem contra Deummale dictionem vel nullo audiente grauis sima est blasphemia, etiam si Deo malum illud non opretur. Sic Molina *to. 4. tract. 4. d. 22. num. 4.*

2902 Non semper lethale crimen est. Quia quando in faciem vel nullo adstante, maledictio profertur, haud grauis parentibus, Prælato, hero irrogatur iniuria. Ita Cardinalis de Lugo *tom. 1. de iust. d. 4. numer. 196.* & alij communiter.

2903 Fatur P. Molina *citatus.* Quamvis regulariter maledictiones ore solùm prolatæ sine animo, quod mala illa eueniant, non sit peccatum mortale, nisi fortè contineant contumeliam grauem in proximum; id tamen fallit quando maledictio es set contra Deum, es set enim blasphemia grauis sima, etiam si non optaretur malum illud Deo: idemque puto quando maledictio es set in parentes, in Prælatum, in herum. Hæc Molinæ sententia, vera quidem semper de maledictione in Deum prolata: at de maledictione in parentes, Prælatum, & herum non semper, sed quando in faciem iactitatur; in absentia tamen prolatam non semper grauis piaculi damnarem, vt quando ex ira quis dicere solet. *Maledicta sit, quæ me genuit,* sine vllo tamen animo, aut desiderio mali in genitricem iam mortuam. Porrò nec caret dubio, quod idem Doctor addit, maledictionem illam, qua quis ex ira se diabolo commendat, etiamsi ex corde non proferatur, semper es se mortale peccatum propter fæditatem rei ipsius. De hoc tamen multum dubito, secluso scandalo, & maximè si nullus ades set qui audiret. Regulariter tamen crediderim cum Card. De Lugo, quod qui verba huiusmodi proferunt apprehendunt in illis grauem deformitatem, quod sufficit ad culpam grauem contrahendam.

PROBL. XXIX.

Maledictiones differunt, & non differunt specie iuxtà mala, quæ proximo optamus.

2904 IN Problema. 24. vberiorem expositionem requiro, an Maledictiones specie differant iuxta mal quæ proximo optamus? Differunt quidem. Quia mala à nobis optata differunt specie, & maledictio quælibet pertinet ad **[382]** speciem, ad quam pertinet maium, quod optamus: sicut odium internum, à quo procedit. Vndè si opto homicidium, ero homicida: si incendium domus, incendiarius: si bonorum abstractionem, fur: ob idque teneor neces sariò ea in confes sione explicare. Sic Sayr. *in Claui, lib. 12. cap. 5. num. 14.* Salon *2. 2. q. 76. a. 1. concl. 1.* Filliuc. *tract. 40. cap. 5. num. 147.* & alij apud ipsos.

2905 Non differunt specie. Quia omnes maledictione ex odio in proximum procedunt: odium autem in proximum in quacúmque materia semper speciei est eiusdem: quamvis diuersa mala optemus, vt mortem, infamiam, &c. sub vna enim ratione mali omnia desiderantur, scilicet sub odio in proximum. Ità Ledes. *tr. 3. de char. c. 6. concl. 8.* Trull. *Decal. lib. 1. c. 4. dub. 2. dicto 2.* hoc probabile putat. Lege eum *lib. 8. cap. 7. dub. 4. num. 2.*

2906 Idem teneo. Addiderim tamen, si maledidictiones sint atrocis simæ, es se in confes sione explicandas circà probabilem opinionem as serentium, circumstantias notabiliter aggrauantes es se neces sariò fatendas, vt si desideres condemnationem, seu amis sionem spiritualis vitæ, aut vitæ corporis, aut grauis simam infamiam: vt confes sarius melius pos sit iudicare, ac aptius moderi. Porrò iuxtà contrariam probabiliorem mihi sententiam sufficiet, si quis dicat, se graue malum ex animo proximo imprecatum fuis se.

PROBL. XXX.

Qui omnia, aut multa mala simul alteri imprecatur multarum scilicèt specierum deformitates: tanetur, & non tenetur earum numerum in confes sione exponere.

2907 TEnetur quidem. Quia maledictiones suam speciem sumunt ab specie mali, quod imprecamur. Ergò si species malorum, quæ simul optamus sunt distinctæ, neces sariò earum numerus erit explicandus. Sic Sayr. *in Claui, l. 12. cap. 5. num. 20.* Salon. *2. 2. qu. 76. fine.*

2908 Non tenetur. Quià omnes maledictiones sunt speciei eiusdem. Vndè qui simul hasce imprecationes proferret: *Los diablos telleuem, en los infiernos ardas. A malas puñaladas mueras, Vn rayo te abrase, &c.* vnicum grauius quidem peccatum committit, omnes enim moraliter vnico actu prolatæ reputantur: & ei sufficit fateri, in proximum grauem se maledictionem ex corde protulis se. Communiter Doctores. Lege Trullench. probabilem es se hanc sententiam as serentem.

2909 Ego existimo es se probabiliorem propter bis indicatum fundamentum, si autem omnes maledictiones eiusdem sint speciei constat haud es se cum simul iactantur vno quidem actu in confes sione annumerandas: vnum enim peccatum sũt. Sicut vnum numero delictum committit, qui eodem actu plura iuramenta falsa, ad aliquam rem confirmandam, profert: aut qui pluries eodem tempore fœminam deosculatur: aut qui pluribus plagis afficit inimicum: aut qui ter pugione Clericum percus sit continuatis vulneribus, vnam tantùm excommunicationem contrahit, quia vnica percus sio reputatur. Palao *tom. 1. tract. 3. d. 3. punct. 1. n. 5.* Bonac. *d. 2. de peccatis, q. 4. punct. 2. num. 11.* Sancius *in select. d. 6. num. 1. 2. & 3.*

CAPVT XIV.

Circà Iudicium temerarium, & suspitiones.

PROBL. XXXI.

Quandò vtrinque sunt motiua probabilia, est, & non est peccatum graue iudicare prababiliter contrà personam præstando de eius delicto graui probabilem as sensum.

2910 GRave peccatum est. Quia detractio, qua existẽtibus motiuis probabilibus ex vtráque parte, determinatè quis affirmat crimen, seu defectum grauem proximi, grauem continet culpam: Ergò, & as sensus internus, quo apud se idem affirmat, etiam grauem culpam continebit. Sic viri docti, quos consului.

2911 Non est graue peccatum, sed tantùm veniale. Quià existentibus huiusmodi motiuis, pos sumus licitè iudicare probabile es se tale delictum, seu pos sumus iudicare probabilitatem in actu signato; parum autem addit suprà diusmodi iudicium, aliud iudicium, quo probabiliter, & cum formidine directè iudicetur ipsum delictum; nemo enim valdè ægrè feret, nec tãquam de graui iactura conqueretur, quod postquam de ipso iudicatur reflexè, probabile es se eius delictum, iudicetur etiam directè per as sensum opinatiuum ipsummet delictum: Ergò ille as sensus ad mortalem culpam non sufficit. Ità Card. de Lugo *to. 1. de iust. d. 14. sect. 2. n. 22.*

2912 Verius hoc longè existimo, & quidquid sit de antecedenti illo pro fundamento primę sẽtentiæ apposito, abnego consequentiam. Quià per affirmationem externam absolutam, & determinatam significat quis vllo modo formidinem, vel as sensus interni infirmitatem, quam tamen significat, & habet per as sensum probabilem internum, quare magis est contrà ius proximi detractio illa externa, quam internus as sensus. Vndè si exterius etiam ille significaret eandem formidinem, dicendo, *Hoc probabiliter ita est:* nec aliundè opponeretur iustitiæ ex eo, quod defectus occultus absque sufficienti causa publicaretur: pos set etiam dici, detractionem illam culpam grauem minimè continere.

PROBL. XXXII.

Materia grauis ad hoc, vt iudicium temerarium de illa sit culpa grauis, est, & non est, quando temere iudicamus aliquam culpam mortalem de proximo.

2913 VIdimus *sect. 1.* iudicium temerarium dici, quod sine sufficienti fundamẽto fit. Porrò huius iudicij as signantur plures gradus, qui ad ipsum reducuntur. Primus est dubitatio **[383]** cum dubitamus de bonitate alicuius: dubitare autem est neuri parti adhærere, sed suspendere as sensum. Secundus est suspitio, quandò homo in alteram partem inclinat, non tamen determinatè as sentitur. Sed habet quandam inclinationem, siuè as sensum inchoatum, quatenus probabiliter iud cat, latere ibi aliquod fundamentum ad opinandum. Tertius est opinio, seu as sensus determinatus de re ipsa cum formidine tamen vel actuali, vel saltèm radicali: quatenus si homo interrogaretur; an res illa es set certa? responderet, sibi certam non es se, imò fortè non ita es se, provt ipse existimat. Quartus est as sensus firmus, hoc est, sine formidine implicita, vel explicita. Quintus denique iudicium externum, seu sententia condem natoria exterius prolata, qui ad solos Iudices pertinet, de quo *Volum. 7.* Porrò iudicium temerarium firmum (quod pertinet ad quartum illum gradum) est peccatum mortale contra iustitiam, si proximus de materia, aut re graui iudicetur. Quæsierim igitur, quæ sit materia grauis ad hoc, vt iudicium temerarium, hoc est, sinè sufficienti fundamento, sit graue peccatum.

2914 Materia grauis est quandò temerè iudicamus aliquam culpam lethalẽ in proximo ades se. Quia grauem ei tunc iniuriam irrogamus. Sic aliqui quos pres so nomine memorat Lugo. *to. 1. de iust. d. 14. sect. 2. num. 23.*

2915 Non est materia grauis, quando temerè iudicamus, culpam aliquam grauem in proximo ades se. Quia aliquæ sunt personæ, de quibus iudicare aliquam mortalem culpam, mortale nõ sit, vt si de milite profano iudices, velle se vindicare ab eo, à quo alapam accepit. Ergò fallit

illa regula. Item quia aliqua sunt peccata venialia, quæ si iudices temerè de aliquo, grauiter delinques, vt si de viro valde religioso iudices temerè es se ambitiosum, vel frequenter mentiri. Ita Card. de Lugo citatus.

2916 Hoc verum iudico, efficacemque pro statuenda regula rationem adhibeo. Quia sicut detractio externa tunc est grauis, quando aufert apud audientes famam in re graui, ita iudicium temerarium graue erit, quando apud ipsum iudicantem aufert opinionem grauem alicuius, cuiuscumque sit generis fama illa quæ aufertur; homines enim ægrè ferunt in omnibus materiis pati famæ detrimentum.

PROBL. XXXIII.

Iudicium temerarium est, & non peccatum eiusdem speciei infimæ cum detractione.

2917 ESt quidem. Quia tam per iudicium internum, quàm per detractionem leditur iniuste proximi fama: quòd vero lædatur apud me solùm, vel apud alios, non videtur es se differentia specifica, sed materialis, & secundùm magis & minus. Sic P. Molina *tom. 5. d. 13. n. 1.*

2918 Non quidem est. Quia si eiusdem speciei es set cum detractione, sequeretur, quod in cõfes sione sufficeret, dicere: Peccaui grauiter contra proximi famam, non explicando, an per iudicium internum, an per detractionem: idque non solùm supposita sententia probabili, quòd circumstantiæ aggrauantes non mutantes speciem non sunt necces sariò farendæ: sed etiam supposita contraria sententia. Tum quia non videtur notabilitèr aggrauare, quod fama lædatur apud duos, & non apud vnum solum: tùm etiam quia saltèm quando peccatur per iudicium internum non deberet id explicari, cum in omni sententiacircumstantiæ etiam notabiliter alleuiantes non debeant neces sariò explicari, quando speciem non mutant. Consequens autem est contrà omnium Confes sariorum praxim, qui specialiter de detractione & de iudicio temerario interrogant. Ità Card. de Lugo *tom. 1. de iust. sect. 2. num. 32.*

2919 Hanc sententiam longè veriorem es se reor. Ratio autem, cur illa duo peccata specie differant, hæc videtur es se, quia in ipsa fama, si res attentè consideratur, duo sunt bona diuersat nempè notitia, quam habeo de Antonij virtute, & rursus as sensus, quo propter talem notitiam, quam accepi, credo positiuè Antonij probitatem: quæ duo valde sunt diuersa. Nam notitia illa non est ex Debito sed eam accipio ab ipsis obiectis: as sensus vero est quasi tributum, quod debeo tali notitiæ acceptæ, qua notitia posita, debeo saltem quoad specificatio. nem eiusdem as sensum. An verò fama consistat formaliter in ipso as sensu, an verò notitia precedente, quæstio erit de nomine.

PROBL. XXIV.

Suspitio temeraria, qua scilicet ex leuibus habetur indiciis, ex suo genere, & obiecto est, & non est peccatum lethale.

2920 OMnis suspitio contra proximum temeraria de malo graui, si deliberata sit, est lethale peccatum. Quia suspitio tunc habetur, quando aliquisiam non dubitat, ac suspensus est: sed propendet, & inclinat in alteram partem, licet nondum as sensum opinatiuum, aut firmum ferat: sed quilibet vir bonus grauiter ferret talem circa graue vitium de se haberi suspitionem: Ergo mortale peccatum est. Sic Bañes *2. 2. q. 60. art. 3.* Salon. & Arag. *ibi.*

2921 Nulla suspitio ex suo genere est lethale peccatum sed veniale solum. Quia suspitio de graui malo non est iudicium, aut firmus as sensus, nec opinatiuus, imò nec propriè est as sensus; est enim vacillatio quædam circa propositum malum: Ergo peccatum mortale non est: Erit tamen veniale; quia vnusquisque hoc iure naturali gaudet, quoad vsque per legitima testimonia, & iudicia suum delictum prodeat in lucem. Cum ergò huiusmodi suspicio modo aliquo hoc ius naturale violet, modo etiam aliquo, & venialiter tantum iniuriosa existet. Ità Caiet *2. 2. quæstion. 60. art. 3. ad 3.* Sotus *libr. de iust. quæstion. 1. art. 3.* Syluest. . *verb. Iudicium, quæstion. 3.* Nauar. *ad rubr. de iudiciis, numer. 48.* Valent. *2. 2. quæstion. 60. art. 3. d. 5. quæstion. 4. punct. 3.* Fagundez *Decalog. libr. 8. cap. 11. num. 18.* Medin. *in insiruct. c. 14. §. 37. in 1. regu.* Filliuc. . *tra. 40. num. 12.* Les si. *l. 2. c. 29. dub. 3. num. 27. 19. & 23.*

2922 Hanc sententiam puto es se probabiliorem. Nam apud viros prudẽtes non putatur grauis in- **[384]**iuria, quod aliquis de alio concipiat suspitionem. Sunt enim huiusmodi suspitiones humano errore procedẽtes communes etiam viris probis, ac timoratios, Vndè qui eas pro graui iniuria reputaret, irrationabilis omininò es set, & nimius in suo honote tuendo: præcupuè cum suspitio non sit as sensus, sed tantùm quædam ad as sensum, ac iudicium concitatio. Manet ergò adhuc in suspicantis mente bona fama, & existimatio proximi licèt leuiter læsa, cum non priuetur ea, nisi per contrarium as sensum, & iudicium. Adnotarim tamen ex Soto, & Valentia ratione grauitais materiæ, vel personæ aliquando lethalem es se suspitionem: vt si ex leui indicio quis suspicetur Religiosum virum es se hæreticum, vel filium cum matre incestum perpetras se, & similia: & in hoc à Caietano dis sentio existimante, nunquam pos se suspitionem es se plusquam veniale ex obiecto, ac genere suo.

PROBL. XXXV.

Opinio temeraria ex suo genere est, & non est peccatum mortiferum.

2923 PEccatum mortiferum est. Quia proxiomus habet ius, vt nemo de illo ex leuibus indiciis ludicet, quisque enim prudẽs id grauiter ferret: sed as sensus opinatiuus est iudiciuim quoddam, quo de proximo malè iudicamus, licèt cum formidine iudicemus: Ergò erit peccatum mortale: maximè cum huiusmdoi iudicium, & as sensus opinatiuus contrà iustitiam sit. Sic Salon *2. 2. qu. 60. art. 3.* Bannes, & Aragon. *ibid.*

2924 Absolutè loquendo, & ex genere suo non est lethale peccatum temerariè seu ex leuibus indiciis malum de proximo opinari. Quia iudicium, & as sensus opinatiuus absque animi firmitate de improbitate proximi non est aptus ex natura sua generare malam illius æstimationem in mente as sentientis, ac iudicantis. Nam eo ipso quod improbitas certa non iudicatur, non infertur positua praua hominis æstimatio, sed ad summum impeditur bona, ad quam non habet proximum ius; neque enim tenetur quis bonam æstimationem positiuam

de alio habere, sed tantùm habere illam negatiuam, id est, non habere malam. Vndè si as sensus ille opinatiuius, & iudicium temerarium ex natura sua non est aptus, malam opinionem positiuam de altero generare: nec etiam erit secundùm se graue malum, & ideò nec grauis iniuria, nec graue damnum, nec graue peccatum, sed veniale tantùm.

PROBL. XXXVI.

Licitum est, & non est nobis alteri imprecari malum sub ratione boni id est, ægritudinem peccatori, vt conuertatur.

2925 PRoblema hoc, è calamo excidit *cap. 13.* cum de Maledicitionibus sermo proces sit, sed nè ex lectoris notitia elaberetur, extrà chorum expona. Requiro itaque, nùm liceat proximo imprecari malum sub ratione boni, scilicèt, peccatori ęgritudinem, vt ad meliorem se frugem recipiat, filio mortem, vel parenti, vt saltem in mortis articulo à malitia reflectat? Minimè licet. Quia quod non licet facere non est licitum imprecari: sed nullu priuato homini licet id malum alteri facere: ergò nec etiam licebit id ei imprecarei. Sic quidam quos pres so nomine. Fagnund. *Decal. lib. 8. cap. 13. numer. 21.* memorat, quorum sententiam indicat es se probabilem, dùm as serit contrariam sententiam es se meliorem.

2926 Licet omninò. Quia non solum licet cuiquam pruato homini imprecari, sed etiam desiderare malum alter primò ob finem boni, & sub ratione boni: verbi gr. desiderare, vt peccatores iustè, ac iuridicè puniantur à Iudicibus Dei ad gloriam. Deindè ob commune bonũ: quo pacto licitum est disiderare, vt Turcæ conterantur & hæretici conuertantur, aut de medio tollantur, & vt bona eorum imminuantur temporaria, ac omninò deficiant. Tertiò denique ratione boni proprij honesti, vel vtilis: quo pacto puella à iuuene, solicitata optare potest ei grauem morbum, vel etiam mortem, vt ces set ab illa iniquitate. Igitur in illis casibus, in quibus pos sumus malum alicui sub ratione boni optare, pos sumus etiam illud ei imprecari. Ità D. Tho. *2. 2. qu. 76. art. 7.* Sotus *lib. 5. de iust. qu. 12. art. 1.* Filliuc. *tract. 40. num. 149.* Fagund. *vbi suprà,* & alij communiter.

2927 Hoc mihi certum, existimanti quidem primæ sententiæ fundamentum haud quidquam efficere. Illa enim maior: *Quod non licet facere, non licet desiderare, aut imprecari,* potest es se vera in hoc sensu. Quod non licet facere absolutè loquendo, non licet etiam desiderare, est autem falsa in hoc, quod non licet facere per se ipsum, non licet etiam desiderare, vt fiat alicui per alterum, aut imprecari. Non licet enim nobis, aliquem occidere, & licet, ei mortem desiderare: non licet, aliquem suis spoliare bonis, & licet nobis desiderare, vt ab alio spolietur, nempè à Iudice in pœnam delicti, aut à Deo, vt resipiscat.

CAPVT XV.

Circà Famæ Restitutionem.

PROBL. XXXVII.

Fama proximi debet, & non debet neces sariò cum periculo vitæ restitui.

2928 FAma cum periculo etiam vitæ est restituenda, quandò aliter restitui non potest, maximè si infamatus vir sit familiæ illustris: idque etiamsi ex infamia, quam quis alteri intulit, nullum in vita, aut bonis spiritualibus eueniat. Quia quamvis fama respectu vitæ sit res inferioris ordinis: tamen huiusmodi res ordinis inferioris sumi in tanta quantitate potest, vt iudicio prudentum, vel vincat, vel æquet pretio rem ordinis Supreioris, tanta nàmque potest es se vis plumbi, vt vel vincat, vel æquet auri valorem: tanta potest **[385]** es se vis pecuniæ, vt æquè præstans, imò præstantior, quam ipsa fama, censeatur, quamvis pecunia res ordinis inferioris sit. Tam illustris igitur potest es se fama, vt omnium rectè sentientium iudicio æquè præstans, imò præstantior censeatur, quàm miseri vita homunculi. Sic Sotus *lib. 4. de iust. qu. 6. art. 3.* & alij, & probabilem e docet Fagund. *Decal. lib. 8. cap. 13. num. 2.*

2929 Si ex infamia, quam quis alteri intulit non eueniat damnum in vita, vel in bonis spiritualibus, nemo tenetur cum periculo vitæ famam ei restituere, etiamsi infamatus homo illustris prosapiæ existat. Quia nemo tenetur pecunias restituere cum suæ libertatis iactura, se ipsum vendendo, aut tradendo in seruitutem, (vt omnes Doctores profitentur;) libertas enim est superioris ordinis, & nullo potest pretio comparari: Ergò nemo etiam tenebitur famam alterius cum vitæ iactura restituere, eo quod vita ordinis sit superioris. Ità Caiet. *2. 2. q. 62. art. 3. ad 2. & opusc. 31. respons. 14.* Les si. *lib. 2. cap. 11. dub. 15. num. 86.* Fagund. *citatus.* Syluest. *verb. Detractio, qu. 4. casu 2.* Corduba *lib. 1. quæstion. 31.* Filliuc. *tractat. 32. num. 236.* Nauarra *lib. 2. de rest. cap. 4. num. 405.*

2930 Longe hoc probabilius. Nam iuxtà omnium Doctorum placitum (vti *Volum. 6.* videbimus) restitutio facienda est ad æqualitatem; at ille, qui cum vitæ periculo famam restituit, æqualitatem excedit: dat enim maius quid, quam id, quod abstulit. Quare ad huiusmodi restitutionem nullo modo obligatur. Non autem abnego, licitum es se nobis vitam aliquandò pro fama proximi exponere: non quod fama plus valeat, quàm vita, sed quòd pro virtute licitum sit vitam exponere. Attamen si ex infamia, quam proximo intulisti, damnum vitæ illi obueniat, teneris ex iustitia cum vitæ etiam periculo, famam ei restituere. Quia tunc non solùm obligaris ratione famæ iniustè ablatæ, sed etiam ratione vitæ, vt patet.

PROBL. XXXVIII.

Quando fama restitui non potest, infamator tenetur, & non tenetur eam pecunia compensare.

2931 TEnetur quidem. Quia qui alteri intulit damnum centum aureorum, si non potest æquale restituere, restituere tenetur id, quod potest, vt quam proximè ad æqualitatem accedat. Ergò quamvis fama excedat omnem pecuniam, tenetur infamator eam pecunia compensare, vt aliquo modo ad æqualitatem accedat; nam etiamsi fama sit ex genere suo præstantior pecunia, tamen tanta potest pecuniæ vis ex altera parte accumulari, vt cumulus

ille pecuniæ multo pretiosior sit, omnium rectè sentientium iudicio, quam cuiúsque hominis nobilis fama. An non dicit Philosophus, *Pecunia est omnium rerum mensura?* Certè aurum longè est plumbo pretiosior: sed tanta vis plumbo ex altera parte potest apponi, vt pretio vincat aurum. Sic Couar. *libro 1. variarum, capite 2. numero 8.* Sotus *libro 4. de iustit. quæstion. 6. numero 3.* & alij apud Fagundez *lib. 8. Decalog. cap. 14. numero 12.* quorum sententiam ipse ait es se probabilem.

2932 Præcisè pro ipsa infamia secluso alio damno, quando illa publica, vel secreta reuocatione dictorum tolli nequit, nemo tenetur ex iustitia illam pecunia compensare. Quià iustitia commutatiua tantum postulat, vt restituatur id, quod ablatum est, per id, quod communi æstimatione iudicatur æquiualens: at si hoc fieri non pos sit, ces sat obligatio, & moraliter est impos sibilis: At pecunia non est æquiualens famæ, famæ enim est res Superioris ordinis, & illam admodum excedit iuxtà illud Ecclesiast. 41. *Curam habe de bono nomine, hoc enim magis permanebit tibi, quam mille thesauri.* Ergò nullus tenetur infamiam, quam proximo intulit, pecunia compensare. Ità Nauar. *sum. cap. 17. num. 90.* Les si. *lib. 2. cap. 11. dub. 16. num. 92.* Nauarra *de restit. lib. 2. cap. 4. num. 417.* Filliuc. *tract. 32. num. 234.* Fagund. *Decal. lib. 8. cap. 13. num. 5.* Syluest. *verb. Detractio, qu. 5. casu 2.* Caiet. *2. 2. qu. 62. art. 2.* & alij recentiores communiter.

2933 Probabilius es se iudico, nullum ex iustitia teneri, famam pecunia compensare: quod hoc confirmarim exemplo. Quemadmodum qui non est soluendo æs alienum, nec potest damnum pecuniarium, quod alteri intulit, ob paupertatem pecuniis resarcire: non tenetur id resarcire orationibus, ieiuniis, vel honorificationibus externis; & qui vi, aut fraude aliquem ad peccatum induxit, non tenetur ei damnum conscientiæ resarcire pecunia; ità qui damnum famæ proximi iniustè intulit, si alia via id resarcire nequit, non tenetur ex iustitia pecuniis resarcire, nullum enim ordinem, vel connexionem hæc inter se habent. Dixi, *ex iustitia,* quia ex charitate sieri potest, vt aliquandò teneatur compensare pecunia, vt si infamatus sit pauper, nec aliter videatur depositurus tristitiam indè conceptam, nisi ei pecunia compensaretur, si infamator sit diues. Ratio est, quia sicut ex charitate magis tenetur quis benefactoribus suis, quàm aliis, ità ex eadem magis tenetur iis, qui malum sua sunt pas si causa. Didici ex Les sio *citato, numero 96.* & Filliucio *vbi suprà.*

PROBL. XXXIX.

Infamator tenetur, & non tenetur ad restitutionem famæ, si infamatus suis virtutibus eam recuperauit.

2934 NOn semel accidit, ve postquam quis asterum infamia affecit, ipse suis rectis factis, ac virtutibus famam deperditam recuperauit. Dubito in hoc casu, an infamator ad aliquam teneatur restitutionem? Tenetur quidem. Quia verè causa damni fuit: ergò illud resarcire tenetur; nam qui iniusta causa alteri est causa, in conscientia restituere tenetur, *cap. si culpa, de iniuriis, & damno dato.* Sic Adrian. *in 4. qu. 1. de restit. famæ, §. contra prædicta, in resp. ad 2.* Nauar. *in repetit. cap. Inter verba, n. 863.*

2935 Non tenetur. Quia postquam ille suam famã recuperauit, iam in illa damno non afficitur, restitutio enim est, ad resarciendum damnum: hoc autem iam est refectum. Sicut si dominus

[386] vel sua, vel alia via, recuperauerit æquum sibi ablatum furto, non tenetur fur amplius ad aliquam restitutionem. Ità Les si. *lib. 2. cap. 11. dub. 17.* Sayr. *in Claui, lib. 11. cap. 3. num. 14.* Fagund. *Decal. lib. 8. cap. 14. num. 2.* Malder. *de iust. c. de rest. in honore, dub. 11.* Sotus *lib. 4. de iust. qu. 6. art. 3. ad 4.* Filliuc. *tract. 32. num. 248.* Nauarra *de rest. lib. 2. cap. 4. dub. 3. num. 372.* Salon. *2. 2. qu. 62. art. 2.* Tolet. *lib. 5. cap. 68.* Syluest. *verb. Detractio, quæstion. 4.* Nauar. *sum. capite 18. numero 47.*

2936 Certè cum infamatus olim iam habeat, quod perdiderat: iniustè queretur. Vndè si quis alterum de concubinatu infamauit, & ille ità se purgauit, vt amplius non habeatur fides, infamatori, liberatur infamator à restitutionis obligatione. Etsi aliquis infamauit alium de hæresi, & ideò fuit captus ab Inquisitoribus, posteà autem per sentetiam declaratus fuit innocens, non tenetur infamator ei famam restituere. Rogas, an aliquid sit restituendum, prudentis arbitrio pro ipsa infamia, quam elapso illo medio tempore vsque ad famæ recuperationem est pas sus? Existimo debere fieri aliquam restitutionem si putetur illam velle, (alioqui censetur condonata, nec in vsu est offerre illam.) Ea autem restitutio gerenda est doloris significatione, petitionéque veniæ, vel honore aliquo, aut laude iuxtà personarum conditionem. Les sio annotante.

PROBL. XL.

Si infamia est iam obliuione sepulta, & restitutio nondum facta: infamator tenetur, & non tenetur adhuc restitutionem agere.

2937 HOmo (verbi gratiâ,) cum es set iuuenis puellam infamauit, falsò coram aliis as serendo se illam defloras se, quod iam succes su temporis consepultum manet: meminit tamen senex de damno dato in fama puellæ, & non refecto, requiro, an ad restitutionem teneatur.

2938 Tenetur planè. Quia damnum ingemiscit, vt reficiatur, etiamsi maxima sit temporis intercapedo interfusa; neque enim tempus, aut hominum obliuio locum gerit restitutionis. Sic Caiet. *2. 2. qu. 62. art. 2. ad 2.*

2939 Minimè tenetur. Quia fama iam censetur restituta, & mulum illatum moraliter loquendo non durat, cum nulla illius extet memoria. Ità D. Antonin. *part. 2. titul. 2. cap. 2. §. 3.* Graf. *lib. 2. decis. cap. 137. num. 5.* Nauar. *sum. cap. 18. num. 47.* Les si. *lib. 2. cap. 11. dub. 18. num. 100.* & alij communiter.

2940 Hoc verius es se iudico. Quia facilè infamia præterita reuiuiscet, si rursum in memoriam hominum adducatur. Quare moraliter loquendo ea restitutio magis erit noua infamatio, quam veteris refectio mali. Quare solummodò apud Deum de peccato in ea circumstantia est pœnitendum, & pro tunc restitutio non est curanda.

PROBL. XLI.

Qui aliquem infamauit non imponendo ei crimen falsum, sed manifestando verum occultum: tenetur, & non tenetur ad tantam damnorum temporalium restitutionem, ad quantam tenetur ille, qui falso alium infamauit.

2941 SVppono, eum qui alterum infamauit, falsum ei impingendo crimen, teneri ei restituere omnia damna temporalia ex ea infamia subsecuta. Quià hæc infamia fuit omninò iniusta, & iniuriosa causa efficax talis damni, & ex illa directè omnia illa damna emersêre; qui verò alteri causam damni dat, damnum ei dodis se censetur: quare tenetur illud restituere. Videndum tamen est, an damnum ex tali infamia secutum sit in bonis iam acquisitis, an in acquirendis: si secutum fuit in bonis iam acquisitis, restitutio in integrum est facienda. Si illatum fuit in bonis acquirendis: verbi gratiâin officio, beneficio, legato, quæ ex voluntate aliorum pendebant, restitutio non est gerenda in integrum, sed arbitrio prudentis. Vndè qui alium per iniuriam, & falsum crimen per vim, aut dolum, ab as secutione beneficij, officij, legati, aut honoris impediuit, tenetur ad restitutionem prudentis arbitrio, non ad integrã; quià adhuc pendebat id ex alterius voluntate, quæ re vera mutari poterat, & erat in spe: minus autem valet id, quod est in spe, & ex voluntate alterius pendet, quam quod actu pos sidetur. At si loquamur de eo, qui alium infamauit, manifestando illius verum crimen, sed occultum, maior est difficultas ad quantam restitutionem damnorum teneatur. Vndè requiro, nùm teneatur ad tantum, ad quantam tenetur ille, qui falso alium infamauit.

2942 Ad tantam non tenetur. Quia non tantùm peccat iste, quantum ille: & ideò non tenetur ad restitutionemin integrum; sed ad aliam arbitrio prudentis agendam. Et quia præcipua causa damnorum non est criminis reuelatio, sed ipsum crimen: reuelatio enim est solùm causa sine qua non; & consequenter infamans per reuelationem tantùm, non tenetur ad integram, sed ad arbitrariam restitutionem; quia nisi ille reuelas set, ea damna non fuis sent secuta. Sic Sotus *lib. 4. de iust. qu. 6. art. 3. ad 4.* Salon *2. 2. qu. 62. art. 2.* qui tamen posteà sententiam mutauit. Et Fagundez *Decalog. lib. 8. cap. 14. num. 7.* haud es se omninò improbabilem sententiam Soti profitetur.

2943 Tenetur ad tantum, id est, tenetur ad integram restitutionem de damno in bonis iam acquisitis, in bonis verò acquirendis ad partem prudentis arbitrio definiendam. Quià obligatio restituendi non oritur ex quantitate peccati, sed ex quantitate illati damni. Vndè licet qui verùm crimen, sed occultum reuelando infamat, minus delinquat, quàm qui falsum crimen imponit: quia tamen æquè damnificat, imò aliquando plus) quàm ille, qui falsò crimen imponit, æquè ad restitutionem tenetur, imò ad maiorem, si fortè maius damnũintu- **[387]**lit. Ità Salon. *ibi.* Nauarra *de restit. lib. 2. cap. 4. dub. 6. num. 109.* Nauar. *sum. cap. 18. numer. 45.* Fagund. *citat. num. 8.* Sayr. *in Claui, lib. 11. cap. 3. num. 19. & 20.* Les si. *libro 2. capite 12. dubio 19. num. 109.*

2944 Cum his sentio. Nam licèt ille, qui falsum crimen imponit, plus delinquit, non tamen plus nocet; ac restitutio cum actus sit iustitiæ commutatiuæ, potius respicit nocumentum,

quàm nocendi modum. Porrò ipsum crimen in se sumptum non potest es se causa damni, nisi accedente eius reuelatione; vndè quandiù crimen manet occultum, contrà iustitiam reuelatur, dum probari in iudicio non potest: & sic quatenus occultum, non potest es se causa damni, nisi reueletur: ideòque qui illud reuelat, tribuit illi veluti vim nocendi, ac inferendi damni. Ergò illud manifestans, moraliter loquendo, causa principalis damni secuti censetur: vndè non solùm est conditio sine qua non, sed etiam causa moralis per se, & directa omnium damnorum, quæ consequuntur.

PROBL. XLII.

Damnificasti Antonium, (verbi gratiâ,) in pecunia, & ille te grauiter contra iustitiam infamauit: Potes, & non potes pro rata iniuriæ ei denegare pecuniæ restitutionem.

2945 POtes huiusmodi facere compensationem. Quia probabilis est sententia quæ docet, famam pecunia debere compensari, quando aliter restitui non potest, de quo suprà *Probl. 38.* Sic Sayr. *in Claui, lib. 11. c. 3. n. 25.* Couar. *reg. peccatum p. 1. n. 6. & l. 1. variar. cap. 2. num. 8.* Sotus *l. 4. de iust. qu. 6. art. 3. ad 4.* Corduba *qu. 33. art. 2.* Ludou Lop. *p. 1. Instruct. cap. 116. concl. 1.* Aragon. *2. 2. qu. 622. art. 2.* Manu. *part. 2. sum. cap. 45. concl. 2. & 3.* Salon *2. 2. qu. 62. art. 1. controu. 13. conclus. 1.* Molina *tract. 4. d. 45.* Rebel. *lib. 2. qu. 10.* Qui omnes as serunt, non teneri virum nobilem, & à fortiori Regem, aut Principem restituere infamiam plebeio, quem falsò infamauit, dicendo, se fuis se mentitum; sed teneri illam iniuriam ei pecunia compensare; quia iniuria infamiæ, m & fama ipsa pecunia potest satisfieri: Ergò accipiens ab Antonio famæ læsionem quam ille non refecit, poterit ei pecuniam quam abstulit, retinere.

2946 Non potes huiusmodi compensationem facere. Quia probabilior est sententia contraria, nempè compensationem famæ non pos se cum pecunia, aut aliis temporariis boni fieri: excedit enim fama omne pecuniarum pretium, neque est vendibilis, aut pretio æstimabilis. Ergò qui ab Antonio suit infamia affectus, non potest retinere pecuniam, quam abstulit ab eo, in compensationem famæ sibi ab eo non restitutæ. Ità Malder. *de iust. tract. 7. cap. 2. dub. 8.* Pesantius *de restit. qu. 12.* Bannes *2. 2. qu. 63. art. 2.* Fagund. *Decalog. lib. 8. cap. 14. numer. 12.* & alij, quos *Probl. 38.* memoraui.

2947 Hanc sententiam probabiliorem existimo. Nam si fama altioris est ordinis, quam pecunia, nec est pretio commensurabilis, qui accepit iniuriam, non poterit in compensationem pecuniam ab infamatore ablatam retinere. Ipse pecuniam restituat, Antonius autem famam ablatam alio modo restituet, vel reus erit omis sæ satisfactionis.

PROBL. XLIII.

Qui alium infamauit siue crimen falsum ei affingendo, siue verum occulium reuelando,

si iuranti ei, se fuis se mentitum fides non adhibeatur, tenetur, & non tenetur testes adhibere.

2948 QVi alium infamauit siuè in iudicio, siuè extrà illud, siuè crimen ei falsum affingendo, siue verum, sed occultum, quod in iudicio probari non potest, reuelando, si æqualis sint conditionis, & intelligat, eos, apud quos infamauit illum, non credere suæ retractationi, (quam vel cum iactura propriæ famæ debet agere) quando affirmauit, se fuis se mentitum: tenetur id iuramento confirmare, vt plenè famam per iniuriam ademptam restituat. Quod quidem verè iurare potest, vel quandò alium infamauit verum illius crimen manifestando, sed occultum. Quia non fecit conformiter ad legem charitatis: vndè potest iurare se fuis se mẽtitum, & alium tale crimen non commisis se. Quæsierim autem, an teneatur sic iurans adhibere testes, quandò nec eius retractationi, nec ei sub iuramento id as serenti creditur?

2949 Tenetur testes adhibere adeò, vt si neces sum fuerit exprensas ad id facere, adhuc id debeat. Quia infamator tenetur omnibus modis pos sibilibus infamato famam restituere, quam ei iniustè abstulit, eúmque in statu, quo anteà aderat, collocare, hic autem modus pos sibilis est. Sic Salon *2. 2. q. 62. a. 2. contr. 13. concl. 1.* Les si. *lib. 2. cap. 11. dub. 20. num. 110.* Sotus *l. 4. de iust. qu. 6. art. 3. ad. 4.*

2950 Non tenetur. Quia si nec ei iuranti credere velint, iam id ex eorum malitia prouenit: & ea sinistra opinio, quam de alio retinent, non censetur tunc prouenire ex dicto suo: siquidem efficaciter illud cum iuramento retractauit. Ità Sayr. *in Claui, lib. 11. cap. 3. num. 27.* Fagund. *Decal. lib. 8. cap. 15. num. 8.* Nauar. *sum. cap. 18. n. 44. & 45.* Nauarra *de restit. lib. 2. cap. 4. dub. 5. numer. 178.*

2951 Hoc probabilius censeo, adiiciens, si ipse in, famatus sibi persuadeat, infamantem eam reuocationem sub iuramento affirmatam non fecis se conscientia ductum, sed ore tenus, & ad aliorum preces, aut credat illum eam statim reuocaturum, & postulat testes, coram quibus id affirmet: tunc quidem teneri illos adhibere: & in hoc omnes scio conuenire Doctores.

PROBL. XLIV.

Qui se mutuò ad inuicem infamarunt, excusantur, & non excusantur à mutua restitutione.

2952 NOn excusantur. Quià damnum alteri illatum per reciprocam infamiam non tollitur: sicut tollitur debitum vnius per reciprocum debitum alterius. Et quia **[388]** quandò alter non pos set restitutionem ab infamatore suo accipere, sequeretur, quod in compensationem pos set licitè eum similiter infamere: quod non est admittendum; est enim hoc quoddam genus vindictæ. Sic Nauar. *sum. cap. 18. num. 46. & 47.* Caiet. *2. 2. qu. 62. artic. 2.* Nauarra *de restit. lib. 2. cap. 4. num. 395.*

2953 Excusantur omninò. Quia licet quis grauiter peccet in genere vindictæ eum infamando, qui se sæpius iniustè infamauit: tamen ille, qui alium infamauit se prius infamantem, non tenetur ad restitutionem ei gerendam, si ipse famam sibi prius restituere nolit: sed potest vti compensatione, seruata iniuriæ æqualitate, quantum fieri potest. Licèt enim per reciprocam infamiam non tollatur damnum infamiæ prius datum: compensatur tamen, &

tollitur debitum reficiendi illud, sicut qui incendit domum eius, qui anteà suam incenderat, non tollit damnum datum, sed compensat. Ità Tolet. *l. 5. cap. 70.* Adrian. *in 4. q. penult. de restit. §. circà prædicta.* Sotus *l. 4. de iust. q. 6. a. 3. ad. 4.* Rebel. *de iust. q. 13.* Malder. *de iust. tr. 7. c. 2. dub. 14.* Salon. *2. 2. q. 73. a. 2. controu. 23.* Filliuc. *tr. 32. num. 248.* Les si. *lib. 2. c. 11. dub. 25. num. 133.* Angels *n 4. de rest. famæ dub. 3.*

2954 Hoc iudico es se probabilius. Moneo autem seruandam es se æqualitatem, quantum fieri potest. Quia si alter alterum multo grauius infamauit, plura crimina detegendo, tenetur adhuc ad restitutionẽ vberioris infamiæ, sicut in debitis pecuniariis contingit. Vndè pater neminem pos se licitè illum vicis sim infamare, qui se prius infamuit; est enim hoc genus vindictæ, quam nemo potest licitè priuata authoritate sumere.

PROBL. XLV.

Si ille, cuius famæ detraxi, mortuus sit, & damnatus in tartarum, teneor adhuc, & non teneor ex iustitiæ eius famam non lædere, læsàmque restiturere.

2955 NOn teneor. Quia damnati iam sunt Dei hostes, nostrique, nec sunt amplius proximi: quare obligatio iustitiæ, quæ solùm est ergà proximos, ad illos non extenditur, nisi fortè eorum infamia in infomiam redundet aliorum. Sic Molina *to. 5. de iust. d. 28. &. d. 44. ac 45. & tom. 4. d. 84. in fine 3. concl.* Malder. *2. 2. tract. 7. cap. 1. dub. 8.*

2956 Teneor omninò. Quia licet damnatus iam ordinatus non sit ad eundem finem supernaturalem, adhuc autem manet noster proximus quoad naturam humanam: Ergò non debeo ei illa negare, quæ vt homini debentur. Igitur adhuc ex iustitia teneor eius famam non lædere, læsàmque reparare: Ità Cardin. de Lugo *tom. 1. de iust. d. 14. sect. 4. num. 46.*

2957 Equidem si P. Molinę sententia (probabilem satis) eligere velim, potero sinè graui scrupulo dicere, Aristotelem fuis se totius phylosophiæ ignarum, Tullium omninò imperitum, Lucretiam publicam meretricem, & alia huiusmodi, quæ duris sima prorsus videntur. An non dum peccator adest in hac vita, est Dei inimicus? Attamen non ideò pos sumus eum infamere in aliis materiis, imò sæpè nec in illa ipsa, in occultè peccat. Ergò hoc, quod est es se aliquem Dei inimicum non aufert naturalem, lædendi illius famam, prohibitionem. Quod autem damnati non solùm sint inimici, sed sine spe etiam reconciliationis, non videtur satis ad hac prohibitionem lædendi famam, eiúsque restitutionis læsæ obligationem auferendam; nam sentenia condemnatoria solùm aufret ius ad ea bona, quibus per sententiam reus priuatur, non ad alia: Deus autem non priuauit adhuc damnatos bono famæ, quam apud homines iustè pos sident: cur ergò potero eos impunè mea authoritate hoc bono priuare, nec restituendi contrahem obligationem? Hæc me abstrahunt à P. Molinæ sententia, & ad Cardinalis eminentis simi mentem applaudendam alliciunt.

PROBL. XLVI.

Cùm Petrus de Ionnis vitio loqueretur, alij per errorem de Paulo intellexêre, & ideò Paulus apud ipsos famæ patitur detrimentum: Petrus ex iustitia tenetur, & non tenetur ex iustitia ab auditoribus errorem auferre.

2958 NOn tenetur ex iustitia, sed ex charitate. Quia narratio Petri non est causa directa illius infamiæ, sed praua auditorum intelligentia. Sic Les si. *lib. 2. cap. 11. dub. 22. num. 119.*

2959 Ex iustitia tenetur. Quia si te portante lucernam, scintilla ex ipsa erumperet in vestes, vel in alia pretiosa Ionnis mobilia, te vidente, & aduertente, non solùm ex charitate, sed etiam ex iustitia deberes, si facilè pos se, eam extinguere; quamuis enim non tua sola actio, qua cautè lumen portabas, sed ventus, vel aliquid aliud scintillam excus serat: verè tamenn ex tua actione aliquo modo ortum habet, & ad debitam diligentiam pertinet circumspicere, ne in ipso transitu aliquid ignis decidens aliis noceat. Sic ergò licet Petrus cautè, & absque æquiuocattone Ioannem nominauerit, in iis tamen circumstrantiis, supposita auditorum hebetudine, vel audiendi difficultate, ex Petri actione oritur ille error, & ad debitam loquentis spectat curare, nè auditores ex occasione de alio id accipiant, quare non sola charitas, sed & iustitia etiam obligat ad errorem corrigendum, si commodè Petrus pos sit. Ità P. Molina *tom. 5. de iust. d. 40. num. 3.*

2960 Ei quidem adhæro, monens, obligationem præfatam illum errorem audientium corrigendi inculpabiliter à Petro positum, non oriri propriè loquendo ex iniusta acceptione: hæc enim non est propriè restitutio, sed est obligatio non lædendi famam alienam per propriam actionem, seu procurandi, nè ex mea actione proximi fama lædatur, quæ obligatio est directa, & immediata. Posteà verò, si huic obligationi Petrus non satisfacit, & propter eius culpabilem moram Pauli fama læditur, orietur obligatio resituendi damnum illud ex iniusta acceptione, seu læsione famæ, quæ ex Petri mis sione iniusta socuta fuit.

[389] PROBL. XLVII.

Obligatio restituendi pro fama læsatransit, & non transit ad infamantis hæredes.

2961 TRansit quidem. Quia quando fama iniustè ablata non restituitur debet pecunia compensari, quare cum fama restituta à defuncto infamatore non sit, debitum illud, qua parte erat ad compensandum pecunia, debet ad hæredes trãsire, sicut alia pecuniaria debita. Et quia sicut aliter poterat defunctus, quam pecuniis, debitum illud extinguere, scilicet compensando famam ablatam laudibus infamati, vel honore exhibito, vel orationibus & suffragiis pro defuncto infamato oblatis: sic pos sunt hæredes his omnibus modis debitum illud compensatione pecuniaria extinguere. Sic Adrian. *quodlib. 11. q. 1. lit. S.* Nauar. *sum. c. 18. n. 46.* Molina *de iust. to. 5. d. 45. n. 3.*

2962 Minimè transit. Quia hæres solùm succedit defuncto in ordine ad iura, & debita fortunarum, non infama, neque in famę debitis. Nec defunctus contraxerat antè mortem ea de causa aliquod debitum pecuniariũ; nam debita bonorum vnius ordinis non debent solui, aut compensari in bonis alterius ordinis, quando non pos sunt in suo ordine restitul. Ità Les si. *l. 2. c. 11. dub. 21.* Lugo. *de iust. to. 2. d. 5. sect. 1. n. 8.* & alij apud Les sium.

2963 Hæc planè sententia verior est prima. Adnotarim tamen, si infamia iniustè illata causa fuit, quod infamatus pas sus sit in bonis fortunæ dãnum vel positiuum, vel negatiuum, saltẽ propter lucrum aliquod, quod ea de causa ei ces sauit: tũc sicut defunctus tenebatur totum illud damnum compensare pecunia, sic teneri eius hæredes, qui eiusmodi defuncti onera simul cum hæreditatis commodo debent subire.

PROBL. XLVIII.

Reus legitimè imò non legitimè interrogatus negans delictum, tenetur, & non tenetur ad restitutionem accusatori, & testibus, quibus iniuriam intulit, quatenus videtur implicitè affirmare eos falso accusas se, & testificatos fuis se.

2964 TEnetur planè siue legitimè sine non legitimè sit interrogatus. Quia si legitimè interrogetur verum delictum debet manifestare, idque abnegans accusatorem, ac testes infamat. Si non legitime, debet ad vitandam damnum accusatoris ac testium vti aliquibus verbis sobriis ad conseruandam eorum famã: v. gr. dicẽdo, *Nõ existimetis illum calũniatorẽ; credo enim eum recta intentione ductum putas se probare se suam pos se intentione.* Quia licèt non legitimè interrogatus pos sit se iure defendere etiam cum damno accusaris, id enim agit cum inculpatæ tutelæ moderamine: debet tamen non excedere in sui defensione, sed vitare, quantum fieri pos sit accusatoris ac testium infamiam: alioqui delinquet contra iustitiam: sicut qui cum pos set ariter euadere, aggres sorem interimit, peccat contra iustitiam & ad restitutionem tenetur. Sic Molina *to. 5. d. 43. n. 1. 2. & 3.* cum aliis multis.

2965 Non tenetur, siue legitimè, siue non legitimè interrogetur. Quià si reus non interrogetur legitimè, non apparet, cur peccet contra iustitiam crimen abnegando, licet indè accusatoris ac stium fama detrimentum patiatur: nam communiter detrimentum illud leue est; omnes etenim putant, reum iure suo vsum, & abnegas se crimen, quòd non es set legitimè probatum: nec ideò iudicant calumniatores accusatorem, ac testes extitis se. Et quia licèt resultaret grauæ famæ accusatoris detrimentum, reus non est causa illius positiua, sed solum non cooperatur ad eius famã defendendam. Quod si legitimè interrogetur, & abneget suum verum crimen, non peccat contra iustitiam in accusatorem, & testes, quorum fama ea de causa aliquid patitur. Quia reus non tenetur ex iustitia ergà accusatorem, adiuuare eum, & bonam facere eius accusationem vel defendere eum ab infamia, quam ea de causa potest incurrere. Non enim est causa positiua eius damni, sed solùm negatiua, quatenus eum non

adiuuat, cum pos sit, ad quod ex iustitia non tenetur. Ità Cardi. de Lugo. *to. 1. de iust. d. 15. sect. 1. n. 13.*

2966 Scio primam sententiam communem es se, eamque tenere Adrianum, Richardum, Syluestrum, Sotum, Nauarrum, Maiorem, & Gabrielẽ citatos à Molina: Attamen Cardinalis præfero mentem. Quam adeò veram existimo, vt licèt crimen reo oppositum, publicum es set, adhuc reum illud in iudicio abnegando non committere cõtrà accusatorem, ac testes iniuriam affirmem. Pone enim, aliquem crimen publicum improperare tibi. Nunquid tu ex iustitia teneris illud positiuè confiteri, aut negare, ne ille mendax reputetur? Quis id affirmet. In his ergo casibus si quæ infamia accusatori oritur, à reo non procedit, sed ab accusatione non probata: nec ideò accusatoris fama læditur quia reus negat propriè loquendo; sed quia accusator obiecit id, quod non verificatur, nec comprobatur.

PROBL. XLIX.

Si auditores per simplicem retractationem noncredant, teneris, & non teneris iuramentum adhibere.

2967 MInimè debes. Quià nec S. Thomas, nec alij antiqui Doctores talis obligationis meminere: At si talis ades set obligatio, impos sibile videtur à tot sapientis simis viris haud fuis se annotatum. Sic Philip. Faber, *de rest. in 4. dist. 15. q. 3. d. 53. c. 1. n. 32.*

2968 Debes profecto. Quià qui per iniuriam læsit tenetur efficere totum id, quod neces sarium est, ad resarciendum damnum illatum, si id non sit adeò difficile, vt longè excedat damnum, quod illatum est proximo. At cum iutamẽtum sit medium facile ad illum finem, non est, cur excusetur ab illo adhibendo infamator, si neces sarium sit, ad fidem conciliandam. Ità omnes ferè alij Doctores, quos memorat, ac sequitur Card. de Lugo *to. 1. de iust. d. 15. sest. 2. n. 26.*

2969 Equidem ex eo, quod illa quæstio non sit ab antiquioribus excitata, non sequitur, non teneri detractorem adhibere iusiurandum, si auditores simplici retractationi infamatoris fidem non exhibuere: multæ enim veritatum resolutiones abantiquis fuere pręterms sę, quas recentiores expres sêre. Igitur cum iuramenti confirmatio medium sit facile ad suadendam auditoribus retractationem, non video vndenam infamator iustè excusari valeat. Aliquin si neces se es set ad re- **[390]** stituendam famam post grauis simam infamiam in iustè illatam, duos aureos expendere, non obligaretur ad eas expensas homo diues, qui facile id efficere pos set, sicut non tenetur, ad adhibendum iusiurandum, quod adeo facile geri valet.

PROBL. L.

Quando audirores nec adhibito iuramento, aut testibus credere nolunt, infamator tenetur, & non tenetur aliud adhuc medium resacriendi famam proximo à se ablatam procurare.

2970 REsolui suprà adhibendos es se testes, si auditores iuramento confirmatæ retractationi fidem non præstiterint. Iam verò quæsierim, num infamator teneatur alia media procurare, si auditores retractationi iureiurando ac testibus confirmato non credunt. Porrò ad nihil amplius detractor obligatur. Quia iam non ipse, sed auditorum peruersitas, & obstinatio perseuerantis infamiæ causa censetur. Sic Les si. *l. 2. c. 11. dub. 10.* & alij communiter.

2971 Tenetur equidem ad alia adhuc media procuranda. Quia quòd auditores post iuramentum expres sum, ac testes adhibitos in sua opinione permaneant, non tollit obligationem restituendi à detractore, qui huic toti damno consequẽti causam dedit. Neque enim tenetur solùm ad damna quæ neces sariò eueniunt, sed etiam ad illa, quæ ex noua aliorum malitia, & iniustitia consequuntur. Nam si (ex. gr.) furatus es centum Antonio, & posteà totidem ei per famulum immittas, qui iniustè ea sibi retinet: tu quidem cõscius posteà rei, debes Antonio restituere; quia verè adhuc Antonius sua earet pecunia ob iniuriam à te illatam. Ergò quod auditores in casu nostro iniustè opinionem malam retineant, non excusat infamatorem ab onere restituendi, quãdiu proximus ob iniuriam ab eo illatam totum hoc damnum incurrit. Ità Molina *to. 5. d. 41. n. 4.* Lugo *to. 1. de iust. d. 15. sect. 2. n. 17.* Adrian. *in 4. q. de rest. famæ in principio.*

2972 Hoc mihi etiam videtur in rigore metaphysico magis consequẽter procedere. Nam regula generalis est vt quoties res per iniuriam ablata perit, antè quam domino restituatur, ità vt peritura similitèr non es set apud dominum etiamsi non fuis set ablata: toties teneatur ad cõpensandũ dãnum, qui eam iniustè abstulit; quia occasione iniuriæ illatæ res periit. Vndè si libros Antonij furatus, eos nauclero tradidisti aliò deferendos, ipse verò in odium Antonij proiicit in mare, ne Antonio pos sent restitui teneris proculdubio, eorum valorem Antonio reddere; quia perituri non fuis sent nisi tua præces sis set iniuria. Cum ergo in casu nostro auditores nouam illam iniuriam incredulitate & obstinatione sua proximo à te infamato non intulis sent, vt eius infamiam conseruent, nisi tua iniuria præces sis set, nam tui testimonij prætextu, licet temerè & iniustè suam prauam credulitatem retinent: consequens est, vt tibi etiam damnum illud imputetur, quod ex tua detractione ortum habuerit. Dixi tamen *In rigore metaphysico* ità consequenter dicendum; quia moraliter, & in ordine ad praxim vix vnquam continget, quod post detractionis rerractationem, & iuramentum interpositum ac testes in maiorem confirmationem adductos, auditores adhuc in priori credulitate permaneant, nisi aliunde fundamenta alia habeant ad persistendum in sententia.

PROBL. LI.

Petrus Antonium in materia castitatis iniust infamauit: potest, & non potesi ei famam restituere, laudando eum in aliis materiis quando non adest alius modus famam læsam resarciendi.

2973 NOn sufficit, vt restituatur Antonij fama lęsa in castitatis materia, laudare in aliis materiis eũ. Quia sicut diximus non debere pecuniã restitui pro infamia, quando fama restitui non potest; quia iustitia intẽdit solum æqualitatẽ: quæ æqualitas obtineri non potest nec

quoad totum, nec quoad partem debiti oblatione pecuniæ: fama enim ipsa eodem modo læsa, & amis sa remanet sicut anteà. Idem ergo dicendum quando aliquis diffamatus fuit in materia castitatis: nam quantumvis illum laudes in aliis materiis doctrinæ iustitiæ liberalitatis, &c. fama tamen circà castitatem æquè remanet læsa, & amis sa sicut anteà. Ergo illa restitutio nihil deseruit ad finẽ æqualitatis intentum à iustitia. Card. de Lugo *to. 1. de iust. d. 15. sect. 2. n. 32.* docet, propter hoc argumentum dubitare pos se de obligatione restituendi per laudes in aliis materiis.

2974 Sufficit quidem, vt fama restituatur Antonio, eum in aliis materiis laudando, quando alius modus non adest famam læsam resarciendi. Quia licet non sit eadem numero fama, quæ redditur; est tamen in eodem genere, ità vt omninò famæ amis sæ æquiualere videtur. Neque enim iustitia intendit æqualitatem, vt velit idem omnino restitui; sed satos est, quod sit ita æquiualens id, quod redditur vt moraliter ac in ordine ad vsus humanos idem censeatur. Nam si gemmam extraordinariam alienam in mare proiecis ses, deberes pretium reddere, licèt moraliter non pos set alia similis gemma tali pretio comparari. Ità Les si. *l. 2. c. 11. dub. 20. n. 110.* Lugo *citatus.*

2975 Idem prorsus affirmo. Quia licet pecunia in ordine ad vsus humanos non deseruit ad idem, nec supplet pro fama amis sa, quia fama alterius altioris est ordinis: fama autem in aliis materiis, & eius augmentum potest in ordine ad vsus & conuictum humanum eodem fere modo deseruire ac defectum famæ in alia illa materia compensare, eiusdem enim generis seu ordinis est laudatio. Fateor autem mihi displicere, quod amicis simus meus Diana *p. 2. t. 5. resol. 30.* absolutò concludit, scilicet ad nihil aliud teneri diffamatorem, quàm ad laudandum eum, quem prius diffamauerat. Hoc enim licet verum sit quando non est alius modus famam læsam resarciendi: non tamen quando aliis modis directè potest relarciri fama in eadem materia, cum nemo cogendus sit inuitus ad commutandam famam suam in vna materia profana in alia, sicut nequè ad accipiendam vestem pro libro, si liber ipse restitui potest.

[391] PROBL. LII.

Infamator tenetur, & non tenetur læsam proximi famam restituere non solum apud eos apud quos eam læsit, sed etiam apud illos, quibus ipsi post ea dixerunt.

2976 NOn tenetur, sed fus sicit, apud auditores immediatos satisfacere. Quia cum verba in infinitum promulgentur aliis aliis referentibus: impos sibile est, detractorem apud omnes satisfacere. Sic Philippus Faber *de rest. in 4. dist. 15. q. 3. d. 53. c. 1. n. 37.* citans Alensem.

2977 Tenetur omninò. Quia totum illud damnum, & infamia subsequens procedit ex iniuria detractoris præsertim si alij rem licitè post modum manifestant existimantes illam veram, ac publicam es se: Debet ergo detractor totum damnum, cuius ipse causa iniusta sit, resarcire. Ità Nauarra *de rest. l. 2. c. 4. n. 443.* Les si. *l. 2. c. 11. dub. 20. n. 111.* Turrian. *de iust d. 53. dub. 2. n. 9.* & alij communiter. Huiusmodi tamen adiiciunt distinction ẽ: Nã si detractor id dixit alieui, vel aliquibus sub secreto, vel personis talibus, quæ non videbantur vlterius rem publicaturæ: sufficiet, apud ipsos retractare. Secus si nec subsecreto, nec talibus personis rem manifestauit.

2978 Profecto sententia hæc stando rationi veris sima videtur. In contrarium tamen est, praxis cõmunis tum confes sariorum, qui ad hoc solùm obligãt pœnitentes, vt apud eosdem retractẽ quod iniuste dixerunt: tum etiam ipsorum pœnitentium, qui siuè antè confes sionẽ, siuè post illam sufficienter videntur sibi satisfacere si apud dospem retractẽtur, nec de alia satisfactione curant. Quod etiam in aliis materils as solet obseruariv. gr. si aliquis errorem apud alios docuit, satisfacere creditur, si apud eosdẽ contraram doceat, & errotẽ fateatur, si in concione quis dixit, non es se præceptum ieiunij tali die; satis eisdem auditoribus contrarium edicere. Et tamen continget, auditores illos iam apud alios contrariam doctrinam dis seminas se. Hac ergo communi praxi supposita fateor, licet attẽta obligatione contracta ex iniuria præterita, quod detractor per se loquẽdo, teneatur resarcire famã apud auditores mediatos & immediatos; de facto tamen communiter ab hac obligatione liberari vt in plurimum, partim propter impotentiam moralẽ, vt Faber aiebat; partim ac potis simùm, quia eo ipso, quod apud immediatos auditores detegit falsitatẽ, vel iniuriam, videtur illis implicitè committere, vt ipsi hanc suam retractationẽ apud alios diuulgent, quibus rem illam fortas se dixerant. Dum autem immediati auditores munus illud, ac cõmis sionem non reiiciunt, expressè, implicitè videntur acceptare. Hæc ex sapientis simo meo Cardinali de Lugo vbi suprà.

PROBL. LIV.

Qui aliter potest suam famam tueri, & tamen vult eam tueri detegendo deiractoris vitia occulta: delinquit solum contra charitatem, non contra iustitiam: & contra iustitiam proculdubio delinquit.

2979 QVæsierim, an si pos sis aliter tuam tueri famam, & tamen velis eam defendere detegẽdo detractoris vitia occulta, vt eius de te testimonium vales infirmare, pecces contra iustitiã; au solum contrà charitatem. Peccas contrà charitatẽ non contra iustitiã. Quia non teneris ex iustitia confugere ad omnes alios modos tuendi propriã famam, nec ipsed etractor ius habet, vt eius nomini parcas in defẽsionem tui, cum ipse iniustè femam tuam oppugnet. Sic stando rationi. Les si. *lib. 2. cap. 11. dub. 25. num. 133.*

2980 Contra iustitiam delinquis. Quia cum detractio illa solùm licita in defensionem, ces sante defensionis neces sitate, non est vndè licita remaneat: atque ideò erit iniusta; nam proximus ius habet, ac retinet, ad suam famam, quamdiu non est neces se illam lædi ad tuam defensionem. Sicut si absque neces sitate occideres, vel vulnerares aggres sorem iniustum, cum pos ses absque graui incommodo eius ictus declinare, peccares contra iustitiam excedendo neces sariæ tutele moderamẽ. Ita Lugo *tom. 1. de iust d. 15. sect. 3. num. 49.* & alij communiter.

2981 Non est ab hac sententia recedendum, quam & Les sius amplectitur propter communem Doctorũ authoritatem, licet stando in ratione profes sus fuerit, es se solummodo contra charitatem.

PROBL. LV.

Quando in occulto læsus fuit honor alicuius, est, & non est satisfaciendi obligatio.

2982 QVandò contumelia vel iniuria contrà honorẽ occulta fuit, atque adeò nullum aliud dãnum in fama, vel aliis bonis post se reliquit, nõ est obligatio restituendi præcisè propter contumeliã, vel dehonorationẽ. Quia restitutio tendit ad reparandum dãnum illatũ: Ergo quandò iam damnũ iniustè illatum omninò ces sauit, nulla erit obligatio restituendi. At in prædicto casu totum illatum damnum transiit, & per consequens omninò ces sauit. Nam totum damnum fuit in honoratio contra testificationem externam externi cultus, quæ tunc debebatur: posteà verò supponimus, non amplius negari talẽ testificationem, sed salutatione honorifica, & aliis signis externis exhiberi ei cultum debitum iuxtà tui status conditionem, ac dignitatẽ. Ergò iam nunc non patitur vllum damnum propter præteritam iniuriam, quæ occulta fuit, & ratione illius à nemine pròsus despicitur. Sic P. Molina *to. 5. d. 46. n. 5. 6. & 7.*

2983 Etiamsi in occulto fiat, potest es se iniuria grauis contrà honorem, & omnis huiusmodi grauis dehonoratio parit ex debito iustitiæ restituendi oaligationẽ. Quià ex contumelia præterita, quãdiù cibtuneliosus non satisfacit, aliquod dãnum censetur permanere in eo, qui contumelia fuit affectus. Nam negari non potest, quòd contumeliã v. gr. colaphum pas sus, potstà, etiam quandiu di nõ satisfit, dolet nimium de contumelia accepta: quod quidem non agit, postquam vindicauit iniuriam; quia iam tunc videtur sibi, malum à se expulis se, quod ante patiebatur: Ergò anteà non dolebat solum ob iniuriam merè præteritam, sed ob illam adhuc moraliter manentem: alioquin post vindictam adhuc doleret, cum adhuc iniuria præterita fuerit. Fatendum igitur est, ex contumelia præterita, quandiu per satisfactionem, vel vindictam nõ ausertur, manere aliquod malum morale præsẽs, quod sit obiectum doloris, ac tristitiæ: nau de morbo, vel dolore capitis merè præterito non tristamur, postquam omninò transiêre, nec aliquid prorsus reliquêre imò de recepta sanitate
occulta, vt eius de te testi- **[392]**lætamur. Post contumeliam autem non gaudet homo quasi de recepto honore, & malo transacto: sed potius tristatur, ac dolet; quia malum illud non omnino transiit, sed adhuc moraliter perseuerat, quandiu per debitam satisfactionem non tollitur. Ità Card. de Lugo *to. 1. de iust. d. 15. sect. 4. n. 54. 55. & 56.* ex communi Doctorum sententia.

2984 Hoc longè probabilius es se iudicarim, quod exemplo confirmo. Qui principem in occuito colapho cederet, si posteà nulla satisfactione exhibita pergeret communi, ac solito honore cum eo agere, eo ipso videtur eum contemnere, & negare reuerentiam tantæ dignitati debitam non ostendendo per signa extra ordinaria displicentiam de illata iniuria, & procurando ei satisfacere. Simlitèr ergo cum proportione si æqualem contumelia, vel colapho læsisti, contenerecenseris ipsum, si nulla satisfactione exhibita, aut veniæ petitione, communi solùm honore illum excipis, qui contemptus nouus est quotidiè, ac continuatur, quandiù pro illata iniuria non satisfacis, si potes, exhibendo tantum honorem, quantum offensæ dignitati in talibus circumstantiis debetur, ne contemni censeatur: Debetur ergò ex iustitia restitutio, seu satisfactio etiam pro contumelia occulta; quià damnum non est merè præteritum, sed præsens, & continuata dehonoratio per continuatam omis sionem maioris honoris exhibiti, quails in talibus circumstantiis tali homini secundùm suam dignitatem debetur. Hæc circa

Decalogum expres sis se sufficiat, si aliquid requisieris. Volumen proximum de Iustitia & iure restituet.

AD DOMINAM MEAM EPILOGVS.

T *IBI debentur ò Domina, hæ mancipij tui circa decem Decalogi Præcepta annotationes: egregia namque eorum obseruatrix extitisti. Nec enim, (vti obseruauit Augustinus) beata ex vtero, aut vberibus solummodo, sed magis ex Præceptorum Dei obseruætione, Filio attestante, prædicabilis ostentaris, Beati qui audiunt verbum Dei, & custodiunt illud. Id Gabriel ostendit, cum dicit Aue gratia plena, Dominus tecum, ostentans tam immensæ gratiæ plenitudinem ex Decalogiobseruatione profluis se. Etenim si verbis Archangeli addas Maria, quod Ecclesia interserit, & Benedicta tu inter mulieres, quod Elisabeth adiecit, decem pærticulas expones, queis auctore Richardo Laurentino decem Decalogi Præcepta designantur. Vt scilicet eadem Salutatio Angelica, quæ te gratiâ plenam as serit, innuat simul, vndenàmtàm mirabilis gratiæ plenitudo dimanarit.*

Laus Deo, Deiparæ, Iosopho, Ignatio, Antonio.

[[393]] INDEX RERVM ET VERBORVM Notabilium, quæ in hoc quarto Tomo continentur.

Prior Numerus Paginam, Posterior Numerum Marginalem designat.

A

Abbatis sa.

ABbatis sæ pos suntne Monialium omnia vota, vti Prælati regulares irritare? pag. 183. num. 601

Abortus.

Ad Abortum illicitum est dare aut accipere pharmacum, & quando ad matris ægrotantis medicamen liceat. p. 269. n. 31

Absolutio.

An Absolutio sit differenda ei, qui praua iurandi affectus est consuetudine? pagina 131. num. 213

Actus.

Actus soliti concurrere ad adololatriam, quot? pag. 20. num. 160

Actus forenses fieri in Ecclesia prohibiti. p. 29. num. 214.

Actus iudiciales cum strepitu facti prohibiti sunt in die festo. p. 195. nu. 28

Hosce Actus pos sunt excusare neces sitas, aut pietas. ibid. n. 29

Actus extraiudiciales sunt ne in die festo prohibiti? p. 222. n. 260

Adiuratio.

Adiuratio quid sit? p. 86. n. 650

Adiuratio quotuplex sit? ibid.

De Adiuratione quot concurrere debeant? ibidem.

Adiurans qualis debeat es se? pagina 86. numero 650

Res Adiurata quæ es se debeat? ibidem.

Res, per quam fit Adiuratio quænam sit? ibidem.

Adiuratio in Dœmoniacos quæ? ibid. num. 651

An Adiuratori liceat præcipere dœmoni superiori, vt inferiorem pellat? pagina 87. numero 654

An adiurare vanè irrationales creaturas fructibus nocentes sit lethalis superstitio? p. 90. num. 674

Adoratio.

Adorationis nomen vnde sumatur? p. 16. n. 133

Adorationis definitio. ibidem.

Ex Adorantis intentione, & dignitate personæ adoratæ distinguitur adoratio. pag. 17 num. 134

Debet persona adorata es se adorante superior. ibid. num. 135

Adoratio à tribus virtutibus Theologicis distinguitur. ibid. num. 136

Quotuplex adoratio admittatur? ibid. num. 137

Adoratio interror quæ? ibid.

Adoratio externa quæ dicatur. ibid.

Adorationis diuisio. ibid. n. 138

Adoratio absoluta quæ? ibid.

Adoratio respectiua quæ? ibid.

Cui conueniat Adoratio absoluta? ibid.

Cui respectiua? ibid.

Cultu latriæ est Adoranda Beatis sima Trininitas, & singulæ Trinitatis personæ, Christus, eius humanitas Verbo vnita, sanguis, ac corpus ab anima separatum. ibidem num. 139

Adoratione latriæ Eucharistia est veneranda, & quando præceptum eam adorandi obliget. ibid. n. 140

Adorari debent cultu latriæ, quæ Christum Dominum reipsa tetigerunt, vt Crux, &c. ibid. num. 141

Crux ex qualibet materia constans est adotanda cultu latriæ. p. 18. n. 143

Quid dicendum de aliis Dominicæ Pas sionis instumentis. ibidem.

Adorandi sunt Angeli, & homines beati, & viuentes cultu Duliæ.

Vna, & eadem adoratione pos sunt imago, & exemplar adorari. ibid. num. 148

Adoratio reliquiarum, quæ? p. 19. n. 149

An sit licitum crucem reliquis non approbatis ornatam in altari adorandam **[[394]]** proponere. ibid. 150

Adulterium, Adulter.

Adulter teneturne damnum restituere filiis legitimis in eo casu, quo prolem es se suam agnoscit, & nullam habet rationem de contrario addubitandi? pag. 248. num. 107. 108

Post Adulterium potestne vir innocens Sacris ordinibus initiari inuita, & reclamante vxore adultera, sicut ad Religionem potest conuolare? 251. 129

Adulter occidens cum moderamine inculpatę tutelæ maritum inuasorem teneturne aliquid restituere? 294. 215

Adulterium quid? 301. 12

Quotuplex admittatur Adulterium? ibidem.

Adulterium est etiamsi maritus consentiat ibid. 13

Adulterij ciuiles pœnæ quæ? ibid. 14

Adulter, & adultera tennentur ad restitutionem, si certò credunt prolem non es se mariti? 302. 15

In dubio non tenentur? ibid. 16

Si duo Adulteri rem habeant cum coniugata absente marito, & illa concipiat, tenetur vterque ad alimenta prolis. ibid. num. 17

Adulterij ratione præcisè non tenetur adulter ad vllam restitutionem marito gerendam? ibid. 18

Nisi occultè maritus cum adultero transigeret. ibidem.

Si Adulter nihil promisit adulteræ pro turpi actu nihil tenetur restituere. ibid. 19

Adultera honestæ famæ non tenetur cum vitæ, & famæ periculo manifestare filium es se spurium? ibid. 20

Quid tamen petere debeat filij spurij mater. ibid. 21

Ad Adulterium occultandum quandonam sit licitum exponere prolem spuriam. ibid. 23

Abusus vxoris extra vas legitimum Adulterium est. 303. 24

Cum de Adulterio ad pœnam sanguinis agitur solus iudex sæcularis est competens. ibid. 25

Adulter coniux potestne de iustitia debitum ab innocente coniuge exigere? 321. 172

Qui ex adulterio filium suscepit, illumque reliquit inter filios legitimos mariti adulteræ præter alimenta teneturne occurrere damno hæreditatis, quæ legitimis hæredibus adimitur, & damno dotis, quam pater putatiuus puellæ spuriæ tradidit. credens eam es se propriam filiam? ibid. 173. 174 & 175

Adultera coniux teneturne martio pecunias ex adulterio acquisitas restituere? p. 322. num. 178

Aëromantia.

Aëromantia diuinationis species vocitata quomodo intelligatur? 70. 534

Alchimia

An Alchimiæ vsus sit superstitiosus ad verum aurum, & argentum, ex inferioribus metallis conficiendum. 84. 635

Appellatio.

Appellatio an sit valida, aut licita in die festo? 221. 251

Ars.

Ars notoria quid sit? 25. 184

Aruspicium.

Aruspicium quod diuinationis nona species dicitur, quid sit? 70. 534

Astrologus.

Astrologi an teneantur pretium pro diuinatione acceptum restituere, si res non euenit? 77. 586

Augurium.

Augurium quid? 70. 534

Auspicium.

Auspicium quodnam dicatur? 70. 534

B

Beatus.

BEati pro nobis orant, Angeli, & homines? p. 3. n. 11

Pro Beatis ferme non oramus. ibid. n. 14

Beneficium, Beneficiatus.

Beneficiati in maioribus constituti tenentur officium recitate ex iure Ecclesiastico. p. 5. num. 29

Quid nomine Beneficij intelligatur. ibid. 33.

Præstimonium est Beneficium, cui subest obligatio recitandi. ibid. 34

Beneficium si nullos fructus habeat non obligatur ad horas Canonicas. ibid. 39

Beneficium habens alia onera annexa sufficienda ad congrum licet ea munera alij exequenda dentur, obligatur ad horas Canoncias. 6. 40

Qui habet plura Beneficia tenuia, quæ sufficiant ad sustentationem obligatur ad horas Canonicas. ibid. 42

Beneficium cuius fructus qui sua culpa non recipit recitare obligat. ibid. 43

Qui Beneficium recipit ex resignatione, cum obligatione satisfaciendi eius muneri, licet fructus non percipiat, tenetur ad horas Canonicas. ibid 64.

Habens plura Beneficia, non tenetur bis recitare. ibid. 49

Habens Beneficium, & pensionem satisfacit officium diuinum recitando ibid. 50

Qui duplex Beneficium habet bis non delinquit officium omittendo. ibid. 51

Beneficiati omittentis culpabiliter horas, quæ pœna. 10. 85

Beneficiatus obligatus non est primis sex mensibus ab obtento beneficio restituere. ibid. num. 86

Post semestre primum tenetur si culpabiliter officium omisit. ibid. 87

Quis Beneficiatus pos sit excommunicari, suspendi, ac Beneficio priuari? 11. 93

Beneficiatum à choro excusantes causæ adducuntur. p. 13. & seqq. n. 116. & pluribus sequentibus.

Beneficium cuius fructus exigui sunt, nùm obliget ad boras recitandas? pagina 34. num. 254

Si Beneficiatus impediatur per vim, vel fraudem à consecutione fructuum Beneficij, an sit obligatus hoc titulo horas recitare? p. 35. num. 258

Si vigeat in aliqua Ecclesia consuetudo, vt primo, vel secundo anno pos ses sionis Beneficij nullos fructus Beneficiatus **[[395]]** acquirat, neque post mortem illi reseruentur, debeme eo tempore horas recitare? ibid. 202

Solus Beneficij titulus, cum spe pos ses sionis, & fructus, in sufficiat ad inducendam recitandi obligationem? pagin. 36. num. 263.

An ad inducendam recitandi obligationem neces sum sit pos ses sionem Beneficij es se pacificam? ibid. 268

Beneficium habens iniustè & impediens iniuste alium ab illius pos ses sione teneturne horas recitare? ibid. 271

An Beneficiatus omittens horas primo semestri hebeat obligationem restituendi fructus? 53. 402

Beneficium tenue pos sidens, & partem notabilem alicuius horæ omittens, teneturne aliquid restituere? 54. 408

An Beneficiatus excusetur ab integra restitutione ob horarum omis sionem, si Beneficium alia ouera habeat annexa? 55. 420

Beneficiatus simplex, cui nullum onus est annexum præter horarum recitationem, potestne aliquos fructus retinere ob obligationem ad deferendum habitum, & tonsutam? ibid. 423

Beneficiatus non recitans, an pos sit sibi applicare fructus, si verè sit pauper? pagin. 56. num. 429

Si Beneficium constet ex distributionibus quotidianis solum, an eas lucretur absens studij ratione. pag. 65. num. 500. & 501. Et inde resultat Authoris resolutio, ibid. num. 502.

Beneficium, vide verb. *Clericus, Horæ Canonicæ, Officium diuinum.*

Blasphemia.

Blasphemia quid sit? 26. 191

Blasphemia est contra Religionem, & contra fidem. ibid. 192

Blasphemiæ peccatum in intellectu consistit. ibid. 193

Blasphemia quoruplex admittatur? ibid. 194

Blasphemia hæreticalis quæ dicatur? ibidem.

Blasphemia simplex quænam sit? ibid.

Non est Blasphemia in ira enunciare aliquid Dei quod sit verum, si contra Deum non intendat indignatio. ibidem num. 195

Blasphemia ordinariè est lethale peccatum, potest tamen fieri veniale. ibidem num. 196

Blasphemia non est aliquid de Deo ioco dicere, si irrisio non adsit. ibid. 197

Blasphemiæ omnes hæresim non continentes eiusdem sunt speciei. ibid. 198

An Blasphemiæ qualitas sit neces sario in confes sione aperienda? pag. 27

Blasphemis quæ pœnæ præscriptæ? ibid. 199

Blasphemiæ crimen est mixti fori. ibid. 200

Quomodo Confes sarius se gerere debeat cum iis, qui Blasphemandi turpantur consuetudine? ibid. 201

Ad Blasphemiæ rationem debetne dictum contumeliosum continere falsitatem? p. 95.

Blasphemia potestne in solis factis & signis ades se? ibid. 722

An Blasphemia in Deum differat specie à Blasphemia in diuos? 96. 725

Omnes Blasphemiæ in ratione Blasphemiæ nùm different specie? ib. 728

An sit explicanda in confessione Blasphemiarum diuersitas, vel in Deum vel in Diuos? ibid. 731.

An Blasphemiæ hæreticales sint hæ, *Denego Deum, Denego Crucem, Denego Euangelia,* cum non absolutè, sed conditionatè, quis profert eas ad alicuius rei testificationem? pagin. 97. num. 734

Blasphemia num sit hęreticalis hęc propositio, *Hoc est verum, sicut Deus est in cœlo, vel natus ex Virgine, Credi potest sicut Euangelium?* ibid. n. 737

An sit Blasphemia hæreticalis hæc propositio, *Renego D. Perrum Antonium,* &c. ibidem num. 740

Nùm sit Blasphemia iurare per vitam Dei, aut D. Petri? 98. 744

Blasphemia an sit creaturarum maledictio? ibid. 747

An Blasphema sint iuramenta, *Per Corpus Dei, per Dei sanguinem, per Caput,* &c. p. 99. n. 750

Blasphemantem audiens an debeat reprehendere, siue Blasphemus ille obiurgatione sit corrigendus, siue non, præter fraternam correctionem? 99. 759

Blasphemiæ pœnæ quæ? 100. 760

Blasphemus post condemnationem an sit tanquam infamis à testimonio repellendus? ibid. 763

Blasphemiæ hæreticales quæ dicantur? ibidem. num. 764

Quid item non hæreticales. ibidem

De Blasphemiis non hęreticalibus an cognoscant Domini Inquisitores? 101. 767

Blasphemia vide verb. *Iuramentum.*

Bonum.

Bona castrensia, quasi castrensia, profectia filiorumfamilias, quęnam sint? Et quando sint furti rei, illa clam accipientes? pagin. 348. num. 89

An Bonorum aduentitiorum filij vsumfructum amittat parens, per professionem ipsius in Religione appribatam? p. 349. num. 91. & 92

C

Canonicus.

CAnonici sub graui piaculo tenentur choro interes se, si distributiones accipiant 11. n. 97

Canonicus qui choro non adest restituere tenetur. ibid. 98

Vno, aut altero die abes se non constituit culpam grauem. ibid. 99

Canonici assistentia sufficit, cum cantus est figuratus? 12. 101

Si minuenda debita solemnitas Canonicus debet canere? ibid. n. 102

De Canonicorum assistentia in choro plura? ibid. à n. 104. ad 112

Canonicus pœnitentiarius pro pręsente habetur. p. 15. 125

Canonicus magistralis cum in propria Ecclesia concionatur, aut legit distributiones **[[396]]** lucratur. ibid. 126

Canonicis conces sum à in e priuilegium, vt recreationis gratia pos sint trium mensium spatio non residere, quid requirat? 16. 131

Canonici, qui præsente Pœnitentiario, designantur in illius adiutorium ad confes siones audiendas ob pœnitentium multitudinem, an lucrentur distributiones officiis diuinis adstanti designatis. pag. 63. num. 478. & 479

An Canonicus pos sit distributiones amis sas accipete, si hæ illi à Capitulo donentur, antequam diuidantur? pag. 68. num. 518. & 519. vbi num. 520. negatiuæ sententiæ Author adhæret. Et vbi declaratio Sacræ Congregationis hac de re affertur. ibid. num 520

An sit inualida remis sio, quam Canonici faciunt ei, qui ob absentiam à Choro distributiones iam amisit? 68. 524

Capellania.

Capellania collatiua an sit beneficium, cui subsit onus recitandi officium? pagin. 5. num. 35.

Capellania, cui adest annexum onus dicendi mis sas, quâ fruitur adolescens, licet per alium celebrentur, an obligetur ad horas Canonicas? 6. 41

Capitulum.

Capitulum percipiens distributiones, quas amitti absens præbendatus, tenetur ne soluere pensionem, aut charitatiuum subsidium, super præfatas absentis distributiones impositum? 60. 456

Carthusiani.

Carthusiani pos suntne in mortis articulo vesci carnibus. 281. 124

Castitas.

Castitas, vide verb. *Virginitas.*

Chiromantia.

Chiromantia, quæ inter diuinationis species, nona dicitur, quænam sit? pagina 70. numer. 534

Christus Dominus.

Christus Dominus orat, vt homo. 3. 12.

Christi Domini mysteria recolunt septem horæ Canonicæ. 4. 28

Quæ Christum Dominum tetigerunt reipsa, quo cultu debent adorari? 17. 141

Citatio.

An Citatio facta in festo sine necessitate non solum sit illicita, verùm etiam inualida? p. 218. n. 221. & seqq.

Clericus.

Clerici in maioribus constituti tenentur officium recitare ex iure Ecclesiastico. pag. 5. num. 29.

Clerici in minoribus constituti non tenentur ad officij recitationem? ibi. n. 31

Nullus Clericus ratione ordinis obligatus est horas in choro celebrare. 11 95

An Clericis solum in minoribus constitutis possit Episcopus imponere obligationem recitandi horas Canonicas? 34. 251

Si Clericus beneficiatus Mediolanensis, Vbi Breuiarium Ambrosianum viget Romam pergat, an teneatur inibi non Romano, sed Ambrosiano vti? 39. 294

An Clerici in Sacris constituti pecceut lethaliter, diuinam officium cum voluntaria mentis euagatione recitant? 43. 331

An Clericum à recitandi horas obligatione eximat degradatio. 50. 382

Clericis in minoribus constitutis num liceat reliquias tangere, aut contrectare? 92. 695

An omnibus Clericis minorum ordinum liceat Sacra vasa vbi Reliquiæ Diuorum includuntur in processionibus deferre? ibid. num. 698

Clerici erga Prælatum quot obligationes admittantur? 235. 25

Tenetur subsidium charitatiuum soluere. ibid. num. 26

Clerici fratres, ac patres tenenturne fratres, forores, filios, ac filias etiam spurias ex bonis Ecclesiæ dotare? 261. 203

Clericis licetne ex fructibus beneficij dotare sorores spurias, vel spurios fratres ex coitu legibus damnato. 262. 207

Clerici ac Religiosi à quocumque seu laico seu Ecclesiastico aut regulari inuasi tenenturne fugere, ne cognatur se inuadentis occisione, aut vulnere defendere? p. 285. n. 167

Clericus nolens aufugere dum potest, si inuasorem occidat, an ad restitutionem teneatur? 294. 221

Clericus rem habens cum fæmina in vase præpostero incurritne pœnas Bullæ Pij V. contra Clericos Sodomitas? pag. 326. num. 220 & 221

Clericus sodomiticè patiens inciditne in bulle huiusce pœnas? p. 327. n. 223. & 224

Clericus crimen sodomiticum semel, bis aut ter perpetrans an incurrat præfatæ bullæ pœnas? ibid. 228

An Clerici incurrant Bullæ Pij V. pœnas ante Iudicis sententiam. ibid. n. 229. & 230

Clericus sodomita occultus est ne suspensus ipso iure, etsi celebret, an incurrat irregularitatem? 328. 234

Clericus vitium Bestialitatis perpetrans an incurrat bulle Pij V. pœnas? ibi. 237

Commenda.

Commenda in Commendatarij vtilitatem facta est ne beneficium cui subest obligatio officij recitandi? 5. 36

Commutatio Voti.

Commutatio voti, vide verb. *Votum.*

Compensatio.

Compensatio darine potest in obligatione iuramenti? 143. 296

Compensatione nùm possit quis vti, si cum iurauit soluere alicui, intentionem non habuit vtendi compensatione? ibidem num. 299

Concubinatus.

Concubinatus quid? 309. 77

Concubinatus grauissimum est peccatum, & quid gerendum cum Concubinariis in confessione? ibid. 78

Quid si Concubinarius non sit, sed à populo es se credatur. ibidem 79

Quomodo Tridentinum carpens Concubinatus sæcularium crimen sit intelligendum? ibid. 80

Concubinatus laicorum crimen ad solos Iudices Ecclesiasticos pertinet puniendum. ibid. num. 81

[[397]] Concubinarij Clerici non sunt iam ipso facto suspensi, sed suspendendi. ibid. 82

Concubina in rigore loquendo potest cum Confes sario Concubinario confiteri. ibid. num. 83

Concubinarij publici, ac notorij an sint hodie ipso facto suspensi, & fiant irregulares, si actum Sacri Ordinis exerceant? 313. 107

Pœna suspensionis habetne locum in publicis Concubinariis publicis solum in minoribus constitutis? 314. 111

Concubinarij Clerici publici suntne de iure ipso facto excommunicati? 314. 114

Concubinatus an sit crimen merè Ecclesiasticum? ibid. 117

Iudices sæculares ex officio illud pos suntne punire. ibid.

Concubinæ Clericorum pos suntne à iudice sæculari puniri? 315. 120

An pos sint occulæ Clericorum Concubinæ apud Tribunal sæculare accusari, & puniri? ibid. 123

Confeßio, Confes sarius.

Confes sarius quænam à Malefico debeat interrogare? 24. 182

Confes sarij vanos obseruatores diligenter debent examinare. 25. 189

Quomodo Confes sarius se gerere debeat cum iis, qui blasphemiis sunt as sueti? 27. 201

In Confes sione explicandum, an tentatio Dei fuerit expres sa, vel tacita? 28. 207

Confes sio rei cuiuscumque potestne validè, ac licitè in die festo recipi? 222. 257

Coniux.

Coniux Catholicus teneturne admittere coniugem hæreticum, si post sententiam de hæresi latam, ab eo diuertit conuerso, & velit in sæculo sic remanere? p. 250. num. 120

Vt Coniux Catholicus valeat perpetuo separari à coniuge hæretico conuerso, quid requiratur? ibid. 123

Contractus.

Contractus vllus inualidus an iuramento firmari pos sit? 142. 293

An Contractus pos sit rescindi, & relaxatio iuramenti obtineri, etiam ob enormis simam læsionem si iuramento præstito fuerit geminatus? 149. 341

Contumelia.

Contumelia quid? 362. 41

Quotuplex admittatur Contumelia. ibid.

Contumelia quale peccatum? ibid. 42

Contumelia materialis quæ? ibid. 43

An omnes Contumeliæ eiusdem sint speciei? ibid. 44

Contumelia est grauius peccatum quàm detractio. ibid. 45

Qui Contumeliâ proximum percutit debet ei satisfacere. 63. 46. & inde plures satisfactionis modi indicantur. ibid.

Quot in casibus, priuata persona teneatur Contumeliam repellere? ibid. 47

Contumeliæ non armis sunt repellendæ? ibid. 48

Et quomodo sit Contumelioso respondendum ibid.

Contumeliam contumeliâ aliquando propellere num sit licitum? 368. 87

Creditor.

Creditor potestne remittere iuramentum præstitum principaliter in Dei honorem? 147. 313

Crux.

Crux cultu latriæ an debeat adorari. pag. 17. num. 141

Crux ex qualibet materia constans cultu latriæ est adoranda. 18. 143

Licentne Crucem reliquiis non approbatis ornatam in altari adorandam proponere? 19. 150

Curator.

Curator potestne post pubertatem personalia vota minoris in pueritia omis sa irritare? p. 177. n. 560

D

Dedecus.

DEdecus quid sit? 357. 4

Delectatio.

Delectatio morosa terminata ad cogitatum malum secundum se an sit lethale? p. 311. num. 93.

An sit licitum delectari morosè de effectu bono secuto ex opere malo? ibid. 94

Vt Delectatio morosa sit peccatum lethale, sufficiat quod quis animaduertat, rem es se prohibitam, ac moraliter illicitam, licet animaduertat in speciali illicitam es se mortaliter? 333. 278

Delectatio morosa, & consensus deliberatus voluntaris habitus de cogitatione, seu de speculatione operis mali, an sit lethale peccatum? ibid. 281

An sit lethale peccatum negatiuè se habere circa Delectationem morosam, & non positiuè resistere? 334. 284

An Delectatio sensualis de copula habenda tempore coniugij, etiamsi fiat sine Pollutionis periculo, licita sit de sponsis de futuro? ibid. n. 288. & 289

Coniuges absentes pos suntne Delectari de copula cogitata secluso pollutionis perculo? 335. 293

An Delectari pos sit vidua sine lethali piaculo ex cogitatione copulæ licitæ prælapsæ? ibid. 296

An qui Delectatur in actibus ex se mortalibus, accidentibus quidem in ebrietate, dementia, somno, aut ignorantia mortaliter delinquat? 336. 298

An qui Delectatur ob bonum finem in actibus malis prælapsis peccet mortaliter? ibid. n. 302

Derisio.

Deriso quid sit? 363. 49

Derisio in quo discrepet à contumelia. ibid.

Derisio quondam sit peccatum? ibid.

Derisio tantum erit peccatum, quanta persona. ibid. 50

Desiderium.

Quid per Desiderium intelligatur. 310. 89

Desiderium absolutum habet eandem speciem, ac malitiam, quam habet actus exterior. ibid. 90

[[398]] Desiderium cum consensu conditionato quodnam dicatur. ibid. 91

Desideriorum circumstantiæ, aut delectationum mortalium aperiende in confes sione. 311. 96

Detractio.

Detractio quid? 358. 12

Quot ad Detractionem requirantur? ibid.

Vndenam Detractio à contumelia differat? p. 359. eod. n. 12

Quot Detractionis modi annumerentur? 359. 13

Detractio formalis suo genere est mortale. ibid. 14

Materialis potest es se veniale, & mortale. ibid. 15

Si narrans grauem alterius culpam notabiliter non lædit, non peccat lethaliter? ibid. 16

Detrahere in communi de statu Religioso est lethale. ibid. 18. seqq.

Quando Detractoris auditor lethaliter delinquat? 360. 26

Quam grauiter peccet Detractorem audiens, & non impediens, cùm pos sit? ibid. 27

Circa Detractionem plura à dicto n. 12. ad 34

Diaconus.

Diaconi & Subdiaconi tenenturne ad officij recitationem? 5. 30

Discipulus.

Dilcipuli erga magistrum obligatio quæ? 237. 39. & è contrà. ibid. 40

Dispensatio Voti.

Dispensatio voti, vide verb. *Votum.*

Distributio.

Quid Distributionum nomine veniat intelligendum. 12. 113

Distributiones amis sæ ob non residentiam quibus competant? 13. 114

An Distributiones lucrentur familiares Pontificis, an fructus? 15. 128

An Distributiones percipiant docentes, aut studentes Thelogiæ, aut iuri Canonico in celebri vniuersitate, an fructus? 16. 129

Pontificis Priuilegio potest quis à choro abes se, & Distributiones, ac fructus lucrari. ibid. 130

Si Distributiones donentur à Canonicis potest qui amisit retinere. ibid. 132

Distributiones quotidianæ, & gros sæ fructus, quos Canonici amittunt ob omis sam priuatam recitationem, suntne applicata mensæ Capitulari, sicut sunt applicata ob non residentiam? pag. 55. num. 426

Nùm pos sit consuetudine introduci, vt interes sentes diuinis officiis, nullas lucrentur Distributiones? 67. 516

Antequam Distributiones diuidantur, si Capitulum mandet alicui Cnaonico donari eas quæ amiserat, poteritne eas accipere? 68. 518. & 519. Vbi nu. 520. Authoris placitum affertur.

Distributio, vide verb. *Canonicus, Præbendatus, Religiosus.*

Diuinatio.

Diuinatio vnde dicta? 21. 163

Diuinatio quid sit? ibid.

Diuinationis definitio. ibid.

Diuinatio quot modis fieri soleat? ibidem num. 164

Diuinatio fit per expres sam, & tacitam dæmonis inuocationem, ibid.

Diuinatio ex genere suo mortalis est. ibid. num. 165

De Diuinationis per sortes malitia. ibid. num. 166

Quandonam Diuinatio à mortali excusetur? 22. 167

Diuinatio tacita, vel expres sa dœmonis inuocatione cuiusnam sint speciei? ibid. num. 168

Diuinatio siue per aërem siue per ignem, &c. est eiusdem speciei in genere moris. ibid. 169

Qui Diuinationem exertent, vel consulunt Diuinos, non sunt ex hoc capite excommunicati. ibid. 170

Diuinus non tenetur restituere, quæ Diuinans acquisiuit. ibid. 171

An à Diuinatione differat obseruatio vana? 24. 183

Diuinationis modi diuersi constituuntne diuersas in genere moris species neces sariò fatendas. pagins 79. numero 535. & 536. vbi Authoris iudicium deducitur. 71. 537

Diuinatio duplex admittitur. 70. 534

Diuinationis quæ Necromantia appellatur? quot sint species? ibid.

Diuinatio per somina quæ? ibid.

Diuinatio per Pyhones quæ veniat intelligenda? ibid.

Diuinatio in qua est sola tacita dæmonis inuocatio quotuplex admittenda veniat? ibidem.

Diuinatio per sortes quæ? ibid.

Omnis Diuinatio siue tacita sit, siue expres sa, an pertineat ad superstitionem? 71. 543

An Diuinatores teneantur pretium pro diuinatione acceptum restituere, si res non euenit? 77. 586

Dœmon.

An Dœmone consulente bonum. id licitè pos simus mandare executioni? p. 72. num. 547

Dœmon ad magorum effectus quot modis concurrere soleat? 78. 591

Vt quis Dœmonium dicatur habere quæ requirantur? 86. 651

Dœmonem in energumeno existentem interrogare ex curiositate, aut leuitate, res vanas, & inutiles, num sit lethale, aut veniale? 88. 658

à Dœmone signum petere an sit superstitiosum, quo signo testetur, se à corpore energumeni exire, & nunquam rediturum? ibid. 661

An sit superstitiosum Dœmoniacum alapis per- **[[399]]**cutere ibid. 664.

Dominica dies.

Dominicæ diei obseruatio ab Apostolis dimanauit. 192. 2

Dominicæ diei obseruatio indicta Ecclesiæ ab Apostolis an sit iuris diuini? 197. 47

An Dominicæ diei obseruatio pos sit humana lege, vel consuetudine abrogari? 198. 50

Dominus.

Erga Dominum quot mancipij obligationes. 236. 34

Et Dominus erga mancipium in quibus obligetur? ibid. 36

Dominus potestne licite vendere mancipium, quod de ineundo matrimonio sine illius licentia tractat? 258. 183

An Dominis sit integrum seruos coniugatos, qui sine eorum consensu iniere coniugium in partibus longinquis separatim vendere? ibid. 186

Dos.

Si Dos promis sa integre non soluatur, teneturne maritus vxorem altere pro rata acceptæ dotis? 254. 150. & 151

Ob Dotem promis sam non solutam quando vir non tenetur vxorem alere, an pos sit eam non traducere, traductamque domo expellere? 255. 159

Socer non soluit genero totum Dotis promis sæ capitale, sed partem illius, teneturne gener minuere de perceptione fructuum rei oppignoratæ aliquid pro rata? ibid. 163

Dubitatio.

Dubitatio iudicium & suspicio inter se differunt. 365. 67

Dubitatio suspicio & iudicium aliud prudens aliud imprudens ac temerarium. ibid. 68

Sunt subiectiue in intellectu, sed requirunt voluntatis consensum ibid. 69

Licet Dubitare, suspicari, & iudicare de proximo, vbi sufficiunt indicia. ibid. 70

Dubitatio temeraria an sit venialis. 366. 74

Quo sensu accipiendum axioma, *Dubia in meliorem partim interpretanda.* ibid. 75

Duellum.

Duellum ad quot causas pos sit ordinari? 77. 587

Duellum acceptare est omnino illicitum. 269. 33

E

Ecclesia.

ECclesia quot actibus polluatur? 28. 213

Ecclesiam quod homicidium violet? 29. 213

Ecclesiamne sanguinis effusio violat? ibid.

Et an seminis effusio? ibid.

Et an sepultura excommunicati vitandi? ibid

Ecclesia polluta consequitur pollutum cæmeterium, non è contra. ibid.

Inter Ecclesiæ pollutionem, & execrationem quid discriminis intercedat? ibid.

Ecclesiæ pollutæ reconciliatio per quam fieri debeat? ibid.

In Ecclesia prohibentur fieri actus forenses ibid. 214

Ecclesias parochiales obtinentes pos suntne ex ordinarij facultate, à suis Ecclesiis studii causa abes se, fructusque lucrari? 65. 496

Ecclesia in quibusdam votis certam formam requirit, quâ non obseruata, sunt irrita. 117. 83

Episcopus.

Episcopus recipiens alienæ diœcesis reliquias in suam translatas, quid ipsi sit agendum. 19. 151

An Episcopus pos sit obligationem recitandi horas canonicas imponere clericis solum in minoribus constitutis? 34. 251

An Episcopus pos sit constituere, vt omnis clerus suæ diœcesis festiuitatem alicuius sancti celebret, cùm iuxta breuiarij Romani rubricas de alio sancto, vel de feria erat recitandum? 40. 301

Episcopus teneturne diuinum officium in Ecclesia persoluere? 57. 435

Episcopus potestne ex Ecclesia collegiata as signare suo seruitio non solum duos, sed plures Canonicos, qui fructibus præbendæ fruantur, etiamsi choro non intersint? 63. 483

Episcopus quodnam priuilegium ad breue tempus ex causa rationebili pos sit concedere? 66. 506

Episcopus ex Tridentini facultate, an pos sit sancti alicuius antiqui nondum canonizati reliquias approbare, vt publicè venerentur? 90. 681

Episcopus non potest instituere festum alicuius Beati non canonizati. 19. 24

Episcopus potest dare licentiam laborandi in die festo sub onere aliquid in vsus pios conserendi? 197. 43

Episcopi habentne ius diem festum instituendi alicuius nondum in sanctorum numerum relati à Pontifice? 199. 63

An Episcopo cuilibet liceat festum illius publice instituere Beatificante Pontifice aliquem sanctum? 200. 66

Vt Episcopus diei Festi obligationem constituat, an requiratur neces sario Cleri ac populi consensus, vel pro vna vice, vel altera? ibid. 69

Num Episcopus pos sit ex vi consuetudinis dies Festos constituere absque Cleri aut Capituli consensu, van vel altera vice? ibid. 71

Episcopus potestne dies festos sine populi consensu constituere ex vi consuetudinis? 201. 74

An sine Episcopiconsensu consuetudo totius **[[400]]** Cleri & populi habeat vim introducendi dies Festos? ibid. 76. & 77

Episcopi tenetur residere. 235. 27

Episcopi obligationes quot? ibid. 28

Episcopus non potest Episcopatum deserere sine Pontificis licentia. ibid. 29

Episcopus vel alius superior si fornicetur non tenetur in confes sione circunstantiam officij aperire? 301. 11

Eucharistia.

Eucharistia adoratione latriæ est veneranda 17. 140

Et quando pręceptum eam adorandi obliget? ibid.

Excommunicatio.

An Excommunicatio feratur ob idololatriam simul internam & externam? 21. 162

Exorcista.

An Exorcistæ liceat defatigare dœmoniacum fumis hypericontis, ruthæ, cornuum stercorisque caprini; & an subsit quid superstitionis? 89. 667

An Exorcistis liceat conniuere petitioni Dœmonis ab obses si corpore egres suri? ibid. 670

F

Fama.

FAma quænam dicatur? 357. 2

Famam restituendi modus admittitur conueniens. 367. 83

Quot causæ excusantes à Famæ restitutione annumerantur? ibid. 84

Fama proximi debetne neces sario cum vitæ periculo restitui? 385. 208

Quando Fama restitui non potest infamator tenetur eam pecunia compensare. ibid. 111

Infamator an teneatur ad Famæ restitutionem, si infamatus suis virtutibus eam recuperauit? 386. 214

Obligatio restituendi pro fama læsa transitne ad infamantis hæredes? 389. 241

Fama vide verb. *Restitutio.*

Famulus.

Famulus quid gen eratim hero præstare teneatur? 234. 15. & contra ibid.

Famulus à seruo & operatio differ. ibid. 16.

Famulo laboranti fideliter soluendum stipendium iustum. ibid. 17

Quodnam stipendium famuli iustum censeatur? ibid. 18.

Famulo seruienti nulla certa constituta mercede, iusta merces est soluenda. ibid. 20.

Expellens domo Famulum nondum elapso seruitij tempore constituto, ad quid teneatur? ibid. 21

Famulo non debetur merces pro tempore ægritudinis. 235. 22

Delinquit non soluens Famulo stipendium in ea re in qua conuenit ibid. 23

Famulus delinquit grauiter non obediens in rebus magni momenti. ibid. 24

Famulo qui promisit seruire anno integro pro as signato stipendio, si primis lex mensibus tantum inseruiat an dominus teneatur dimidium mercedis soluere? 257. 176.

Num Famuli nihil gratia à Dominos obtinentes, pos sint occultè compensationem facere? ibid. 180

Quandonam famulis sit licitum aliquid secreto à Domino surripere, & quando non 259. 190

Et circa hoc quatuor regulæ exponuntur. ibid. 191. & sequentibus.

Festum.

Festorum celebrationis præceptum quocuplex admittatur? 192. 1

Quinam pos sint Dies festos instituere, & institutos iam abrogare? ibid. 3

Festum alicuius Beati non canonizati instituere an pos sit Episcopus? ibid. 4.

Festos dies instituit, & abrogat consuerudo? 193. 5

Festos dies tanquam Sacros instituere non datur sæculari potestati. ibid. 6

Peccat populus non adimplens vota Festorum populi superioris ætatis. ibid. 7

Festa incipiendi, ac terminando modus vnde sumendus? ibid. 8

Festa obseruanda vniuersim ex præcepto. ibid. 9

Festa solita ex deuotione coli, quæ ibid.

In die Festo delinquitne colens Ecelesiæ agros, &c. 194. 16

In die Festo licetne scripturas facere, dummodo actus prohibitos non contineant? 196. 25

An sit licitum in die festo extra neces sitatem testamenta conficere? ibid. 26

In die festo licita est appellatio, sed non eius prosecutio. ibid. 31

Nec citatio sed inchoatio causæ, nisi in casu speciali. ibid. 32

In die Festo non pos sunt examinari testes. ibid. 33

Nec sieri potest iudicium ad mortem aut ad pœnam corpoream. 196. 34

Licet autem rationes subduceret. ibid. 35

Quotuplices admittantur causæ excusantes in die Festo laborantes? ibid. *à n. 36. ad 42*

Estne præceptum diuinum vel naturale de instituendis aliquibus Festis diebus? 198. 53.

Festi dies à media noctè vsque ad alteram mediam noctem debentne vniuersaliter imputari? ibid. 56

An potestate humana spatium viginti quatuor horarum Festi iam instituti imminui queat? 199. 60

An excusetur certum genus mechanicorum, cum est consuetudo, eos solum operari reliquo populo Festum obseruanti? 202. 83

[[401]] Sæculares Principes habentne potestatem obligandi populum dies Festos obseruare? ibid. 86

An Festa suæ patriæ teneantur obseruare peregtini cum absentes sunt, & cum non obseruatur inloco, vbi absunt? 204. 98

Qui è loco proprio egreditur diluculo, vt in alio vbi festum illud non colitur, valeat seruile opus exercere, an hic teneatur priusquam exeat mis sam audire? 205. 105

Peregrini, Scholastici, &c. tenenturne diem Festum obseruare proprium loci, in quo animo non persistendi, diu commorantur? ibid. 108

Circa Festorum obseruationem, & de iis qui tenentur obseruare multa? 206. *à n. 109. ad 124*

An die Festo liceat studiis incumbere, quæ Sacra, vel spiritualia non sint? 208. 255

Die Festo alios docere lucri causa licetne. ibid. 138

An sit licitum in Festo cantare, pulsare instruta musica, vel consilium dare propter Lucrum. 209. 141

An in die Festo liceat scribere sine lucri fine. 209. 134

In die Festo num sit opus prohibitum propter lucrum scribere. ibid. 147

In die Festo transcribere propter quæstum an sit prohibitum. 210. 150

An liceat in die festo rationem facere, siue fiat ex officio, aut ad lucrum sine non. ibid. 153

In die festo licetne Typographo characteres componere. ibid. 157

Pingere in die festo num liceat dum lucri causâ fit, non animum relaxandi, aut artem addiscendi gratia. 211. 160

An in die festo pingere sit licitum, cum sit recreationis causa. ibid. 163. & seq.

An liceat puellis in die festo acu pingere, seu recamaturas facere. 212. 169

Diebus festis licetne adolescentulis fila ducere, aut aliud opus seruile exercere ad otium repellendum. ibid. 172

Ad vitandam peccandi occasionem ex otio pronenientem, potestne quis in festo seruiliter laborare. ibid. 175

An in die festo sit licita piscatio, venatio, &c. si ex officio aut lucri causa geratur. 213. 181

In die festo licetne præliari extra neces sitatem. 214. 187

An sit licitum indie festomolendinis aquæ, autventi molere. ibid. 190

Num in die testo licitum sit iumenta aut currus onustos deferre. 215. 200

An mulionibus liceat die festo iter inchoare. 216. 204

Licetne imponere festis diebus onera perpetuo amenti aut seruo infideli ibid. 207

In die festo an mortale sit emere aut vendere. 218. 217

An à mortali excusetur qui tertiam diei festi partem seruiliter laborat. 224. 272

An Festi immunitatem violent, qui absque neces sitate panes conficiunt & coquunt. 226. 292

Num excusentur agricolæ, qui mes sis aut vindemiæ tempore in festo laborant, quamuis nullum certum damnum imminere videatur? ibid. 295

Num Barbitonsorum famuli excusentur à culpa, dum à Dominis compulsi in festo laborant. 228. 309

Qui die festo ferrant iumenta iter non agentia an à piaculo excusentur. 229. 316

Fidelitas.

Fidelitas quid sit? 374. 131

Filius.

Filij parentes amare tenentur. 232. 2

Tenetur eis in spirituali neces sitate subuenire. ibid. 3

Tenentur eis non solum externam, sed & internam reuerentiam exhibere ibid. 4

Filius tenetur parentibus obedire in iis, in quibus est eis subiectus. 233. 5

Tenetur parentum corporeæ neces sitati, quantum potest succurrere. ibid. 6

Filius non potest ingredi Religionem parentibus ad egestatem extremam, vel grauem redactis. ibid. 7

Quandonam teneatur Filius profes sus egredi è Religione ad subleuandos parentes? ibid. 8

Filius profes sus quomodo sese gerere debeat in sæculo ad leuamen parentum? ibid. 9

Filiuc patris testamentum implere tenetur. ibid. 10

Quibus modis filius patriam exuit potestatem? ibid. 11

Erga Filios quot parentum obligationes admittantur. ibid. 12

Filiis in quinque casibus pos sint alimenta denegare parentes. 234. 13

Si Filij qui votum castitatis emisere id sæpe ex incontinentia violent, pos suntne parentes eis suadere vt ducant vxorem. 238. 51

Filij Catholici tenenturne parentibus hærericis, & è contra alimenta impertire, si conuerti nolint, in graui neces sitate. 239. 54

Filius teneturne patrem infidelem inextrema neces sitate constitutum alere si conetur eum à fide auertere. ibid. 57

An Filij teneantur ex naturali iure parentibus in extrema neces sitate constitutis alimenta impertire. 240. 61. & 62

Num teneatur filius in Religione profes sus ex ea exire, si in sæculo melius pos sit parentes graui neces sitate laborantes succurrere, siue ea neces sitas anteces serit profes sionem, siue fuerit ei subsecuta. 241. 70

Filij maiores natu tenenturne debita parentum soluere ex bonis maioratus. 243. 92

Num hodie pos sint filiæ inqualibet ætate cuicumque siue digno siue indigno nubere **[[402]]** absquemetu exclusionis à dote & alimentis. 244. 86.

An Filia pos sit de iure communi ac cæsareo, quæ ante vigesimum quintum ætatis suæ annum nupsit indigno, libero tamen sine parentum consensu exhæredari. 245. 89

Quando pater non exhæredauit filium, nec filius patrem de iure communi, an pos sint hæredes hoc allegare, ab eis hæreditatem adimant? ibid. 90. 91. 92

Filios suppositos, vel adulterinos teneturne mater manifestare, vt hęreditatem legitimis restituat? 247. 102

Filiusfamilias seruiens patri potestne clam accipere tantum quantum pro eo seruitio extraneo cuidam es set impendendum? 348. 89

Pater amittit vsumfructum bonorum aduentitiorum Filij per profes sionem ipsius in Religione approbatam? 349. 91. & 92

Filios tenenturne patres alere in studiis cœptis, quoad vsque illa absoluant? 264. 221

Libri Filiis à parente ad studendum dati, num sint ab onere collationis exempti? ibid. 224

An Filius teneatur cum aliis fratribus, & cohæredibus ad collationem ea quæ malè insumpsit adducere? ibid. 227

An Filio permittatur filium bannitum occidere? 291. 200

Quandonam Filius teneatur credere matri affirmanti se es se spurium? 302. 22

Fœmina.

An fœminæ carminatrices, quas vulgo vocitant *Ensalmadoras, o Santiquadoras,* habeant aliquid superstitionis? 81. 611

An fœminæ istiusmodi sint permittendæ? ibid. 614

Fœminase ipsam interficere non potest, ne ab alio violetur. 269. 28

Fornicatio.

Quid sit fornicatio simplex. 300. 6

Acces sus soluti christiani ad solutam gentilem, vel Iudæam est Fornicatio simplex ibid. 7

Varij casus, in quibus mutatur aut non mutatur Fornicationis species. ibid. 8

Fornicationem es se lethale de fide est. 301. 9

In quibus casibus Fornicatio non dicatur lethale? ibid. 10

Episcopus, vel alius superior si fornicetur non tenetur in confes sione circumstantiam officij aperire? ibid. 11

Fornicatio simplex seclusa Dei prohibitione ex natura sua estne peccatum mortiferum? 312. 100

Fornicatio simplex an sit grauius peccatum furto? ibid. 104

Frater.

Frater vterinus teneturne saltem pro ratione alimentorum sorores ac fratresvterinos dotare, sicut alere tenetur? 260. 197

Fratres & Patres Clerici, & Beneficiati pos suntne tuta conscientia sorores ac fratres, filios ac filias spurias ex fructibus Beneficij dotare, ex eo capite: quia Dos succedit alimentorum loco? 261. 300

Fructus.

Quid Fructum nomine veniat intelligendum? 12. 113

Furtum.

Furtum quid sit? 337. 1

Furtum & rapina differunt specie, & in ratione iniuriæ? ibid. 2

Furtum suo ex genere est mortale. ibid. 3 Quando pos sit fieri veniale? ibid.

Potest furtum veniale fieri mortale ratione notabilis damm. 338. 4

Maior requiritur quantitas ad peccatum futi mortale, quanto quis eidem magnis temporis interuellis subtrahit. ibid. 5

Furans minima à pluribus cum intentione capiendi notabilem quantitatem, an peccet lethaliter? ibid. 6

Secus qui per Furta minima non intendit rem notabilem acquirere? ibid. 7

Qui per minima Furta graue damnum inferunt ex communi consilio, in solidum tenentur adrestitutionem. ibid. 8

Quid si alter alterius non sit conscius? ibid. 9

An de nouo peccet qui post quantitatem notabilem per minima furta sublatam addit aliaparua? ibid. 10

Qui Furto aufert leuem quantitatem ab eo à quo alij notabilem abstulerant num delinquat lethaliter? 339. 11

Continue actu peccat qui furto rem alienam detinet. ibid. 12

Tripliciter potest interrumpi illud detentionis iniquæ peccatum, ita vt non continuetur. ibid. 13

Quisquam potest furari rem alienam in extrema neces sitate constitutus, vt suam subleuet egestatem. ibid. 14

Furti quantitas quæ grauis dicatur? ibid. 15. 16. & 17

Mortaliter delinquit filius furans notabilem summam. ibid. 18

Maior quantitas requiritur ad filiorum graue futum. ibid. 19

Ob Furtum quæ restitutio à filiis sit facienda? 340. 20.

Non peccat mortaliter filius furti delicto expendens aliquid in eleemosynas. ibid. 21

Ad graue furtum vxoris quæ quantitas requiratur. ibid. 23

Famulorum Furta quæ dicantur? 340. 30. & 31

Ea quantitas est neces saria ad Furtum lethale religiosi quæ sufficit in sæculari ad materiam grauem furti constituendam. ibid. 34

In Furtis comestibium non grauiter delinquit religiosus. ibid. 35

Quantitas in Furto graui potestne genera- **[[403]]**tim definiri. 342. 40

An peccet mortaliter qui rem paruam furatur, quam scit magni à Domino pendi. ibid. 42. & 43

Si Dominus rei leuis furatæ alium occidat, credens illum fuis se latronem, for malitiose hoc gerens, teneturne tunc ad homicidij restitutionem? 343. 47. & 47

In Furto Reliquiarum an detur materiæ paruitas. ibid. 51

Quando quis proposuit ab initio animo furari ab vno multa minima vsque ad notabilem quantitatem, singulæ actiones illorum minimorum suntne lethalia peccata? 344. 54

Omnia rerum minimarum furta etiamsi notabilem constituant quantitatem suntne mortalia, & an obligent ad restitutionem sub lethali 345. 63. & seqq.

An Furtum vasalli respectu Regis vel principis sit lethale quãtitas minor duobus nummis aureis 351. 113

Lethalis quantitas in furtiua receptione Reginæ, vel filiorum Regis potestne definiri? 352. 116

G

Genethlia.

GEnethlia diuinationis species quæ? 70. 534

Geomantia.

Geomantia quæ diuinationis species dicitur, quænam sit. 70. 534

H

Hæres.

HÆres defũcti realia vota, non autem personalia tenetur exequi. 115. 74

Homicida, Homicidium.

Homicidium quid sit? 265. 1

Homicidium quale peccatum. ibid.

Ex ignorantia inuincibili pos set quis ab Homicidio suiipsius excusari. ibid. 4

Homicidium casuase quodnam dicatur? 270. 36

Homicidium pure casuale ad nullam restitutionem obligat. ibid. 37

Qui rei illicitæ dat operam ex qua præter intentionem sequitur homicidium, non est reus homicidij. ibid. 38

Si homicidium ab aliquo patratum, alij imputetur, debetne aliquid ipse alteri restituere. ibid. 40

Homicida vel mulitator iniustus ad omnia damna tenetur. 271. 45

Licet homicida pœnam talionis sustinuerit, omnia homicidij damna sunt resarcienda. ibid. 46

Pro funeris expensis nihil restituendum. ibid. 46

Homicida non obligatur ad suffragia pro occisi anima. ibid. 48

Homicidię hæredes ad restitutionem tenentur, si homicida reliquit bona libera, in quibus hæredes succes serunt. 272. 50

Homicida tenetur lucrum ces sans ac damnum emergens resarcire. ibid. 51

Homicida ad nullam restitutionem tenetur quando læsus, vel eius hæredes debitum omne remittunt. ibid. 52

Homicidium irrogatum per mancipium, vel animal tuum tibi imputabitur ad restitutionem. ibid. 54

Homicidia facta per Turcarum triremes, non sunt remigibus Christianis captiuis tribuenda. ibid. 55

Homicida, vel mutilator teneturne integrum lucrum ces sans restituere. 295. 230

Homicida teneturne ex iustitia pro anima à se occisi mis sas & orationes offerre? 297. 237. & 238

An homicida teneatur restituere damnum, quod per accidens familiaribus, & amicis occisi ex eius morte fuerit secutum? ibid. 242

Homicida teneturne creditoribus occisi restituere damna. 298. 245

Homicidæ hæredes excusanturne à restitutione, si ille est damnatus capite? ibid. 248

Homicida an compellendus sit restituere, si ob id in graui constituendus sit neces sitate? ibid. 251.

Honor.

Honoris nomine quid veniat intelligendum? 232.

Honor quid sit? 357. 3

Quando in occulto læsus fuit Honor alicuius estne satisfaciendi obligatio? 392. 262

Honor variis modis potest impeti & auferri. 267. 16

Horæ Canonicæ.

Horæ Canonicæ ab Apostolis deriuatæ. 4. 26

Septem Horæ Canonicæ recolunt Christi Domini mysteria. ibid. 28

Ad Horas Canonicas non obligatur Coadiutoria cum futura succes sione. 5. 38

Nec beneficium si nullos fructus habeat. ibid. 39

Ad Horas Canonicas obligatur beneficium habens alia onera annexa sufficientia ad congruam, licet ea munera alij exequenda dentur. 6. 40

Et Capellania, cui adest annexum onus dicendi mis sas, qua fruitur adolescens, licet per alium mis sæ celebrentur. ibid. 41

Qui habet plura beneficia tenuia, quæ sufficiant ad sustentationem, ad Horarum Canonicarum recitationem tenetur? ibid. 42

Et qui pro aliquo tempore fructus copiosos non accipit. ibid. 44

An Horas Canonicas recitandi obligationem pos sit imponere Episcopus clericis in minoribus constitutis. 34. 251

Ad horarum recitationem obligatne be- **[[404]]**neficium, cuius fructus sunt exigui? ibi. 254

Horas Canonicas recitare obligatus, tum ratione ordinis, tum ratione beneficij, tum religiosi ordinis causa, an omittens perpetret tria peccata. 41. 314

An Horas recitare teneantur Diaconi, Subdiaconi sola ex antiqua consuetudine, quæ vim præcepti habet? ibid. 317

Horas recitare num sit veniale, dum neces sitati corporeæ miseriæ dans operam succurrendæ. 47. 351

Qui vnam horam integram recitare omittit peccatne lethaliter? 49. 370

An à recitadi horas obligatione Clericum eximat degradatio. 50. 382

An Horas omittens primo semesri beneficiatus teneatur restituere fructus. 53. 402

Omittens vno vel altero die horas Canonicas an teneatur aliquid restituere. ibid. 405.

Alicuius Horæ partem leuem omittens an teneatur aliquid restituere. ibid. 411

Qui partem leuem singulis in horis omittit, cuius omis sio computatione totius officij diei grauis quantitas censeri potest, an sit obligatus restituere. ibi. 414.

Horas Canonicas recitans sine vlla attentione an teneatur restituere. 55. 417

Ex Ecclesiæ statuto à fundatore facto, an pos sit quis excusari longiori trium mẽsium tempore ab horarum Canonicarum affistentia, & tamen fructus ac distributiones lucrari. 66. 509.

Horæ Canonicæ, vide verb. *Beneficiatus, Beneficium, Clericus, Officium diuinum.*

Hydromantia.

Hydromantia quæ diuinationis species est, quæ intelligatur? 70. 534

I

Idololatria.

IDololatria quid sit? 20. 159

Idololatria quotupliciter accipiatur? ibi.

Ad Idololatriam quod actus solent concurrere. ibid. 160

Idololatria proprie sumpta ex genere suo grauis si est peccatum. 22. 161

In Idololatria qutupliciter delinquatur. ibid.

An ob Idololatriam internam simul & externam feratur excommunicatio? ibid. 162.

Ieiunium.

Ieiunare die Dominica an sit quid superstitionis? 69. 527

Ieiunare semper die Dominica, an sit veniale, cum nec oboritur scandalu, ne error adest, sed propter aliquem bonum finem? ibid. 530

Ieiunare vouens in die, in qua incidit festum aliquod v. gr. Annunciationis, si id incida an pos sit ipsa die Dominica ieiunare? 70. 353

In Ieiunij transgres sione feria sexta Natalis Domini an committatur duplex piaculum? 164. 461.

Ieinium violans ex voti obligatione, an peccet toties quoties carnes comedit illa die? 165. 464.

Carens Bulla Cruciatæ ex vi voti Ieiunij teneturne à lacticiniis abstinere in quadragesima, aliisve temprobus, in quibus ex consuetudine ab iis abstinetur? ibid. 468

Emisit quis votum Ieiunandi in pane & aqua quod semel violauit vinum hauriendo, hic autem post primam violationem potestne sæpius bibere absque noua voti violatione? 166. 272

Imago.

Imaginum vsus sanctus licet Deum & Angelos repræsentent.

Imago & exemplar vna & eadem adoratione pos sunt adorari. ibid. 148

Incestus.

Incestus quid? 303. 26.

Incestus ad quasnam pœnas & gradus extendatur? ibid.

Incestus est lethale admodum peccatum. ibid. 27

Copula inita cum confes sionis filia non est propriè incestus. ibid. 28

Et tamen si eam baptizauerit. ibid.

Incestus duplicem habet effectum cum consanguinea vxoris in prixo & secundo gradu. ibid. 29

An sit Incestus neces sario in confes sione explicandus commixtio cum consanguinea vxoris in matrimonio tantummodo rato, & non consummato? 320. 161

Incestus commis sus cum propria consanguinea inducitne impedimentum non pectendi debitum, & carendi omni spe coniugij. ibid. 165

In Excommunicatione, quam ipso facto incurrunt Incestuosas nuptias contrahentes comprehendunturne, qui contraxere credentes se es se cognatos, vel affines intra gradus prohibitos cum re vera non sint. 320. 167. & 168

Incestus circunstantia in copula sodomitica est distinctione graduum explicanda in confes sione, sed an sufficiat dicere, sodumiticè cum affine deliqui. 326. 218

Infamare, Infamia.

Infamandi proximum quod admittantur species? 357. 1

Infamia quæ dicatur. ibid. 2.

An Infamare illum, qui falsis virtutibus famam acquisiuit an sit peccatum contra iustitiam. 370. 101

Illum qui de vno crimine publicè est Infamatus, an liceat de aliis delictis alterius speciei leuioribus infamere. ibid. 105. & seqq.

[[405]] Num sit lethale seipsum sine causa Infamare, stando præcise in propriæ Infamiæ ratione? 378. 155

Si Infamia est iam obliuione sepulta, & restitutio nondum facta, an teneatur ad restitutionem infamator. 386. 218

Qui se mutuo ad inuicem infamarunt, an excusentur à mutua restitutione. 388. 232

Infamator teneturne læsam proximi famam restituere, non solum apud eo apud quos eam læsit, sed etiam apud illos, quibus ipsi postea dixerunt. 391. 256

Innocentius.

Innocentij præscriptum circa recitationem officij canonici. 7. 60

Inquisitor.

Inquisitores cognoscuntne de blasphemiis non hæreticalibus? 101. 767

Inuocatio.

Inuocationem expres sam inter & tacitam dœmonis estne specifica differentia neces sario facienda? 71. 540

Irritatio Voti

Irritatio voti, vide verb. *Votum.*

Iudex.

Iudex potestne licite actus iurisdictionis voluntariæ exercere. 222. 454

An Iudicem verbo aut scripto super litem informare si fiat ob lucrum in die festo, liceat aduocato ac procuratori. 223. 263

Solus Iudex sæcularis est competens cum de adulterio ad pœnam sãguinis agitur. 303. 25

Iudicium.

Iudicium inter suspicionem, & dubitationem quid discriminis intercedat. 365. 67

Iudicium, dubitatio & suspicio, aliud ptudens, aliud imprudens ac temerarium. ibidem 68

Sunt subiectiue in intellectu, ast requirunt cõsensum voluntarium. ibid. 69

Licet Iudicare & suspicari de proximo, vbi sufficiunt indicia. ibid. 70

Temere proximum Iudicare est ex suo genere mortale. 366. 71

Quænam requirantur vt Iudicium sit mortale? ibid. 72

Iudicium temerarium estne peccatum eiusdem speciei infimæ cum detractione. 383. 197

Iudicium, vide verb. *Iuramentum.*

Iuramentum.

Iuramenta suntne blasphema, *Per Corpus Dei, per Dei sanguinem, per caput,* &c. 99. 750

Iuramentum per intemeratam Deiparæ Virginitatem an sit blasphemia. ibid. 753

Omne Iuramentum falsum vel iniustum an sit blasphemum. ibid. 756

Iuramentum quid sit. 104. 1

Quænam ad Iuramenti es sentiam sint requisita? ibid.

Quandonam sint Iuramenta hæc verba Deus scit ita es se & similia. 105. 2

Iuramentum per falsos Deos, nec verè iuramentum nec obligat. ibid. 3

An sit iuramentum, Per Deum, vel corpus Dei, aut Christi. ibid. 4

Ad Iuramentum sufficit Dei tacita inuocatio. ibid. 5

Quot modis pos sit creatura in testem veritatis adduci, quando id sit Iuramentum, & quamdo liceat. ibid. 6

Ad Iuramentum quæ verba requirantur? ibid. 7

Plures Iuramenti diuisiones veniunt indicandæ. ibid. 8

Iuramenta per Deum, per creturas, solemne, simplex as sertorium, absolutum, conditionale eiusdem sunt speciei. 106. 9

Iuramenti materia debet es se licita. ibidem 10

Res indifferens, impos sibilis, impeditiua maioris boni non est Iuramenti materia. ibidem 11

Iuramentum factum de re prohibita per legem quandonam obliget. ibid. 12

Iuramentum factum contra prius iuramentum an obliget. ibid. 13

Qui exterius iurat sine animo se obligandi, coram Deo an obligetur. ibid. 14

Cum Iuramentum rationabiliter exgitur peccat, qui iurat sine animo iurandi, aut se non obligandi. ibid. 15

Iuramentum appositum contractui, cui error, vel dolus causam dedit, an sit irritum? 107. 16

Quid quando error, vel dolus versatur solum circa rei qualitatem. ibid. 17

Iuramentum promis sorium metu graui extortum ab obliget. ibid. 18

Iuramenti metu graui extorti violatio an sit lethale crimen. ibid. 19

An Iuramentum sit de fide licitum. ibid. 20

Quibus circumstantiis adhibitis sit licitum? ibid.

Vt Iuramentum sit licitum quæ requirantur. ibid. 21

In omni materia etiam leui peccatum mortale est, sine veritate aut sub dubio Iurare. ibidem 22

Minus malum est Iurare aliquod veniale animo exequendi, quam animo non præstandi. ibid. 23

A Iurante quæ diligentia adhibenda, vt rei veritas cognoscatur. 108. 24

In quo consistat iudicium in Iuramento requisitum. ibid. 25

Iuramenti iustitia in quo consistat. ib. 26

Quæ ætas ad Iurandum in iudicio requiratur? ibid. 27

A Iuramento in iudicio repelluntur periuri. ibid. 28

Iuramentum potest præstari per nuncium vel procuratorem. ibid. 29

Quibus in casibus liceat Iuramentum petere ab eo, qui peieraturus creditur. ibid. 30

Quænam sit iusta causa, vt quis pos sit amphybologia, seu æquitatione vti in Iuramento. ibid. 31

Qui sua sponte se offert ad Iurandum sine neces sitate peccatne lethaliter amphybologiâ vtens? 109. 32

Iurans amphybologicè extra iudicium, quomodo excusetur. ibid. 33

Qui habens Iurandi consuetudinem, sed non mentiendi, in statu peccati lethalis non est. ibid. 34

Secus qui habet Iurandi ac mentiendi, ac coniungendi cum Iuramentis mendacia consuetudinem. ibid. 35. 36. & 37

An Iuramentum promis sorium in re magni momenti violans an lethaliter delinquat. ibid. 38

[[406]] Qui emisit Iuramentum comminatorium de infligenda alicui pœn, quam iuste potest infligere, debetne implere. 110. 39

Iuramentum cadens supra promis sionem habentem tacitam conditionem ex intentione iurantis, &c. eo modo est explicandum, quo explicatur, & obligat ipsa promis sio. ibid. 40

Iuramentum in dubio quomodo explicandum. ibid. 41

Quomodo Iuramẽti obligatio, ante inducatur, tolli pos sit, iam inducta tollitur mutatione materiæ. 111. 47

Et condonatione seu relaxatione. ibid. 48

Et irritatione superioris. ibid. 49

Iuramenta Minorum non pos sunt à tutoribus irrita reddi. ibid. 50

Iuramenti obligatio tollitur commutatione. ibid. 51.

Quonam modo debeat hæc communicatio fieri. ibid. 52

Tollitur etiam dispensatione. ibid. 53

Prælati Regulares circa suos subditos, & qui ordinum mendicantium priuilegiis fruuntur, an dispensare in Iuramento pos sint. 112. 54

Dispensans in Iuramento sine causa peccat, & in foro conscientiæ non est valida dispensatio. ibid. 55

Causę iustæ dispẽsandi in iuramento quę. ib. 56

An si verbum *Iuro* absolute proferatur non exprimendo per quid iuretur verum Iuramentum indicat. 120. 116

Ad verum Iuramentum an sit opus rem in testem adductam es se in se sacram: sed satis sit Sacram es se iu iurantis æstimatione. 121. 119

An teneatur quis vero Iuramento, quando profert verba, quæ reuera iuramenta non sũt at intendit iurare per illa, credens es se Iuramentum. ibid. 222

An sit Iuramentum hoc verbum, *sicut credo in Deum,* vulgo *Como creo en Dios.* ib. 125

An sint Iuramenta illa verba, *Non credo in Deum, vel abnego Deum,* &c. 122. 128

An sint Iuramenta, & an sint æquiuoca hæc verba, *Coram Deo ita est,* vel *Deus scit ita es se,* &c. ibid. 131

An sit Iuramentum tale dictum *Testis est mih Deus?* ibid. 134

An inter Iuramenta sint annumeranda hæc verba, *viuit Deus,* & *Deus est veritas.* ibidem. 137

Vtrum Iuramenta es se reputentur hę particulæ, *Per meam animam,* vel *In mea anima?* 123. 140

Num sit Iuramentum hæc formula, *In mea conscientia,* vel *per meam conscientiam.* ibid. 143

An sit Iuramentum hæc formula vulgaris *Iuro à mi o por mi.* ibid. 146

Estne Iuramentum fidei interpositio illa, *In fide mea, per fidem meam regiam, viri boni,* aut *nobilis.* 124. 149

Nonnullæ Iuramentorum formulæ adducuntur. ib. à numero 150. vsque numerum 174

Iuramentum execratorium falsum estne distinctæ speciei neces sario in confes sione aperiendæ. 126. 178

Iuramentum de re futura facienda absque illius promis sione, an sit diuersum à Iuramento, quo rem illam faciendam quis promitteret. 127. 182

In ratione Iuramenti, an Iuramentum as sertorium differat es sentialiter à Iuramento promis sorio. ibid. 185

An defectus iustitiæ in Iuramento as sertorio sit mortale aut veniale peccatum, secundum quod narratio confirmata iuramento mortalis vel venialis fuerit. 128. 189

Num peccet lethaliter qui rem Leuem iuramento promis sam implere contemnit. 129. 193

Num sit lethale peccatum extra iudicium, vel contractus occasionem amphibologicè iurare. ibid. 197

Iurans sine animo implendi, an semper peccet mortaliter. 130. 200

Iurare falsum sine animo iurandi an sit lethale, si per iniuriam quis iurare cogatur. Et falsitas penitus sit occulta. ibid. 203

Iurare verum sine intentione iurandi an sit lethale peccatum. ibid. 206

An sit lethale Iurare quem sine sese obligandi animo. 131. 208

Cui praua Iurandi affectus est consuetudine, an differenda absolutio. ibid. 213

In sit lethale petere Iuramentum ab eo, qui paratus est falsum iurare, quando sibi fuerit expostulatum. ibid. 217

An sit mortale Iuramentum petere sine neces sitate ab Ethnico, qui per falsos Deos est iuraturus? 132. 220

Stante aliqua legitima causa petendi Iuramentum à peieraturo, vel per falsa numina iuraturo, an pos sit qui id licite petere extra iudicium. ibid. 223

An Iuramenti falsitas vel iniquitas ab ipso iuramento non distinguatur. pag. 133. num. 226

An sit sanum consilium si Confes sarius iurare faciat pœnitentem ad aliquam pœnam subeundam, si reinciderit. ibid. 229

Si quis secum iuret, aut in absentia hominis, cui fit promis sio, nomine acceptante legitime ipsius se daturum aliquid illi, an teneatur id adimplere. 134. 241

Qui iurat siue animo iurandi an contrahat obligationem implendi etiam ex Religione. 135. 245

Credit quis ex errore es se pos se Iuramentum de materia capaci obligationis absque intentione se obligandi, hic si iurare intendit, sed non se obligare, manebitne obligatus. ibidem 249

Si dolus sit in vsu verborum, quia quis alio fẽsu illis vtitur ab eo, quem intelligit is, cui iuramentũ præstat, an contrahat obligationem iuxta sensum quem Iurat. 136. 252

Iuramentum graui metu extortum inducitne obligationem. ibid. 256

Obligatio Iuramenti metu extorti an sit sub lethalis culpę reatu. 137. 259

An obligetur quis Iuramento prẹstito redeundi ad carcerem, quando carcer est iniustus, aut probabiliter timet, se iniuste fore diuexandum. ibid. 263

Iuramentum istiusmodi redeundi ad carcerem, poteritne Episcopus relaxare, si Iuramentum fuit iuste expostulatum. pag. 138 num. 266

Iuramentum factum de re illicita, an indigeat relaxatione. ibid. 269

[[407]] Iuramentum de non ludendo absolutè sumptum, num sit obligatorium, 139. 272

Num Iuramentum non mutuandi, nec fideiubendi sit validum. ibid. 275

Medici teneturne seruare Iuramentum præsitum monendi ęgrotum, solum quando infirmitas vitę indicit periculum? 140. 279

An ex vi luramenti teneantur Decuriones sub mortali peccata publica inquirere. ibid. n. 283.

Ex vi Iuramenti teneturne Decuriones, & auditores regij sub mortali seruare secretum eorum, quæ in Consistorio aut aula tractanibid. 286

An Iuramentum emis sum de serunda taxa à Rege præscripta seruare teneantur Procuratores, aliique Curiæ Officiale. 141. 290

An Iuramento firmari pos sit contractus vllus inualidus. 142. 293

In Iuramenti obligatione potestne dari compensatio. 143. 296

Num relaxato Iuramento per Iudicem Ecclesiasticum, ad effectum agendi, pos sit coram ipso litigari de valore contractus. 144. 303

An ciuilis potestas, quæ prohibere valet, ne Iuramẽtum apponatur, pos sit etiam eiusdem iam appositi vires impedire. ibid. 307

Ad Iuramenti interpretationem regulæ veniunt exponendæ. ibid. 308

Interpretandi benignè iuramenta plura exempla proponit Author? 145. 312

Iuramentum soluendi debitum intra certam diem, an extendatur ad aliam diem per Creditorem prorogatum. 146. 315

Iuramentum præstitum principaliter in Dei honorem, an remittere pos sit creditor. pag. 147. 323.

Num Iuramentum soluendi ludo vetito acquisita pos sit Episcopus relaxare. ibid. 327

Iuramenti relaxatio potestne concedi, cum turpitudo versatur in modo exequendi Iuramentum, non in re iurata. 148. 331

An concedi pos sit ab Episcopo Iuramenti relaxatio, si metu leui extortum sit. ibid. 337

An pos sit rescindi contractus, & relaxatio Iuramenti obtineri, etiam ob enormis simam læsionem, si iuramento præstito fuerit geminatus. 149. 341

An si Iuramenti relaxatio, non in totum sed solum ad effectum agendi, vel excipiendi concedatur debeat neces sario pars citari. 150. 346. & 347

Num Iudex sæcularis cognoscere pos sit de nullitate realxationis Iuramenti ab Ecclesiastico iudice conces sæ. ibid. 352

An Iuramentum extraiudiciale sit in die festo prohibitum. 220. 239

Iuramentum pro causa spirituali estne in die festo licitum & validum. ibi. 242

Iuramentum, vide verb. *Blasphemia.*

L

Laicus.

LAici sine leui faltem piaculo pos suntne Agnos Dei tangere? 93. 702 & 703

Legatum.

Legatorum retentio num sit Sacrilegium? 101. 775

Libellus.

Libelli famosi qui. 361. 106

Diciturne Libellum infamatorium manifestare is, qui solummodo perlegit nomen personæ. ibid. 107. & 108

Libellum famosum conficiens teneturne se manifestare, si superioris edicto, vel censura iubeatur, vt se probat. ibid. 112

Litaniæ.

Litaniæ B. Virginis sunt orationes publicæ4. 25

Litanias recitare omittens priuatiom Rotationum diebus, an perpetret mortale piaculum. 49. 373

Litanias recitare omittens priuatiom Rogationum diebus, an perpetret mortale piaculum. 49. 373

Litanias S. Marci solemni ritu non recitare an sit mortale? ibid. 376

Luxuria.

Luxuria quid sit? 299. 1

Luxuria est ex suo genere mortale. ibid. 2.

Luxuria est vnum ex vitiis capitalibus. pagin. 300. n. 3.

Luxurię quis effectus. ibid. 4.

Quor Luxuriæ species admittantur. ibid. 5

Luxuiræ consummatæ contra naturam quot species. 305. 44. & 45. & 306. 55. 56. 56. & 57

De Luxuria cum Dæmone incubo vel succubo quid? 307. 58

M

Magia.

MAgia duplex admittitur. 22. 172

Magia naturalis quæ? ibid.

Magia superstitiosa quæ dicatur. ibid.

Magia ex genere suo peccatum est lethale, aliqui autem actus pos sunt es se veniales. ibid. 173

Quibus modis pos sit agnosci, an aliqua operatio ad magiam pertineat. ibid. 174

Quid Magi Deo pertineat. ibid. 174

Quid Magi Deo permittente gerere frequenter pos sint. ibid. 23. eodem. n. 174

Magię frequenter solet adiungi hæresis, Apostasia, Idololatria, Blasphemia, &c. ibid. n. 175

Maledictio.

Maledictio quid. 364. 59

Maledictionis diuisio. ibid.

Maledictio suo ex genere est peccatum lethale. ibid.

Maledictio quandonam sit venialis. ib. 60

Maledicto quando est venialis, quando lethalis quomodo dignoscendum. ibid. 61

An sit licitum desiderare priximo malum sub ratione boni. 365. 62

Maledicere creaturas irrationales quid ibid. 63

Maledictio materialis sine intentione damni inferendi quæ. ibid. 64

Maledictio Parentum in filios quæ. ibidem n. 65

Exitalis status eorum qui consuetidome maledicunt ex animo. ibid. 66

Malum quod per Maledictionem proximo est exoptatum debetne neces sario in confes sione explicari. 381. 178

[[408]] Quando Maledictio est in parentes in Prælatum, in herum prolata quidem ore solum sine animo, estne semp rlethale peccatum. ibid. 181

An Maledictiones differant specie iuxta mala qus proximo optantur. 382. 184

Maleficium.

Maleficium quid sit? 23. 176

Maleficium quotuplex admittatur. ibid.

Maleficium amatorium quid. ibid.

Maleficium veneficum quid. ibid.

Omnia Maleficia ad quinque genera reducuntur. ibid. 177

Maleficij remedia naturalia & supernaturalia quæ. ibid. 178

Haud licitum est Maleficorum, alias paratorum opera vti. 24. 179

Non licet petere vt Maleficus, vel alius vno Maleficio aliud soluat. ibid. 180

Si petens scit Maleficum licite ac illicite, pos se Maleficium soluere, licitum erit ab eo petere. ibid. 181

Quænam Confes sarius debeat à Melefico interrogare. ibid. 182

A Malefico ad soluenda maleficia maleficio parato quid petere liceat. 84. 638

An Maleficum minis cogere liceat, vt maleficium soluat. 85. 641

Quando Maleficus nescit medium licitum, & illicitum soluendi maleficij, an sit integrum absolute ab eo Maleficij petere dis solutionem? 85. 645

Maleficij signum destruere an liceat ad obtinendam sanitatem. 86. 649

Quid Maleficij signum. ibid. 646

Mancipium.

Mancipij erga dominum obligationes quot? 236. 34

Erga Mancipium Domini quot item obligationes. ibid. 36

Maritus.

Maritus à patria reces surus teneturne secum ducere vxorem, si illa eum velit comitari, in iis casibus, in quibus ei licet, ab ea vel inuita diuertere. 249. 113

An Maritus teneatur alere vxorem, quam sine dote duxit, quando illa est diues aut Pater eius? 251. 133

Maritus teneturne vxori adulteræ alimenta impertire? 253. 142

An Maritus teneatur vxorem alere, dum eam in osculis & amplexibus cum alio deprehendit. ibid. 145

An Maritus debeat alimenta vxori adulteræ impertire, si à principio ipse causam dedit adulterio, eam domo iniuste pellendo, vnde illa fuit in adulterium lapsa. ibid. 148

Maritus teneturne vxorem alere, quando parentes dotem dolose & minime soluturi promiserunt. 254. 156

Quando Maritus non tenetur vxorem alere ob promis sam dotem non solutam, an pos sit eam non traducere, traductamque domo expellere. 255. 159

Maritus potestne vxorem cum adultero deprehensam licite occidere. 288. 177

Martyr.

Martyr tenetur à carcere fugere si potest commode, & sine scandalo. 280. 120

Mater.

Matrie nomine quid veniat intelligendũ. 232. 1

Matrimonium.

Matrimonium ordinarie non est voti materia. 114. 68

Mendacium.

Mendacium quid. 358. 5

Quotupliciter Mendacium diuidatur. ibid. 6

Omne Mendacium est peccatum. ibid. 7

Mendacium officiosum & iocosum est veniale. ibid. 8

Mendacium perniciosum est suo genere lethale, nisi paruitas materiæ excuset. ibid. 9

Lethaliter non peccat qui sine graui damno proximi mendacium profert etiam in confes sione. ibid. 10

Nec mulier quæ mediis licitis fingit se es se Virginem. ibid. 11

Mercatus.

Mercatus nomine qui veniat intelligendum195. 27

Non licet Mercatus ex iure, sed licitusest consuetudine in die festo. ibid.

An Mercatus hebdomadarij pos sint in die festo licitè geri. 217. 214

Metoposcopia.

Metoposcopia diuinationis species quæ? 70. 534

Mis sa.

Mis sam dicere priusquam Matutinum recitetur, an sit lethale piaculum. 41. 311

An Mis sæ, quæ de Amador, aut D. Gregorij vocitantur contineant aliquam superstitionis suspicionem. 81. 618

Monialis.

Moniales choro deputatæ officium Canonicum recitare tenentur ex consuetudine præscripta. 6. 52

Mutilatio.

Mutilatio, vide verb. *Homicidium.*

N

Neces sitas.

IN Neces sitate extrema an prius succurrendum patri quam proprio filio. 240. 66

Necromantia.

Necromantia, quæ diuinationis species nominatur, quænam dicatur? 70. 534

Nundinæ.

Nundinæ publicæ an sint licitæ ex consuetudine, quæ solent semel aut bis in anno fieri in diebus festis. 217. 211

O

Obseruatio.

OBseruatio vana quid sit? 24. 183

Obseruationis vanæ quot species admittantur. 25. 184

Obseruatio sanitatum quæ. ibid. 185

Quodnam sit mortalis, quando venialis Obseruatio vana. ibid. 187

Ex paruitate materiæ non est in his Obseruationibus veniale peccatum. ibid. 188

Non sunt simpliciter damnandi, qui vtuntur vana obseruatione, sed diligenter à Confes sario examinandi. ibid. 189

Obseruatio euentuum quid. ibid. 190

[[409]] *Occidere Occisio.*

Occisio animalium licita. 265. 2

Licitum est cuique sibi optare mortem ad incommoda vitanda? ibid. 3

Licitumne est alium occidere ad vitæ aut integritatis membrorum defensionem, & quot adhibitis conditionibus. ibid. 5

An Clericis, & monachis occidere quemcumque iniustum inuasorem ad vitæ defensionem. 266. 6

Occiditur licite furiosus aut amens inuasor. ibid. 7.

Licitum est occidere publicos ministros in defensionem innocentis. ibid. 9

Regulariter pos sumus permittere occidi ab inuasore, sed aliquando in agere non pos sumus. ibid. 10

Potest se inuasus cum inuocentis tueri periculo. ibid. 11.

Licitum est cunctis in fortunarum magni momenti defensionem alium occidere? ibid. 12

Occidere licet pro pudicitiæ defensione. ib. 14

Et pro ignominia propulsanda. 267. 15

Licitum est vitam proximi tuendo inuasorem occidere. ibid. 17

Occidere & mutilare potest publica potestas. ibid. 20. & seq.

Occidere malefactorem propria authoritate non licet. 268. 22

Et quid de proscriptis. ibid.

Non occidere licet vxorem adulteram ante iudicis sententiam. ibid. 23

Nec homini priuato licitum est principem tyrannum ex administratione occidere. ib. 24

Nulli licet se ipsum directè occidere. ibid. 25

Non est licitum directè innocentem occidere? 269. 29

Non licet aggres sorem vitæ nostræ præuenire. ibid. 30

Occidere non licet ob contumeliosum verbum. ibid. 32

Non licet occidere iniustum inuasorem, si quis fugere pos sit sine periculo. ibid. 34

Occisio casualis censetur, cum adulter à marito inuasus, cum occidit, moderamine adhibito. 270. 39

An occidere inuasorem liceat cum moderamine inculpatæ tutelæ. 273. 58

Occidere licetne inuasorem qui fustem vel alapam viro honorato vult infligere. ibid. 59. & 60

Licetne cuique præuenire aggres sorem, eumque priusquam inuadat occidere. 274. 64

Licetne occidere falsum testem pergentem ad testificandum contra te cuius testimonio vita vel honor tuus in discrimen adducendus erit. ibid. 70

Quis aliqua in domo reclusus, videt, inimicum qui expectat eum egredientem, vt occidat, illene potest eum occidere, si alter seruari non valet. 275. 73

In foro conscientiæ, licetne occidere alium pro honoris defensione. ibid. 76

Licetne Occidere eum qui mortem minitatur, si talis solitus sit minas executioni mandare. ibid. 78

Princeps, aut quiuis alius Reipublicæ perquam commodus teneatur inuadentem se occidere. 276. 81

Quando quis inuasoremoccidit potestne eius necem directè intendere tanquam medium ad sui defensionem neces sarium. ibid. 87

Licetne in propriarum facultatum defensiosionem occidere inuasorem. 277. 90

Potestne quis pro defensione rei, quæ vnius aurei valorem non excedit inuasorem occidere. 277. 97

An liceat priuato cuique homini gladio, veneno, proditione &c. occidere Regem tyrannicè dominantem. 278. 100

An si innocens contumaciter renuat tradi tyranno, valeat ab ipsa Republica occidi. ibid. 104

Licitum est Bannitum proditorie occidere? ibid. 107

Licetne occidere illum qui per famulum, & sicarium te iubet occidere, casu quo ob huiusmodi mandatum mors instet, & in propinquo sit. 283. 151

Septem exponuntur regulæ, vt planum fiat, quando liceat & quando non liceat nobis inuadentem nos, aut res nostras, aut proximi prædonem occidere. 284. 160

Officium Diuinum.

Officium B. Virginis & litaniæ sunt orationes publicæ. 4. 25

Officij Ecclesiastici diuisio. ibid. 27

Officium tenentur recitare ex iure Ecclesiastico Clerici in maioribus constituti, Beneficiati, Diaconi, & subdiaconi. ibid. 30

Non tenentur Clerici in minoribus constituti. ibid. 31

Beneficiati tenentur. ibid. 32

Ad Officium recitandum tenetur capellania collatiua. ibid. 35

Et commenda in Commendatarij vtilitatem facta. ibid. 36

Non tenentur pensionem habentes recitare officium canonicum, sed solummodo officium paruum Deiparæ. ibid. 37

Officum diuinum recitando satisfacit habens beneficium & pensionem. 6. 50

Officium omittendo bis non delinquit habens duplex beneficium. ibid. 51

Officium recitare tenentur religiosi, ac moniales choro deputati ex consuetudine præscripta. ibid. 52

Omnes tenentur recitare officium Romanum aliquibus personis exceptis. 7. 53

Clericus habens beneficium, vi cuius tenetur Officium Romanum recitare an pos sit vti Ambrosiano si Mediolani commoretur. ibid. 54

Potestne Episcopus de Sancto extra Kalendarium instituere recitationẽ quadam adiecta conditione. ibid. 55

Quando non pos sit constitutione generali sed particulari queat. ibid. 56

An Officium diuinum alia lingua quam latina recitans satisfaciat obligationi. 7. 57

Venialiterne peccat qui addit, vel demit minimum, quid in Officio canonico. ibid. 58

Qui addit partem notabilem peccat, sed implet præceptum. ibid. 59

Officium est recitandum studiose, & deuote, ex Innocentij præscripto. ibid. 60

Omis sio verborum in magna quantitate lethalis, in leui venialis est. ibid. 61

[[410]] Mutilatio Syllabarum plerumque est venialis. 8. 62

Officij interruptio sine causa venialis, cum causa nulla culpa est. ibid. 63

Ad officij recitationem quid sufficiat? ibid. 64

Qui solus recitat non tenetur ita proferre verba, vt se ipsum audiat. ibid. 65

An recitantes cum socio debeant se inuicem audiere? ibid. 66

Et alternatim versas Psalmorum dicer, non sic neces sario reliqua. ibid. 67

An non satisfaciat non expectans integram socij prolationem. ibid. 68

Recitans animo non satisfaciendi præcepto, an satisfaciat. ibid. 69

Officium diuinum Recitans sine attentione, an peccat. ibid. 70

Officij recitandi tempus as signatur. ibid. 71

Officium diuinum cunctis diebus recitandum. ibid.

Non tenetur quis quo die incipit obligatio totum officium dicere. 9. 73

In recitatione officij diuini quis ordo seruandus? ibid. 74

Quocunque non indecenti loco, & corporis habitu quolibet recitari potest. ibid. 75

Officium non recitans aut partem omittens an peccet? 9. 76. & 77

Ab Officij Canonici recitatione causæ excusantes veniunt enumerandæ. ibid. à n. 78. ad 84.

Pro rata dierum, quis Officium totum, vel partem omisit, gerenda restitutio. pag. 10. n. 88

Omittens partem leuem alicuius officij, restituere non tenetur. ibid. 89

Recitans sine vlla attentione debet restituere. ibid. 90

Hæc restitutio facienda est ante Iudicis sententiam. ibid. 91

Officij recitandi præcepto num satisfaciat, qui die quo recitandum est de feria, recitat de Diuo, & è contra. 40. 304

Officium interrumpere absque causa extra chorum an sit mortale. ibid. 307

Officium priuatim recitans an debeat ita illud exprimere, vt se ipsum exaudiat? 43. 334

Officium sola mente recitans, an satisfaciat obligationi. 44. 337

An totum diuinum officium pos sint mentaliter exprimere priuatim Regulares ex speciali priuilegio? ibid. 340

Officij diuini longis sima interruptio absque causa gesta an sit lethalis? p. 45. n. 341. 342. & 343

An sit veniale dicere Matutinum vespere Et laudes sequentis diei autorâ, etsi honesta causo non adsit. ibid. 346

Officium Canonicum recitandi obligatio, quandonam incipiat? ibid. 349

Hora secunda post meridem terminata dictisque Vesperis & Completorio, potestne quis statim recitare Matutinum & Laudes diei sequentis? 46. 352

Vt pridie pos sit quis Matutinum & Laudes licite recitare, an requiratur aliqua causa honestans? ibid. 355

Officium hodiernum quis incipit paulo ante mediam noctem diei sequentis recitare, & post perfectam mediam illam noctem prosequitur & absoluit, an impleat recitandi praceptum. ibid. 358

Officium longius in breuius commutare an sit mortale. 47. 362. & 48. 363. & 364

Qui Officium recitare omitti citra contemptum vna vel altera die, an lethalite delinquat. 48. 367

Qui Officium defunctorum non recitat secunda Nouem bris die, an lathale piaculum admittat? 50. 379

Qui ob ægritudinem aut superuenientem occupationem non potest totum Officium recitare, an teneatur illius partem dicere? 51. 385

Si Medicus dubitet, an æger maiorem Officij partem pos sit sine graui incommodo recitare, an debeat is recitationi illius maioris officij partis operam dare. ibid. 389

Qui caret visu, vel breuiario, memoriter tamen fideliter tenet maiorem officij partem an teneatur eam recitare? 52. 392

Impotens est quis solus recitare, potest tamen cum socio, quem habet ad manum, an teneatur hic dicere Officium. ibid. 395

An Officium mane teneatur recitare, sciens vesepere impedieundum se es se à recitatione. 52. 398

An Officium diuinum teneatur in Ecclesia persoluere Episcopus 57. 435

An Officium diuinum teneatur in Ecclesia persoluere Episcopus. 57. 435

An Officium diuinum teneatur publicè recitare Parochus ratione sui officij. ibid. 438

Officium Diuinum, vide verb. *Beneficiatus, Beneficium, Clericus, Horæ Canonicæ.*

Omen.

Omen quod diuinationis species dicitur quodnam intelligatur? 70. 534

Onirocritica.

Onirocritica quæ inter diuinationis species enumeratur quę sit. 70. 534

Opinio.

Opinio temeraria ex suo genere an sit peccatum mortiferum. 384. 201. & 202

Opus.

Opus seruile quodnam dicatur. 193. 10

Opus seruile quotuplex admittatur. ibid. 11

Opus Religiosum commendabile est. ibid.

Opus peccaminosum nonn est specialiter prohibitum in festis. ibid. 12

Operis seruilis indifferentis quot sint species? ibid. 13

Opera neces saria in curando proximo etiamsi seruilia sint, vel non, an sint prohibita? 194. 14

Quęnam seruilia opera in Dei cultum liceant, & quæ nam sint prohibita. ibid. 15

Opera liberalia, quæ cultum Dei continent, an sint licita? ibid. 17

Opus seruile non est opus scribere. ibid. 18

At est imprimere libros. ibid. 19

Itineratio non est opus seruile. ibid. 20

Nec cursorum equestrium, vel pedestrium officium. ibid. 21

Et quid de piscatione, & venatione voluptatis gratia. ibid. 22

Quid itam de militia actuali. ibid. 23

Opera animæ in die festo permittuntur, ibid. 24

Quatuor opera non seruilia iure prohibentur. 195. 27

[[411]] Opus seruile in die festo vnâ horâ sine neces sitate exercere, an sit mortale? p. 207. n. 127

Opera communia liberis, & seruis in festo nùm prohibeantur? pagina 208. num. 132

Operi seruili dans in die festo trium horarum spatium an à lethali excusetur? p. 224. num. 278

Qui in opere seruili duas integras horas diei festi consumit an mortalis sit reus criminis? p. 225. n. 281

Opera seruilia causa pietatis exercentes die festo excusanturne à peccato? p. 230. n. 322 & seqq.

Oratio.

Oratio quid sit? p. 2. n. 6

Oratio est neces saria neces sitate medij. ibid. num. 7

Oratio est neces saria neces sitate præcepti. p. 3. num. 8

Quo tempore orandi neces sitas vrgeat? ibidem num. 9

Orare an aptè pos sint peccatores? ibid. num. 10

Orant pro nobis Beati, Angeli, & homines? ibid. n. 11

Orat vt homo Christus Dominus, ibidem num. 12

Orare pro Damnatis nefas. ibidem numero 13

Pro beatis ferme non oramus. ibidem numero 14.

Oramus salubriter pro defunctis. ibidem num. 15

Necnon pro omnibus Viatoribus. ibid. n, 16

In Oratione quæ bona homini absolutè sunt peti pos sunt? ibid. n. 17

In Oratione peti pos sunt, si expediat, quæ sunt indifferentia ad bonum, vel malum? ibid. num. 18

An in Oratione licitum sit interdum petere temporalia mala? ibidem numero 19

In Oratione diuitiæ, honores pos sunt poti, conditione eâ adhibitâ, si petenti expediat. p. 4. num. 20

Lethale est petere à Deo in Oratione rem obnoxiam peccato? ibidem numero 21

Veniale est in Oratione petere lucrum ex ludo, si honestus finis desit. ibidem numero 22

Orationis vis ad impetrandum quæ? ibidem num. 23

Oratio quotuplex admittatur? ibidem numero 24

Orationes publicæ quæ dicantur? ibidem numero 25

An Orationem ad animas purgatorij fundere pos simus, & nos illis commendare? p. 31. num. 221

An Orare pos sint pro nobis animæ in purgatorio commorantes? ibidem numero 224

An sit neces sum, vt pro te ipso exores, ad hoc vt infallibiliter impetres? ibidem numero 228

Stantibus quatuor conditionibus, quas D. Thom. requirit ad Orationis efficaciam, an Deus petita ex iustitia concedat? pag. 32. num. 231

Oratio oblata pro pluribus quoad impetrationem, an prosit æquè singulis, ac si pro singulis offerretur? ibidem numero 234

An Orationis præceptum obliget, cùm per contritionem, aut Sacramentum ad gratiam nos vilumus disponere? ibidem num. 228

An Oratione vti teneamur, cum primum rationis vsus incipit? pagina 33 numero 240

Orationem fides antecedit. ibidem.

An Orationis præceptum instet, cum ex obligatione Sacrum audimus? ibidem numero 243

Orationem omittens, quando orare tenetur, an peccet contra Religionem? ibid numer 247

Osculum.

Oscula amplexus, &c. mortalia sunt si fiant ex actus luxuriosi intentione, vel ob oblectationem venerem. pagina 308. numero 64

Sunt eiusdem naturæ cum consummatis, vnde in confes sione species distinguenda ibid. n. 65

Si fiant officij, vel moris patrij gratia peccata non sunt. ibidem numero 66

Si fiant ex veniali vanitate, ioco, &c. venialem culpam non excedunt. ibidem numer 67

P

Parens.

PArentum quot erga filios admittantur obligationes? p. 233. n. 12

Parentes pos sunt in quinque casibus filiis alimenta denegare? pagina 234. numero 13

Ad quæ Parens præcipuè teneatur? ibidem numero 14

Parens exponens filium, cum eum alere potest, teneturne ad restitutionem? pag. 238. numero 44

An Parens teneatur filios, & filias spurias pauperes dotare, sicut naturali iure alere obligatur? ibid. n. 47

Parentes tenenturne filios alere in studiis cœptis, quoad vsque illa absoluant? pagina 263. numero 219. & pagina 264. numero 220. & 221

Parentes tenenturne computare in partem, de qua libere disponere pos sunt, eas donationes, & moderatas eleemosynas quas minutatim in vita ges sere ob damnum inde filiis resultans? pagina 351 numero 110

Parens, vide verb. *Filius.*

Parochus.

Parochus ratione sui officij tenetur officium duinum publicè recitare? p. 57. n. 438

[[412]] Parochus as sistens matrimonio raptorum cum rapta nondum extra potestatem illius in loco tuto constituta, incurrat Concilij Tridentini pœnas? pagina 331. numero 263

Pater.

Patris ac Matris nomine quid veniat intelligendum? p. 232. n. 1

Patrimonium.

Patrimonium Sacrorum Ordinum an sit adducendum ad collationem, si attingat aliorum fratrum legitimam, & tertiam patris dotantis? pagina 263. numer. 216. 217

Peccator.

Peccatores an aptè pos sint orare? pag. 3. numero 10

Pensionarius.

Pensionarius cui nullum onus est annexum præter horarum recitationem, an pos sit aliquos fructus retinere ob obligationem ad deferendum habitum, & tonsuram? pag. 55. num. 423

Pensionarius non recitans officium paruum Deiparæ, an pos sit à Beneficiario pensionem accipere, & an pos sit ipse Beneficiatus eam retinere? pagina 56. numero 432

Periurium.

Periuri in iudicio à iuramento repelluntur p. 108. n. 28

Periurij pœnæ quot admittantur? pagina 110. numero 42. 43. 44. & 45. Vbi enumerantur.

Periurus infamis iuris infamia priuaturne ipso iure Beneficiis acquirendis? pag. 134. num. 235

Periurium per quod periurus potest repelli à testificando in iudicio, an debeat neces sario in iudicio probatum, tametsi de illo non sit lata sententia? ibidem numero 238

Physiognomica.

Physiognomica, quę inter diuinationis species enumeratur, quænam dicatur? pagina 70. numero 534.

Pius V.

Pij V. præceptum obligatne sub graui piaculo diebus singulis iuxta formam Breuiarij Romani recitare? pagina 38. numero 288

Placitum.

Placitum quid sit? pagina 195. numero 28

Pollutio.

Pollutionem directè intendere, aut procurare nunquam est licitum. pagina 306. numero 46

Quid de distillatione, quæ non est vera Pollutio. ibid. nu. 47

Quid si semen in materiam venosam transiuit. ibid. num. 48

Non tenetur quis impedire Pollutionem sua sponte venientem. ibidem numero 49

Pollutionem optare licet ob bonum finem naturalem. ibid. n. 50

Non tenetur quis rem neces sariam licitam, & honestam impedire, licet præuideat inde obuenturam Pollutionem. ibidem numero 51

Mortale est non abstinere à re illicita, otiosa, vel minus neces saria, si quis præuideat inde secuturam Pollutionem. ibidem numero 52

Quandonam Pollutio in somnis sit mortalis. ibid. num. 53

Pollutio mutua inter mares, & fœminas quæ? ibid. n. 54

Si Pollutio accidat alicui in plena vigilia, in qua effusionem potest reprimere teneturne id præstare? pagina 329. num. 241

An sit mortale deliberatè desiderare in vigilia, vt tibi vel alteri Pollutio eueniat in somno ob aliquem finem bonum? ibidem numero 244

Quando causa Pollutionis euenturæ in somnio est mortalis in genere luxuriæ, estne mortalis Pollutio eiuscemodi. ibidem numero 247

Vir coniugatus semine intra vas vxoris emis so, ab illa recedit, valde quidem affecta libidine, potestne, ipsa tactibus se ad Pollutionem excitare? pagina 330. numero 250

An Pollutionis secluso periculo pos sint coniuges delectari de copula cogitata? pag. 335. num. 293

Præbendatus.

Vt Præbendati sola as sistentia satisfaciant, & vt à choro alium substituat, an consuetudine pos sit introduci? pagina 11. numero 100

Præbendati obligati ad canendum debent canere, & attendere ad ea quæ alter chorus canit. pagina 12. numero 103

Præbendatis quibus temporibus committantur expedienda Ecclesiæ negotia? pag. 62. numero 477

Nùm priuilegium percipiendi fructus in absentia pro Præbendatis familiaribus Pontificis, ad familiares Cardinalium, & legatorum extendatur? p. 63. nu. 487. Et quid de iis qui subsunt seruitio, seu funguntur officiis regiis, vel supremo Principis? p. 64. nu. 490. Et quid de studentibus Theologiæ, aut iuri Canonico in celebri vniuersitate? ibidem numero 493

[[413]] An Præbendatus pos sit ex statuto facto à capitulo, vel ab Episcopo ex Capituli consensu, vltra tres menses Choro abes se, attamen distributiones tempore ab sentiæ respondentes percipere? pagina 67. numero 512

Præbendatus, vt absit à choro, cedit distributionibus, nec ob eius absentiam officium dimittitur, nec sine debita decentia celebratur, hione choro non as sistens peccet lethaliter? pagina 58. numero 442

Præbendatus choro as sistens quomodocumque sine attentione lucraturne distributiones as sitentibus conces sas? ibidem numero 445

Præbendatus, submis sa vocesuam partem recitans, aut non recitans, sed attendens solum ad partem, quam alter recitat chorus, an lucretur dimidiam distributionum partem? pag. 59. num. 448

Nùm Capitulum percipiens distributiones, quas Præbendatus absens amittit, teneatur soluere pensionem, aut charitatiuum sub sidium, super præfatas absentis distributiones impositum. pgina 60. numero 456

Præbendati infirmi, & impediti, & in vtilitatem Ecclesiæ occupati, lucranturne distributiones illas, quas absentes amittunt, ac si personaliter residerent? ibidem numero 459

In Prębendato graius infirmitas, qui ante illam choro non solebat interes se, an efficiat eum pręsentem, vt fructus, & distributiones percipiat? pagina 61. numero 462

Prębendatus, qui extra locum residentię infirmatur, an lucretur distributiones, cum ex legitima causa abest? ibidem numero 465

Prębendatus excommunicatus vitandus fructus, & distributiones officio respondentes lucraturne, si horis celebrandis intersit? ibid. num. 468

An vacans euidenti fuę Ecclesiæ vtilitati, extra locum Beneficij existens lucraturne distributiones? pagina 62. numero 471

Fructus, & distributiones debenturne Præbendato, qui occupatur in negotiis euidentem Ecclesię vtilitatem importantibus, si negotia extra officij tempus valeant rectè expediri, ille vero tempore officij celebrandi expedit? p. 92. n. 474

Prædictio.

Prędictione ex astris non certa, sed probabilis tantum de futuris, & occultis an sit licita? p. 7. 2. n. 551.

Prędicere ex astris futura contingentia probabiliter, an sit certò motu proprio Sixti V. interidictum pro foro interno? p. 73 num. 554

Prędictio dubia tenuis sima futurorum contingentium, an sit pro foro externo in motu proprio Sixti V. contenta? ibidem numero 557

Prælatus.

Pręlatus Regularis an pos sit omnia Religiosi subditi vota irritare? pag. 182. num. 596. & 597

Pręlatus Regularis potestne potestate ordinaria, in Nouitiorum votis dispensare? p. 184 numero 613

Præstigium.

Præstigium, quod vocitatur diuinationis species, quodnam dicatur? pagina 70. num. 534

Præstimonium.

Præstimonium est beneficium eui recitandi subest obligatio. pagina 5. numero 34

Princeps.

Principium decem peccata enumerantur. pag. 236. num. 33

Proximus.

Proximum defendere non semper tenetur quis cum vitæ propriæ periculo. pagina 267. num. 18

Ex charitate tenemur proximi vitam, & fortunas tueri, aliqui ex iustitia tenetur. ibid. num. 19

Proximo crimen falsum affingere licetne, ad torturam in iudicio, vel extra illud graue damnum vitare? pagina 374. numero 130

Puer.

Pueri statim, ac vsum rationis attigerint tenenturne pręcepto obseruandi festa? p. 203. num. 89

Pueri ante septennium rationis vsu pollentes. an teneantur dies festos obseruare? ibidem numero 92

De Puero aliquo dubitatur num vsu polleat discretionis, hicne tenetur, festos dies obseruare, si septennis non sit? ibidem numero 95

R

Raptus.

RAptus quidnam sit? pagina 304. numero 37

Ad Raptum quot requirantur. ibidem numero 38

Abductio sponsę per verba de futuro consetientis est aliquando Raptus, aliquando non. p. 305. n. 39

Contra Raptorem pœnę Ciuilis iuris. ibidem numero 40.

Pœnę iuris Canonici. ibidem numero 41

[[414]] Pœnæ iuris noui Tridentini. ibidem numero 42

Decretum Tridentini solum comprehendit Raptum, qui fit causa matrimonij ineundi. ibid. n. 43

Vt contra Raptores fœminarum incurrantur pœnæ iuris Canonici, & Tridentini, sit neces se, vt fiat Raptus causa matrimonij, & sufficiat fieri causa libidinis. pag. 330. n. 251. & 252

Mulier rapiens aliam mulierem libidinis causa, an sit pœna ordinaria iuris punienda? ibid n. 254. 255

Masculus rapiens masculum causa libidinis estne ordinariæ legis pœnæ obnoxius? p. 331 num. 257. 258

Parochus as sistens matrimonio Raptoris cum Rapta nondum extra eius potestatem in loco tuto, ac libero posita, an incurrat pœnas Tridentini Concilij, & Cap. fin. ibidem num. 263

An sit Raptus pœnis Conclij, & iuris communis obnoxius, si fœmina sui iuris consentiat, quamuis Raptor impedientibus vim inferat? ibidem numero 266

Raptus ille in quo fœmina rapta consentit, parentibus illius raptum planè ignorantibus, quomodo puniendus? pag. 332. numero 269

Si Raptui fœmina consentiat inuitis parentibus, am Raptor subsit Tridentini pœnis? ibid. num. 272

An Raptum comprehendat pœna Concilij, in quo fœmina virum abripit renitentem, vt secum ineat matrimonium? ibidem numero 275

Recitatio.

Recitatio, vide verb. *Beneficiatus, Beneficium, Clericus, Officium Diuinum, Religio, Religiosus.*

Religio, Religiosus.

Religio vndenam dicatur? pagina 2. numero 1

Religionis definitio quæ? ibidem numero 2

Religionis obiectum, quod? ibidem numero 3

Quomodo Religio ab aiis virtutibus distinguatur. ibid. num. 4

Actus aliarum virtutum ad Religionem spectare pos sunt. ibidem numero 5

Religiosi tenentur officium recitare ex iure Ecclesiastico. pagina 5. numero 29

Religiosi profes si deputati Choro recitare tenentur ex consuetudine præscripta. pag. 6. num. 52

Nullus Religiosus particularis sub graui culpa adstringitur horas in choro celebrare. p. 11. num. 96

An Religio, qua Deus colitur distinguatur à Religione, qua sancti coluntur? p. 30. num. 218.

An contra Religionem peccet, qui omittit orationem, quando orare tenetur? pag. 33. num. 247

Religionum consuetudo recitandi horas Canonicas, an oblige sub graui piaculo Religiosos, ne illas omittant? pag. 36. numero 275

Religiosus ex dispensatione Pontificis extra claustrum degens, nùm teneatur horas recitare, si dispensatio in perpetuum sit? p. 37 num. 276. & 277

Religiosi eiecti fugitiui, & ad triremes damnati, an teneantur recitare? ibid. num. 278. & 279

An Religiosus ordinatus ad titulum patrimonij pos sit officium recitare, secundum formam quæ illi magis libuerit? p. 38. num. 285

Religiosus potens recitare alia formula præter eam quæ Breuiario Romano præscribitur, an pos sit illa omis sa, per Breuiarium Romanum recitare? ibidem numero 291

Religiosi exempti vtentes Romani Breuiarij formula, nùm pos sint sese Diœcesanis festiuitatibus conformare, omis so officio feriæ, vel sancti, quod à Romana Ecclesia die illa præscribitur: pag. 39. numero 247

Religiosorum actus, qui pos sunt es se materia voti, in quotuplici existant discrimine? p. 117. num. 86

Religiosorum omnia fermè vota quam tacitam conditionem includant? ibidem num. 87

Religiosorum vota Prælati pos suntne irritare, aliquo dempto? pag. 118. num. 92

Si Religiosus vult votum reale suum profes sione non extingui, an teneatur hæres implere? p. 168. n. 494

Religiosi exempti tenenturne obseruare festa, non ex Episcopi præcepto, sed ex consuetudine inducta? pagina 206. numero 112

Religionem non potest ingredi filius, parentibus extremè egentibus. pag. 233. numer. 7

Quandonam è Religione teneatur egredi filius profes sus ad subleuandos parentes? ibid. num. 8

Quomodo se debeat in sæculo gerere egrediens è Religione ad leuamem parentum? ibid. num. 9

Religiosi pos suntne ad temporariorum bonorum defensionem raptorem occidere? p. 277 num. 93

Religiosus nolens aufugere dum potest, si in inuasorem recidat teneturne restitutionem facere? p. 294. n. 221

An Religiosus profes sus delinquens contra sextum præceptum admittat duplex Sacrilegium, alterum contra ordinem Sacrum, alterum contra votum solemne castitatis? p. 322. n. 181

Religiosus profes sus violans castitatem, an satisfaciat confes sioni dicendo, se habere castitatis votum, haud declarando es se solemne? pag. 323. n. 184

[[415]] Quandonam Religiosus ex bonis monasterij accipiens lethaliter delinquat? pag. 341. num. 32. & 33.

Ea quantitas est neces saria ad Religiosi lethale furtum, quæ sufficit in sæculari ad materiam grauem furti constituendam. ibidem num. 34

Religiosus non delinquit grauiter in comestibilium furtis. ibidem numero 35

Quî si ex aliis monasterium dedat. ibidem num. 36

Religiosus est computandus circa hæc cum filiofamilias mediocriter diuitis parentis. ibidem num. 37

In Religiosorum furtis ex monasterij bonis estne peccatum lethale minor quantitas, quam neces satia est ad lethale in filiorumfamilias furtis? pagina 354. numero 132

Religiosus minutatim furto accipiens quantitatem quinque vel sex Regalium, quæ furtum graue constituit an peccet lethaliter mox, ac vltimo furtiolo eam quantitatem attingit? ibidem numero 135

Religiosus expulsus acquirens sibi, cuinam acquirat, an sibi, an monasterio? p. 355. num. 142

Si Religiosus eiectus aliquid in illicita expendat, ille qui ab eo accepit teneturne ea monasterio restituere? pag. 356. numero 145.

An Religious sit furti reus, qui volenti sibi aliquid notabile largiri, orat, vt alteri sui contemplatione donet? ibid. num. 146. & 147

Reliquiæ.

Reliquiarum adoratio quæ? pagina 19 numero 149

An licitum sit crucem Reliquiis non approbatis ornatam in altari adorandam proponere? ibidem numero 150

Cum Reliquiæ ab vna ad aliam diœcesim transferuntur, quid debeat Episcopus recipiens agere? ibidem numero 151

Reliquias Sanctorum collo gestare, an sit licitum? pagina 79. num. 600. & 601

Reliquias in collo gestando peccatum admis sum, si id non sit directè contra coltum eis debitum, an habeat specialem malitiam neces sariò fatendam? pagina 80. nemero 606

An Reliquias alicuius Sancti antiqui nondum Canonizati pos sit approbare Episcopus, vt publicè venerentur? pagina 90. numero 681

Reliquiarum venditionem prohibetne Tridentini decretum, & an prohibeat amplius, quam venditionem earum simoniacam? p. 91. n. 685

An furtum sit Sacrilegum Reliquias surripere authoritate eius, cui locus Sacer, & custodia Reliquiarum est commis sa? pagina 91. numero 689

Contra Reliquiarum fures an sit lata excommunicatio? p. 92. nu 692

Reliquias tangere, aut contrectare licetne clericis in minoribus constitutis? ibid. num. 695

Qui Reliquias quas Agnos Dei vocant venales exponit, an excommunicationis pœnam incurrat? ibidem numero 701

An in Reliquiarum furto detur materiæ paruitas. p. 343. n. 51

Res.

Rem alienam inuadendi septem as signantur modi. p. 266. nu. 13

Restitutio.

An ad Restitutionem teneatur is, qui interimit eum, qui paulo post erat naturalem, vel iustam mortem subiturus? pagina 271. numero 49

Ad Restitutionem tenentur hæredes homicidæ, si homicida reliquit bona libera, in quibus hæredes succes serunt. pagina 272. numero 50

Ad nullam Restitutionem tenetur homicida, quando læsus, vel eius hæredes debitum omne remittunt. ibidem numero 52

Restituere tenetur vnum occidens, iudicans alium es se. ibid. num. 53

Ad Restitutionem tibi imputabitur homicidium irrogatum per mancipium, vel animal tuum. ibidem numero 54

An ad Restitutionem integram teneatur qui inuasorem occidit excedens iustæ tutelæ moderamen? pagina 293. numero 209

An ad Restitutionem teneatur si quis suarum rerum quas pos set post modum iudicialiter recuperare occidat inuasorem? ibidem numero 212

An Restitutio sit facienda pro vita, aut membri priuatione, deformitate cicatrice hominis liberi? pagina 296. numero 236

Vt Restitutio famę obliget quot requirantur? p. 366. num. 76

Ad Restitutionem famæ tenetur, qui eam abstulit, & damnorum quæ fuerint in Infamia subsecuta. ibidem numero 77

Quandonam Restitui debeat fama cum vitæ periculo? ibidem numero 78

Restitutio debet fieri in bonis, in quibus quis proximum læsit. pagina 367. numero 79

Ad Restitutionem non tenetur infamator, quando infamatus suis bonis actibus famam recuperauit. ibidem numero 80

Qui non potest Restituere famam, nùm teneatur semper illam pecunia compensare? ibidem numero 81

Hæres infamatoris non tenetur loco defuncti **[[416]]** ad famæ ad eo ablatæ restitutionem. ibid. num. 82

Famam restituendi modus conueniens quis? ibdin 83.

Quot causæ excusantes à famæ restitutione annumerentur? ibidem numero 84

Restitutio, vide verb. *Horæ Canonicæ, Beneficium, Fama, Infamia.*

Reuelatio.

Reuelatio lethalis est secreti tibi cogniti in graue nocumentum cedens. pagina 361. numero 35

Non sic si reueles vni vel alteri quos noueris celaturos. ibidem numero 36

Reuelandi secreti iustæ exprimendæ veniunt causæ. ibid. n. 37

Reuelare non licet etiam ob tormenta Reipublicè, aut exercitus secretum. pagin. 362. numer. 38

Qui iniustè secretum graue Reuelat ad restitutionem tenetur. ibidem numero 39

Lethaliter peccat qui reuelat literas, vnde notabile scit damnum oriturum. ibid. num. 40

Reus.

Reus sciens Prætorem ad se capiendum aduentare, potestne licitè eum expectare, & in aperto carcere fugam omittere, morti addicendus? pagina 280. numero 123

S

Sacrificium.

SAcrificium quid sit? pagina 19. numero 152

Sacrificij quæ conditiones? ibidem.

Sacrificare quod verbum? ibidem.

Sacrificium quæ actio dicatur? ibidem.

Sacrificare verbum quid significet? ibidem.

Sacrificium Deo debetur iure naturæ. pag. 20. num. 153

Sacrificium in lege veteri, & naturę multiplex. ibidem num. 154

Sacrificium vnicum in lege noua. ibidem.

Et quod? ibidem.

Sacrilegium.

Sacrilegium quid sit? pagina 28. numero 208

Sacrilegij tres species distinguuntur. ibidem numero 209

Et admittuntur. ibidem.

Sacrilegium contra personas Sacras quot modis pos sit contingere? ibid. nu. 210

Sacrilegium contra loca sacra quodnam dicatur? ibid. n. 211

Sacrilegium patratur quoties id fit, quod iure prohibetur gerendum? ibidem numero 212.

Sacrilegium contra res Sacras quodnam dicatur? p. 30. n. 215

An sit Sacrilegium simonia? p. 101. num. 771

Sarilegium nùm sit legatorum retentio? ibid. num. 775

An sit Sacrilegium furtum, & rapina bonorum titulo Ecclesiastico acquisitorum? pag. 102. num. 778

An sit Sacrilegium cuiuscumque voti violatio ibid. n. 782

Irreuerentia in Eucharistiæ Sacramentum, an sit irreligiositas alia à Sacrilegio distincta? p. 103. n. 776

Quid Sacrilegium in materia luxuriæ, & quot modis fiat? p. 307. nu. 59

Quid nomine loci sacri hac in materia intelligatur? ibid. num. 60

Sacrilegium hoc ex suo genere est lethale. ibid. num. 61

Per libidinosum desiderium non fit Sacrilegium ex loci Sacri Religione. ibid. numero 62

An Sacrilegium duplex admittat Sacerdos simul ac Religiosus profes sus delinquens contra sextum præceptum, alterum contra ordinem Sacrum, alterum contra votum solemne castitatis? pag. 322. num. 179. & 180

Sacrum.

Cum Sacrum audimus, an instet orationis pręceptum? pag. 33. n. 243

Salutator.

Salutatorum munus an sit damnandum, vt superstitiosum? p. 83. n. 625

Salutatorem virtus licite id munus obeuntium, an sit naturalis, & non gratia gratis data? ibid. n. 628

Sanctus.

Inter numero Sanctorum addictos, & nondum ad eum numerum relatos Sanctos differentia. p. 18. n. 144

Sanctorum nondum canonizatorum cultus priuatim permittitur. ibidem numero 145

Cultus publicus eorum prohibetur. ibidem numero 146

Satisfactio.

Satisfactio, vide verb. *Contumelia.*

Secretum.

Secretum quid? pagina 361. numero 34

Obligatio seruandi secretum an oriatur ex iustitia, non ex fidelitate? pagina 374 numero 134

[[417]] Quando quis secretum alicuius accepit per vim, aut fraudem, potestne ad vitandum irreparabile suum damnum detegere. 376. 147

Secretum, vide verb. *Reuelatio.*

Sententia.

Sententia quælibet strepitum iudicialem requirens, aut cum strepitu iudiciali coniuncta prohibita est in die festo. pag. 195. num. 30

Sententia criminalis lata in die non festo an pos sit in die festo executioni dari. 221. 245

Sententia excommunicationis suspensionis, & interdicti an sit valida lata in diebus festis? ibidem numer. 248

Post Sententiam latam quâ vxor declaratur hæretica, potestne eius vir Sacris ordinibus manens in sæculo initiari: sicut potest, si velit ad Religionem transire ea muita, & renitente? p. 250. num. 126

Seruus.

Serui captiui pos sunte licitè sese ipsos à suis dominis furari, siue fugere in patriam, aut in alia loca, vbi libertate potiantur. pagina 353. numero 126

Quando constat dominis seruos ad suos aufugere pos suntne licitè ob id ab eis puniri? ibid. 127. & 128

Simonia.

Simonia an sit Sacrilegium? p. 101. num. 771.

Spatulamantia.

Spatulamantia, quæ diuinationis species nominatur, quæ dicatur? pagina 70. numero. 534

Sodomia.

An Sodomia sit propriè, cum vir cum fœminam etiam propria vxore, rem habet in vase præpostero? pag. 323. nu. 189 & 190

Patiens in Sodomiæ crimine teneturne in confes sione exponere fuis se patientem? pagina 324. numero 194

An incidat in reseruatum Sodomiæ casum fœmina cum altera fœmina ita congrediens, vt masculi gerat vices, & effusio seminis intra vas naturale sequatur? ibidem numero 195 196. 197

Sodomiam exercens vir cum fœmina an sit reseruationi obnoxius. ibid. n. 198. 199 & 200

Patiens includiturne in casun Sodomiæ reseruato? ibidem numero 203

Qui Sodomiam in vase præpostero inchoat, sed postmodum semen extra vas profundit inciditne in reseruationem. 352. 206

An in Sodomiæ reseruationem incidant impuberes? ibidem numero 209

Qui cum Virgine copulam Sodomiticam ges serit, teneturne Virginitatis circumstantiam in confes sione aperire? ibidem numero 212

Qui Sodomiticè delinquit cum baptizato à se, vel cum eo, quem Sacrp leuauit ex fonte, vel cum adoptato in filium, teneturne in confes sione hanc exprimere circumstantiam? pagina 326. numero 215

An in Sodomitica copula circumstantia incestus sit distinctione graduum explicanda in confes sione, at an sufficiat dicere, Sodomiticè cum affine vel consanguibneo deliqui? ibidem numero 218

Sors.

Sors quid sit? pagina 21. numero 166

Sortis species quot admittantur ibidem.

Sors consultoria quæ dicatur? ibidem.

Sortis diuisoriæ quęnam definitio ibidem.

Sors diuisoria quibus in rebus sit licita? pagina 22. numero 166

Sors diuinatoria quæ? ibid.

Sortes consultoriæ raro sunt licitæ. ibidem.

Sortes consultoriæ quibus conditionibus pos sint es se licitæ? ibidem.

Sortes propriè quid sint pagina 74. nunumero 562

Sortes quotuplices admittantur. ibidem.

An Sortibus diuisoriis liceat terminare electionem, cum duo æquali electorum numero ad beneficium sunt electi. ibid. num. 565

Sortibus diuisoriis licetne vti ad terminandas lites inter clericos circa electionem ad benficium vel officium Ecclesiasticum? pagina 75. numero 569

An Sortes diuisoriæ iure naturali interdicantur in electionibus Ecclesiasticis. ibid num. 572

Electio ad Ecclesiastica offica per fortes diuisorias, an sit ipso iure irrita? pagina 76. numero 575

Sortes consultoriæ an sint licitæ. ibid. num. 578

Aduersus Clericos sortibus diuinatoriis vtentes, an sit lata excommunicatio? pagina 77. numero 582

[[418]] *Strix.*

Striges seu lamiæ, an verè corporaliter alia aliquando in loca ac nocturnos conuentus transferantur? pagina 78. numero 594

Stuprum.

Stuprum quid? pagina 304. numero 30

Tenetur in vxorem ducere eam quam stuprator per vim aut fraudem violauit? ibidem numero 31

Stuprator ad nullam tenetur restutionem, si peulla libere consensit. ibidem numero 32

Nec aliquid tenetur parentibus reddere. ibidem numero 33

Delactationes morosę Virginis circa Virginem non habent specialem malitiam in confes sione aperiendam. ibidem numero 34

Potest alia in es se malitia in stupro de consensu puellę commis so. ibidem numero 35

Quonammodo non peccabit fœmina à viro violenter cognita. ibid. nu. mero 36

An detur Stuprum, quando Virgo consentit in defloratione sub cura parentum existens? pagina 316. numero 126. & 127

An Stuprum committatur etiam in viduam honestam. ibidem numero 130

De iure canonico an sit cogendus Stuprator Virginem defloratam dotate, si velit verborum pœnam sustinere? ibidem numero 133

Num Stuprator teneatur parentibus Virginis defloratæ aliquid pro iniuria illata restituere? p. 317. nu. 138 & 139

Puella vi deflorata teneturne stupratorem æqualis qualitatis paratum acceptare in maritum, at potestne dotem postulare? ibidem num. 143 & seqq.

Subdiaconus.

Subdiaconus suæ ordinationis die, tenetur totum diuinum officium recitare. p. 42 n. 320

Subdiaconus die qua in Sacris constituitur, an teneatur vllas illius diei horas recitare. ibidem numeto 325

Si quis subdiaconatu suscepto, nequeat ob carentiam breuiarij, vel alias ob causas officium recitare, tenetur alias preces æquiuadentes persoluere? p. 34. 328

Subditus.

Subditi erga principem quot obligationes admittantur? pag. 136. numero 30

Erga subditos in multis tenetur vicis sim princeps. ibid. n. 32

Superior.

Superiores peccantne lethaliter, qui subditis reuocant licentiam datam ad vouendum, factâ promis sione non reuocandi? p. 175. n. 546

Superioris taciturnitas & dis simulatio sufficitne, voto emis so cognito, vt censeatur licentiam seu consensum, vel approbationem impertire. pag. 176. numero 550

Si Superioris taciturnitati internus addatur consensus, esto vouenti subdito non manifestus, an sufficiat vt superior licentiam aut consensum impertire censeatur ibid. n. 553

Superstitio.

Superstitio vndenam nomen sortiatur? p. 20. n. 155

Quot superstitionis species admittantur. ibid. n. 156

Superstitio ratione rei cultæ in quot alias species diuidatur? ibid. numero 157

Superstitio, quæ dicitur falsus cultus quodnã sit peccatum. ibid. numero 158

Ad Superstitiosum effectum dignoscendum quot admittantur regulæ. p. 25. num. 186

An sit superstitio die Dominica ieiunare. p. 69. n. 527

An an Superstitionem pertineat omnis diuinatio siue tacita siue sit exp tes sa? p. 71. n. 5431

Superstit o vanæ obseruantiæ quæ dicatur. p. 78. n. 591

Superstito vænæ obseruantiæ cum solum est pactum cum Dœmone implicitum seu tacitum, an pos sit es se venialis ex materiæ paruitate? pagina 79. numero 596. & 597. vbi numero 598. Auctoris placitum affertur. ibid.

An à Superstitione vsus excuset scindentes venas iumentorum in alicuius Sancti solemni, aut colligenes herbas, aut his similia facientes. 80. 610

An Superstitionis suspicionem suboleant Mis sæ, quæ de Amador, aut D. Gregorij nominantur? pagina 81. numero 618

An Superstitiosus sit vsus imaginum, numerorum & figurarum astrologiæ artificialium ad quosdam miros effectus. p. 84 n. 632

An Superstitiosus sit alchimiæ vsus, ad verum aurum & argentum ex inferioribus metallis conficiendum. ibid. numero 635

Num sit aliquid superstitionis fumo hypericontis, rutæ, cornuum, Stercoris caprini dœmoniacumab Exorcista defatigari? pagina 89. numero 667

[[419]] *Suspicio.*

Suspicio, iudicium, & dubitatio quid discriminis inter se habeant. 365. 67

Suspicio, dubitatio, & iudicium aliud prudens, aliud imprudens ac temerarium. ibid. 68

Sunt subiectiuè in intellectu. ibid. 69

At requirunt voluntatis consensum. ibid.

Licet Suspicari & iudicare de proximo, vbi sufficiant indicia. ibid. 70

Temere Suspicari suo ex genere est veniale. 366. 73

Suspicio temeraria, quæ scilicet ex leuibus habetur indiciis, ex suo genere & obiecto estne peccatum lethale? 383. 200

Susurratio.

Susurratio quid? 363. 51

Susurratio quale sit peccatum. ibid.

Susurratio est grauius peccatum detractione & contumelia. 365. eodem n. 51

Quotuplici ex capite Susurratio pos sit es se venialis. ibid. 52

Susurratio materialis est aliquando lethalis aliquando venialis. ibid. 53

Susurratio potest es se opus Virtutis. ibid. n. 54

Susurratio est aliquando cum detractione coniuncta. ibid. 55

Susurratio distinguitur à contumelia & detractione. ibid. 56

An omnes Susurrationes eiusdem sint speciei. ibid. 58

An per Susurrationem liceat alium excludere ab amicitia quam ipse tibi ambis inire cum Principe. 380. 168

Susurrationis peccara differuntne specie propter diuersitatem amicitiæ quam turbant? 381. 174

T

Tactus.

TActus seu aspectus inhonestarum proprij corporis partium, quandonam veniale tantum sit? 308. 68

Tactus nudi & aspectus minus pudici diuersi sexus mortales es se iudicantur, licèt ex curiositate fiant. ibid. 69

Non sic si sit idem sexus. ibid. 70

Tactus inter coniuges qui debeant es st. ibid. n. 75

Qui item inter sponsos? 309. 76

Tentatio.

Tentatio Dei quid sit? 27. 202

Tentatio Dei quotuplex admittatur. ibid. n. 203

Tentatio Dei expres sa vel tacita quæ? ibid.

Tentatio Dei formalis peccatum lethale. ibid. 204

Tentatio Dei est mortalis, te martyrio offerre. ibid. 205

Et prædicare sine præuentione sperans quid à Deo accepturum, si fiat animo Deum tentandi. ibid.

Ratione inconsiderationis, & ignorantiæ veniale est. ibid.

Tentandi Deum quænam sit iusta causa. ibid. 206

An Tentatio Dei fuerit expres sa vel tacita, explicandum in confes sione? 28. 207

Tentatne Deum qui miraculoso effectu vult, vt Deus suam voluntatem manifestet circa aliquem futurum euentum. 93. 706

Tentatio interpretatiua aut virtualis Dei absque infidelitate contingens, num pos sit venialis es se culpa ex paruitate materiæ? 94. 710

Testamentum.

Testamenta conficere extra neces sitatem in die festo an sit licitum? 195. 26

Testamentum patris filius implere tenetur. 233. 10

Testis.

Testes in die festo nullomodo pos sunt examinari. 195. 33

Testium examinatio, si iuramentum non adsit, an licita ac valida sit in die festo. p. 220 n. 235

B. Trinitas.

Beatis sima Trinitas quo cultu sit adotanda. 17. 139

V

Vas sallus.

VAs salli obligatio circa vectigalium solutionem quæ? 236. 31

Vir.

Viri erga vxorem obligatio quæ? 236. 37

Virginitas.

Virginitas vnde nomen sortiatur? 309. 84

Ad Virginitatem quæ requirantur. ibid.

Denotat castitatis statum. ibid.

Virginitatis statum coniugali præferri de fide est. 310. 85

Virginitas quot modis amittatur. ib. 86

Quonammodo amittatur recuperabiliter? ibid. 87

Quonammodo irrecuperabiliter. ibid. 88

Vita.

An Vitam propriam exponere pro amici Vita conseruanda liceat. 279. 110

Licetne propriam vitam pro honore, aut facultatibus amici exponere? ibid. 112. & 113

Vitam licetne abbreuiare vigiliis, ieiuniis asperitatibus, &c. 281. 128

Votum.

An Voti cuiuscumque violationi subsit aliquid Sacrilegij. 102. 782

Votum quid sit. 112. 57

Qui vouet animo se obligandi Deo, sed non exequendi voto obligatur. ibid. 58

Ad Votum requiritur voluntatis consensus. ibid. 59

Votum editum ex ignorantia nulliusne sit roboris? at duplex ignorantia distinguenda. ibid. 60

Votum proprie loquendo debet soli Deo fieri. 113. 61

Voti materiæ quæ prima conditio ibid. 62

Quid autem secunda. ibid. 63

Finis est vna ex præcipuis circumstantiis quæ votum as solent vitiare. ibid. 64

Et quotuplex admittatur. ibid.

Opera bona alias præcepta pos sunt es se voti materia ibid. 65

Votum rei bonæ, sed propter finem temporalem seu indifferentem an sit validum. ibid. 66

[[420]] Voti tertia conditio quæ. 114. 67

Voti materia non est ordinariè matrimonium. ibid. 68

Quod promisisti, implere teneris, imo in Ecclesiastico externo foro ad id potes compelli. ibid. 69

Voti transgres sio ex genere suo mortalis ratione materiæ paruæ venialis efficitur. ibid. n. 70

Votum in dubio interpretandum est secundum naturam, & conditiones rei promis sę. ibid 71

Votum cum temporis determinatione editum debet eo tempore impleri, si autem tempus non præfigatur, cum primum pos sit. ibid. n. 72

Voti obligatio personalis est, & non ad aliam personam transit. ibid. 73

Vota realia defuncti, non autem personalia hæres exequi tenetur. 115. 74

Quotuplex admittatur votum. ibid. 75

Reale Votum quid. ibid.

Votum personale quodnam dicatur. ibid.

Quid item mixtum sit? ibid.

Votum Pœnale quod. ibid. 76

Votum pœnale quot modis pos sit emitti. ibid.

In voto verè pœnali tria deducuntur. ibid. n. 77

Votum conditionatum quodnam sit. p. 116. n. 79

Votum conditionatum imperfectam, & suspensam continet obligationem. ibid.

Vouens non peccat si aliquam conditionem euitet, ne voti contrahat obligationem ibid. 80. & 81

Vouere valide potest omnis homo viator habens rationis vsum. ibid. 82

In quibusdam Votis certam formam requirit Ecclesia, quâ non obseruatâ, sunt irrita. 117. 83

Non sunt firma Vota cadentia in alienæ potestatis præiudicium. ibid. 84

Quotuplex sit Voti dependentia à voluntate alterius personæ, erga quam est obligatio vel subiectio. ibid. 85

Actiones Religiosi, quæ pos sunt es se Voti materia in quotuplici sint differentia. ibid. 86

Omnia fere Religiosi Vota quam tacitam cõditionem includant. ibid. 87

Voti obligatio quot modis tolli pos sit. ibid. n. 88

Et hinc varias resolutiones eliciuntur ab Anthore. 118. 89

Quonammodo Votum cadat ad irritationem. ibid. 90

Qui Vota impuberum pos sint irritare, ibid. n. 91

Vota Religiosorum à Prælatis irritari pos sunt aliquo excepto. ibid. 92

Vota mariti aliquando valet irritare vxor. 118. 93

Si Superior Voto irritato mutet voluntatem, non ideo Votum reualidatur. ibid. 94

Nullus eorum, qui Vota subditorum pos sunt irritare ea valent irrita facere, quę facta sunt ante subiectionem. ibid. 95

Non potest irritare superior Votum quando dubitatur, muni factum fuerit ante subiectionem. ibid. 96

Potest irritare superior post libertatem subditi Votum emis sum in subiectione. ibid. n. 97.

Et Votum confirmatum à Prędeces sore, æquali, vel inferiore. ibid. 98

Quonammodo Vota indirecte irritentur. ibid. 99

Potest mater & tutor post pubertatem irritare filij aut pupilli vota, quæ eorum officiunt potestati. 119. 100

Quæ vota non pos sint superiores indirectè irritare. ibid. 101

Vt Voti commutatio ritè fiat, quid requiratur. ibid. 102. & seq.

Voti extinctio per dispensationem quæ? ibid. n. 107

Cum causa non sufficit ad dispensationem integram votum partim potest commutari, & partim dispensari. ibid. 108

Potestas dispensandi extenditur etim ad Vota iurata. ibid. 109

Ante Voti acceptationem potest dispensari aut commutari. 120. 110

Circa Vota dispensandi potestas, ad quos cõueniat, & ad quos non. ibid. 111

Vota reseruata Pontifici quæ? ibid. 112

Vota commutandi & dispensandi potestatem delegatam habentes, num etiam eâ potiantur ad dispensanda, & commutanda iuramenta. 146. 319

An ad Votum sufficiat propositum exequendi rem honestam. 151. 355

Quæ promis sio Votum constituat. 152. 359

An ad Votum sufficiat libertas, quę ad peccatum lethale sufficit. ibid. 363

Num metus incus sus ad Votum ipsum extorquendum, id annullet. 153. 367

An Votum pos sit iure naturæ annullari aut ex iniuria, vel ex defectu libertatis? ibid. n. 370

Votum metu coactum estne irritum Ecclesiastico iure. 154. 373

Metus leuis, quando est causa, sine qua votum non emitteretur, an illud irritet. ibid. 377

An Votum obliget, quando error non adest, voti tempore circa substantiales eius circunstantias, sed postea illæ mutantur. 155. 381

An validum sit Votum non peccandi mortaliter, aut venialiter? ibid. 385

Votum vitandi omnia peccata tam mortalia, quam venialia, quod non potest obligare ad totum, ad partem obliget? 156. 388

An validum Votum quo quis promittit, quantum in se est omnia peccata venialia vitare. ibid. 391

An Votum eleemosynam faciendi, si ex bello iniusto quis euadat incolumis, validum sit. ibid. 395

An Votum valeat emis sum in gratiarum actionem pro iniusta parta victoria, vel pro filio spurio nato. 157. 398

Num Votum vitietur, quando emittitur pro rebus temporariis obtinendis, quæ ex se indifferentia sunt, nec à Vouente referuntur ad alium superiorem finem, quo honestentur, sed in illis solis sistitur. ibid. n. 401

Votum potestne es se de rebus præceptis. 158. 404

Votum non Vouendi an sit validum. ibid. 408

[[421]] An Votam sit validum non petendi voti dispensationem. p. 159. n. 412

Ex Voto non petendi communicationem manetne quis obligatus ad non petendam compensationem, vel irritation. ibi. n. 415

An sit Votum validum non ascendendi ad Episcopatum? p. 160. nu. 418

Votum valentne abstinendi à cibis delicatis, & ab honesta recreatione? ibid. n. 421

Tenetne Votum perpetuo in Xenodochio inseruiendi, aut laxiorem ingrediendi Religionem. ibid. num. 424

Nùm Votum de matrimonio contrahendo validum sit, sit fiat animo non consummandi, sed Religionem petendi. p. 161. n. 428

Votum de matrimonio contrahendo an sit validum, quando quis se experitur adeo ad carnis piacula procliuem, vt vix pos sit se contienere. ibid. num. 431

An valeat Votum absolutè prolatum ducendi pauperem meretricem titulo pietatis, quod contineat eam conditionem, si aliquam ducturus sum? ibid. n. 333. & 434

Suntne valida hæc Vota, *Promitto me nullam Religionem ingres surum, nisi Societatis* Iesv v.g. & his similia? p. 162. n. 438

Nùm ex sola vouentis intentione suppositâ materiæ grauitate, pos sit Voti obligatio limitari. ibid. n. 442

An Voti obligatio sit solius fidelitatis? p. 163. num. 445.

Potest ne quis se obligare Voto ad solos actus externos, & non ad internos? ibid. numero 448

An qui Vouit recitare Rosarioum satisfaciat alternatim recitando cum socio? ibid. numero 452

Quis Voto emis so, promisit in D. Iacobum, v.g. peregrinari, at mercede conductus, vel alterius negotij causa, istiusmodi iter suscipit, an satisfaciat voti obligationi? p. 164. nu. 455.

Excusaturne quis à Voto ieiunandi sextis feriis, vel Sabbato, vel die alia, si hisce diebus dies Natalis Domini inciderit? ibid. numero 458

Voti executio potesne differi quovsque vouentis conscientiam pro executione remordeat, si vouens tempus non determinauit? p. 167. n. 483

An si cum quis Votum emittit, se cognoscit impotentem fore ad illius executionem teneatur per alium implere? p. 168. num. 490

Cum pluribus Votis realibus abstrictus est defunctus, nec hæreditas sufficit omnium solutioni, teneturne hæres pro rata diuidere? p. 169. n. 498

Quando non constat quodnam Votum melius sit, aut quodnam prius fuit emis sum à defuncto vouente, quid agendum hæredi? ibid. n. 502.

Nùm censeatur impleta hæc conditio, si declarato filij Voto, pater consentiat, esto postea dis sentiat. ibid. n. 506.

Voti conditio debetne in specifica forma impleri, & an sufficiat si in æquiualenti impleatur. p. 170. n. 509

De Voto Conditionato multa exponnuntur. ibid. num. 510

Voti conditionem appositam culpabiliter impendiens, teneturne voto, ac si conditio impleta es set. p. 171. n. 53.

An per dispensationem, vel irratationem sublato primo voto forniocationem vitandi censeatur sublatum Votum de pœna illa incurrenda ibid. n. 517.

Voti acces sorij an neces sariò debeat fieri mentio. ibid. n. 518. & seq.

Votum quis emisit de vitando ludo, & casu quo non vitet de subeuenda pœna, votum pœnę an debeat intelligide sola prima vice. p 172. n. 524

An Vouens teneatur cum licentiam à Superiore postulat votum factum manifestare? p. 172. n. 528

An dolor de Voto facto sit venniale piaculum. p. 173. n. 535

Voti irritatio quotuplex admittatur. pag. 174. numer. 536

Vota irritandi potestas an ortum habeat à naturali iure. ibid. n. 539

Competitne Pontifici aliisque Ecclesiæ Prælatis directa vota irritandi potestas. p. 174. n. 542

Circa potestatem irritandi Vota adducuntur nonnulla. p. 175. n. 543

De Votis ante pubertatem emis sis quid veniat dicendum? pag 176. n. 555. & p. 177. numero 556

Irritatiua potestas an extendatur ad Vota emis sa tempre subiectionis, implenda tamen subiectione dis soluta. p. 177. num. 563

Irritatiua directa potestas an extendatur ad Vota emis sa tempore, quo vouentes sui iuris erant. p. 178. num. 569

Voti irritatio, & suspensio procedens à dominatiua potestate, an pos sit licitè sine causa concedi. p. 179. nu. 573

Voti irritatiua potestas an pos sit alteri delegari. ibid num. 576

An pos sit maritus omnia vxoris Vota, durante matrimonio irritare. pagina 180. numer 579

Votum castitatis ab vxore absque viri consensu emis sum, potestne ab illo irritari. ibidem numero 580 & 581

Votum mariti de non petendo debito, potestne vxor irritare. ibidem num. 586

De Votorum irritatione plura inuenies. p. 181. & sequentibus à numero 587. ad 601

Si petens Voti dispensationem, illamque concedens, bona fide procedant existimantes causam ades se legitimam, an valeat dispensatio. p. 183. n. 603. & 604

In Vouendo lenitas, estne sufficiens dispensationis causa. p. 184. n. 609

Quinam habeant dispensandi Vota potestatem ordinarium ibidem n. 610

Nùm Votum illud sit reseruatum, in quod Votum reseruatum commutatum est. pag. 185 num. 615. & 616

Plura veniunt recolenda circa potestatem Prelatorum inferiorum ad dispensandum in Votis reseruatis. ibid. n. 618

Nùm concens sa potestate dispensandi, eo ipso censeatur, conces sa commutandi vota, potestas. p. 187. num. 628

An pos sit quis Votum in rem æqualem commutare propria authoritate. pag. 188. numero 632

Voti commutatio potestne fieri in paulo minus minorem materiam. ibid. n. 635

[[422]] De Votorum commutatione plura. à p. 188. ad 131

Vota longæ peregrinationis coniugis suntne ipsoiure irrita. p. 249. n. 116

Quis Voto solemni ac simplici illigatur, teneturne vtrumque in confes sione castitatis votum violatum explicare. p. 323. num. 185. & 186

Vsusfructus.

An Vsumfructum bonorum aduentitiorum filij amittat pater, per profes sionem ipsius in Religione approbatam? p. 349. nu. 93

Vxor.

Vxoris ergo virum obligatio quæ? p. 237. n. 38

Vxor vidua, quando mortuo viro, nulla suppetunt viri bona, teneturne ex bonis suis dotalibus, & arrhis soluere debita à viro contracta d familiam alendam? p. 252. nu. 134. & 135

Vxor non plus insumens de bonis à marito per vsuras partis, quam quod congruam sustentationem sufficeret iuxta personæ propriæ qualitatem, teneturne de suis bonis satisfacere iis, quibus maritus per vsuras damnum egit, si ipse nihil habuit vnde solueret? ibid. nu. 139

Vxor nibilis teneturne præstare marito quæcumque vilia obsequia, ex iustitia, & vi contractus matrimonij, si licita sint? p. 256. num. 166

Num vt Vxor virum aliàs sequi teneatur, requiratur, vt detur causa neces saria domicilium mutandi? ibid. n. 170

An Vxorem, quam dotatam duxit vir teneatur alere, si ob Vxoris culpam, vel hæresim publicata fuit, siue eam ad suum admiserit consortium? p. 257. nu. 173

Vxor non peccat auferens à marito nummos ne ludat, &c.p. 340. num. 22

Ad graue vxoris furtum maior quantitas requiritur. ibid. num. 23

Vxor grauiter peccat si notabilem summam abripiat inuito marito. ibid. n. 24

Et maritus, si ex bonis propriis Vxoris eâ inuitâ capiat. ibid. n. 25

Vxor potest dare eleemosynam iuxta loci, & conditionis consuetudinem, inuito marito. ibid. n. 26

Vxor marito absente, vel fatuo potest bona expendere? ibid. n. 27

Vxor potest aliqua subducere, si maritus sit prodigus compensationis causa. ibidem numero 28

Et inuito marito succurrere parentibus, vel filio ex alio marito indigenti. ibidem numero 29

Nùm Vxor delinquat contra obedientiam, si bona quæ iure potest contra expres sam mariti prohibitionem expendat? pagina 349 numero 97

Vxor teneturne post mortem viri in suam referre partem, quæ ipso contradicente egenis parentibus fuit impertita? p. 350. n. 102. & 103

Z

Zahories.

Zahories qui vocitentur? p. 73. n. 558

An Zathories pos sint absque arte dæmonis ea videre, quæ se affirmant conspicere, p. 74. n. 561.

FINIS.

NOTAE

28

1 *Vade nam dicatur Religio.*
2 *Religionis definitio*
3 *Religionis obiectum,*
4 *Quomodo Religio ab aliis virtutibus distinguatur.*
5 *Actus aliarum virtutum ad Religionem spectare pos sunt.*
6 *Orationis definitio.*
7 *Est neces sariæ neces sitate medij.*
8 *Est neces saria neces sitate pracepti.*
9 *Quo tempore orandi neces sitas vrgeat.*
10 *Pectatores aptè pos sunt orare.*
11 *Beati pro nebis orant Angeli, & homines.*
12 *Christus Dominus orat, vt homo.*
13 *Pro damnatis, nesas orare.*
14 *Pro beatis fermè non oramus.*
15 *Oramu salubriter pro defunctis.*
16 *Et pro omnibus viatoribus.*
17 *Quæ bona homini absolutè sunt peti pos sunt.*
18 *Quæ sunt, indifferen ia ad bonum vel malum vsum, pos sunt peti: si expediat.*
19 *Licitum est interdum pe, tere temporalia mala*
20 *Diuitiæ, honores, pos sunt peti conditione ea adhibitæ, si petenti expediat.*
21 *Lethale est, à Deo petere rẽ obnexiam peccato.*
22 *Veniale est petere lucrum ex ludo si honestus finis desit.*
23 *Vis orationis ad impetrandum,*
24 *Oratio alia mentalis, vocalis alia.*
25 *Litaniæ, & Officium, B. Virginis.*
26 *Horæ Canonicæ ab Apostolis deriuatæ.*
27 *Ecclesiastici Officij diuisio in nocturnum & diurnum.*
28 *Septem Horæ recolũt Christi D. Mysteria.*

29 *Clerici in maioribus cõstituti, Beneficiati, & Religiosi tenentur Officium recitare, ex iure Ecclesiastico.*

30 *Presbyteri, Diaconi, & subdiaconi tenentur.*

31 *Non tenentur Clerici in minoribus constituti.*

32 *Beneficiati tenentur.*

33 *Quid nomine Beneficij intelligatur.*

34 *Præstimoniũ est Beneficium, cui recitandi ubest obligatio.*

35 *Et Capellania collatiua.*

36 *Et Commẽda in commendatarij vtilitatem facta.*

37 *Non tenentur Pensionẽ habẽtes recitare Officium Canonicum, sed solummodo Officium paruum Deipara.*

38 *Coadiutoria cum futura succes sione non obligatur adhoras Canonicas.*

39 *Nec Beneficiũ si nullos habeat fructus.*

40 *Beneficium habens alia onera annexa sufficientia ad congruam, licèt ea munear alij exe quenda dentur, obligatur.*

41 *Et Capellania, cui adest annexum onus dicendi Mis sas, qua fruitur adolescens, licèt per alium Mis sæ celebrentur.*

42 *Et qui habit plura Benefi cia tenuiaque sufficiant ad sustentationẽ.*

43 *Beneficium, cuius fructus quis sua culpo non recipit re citare obligat.*

44 *Et qui pro aliquo tempore fructus copiosos non accipit.*

45 *Et qui nullos, percipit, sed sperat se accepturum.*

46 *Et qui Beneficium accipit ex resignatione cum obligatione satisfaciendi eius, muneri licèt frucuts non percipiat.*

47 *Si fructus ex prædeces soris consensu fuerint reseruati, non es recitandi obligatio.*

48 *Qui vi, vel fraude impeditur fiuctus percipere non tenetur.*

49 *Habens plura Beneficia, non tenetur bis recitare.*

50 *Habens Beneficium, & pensionem, satisfacit Officium diuinum recitando.*

51 *Qui duplex Beneficium habet, bis non delinquit, officium omittendo.*

52 *Religiosi profes si, acmoniales deputati choro recitare tenetur ex consuetudine præscripta.*

53 *Omnes tenentur recitare Officium Romanum aliquibus personis exceptis.*

54 *Clericus habens Beneficium, vi cuius tenetur Romanum Officium recitare potest vti Ambrosiano, Si Mediolani commoretur.*

55 *Potest Episcopus de Sancto extra Kalendarium instituere recitationem quadam adiecta conditione.*

56 *Quando non pos sit constitutione generali, sed particulari queat?*

57 *Alia lingua quàm latina recitat, satisfacie obligationi sed delinquit sæpè id gerens.*

58 *Venialiter peccat, qui addit, vel demit minimã quid in officio Canonico.*

59 *Qui addit partem notabiliam peccat, sed implet præceptum.*

60 *Recitandum est officium studiosè, & deuotè ex Iunocentij præscripte.*

61 *Omis sio verborum in magna quantitate lethalis, in leui, venialis est.*

62 *Mutilatio syllabarum, plerumque venialis.*

63 *interruptio officij si de causa venialis, cum causa nulla est culpa.*

64 *sufficit virtualis intentio.*

65 *Qui solus recitat, non tenetur ita proferre verba, vt se ipsum audiat.*

66 *Recitantes cum socio debent se inuicem audire.*

67 *Et alternatim versus Psalmorum dicere, non sic neces sario reliqua.*

68 *Non satisfacit, qui non expectas integram socij prolationem.*

69 *Qui recitat animo non satisfaciendi præcepto, satisfacit.*

70 *Peccat recitans sine attentione.*

71 *Tempus integer dies, sub mortali. Debent sub veniali recitere as signatis boris, si non excuset causæ iusta.*

72 *Potest præueniri Niao tini recitatio.*

73 *Non tenetur quis quo die incipit recitandi obligatio totum officium dicere*

74 *Ordo seruandus sub veniali.*

75 *Quocumque non indecenti loco & corporis habitu quo libere citari potest.*

76 *Grauis obligatio est, nobilem officij partem & quæ illa sit.*

77 *Omittens omnes horas vnicum peccatum grauius tamen committit.*

78 *Impotentia ex obliuione excusat.*

79 *Qui dubius est, an recitauerit recitare debet.*

80 *Impotentia ex ignoranti quando excuses.*

81 *Excusat impotentia ex infirmitate.*

82 *Excusat occupatio quæ omitti, aut differri nequit sine graui incommodo.*

83 *Excusas dispensatio.*

84 *Impedimentum Censuræ non excusat.*

85 *Vnica poena beneficiati omittentis culpabiliter horas, restituere fructus.*

86 *Obligatus nõ est primis sex mensibus ab obtento beneficio, restituere.*

87 *Post semestre primum tenetur, si culpabiliter officium omisit.*

88 *Pro rata die rum, quis officium tetum, vel partem omisit, gerenda restitutio.*

89 *Omittens partem leuem alicuius hora, restituere non tenetur.*

90 *Recitans sine vlla attentione restituere debet.*

91 *Hæc restitutio facienda ante Iudicis sententiam.*

92 *Gerenda hæc restitutio fabricæ Beneficij vel pauperibus queiscumque.*

93 *Potest huiusmodi beneficiatus ex communicari, suspendi ac Beneficio priuari.*

94 *Idem de pensionariis, quod de beneficiatis as serendum.*

95 *Ratione ordinis nullus Clericus obligatus est, horas, in choro, celebrare.*

96 *Nullus particularis Religiosus sub graui culpa ad stringitur horas in choro celebrare.*

97 *Canonici sub graui piaculo tenentur egoro inter es se, si distributiones accipiãt.*

98 *Qui chora non adest, restituere tenetur.*

99 *vno altero die abes se, non costituit culpam grauem*

100 *Consuetudine introduci potest, vt Præbendati sola as sistentia satisfaciant, & vt absens à choro, per alium substituat.*

101 *Cum est cantus figuratus sufficit as sistentia.*

102 *Si minuenda est debita solemnitas, debet canere.*

103 *Præbendati obligati ad canendum debet canere, & attendere ad ea quæ alter chorus canit*

104 *Qui partem suam canit & aliorum et si procuret, partem non percipit, luratur.*

105 *Quæ dicuntur organo supplenda.*

106 *Qui alij chori mysterio seruit obligationi satisfacit.*

107 *Decanus, & Canonici qui ex officio aliis ministeriis dant operam satisfaciunt as sistẽtia obligationi.*

108 *Seruandus ordo, & tempus ab Ecclesia præscriptus. m.*

109 *Locus est Ecclesia.*

110 *Sedere in proprio stallo, aut vestes Canonicales ferre, non est neces sarium ex vi iuris secus es se potest ex consuetudine.*

111 *Pœna non as sistentium choro ante iudicis sententiam incurritur.*

112 *Aliæ pœnæ as signata.*

113 *Quid sub nomine Distributionum, & Fructuum intelligatur.*

114 *Distributiones amis sa ob non residentiam, & fructus Canonicis interessẽ tibus competuut Apponuntur aliquot limitationes.*

115 *Præmitto Bonifacij decretum tres excusationis causas constituens.*

116 *Infirmitas iusta excusat.*

117 *Excusat rationabilis corporis neces sitas cuius varij casus as signantur.*

118 *Excusat incarceratie, vel exilium, si culpa non adfuit.*

119 *Excusat excommunicatio iniustè lata, secus si iustè infligitur.*

120 *Idem fere dixerim de suspensione, & interdicto.*

121 *Quid dicendum de tempore ces sationis.*

122 *Quid de eo, cui beneficium ablatum, de deposite, & verbaliter degradate?*

123 *Absentes ob Ecclesiæ vtilitatem lucrantur.*

124 *Capitularis as sistentia regulariter non est causa sufficiens, vt quis à choro absit.*

125 *Canonicus Pœnitentiarius pro præsente habetur & alij, qui ex superioris as signatione ei adiutores addicuntur.*

126 *Et Canonicus Magistralis; dum legit, & concionatur, tota die propresente habetur.*

127 *Imo qui concionaturus est octo diebus potest à choro abes se.*

128 *Familiares Pontificis lucrantur fructus, non distributiones.*

129 *Docentes. aut studẽtes Theologiam, aut ius Canonicã in celebri vniuersitate fructus percipiunt, non distributiones.*

130 *Pontificis priuilegio potest quis à choro abes se & fructus, ac distributiones lucrari.*

131 *De priuilegio conces so Canonicis vt recreationis gratia pos sint, trium mensium spatio non residere.*

132 *Si donentur distributiones à Canonicis, potest qui amisit, recinere.*

133 *Nomen, & difinitio Adorationis.*

134 *Ex intentione adoranu & ex dignitate persona adorata distinguitur?*

135 *Debet persoan adorata es se adorante superior.*

136 *Atribus virtutibus Theologicis adoratio distinguitur.*

137 *Adora tio interna, & externa.*

138 *Adoratio absoluta & respediua.*

139 *Cultu latriæ adoranda beatis sima Trinitas, & singulæ Trinitatis Personæ Christus eius humanitas Verbo vnita, sanguis, ac corpus ab animo separatum.*

140 *Eucharistiæ adoratione latriæ veneranda & quando præceptum eam adorandi obliget,*

141 *Quæ Christã D. re ipsa tetigerunt, vt Crux &c. cultu latriæ debent efferri.*

142 *Crux ex qua libet materia constans cultulatriæ adoradna est. Quid dicendum de bitis Dominica Pas sionis instrumentis.*

143 *Angeli, & homines beati & viuentes cultu Dulie venerãdi.*

144 *Inter numero Sanctorum ad dictos, & nodum ad eum numerum relatos sanctos differentia.*

145 *Cultus Sanctorum nondum canonizatorũ priuatim permittitur.*

146 *Cultus publicus eorum prohibetur.*

147 *Imaginũ vsus sanctus omninò licet Deum, & Angelos repræsentent.*

148 *Vna & eadẽ adoratione pos sunt imago & exemplar adorari.*

149 *Reliquiarum alloratio.*

150 *Licitum est crucem reliquiis non approbabis ornatam in altari adorandam proponere.*

151 *Cum reliquiæ ab vna ad aliam Diœcesim transfe, runtur, quid debeat Episcopus recipiens agere.*

152 *Quid acrifi, cium, & quæ cius conditiones?*

153 *Iure naturæ Sacrificium Deo debetur.*

154 *In lege naturæ & veteri multiplex Sacrificium: in lege noua vnicum est, Eucharistia.*

155 *super stitionis nomen & quid sit.*

156 *Duæ superstitionis species.*

157 *Superstitio ratione rei cultæ, in alias tres diuiditur species.*

158 *Quodnã peccatum est superstitio quæ dicitur cultus faltus?*

159 *Quid sit Idololatria & quomodo dupliciter accipiatur.*

160 *Ad Idololatriam tres actus solent concuurere.*

161 *De gravitate peccati huius.*

162 *Ob idololatriam inter nam simul, ex communicatio fertur.*

163 *Quid diuinatio.*

164 *Diuinatio fit per expres sam, & tacitam demonis inuocationem.*

165 *Diuinatio ex genere suo morgalis est.*

166 *De diuinationis per fortes malitia.*

167 *Quandonam diuinatio à mortali excusatur.*

168 *Diuinatio tacita, vel expres sa damonis inuocatione, sunt eiusdem speciei.*

169 *Diuinatio siue per aẽrem, siue per ignẽ, &c. est eiusdem speciei in genere moris.*

170 *Qui diuinationem exercent, vel consulunt diuinos, non sunt ex hoc capite excommunicati.*

171 *Diuinus non tenetur restituere, quæ diuinans æequisiuit.*

172 *Duplex est Magia naturalis, & superstitiosa.*

173 *Magia ex genere suo peccatum est lethale, aliqui autem actus pos sunt es se veniales.*

174 *Quibus modis pos sit agnosci, an aliqua operatio ad magiam pertineat.*

175 *Quid Magi, Deo permittente, igerere frequenter pos sint.*

176 *Magiæ frequenter solet adiãgi hæresis, apostasia, idololatria, blasphemia, aliaque crimina.*

177 *Quid maleficium, & quecuplex?*

178 *Omnia maleficia ad quinque genera reducuntur.*

179 *Malefirij remedia naturalia, & supernaturalia.*

180 *Haud licitum est, maleficorum, aliàs paratorum opera vti.*

181 *Non licet, petire vt malefi us, vel alius vno maleficio aliud soluas.*

182 *Si petens scit, maleficũ licitè, ac illicitè, pos se maleficium soluere, licitum erit, ab co petere,*

183 *Quænæm cõfes sarius debeat à malefico interrogare.*

184 *Quid obserouatio vanas & eius à diuinatione differentia.*

185 *Tres sunt cius species, Ars notoria obseruatio sanitatum obseruatio euentuum. Quid Ars noœria.*

186 *Quid obseruatie sanitatum.*

187 *Tres regulæ ad effectum superstitiosũ nascendum.*

188 *Quando est mortalis, quando venial is huiusmodi ovsernatio.*

189 *Ex paruitate materiæ non est in his obseruationibus, venialẽ peccatum.*

190 *Non sunt simplicites damnãdi qui hac arte vtuntur sed diligenter à Confes sario examinandi.*

191 *Quid obseruatio euentuum?*

192 *Blæsphemia quid.*

193 *Est contra Religionem, & contra Fidem.*

194 *Blasphemiæ peccatum in intellectu cõsistit.*

195 *Duplex est, hæreticalis, & simplex.*

196 *Non est Blasphemia in ira enunciare aliquid Dei quod sit verum, si cõtra Deum nõ tendat indignatio.*

197 *Ordinaria Blasphemia est mortale peccatum. Potest tamen fieri veniale.*

198 *Non est Blasphemia, aliquid de Deo ioco dicere. si irrisio non adsit.*

199 *Omnes Blasphemiæ, quæ hærisim non continent sũt eiusdem speciei.*

200 *An qualitas Blasphemiæ neces sario sit in confes sione aprrienda?*

201 *Blasphemis pœnæ præscriptæ.*

202 *Crimen hoc est mixti fori.*

203 *Quomodo Confes sarius se gerere debeat cum iis, qui blasphemanditurpantur conuuadine?*

204 *Quid sit Tẽtatio Dei?*

205 *Tentatio Dei expres sa, vel tacita.*

206 *Tentatio Dei formalis peccatũ lethale.*

207 *Etiam est mortale, te Martyrio temere offerre.*

208 *Et prædicare fine præuentione sperans quid à Deo accepourum, si siat animo Deum tentandi.*

209 *Ratione inconsiderationis, & ignorantiæ, veniale est.*

210 *Quænam sit iusta causæ Deum tentandi.*

211 *Explica in Confes sione, an Tentatio Dei fuerit expres sa, an tacita.*

212 *Quid Sacrilegium.*

213 *Tres sunt Sacrilegij species: Contra personas sæcras, contra loca sacro, contra res sa cras.*

214 *Quatuor modis potist cõtingere sacrilegium contra personas sacras.*

215 *De sacrilegio contra loca sacra.*

216 *Patratur sacrilegiã quoties id sit, quod iure prohibetur in eagerendum.*

217 *Quinque actus quibus Ecclesia polluitur, bominis occisio, effusio sanguinis, seu seminis, sepultura excommunicati, & non baptizati.*

218 *De homicido.*

219 *De sanguinis effusione.*

220 *De effusione seminis.*

221 *De sepultus ra excommunicati vitandi.*

222 *De sepultura non baptizuti.*

223 *Polluta Ecclesia consequitur pollutum cœmeterium non è contra*

224 *Differentis est in ter Ecclesiæ pollutionem, & execrationem.*

225 *Reconciliatio Ecclesiæ pollutæ.*

226 *Actus forenses fieri in Ecclesia prohibiti.*

227 *De Sacrilegio contra res Sacras.*

228 *Non distinguitur.*

229 *Distinguitur plane.*

230 *Eligo hanc communiorem planè sententiam.*

231 *Non pos sumus quia otiosum est.*

232 *Pos sumus quia non est otiosum.*

233 *Hoc mibi probabilius.*

234 *Non pos sunt orare.*

235 *Orare possũt.*

236 *Hoc mihi lõgè probabilius.*

237 *Non nihil præmitto.*

238 *Neces sarium est.*

239 *Non est neces sarium.*

240 *Probabiliorẽ hanc sententiam existimo.*

241 *Ex iustitia concedit.*

242 *Non concedit ex iustitia.*

243 *Eiusd m sã mentis,*

244 *Prodest æquè singulis.*

245 *Non prodest æque singulis.*

246 *Probabilius hoc mihi.*

247 *Nonnulia suppono.*

248 *Obligat.*

249 *Non obligat.*

250 *Idem æs sero.*

251 *Tenemur.*

252 *Non tenemur*

253 *Cum his opinor.*

254 *Instat planè.*

255 *Non instat.*

256 *Adrem non est Syluestris sententia.*

257 *Statum questionis expono.*

258 *Solum declinquit contræ constitatem.*

259 *Etiam delinquit contra Religionem.*

260 *Auctoris resolutio.*

261 *Nonnulla suppono.*

262 *Non potest id Episcopus.*

263 *Potest id planè.*

264 *Huic hæreo sententiæ.*

265 *Non obligat.*

266 *Obligat quidem.*

267 *Hænc prafero sententiam.*

268 *Quid certum suppono.*

269 *Solummode est de obligatus recitare si spe recuperandi in perpectuum priuetur*

270 *Deobligatia est recitare, etiãsi in perpetuum recuperandi nõ priuetur spe,*

271 *Hoc probabilius reo.*

272 *Non nihil suppono.*

273 *Debet recitare.*

274 *Recitare non debet.*

275 *Primam eligo & censimo sententiã.*

276 *Sufficit planè.*

277 *Non sufficit.*

278 *Hos sequor.*

279 *Requiritur pacifica pos ses sio.*

280 *Non requiritur pos ses sio pacifica.*

281 *Auctoris sententia.*

282 *Recitare tenetur.*

283 *Non tenetur recitare.*

284 *Hoc probabilius puto.*

285 *Quæstionis statum expono.*

286 *Non obligat.*

287 *Obligat omninò.*

288 *Hoc mihi ferè certum.*

289 *Non tenetur.*

290 *Cuã his opinor.*

291 *Non tenẽtur.*

292 *Tenetur omninò.*

293 *Non nihil suppono.*

294 *Potest quid*

295 *Non potest.*

296 *Hoc mihi certum non nulla adijcienti*

297 *Non obligat sub graui piaculo ita, vt aliquando non liceat alin forma recitare.*

298 *Obligat sub mortali.*

299 *Hanc eligo sententiã.*

300 *Potest quidem.*

301 *Non potest.*

302 *Hanc sententiam probabiliorẽ puto.*

303 *Non tenetur Ambrosiano Breuiario vti.*

304 *Tenetur vti Breuiario Ambrosiano.*

305 *Probabilius reor, debire vti Romano.*

306 *Sese conformare non pos sunt.*

307 *Sese pos sunt conformare.*

308 *Hoc probabilius exist mo idque vberius, expono.*

309 *Quid certum suppono*

310 *Minimè porest.*

311 *Potest quidẽ.*

312 *Auctoris placitum.*

313 *Satisfacit omninò.*

314 *Minimè satisfacit.*

315 *His hareo Doctoribus.*

316 *Mortale est.*

317 *Mortale non est.*

318 *Hoc longè verius es se reor.*

319 *Est mortale.*

320 *Mortale non est.*

321 *Hanc sententiam admodum veriorẽ es se puto.*

322 *Tria peccata perpetrat.*

323 *Non perpetrat tria peccatæ.*

324 *Hoc teneo, & confirmo.*

325 *Non tenẽtur ex sola antiqua consuti tudine.*

326 *Ex sola consuetudine tennentur.*

327 *Idem affirmo.*

328 *Tenetur quidem.*

329 *Non tenetur.*

330 *Nec mihi certum.*

331 *Tenetur aliquas illius diei horas recitare.*

332 *Nullas illius diei tenetur recitare boras.*

333 *Primam sententiam amplector, sciendã hand carere probabilitate existimans vberius confirmo.*

334 *Non nihil suppono.*

335 *Tenetur recitare preces æquiualentes.*

336 *Minimè tenetur.*

337 *Idem existimo as serendũ.*

338 *Non peccant lethaliter.*

339 *Lethaliter peccant.*

340 *Primam sententiam non imprabo, secundam amplector*

341 *Debet neces sarlò sraudire.*

342 *Neces sario non debet.*

343 *Gace senoentiam inpraxi sustineo scrupulosorum gratia.*

344 *Satisfacit quidem.*

345 *Non satisfacit.*

346 *Primam sententiam tutam non es se reor.*

347 *Minimè pos sunt.*

348 *Pos sunt planè.*

349 *Probabile hoc es se iudicans, illud mihi eligo.*

350 *Lethalis est.*

351 *Lethalis non est.*

352 *Huic hæreo sententiæ.*

353 *Vanialis culpa est.*

354 *Non est venialis culpa.*

355 *Hoc longè probabilius.*

356 *Non incipit à media nocte, sed à vespere.*

357 *Non incipit à vespere, sed à media nocte.*

358 *Hanc elige sententiam.*

359 *Non potest statim recitare.*

360 *Statim recitare potest.*

361 *Auctores resolutio.*

362 *Causa requiritur.*

363 *Non requiritur causa.*

364 *Eiusdem sũmentis.*

365 *Non implet præceptum.*

366 *Præceptum implet.*

367 *Hanc sententiam probabilẽ es se reor, sed contrariam retineo.*

368 *Veniale est.*

369 *Non est veniale.*

370 *Cum his opinor.*

371 *Mortale non est.*

372 *Est mortale*

373 *Hoc mihi indubitatum.*

374 *Non delinquit lethaliter.*

375 *Lethaliter delinquit.*

376 *Hæc sententia certis sima.*

377 *Lethaliter non peccat.*

378 *Peccat lethaliter.*

379 *Hoc vnicè verum reor, & expono quania huius omis sionis materia culpam mortalẽ constituat.*

380 *Non perpetrat.*

381 *Perpetrat omninò.*

382 *Hoc probabilius iudico.*

383 *Mortale non est.*

384 *Est mortale.*

385 *Mihi hoc probabilius.*

386 *Non delinquid lethaliter.*

387 *Lethaliter delinquit.*

388 *Auctoris resolutio.*

389 *Eximit quidem.*

390 *Non eximit.*

391 *Hoc mihi vnicè verũ.*

392 *Non tenetur.*

393 *Tenetur planè.*

394 *Auctoris placitum vberius expositũ.*

395 *Non nihil præmitto.*

396 *Debet recitare.*

397 *Recitare non debet.*

398 *Hoc probabiliùs reor.*

399 *Non tenetur.*

400 *Tenetur omninò.*

401 *Cum his opinor.*

402 *Non tenetur.*

403 *Tenetur omninò.*

404 *Idem opinor.*

405 *Non tenetur.*

406 *Tenetur quidem.*

407 *Hoc teneo, & confirmo.*

408 *Nonnulla præmitto.*

409 *Habet aliquam restituendi obligationem.*

410 *Nullam habet obligationem restituendi.*

411 *Cum buopiner.*

412 *Non tenetur.*

413 *tenetur omninò.*

414 *Hoc mihi probabilius.*

415 *Non tenetur.*

416 *Tenetur omninò.*

417 *Hoc mihi probabilius.*

418 *Aliquid restituere tenetur.*

419 *Non tenetur aliquid restituere.*

420 *Hanc sententiam vnicè veram es se puto.*

421 *Obligatus est restituere.*

422 *Non est obligatur.*

423 *Probabilius hoc mihi.*

424 *Non tenetur.*

425 *Tenetur planè.*

426 *Huu hæreo*

427 *Excusatur.*

428 *Non excusatur.*

429 *Primæ sententiæ ad hæreo.*

430 *Potest quide.*

431 *Non potest.*

432 *Hoc mihi vnicè probabile.*

433 *Sunt applicata mensæ Capitulari.*

434 *Non sum applicata Capitulari mensæ.*

435 *Eiusdem sum mentis.*

436 *Non potest.*

437 *Nlaxè potest*

438 *Hoc probabilius longè reor.*

439 *Non potest pensionarius recipere, & potest beneficiarus pensionem retinere.*

440 *Potest pensionarius recipere, & non potest beneficiatus retinere pensionem.*

441 *Idem as sere.*

442 *Tenetur sanè.*

443 *Non tenetur.*

444 *Probabilius hoc mihi.*

445 *Tenetur quiudem.*

446 *Non tenetur.*

447 *Auctoris resolutio.*

448 *Nonnulla suppone.*

449 *Non delinquit lethaliter.*

450 *Lethaliter delinquit.*

451 *Probabiliorẽ bane sententiam iudico.*

452 *Lucratur distributiones.*

453 *Distributiones non lucratur.*

454 *Cum his opinor.*

455 *Lucratur quidem.*

456 *Non lucratur.*

457 *Primam sententiã eligo.*

458 *Nonnihil suppono.*

459 *Minimè debet supplere.*

460 *Debes quidem.*

461 *Hoc mihi verius.*

462 *Nonnullo præmitto.*

463 *Non tenetur.*

464 *Tenetur planè.*

465 *Hanc teneo, & expeno sententiam.*

466 *Lucrantur quidem.*

467 *Non lucrantur.*

468 *Probabilium hoc mihi.*

469 *Non efficit cum præsentem.*

470 *Efficit eum præsentem.*

471 *Primam sententiam communem eligo.*

472 *Non lucratur.*

473 *Lucratur quidem.*

474 *Hanc sequor, & limito sententiam.*

475 *Lucratur fructus, & distribũtiones.*

476 *Non lucratur.*

477 *Primam eligo sententiam.*

478 *Absens à loco Beneficij non lucratur.*

479 *Absens à loco Beneficij, lucratur.*

480 *Verius hoc mihi.*

481 *Non ei debentur.*

482 *Debentur ei.*

483 *Hoc mihi serè certum.*

484 *Nullas lucrasur distributiones.*

485 *Aliquas distributiones lucratur.*

486 *Existimo, eum lucrari vespertini officij distributiones.*

487 *Minimè lucrantur.*

488 *Lucrantur planè.*

489 *Nonnihil suppono.*

490 *Potest plures, quam duos, eligere.*

491 *Non potest.*

492 *Primam sententiam improbans, secũdam teneo.*

493 *Nonnulla suppono.*

494 *Extenditur quidem.*

495 *Non extenditur.*

496 *Idem affirmo.*

497 *Extenditur.*

498 *Non extenditur.*

499 *Idem opinor.*

500 *Non debent licentiam petere ab Ordinario.*

501 *Debẽt planè.*

502 *Hoc longè probabilis es se reor.*

503 *Minimè pos sunt.*

504 *Pos sunt quiadem.*

505 *Secundam sententiam satis probabilem, mis sa prima probabiliori, sector, & illam illustro.*

506 *Non potest ad suprennium produci.*

507 *Potest produci ad septenniũ.*

508 *Hanc teneo sententiam.*

509 *Non lucratur.*

510 *Lucratur quidem.*

511 *Hu subscribo, Doctoribus.*

512 *Nonnulla suppono.*

513 *Non potest id gererere Episcopus.*

514 *Id Episcopus gerere potest.*

515 *Hanc satis probaiblem eligo sententiam.*

516 *Non potest id sta utum fãaator gerere.*

517 *Potest omninò.*

518 *Hanc sententiam longè probabiliorem iudic.*

519 *Potest quidẽ.*

520 *Non potest.*

521 *Primam sentintiam communem retineo.*

522 *Nonnulla suppono.*

523 *Non potest.*

524 *Potest quidẽ.*

525 *Auctoris sententia.*

526 *Aliqua præmitto.*

527 *Potest omninò.*

528 *Minimè potest.*

529 *His hæreo Doctoribus.*

530 *Nonnula suppono.*

531 *Intelligitur de distibustionibus amiftendis non de iam amis sis.*

532 *Intelligitur de distributionibus etiã amis sis.*

533 *Hanc eligo sontentiam.*

534 *Est superstitio.*

535 *Superstitio non est.*

536 *Auctoris resolutio distinguentis.*

537 *Non est veniale.*

538 *Ventale est.*
539 *Hoc verius puto.*
540 *Non potest die Dominica illud votum implere.*
541 *Potest quidẽ.*
542 *Hanc eligens sententiam alia deduco.*
543 *Recolo Diuinationis species.*
544 *Constituunt n genere moris diuersas species neces sario faciendas.*
545 *Non consti tuunt.*
546 *Hoc eligo.*
547 *Non est differentia specifica.*
548 *Est specifica differentia.*
549 *Hanc sententiam probaliliorem es se iudico.*
550 *Non pertinet ad Superstitionem.*
551 *Ad superstitionem pertinet.*
552 *Cum his opinor.*
553 *Nonnulla suppono.*
554 *Agendum est bonum quod dæmõ consulit.*
555 *Agendũ non est.*
556 *Hoc securius.*
557 *Nonnulla præmitto.*
558 *Licet quædeno.*
559 *Non licet.*
560 *Actoris resolutio.*
561 *Non est interdictum pro vtroque foro.*
562 *Est pro viroque foro interdictum.*
563 *Primam sententiam reor es se probabiliorem.*
564 *Pro foro externo in motu proprio continetur.*
565 *Nec pro externo continetur in moris proprio.*
566 *Hoc mihi probabilius.*
567 *Statum quæstionis appono.*
568 *Pos sunt absque arte dæmonis id gerere.*
569 *Absque dæmonis arte non pos sunt.*
570 *Idem teneo, & expono.*

571 *De soribus Diuis riis nonnulla præmitto.*

572 *Licèt electionem alierutriu sortibus determinare.*

573 *Non licet.*

574 *Hoc certum es se reor.*

575 *Quid certum suppono.*

576 *Non licet.*

577 *Licet planè.*

578 *Rem apcius expono, cum Suario.*

579 *Naturali ea iure interdicuntur.*

580 *Non interdicuntur naturali ex iure.*

581 *Hoc tenendum iudico.*

582 *Irritam ipso iure est.*

583 *Non est ipso iure irrita.*

584 *Idem affirmo.*

585 *Non sunt licita.*

586 *Licitæ sunt.*

587 *Es se licitas reor, quatuo seruatis condictionibus.*

588 *Sortes diuinatorias illicitas planè es se præmitto.*

589 *Lata est excommunicationis sententia consra Clericos sertibus giairatot rius vtentes.*

590 *Non est lata, sed ferenda*

591 *Hoc tento, & expono.*

592 *Nonnulla certa præmitto.*

593 *Tenetur restituere.*

594 *Non tenetur.*

595 *Idem affirmo, primanique improbo sententiam.*

596 *De duello superstitioso nõnihil premisto.*

597 *Non potest ille sine periculo superstitionis duellum acceptare.*

598 *Potest id quidem.*

599 *Hoc probabilius puto.*

600 *De vana obseruantia nonnulla præmitto.*

601 *Nunquam stryges corporaliter transferuntur.*

602 *Aliquando stryges transferuntur corporaliter.*

603 *Cum his opiner.*

604 *Nonnulla præmuto.*

605 *Potest dari materiæ paruitas.*

606 *Non potest materiæ paruitas dari.*

607 *Prima mihi sententia displicet.*

608 *De s ligaturis qua Nominas vocant nonnihil suppono.*

609 *Non licet Reliquias collegestare appensas.*

610 *Licet, & piã est.*

611 *Hoc mihi certum rum.*

612 *Quæstionis statum explico.*

613 *Aperiendum est in confes sione.*

614 *Non est neces sariò aperiendum*

615 *Idem affirmo.*

616 *Statum quæstionis explico.*

617 *Excusatur his vsus omninò à superstitione.*

618 *Non omninò excusatur.*

619 *Intentionem pensandam existimo, & videntium scandalum.*

620 *Præmitio eas id sine superstitione gerere pos se.*

621 *Ideo sunt per mittenda.*

622 *Non ideò permittẽda sunt*

623 *Nullatenus permittendas es se reor, nisi rarò.*

624 *Qustionis sta um expono.*

625 *Non continẽt hæ mis sæ superstæionem.*

626 *Centinent proculdubio.*

627 *Hoc mihi vnic è vero.*

628 *Nonnulla præmisto.*

629 *Non iudicandum, prouenire à damone.*

630 *Iudicandum, à dæmone prouenire.*

631 *Distinctione vxor, ad quæstionis resoutionem.*

632 *Damnandum est omninò.*

633 *Minimè est dæmnandum*

634 *Nec omninò damno, nec æpprobo omninò.*

635 *Naturalis est virtus, non gratia datis data.*

636 *Est gra ia gratis data, non naturalis virtu.*

637 *Hæc sentens iss mihi est probabilior.*

638 *Sratum quæstionis explico.*

639 *Superstitiosus non est.*

640 *Est superstitiosus.*

641 *Hanc sententiam veram vnicè, reor.*

642 *Superstit iosus est vsus.*

643 *Non est superstitiosus.*

644 *Auctoris reolutio.*

645 *Licet plane.*

646 *Non licet.*

647 *Sententiam primam sustineri non pos se reor, è secunda nonnulla deduco.*

648 *Licitum est, etim minis cogere.*

649 *Non est licitum.*

650 *Hoc certum omnino es se crede.*

651 *Certum mihi supono.*

652 *Licitum non est.*

653 *Licitum est.*

654 *Hoc verius es se reor.*

655 *Quid maleficij signum.*

656 *Non licet*

657 *Licet plane.*

658 *Hoclonge mihi verius.*

659 *plu a de Adiu arione pramitot.*

660 *De Adiurætione in dumoniacos.*

661 *Licet quidem.*

662 *Non licet*

663 *Hoc vnice verum puto.*

664 *Nonnulla suppono.*

665 *Non est mortale.*

666 *Mortale est.*

667 *Auctoris resolutio.*

668 *Est superstitiosum.*

669 *Non est superstitiosum.*

670 *Cum his sentio.*

671 *Sapit superstitionem.*

672 *Superstitionẽ non sapit.*

673 *Distinctione quæstioni respondeo.*

674 *Superstitionem sæpet.*

675 *Minimè supi supersti inoẽ.*

676 *Quæstionem distinctione resoluo.*

677 *Minimè licet.*

678 *Licet quidem.*

679 *Eiusdem sum mentis.*

680 *Quæstionis statum explico.*

681 *Est lethalis hæc vanitas.*

682 *Lethal is non est.*

683 *Hanc teneo sententiam.*

684 *Statum quæstionis explico.*

685 *Nec vana, nec supersttiosa est lu.*

686 *Est vana, & superstitiosa.*

687 *Eiusdem sum mentis.*

688 *Ii potest Episcopus.*

689 *Id Episcopus minimè potest.*

690 *Hoc vnicè verum es se affirmo.*

691 *Nonnulla suppono.*

692 *Non prohibetur sola simoniaca venditio.*

693 *Sosa simoniaca venditio prohibetur.*

694 *Hoc probabilius mihi.*

695 *Certum quid suppono.*

696 *Non est furtum Sacrilegum.*

697 *Furtum est.*

698 *Mihi displicet Azorij sententia.*

699 *Lata est excommunicatio.*

700 *Lata non est.*

701 *Eiusdeth sum mentis.*

702 *Non licet.*

703 *Licet omninò.*

704 *Hanc sententiam vnicè probabilem existimo.*

705 *Non licet.*

706 *Licet planè.*

707 *Hoc mihi vnicè vtrum.*

708 *Incurrit quidem.*

709 *Non incurrit.*

710 *Hoc verius es se credo.*

711 *Minimè pos sunt.*

712 *Pos sunt quidem.*

713 *Auctoris placitum.*

714 *Deum non tentat.*

715 *Tentat planè.*

716 *Hoc probabilius reor.*

717 *Nonnulla suppono.*

718 *Potest venialis es se tentatio hæc ex leuitate materiæ.*

719 *Non potest.*

720 *Hanc eligo sententiam.*

721 *Nonnulla suppono.*

722 *Per se licita, non fuit.*

723 *Licita per se fuit.*

724 *His hæreo Doctoribus.*

725 *Recolo nonnalla.*

726 *Debet falsitatem continere.*

727 *Non debet neces sariò continere falsitatem.*

728 *Quastionem ferè es se de nomine existimo.*

729 *De cordis Blasphemia.*

730 *Potest quidem in solis factis consistere.*

731 *Non potest.*

732 *Hoc verius reor.*

733 *Differt specie.*

734 *Non differt specie.*

735 *Primam partem amplector.*

736 *Diffe unt specie.*

737 *Specie non differunt.*

738 *Hoc mihi ferè eo tam.*

739 *Explicanda neces sariò est.*

740 *Explicanda neces sario non est.*

741 *Auctoris resolurio ex sẽtentiarum.*

742 *Non sunt.*

743 *Blasphemiæ bareticales sunt.*

744 *Hanc sententiam verierem puto.*

745 *Est hæreticablasphimia.*

746 *Non est blasphemia hæreticalis.*

747 *Ab intentiene id pendere reor.*

748 *Non est.*

749 *Est quidem.*

750 *Idem as sero.*

751 *De blasphemiis non hareticalibus.*

752 *Blasphemia est, pervitam Dei, per vitã Sanctorum.*

753 *Non est blasphemia.*

754 *Auctoris placitum.*

755 *Est blasphemia.*

756 *Blasphemia non est.*

757 *Hoc vnicè ve, rũ reor, idemque sentire debers Doctores primæ sententiæ affirme.*

758 *Blasphema sunt.*

759 *Non sunt blasphema.*

760 *Quid opinor circa huiusmodi iuramta, expono.*

761 *Est blasphemia.*

762 *Blasphemia non est.*

763 *Cum his opinor.*

764 *Non est blasphemum iutamentũ hoc.*

765 *Blasphemum est.*

766 *Auctoris resolutio.*

767 *Debet quidẽ.*

768 *Non debet.*

769 *Quid in re dubia quidem dicendum expono.*

770 *De œnis Blasphemiæ nonnulla præmitto.*

771 *Repellendus non est.*

772 *Est repellendiu.*

773 *Idem as sero cum limitatione.*

774 *De Blasphemia hæreticali, & non hæreticali plur a præmitto.*

775 *Inquisitores de non hæreticalibus blasphemiis cognoscunt.*

776 *Non cognoscunt de non hæreticalibus.*

777 *Hoc certum crediderim.*

778 *Aliquid suppono.*

779 *Non est satrilegium.*

780 *Sacrilegiũ est.*

781 *Auctoris resolutio.*

782 *Nonnulla supbono.*

783 *Sacrilegium est.*

784 *Non est sacrilegium.*

785 *Cum his opinor.*

786 *Sacrilegium est.*

787 *Non est Sacrilegium.*

788 *Eiusdem sum mentis.*

789 *Certa suppono.*

790 *Sacrilegium est.*

791 *Non est Sacrilegium.*

792 *Hoc mihi probabilius, quod vberius expendo.*

793 *Staturam quæstionis expono.*

794 *Est irreligiositas distincta.*

795 *Non est distincta irreligiositas.*

796 *Cum his opinor.*

29

797 *Quid sit Iuramentum, & quæ ad eiu es sentiam requirantur.*

798 *Verba hac: Coram Deo, Deus seit, ita es se & similia, quando sint iuramẽla.*

799 *Iuramentum per salsos Deos nec est verè iuramẽtum, nec obligat.*

800 *Per Deum vel Corpus Dei, Corpus Christi, non est iuramentem.*

801 *Sufficit ad iu ramentum Dei tacita inuocatio.*

802 *Tribus modis potest creatura in testem veri a is adduci quando id sit. & non sit iuramentum, liceat, & non liceat.*

803 *Ad iuræmentum nonrequiruntur determinatæ verba.*

804 *Plures iuramenti diuisiones indico.*

805 *Iuramenta, per Deum per creaturas, solemne, simplex, as sertorium, absolutum conditionale, eiusdem sunt speciei.*

806 *Materia iuramenti debet es se res licita.*

807 *Res indifferens, impos sibilis & impeditiua maioris boni, non est iuramenti materia.*

808 *Quando non obligat, & quando obligat iuramentum factum de re prohibita per legem?*

809 *Iuramentum factum cõtra prius iuramẽtum non obligat, &c.*

810 *Qui exterius iurat sine animo se obligandi, coram Deo non obligatur, &c.*

811 *Cum iuramentum rationabiliter exigitur peccat qui iurat sint animo iurandi aut se non obligandi.*

812 *Iuramentum appositum contractici c i error, vel delus cau iam dedis irritum est.*

813 *Quid quando error aut dolus versatur solùm circa rei qualitatẽ?*

814 *Obligat iuramentum metu graui extortum.*

815 *Eius violatio mortale crimen est.*

816 *De Fide est, licitum es se iuramentum, pluribus tamen circumstantiis adhibitis.*

817 *Vt iuramentum sit licitum, requiritur veritas, iustitia, & iulicium.*

818 *In omni materia etiam leui, peccatum mortale est, sine veritate, aut sub dubio iurare.*

819 *Minus malum est iu are a iquod veniale, animo exequendi, quam animo non præstandi.*

820 *Qua diligentia adhibenda, vt rei veritas cognoscatur.*

821 *In quo consistat iudicium in iuramento requisitum?*

822 *In quo consistat iustitia.*

823 *Quæ æsas ad iurandum in iudicio requiratur?*

824 *Repelluntur à iuramento in iudicio periuri.*

825 *Per nuntium, vel procuratorem potest præstari iuramentum.*

826 *Queis in casibus liceat, iuramentum petere ab eo qui peieraturus creditur.*

827 *Quænam sit, iusta causa, vt quis pos sit amphibologia seu æquiuocatione in iuramento vti.*

828 *Qui sua sponte se offere ad iurandum sine neces sitare peccat moria liter, amphibologia vtẽs.*

829 *Quomodo excusatur à lethali, qui am phiboligicè extrà iudicium iurat.*

830 *Qui habens iurandi consuetudinem, sed non mẽtiendi, in sta tu peccalilethalis non est*

831 *Secus qui habet turandi, ac menti indi, & cõiugendi cum iuramentis mendacia, consuetudinem.*

832 *Auduertens se hanc contuilinem habere, peccat, quoties extirpare non curat.*

833 *Quomodo quis se liberare valeat ab statuhoc peccati.*

834 *Violans iuramentum in re magna, aut parua serio, parua lethaliter peccat.*

835 *Qui emisit iuramentum comminatorium de in fligẽda alicui pœna; quam iustè potest, infligerem, debet implere.*

836 *Iuramentum cadens supra promis sionem habenten tacitam conditionem ex intentione iurantis &c. eo modo est explicandum, quo expliatur & obligat ipsa promis sio.*

837 *Iuramentum in dubio ita explicandum est, vt quantum fieri pos sit, minus obliget, seruata cerborum proprietate.*

838 *Prima pœnaperiurij Infamia.*

839 *Secunda stellionatus pœna afficitur, &c.*

840 *Tertia Depositione punitur ClericusEt quid laicus?*

841 *Quarta Beneficij priuatio.*

842 *Quomodo obligatio iuramenti, ante quam inducatur, tolli pos sit?*

843 *Oligatio iuramenti iam inducta tollirur mutatione materiæ.*

844 *Et condonatione seu relaxatione.*

845 *Et irratione superioris.*

846 *Iuramenta minorum non pos sunt à tutoribus irrita reddi.*

847 *ollitur iuramenti obligatio commutationi.*

848 *Quonammodo debeat hæc commutatio fieri.*

849 *Tollitur etiam dispenisatione.*

850 *Prælati Regulares circa suos subditos, & qui Ordinum mendicantium priuilegiis fruuntur dispensare in iuramento pos sunt.*

851 *Dispen sans in iuramento sine causa, peccat, & in foro conscientia non est valida dispensatio.*

852 *Causæ iusta dispensandi in iuramento, quamvis sit in fauorem tertij emis sum.*

853 *Voti definitio. Et vis particulæ,* Promis sio.

854 *Qui vouet animo se obligandi Deo, sed non exequenai voto obligatur.*

855 *Ad votum requiritur voluntatis consensus.*

856 *Votum editum ex ignorantia nullius est roboru, sed duplex ignorantia distinguenda.*

857 *Votum propriè loquendo debet soli Deo fieri.*

858 *Prima conditio materiæ voti: vt sit pos sibilis vouenti.*

859 *Secunda conditio est, vt sit opus moraliter bonum.*

860 *Finis est vna ex præcipuis circumstãtiis, quæ votum as solent vitiare. Qui quidem duplex est.*

861 *Opera bona aliàs præcepta pos sunt es se voti materia.*

862 *Votum rei bonæ, sed propter finem temporalem seu indifferentem non est validum.*

863 *Tertia conditio voti, vt sit de meliori bono.*

864 *Matrimonium ordinariè non est voti materia.*

865 *Quod voto promisisti, implere es obligatus. Imò in Ecclesiastico externo foro potes ad id compelli.*

866 *Transgres sio voti ex genere suo mortalis, ratione materiæ paruæ venialis efficitur.*

867 *Votum in dubio interpretandum est secundum uram, & rnditiones promis sæ.*

868 *Votum cum temporis determinatione editum debet eo tempore impleri, si autem tẽpus non præfigatur, cum primum pos sit.*

869 *Obligatio voti personalis, est & ad aliã personam non transit. Vndè si Communitas votum edidit, posteri nõ obligantur ex Religionis virtute.*

870 *Hæres tenetur vota realia defuncti non autem pe sonalia exequi.*

871 *Triplex Votum, Reale, Personale, & Mixium.*

872 *Quid sit votum pœnale? Duplici modo emitti potest.*

873 *Tria corollaria deduxerunt.*

874 *Votum si in postero blasphemiam dixero, dabo eleemosynã, in dubio explicandum est de prima vice, licet plerumque intelligendum sit, toties quoties blasphemia committitur.*

875 *Votum conditionatum imperfectam, & suspensam continet obligationem vbertim expono.*

876 *Non peccat vouens, si appositam conditionem euitet, ne voti contrahat obligationem.*

877 *Expenditur hæc conditio, si patri placuerit.*

878 *Omnis homo viator, si rationis habet vsum, validè vouere potest.*

879 *Ecclesia in quibusdam votis certam formam requiri:, qua nõ obseruata, sunt irtila.*

880 *Non sunt firma vota cadamia in alienæ potestatis præiudicium.*

881 *Duplicem as signo dependentiam à voluntate alterius presonæ, erga quã est subiectio, Vndè plura resoluo.*

882 *Actiones Religiosi, quæ pos sunt es se materia voti in quadruplici differentia existunt.*

883 *Omnia fernè Religiosi vota hanc ta itam conditionem includunt. Nisi Prælatus, re cognita contra dixerit.*

884 *Dupliciter tolli potest voti obligatio, nulla authoritate interueniente, & interueniente authoritate.*

885 *Hinc varias resolutiones elicio.*

886 *Quonam modo votum cadat ob Irritationem.*

887 *Pater, auus, mater tutor, herus pos sunt vota impuberũ irritare.*

888 *Vota Religiosorum à Prælatis irritari pos sunt, aliquo excepto.*

889 *Vxor aliquãdo irritare valet vota mariti.*

890 *Si superior voto irritato mutet voluntatẽ, non ideo votum reualidatur.*

891 *Nullus eotum, qui voa subditorum pes sunt irritare, ea valent irrita facere, quæ facta sunt ante subiectionem.*

892 *Non potest irritare superior votum quando dubitatur, num sactum fuerit ante subiectionem.*

893 *Potest irritare superior post libertatẽ subditi, votum emis sum in subiectione.*

894 *Et votum confirmatum à prædeces sore æquali, vel inferiore.*

895 *Quonammodo vota indirectè irritentur.*

896 *Potest mater, & tutor post pubertatem irritare filij aut pupilli vota, quæ eorum officiunt potestati.*

897 *Quæ vota nõ pos sint superiores indirectè irritare.*

898 *Vt commutatio voti ritè fiat, duplicem trado regulam.*

899 *Non potest propria authoritate cõmutari seiunium in orationem, nec Religio in Episcopatum.*

900 *Qui habet facultatem dispensandi, habet & cõmutandi: non è contra.*

901 *Potest quis post commutationem, ad prius vatum redire.*

902 *St commutationis materia fiat impos sibilis, aut indifferens, nõ teneris ad votum prius redire.*

903 *De voti extinctione per dispensationem.*

904 *Cum causa non sufficit ad dispensationem integram, votum partim potest commutari, & partim dispensari.*

905 *Potestas dispensandi extenditur etiã ad voia iurata.*

906 *Antè voti acceptationẽ potest dispensari, aut commutari.*

907 *Potestas dispensandi ad quos conueniat, & ad quos minimè.*

908 *Vota reseruata Pontifici.*

909 *Certum præmitto.*

910 *Iuramentum est verbum* Iuro.

911 *Non est attẽto vsu hominum iuramentum.*

912 *Hoc longe verium, imò ferè certum existimo.*

913 *Non est opus es se rem in se sacram.*

914 *Opus est.*

915 *Hoc longè probabilius.*

916 *Vero iuramẽto tenetur.*

917 *Non tenetur vero iuramento.*

918 *Primam sententiam præfero, & alio in sensu veram omnino censeo secundam.*

919 *Non est iuramentum.*

920 *Est iuramentum.*

921 *Hanc partẽ puto veriorem.*

922 *Iuramenta sunt.*

923 *Non sunt iuramenta.*

924 *Hanc eligo sententiam.*

925 *Iuramenta sunt.*

926 *Non sunt iuramenta.*

927 *Verius hoc credo.*

928 *Iuramentum est.*

929 *Non est iuramentum.*

930 *Auctoris resolutio.*

931 *Non sunt iuramenta.*

932 *Iuramenta sunt.*

933 *Idem censeo.*

934 *Non reputantur iuramenta.*

935 *Iuramenta reputantur.*

936 *Auctoris resolutio, Vbi de aliis similibus iurandi formulis.*

937 *Est iuramentum.*

938 *Iuramentum non est.*

939 *Hoc fere certum puto.*

940 *Iuramentum est.*

941 *Non est iuramentum.*

942 *Hoc mihi verius.*

943 *Est iuramentum.*

944 *Iuramentum non est.*

945 *Idem censens, plura consequenter adicio.*

946 *Non est Iuramentum.*

947 *Iuramentum est.*

948 *Hanc præfero artem.*

949 *Expono quænam dicendi formulæ sint iuramenta. Est iuramẽtũ Per Deum est ita.*

950 *Et vulgare illud Pardios.*

951 *Et Voto Deo, vulgò Voti à Dios.*

952 *Et illud sicut Deus est veritas, vulgò, Como Dios es verdad.*

953 *Et illud Per vitam Dei vel Sãctorum Per vitam cœli. Per hic habitũ. Per sacras vestes. Per Ordines.*

954 *Et Per meam, vel alterius vitam; In mea vita; in mea salute. Nunquã Deus mihi parcat. &c.*

955 *Et Deus non me adiuuet.*

956 *Adiicio dicẽdi formulas, quæ non sunt iuraminia. Non est iuramentum Como christiano, Como Religioso Como Sacerdote.*

957 *Nec illud: Cuerpo de Dios con vous.*

958 *Nec illud, sicut est certum me es se hominem.*

959 *Nec illud, Per totum id, quod iurare pos sum.*

960 *Nec vulgare Illud, Voto a tal, Iuro a tal. Por vida de tal.*

961 *Hoc vulgare, Iuro à San oy, est æquiuocum.*

962 *Nec est iuramentum muliebris illa puerorũ comminatio, Para esta que me lohas de pagar.*

963 *Nec cum quis Per Deum aut per propriam vitam interrogatus, respondet, &c.*

964 *Homagium, vulgò, Pleito omenage non est iuramentum.*

965 *Nec illud In veritate ita est.*

966 *Nec illud Maledicti nummi, quos habeo.*

967 *Nec vulgare illud: Tantos Angeles vengan por mi alma, &c.*

968 *Hæc verba, Mejor me guarde Dios, que esto es asi, æquiuoca sũt.*

969 *Nec illa verba, Habear vt perfidus, vel vt hæreticus.*

970 *Nec illud. Occidar amputentur mihi aures.*

971 *Nonnulla recolo.*

972 *Est distinctæ speciei.*

973 *Non est speciei distinctæ.*

974 *Cum his opinor, noscens tamis solutionis difficultatem.*

975 *Præmitto, quid sit iuramentum As sertorium, Promis soriũ, & Comminatorium.*

976 *Est diuersũ.*

977 *Diuer sum non est.*

978 *Cum his opinor.*

979 *Non differt.*

980 *Differt quidem.*

981 *Primam sẽtentiam communiorem secundam verò mihi probabiliorem es se reor.*

982 *Præmitto tomites iusti iuramenti circumstantias.*

983 *Est mortalis aut venialis iuxtà narrationis malitiam.*

984 *Non est defectus mortalus, aut venialis iuxta narrationis malitiam sed aliunde.*

985 *Cum hu sentio & exem plu id confirmo.*

986 *Non nihil suppono curtun.*

987 *Peccat lethaliter.*

988 *Lethaliter non peccat.*

989 *Probabilius hoc mihi.*

990 *Nonnulla certa suppono.*

991 *Mortale est.*

992 *Non est mortale.*

993 *Eiusdem sum mentis.*

994 *Semper peccat mortaliter.*

995 *Non semper mortaliter peccat.*

996 *Hanc senten, tiam minimè pos se sustineri reor.*

997 *Peccatum mortale non est.*

998 *Est peccatum mortale.*

999 *Hoc longè probabilius existimo, imò ferè certum*

1000 *Est lethale.*

1001 *Lethale non est.*

1002 *Non es se mortale iudico, es se tamen veniale, quam, do causa non adest, sentio.*

1003 *Peccatum lethale est.*

1004 *Peccatum lethale non est.*

1005 *Hanc eligo sententiam mihi probabiliorem.*

1006 *Aliqua recolo.*

1007 *Non statim absoluendi, qui consuetudine iurandi male tenentur.*

1008 *Absoluendi statim.*

1009 *Debere iam absolui statim iam pos se differri eorum absolutionem reor.*

1010 *Nonulla suppone.*

1011 *Peccatum mortale est.*

1012 *Non est peccatum mortale.*

1013 *Certum mihi, peccatum mortale es se.*

1014 *Non est mortale, sed veniale solum.*

1015 *Mortale crimen est.*
1016 *Primam eligo sentẽtiam.*
1017 *Non potest id peti extra iudicium.*
1018 *Licitum est in iudicio, & extra iudicium.*
1019 *Hoc teneo, & expono.*
1020 *Poteris planè*
1021 *Non poteris.*
1022 *Idem iudics.*
1023 *Non est sanum consilium.*
1024 *Sanum consilium est.*
1025 *Auctoris indicium.*
1026 *Priumur ipsi iure.*
1027 *ipse iure non priuatur.*
1028 *Hoc vnice vorum es se teor.*
1029 *turc ipso pris uatur.*
1030 *Non priumatur iure ipse.*
1031 *Probabile hocillud vero probabilius iudico.*
1032 *Non debet non ces sario es se in iuditio prolatum.*
1033 *Neces sario de bet es se probatum in iudicio.*
1034 *Auctoris senentia.*
1035 *Tenetur profectò.*
1036 *Non tenetur.*
1037 Hoc mihiprobabilius.
1038 *Nonnulla suppono.*
1039 *Contrahit ex Religione obligationem.*
1040 *Non contrahit obligatianem ex Religione.*
1041 *Hanc eligo partem.*
1042 *Recolo nonnihil.*
1043 *Manc obligatus.*
1044 *Obligatus non maneres.*
1045 *Hanc senetentiam præpono.*
1046 *Non contrahit obligationnem.*
1047 *Obligationem contrahit.*

1048 *Hoc omninò certum es se reor.*

1049 *Nonnulla suppono.*

1050 *Non inducit obligationem.*

1051 *Obligationem inducit.*

1052 *Probabilius iudico nullam induci obligationem spectato iure Ciuiti, secus sectato Pontificio.*

1053 *Non est sub culpæ lethalis reatu.*

1054 *Est sub reatu lethalis culpa.*

1055 *Hoc ferè cortum es se reor.*

1056 *De quo quæstio procedat, expono.*

1057 *Non obligetur redire ad carcerem.*

1058 *Obligatui profecto.*

1059 *De hoc non dubito.*

1060 *potest id Episcopis.*

1061 *Non id Episcopus potest.*

1062 *Verius hoc mihi.*

1063 *Indiget relaxatione.*

1064 *Relaxatione non indigent.*

1065 *Hoc certum puto. & textus expono.*

1066 *Non est obligatorium.*

1067 *Obligatorium est.*

1068 *Hot verius mihi.*

1069 Non est validum.

1070 *validum est.*

1071 *Auctoru resolutio.*

1072 *Statum qustionis expirmo.*

1073 *Tenetur iuramentum seruare solùm cum æger subest mortus peritulum.*

1074 *Antè hoc periculum tenetur.*

1075 *Hoc teneo, si lex atcenatur: aliud ex consuetudine, resoluo.*

1076 *Quæstionis statum explico.*

1077 *Tenentur peccata inquirere.*

1078 *Non tenentur.*

1079 *Eiusdem mentis sum.*

1080 *Tenentur sub mortali seruare secretum, absolutè.*

1081 *Non tenentur absolute sub mortali.*

1082 *Teneri sub mortali aut veniali iuxta materiæ grauitatem reor.*

1083 *De taxa efficialium Curia.*

1084 *Tenentur seruare iuramentum.*

1085 *Non tenentur.*

1086 *Auctoris resolutio.*

1087 *Nullus contractus inualidus firmari potest iuramento.*

1088 *Eos firmare potest,*

1089 *Cum his opinor, sententiamque magis expono.*

1090 *Minimè potest.*

1091 *Potest planè.*

1092 *Eiusdem sum mentis.*

1093 *Non potest ea vti.*

1094 *Potest quidem.*

1095 *Idem affirmo, & amplius expono.*

1096 *Nonnulla suppono.*

1097 *Potest plane.*

1098 *Minimè potest.*

1099 *Hor longe probabilius.*

1100 *Questionis status.*

1101 *Non potest vires iuraminti impedire.*

1102 *Potest planè.*

1103 *Idem as sero.*

1104 *Regulæ ad interpretationem iuramẽti præmittuntur.*

1105 *Gensetur prorogatum illud iuramentum.*

1106 *Non censetur prorogatum.*

1107 *Cum hu opinor.*

1108 *Interpretandi benignè iuramenta plura exempla propono.*

1109 *Non extenditur, nec periurus ille eris.*

1110 *Extenditur, & erit periurus.*

1111 *Hoc omninò tenendum puto.*

1112 *Status quæstionis.*

1113 *Non habent potestatem huiusmodi.*

1114 *Habent omninò.*

1115 *Media via procedo.*

1116 *Nonnihil suppono.*

1117 *Non potest.*

1118 *Potest planè.*

1119 *Hoc teneo, & expono.*

1120 *Nonnulla suppono.*

1121 *Non potest.*

1122 *Potest quiden.*

1123 *Probabilius hoc imò putarim rolaxationem neces sariam non es se.*

1124 *Nonnula præmisto.*

1125 *Non potest relaxatio concedi.*

1126 *Potest planè.*

1127 *Idem as sero alia adiiciens.*

1128 *Concedi non potest.*

1129 *Potest concedi.*

1130 *Auctoris resolutio.*

1131 *Concedi non potest.*

1132 *Potest concedi.*

1133 *Hoc mihi probabilius.*

1134 *Nonnulla suppono.*

1135 *Minimè potest.*

1136 *Potest quedẽ*

1137 *Hoc verius existimo.*

1138 *Relazatione non indiget.*

1139 *Indiget relaxatione.*

1140 *Sententias has ad concordiam addico.*

1141 *Nonnulla suppono.*

1142 *Neces sariò pærs requiri debet.*

1143 *Non debet neces sariò requiri.*

1144 *Idem as sero.*

1145 *Plura circa laicam potestapem ad iuramenti remis sionem præmitto.*

1146 *Potest quidem.*

1147 *Minimè potest.*

1148 *Prima sententiæ hare si cautè intelligatur.*

1149 *Sufficit promis sio.*

1150 *Promis sio non sufficit.*

1151 *Hoc mihi certum.*

1152 *Nonnulla suppono.*

1153 *Non constituit Votum.*

1154 *Votum constituit.*

1155 *Hoc longè probabilius.*

1156 *Nonnihil recolo.*

1157 *Minimè sus sicit.*

1158 *Sufficit omninò.*

1159 *Hoc vnicè verum es se reor.*

1160 *Nonnulla suppono.*

1161 *Illud annullat.*

1162 *Non annullat illud.*

1163 *Hoc verius es se reor.*

1164 *Iure naturali irritatur.*

1165 *Non irritatur naturali iure.*

1166 *Eiusdem sum sententiæ.*

1167 *Iure Ecclasiastico est irritum.*

1168 *Non est irritum iure Ecclesiastico.*

1169 *Probabilius puto. solùm profes sionem es se irritam, reliqua autem Vota irritanda.*

1170 *Statum quæstionis expono.*

1171 *Irritat Votum.*

1172 *Minimè Votum irritat.*

1173 *Hoc probabilius iudicans alia aduerto.*

1174 *Nonnulla suppono.*

1175 *Minimè obligat.*

1176 *Obligat planè.*

1177 *Vtràmque sententiam concilio.*

1178 *Nonnulla præmitto.*

1179 *Votum validum est.*

1180 *Non est votum validũ.*

1181 *Hoc mihi longè verius.*

1182 *Obligat ad partem.*

1183 *Non obligat ad partem.*

1184 *Auctoris resolutio. Vbi plura de hac obligatione.*

1185 *Validum est,*

1186 *Non est validum.*

1187 *Hoc probabilius es se reor*

1188 *Nonnulla recolo.*

1189 *Validum est.*

1190 *Non est validum.*

1191 *Hoc longè verius.*

1192 *Non est validum.*

1193 *Validum est.*

1194 *Eiusdem sum mentis.*

1195 *Non vitiatur hoc votum.*

1196 *Vitiatur plane.*

1197 *Vsus distinctione quæstionem resoluo.*

1198 *Non potest es se votum.*

1199 *Votum es se potest.*

1200 *Hoc mihi indubitatum.*

1201 *Certã recolo.*

1202 *Non est validum.*

1203 *Non est irritum huiusmodi Votum.*

1204 *Hoc teneo, & expono.*

1205 *Quid certum suppono.*

1206 *Non est vali dum votum*

1207 *Est planè validum.*

1208 *Verius est crediderim.*

1209 *Obligatur, ad non petendã dispensationẽ, vel irritationem.*

1210 *Non obligatur.*

1211 *Probabilem valde reor primam partem, sed secũdam adhuc probabiliorem eligo.*

1212 *Non est validum votũ.*

1213 *Votum est validum.*

1214 *Hoc teneo & expono.*

1215 *Validum non est.*

1216 *Validum est.*

1217 *Frequenter inualidum es se reor.*

1218 *Minimè tenet.*

1219 *Tenet omnino.*

1220 *Hoc certum vnicè.*

1221 *Nonnulla præmitto.*

1222 *Validum est omnino.*

1223 *Validum non est.*

1224 *Hoc seritentia longè est probabilior.*

1225 *Validum planè est.*

1226 *Non est validum.*

1227 *Probabilius hoc mihi.*

1228 *Nonnulla præmitto.*

1229 *Validum est, eo quod habet non um præfatum.*

1230 *Validum non est, eo quod præfatum sensum non habet.*

1231 *Hoc eligo.*

1232 *Valida sunt hæc vota.*

1233 *Non sunt valida.*

1234 *Eiusdem sum mentis.*

1235 *Non iulla recolo.*

1236 *Minimè potest.*

1237 *potest maxime.*

1238 *Hoc mihi probabilius.*

1239 *Quæstionis status.*

1240 *Obligatio est non solùm ex fidelicate.*

1241 *Solùm est obligatio ex fidelisate.*

1242 *Non potest.*

1243 *Potest quilẽ.*

1244 *Auctoris sententia.*

1245 *Nonnullis recello.*

1246 *Planè satiso facis.*

1247 *Non sasisfacis.*

1248 *Eligo primam sententiam.*

1249 *Non satufacit Voto.*

1250 *Voto satisfacit.*

1251 *Cum Palao sentio.*

1252 *Omninò excusatur.*

1253 *Non excusaur*

1254 *Primam partem probabilem admodum reor es se, sed secundam probabiliorem.*

1255 *Duplex peccatum committit.*

1256 *Non committit duplex peccatum.*

1257 *Longè hoc probabilius.*

1258 *Non peccat, quoties comedit carnes.*

1259 *Peccat, quo ries comedit carnes.*

1260 *Veriorem hãc repute es se sententiam.*

1261 *Nonnulla suppono.*

1262 *Non tenetur*

1263 *Tenetur qui dem.*

1264 *Probabilius hoc mihi*

1265 *Nonnullæ præmisto*

1266 *Potest planẽ.*

1267 *Minime potest.*

1268 *Æque probabilẽ vtrámque partem reor, duplicique quæstiunculæ respondeo.*

1269 *Quid certum præmitto.*

1270 *Minimè tenetur.*

1271 *Tenetur omninò.*

1272 *Veriorem hãc partem es se credo.*

1273 *Potest sanè*

1274 *Non potest.*

1275 *Veriorem hanc partem es se credo.*

1276 *Nonnulla pramitto.*

1277 *Votum cbligat ad exeeuionem cum conscion tia pungit.*

1278 *Non est dilferenda executio ad conscientiæ punctirnem.*

1279 *Het mihi certum.*

1280 *Non est mortale.*

1281 *Mortale est.*

1282 *Primam sententiam nimis latam es s iudico adhærens secunda.*

1283 *Nonnulla certa recolo.*

1284 *Tenetur implere per ali.*

1285 *Per alium implere non tenetur.*

1286 *Verius hoc mihi.*

1287 *Plura suppono circa hæredum obligationem ad vola defũcti.*

1288 *Tenetur hæres illud votum implore.*

1289 *Minimè tenetur.*

1290 *Hanc partera repute veriorem.*

1291 *Nonnulla præmisso.*

1292 *Tenetur diui dere.*

1293 *Non tenetur diuidere.*

1294 *Hoc omnino tenendum es se iudico.*

1295 *Quæstionis status.*

1296 *Diuidere pro rata tenetur satisfactionem.*

1297 *Non tenetur.*

1298 *Hoc verius es se reor.*

1299 *Quædam ver ta suppono.*

1300 *Impleta est est conditio.*

1301 *Non est conditio impleta.*

1302 *Hoc probabilius existimo.*

1303 *Non debet neces sariò in specifica forma Votum impleri.*

1304 *Neces sariò debet impleri in forma specifica.*

1305 *Hot teneo, & expono.*

1306 *Multa scitu digna præmitto, circa Vota conditionata.*

1307 *Tenetur Voto si malitiose impediat conditionem.*

1308 *Non tenetur licèt impediat maliziosè.*

1309 *Idem iudico*

1310 *Extlico quæstionis titulum.*

1311 *Non censetus sublatum votum de pœnæ incurrenda.*

1312 *Sublatum censetur.*

1313 *Hæc sententia places omninò.*

1314 *Debet neces sairiò mentio fiery voti ac ces sorij*

1315 Non debet

1316 *Cum bis opinor.*

1317 *Nonnulla suppono.*

1318 *Non debet solum de prima vice intelligi.*

1319 *Debet intelligi de prima vice.*

1320 *Consentio dã pœna sit grauis sima.*

1321 *Certa mihi quædam suppono.*

1322 *Tenetur, votum manifestare.*

1323 *Non tenetur, manifestare vetum.*

1324 *Hanc partem probabiliorum es se iudico.*

1325 *Minimè pos sunt.*

1326 *Pos sunt quidem.*

1327 *Hoc mihi verius.*

1328 *Certum quid suppono.*

1329 *Non est peccatum.*

1330 *Regulariter peccatum veniale est.*

1331 *Hanc partem probabiliorem repute.*

1332 *Nonnulla præmitto ad tractatum de Voti irritationne.*

1333 *Potestas irritandi babet orium à natura iure.*

1334 *Non à naturali iure ortum.*

1335 *Hoc longò probabilus.*

1336 *Competit quiuem.*

1337 *Minimè competit.*

1338 *Hoc omnino tenendum in dico.*

1339 *Nonnulla pranitto, circa irritandi vna potestatem.*

1340 *Delinquit mortaliter.*

1341 *Non delinquit mortaliter.*

1342 *Hoc mohi probabilius.*

1343 *Quit certum suppono.*

1344 *Susficit quidem.*

1345 *Non sufficit.*

1346 *Hæc pars mihi probabilior.*

1347 *Sufficit profectò.*

1348 *Non sufficit.*

1349 *Eiusdem sum sententia.*

1350 *Certa quædam suppone.*

1351 *Non pos sunt parentes. eæ vota irritare.*

1352 *Pos sunt plane.*

1353 *Hanc sententium puto es se veriorem.*

1354 *Minimè potest.*

1355 *Potest equidem.*

1356 *Cum his opis nor, remqui vberius illustre.*

1357 *Nullus Superior id potest.*

1358 *Omnes id Superiores pos sunt.*

1359 *Vitrumque probabile, sed verius vtens distinstione respondes.*

1360 *Pos sun quidem.*

1361 *Minime pos sunt.*

1362 *Probabilius hociudico*

1363 *Extenditur sanè irritatias directa potestas, ad vota ante subiectionem emis sa.*

1364 *Non extenditur directa irritatiua petestas, sed inti ecta solùm.*

1365 *Teneo communem hanc sententiam.*

1366 *Hoc certum suppono.*

1367 *Potest iuste*

1368 *Iustè non potest, id sed saltem venialiter delinquit.*

1369 *cum his opiner.*

1370 *Non potest delegari.*

1371 *Delegari potest.*

1372 *Eiusdem mentis sum.*

1373 *potest omninò.*

1374 *Minimò potest.*

1375 *Hæc sententia mihi probabilior.*

1376 *Potest qui dem.*

1377 *Non potest.*

1378 *Hoc as sero.*

1379 *Certa suppono.*

1380 *potest id vxor.*

1381 *Minimè potest.*

1382 *Hoc probabiliorem reor, etiã ablata hac à Samtio, & alits apposita temperatione.*

1383 *Præmitto, quinam nomine filij, & patris intelligantur.*

1384 *Venit quidẽ.*

1385 *Non venit.*

1386 *hoc mihi pros babilius.*

1387 *Plura de potestate parentis & curacoris ad irritandu vota puberis præmitto.*

1388 *Mater eandem ac pater habet potestatem.*

1389 *Non habet.*

1390 *Non a admitto sententiam primam.*

1391 *Quid certum?*

1392 *Non os sunt omnia vota irritare.*

1393 *Omnia pos sunt irritare subditi Religiosi vota.*

1394 *Longe probabilior mihi hæc sententia.*

1395 *Non pos sunt omnia vota irritare.*

1396 *Pos sunt quidem.*

1397 *Mediam viã cum Palao sector.*

1398 *Cirta quædam suppono.*

1399 *Valet dispensatio.*

1400 *Non valet.*

1401 *Hoc verius mihi.*

1402 *De sufficienti ad dispensationem causa nonnulla p æmitio.*

1403 *Non est leuitas in vouendo causa sufficiens.*

1404 *Est sufficiens causa.*

1405 *Verius hoc credo.*

1406 *Quinam habeant dispensandi Vota Ordinariam potestatem.*

1407 *Dispensare non potest.*

1408 *Potest dispensare.*

1409 *Hanc sententiam veriorem es se reor.*

1410 *Nennulla de Vototum reseruatione præmitto.*

1411 *Manet resermatum.*

1412 *Reseruatum non manet.*

1413 *Eiusdem sum mentis.*

1414 *Plura recolo circa potestatem Prælatarum inferiorum ad dispensandum in Votis reseruatis.*

1415 *Reseruata sunt.*

1416 *Reseruata non sunt.*

1417 *Idem sentio.*

1418 *Intelligitur conces sa facultas ad omnes, excepto castitatis & Religionis voto.*

1419 *Ad nulla resoruata intelligitur conces sa facultas.*

1420 *Eiusdem sententia sum pluraque aliicio circa hanc materiam certa theoremmata.*

1421 *Quid Doctores communiter.*

1422 *Non censetur eo ipso conces sa.*

1423 *Eo ipso conces sa censetur.*

1424 *Credo, hant sententiam probabiliorem es se.*

1425 *Nonnulla suppono.*

1426 *Potest quidem.*

1427 *Minimè potest.*

1428 *Probabilius hec iudico.*

1429 *Potest quidem.*

1430 *Minime potest.*

1431 *Probabilius longè hoc mihi.*

1432 *Non est omnino irrita commutatio.*

1433 *Est irrita moninò.*

1434 *Hoc longe probabilius existimo.*

1435 *Valet quidẽ.*

1436 *Non valit.*

1437 *Probabiliorem sententiam hanc existimo.*

1438 *Reuiuiscit planè.*

1439 *Non reuiuiscit.*

1440 *His hæreo Doctoribus.*

1441 *Quæstionis vim enuncio.*

1442 *Tenetur quidem.*

1443 *Non tenetur.*

1444 *Eiusdem sum sentẽtiæ.*

1445 *Viam atquæstionem sterno.*

1446 *Non est liciium.*

1447 *Licitum est.*

1448 *Longe hoc mihi probabilius.*

1449 *Non est licitus.*

1450 *Est licitus.*

1451 *Vrget Suar ratio, sed contrariam sententiam probabiliorem existimo.*

30

1452 *Hoc præceptum partim est naturale partim cæremoniale, & partim humanum.*

1453 *Obseruatio Dominicæ diei ab Apostolios dimanauuit.*

1454 *Quinam pos sint dies festos instituere, & institutos iam abrogare.*

1455 *Non potest Episcopus instituere festum alicuius Beati non Canonizati.*

1456 *Consuetudo festos dies instituit, & abrogat.*

1457 *Saculari potestati non datur, instituere dies festos tãquam sacros.*

1458 *Peccat populus non adimplens vota festorum populi Superioris atatis.*

1459 *Modus incipiendi, ac terminandi festa sumendus à præscripta consuetudine.*

1460 *Festa obseruanda vniuersim ex pracepto.*

1461 *Quæ as solent ex deuotione colit*

1462 *Quodnam opus seruile dicatur.*

1463 *Triplex seruile opus. Religiosum, Peccaminosum, & Indifferens. Religiosum commendabile est.*

1464 *Peccaminosum non est specialiter prohibitum in festis.*

1465 *Triplex operis seruilis indifferentis species.*

1466 *Licitæ est curatio proximi.*

1467 *Quænam seruilia opera in Dei cultum liceant, quænam sint prohibita?*

1468 *Delinquit colens Ecclesiæ agros Templa exs &c. in die sesto.*

1469 *Opera liberalia quæ cultum Dei continens, sunt, licita.*

1470 *Scribere non est opus seruile.*

1471 *Imprimere libros non licet.*

1472 *Itineratio non est seruile opus.*

1473 *Nec cursorum equestrium, vel pedestrum officium.*

1474 *Venatio recreationis gratia ad opus liberum accedit, piscatio in flumine.*

1475 *Militia actualis ad seruile opus accedit, sed ex causa, in die festo licitè exercetur.*

1476 *Animæ opera permittuntur.*

1477 *Licet, scripturas facere, dummodò actus prohibitos non cõtintant.*

1478 *Licitum est, extra neces sitatem testamenta conficere.*

1479 *Non licet mercatus ex iure, sed licitus est consuetudine. Nomine autem mercatus tria pos sunt intelligi.*

1480 *Placitum, seu actus iudiciales cum strepitus facti prohibiti sunt in diz festo.*

1481 *Actione hasce tos sunt excusare neces sitas, aut pietas.*

1482 *Prohibetur sententia quælibetorum strepuu iudiciali sine illo permittitur.*

1483 *Licita est appellatio, sed non eius pro secutio.*

1484 *Nec citatio sec inchoatio causæ, nisi in casu speciali.*

1485 *Testes non pos sunt in die festo examinari.*

1486 *Nec fieri potest iudicium ad mortem aut ad pœnã corpoream.*

1487 *Licet autem rationis subdiscere.*

1488 *prima causa exculans est propria neces sitas.*

1489 *Secunda neces sitas Reipublic,*

1490 *Tertia, proximi neces sitas.*

1491 *Quaria materia paruitas.*

1492 *Quinda occursus lucre transitorij.*

1493 *Sexta absentia à loco, in guo dies festus colitur.*

1494 *Septima dispensatio.*

1495 *Potest Episcolus dami li centiam laborandi. sub onere aliquid in vsus pies conferendi.*

1496 *Certum præmitio.*

1497 *Inris diuini est.*

1498 *Non est iuris diuini.*

1499 *Probabilius iudico es se iuris Canonici*

1500 *Abrogari non potest.*

1501 *Potest abrogari.*

1502 *Absolutè pos se abrogari existime. sed nũquare abrogabitur.*

1503 *Non est præceptum diuinum.*

1504 *Est præceptum diuinum.*

1505 *Hoc probabilius es se crediderim.*

1506 *Non debent vniuersaliter computari.*

1507 *Debent vniuersaliter computari.*

1508 *Auctoris sententia.*

1509 *Certum suppono.*

1510 *Non potest imminui.*

1511 *Imminui potest.*

1512 *Mihi hoc certum.*

1513 *Habent quidem.*

1514 *Non habent.*

1515 *Esto olim habuis sent nunc minimè habent.*

1516 *Non licet.*

1517 *Licet omnino*

1518 *Hoc probabilius duxerim.*

1519 *Non require tur.*

1520 *Requiritur omnino.*

1521 *Hoc certum es se reor.*

1522 *Minimè potest.*

1523 *Potest quidem.*

1524 *Pos se absque Cleri, ac populi suffragio non absque consilio, putarim.*

1525 *Non potest id Episcopus.*

1526 *Id quidem potest.*

1527 *Quid Auctor.*

1528 *Quid certum suppono.*

1529 *Eam habet vim.*

1530 *Eam vim non habet.*

1531 *Cum his opia nor.*

1532 *In suo vigore manet.*

1533 *Non manet in suo vigore.*

1534 *Non excusatur.*

1535 *Excusatur equidem.*

1536 *Hoc lẽgè mihi probabilius.*

1537 *Habent potestatem huiusmodi.*

1538 *Non habent huiusmodi potestatem.*

1539 *Hanc eligo, & expono sententiam.*
1540 *Non tenentur.*
1541 *Tenetur planè.*
1542 *Hanc sententiam veris simam es se profiteor.*
1543 *Non tenentur.*
1544 *Tenentur omninò.*
1545 *Probabilius hoc longè putarim.*
1546 *Non tenetur.*
1547 *Tenetur quidem.*
1548 *Quid Auctor.*
1549 *Tenentur planè.*
1550 *Non tenetur.*
1551 *Hanc sententiam probabiliorem es seexistimo.*
1552 *Certum præmitto.*
1553 *Non est licitum.*
1554 *Licitum est.*
1555 *Hoc mihi probabilium.*
1556 *Minimè tenetur.*
1557 *Tenetur planè.*
1558 *Idem as sare.*
1559 *Non tenẽtur.*
1560 *Tenetur omnino.*
1561 *Primam parà tem repello, serundã amplector.*
1562 *Certum suppono.*
1563 *Non tenentur.*
1564 *Tenentur omninò.*
1565 *Auctoris resolutio.*
1566 *Non tenentur.*
1567 *Tenentur planè.*
1568 *Cum his opinor.*
1569 *Minime tenentur.*
1570 *Tenentur omninò.*
1571 *Hanc eligo sententiam.*

1572 *Tenentur planè.*

1573 *Nullatenus tenentur.*

1574 *Eiusdem sum mentu.*

1575 *Minimè tenetur.*

1576 *Tenetur quidem.*

1577 *Auctoris resolutio.*

1578 *Mortale est vna hora operi incumbere seruili.*

1579 *Non est mortale, nisi tertia cars diei insumatur.*

1580 *Mediam tenens viam sententiam sententiam sencundam improbabilem, & peroiciosã es se iuaico.*

1581 *Paruitatem materiæ in forensi opere expeno.*

1582 *Nonnulla recolo.*

1583 *Non sunt licita, si sian à seruis.*

1584 *Licita sunt, licet à seruis fiant.*

1585 *Hoc longe probabiliu.*

1586 *Non est licitum.*

1587 *Licitum est.*

1588 *De hoc non dubito.*

1589 *Minimè licet.*

1590 *Licet omninò.*

1591 *Idem as sero.*

1592 *Non sunt licita.*

1593 *Licita sunt.*

1594 *Hoc ferò certum es se reor.*

1595 *Non licet.*

1596 *Licet planè.*

1597 *Certum hoc es se iudico.*

1598 *Prohibitum est.*

1599 *Non est prohibitum.*

1600 *Idem as sero.*

1601 *Prohibitum opus est.*

1602 *Non est opus prohibitum.*

1603 *Cum hu opinor.*

1604 *Vtroque modo illicitum est.*

1605 *Vtroque modo est licitum.*

1606 *Hæc sentuntia probabiior admodũ.*

1607 *Certum præmitto.*

1608 *Licet quidem.*

1609 *Non licet.*

1610 *Auctoris resolutio.*

1611 *Licita est.*

1612 *Non est licita.*

1613 *Eiusdem sum sententiæ.*

1614 *Licita est.*

1615 *Non est licita.*

1616 *Probabitius hoc mihi.*

1617 *Est licitum.*

1618 *Licitum non est.*

1619 *Probabilior sententia hæc.*

1620 *Licet planè.*

1621 *Non licet.*

1622 *Auctoris resolutio hanc sententiam temperans.*

1623 *Licet quidem.*

1624 *Non licet.*

1625 *Existimo, ex se non licere, nisi consuetudo faueat.*

1626 *Potest omninò.*

1627 *Minimè potest.*

1628 *Pos s, si videatur id medium es se neces sarium reor.*

1629 *Licita est.*

1630 *Non est licita.*

1631 *Hoc probabilius mihi.*

1632 *Non est licita.*

1633 *Licita est.*

1634 *Non es se licitam nisi ex consuetudine censeo.*

1635 *Licitum est absolutè.*

1636 *Non est licitum.*

1637 *Auctoris resolutio ibi nonnulla aduerto.*

1638 *Licita est.*

1639 *Non est licita.*

1640 *Quid circa quæstionem iudicem vberius expono.*

1641 *Non est licitum.*

1642 *Licitum est.*

1643 *Censeo hoc es se verius.*

1644 *Minimò licet.*

1645 *Licitum absolutè est.*

1646 *Auctoris placitum.*

1647 *Non est per se litcum.*

1648 *Licitum per se est.*

1649 *Cum his opinor.*

1650 *Quiddam suppono.*

1651 *Non est licitum.*

1652 *Licitum est.*

1653 *Nonnulla suppono.*

1654 *Nonnulla suppono.*

1655 *Non est licitum.*

1656 *Licitum est.*

1657 *Eiusdem sum mentis.*

1658 *Non licet.*

1659 *Licet plane.*

1660 *Cum hu sen tiens mentem vberius expono.*

1661 *Nonnulla recolo.*

1662 *Licitæ nonc sunt.*

1663 *Sunt licita.*

1664 *Hoc mihi certum.*

1665 *Non pos sunt die festo geri.*

1666 *Geri pos sunt.*

1667 *De hoc non dubito.*

1668 *Non est ex se mortale.*

1669 *De se est mortale.*

1670 *Hoc teneo, & expono.*
1671 *Circa placitum nonnulla præmitto.*
1672 *Non est inualida.*
1673 *Inualida est.*
1674 *Auctoris resolutio.*
1675 *Certum præmitto.*
1676 *Obligas quidem.*
1677 *Non obligat.*
1678 *Primam sententiam es se probabilem non iudico.*
1679 *Non tenet mandatum.*
1680 *Mandatum tenet.*
1681 *Eiusdem sum sententia.*
1682 *Non tenetur præuenire.*
1683 *Præuenire tenetur.*
1684 *Hoc probabilius es se iudico.*
1685 *Nonnulla suppono.*
1686 *Licita est, & valida.*
1687 *Illicita, & in melida est.*
1688 *Hoc probabilius reor.*
1689 *Certum suppono.*
1690 *Prohibitum est.*
1691 *Non est prohibitum.*
1692 *Auctoris placitum.*
1693 *Licitum & validum est.*
1694 *Non est licitum nec validum.*
1695 *Hoc teneo, & expono.*
1696 *Potest quidẽ.*
1697 *Non potest.*
1698 *Hoc probabiliue mihi.*
1699 *Illicita & inualida est.*
1700 *Licita est, & valida.*
1701 *Hoc teneo.*
1702 *Nec licita nes valida est.*

1703 *Licita est, & valida.*

1704 *Secundam eligo sententiam.*

1705 *Validi sunt, non autem licit.*

1706 *Licits sunt, & validi.*

1707 *Hoc ferè certum puto.*

1708 *Potest planè.*

1709 *Non potest.*

1710 *Longe hoc probabilius.*

1711 *Minime pos sunt.*

1712 *Non sunt prohibiti.*

1713 *Mihi hoc est ferè certum.*

1714 *Non licet.*

1715 *Licet omninò.*

1716 *Licitum es se reor.*

1717 *Est specialiter prohibitum.*

1718 *Non est prohibitum specialiter.*

1719 *Hoc vnicè his temporibus as serendum.*

1720 *Perpetrat sanè.*

1721 *Non perpetrat.*

1722 *Hoc teneo.*

1723 *Excusatur.*

1724 *Minime excusatur.*

1725 *Primam sententiam falsam planè reiicio.*

1726 *Excusatur.*

1727 *Non excusatur.*

1728 *Primam sententiam improbo.*

1729 *Excusatur.*

1730 *Non excusatur.*

1731 *Non admitto sententiam Marchantij.*

1732 *Reus est.*

1733 *Non est reus.*

1734 *Eiusdem sententiæ sum.*

1735 *Certum suppono.*

1736 *Non excusatur.*

1737 *Excusatur planè.*

1738 *Hoc mihi longò probabilius.*

1739 *De neces sitate excusante à festi obseruatione nonnulla suppono.*

1740 *Excusantur.*

1741 *Non excusantur.*

1742 *Auctoris resolutio.*

1743 *Violant festum.*

1744 *Non violant.*

1745 *Auctoris resolutio.*

1746 *Excusantur.*

1747 *Non excusantur.*

1748 *Quæstioni sub distinctioctione respondeo.*

1749 *Certum suppono.*

1750 *Non excusantur.*

1751 *Excusantur planè.*

1752 *Existimo, hanc quæstionem magis ex facto, quàm ex iure pendere.*

1753 *Non excusantur.*

1754 *Omninò excusantur.*

1755 *Eiusdem sum mentis.*

1756 *Excusantur.*

1757 *Non excusantur.*

1758 *Primam sententiam improbo.*

1759 *Nonnulla recolo circa subditos, qui à Superiore cõpelluntur die festo laborare.*

1760 *Barbiton sorũ famuli liberi non excusantur.*

1761 *Excusantur planè.*

1762 *Idem teneo, & plura de tonsoribus adiicio.*

1763 *Non excusantur.*

1764 *Excusantur.*

1765 *Meam sententiam incico, & plura de his artificibus circa festi obseruationẽ expone.*

1766 *Certum præmitto.*

1767 *Non excusentur.*

1768 *Excusantur.*

1769 *Idem affirmo, & expono.*

1770 *Non licet.*

1771 *Licet quidem.*

1772 *Hoc certum existimo.*

1773 *Excusantur planè.*

1774 *Non excusantur.*

1775 *Hanc sententiam longè probabiliorem es se reor.*

1776 *Eximuntur.*

1777 *Non eximuntur.*

1778 *Auctoris sententia.*

1779 *Certum suppono.*

1780 *Non potest geri sine lothali.*

1781 *Sine lethali potest.*

1782 *Inclinor, pos se vel sine veniali id geri, sed probabilius es se credo veniali culpa reos es se id sunt causa agentes.*

1783 *Non est prohibitum.*

1784 *Est prohibitum.*

1785 *Auctoris resolutio.*

1786 *Immunis est.*

1787 *Non est immunis.*

1788 *Hoc mihi serè certum.*

1789 *Liberantur quidem.*

1790 *Minimè liberantur.*

1791 *Hoc probabilius es se iudico.*

31

1792 *Explico sensum quarti Decalogi prærepti.*

1793 *Tenentur filij parentes amare.*

1794 *Tenentur eis in spirituali neces sitate subuenire.*

1795 *Tenentur eis non solum externam, sed & internam reuerentiam exhibere.*

1796 *Tenetur parentibus obedire in iis, in quibus, est eis subiectus.*

1797 *Tenetur parentum corporeæ neces sitati succurrere, quantum potest.*

1798 *Filius non potest ingredi Religionẽ, parentibus, ad egestatem extremam, vel grauem redactis.*

1799 *Quando teneatur filius profes sus egredi è Religione ad subleuandos parentes.*
1800 *Quomodo se debeat in sæcule gestare, qui egreditur è Religione ad parentum leuamen.*
1801 *Tenentur patris implere testamentum.*
1802 *Quibus modis filius patriam exuit potestatem.*
1803 *Obligationes parentum circa spiritualiæ ac temporali.*
1804 *Pos sunt in quinque casibus filiis alimenta denegare.*
1805 *Ad quæ præcipue pater teneatur.*
1806 *Quid generatim herus circa famulum, & famulus circa hærum præstare teneatur.*
1807 *Famulus à seruo, & operario differt.*
1808 *Famulo laboranti fideliter soluendum stipendium ustum.*
1809 *Quodnam stipendium iustum famuli censeatur.*
1810 *Qui tradunt solùm victum pueris pro eorum opera, excusantur.*
1811 *Famulo seruienti, nullæ certa constituta mercede, iusta merces est soluenda.*
1812 *Expellens domo famulum, nondum elapso seruitij tempore constituto, ad quid teneatur?*
1813 *Non debetur famulo merces pro tempore agritudinis.*
1814 *Delinquit berus non soluens famulo stipendium in ea re, in qua conuenit.*
1815 *Famulus delinquit grauiter non obediens in rebus magni momenti.*
1816 *Clerici erga Prælatum obbligationes.*
1817 *Tenetur subsidium charitatiuum soluere.*
1818 *Tenetur Episcopus residere.*
1819 *Aliæ sex Episcopi obligationes.*
1820 *Non potest de serere Episcopatum sinè Pontificis licentia.*
1821 *Subdiri erga Principem quatuor obligationes.*
1822 *Obligatio vasalli circa vectigaliorum solutionem.*
1823 *In multis tenetur Princeps vitis sim erga subditos.*
1824 *Decem Principis peccata*
1825 *Mancipij erga dominum obligationes.*
1826 *Alia, quæ serui pos sunt, & non pos sunt.*
1827 *Obligationes domini erga mancipium.*
1828 *Viri erga vxorem obligatio.*
1829 *Obligatio vxoris erga virum.*
1830 *Magistri erga disiulum obligatio.*
1831 *Certum suppono.*

1832 *Obligatio discipuli erga Magistrum.*

1833 *Non tenetur.*

1834 *Tenetur plæne.*

1835 *Existimo teneri ad restitutionem hospitali ipsæ gerendam.*

1836 *Tenetur quidem.*

1837 *Non tenetur.*

1838 *Hoc puto probabilius.*

1839 *Statum quæstionis expono.*

1840 *Potest quidem.*

1841 *Non Potest.*

1842 *Hoc probabilius iudico.*

1843 *Tenentur quidem.*

1844 *Non tenentur.*

1845 *Hoc probabilius es se credo.*

1846 *Tenetur planè.*

1847 *Non tenetur.*

1848 *Hoc vnicè tenendum existimo.*

1849 *Tenentur quidem.*

1850 *Non tenetur.*

1851 *Idem as sero.*

1852 *Non tenentur naturæ iure, sed gentium.*

1853 *Tenentur naturali iure.*

1854 *Idem affirmo.*

1855 *Prius succurrendum proprio filio, quã parenti.*

1856 *Prius succurirendum parenti, quam proorio filio.*

1857 *Hot teneo, & expono.*

1858 *Certa supporo.*

1859 *Tenetur exire, licet non preces serit profes sionem parentum neces sitas.*

1860 *Non tenetur exire si neces sitas parentum non præces sit.*

1861 *Partim cum primæ, partim eum secunda sententiæ Auctoribus conuenio.*

1862 *Potest quidem.*

1863 *Non potest.*

1864 *Existimo pos se habitum dimittere, in hoc casu.*

1865 *Tenetur potius subuenire creditori, quam parenti.*

1866 *Tenetur, potius parenti, quam creditori subuenire.*

1867 *Probabilius hoc mihi.*

1868 *Tenetur quidem.*

1869 *Non tenetur.*

1870 *Primam sententiam probabiliorem planò, eligo, & reboro.*

1871 *Tenem ur solutre.*

1872 *Soluere non tenentur.*

1873 *Primam sententiam probabiliorem es se reir,*

1874 *Quæstionis status,*

1875 *Pos sunt quidem.*

1876 *Minimè pos sunt.*

1877 *Probabile vtrumque sed mihi serundam eligo sententiam.*

1878 *Potest equidem.*

1879 *Minimè potest.*

1880 *Hunc partem longe veriorem putarim.*

1881 *Exprimo casus omnes, quibus patri filium, & filius patrem potest exhæredare.*

1882 *Non pos sunt id hæredes.*

1883 *Id hæredes etiam pos sunt.*

1884 *Propter alias cau at pos sunt similes, aut grauiores.*

1885 *Non pos sunt propter alias causas.*

1886 *Hoc teneo.*

1887 *Mortaliter peccat.*

1888 *Non peccat mortaliter.*

1889 *Auctoris sententia.*

1890 *Statum quæstionis expeno.*

1891 *Tenetur quidem.*

1892 *Non tenetur.*

1893 *Verior longè hæc mihi sententia. Plura circa hoc punctum adiicio.*

1894 *Tenetur planè.*

1895 *Miniœè tenetur.*

1896 *Hoc fere certum es se credo.*

1897 *Multa digna scitu suppono.*

1898 *Non tenetur, si non fuit imputationis auctor.*

1899 *Tenetur etiãsi non fuerit auctor imputationis.*

1900 *Cum his opinor.*

1901 *Certa suppono.*

1902 *Tenetur quidem.*

1903 *Non tenetur.*

1904 *Auctoris resolutio.*

1905 *Sunt ipso iure irrita.*

1906 *Non sunt irrita ipso iure.*

1907 *Resolutio Auctoris.*

1908 *Status quæstionis.*

1909 *Tenetur si velit in sæculo manere coniugem hæreticum addmittere.*

1910 *Non tenetur etiam si velit manere in seculo, admittere coniugem hæreticum.*

1911 *Secundam eligo sententiam.*

1912 *Specialis diuortij sententia requiritur.*

1913 *Non requiritur specialis diuortij sententia.*

1914 *Hoc dicendum existimo.*

1915 *Minimè potest.*

1916 *Potest omnino.*

1917 *Hoc longè mihi verius.*

1918 *Non potest.*

1919 *Potest omnino.*

1920 *Longè hoc verius.*

1921 *Certum suppono.*

1922 *Tenetur quidem.*

1923 *Non tenetur.*

1924 *Hoc verius existimans, aliquid adiicio.*

1925 *Tenetur quidem.*

1926 *Non tenetur.*

1927 *Primam eligo sententiam.*

1928 *Non tenetur.*

1929 *Tenetur curò ninò.*

1930 *Auctoris resolutio vnam & alteram sententiam exponens.*

1931 *Tenetur quidem.*

1932 *Non tenetur.*

1933 *Hoc vnicè tenendum existimo.*

1934 *Non tenetur.*

1935 *Tenetur profecto.*

1936 *Hoc certum es se credo.*

1937 *Debet ei alimenta præstare.*

1938 *Non debet.*

1939 *Sententia hæc mihi vnicè vero.*

1940 *Certa suppono.*

1941 *Non tenetur.*

1942 *Tenetur plauè.*

1943 *Hanc partem puto es se veviorem.*

1944 *Certa præmitto.*

1945 *Non tenetur.*

1946 *Tenetur omninò.*

1947 *Primæ sententiæ adhæreo.*

1948 *Potest quidẽ.*

1949 *Non potest.*

1950 *Hoc mihi probabilius.*

1951 *Statum quæstionis explico, certum statuens.*

1952 *Minimè tenetur.*

1953 *Tenetur, equidem.*

1954 *Hæc verior opinio.*

1955 *Tenetur omninò.*

1956 *Non tenetur.*

1957 *Longè probabiliorem hanc putarim sententiam.*

1958 *Certa suppono.*

1959 *Neces sum est, vt causa adsit.*

1960 *Non est neces sum vt adsu causa.*

1961 *Vera hæe sententia onice mint.*

1962 *Tenetur alere.*

1963 *Alere non tenetur.*

1964 *Auctoris resolutio.*

1965 *Non tenetur dimidiam partem soluere.*

1966 *Tenetur planè.*

1967 *Idem as sero.*

1968 *Quæstionis statum explico.*

1969 *Pos sunt quidem.*

1970 *Non pos sunt.*

1971 *Hoc vnicè verum puto.*

1972 *Non potest.*

1973 *Potest omninò.*

1974 *Auctoris resolutio.*

1975 *Non est integrum domino, separatim vendere.*

1976 *Integrum est.*

1977 *Quid sentiam vbertim expono.*

1978 *Non peccat.*

1979 *Peccat quidem.*

1980 *Auctoris resolutio.*

1981 *Explico, quãdo licitum sit famulis, aliquid secreto à domino surripere, quando non.*

1982 *Regula prima.*

1983 *Regula secunda.*

1984 *Regula tertia.*

1985 *Regula quarta.*

1986 *Nonnulla suppono.*

1987 *Tenetur planè.*

1988 *Non tenetur.*

1989 *Idem affirmo.*

1990 *Pos sunt ratione alimenti.*

1991 *Non pos sunt alimenti ratione.*

1992 *Expono, ex quo titulo pos sint.*

1993 *Tenentur ad id patres, & fratres.*

1994 *Non tenentur.*

1995 *Secundæ sententia subscribo.*

1996 *Nonnulla suppono.*

1997 *Minimè eis licet.*

1998 *Licet omninò.*

1999 *Auctoris sententia.*

2000 *Solum tenentur ad præcisa.*

2001 *Non solum ad præcisa tenentur.*

2002 *Hoc verius es se credo.*

2003 *Nonnulla pramitto.*

2004 *Pertinent ad hæredes sponsi, non ad sponsam.*

2005 *Ad sponsam pertinent, non ad sponsi hæredes.*

2006 *Hanc partem nunc receptiorem eligo.*

2007 *Nonnullæ præmitto.*

2008 *Non tenetur addiscere, si non velit filius sacri initiatus id patrimonium.*

2009 *Id conferre neces sario tenetur.*

2010 *Hanc partem puto es se probabiliorem.*

2011 *Tenẽtur planè.*

2012 *Non tenentur.*

2013 *Hoc dicendum existimo.*

2014 *Sunt filiorum, nec ad collationem adducendi.*

2015 *Non sunt filiorum ideò adducendi ad collationem.*

2016 *Auctoris distinctio.*

2017 *Tenentur adducere ad partitionem.*

2018 *Non tenentur.*

2019 *Auctoris resolutio.*

32

2020 *Quid homicidium, & quale peccatum.*

2021 *Licita estanimalium occisio.*

2022 *Licitum est cuique sibi ex optare morte ad incommoda vitanda.*

2023 *Ex ignorantia inuincibili pos set quia ab homicidio sui ipsius excusari.*

2024 *Licitum est alium occidere, ad vitæ, aut integritatis membrorum defensionem, quinque adhibitis conditionibus.*

2025 *Etiam Clericis & Monachis id licet contra quemcumque inuasorem in iustum.*

2026 *Licitè occiditur furiosus, aut amens inuasor.*

2027 *Qui a principio inuadit iniustè, sed postea desistit, & id indicat inuaso, qui nõ vult à pugna desistere, non patrat inuasor homicidij peccatũ, sed velut homicida punietur.*

2028 *Licitum est occidere publicos ministros in defẽsionem innocentis.*

2029 *Regulariter pos sumus permittere ab inuasore occidi sed aliquando id agere non pos sumus.*

2030 *Potest se inuasus cum innocentis tueri periculo.*

2031 *Licitum cunctis est in fortunatum magni momenti defensionem; alium occidere.*

2032 *Septem modos rem alienam inuadendi as signo.*

2033 *Pro pudicitiæ defensione occidere licet.*

2034 *Et pro ignominia propulsandam.*

2035 *Variis modis potest impeti, & auferri honor, in quibus receptius est, pos se inuasorem interimi.*

2036 *Licitum est, vitam proximi tuendo inuasorem neccare.*

2037 *Non semper tenetur quis cum vita propria periculo alterum defendere.*

2038 *Ex charitate tenemur, proximi vitam, & fortunas defẽdere. Aliqui tenentur ex iustitia.*

2039 *Publica potestas potest mutilare, & occidere. Quando quit pos sit & quãdo debeat sibi membrum secari permittere.*

2040 *Quid si iubeat Iudex vel Tyrannus vt quis sibi membrum amputet?*

2041 *Priuata authoritate non licet malefactorem occidere, Et quid de proscriptis.*

2042 *Non icet ate Iudicis sententiam vxotem adultera interficere.*

2043 *Nec homini priuato licitum est, principem, tyrannum ex administratione occidere.*

2044 *Nulli licet seipsum directè interimere.*

2045 *Suam quisque vitam conseruare tenetur. Multis verò in casibus potest quis non tueri vitam.*

2046 *Non licet vitam immoderatis ieiuniis & asperitaribus ex intentione abbreuiare.*

2047 *Non potest fœmina scipsam interficere, ne ab alio violetur.*

2048 *Non est licitum directè innocentem occidere.*

2049 *Non licet, aggres sorem vitæ nostra præuenire.*

2050 *Illicitum est dare, aut accipere pharmatum ad abortum. Et quandò ad matris agrotantis medicamen liceat.*

2051 *Ob contumeliosum verbum non licet occidere.*

2052 *Illicitum est duellũ acceptare.*

2053 *Non licet interficere furiosum inuasorem, si quis fugere pos sit sinè periculo*

2054 *Nec sibi menbrum ad spiritualem sauitatem amputare.*

2055 *Quodnam dicatur homicidium casualo*

2056 *Homicidium purè casuale ad nullam restitutionem obligat.*

2057 *Qui rei illici tæ dat operam ex qua præter intentionem sequitur homicidium, nõ est retus homicidij.*

2058 *Casualis censetur occisio, cum à marito adulter inuasus eum occidit, moderamine adhibito.*

2059 *Si homicidi ab Antonio patratum Peo tro imputetur debet ne aliquid Antonius Petro restituere.*

2060 *Qui importune ab altero prouocatur ad pugnã licẽt modum iusta defensionis excedat non obligatur ad restitutionem, licèt vulneret, aut occidat.*

2061 *Qui inuaditur sine prouocatione, si limites iustæ defensionis notabiliter excedat, tenetur integrè damna compensare, si occidat, vel vulneret.*

2062 *Non tenetur restituere, qui ab altero inuasus, & potest fugere, sistit gradum, & interimit.*

2063 *Si quis inuadat eum, à quo affectus fuit iniuria, & ab eo occidatur, non tenetur inuasim ad restitutionem.*

2064 *Mutilator, vel homicida iniustus, ad omnia damna tenetur.*

2065 *Etiamsi homiceda pœnam talionis sustinuerit, omnia damna, homicidij resarcienda sunt.*

2066 *Pro funeris expensis nil restituẽdum.*

2067 *Non obligatur homicida ad suffragia pro occisi anima.*

2068 *Non tenetur ad restitutionem, qui interficit eum qui paulò post erat naturalem, vel iustam mortem subiturus.*

2069 *Hæredes homicida ad restitutionem, tenentur, si homicida reliquit bona libera, in quibus hæredes succes serunt.*

2070 *Tenetur homicida lucrum ces sans, ac damnum emergens resarcire.*

2071 *Ad nullam restitutionem tenetur, quãdò læsus, vel cius hæredes debitum omne remittunt.*

2072 *Ad restitutionem tenetur Antonium occidens, iudicans es se Ioannem.*

2073 *Homicidium irrogatum per mancipium, vel animal tuum tibi imputabitur ad restitutionem.*

2074 *Homicidia facta per Turcarum triremes, non sunt remigibus Christianis captiuis tribuenda.*

2075 *Non est licitum.*

2076 *Licitum est.*

2077 *Primam sententiam improbabilem es se reor.*

2078 *Licitum norest.*

2079 *Est licitum.*

2080 *Hoc probabilius.*

2081 *Minimè licet.*

2082 *Licet omninò.*

2083 *Huic sententiæ adhæreo.*

2084 *Hoc non licet.*

2085 *Licet plane.*

2086 *Quid Auctor?*

2087 *Minime licet.*

2088 *Licet omninò.*

2089 *Mihi hoc probabilius.*

2090 *Non potest.*

2091 *Potest plane.*

2092 *His subscribo Dottoribus.*

2093 *Non licet.*

2094 *Licet quidem.*

2095 *Probabiliorem hane partem es se puto.*

2096 *Minimè licet.*

2097 *Auctoris resolutio.*

2098 *Minime tenetur.*

2099 *Tenetur equidem.*

2100 *Hanc præfero partem.*

2101 *Non potest.*

2102 *Potest quidem.*

2103 *Hoc magis probo.*

2104 *Non potest.*

2105 *Potest plan.*

2106 *Verius hoc.*

2107 *Minime licet in foro conscientia.*

2108 *Licet in foro conscientia.*

2109 *Veriorem hãt iudico sententiam.*

2110 *Minimè pos sunt.*

2111 *Pos sunt planè.*

2112 *Mihi hoc verius.*

2113 *Nonnullæ suppono.*

2114 *Id quisque potest.*

2115 *Minime potest.*

2116 *Auctorus sententia.*

2117 *Licet quidem.*

2118 *Non licet.*

2119 *Hæc sententia verior omninò.*

2120 *Suppono certa.*

2121 *Non potest occidi.*

2122 *Occidi potest.*

2123 *Verius hoc mihi.*

2124 *Non est licitum.*

2125 *Licitum est.*

2126 *Hoc verius es se credo.*

2127 *Minimè licet.*

2128 *Licet planè.*

2129 *Auctoris resolutio.*

2130 *Quæstionis status.*

2131 *Non licet.*

2132 *Licet omninò.*

2133 *Hoc probabilius.*

2134 *Minime potest.*

2135 *Potest equidem.*

2136 *Hoc teneo, & pono.*

2137 *Non tenetur fugere.*

2138 *Fugere tenetur.*

2139 *Primam sententiam vnicè approbo.*

2140 *Non potest.*

2141 *Potest quidẽ.*

2142 *Auctoris resolutio.*

2143 *Pos sunt quidem.*

2144 *Minimè pos sunt.*

2145 *Idem as sero.*

2146 *Minimè licet.*

2147 *Idem teneo, & vbertim expono.*

2148 *Non potest.*

2149 *Potest plane.*

2150 *Cum his opinor.*

2151 *Non est licitum.*

2152 *Licitum est.*

2153 *Idem affirmo.*

2154 *Minimè potest.*

2155 *Potest omninò.*

2156 *Hoc probabies s e reor.*

2157 *Non potest.*

2158 *Potest planè.*

2159 *Hoc verius es se crediderim.*

2160 *Non potest.*

2161 *Potest quidem.*

2162 *Longè mihi hoc verius.*

2163 *Nonnulla suppono.*

2164 *Fieri id incõtinenti dicitur.*

2165 *Non dicitur fieri incontinenti.*

2166 *Auctoris re solutio.*

2167 *Quæstionis status.*

2168 *Neces sarium non est.*

2169 *Est neces sarium.*

2170 *Prudentis id iudicio relinquo.*

2171 *Quastionis statum explico.*

2172 *Licitum est.*

2173 *Minim licet.*

2174 *Auctoris iudicium.*

2175 *Nonnihil præmitto.*

2176 *Minime licet eum occidere.*

2177 *Licet equidem.*

2178 *Quid Auctor?*

2179 *Septem regulas exhibeo, vt planum fiat, quando liceat, & quan, do non liceat nobis inuadẽtem nos, aut res nostras, aut proximi prædonem occidere.*

2180 *Nõnulla suppono.*

2181 *Tenentur fugere.*

2182 *Fugere non tenentur.*

2183 *Auctoris iudicium.*

2184 *Fugere tenentur.*

2185 *Non tenentur fugere.*

2186 *Auctoris resolutio.*

2187 *Certum suppono.*

2188 *Minimè pos sunt.*

2189 *Pos sunt quidem.*

2190 *Verius ac receptius hoc.*

2191 *Minimè pos sunt.*

2192 *Pos sunt omninò.*

2193 *Hoc teneo, & vberius confirmo.*

2194 *Pos sunt planè si zelo iustitiæ id faciant.*

2195 *Minimè pos sunt.*

2196 *Hoc mihi certum.*

2197 *Præmitto clausulam c. si verò alicuius.*

2198 *Cõprehendũtur quidem.*

2199 *Non comprehenduntur.*

2200 *Hoc probabilius, sed vtrãque sententiam ad concordiam affero.*

2201 *Permittitur id.*

2202 *Non permittitur.*

2203 *Probabiliorẽ hanc reor es se partem.*

2204 *Tenetur quidem.*

2205 *Non tenetur.*

2206 *Verior mihi hæc sentẽtia.*

2207 *Potest licitè; imo tenetur.*

2208 *Non tenetur, nec licitè id potest agere.*

2209 *Probabilius hoc mihi.*

2210 *Nonnulla pramitto.*

2211 *Potest plane.*

2212 *Non potest.*

2213 *Hoc mihi certum, quod vberius expono.*

2214 *Potest quidem.*

2215 *Non potest.*

2216 *Idem sentio.*

2217 *Potest quidem.*

2218 *Non potest.*

2219 *Probabilius hoc longè.*

2220 *Non solum licet. sed & tenetur.*

2221 *Noc tenetur, nec potest.*

2222 *Auctoris resoluiio, secundam præferẽtis & confirmantis sententiam.*

2223 *Licet quidem.*

2224 *Minimè licet.*

2225 *Hoc probabilius iudico.*

2226 *Tenetur integra damna compensare.*

2227 *Non tenetur integer restituere damna.*

2228 *Hanc præfere sententiam, quam amplius confirmo.*

2229 *Tenetur quidem.*

2230 *Non tenetur*

2231 *vtr distinctione.*

2232 *Tenetur plane.*

2233 *Non tenetur.*

2234 *præfero secundam sententiam sed vnam & alteram in concordiam adduco.*

2235 *Tenetur plane.*

2236 *Non cenetur.*

2237 *His adhæ reo Doctoribus.*

2238 *Ad restitutici nem tenetur*

2239 *Non tenetur.*

2240 *Eiusdem sum mentis.*

2241 *Acceptans duellum, tenetur ad restitutionem.*

2242 *Non tenetur.*

2243 *Mea sententia.*

2244 *In conscientia tenetur.*

2245 *Non tenetur in consciantia.*

2246 *Hoc mihc certum.*

2247 *Tenetur quidem.*

2248 *Non tenetur.*

2249 *Cum his opinor.*

2250 *Non est deducenda.*

2251 *Deducendæ est.*

2252 *Hoc mihi verius.*

2253 *Facienda est*

2254 *Non est facienda.*

2255 *Probabilius hoc iudico.*

2256 *Tenetur planè.*

2257 *Non tenetur.*

2258 *Hanc partem præfero.*

2259 *Tenetur quidem.*

2260 *Non tenetur.*

2261 *His subscribo Doctoribus.*

2262 *Tenetur sanè.*

2263 *Non tenetur.*

2264 *Idem affirmo.*

2265 *Non excusantur.*

2266 *Excusantur omninò.*

2267 *Auctoris resoutio.*

2268 *Compellendus est.*

2269 *Non est compellendus.*

2270 *Hoc veritus existimo.*

33

2271 *Quid Luxuria.*

2272 *Est ex suo genere mortale.*

2273 *Est vnum ex vitiis Capitalibus.*

2274 *Effectus Luxuriæ.*

2275 *Sex Luxurie species.*

2276 *Quid Fornicatio simplex.*

2277 *Acces sus soluti Christiani ad solutam gentilem, vel Iudeam, est fornication simplex.*

2278 *Varij casus in quibusmutatur, aut non mutatur fornicationis species.*

2279 *De fide est, fornicationem es se lethale.*

2280 *In duobus casibus fornicatio lethale nõ est.*

2281 *Episcotus, vel alius superior, si fornicetur, non tenetur in confes sione circũstantiam efficij aperire.*

2282 *Qui, & quotuplex Adulterium?*

2283 *Adulterium est etiam si maritus consentiat.*

2284 *Adulterij ciuiles pœnæ.*

2285 *Adulter, & adultera tenentur ad restitutionem si certo credunt prolem non es se mariti.*

2286 *In dubio non tenetur.*

2287 *Si duo rem habeant cum coniugata absente marito, & illa concipiat, tenetur vterque ad alimenta prolis.*

2288 *Præcisè ratione adulterij non tenetur adulter ad vllam restitutionem marito gerendã.*

2289 *Nisi occultè maritus cum adultero trãsigeret.*

2290 *Si adulter nihil promisit adultera pro turpi actu, nihil tenetur restituere.*

2291 *Adultera honestæ famæ non tenetur cum vitæ, vel fama pericuro manifestare, filium es se spurium.*

2292 *Quid tamen ere debeat filij spurij mater.*

2293 *Quando filius non tenetur, & quando tene matri affirmanti, ipsum es se spurium, credre.*

2294 *Quonam medo licitum sit prolem sputiam exponere.*

2295 *Abusus vxovis extrà vas legitimum adulterium est.*

2296 *Cum de adulterio ad pœnam sanguinis agitur, solus Iudex secularis est competens.*

2297 *Quid Incestus? & ad quasnam personas, & gradus extendatur.*

2298 *Est lethale admodum peccatum.*

2299 *Copula inita cum confes sionis filia non est propriè incestus. Est autem si eam quis beptisaueris.*

2300 *Duplicam habet effectum incestus cum consanguinea vxorit in prime, & secũdo gradus.*

2301 *Quid stuprũ*

2302 *Tenetur in vxorem ducere eam, quã quis per vim, aus fraudem violauit.*

2303 *Si liberè virgo consensit ad nullam tenetur quis restitutionem.*

2304 *Noc aliquid tenetur parẽtibus reddere.*

2305 *Delectationes morosæ virginis circa virginem non habent specialẽ malitiam in confes sione aperiendam.*

2306 *Potest alia ines se specialis malitia in stupro de consensu puella commis so.*

2307 *Quonammodo non peccabit fœmina ã viro violenter cognita.*

2308 *Quidnam raptus.*

2309 *Duo requirũtur ad raptum violentia & abductio causa libidinis.*

2310 *Abductio spõsæ per verba de futuro cõsentientis est aliquando raptus aliquando non.*

2311 *Contraraptorem pœnæ ciuilis iuris.*

2312 *Pœnæ iuris Canonici.*

2313 *Pœnæ iuris noui Trideutini.*

2314 *Decretũ Tridentini solùm comprehendit raptum, qui fit causa matrimonij ineundi.*

2315 *Prima specieu est compres sus inordinætus.*

2316 *Secunda species est Mollities.*

2317 *Nunquam est licitum intendere, aut procurare directè pollutionem.*

2318 *Quid de distillatione, quæ non est vera pollutio.*

2319 *Quid si semen in materiam venosam transiuit?*

2320 *Non tenetur quis impedire pollutionem sua sponte venientem.*

2321 *Licet optere ob bonum finem naturalem pollutionem.*

2322 *Non tenetur quis, rem neces sariam licitam, & honestam impedire, licet præuideat, indè obuenturam pollutionem.*

2323 *Mortale est non abstinore à re illicita otiosa, vel minus neces satia, si quis præuideat, inde secuturam pollutionem.*

2324 *Quando nam pollutio in somnis sit mortalis.*

2325 *De mutua pollutione inter mares, vel fœminas.*

2326 *De Sodomia imperfecta.*

2327 *De Sodomia perfecta.*

2328 *De Bestialitate.*

2329 *De Luxuria cum dæmone incubo, vel succubo.*

2330 *Quid Sacrilegium in materia Luxuriæ & quos modis fiat.*

2331 *Quid nomine loci Sacri hac in materia intelligatur.*

2332 *Sacrilegium hoc ex suo genere est lethale.*

2333 *Per libidinosum desiderium non fit Sacrilegium ex loci Sacri Religione.*

2334 *Distinguenda est intentio, & venerea delectatio.*

2335 *Oscula, amplexus, &c. mortalia sunt si fiant ex actus luxuriosi intentione, vel ob delectationem venerem.*

2336 *Sunt eiusdem naturæ cum consumatis, vndè in confes sione species distinguenda.*

2337 *Si fiant officij, vel moris patrij gratia, peccata non sunt.*

2338 *Si siant ex veniali vanitate, ioco &c. venialem culpam non excedunt.*

2339 *Quandonam tactus, seu aspectus inhonestarum proprij corporic partium, veniale tantum sit?*

2340 *Tactus nudi, & aspectus minus pudici diuersi sexus, mortales es se iudico, licet ex curiositate fiant.*

2341 *Non sic si idẽ sit sexus.*

2342 *De turpibus verbis, comœdiis, cantionibus, libris, literis amatoriis?*

2343 *De choreis.*

2344 *De scriptoribus comœdiarum, & librorum.*

2345 *De persona soluta permittente se tangi.*

2346 *De tactibus inter coniuges.*

2347 *De tactibus inter sponsos.*

2348 *Quid Concubinatus?*

2349 *Est graue admodum peccatum, & quid gerendum cum cõcubinariis in confes sione.*

2350 *Quid si cõcubinarius non sit, sed à populo es se credatur.*

2351 *Quomodo Tridentinum carpens concubinatus sacularium crimen sit intelligendum?*

2352 *Ad solos Ecclesiasticos ludices pertinet, concubinatus laicorum punire delictum.*

2353 *Clerici concubinarij non sunt iam ipso facto suspensi, sed suspendendi.*

2354 *Concubina in rigore loquendo, potest cum confes sario concubinario consiteri.*

2355 *Vnde dicta Virginitas, & quæ requirantur ad illam, & dono: at castitatis statum.*

2356 *De fide est, statum vi ginitatis coniugali præferri.*

2357 *Virginitas quatuor modis aminitur.*

2358 *Quonammodo recuperabiliter amittatur?*

2359 *Qumammodo irrecuperabiliter.*

2360 *Quid per desiderium intelligatur.*

2361 *Defiderium absolutum habet candem speciem, ac malitiam, quam habet actus exteior.*

2362 *Desiderium cum consensis conditionato.*

2363 *Delectari de opere malo sub conditine, si liceret.*

2364 *Delectatio morosa terminata ad cogitætum opus malum secundum se, &c.*

2365 *Licitum est gaudere de effectu bono secuto ex opere malo.*

2366 *An liceat cõiugibus delectari appetitu tantùm rationali ae actu coniugi præterito, aut futuro?*

2367 *Circumstantiæ desideriorum. aut delectationum mortalium aperienda in confes sione.*

2368 *Qui legit, aut audit turpia sine directa intentione, &c. venialiter peccat.*

2369 *Non est mortale.*

2370 *Piccatum mortale est.*

2371 *De fide est, es se mortale, Vndè reiicien, da tanquam erronea primasententia.*

2372 *Nonnulla suppono.*

2373 *Est graui is peccatum furto.*

2374 *Non est.*

2375 *Probabiliorem primam partem reor.*

2376 *Suspensi sunt & fiunt irregulares.*

2377 *Nec sunt ipso iure suspensi nec irregulares fiunt.*

2378 *Præfero secũdam sententiam.*

2379 *Status quæstionis.*

2380 *Habet in eis locum.*

2381 *Non habet in eis locum.*

2382 *Hoc præferendum reor.*

2383 *Sunt quidem.*

2384 *Non sunt.*

2385 *Hoc teneo.*

2386 *Est merè Ecclesiasticum.*

2387 *Non est mer Ecclesiasticum.*

2388 *Vtor distinctione.*

2389 *Non pos sunt iudicari.*

2390 *Iudicari pos sunt.*

2391 *Certum hoc mihi.*

2392 *Pos sunt quidem.*

2393 *Minimè pos sunt.*

2394 *Hoc omninò certum.*

2395 *Tunc datur stuprum.*

2396 *Tunc non datur stuprum.*

2397 *Communiorem hodie hanc partem existimo.*

2398 *Hinc quinque corollario elicio.*

2399 *Committitur planè.*

2400 *Minimè perpetratur.*

2401 *Propriè stuprum non committi in Viduam existimo.*

2402 *Cogendus est, Virginem destoratam dotare.*

2403 *Non est cogenus.*

2404 *Primam sententiam veriorem es se reor.*

2405 *Tenetur profectò.*

2406 *Non tenetur.*

2407 *Hanc sententiam veriorem es se affirmo.*

2408 *Nonnulla suppõno.*

2409 *Tenetur aliquid patentibus restituere.*

2410 *Non tenetur.*

2411 *Idem affirmo.*

2412 *Tenetur acceptare.*

2413 *Non tenetur.*

2414 *Vberius hoc mihi.*

2415 *Tenetur omninò.*

2416 *Minimè tenetur.*

2417 *Hanc probabiliorem indico es se sententiam.*

2418 *Tenetur.*

2419 *Non tenetur.*

2420 *Hoc longè probabilius.*

2421 *Sunt illæ, quæ fiunt per repetitas rogationes.*

2422 *Non sunt, sed requiritur aliquis metus.*

2423 *Hanc sententiam præfero.*

2424 *Tenetur sanè.*

2425 *Non tenetur.*

2426 *Hoc mihi est probabilius.*

2427 *Tenetur planè.*

2428 *Non tenetur.*

2429 *Idem as sero.*

2430 *Est quidem incestus.*

2431 *Incestus non est.*

2432 *Nec vnice verum mihi.*

2433 *Status quæstionis.*

2434 *Inducit impedimentum.*

2435 *Impedimentũ non inducit.*

2436 *Sententia Auctoris.*

2437 *Nonnullo præmitto.*

2438 *Comprehenduntur.*

2439 *Non comprehenduntur.*

2440 *His hæreo.*

2441 *De iustitia petere non potest.*

2442 *Potest de iustitia petere.*

2443 *Quid dicendum sit expono.*

2444 *Non tenetur.*

2445 *Tenetur omninò.*

2446 *In primam sententiam valde inclinor.*

2447 *Tenetur quidem.*

2448 *Non tenetur.*

2449 *Hanc sentẽtiam reor es se probabiliorẽ.*

2450 *Duplex sacrilegium est.*

2451 *Non es se duplex satrilegium.*

2452 *Secundæ hæreo sententia.*

2453 *Non satisfacit.*

2454 *Satisfacit omninò.*

2455 *Cum his opinor.*

2456 *Tenetur planè.*

2457 *Non tenetur.*

2458 *Probabilior sententia hæc*

2459 *Nonnulla pramitto.*

2460 *Est perfecta Sodomia.*

2461 *Non est.*

2462 *Hoc verum existimo.*

2463 *Tenetur sanè.*

2464 *Non tenetur*

2465 *Hæc sententia probabilior est mihi.*

2466 *Incidit in reseruationem.*

2467 *Non incidit.*

2468 *Verius hoc.*

2469 *Est obnoxius reseruationi.*

2470 *Non est.*

2471 *His hæreo.*

2472 *Includitur planè.*

2473 *Non includitur.*

2474 *Primam sententiam teneo.*

2475 *Incidit quidẽ.*

2476 *Non incidit.*

2477 *Idem as sero.*

2478 *Incidunt omninò.*

2479 *Minimè incidunt.*

2480 *Eiusdem sum mentis.*

2481 *Tenetur.*

2482 *Non tenetur.*

2483 *Hoc mihi probabilius.*

2484 *Non tenetur.*

2485 *Tenetur.*

2486 *Huic hæreo sententiæ.*

2487 *Sufficit quidem.*

2488 *Non sufficit.*

2489 *Sententia Auctoris.*

2490 *Nonnibil suppono.*

2491 *Incurrit pœnas Bullæ.*

2492 *Non incurrit.*

2493 *Hanc sententiam primæ prepono.*

2494 *Non incidit.*

2495 *Incidit equidem.*

2496 *Hoc verum puto.*

2497 *Incurrit.*

2498 *Non incurrit*

2499 *Partem secundam eligo.*

2500 *Incurrunt sanè.*

2501 *Non ineurrunt.*

2502 *Hoc verum es se reor.*

2503 *Est quidem ips iure suspensus.*

2504 *Non est suspensus ipso iure.*

2505 *Verior mihi hæc sentẽtia.*

2506 *Incurrit*

2507 *Non incurrit.*

2508 *Hoc admodum verius.*

2509 *Status quæstionis.*

2510 *Tenetur sub mortali.*

2511 *Nec sub veniali tenetur.*

2512 *Secundam sentiam amplector.*

2513 *Mortale est.*

2514 *Mortale non est.*

2515 *Hoc verum es se iudicarim.*

2516 *Non est mortalis.*

2517 *Mortalis est.*

2518 *Auctoris iudieium.*

2519 *Non potest.*

2520 *Potest quidẽ*

2521 *Primæ sententiæ adhæreo.*

2522 *Intelligendæ sunt de vtroque raptu.*

2523 *Non sunt de vtroque raptu intelligendæ.*

2524 *Hoc verius.*

2525 *Est punienda ordinaria pœna, non arbitraria.*

2526 *Punienda est arbitraria pœna, non ordinaria.*

2527 *Hæc sentẽntia verior est mihi.*

2528 *Est obnoxious.*

2529 *Ob noxius non est.*

2530 *Mihi hæc sententia placet.*

2531 *Nonnulla suppone.*

2532 *Incurrit Concilij pœnas.*

2533 *Non incurrit.*

2534 *Falli Maiolum puto.*

2535 *Raptus est hisce pænis obnoxious.*

2536 *Non est.*

2537 *Hoc verum puto.*

2538 *Minimè puniendus Concilij pænis.*

2539 *puniendus plane.*

2540 *Hoc reiicio, illud teneo.*

2541 *Subest equidem.*

2542 *Non subest.*

2543 *Probabile hoc sed primæ parit adhæreo.*

2544 *Non comprehendit.*

2545 *Comprehendit planè.*

2546 *Primæ sententiæ adhæreo.*

2547 *Sufficis quidem.*

2548 *Non sufficit.*

2549 *Primæ paris subscribo.*

2550 *Est pecatum lathale.*

2551 *Peccatum lathale non est.*

2552 *Primam sententiam communiorem, secundum robabiliorem es se reor.*

2553 *Peccatum lathale est.*

2554 *Non est lethale peccatum.*

2555 *Prima sententia semper practice certa, secunda speculatiuè probabilior.*

2556 *Status quæstionis.*

2557 *Mortale non est.*

2558 *Mortale est.*

2559 *Auctorus resolutio.*

2560 *Non pecant mortaliter.*

2561 *Mortaliter pecant.*

2562 *Hoc mihi probabilius.*

2563 *Non est lethale.*

2564 *Lethale est.*

2565 *Probabilius hoc mohi.*

2566 *Non potest sint mortali.*

2567 *Sine mortali potest.*

2568 *Primam teneo sententiam.*

2569 *Non delinquit mortaliter.*

2570 *Delinquit mortaliter.*

2571 *Cum his opinor.*

2572 *Non peccat lethaliter.*

2573 *Lethaliter peccat.*

2574 *Primam amplector sententiam.*

34

2575 *Furti diffinitio.*

2576 *Furtum, & rapina differunt specie, & in ratione iniuriæ.*

2577 *Suo ex genere mortale est furtum, & quomodò pos sit fieri veniale.*

2578 *Potest furtum venial fieri mortale ratione notabilis damni.*

2579 *Maior requiritur quantitas ad peccatum mortale furti, quandò quis eidem magnis temporis interuallis subtrahit.*

2580 *Furans minima à pluribus cum in tentione capiendi notabilem quantitatem, peccat lethaliter.*

2581 *Secũs qui per furta minima non intendit rem notabilem acquirere.*

2582 *Qui vni per minuta furta graue damnam inferunt ex cõmuni consilioinsolidum tenentur ad restitutionem.*

2583 *Quid si alter alterius non sit conscius?*

2584 *An nouum peccatum committat, qui post quantitatem notabilẽ per minima furta sublatam addit aliaparua? sub distinctione respondeo.*

2585 *Qui aufert leuem quantrtatem ab eo à quo alij notabilem abstulerani, non delimquit leibaliter.*

2586 *Continuè actu peccat, qui furto rem alienam; detines.*

2587 *Tripliciter potest inter rumpi illud dotentionis iniquæ peccaium, ita vt non continustur.*

2588 *Quisquam potest in extrema neces sitate constitutus capere rem alienam vt suam subleuet egestatem.*

2589 *Illa est granis quantitas ad lethale, que graue in fort domino nocumentum.*

2590 *Regula hac singulis applicatur.*

2591 *Res hec non potest quantutate pecunit diffiniri.*

2592 *Mortaliter delinquit filius notabilem summam surripiens.*

2593 *Maior quantitas requiritur ad filiorum grauè furtum.*

2594 *De restitu tione geren da à filiis.*

2595 *Non peccat mortaliter filius furti delicto expendens aliquid in eleemosynas, ludos, & e.*

2596 *Non peccat vxor, auferens à marito nummos, &c.*

2597 *Maior quan titas require tur ad graue furtum vxoris.*

2598 *Grauiter peccat, si notabilem summam abripiat inuito coniuge.*

2599 *Et maritus, si ex bonis propriis vxoris, ea inuita capiat.*

2600 *Potest dare eleemosynam iuxtà loci, & conditionis consuetudinem, innito marito.*

2601 *Marito absente, vel fatuo, potest bona expendere.*

2602 *Potest aliqua sub ducere, si maritus sit prodigus, ad compensa ionem.*

2603 *Et inuito marito succurrere parentibus, vel fili ex alio marito indigenti.*

2604 *Quando dilinquit grauiter famulus, & quando potest à lethali excusari circà furrum.*

2605 *Si pœnus non sit custos non tenetur ex iustitia, dominum de aliorum famulorum furtis admonere,*

2606 *Quando Religiosus ex bonis monasterij accipiens lethaliter delinquat.*

2607 *Et quando non.*

2608 *Ea quantitas est neces saria ad furtum lethale Religiosi, quæ sufficit in sæculariad materiam grauem furti constituendam.*

2609 *Non delinquit grauiter in comestibilium furtis.*

2610 *Quid si aliis extrà monasterium dedat.*

2611 *Computandus est Religiosus circà hæc cum filiofamiliàs mediocriter diuitis parentis.*

2612 *Definiri generatim potest.*

2613 *Generatim non potest definiri.*

2614 *Idem teneo, & confirmo.*

2615 *Status quæstionis.*

2616 *Mortaliter peccat.*

2617 *Non peccat mortaliter.*

2618 *Mihi hoc verius.*

2619 *Nonnulla supono.*

2620 *Tenetur planè.*

2621 *Non tenetur.*

2622 *Cum his opinor.*

2623 *Minimè detur.*

2624 *Datur equidem.*

2625 *Hoc mihi probabile satis.*

2626 *Peccat lethaliter.*

2627 *Non peccat lethaliter.*

2628 *Prima sensui adhæreo probabiliori quidem.*

2629 *Non delinquit, lethaliter.*

2630 *Lethaliter delinquit.*

2631 *Primam sententiã improbabilem es se iudico.*

2632 *Peccatum mortale non est.*

2633 *Est peccatum mortale.*

2634 *Auctoris sententia.*

2635 *Non sunt mortalia, nec sub mortali restitutioni obnoxia.*

2636 *Sunt planè.*

2637 *Hoc vnicè verum es se putarim.*

2638 *Non peccat mortaliter, in acceptione, in retentione peccat.*

2639 *Peccat mortaliter in acceptione.*

2640 *Hoc probabilius es se iudico.*

2641 *Committitur quidem nouum lethale crimen.*

2642 *Non committitur.*

2643 *Meam sentent iam profero.*

2644 *Peccat quidem lethaliter.*

2645 *Lethaliter non peccat.*

2646 *Hoc mihi probabilius.*

2647 *Lethaliter peccat.*

2648 *Non peccat lethaliter.*

2649 *His hæreo.*

2650 *Non sufficit.*

2651 *Sufficit sanè.*

2652 *Hæc mihi sẽtentia probabilior.*

2653 *Nõnulla suppono.*

2654 *Lethaliter peccant omnis & singuli ad restitutionemque tenentur sub mortali.*

2655 *Nullus peccat lethaliter, nec ad restitutionem sub mortali tenentur.*

2656 *Mihi hoc probabilius.*

2657 *Nõnulla suppono.*

2658 *Eos non ligat.*

2659 *Ligat planè eos.*

2660 *In hanc mentem inclinor.*

2661 *Non potest clam accipere.*

2662 *Potest quidem.*

2663 *Hoc vnice verum es se puto.*

2664 *Præmito quæ sint bona castrensia, quasi castrensia, profectitia filiorum familias: & quando sint furti rei, illa clam, accipientes.*

2665 *Amittit vsũfructum.*

2666 *Non amittit.*

2667 *Hoc mihi verius.*

2668 *Nonnulla pramitto.*

2669 *Peccat quidẽ.*

2670 *Non peccat.*

2671 *Hoc vnicè teneo.*

2672 *Non potest.*

2673 *Potest planè.*

2674 *Cum his sentio Doctoribus.*

2675 *Nõnulla suppono.*

2676 *Tenetur sanè.*

2677 *Non tenetur.*

2678 *Hæc placet opinio.*

2679 *Peccat sed nõ tenetur ad restitutionem.*

2680 *Ad restitutionem tenetur.*

2681 *Displicet mihi Nauarri sententia, contraria placet.*

2682 *Tenetur eas computare.*

2683 *Non tenetur.*

2684 *Hac sentẽtia mihi probabilior.*

2685 *Minor quantitas est furtum lethale.*

2686 *Minor quantitas furtum lethale non est.*

2687 *Aucto iudicium.*

2688 *Difiniri potest.*

2689 *Non potest definiri.*

2690 *Mea sententia.*

2691 *Non potest.*

2692 *Potest profectò.*

2693 *Hoc teneo.*

2694 *Pos sunt omninò.*

2695 *Minimè pos sunt.*

2696 *In primam sententiam inclino.*

2697 *Nonnulla præmitto.*

2698 *Pos sunt aufugere ad suos.*

2699 *Aufugere ad suos non pos sunt.*

2700 *Primam go sententiam.*

2701 *Pos sunt puniri licitè.*

2702 *Licitè ob id puniri non pos sunt.*

2703 *Heræo primi sensui.*

2704 *Minor quantitas neces saria est, quam in filio.*

2705 *Non sufficit minor quantitas.*

2706 *Hoc mihi certum.*

2707 *Lethaliter non peccat.*

2708 *Peccat lethaliter.*

2709 *Hoc iudico es se probabilius.*

2710 *Pos sunt hoc Prælati locales sine furti reatu.*

2711 *Minimè id pos sunt.*

2712 *Hoc existimo prudentis desiniendum arbiurio.*

2713 *Nonnulla suppono.*

2714 *Non acquirit Monasterio.*

2715 *Monasterio acquirit.*

2716 *Probabilius hoc, ad quod nonnulla adiicio.*

2717 *Tenetur quidem.*

2718 *Non tenetur.*

2719 *Hanc partem magis probo.*

2720 *Est furti reus.*

2721 *Non est furti reus.*

2722 *Idem censeo.*

35

2723 *Quatuor proximum infamandi species.*

2724 *Famæ, infamicquè definitio.*

2725 *Quid honor.*

2726 *Quid dedecus.*

2727 *Quid Menda cium.*

2728 *Mendacij diuisiones.*

2729 *Omne mendacium est peccatum.*

2730 *Officiosum & iocosum veniale est.*

2731 *Pernitiosum ex suo genere est lethale nisi paruitas materiæ excuset.*

2732 *Lethaliter non peccat, qui sine graui damno proximi mentitur etiam in Confes sione.*

2733 *Nec mulier, qua mediis licitu fingit se Virginem es se.*

2734 *Duo ad detractionem requituntur qua specie a contumelia differt.*

2735 *Octo detractionis modos enumero.*

2736 *Detractio formalis, & materialis, formalis su ex genere est mortale.*

2737 *Materialis potest es se veniale & mortale.*

2738 *Si narrans grauem alterius culpam, notabiliter non lædit non peccat lethater.*

2739 *Nec est lethale narrare naturales altetius defectus si notabile damnum inde non capiat.*

2740 *Lethale est, de statu Religioso in communi detrahere.*

2741 *Secus qui, pres so nomine persona dicit. In tali Oppido pos sunt improbi &c.*

2742 *Non est lethale, delegere alia crimina illius, quæ sũt valde affinia crimini, de quo est infamis.*

2743 *Nec infamare eum, qui falsis virtutibus famam in populo adoptus est, graui damno Reipublica.*

2744 *Nec referre alij iniuriam ab alio acceptan solatij accipiendi, gratia.*

2745 *Nec occulta alterius peccata aliis referre absque as seueratione, modo grauis sima non sint &c.*

2746 *Non est contrà iustitiam reuelare crimen alterius publicum, eo loci, vbi ignorantur.*

2747 *Potest verò es se contrà charitatem graue delictum.*

2748 *Quando detractoris audiu lethali ter delinquit.*

2749 *Quam grauiter pecces audiens, & non impediens, cum pos sis.*

2750 *Proprios aperire defectus ex suo genere mortale non est.*

2751 *Ex accidenti tamen sæpè potest es se mortale.*

2752 *Crimen falsum capitai pœna obnoxium sibi imponere, ad vitanda leuia tormenta, mortale est.*

2753 *Quando liciat, occultum peccatum, vel secretum alterius pandere, ad grauia tormenia vitanda.*

2754 *Licitum est, alterius crimen aperire, vt aliquod spirituale, vel temporale damnum impediatur.*

2755 *Correptione vti debet qui damnum alituius impedire potest, absque criminis reuelatione.*

2756 *Defunctorum occulta precata haud reuelare ticet.*

2757 *Lethali est reuelatio secreti ribi cõmis si in graue nocumentum cedens.*

2758 *Non sie si reueles vni, vel alteri quos noueris celaturos.*

2759 *Secreti veuelandi iustas exprimo causas.*

2760 *Etiam ob tormenta non licet Reipublicæ, aut exercitus secretum reuelare.*

2761 *Qui iniustè secretum graue reuelat, ad restitutionem tenetur.*

2762 *Lethaliter peccat, qui aperit litteras, vnde notabile damnum sit oriturum.*

2763 *Quid, & quotuplex contumelia.*

2764 *Quale peccatum.*

2765 *De contumelia materiali quid?*

2766 *Omnes cõtumeliæ sũt eiusdem speciei.*

2767 *Contumelia est grauius peccatum, quam detractio.*

2768 *Qui contumelia proximum percutit, debet ei satisfacere. Plures indico satisfactionis modos.*

2769 *In tribus casibus priuata persona tenetur contumeliam repellere.*

2770 *Non sunt repellenda armis, poteris autem contumelioso respondere,* Mentiris.

2771 *Quid derisio, & in quo differat à cẽtumelia, quod nam sit peccatum.*

2772 *Tantum eris peccatum, quanta persona est.*

2773 *Sufur quid, & quid peccatum. Grauius quidem detractione & contumelia.*

2774 *Potest es se veniale, triplici ex capipice.*

2775 *Susurratio materialis aliquando est lethalis, venialis aliquãdo.*

2776 *Potest es se opus virtutis.*

2777 *Est aliquando cum detractione coniuncta.*

2778 *Distinguitur contumelia, & detractione.*

2779 *Non licet ob propriam vtilitatem alterius dis soluere amicitiam.*

2780 *Omnis susur rationes eiusdem sunt specicei.*

2781 *Quid Maledictio, peccatum suo ex genere lethale.*

2782 *Quando erit venialis.*

2783 *Quomodo dignoscenduto, quando lethali, quãdo venialis.*

2784 *Licitum est, desiderare pro ximo malum sub ratione boni.*

2785 *Vt liceant, & non liceant maledicitones in creaturas iorrationales.*

2786 *De maledictione materiali, sine intentione scilicet damni inferendi.*

2787 *De maledictione parentum in filios.*

2788 *De exetiali statu eorum qui consuetudine maledicunt ex animo.*

2789 *Iudicum, suspicio, & dubitatio inter se differunt.*

2790 *Dubitatio, suspicio, & iudicium aliud prudẽs, aliud imprudens ac temerarium.*

2791 *Sunt subiectiue in intellectu, sed requirunt consensum voluntatis.*

2792 *Licet suspic ri, & iudicar de proximo, vbi sufficiuns indicia.*

2793 *Temerè proximum iudicare, ex suo genere mortale est.*

2794 *Quænam requirantur, vt mortale sit.*

2795 *Temerè suspicari, suo exgenere est veniale.*

2796 *Temeraria dubitatio venialis etiam est.*

2797 *Quo sensu accipiendum, axioma illud:* Dubia in meliorem partem interpretanda.

2798 *Vi restitutio famæ sit obligatoria, requiruntur trio.*

2799 *Qui famam abstulit tenetur ad eius restitutionem & damnorum, qua fuerint ex infamia secuti.*

2800 *Quando debeat, & quãdo non debeat fama cum vita periculo restitui.*

2801 *Debet fieri in bonis, in quibus quis proximum læsit.*

2802 *Quando infamatus suis bonis actibus recuperauit famam, infamator ad restitutionem non tenetur.*

2803 *Qui non potest famam restituere, non tenetur semper illam pecunia compensare, aliquando fortassè senebitur.*

2804 *Hæres infamatoris non tenetur loco defuncti ad famæ ab eo ablata restitutionem.*

2805 *Modus cenuenions famã restituendi.*

2806 *Nouem causas excusantes à famæ restitutione annumero.*

2807 *Nunquam licet.*

2808 *Aliquando licet.*

2809 *Hoc as serendum existimo, vberiusque confirmo.*

2810 *Quæstionis status.*

2811 *Non est lethale contra iustitiam.*

2812 *Est lethjale cõtra iustituam.*

2813 *P iorem partem eligo.*

2814 *Lethale non est.*

2815 *Est lethale.*

2816 *Hoc mihi probabiliut.*

2817 *Lethale nonest, si inquirens sit pradens.*

2818 *Licet prudens sit, est lethale.*

2819 *Existimo aliquando lethale es se, aliquando veniale.*

2820 *Status quæstionis.*

2821 *Non est contrà iustitiam.*

2822 *Contra iustitiam est, restitutioni obnoxium.*

2823 *Hoc verius s se puto.*

2824 *Nonnulla præmitto.*

2825 *Non est lethale.*

2826 *Lethale est.*

2827 *Hoc verum ex stimo contrarium vix crediderim es se probabile.*

2828 *Nonnulla de libello sa moso præmitto.*

2829 *Non d citur libellum manifestare qui vni perlegit.*

2830 *Manifestare dicitur.*

2831 *Primam partem tento.*

2832 *Sese prodere tenetur.*

2833 *Non tenetur se prodere.*

2834 *Auctoris resolutio.*

2835 *Nonnulla suppono.*

2836 *Peccat contrà iustitiam.*

2837 *Non peccat contra iustitiam.*

2838 *Primam partem reor es se probabiliorem.*

2839 *Lethale est.*

2840 *Non est lethale.*

2841 *Hæc sententia longè probabilior est mihi.*

2842 *Nonnulla racolo.*

2843 *Contra iustitiam est.*

2844 *Non est contra iustitiam.*

2845 *Verior hæc mihi pars.*

2846 *Quasitionis status.*

2847 *Non est contra iustitiam.*

2848 *Contrà iustitiam est.*

2849 *Idem affirmo.*

2850 *Licet qeidem.*

2851 *Illicitum est.*

2852 *Primam sententiam expungendam es se reor.*

2853 *Quid sit fidelitas.*

2854 *Oritur ex fidelitate, non ex iustitia.*

2855 *Oritur ex iustitia, non ex fidelitate.*

2856 *Auctoris resolutio.*

2857 *Peccat iethaliter contrà iustitiam.*

2858 *Lethaliter contrà iustitiam non peccam.*

2859 *Hoc etiam mihi placet.*

2860 *Licet lethalitar peccauerit, non tenetur ad restitutionem.*

2861 *Tenetur quidem.*

2862 *Idem affirmo.*

2863 *Lethalis culpa .*

2864 *Non erit lethalis culpa.*

2865 *Hoc verum omnino existimo & vberius expono.*

2866 *Nõnulla suppono.*

2867 *Reuelare non potest.*

2868 *Potest reuelare.*

2869 *Primam eligo sententiõ.*

2870 *Nõnulla suppono.*

2871 *Pos sunt reuelari.*

2872 *Minimè pos sunt.*

2873 *Hoc mihi vnicè verum.*

2874 *Peccatum lethale est.*

2875 *Peccatum lethale non est.*

2876 *Hanc sententiam longè probabiliorem es se puto.*

2877 *Quandonam mortale erit infamare seipsum.*

2878 *Lethale peccatum est.*

2879 *Non est lethale peccatum.*

2880 *Hanc parum amplector.*

2881 *Sese tenetur retractare.*

2882 *Se retractare non tenetur.*

2883 *Iudicium Auctoris.*

2884 *Mortale est.*

2885 *Mortale non est.*

2886 *Eligo primam partem.*

2887 *Quæstionis status.*

2888 *Licet quidem.*

2889 *Minimè licet.*

2890 *Hoc mihi probabilius.*

2891 *Est peccatum contrà iustitiam.*

2892 *Contrà iustitiam non est.*

2893 *Magis hoc mihi amides.*

2894 *Non differunt.*

2895 *Differrunt.*

2896 *Auctoris resolutio.*

2897 *Quæstionis status.*

2898 *Explicandum neces sariò est.*

2899 *Explicandum neces sariò non est.*

2900 *Hoc mihi verius.*

2901 *Semper est lethale.*

2902 *Non est lethale semper.*

2903 *Auctoris resolutio.*

2904 *Specie differunt.*

2905 *Non differunt specie.*

2906 *Idem teneo.*

2907 *Tenetur quidem.*

2908 *Non tenetur*

2909 *Hos probabilius.*

2910 *Graue peccatum est.*

2911 *Non est graui peccatum.*

2912 *Verius hoc longè existimo.*

2913 *Nonnulla suppono.*

2914 *Est grauis materia, cum iudicio, in proximo graue ades se peccatum.*

2915 *Non est hæc regulariter grauis iudicij tomerarij materia.*

2916 *Hoc verum es se iudico.*

2917 *Est quidem.*

2918 *Non est.*

2919 *Hoc es se verius existimo.*

2920 *Est peccatum lethale.*

2921 *Peccatum lethale non est.*

2922 *Probabiliorem hanc es se mẽtem pute.*

2923 *Peccatum lethale est.*

2924 *Non est pecocatum lethale.*

2925 *Non licet.*

2926 *Licet planè.*

2927 *Hoc mihi certum.*

2928 *Debet restitui, vel cum vitæ perioulo.*

2929 *Cum periculo vitæ restitui non debet.*

2930 *Longè hoc probabilius.*

2931 *Tenetur quidem.*

2932 *Non tenetur.*

2933 *Probabilius hoc mihi.*

2934 *Tenetur quidem.*

2935 *Non tenetur.*

2936 *Hane eligo sententiam.*

2937 *Status quæstionis.*

2938 *Tenetur planè.*

2939 *Non tenetur,*

2940 *Verius hoc mihi.*

2941 *Nonnulla suppono.*

2942 *Non tenetur ad tantam restitutionem.*

2943 *Ad tantam tenetur.*

2944 *Cum his opinor.*

2945 *Potes huiusmodi compensationem facere.*

2946 *Non potes*

2947 *Hanc sententiam probabiliorem es se iudico.*

2948 *Suppono, iurare verè pos se, etiamsi crimen verum occultum reuelauit.*

2949 *Tenetur adhibere testes.*

2950 *Non tenetur.*

2951 *Hoc probabilius censeo.*

2952 *non excusantur.*

2953 *Excusantur omninò.*

2954 *Probabilius hoc mihi.*

2955 *Non teneor.*

2956 *Teneor planè.*

2957 *A Molina recedo sententia probabili satis, sed probabiliorem sector.*

2958 *Non tenetur ex iustitia.*

2959 *Ex iustiti tenetur.*

2960 *Hanc affirmo.*

2961 *Transit ad hæredes.*

2962 *Ad hæredes non transit.*

2963 *Hoc verius mihi.*

2964 *Tenetur planè.*

2965 *Non tenetur.*

2966 *Auctoris iudicium.*

2967 *Minimè debes.*

2968 *Debes profecto.*

2969 *Idem affirme.*

2970 *Ad nihil aliud detractor obligatur.*

2971 *Obligatur a alia adhuc media procuranda.*

2972 *In rigore metaphysico hoc verum puto.*

2973 *Non sufficit satisfactio hæc.*

2974 *Sufficit quidem.*

2975 *Idem affirmo.*

2976 *Non tenctur.*

2977 *Tenetur omnino.*

2978 *Auctoris iudicium.*

2979 *Peccas contra charitatem, non contra iustitia.*

2980 *Peccas contra iustitiam.*

2981 *Idem as sero.*

2982 *Non est obligatio satissaciandi.*

2983 *Est satisfacidi obligatis.*

2984 *Hoclongè probabilius.*